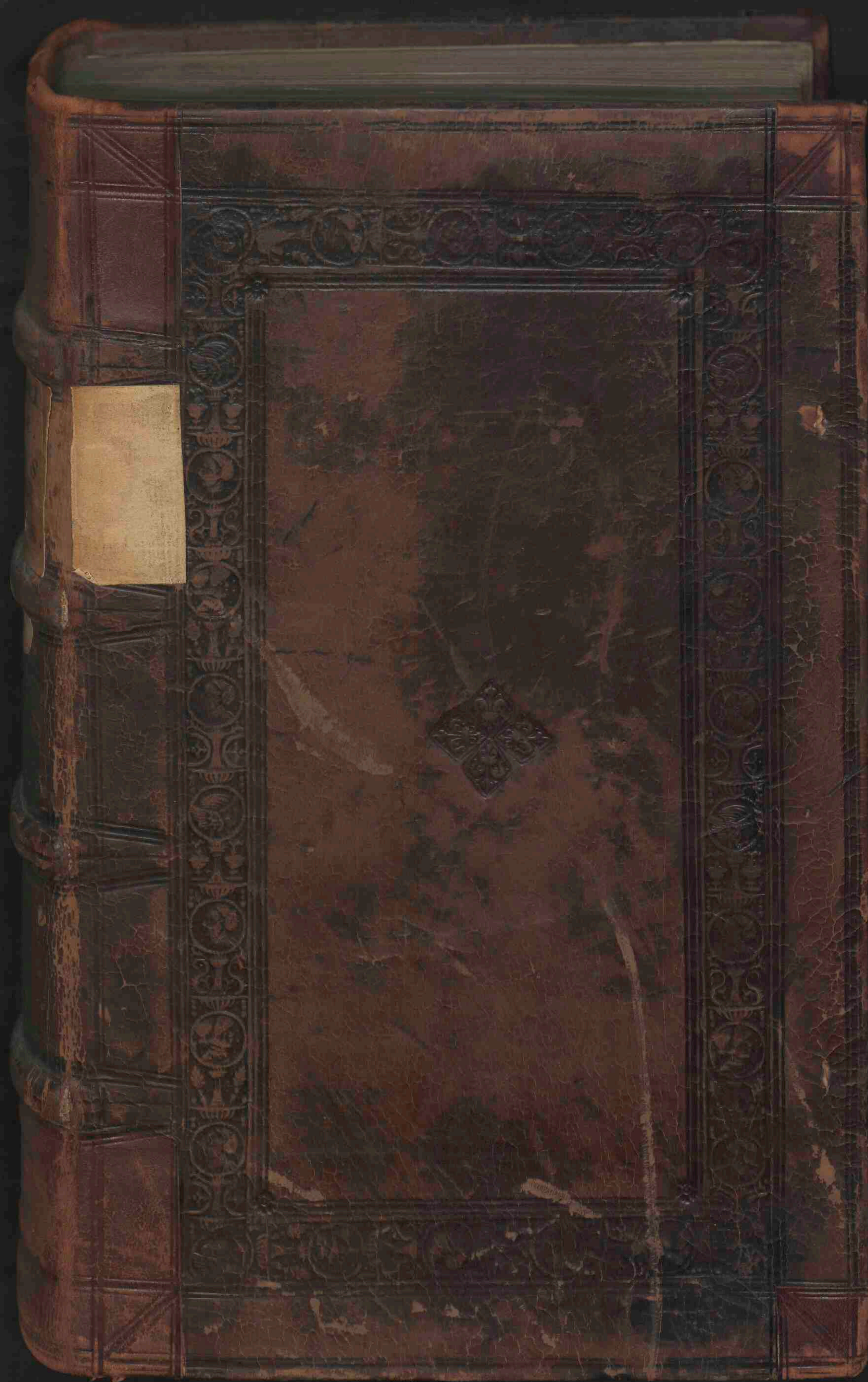

In D. Pauli Apostoli epistolam ad Romanos homiliae

<https://hdl.handle.net/1874/401901>

Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell

Huybert van Buchell (1513-1599)

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

This book is part of the Van Buchell Collection

Huybert van Buchell (1513-1599)

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

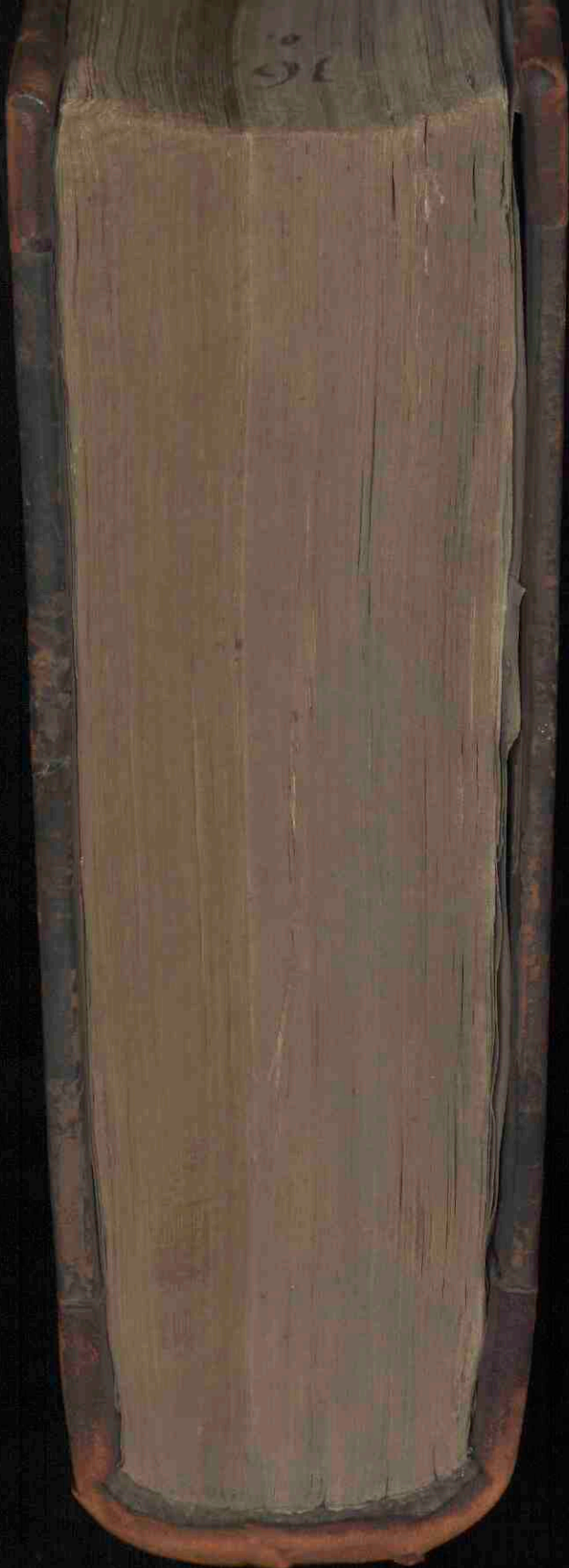
Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

R. GUALTERI
Homiliae.
BRENTIUS
in Epist. ad
ROMANOS.

B. fo.

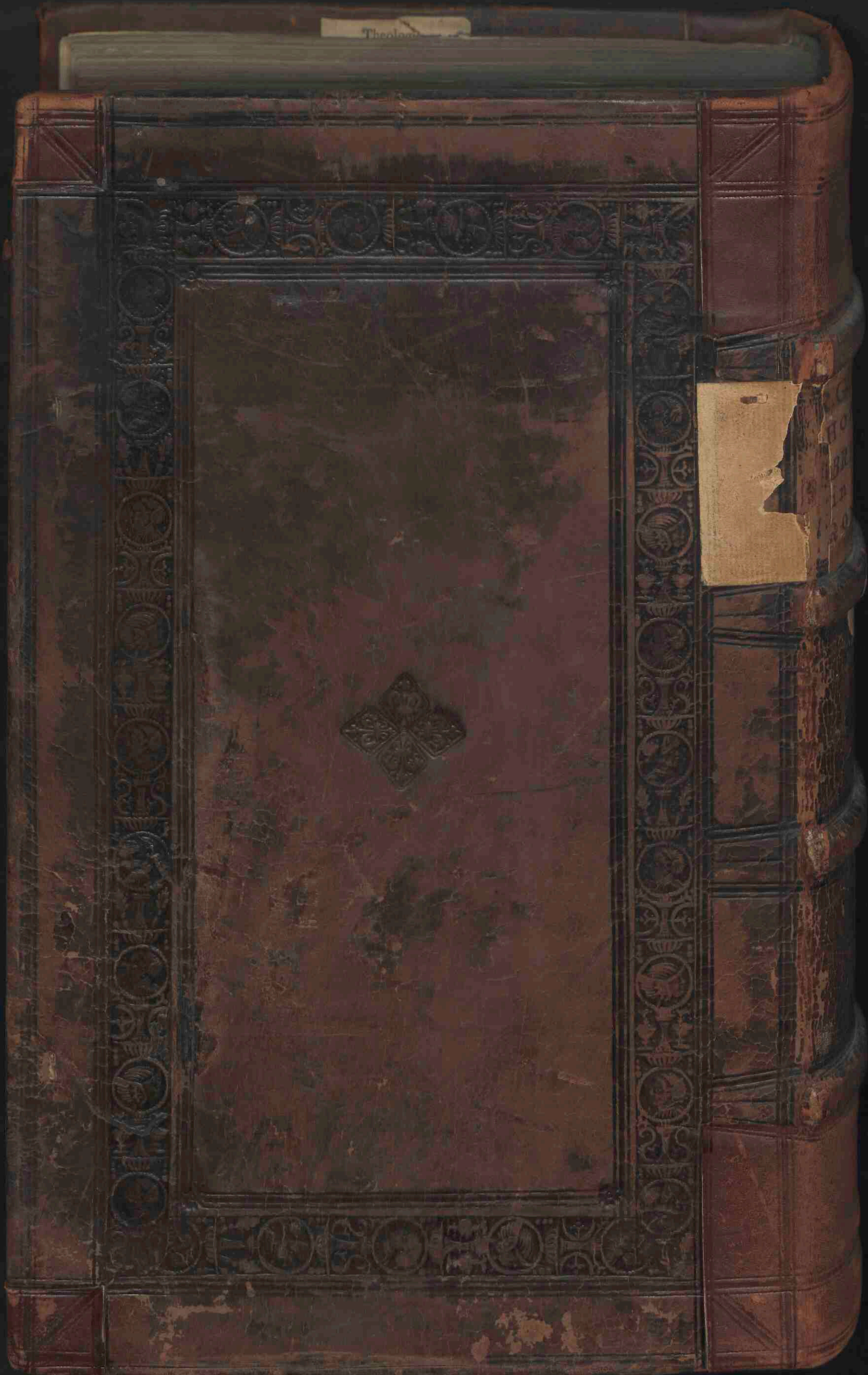
31

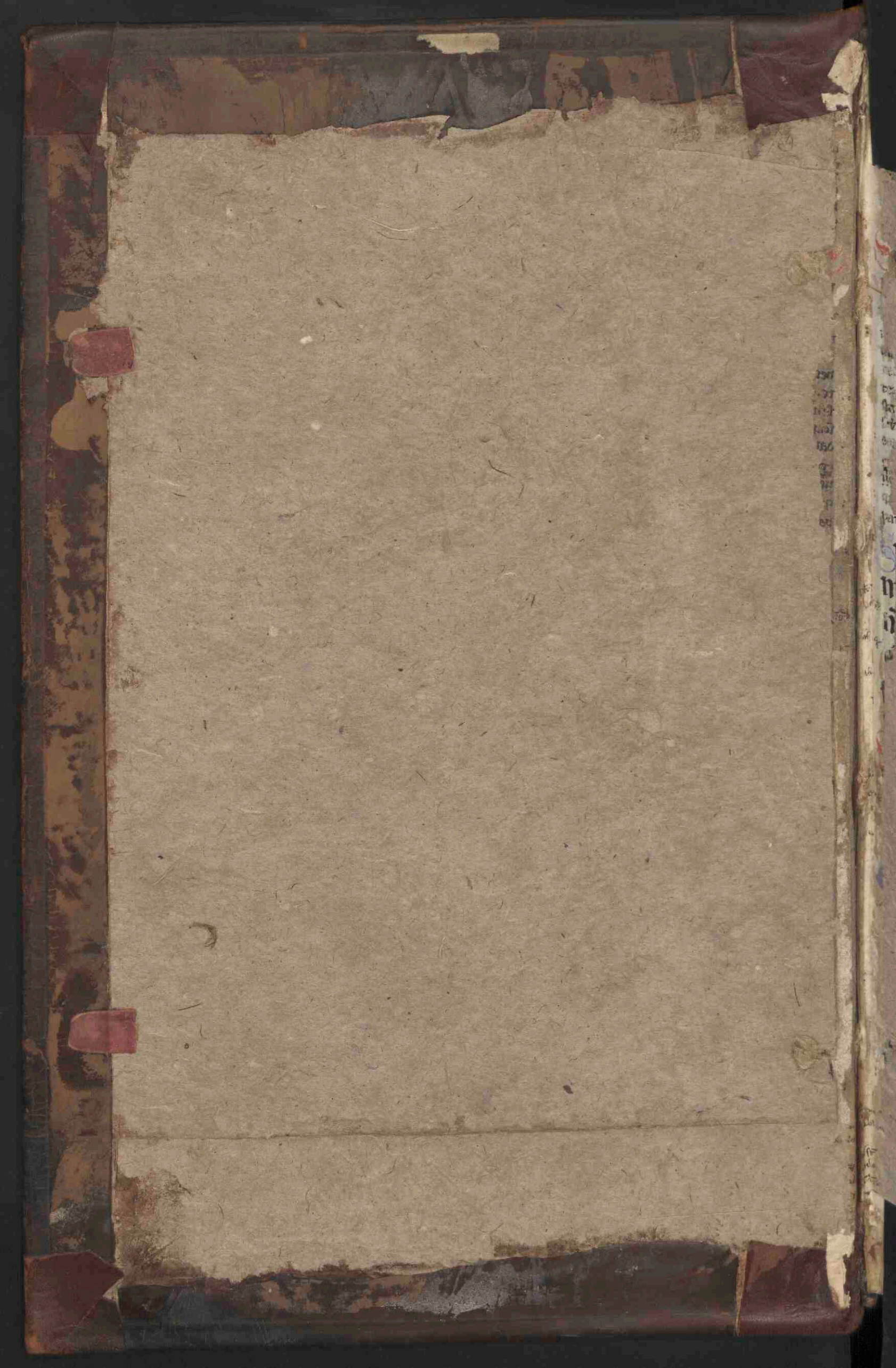

16.

o.

an caret glā nubat
Epitaphi in spūe. iuro sue reli
e. hūlli. i. q. ugo qeq. tpr pot m
si formicatos amittat. n p dūm
dier al le m. q. ne m. q. si dōr
n dno. **B**eaui d. n. sic. impit. p.

erit **ist f**
mān f. meū mīn. s. n.
ost hām eē i tno. i p m
te mīr. mīn nūbete m
le. s. hāmōre n nūbete

u mī maxie cathastigay. m
uanonoy. hēet hēdū q. bue
tūlan. i. tū. dū hāt nūpnat
dēte. dēte. q. oīo hēat. aplē
m. i. q. t. dē. nē. nē. pūb; mīpūp
e. s. q. t. audat dūmīre. q. n aplē
m. i. s. dōmīeīr mīr e. i. e. n dīe p
m. i. n. n. dūmīeīr. q. n dūmīeīr
m. i. l. l. mīpūat dēte dēpnay. n
mīatū aūstī. i. p. e. x. aplē ac hī
m. i. mīlre. e. l. mīlre n dāpnat. n
eē. s. mī. aū. nēq; mīlre. nēq; mīlre
q. dīe sēlū aūdeo dīe. q. i. n. eīr nō
de pē sēpē sē aūcōmīatē. q. t. aū
mīare. q. d. a. dī. mīmīre mīdūe
mīe sīe pūmīf mēī mīlū. e. m
mī. mīdūmī. pūmī. mīpūo pūmī

rego **abea**
Puto d. q. i. ego f
i. alij apti habeo
dī. q. i. q. t. e. p. i. alij
suadeo q. nōt nō p
auto n. dūmīat aplē. s. nēpūmīeīr
mīat. s. sēpā. dūeīr. s. mīe sēpūmīeīr
mīat. i. alij. e. uenīe sū. nōt. pūmī
s. dū dūmīatōis aū gūe sīdēatōis

ir dot **sem**
De hī a. q. d. o. i. e. dūp. e. g. dēp
mī dēp. i. p. q. s. t. e. r. o.
hāg. dē. p. d. o. l. a. t. i. o. n. i. s.
i. i. m. o. l. a. t. i. o. n. i. s.
i. q. b. i. s. a. d. o. i. d. i. s. c. i. t. i. s. u. s.

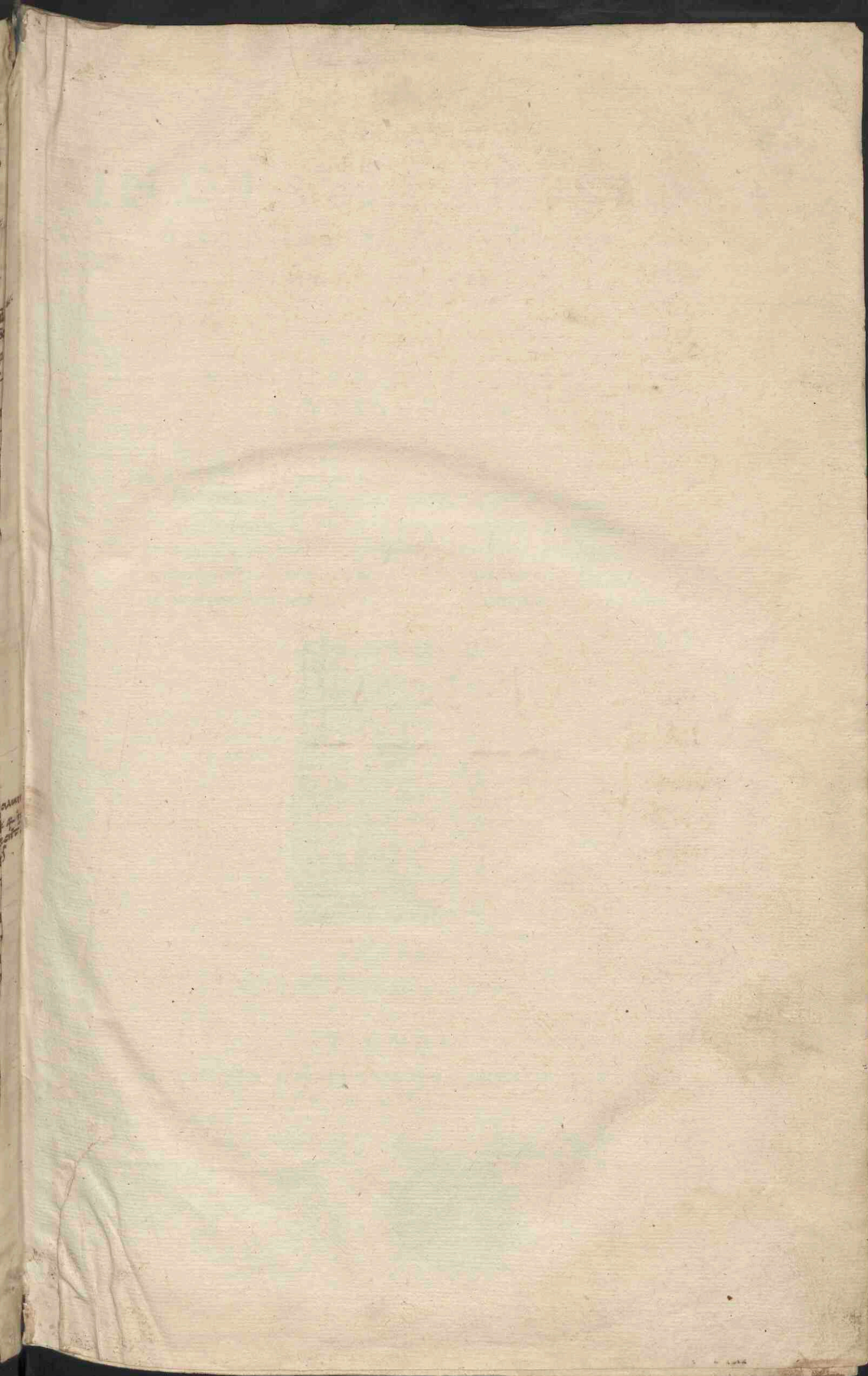
habem
habebat. n. e. r. o. aū
sēdāhīeīr. aū mī
mī. n. p. q. u. e. m. i. s. i. o. r. m. a. t. e. u. e. l. i. q. e.
nā. q. t. a. d. e. r. n. m. m. a. t. e. s. e. i. d. e. r. e. s. e. r.
e. mīda i. m. o. l. a. t. a. p. i. d. o. t. c. o. r. d. i. s. t. i.
acabāt. q. i. s. t. i. m. i. u. d. e. a. t. p. i. a. t. i. o.
l. o. r. e. r. e. p. l. o. e. o. y. s. i. d. u. a. t. o. y. e. l. i. q. e.
a. t. a. p. l. e. h. q. d. e. h. i. s. p. e. h. e. n. t. q. i. s. t. i. o.
mī sūp. o. y. e. l. i. q. e. q. d. e. mīl. s. i. s. t. i. o.
mīl. a. q. i. s. t. i. o. a. n. t. i. c. e. d. e. l. i. q. e.
mī sūp. e. q. m. e. t. q. u. e. e. a. c. o. r. n. e. o.

Lex autem
non est
ex fide
sed qui se
certi ea
uiuerit
ut **X**p̄s
non re
demat
de ma
ledicto
legis. s̄s
p nobis
maledic
tū. quia
scriptū ē
Maledic
tus oīs
q̄ p̄det
in ligno
ut ingē
tib; ab
be bñdic
tio fie
ret i x̄
ihu. ut pollicitationē sp̄s ac

legē in hoc loco. p̄p̄is opib; que sūt
obseruationib; fiebat poita. Q̄ in aut
muebāt in his opib; timebat utiq;
si ea nō fecissent lapidationē. ut cru
cem. ut aliqd̄ huiusmō pan. s̄o ait. q̄
se ē. u. m. i. ap̄ dñ. i. habebit p̄m̄m
ne ista morte puniat. alit̄ plecteret. q̄
aū ex fide uiuit cum hic exierit. ma
gis tē hēbit p̄sentissimū premiū. non
q̄ ex fide uiuit. quis quis p̄sentia que
uidet. ut cup. ut timer. quia fides dī
ad inuisibilia p̄ter. ut lex nō est ex fi
de. i. nūl mandāt credendū. s̄; fides
alia nō mutant. **X**p̄s autē. q̄ ex
lege est maledictū. nō iustitia. s̄ x̄p̄s
redemur nos. unde os de maledic. i. sub q̄
eramus. cur q̄ uos galathe. ad idē ten
dunt. s̄c̄ et ē. q̄. x̄p̄s redemur nos de
maledicto legis. ip̄s dico. s̄c̄. i. repu
tatur p̄ nob. nō solū maledictus. s̄. q̄
maledictum. quo ūbo s̄c̄m loq̄n
di. plus q̄ s̄c̄m maledictū intelli
t. ualde peccor. dum ut reus occidit
et dū in eius m̄m̄ia dī ceco ūd̄m
nato tu discipulū s̄c̄m s̄c̄m. nos disci
p̄l erunt moysi. **Q**u. s̄c̄m. ē. q̄ repu
tatur est. iō maledictus. quia suspens
est in cruce. quia s̄c̄m est. m̄d̄m
nomo **M**aledict. u. q̄. p. r. i. p̄s uide
licet sc̄l̄b; nō. y. iō est maledict. q̄
crucifixus ē. s̄; quia in talē m̄d̄m
reatū. ut m̄d̄m crucifigi. q̄. nō. ē. et iō
lic; s̄c̄m reputat. nō nō sunt maledic
maledictionē elpe. et si maledictione
pene. **M**aledict. y. gemina est. s̄
culpe et pene. un̄ et maledictū duob;
m̄s dī. u. atque. et passus ē. s̄c̄m
et s̄c̄m pena. ostēdo q̄ quali h̄e loc
accipi possit. de maledicto elpe. de
mal. pene. p̄sequam. s̄c̄m et ē. q̄. x̄
redemur nos aruam p̄uancano
m̄s. qui p̄ hoc s̄c̄m p̄ nobis. i. rei u
tate maledictū. i. mortat mor
talit. y. ex peccō. iō q̄; et ip̄a ma
ledictio dicit. et ex ea aliqd̄ ma
ledictū. ne horreat aū. q̄ dicit
x̄p̄m ēē maledictū. s̄firmat auc
toritate p̄ph̄e moysi subdens. q̄
et ē. q̄. uere s̄c̄m est maledictū.
quia scriptum est **M**ale. y. i. uē
pollicitationē sp̄s ac

cupia
mus
p̄fide.
His
sc̄m
hoīe
dico
tū ho
minis
cōfir
matū
testa
m̄ti
nemo
sper
nit.
aut
super
ordi
nat.

mortuus. et uē satisq; miser. o. q. p.
in. l. ad lictam hoc dixit moyses de re
u mortis. ut reo mortis. hoc sufficere si
suspendatur. et quia hec pena cēt ab
lectio. et ignominiosior erat iō in deu
tō nomio dictū est. ut qui suspensus
fuit. in uespa deponat. et. et oīe quare
quia. ma. o. q. p. i. u. i. q̄ dicit s̄c̄m s̄c̄m
a ad penam q̄ suspensus morit̄ reus.
et q̄ illic est usq; ad uespam. ut tē de
ponat. et sepeliatur. ne si durat ibi
at manus sit obp̄um. et macta s̄c̄m
eius ab hō q̄ maledicto pene ostendit. et
nō fuisse inuicem hac auctoritate. q̄
scriptum est. **M**aledictus om̄s. qui p̄
Maledict. s̄c̄m q̄ ait apl̄ s̄c̄m est p̄ nob
maledictus. sicut nō ḡm̄t de eodē dī
cē p̄ nob; mortuus est. hoc. y. ē. m̄d̄m
dictū est. q̄ mortuus est. quia mori
ex maledicto est. et maledictū est om̄
pecc. s̄c̄m ip̄m q̄ s̄c̄m ut sequat̄ suppli
tum. s̄c̄m ip̄m supplim. q̄ uocat̄ pecc
q̄ ex pecc̄ s̄c̄m. Suscep̄ aū. x̄p̄s s̄c̄m ream
supplim n̄m. ut in solueret ream
n̄m. et finet cē supplim n̄m. **S**ū alib
apl̄ ait. **M**is̄ d̄s filii sui in s̄c̄m
carnis pecc̄ ut de peccō dāpnaret p̄
in carne. q̄. y. dicit s̄c̄m carnem
pecc̄. hoc ē appellat̄ pecc̄ cū dicit. ut
de peccō et ē. q̄. y. de peccō mort̄ est.
ia aū caro. q̄ s̄c̄m ex uigine tū mortat
fuit. ex ip̄o q̄ mortat erat. s̄c̄m
habebat carnem pecc̄. Cur q̄ uide
moyses dicit maledictū. q̄ paulus
timuit dīe pecc̄. Plane p̄ph̄a hoc et
debur̄. et p̄dicare. nec in hoc q̄ ma
ledictū appellat̄ est. q̄ pender̄ iūgnō.
tumelia m̄d̄m putanda est. ex p̄p̄e q̄
mortat. p̄p̄d̄m in ligno. **M**ortat
aū ex maledictione pecc̄ p̄m hōī et
Si q̄ mort̄ dicit maledicta est nemo horresc̄
si dicit pecc̄ maledictū est. nemo miraret̄. **Q**u
aū p̄p̄d̄m in ligno tū caro mortat ē mortat
ex peccō uenit hōī erat. In ē pecc̄ et mortat fiḡ
cē moyses exaltat̄ sp̄m̄ in l̄mo s̄c̄m ligni. In
la. y. fiḡa mort̄ dñ p̄d̄m in ligno. nec in eo
q̄ maior inuicia est. q̄ addit ab uo dīe. **M**aled
deo. oīs q̄ p̄. i. i. In hebreis. y. coctib; et n̄m. in
teronomio habet̄ nō. **M**aled. est actō. In antiq̄
hebreor̄ coctib; nō h̄m nōm dī. et p̄m post p̄m
nē dñ ab aliq̄ appōm̄ esse. ut nos qui in maledict
deo credim̄ x̄p̄m infamar̄. s̄ nō est. in hoc m̄d̄m

N. 17. 2.

Nº 30. 8.

~~~~~

8cc
E. fol. 31.
1

IN D. PAVLI APOSTO-
LI EPISTOLAM AD RO-
MANOS HOMILIAE.

AVTHORE
RODOLPHO GVALTHE-
RO TIGVRINO.

ACCESSIT operi Prefatio ad Illustrissimum Principem
D. Guilhelmum, D. Philippi Landgrauij Hassiae F. de Scan-
dalis, quibus multi hodie impediuntur, quò minus puriorem E-
uangelij doctrinam recipiant. INDICES item duo Rerum
& locorum Scripturae, quae toto hoc libro explicantur.

I E S V S.

Ecce agnus ille Dei, qui tollis peccatum mundi.

TIGVRI

EXCVDEBAT CHRISTOPHORVS FROSCHOVERVS
ANNO M. D. LXVI.

Ex dono Büchelij

IND PAVLI APOSTO

LI EPISTOLAM AD RO

MANOS HOMINIAE

A T T O R E

ROBOLPHO GVALTHE

ROTI GVARINO

AUCTORI...
IN...
...
...
...

1823

Exemplum...

TIGARI

EXC... CHRISTOPH... TROSCHE...

ANNO M. D. LXXV

Ex libris...

ILLVSTRISSIMO PRIN-
CIPi ET DOMINO, D. GVILHELMO, LAND

GRAVIO HASSIAE, COMITI CATTIMELIBOCCO

rum, &c. Domino suo clementissimo: Gratia & pax

à Deo Patre per Dominum nostrum

IESVM CHRISTVM.

SCIO ego Princeps Illustrissime, nō defuturos esse, qui me actum egisse, & tam me ipsum quā lectores inutili atq; superuacaneo labore fatigauisse dicant, qui Apostoli Pauli ad Romanos epistolam interpretari uoluerim, in cuius enarratione olim pleriq; ex priscis ecclesiae doctoribus, & hodie quā plurimi nostri seculi scriptorū operam suam impenderunt. Quibus ego respondere poteram, me aliorum exemplis incitari potius quā absterri debuisse, cū mihi quoq; ad ecclesiae ministeriū legitima uocatio per Dei gratiam obtigerit, & ea ecclesiae Christianae libertas sit, ut ad eius aedificationē (quemadmodū olim ad Leuiticum tabernaculū) singuli quod habent, pro suarum facultatum ratione conferre possint. Poteram item ad mei instituti defensionem scripturae sacrae fecunditatem adducere, cuius thesauri tam profundi & inexhausti sunt, ut nulla interpretum diligentia illis eruendis sufficiat; quin in omnibus propē locis aliquid supersit, quod ab alijs non obseruatur, uel certa eum ratione praetermissum, nostrae institutioni & consolationi plurimum seruiat. Sed quia de his saepe dictum est, nunc ijs omisis, non aliam mei consilij rationem afferam, quā qua me excitatum & impulsū fuisse, uerē & bona fide testari possum. Est ea non indiligens nostri seculi consideratio, cui argumentum epistolae huius ita conuenit, ut meo iudicio, uix alius scripturae sacrae liber extet, quem ecclesiarum ministri frequentius, & maiori studio tractare, & suae fidei commissis hominibus exponere debeant. Controuertitur enim inter omnis loci & ordinis homines de salutis ratione, deq; praecipuis fidei Christianae articulis; & quāuis syncerior ueritatis doctrina nobis peculiari Dei beneficio restituta sit, undiq; tamen scandala obijciuntur, quae euangelij cursum multis in locis uehementer impediunt, & quibus multi offensi, uel pedem sistunt in coepto salutis itinere, uel ne illud unquam subeant, absterrentur. Quemadmodū enim olim, cū Dei Filius seipsum per doctrinā & miracula mundo manifestaret, multos eius in assumpta carne sese exerens humilitas, multos doctrinae nouitas, aut saltem imprudenter concepta nouitatis suspicio, multos aduersariorum ipsius authoritas, plerosq; autem persecutiones & omnis generis pericula reuocarunt, quō minus ad ipsum concederent: Ita hodie quāuis euangelicae ueritatis lux, Sole meridiano clarior, omnium oculis sese ingerat, & multa passim exempla occurrant, quibus uerbi sui authoritatem Deus mirifice asserit atq; tuetur, quā plurimos tamē iisdem de causis, aut similibus, impediri uidemus, ne relictis superstitionum Labirynthis & errorum tenebris, in luce illa ambulent, & libertatis per Christum partae beneficio fruantur. Vidit ille olim, hanc sui regni conditionem in hoc mundo semper fore, & ideo (ut Matthaeus scribit) in frequentissima populi ad ipsum confluentis corona, non minus uerē quā grauiter pronuntiavit: Beatus, qui in me non offensus fuerit. Quo dicto nos eō magis moueri & excitari conuenit, quod idem olim spiritus sanctus per prophetas monuit, qui Christum petram offensionis fore praedixerunt, & quod iustus ille Simeon, eodem spiritu illuminatus, illum in casum simul et in resurrectionem multorum positum esse

testatur. At cum ille Veritas sit, & quæ in hoc nobis ad uitam immortalem uia aperitur, per se simplex & plana, nullis ambagibus intricetur, neque scopulis aut sentibus horrescat, ipsos homines sibi omnis scandali authores esse oportet. Qui si scripturas sacras propius intuerentur, & uel unicum hoc Apostoli nostri scriptum (quo & tota salutis ratio non minus grauius quam diligenter descripta continetur, & de omnibus ferè disputatur, quæ incautos & rerum ignaros in eius doctrina impedire possunt) animis ab omni prauo affectu purgatis legerent, mox remoras omnes è medio auferri uiderent, quibus hucusque impediti sunt. Est igitur hæc res magni momenti: & cum in eius consideratione salus nostra non modica ex parte uersetur, ueniam mihi dabit Illustrissime Princeps tua Celsitudo, si de illa paulò fufius dixerò, quæ ad mitigandam animorum offensionem facere possunt.

Fatentur quidem omnes ferè homines, Christi doctrina contineri quicquid nobis creditu aut obseruatu necessarium est, ut cum Deo patre reconciliati uitæ æternæ consequamur. Cur enim hoc negent, qui Petrum omnium discipulorum nomine dixisse sciunt: Domine, ad quem ibimus? tu uerba uitæ æternæ habes. Qui item Christum sexcenties hoc unum inculcauisse audiunt: Amen amen dico uobis, qui audit uerba mea, & credit ei qui misit me, habet uitam æternam. At cum ad rem ipsam deuenitur, & docetur, omnes homines natura peccatores & iræ filios esse, qui non alia iustitia, quam quæ nobis ex gratia in uno Iesu Christo offertur seruari possint: ideoque opus esse, ut euangelij doctrinam omnes audiant, & relictis superstitionibus, salutis fiduciam omnem in unius Christi merito collocent: tunc plerique tergiversari incipiunt, & undique scandala conquirunt, quibus simplicem hanc salutis rationem sibiipsis perplexam & planè inuiam reddant. Et alia quidem ex ipsa doctrina arripiunt, alia uerò ex nostrorum hominum moribus uenantur, multa quoque ex aduersariorum calumnijs colligunt: quorum omnium tanta est congeries, ut si quis singula exequare, & illis remedium qualecunque adhibere uelit, in immensum orationem extendat oportet, imò uix totus liber istius tractationi suffecerit. Itaque nos multis omissis, quæ crassiora sunt, quam ut mediocriter attentum remorari queant, de illis solis agemus, quæ pijs & non omnino alienis à pietatis studio negotium exhibent.

Ab illis autem exordiamur, qui philosophiæ & eloquentiæ studio dediti, euangelicæ ueritatis doctrinam propter humile & simplex dicendi genus fastidiunt. Corinthiorum scilicet similes, quibus olim Paulus sordebat, quod eius sermo nulla elocutionis & sapientiæ eminentia turgeret, neque persuasorijs humanæ sapientiæ uerbis niteretur. Merebantur illi durius tractari, quando spiritum sanctum ad Rhetorum scholas remittunt, & ei qui omnis eloquentiæ author est unicus, dicendi leges præscribere audent: neque interea obseruant, suo uitio fieri, quod Euangelium Iesu Christi ipsis fastidium uel nauseam moueat. Ut enim ijs, qui stomachum noxijs humoribus repletum habent, nullus cibus quantumuis lautus & salubris sapit: ita cum illi humanæ philosophiæ & eloquentiæ salua toti inebriati sint, nihil admittere possunt, quod ab illa uel minimum dissentit. Quia tamè inter hos aliqui sunt minime mali, ego illos cogitare uelim, simplicem esse Veritatis orationem, & regnum Dei non in sermone, sed in uirtute consistere, & proinde nullis uerborum phaleris aut fuco opus habere. Deinde eosdè rē ipsam propius intueri iubeo, neque in nudis uerbis herere, sed sub his latentē spiritus uirtutem obseruare: & mox uidebunt, se non habere quod desideret. Si enim præcipue boni Oratoris partes sunt, de re pposita breuiter & perspicue dicere, & auditoribus quod dicitur persuadere: prima laus profecto spiritui sancto per Euangelium nobis loquenti debetur: qui ut paucis uerbis mysteria innumera comprehendit, ita de iisdè tanta perspicuitate differit, ut pueris quoque & foeminis ea pateat, quæ olim philosophi acutissimi ignorauerunt. Idè animos quoque

audito-

auditorum penetrat, ut plerunque præter omnem expectationem Christo manus dent, qui illum paulò ante totis animis abominabantur. Et ut de solis apostolis dicamus, quem Oratorum, siue Græcum siue Latinum, magnifici illi eloquentiæ affectatores nobis dabunt, qui cum uno illorum conferri mereatur? Magna fuit apud Athenienses Demosthenis laus, maior etiam apud eosdem Periclis auctoritas, quem inter dicendum fulgura eiaculari, tonitrua ciere, horrendum in lingua fulmen gerere, & in auditorum animis aculeos relinquere dicebant, eumq; propter sermonis incomparabilem uehementiam Olympium cognominabant. In Romana autem republica Cicero præ alijs floruit, cuius eloquentiam in scriptis elucentem, etiam hodie eruditi omnes admirantur. Fuerunt & alij nonnulli, quorum consilijs & dicendi dexteritate Respub. aliquandiu gubernata fuit. At omnes isti, unius modò urbis ciues uix pauculis annis in officio continere potuerunt, ut consilijs sanioribus locum darent: imò plerique tandem magno suo malo experti sunt, quàm nullæ sint humanæ eloquentiæ uires: quando subitò in peius mutatos uiderunt ciuium animos, quos sibi & reipublicæ addictissimos esse putabant. Neque profuit quibusdam, quòd & ciues nati essent, & generis nobilitate atque maiorum uirtute & proprijs meritis commendarentur. Apostoli uerò, cum ex inuisissimâ Iudæorum gente oriundi, neque ullis donis præditi essent, quæ mundus hic admirari solet, tamen in omnes terras digressi, Euangelium Iesu Christi crucifixi prædicarunt, eiusq; simplici doctrina orbis totius faciem innouarunt, nequicquam sese opponentibus ijs, quorum tunc suprema erat in Romano Imperio auctoritas: & quæ per illos instituta est orbis reformatio, eadem inter grauissimos persecutionum motus & omnis generis pericula constans mansit, neq; ullis Regum edictis aut sanguinarijs crudelissimorum tyrannorum conatibus unquam potuit omnino aboleri. Constat præterea philosophos & sophistas olim nò habuisse quod apostolis & uiris apostolicis, Christum solum prædicantibus opponerent: eò quòd hos non nudis uerbis pugnare, sed his spiritus sancti uirtutem coniunctam esse sentiebant. Exempla huius generis apud Ecclesiasticæ historiæ authores passim occurrunt: quibus recensendis hic non immoror, eò quòd hodie etiam similia multa fiunt inter eos, qui ueritatis doctrinam hostiliter persequuntur. Quæ causa est, quòd qui summam eruditionis existimationem sustinent, ferè omnem liberio rem congressum declinant, uixq; se adduci patiuntur, ut cum idiotis & illiteratis de fidei et salutis doctrina cõferant. Ista igitur obseruet delicatuli illi philosophicæ eloquentiæ admiratores, & meminerint, Euangelium nò temere à Paulo potentiam Dei dictum esse ad salutem omni credenti. Quòd si illam uirtutem ipsi nondum sentiunt, non apostolorum & scripturæ sacre ruditatem accusent, sed sui animi duritiem agnoscant, de qua illa emollienda & subigenda seriò cogitent.

Porro omisissis istis ad eos transeamus, qui in ipso euangelicæ doctrinæ argumento inueniunt, quo offendantur. Inter quos miserrimi sunt, quibus ipse Christus, uel scandalum est, uel saltem stultitia putatur. In horum albo sunt, quotquot salutis mysteria humani ingenij sensu metiuntur, & nihil admittendum putant, cuius rationem non ipsi statim penes se inueniunt. Non possunt autem illi uidere, qua ratione Dei filius hominẽ induerit, quomodo idem mortalis sit factus, & indignam mortem in ara crucis in scelerum nostrorum expiationem sustinuerit: ut item per illum facta peccati expiatio, nobis omnibus sufficiat. Itaque aut ipsa cruce Christi cum Turcis offenduntur, nosq; de Deo minus honorificè sentire dicunt, qui talia de illo credamus: aut quicquid huius dicitur, fabulam esse putant, quæ risum potius quàm fidem mereatur. Et hoc illud est, quod olim quoque apostolis molestiam non uulgarem exhibuit, ut Paulus ad Corinthios testatur, dicens: Nos Christum prædicamus crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Græcis uerò stul-

titiam. Et sanè fateor, nihil tam alienū esse ab humanae rationis iudicio, quàm Deum dicere mortalem, & pro Dei filio æterno & dilecto eum agnoscere, qui in terris hisce inops uixit, & omnium ludibrijs expositus esuriuit, sitiuit, alsit, & tandem in cruce infami pendens clamauit: Deus meus, Deus meus, cur me dereliquisti? Item ex crucifixo & mortuo iustitiam & uitam sperare, & credere, quòd illius meritum ad omniū locorum & temporum homines extendatur. Sed si Paulum audiamus, non tantum nostro intellectui indulgebimus, ut hæc in dubium uocemus, eò quòd nobis absurda aut impossibilia uidentur. Scribit enim, hoc mysteriū esse, quod ab æternis temporibus tacitum, præfinito demū tempore manifestari debuerit. Testatur item alibi, hominē animale non percipere ea, quæ sunt spiritus Dei. Cur ergo mirum nobis uideatur, si mysterij huius rationem non intelligant, quorum mentem spiritus Dei nondum illuminauit: imò qui regni cœlorum arcana, non spiritus luce, sed proprij intellectus acumine scrutantur? Quæ item audacia fuerit, filij Dei incarnationem altius scrutari, cū qua ratione ipsi in hunc mundum nati simus, nemo nostrū exactè intelligat, aut uerbis possit exponere? Nam ut maximè omnibus notus sit nostræ conceptionis modus, multa tamen in hominis generationem incidunt, quæ omnem nostri intellectus captum longè superant. Quòd si quis confidentior hoc negare ausit, agetum dicat ille nobis, qua ratione infans in utero delitescens animam accipiat immortalem? quo item uinculo hæc cum mortali corpore coniungatur? quibus incrementis rationis lux in nobis proficiat? unde illa uis memoriæ? cur huic in cerebro potius, quàm in oculis aut alia corporis parte sedes data sit? quæ *συνπαθείας* illius ratio, qua fit, ut omnia corporis membra mutuo sensu erga sese inuicem afficiantur? Quid hic & in multis alijs respondebunt philosophi, nisi quòd ista Deus, uel (ut ipsi loquuntur) natura sic constituerit? Quo igitur iure offendimur, si in filij Dei incarnatione non omnia nostris sensibus pateant, aut non omnia ad nostræ rationis calculum reuocari possint? Quin potius Dei bonitatem admiramur, qui cū nos ad illum non possemus ascendere, ipse ad nos sese demisit, & per filium in carne manifestatum ea spectanda & contrectanda proposuit, quorum cognitio nobis ad salutem consequendam est necessària? Cur uerò absurdum uideatur, unius Christi iustitiam & uitam in omnes eos deriuari, qui ipsi per fidem in fidei & corporis eius membra facti sunt, cū Adam peccatum & quæ per hoc ingressa est mortem, in omnem eius posteritatem deriuatam esse, nemo negare possit, nisi qui cum ratione sensum quoque communem exuerit? Aut cur stulti dicemur, si ex morte uitam speramus, cū in omnibus quæ secundum naturæ leges creantur, corruptio generationem præcedat, & unius interitus generationi alterius seruiat? Vel num pro impossibili admirabimur, Deum nostræ naturæ consortem fieri, & quoad hanc mori etiam uoluissè, cū ipsi dum in mortali corpore agimus, aliquem beatæ immortalitatis gustum percipiamus? Horum considerationi si frequens & diligens scripturæ sacræ lectio accedat, & probè examinentur ea, quæ de mysterijs istis Paulus in hac sua ad Romanos Epistola tradit, procul dubio nihil reliquum fiet, quod nobis impedimento sit, quò minus in salutis uia maximos progressus faciamus. Clamat enim ille, Iesum Christum esse Deum benedictum in secula: Eundem uerò secundum carnem ex Iudæis natum esse, adhuc mortuum & resuscitatum esse, & in cœlis ad patris dexteram confidere testatur, ut pro nobis intercedat. Quorum omnium ratio etsi nostris oculis nondum pateat, doctrina tamen hæc simplex & perspicua est: & qui in hac acquiescunt, ij non modò scandalum nullum inuenient, uerumetiam animos suos mirificis consolationibus recreari sentient, quæ illis omnia huius uitæ discrimina leuia reddent, & æstuantis conscientiæ tentationes restinguent. Et qui nunc quasi

quasi per speculum & ænigmata cernunt, olim coram omnia intuebuntur, & non cognitione modò plena regni Dei fruuntur, sed in eiusdem possessionem admissi æternum gaudebunt.

Sequuntur proximo loco, qui ex gratiæ prædicatione scandalum arripiunt, qua omnes homines natura peccatores & iræ Dei obnoxios esse, ex gratia autem per solâ fidem in Iesum Christum iustificari atq; seruari docemus. Et hi quoq; in duplici sunt differentia. Alij enim cum serio pietatis sensu afficiantur, metuunt, ne facilem nimis fingamus salutis uiam, & ne doctrina hæc peccandi licentiâ gignat, & hominibus nequam quiduis audendi fenestram aperiat. Alij uerò, etsi cum Deo sacra omnia cõtemnant, p̃ij tamen uideri uolunt, & fucata iustitiæ propriæ gloriâ sese uenditant; quales inter Iudæos olim pharisæi, & apud gentes philosophi & horum sectatores fuerunt; hodie autē plurimi passim conspiciuntur, imprimis autem apud Monachos & eos omnes, qui felicitatem ex illorum traditionibus & earum obseruatione sibiipsis pollicentur. Ferunt hi indignissimè, si hominis uires deprimi, sapientiâ carnis in nihilum redigi, iustitiâ omnem damnari, & operum suorum merita eueri audiant. Quia enim propriæ gloriæ studio flagrant, & hanc in Dei etiâ conspectu eminerere uolunt, nihil illis auditu acerbius est, quàm si nos facinorosorum instar gratuita Dei misericordia absolui dicamus. Ita enim sibi omne illud decedere sentiunt, quod Deo & eius gratiæ tribuitur, Irascuntur ergo nobis, & doctrinam hanc, scandali plenâ atq; bonis operibus inimicam esse clamant; ipsorum autem clamoribus multi offensi, nescio quid de Euangelio suspicari incipiunt. Sed non nouam esse hanc calumniâ Paulus docet, quâdo Apostolis hoc ab aduersarijs exprobratum fuisse scribit, quòd docerent, facienda esse mala, ut bona eueniant. Et Christum hoc nomine à pharisæis accusatum fuisse scimus, quòd Dei gratiam meretricibus & publicanis prædicaret. Neminem ergo ista hodie offendere debent, quasi noui & prius inauditi dogmatis simus authores. Quid enim nos aliud dicimus, quàm quod in prima huius epistolæ parte Paulus prolixè tradit, dum gentes simul & Iudæos peccati reatu inuoluit, & iram Dei cœlitus ardere testatur propter hominum impietatem & iniustitiâ, qui ueritatem in iniustitia detinent? Et ut multa omittam, quæ ex ipsius uerbis ad nostram defensionem poterant adduci, unus ille locus sufficere potest, quo disputationē illam omnem summatim complectens, ait: Omnes peccauerunt, & deficiuntur gloriâ Dei, iustificantur autem gratis eius gratia, per redemptionem factam per Iesum Christum. Item: Conclussit Deus omnes in inobedientiâ, ut omnium misereretur. Et ne quis de solis actualibus peccatis illū loqui putaret, alibi diligenter docet, peccatum ex Adamo ita in omnes posteros propagatum esse, ut omnes in peccatis nascamur, & peccati legem in membris nostris gessimus, quæ nos peccato captiuos ducit, ut contra animi aut interioris hominis uoluntatem ea designemus, quæ diuinis legibus scimus aduersari. Quo loco seipsum in exemplum statuit, ut hanc naturæ uitiositatem in electis etiam hædere ostendat. Neque ista ex suo cerebro ille confinxit, sed Christum dixisse sciebat, Neminem regnum Dei uidere posse, nisi prius renascatur; neminem item ad se uenire posse, nisi à patre tractus fuerit. Item, Sine me nihil potestis facere. Non ergo nobis, sed Paulo, imò potius Christo bellum moueant, qui indignius ferunt, quòd hominem natura peccatorem esse, & ex semetipso nihil posse docemus. Experimur nos in carne nostra hanc naturæ corruptionem, & quod non sine dolore sentimus negare nolumus: ne electis illis & fidis Dei cultoribus simus confidentiores, qui olim dixerunt: Iustitiæ nostræ sunt instar panni menstruæ mulieris: Domine, ne ingrediaris in iudiciū cum seruis tuis: Nam si peccata obserues Dñe, quis consistet? Et cur non idē ipsi quoq; fateamur, quos ipse Dei filius orare docuit, Remitte nobis debita nostra? Quòd si qui doctrina ista offendantur, nos illos scandalū

petulanter arripere, non autem hoc à nobis dari dicimus. Nam quòd per nos peccandi licentiam inuehi, & sceleribus ostium aperiri aiunt, eo magnam nobis iniuriam faciunt, neque nobis solis, sed ipsi potius Apostolo, qui ne quid huius ex hac doctrina aduersarij colligerent, diligenter cauit, sicuti in ijs est uidere. quæ cap. sexto scribit, & quæ postea Cap. 12 & sequentibus prolixè differit de uitæ Christianæ officijs. Neque fieri potest, ut peccandi licentiæ sese dedant, qui Dei gratiam uerè agnoscunt. Nam ut bonæ indolis filij nullo fræno fortius in officio continentur, quàm paternæ bonitatis consideratione: sic qui Dei filij germani sunt, non alia ratione magis incitantur, ut illi fidum obsequiū præstent, quàm si beneficij gratuiti, quod in Christo nobis contulit, magnitudinem dignè secum expendant. Quòd si qui gratiæ doctrina abutuntur, ut sceleribus & prauis desiderijs licentius indulgeant, id non Euangelio, sed illorum improbitati imputandum est: neque propter illos mutari debet prædicatio salutis, cuius spes nobis certa & solida constare non potest, nisi per fidem in Dei gratiam recumbat, quæ ut inexhausta est, ita Christum nobis præsentem sistit, qui solus omnibus nostris uitjs expiandis & imperfectiōnibus sarcien-dis sufficit. At salutis uiam per nos nimium facilem fieri, & multis otijs & securitatis occasionem dari dicunt, dum tanta bona per solam fidem in Christum obtineri docemus. Id uerò ij soli dicunt, qui quid fides sit nesciunt, quicquid eius loco opinionem nudam, aut inanem & temere in ipsis enatam persuasionem animis suis conceperunt. Qui si rem propius inspicerent, mox faterentur, fide Christiana nihil præstantius, nihil efficacius aut nobilius esse, neque aliud impossibilius esse homini, quàm Christo credere, & salutis spem omnem in hoc uno collocatam habere. Qui enim hoc possunt, iidem illo uno contenti, superstitionibus in uniuersum omnibus longum ualere renuntiant, illum unum audiunt, docenti credunt, monenti obtemperant, increpantem metuunt, castigantem patienter ferunt, denique eius uoluntati sese totos per fidei obedientiam subiiciunt: neque ad suæ rationis calculem reuocant, quæ ille præcipit aut pollicetur, sed ijs constanter nituntur, licet ipsam naturam rerum diuersum quid minitari uideant. Quo fit, ut in omni periculo intrepidi, in afflictionibus constantes, & in omnem euentum instructi sint, adeo ut si montes loco moueantur, terra tremiscat, & fractus illabatur orbis, impauidos feriant ruinæ. Et quia fides illos etiam Christo inserit, fit ut ex uerbi eius semine renati in illo uiuant, & ipsum in seipsis uiuentem habeant, atque ipsum tota uita referant. Sunt hæc eiusmodi, ut (quod supra quoque diximus) non modò uires hominis, sed omnem nostri ingenij captum superent. Nam ut ea non repetamus, quæ de Christi persona & incarnationis eius mysterijs prius diximus, quis nostrarum uirium esse dixerit, abnegata carne & mortificatis eius desiderijs omnia propter Christum relinquere, spretis terrenis omnibus cœlestia sectari, contemptis presentibus ad futura aspirare, inter afflictiones gaudere, in aduersis omnia sperare, & in ipsa morte sibi uitam polliceri? Conferant cum his omnia sua Monachi, & quicumque alij suorum operum meritis fidunt, & mox intelligent, quàm putida sint ipsorum merces, quibus cœlos redimi posse arbitrantur, quàm item ardua res sit fides in Christum, quæ plerisque leuicula uidetur, & quam ipsi bonis operibus inimicam esse dicunt. Itaque adeo nulla iusta causa est, cur gratiæ Dei & fidei iustificantis doctrina aliquem offendat, ut potius deploranda sit illorum siue stultitia siue ingratitude, qui cum ipsi non sint soluendo, Dei tamen gratiā aspernantur, quæ ille debita illorum remittit. Quòd si uerò hac ipsi uti dedignantur, nimium in superiniqui sunt, si eandem nobis quoque inuideant, & ne ea utamur, obstare uelint.

Sed durius multò eoque nocentius est scandalum, ad quod in electionis & prædestinationis articulo aliqui offendunt. Quia enim salutis nostræ fontes in æterno Dei consilio monstramus, qui ex tota humani generis massa, quam miseram & perditioni

perditioni obnoxia fore praeuidebat, alios gratuita misericordia elegit, quos ad regni sui coelestis hereditatem praedestinarat: alios autem in exitio, quod ipsi sibi propriis sceleribus accersuerunt, iusto iudicio relinquit: multis hoc non modo durum dictum, sed iniquum & impium esse uidetur, & ideo multa cogerunt, quae in doctrinae huius contumeliā deblaterant, ut & hanc omnibus inuisam reddant, & suā incredulitatē atq; contumaciā excusent. Nam & Deū a nobis fingi aiunt iniustum, qui bona sua iniquo iudicio secundum personarū respectum distribuat crudelem item & immisericordem, qui immerentes in exitio relinquat, & ut tyranni sanguinarij solent, hominū tormentis & immanibus supplicijs delectetur. Imò nos Deum peccati & scelerum omnium autorem facere clamant, qui insuper praeter ius & aequū ea in nobis puniat, quae ipso instigante & impellente fecimus. Adhuc salutis spem omnem per nos euerit & multos in extremam desperationem adduci aiunt, alios autem securos & oscitantes fieri, qui electione gratuita & aeterno atq; immutabili Dei decreto freti, nihil interea boni agant, non precibus, non uerbi diuini studio, non denique ullis pietatis exercitijs sese dedant. Quid enim (inquiunt) his opus est, quando qui electi sunt perire non possunt, reprobos autem seruari impossibile est: Et ne quid omittant, doctrina ista ciuiles etiam leges & omnem disciplinam una cum admonitionibus, hortationibus, minis, uirtutum praemijs & scelerum poenis aboleri uociferantur. Sunt haec dura admodum in uulgi auribus, & quosdam ita offendunt, ut doctrinā hanc non erroneam solum & impiam, sed reipub. etiam exitialem esse, & proinde ferro & igne excindi debere arbitrentur. Sed nimium illi ignorantes sunt (ne quid grauius dicam) qui nos primos illius auctores esse putant, & non uident, uel potius uidere nolunt, nos non aliud dicere, quam quod electum illud Iesu Christi organum cum ubique alias, tum in hac Epistola disertè nobis tradidit. Huius enim uerba sunt: Quos praesciuit Deus, eosdem & praedestinauit: quos uero praedestinauit, eos & uocauit: & quos uocauit, eos etiam iustificauit: quos autem iustificauit, eos etiam glorificauit. Adhuc alios quidem uasa irae esse docet, ad interitum parata, quae Deus cum multa lenitate ferat, ut & iram suam iustissimam & potentiam inuictam declaret: alios autem uasa misericordiae, ad gloriam preparata, in quibus diuitias suae gloriae notas faciat. Alibi uero hos in Christo Iesu electos esse ait, priusquam mundus hic conderetur. Electos autem dicere non potuit, quin simul alios omnes in interitu relictos esse innuat. Nam quod aliqui electionē uniuersalem statuunt, id nimis friuolum & ridiculum commentum est, quod ipso Electionis uocabulo confutatur: ut iam de Christo nihil dicamus, qui illam disertè ad suos modo restringit, quando multos quidem uocatos, paucos uero electos esse clamat. Et idem de discipulis loquens, Ego (inquit) elegi uos ex mundo: relictis nimirum alijs, quos sempiterno exitio destinatos esse sciebat. Sunt praeterea infiniti alij loci, qui doctrinam hanc nostrā unanimi ueteris & noui testamenti consensu probari docent, quos omnes ex ordine recensere nimis longum foret. Nos ergo qui sumus, qui in hominum gratiam aliud dicamus, & aeterno Dei decreto suffultam regni eius oeconomiam mutare conemur? Faciant hoc, quibus leue uidetur gigantea audacia in coelum ascendere: nos Pauli uestigia sequemur, qui etsi in tertium coelum abreptus, multa propius inspexerit, quae nos adhuc latent, ita tamen loqui maluit, quam hominum placitis sese accommodare. Porro ut nobis iniuriā faciunt, qui nos primos huius dogmatis auctores esse fingunt: ita isdem non minus in Deum iniqui sunt, qui illic sibiipsis scandalū ponunt, ubi plana & expedita sunt omnia. Nam ut a Dei prouidentia initium faciamus, quis piorum obsecro negabit per hanc mundum hunc totum atque singulas eius partes gubernari? Hoc enim gentium philosophos fere omnes confessos esse scimus, & Christus prouidentiae uim ad passerculos usque & in agris nascentes flores, imò ad capitis nostri pilos extendit.

Quàm uerò absurdum fuerit, Deum circa ea occupari, quæ solis corporibus nostris seruiunt, aut etiam uix quicquā ad nos spectant, illa autem negligere, sine quibus æternæ salutis ratio non consistit? Atqui si aduersarios nostros audiamus, non in terram cadit passerculus absque certo Dei consilio, non capillus illo ignorante defluit, non flosculus flacessit: homo autem totus, quoad corpus & animam, uel perit uel seruatur, nihil hic agente Deo, imò hoc ignorante, uel etiā aliud uolente. Quis uerò non ineptum & improuidum dixerit patrem familiās, qui circa nuces & uilissima olera occupatus, greges, armenta, seruos, filios & familiam reliquam omnem negligit? Atqui talem illi nobis Deum fingunt, dum tam anxie illius honori consulunt, ne quam iniustitiæ labem contrahat. Nam secundum illos, ut corpore in terris uiuamus, & appropinquante hora illa fatali moriamur, Deo curæ erit: ut autem uitæ æternæ hæredes efficiamur, aut mortem subeamus sempiternam, id in nostro arbitrio situm erit, neque hic ullum Dei decretum aut consilium intercedet. Miror autem illos homines de Electione uniuersali tam acriter contendere, cum ne uocationem quidem, quæ per Euangelium fit, uniuersalē esse probare possint. Nam etsi olim Apostolorū doctrina per totū orbem habitatū diuulgata sit, constat tamen illos non temere, prout ipsis in mentē ueniebat, hinc inde discurrisse, sed spiritum sanctum ministerij sui habuisse gubernatorem, qui eos interdum præter animi uoluntatem aliò retraxit, & ne in quibusdam locis prædicarent, prohibuit. Et priusquam Christus homo nasceretur, nulla inter gentes fuit æternæ salutis cognitio, sed (ut non uno loco Apostolus monet) tenebrarum princeps inter illas regnū obtinuit, neque doctores fuerunt, qui in superstitionum caligine errantes erudirent. Quod si ad nouissima tempora accedamus, fatemur quidem omnibus seculis re-
 pertos fuisse Veritatis testes, quos Deus ex singulari gratia seruauit, ut ecclesiæ suæ seminarium essent: at tamen negari non potest, reliquos omnes in cōmuni & publica ignorantia quasi sepultos delituisse, cum pauculi isti omnibus instituendis non sufficerēt, publica autē autoritate passim dominarentur Antichristiani doctores, qui miseros & infelices à salutis uia abducebant. Et quid hodie fiat multis in locis, notius est, quàm ut demonstratione longa opus sit. Hoc tamen minimè dissimulari debet, liberam Euangelij prædicationem multis negari, qui sitibundi & famelici ad illam anhelant, multis interea illam fastidientibus, in quorum terris quotidie resonat. In quo nisi peculiare Dei consilium agnoscimus, nimium profectò stupidi sumus & plumbei. Ergo personarum respectu Deus ducitur, & gratiæ suæ thesauros temere dispensat? Minimè. Quam enim personam in nobis respiciat ille, cum una eademque sit omnium nostrū conditio, neque quisquā alio præstantior sit, nisi quem ille singulari gratia dignatur? Itaque personas ipse nobis imponit, non autem quicquam in nobis inuenit, quo moueatur. Neque temerarius & iniustus gratiæ suæ dispensator est, etiā si nobis non semper cōstet, quæ sit dispensationis ipsius ratio. Quid enim temere agat, qui ipsissima est sapientia, & qui res inanimatas certa lege gubernat? Cur uerò iniustus dicatur, qui nemini quicquam debet, plus autem largitur, quàm uel optimi quique mereantur? Cum ergo in illius ære sint omnes homines, nimis temerarij & iniqui sunt, qui ab illo rationem exigunt, aut ipsi nouas dispensationis leges præscribere audent. Nobis licet ab alijs debita exigere, aliorum autem nomina delere, neque ideo iniusti dicimur: Quæ ergo iniquitas est, Deum, ne idem in suo faciat, in ordinem redigere? Et ut Pauli nostri uerbis utamur, num Deo in humani generis massam minus potestatis erit, quàm figulo in lutum sit, ex quo absque ullius reprehensione, uasa fingit pro suo arbitrio ad usus longè inter se diuersissimos? Quin potius illius bonitatem atque potentiam agnoscimus in illis, quos ex cōmuni interitu liberat: in alteris uerò eiusdem iustitiam prædicamus, cuius exempla quàm plurima & horrenda extare necesse est,
 ut ijs

ut ipsi multi alij permoueantur, Falsissimè autem ex hac doctrina colligunt aduersarij, nos Deum peccati & scelerum autorem facere. Vt enim propria uoluntate Adam in peccatum prolapsus est, & omnem posteritatem secum in ruïnã traxit: ita cum in peccato concipiamur & nascamur, proprio etiam animi motu ad peccandum ferimur, & neque inuitos cogit Deus, neque nouam nobis malitiam instillat: peccata autem pro suo in res omnes iure atque imperio regit & gubernat, ne in domitum grassetur illorum licentia, & ut ad suæ uel iustitiæ uel potentiae declarationem seruiant, quæ per se mala, & iniqua & impia sunt. In eo igitur eius sapientiam agnoscere, non autem iniustitiam (quæ in ipso nulla est) accusare debemus. Nam ut rectè D. Augustinus dixit, omnia Deus regit & dispensat suo iudicio, nobis quidem interdum occulto, semper tamen iusto. Quod si qui peccata à diuinæ prouidentiae cura eximunt, ipsi profectò Deum maxima ex parte ab huius mundi gubernaculis repellunt, & dum incogitanter nimis cauent, ne iniustum faciant, Epicureum fingunt, qui tam homines quàm Satanam licentius grassari sinat. Quoad uerò impiorum tormenta & cruciatus, nimium iniusti sunt, qui Deum propterea imitem atque crudelem fingunt, cum illis quidem nihil præter meritum accadat, ipse uerò suæ bonitatis & misericordiae diuitias infinitis exemplis quotidie declaret, quando solem suum super bonos & malos exoriri sinit, pluuiam iustis & iniustis demittit, pios & impios clementer paciscit, respublicas conseruat, pacem publicam largitur, & saepe rerum ignaros ex imminetibus periculis eripit: ut iam nihil dicamus de ipso, quæ nobis nihil huius meritis in filio suo Iesu Christo contulit. Cæterum spem salutis per nos labefactari aiunt, alios autem securiores fieri, & ad omnem licentiam procliuẽ ruere nobis authoribus, dum omnia ex æterno electionis & prædestinationis diuinæ decreto deducimus. Istud autem nos non doctrinæ huius uitio, sed hominum culpa fieri respondemus, qui impia & temeraria curiositate Dei iudicia altius scrutantur, & plerumque in sensum alienum detorquent, quæ de illis scripturæ tradunt. Proprius enim doctrinæ huius usus est, ut salutem nostram ex mera Dei gratia pendere intelligamus, & illi grati simus, qui priusquàm essemus, salutem nostram tam pio & plus quàm paterno studio prospexit. Adhæc de salute nos certos facit, dum electionis certa indicia esse docet, Vocationẽ Dei efficacem & Fidem, qua uocantem sequimur & Christo inserimur, in quo nos electos esse supra diximus, priusquàm mundi huius fundamenta iacerentur. Itaque liber electionis est ipse Christus, cui quicumque seipsum per fidem insitos esse sentiunt, ipsi de electione sua dubitare non possunt, nisi de Christo simul dubitare uelint. Neque hic aliquem fidei suæ infirmitas aut imperfectio terreat. Nam quantulacunque sit fides nostra (ut in grani synapis parabola docemur) ad Christum apprehendendum sufficit, qui illam suis incrementis indies auctiorem atque firmiorem reddit. Tam ergo abest, ut cuiusquam hominum desperationis authores simus, ut potius affirmemus nullam certatiorem atque constantiorem salutis fiduciam concipi posse, quàm quæ æterno electionis consilio nititur. Hæc enim animos confirmat & excitat, ut spe bona & certa pleni exclamemus: Quis intentabit crimina aduersus electos Dei? Deus est qui iustificat. Quis est qui condemnet? Item, Quis nos separabit à charitate Christi? Num afflictio? num angustia? num persecutio? num fames? num nuditas? num periculum? num gladius? Imò in his omnibus plus quàm uiatores sumus per eum, qui dilexit nos, &c. Nam qui in illam respiciunt, Dei dona & uocationem ἀμεταμέλητα, id est, eiusmodi esse sciunt, quorum illum nunquam poeniteat: & quia Christi oues sunt, de boni illius pastoris fide & potentia non possunt dubitare, quem dixisse norunt: Nemo potest oues meas rapere de manu mea. Non autem propterea salutis suæ ita securi sunt, ut uel Dei uerbum

negligant, uel in precibus frigeant, uel alia pietatis exercitia intermittant. Sciunt enim se electos & prædestinatos esse ad opera bona, utq; uitam uiuant uerè Christianam, & quoad eius fieri potest, irreprehensibilem. Imò quia se Dei filios profitentur, non possunt non patris sui uoce & uerbo delectari: quia eundem sibi propitium esse sentiunt, non possunt nō in precibus assidui & ardentes esse: quia item se à mundo contemni, à plerisque etiā damnari uident, toti in hoc sunt, ut conscientia bonæ testimonio suffulti, uocationem & electionem suam (ut Petrus monebat) firmam faciant, id est, ut fidei effectis palam testentur, se iustificatos, & proinde uocatos, imò electos & prædestinatos esse. Est ergo calumnia nō minus impudens quàm falsa, quod Euangelij doctrina preces & pietatis exercitia aboleri aiunt. Quod ipsum illis quoq; respondemus, qui nullum admonitionum, hortationum, minarum, præmiorum & suppliciorū, imò neque legum ciuiliū usum reliquum manere contendunt. Nam qui ad salutem suos elegit, idem media quoq; instituit, per quæ ad fidem & promissæ salutis cognitionem ueniamus, quibus item carò la-sciiens coërceatur, ne aduersus spiritū ferociat: inter quæ admonitionibus, hortationibus, promissionibus, minis, legibus item ciuilibus, & scelerum poenis atque uirtutum præmijs non postremus locus debetur. Et sufficere potest ad diluendam istam calumniam Pauli exemplū, qui cum de electione & prædestinatione multis disseruisset, mox morum præcepta & doctrinam de magistratu subiecit, cuius auctoritatem & usum, quæq; illi debentur officia, tam magnificè commendat, ut nemo philosophorum aut legislatorum unquam de illo honorificentius & dignius disputarit. Potestatem enim hanc à Deo institutam esse ait, qui principes publica auctoritate & gladio armauerit, ut nemo illos possit salua conscientia contemnere. Et hæc quidem paulò fufus tractanda fuerunt Illustrissime Princeps, quia de illis uulgò disputatur, & quod multi, dum hinc enascentia scandala incautius declinant, doctrinam Apostolicam corrumpunt, aut saltem expositionibus à spiritus sancti mente alienis emolliunt, adhæc salutis nostræ fundamenta conuellunt, & proinde uerè pijs scandalī maioris authores fiunt, dum illis placere uolunt, qui obfirmato animo errores defendunt, institutionem uerò nullam admittunt, quàm qua in illis retinendis confirmantur.

Porro ut supra hypocritas iustitiarior gratiæ prædicatione offendi diximus: ita qui carni & mundo dediti sunt, de Euangelicæ doctrinæ nimio rigore & ecclesiasticæ disciplinæ seueritate conqueruntur, & ex eo scandalum arripiunt, quod non solum scelera aperta prohibemus, sed in hoc sumus, ut homo seipsum abneget, peccato moriatur, & carnem cum membris suis terrestribus mortificet: quod item omnes homines ita Christo uindicamus, ut nefas sit commercijs impiorum immisceri, aut sacris alienis aliqua ex parte communicare. Nam ita nos non tam Christianam quàm Stoicam doctrinam inuehere aiunt, quæ cum gaudijs uitæ amicitias quoque aboleat, & genus uiuendi tetricum, austerum, solitarium & ab omni humanitatis officio alienum inducat, adhæc ex amicis inimicos faciat, & pacem turbet, qua nihil inter homines iucundius, salutaris & magis necessarium excogitari possit. Et hæc quidem mirificè amplificare solent, qui si de ipsorum commodis agatur, omnis cum charitatis tum concordia facile obliuiscuntur. Sed ut illos confutemus, non adeo multis uerbis opus est. Nam quod in ijs est dictum, quæ hucusque tractauimus, hic quoque repetere possumus: nos nimirum non primos disciplinæ huius tam rigida & seueræ authores esse: sed nos Christi sententia urgeri, qui ut suos è mundo selegit, ita eosdem sibi toros consecratos uult, & ideo ut carni moriantur, & ex uerbi eius semine renati uitam nouam uiuant, exigat. Cuius dictata Apostoli secuti clamant, Vt à generatione praua & adultera sepāremur, ut in Christo

P R A E F A T I O.

Christo surgamus ad uitæ nouitatem, ut gens sancta simus, & eius uirtutes prædicemus, qui nos ex tenebris in lucem illam admirabilem asseruit. Et hi illi ipsi sunt, qui ex spiritus Christi suggestione à regno cœlorum excludunt scortatores, idololatrias, mœchos, molles, cynædos, pathicos, fures, auaros, ebriosos, conuitiatores, raptores, & quotquot suas cupiditates Christi præceptis anteponunt. Hi ipsi denique clamant, nullam esse communionem Christo cum Belial, luci cum tenebris, iustitiæ cum iniustitiâ, neque fas esse, ut qui de Christi mensa edunt, & bibunt, simul dæmoniorum quoque mensis participant. Qui ergo nos sumus, ut ciuitatis Dei leges mutemus, & ex hominum carnalium arbitrio licita esse dicamus, quæ ille tanta cum seueritate prohibuit? At dura sunt hæc (inquis) carni, neque mundo cum his unquam conuenire potest. Fateor: sed non idèò iniusta, iniusta & intolerabilia sunt: neque idèò quenquam offendere debent, qui se uerum Christi discipulum profitetur. Cur enim iniquum putetur, si totos nos sibi Christus uindicat, qui se totum pro nobis impendit? Num iniustus erit, qui seruis proprio sanguine redemptis ad regni sui ampliationem utitur? Iniquum diceret, qui te iumento proprio uti prohiberet: & nos Christum iniquitatis accusabimus, si nos totos suis usibus addicat, qui nisi ipsius sanguine redempti essemus, iam pridem corpore & anima perieramus? Cur item intolerabile nobis sit Christi iugum, qui durum diaboli seruitium prius sustinuimus, quo nihil grauius, iniustius & crudelius inuenitur? Qui Christo seruiunt, etsi ea iubeantur, quæ cum carnis desiderijs minimè conueniunt, iisdem tamen & huius mundi bonis cum honesta uoluptate frui licet, & cum omnibus hominibus, quantum in ipsis est, pacem colere. At qui sese diabolo manciparunt, ij dum peccati concupiscentijs flagrant, labores sibi ipsis accersunt assiduos, noctes insomnes ducunt, omnia sibi infesta reddunt, propter terrena bona improbè tumultuantur, dissidijs quotidie nouis ansam præbent, & neq; hoc seculo commodè uti, neq; ad patriam cœlestem contendere possunt. Adhæc nimium insipientes sunt, quibus graue & intolerabile uideatur terrenis studijs renuntiare, cum æterna bonorum cœlestium præmia sibi ob oculos posita esse uideant. Vt corporis ualitudini consulamus, medicos accersimus, qui nobis plerumque nouam uiuendi rationem præscribunt, & à multis abstineri iubent, quæ prius nobis uoluptati fuere. Quæ ergo dementia est offendi & irasci, quando optimus ille & fidissimus medicus, æternus Dei Filius, ea præcipit, ex quibus tota æternæ salutis ratio dependet? Poterant ista prolixius tractari, sed ad Apostolorum scripta Lectores remittimus, ex quibus infinita huius generis argumenta peti possunt. Diximus autem hucusque de scandalis, quæ ex ipsa Euangelij doctrina multi captant: nunc ad eos transeamus, qui in uita & moribus Euangelicorum multa notare solent, multa etiam ex semetipsis fingunt, quibus se impediti aiunt, quò minus nostris ecclesijs sese coniungant.

Ex his primi in medium produci merebantur, qui gratiam Dei, quæ per Euangelium nobis in Christo Iesu offertur, transferunt in morum licentiam, & exemplo suo multis sinistram suspensionem mouent, ut doctrinam nostram bonis operibus & publicæ morum honestati inimicam esse putent. Sed quia de his supra dictum est, & hoc ipsum Apostolorum temporibus accidisse, seriæ illæ & crebræ adhortationes testantur, quibus carnis mortificationem, uitæ innocentiam & dilectionem non fucatam passim commendant, nunc in hoc scandalo remouendo breuiore erimus. Mirum autem est pseudoeuangelicorum uitijs ita illos offendi, qui in ipso clero Papistico & patribus sanctissimis (ut ipsi loquuntur) impudentem & auaram sacrorum nundinationem, effranem scortandi & mœchandii licentiam, ebrias comestationes, infamis aleæ studium, artes necromanticas & magiam, atq; omne aliud nequitiae genus tam patienter ferunt. Et cur non

īdem eos quoque observant, qui audito & recepto euangelio, ex scortatoribus honesti coniuges, ex ebrios temperantes, ex avaris liberales & munifici, ex impostoribus veritatis doctores, ex sanguinarijs humani & misericordes fiunt, & ita vivunt, ut subita morum mutatione omnibus admirationē moveant: Sufficiat ergo nunc monuisse, scandalum hoc non à nobis dari, sed ab adversarijs excogitari, & per calumniam nobis acceptum ferri. Nam ut infirmos & culpam suam agnoscentes non abijcimus: ita pro nostris non agnoscimus eos, qui euangelij prædicatione ad fovendam morum licentiam abutuntur. Itaque iudicij æquitatem meritò in illis desideramus, qui nobis imputant, cuius non nos auctores sumus, sed ipsi potius, qui falsa & mendaci fidei professione sese palliant.

Idem illis responderi potest, qui doctrinam hanc novitatis accusant. Nam ut multa alia omittamus, sufficere potest illis confutandis, quòd Paulus circa finem huius Epistolæ, Evangelium vocat præconium Iesu Christi, & huius mysterium per scripturas propheticas declarari dicit, adhuc omnia nostræ fidei dogmata veteris scripturæ testimonijs confirmat. Qua ergo ratione illi novum dicunt, quòd Moysi & prophetarum autoritate confirmatur? Aut novum ne dicemus præconium Iesu Christi, cuius incarnationem, & per ipsum olim perficiendam generis humani redemptionem, Deus primis parentibus, iam primùm in peccatum prolapsis, & ex paradiso ejciendis promisit? Sed debemus calumniam hanc Pontificum nequitia, quorum tyrannide factum est, ut per ipsos introductæ traditiones veterem Evangelij lucem obscurarint, & superstitionum tenebræ exhibitum nobis in Christo aeternæ salutis beneficium ex hominum notitia abstulerint. Novum ergo plerisque putatur, quòd antea ignotum omnibus, nunc primùm illis innotescit: cum potius novæ dici debeant traditiones & superstitiones Papisticae, quarum primi auctores nominari possunt, & quas ante pauca secula præter omnem scripturarum autoritatem in ecclesiam iniectas esse constat ab ijs, qui privato potius honori & quæstui quàm veritatis doctrinæ & hominum salutis consultum voluerunt.

Similis planè illorum causa est, qui doctrinam nostram turbas parere & seditionum causam esse uociferantur, ut eam bonis omnibus inuisam & suspectam reddant. Quid enim afferunt, quo crimen hoc probare possint? Nos certè seditiones & bella civilia ex Evangelio nasci constanter negamus. Nam ut hoc nos totos Deo uendicat in ijs, quæ ad religionem & vitæ totius honestatem spectant: ita charitatem fraternam docet, quæ unica & fidissima pacis & concordia publicæ nutritrix est: quia & infirmos patienter fert, & ipsi quoque clementer ignoscit, qui nos iniurijs quantumvis atrocibus affecerunt. Magistratus autem publicæ pacis & iustitiæ custodes, adeò non abolet, ut hos potius à Deo institutos & gladio armatos esse doceat, ideoque illis obtemperare iubeat, non modò ne contumaciam nostram ulciscantur, sed ne Dei iram incurramus, si ab ipso institutus ordo per nos turbetur. Et de his quoque omnibus Apostolus noster cum alibi tum in hac Epistola ita differit, ut ex spiritus sancti suggestionem paucis plenissime comprehendat, quæ philosophi & gentium Legislatores uix infinitis voluminibus exposuerunt. Quòd uerò ad Evangelij prædicationem plerunque motus aliqui & seditiones exoriuntur, non magis illi imputari debet, quàm quòd multi (ut modò diximus) eiusdem doctrina ad tuendam vitæ licentiam abuti consueverunt. Per illos enim turbæ istæ suscitantur, qui Evangelij lucem extinctam uolunt, eò quòd uel quæstui suo metuunt (ut olim Ephesiorum ille argentarius Demetrius) uel quòd superstitiones suas non aliter defendi posse vident: multos etiam peccandi rabies eò usque exagitat, ut cælum terræ potius miscere uelint, quàm disciplinam admittere, quæ secundùm Evangelij leges in ordinem redigantur. Sunt item, qui

qui ambitionis spiritu inflati, sub religionis prae-textu res novas moluntur, ut ea occasione ipsi defectis legitimis magistratibus emergant, & rerum potiantur. Accedunt his, quos immunitatis & priuati commodi spes allicit, ut bonorum omnium communionem inducere, decimas, census, uectigalia, tributa & quae huius generis sunt abolere conentur. At cum nihil huius iubeat Euangelium, iniquum & iniustum est, illorum nequitiam & improbitatem huic imputare. Quapropter, ne quem illorum calumniae offendant, qui seditiones & periculosas regnorum aut reipublicae mutationes ex euangelio gigni garriunt, non in prima rerum facie haerere oportet, sed ad illarum initia altius ascendere, & uidere qui nam & quales sint, qui in illis concitandis sese duces & antesignanos praebent: & mox doctrinam hanc omni culpa liberabimus. Quod si quis excipiat, non praedicandum esse Euangelium, ne qui sub huius prae-textu turbanda reipublicae occasionem arripiant: ego illos nimium imprudentes & iniquos rerum aestimatores esse respondeo, si paucorum nequitiam non aliter reprimi posse putant, quam aeternae & publicae omnium salutis dispendio. Num fluuios & fontes simul omnes e medio tollemus, quia horum conspectu lymphatici magis luriunt? Vel num uineae excindi merentur, eo quod uino multi intemperantius utuntur, & tam sibiipsis quam multis alijs malum dant? Aut num leges una cum magistratu abolebimus, quod multi sub illarum prae-textu tyrannidem in ciues exercent, & aduersus principes legitimos insurgunt? At miror ego istos homines tam uehementer offendi, si qui fucati euangelicae doctrinae professores turbas dant, non moueri autem, quando Pontificum artibus principes circumueniri & prodi, potentissima regna inter se committi, bellis omnia misceri, & Imperatorum quoque ceruices impuris illorum pedibus calcari uident.

Venio nunc Illustrissime Princeps, ad scandalum, quo nullum hodie & uulgarius & nocentius est, & quo multi minime mali uehementer offenduntur, multi uero maligniores abutuntur, ut euangelij doctrinam rudibus & imperitis dubiam & incertam faciant. Id uero ex dissensionibus oritur, quibus inter se scinduntur fere, qui relictis Antichristi castris, Christo nomen dederunt. Etenim magno cum dolore pii omnes experti sunt, quantum malorum sub renascentis euangelij initium Anabaptistae dederint, qui cum primo Christum amplexi uiderentur, mox Manichaeorum & Donatistarum furoribus agitati, nouas reuelationes facere, infantum baptismum damnare, rebaptizandi morem non sine publica ecclesiae totius contumelia instaurare, ueteris testamenti libros abjicere, adhuc magistratus auctoritatem conuellere, leges ciuiles abrogare, bonorum & facultatum omnium communionem plus quam Platoniam inducere, & infinita huius generis portenta incautis rerumque ignaris sub mirifico pietatis prae-textu obtrudere sategerunt. Et ut olim haeresis haeresim peperit, & unus error admissus plures alios secum traxit: ita istorum quoque colluuiem, ceu hydram aliquam Lernaean, hodie in plura capita diuisam esse uidemus, quorum alij Libertini, alij Dauidiani dicuntur, multi etiam Seruetum secuti ad Arianismum deflectunt, & aeternam Iesu Christi diuinitatem non minus odiosis quam impijs latratibus uellicant. Obijciunt ista nobis aduersarij, & malum hoc ijs acceptum ferunt, qui euangelicae ueritatis doctrinam primi hoc seculo instaurauerunt. Et tanta est quorundam impudentia, ut hanc nostrae a Romana ecclesia defectionis poenam dignissimam esse dicere audeant. Sed quia omnes illi aperte a nostris ecclesijs discedunt, & nihil sibi nobiscum commune esse, aperto ore profitentur, nimium profecto iniqui sunt, qui quod ab illis peccatur, nobis imputant. Neque hic multa defensione opus est, sed nobis etiam sufficere debet, quod de sui seculi impostoribus & impijs apostatis Ioannes dicebat: Ex nobis egressi sunt, sed non fuerunt ex nobis: Nam si ex nobis fuissent, permansissent utique nobiscum. Et cum similia

multa Apostolorum temporibus facta sint, neminem hoc offendere debet, si etiam hodie, dum homines nimium securè otiantur & dormiunt, publicus generis humani hostis bono semini sua quoque zizania interspargit.

Maiores autem momenti est, quod circa rem Sacramentariam exortum dissidium, ecclesias propè omnes iam annis circiter quadraginta exercet: & quo multi impediuntur, ne eam doctrinam recipiant, cuius primos instauratores satis hostiliter inter se digladiari uiderunt, cuius item ministros & praecones adhuc hodie in acie consistere, & arma utrinque uibrare conspiciantur. Hinc enim occasionem arripunt aduersarij, ut omnia apud nos incerta & dubia esse uociferentur. Sed quam nullo iure hoc faciant, ex eo apparet, quod iidem manifestis dissensionibus, quibus Papisticae scholae strepunt, Monachorum item sectis multum inter se diuersis, atque eorundem odiosissimis altercationibus nihil offenduntur, sed quasi nulla inter ipsos sit dissensionis species, in exitiali superstitionum Camerina securi quiescunt. Non mirum tamen est, homines qui iam pridem pudore omni absterfo undique conquirunt, quod in nobis reprehendant, ex isto etiam sacramentario certamine calumniandi ansam uenari. Hoc autem dolendum est, homines alioqui cordatos & non male affectos adeo caecutire, ut leui de causa offendantur, & tantum non (quod prouerbio dicitur) in pulicis morso Herculem inuocent: quando dissidium hoc ita exagitant, quasi per illud non modò Sacramentorum dignitas & usus omnis e medio tollatur, uerum etiam uniuersa salutis ratio in dubium uocetur. Atqui meo iudicio, facilis esset conciliationis ratio, siquidem positus utrinque affectibus & simul extincta odiosa priorum certaminum memoria, rem ipsam diligentius omnes inspicerent. Nam de uero Sacramentorum usu non male inter nos conuenit: qui est, quod Dei promissiones & exhibitum in Christo salutis aeternae beneficium cordibus nostris obsignant, quod gratiae diuinæ testimonia sunt, quod fidei nostrae erigendae & confirmandae seruiunt, quod societatis Christianae tesserae, nos ad sanctimoniam, charitatis & concordiae studium obstringunt. Deinde signa minimè otiosa aut inania fingimus, sed propter institutionem sacrosancta esse fatemur, & quod per illa spiritus sanctus efficaciter agat in animis credentium. Itaque neque Christum à Coena sua excludimus (ita enim Christi Coena esse desineret) neque uinum & panem nuda aut uacua corporis atque sanguinis Christi signa esse sentimus, sed certa & efficaciam eius communicationis sigilla, quae nobis cum illo intercedit. Et ut Christum suis ubique praesentem adesse credimus: ita animis nostris per fidem supra mundum hunc corruptibilem euectis, nos illius corpore & sanguine ad uitam aeternam aliè ingenuè fatemur. Itaque de praesentiae Christi & manducationis modo nobis praecipua lis est: quem alij (siquidem ipsorum sensum rectè percipimus) carnalem dicunt, & illum pijs simul atque impijs communem faciunt: nos spirituale esse, & ad solos credentes pertinere docemus. Illi corpus ipsum Christi in terris hisce adesse aiunt: nos illud in coelis monstramus, Christi uerò uirtutem & gratiam ubique diffusam esse, & in Sacramentis ex ipsius institutione nobis obsignari & representari sentimus. Illi corpus Christi cum pane aut sub pane ore percipi & dentibus manducari docent (ita enim Can. Ego Bereng. uerba sonant, quem ipsorum antesignani apertè probant) nos manducationem hanc omnem fide confici affirmamus, & cum D. Augustino dicimus: Quid paras dentes & uentrem? crede, & manducaſti. Illi impios quoque ipsam Christi carnem realiter & oraliter (sic quidam ex ipsis loquuntur) manducare tradunt, nos autem (quod idem Augustinus de Iuda proditore scripsit) illos panem quidem Domini, non autem panem Dominum edere testamur. Et durum nobis uidetur impijs manducationem carnis Christi tribuere, quia neque illos in Christo, neque hunc in illis manere, ipsum autem dixisse scimus,

Qui

Qui edit carnem meam, & sanguinem meum bibit, in me manet, & ego in ipso. Neque tamen negamus, impios, dum ad Coenam accedunt, corporis & sanguinis Christi reos fieri, imò aliter fieri non posse testamur, cum corporis & sanguinis ipsius Sacramentis impiè & cum prophano contemptu abutantur. Habent quidem ista non leuem dissensionis speciem, imò fatemur, dissidium istud usq; in ipsos fidei articulos sese extendisse, quando nostri quidem doctores ipsius causae necessitate adducti, de uera Christi humanitate & corporis eius proprietatibus, de ipsius eiusdem in coelos ascensione diligentius disputarunt: aduersarij uerò partim ad personalem diuinæ & humanæ naturæ unionem confugiunt, & corpus eius propter illam omnipræsens esse aiunt: partim ab illius omnipotentia argumentantur, & nos hanc negare clamant, quando uerum & essentiale corpus Christi eodem temporis momento non simul in coelis & in terra, & multò minus ubique locorum præsens esse docemus: sed illud in coelestibus & æterna beatorum sede collocamus, quò nos quoque olim transferri oporteat, ut secundum eius promissionem æternum cum ipso uiuamus. Atqui quoad nostræ partis sententiam, nulla grauis causa est, ut ea homines cordati & pii offendantur: quando Iesum Christum neq; à cœna sua excludimus, neq; ab ecclesia sua illum abesse docemus: interim uerò eundem corpore suo, quod huius seculi officijs semel defunctum est, non in terras hæc detrahimus, sed potius hominum mentes supra coelos ad ipsum fide percipiendum euehimus: quando item salutem omnem non Sacramentis aut externo eorum usui, sed uni & soli Christo transcribimus, qui illa suo spiritu nobis efficacia & salutaria reddit: quando denique hoc unum agimus, ut à crassa carnalis manducationis imaginatione & ἀρεσπεία, quæ illi coniuncta est, homines ad fidem ueram reuocemus, quæ sola nos Christo inserit, & tam illius quàm bonorum eius omnium consortes reddit. Quid enim in his omnibus impium? quid Apostolicæ doctrinæ aduersum? quid à fidei articulis alienum inuenitur? Vel num Christi diuitatem aut omnipotentiam negare dicitur, qui illum in coelis corpore suo residere, omnia autem quæ in coelo & in terra sunt, suo nutu regere, & suos supra mundum hunc corruptibilem fidei alis euectos ad uitam æternam pascere credit & affirmat? Quantò magis si omnipotentia eius detrahunt, qui illum, nisi corporaliter præsens adsit, nihil horum posse arbitrantur? Quòd si quibus durum uidetur, panis in corpus Christi transubstantiationem, uel huius cum illo consubstantiationem negare: meminerint quæso illi, utrumque commentum Apostolis & primitiue ecclesiæ aliquot seculis ignotum fuisse, & proinde non immerito nobis noua & absurda uideri. Cogitent præterea, salutem nostram non in eo consistere, ut Christi corpus è coelo detractum panis consubstantietur, aut ut hic in illud mutetur: sed in eo potius, ut nos ipsi per fidem insiti, uiua eius membra efficiamur, eiusq; spiritu animati in ipso uiuamus. Et cum constet regnum Dei non esse cibum & potum, cur obsecro nobis de carnali & orali manducatione aliquis litem moueat, qui spirituales non negamus, imò ut huic locus sit, carnalem reiicimus? Scimus enim Christum dixisse: Expedit uobis ut abeam (corpore nimirum) quia si non abiero, paracletus ille non ueniet ad uos. Quòd si aduersarijs graue est, à uerbis Christi discedere, qui de pane & uino dixit, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus: illis respondemus, neque nos illa uel expuncta uel mutata uelle, sed hoc unum agere, ne ex illis, quæ sacramentaliter dicta sunt, superstitionum materia petatur. Et cum Lucas in poculi dominici uerbis tropum non obscure indicarit, quando hoc non ipsum Christi sanguinem dixit, sed nouum testamentum, quod in Christi sanguine est fundatum: quæ obsecro religio est, in toto hoc Cœnæ mysterio sensum altiore & fidei articulis conuenientiore scrutari? Hæc certe qui probe expendunt, non habebunt quo offendantur, nisi in uia plana scopulos

ipsi quaerant, & in meridiano sole sibi ipsis tenebras offundant, quibus mentis oculos ad uidendum hebetes & obscuros reddant. Quoad uero aduersae partis homines, illos quoque minimè dignos putamus, ex quibus scandalum capteretur. Sciunt plerique quàm densa Papatus tenebrae fuerint, & quàm altè in hominum animis radices egerit crassa illa de corporali in pane Christi praesentia & eiusdem carnali manducatione persuasio. Dubitauisse quidem de illa multos scimus, sed periculosum fuit dubitationem fateri, aut quaestionem aliquam mouere, quae receptam à plerisque sententiam in dubium uocaret. Non ergo mirum fuit, eos quoque in hoc articulo nonnihil hallucinatos fuisse, qui alios errores & abusus ferè primi obseruarunt, neque ideò in reliquis articulis ipsorum doctrina minus fidei meretur, neque etiam hic illorum error, uel potius ignorantia, odiosius exagitari debet. Quod enim illis accidit, hoc ipsum circa initium euangelicae praedicationis Petrum quoque Apostolum passum esse legimus. Sciebat is, salutem omnem in Christo contineri: sciebat eundem esse filium Dei uiuentis & promissum humani generis seruatorem, qui solus uerba uitae aeternae habeat. Attamen circa Legales ceremonias aliquantisper haesit, ut cibus in Lege prohibitis uesci nefas putaret, & à gentium congressu abhorreret: ideòque peculiari reuelatione opus habuit, quae ipsius ignorantiae mederetur. Neque tamen ita prorsus error iste emendari potuit, quin postea inter Paulum & ipsum acris concertatio fuerit oborta, & eundem publicè reprehendi oportuerit, ne qui ex gentibus crediderant, eius exemplo offenderentur. Et Petrus quidem curari potuit, difficiliores autem se praebuerunt multi alij, qui ipsam salutis doctrinam in dubium uocarunt, dum Legem cum Euangelio, & fidei iustitiam cum legali miscere conati sunt. Quorum superstitio & contumacia etsi publica Apostolici Concilij autoritate repressa fuerit, eòusque tamen progressa haec ad Romanos Epistola testatur, cuius hoc cum illa fuerit luctandum, sicuti tota haec ad Romanos Epistola testatur, cuius hoc praecipuum caput est, quod fidei iustitiam aduersus eos tueretur, qui Legis iustitia fidebant, & credentes quoque ad ceremoniarum iam abolarum obseruationem adigere conabantur. Non ergo nouum aut insolens cuiquam uideri debet, si qui ueritatis lucem ex tenebris Papisticis eruerunt, in quibusdam diutius haesere, quorum persuasio hominum animis altius insederat, quàm ut facile euelli posset. Neque ideò nobis sordet Lutheri & collegarum eius autoritas, sed quae in illis omnibus eluxit spiritus fortitudinem & alia praecleara Dei dona gratis animis exosculamur: hoc autem cupimus, ne quis illorum nominibus abutatur ad defensionem errorum, in quibus defendendis aliquid humanum passi sunt. Quod si quis interroget, cur Deus hoc ita fieri passus sit? cur non hanc quoque lucem illis reuelaret? nos illum uicissim rogabimus: Eho, quis tu es, qui ab alieno patrefamilias rerum suarum rationem exigis? Cur non potius Dei bonitatem immensam agnoscis, quia factum est, ut qui ex tenebris plus quàm Cymerijs iam primum emerferant, tantum lucis euangelicae capere potuerunt? Possunt tamè certae rationes adduci, quas Deus in huius causae dispensatione secutus est. Vtile enim fuit, ut qui ueritatis diu occultatae doctrinam instaurare debebant, non initio statim in omnibus articulis perfectam cognitionem simul omnes assequerentur, & proinde mutuis auxilijs opus haberent, ut & illa in diuersis locis citius uulgaretur, & omnes homines non ab ullius doctoris autoritate, sed ab unius Dei uerbo pendere discerent. Profuit etiam eum articulum in controuersiam uenire, in quo totus orbis Christianus maximè hallucinabatur, ut hoc maiori diligentia discusso, plures errore iam inueterato liberarentur. Quod ut liberius dicam, primitiuae ecclesiae exemplo adducor, in qua idem accidisse iam diximus. Cum magna esset Legis & ceremoniarum legalium autoritas, plerique uero salutem in illis consistere arbitrantur,

trarentur, adeo ut ipsos quoque Apostolos illarum observatio detineret: necesse fuit de illis disputationem publicam oriri, ut ea occasione Christi Iesu meritum & fidei iustificantis uirtus illustraretur, & omnibus constaret, Circumcisionem cum reliquis ceremoniis iam honorifice sepeliri, neque illis posthac aliquem in ecclesia locum reliquum esse debere. Etenim nunquam de illis tantam disputandi opportunitatem habuissent Apostoli, neque etiam in eius causae cognitionem credentium animi tam fuissent intenti, nisi publica de his exorta contentio omnium animos & oculos excitauisset. Quod si qui dicant, leuem fuisse de ceremoniis externis controuersiam, hodie autem praecipuos fidei Christianae articulos in contentionem uenisse: nos eos, qui ita sentiunt, uehementer falli respondemus. Nam olim de ipsa salutis ratione contendebatur, an ea uni & soli Christo transcribi, aut an in eius participationem Legis iustitia admitti deberet? Et multos de salute periclitatos fuisse, Pauli uerba ad Galatas abunde probant: Ecce, ego Paulus dico uobis, quod si circumcidamini, Christus nihil uobis proderit. Item, Vobis inanis factus est Christus per uosipsum, quicumque per Legem iustificamini, & a gratia excidistis. At cum hodie in iustificationis causa nobis utrinque pulchre conueniat, neque de alijs fidei articulis ulla sit controuersia, cum item coniunctis uiribus Antichristum non poenitendo successu oppugnemus: nimium delicati sunt, qui uelitatione illa Sacramentaria adeo offenduntur, ut totam doctrinae nostrae summam in dubium uocent: nimium etiam iniqui & importuni sunt, quicumque illam controuersiam ita exagitant, ut pro fratribus eos agnoscere dedignentur, qui unum eundemque cum illis humanae salutis authorem atque mediatorem, Iesum Christum, agnoscunt & praedicant. Discant porius, qui causam istam hucusque egerunt, moderatius agere, ut infirmorum rationem habeant, paci ecclesiarum consulant, & scandalis publicis medeantur: pugnent autem mutuis pro se inuicem ad Deum precibus, & suae fidei creditas ecclesias non curiosis & superuacaneis disputationibus fatigent, sed in uero Sacramentorum usu instituant, & ad uitam uere Christianam excitent. Quod si fiat, & suam quoque in causa tam sancta tamque necessaria auctoritatem interponant Christiani Principes, procul dubio non deerit pijs conatibus Deus pacis, qui & scandala omnia e medio auferet, & regnum suum inter nos maximis incrementis instaurabit. Alteri uero illi, quibus tota Euangelij doctrina hoc nomine haecenus suspecta fuit, Dei consilium obseruent, qui (ut diximus) controuersijs eiusmodi ad eruendam & illustrandam ueritatis lucem utitur, & simul fidem nostram exercet, ut omni humana auctoritate contempta, ab ipso solo pendeamus. Quod si haec nondum sufficiunt aliquibus, quos Papisticae culinariae nidor detinet, eos domum suam abire iubemus, & quae illic aguntur propius inspicere, ut uideant quam immerito nostris hisce dissensionibus offendantur, cum inter ipsos circa rem Sacramentariam scandalorum plena sint omnia. Nam illic Christum fingi uidebunt, qui Iouis Elicij instar quinque uerbis in panem euocatur: quem fures & sacrilegi cum omni sua suppellectile diripiunt: quem auari sacrificuli & sacrorum custodes Iudaeis & Magis pro uili pretio diuendunt, quem mures & uermes arrodunt, qui denique incendijs absumitur, & omnibus alijs periculis subiacet, quae miseros mortales exercere consueuerunt. Illic nundinationem Sacramentorum inuenient plus quam Simoniacam, qua nemo pius non potest non offendi. Illic quaestiones audient, non minus impiae, quam absurdas & risu dignas: Quid nimirum mures & uermes in Sacramento altaris arrodant? Quid cum uermiculo ex hostia consecrata enato fieri debeat? Quid agendum, si agrotus Eucharistiam reuomat? In quibus quaestionibus soluendis non una est Doctorum sententia. Alij enim ad miraculum confugiunt, ne Christi corpus tineis & muribus subij-

cere cogantur. Alij ignorantiam suam fatentur. Alij mures & uermiculos eiusmodi flammis exurunt: alij eosdem religiose asseruant. Sunt qui massam ex stomacho imbecilliori reiectam in ignem conijcere iubeant; alij (quod referre pudet) totam illam massam ab aliquo ritè prius præparato resorbendam esse contendunt. Taceo sexcenta alia, quibus illi Christianismum totum Turcis & Iudæis deridendū propinant. Quæ omnia cum ipsi pede inoffenso prætereant, satis constat, ipsos malitiosa quadam contumacia scandalum fingere, ubi reuera nullum est.

Restat, Illustrissime princeps, ut de ijs quoque dicamus, qui cum toti ex hominibus & mundi iudicio pendeant, aduersariorum nostrorum multitudine, potentia, autoritate & splendore offenduntur, cruce item & persecutionibus, quas euangelij comites quasi indiuisos & perpetuos esse uident. Sed hos etiam scandalum querere potius, quàm ad obiectum offendere dicimus; quando nec uerborum Christi recordantur, neque ueterem & usitatam ecclesiæ faciem in terris hisce agnoscunt. Cum enim Apostoli prædicarent, quàm paucos ex magnatibus discipulos siue auditores habuerunt? Sed ne prolixior sim, inspicatur saltè postremum huius Epistolæ Caput, ubi eorum catalogum Apostolus contexuit, qui illo tempore in Romana ecclesia præ alijs eximij & præclari habebantur: illum totum ex hominibus obscuris constare audies, quorum plerique peregrini & ex inuisa Iudeorum gente oriundi erant; potentum uerò & opulentorum, qui tunc Romæ rerum potiebantur, adeò nulla fit mentio, ut satis constet, illos omnes aduersus Christum & euangelium eius cum suo principe coniurauisse. At non offendit hoc illo tempore pios, qui Christum dixisse sciebant: Gratias ago tibi pater, Domine cœli & terræ, quod absconderis hæc à sapientibus & intelligentibus, reuelaris autem ea infantibus. Agnoscebant quoque Dei consiliū, qui hac ratione docet, Filij sui regnum non esse de hoc mundo: simulq; cauet, ne qui in carne glorientur, sed omnem salutis suæ gloriam ipsi soli transcribant. Atqui non mutata est ab eo tempore regni Dei & administrationis eius conditio. Cur ergo non etiam hodie nostri aduersarij ista obseruant? Imò cur non agnoscunt Dei bonitatē, qui ecclesiæ suæ pomeria hisce nouissimis temporibus longè lateq; extendit, & (sicuti olim per Isaiam promisit) illi reges dat nutritios, & reginas nutrices? Quapropter, si cui mirum uidetur, Pontifices & summos orbis Monarchas ab Euangelio abhorrere, cur non simul miratur ille, inter Episcopos & Principes uiros non paucos reperi- tos esse nostro seculo, qui relictis amplissimis honoribus & Antichristiani regni lautitijs, ad pauperem & afflictam Christi ecclesiam transuerunt, quiq; postpositis omnibus alijs negotijs, ecclesiæ eius defensionem suscipiunt, & pro illa seipsos & terras suas periculis grauissimis exponunt? Habet tales quàm plurimos Germania nostra, inter quos, si fortissimum Principem Hessorum, Philippum, parentem tuum, Illustrissime Princeps, primo loco numerem, nemo me iudicio caruisse dicet, nisi qui ipse cum ratione sensum quoque omnem amisit. Quid enim ille annis iam ferè totis quadraginta non fecit, quod ad ampliandum Christi regnum facere uidebatur? quos non labores sustinuit? quæ non subiuit pericula? quos non sibi hostes fecit, ut se fidum Christi seruum esse probaret? quoties caput suum manifesto discrimini obiecit, ut ecclesiæ structas insidias auerteret? Sed his commemorandis si insistere uelim, in immensum cresceret oratio. Itaque ne uerbosior sim, eos etiam nunc prætereo, qui quam ore professi fuerant fidem, sanguine etiam suo obsignarunt, quales summo loco natos non Germania modò, uerum etiam Anglia, Scotia, Gallia & Hispania dederunt. In quibus nisi admirabilem Dei uirtutem agnoscimus, nimium profectò stupidi, & insuper digni sumus, qui in luce ipsa & media planitie offendamus.

Idem

Idem de illis etiam dici debet, qui ex persecutionibus scandalum arripiunt. Quid enim in his nouum fit aut insolens? Etenim si ecclesiae historiam ab ipsa rerum origine initio factio euoluamus, eam omnibus seculis illius conditionem fuisse patebit, ut non temere militantis nomen acceperit. Abelus certe, qui eius seminarium uidebatur, à fratre impio & ambizioso occisus est. Quid Sethus & eius posterii passi sint, ex eo aestimare licet; quòd Caïn impia soboles ad summam potentiam ascendit, urbes condidit, & terris propè omnibus longè lateq; imperauit: quodq; ex coniugijs imparibus progeniti Nephtalim suo exemplo & tyrannide totum mundum infecerunt, ut indomitum grassantem impietatem Deus non aliter, quàm immisis diluuij aquis coercere potuerit. Quae autem Ecclesiae facies fuit, quando Noa cum pauculis suae familiae reliquijs Arca conclusus, inter inundantium fluminum atque torrentum fragores, & coelitus ruentium imbrium uentorumq; inter se pugnantium procellas, mille mortes omni momento ob oculos habuit, & post anni integri moram demum ex Arca egressus, nihil prater horribilem uastitatem, squalem teterrimum, foedam cadauerum hinc inde iacentium stragem, urbium & aedificiorum omnis generis ruinas, & multa alia cernere potuit, quae illi quauis morte duriora fuerunt? Secuta tamen mox est tentatio grauior, quando tertius ex filiorum numero degeneris animi malitia superatus, sese cum sua posteritate ab Ecclesia alienauit, & maledictionem incurrit, cuius ipse pater illi internuntius fuit. Quòd si ad Abrahamum, Isaacum & Iacobum transeamus, nihil prater continuos labores & noua indies pericula uidere licebit, quibus omnes illi exercitati sunt. Eadem posteritatis totius fuit conditio, quae primùm in Aegypto seruitutem seruauit longè miserrimam, deinde annis totis quadraginta in deserto uitam sub tentorijs transegit, inde cum sanguinaria Chanaanorum gente confligit, ut à Deo promissas sedes occuparet, postea non semel sub uicinis gentibus & impijs Chanaanorum reliquijs seruire coacta est, saepius etiam ciuilibus & intestinis bellis rempublicam turbari sensit. Secutum est tandem exilium Babylonicum, quo non Ecclesia modò, uerum etiam cum hac omnis eius restituendae spes simul sublata & extincta uideri poterat: quando urbe uastata, templo dirupto & in cineres redacto, populo item maiori ex parte occiso, infelices reliquiae per totum Orientem dispersae fuerunt, & mox regia edicta passim sonuerunt, quibus ad idololatriam & impiam ueri Dei abnegationem omnes cogebantur. Et quàmuis euoluto fatali illo septuaginta annorum curriculo, illis ad sua redeundi potestas fieret, maior tamen pars Babylonicas terras patria auita chariores habuit: qui uerò ad hanc redierant, ij nouis certaminibus excepti, in perpetuo labore fuerunt, & tandem sub Antiocho grauior tyrannis Ecclesiam afflixit, quando impius & sacrilegus tyrannus templum Domini prophanauit, libros sacros flammis tradidit, ueri Dei cultum scelus plus quàm capitale duxit, & absque omni sexus atque aetatis discrimine in totum populum promiscuè defauit. Et cum ab hac etiam calamitate uix dum respirauisset populus, mox duorum fratrum, Hircani & Aristobuli, ambitio nouas turbas edidit, & Romanis occasio data est inuadendi urbem & opprimendi populum, qui libertate uti nesciebat. Quo tempore Ecclesiam non modò misere afflictam, & in sectas discissam, sed ad numerum quoque admodum exiguum redactam fuisse constat, cum in numerosissima gente uix pauculi quidam superessent, qui contemptis hominum traditionibus, ab uno Deo penderent, & eius regnū pio atq; sancto desiderio expectarent: quales nimirū Zacharias, Elizabetha, Simeon, Anna, Iosephus, Maria cū pauculis alijs fuerūt. Aderat tunc quidē tempus illud praefinitū, quo ecclesiam ad omnes gentes extendi, & regnū Dei per Christū instaurari oportebat:

sed hunc ipsum prius in crucem agi oportuit, ut per infame mortis supplicium regni sibi destinati hereditatem obtineret. Et quod ille Apostolis praedixit, fore, ut in mundo afflictionem sustineant; hoc illi uerum esse ita experti sunt, ut uix unum diem absque nouo aliquo discrimine aut periculo transegerint; ut non temere Paulus in priori ad Corinth. scripserit: Puto quod Deus nos Apostolos designarit tanquam morti addictos: Nam spectaculum facti sumus mundo, & angelis & hominibus. Durauit autem publica haec ecclesiae totius conditio sub Romanis Imperatoribus per annos plus minus trecentos usque ad Constantini Magni tempora: qui pacem quidem Christianis dedit, sed minimè diuturnam. Turbarunt enim hanc primum Ariani, quorum furor sublato pijsissimo Imperatore sub eius filijs eo usque excreuit, ut denuo ad sanguinem usque certandum fuerit pijs, qui fidei Christianae synceritatem seruare studebant. Successit paulò post in Imperio Iulianus apostata, qui eo nocentior hostis fuit, quò maiori astutia in circumueniendis Christianis usus est. Et cum hoc etià extinctio res Christiana melius habitura uideretur, nunquam tamen sub pijs quoque Imperatoribus certamina cessarunt, & omnibus seculis hostes apertos habuit ecclesia, donec magnus ille Antichristus infelix caput extulit, qui (ut olim praedictum fuerat) mendacis simul & sanguinaria crudelitate tyrannidis suae sedem in ipso templo Dei constituit. Quot autem millia martyrum toto illo tempore dederit ecclesia, non opus est recensere, cum haec omnibus nota sint, & ipsi quoque aduersarij de his testentur, quoties martyrum historias recitant, & eorundem memorias solennes colunt. Quis ergo non miretur eorum oscitantiam, qui hodie persecutionibus & cruce, perinde ut re noua & insolita, offenduntur? Quam turpe est, Christi discipulos non audire magistri sui regulam, qua suos omnes ad crucem & carnis abnegationem uocat? Quae item ratio nos excusabit, si eo offendamur, quod nobis cum Filio Dei commune est? Vel num iniquum esse dicemus Deum, si nos non alia uia ad regnum coelorum deducat, quam qua filius ipsius unigenitus eo peruenit? Veniat saltem nobis in mentem quod Paulus in hac Epistola docet, nos in eum finem praedestinos esse, ut imaginì Filij Dei conformes efficeremur. Quomodo enim hoc fiet, si crucem, quam ille tulit, ferre detrectabimus? O igna uos seruos, qui hero laborante & periclitante, interea epulari & delitari nolunt. Omilites nimium delicatulos, qui quod Regem suum iampridem subiisse norunt, subire recusant. Quod si communis cum Christo sortis acerbitas nos offendit, cur non uicissim solatur & confirmat nos eiusdem cum illo regni hereditas, quam ille nobis acquisiuit? Si scandalo nobis sunt momentaneae huius seculi afflictiones, cur non ad superandas omnes difficultates nos excitant aeternae uitae in caelis promissae praemia? Cur non Christi recordamur, qui suam nobis praesentiam pollicetur, & nos in hoc mundo orphanos fore negat, eo quod paracletum habituri simus spiritum sanctum, qui nostros animos simul atque linguas moderetur? Terrent nos tristia Martyrum spectacula, qui extorres & egeni uagantur, qui in carceribus & uinculis gemunt, qui ad triremes sudant & algent, qui uitam in flammis, aquis aut laqueo uel ferro cum publica ignominia finiunt. At cur non uicissim nobis animum addit, quod eosdem his omnibus superiores fieri uidemus, & passim fidei suae trophaea nunquam intermoritura erigere, dum (quod Apostolus noster magno animo pronuntiavit) neque mors neque uita, neque angeli, neque principatus, neque potestates, neque instantia, neque futura, neque sublimitas, neque profunditas, neque ulla alia res illos separare potest à charitate Dei, quae est in Christo Iesu? Quod si cui regnum Christi eo nomine imbecillum & contemptu dignum uidetur, quod periculis & casibus eiusmodi perpetuo exerceatur, multum ille fallitur quisquis sit. In eo enim apparet, illud diuina uirtute conseruari, neque infelicibus huius mundi regnis simile esse, quae hominum

minum uiribus & armis nituntur, & ferè tunc subito ruunt, quando extra omnem fortunæ aleam cōstituta esse uidentur. Quàm illustre enim diuinæ protectionis argumentum est, quòd toto mundo pereunte, sola ecclesia, quæ tunc penes Noæ familiam erat, arcæ beneficio inter medias aquas seruatur: quòd huius instaurator Abrahamus, homo peregrinus inter Chananæos tutus agit: quòd in eadem gente illius posterì incolumes uiuunt, quàmuis multorū inuidia grauarentur: quòd postea in Aegypto laboribus & periculis omnibus superiores fiunt: quòd in deserto cœlitus aluntur: quòd terrā patribus pmissam, eiectione ex ea incolis bellicosissimis, breui tempore occupant: quòd inter tot tamq̃ graues reipub. mutationes, clades, exilia, reliquæ illæ superstitēs manent, ex quibus ecclesiā olim instaurari oportebat: Quis uerò nō agnoscat singulari Dei consilio factū esse, quòd pusillus ille Christi grex in sanguinaria Hierosolymorū urbe nō modò saluus mansit, sed intra paucos dies aliquot millibus credentiū auctus est, & ecclesiam constituit ipsis quoq̃ hostibus formidabilē, etsi nullo armorum præsidio defenderetur: quòd ex ea eiectione fideles, euangelij faces per totam Iudæam & Samariam, imò intra annos minus triginta per totū terrarum orbem circūtulerunt: Atqui ubiq̃ terrarū hostes inueniebant Apostoli, qui cū publica autoritate tum priuata audacia & impietate armati, illos cum sua doctrina eiectione & extinctos uolebant. Audiebātur in omnibus locis minacia Imperatorū edicta, coruscabant passim crudeles carnificū gladij, adhæc laquei, fasces, lora, flagella, uirgæ & quæuis alia tormentorū genera ubiq̃ illis excrucians parata erant. Accusabantur ab aduersarijs, quòd contra Romanas leges nouū Deum prædicarent, cultus ueteres abolerent, seditionū essent authores, & ferè accusationū omnium exordium audiebatur: Hi qui orbem terrarū conturbant, uenerunt etiā ad nos. Perruperunt tamen per omnia obstacula Apostoli, & ecclesia non modò uictrix euasit, sed è medio sublati tyrannis omnibus (quorum pleriq̃ seueritatis diuinæ exempla facti sunt) ipsa in hunc usq̃ diem incolumis manet. Et quod olim factū est, hoc ipsum hodie etiam fieri cernimus, ut qui hominum miserrimi uidentur, tamen Christo duce inter tormenta & gladios de hostibus potentissimis gloriose triumphent. Nimiū ergo stupidi sunt, qui aduersis & periculis ita offenduntur, ut interim non obseruent Christi uirtutem inuictam, qua in medio hostium suorum dominatur, dum Reges à sui cognitione alienissimos cogit, ut inuicti quàmuis, ecclesiæ tamen suæ hospitium præbeant.

At stuporis huius causa est, quòd plerique terrenis potius quàm cœlestibus intenti, Dei uerbum negligunt, & scripturas sacras uel nunquam, uel saltem oscitantius legunt. Queruntur autem, non tantum otij ipsis esse, quantum illis euoluendis sufficiat, & se multis alijs negotijs distineri. Sed qui hoc dicunt, ij ferè maximam suæ uitæ partem in studijs inutilibus & parum honestis transigunt, & pessimè collocant tempus, quod in inquirendis salutis æternæ mysterijs magno cum fructu impendi poterat. Non tamen adeo iniqui sumus, ut à quouis homine totius scripturæ cognitionem plenam & perfectam requiramus: hoc autem officium omnes homines Deo debere dicimus, ut saltem unum & alterum scripturæ sacrae librum sibi familiarem faciant, cuius lectione diligentiori salutis & fidei notitiam sibi parent, qua instructi imposturas cauere, obiecta sibi scandala remouere, & pede inoffenso in salutis uia progredi possint. In quo argumento maximum usum esse huius ad Romanos Epistolæ, omnes fatebuntur, qui eam non omnino oscitanter inspexerint. Nam ut totam salutis æternæ doctrinam perfectè comprehendit, de qua hodie passim contenditur: ita scandalis omnibus medetur, quæ in hanc incidunt, & quæ homines imprudentes, uel etiam maligni, sibi ipsis præter omnem rationem obijcere consueuerunt. Quod prolixè demonstrari poterat, si mihi nunc cum ignaris & imperitis res esset.

Sed quia de multis, quæ dici poterant, hucusque dictum est, reliqua uerò in ipsius Epistolæ lectione occurrent, nunc demonstratione prolixiori non est opus. Me certè Illustrissime Princeps, horum consideratio mouit, ut quod nonnullis utriusque Testamenti libris interpretandis feci, in illa etiam tentare ausus sim. Laborarunt quidem in eius expositione quàm plurimi ex priscis ecclesiæ doctõribus, & in eadem præclaram quoque operam nauarunt nostri seculi lumina, quorum studio & labore Euangelij lux partim restituta, partim latius propagata est. Attamen alij, dum breues esse student, multa omiserunt, quæ obseruati dignissima erant, ipsorum autem instituto minus seruiabant. Alij pro temporum & locorum suorum ratione, in disputationes longiores digressi sunt: multi uerò in recensendis aliorum sententijs diligentiores, multos eo labore leuarunt, quem in illis inquirendis insumpturi fuissent. Quorum diligentia ut in scholis uersantes plurimum iuuat, ita ecclesiastici ministerij tyrones potius fatigat, & nisi magno iudicio utantur, obscuros facit, aut incertis multumq; inter se diuersis opinionibus intricat. Sunt etiam, qui cum perspicuitate acumen ingenij coniunxerunt, & nihil nõ præstare poterant, nisi negotiorum mole & alijs curis fuissent impediti. Qui uerò diuinum hoc Apostoli scriptum nostro seculo Homilijs illustrarit, neminent scio, Chrysostomi autem Sermones, etsi multa habeant nostris hominibus obseruatu utilia, tamen illi potius temporì seruiuerunt, & propter liberi arbitrij ^{uoluntatem} fermentum atque alia nonnulla, quæ passim intersparsa sunt, ab exercitatis Theologis tutius, quàm studiũ illius candidatis leguntur. Ego igitur, qui me atq; labores meos iam pridem ecclesiæ consecraui, ut rudioribus consularem, & multis alijs occasionem præbendò de quibusdam diligentius cogitandi, ex illorum meditationibus proficerem, me operæpretium facturum putaui, si quæ in hanc Epistolam ex aliorum lucubrationibus collegi, & quæ ipse inter docendum obseruauit, sub hac ecclesiasticorum Sermonum formula in lucem darem, ut hîc quoque eo meorum laborum fructu aliqui fruerentur, quem se ex alijs meis scriptis percipisse, multi non dissimulant. Quid autem in hoc opere præstiterim, piorum esto iudicium, qui tunc mihi officium longè gratissimũ præstabunt, si amicè & libere admoneant sicubi hallucinatus fuero. Vt enim meæ fidei & diligentiae mihi probè sum cõsciũs: ita non negauerim mihi in hoc scribendi genere accidere posse, quod magnis etiam uiris interdum accidit, ut à scopo nonnihil aberrant. Neq; mirum est, hominem in tanta oraculorum diuinorum profunditate non semper primo intuitu uidere omnia, quæ sub illis delitescent mysteria. Habet enim sua in nobis incrementa spiritus Domini, & nonnunquã inferioris sortis hominibus reuelantur, quæ in sublimiori gradu constituti uidere non potuerunt. Tunc ergo locum habere debet illud Pauli; Spiritus prophetarum prophetis subiiciuntur.

Cæterum ut tandè ad te redeam Illustrissime Princeps, sicuti mihi iucundissimum fuit de rebus cognitu necessarijs apud te differere, qui & iudicio polles, & Veritatis causam strenuè tueris: ita hæc meas lucubrationes sub Celsitudinis tuæ nomine, tanquam felici & auspicato patrociniò in lucem exire uoluĩ: cuius consilij & instituti rationes me habere puto minimè leues. Iam pridem enim gratitudinis lege me urgeri sensi, ut aliquo publico officio testarer, me probè memorem esse beneficiorum, quæ parens tuus, Illustrissimus & Christianissimus Princeps, in me iuuenem & nihil huius merentem liberalissimè contulit: ut nunc eius erga ecclesiam & rem Christianam officia præteream, quam (ut supra quoque diximus) per annos quadraginta mirifico studio & labore indefatigabili iuuat atque promouit. Et quod pauci solent hoc nostro exulceratissimo seculo, controuersiarum in ecclesia omnium arbiter semper fuit æquissimus, neque unquam ad temerarias condemnationes & præcipites de rebus nondum cognitis sententias profiliit.

Sciebat

P R A E F A T I O.

Sciebat enim quosdam ecclesiae morbos tutius tolerari, quam remedijs intempe-
stius & crudelioribus tolli. Sciebat item alteram aurem ijs deberi, qui accusantur,
& diligenti causarum cognitione opus esse ijs, quorum sententiae ut publica au-
thoritate confirmantur: ita semel pronunciatae uix unquam reuocari possunt.
Qua moderatione ut sibi ipsi apud omnes pios laudem acquisiuit immortalis: ita
Hessiam suam puriori ueritatis doctrina illustrem reddidit, simulque effecit, ut ea-
dem ad uicinos etiam populos cursu liberiori propagaretur. Quarum uirtutum
non obscura indicia, cum & ego in te puero adhuc me uidisse meminerim, & eas-
dem multi magnifice praedicent, nihil praeter rationem me facturum putauim, si tuae
Celsitudini opus istud nuncuparem, quo & tota fidei Christianae atque salutis ratio
continetur, & pleraque controuersiae attinguntur, de quibus hodie in ecclesia con-
tenditur. Fecerunt idem ex priscis patribus multi, qui sua scripta Romanis Impe-
ratoribus & illustribus in Imperio uiris obtulerunt, & illorum exemplum nostro
etiam seculo multi de re Christiana optime meriti, non sine certa & iusta ratione
imitati sunt. Quos ego eo alacrius sequor, quod te in bonis literis egregie eruditum
esse, lectione autem plurimum delectari, & in causis cognoscendis summum stu-
dium atque industriam impendere, religionis autem & purioris circa hanc doctrinae
studiosissimum esse, ex fide dignis testibus non semel intellexi. Quas uirtutes boni
omnes in te merito suspiciunt. Debet enim religionis cura principibus uiris com-
mendatissima esse, ut & Deo gratiam dignam referant, qui illos ad summum di-
gnitatis gradum euexit, & populi sui salutem consulant, qui nisi Deum sibi propi-
tium habeat, saluus esse non potest. Etenim constat, eos demum principes omni-
bus seculis cum suae fidei commissio populo uere felices fuisse, qui (ut Dauid mo-
nuit) filium Dei exosculati sunt, & euangelio eius portas aperuerunt. Poterat hoc
prolixa historiarum & exemplorum omnis generis commemoratione demonstra-
ri: sed cum T. C. ista non ignoret, illa libenter abstineo. Neque ea apud te opus est.
Qui enim omnis uirtutis & pietatis exemplar uiuum cernis in parente Philippo,
Illusterrimo Principe, & a pueris sub optimis atque fidelissimis praceptoribus in
sana fidei doctrina institutus es: non potes non excitari, ut quotidie in regni Dei
cognitione proficias, fidem in Christum Iesum uita & moribus testeris, pacem pu-
blicam colas, populum tuum diligas, pupillos atque uiduas tuearis, oppressos & affli-
ctos adiuues, & imprimis ecclesiae nutritium agas, quod praecipuum & honorifi-
centissimum principis officium esse, scripturae testantur. Oro autem Illustrissime
Princeps, ut T. C. hanc qualemcumque meae uoluntatis & obseruantiae significatio-
nem clementer excipiat, & si quid peccauisse uideor, omne illud expectationi &
spei, quam de te iam olim optimam concepi, transcribat. Deus, pater Domini no-
stri Iesu Christi, Illustrissimum principem patrem tuum, tuamque Celsitudinem, &
domum Hessiacam uniuersam donis suis itidem augeat, spiritu suo regat, & suo
fauore tueatur atque conseruet ad nominis sui gloriam & ecclesiae suae atque commu-
nis patriae incolumitatem, Amen. Data Tiguro, primaria Helueticorum urbe,
Idib. Augusti, Anno incarnati filij Dei, M. D. LXXVI.

T. C.

obseruantissimus

Rodolphus Gualtherus
Tigurinus.

INDEX RERVM ET VERBORVM

IN HIS HOMILIIS MEMO-

RABILIVM.

A BBA pater 97.b
 Abnegatio sui ipsius 98
 Abraham hæres mundi 51.b
 Abraham præter spem sub spe credidit 54
 Abraham quare circumcissus 51
 Abraham quomodo crediderit Deo 54
 Abraham quomodo iustificatus sit 46.b. 51.b
 Abraham radix ludæorum 154.b
 Abrahami fides & opera 46.b. 47.b
 Abrahami germani filij qui 118
 Adam hostis Dei 60.b
 Adam secundus, Christus 61.b
 Adamus typus Christi 63.b
 Adami lapsus, origo peccati 61.b
 Adami & Christi differentia 63.b. 64.
 Adami peccatum quale fuerit 66
 ex Adamo peccatum in omnem posteritatem transiit 62.b
 Adoptio 96.b
 Adoptio in filios Dei 96.b
 Adoptionis effecta 97.98
 Adoptionis finis 96.b
 Adoptionis filiorum Dei dignitas 47
 Adulterij & fornicationis malum 192.b
 Adulterij peccatum 29.b
 Aedificatio ecclesiæ 203.b
 Aegyptiorum intemperantia 192.b
 Aemulationis affectus 152.b. 169
 Aemulationis malum 177
 Affectus etiam boni frænandi 148
 Affectus Christianorum, quales esse debeant 8.b. 177
 Affectus sanctorum, vide sanctorum affectus 88. 102. 104. b. 115
 Affecti quomodo debeamus esse erga proximos nostros 160.b
 Afflictiones declinare licet 59
 Afflictiones piorum & impiorum 58. 94. 102
 Afflictiones quomodo ferendæ 98
 Afflictiones sanctorum patrum 102
 Afflictionum huius vitæ conditio 76. 98. b. 111.b
 Afflictionum impatientsia 106.b
 Afflictionum perpetuitas 112.b
 Afflictiones quare pijs immittantur 94
 Afflictionum finis & vsus 58. 59
 94. 105. b. 106. 107. 174. b. 211
 in Afflictionibus gloriari 58
 Afflictionum consolationes 76. 98. b. 100. 104. b. 105. b. 112.
 Afflictionum patientia vera 112. 174
 Ambitio 77.b
 Ambitio doctorum nostri seculi 167
 Ambitio quantum malum in Ecclesia 173. 167. 216
 Ambitiosorum hominum miseria 77.b

Ambulare secundum carnem 90.b
 Ambulare secundum spiritum 91
 Amanuenses veterum 233.b
 Anabaptistæ rerum publicarum turbatores 59. 187
 Anabaptistarum error de magistratu 182.b
 Anabaptistarum luxuriosa uita 231
 Anabaptistarum sanctimonia 85.b
 159.b
 Anabaptistarum spiritus 187
 Analogia fidei 169
 188
 Anathema quid 115
 Andronicus & Iunia pauli cognati 227
 Animus dilectionis sedes 198
 Animi intentio bona circa cultum diuinum 133
 Animæ mors qualis 63
 Animalium obedientia & gratitudo 99.b
 Angelorum ministeria 113
 Angelorum principatus 113
 Antæ fabula 70
 Apostoli primitias spiritus sancti acceperunt 101.b
 Apostoli quibus testimonijs doctrinam Euang. comprobant 159.b
 Apostoli quare alios deuouerint 177
 Apostoli falsi 231
 Apostolorum adoptio 101.b
 Apostolorum & prophetarum auctoritas 208. b. 166. b
 Apostolorum officium 218. b. 219
 Apostolorum sacrificia 216. b
 Apostolorum successores veri & falsi 217. b. 218. b. 232. b
 Apostolatus finis 4
 Apostolatus gratia dicitur 166. 216. b
 Apostolatus signa 218
 Apostolica benedictio 224
 Apostolicæ salutationes 225. b. 233
 Apostolicum munus 2. b
 Aquila & Priscilla 225. b
 Arcopagus Atheniensium 185. b
 Arianorum de intercessionem Christi error 110. b
 Aristocratia 182
 Arrogantia superbiæ mater 178
 Arma spiritualia 232. b. 191
 Ascensio Christi in cælos 110. b
 Astrologorum impietas 120
 Athenodori dictum prudens de Ira 180
 Auaritiæ malum 18. 76. b
 Auarorum hominum miseria 77
 Augustini de peccati seruitute sententia 66
 Augustini de scriptura sancta testimonium 209. b

B.

Baptismus iterari non debet 71. b
 Baptismi finis & vsus 68
 Baptismi mysteria 69

Baptismi sacramentum 50
 Beatitudo uera hominis 48
 Bellum an gerere liceat 186. 197
 Bellum sacrum 179
 Benedictio Apostolica 224
 Beneficentia erga hostes & peregrinos 175. b. 176. b. 180. b
 Beneficentiæ lex 175. b
 Beniamiticæ tribus nobilitas 147. b
 Bona opera, vide opera bona
 Bona opera Euangelio non tolluntur 45. b
 Bonorum operum radix fides 45
 Bonorum operum cum peccatis collatio 70. b
 Bonorum operum quæ ratio habenda 23
 Bonorum huius mundi vsus 174
 Brui visio horrenda 187

C.

Cæpiqua quid 63. b
 Caro mortem gignit 95
 Carnis humanæ corruptio 91. b
 Carnis infirmitas credentibus nocet 92
 Carnis intelligentia 91
 Carnis nomen 91
 in Carne esse qui dicantur 92
 Cenchreæ oppidum 225
 Cibi & potus quæ ratio habenda 201
 202. b. 204
 Cibi nulli immundi 201
 Cibi quare à Deo in lege prohibiti 201
 Ciborum discrimina 194. b. 197
 Ciceronis testimonia de Deo 12. b
 21. 26
 Circumcisio quid 31
 Circumcisionis finis 50. b
 Circumcisionis minister Christus 213
 Circumcisionis vera ratio & vsus 30. b. 32. 49. b
 Charitas fraterna 172. b
 vide dilectio.
 Charitas legis Epitome 189. b
 Charitas vera & simulata 171. b
 Charitatis abusus 172
 Charitatis Christianæ lex 175. 189
 201. b
 Charitatis Christianæ notæ 132. b
 Charitatis cum fide & spe, connexio 103
 Charitatis radix fides 103
 Christus à peccatis liberat 81. 88. c
 Christus caput Ecclesiæ 168
 Christus filius Dei primogenitus 107
 Christus finis legis 131. 134. b
 Christus fons vitæ 67. b
 Christus fundamentum prophetarum & Apostolorum 219
 Christus gentium seruator 214. b
 Christus hæres mundi 51. b
 Christus impletio legis 90. b
 Christus Iudæorum minister 213
 Christus

INDEX.

Christus iudicabit totum mundum 200	Christo quomodo similes efficiamur 69.b.107.193	Cœlum vbiquarium 110.b
Christus iustificatio nostra 42.b	in Christo omnes promissiones com- pletæ 213	Cœna Domini Eucharistia dicitur 164.b
Christus iustificationis mediator 89.b.113	in Christo vincunt electi 112.b	in Cœna quomodo præsens sit Chri- stus 94
Christus lapis offendiculi 131	in Christo vnico & solo saluamur 64	Cœnæ Dominicæ finis & vsus 71.94
Christus minister circumcisionis 213	Christiani à Deo assumpti 195	Cœnobita monialium 225
Christus mortis victor 71	Christiani manifesti & occulti 32	Cognitionis quæ ratio habenda 227.b
Christus propitiatorium nostrum 42.b	Christiani peccato & mundo mori- untur 68.b.69.b.70.71.b.165	Cognitio Dei vnde petatur 12.b
Christus qualis seruator 60.160	Christiani quatenus sub lege non sint 73.b	Communio primitiæ ecclesiæ 221
Christus quomodo ascendens in cœ- lum nos reliquerit 110.b	Christiani quomodo hoc mundo vti debeant 165.193.b	Concordia ecclesiastica 167.b
Christus quomodo pro nobis inter- cedat 90.110.b.113	Christiani singulis reddant quod de- bent 189	Concordia in fide qualis esse debeat 211.b
Christus radix Iesse 214	Christiani sunt serui iustitiæ 74.b	Concupiscentia legis occasione au- getur 83
Christus semel mortuus amplius mori non potest 71	Christiani veri & falsi 29.89	Concupiscentia fons peccati 82.b
Christus signum populorum 214.b	Christianorum affectus quales esse debeant 177	Condemnatio per Christum sublata 88.b
Christus sol iustitiæ 192	Christianorum arma spiritualia 73	Confessio fidei vera 137.139.b
Christus verus Deus & homo 3.b.5	Christianorum charitas mutua 189	Confessionis fidei necessitas 139
Christus veræ humilitatis exem- plum 178	Christianorum consensus qualis esse debeat 211.b	Confidentia malum 156.b
Christus vitæ nouæ author 71.b	Christianorum dignitas & præroga- tiua 29.33.95.b.109.b	Coniugium peccati 80.b
Christus vnicus Mediator & vnica omnium peccatorum expiatio 57	Christianorum fraternitas 172.b	Coniugium sanctum est corâ Deo 92
Christi ad dextram Dei sessio 110.b	Christianorum gloriatio 217.b	Coniugium spirituale 80.b
Christi aduentus in iudicium 200	Christianorum hæreditas 98	Conscientiæ iudicium graue 27
Christi carnis natura 89.b	Christianorum idololatria 15	Conscientiæ pax & tranquillitas 56.b
Christi conceptio 89.b	Christianorum imperfectio 87.b	Conscientiæ miseræ cōsolatio 109.b
Christi cohæredes qui sint 98	Christianorum in hac vita conditio 165.174.b	Conscientiæ tormenta 187
Christi corporis signa panis & vinû 50.b	Christianorum inanes tituli 29	Consensus ecclesiæ qualis esse de- beat 211.b
Christi corporis realis manducatio 93.b.94.b	Christianorum liberatio 88.b.89	Consensus ecclesiæ finis 212
Christi cum fidelibus coniunctio 92.b.93.b	Christianorum luctu, militia 55.98.b	Consensus scelerum alienorum 20
Christi dilectio ineffabilis 60	Christianorum negligentia & luxus 159.192.b.193	Consolatio omnis ex scripturis sa- cris petenda 210
Christi diuinitas 5.54.198.199	Christianorum officium 68.b.74.b	Contemptus aliorum 173
Christi & Adami collatio 63.b.64	Christianorum noua 165	Conversionis veræ fructus 154
Christi & diaboli seruitus 75.b	Christianorum sacrificia 164.b	Conuiviorum luxus 192.b
Christi humanitas 3.b	Christianorum sanctificatio 79	Corpus mortis 87.b
Christi humanitatis finis 90	Christianorum scutum in afflictioni- bus 108.b	Correptio fraternæ 170.216
Christi ius & imperium in homines 197.b	Christianorum seruitus 76.78.b	Correptio non tollitur prædestina- tionis doctrina 164
Christi iustitia quomodo nobis com- municetur 66.b	Christianorum spes, vide spes. 10	Correptionum quæ ratio habenda 132.b.170
Christi iustitiæ uis 65	Christianis an concedatur vltio 180	Cultus Dei verus & eius fructus 6.b
Christi iustitiæ 69	Christiana fides vera & propria 138	Cultus diuorum falsus 47
Christi meritum quam latè pateat 43.b	Christiana indulgentia 205.b.206	Cultus falsi fons & origo 14
Christi mors quantum sit benefi- cium 59.b.201.b	Christiana libertas 78.b.81.85.201	Cultus rationalis à nobis requiritur 165
Christi mortis tempus 59.b	Christiana patientia vera 210.b	Curiositas humana quomodo coer- cenda 162.b
Christi mortis fructus 56.69.110	Christiana prudentia 232	Creatura vanitati subiecta est 100
Christi obedientia 66.b	Christianæ fortitudinis fulcrum 108.b	Credentium paucitas vocationem non tollit 144
Christi præsentia in Cœna 50.94	Christianæ libertatis abusus 206.b	Creditorū & debitorū officium 189
Christi regnum quale 199.b	Christianæ libertatis dignitas 202	Crux, vide afflictio.
Christi regni propagatio 218	Christianæ libertatis fructus 79	Crux Christi quomodo ferenda 98.b
Christi regni termini 4.b	Christianæ libertatis quæ ratio ha- benda 204.b.205	Crucis & tribulationum causæ 94
Christi resurrectionis fructus 94.b	Christianæ seruitutis leges 191.b	Crucis Christi consolatio 98
Christi tribunal omnes homines sistentur 199	Clauum potestas 169.b	Cynicorum doctrina 83
Christi typus Adamus 63.b	Cleri papistici immunitas 181.b	
Christi vbiuitas 110.b	Cœli & terræ interitus 100.b	
Christum quomodo induamus 193	Cœlum nouum & terra noua 100.b	
Christi Domini nomen tribuitur 137.b.138		

D.

Dauid typus Christi
Debitorum & creditorum offi-
cium

INDEX.

Deus author electionis & reprobationis	123.b	Dei heredes qui sint	98	Dilectionis sedes animus	190
Deus credentium tutor	108.b	Dei hostes qui dicantur	60.b.92	Dilectionis vere natura	173.b.177.b
Deus figulo confertur	125.b	Dei iræ causæ peccata	11	Dilectionis veræ, regula	175.228
Deus idem Iudæorū & Gentium	45	Dei iræ effecta	100	Dissidia Ecclesiæ, vide Ecclesia.	
Deus fidei obiectum	53.b	Dei iudicium vniuersale	200	Diuinitas Christi	199
Deus iniustitiæ non accusandus	162.b.122.b	Dei iudicia imperuestigabilia sunt	162.125	Diuitum huius mundi misera conditio	56.b.77
Deus iustificationis author	89.b	Dei iuramentum	199	Diuitiæ veræ quæ	153
Deus iuste punit peccata	35.b	Dei iustitia	40.b	Diuitiarum verus vsus	197.b
Deus legis author	82.b.184.b	Dei iustitia gratiæ prædicatione non tollitur	36	Diuorum cultus falsus	47
Deus liberam habet in omnes potestatem	125.b	Dei iustitia quomodo nobis communicetur	9.b.10	Diuorum intercessio, vide sanctorum intercessio	57
Deus magistratus author est	182.b	Dei iustitiæ seueritas	157	Diuorum inuocatio	105
Deus misericordiæ suam pro arbitrio dispensat	122.b.124	Dei longanimitate non abutendum	22.b	Doctores falsi quomodo tractandi	230.b
Deus nemini est debitor	118.b.120	Dei misericordia primaria causa electionis	122.b	Doctorem nostri seculi ambitio & superbia	167
Deus non est author peccati	16.b	Dei misericordiæ causa	122.b	Docendi functio quàm necessaria	170
Deus non respicit personas	25	Dei misericordiæ fons inexhaustus	147.b	Docentium huius seculi negligentia	170.171
Deus omnia pro libera sua voluntate dispensat	120.119.b	Dei nominis prophanatio	30	Doctrina Euangelij bona opera non tollit	68
Deus peccata peccatis punit	16.b.17	Dei operum finis	163	Doctrina ex sacris scripturis petenda	210
Deus peccatis bene vitur	92	Dei potestas non est tyrannica	126	Doctrina vera quæ	41.169.b.170
Deus prædestinat quos vult	126	Dei prædestinatio	107	Doctrinæ Euang. autoritas	166.b
si Deus pro nobis, quis contra nos?	108.b	Dei præscientia	106.b	Doctrinæ Euang. summa	137.b
Deus quare affligat suos	94	Dei prouidentia cuncta geruntur	178	Doctrinæ forma Euangelium	75
Deus quare cibos in lege prohibuerit	201	Dei promissionum veritas	34	Doctrinæ veræ probatio	159.b
Deus quare interdum auxilium deferat	175	Dei prouidentia peccata non excusat	35.92	Doctrinæ Veteris & Noui Testamenti consensus	10.b.137
Deus quare legem dederit	66.b	Dei vasa sunt homines	126.b	Domini antiquitus qui dicti sint	137.b
Deus quomodo inhabitet credentibus	97	Dei veritas non ab hominum autoritate pender	34.116	Domini nomen Christo attributum	137.b
Deus quomodo trahat electos	123	Dei voluntas libera est	123.165.b	Donatistarum error	58.b
Deus quomodo indurare dicatur	124	Deum non pœnitet vocationis suæ	160.b	Donorum Dei diuersitas	167.b.168
Deus retribuit bonū & malum	23.24	Deum promissiones non faciunt debitorum	117.b	Donorum Dei dispensatio	120
Deus semper habet ecclesiam suam	146	de Deo quæstiones curiosæ & impiæ	35.b	Donorum Dei vsus	167.b.168.b
Deus solus inuocandus	105	Dei donorum vsus	167.b.168.b	Donorum diuersitas non scindit ecclesiam	168.b
Deus solus peccata remittit	48.b	Deorum multitudo vnde	14.b	Domini gratuitum in Christo exhibitum	64
Deus summus & maximus iudex	109.b.180.b	Delectus ciborum	194.b.197		
Deus suos fideles nunquā deserit	117	Democratia	182		
Deus veteris & noui testamenti author	208	Dextera Dei bifariam in scripturis sumitur	110.b		
Deus vnde cognoscatur	12.b	Diabolus quibus armis contra nos pugnet	232.b		
Deus vltionum	180.b	Diabolus quomodo regnum suum in nobis obtineat	73.83.b		
Dei cognitio in homine corrupta	38	Diaboli & Christi seruitus	75.b		
Dei cultus verus & huius fructus	203	Diaboli & hominū coniugium	80.b		
Dei dextera bifariam in scripturis sumitur	110.b	Diaboli regni finis	73		
Dei dilectio	111.b.109	Diaconia & Diaconi	169.b.171.b		
Dei dilectio in filio exhibita	60	Dies festi papistarum	197		
Dei diuitiarum profunditas	162	Diei Dominici obseruatio	196		
Dei electio libera & gratuita	106.b	Diei nouissime descriptio	200		
	120.121	Dierum discrimen	195		
Dei electionis finis	107	Dierum obseruatio	196.b		
Dei & hominum coniunctio	80.b	Dilectio Dei in filio exhibita	60		
Dei filij vnde nascantur	97.118		105.b.109.111.b		
Dei filiorum adoptio	96.b	Dilectio inimicorum	176.b		
Dei filiorum dignitas	95.b	Dilectio omnibus præcipitur	190		
Dei filiorum reuelatio	100	Dilectio quid	190		
Dei prorectio	108.b.109	Dilectio vera & simulata	172		
Dei gloria an peccatis illustretur	35	Dilectionis abusus	172		
Dei gloria cum imaginibus permixtata	15.b	Dilectionis causa mouens	190.b		
		Dilectionis Christianæ debitū	189.b		
		Dilectionis modus & finis	190		

E.

Ebrietas & comestiones	192.b
Ebrietatis finis	192.b
Ecclesia ex sacris scripturis docenda est	210
Ecclesia infirmorum in fide rationem habeat	194.195
Ecclesia non scinditur functionum diuersitate	168
Ecclesia vera quæ	75
Ecclesia vna omnium sanctorum	168
Ecclesiæ ædificatio	203.b
Ecclesiæ Christi vnitas	167.b.168
Ecclesiæ consensus finis	213
Ecclesiæ consensus qualis esse debeat	211.b
Ecclesiæ controuersiarum origo	158.b.230.b
Ecclesiæ contentiones de ciborum discriminibus	194.b
Ecclesiæ dissensionum causæ	167
Ecclesiæ dissidiorum authores	230.b
Ecclesiæ doctorum officium	170
Ecclesiæ functionum diuersitas	168
	169.218.b

Ecclesiæ

INDEX.

Ecclesiæ impostorum ingenium & artes	231.b	Eleemosynæ quæ ratio habenda	221, 222	vinculum	108
Ecclesiæ opes & earum vsus	170	Eleemosynarj veteris Ecclesiæ	171	Fides legem non euacuat	45.b
Ecclesiæ pastores	170.b	Epænetus Pauli dilectus	226.b	Fides non ex nostro arbitrio pendet	107.b
Ecclesiæ preces	223	Epicuræorum error grauis	13	Fides omnium bonorum fundamen- tum	215
Ecclesiæ primitiæ communio	221	Epiphanijs in vera religione seruor	16	Fides præuifa	121
Ecclesiæ primæ dissidia	1	Errorum omnium occasiones	142.b	Fides prædicationem non semper se- quitur	144.b
Ecclesiæ primitiæ status	193.b	Euangelium bona opera non tollit	45.b	Fides quid sit	10.43.53.b
Ecclesiæ Romanæ fundatores	1	Euangelium Christi diuitiæ mundi	153	Fides quomodo nos iustificet	55.b
Ecclesiæ seductores quomodo tra- ctandi	230.b	Euangelium ex auditorum moribus non iudicandum	145	Fides radix bonorū operum	45.103
Ecclesiæ societas & eius finis	167.b	Euangelium leges bonas non tollit	45.b.68	Fides sine verbo Dei consistere non potest	142.b
Ecclesiæ veteris Eleemosynarj	171	Euangelium forma doctrinæ	75	Fides sola iustificat	10.41.43
Ecclesiæ veteris œconomia	169	Errorum serē omnium origo	178	44.b.89.90.b.108.135	
Ecclesiæ veræ nota	213.b	Euangelium non ex euentu huius se- culi iudicandum	58	Fides spei origo	103
Ecclesiæ vicarij	169.b	Euangelium non fortuito prædica- tur	7.b	Fidei analogia	169
Ecclesiam suam semper habet Deus	146	Euangelium omnibus offertur	9.b	Fidei certitudo & dignitas	51.b
Ecclesiarum controuersie quomodo componendæ	167.b	Euangelium potentia Dei	9	Fidei confessio vera	137.b.139
Ecclesiarum mutationes variz	159	Euangelium præconium Christi	234	Fidei constantia	5.b.6.54.b.234
Ecclesiasticus senatus	170.b	Euangelium quare gentibus prædi- catum	141.b	Fidei effectus	55.b.56.57.68
Ecclesiastici ministerij dignitas	166.b	Euangelium quid	3	Fidei & constantiæ veræ præmium	100
Ecclesiasticum ministerium, vide mi- nisterium ecclesiasticum	106.b	Euangelij annunciatio iusticiam Dei non tollit	36	Fidei & spei indissolubile vinculum	103
Electio Dei	106.b	Euangelij auctor Deus	234	Fidei fundamentum	48.53.b
Electio Dei ad Gentes extenditur	127.b	Euangelij contemptorum pœnæ	150.b.151.b	Fidei fructus	56.b.138.b
Electio Dei libera & gratuita	118.b	Euangelij dignitas	88.b	Fidei imperfectio	206
Electio ex vocante Deo pendet	121	Euangelij doctrina bona opera non tollit	68	Fidei iustitiæ & legis collatio	135.b
Electio & reprobatio	120.121.122	Euangelij & legis discrimen	9.44.b	Fidei iustificatio	140
Electio prima salutis nostræ causa	121	Euangelij finis & effectus	9.b.235	Fidei iustitia quæ	136
Electiois causa prima	122.b	Euangelij propagari miraculū	145.b	Fidei libertate non abutendum	205
Electiois Dei probatio per vocatio- nem	127.b	Euangelij reuelatio	234.b	Fidei obiectum Deus	53.b
Electiois diuinæ finis	107	Euangelij veritas	3.b.41	Fidei remora quæ	131.b
Electiois diuinæ vis	130	Euangelio politiciæ non labefactantur	187.b.188.233.b	Fidei veræ vnitas	79.b
Electiois diuinæ vsus	109.b.130	Euangelicæ doctrinæ autoritas	166.b	Fidei veræ exercitium	54.b
Electiois doctrinæ contemptores	124.125	Euangelicæ & Mosaicæ doctrinæ consensus	137.b	Fidei veræ perseverantia	54.b.191.b
Electiois & reprobationis auctor Deus	123.b	Euangelici ministerij ratio	144	Fidei verbum quid	137
Electiois & reprobationis finis	126.b	Eucharistiæ sacrificium	164.b	Fidei virtus maxima	54
Electiois signum fides	127	Esaui & Iacobi natales	119.b.121	Fidei aditus ad Deum patet	57
in Electione nullus est operum re- spectus	120.b.121	Euchitæ & Psalliani	175	Fidei creditur ad iusticiam	138.b
Electi & reprobi qui nam sint	9.b	Execrandi consuetudo pessima	177	ex Fide est inuocatio	142
Electi quomodo trahantur	10.123	F.		in Fide infirmi quomodo tractandi	194.206
Electi vasa misericordiæ Dei sunt	126.b	Fames male suada	111.b	Fide non superbiendum	194.b
Electorum glorificatio	108	Feriz Iudæorum	196	Fide quomodo donetur pij	10
Electorum omnium conditio	118.b	Feriz papistarum	197	in Fide sua viuunt iusti	10.b
Electorum victoria vnde	112	Felicitatis & infelicitatis causæ	95.b	Fideles insititij Christi sunt	69
Electorum nota	113	Fœderis diuini certitudo	103.b	Fideles in Deo gloriantur	60.b
Electorum vocatio	107.b.121.b	160.b		Fideles non sunt in carne	92.b
Electos à Dei dilectione nihil sepa- rat	111	Fides antiqua & vera	41	Fideles peccato moriuntur	68.70.b
Electis peccata in bonum cedunt	105.b	Fides à peccato iustificat	70	Fidelium constans perseverantia	111.b
Elementa corruptioni subiecta sunt	100	Fides certissima electionis nota	113	Fidelium cum Deo coniunctio	93.b
Elementorum obedientia	99.b	Fides Christiana vera & propria	138	Fidelium & Christi communio	92
		Fides Dei ex semetipsa constat	34	53.b	
		Fides electionis signum certissi- mum	127	Fidelium hæreditas	52.98
		Fides ex auditu est	145	Fidelium in his terris conditio	106
		Fides ex euentis non est iudicanda	58.94	174.b	
		Fides iustificationis & vocationis		Fidelium iusta perpetua	69.b.7a

INDEX.

Filij Dei vnde nascantur 97.100.118
 Felicitas credentium 98.b
 Fortitudinis Christianæ fulcrum 108.b
 Fortunæ instabilitas 77.b
 Fraternitas Christianorum 172.b
 Fraternalis charitas 172.b
 Functiones veteris Ecclesiæ 169
 Furti species variae 29.b

G.

Gaij hospitalitas 233.b
 Gaudere cum gaudentibus 177
 Gaudium piorum & impiorum 177
 Gentes à propria conscientia damnantur 27
 Gentes legis diuinæ notitiam habuerunt 26.184.b
 Gentium ante vocationem conditio 146.b.
 Gentium assumptio 213.b
 Gentium de Deo opiniones 21
 Gentium & Iudæorum idem Deus 45
 Gentium falsa cognitio Dei 13.b
 Gentium legis latores 26.b.184.b
 Gentium legum seueritas 26.b
 Gentium hospitalitas 176
 Gentium Idololatriæ absurditas & eius causa 15.14.b
 Gentium impudens scortandi licentia 18
 Gentium philosophorum impudentia 21
 Gentium salutis certitudo 153
 Gentium seruator Christus 214.b
 Gentium vocatio 8.97.b.141.b.213
 Gentium vocationis causa 156.b
 Gentium vocationis & Iudæorum repudij finis 157.b
 Gentibus iustitia absque lege manifestata est 41
 Gentilismus Christianorum 15
 Generis gloriatio inutilis, vide Nates.
 Genethliacorum impietas 120
 Germanorum veterum cultus diuinitas 26
 Gloria soli Deo danda 55
 Gloriæ Dei verum studium 217.b
 Gloriæ futuræ excellentia 99.b
 Gloriatio vera in Christo 60.b
 217.b
 Glorificatio electorum 108
 Gratia adoptionis 96.b
 Gratia Dei quàm latè pateat 43
 Gratia Dei saluamur 75.96.b
 Gratia regenerationis 88.108
 Gratia Dei certitudo 105.b
 Gratia Dei dispensatio 121.b
 Gratia nomen 5
 Gratia prædicatio bona opera non tollit 95.145
 Gratia prædicatione iustitia Dei non tollitur 36
 Gratia vocabulum 74
 Gratiarum actionis finis & vsus 197.b
 Gratiitudinis exempla 60

H.

Hæreditas filiorum Dei 98
 Hæres mundi Christus 52
 Hæredes mundi fideles 52
 Hæredes salutis qui dicantur 98
 118.b
 Hæreditas quid 98
 Hæresum origo 167
 Hæretici an sint puniendi 186
 Homo ad quid creatus 197.b
 Homo agit quod non agit ipse 86.b
 Homo animalis & carnalis 81.90.b
 Homo interior & exterior 87
 Homo in vetitum nectitur 81.83
 Homo per legis opera non iustificatur 40
 Homo spiritualis 92.b
 Homo sub peccatum venundatus 86
 Homo vetus & nouus 41.b.69.b
 81.b.83.87.87.b
 Hominis facultates siue vires, vide hominis vires 165.b
 Hominis imperfectio & corruptio 38.60.b.105
 Hominis infima fors 169
 Hominis ingratitude summa 99.b
 Hominis in rebus diuinis cæcitas 14.b.35.b
 Hominis intellectus 38.60.b
 86.b.87
 Hominis iustificatio 89
 Hominis iustificatio gratuita 41.89
 Hominis liberum arbitrium 85.b
 86.b.88
 Hominis meritum nullum, vide meritum 60.b
 Hominis miseria post lapsum 38
 41.b
 Hominis miseriæ & corruptionis origo 72.b
 Hominis mortificatio vera 68.b
 69.b.70.71.90.b.164.b
 Hominis natura corrupta 62.72.b
 86.b.91.b
 Hominis opera bona 79.b
 Hominis operum imperfectio 47.b
 Hominis origo ex terra 126
 Hominis perditio vnde 84
 Hominis peruersum ingenium 83
 Hominis regeneratio 69.b.70.b
 81.85.86.87.97.118.b.165.b
 Hominis salus gratuita est 24
 Hominis summum bonum 99.b
 Hominis transformatio 165.b
 Hominis vera beatitudo 48
 Hominis vires 37.b.59.b.60.b
 85.b.86.b.91.b.165
 Hominis voluntas corrupta 123
 165.b
 in Homine quomodo peccatum progrediatur 83.b
 Homines hostes Dei sunt 60.b
 Homines in aliorum vitia curiosi censores 22
 Homines luto conferuntur 126
 Homines non nascuntur absq; peccato 63
 Homines omnes ad Christi tribunal sistuntur 199

Homines omnes Deo debitores sunt 140.b
 Homines omnes fratres sunt 172.b
 Homines mendaces sunt 34
 Homines peccati mancipia sunt 85
 94.161.b
 Homines quanti faciant vitam suam 59.b
 Homines secundum carnem ambulantes 90.b
 Homines vasa Dei sunt 126.b
 Hominum contemptus 195.198.b
 Hominum contra Deum querelæ 125
 Hominum cum diabolo coniunctio 80.b
 Hominum & Dei coniunctio 80.b
 Hominum incredulitas non derogat veritati diuinæ 34
 Hominum in hac vita miseria 174.b
 Hominum nondum regenerantium vires, &c. 91.b
 Hominum omnis sanctitas damnatur 21.b
 Hominum omnium communis conditio 41.b.85
 Hominum opera imperfecta 42
 Hominum renatorum conditio 88
 Hominum renatorum voluntas 86.b
 Hominum sub lege peccati conditio 81
 Hominum nemo iustus 38
 Hominum renatorum viciositas 85
 Hominibus lex naturæ indita 63
 Hominibus non fidendum 62
 in Hominibus quomodo regnet peccatum 72
 Honor cui debeatur 173.188.b
 Honor soli Deo deferendus 55
 Honestas vitæ & morum 178.b
 Hospitalitas gentium 176
 Hospitalitas veterum patrum 176
 Hospitalitatis leges 175.b.225.b
 Hospitalitatis exempla 226.b.233.b
 Hostibus benefaciendum 176.b.180
 pro Hostibus quomodo orandum 176.b
 Humanæ vitæ conditio 174.b
 Humanæ rationis cæcitas 12.62
 Humanarum virium propugnatores 107.b
 Humani ingenij curiosa audacia 162
 Humilitatis exemplum Christus 178
 Humilitas quæ vera 178
 Hypocritarum ingenium & mores 231.b
 I.
 Iacob ex gratia electus 121.b
 Iacobi & Esau natales 119
 Iacobi electio & Esau repudium 12
 Ieiuniorum vera ratio 202.b
 Idololatria Christianorum 15
 Idololatriæ absurditas 15
 Idololatriæ fons & origo 14
 Idololatriæ pœna 16
 Idololatrarum maxima ingratitude erga Deum 13.b
 Idolorum prima origo & causa 14.b.16
 Ignis purgatorij refutatio 169.b
 Imaginum prima origo 14.b.15.16
 Impiorum & piorum gaudium 177
 Impiorum hominum retributio 24.b
 Impiorum hominum afflictiones 76
 Impiorum

INDEX.

Impiorum mors æterna	78.b	Iudæorum inanes tituli	28.b	Iustificandi modus	41
Impiorum nequitia non fraudi est		Iudæorum in orbe sparforum multitudine	159	Iustificandi verbum	40.70
Impiis non patrocinandum	206	Iudæorum impietas non derogat Dei promissionibus	116.b.118.b	Iustificamur per solam fidem	10
Impiorum peccata mortalia	72.b	Iudæorum occæcario	151		41. 43. 44.b. 57. 89. 90
Impiorum tragicus exitus	106	Iudæorum feriæ	196	Iudæorum prærogatiuæ	33
in Impiis quomodo peccatum progrediatur	83.b	Iudæorum minister Christus	213	Iudæorum propria iustitia	134
Indifferentiū quæ ratio habenda	205	Ius legis quid	90	Iudæorum radix Abraham	154.b
Indulgentia Christiana	205.b	Ius tributorum	187.b	Iudæorum reiectio	129.147
Indulgentiæ Christianæ modus & finis	206	Iustificationis author Deus	89.b	Iudæorū reiectionis causa	152.156.b
Induratio reproborum	124.b	Iustificationis causa propria	42	finis	157.b
Indurationis causa	124	Iustificationis & vocationis connectio	108	de Iudæorū restitutione vaticinium	158.b
Indurationis modus	125	Iustificationis fructus	43.b	Iudaici populi dignitas	96.b
Infantes peccatores sunt	63	Iustificationis gratia quam late pateat	43	Iudaismus verus	32
Infantium opera præuisa	121.b	Iustificationis mediator est Christus	89.b	Iudicare quid	185
Infantium peccatum originale	61.b	Iustificationis nostræ ratio & modus	41. 55. b. 90	Iudicare quomodo debeamus	200
Infidelium iudicia non timenda	145	Iustificationis nostræ finis	43.90	Iudices personas non respiciant	185.b
Infirmi in fide quomodo tractandi	194. 195. 201.b. 205. 206.	Iustificationis vocabulum	108	Iudicium functio qualis	185
Ingratitudo hominum	173.b	Iustitia absque lege manifestata est	40.b	Iudicium officium	36.185.b
Inimicis beneficiendum	180.b	Iustitia Christi quomodo nobis communiatur	10. 66.b	Iudicij diuini forma	27.b
Inobedientia, Adami peccatum	66	Iustitia Dei	40.b	Iudicium temerarium	148.b.195.b
Intellectus hominis	86.b.87	Iustitia Dei caput salutis nostræ	134		198.b
Intentio bona	66	Iustitia Dei gratiæ prædicatione non collicor	36	Iudicij nouissimi descriptio	200
Intentio nostra bona non saluat	150	Iustitia Dei reuelatur in Euangelio	9.b.10	Iudicia Dei imperuestigabilia sunt	125.162.b
Intentio bona an sufficiat in cultu Dei	133.b	Iustitia fidei quæ	45.136	Iudicia infidelium non timenda	195
Intercessio sanctorum	111.104.b	Iustitia Gentibus manifestata	41	Iudiciorum Dei exempla	199.b
Intercessio spiritus sancti	104.b	Iustitia gratuitum Dei donum	43	Iudiciorum executio necessaria	186
Intercessor noster Christus	110.b		130.b	Iudiciorum quæ ratio habenda	198.b
Intercessionis Christi modus	110.b	Iustitia obedientiæ stipendium	75	Iuramentum Dei	199
Interpretandi scripturas certa regula	169.b	Iustitia operum	44. 47. 75	Iurandi vera ratio	113.b
Inimici diligendi	176.b	Iustitia parentum non propagatur in liberos	62	Iurisiurandi definitio	199
Inuidiæ malum	5.b.18.169	Iustitia partialis	41.42.44.b		
Inuidiæ & contentionis malum	193	Iustitia quæ Deo placeat	66.b	L	
Inuidiorum hominum ingenium	177	Iustitia sola fide apprehenditur	43	Lactantij oraculum de Romæ ruina	159
Inuocare nomen Domini quid	141		135	Laicorum libri an sint imagines	16. 17
Inuocatio cum fide coniuncta	141	Iustitia vera non alligatur sacramentis	31.b	Leuitarum institutio & officium	143
	142	Iustitia vt conferatur & recipiatur	41. 42.b	Lex an sit causa efficiens peccati	82
Inuocatio Dei	97.b	Iustitiæ diuinæ seueritas	157	Lex bona & sancta est	85.b
Inuocatio diuorum	105	Iustitiæ Christi vis	65	Lex diuinæ voluntatis interpret	92
Inuocatio quæ vera	105.141.142	Iustitiæ & peccati seruitus	76.b	Lex Euangelio non tollitur	68
Ira qualis affectus	180	Iustitiæ fidei & legis collatio	135.b	Lex iram operatur	52.b
Ira quomodo reprimenda	180	Iustitiæ propriæ vana fiducia	134.b	Lex litera occidens	31.b
Ira Dei causæ peccata	11	Iustitiæ serui sunt Christiani	74.b	Lex mentis & membrorum	87
Ira diuinæ effecta	100	Iustitiam legis nemo consequitur	135.b	Lex moralis	82
Ira & vindictæ cupiditas	179.b	Iustitiarum confutatio	134	Lex naturæ cum diuina eadem est	26
Ira quomodo locus sit dandus	180	Iustus quomodo in fide sua viuere dicatur	10.b	Lex naturæ	63. 82.b. 208.b
Isaac & Ismaelis natalium diuersitas	118.b.119.b	Iustificatio gratiæ prædicatione non tollitur	95	Lex nunquam sine Christo prædicanda	67
Israelitæ veri qui	117.b	Iustificatio gratuita est	40.b.41.131	Lex non dominatur credentibus	80
Israelitæ vnde dicti	115.b	Iustificatio hominis	89.90.b.91	Lex peccati	87.b
Iudæi legis diuinæ violatores	29.b	Iustificatio legis	89.b	Lex per se sancta & bona est	83.b
Iudæi non sunt reiecti propter gentes	156	Iustificatio operum	89.b	Lex per fidem non euacuatur	45.b
Iudæi offenderunt ad Christum	131	Iustificatio vitæ	65.b	Lex propriè non est causa mortis	84
Iudæi rebelles Christi	223	Iustificatio vnde Abrahamo obtrigetur	46.b	Lex quare à Deo data	82.b
Iudæi sacrilegi	30	Iustificati à peccato qui?	70	Lex quomodo peccatum augere & mortem asferre dicatur	84
Iudæi veri qui sint	32			Lex concupiscentiam nostram auget	83
Iudæorum conuersio fructuosa	154			Lex quomodo abrogata	46.73.b
Iudæorum cultus diuinus	116			Lex spiritus vitæ	89
Iudæorum dignitas & prærogatiua	28.b.33. 114. 115.b. 213			Lex vitæ magistra	82.b
Iudæorum & Gentium eadem conditio	45.160.b			Legis author Deus	82.b
Iudæorum exæcratio non vniuersalis neque perpetua est	158.b			Legis conditio promissiones irritas facit	52
				Legis definitio platonica	184.b
				Legis definitio	82

INDEX

Legis diuinæ vsus 40.b
 finis, dignitas 28.b.39.b.73.83.
 131.134.b
 Legis doctrina necessaria est 82.b
 Legis & Euangelij discrimen 9.b
 Legis & fidei iustitiæ collatio 135.b
 Legis & Euangelij collatio 44.b
 Legis impletio 90.b.189.b
 Legis inobedientia Dei hostes facit
 92
 Legis ius 90
 Legis iustitiam nemo consequitur
 135.b
 Legis impotentia 89.b
 Legis latores Gentium 26.b.184.b
 Legis maledictio 88.b.90.b
 Legis opera 40
 Legis opera non iustificat 40.44
 45.46.47.48.89.b
 Legis vsus verus 67.87.134.b
 Legem cur dederit Deus 66.b
 per Legem peccatum augetur 67
 Legem latam præcessit peccatum 63
 à Lege quomodo liberari simus 81.b
 Leges iudicio opus habent 185
 Leges omnibus communes esse de-
 bent 185
 Leges quales esse debeant 185
 Leges sumptuariæ 185
 Leges vnde petendæ 185
 Legum author Deus 184.b
 Legum Gentium severitas 26.b
 Legum finis & vsus 184.185
 Legum finis & vsus 184.b
 Legibus non astringitur Deus 119.b
 Liberum arbitrium hominis 85.b
 86.b.88.117.165.b
 Liberi arbitrij propugnatores 91.b
 107.b
 Liberos educatio 62
 Liberræ Christiana 78.b.81.85
 201
 Libertatis Christianæ abusus 206.b
 dignitas 202
 fructus 79
 Libertatis Christianæ quæ ratio ha-
 benda 204.b.205
 Libertinorum error 139.187
 Literæ vocabulum 81.b
 Longanimitas Dei in reprobis 127
 Lothi liberatio 129.b
 Lugendum cum lugentibus 177.b
 Luxu conuiuiorum 192.b
 M.
 Magistratus hæreticos punire de-
 bet 186
 Magistratus non terrori est bonis
 183.b
 Magistratus author Deus 182
 Magistratus boni officiū 182.b.184
 Magistratus contemptores 183.187
 Magistratus definitio 184
 Magistratus & principum officium
 188
 Magistratus functio grauis & mole-
 sta 183
 Magistratus est populum regere &
 conseruare 184
 Magistratui an occidere liceat 186
 Magistratui omnis anima subiecta

est 181.b.182
 Magistratui tributa soluenda 188
 Magistratus Euangelio non tollun-
 tur 187.b.188.233.b
 Magistratus mali an à Deo 182.b
 Magistratus negligentes 184
 Magistratus pastores populorū 184
 Magistratus quales eligi debeant
 186.b
 Magistratū redditus publici 188.b
 Magistratum tyrannis 185
 Magistratibus an bella gerere liceat
 186
 Magistratibus obediendum necessa-
 riū 182.187
 Magistratibus debetur timor & ho-
 nor 188.b
 Maiorum fiducia inanis 51
 Malum pro malo non rependendum
 178.181
 Mala non sunt facienda vt eueniant
 bona 36.b
 Malorum inuectores 19
 Maledictio omnium creaturarum
 vnde 201
 Manichæorum error 83
 Mariti potestas in vxorem 182.b
 Martyres vnde dicti 139
 Martyrum constantia 112
 Maroniarum officium 226.b
 Mediator noster vnicus Christus 57
 89.b.90
 Mediatores nostri non sunt sancti
 57.b
 Mendaces sunt omnes homines 34
 Mendici in populo Dei non sint
 175.b
 Mensa in laqueum 151
 Mentis humanæ virtuositas 165.b
 Meritum operū hominis quale 23.b
 44.b.47.60.b.79.b.88.89.95.98.
 103.118.b.121
 Mors animæ quid 63
 Mors effectus peccati 62.b
 Mors etiam pijs imminet 94
 Mors ex carne gignitur 91
 Mors per Christum victa 71
 Mors quare pœna peccati 78
 Mortis causa quæ 72.b.84.b.100.b
 Mortis Christi fructus 110
 Mortis corporeæ vtilitas 94
 Mortis et vitæ fontes, causæ 67.b.95.b
 Mortem lex affert 84.b
 Morrem omnes horremus 59.b
 Mortuorum resurrectio 4.56
 Mortale & veniale peccatum 72.b
 Mori peccato 68.b
 Mortificatio hominis vera 68.b.69.b
 70.71.b.80.81.90.b.164.b
 Militia mercenaria 179
 Militum impietas 179
 Ministri ecclesiæ falsi 231
 Ministri legitimi qui 143.b
 Ministri quomodo debeant esse affe-
 cti 153.b
 Ministri verbi à Deo mittuntur 143
 Ministri sine ministerio 170
 Ministrorum conditio laboriosa 133
 Ministrorum ecclesiæ superbia 228
 Ministrorū verbi auctoritas 166.b

Ministrorum verbi officium 1.2.& b
 22.37.b.166.b.169.216.b
 Ministrorum verbi vocatio 166.b
 Ministerij ecclesiastici contemptus
 166.b
 Ministerij ecclesiastici dignitas
 166.b.216.b
 Ministerij ecclesiastici distincta offi-
 cia 218.b finis 4.252.b
 Ministeria veteris ecclesiæ 169
 Miracula quare cessarint 218
 Misericordia Dei prima electionis
 causa 122.b
 Misericordiæ affectus bonus & ne-
 cessarius 171
 Misericordiæ Dei causa 122.b
 Misericordiæ Dei fons inexhaustus
 147.b
 Misericordiā Deus pro suo arbitrio
 dispensat 122.b.124
 Missæ sacrificium 71
 Monachorum auaritia 238
 Monachorum poenitentia falsa 70
 Monachorum & Monialium impu-
 dens libido 17
 Monachorum sanctitas falsa 21.b
 Monialium cœnobita vnde 225
 Monarchia 182
 Mosaica & Euangelicæ doctrinæ
 consensus 137.b
 Mundi donis quomodo vtendū 174
 de Mundi æternitate philosophorū
 errores 100.b
 Mundi desiderium & labor 101
 Mundi diuitiæ veræ 153
 Mundi huius voluptates fluxæ 76.b
 77.165
 Mundi inanimatæ partes an sensibi-
 les 99
 Mundi machina vanitati subiecta 100
 Mundi Machina patientiæ veræ
 exemplum 99
 Mundi magna ingratitude 52
 Mundi mutatio quæ sit expectanda
 Mundi partium officium 99.b
 Mundi pax falsa 56.b
 Mundo hoc quomodo vtendū 193.b
 Mundo valedicendum 165
 Munerum acceptio 179
 Murrum datum & acceptum 189

N.

Narcissus Claudij Cæs. libertus
 228.b
 Nares Isaaci & Ismaelis 119.b
 Nares Iacobi & Esau 119.b
 Natalium vana gloriatio 118
 Natalibus quid tribuendum 51.120
 Natiuitatum iudicia 120
 Naturæ lex cum diuina eadem est 26
 Neronis crudelitas 6
 Nestorij error 116
 Nobilitas vera quæ 51.118
 Noctis & diei significatio 192

O.

Obedientia Christi 66.b
 Obedientia Christo debita 199.b
 Obedientia fidei 75.217.b
 Obedientia maris virtutum 75
 Obedientia

INDEX.

Obedientia magistratibus qualis de beatur	182	Pastores Ecclesiæ	170.b	Peccatum originale	61.b.83.72
Oeconomia veteris Ecclesiæ	171.b	Patientia in afflictionibus	103. b.	Peccatū per Legem cognoscitur	82
Obedientia voluntaria	187	174.b		Peccatum quid	61.b
Offendiculi lapis Christus	131	Patientia vera & constans fidelium	58.58.b.111.b.112.b.210.b	Peccatum quomodo in homines propagatum sit	63.b
Offensio proximi	202.200.b	Patientiæ exemplum in machina mundi	99	Peccatum quomodo regnet in nobis	72.66
Vide scandalum		Patientiæ fructus	58.b.98.b.100	Peccatum quomodo per Legem augetur	84.b.67
Offensiones euitandas esse pijs	178	Patientiæ veræ exempla	99.b	Peccatum sine Lege mortuum	83.b
Officia veteris Ecclesiæ	169	ad Patientiam quæ incitare debeant	99.100.b.98.b	Peccati author an sit Deus	62. b
Oligarchia	182	Patriarchæ prophetæ dicti	143	16.b	
Opera bona Euangelio non tolluntur	46.95.145	Patriæ amatores	60	Peccati coniugium	80.b
Opera bona quomodo homini tribuantur	24	Patres ver. Testamenti filij Dei sunt	96.b	Peccati definitio	61.b
Opera Legis	40	Patrum & nostra eadem salus	155.b	Peccati effectus	61.b.62.b
Opera legis non iustificat	40	Patrum familiæ officium	170.b	Peccati & iustitiæ seruitus	76.b
Opera lucis & tenebrarum	191.b	Patrum veterum hospitalitas	176	Peccati & perdicionis nostræ causa	84
192		Patrum sanctorum afflictiones	102	Peccati finis	72.78
Opera fidei Deo placent	205.b	Patrum sanctorum de Sacramentis doctrina	50	Peccati fons concupiscentia	82.b
Opera præparatoria	75.b. 86. b.	Patrum sanctorum affectus	102	Peccati imperium	73
130 b		Patrum sub Lege conditio	96	Peccati mancipia sunt homines	85
Opera præuifa	121	Patrum veterum constans fides	54.b	Peccati natura & vires	72.70
Opera supererogationis	95	Paulus Apostolus Gentium	8	Peccati ordo & progressus	83.b.61
Operum bonorum quæ ratio habenda	23.b.79.b vide bona opera	Paulus Gentis Iudææ amantissimus	113.b.114.115	b.62.62.b	
Operum bonorum radix,fides	45	Paulus quando ad Christum conuersus	227.b	Peccati pœna mors	78.79.b
Operum bonorum studium	136	Paulus verus Dei cultor	6.b	Peccati reliquæ pijs nō nocent	88.b
Operum Dei finis	163	Pauli apostolatus effectus	218.b	Peccati seruitus	72.74. b. 75.76.
Operum hominis imperfectio	47.b	Pauli Apostoli vocatio	2	77.85	
Operum iustitia	75.44.47	Pauli cognati & familiares	233.	Peccati species	75.b
Operum iustificatio	89.b	227.b		Peccati vis & natura	73
Operum meritum	23.b. 47. 47.b.	Pauli erga quosuis facilitas	206.226	sub Peccatum venundatus homo	86
79.b.88.95.98.b.121.131		Pauli familia præclara	233	Peccato quomodo moriamur	68.b
Operum meriti fiducia	57. 118.b.	Pauli studium in promouendo Euangelio	8	70.71.b	
44.b		Pauli vera & pia obedientia	220	à Peccato iustificati	70
Operum nostrorum imperfectio	42	Pauperum subuentio	175. b. 221.	Peccata an omnia per Christum remittantur	64.b
Operum respectus nullus in electione	120. b. 121	219 b		Peccata causæ iræ Dei	11
Opes Ecclesiasticæ	170.b	Pax animorum vbi quærenda	87	Peccata Dei prouidentia non excusantur	92
Opes huius mundi instabiles	77	Pax conscientie	56.b	Peccata electis in bonum cedunt	105.b
Opum Ecclesiæ vsus	170.b	Pax cum omnibus habenda	179	Peccata gradibus assurgunt	66.73
Opinionis absurdæ vnde oriuntur	158.b	Pax fidei effectus	56.b	Peccata iustè à Deo puniuntur	35.b
Omnipotentie diuinæ vsus in rebus aduersis	158	Pax mundi falsa	179.b	Peccata num Dei gloriâ illustrent	35
Omnipotentia Christi	198	Pax quantum bonum sit	56.b	Peccata piorum & impiorum qualia	69. b
Orandi vera ratio	105	Pax quæ vera	56.b	Peccata per Dei prouidentiam non excusantur	35
Orandum pro hostibus	176.b	Pacis & tranquillitatis pium studiū	179. 179.b	Peccata quomodo remittantur	48
in Oratione quomodo perseverandum	174.b	179. 179.b		65	
Originale peccatum	72.83	Pacis modus & conditio	179	Peccati seruitus	66
Otiosi in vocatione Dei	169	Pacis nomen in scripturis	144	Peccata scripturarum autoritate argui debent	37.b
Otium & segnitie quantum Ecclesijs noceat	191.b	Pacis præposterum studium	179.b	Peccatorum atrocitas	42.b
P.		Paci & ædificationi studendum in Ecclesia	203.b	Peccatorum cum bonis operibus collatio	79.b
Papatus noua hominū inuentio	41	Peccatum Adami quale	66	Peccatorum gradus	66
Papatus totus Gentilismus est	15.b	Peccatum confertur marito	80.b	Peccatorum omnium fons	11.b
Papatus tenebræ	192	Peccatum & mors ante Legem regnarunt	63	Peccatorum omnium causa	17.b
Papistæ falsi interpretes scripturarum	169.b	Peccatum ex vno Adamo in omnes homines propagatum	62.b	Peccatorum mutui consensus	20.b
Papistarum feriæ	197	Peccatum in carne nostra condemnatum	90	Peccatorum multitudo neminem terreat	160
Papistarum preces	105.b	Peccatū mortale & veniale	72.b	Peccatorum remissio gratuita	48
Papistarum penitentia falsa	70	Peccatum mortis causa	72.b	89.90	
Papistici Cleri immunitas	181.b	Peccatum omnium miseriarum hominis origo	100.b	Peccatorum vnica expiatio Christus	89.71.110.64
Papinianus iuris consultus	185	Peccatum operatur nolentibus nobis	86.b	Peccatis quomodo resistendum	73
Parentum iustitia non propagatur in liberos	62	Peccatum originale infantium	61.b	Peccantium differentia	60.b
Parentum officium in educatione liberorum	62			Pelagianorum errores	91.b.105.66
Parentum potestas in liberos	182.b			Peregrinorū quæ ratio habēda	175.b

I N D E X.

Permissio diuina 124
 Persecutiones piorum 112
 Persarum cultus diuinus 26
 Personas non respicit Deus 25
 Personarum respectus 185.b
 Petrus non constituit Roman. Ec-
 clesiam 227.b
 Pharaon excitatus à Deo 123.b
 Phoebe ministra Cechreensis eccles.
 225
 Philautia malum 193
 Philosophorum Gentium impuden-
 tia 21
 Philosophorum de Deo opiniones
 14.b.21.26
 Philosophorum de mundi aeternita-
 te errores 100.b
 Physica vera quæ? 13
 Pietatis fundamentum 164
 Pietatis veræ proprietates 6.b
 Pij gloriantur in afflictionibus 112.b
 Pij peccati reliquæ non nocent 88.b
 Piorum & impiorum gaudium 177
 Piorum & impiorum conditio 54.b
 106.112
 Piorum hæsitatio 54.b
 Piorum zelus vide Zelus
 Piorum victoria vnde 112.b
 Piorum cōstans perseverantia 111.b
 Piorum peccata venialia 72.b
 Piorum salus aliorum impietate non
 impeditur 33.b
 Plenitudinis tempus 59.b
 Poena impiorum hominum 24.b
 Poena scelerum necessaria sunt 186
 Poenitentia hostium carbones vren-
 tes 180.b
 Poenitentia quæ vera 68.b.69.b.70.
 71.b.72.b
 Politia Evangelio non labefactan-
 tur 187.b.188
 Polycarpi martyris constantia 60.
 191.b
 Pontifices pacis publicæ perturba-
 tores 179.b
 Pontifices serui servorum 170
 Pontifices Romani vnde pedum o-
 scula desumpserint 144
 Potestas clauium 169.b
 Potestas Dei non est tyrannica 126
 Prædestinatio Dei 2.b.107
 Prædestinatio ex solius Dei volun-
 tate pendet 126.197.b
 Prædestinationis calumniatores 107
 b.124.125
 Prædestinationis diuinæ vsus 163
 Prædestinationis doctrina, preces &
 admonitiones non tollit 164
 Prædestinationis finis 107
 Prædestinationis negotium quomo-
 do considerandum 157.b.125
 Prædestinationis vsus 107.b
 de Prædestinatione quæstiones cu-
 riosæ 124.125
 Prædestinatorum glorificatio 108
 Prædestinatorum vera nota 113
 Prærogatiua externæ inutiles 152
 Præscientia Dei 106.b
 Præscientiæ vocabulum 106.b
 Precandi vera ratio 105
 Preces non tolluntur prædestinatio

nis doctrina 164
 Preces quæ mouere debeant 175
 Precum abusus 105.b
 Precum perseverantia 174.b.175
 Precum vsus in ecclesia 223.175
 Precum verus ardor 223
 Presbyteri & seniores 171.b
 Primitiæ & primitium 101.154.b
 Primitiæ spiritus sancti 101.b
 Primitiarum vsus 154.b
 Primogenitorum prærogatiua 107
 Principatus angelorum 113
 Principes vide Magistratus
 Priscilla & Aquila 225.b
 Promissiones Dei nunquam irritæ
 sunt 117.116.b.118.b
 Promissiones Dei generales sunt
 117.b.119.
 Promissiones Deum debitorem non
 faciunt 117.b
 Promissiones liberi arbitrij vires non
 astruunt 117.b
 Promissionum veteris & noui Testa-
 menti finis & vsus 213
 Promissionum Dei veritas 34
 Promissionum Dei sigilla sunt Sacra-
 menta 50.b
 Prophetæ dicuntur Patriarchæ 143
 Prophetæ primi qui fuerint 3.b
 Prophetarum autoritas quæta 10.b
 159.b
 Prophetarum & apostolorum autho-
 ritas 208.b
 Prophetarum fortitudo & fides 146.b
 Prophetarum infirmitas humana 148
 Prophetia quid 169
 Propitiatorum nostrum Christus 42.b
 Providentia Dei cuncta gerit 178
 Providentia Dei peccata non excu-
 sat 35.92
 Providentiæ diuinæ contemptores 122
 Proximo quantum indulgendum
 206.205.b
 Proximorum malis quomodo affici
 debeamus 177.b
 de Proximis nostris non temere iudi-
 candum 195.198.b
 Prudentia Christiana 232
 Psalliani, Eucharistia 175
 Pseudoapostoli 231
 Publica supplicia quàm sint necessa-
 ria in rebus publicis 186
 Puerorum vitium originale 83
 Purgatorius ignis 169.b
 Puerorum institutio 171
 Pythagoræ de Deo testimonium 26

Quæstiones curiosæ de prædesti-
 natione 124.125
 Quæstiones de Deo curiosæ & im-
 piæ 35.b
 Quæstiones hominum absurde de sa-
 lutis ratione 162
 Quomodo acquiratur
 R. 99

Reddituum ratio & ius 188
 Regeneratio hominis 118.b.165.
 85.b.86.87.97.69.b.79.81.95.b
 Regenerationis gratia 108
 Regenerationis hominis finis 165.b
 Regeneratorum conditio 92.b

Regnū Dei in quibus consistat 202.b
 Regnum Christi quomodo propage-
 tur 218
 Regni diaboli finis 73
 Regni Christi descriptio 199.b
 Regnorum & potestatum origo 182.b
 Reges religionis curam habere de-
 bent 184
 Reges vide Magistratus 184
 Religio antiqua & vera 41
 Religio ad magistratus pertinet 182.
 184
 Religionis controuersia quomodo
 componenda 167.b
 Religionis Christianæ dignitas 97
 Religionis peruersum studium 184
 Remissio peccatorum 90.89.48
 Renouatio hominis vera vnde 165.
 165.b
 Renatorum hominum conditio, vo-
 luntas 88.86.b.87.b.85
 Renatis peccati reliquæ non nocent
 88.b
 Repti vasa ira Dei sunt 126.b
 Repti & electi qui nam sint 126.b
 Reptorum induratio 124.b
 Reptatio & electio 120.121.122.
 123.
 Reptatio ex libera Dei voluntate
 pendet 124.b
 Reptatio illustrat gloriam Dei
 123.b
 Reptationis & electionis author
 Deus 123.b
 Reptationis & electionis finis
 126.b.124
 Reptidij Iudæorum causa 166.b
 Reptipublicarum administratio-
 nes 182
 Respectus personarum 185.b
 Resptib. legibus opus habent 184.b
 Resurrectionis mortuorum 4.94.b
 Resurrectionis spiritualis 69.70.b
 Resurrectionis certitudo 100.b
 Resurrectionis Christi fructus 94.b
 138
 Resurrectionis nostræ author, fru-
 ctus 94.b.54
 Romanæ Ecclesiæ veri & primi fun-
 dadores 1
 Romanorum cæcitas in religione 6
 Romanorum scæda libido 17
 Reuelatio filiorum Dei 100
 Reuelationum diuinarum quæ ratio
 habenda 159.b

S.

Sacerdotium veteris & noui Testa-
 menti 164.b
 Sacramentum quid 50
 Sacramenta non inanibus signis con-
 stant 69
 Sacramenta signa sunt 50
 Sacramenta sine fide inania sunt 51
 Sacramenta sunt sigilla promissio-
 num Dei 50.b
 Sacramentorum finis & vsus 71.31.69
 Sacramentorum abusus 92.b
 Sacramentorum veteris & noui Te-
 stamenti eadem ratio 49.b.94.b
 Sacramentorum noui Testamenti
 ratio 31.b
 Sacra-

INDEX

Sacramentorum mysteria 69
 Sacramentis non alligatur salus 31.b
 Sacramentis quantum tribuendum 50.b
 Sacrificium Missæ 71
 Sacrificium vnicū pro peccatis Christi 71
 Sacrificia Apostolorum 216.b
 Sacrificia Christianorum 164.b
 Sacrificia noui noui Testamenti 217
 Sacrificia peccatum dicuntur 90
 Sacrificia veterum qualia 164
 Sacrificia veterum quomodo abolita 164.b
 Sacrificiorum vet. Test. ratio 50
 Sacrificiorum species 164
 Sacrilegij species 30
 Seculi nostri calamitas 179.b
 Salus ad quos pertineat 9
 Salus aliorum impietate non impeditur 33.b
 Salus gratuita est 90.89.62.128.b
 109.24.121.b
 Salus in Christo solo & vnico obtin-
 git nobis 64
 Salus ex Dei voluntate pendet 123.
 120
 Salus omnibus annuntiatur 119.141
 65.b.140.
 Salus vnde sanctis patribus oblige-
 rit 47
 Salutis hæredes qui sint 118.b
 Salutis nostræ ratio & certitudo 10.b
 55.b.57.b.90.129.b.160.103.b.105.
 b.107.108.147.b
 Salutis nostræ prima causa electio
 121.160.b
 de Salute aliorum non temere iudi-
 candum 148.b
 de Salute dubitationes 136.b
 de Salute hominum non temere de-
 sperandum 155
 Salutationes apostolicæ 225.b.233
 Salutationum vsus 5
 Sanctum 79
 Sancti cur affligantur & moriantur 94
 Sancti qui dicantur 5.175
 Sanctorum affectus 88.104.b.102
 222.b.115
 Sanctorum afflictiones 102
 Sanctorum in cælis condicio 104.b
 Sanctorum infirma fides 118.b
 Sanctorum in hoc mundo fors 222.b
 227.b
 Sanctorum intercessio 111.57.b.
 104.b
 Sanctorum peccata 69.b
 Sanctificatio Christianorum 79
 Sapientia cum simplicitate coniun-
 cta 232
 Sapientia verâ quæ 102.176.b
 Satanæ astus in superstitionibus au-
 gendis 159.b
 Sectarij defectores ab ecclesia 168
 Seditiosorum poenæ 183
 Seduciores quibus artibus pijs im-
 ponant 231
 Seduciores quomodo tractandi 230.b
 Seducitorum nota 231
 Senatus Ecclesiasticus 170.b
 Seniores & presbyteri 17.b

Serui & seruitus 274.b
 Seruitus diaboli intolerabilis 75.b.76
 Seruitus Christi & diaboli 75.b
 Seruitus Christianorum 74.b.78.b
 Seruitus peccati qualis sit 66.72.
 74.b.76.b.85.77.b
 Seruitutis Christianæ leges 191
 Scandalum proximo datum quantū
 peccatum 178.b
 Scandala Christianis vitanda 200.b
 178.b.230.
 Scandala non danda sunt pijs 201.b
 204.b
 Scandala vnde oriantur 178.b
 Scandalorum in ecclesia authores 230
 Scismatum in ecclesia origo 230.b
 Scortationis & adulterij malum 192
 b.77.b
 Scortandi impudens licentia apud
 Gentes 18
 Scriptura diuinitus inspirata est 208.b
 Scriptura tam veteris quam noui Te-
 stamenti ad nos pertinet 208
 Scripturæ sacræ autoritas 208.b
 Scripturæ sacræ finis & vsus 210.55.b
 Scripturæ sacræ vtriusq; Testamen-
 ti idem author Deus 208
 Scripturæ autoritatem ex seipsis
 habent 209
 Scripturæ ad nos oēs pertinent 39.b
 Scripturæ in ecclesia exponi debent
 47.b
 Scripturæ mysteria non omnibus pa-
 tent 158
 Scripturæ quibus datæ sint 209.b
 Scripturæ sacræ ad laicos quoq; per-
 tinent 210
 Scripturarum interpretatio 169
 Scripturarū sacrarū perfectio 230.b
 et Scripturis omnis consolatio & do-
 ctrina petenda est 210
 Signi & symboli vocabula 50
 Simplicitas quæ vera 232
 Simulachrorū origo et causa 14.b.16
 Sol iustitiæ Christus 192
 Spes ancora salutis 103.b
 Spes certa fidelium 99.b
 Spes & fidei connexio 103
 Spei definitio 102.b
 Spei effecta 99.b.103
 Spei fidei & charitatis indissolubile
 vinculum 103
 Spei fidelium fructus 58.b
 Spei fulcrum, spiritus sanctus 104
 Spei origo & fundamentum 103
 Spei proprietates 102.b
 Spei vis magna 103.b.215.b
 Spei vocabulum 102.b
 Spem efficit experientia 58.b
 Spiritus & litera 81.b
 Spiritus vnus omnium credentium 97.b
 Spiritus compunctionis 150.b
 Spiritus gratiæ & lamentationum
 104.b
 Spiritus sanctus arrhabo salutis 92.b
 Spiritus sanctus dux & auxiliator
 noster 104.b
 Spiritus sanctus orat p nobis 104.b
 Spiritus sancti opera 97.b
 Spiritus sancti intercessio 104.b
 Spiritus sancti primitiæ 101.b

Spiritus sancti virtus & potentia
 218
 Spiritus naturalis 172
 Summum bonum hominis 99.b
 Superbia grande peccatum 177.b
 Superbia in ecclesia quātum noccat
 167.156.b
 Superbia doctorum nostri seculi 167
 Superbiæ mater arrogantia 178
 Superstitiones temporis diuturnita-
 te non excusantur 22.b
 Superstitionum omnium fons & o-
 rigo 14.69
 Symboli & signi vocabula 50
 Syriaci pontifex coniugij hostis
 92

T.

Tempus plenitudinis 39.b
 Tentationum finis 87.b
 Terra maledicta propter peccatum
 100
 Terra noua & cælum nouum 100.b
 Terræ & cæli interitus 100.b
 Terræ maledictio 201.b
 Testamenti noui Sacramenta 31.b
 Testamenti noui sacrificia 217
 Testamenti veteris & noui idem au-
 thor Deus 208
 Testamenti veteris & noui discrimen
 155.b
 Testamenti veteris & noui eadem
 Sacramentorum ratio 50
 Testamenti vtriusq; discrimen 208
 Testamenti veteris & noui consen-
 sus 10.b
 Timor magistratibus debetur 188.b
 Timotheus quare circumcissus 233
 Tituli Christianorum 4.b.29
 Tituli Iudæorum inanes 28.b
 Traditiones humanæ 92.230.b
 Transformatio hominis 165.b
 Turcarum de scriptura sacra iudi-
 cium 209
 Tyrannis magistratum 185
 Tribulatio vide afflictio
 Tributum siue capitatio 188.b
 Tributa cui soluenda 188
 Tributorum ratio & ius 187.b
 Trinitatis mysterium 93.b

V.

Vanicati creatura subiecta est 100
 Vaticinium de restitutione Iudeo-
 rum 158.b
 Vbiquitas Christi 110.b
 Vestigalia soluenda sunt 188
 Verbum Dei opprimi non potest 117
 209
 Verbum fidei quid 137
 Verbi Dei reuelatio quantum bene-
 ficium 33
 Veritas Dei inuolabilis est 116.b
 Veritas detinetur in iniustitia 11.b
 Veteris & Noui Testamenti discrimen
 155.b
 Veteres corporali Christi manduca-
 tione caruerunt 94.b
 Vicarij in Ecclesia 170
 Victoria piorum in afflictionibus
 112
 Viduarum in primitiua Ecclesia of-
 ficiū 225

INDEX

Vita æterna	79.99.b
Vita æterna in Christo abscondita	89.b
Vita noua Christianorum	165.b
Vita humana quam sit preciosa	193
Vita quæ ratio habenda	193
Vita æternæ excellentia	98.b.
100.b	
Vita æternæ iresores	99.b
Vita & morum honestas	178.b
Vita humanæ conditio	72.b.
174.b	
Vita iustificatio	65.b
Vindicta publica & priuata	180
Vindicta solius Dei est	180.b
Vindictæ & iræ cupiditas	197.
179.b	

Virtutum mater obedientia	75
Vltio an concedatur Christianis	179.b
Vocatio credentium paucitate non tollitur	144.b
Vocatio electorum	107.b.121.b
Vocatio Gentium	97.b.213
Vocatio interna & externa	107
Vocatio ministrorum verbi	166.b
Vocationis & donationis Deum non pernitet	160.b
Vocationis & iustificationis connectio	108
Vocationis Gentium causa	156.b
Vocationis nostræ typus	146.b
in Vocatione sua nemo sit otiosus	169.b

Voluntas Dei qualis	165.b.123.128.122.
Voluntas hominis corrupta	165.b
85.86.b.123	
Voluptatum huius mundi instabilitas	165
Vota fidelium	115
Vxores subditæ sint maritis	182.b
Z	
Zelus carnis	133
Zelus Dei	133
Zelus non omnis bonus	133
Zelus piorum importunus	148
Zelus quid	133
Zelus spiritus & carnis	133

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIP

PTVRÆ VETERIS ET NOVI TESTAMENTI, qui passim in his Homilijs exponuntur.

GENESIS. 3

E rras & in terrâ conuerteris	126
Non contendet spiritus meus cum hoste quia caro est	48.b
15 Credidit Abraham Deo, & imputauit ei pro iustitia	47.b
15 Numera stellas, &c. sicerit semē tuum	54
18 Absit vt interficias iustum cum impio	35.b
18 Iuduxi animum vt loquerer cū Domino qui puluis sum & cinis	125.b
18 Secundum hoc tempus veniā & erit Saræ filius	118
21 In Isaac vocabitur tibi semen	118
25 De natiuitate Iacobi & Esau.	120.b

EXODI.

4 Israel est filius meus primogenitus	113.b. & 96.b
9 Adhuc exciravi te vt ostendā in te potentiam meam	123.b
9 Miserebor cuius miserebor	122.b
22 Peregrino ne vim facias	175.b
23 Non sequeris multitudinem in malo	185.b
23 Si occurreris boui inimici tui	180.b
32 Fac nobis Deos qui præcedant nos	14.b

LEVITICI.

19 Non suscipias faciem pauperis, &c.	185.
20 Sanguis eorum sit super eos	185
26 Ego ponam tabernaculum meū in medio vestri	115.b

NUMERORVM.

15 Ne percutigeris post cor ve-	

strum, neque post oculos vestros

DEUTERONOMII.

8 Instituantur iudices, præscribitur officium, &c.	185
7 Sculpilia eorum igne combures	30
15 Mendicus non erit inter vos	175.b
17 Maledictus qui non omnia fecerit quæ in libro legis scripta sunt	88.b.90.b
27 Maledictus qui non fecerit omnia legis, &c.	135.b
30 Circumcider Dominus cor tuū	32
30 Si non obedieris cered peribis	95.b
32 Mihi vindicta ego rependam	180.b
32 Prouocarunt me ad æmulationē in eo qui non est Deus	146

I. SAMVELIS.

24 Iustior me es David fili mi	177
II. SAMVELIS.	
15 Faciat mihi quod illi bonum visum fuerit	123

I. REGVM.

18 Zelo zelatus sum pro Domino exercituum	148
21 Te ipsum vendidisti ad designandum malum in oculis Domini	86

IOB.

9 Quid homo iustitia contenderet cum Deo?	39.b
14 Quis proferet purū ex immunda?	61.b
19 Scio quod Goel meus viuic	160
34 Num qui odit iudicium regnabit	36

PSALMORVM.

1 Nouit Dominus viam iustorum	106.b

2 Filius meus es tu, ego hodie genui te	51.b
2 Sceptro ferreo confringes eos	198
5 Sepulchrum apertum guttur eorum	38.b
5 Sperate in Domino	102.b
17 Impij gladius Dei sunt	123.b
18 Contrebor tibi inter Gentes	213.b
19 Cœli enarrant gloriā Dei	145.b
22 In te coniectus sum à partu	58.b
32 Beati quorum remissa sunt iniquitates	48
33 Consilium Domini in sempiternum perstat	117
36 Scelus impio blanditur	83.b
37 Tu spera in Dominum	102.b
44 Causa tua occidimur totum diem	111.b
49 Qui nituntur opulentia sua fratres suos redimere non possunt	77
51 Ve iustificeris in sermonibus tuis	34
51 Peccatum meum coram me est semper	78
52 Ego similis oleæ virenti, &c.	155.
67 Gaudete Gentes cum populo eius	215.b
69 Coniuria eorum qui conuitiantur tibi, inciderunt in me	207
69 Fias mensa eorum laqueus	150.b
69 Zelus domus tuæ comedit me	207
72 Dominabitur à mari vsque ad mare	140.b
18 Auerte oculos ne videant vanitatem	73
75 Notus in Iuda Deus	146
76 In salem est tabernaculum eius, &c.	115.b

I N D E X.

- 82 Quousq; tandem iudicabitur ini
que? &c. 36
- 90 Dies annorum nostrorum sunt
anni 70. &c. 174.b
- 94 Is qui aurem creauit quomodo
non audiret? 13
- 103 Ipse recordatur quod puluis su-
mus 126
- 104 Venenum aspidum sub labijs eo-
rum 38.b
- 106 Et commutauerunt gloriam Dei
effigie bouis comedentis her-
bam 15
- 110 Habes spontaneum & promptif-
simum populum 73.b
- 110 Sede à dextris meis, &c. 110.b
- 116 Omnis homo mendax 34
- 117 Laudate Dominum omnes gen-
tes 214
- 119 Defecit ad salutem tuam anima
mea 99
- 127 Ecce liberi sunt hæreditas Do-
mini 52
- 130 Apud te clementia est propterea
timeris 127
- 130 In verbo tuo spem habeo 103
- P R O V E R B I O R V M.
- 25 Si esurit inimicus tuus ciba cum
180.b
- 25 Sic enim prunam incendes super
caput eius 180.b
- 17 Qui iustificat impium & condẽ-
nat innoxium 185.b
- E C C L E S I A S T I S
- 3 Ne scruteris stulte quæ vires tu-
as superant 125.b
- 7 Tempus est flendi, tempus ri-
dendi 173.b
- 9 Amorem & odium ignorat ho-
mo 100
- I S A I A E.
- 1 Agnoscit bos possessorem suum,
&c. 99.b
- 1 Ni Dominus Sabaoth reliquis-
set nobis semen 129
- 8 Et erit in lapidem offensionis
131.b
- 8 Qui nõ dixerint secundum ver-
bum hoc, ijs non erit lux ma-
tutina 210
- 6 Crassum reddito cor populi hu-
ius 150.b
- 10 Assyrij baculus furoris Domini
182.b
- 10 Reliquiæ Israel seruabuntur 128
- 11 Radicem Iesse quæ stat in signũ
populorum gentes requirent
214
- 13 Ecce ego Medos concitabo in eos
123.b
- 19 Ciuitates Aegypti loquẽtur lin-
gua Chanaanica 212
- 24 Macilentia mea mihi 129
- 27 In hoc expiabitur iniquitas Ia-
cob 159.b
- 28 Dominus opus alienũ facit 162.b
- 28 Omnis qui credit non pudebit
139.b
- 29 Frustra me colunt docentes do-
ctrinas hominum 74
- 29 Obstupescite exæcate vos ipsos
150.b
- 40 Quis direxit spiritum Domini?
quis à cõsilijs eius fuit? 162.b
- 40 Verbum Dei manet in æternũ 117
- 42 Ego Dominus, hoc est, nomen
meum 137.b, 153
- 43 Ego is sum qui deleo transgres-
siones vestras 48.b
- 45 An non ego Dominus & non est
alius præter me, Deus iustus
& saluus nullus præter me
89.b
- 45 Mihi incuruabit omne genu 199
- 45 Per memetipsum iurauit, &c.
quod mihi incuruabitur om-
ne genu 199
- 45 Væ discipulanti cum factore suo
125.b
- 49 Tempore accepto exaudiuit te et
tu die salutis succurri tibi 7.b
- 51 Cœli vt fumus deficient & terra
vestis instar peribit 100.b
- 52 Quibus non annuntiatum est de
eo videbunt 219
- 52 Quam speciosi sunt pedes euan-
gelizantis pacem 143.b
- 53 Domino placuit ipsum infirman-
do atterere, vt vbi posuerit
animam videat semen 66.b
- 53 Domine quis credidit prædica-
tioni nostræ 144.b
- 53 Ipse vulneratus est propter trans-
gressiones nostras 42.b
- 53 Sciẽtia sui multos iustificabit fer-
uus meus 138.b
- 55 Cogitationes meæ non sunt co-
gitationes vestræ 35.b
- 55 Vt pluuia de cœlo descendit &
non redit, &c. 144.b
- 56 Speculatores eius omnes cæci
sunt 231
- 59 Ipsi Zion veniet redemptor 159
- 59 Veloces pedes eorum ad effun-
dendum sanguinem 38.b
- 59 Verba mea nunquam recedẽt de
ore tuo 33.b
- 64 Iustitiæ nostræ sunt instar cento-
num 73.b
- 64 Nos lutũ tu es figulus noster 126
- 65 Ecce ego creo cœlos nouos, &
terram nouam 100.b
- 65 Inuentus sum ab ijs qui me non
quærebant 146
- I E R E M I A E.
- 2 Quoniam duo mala fecit popu-
lus meus 13.b
- 10 Non est hominis via sua, nec cu-
iusquam vt eat & disponat
gressus suos 8
- 11 Oleam virentem, pulchram, spe-
ciosam, &c. 155
- 17 Maledictus qui fidit in homine
34
- 18 Ecce estis in manu mea, sicut lu-
tum in manu figuli 126.b
- 23 Quid paleæ cum tritico 166.b
- 23 Currebant & non mittebam eos
143.b
- 33 Fœdus cum Dauide seruo meo
irritum fieri non potest 103.b
- 48 Maledictus qui facit opus Do-
mini maligne 153.b
- 51 Ecce ego concitabo cõtra Baby-
lonem vêtum vastantẽ 123.b
- 65 Expandi toto die manus meas,
&c. 146.b
- D A N I E L I S.
- 10 Michael vnus de principibus
113
- H O S E A E.
- 1 Summe tibi vxorem fornicatio-
num 128
- 2 Et ipsa non agnouit quod ego de-
dissem ei frumentũ, &c. 13.b
- 12 Iacob Deo superior factus est 55
- 13 Dedi tibi regem in furore meo
182.b
- 14 Reddamus iuuenos labiorum
nostrorum 217
- 13 Perditio ex te Israel, ex me autẽ
salus tua 62.b
- I O E L I S.
- 2 Qui inuocauerit nomen Iehouæ
saluus erit 141
- A M O S.
- 3 Leo si rugiat quis non timebit
133
- 3 Quemadmodum eruit pastor de
ore leonis duo crura 129
- 6 Væ securis in Zione quibus non
doler quod Ioseph atteritur
177.b
- M I C H E A E.
- 7 Fuit tanquam collectiones fru-
ctus æstatis 129
- 7 Præstabis misericordiam Abra-
hamo & veritatem Iacobo
213.b
- 7 Quis Deus sicut tu? qui super
scelus transis 48.b
- H A B A K V K.
- 2 Iustus in fide sua viuet 10.b
- 2 Si distulerit expecta eum 175
- Z A C H A R I A E.
- 12 Effundam spiritum gratiæ & la-
mentationum 104.b
- M A L A C H I A E.
- 1 Annon Esau frater erat ipsius
Iacob? 121
- 1 Prophana stis nomẽ meum apud
Gentes 30.b
- 4 Orietur Sol iustitiæ 192
- M A T T H A E I.
- 5 Diligite inimicos vestros 176.b
- 5 Ne resistatis malo 59
- 5 Non exibis inde, donec persol-
ueris extremum quadran-
tem 169.b
- 5 Omnis qui aspicit mulierem ad
cõcupiscendum eam, &c. 29.b
- 5 Verbum Dei nequaquam peri-
bit 117
- 5 Quicunq; aspexerit vxorem al-
terius, &c. 29.b
- 7 Ne iudicetis vt non iudicemini
21
- 8 Multi ab Oriente & Occidente
venient & discumbent, &c.
155.b

INDEX.

10	Estote simplices vt columbae	232
12	Peccatum in spiritum sanctum non remittitur	64.b
15	Quod per os ingreditur nō pol- luit	201. & 194.b
16	Caro & sanguis non reuelauit tibi, &c.	12
16	Tu es Petrus & super hanc pe- tram, &c.	169.b
17	Hic est filius meus, &c. in quo placatus sum	57
20	Multi vocati, pauci electi	129.b
20	& 107.b	
20	Num oculus tuus malus est	141
20	60	
20	Parabola de operarijs	123
21	Publicani & meretrices praeui- dent vobis in regno Dei	130.b
22	Erratis nescientes scripturas	158.b
22	De veste nuptiali	193
25	Omni habenti dabitur	151
25	Venite benedicti patris & possi- dete regnum paratum vobis à iactis fundamentis mundi	24

MARCI.

1	Impletum est tempus	59.b
10	Deo nihil impossibile est	158
12	Licet tributū dare Cæsari	167.b

L. V. C. A. E.

5	Exi à me quia homo peccator sum	156.b
7	Hæc mulier peccatrix	60.b
10	Samaritani parabola	177.b
12	Attendite ne corda grauentur ebrietate	102.b
12	Stulti diuitis parabola	77
13	Parabola ficus	22.b
15	Nisi respueritis, omnes simul pe- ribitis	157
15	Filij prodigi parabola	78
16	Facite vobis amicos ex Mam- mona iniusto	175.b
17	Cum feceritis omnia, dicite, ser- ui inutiles sumus	95. 79.b
18	40	
18	Parabola Pharisei & publicani	44.b. 78
18	Parabola viduæ	175
22	Dispono vobis sicut mihi dispo- suit parer	98
22	Ecce Satan expetiuit vos, &c.	170.b
23	Hodie mecum eris in Paradyso	89
24	Ita scriptum est, & ita oportuit Christum pati	137.b

IOANNIS.

1	Illis potestatem dedit vt filij Dei fierent	97
2	Zelus domus tuæ deuorauit me	207
2	Ecce agnus	64.b. 135
3	De regeneratione hominis	118.b
4	Salus ex Iudæis est	160
3	Sic Deus dilexit mundum	64
5	Qui credit habet vitam æter- nam & in iudicium non ve- niet	89

5	Qui audit verba mea & credit, habet vitam æternam	79
5	Scrutamini scripturas	41
6	Carnem meam pro mundi vita do	90
6	Nos credimus & cognouimus quod tu es Christus	138.b
6	Spiritus est qui viuificat caro nō prodest quicquam	94
1	Omnis qui facit peccatum ser- uus peccati est	66
8	Gestiuit Abraham vt videret diē meum	47.b
8	Si filius vos liberauerit, verē li- beri eritis	75
8	Vos ex patre diabolo estis	51
9	Deus peccatores non exaudit	60.b
10	Habeo & alias oues	127.b
14	Ego sum via veritas & vita	57
14	Expedit vobis vt discedam, &c.	94
15	Ego elegi vos vt fructum afferatis & fructus vester maneat	8
15	Qui manet in me hic fert fructū multum	48
17	Volo vt vbi ego sum etiam sint quos dedisti mihi	108
19	Consummatum est	71

ACTORVM.

1	Vos eritis mihi testes in tota Iu- dæa, &c.	127.b
3	Scio quod per ignorantiam feci- stis	133
10	Deus non recipit personas	128
10	Quæ Deus purificauit tu immu- da ne dixeris	201
12	Ecclesia orat pro Petro	223
13	Per hunc omnis qui credit iusti- ficatur	40
15	Quæ ratio habenda circumei- sionis	31
15	Per gratiā Christi credimus nos seruatum iri	43.b
17	Condidit ex vno sanguine omne genus hominum	45. 172.b
17	In ipso viuimus, mouemur & su- mus	163
22	Festina & exi cito ex Hierusa- lem	153

I. AD CORINTH.

1	Non multi sapientes, non multi potētes & nobiles, &c.	225.b
1	Omnia vestra sunt, siue Paul. siue mundus siue vita	52. a. 53. 67
1	Prædicamus tum Iudæis tum Græcis, Christum Dei poten- tiam, &c.	9. & 131.b
2	Homo animalis non percipit quæ sunt Dei	91.b
4	Quid habes quod non accepe- ris	23.b. & 149. & 107
6	Tempore accepto exaudiui, &c. ecce nunc tempus acceptum, &c.	7.b
7	Mundo hoc quomodo vtendum	174
8	Esca nos non commendat Deo	207.b
10	Estote sine offenculo tam Iu-	

dæis quā Græcis 178.b

8	Scientia inflat	194.b
8	Vulnerantes eorum cōscientias in Christum peccatis	202
15	Caro & sanguis hæreditatem re- gni Dei non accipiunt	102.b
15	Si mortui non suscitantur, Chri- stus non est suscitatus	56

II. AD CORINTH.

3	De litera legis occidente	31.b
4	Externus homo noster corrumpi- tur, internus renouatur quotidie	70.b
5	Deditq; ministerium reconcilia- tionis	144
5	Is qui non nouit peccatum pro nobis peccatum factus est	90
5	Oramus Christi nomine recon- ciliemini Deo	164
8	Vt illorum abundantia vestrum defectum suppleat	175.b
10	Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed Dei potestate valida	4

GALAT.

2	Glorior in cruce Domini Iesu per quem mundus mihi cruci- fixus est	69.b
2	Si per legem est iustitia, Christus frustra mortuus est	23.b
3	Conclulit scriptura omnia sub peccatum	161.b
4	Dies obseruatis & menses: Me- tuo ne frustra defatigat' sim, &c.	179
4	Quamdiu hæres est infans, nihil differt à seruo	56
5	Quod si circumcidamini, Chri- stus nihil vos iuuabit	31

E P H E S.

1	Elegit nos ante mundi funda- menta	196.b
2	Cum per offensas mortui esse- mus viuificauit nos, &c.	154.b
2	Eramus natura filij iræ	62
2	Ipsi sumus opus	204
4	Alios prophetas alios Aposto- los, &c.	143. & 166.b
4	Christus spiritus sui dona distri- buit hominibus	143
4	Christus per fidem nobis inha- bitat	93.b
4	Obtestor per Dominum ne am- plius versemini sicut Gentes	165
5	Nemo suam ipsius carnem odit	187.b
6	Arma militiæ Christianæ	195

PHILIPPEN.

1	Cupio dissolui & esse cum Chri- sto	102
4	Factus est obediens vsq; ad mor- tem	66.b

COLOSSEN.

1	Complacuit patri vt in Christo omnis plenitudo inhabitaret	109.b
2	Circumcisi estis circumcisione quæ fit sine manibus	32
3	Mortificate membra vestra	69.b
3	Vita in Christo abscondita	98.b

INDEX

I. T H E S S A L.

- 1 Indefinenter orandum 5.174.b
- 1 Omnes filij lucis estis & filij diei 192

I. T I M O T H.

- 1 Finis mandati Charitas 170
- 2 Vnus mediator Christus 57.111
- 2 Deus omnes vult saluos fieri 128
- 4 Corporalis exercitatio nihil prodest 202.b
- 4 Sanctificatur per sermonem Dei & precationem 174.b
- 6 Auerfare prophanos de rebus inanibus clamores 194

II. T I M O T H.

- 1 Non ex hominis arbitrio allata est sed à spiritu sancto 208.b
- 1 Deus vocauit nos non ex operibus nostris 120.b
- 2 In magna domo non tantum sunt vasa aurea sed etiam lignea 126.b.
- 3 Scriptura vtilis est ad redargutio nem 37.b
- 3 Scriptura diuinitus inspirata est 208.b.209.b

T I T V M.

- 1 Factis negant quem ore professentur 139

H E B R A E O S.

- 4 Sed omnia mala resupinata oculis eius. 162.b
- 7 Illi plures facti sunt sacerdotes, &c. At Christus perpetuum habet sacerdotium 60
- 9 Sicut manent homines vt semel moriantur 71
- 10 Christus vnica victima sustulit peccatum 71
- 13 Memores estote victorum tanquam vnà cum illis victi 175.b 177.b

I. P E T R I.

- 2 Lapides viui 203.b
- 3 Muliebri vasi tanquam infirmiorum tribuentes honorem 206

I. I O A N N I S.

- 1 Quod audiuius quod vidimus oculis nostris, &c. 138.b
- 2 Aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum 57.b.142.b
- 2 Quidquid est in mundo cupiditas carnis, libido oculorum, &c. 76.b

F I N I S.

- 3 Ne diligamus verbo & lingua sed opere 172

- 3 Per hoc scimus quod Deus in nobis manet 97

- 3 Si condemnet nos cor nostrum, Deus maior est corde nostro 22.196.b

- 5 Filioli caute vobis à simularis chris 15.b

- 5 Hæc est victoria quæ vincit mundum 9

- 5 Probare spiritus 145

I A C O B I.

- 2 Abraham ex operibus iustificatus est 44.b

I V D A E.

- De Michael archangelo 113

A P O C A L Y P S I S.

- 5 Agnus immolatus ab origine mundi 43.b

- 8 Stella magna cælo delapsa fontes inficit 232

- 14 Beati mortui qui in Domino moriuntur 99.198

IN EPISTOLAM D. PAULI APOSTOLI AD ROMANOS

HOMILIAE RODOLPHI GVAL-

THERI TIGVRINI.

C A P V T I.

H O M I L I A I.

PAulus seruus Iesu Christi, uocatus Apostolus, separatus ad Euangelium Dei,

MULTA quidem & praeclara in Diui Pauli Apostoli commendationem dici poterant, si quis secundum Rhetorum praecepta illius natales, educationem, studia, & quaecumq; ab illo grauitate dicta factaq; sunt, exponere vellet. Sed quia eius scripta non ut hominis alicuius meditationes inspici, sed ut spiritus sancti oracula considerari debent, ijs non opus est inherere, quae illi cum magnis & heroicis viris communia obtigerunt: sed ad eius commendationem sufficiat, quod illum vas aut organum electum Dominus vocat, & quod ille coram Agrippa rege vocationis suae historiam exponens, Dominum sibi dixisse ait: In hoc apparui tibi, ut designarem te ministrum & testem cum eorum quae vidisti, Acto. 26. eorum quae tibi manifestabo: eximens te ex hoc populo & gentibus, ad quos nunc te mitto, ut aperias oculos eorum, ut se conuertant à tenebris ad lucem, & à potestate satanae ad Deum, ut remissionem peccatorum & sortem inter sanctificatos accipiant per fidem quae est in me. Quibus verbis & illum diuinitus ad docendi munus vocatum, & doctrinam eius non humanam, sed diuinam esse demonstratur, & eadem perfecte tradi quaecumq; ad veram Dei cultusq; diuini cognitionem & hominum salutem faciunt. Ut enim huic muneri illum destinauit Deus, ita ipse in Miletana Synodo (quam Lucas Acto. 20. describit) se omne consilium Dei fideliter exposuisse testatur. Constat autem totius ecclesiae consensu, inter omnia eius scripta primum locum deberi epistolae, quam ad Romanos scripsit: eò quod in illa omnem iustificationis nostrae & humanae salutis rationem copiose & perspicue tractat, simulq; rationibus validissimis confutat quaecumq; aduersus illam ab hominibus superstitiosis vel etiam impijs, adduci solent. Est ergo lectu & consideratu dignissima, & hoc tempore imprimis necessaria, ut inter diuersissimas de religione contentiones discamus quae de his olim Apostolorum sententia fuerit, inq; fide vera confirmemur. Et quia Paulus gentibus potissimum Apostolus datus fuit, scripta eius ad nos imprimis pertinere putabimus, qui ex gentibus sumus oriundi, ut Iesum Christum in Apostolo suo nobis loquentem attentè audiamus. Quod ut maiori cum fructu fiat, initio occasionem, quae Paulum ad scribendum impulit, & epistolae totius argumentum tenere oportet.

Occasionem scribendi ex re praesenti petijt Apostolus. Fuit enim tunc temporis Romae ecclesia ex Iudeis & gentibus collecta, quam à Petro Apostolo constitutam fuisse, & hunc illi totis annis viginti quinque praefuisse Papistici scriptores fabulantur: cum Petrum ante postremos Neronis annos nos Romam venisse, nullis fide dignis historijs probari possit. Verisimilior ergo est eorum sententia, qui primos ecclesiae Romanae fundatores fuisse putant fideles, qui aliunde Romam commigrauerant, & quorum aliquos postremo epistolae huius cap. Paulus nominat, ut pote Aquilam, Urbanum, Andronicum item & Iuniam, quos suos cognatos dicit, & eosdem in Christi fide se priores fuisse testatur. Turbauerant autem ecclesiam illam paulò ante Iudei, qui illo tempore passim credentibus inter gentes negotium faciebant. Primò enim promissiones de Christo ad solos Iudeos pertinere contendebant, & neminem ex gentibus, nisi prius circumcisum & proselytum factum, in ecclesia societatem admitti debere. Qui error ipsos etiam Apostolos aliquandiu dubios & suspensos tenuit, ut in Actis cap. 10. & 11. est videre. Deinde legem cum euangelio iudem miscebant, cum homines per legis opera iustificari docerent, & ita Christi meritum maxima ex parte euacuabant. Et quamuis

Occasio, quae Paulum ad scribendum mouit.

Apostoli publica Concilij autoritate controuersiam hanc componere statuisserent, non potuerunt tam aliquos coërcere, quin nouas subinde lites suscitarent. Erat ea res ecclesijs nocentissima. Ex gentibus enim multi à fide Christiana eò magis abhorrebant, quòd Iudaicos ritus, Romanis admodum inuisos, exigi audirent; multi verò in fide adhuc infirmiores grauissimè tentabantur, & salutis incerti fluctuabant. Iudæi verò, cum natura arrogantiores essent, nunc noua sui ipsorum fiducia elati, gentes prorsus contemnebant, & ita scindebatur unitas ecclesiæ, quæ simul impiorum ludibrijs exponebatur. De his ergo certior factus Paulus, epistolam hanc scripsit, vt scandalum hoc tolleretur à medio, & in vrbe terrarum domina ecclesiam seruaret, cuius exemplo plures alios adduci posse sciebat, vt etiam ipsi ad Christi fidem accederent. At nos in hisce veteris & primitiue ecclesiæ turbis satanæ indefessum studium obseruemus, quo ille ecclesijs insidiatur, & doctrinæ puritatem suis rixanijs vitare atq; corrumpere satagit. Si enim viuentibus adhuc Apostolis, oculatis Christi testibus, tantum ausus est, quid illum non facturum putabimus hodie, quando purior veritatis cognitio vbiq; ferè terrarum intercidit? Nemine ergo nostri seculi dissensiones moueant, vt propter eas de Euangelij veritate dubitet; excitet autè nos satanæ & impostorū improbitas, vt in Dei verbum totis animis intenti vigilemus, ne nos quoq; fallacijs suis circumueniant. Pauli verò fidem atq; industriam imitentur quicumq; Ecclesijs seruiunt, vt tam sibi ipsis quàm toti gregi attendant, doctrinæ puritatē seruare studeant, neq; vllam negligant occasionē, qua salus publica vel defendi vel propagari potest. Et qui autoritate præstant, aut donis præstantiorib; instructi sunt, ij nō suis modò coram viuā voce cōsulant, sed scriptis etiā absentes inuēt, & vbiq; locorū errores atq; scandala oppugnet atq; confutet. Ferunt istud hodie multi ægerrimè, & quia hac ratione regnum Christi feliciter propagari vident, ministrorū calamos inhibere conantur sub publicæ pacis prætextu. Sed nō audiēdi sunt tales, quando Apostolos in scribendis epistolis tam diligentes fuisse videmus, quorū præcipuū munus erat hinc inde per orbem discurrere, & quosuis obuios coram docere. Quantò magis enim hoc eos decebit, quos peculiaris vocatio vni loco alligat, quem relinquere nō possunt? Debent ergo scriptis supplere, quod viuā voce coram præstare nō possunt.

Argumentum
Epistolæ.

Quoad verò epistola huius argumentum, continet ea breui compendio vniuersam Euangelij doctrinam, qua tota nostræ salutis ratio & omnia hominis Christiani officia comprehenduntur. Partes eius sunt quinque. Prima de hominis iustificatione disputat, ex qua salus nostra dependet, & illā nobis ex mera Dei gratia per Christum obtingere docet, si hunc cum fide vera apprehendamus. Probat id, quia omnes homines natura peccatores sint, & quòd neq; gentibus lex naturæ, & quam ex ea habuerunt rerum diuinarū cognitio, neq; Iudæis Mosaica lex profuerit, quò minus omnes isti perditissimè vixerint, & Dei iram horrendis sceleribus prouocarint. Et hæc quidē quinque primis capitibus tractantur. Secunda pars tribus capitibus sexto nimirum, septimo & octauo, absoluitur, qua illis occurrit, qui ex gratiæ prædicatione carnis licentiam & peccandi immunitatē venabantur. Differit ergo de fidei effectis, sanctificatione nimirum & bonis operibus, de vero legis vsu, de libertate Christiana, de certa salutis fiducia, quæ pios sub cruce & omni tentationum genere inuictos reddit. Tertia parte (qua nono, decimo & vndecimo cap. constat) de Iudæorū repudio & gentium vocatione agit, partim vt scandalū remoueat, quo multi impediabantur, quò minus Christum reciperent, quem à suis gentilibus, Iudæis, reijci videbant; partim vt inter Iudæos & gentes concordiam sanciret, quæ mutuo contemptu & quotidianis opprobrijs scindebatur, cum gentes quidē Iudæos propter scelus in filium Dei designatum & insuperabilem eius populi contumaciam, hi verò illos propter pristinam conditionem insolentius damnarent. Docet ergo, qui veri Israelitæ & Abrahami filij sint, quodq; hæc gloria hominibus ex mera Dei gratia obtingat, qui eterno decreto suos prædestinauerit; simul verò causas repudiij Iudæorum & vocationis gentium exponit, ne quis Deum hæc regni sui mysteria absq; ratione dispensare arbitretur. Quarta parte, vitæ Christianæ officia describit, & duodecimo quidē cap. præcepta generaliora tradit, in sequenti verò de magistratu & quæ huic debetur obedientia differit, quibus absolutis ad morum præcepta redit. Inde in duobus proximis capitibus eos reprehendit, qui in externis quibusdam, quæ per se indifferentia siue media sunt, libertate Christiana cum infirmorum offendiculo abutebantur: & ibi rursus dissidium componere studet inter Iudæos & gentes, quando salutem vtriusq; ex mera Dei gratia obtingere docet, & proinde neque hos neque illos quicquam ex se metipsis habere, cuius nomine superbiant. Postrema pars salutationes habet, quibus præcepta quædam

dam interponit de vitandis impostoribus, qui sanam doctrinam corrumpunt, & ecclesias cōturbant: atq; tandem epistolam d'ofodoyiz concludit, qua Dei bonitatem nobis per Christum exhibitam & in euangelio manifestatam magnificè prædicat. Hæc epistola summa est, ex qua satis apparet, contineri in illa doctrinam salutis plenam & omnibus numeris absolutam, qua omnibus ijs confutandis sufficit, qui vel nouam salutis rationem quærent, vel sub Apostolorum nomine traditiones proferunt, quarum nulla in illorum scriptis sit mentio. His præmissis ad Pauli verba accedemus, ut ipsum loquentem audiamus.

Primum locum tenet inscriptio, cuius tres partes sunt. Prima de seipso agit, ut quis hæc scribat intelligant. Secunda quibus ista scribantur docet. Tertia salutationem siue benedictionem apostolicam continet. At hic meminerimus Apostolorum inscriptiones à vulgaribus differre in eo, quod his illi ferè Exordiorum loco vtuntur, dum & benevolentiam sibiipsis conciliant, & auditores attentos atq; dociles reddunt. Præstat hæc omnia in præsentī Paulus. Primò enim dum de sua vocatione & functione diligentius loquitur, auctoritatē & gratiam sibi parat apud lectores siue auditores. Facit eodem salutatio siue benedictio, qua illis omnia fausta precatur. Dum verò Euangelij definitionem interserit, & illius effecta atq; dignitatem describit, simul dociles quoq; & attentos reddit auditores. In præsentī primam modò partem recitauimus, quæ sic habet: Paulus seruus Iesu Christi vocatus Apostolus, separatus ad Euangelium Dei. Ita verò de seipso loquitur, ut initio statim ijs respondeat, qui ipsum & turpis defectionis ab auita religione insinulabant, & eius apostolatū in dubium vocabant, eò quod non conuixisset Christo in terris agentī. Videamus ergo singula ex ordine.

Inscriptio Epistolæ.

Primo seruū Iesu Christi se dicit. Est hic communis titulus Christianorum omnium, hic tamen ad munus peculiare restringitur, quod Paulus sustinebat. Dicebantur autem serui antiquitus à seruando, quod bello capti & seruati essent, cum occidi possent. Proprium illis erat, quod non sui iuris essent, & toti à dominorum suorum arbitrio penderent, & cum præter victum & amictum nihil acciperent, illis tamen laborabant, illorum res agebant, imò illis etiā suos liberos procreabant. Decet hoc omnes Christianos, cum illos Christus ex æterna morte seruauit, qui nisi sua sorte cōtenti sint, et solius Christi res agant, huic vni laborent, eiq; seipsos & sua omnia consecrent, serui Christi non merentur dici. Imprimis tamen ad Euangelij ministros hæc pertinent, ut se non sui iuris, sed Christi seruos esse meminerint, & proinde relictis rebus suis omnibus eius negotia agant, & huic per Euangelij prædicationem filios generent quàm plurimos. Est autem obseruatu dignissima Pauli modestia. Scribit is ad Romanos, ipse cuius Romanus, quæ tunc temporis præcipua nobilitas apud omnes gentes ducebatur. Nihil tamen huius iactat ambitiosius, neq; humana auctoritate sese venditat, sed vno hoc titulo contentus est, quem ita gessit, ut reipsa Christi seruū egerit, sicuti Actorum liber & omnia eius facta abundè testantur. At qui hodie Petri & Pauli successores dici volunt, seruos quidem seruorum seipsos nominant, cum reuera Domini sint dominorum, quādo in Reges & principes quoq; summum ius & imperium sibi vendicant.

Paulus seruus Christi.

Ceterum quia inter Christi seruos diuersæ conditiones sunt, se quoad vocationem suam Apostolum esse ait. Erat is summus gradus in primitiua ecclesia. Nam extraordinariè instituti erant, ut Christi Iesu testes essent, & Euangelium vbiq; gentium prædicarent, quò illos spiritus sanctus ducebat. Vocationis autem suæ disertè meminit, ut primum gratiam Dei prædicet, qui aliud agentem & nihil minus quàm de apostolatu cogitantem ad munus istud euocarit. Scimus enim illum antea Pharisæum & acerrimum ecclesiæ Christi persecutorem fuisse. Dinde æmulis suis respondet, qui illum apostolum verum esse negabant, & simul doctrinæ suæ auctoritatem asserit. Nam apostoli vox Legatum significat, & tales (ut 2. Cor. 5. scribitur) nomine Christi legatione fungebantur. Itaq; doctrina eorum, non humana, sed diuina debebat censerī. Discunt autem hic omnes Ecclesiarum ministri, legitimam vocationem omnibus expectandam esse, ne dum temere prouinciā istā suscipiunt, Deo minus propitio vtantur. Quòd ergo Pontifices & Episcopi hodie apostolicam auctoritatem suis traditionibus vendicant, eò quod ipsi Apostolorum successores sint, nimis frivolum est. Primò enim vocationem diuinā habere non possunt, cum sacerdotium illud totum, quo gloriantur, non à Deo institutum, sed humanum figmentū sit. Deinde ut se legitime vocatos esse probent, non tamē ideo licebit illis nouas in Ecclesiam traditiones inducere. Apostolis enim solis hoc datum fuit, ut Christi doctrinam

Apostolus.

primi passim prædicarent & cultus diuini formam in Ecclesijs ex Dei verbo constituerent; at qui his successerunt, aut ab illis ipsis Ecclesiarum ministri ordinati sunt, ab illis traditam doctrinam conseruare & quasi rigatione quotidiana in hominum mentibus fouere debuerunt, ut fructum ferret. Ideo Paulus Timotheo suo præcipit, ut depositum seruet, & in ijs persistat quæ didicerit, non ut aliquid ex suo arbitrio innouet in Ecclesia. Præterea Apostolis in hunc finem spiritus sanctus datus fuit, ut ex eius suggestione & consilio omnia rectè constituerent. Num verò Episcopi qui illorum successione iactant, spiritu sancto omnes ducantur, nemo opinor pro certo affirmauerit, qui corruptissimos ipso rum mores, fastiū, sacrorū nundinationē, manifestos errores & falsa dogmata propius inspicere uolet.

Apostolicum
munus

Galat. 1.

Postremo definit munus apostolicum Paulus, quando addit: Separatus ad Euangelium Dei. Erat enim Euangelij prædicatio præcipuum illud, cui Apostoli potissimum vacare debebant, ut ex Christi uerbis patet. Ite in orbem uniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Et illi hoc Domini præceptum tanti fecerunt, ut opum Ecclesiæ administrationem & pauperum subuentionem à se reiecerint in alios, cum hæc se in docendi munere impediri uiderent. Quò maior est pontificum & episcoporum impudentia, qui cum auctoritatem apostolicam sibi vendicent, nunquam tamen prædicant, sed principum more aulica negotia tractant, & circa ludos potius & uana huius mundi studia occupantur. Porro separatim se dicit ad prædicandum euangelium Dei, nimirum iam inde ab utero matris (ut ipse ad Galatas exponit) ut ostendat uocationem suam non fortuitam aut temerariam, sed in æterno diuine prædestinationis decreto fundatam esse. Id uerò ille partim ex occulto spiritus sancti testimonio, partim ex aperta Dei reuelatione sciebat, cuius in initio huius Sermonis mentionem fecimus. Ita uerò sese excusat apud Romanos, ne audaciorem & confidentiorem putent, qui ad eos scribere instituerit: simulq; animum sibi ipsi facit, ne uel hominum auctoritate uel alicuius periculi metu se ab eo munere auocari patiatur, cui Deus ipsum destinauerat. Docet autem Pauli exemplum, ut ipsi quoq; uocationis & fidei nostræ principium in Dei electione & prædestinatione æterna constituamus. Constat enim fidem Dei donum esse, quod solis electis datur, & proinde eadem nostræ electionis infallibile argumentum est. Et seruit ista consyderatio primum consolationi nostræ, ne in aduersis & periculis desperemus. Fieri enim non potest, ut in sua uocatione ambulantes Deus negligat, qui nos ab æterno præuidit, & nondum in lucem hanc editos officio huic destinauit, quod ex eius uocatione obimus. Ideo Ieremiam olim prophetandi munus detrectantem eodem argumento Dominus consolatur, dicens: Priusquam formarem te in ventre, noui te: & antequam prodires ex utero, sanctificauit te, & prophetam gentibus constitui te. Quod ipsum sibi accommodare debent, quicunq; ad aliquod officium legitime uocati sunt. Sed & generalem consolationem hinc petant, qui se fide donatos esse sentiunt. Quia enim hæc quoq; ex æterno Dei proposito dependet, periculum non est, ne aliquando excidant, etiam si interdum ipsos labascere sinat Deus, ut propriæ infirmitatis sensu ad ardentius salutis studium accendantur. Nouit enim oues suas Christus, & eas ex manibus suis eripi non sinit. Deinde admonet etiam nos ista consyderatio, ne nostri fiducia efferamur, aut insolentius gloriemur donis, quasi illa ex nobis ipsis habeamus. Omnes enim filij iræ nascimur, & quid habes (ait Apostolus) quod non accepisti? 1. Cor. 4. Itaq; à Deo concessis bonis rectè potius utamur, & fidem nostram effectis declaremus, ut (quod Petrus monet) uocationē & electionem nostram firmā faciamus, dum sanctificationi studemus, nosq; iustificatos esse re ipsa testamur. Et hæc quidē de seipso Paulus scribit, ut doctrina suæ fidem atq; auctoritatem conciliet. Nos uerò in his agnoscamus Dei bonitatē, qui ut filium suum unigenitū nobis seruatorem dedit, ita apostolos emisit, qui & uiua uoce & scriptis salutem eius merito partam toti mundo publicarent. Audiamus ergo in illis loquentem Iesum Christum, ut huic per fidem insiti, in eo uiuamus atq; seruemur. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

HOMILIA II.

Quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis, de filio suo, factio ex semine Dauidis secundum carnem, declarato filio Dei, in potentia, secundum spiritum sanctificationis, per resurrectionē mortuorum: Iesu Christo (inquam) Domino nostro. Per quem accepimus gratiam & apostolatum

apostolatum in obedientiam fidei inter omnes gentes, pro ipsius nomine: Inter quas estis etiam vos, uocati Iesu Christi. Omnibus qui Romæ estis, dilectis Dei, uocatis sanctis. Gratia uobis & pax à Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo.

Diuum Paulum in epistola huius inscriptione tria agere, nuper diximus. Primo de sua persona loquitur, & ea dicit, quæ ipsi fidem & auctoritatem conciliare poterant aduersus æmulos, qui illum ubiq; terrarum diffamabant. Inter ea præcipuum est, quod se apostolum legitime uocatum & ex æterno Dei decreto ad prædicandum Euangelium Dei separatum esse scribit. Poterat hoc non iniquis auditoribus satisfacere, ne de eius fide amplius dubitarent. Veruntamen ut magis excitet eos ad attentionem, duo adhuc addit, quibus prima inscriptionis pars absoluitur. Nam quia se ad Euangelij prædicationem separatum esse dixerat, definitionem illius interserit, quæ ad demonstrandam apostolatus dignitatem plurimum facit. Deinde suæ vocationis authorem apertius exprimit. Quibus absolutus transit ad reliquas inscriptionis partes. Est autem insignis hic locus, quia Euangelio & misterio eius suam auctoritatem asserit, & regni Christi fines describit, qui ad omnes gentes omnisq; loci aut ordinis homines extenduntur.

Quoad primum, de Euangelio sic scribit: Quod ante promiserat per Prophetas suos in scripturis Euangelij de sanctis de filio suo, &c. Continent ista euangelij definitionem ex materia vel argumento, circa quod nitio. illud versatur, desumptam, quæ eiusmodi est: Euangelium est prædicatio Dei de filio suo Iesu Christo, in quo ille salutem hominibus offert secundum promissiones olim factas patribus per suos Prophetas, sicuti scripturæ veteres testantur. Sequitur postea suo loco alia definitio ab effectis, quando dicit, Euangelium esse potentiam Dei ad salutem omni credenti. At nos in præsentia hanc modò cum singulis partibus excutiemus.

Primo authorem eius disertè nominat Deum, ne quis illud ab apostolis excogitatum, aut ab alijs hominibus confictum putaret. Et Deum quidem illius authorem esse, per ea demonstrat, quæ mox subiicit, de quibus suo loco dicemus. Neq; ista temere ab Apostolo dicuntur. Constat enim totum hoc nostræ redemptionis negotium ex æterno Dei decreto pendere, qui priusquam mundi huius fundamenta iacerentur, Filium suum nobis redemptorem destinauit, nosq; in illo elegit. Accedit huic, quod Deus hoc ipsum primus mundo manifestauit. Cum primis enim parentibus ipse coram collocutus est, & semen mulieris promisit, quod serpentis caput conterere & humanū genus ex eius tyrannide liberare debeat. Quam promissionem cum Abrahamo & eius posteritate multiuariam illustrauit atq; confirmauit. Postquam verò filius Dei ex Virgine natus est, præcones eius misit angelos, qui illum pastoribus Bethlehemiticis nuntiauerunt. Taceo nunc, quod ipse Dei filius hoc in terris prædicauit, & se ad euangelizandum uenisse testatur. Marc. 1. & Luc. 4. Rectè ergo illud Paulus Euangelium Dei dicit. Ex eo autem colligitur, nemini licere quicquam in Euangelij doctrina mutare. Si enim (ut ad Galat. 3. scribit Paulus) hominis testamentum secundum leges conditum nemo violare debet, inexcusabilis audacia fuerit, Dei Euangelium mutare, quo ille de sua voluntate testatus est, & suum de humana salute consilium comprehendit. Sed & Legi Mosaicæ, quam suo tempore abrogari oportuit, nihil addere vel adimere licebat. Quis ergo non impios dixerit eos, qui Euangelio Dei aliquid vel addunt vel adimunt, cuius omnes partes perpetuò prædicari & in Ecclesia retineri debent? Ideo Paulus angelum quoq; anathema pronuntiat, qui aliud Euangelium prædicare ausit. Sufficit hoc vnum confutandis omnibus ijs, qui superstitiones suas patrum atq; conciliorum traditionibus hodie defendunt. Simul etiam egregios illos doctrinæ & religionis moderatores hic locus confutat, qui in hominum gratiam multa concedenda, & quæ in Euangelio duriora videntur, mollienda, aut etiam omnino reticenda esse contendunt. Sed demonstrent illi prius, hoc nobis ius à Deo in Euangelium suum concessum esse. Quod cum nunquam probaturi sint, desinant suam prudentiam in re inani, imò illicita ostendere.

Secundo Euangelium olim per Prophetas à Deo promissum esse ait, & huius dicti testes sistit scripturas sanctas. Habet hoc præoccupationis speciem, quia illud à nouitatis suspitione liberat. Dicebant enim nonnulli: Si doctrina hæc ad salutem necessaria est, cur tam diu incognita latuit? cur il-

Euangelium
promissum per
prophetas.

lam non olim reuelauit Deus? Aut quomodo sine illa seruati sunt nostri maiores? Solent hæc & multa alia huius generis hodie quoque aduersarij nobis obijcere. Sed omnibus istis Paulus responderet: Imò iam olim hanc salutis rationem Deus per Prophetas suos promisit, neque ullum seculum fuit, quod illa in uniuersum fuerit destitutum. Prophetas autem dicit hoc loco, non eos modò, quos vulgus hoc nomine dignatur, sed omnes, quibus seipsum ceu amicis suis Deus familiarius manifestauit, ut sui apud reliquum mundum essent interpretes. Et constat Abrahamum & reliquos illorum temporum patres olim prophetas dictos fuisse. Gen. 20. Psalm. 105. Docet ergo, quod etsi nunc primum in carne manifestatus sit Dei filius, non tamen sine illo veteres seruatos fuisse, qui peculiaribus promissionibus excitati in illum respexerint. Et non sine causa scripturas citat, ex quibus hoc prolixè & euidenter demonstrari potest. Nam ut supra diximus in paradiso promissio ista primis parentibus data fuit, qui eandem procul dubio ad omnes posteros transmiserunt. Deinde cum in diluuiio propter incurabilem hominum malitiam abolita videretur, cum Abrahamo illam instaurauit Deus, cumque eo æternum salutis fœdus ferijt. Constat denique illius notitiam ad eos etiam peruenisse, qui non per Isaacum & Iacobum ex Abrahami stirpe descenderant, & à fœderis societate exclusi videbantur. Illa enim fidem suam Iobus sustentauit, ut eius verba cap. 19. testantur: Scio quod vindex meus uiuit, &c. Per Moysen verò sigilla plura promissioni veteri addidit Deus, sacrificia nimirum & ritus Leuiticos, quò magis in illius fide omnes confirmarentur. Prophetæ verò eandem ex suggestionem spiritus sancti mirifice illustrarunt, quando de omnibus vaticinati sunt, quæ Dei filio in carne manifestando debuerunt accidere. Est ergo Christiana fides omnium vetustissima, & conuincuntur hic omnes, qui illam hodie nouitatis nomine suspectam & inuisam facere student. Obijciunt illi nobis Patres, Concilia & Ecclesiæ auctoritatē. At nos patres nullos in fide agnoscimus, quàm quorum fides in scripturis probatur; neque ecclesiam aliam recipimus, quàm quæ ex Dei verbo, quod in scripturis inuenitur, enata, ab eodem dependet atque gubernatur. Et ideo Paulus scripturas hoc loco adducit, ne quis Prophetarum nomine quosuis recipiat, qui sua somnia obrudunt, aut Dei verbum fingat non scriptum, & ita falsis illusionibus sese circumduci & decipi patiatur.

Euangelij subiectū Christus.

Tertio euangelij subiectum indicat, Filium Dei Iesum Christum in carne manifestatum. Est autem admodum diligens in eius descriptione, eò quod hæc ad amplificandam euangelij dignitatem facit. Primò Filium Dei vocat, ut eius æternam & veram diuinitatem exprimat. Deinde eius incarnationem attingit, quando factum dicit, quoad carnem, ex semine Davidis. Ita verò partim eos confutat, qui illum carnem cœlitus attulisse, non ex Virginis substantia assumpsisse aiunt; partim eorum quoque impuram sententiam refellit, qui eum ex hominis congressu conceptum arbitrantur. Factum enim dicit ex semine, id est, posteritate Davidis, nimirum spiritus sancti virtute, qui Mariam virginem fecundam fecit, ut absque viri congressu conciperet atque pareret. Davidis verò meminit propter promissiones, quæ Messiam ex illius stirpe nasciturum docebant, & vulgò tam notæ erant, ut à plerisque Davidis filius diceretur. At ne incarnatio aliquid illi detraxisse videretur, in ea quoque non obscura diuinitatis argumenta eluxisse docet, quando subiicit: Declarato filio Dei in potentia, secundum spiritum sanctificationis, per resurrectionem mortuorum. Sensus est, Dei filium hominem quidem factum esse ex Davidis prosapia, eundem tamen in assumpta carne diuinitatem suam euidentissimis testimonijs declarauisse. Ex his autem tria potissimum adducit. Primum est *δυναμεις*, id est, potentia siue virtus, per quam Paulus facultatem miraculorum intelligere solet, ut in priori ad Cor. cap. 12. est videre. Et ipse Christus hac voce in eadem significatione frequenter vtitur. Nam Mat. 7. male frugis doctores loquentes inducens, illos in nouissimo die dicturos ait inter alia: In nomine tuo multas *δυναμεις*, id est, virtutes siue miracula fecimus. Item Matth. 11. de Galilæa ciuitatibus dicit: Si in Tyro & Sidone facta fuissent *œ δυνάμεις*, id est, virtutes vel miracula, &c. Et huius generis multa apud Euangelistas & in Act. libro occurrunt. Non temere autem Paulus inter diuinitatis Christi argumenta primò locum miraculis tribuit, quando hæc illum propria virtute edidisse constat, & promde in illo aliquid homine maius declarauisse. Alterum argumentum est spiritus sanctificationis, quem ita vocat ab effectu. Hunc enim dare solius Dei est, quo nomine Petrus illum Dei donum vocat. Dedit vero eundem Christus discipulis, quod fore olim propheta prædixerant. Psalm. 68. Joel. 2. Ergo Deus sit oportet. Tertio loco resurrectionem mortuorum adducit, ubi non ipsius modò Christi resurrectio, sed per

per ipsum olim futura omnium mortuorum resuscitatio intelligenda videtur. Ut enim ipse propria virtute resurrexit, ita olim eius voce euocati surgent quicumque in monumentis sunt: quod ipsum vitae & mortis dominum habere testatur. At quia hoc quoque penes solum Deum est, non obscure ex eo Christi divinitas asseritur. Et ideo hoc argumento ipse Ioan. 5. utitur, & adhuc in terris agens aliquos ex mortuis excitavit, ut se talem esse probaret. Habet ergo locus hic plenam Iesu Christi descriptionem, quae & Deitatem ipsius aeternam & humanitatem veram comprehendit. At quia de his saepe alias dictum est, ea nunc paucis perstringimus. Nunc autem observari debet, euangelio solum Iesum Christum tradi, aeternum verumque Dei Filium, qui propter nos homo factus omnia fecit, quae ad humani generis redemptionem pertinebant. At quia euangelio salutis doctrinam perfecte tradi certum est, uno Christo contenti sint quicumque servari volunt, nec quicquam extra illum scire aut sapere velint, qui nobis a Deo sapientia, iustitia & sanctificatio factus est. Nam cum eo usque se demiserit Dei Filius, detestabilis ingratitude fuerit, illum spernere, & eo relicto circa hominum superstitionum figmenta occupari. Ex citet nos praeterea huius consideratio, ut ipsi quoque, ad quaerens pro illo subeunda parati simus, qui propter nos in assumpta carne extremam ignominiam & diros mortis cruciatus subire dignatus est.

His autem in Evangelij commendationem interpositis, redit ad apostolatatum suum, & quod de Paulus suam vocationem asserit. sua ad hunc vocatione prius obiter dixisse videbatur, nunc clarius exponit. Recte vero ista praecedentibus connectit, ut amulos suos fortius confutet, eosque in ipsum Filium Dei peccare ostendat, qui ab hoc vocatum aspernentur. Et docemur Pauli exemplo, licere nobis interdum, ut dignitatem nostram constanter tueamur: quando nimirum haec cum Dei gloria coniuncta est. Idem enim Christum non semel fecisse constat, quo nihil humilius aut modestius unquam in terris fuit. Et reuera non humiles aut modesti, sed gloriae Dei & publicae salutis prostituteores sunt, qui seipsos & functionem suam a quovis conculcari patiuntur. Sed audiamus quam modeste simul & graviter Paulus hanc causam agat. Per quem accepimus (inquit) gratiam & apostolatatum in obedientiam fidei, inter omnes gentes, pro ipsius nomine, inter quas estis etiam vos, vocati Iesu Christi. In quibus verbis primo observari debet, quod apostolatatum & omnem quam in Christi regno obtinebat dignitatem, ad gratiam Dei refert, seu causam principalem. Agnovit ergo se tanta functione indignum esse, quod alibi dixerat se fatetur. Nam in priori ad Corinth. 15. cap. ait: Non sum dignus qui vocer Apostolus, propterea quod persecutus sum Ecclesiam Dei: sed gratia Dei sum id quod sum. Atqui eadem est omnium aliorum ratio, qui in verbi ministerio versantur, quando constat hominem animale non percipere ea quae sunt spiritus Dei, & proinde multo minus ex seipso instructum esse, ut ea alijs tradat. Ideo in omnium ministrorum persona accipi debet, quod idem Paulus in posteriori ad Corinth. cap. 8. scribit: Fiduciam huiusmodi habemus per Christum apud Deum: Non quod idonei simus ex nobis ipsis ad cogitandum quicquam, velut ex nobis ipsis, sed quod idonei sumus, id ex Deo est: qui fecit ut idonei etiam essemus ministri novi testamenti, &c. At quod de verbi ministris dicitur, id ad se quoque transferre debent, quicumque se in aliori aliquo gradu constitutos aut donis praestantioribus instructos esse sentiunt. Ad omnes enim pertinet, Quid habes quod non accepisti? Et quia Deus nemini debitor est, ex gratia habemus quicquid ille largitur, sicque nobis omnis gloriandi materia eripitur. Quoad vero ministerium verbi, observent primum ministri ipsi, hanc singularem Dei gratiam esse, & proinde provinciam suam fideliter obeant. Discant item Theologiae candidati, qui vel parentum liberalitate vel ex Ecclesiae aërio educantur, ut aliquando verbi administrari sint, Dei gratiam agnoscere, neque illis graue sit ab ipsa statim iuventute mundi studia relinquere, & se totos Deo atque Ecclesiae eius consecrare. Habet enim haec gratia amplissimas praemij caelestis promissiones, de quibus ipse Dominus Matth. 24. & 25. disserit. Praeterea quicumque ministros verbi oderunt, eo quod se ab illis corripiscunt, ij intelligant se gratiae ministros odisse, & proinde dignos se esse, quos iusta ira pro meritis ipsorum Deus puniat.

Deinde finem quoque apostolatus & ministerij ecclesiastici Paulus indicat, quando se hunc accepisse dicit in obedientiam fidei pro nomine Christi, id est, pro ipsius gloria, ut haec omnibus innotescat, regnumque eius ad omnes propagetur. Est enim obedientia fidei assensus ille, quo Dei verbo ex animo credimus, & eiusdem voluntati nos totos subijcimus. Ita hanc ipse Paulus exponit 2. Corinth. 10. sic scribens: Arma militiae nostrae non carnalia sunt, sed Dei potestate valida, & ad subversionem

Finis Apostolatus.

munitionum: dum ratiocinationes euertimus, omnemq; sublimitatem, quæ extollitur aduersus cognitionem Dei, & captiuam ducimus omnem cogitationem ad obediendum Christo. Et hæc illa obedientia est, quam scripturæ sanctæ prædicant, non quam Monachi vouent, aut quam Romanenses exigunt, qui de necessitate salutis esse clamant, ut omnis anima Romano Pontifici subijciatur. Quod si verò Euangelij finis est, ut omnes per fidem Christo obediant, confutantur simul hoc dicto omnes superstitiones quas ex semetipsis homines fingunt, & bonæ intentionis prætextu excusari arbitrantur. Sed de his alibi commodius dicetur.

Termini regni
Christi.

Nunc terminos & fines Apostolatus, vel potius regni Christi videamus. Dicit enim Paulus, se Apostolatum accepisse inter omnes gentes, & mox addit: Inter quas estis etiam vos, vocati Iesu Christi. Conuenit hoc prophetijs, quæ Euangelium ex Zione ad omnes gentes diuulgandum, & Christum à mari vsq; ad mare regnaturum esse prædixerant. Quare discipulis quoq; dictum fuit: Docete omnes gentes, &c. Item: Exite in orbem vniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Imprimis tamen hoc ad Paulum pertinebat, quem Deus peculiari mandato Apostolum & doctorem gentium constituerat. Huius verò in præsentem meminit, ut scribendi temeritatem excuset, neque arrogantior videatur, qui literas suas Romam vsq; transmittat, vbi tunc erat caput Imperij. Ideo non sine Emphasi ad illos facta Apostrophe ait: Inter quas estis etiam vos, &c. Quasi diceret. Est quidem Roma terrarum & gentium domina, & magna est passim Romanorum ciuium dignitas: at eadem vos non excipit, quò minus Euangelio & regno Iesu Christi per fidei obedientiam subijciamini. Nam hunc regem suum agnoscant oportet, quicumq; seruari volunt: in eius regno autem nullus personarum respectus est, neq; aliquid valet generis nobilitas, humana dignitatis existimatio aut imperij prerogatiua: sed quorquot credunt, ij eiusdem patris filij & eiusdem corporis membra sunt. Confutatur ergo his verbis primatus Romanæ Ecclesiæ, quo Pontifices hodie superbiunt. Paulus enim, etsi huius fidem postea magnifice prædicet, eandem tamen non aliarum Ecclesiarum caput aut principem constituit, sed reliquis omnibus sociam adnumerat. Imò vocatos Christi dicit eos, qui Romæ credebant, ut Dei gratiam agnoscant, qui eos ex tenebris errorum & superstitionum in lucem filij sui euocare dignatus sit.

Quibus scri-
pta epistola?

Sed transeamus ad secundam inscriptionis partem, qua docet, quibus epistolam hanc scribat: Omnibus qui Romæ estis, dilectis Dei, vocatis sanctis. Atqui erant illi collecti ex Iudeis & gentibus, neq; eadem erat omnium illorum conditio quoad hoc seculum. Ergo rursus absq; personarum respectu fideles omnes sub vno censu (ut sic loquar) comprehendit. Et arguuntur, qui in Ecclesijs suis plus quiddam sibiipsis vendicant, aut etiam alijs seruiliter blandiuntur in ijs, quæ ad fidei professionem & publicæ eius exercitia pertinent: ut qui non iisdem vasis in Baptismi & Cænæ Dominicæ administratione vtuntur, sed diuites atq; magnates pretiosioribus vti sinunt, pauperibus verò & plebeis vulgaria adhibent: quorquot ite stemmatum & subselliorum magnificentia atq; apparatu in ipsis templis superbiunt. Hi certe omnes fidem Iesu Christi cum personarum respectu habent, quod Iacobus Apostolus in sua epistola Cap. 2. grauiter reprehendit.

Tituli fidelium.

Sed videamus quibus nominibus aut titulis credentes dignetur. Primum dilectos Dei vocat, & ita eos de salutis principio admonet. Nam sic dicuntur fideles, quia eos iam inde ab æterno dilexit Deus, suaq; illos gratia præuenit, ut nondum natos eligeret in Christo ad regni sui hereditatem. Quod Christus respiciens dicebat: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum vnigenitum pro illo traderet, &c. Ioan. 3. Euertit hoc omnem nostri meriti fiduciam. Quid enim in nobis fuisse dicemus, quod summum illud bonum ad nostri dilectionem per mouere debuerit? Aut quid huius in nobis esse potuit, priusquam in rerum natura essemus? Huius autem cõsideratio dulcissimam nobis consolatione adhibet in tentationibus. Quia enim nos priusquam essemus, imò cum filij iræ essemus, dilexit Deus, fieri non potest, ut nunc nos oderit, postquàm nos sibi in filio suo reconciliauit, nosq; gratia et misericordia opus habere videt. Adhæc officij nos istud admonet, ut & Deū redamemus, & simul amore fraterno omnes eos complectamur, quos ille pro suis dilectis agnoscere dignatur. Deinde Vocatos sanctos dicit. Sancti vox non perfectionem significat, sed eum qui Deo consecratus est. Iterum verò vocationis meminit, ut de huius sine illos admoneat, qui est ut sancti & Deo consecrati simus, id quod vitæ totius innocentiam & omnia alia hominis Christiani officia comprehendit. Docet hoc Paulus multis in locis,

cum

tum maxime ad Titum Cap. 2. sic scribens: Illuxit enim gratia illa Dei salutifera omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegata impietate & mundanis cupiditatibus, moderatè & iustè & piè viuamus in presenti seculo, expectantes beatam illam spem, & illustrem illum aduentum gloriæ magni illius Dei & Seruatoris nostri Iesu Christi. Neq; tamen ignoramus, nos ad perfectam illam quæ nos decebat sanctimoniam perungere non posse, quoad in carne viuimus. Sancti tamen dicimur & censemur, quoad fidei nostræ fundamentum retinemus, neq; nos à Christo diuelli patimur, qui nobis à patre sanctificatio factus est, & qui idem suo Spiritu carnis reliquias mortificare satagit, ne in nobis dominium obtineant. Interim meminerimus, hic eos confutari, qui Euangelio & fidei in Christum professione ad peccandi licentiam abutuntur, aut eo nomine Christi doctrinam diffamant, quod bonis operibus inimica sit, & securos faciat homines, quos aduersus Satanam perpetuò vigilare decebat. Sed plura aduersus horum calumnias ipse Paulus alibi dicet, ut huic loco nunc insistere non sit opus.

Sequitur tertia pars inscriptionis, quam his verbis absoluit: Gratia vobis & pax à Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo. Est hæc salutatio siue benedictio Apostolica, qua ipsdem propè verbi in epistolis omnibus vtuntur. Id verò ex Christi mandato fecisse videntur, qui illos pacem precari iusserat domibus, in quas diuerterent. Hinc enim facile colligebant, absentes quoq; & ignotos per literas non sine fausta & leta salutatione compellari debere. Plurimum verò faciunt ad conciliandam beneuolentiam eiusmodi salutationes, ut initio monuimus, quare apud omnes gentes in vsu fuerunt. Quoad tamen Apostolos aliud quoq; consilium fuit spiritus sancti, qui ipsa statim salutatione Euangelij summam & bona illa omnia comprehendere voluit, quorum nobis Christus auctor est, ut intelligerent omnes, quod ex Apostolorum doctrina siue prædicatione sperare deberent. Ideo ea precantur illi, quæ reliqua omnia in se continent, Gratiā nimirum & pacem. Gratiæ enim nomine gratitudo Dei fauor significatur, quo nos ille complectitur, qui natura filij iræ & inimici sumus. Sub pacis autem vocabulo Hebræi omnia quæ ad hominis incolumitatem faciunt, imprimis verò animi & conscientia tranquillitatem erga Deum, intelligunt. Ista autem à Deo patre & Domino Iesu Christo Paulus Romanis precatur, quia ex vno Deo promanant per Mediatorem Iesum Christum, sine quo neq; cum Deo reconciliari, neq; alicuius boni consortes fieri possumus. Indifferenter tamè hic Christum cum Deo patre coniungit, ut hunc patri æqualem & eiusdem cum illo potestatis, adeoq; vnum esse ostendat. Quia verò ista Ecclesijs passim precantur Apostoli, suo exemplo docent, quæ nam vera illa & solida bona sint, in quibus acquirendis omnes occupari debeant: hæc nimirum, ut Deo reconciliati pace animorum fruamur. Docet hoc rerum experientia. Nam etsi multi opibus abundant, multi apud mundum in honore sint & pretio, multi victorijs clari extra omnem teli tactum constituti esse videntur: omnes tamen isti infelices & miseri sunt, nisi Deo propitio vtantur, & de eius gratia intra conscientiam suam certi atq; securi sint. At huius Mediator nobis vnicus est Iesus Christus, qui per Euangelium seipsum & bona sua omnia nobis offert, & quasi expansis brachijs ad se omnes inuitat, qui laborant & onerati sunt. Ipsum ergo audiamus, ipsum sequamur, & in ipso beati vereq; felices erimus. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

Salutatio & benedictio Apostolica.

Imprimis quidem gratias ago Deo meo per Iesum Christum super omnibus vobis, quod fides uestra annuntiatur in toto mundo. Testis enim mihi est Deus, cui seruiō in spiritu meo, in Euangelio Filij ipsius, quod indefinenter mentionem uestri faciam, semper in orationibus meis rogans, ut si quo modo tandem aliquando prosperum iter mihi detur ex uoluntate Dei, ueniam ad uos. Expeto enim uidere uos, ut aliquod impertiar vobis donum spirituale ad uos stabiliendos. Hoc est, ut communem consolationem percipiam apud uos per mutuam fidem, uestram simul & meam.

Dixit nuper Paulus in epistola huius inscriptione, quaecumq; dictu necessaria erant ei, qui ad homines antehac sibi ignotos scribere instituerat. Dissertit enim de seipso & apostolatu suo, cuius auctoritatem probe vindicauit. Deinde Euangelij summam proposuit, ut magis attentos redderet. Postremo de Romanis ea dixit, quae satis euidenter ostendunt, huius epistolae cognitionem ad omnium temporum & locorum Christianos pertinere, & proinde ab illis contemni nullo modo posse. Sequitur nunc exordium, quo rursus beneuolentiam captat diligenti & prolixa sui erga illos studij commemoratione, quod tribus argumentis declarat. Primo enim se ex illorum salute gaudium percipere ait, & hoc verè abs se dici probat, quando pro illis gratias agit Deo, qui ipsos illuminare dignatus sit. Secundo preces suas adducit, in quibus illis indefinenter Deo commendat. Tertiò ardens ipsos visendi desiderium proficitur. Quia verò singulis hisce multa insunt utilia & necessaria obseruatu, de singulis ex ordine dicemus.

Paulus aliorum salute gaudet.

Quoad primum sic scribit. Imprimis quidem gratias ago Deo meo per Iesum Christum super omnibus vobis. &c. Deum suum vocat, non quòd hunc sibi proprium vendicet aut Deum quendam sibi peculiarem fingat, sed ex more sanctorum loquitur, quos sensus diuinæ bonitatis mouet, ut huius amore & certa fiducia abrepti suum dicant, quem non minus alijs quoq; sui similibus communem esse sciunt. Est autem hoc animi non beneuoli modo, sed verè Christiani argumentum, quòd aliorum salute ita gaudet, ut pro illis Deo gratias agit. Quia enim pij cum fide charitatem coniunctam habent, seq; ipsos vnum & idem cum alijs credentibus corpus esse norunt, sic ut alienis bonis perinde ut proprijs gaudeant: maxime, si ea ad Dei gloriam & publicam multorum salutem videant pertinere, ex quo bonorum genere omnino erat Romanorum fides, de qua hic agitur. Ex eo autem colligere licet, quo loco haberi debeant inuidi, qui aliorum commodis dolent; eò quòd sibi decedere putant quicquid alijs datur. Hi ut se à corpore Christi alienos esse produnt, ita Deum quoq; non rectè nouerunt. Si enim hunc inexhauste liberalitatis esse scirèt, nullū ex aliorum felicitate dolorem conciperent, sed potius eius consideratione ad fidem & cultum Dei excitarentur. At si de illis hoc verè dicitur, qui vulgari inuidiæ fascino corrupti aliorum commoda iniquius ferunt, quales obsecro censerì debent, qui totis animis ringunt, si quàm plurimos ad fidem Christi accedere & huius regnum indies latius propagari videant? è contra verò impiorum successibus gaudent, & ex illis contra pios exultandi occasionem arripiunt? Sunt hi aperti gloriæ & Dei publicæ salutis hostes, & indigni qui inter Christiani nominis professores locum aliquem obtineant.

A gratiarum actione orditur

Sed ut ad Paulum redeamus, obseruatu dignum est, quòd qui infinitis laboribus & nouis quotidie periculis exercebatur, non tamen à querelis muliebribus, sed à gratiarum actione epistolam hæc orditur. Imò hoc ipsum in plerisq; alijs etiam obseruat. Ergo non in ea modò respexit, quæ carni molesta erant, sed ea quoq; simul obseruauit, quæ ad regni Dei & publicæ salutis propagationem faciebant, ideoq; in medijs afflictionibus inuenit quo gauderet, & de quo gratias ageret Domino. Exempli huius generis multa in sacris literis occurrunt, ut in Iobo, Davide & similibus, qui ferè preces suas à gratiarum actione inchoant. Facit idem Petrus in sua epistola ad eos scripturus, qui hinc inde dispersi procul dubio innumeris molestijs excruciabantur. Et sanè nulla tempora tam iniqua sunt, quæ non luculenta nobis exhibeant diuinæ bonitatis argumenta, quæ si obseruemus, non facillè contra Deum murmurabimus. At si pro alienis bonis gratias Deo agunt sancti, quantò magis id nos pro proprijs facere conuenit? Exigit hoc naturæ lex, quæ gratitudinis officium infinitis exemplis commendat: idem Dei gloria postulat, quæ omnibus commendatissima esse debet: adhuc propriæ salutis cura, ut nimirum consideratione beneficiorum Dei excitati, ijsdem rectè vtamur, ne exitio nobis sint, quæ illi nobis contulit, ut salutem nostram adiuuent. Sunt autem gratiæ agendæ Deo per Christum, ut ita per eundem Mediatorem ad Deum referantur bona omnia, per quem ea accepimus: alio qui facillè fit ut aliqua nobis obrepens nostri meriti fiducia, ipsam quoq; gratiarum actionem inficiat, & Deo minus acceptam reddat. Et hæc quidem de Paulo dicta sint.

In Romanis fides præcipue prædicatur.

Nunc Romanos quoq; inspiciamus, in quibus primum occurrit, quòd eorum fidem in toto mundo annuntiari vel prædicari dicit. Atqui multa alia erant, quæ in illorum commendationem dici poterant, cum diuitijs, victorijs, potentia & totius orbis imperio præclari essent. Sed Paulus omnibus istis fidem in Christum præfert, & quidem meriò. Externa enim illa temporaria & caduca sunt,

neq;

neq; aliquid ad Deum nobis conciliandum faciunt. Fides autem Dei promissionibus & cælestibus bonis nititur, quæ neminem fallunt, simulq; Deum nobis propitium reddit, sine quo huius seculi bona nocere potius quàm prodesse solent. Si qui ergo laudem & gloriam stabilem quærunt, ij fidei veræ stu deant: & qui illam semel consecuti sunt, de ea retinenda seriò cogitent, ne cum ea salutem quoq; & vi tam amittant. Neq; enim vni semper loco alligata est fides, neq; ab externa alicuius gentis aut vr bis dignitate dependet, sed sæpe fit, vt qui propter hanc omnibus admirationi fuerunt, postea turpiter deficiant, & apud omnes ignominia extrema notentur. Capernaum certè Christus ad celos vsq; eue- tum dicit, quando ipsi hospitium præbebat: sed idem ad inferos vsq; deturbandum minatur propter ingratitude, qua collatum sibi salutis beneficium non agnoscebat. Quæ autem hodie sit Romanæ Ecclesiæ conditio, cuius fides Pauli tempore tam celebris fuit, non opus est dicere, cum ea pijs omni- bus nota sit. Quod ipsum de Orientis Ecclesijs omnibus dici potest, in quibus olim Apostoli tanto cum successu docuerunt. Quæ exempla vnam Germania observaret, quam postremis hisce temporibus Euangelij luce primam illustrare dignatus est Deus. Sed periculum est, ne aliquando in nobis etiam impleatur quod Dominus dixit. Erunt primi nouissimi, &c.

Deinde, in toto mundo Romanorum fidem prædicari dicit Apostolus. At procul dubio eadem plurimis, aut etiam plerisq; displicebat. Imò tunc temporis rerum potiebatur Nero, libidinis & cru- delitatis monstrum, qui primus contra Christianos persecutionem mouit, & in vrbe initio facto (vt Corn. Tacitus scribit) multos crudeliter occidit, vt ex vrbis incendio conflatam inuidiam in illos de- riuaret. Sed Paulus piorum testimonia totius mundi iudicio præfert: quod nos etiam facere docet, ne illis placere velimus, quibus nihil placet quod diuinum & sanctum est. Imprimis autem elucet hîc, quanta vis sit Euangelica prædicationis. Nam vt ex Cap. 15. conijcere licet, scripsit epistolam hanc Paulus in postrema profectioe, qua collatam à Macedonia & Achaia Ecclesijs pecuniam Hie- rosolymam deculit, quod factum fuisse constat circa annum à conuersione eius vigesimum secundum aut tertium. At intra tantilli temporis spatium eò vsq; profecit Euangelij doctrina, vt non modò per omnes Romani Imperij provincias Ecclesiæ constitutæ fuerint, sed in ipsa etiam vrbe Roma Ec- clesiæ esset, cuius fides in toto terrarum orbe celebrabatur. Quod fieri non poterat, nisi confessione fi- dei, vitæ innocentia, morum disciplina & beneficentia in sanctos illustris fuisset. Fuit hoc opus Dei singulare & summa admiratione dignum, si cogites quàm multa obstare potuerint Romanis, quò mi- nus ad Christum accederent. Erat penes illos orbis ferè totius imperium, & immodica potentia cum opibus inexhaustis coniuncta, non luxum modò & libidinem inuexerat, sed eò insolentiæ illos addu- xerat, vt suos Imperatores in Deorum numerum ascriberent, de religione leges ferrent nouas, & pro suo arbitrio Deos alios reciperent, alios ceu cultu indignos fastidirent. Interim nuspiam alibi magis regnabat idololatria. Vt enim gentes ferè omnes deuicerant, ita deuictarum Deos in vrbem suam de- ferebant, stultè nimium ex ijs auxilium sperantes, qui priores sedes atq; cultores defendere non po- tuerant: quod ipsum olim in Amasia rege Dominus per prophetam grauitè reprehendit. Cum verò insana & insatiabili cupiditate Deos suos indies augerent, solum verum Deum, qui à Christianis co- lebatur, noluerunt admittere: nimirum quòd hoc admissò omnes alios abijciendos esse audirent, sicuti de illis D. August. annotauit. Imò vt Tertullianus scribit, cum Tyberius Christum pro Deo colen- dum esse decreuisset, Senatus decretum hoc rescidit, & iam Senatusconsulto Christiana religio ex vrbe profligata erat. Itaq; vix possibile videbatur, in ea Ecclesiam constituere, quæ fidem in Christum publi- cè profiteretur. Quòd si Apostolos & omnes eos spectes, qui tunc temporis primi Christum receperant, & eundem passim prædicabant, non minor difficultas occurreret. Erant enim hi omnes ex Iudeis, quo- rum gens omnibus inuisa & exosa erat. Erant item homines obscuro, pauperes, peregrini, & incertis sedibus vagabantur. Quis ergo per illos effici posse sperauisset, quòd Tyberij Imperatoris autoritas impetrare non potuerat? Argumentum verò doctrinæ istis hominibus non absurdum modò, sed par- tim ridiculum, partim intolerabile videbatur. Prædicabant enim Apostoli Christum crucifixum, & hunc Dei Filium atq; vnicum humanæ salutis authorem esse docebant, quòd vt Iudeis scandalum præbebat, ita gentibus extrema stultitia esse putabatur, sicuti ipse Paulus ad Cor. annotauit. Exi- gebat præterea Euangelium carnis mortificationem, hominis totius inuolutionem, morum integri- tatem, & vitæ sanctimoniam: quæ omnia non poterant non durissima videri ijs, qui luxui, libidini,

Fides Romana
in toto orbe ce-
lebris.

2. Paral. 23.

comessationibus & omni vitiorum generi à pueris assueuerant. Perrupit tamen per obstacula hæc omnia ventus ille Domini, qui in Euangelio spirat, & inuitis omnibus Christi aduersarijs Romæ ecclesiam talem constituit, quæ Paulo iudice æterna laude digna esse visa est. Debet nos horum consideratio consolari, ne hostium minis & machinationibus hodie terreamur, quibus illi Euangelij cursum impedire conantur. Et quia nostro seculo huius generis exempla multa vidimus, nos quoque Christi virtutem simili gratitudine prædicare conuenit.

Paulus pro Romanis orat.

Sequitur alterum argumentum, quo suum erga Romanos studium Paulus declarat. Continet hoc preces, quas se pro illis indefinenter fundere dicit. Id verò magna cum grauitate enuntiat. Testis est mihi (inquit) Deus, cui seruo in spiritu meo, in Euangelio Filij ipsius, quod indefinenter mentionem vestri faciam, semper in orationibus meis, &c. Deum dictorum testem adhibet, adeoque iurando utitur. Suo igitur exemplo Anabaptistas confutat, qui ex Christi præcepto violenter detorto colligunt nefas esse iurare, & peccatum in eo statuunt, quod in Lege & prophetis inter confessionis fidei partes & veræ religionis exercitia numeratur. Simul autem Deum diligenter definit, quod ad iuramenti confirmationem facit. Nam ostendit, se non esse ex eorum numero, qui temere iurant, eò quod vel Deos omnino nullos esse, vel eos mortalium res nequaquam curare sibi persuasuerunt. Dicit ergo se illum Deum testem sistere, cui ipse seruiat in spiritu suo, in Euangelio Filij eius, &c. Quo loco non oscitanter præterire debemus, quod de cultu Dei, quem ipse illi præstet, loquitur. Primum, seruius illi (inquit) in spiritu meo, id est, ex animo & mente sincera. Hoc enim sensu spiritus hominis frequenter in scripturis accipitur. Interim respicere videtur ad spirituale cultum, quem Christus Ioan. 4. cap. præcipit, ut apud eos se purget, qui ipsum impietatis accusabant, eò quod circumcisionem & ritus legales improbarent. Quasi diceret. Et si hæc omnia in Christo abrogata esse doceam, non tamen Dei cultum abrogo, imò ipse hunc colo in spiritu & veritate, dum me totum illi consacro, & circa ea exerceo me ipsum, quæ externis ceremonijs olim adumbrata fuerunt. Et hic ille cultus Dei verus est, quem scriptura passim commendat, dum corda circumcidere, pecuinos carnis affectus mactare, preces & gratiarum actionem Deo offerre, & illi viuentes hostias adducere iubet. Et in his quidem Paulum sedulum fuisse constat. Secundò, se Deo seruire ait in Euangelio Filij eius. Hoc verò addit, quia ad Euangelij ministerium præcipue erat vocatus. Sunt enim, qui Dei cultores videri volunt, & quoad reliqua omnia extra culpam censi possunt, cum interim officium non faciant, cui illos Deus destinauit, & cuius eos præcipuam rationem habere conueniebat. In suam ergo vocationem singuli respiciant, & quod Dei verbo iubentur, sedulo faciant. Simul verò admonemur, Euangelij prædicatione cultum non vulgarem Deo exhiberi. Per hanc enim regnum eius dilatatur, & multi ex errorum & superstitionum auis ad illius obedientiam reducuntur, quo nihil illi optatius accidere potest, sicuti Christus in ouis perditæ et amissi denarii parabolis docet, Luc. 15. At hinc simul colligitur, Deo exosos esse omnes eos, qui Euangelij prædicationem impediunt, quod ipsum Paulus Iudæorum exemplo probat, 1. Thessal. 2. Porro quoad huius loci statum, debet hic obseruari cura Pauli, quam pro Ecclesijs Christi sustinuit. Quia enim se Apostolum gentium esse sciebat, non modò prædicauit vbiq; terrarum, sed in hoc totus fuit, ut iam constitutas Ecclesias conseruaret. Ideo easdem frequenter inuisit, ut Actorum liber testatur, & per literas monuit atq; consolatus est, quos per negotia inuisere non poterat. Addidit his preces assiduas, quas illum non pro Romanis modo, verum etiam pro alijs Ecclesijs fuisse, ex ipsius ad Philippenses, Colossenses & Thessalonicenses epistolis apparet. Nec sua peruacuam fuisse hanc curam satis constat, si quid posteris temporibus in illis locis factum sit cogitemus. Eadem ergo hodie etiam adhiberi debet, quando non minora aut pauciora pericula passim imminet. Itaq; suscipiant hanc magistratus, quos olim Deus Ecclesiæ suæ nutritios fore promisit, Isa. 49. Imitentur in eo reges & principes, qui collegiorum foundationibus & publicis legibus testati sunt, quanti Ecclesiam Christi facerent. Priuatim quoq; singuli curam hæc ad se pertinere putent, & ideo liberos suos, qui ecclesiæ seminarij sunt, sancte instituunt, nec graue illis fit ad huius ministerium eos consecrare, quos ingenij donis instructos esse vident. Sed frustra de his verba facimus, quando ex ecclesiæ quidē bonis pleriq; ditescere volunt, pauci verò de eius conseruatione solliciti sunt. Minus ergo hodie proficitur, quia in hac cura tam ministri quàm magistratus & priuari omnes frigent.

Paulus Romanos videre cupit.

Quid verò potissimum petijt Paulus in precibus suis Romanorum nomine? Ut si quo modo tandem ali-

dem aliquando prosperum iter mihi detur, &c. Ipsos ergo inuifere & coram colloqui cupiuit. Quod tertium sui erga illos studij argumentum est, & quidem non vulgare, si itineris difficultatem, pericula & innumeros Apostoli labores animo recolas. Ne verò aliquid priuati commodi captare putaretur, diligenter & grauius animi sui sententiam exponit. Primò enim ex Dei voluntate hoc sibi obtingere cupit. Nihil ergo ex priuato affectu agere instituit, sed se totum eius voluntati submitit, ex quo actiones nostræ omnes earumque successus dependent. Deinde, expezo (inquit) vos videre. Ergo non vrbs splendor, non lucri spes, non otij cupiditas, sed sanctorum illic agentium amor hoc illi desiderium excitauit. Tertio finem sui instituti apertius declarans, ait: Vt aliquod impertiar vobis donum spirituale ad vos stabiliendos. Illis ergo non sibi ipsi prodesse voluit. Ne tamen illorum constantia diffidere videatur, quasi correcturus quod dixerat, addit: Hoc est, vt communem consolationem (alij exhortationem legunt, & Græca vox vtrumque significat) percipiam apud vos per mutuam fidem vestram simul & meam. Et hæc dicendo, tanti se eos facere testatur, vt ex ipsorum colloquio & exemplo se consolationem accipere & in fide magis confirmari posse speret. Confer cum hoc Pauli studio Pontifices, qui ipsi quidem Ecclesias nullas inuifunt, legatos autem emittunt, qui vel indulgentiarum nundinatione pecunias colligunt, vel in regum aulis bellorum faces accendunt, & mox videbis, quorum successores sint illi, & quales censi debeant. At quod de seipso dicit Apostolus, hoc commune piorum desiderium est, quod cum alijs conuenire & colloqui cupiunt, vt mutuo se se consolentur atque instituunt. Sciunt enim per hoc charitatem foueri, ædificari Ecclesias, singulos quoque confirmari & proinde officium hoc Deo esse gratissimum. Sunt ergo prophani homines, qui cæteris quoque sacros horrent, piorum colloquia detrectant, vel si quando illis intersunt, ea faciunt & loquuntur, quæ lites & Ecclesiarum dissipationem pariunt. Obseruemus autem, quòd de ijs stabilizandis cogitat Paulus, quorum fidem prius tam magnificè commendauerat. Imò ipse ex illis consolationem querit, qua confirmetur. Nemo igitur in fide tam firmus, aut in Ecclesia tam sublimi gradu constitutus est, qui non ipse etiam interdum admonitione, exhortatione & consolatione opus habeat. Etsi enim Euangelij doctrina perfecta sit, & ad omnia hæc sufficiat, requirit tamen hoc innata carni nostræ infirmitas, quam mundus & princeps huius satan facile prosternunt, nisi nouis quotidie fidei viribus sustentemur. Docent hoc sanctorum exempla, quos interdum turpissimè lapsos fuisse legimus. Quod ergo discipulis ad Oliueti montem dixit Dominus, vt maneant, vigilent & orent, hoc omnibus dictum putemus. Maneamus itaque in statione nostra, in quam nos vocauit Deus. Vigilemus aduersus mundi & diaboli insidias. Meditemur assidue Dei verba, quæ nos consolari & docere possunt. Locum demus spiritui, quem ille nobis aduocatum constituit. Oremus assidue, ne nos in temptationibus succumbere patiat. Spes autem omnis sita nobis sit in Iesu Christo, qui bonus ille pastor est, & sui sanguinis pretio redemptas oves nunquam ex manibus suis eripi sinet. Huic debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

H O M I L I A IIII.

Nolo autem uos ignorare fratres, quòd sæpe proposui uenire ad uos (sed prohibitus sum usque adhuc) ut fructum aliquem haberem inter uos quoque, sicut & inter reliquas gentes. Et Græcis & Barbaris, tum sapientibus tum insipientibus debitor sum. Itaque quantum in me est, paratus sum uobis quoque, qui Romæ estis, euangelizare. Non enim pudet me Euangelij Christi: siquidem potentia Dei est ad salutem omni credenti, Iudæo imprimis, tum etiam Græco.

Quoniam Romani propter deuicti orbis terrarum imperium in summa apud omnes populos auctoritate, & proinde pro humani ingenij natura reliquis insolentiores erant, Paulus in epistola huius Exordio, ita sibi apud eos beneuolentiam conciliat, vt diligenter admodum simul omnem de se suspensionem sinistram declinet: ne vel confidentior videatur, qui tantos viros suis literis compellare ausit: vel πολυπραγμων & alienarum rerum curiosior, quam virum honestum

& prudentem deceat. Ideo nuper suum erga illos studium multis argumentis declarauit: quod nimirum salute illorum gaudeat. pro iisdem indefinenter oret, & nihil perinde in votis habeat, quam ut illos coram videre & conuenire possit, & ut vtrique mutua consolatione in fide confirmentur. His nunc commodè huius studij causam principalem subiicit, sequè hæc omnia ex officio facere docet, & preinde necessitate quadam moueri, ut quod coram non licet, literis ad illos scriptis sarciat. Est autem locus hic dignissimus, cuius singula partes diligentius considerentur.

Excusat suam
moram.

Primum præoccupatione vititur, qua occurrit quæstioni, quam aliqui obijcere poterant: Si tanto nostri desiderio teneris, cur tuum ad nos aduentum hucusque distulisti? Dicit ergo: Nolo autem vos ignorare fratres, quod sæpe proposui venire ad vos (sed prohibitus sum usque adhuc) ut fructum aliquem haberem inter vos quoque, &c. Verissimum (inquit) est quod dico, & in eo mihi credatis velim. Sæpius enim vos inuisere statui, ut inter vos quoque aliquem Euangelicæ prædicationis & fidei fructum decerperem, quemadmodum inter reliquas gentes hucusque feci. Sed præter animi voluntatem in hunc usque diem detentus sum. Quam ob rem mora hæc non mihi vitio verti debet, sed necessitati imputari, quæ obstitit, quò minus potuerim facere quod vnicè cupiebam. Videretur autem consultò reticere ea, quibus impeditus fuit, ne de seipso aliquid diceret, quod arrogantis iactantiae suspicionem sibi conciliaret. Nam ut in Actorum libro est videre, Deus illi nouas quotidie euangelizandi occasiones in Asia, Macedonia, Achaia & infinitis alijs locis obijciebat, sæpe etiam ex instituto itinere illum aliò vocabat spiritus, ut quando ex Asia in Macedoniam retractus est, cum ipse in Bithyniam proficisci statuisset. Accedebant deinde persecutiones, vincula, carceres & alia huius generis pericula, quæ illum aliquandiu remorabantur. At quia de his non poterat sine iactantiae suspitione verba facere, hoc vno contentus est, quod se prohibutum esse dicit. Neque opus erat plura addere, cum ipsius labores omnibus noti essent, & in omnium ore versarentur. Insunt autem his verbis, quæ propius inspecta de quibusdam cognitu necessarijs nos admonent.

Euangelium nõ
fortuito prædi-
catur.

Primum, Euangelium & salutis doctrinam non fortuito aut temere, sed certo Dei consilio hominibus offerri, & ut præfinito demum tempore Christus in mundum venire debuit, ita singulis quoque populis sua tempora constituit Deus, quibus illi per Euangelij prædicationem ad regni sui consortium vocari debuerunt. Admonent de hoc Propheta, quando Christi aduentum & gentium vocationem nouissimis temporibus tribuunt. Et Paulus Athenis in Areopago concionem habens, temporum articulos iam olim definitos esse testatur, & cum gentium superstitiones reprehendisset, addit tandem: Et temporibus quidem istius ignorantia dissimulatis, Deus nunc annuntiat omnibus vbiq; hominibus, ut respiciant, &c. Act. 17. Argumentum verò diuine in hac re prædestinationis est, quod Apostoli non temere vagari, imò ne priuato quidem consilio in Euangelij annuntiatione vti, sed spiritus sancti ductum secuti sunt, & modò hic modò alibi Christum prædicauerunt. Quod autem olim obseruauit Deus, hoc ipsum non minus hodie ab illo obseruari putabimus. Cur enim regnum suum incertis vicibus vel mutari vel transferri pateretur, qui olim huius mundi regna certis temporum atque locorum finibus circumscripsit? Vnus autem huius considerationis est duplex. Primò enim aduersus tyrannorum conatus nos consolatur, ne his Christi regnum impediri posse putemus. Vt primùm enim cuiusvis regni aut gentis tempus fatale aduenerit, quo illam Deus Euangelij luce illustrare decreuit, frustra aduersus illum tumultuabuntur principes, neque plus proficiunt, quàm si qui Solis ortum prohibere conarentur. Deinde officij admonet, ut illucescentem nobis veritatis doctrinam gratis animis excipiamus. Est enim hoc singulare Dei beneficium, & (ut Christus loquitur) tempus est visitationis nostræ, quod qui præterlabi patiuntur, ij postea nequicquam Dei gratiam salutiferam sibi occurrere optabunt. Verissimè enim hic dici potest, quod de Occasione sua Poetæ olim fabulati sunt, quam fronte capillatam, in occipitio autem caluam esse finxerunt. Quoties ergo Euangelij prædicationem nobis offert Dominus, totis animis nos ad illam amplectendam excitari conuenit, & tunc nobis illud Pauli in posteriori ad Corinthios occurrat, qui cum Deum apud Isaiam dicentem citauisset, Tempore accepto exaudiui te & in die salutis succurri tibi: mox infert: Ecce nunc tempus acceptum, ecce nunc dies salutis. Hoc (inquam) dictum singuli sibi ipsi occinant, ne idem patiantur quod infelix Hierosolyma, quam Christus ideo excindendam

tindendam fore prædixit, quòd diem visitationis suæ non agnouisset. Luc. 21. Quò etiam illud Ioannis septimo pertinet, quod Iudeis ait: Quæretis me, nec inuenietis: & ubi ego ero, eo vos non poteritis venire.

Deinde obseruari hic debet indefessa Pauli in apostolatu suo sedulitas. Voluit is sæpe Romam proficisci, & sæpe impeditus est aliò illum vocante Domino. Non tamen desistit à proposito, cum hoc ad regni Christi propagationem utile esse videret. Etenim plurimum in eo momenti situm erat, ut urbs rerum domina, vel tota, vel saltem maiori parte ad Christum conuerteretur. Imitentur hoc Apostoli studium singuli in sua vocatione, neque statim animum despondeant, si primus conatus ipsis minus succedat. Nam ut Ieremias ait Cap. 10. non est hominis via sua, nec cuiusquam ut eat & egressus suos disponat. Et Solomone teste, cor hominis deliberat de via sua, Dominus autem dirigit gressum eius. Solet autem is frequenter diutius differre quàm nos vellemus, quod tamen suo tempore vult fieri: sæpe etiam alia ratione vititur, quàm nos instituerimus. Voluit olim Abrahami posteris terram Chanaan possidendam dare, sed eosdem prius per annos quadringentos peregrinari & in seruitutem redigi oportuit, ut Dei beneficium illustrius efficeretur. Sic Dauidi regnum promiserat, ad hoc autem illi viam strauit per exilium & fugam omnisq; generis aduersa, quæ nihil minus quàm regnum portendere videbantur. Ita in fatis quidem erat, ut Paulus Romam veniret, non autem eo modo, quem ipse animo volebat, sed captiuum & Iudeorum improbitate coactum, ut ad Caesaris tribunal prouocaret. Vfus istorum nobis hic sit, ut quod nostræ vocationi conuenire scimus sedulo faciamus, & in omnem euentum parati simus, ne quam occasionem diuinitus oblatam negligamus: interim Dei voluntati nos totos subiiciamus, in cuius manu sumus ut lutum in manu figuli, ideoque non obrurmuremus ei, si quam moram consilijs nostris ille obijcit. Soletur autem nos, quòd ut nihil eum latet, qui ipsissima est sapientia, ita nostri amantissimus est, & proinde nihil eorum negliget, quæ ad suæ gloriæ illustrationem & nostram salutem faciunt.

Postremo causam quoq; consideremus, quæ Paulum tanto desiderio Romam videndi accendit. Nimirum ut inter illius loci fideles fructum aliquem haberet, sicuti inter alias gentes. Vbi nemo eum de stipendio liberaliori aut muneribus siue donis loqui putauerit. Fuit enim hæc cupiditas ab eius animo alienissima, qui proprijs manibus interdum laborare solebat, ne quibus oneri esset. Sed fructus nomine Romanorum in fide & Euangelij cognitione profectum intelligit, ad Christi verba respiciens, qui Apostolis dixerat: Ego elegi vos, & constitui vos, ut abeuntes fructum afferatis, & fructus vester maneat, Ioan. 15. Et alibi eodem sensu illos messoribus confert, qui fructum aliorum labore & industria seminatum colligant, Ioan. 4. Sensus ergo verborum Pauli est: ut vestrum in fide profectum meo etiam studio adiuuem, & ita ex vobis quoque aliquem fructum Christo colligam, cuius ego minister sum. Fructum ergo quæsiuit, non sibi, sed Christo, ut & eos qui iam crediderant confirmaret, & novos illi discipulos adduceret. Nam ut boni præceptores non alium fructum sui laboris magis expetunt, quàm ut discipulos multum profecisse videant: ita Apostolis quoq; nihil optariius accidere potuit, quàm multorum ad fidem Christi conuersio. Rursus verò Romanos cum reliquis gentibus coniungit, & idem ab ijs quòd ab alijs requirit. Nemo ergo sibi ipsi immunitatem aliquam in causa fidei polliceatur, & sibi plus quàm alijs licere existimet. Imò qui reliquis præstant potentia, autoritate, eruditione aut similibus donis, hi se Deo plus debere cogitent, ut tam doctrinam quàm exemplo multos alios illi adducant.

Obseruauit hoc in presenti Apostolus. Nam ne quid confidentius dixisse putetur, causam dicti huius subiicit, & se necessitate urgeri testatur ut hoc faciat, dicens: Et Grecis & Barbaris, tum sapientibus tum insipientibus debitor sum. Quibus verbis argumentum subest eiusmodi: Quicumq; publicæ omnium salutis ex officio consulere debent, ijs non licet ut aliquem negligant. Atqui ego in hoc constitutus sum, ut verbum salutis omnis loci & ordinis hominibus prædicem. Ergo vos negligere aut præterire non debeo, & quantum in me est, paratus sum vobis quoq; qui Romæ estis, euangelizare. Vis autem argumenti ex peculiari vocatione Pauli dependet, qua Deus illum gentium Apostolum & doctorem constituerat. In quam ille respiciens ad Corinthios scribebat: Si euangelizem, non est quòd gloriar: necessitas enim mihi incumbit. Væ autem mihi est, nisi euangelizem. Ad illustrationem verò argumenti facit enumeratio, qua omnis generis homines comprehendit. Græcorum nomine

Cur Romæ uenire optarit.

Paulo necessitas euangelizandi incubuit.

enim intelligit gentes, quæ disciplinis & bonis legibus instructæ vitam degunt honestiorem. Barbaros autem dicit homines incultos, qui ante receptam Christi cognitionem pro suo arbitrio vivebant, adeo ut cum illis commercia habere non omnino tutum esset. Deinde sapientes & insipientes nominat, & duobus hisce ordinibus reliquos omnes complectitur. Vult autem ex his inferre Apostolus, quod cum hætenus Romanis non potuerit coram Evangelium prædicare, necesse omnino fuerit illos per epistolam admonere, ut se debito erga illos utrumque liberet. Vnde colligitur, hoc scripto totam Evangelij doctrinam contineri, sicuti ea ab Apostolis prædicata fuit: & quod nihil docuerit Paulus quàm quod à Domino acceptum Ecclesijs communicare debuit.

Euangelij commendatio.

Facit autem hic locus plurimum ad Euangelij commendationem, & illud omnibus alijs disciplinis longè præstare docet. Nam ut à Mosis Lege exordiamur, erat quidem illa diuinitus promulgata, & diuinam voluntatem exponebat. At eadem solis Iudeis data fuit, & ab eius promissionibus reliquæ gentes exclusæ fuerunt. Philosophia verò, cui gentes vacabant, non nisi acutissimis ingenijs conueniebat, eò quod multa contineret, quæ non à quouis possunt intelligi. Eadem est Theologie scholastica ratio, quæ hodie apud Pontificios in pretio habetur. Nam eam quoque non capiunt, qui non prius bonam ætatis suæ partem in philosophorum libris contriuerunt. Quid, quod neque ad Medicinæ, neque ad Iurisprudentiæ aut Mathematicarum artium studia omnes sunt idonei? Nulla denique ars est, nullum opificium manuarium, quod ab omnibus cum aliquo profectu addisci possit. Euangelium verò, quo salutifera illa rerum diuinarum atque humanarum cognitio traditur, ut omnibus prædicari debet, ita etiam ab omnibus potest intelligi, qui intellectum suum per fidei obedientiam Dei verbo subiiciunt. Possunt enim de huius articulis aut capitibus differere non modò docti & eruditi, verum etiam homines illiterati, opifices, nautæ, aurigæ, mulieres, pueri denique, qui sæpe ex Catechismo cum claris doctoribus non sine auditorum admiratione disputant. Est hoc magnum bonitatis Dei argumentum, qui eiusmodi salutis rationem instituit, quæ ab omnibus capi potest & intelligi. Debet ea nos ad huius studium excitare, ne ijs locum demus, qui ab illo vulgus hominum reiiciunt, & in Christiana religione mysteria fingunt, quæ nemo fando explicare, nemo item intelligere possit. Atqui non negamus regni Dei mysteria humanum captum superare: sed illius consequendi rationem simplicem & perspicuam in Euangelio tradi dicimus, à cuius cognitione neque pueri neque mulieres excludi debeant. Itaque omnium captui sese accommodent Ecclesiarum ministri, neque pudeat illos cum pueris quasi repuerascere, & apud rudiores crassiori (ut sic dicam) Minerua uti, ne hos sublimiori tractatione absterreant. Fecit hoc olim Christus, & Paulus olim Corinthios aliquandiu lacte cibabat, cum solidioris cibi nondum capaces esse videret. Meminerint denique ministri, se etiam cum Paulo sapientibus & insipientibus debitores esse. Mirum verò est ab hoc tam vehementer abhorrere Pontifices, qui Petri & Pauli successores dici volunt. Prætexunt quidem illi rudis vulgi ignorantiam, cum interim hoc vnum metuant, ne vulgus veritatis cognitione illuminatum dolos ipsorum intelligat, & ab illis secessionem faciat. Itaque populum ad rancidas Monachorum Legendas, imò ad muta etiam simulachra remittunt, quos laicorum libros esse nugantur: digni ipsi planè, qui ad Baalami asinum remittantur, ut ex illo discant non resistendum esse Deo, qui in Filij sui cognitione omnes homines vult institui.

Paulum non pudet Euangelij.

Ceterum quia se tam propensum ad euangelizandum animo esse dixerat Paulus, aliam quoque sui studij causam, ex ipso Euangelio petitam, subiicit, qua simul inquis de illo hominum iudicijs occurrat. Ea enim est illius cõditio, ut plerisque hominum eius pudeat. Alijs enim absurdum esse videtur à solis scripturis pendere, & ijs simpliciter credere, quorum certa ratio non possit reddi. Alij stultum & iniquum putant, damnatis hominum viribus & vniuersis humanæ iustitiæ operibus, in vnius crucifixi merito omnem salutis spem collocare, & propter hunc carni mori, mundi amicitiam negligere, crucem & omnis generis aduersa subire, præsentia bona aspernari, ad futura autem & à nemine visa contendere. Ideo Epicuræi doctrinam hanc rident, politici verò homines ut seditiosam & bonis legibus inimicam damnant, hypocritæ autem ut prorsus impiam detestantur & hostiliter persequuntur: vulgò item stultissimi mortaliū esse putantur, qui huius causam tuendam suscipiunt. At omnium horum sententijs Paulus Euangelij definitionem opponit, dicens: Non enim pudet me Euangelij Christi

Christi: siquidem potentia Dei est ad salutem omni credenti, Iudeo imprimis, tum etiam Græco. Ita verò de semetipso loquitur, ut simul illos etiam officij admoneat, ne hominum auctoritatem & fauorem Euangelio præferant, neque ipsos huius pudeat propter mundum, qui de diuinis iudicare non potest. Pertinet hæc admonitio ad omnes homines, & de hoc ipso Christus in Euangelio grauius differit, quando se eos abnegaturum esse minatur, quos sui & Euangelij ipsius pudet coram mundo hoc prauo & adultero. Etenim si fidelem seruum non pudet sui heri aut principis, sed gaudet potius sibi occasionem dari suum studium & fidem erga hunc declarandi: nimium turpiter suam ingnauiam produnt, quos Christi pudet, cuius merito se ex inferni faucibus ereptos esse nouerunt. Verò doctrina hæc animos nostros magis moueat, & ardentius in nobis excitet Euangelij studium, proderit hanc illius definitionem cum suis partibus diligentius paulò excutere.

Primò potentiam Dei vocat, quod bifariam accipi potest. Vnus sensus est, ut Euangelium sic dici putemus, quia Christum prædicat, qui Dei potentia atque sapientia est. Et huic sententiæ fauet, quod idem Apostolus 1. Corinth. 1. scribit: Nos prædicamus Christum crucifixum, Iudeis quidem offendiculum, Græcis verò stultitiam: ipsis autem vocatis tum Iudeis tum Græcis, Christum, Dei potentiam & Dei sapientiam. Alter sensus est, ut organum siue instrumentum esse dicamus, quo Deus suam potentiam in nobis redimendis exerit. In idem tamen vterque sensus recidit. Nec frustra potentia meminit Paulus. Nam redemptio fieri non poterat, nisi debellatis prius hostibus, qui nobis dominabantur, peccato nimirum, diabolo, morte & ipso inferno: quorum omnium vires maiores sunt, quàm ut à nobis vinci possint. Imò totum hominem regenerari & immutari oportebat, quod ipsum sine efficaci spiritus virtute perfici impossibile erat. At omnia ista abundè præstat Christus, qui peccata nostra suæ mortis merito expiauit, diaboli caput contriuit, mortis laqueos dirupit, inferorum portas effregit, & ex verbi sui semine per spiritus virtutem genuit nos in Dei filios, qui prius iræ filij eramus. Et quia hic nobis per Euangelium non prædicatur modò, sed credentibus etiam offertur & præsens sistitur, rectè illud Dei potentiam vocat Apostolus. Quod ut Euangelium magnificè commendat, ita simul docet non timendum esse ijs, qui illi crediderunt, à mundo & huius principe, vel à morte & inferis. Habent enim penes se potentiam Dei, qua armati hæc omnia facile vincunt. Et huc Ioannes respexit, quando scribebatur: Hæc est victoria quæ vincit mundum, nempe fides nostra. Quis est qui vincit mundum, nisi qui credit quòd Iesus est filius Dei? 1. Ioan. 5.

Euangelium potentia Dei.

Secundò finem Euangelij indicat Paulus, quando potentiam Dei esse dicit ad salutem. Comprehendit autem salutis vocabulum omnem hominis felicitatem & veram beatitudinem. A peccatis enim nos liberat Christus, ex quibus originem duxit omne genus malorum, quo homines infestantur. Itaque sublato peccato, hæc quoque necessariò tolluntur: si non reipsa, certè quoad effectum, ne nobis porro noceant. Exarmata enim sunt suo aculeo (quod de morte & inferis alibi Apostolus dixit) peccato nimirum, quod solum illa nobis noxia reddit. Ut ergo crabrones, si aculeum illis eripias, adhuc quidem stridore & bombo alarum ignaros terrent, pungere autem non possunt: ira terribilis quidem adhuc est carni ignorantis morborum & mortis omniumque huius seculi calamitatum species, sed omnia illa ad animam vsque non penetrant, & tam abest ut credentes perdant, ut potius adiumento illis sint ad bonum, ut infra Capite octauo audiemus. Itaque felicitatem veram & omnibus numeris absolutam nobis Euangelium restituit, & aduersus huius vitæ misérias atque pericula, consolationes exhibet, quibus confirmati illis omnibus possumus superiores fieri. Neque hinc nobis quisquam obijciat, Euangelium multis exitio esse, & mortiferum odorem à Paulo alibi vocari. Hoc enim per accidens fit, eorum culpa & vitio, qui illud vel non recipiunt, vel illo pro affectuum suorum libidine turpiter abutuntur.

Finis Euangelij salutaris.

Ad huius expositionem facit, quòd hic quoque salutem ad credentes Apostolus restringit. Vnde colligitur nò mirum hoc debere videri, si salutem ex eo nullam consequantur, qui illi credere nolunt. Interim obseruemus, salutem non recitatione aut sono verborum, aut Euangelij lectione nobis obtingere, sed necesse esse, ut ipse hominis animus moueatur ad assentiendum ijs, quæ dicuntur. Id verò in electis Dei spiritus operatur, sine quo mens nostra nunquam ijs fidem habebit, quæ carnis iudicio ab omni ratione alienissima esse videntur. Quod Christus non obscure monet, quando neminem ad se rea-

salus ad solos credentes restringitur.

nire dicit, nisi quem pater traxerit. Et notum est quod de Lydia Philippensi Lucas scribit, Dominum eius cor aperuisse, ut ipsa attenderet, quae à Paulo dicebatur. Acto. 16. Hic verò discrimen inter Legem & Euangelium cernitur. Illa enim iustitiam & vitam ipsi promittit, qui Dei praeceptis obsequuntur, & ea faciunt quae illa iubent. Hoc verò credentes iustificari & servari docet. Neque alia salutis ratio verè monstrari potest, quando Christus, vnicus salutis author, non aliter per fidem potest apprehendi. Simul ergo epistola totius statum Paulus hoc loco attingit. Si enim salus ex Euangelio obtingit credentibus, sequitur nos ex fide iustificari, quia nisi iustificemur, spes salutis nulla nobis esse potest. Sed de his suo loco plura dicentur.

Euangelium
tollit gentium
discrimina.

Ceterum, ne fidei & salutis donum ad certam aliquam gentem restringeretur, & Iudaei quoque confutarentur, qui generis sui fiducia elati, regnum Dei sibi solis vendicabant, addit per expositionem: Iudaeo imprimis, tum etiam Graeco. Vbi observabimus, Graecorum nomine (quando hi Iudaeis opponuntur) omnes gentes intelligi, quae ab Israelis repub. alienae sunt. Ratio nominis est, quod plerique populi tunc temporis Graeca lingua uterentur. Sensus ergo est, salutem quae per Euangelium annuntiatur, ad omnes credentes pertinere absque omni respectu personarum aut gentis siue nationis discrimine: quod in epistolis ad Galatas & Colossenses magis discrete explicatur. Initium tamen facit à Iudaeis, non quod horum salus perfectior aut plenior sit, sed quod patribus illorum primum promissa fuit, & quod Christus iussit à Iudaeis praedicandi initium facere Apostolos. Observat ergo ab hoc traditum ordinem, ne illum ex priuato gentis odio inuertere putetur. Sed tempus est, ut dicendi finem faciamus. Discant modo quotquot servari cupiunt, Euangelium audire, in quo potentiam suam saluificam Deus exerit, audito credant, & ita salui erunt per Iesum Christum, Dominum nostrum, cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum. Amen.

H O M I L I A V.

Iustitia enim Dei in eo reuelatur, ex fide in fidem, sicut scriptum est: Iustus ex fide uiuet. Etenim palam est ira Dei è caelo aduersus omnem impietatem & iniustitiam hominum, ut qui ueritatem in iniustitia detineant.

Quia Diui Pauli institutum est, hac epistola totius doctrinae Euangelicae summam complecti, commodè in ipso statim exordio Euangelij definitionem praemisit, dicens Dei potentiam esse ad salutem omni credenti. Nam etsi hoc in Euangelij commendationem potissimum dicatur, simul tamen hoc dicto epistola totius statum attingit, qui est. Homines sola fide in Iesum Christum iustitiam atque salutem consequi. Atqui multis hoc absurdum videri poterat, Iudaeis maxime, qui iustitiam operibus tribuebant, philosophis item & horum sectatoribus, qui in virtutes (quae morales dicuntur) imprimis erant intenti: Ideo definitionis huius expositionem & confirmationem nunc subiicit, & ea occasione disputationem, quam instituerat, paulatim ingreditur, & quasi aliud agens, in eam lectores quoque abducit, ut ea legant & cognoscant, à quibus alioqui abhorreere potuissent. Quo exemplo ostenditur, Apostolos inter docendum & scribendum iudicio magno usus esse, neque phanaticorum fuisse similes, qui tunc demum se spiritu duci arbitrantur, si inconsiderata importunitate & absque omni iudicio effutiant quicquid in buccam venit, & omnia temere confundant. Non est hoc spiritus sancti indicium, sed eius qui olim gentium vates exagitauit, ut ea dicerent, quae ne ab illis ipsis quidem intelligebantur. Sed audiamus Paulum, qui duobus argumentis probat, quod in Euangelij definitione proposuit.

Euangelij effectus.

Primum ab Euangelij effectu sumit. Nam iustitia Dei (inquit) in eo reuelatur, ex fide in fidem, &c. Iustitiam Dei dicit, quae coram Deo consistere potest, & eius iudicio probatur. Quam sic vocat, partim ut eam opponat humanae iustitiae, qua neminem in Dei conspectu iustificari posse, omnes scripturae testantur: partim quia Dei donum est. Innuit ergo eam in nobis & ex nobis ipsis nullam esse, qui natura peccatores sumus, ut postea pluribus demonstrabit. A Deo igitur eam nobis dari oportet: quod Chrysostomus observans, eam δωρεν, id est, caelitus obuenire ait. Et quia eadem per Euangelium reuelatur, satis constat, damnari hic omnem iustitiam, quae ex humanarum

manarum traditionum obseruatione quaeritur. Argumentum verò, quo Paulus utitur, est eiusmodi: *Vt homines seruentur, Dei iustitiam habeant oportet. Atqui hæc reuelatur & exhibetur per Euangelium, si huic verè credamus. Ergo Euangelium est potentia Dei ad salutem credentibus, neq; aliter quàm ex illo salus obtingit. Vbi primò obseruare decet, quomodo iustitia Dei in Euangelio reueletur. Predicatione nimirum, non quidem nuda & inani, quæ aures modò feriat, sed efficaci & viuâ, quæ spiritus ipsam hominis mentem penetrat, cui reipsa offert & exhibet quod verbis pollicetur. Reuelandi tamen verbo utitur Paulus, ut Euangelij effectum apud homines magis exprimat. Dum enim electis suam iustitiam Deus in Christo communicat, non facit hoc illis nescientibus, sed ita agit in animis illorum, ut sentiant & intelligant se in gratiam receptos & Christi iustitia donatos esse: quò fit, ut salutis suæ certi damnationem nullam metuant. Sentiant præterea spiritus operationem, quæ nouam in illis voluntatem gignit, atq; animos serio pietatis veræ & innocentie studio accendit. Et quia spiritus ille in effectum erumpit, iam impijs quoq; iustitia illa reuelatur, ut vel inuiti huic testimonium ferant, & ita Deum patrem in pijs glorificent. Exempla huius rei multa extant. In primitiua certè ecclesia Hierosolymis tanta spiritus sancti virtus in piorum vita atq; moribus sese exeruit, ut illam vulgò omnes agnoscerent, & occulto numinis metu territi non auderent se illis coniungere. Postea autem cum Traianus Imperator Christianos persequi instituisset, Plinius secundus, Asiæ Proconsul luculentum de illorum iustitia & innocentia testimonium perhibuit. Similiter cum non multò ante Constantini Magni Imperium Deus horribili fame & lue mundi crudelitatem ulcisceretur, quæ in cultores suos pleriq; multis annis saeuierant, Christiani autem non suis modò, verum etiam hostibus charitatis officia præstarent, inter gentes passim voces illæ auditæ sunt, solum Christianorum Deum esse verum Deum, neq; aliam fidem aut religionem esse tam sanctam, quàm Christianorum sit. Et huius generis multa etiam hodie fiunt inter eos, qui Euangelio rectè crediderunt. Neq; enim latere potest iustitia Dei, neq; opprimi, quò minus sese palam exerat. Vnde certò colligimus, illa desitutos esse omnes eos, qui hominem salutis certum fieri posse negant, & qui horum traditionem secuti hinc inde discurrunt, & incertis de fide opinionibus circumferuntur. Item eos quoq; qui affectibus prauis dediti, à veræ pietatis studio abhorrent, & ita viuunt, ut multis scandalò potius sint quàm incitamento ad bonum, & vitæ suæ exemplo elucentem in Euangelio Dei iustitiam atq; gloriam obscurant.*

At quia nequicquam reuelatur illa, nisi nobis quoq; communicetur & ipsi eam apprehendamus, *Vt Dei iustitia nobis communice-*
qua ratione id fiat videndum erit. Docet id Paulus cum ait: Ex fide in fidem. Et priori loco fidem
Dei, secundo fidem nostram intelligit. Dicitur autem fides Dei veritas, quæ in præstandis promiss-
sionibus utitur. Sic infra fidei vocabulo utitur, quando Cap. 3. dicit: Num incredulitas Iudæorum
fidem Dei faciet irritam? Id est, num propter illorum incredulitatem Deus suam quoq; fidem faller,
ut promissa non præstet? Fides autem nostra est, quæ Dei promissiones apprehendimus. Est ergo
huius loci sensus, Deum fideliter præstitisse promissiones patribus datas, & in filio suo per Euange-
lium omnibus offerre iustitiam veram & salutem perfectam: huius autè participes eos demum fieri,
qui Euangelio firmiter credunt, & ita Christum, veræ iustitiæ authorem, ex animo amplectuntur.
Scio locum hunc à quibusdam aliter exponi, sed hic mihi instituto Pauli præ alijs conuenire videtur:
quia relatione, quæ inter fidem nostram & Dei promissiones est, pulchrè exprimit, adeoq; fidei veræ
fundamentum indicat. Imprimis autem scire oportet, fidei iustificantis nomine non temere cõceptam
in nobis opinionem, neq; etiam generalem illam assensionem denotari, quæ historia in sacris literis com-
prehensæ credimus: sed eam potius, quæ hæc omnia nobis applicamus, & nobis certò persuasum habemus
Iesum Christum nobis à Deo iustitiam, satisfactionem, sanctificationem & redemptionem factum
esse, & proinde ad nos pertinere eorum omnium fructum, quæ ille fecit & passus est. Hæc illa fides est,
quæ iustificat: quia Christum apprehendit, cuius iustitia nos apud Dei tribunal tuetur, eò quòd hic
illam nobis imputat. Sunt hæc obseruanda non modò propter eos, qui inani fidei professione seipso de-
cipiunt: verum etiam propter eos, qui fidem implicitam docent, & sufficere clamant, si quis se manere
dicat in fide ecclesiæ, etsi quid illa credat non norit. Sunt hi nimis ridiculi, ne quid grauius dicam.
Quia enim Ecclesiæ ex fide coalescit, illam quoq; ignorabunt, quicunque de fide nihil certi habent.
Et cum fides Dei promissionibus nitatur, quæ certæ & euidentes sunt, illa incerta esse non potest.

Adde his, quod Christus à nobis fidei confessionem exigit, & Petrus nos semper paratos esse vult, ad reddendam illius rationem. At quomodo illam vel confiteri, vel eius rationem reddere poterimus, si nullis certis articulis comprehensa, ab aliorum autoritate dependeat?

Locus ex Habakuk cap. 2.

Porro quod dixit, prophetico testimonio confirmat Apostolus, & quidem non absq. causa. Absurdum enim plerisq. videtur, hominem peccatorem & flagitiosum subito per Euangelium ex fide iustificari, non vllis præcedentibus operum meritis aut satisfactione, qua commissa scelera ipse expiet. Olim certè hoc Christianis non Iudæi modò verumetiam gentium philosophi obiecerunt. Et hodie ferè aduersarij nostri hinc calumniandi occasionem arripiunt. Ostendit ergo Paulus, se non noui & prius inauditi dogmatis authorem esse, sed prophetas olim idem docuisse. Vbi videmus in quanto pretio apud illum fuerint prophetarum scripta, quando horum autoritate vitur in asserendo præcipuo doctrinæ & fidei Christianæ articulo. Et sufficit exemplum hoc confutandis ijs, qui nobis absq. scripturarum testimonio noua dogmata obrudunt. Extat autem locus, qui hic adducitur in Habakuk propheta cap. 2. Solatur ille sui seculi homines, qui dura Manassæ tyrannide premebantur, deinde eorundem posteros quoq. quos in Babylonem abducendos esse præuidebat. Et quia natura nostra impatientes sumus in afflictionibus, & idè aduersus Deum murmuramus, grauitè monet, vt moram omnem patienter ferant, & Domini manum expectent, qui suos non sit neglecturus, & tandem confirmationis loco infert: Ecce eius, qui se munit, anima non est recta in ipso, iustus autem in fide sua viuet. Opponit autem inter se Habakuk duo hominum genera. Primum eorum est, qui omisso Deo & verbo eius ad externa præsidia respiciunt, adeoq. ceu arcibus extructis sese aduersus illum muniunt, ne eius discipline subijciantur. Horum anima non est recta in ipsis, id est, hi nihil rectè instituunt, neq. vnquam quiescunt, sed diuersis consilijs distrabuntur, & Deum indies magis offendunt. Alterum iustorum est, quo eos comprehendit, qui positis affectibus toti à Deo pendent, eius promissis confidunt, & quicquid ille imponit patienter ferunt. Hi in fide ista sua viuunt, & omnibus aduersis superiores fiunt. Hæc nunc Paulus ad iustificationis & salutis æternæ negotium transfert, idq. commodissima ratione. Quia enim beneficia, quæ olim patribus contulit Deus, figuræ atq. sigilla fuerunt liberationis futuræ in Christo, & propter hunc Israeliticam rempub. Deus seruauit, vt in illa ex Davidis familia ille præfinito tempore nasci posset: rectè ad fidei nostræ doctrinam accommodatur, quod patribus olim in Babylone oppressis dictum fuit. Et si rem ipsam inspiciamus, eadem planè est salutis æternæ ratio. Quotquot enim in illa proprijs viribus confidunt, & suorum operum atq. meritorum arces extruunt, quibus sese aduersus legis maledictiones & Dei iudicium tueantur, ij nihil vnquam recti faciunt, sed intra animos suos misericè tumultuantur, & quàmuis noua indies salutis præsidia conquirant, perpetuò tamen sitiunt (vt Samaritanæ Christus dicebat) neq. effugere possunt conscientie terrores, quibus infestantur. Est hoc notius, quàm vt demonstratione prolixiori opus habeat. At qui in solius Dei gratiam intenti Christum apprehendunt, & in eius merito acquiescunt, ij fide sua viuunt. Primum enim intra animos suos consolationem sentiunt, quæ pulsas conscientie terroribus illos recreat & quasi in vitam restituit. Deinde vitam quoq. suam & actiones secundum verbi diuini canonem dirigunt, neq. ex eorum numero sunt, qui fide abnegata carnis cupiditatibus immerguntur, & viuentes sunt mortui. Postremò non frustrantur spe sua, sed quam in Christo expectant vitam æternam reuera consequuntur. Vides ergo cum noui testamenti doctrina veteres quoq. prophetas consentire, & huius caput præcipuum esse, quod miseris nobis iustitia & salus ex fide sola obtingat, qua Christum apprehendimus, qui per Euangelium prædicatur. Trascuntur nobis propter hanc doctrinam Romanenses, sed cur non spiritui sancto litem mouent, qui hanc per prophetas & apostolos promulgauit? Nos enim qui sumus, vt tantis authoribus atq. testibus confirmatam doctrinam in hominum gratiam mutemus? Obseruabis autem in propheta verbis, quod iustum ex fide S V A viuere dicit. Non expressit quidem particulam S V A Paulus, quia negotium hoc nunc in genere tractat, & quod apud Græcos (vt etiam Latinos) particula eiusmodi ferè subintelliguntur. Est autem singulari attentione dignissima. Vt enim singuli per se Christo opus habent, ita fidem propriam habeant oportet, qua illum apprehendant. Falluntur ergo vehementer, qui de sua fide parum solliciti, patrum suorum fide gloriantur, & ea se saluos fore sperant: vt Iudæi olim, qui Abrahamo progenitore & eius virtute superbiebant. Item qui in diuorum meritis spem salutis collocant

locant, aut à Monachis opera supererogationis redimunt, vt per ea seruentur. At cum fides aliena non seruet, multò minus hoc opera aliena facient, & ea quidem quæ secundum hominum traditiones sunt.

Transeamus nunc ad alterum argumentum, quo Euangelij definitionem & præcipuum huius epistolæ caput Paulus confirmat. Sumitur hoc à contrarijs, quòd nimirum homines omnes priusquam per Euangelium innouentur, peccatores & iræ obnoxij sint. Et huc pertinebunt, quæ ferè ad finem cap. tertij vsq. dicuntur. Potest autem omnium summa hoc Syllogismo comprehendi: Quicumq. peccatores & iræ obnoxij sunt, hi iustitiam & salutem ex seipsis non possunt habere. Atqui omnes homines peccatores sunt & iræ obnoxij. Ergo iustitiam & salutem ex seipsis habent nullam: & per consequens necesse est, vt hæc extra se quærant, nimirum in Christo, qui nobis per Euangelium prædicatur. De Maiori non disputat, quia communi sensu probatur. In Minori autem probanda multis insistit, & quia totus orbis tunc diuisus erat in Iudeos & gentes, de vtriusq. sigillatim agit, & tam hos quàm illos peccati conuincit, ostendens, quòd neq. gentibus lex naturæ & sapientia humanæ studium, neq. Iudeis lex Mosæica profuerit, quò minus horrendis sceleribus Dei iram contra seipsos prouocarint. Et quia difficile est hominibus persuadere, vt se peccatores esse fateantur, grauissima quæq. scelera commemorat, quæ neq. negari poterant, cum omnium oculis obuersarentur, neq. excusari cum per ipsam naturæ legem & communi omnium sensu damnentur. Ita verò (sicuti Christus præceperat) Euangelij doctrinam à pœnitentia orditur. Quia nisi intra animos suos conuincantur homines, Christum medicum & huius merito partem salutem non magni facient. A gentibus autem initio facto sic ait: Etenim palàm est iræ Dei è cælo aduersus omnem impietatem & iniustitiam hominum, vt qui veritatem in iniustitia detineant. Iræ vocabulo iustam vltionem & ex hac manantes scelerum pœnas intelligit. In Deum enim affectus illi impotentiores non cadunt. Irasci autem dicitur, quando vindictam iustam facit. Hanc autem è cælo fieri ait, id est, palàm & tam manifestè, vt nemo negare possit hæc à Deo irato & iusto scelerum vindice immitti. Possumus igitur ex verbis hisce eiusmodi argumentum colligere: Deus quia iustus est, nemini nisi scelerato irascitur: Idem verò iram suam & vltionem palàm in genus humanum effundit. Ergo totus mundus peccatis & flagitijs immersus est. Et hic quoq. Maiorem non confirmat, quia nemo tam Barbarus est, qui illam negare ausit. In Minori quoq. probanda non insistit, quia nota erant omnibus exempla diluuij, Sodoma-rum, Pharaonis, & imprimis regnorum mutationes, quibus iam inde à condito orbe Deus iram suam abundè declarauerat. Et vt de Romanis aliquid dicamus, in recenti hominum memoria erant bella ciuilia, quæ inter Syllam & Marium, Iulium & Pompeium, Iulij interfectores & eius cadis vindices Augustum, Antonium & Lepidum, deinde inter hos ipsos cum incredibili sanguinis effusione & totius orbis terrore gesta erant. Imò cum hæc scriberet Paulus, sub Imperatoribus, qui à pristina maiorum virtute iam pridem degenerauerant, modò fame & peste, modò prouinciarum defectione, modò publicis incendijs Deus iram suam exerebat. Inde verò vult colligant, iustitiam & salutem necessariò in Euangelio quæri debere, per quod illa nobis Deus in Christo offert. Interim nos quoq. ex hoc loco generalem doctrinam petamus, vt visis irati Dei signis & publicis calamitatibus, nos ista peccatis nostris meruisse cogitemus, & de Christo admittendo solliciti simus, in quo pœnitentiam simul & peccatorum remissionem ille nobis offert. At deploranda hic venit nostri sæculi contumacia, quo pleriq. ita callum obduxerunt, vt quàmuis Deus peste, fame, morborum nouis generibus, bellis exteris atq. ciuilibus, ecclesiarum item dissipatione, & infinitis alijs modis iram suam testetur, adeoq. è cælo contra nos fulminet, hæc tamen peccatorum supplicia esse non agnoscant, sed aut securi nimis omnia contemnant, aut aduersus Deum insolenter insurgant, suis nimirum munitionibus & viribus frezi, quod olim (vt modò audiuius) in sui sæculi hominibus Habakuk propheta reprehendit. Hic ergo tubam verbi Dei ministri inflare debent, & iratum Deum iraq. eius causas digito monstrare, neq. eorum formidare iudicia, qui ipsos hoc nomine seditionum & barbarum accusant: cum Paulum audiant, qui ad Romanos orbis totius dominos scribens ab ijs initium facit, quæ dictu & auditu horrenda atq. intolerabilia videri poterant.

Sed ne temere ex solo euentu argumentari videatur, causas iræ & vltionis diuinæ disertis verbis indicat: peccata nimirum, quorum singulas species duobus generibus comprehendit, impietate peccata.

Omnes homi-
nes sunt pecca-
tores & iræ
Dei obnoxij.

Fons omnium
peccatorum.

scilicet & iniustitia, quibus mox fontem omnis mali subiicit. Etenim palam est (inquit) ira Dei cœlo aduersus omnem impietatem & iniustitiam hominum, &c. Sub impietate omnia complectitur, quæ aduersus primæ tabulæ præcepta in Dei cultu & religione designantur, & directè in eius contumeliam tendunt: vt pote falsas de Deo opiniones, cum aut Dij plures finguntur, aut Epicuræo errore eius prouidentia circa res humanas negatur: supersticiosos item & nefarios cultus, rituum sacrorum prophanationem, nominis Dei multiplicem abusum, idololatriam, & quæcunq; alia huius generis commemorari possunt. Et quia his primum locum tribuit, non obscure docet, scelus quouis supplicio dignum esse, si de Deo aliter sentiamus, vel aliter illum colamus quàm ille præcepit: Damnantur ergo hic, qui animi sui intentionem ad excusandas superstitiones sufficere putant. At si ab ijs peccatur, & illis Deus irascitur, quid de ijs aliquando statuatur, qui illum hostiliter insectantur, dum verbum eius oppugnant, nomenq; illius venerandū execrationibus, periurijs & Magicis artibus polluunt? Deinde iniustitiæ nomine peccata secundæ tabulæ comprehendit, quæ cōtra charitatem proximi sunt, qualia sunt contemptus parentum & eorum qui parentum loco sunt, cædes & violenta quorundam oppressio, doli, fraudes, imposturæ, rapinæ, furta, luxus & libido, legum & iuris euersio, iniqua iudicia, calumniæ, conuitia, obrektionem, ipsæ deniq; cupiditates, quæ animum accendunt, vt talia velint homines, & de ijs perpetrandis meditentur. Ergo hæc quoq; Deus iusto & vindice oculo obseruat, quæ pleriq; hominum pro leuiculis ducunt: sed (vt alibi quoq; scribit Apostolus) hæc sunt illa, propter quæ venit ira Dei super omnes filios contumaces: quod innumeris scripturæ locis & exemplis probari poterat. Fontem verò omnis mali aperit, quando homines veritate in iniustitia detinere ait, & simul eo dicto omnem excusationis prætextum ipsis aufert. Dicitur autem hoc loco veritas (vt sequentiæ docent) vera Dei & voluntatis eius cognitio, tam ea quæ ex lege naturæ adhuc in nobis reliqua est, quàm quæ nostro studio & industria acquiritur. Detinetur hæc in iniustitia, quando corrupta nostra voluntas illi præualet, nosq; prauas cupiditates illi præferimus, & ita scientes designamus quod iniustum & iniquum est. Et detineri tunc dicitur, quia dum in effectum erumpere cupit, ab affectuum laqueis captiua instar constringitur, ne quid boni in nobis operari possit. Expressit hanc veræ rationis & carnis luctam egregiè Poëta in Medæe persona, quam inter alia loquentem inducit Metamorph, libro septimo:

Sed trahit inuitam noua vis, aliudq; cupido,

Mens aliud suadet: video meliora proboq;

Deteriora sequor, &c. Et huius quidem generis multa olim inter gentes atq; Iudæos fiebant, quæ cum omnibus nota essent, & hanc naturæ corruptionem singuli in semetipsis sentirent, exemplis non opus erat. Vtinam verò non etiam hodie inter Christianos pleriq; veritatem in iniustitia detinerent. Quid enim aliud faciunt, qui cum sciant Euangelij doctrinam veram esse, huic tamen Papiasticas traditiones præferunt, vt quoad carnem liberius viuant, & mundo hoc magis propitio vtantur? Qui item intra conscientias suas conuicti, naturæ legibus contraria faciunt, monitores fidos oderunt, & eo vsq; interdum erumpunt, vt se in illorum contemptum hæc aut illa facturos dicant. Quibus eos adde, qui plagis & horrendis Dei iudicijs aliquando domiti, vt veritatem confessi fuerint, mox tamen Pharaonis instar ad ingenium redeunt. Fiunt hæc omnia passim hodie, & adhuc Dei iram in nos cœlitus sæuientē admiramur? Nobis ergo applicemus quod hic de gentibus dicitur, & repressis pro virili cupiditatibus carnis, quæ veri & recti notitias in nobis extinguere solent, euangelium audiamus, vt Christum Iesum vera fide amplexi, in illo iustitiæ Dei & salutis æternæ confortes efficiamur. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

HOMILIA VI.

Propterea quòd id quod de Deo cognosci potest, manifestum est in ipsis: Deus enim eis manifestum fecit. Nam quæ eius sunt inuisibilia, dum per res conditas intelliguntur, ex creatione mundi peruidentur, Æterna scilicet eius tum potentia tum diuinitas: ad hoc, ut sint ipsi inexcusabiles. Propterea quòd cum Deum cognouerint, tamen non ut Deum

Deum glorificauerunt, neque gratias egerunt; sed uani facti sunt in rationationibus suis, & obtenebratum est desipiens cor eorum.

STatus & principalis epistolæ huius propositio est, homines non ex operum suorum meritis, sed ex gratia Dei per fidem in Iesum Christum iustitiam & salutem consequi. Videtur autem hæc doctrina humanæ rationi absurda, eo quod homines vulgò suis operibus & meritis multum tribuere solent. Ideo ab initio statim Paulus illos omni iustitiæ laude spoliât, & omnes homines, cum gentes tum Iudæos, peccatores & iræ Dei obnoxios esse docet, & proinde necessarium esse, ut iustitiam & salutem extra se quarant. Quod ut maiori cum perspicuitate & efficacius demonstraret, à gentibus initio factò, non peccata modò, sed ipsam Dei iram atque ultionem illis ob oculos posuit, quam ille iam inde à condito orbe horrendis iudiciorum suorum exemplis declarauerit: idque non temere, sed propter impietatem & iniustitiam hominum, qui veri rectique notitiam in iniustitia detinuerint. Ad quorum confirmationem faciunt, quæ deinceps sequuntur. Nam quæ de gentium iniustitia & impietate dixerat, ita nunc exponit, ut nemo tam stupidus sit, qui ea non intelligat, nemo item tam perfrectæ frontis, qui eadem negare ausit. Nam præoccupatione diluit quod vnum poterat obijci ab aduersariis: Gentes non habuerunt legem, quæ illos in Dei & voluntatis eius cognitione institueret: Ergo non debent accusari transgressionis, & multò minus damnari propter ea, quæ non ex malitia, sed errore & ignorantia præter officium fecerunt. Sed occurrit Paulus, & illis quoque manifestatam fuisse docet Dei cognitionem, ut plurimum proficere potuerint, si ea gratia digne voluissent uti: peccauisse autem eos partim incuria & negligentia, partim ingrati tudine & malitia, & proinde nullum illis reliquum esse iustæ excusationis pretextum. Est autem locus hic multa consideratione dignissimus. Docet enim, quibus medijs homines in Dei cognitionem peruenire possint: quomodo item in huius studio peccetur, & quid maxime vitandum sit ijs, qui in eo proficere cupiunt. Non pigeat ergo singulas partes ex ordine diligentius examinare.

Primum probat illos veritatem in iniustitia detinuisse, dum seipsos potius quam illam securi sunt: & ita illis ignorantie pretextum siue excusationem eripit. Sic verò scribit: Propterea quod id quod de Deo cognosci potest, manifestum est in ipsis: Deus enim eis manifestum fecit. In ipsis, id est, in animis ipsorum hæc manifestata fuisse ait, ut propriæ conscientie testimonio illos conuinci ostendat. Diserte autem nominat τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ, id est, quod de Deo cognosci potest ab hominibus. Sunt enim quæ humanæ rationis acumine cognosci non possunt: qualia sunt trinitatis adoranda mysterium, Filij Dei incarnatio, diuinitatis & humanitatis coniunctio in vna indiuidua persona, & quæcunque ad solidam siue plenam & perfectam Christi cognitionem & humani generis redemptionem faciunt. Testatur hoc ipse Dominus, qui olim Petro, cum eum Dei filium & redemptorem nostrum confessus esset, dicebat: Beatus es Simon, fili Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cælis est. Et idem in genere Matthæi 11. pronuntiat: Nemo nouit filium, nisi pater: neque patrem quisquam nouit, nisi Filius, & cuiusque voluerit filius reuelare. Hæc ergo excipit in præsentī Paulus, ne quis humanam rationem sibi ipsi ad salutem consequendam sufficere putaret, interim gentibus eam notitiam Dei tribuit, quæ illis excusationem omnem eripiat. Prodest autem diligenter obseruare distinctionem illam, ne nostri ingenij acumine freti & carnis curiositate seducti ea velimus scrutari, quæ nostrum captum superant. Imposuit hoc olim gentium philosophis, ut suo loco pluribus dicetur. Et inter Christianos hæc ferè præcipua hæresum causa fuit, quod acuti & superbi homines diuinitatis mysteria altius inuestigare ausi sunt, & iidem postea contendendi libidine abrepti defendendum susceperunt, quod ex suo cerebro semel statuerant. Ad quem lapidem etiam hodie multi offendunt, qui simul publicorum in ecclesia dissidiorum atque scandalorum authores sunt. Discant ergo singuli seipsos intra metas suas continere, & assidui quidem sint in iustitiæ, sapientiæ, bonitatis & omnipotentie diuinæ aliorumque similium consideratione, quæ nobis ad pietatem incitamento esse possunt: in reliquis autem simpliciter credamus Dei verbo in scripturis reuelato, & patienter expectemus tempus illud, quo corruptæ naturæ vinculis liberati, Deum facie ad faciem videbimus, & in eius conspectu gaudiorum atque bonorum æternorum satietate fruemur.

Gentibus excu-
sationem om-
nem eripit.

Gentes ex Dei
revelatione dis-
dicerunt.

Ceterum diligenter simul observari debet particula, quam per causæ redditionem Paulus subiicit: Deus enim eis manifestum fecit. Addidit hoc, ne quis quantulamcumque cognitionem Dei nostræ rationis viribus aut industria tribuat. Nisi enim illa diuinitus illuminetur, Deum aut omnino nulum esse putabit, aut eius loco portentum aliquod aut idolum finger, & novis indies erroribus seipsam dementabit. Unde apparet gentes ex Dei suggestione habuisse quicquid de illo bene & sapienter locuti sunt, & proinde illi omnem laudem atque gloriam transcribi debere. Facit hoc ad amplificandam culpam, quam illis Paulus impingit: quia eo minus habent excusationis, quod diuinitus reuelatam veritatis lucem sua malitia & temeritate obscurauerunt. Cauendus est autem diligenter illorum error, quos humanæ sapientiæ & eloquentiæ splendor ita fascinat, ut solis philosophorum libris intenti, ex illis ea addisci posse putent, quæ ad Deum verè cognoscendum & colendum, & proinde ad salutem consequendam nobis necessaria sunt. Abutuntur hi loci istius autoritate, & de plena atque salutifera Dei cognitione exponunt, quod (ut ante monuimus) in eum finem duntaxat Apostolus dixit, ut gentes coram Deo inexcusabiles esse euincat. Hoc ipsum ergo nos etiam in philosophorum scriptis observare decet, ea verò, quæ ad salutis & veram fidei cultusque diuini rationem pertinent, ex prophetarum & apostolorum libris petamus, quos Deus catholicos siue vniuersales totius orbis doctores constituit. Etsi enim quædam præclare dicant philosophi, longis tamen ambagibus lectores circumducunt, & perplexis disputationibus fatigant, & plerumque magnis voluminibus vix tandem explicant, quod propiori spiritus afflatu edocti propheta & apostoli vno aut altero verbo expediunt.

Quomodo
Deus se manife-
stauerit geni-
bus.

Sed pergamus in Pauli verbis, qui secunda huius loci parte modum manifestationis huius exponebat. Nam quæ eius sunt inuisibilia, id est, quæ in Deo visu & sensibus percipi non possunt, ea ex creatura vel ipsa creatura mundi peruiidentur, dum intelliguntur per res conditas. Et quæ nam illa sint docet: Aeterna scilicet eius potentia atque Diuinitas. Sensus est, quod ex rerum creaturarum consideratione cognoscere potuerint Deum esse, & eundem æternum atque omnipotentem esse. Quod quæ ratione sit factum, facile est videre. Si enim homo mente paulisper à terrenis curis atque studiis subleuatus totam hanc mundi machinam consideret, quæ ut decore mirifico ornata est, ita certis legibus gubernatur: fieri non potest, quin cogitet esse aliquem, qui hæc omnia condiderit, condita suis legibus circumscripserit, & eadem intra illarum fines contineat. Fatetur hoc Cicero, qui lib. 1. de legibus sic scribit: De hominibus nulla gens est, neque tam immansueta, neque tam ferrea, quæ non, etiamsi ignoret, qualem Deum habere deceat, tamen habendum sciat. Et rursum alibi: Quid potest esse tam apertum tamque perspicuum, cum cælum suspeximus, cælestiaque contemplati sumus, quam esse aliquod numen præstantissima mentis, quo hæc regantur? Idem in primo Thuse. quæst. Deum ex operibus agnoscisci fatetur. At hoc dato principio, mox qualis ille Deus sit, videre incipimus. Quia enim omnium creatorem & proinde creatis omnibus priorem esse sentimus, luculentum habemus intra nos de eius æternitate testimonium, quod ijs confutandis sufficit, qui Deos nasci aut ab hominibus fieri fabulantur. Sequuntur mox alia, quæ Dei cognitionem magis illustrant. Si enim singularum mundi partium mirabiles motus & effecta contemplemur, hæc nos de immensa creatoris potentia admonebunt. Si decorum & sibi ipsi per omnia conuenientem dispositionem expendamus, illius sapientiam admirabimur. Si firmum sibiique semper constantem huius machine ordinem videamus, simul Dei veritas in oculos incurret. Si singulorum usum & ex ijs ad homines redeuntem vtilitatem spectemus, de eiusdem erga nos bonitate cogitabimus. Neque hic semper necesse est in cælos suspicere, & astrorum motus & naturæ arcana observare, quæ plerique ob ingenij ruditatem non intelligunt. Sufficiunt enim ad contemplationem istam flores agri, volucres, & minutissima quæque animalcula, quorum siue formæ siue agilitatem & industriam spectes, velis nolis cogeris in illis virtutem aliquam humanam maiorem agnoscere. Vel si qui in semetipsos respiciant, & membrorum corporis sui dispositionem & usum considerent, illico videbunt diuinæ potentiæ, bonitatis & sapientiæ argumenta. Quod si his addas exempla iudiciorum Dei, quibus aut cultores suos tuetur & liberat, aut hostes punit, tum perspicua simul sue mansuetudinis & iustitiæ indicia apparebunt. Verissimè ergo hoc dixit Paulus, quod sui cognitionem Deus gentibus in operibus suis & tota hac mundi machina manifestauerit. Neque hoc philosophi dissimulant, in quorum scriptis multa passim occurrunt, quæ hisce possunt fidem facere. Potest tamen multorum instar esse, quod idem ille Cicero, cuius supra mentionem fecimus, in secundo de Legibus ad hunc

hunc modum scribit: Sit hoc à principio persuasum hominibus, dominos esse omnium rerum ac moderatores Deos: eaq̃, quæ gerantur, eorum geri ditione atq̃, numine, eosq̃, optimè de genere hominum mereri: & qualis quisq̃ sit, quid agat, quid in se admitcat, qua mente, qua pietate colat religionem, intueri, piorumq̃, & impiorum habere rationem. Poterant huius generis testimonia infinita adduci, sed illis minime opus est, cum quod Paulus dicit, communi omnium consensu probetur.

Nunc potius quod ille mox subiicit obseruemus: Ad hoc, vt sint ipsi inexcusabiles. Videntur ista causam finalem, propter quam Deus sese gentibus manifestarit, propriè exprimere. At non ideo sui cognitionem reuelat ille, vt nobis exitij causa sit, sed quod gentium vitio factum fuit, hoc Deo per accidens tribuitur, eò quod hic gentium ingratitude bene vsus est, & iustæ damnationis causam ex eo habuit, quod illis salutiferum fuisset, si eo bene vri voluissent. Ita euangelium multis in testimonium & damnationem prædicatur, qui illi contumaciter oblectantur, cum reuera verbum vitæ, imò Dei potentia ad salutem sit omni credenti. Omisissis ergo spinosis disputationibus, quas nonnulli hic instituunt de libero hominis arbitrio, & num Deus alicui peccandi & exitij author sit, statum potius inspiciamus, quem Paulus sibi propositum habuit: nimirum, vt ignorantia prætextum gentibus eriperet, quo pleriq̃, sese excusabant. Seruiat autem nostræ institutioni & emendationi exemplum istud, vt meminerimus, nos quoque inexcusabiles fore, si Dei cognitione destituti circa superstitiones vagemur, aut scelorum illecebras sequamur. Quæ enim gentibus olim proposita fuit ad cognoscendum Deum occasio, eadem hodie adhuc in omnium oculis versatur, & ad eandem scholam nos quoq̃, spiritus sanctus in scripturis remittit, vt nimirum ex mundi huius fabrica & singulis creaturis Dei potentiam, maiestatem, bonitatem & misericordiam agnoscere discamus. Huc enim pertinent, quæ ipse Deus cum lobo & eius collocutoribus differit, aduersus quos suum in omnes homines imperium iustum & liberum argumentis ex rerum natura desumptis demonstrat. Et David in Psalmis multa eius generis dicit, nec non prophetae frequenter cælorum expansionem, orbium cælestium motus, pluuiarum & niuium generationem, fulgura & fulmina, maris aestus, ventorum flatus & similia prædicant, vt nos in diuinæ maiestatis considerationem excitent. Imò stupidos & securos nimium aliquando ad ciconias, grues, hirundines & reliquas aves, ad boues item & asinos remittunt, vt istorum exemplo debita officia Deo præstare discant. Et vt ad Dauidem redeamus, ille impios diuinæ providentiæ contemptores argumentis ex corporis humani fabrica petitis confutat. Nam dicentibus illis, Dominus non videt, neque Deus Iacob intelligit: respondet ille: Intelligite stupidi in populo, & stulti quando demum sapietis? Is qui aures creauit, quomodo non audiret? qui oculum finxit, quo pacto non videret, &c? Facit horum consideratio multum ad excitandum in nobis Dei amorem verum, qui vt timorem eius ingenuum parit, ita gratitudinis quoque & piæ obedientiæ præcipua causa est. Est hic verus & proprius vsus physices, quem qui negligunt, ij ferè à Dei cognitione indies magis magisque recedunt, & ita tandem seducuntur, vt neque fulmina, neque terremotus, neque alia terribilia Dei opera obseruent, aut illis terreantur, eò quod omnia ad causas naturales referunt: Naturæ autem nomine vim quandam singulis mundi partibus à prima origine insitam intelligunt, quæ proprio motu & certo ordine agat atque operetur, Dei verò providentiam nullam agnoscunt, quæ ipsam quoque naturam cum suis actionibus regat. Dum ergo sapientissimi mortaliū videri volunt, stultissimos se esse declarant, quando Deum oculis & sensibus alijs sese ingerentem non agnoscunt, & sponte sibi ipsis nebulas offundunt, quibus excæcati à vero prorsus aberrant. Nos ergo ab ijs, quæ in sensus incurunt, animi oculos altius eleuemus, vt totius mundi creatorem & omnium quæ in illo fiunt gubernatorem agnoscere discamus, & eundem vt par est glorificemus. Procul verò à nobis relegemus Epicureorum ratiocinationes, qui numinis quidem sensum metumq̃, omnem in animis suis extinguere conantur, nunquam verò hoc quod volunt efficere possunt, eò quod intra conscientias suas conuicti nouos quotidie stimulos sentiunt, qui illis omnia infesta reddunt. Ergo studij sui non alium fructum referunt, quàm quod inexcusabiles fiunt apud Deum, quando videntibus oculis cecutiunt. Si enim hoc gentibus olim accidit, qui nullis præterea adminiculis iuuabantur, quanto magis istud in illis locum habebit, qui scripturas habent, quæ Dei verbum continent, quo de vsu operum eius & vera eorundem consideratione edocemur? Obseruabimus præterea confutari hoc loco eos, qui ima-

Dei manifestatio facit inexcusabiles.

Psal. 94.

gines tuentur, quod libri sint laicorum, ex quibus illi cognitionem Dei discant, & ad pietatis studium excitentur. Quid enim his libris opus est, quando ubiq; locorum se nobis Deus in operibus suis manifestat? Aut num hominum manibus facta simulachra aliquid docere potuerunt, quod non euidētius & perfectius multo ex ijs discatur, quæ ipse Deus suo verbo in eū vsum consecrauit? Dei certe essentiam imagine aliqua exprimi posse, omnes scripturæ negant. Bonitatem vero illius & potentiam, iustitiam item, veritatem, sapientiam & quæ alia sunt huius generis, quid opus est effingere, cum in eius operibus ubiq; eluceant? Sed plura de his alibi.

Ut gentes peccarint in Dei cognitione,

Nunc videamus, quomodo gentes in Dei cognitione peccarint, & inexcusabiles factæ sint. Comprehendit hoc quatuor capitibus Apostolus. Primum est, quod cum Deum cognouerint (ea nimirum ratione, quam modo audiuius) non tamen ut Deum glorificauerunt. Id est, non tanti fecerunt eius maiestatem, quanti eam debuerant facere, neque cultum impenderunt, qui illi conuenit. Deinde non egerunt gratias. Alij enim Epicuræi fuerunt, qui Deum res hominum nequaquam curare putarunt, & proinde beneficia eius non potuerunt agnoscere. Alij verò cum idololatriæ essent, creaturis aut fictitijs Dijs ea tribuerunt, quæ solius veri Dei sunt. Est hoc proprium idololatriæ, quod ne beneficijs quidem Dei mouentur, ut eum agnoscant, eò quod horum auctores fingunt alios, quos pro Dijs colere solent. Expressit hoc eleganter Hoseas, quando fornicantem Synagogam inducit loquentem: Ibo, sequar amatores meos, qui dant mihi panem meum, & aquas meas, lanam meam, & linum meum, oleum meum, & potum meum. Sed ibidem respondet Dominus: Et ipsa non agnouit, quod ego dedissem ei frumentum, vinum & oleum, quodque multiplicassem ei argentum & aurum, quæ ipsi Baal fecerunt, &c. Concurrunt ergo in hac idololatriarum ingratitude duo illa horrenda scelera, de quibus Ierem. 2. capite exclamat, dicens: Propter hoc obstupescite cali, exhorrescite & vehementer exarescite: quoniam duo mala fecit populus meus, me deseruerunt fontem aquarum perennium, ut effoderent sibi cisternas, cisternas (inquam) periculas, quæ aquas continere non possunt. Et sanè aliter fieri non potest. Quia enim communi sensu omnes homines nouerunt, Deo sibi opus esse, falsos sibi fingant oportet, quicumq; à vero illo & unico deficiunt: & tunc illud quoq; fit, quod de fornicante Synagoga Hoseas dixit: Exempla, quibus hoc probetur, hodie passim occurrunt. Quam graue autem istorum hominum scelus sit, simili eleganti docet Chrysostomus. Perinde enim eos facere dicit, ac si quis à rege acceptam pecuniam non in vsum & honorem regis, sed in prædones, scorta & impostores insumat, & hos ex illis splendidos atq; diuites reddat. Ut verò is lasæ maiestatis reus erit, ita in diuinam maiestatem ingrati illi peccant, qui Dei dona creaturis atq; Dijs suis falsis accepta ferunt. At simul de verò Dei cultu hic locus nos admonet, qui in eo consistit, ut illum glorificemus, & eidem grati simus. Fiet hoc, si ad illū unicū auctore referamus quicquid boni habemus, omnibus item utamur ad illius gloriā, eiusq; præceptis nos per fidei obedientiā subiiciamus. Sequitur tertium, quod in illis Paulus accusat. Vanifacti sunt in ratiocinationibus suis. Alij legunt, Frustrati sunt. Sed Græcum verbum plus quiddā significat, & simul studij ipsorū effectum comprehendit: quod nimirū nō modò à veri Dei cognitione & cultu vero aberrarint, sed suis quoq; ratiocinationibus seducti, ea excogitarint quæ vanissima adeoq; nulla sunt, Deos scilicet, qui nulli in rerum natura sunt. Quò Paulus etiam respexisse videtur, quando ad Corinth. de idolothytis scribens, inter alia dicit: Scimus quod idolum nihil est in mundo, id est, quod res inanis est, quæ Dei, qualis nullus vspiciat, nomine & titulo à superstitionis comendatur. Ex quo etiā sequitur superstitiones non minus inanes & vanas esse. Nam etsi cultus eiusmodi iudicio hominū probentur, inane tamē religionis & diuini cultus nomē habent, cum interim qui circa hos occupantur, seipsos colant & suis desiderijs seruiant. Euanescent ergo tales cū figmentis suis, quibus Deum colere instituunt. Addit autem his quarto loco Paulus: Et obtenebratū est desipiens cor eorū. Ipsi enim sibi nebulas offuderunt, quando non contenti ijs, quæ ipsi de se manifestauerat Deus, carnis suæ rationes secuti sunt, quæ de re in sequentibus plura dicentur. Nunc meminerimus, hæc quidē de gentibus dici ab Apostolo, ut disputationis instituta statū confirmet: eadem tamē de Christianis etiā dici posse, & quidē maiori cum crimine, qui relicto Dei verbo cultus ex suo cerebro instituunt, Deos item nouos fingunt, & ipsi sibi tenebras offundunt, quibus reuelata in euangelio veritatis lux obscuretur. Vigilemus ergo aduersus carnis nostræ ratiocinationes, neq; hominū supersticiosorū placita admittamus, sed in solius Dei verbum intenti simus, quod

quod Iesum Christum predicat, qui catholicus aeternae veritatis doctor & lux mundi est, quam qui sequuntur, in tenebris non ambulant. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum, Amen.

H O M I L I A VII.

Cum se profiterentur sapientes, stulti facti sunt: & commutarunt gloriam incorruptibilis Dei similitudine imaginis corruptibilis hominis, & uolucrum, & quadrupedum, & reptilium. Quamobrem etiam tradidit illos Deus cupiditatibus cordium suorum in immundiciem, ut ignominia afficerent corpora sua inter se: Qui nimirum commutarunt ueritatem Dei mendacio, & coluerunt ac seruierunt creaturae, praeterito Creatore, qui est benedictus in secula. Amen. Propterea (inquam) tradidit illos Deus in passiones ignominiosas. Nam & foeminae illorum mutarunt naturalem usum in eum, qui est praeter naturam: similiter etiam masculi relicto naturali usu foeminae exarserunt per appetentiam sui alius in alium, masculi in masculos foeda perpetrantes, & compensationem, quam oportebat, erroris sui in se se recipientes.

Inter hominum vitia non postremum est, quod cum natura corruptissimi simus, pro sanctis tamen & iustis haberi volumus. Obstat autem ista persuasio, ne veram iustitiam amplectamur, quam nobis in filio suo Deus offert, & quae sola nos apud eius tribunal defendit. Itaque Paulus doctrinam de iustificatione hominis commodissime ab eo orditur, quod omnes homines peccatores esse ostendit, ut inde colligat nobis aliena iustitia opus esse: ea nimirum, quam Euangelium in Christo predicat. A gentibus autem initio facto, idololatriae crimen primo loco adducit, & de eo multis disserit, eo quod illud homines in semetipsis agere agnoscunt, ut qui tunc sibiipsis sanctissimi videntur, quando circa superstitiones suas occupantur. Et nuper quidem omnem excusationem illis eripuit, eo quod Deum, qui se illis multiuariam reuelauerat, non glorificauerint, neque eidem gratias dignas egerint: sed potius suas rationes secuti sibiipsis nebulas offuderint, quibus in veri Dei cognitione impedirentur. At quia hoc obscurius dictum videri poterat, hoc loco expositionem subiicit, qua idololatriae causas & progressum, eius item absurditatem & poenas ex ordine describit. Eo autem diligentius considerationem locus iste meretur, quod etsi de gentium idololatria agat Apostolus, eadem tamen ijs confutandis seruiunt, qui illam hodie inter Christianos tuentur.

Primo causam indicat, ex qua idololatriae malum enatum est. Cum se profiterentur (inquit) sapientes, stulti facti sunt. Ergo non vulgares ex facie populi authores habuit, sed eos, qui praeter alios sapere videbantur, & sapientiae studium publice profitebantur: philosophos nimirum, quorum summa fuit apud plerosque autoritas. Exponit autem his verbis quod nuper dixerat, illos in suis rationationibus euanuisse: quod nimirum neglectis ijs, quibus illos in suam cognitionem Deus adducere voluit, sese stultissimos praebuerint, dum tanta mysteria rationis humanae acumine scrutari voluerunt. Itaque idololatriae & absurdissimarum superstitionum fontes in humana sapientia Paulus nobis monstrat. Quod ab eo verissime fieri patebit, si rem ipsam propius inspiciamus. Vbi primo repetendum est, communi sensu & conscientiae testimonio omnes homines conuinci, ut Deum esse credant, qui pulcherrimam hanc mundi machinam creauit, & eandem gubernet atque seruet. Et quia eiusdem potentia, sapientia, bonitas & misericordia in operibus eius vniuersis elucet, illum ab omnibus amari, timeri & coli debere fatentur, qui se saluos & incolumes esse volunt. Est haec notitia omnium mentibus insita, quam ipse Deus post primi parentis lapsum in nobis reliquam esse voluit. Sed ea non contenti gentium philosophi, ut se reliquis omnibus sapientiores ostenderent, in ipsam Dei naturam & essentiam atque conditionem audacius inquirere coeperunt. Mox ergo factum est, quod Solomon ait: Qui scrutatur maiestatem, opprimetur a gloria. Nam initio statim videre non

idololatriae
causa.

potuerunt, quomodo vnus Deus tot rebus superis, terrestribus, inferis, marinis, regendis atque conseruandis sufficiat. Hinc ergo Deorum multitudo enata est, quos summo illi Deo quasi subsidiarios, & prouinciarum ab illo creditarum gubernatores, coniunxerunt. Et quod illos dicere non puduit, terra quidem sorte Plutoni, mare Nepruno, cælum Ioui, aër & intermedia regiones Iunoni obtigerunt. At quia singulorum istorum dominium adhuc latius patere videbatur, quam vt ab vno commodè administrari posset, Ioui quidem Vulcanus, Apollo, Mars & horum similes additi fuerunt: Iunoni Aëolus: Nepruno autem Thetis, Nereus, Naiades & alij marini Dij innumeri: Plutoni item Hecate, Ceres, Bacchus, Proserpina, Minos, Rhadamantus, Eacus, Furia denique atque Charon portitor. Communis verò omnium minister siue interpres aut internuntius constitutus est Mercurius, qui responsa & iussa hinc inde perferret. Et ne hi quoque curis & laboribus nimis distraherentur, Semidei quidam excogitati sunt, Fauni, Panes, Satyri, Nymphæ, Hamadryades, Napeæ, Vertumnus, Pomona: quorum numerus eò vsque excreuit, vt singuli amnes, fluuij, lacus, fontes, syluæ, arbores præstantiores Deos suos proprios haberent. Sed & ædibus priuatis præfecti sunt Penates & Lares, vt iam de dijs vrbium tutoribus nihil dicamus. Qui verò ex Philosophorum numero reliquis sapientiores fuerunt, cum errorem hunc nimis crassum esse viderent, Deorum nomina de Dei proprietatibus exposuerunt, & ita omnes illos ad vnum numen referri debere docuerunt. Alij verò virtutes inter Deos reulerunt. Quorum audacia rursum alij excitati vitia in eorundem albo recensere ausi sunt, vna cum morbis, vt Dij haberentur Ira, Inuidia, Somnus, Febris, adeoque Cloacinus Deus & Stercutius inueniretur. Et ex Varrone D. Augustinus annotauit, supra triginta millia Deorum in orbe numerata fuisse. Fuit hic pudendus error, & incredibilis stultitiæ argumentum, quod sub religionis prætextu confusionem eiusmodi inuehere conati sunt, quæ homines omnis religionis incertos & dubios redderet. Non tamen hic quieuit hominum stultissimorum audacia, sed mox alius error æquè turpis & impius ex priori promanauit. Quia enim Deus à nobis videri nequit, & proinde longius abesse videtur, Dijs suis imagines siue simulachra fecerunt, quorum vsus illis fuit triplex. Primò Deorum formam & officia referre, & homines ad horum cultum excitare debuerunt. Deinde latius diffusam numinis potentiam ad simulachra restringi posse putarunt, vt illic magis præsentem essent Dij & efficacius operarentur, vbi imagines sibi positas esse viderent. In qua sententia Israelitas quoque, recens ex Aegyptiorum idololatrarum consuetudine eductos, fuisse, ex illorum verbis apparet, quando Aaroni dixerunt: Fac nobis Deos, qui præcedant nos. Vbi nemo tam insanos fuisse putauerit, vt Deos ipsos ab Aarone fieri, aut ab illis collectum aurum in Dei alicuius essentiam conuerti posse crediderint: sed simulachrum fieri voluerunt, quod Deum illis præsentem adesse testaretur, & illum ipsis quasi obstringeret. Tertius simulachrorum vsus erat, quod apud illa cultum Dijs suis exhibebant, & illic sacra faciebant, quæ & ipsa propter loci sanctitatem Dijs magis accepta esse credebantur. Et fuit hoc egregium diaboli stratagemma, quo miseros multiuariam dementauit, & paulatim omnem Dei cognitionem atque cultum aboleuit. Ita enim factum est, vt Deos humana forma & corporibus palpabilibus constare, & suis figmentis cogi posse putarent, vt se præsentem præberent. Adhæc, se omni pietatis officio probè defunctos esse arbitrati sunt, si apud Deorum aras atque simulachra ad breue tempus honestati & sanctitati studerent, etiam si reliquam vitam omnem ex pessimarum cupiditatum arbitrio & libidine transigerent. Et hæc quidem sapientissimorum hominum instituta, & communi probè totius orbis consensu approbata fuerunt. Sed Paulus illos extremè stultos fuisse dicit, qui tam parum honorificè de summo illo atque æterno bono senserint, & relicto vero eius cultu circa inanem cultus speciem seipsos fatigarint, sicuti mox clarius exponet. Nunc obseruemus humanæ sapientiæ acumen in diuinis planè nullum esse, & ad extremam stultitiam eos delabi, qui hoc freti aliquid ex semetipsis statuere audent. Nam vt alibi monet Apostolus, non percipis homo animalis, quæ sunt spiritus Dei, ideoque non potest non errare, si in illis scrutandis suas rationes sequatur. Quamobrem Deus verbum suum reuelauit, & huius predicationem instituit, qua inter homines perpetuò conseruetur, vt lucernæ instar consilij & actionibus nostris præluceat.

præluceat. Cuius rei typus olim erat candelabrum, quod in tabernaculo siue templo prostabat. In illud respiciant, qui falli nolunt, ne dum supra Dei verbum sapere volunt, ipsi quoque hominum stultissimi fiant, & sua audacia iram Dei prouocent. Sufficit hoc confutandis ijs, qui hodie controuersias de doctrina & religione facile componi posse aiunt, si remotis procul à disputatione morosis Theologis, tota causa ad viros politicos & huius seculi prudentia atque usu instructos referatur. Vbi non negauerim, inter tales facile conuenire posse, sed eorum compositionem nunquam ratam habebit Deus, nisi cum huius verbo per omnia consentiat, neque illorum decretis stabunt, qui serio vera pietatis studio accensi, in solius Dei verbum respicere didicerunt.

Ceterum euidentius exponit Paulus quod de sapientum illorum inter gentes stultitia dixerat, & ea occasione absurditatem & turpitudinem idololatriæ depingit. Commutarunt (inquit) surditas, gloriam incorruptibilis Dei similitudine imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & reptilium. Videtur autem Paulus locutionem hanc desumpsisse ex Psalmo 106. Vbi Israelitarum idololatriam describens propheta ait: Et commutauerunt gloriam suam effigie bonis comedentis herbam. Neque obstat quod Paulus gloriam Dei nominat, propheta autem gloriæ Israelitarum meminit. Quia enim hæc non alia quam Deus erat, in idem sensus recidit. Dicitur autem hic gloria Dei partim maiestas illa, quam in se habet, & quæ hominis captum atque sensum longè superat: partim ea quam illi homines impendunt, quando eum omnis boni authorem agnoscunt, qui ubique præsens semper & in quauis necessitate iuuat, res item humanas inspicit & digna factis præmia retribuat. Vtramque gloriam cum imaginibus gentes permutarunt. Nam relictæ diuinæ maiestatis consideratione, quæ omnes sensus atque intellectum ad se rapere debuerat, in simulachrorum contemplatione hæserunt. Deinde his tribuerunt, quæ vni Deo debent ascribi, quando ex simulachrorum cultu sibi omnem felicitatem polliciti sunt, illis vota sua nuncuparunt & soluerunt, adhuc vim quandam vindicatiuam illis inesse putarunt, qua sui contemptum & sibi factas iniurias vlciscantur: quæ causa fuit, quod coram illis prostrati adorarint, suffitum illis incenderint, cultum denique omnem exhibuerint, qui soli Deo debetur. Amplificat autem scelus hoc Paulus antithesi, in qua primò Deum æternum & nulli corruptioni obnoxium opponit homini non mortali modo, sed infinitis calamitatibus obnoxio, quæ singulæ ad ipsum perdendum aut corrumpendum sufficiunt. Deinde illum cum similitudine imaginis, id est, imagine ad hominis similitudinem formata siue efficta confert, ut ita Deum omnium conditorem, qui ut ex semetipso existit, ita omnibus creaturis suum ESS E largitur, rei fictæ & hominum industria fabricatæ opponat. Postremò Dei gloriam atque maiestatem imaginibus hominum, imò volucrum, quadrupedum & reptilium confert. Non autem fingit crimina Apostolus, quæ immerentibus obijciat, sed hæc ab illo verissimè dici, historiæ & poëta gentium testantur. Nam præter hominum imagines, quas Dijs suis posuerunt, constat Lybies Iouem suum Ammonium sub arietis forma coluisse, & ab ea cornigerum dixisse. Egyptij verò Anubim, Apim & Isidem bouum siue vaccarum, vitulorum item & canum imaginibus venerabantur: quo nomine Lucanus Aegyptiorum Deos semicanes, Augustinus verò Anubim Cynocephalum dixit, quem Vergilius & Ouidius latratorem vocarunt. Accesserunt his Crocodili, feles, ciconiæ, ibis, & his viliora animalcula, quibus diuinam vim & numen tribuerunt. Aesculapio quoque serpentem affinxerunt, in cuius forma Romam aduectus esse credebatur. Et possent huius generis multa adduci, sed quia in historicis passim occurrunt, illa breuitatis studio præterimus. Videamus autem quod Paulus per Epexegesim postea addit: Qui nimirum commutarunt verbum Dei mendacio, & coluerunt ac seruierunt creaturæ, præterito creatore, &c. Veritatem Dei Hebraica phrasi dixit pro Deo vero. Mendacium verò vocat simulachra, eò quod Dei formam mentiantur, & iisdem falsò tribuant supersticiosi quod non habent. Rursus autem Antithesi scelus illud exaggerat, dum veritatem mendacio, creaturæ creatorem opponit, & huius elogium subrexit: Qui est benedictus in secula, Amen. Quo simul docet, illos suis figmentis nihil incommodauisse Deo (qui ut æternus & incorruptibilis est, ita maiestatem habet nullis fortune casibus obnoxiam) sibiipsis autem infamiam accersuisse, de qua postea dicitur.

Admonet nos autem locus hic, quid de simulachris, quæ inter Christianos habentur, & eorum idololatriæ cultu indicari debeat. Nam quod nonnulli ea, quæ de gentibus dicuntur, nihil ad nos pertinere Christianorū.

aiunt, nimis frivolum est. Est enim eadem ubique idololatria ratio, & quæ de gentium simulacris dicuntur, eadem nostris per omnia conveniunt. Conati sunt gentium sapientes Dei imaginem exprimere, & quidem veri Dei, quem mundi totius creatorem & gubernatorem esse credebant. Idem etiam nostrorum hodie institutum est. Affinixerunt autem gentes Deo formas hominum, avium, quadrupedum & reptilium. Quod ipsum in Papatu fieri, nemo negabit qui non cum timore Dei pudorem quoque omnem absterfit. Fingunt enim illic audacissimi homines sacrosanctæ & adorandæ Trinitatis imaginem, ad quam pius merito exhorrescat. Sedet in throno sublimi Pater trabea indutus & corona Imperiali redimitus, caniciem barba & capillis referens, quasi illius indicio se patrem esse testetur. In huius gremio filius pingitur, hominis vulnerati & seminecis adhuc imaginem gerens. Capiti patris aut pectori incumbit spiritus sanctus, nondum columba specie exurus, in qua semel super Christum descendisse legitur. Annon ergo Dei maiestas cum imagine hominis senis & decrepiti, saucij item & afflicti, imò volucris miseræ & omnium rapinis expositæ commutatur? Vel quis negabit simul veritatis Dei commutationem cum mendacio fieri? Quod si quis negare velit, probet ille Deum eiusmodi forma in cælis agere, & in eadem coli velle. Habuerunt deinde gentes Deos subsidiarios, quibus suas quoque imagines (ut diximus) posuerunt. At illos etiam in Papatu invenire licet. Inuocantur enim Diui, quos regionum, urbium, artium, morborum, bellorum, tempestatum, frugum, omnium denique quæ in terris marique fiunt, præsidēs atque gubernatores esse fingunt. In istorum honorem extruuntur templa, sacella, aræ, ponuntur imagines, aliæ quidem senatorio, aliæ militari, aliæ matronali habitu, multæ autem tali, qualem nemo vir bonus ferre, & nulla matrona pudica admittere vellet. Et ne quid veteris aut gentilitiæ superstitionis omittatur, quidam istorum cum suis quoque animalibus prostare finguntur. Gestat enim ad pectus agnum Ioannes Baptista, Vendelinum boues, Antonium porci, Eustachium cerui canesque, Gallum vrsi, Gertrudim mures & glires comitantur, à quorum infestis morsibus forte liberari poterat, si ei D. Huldricum desponderent, à cuius conspectu glires procul fugere fabulantur. Goarem verò figulorum Diuum pingunt, qui demonem humeris ferat. His omnibus nobiliores Martinus & Georgius equis vehuntur, ex quibus ne templa quidem ingressi descendunt. Sunt hæc ridicula dictu, sed quia vera sunt, deplorari potius meretur infelix superstitionum hominum stulticia, qua Christianam religionem Turcis & Iudæis deridendam propinant. Quod si cultum spectes, idem hisce, qui olim Deorum simulachris impenditur. Alligatur illis gratia Dei, & aliæ alijs efficaciores atque ad iuvandum magis instructæ esse dicuntur: quæ persuasio peregrinationes ad Diuos peregrinos peperit. Nuncupantur ergo illis vota, in quibus operam luisse videberis, nisi locum exprimas in quo diuus quisque gratia & virtute imprimis pollere creditur. Et ut olim gentes Apollinem habebant Pythium, Delphicum, Clarium, Delium: Ita hodie Maria celebratur Lauretana, Aqueus, Valsamgamica, Boloniensis, &c. Apud simulachra verò preces fiunt eleuatis ad illa manibus, incenduntur cerei, fiunt suffitus, suspenduntur anathemata, denique ea omnino illic est rerum facies, quæ olim in Deorum templis inter gentes fuit. Nostris ergo Romanensibus, qui hodie sunt, conveniunt prorsus, quæ veteribus Romanis de gentium idolomania Paulus scripsit.

Idololatæ gloriam Dei commutant cum imaginibus.

At quia hæc multi pro leuiculis ducunt, quæ vix aliquam reprehensionem mereantur, diligenter observari debet, quod idem de istis pronuntiat. Commutatur ergo ab illis qui hæc faciunt, gloria Dei cum imaginibus hominum mortalium atque brutorum animantium, veritas item Dei cum mendacio, denique præterito creatore servitur creaturis. Nam etsi illum reliquisse videri nolint idololatæ, quia tamen Deus zelotes est & diuinitatis atque honoris diuini socium ferre nequit, nequaquam sibi impendi putat cultum, quo isti eum demereri student. Sunt autem hæc omnia non absurda modò, sed iniqua, iniusta & impia, cum ipsam Dei maiestatem ladant, cuius omnes homines obseruantissimos esse decebat. Grauius ergo in lege cauit Dominus, ne quid huius fiat, sed in nulla forma vel hominis vel animalis videri voluisse ait in monte Sinai, ne Israelitis aliquam faciendi simulachri occasionem daret. Quàm grauibz verò argumentis & quàm mirificis verbis atque dictis prophetæ hoc scelus exagitant, norunt omnes, qui sermones illorum semel legerunt. Ioannes verò Apostolus, cum doctrinæ Christianæ summam in epistola sua complexus esset, hoc præcepto eam concludendam esse putavit: Filioli, caute vobis à simulachris: quasi salua forent quæ ad religionem spectant omnia

omnia, si ab ista cultus diuini prophanatione abstinerent. Fuit autem admonitionis huius summa auctoritas in veteri Ecclesia, quam per annos circiter quingentos simulachris caruisse historia testatur. Et quantus in illis prohibendis episcoporum feruor fuerit, Epiphanius exemplum docet, qui cum in Oratorio quodam linteum pendere vidisset, in quo imago depicta erat, mox indignitate rei motus illud discidit, & ad Ierosolymitanum episcopum grauiter scripsit, ne quid huius ferret in ijs locis, quorum cura ad ipsum pertineat. Quam epistolam D. Hieronymus dignam iudicauit, quam latinitate donaret. Videbant enim sancti illi patres, Dei cultum consistere non posse, ubi veritas mendacio commutatur: quia Deus, qui veritas est ipsa, mendacijs coli nequit. Tandem errori initium dedit inconsultus quorundam zelus, qui bene de re Christiana meritorum imagines domi suae asseruarunt, ut suum erga illos amorem testarentur, & ex eorum morte enatum animi dolorem aliquo modo lenirent. Hinc autem occasio data est supersticiosi, ut similes imagines templis inferrent, & loco honoratiori collocarent, quae causa fuit, ut rude vulgus propter loci dignitatem illis numen aliquod inesse suspicaretur, & honorem aliquem impendendum illis esse putaret. Confirmarunt opinionem illam signa, quae circa imagines aut verè facta, aut ab impostoribus conficta fuerunt. Et ut natura ad idololatriam procliuus sumus, ita facile apud supersticiosos error iste obtinuit, ut posteris temporibus neq. Conciliorum decretis neq. Imperatorum auctoritate totus aboleri potuerit. Imò tandem ita viribus auctus est, ut ipse verum Dei cultum aboleuerit totumq. profligarit, quod sub Antichristi regno euenturum esse olim Propheta & Apostoli praedixerunt. Horum vtinam probè memores essent hodie, qui cum inter Euangelicæ doctrinae instauratores haberi velint, picturis tamen & imaginibus usq. adeò delectantur, ut in templis quoq. illas sine periculo haberi posse existiment. Potest quidem ferri studium illorum, quo vel artes illas admirantur, vel defunctorum memoriam conseruare capiunt. Cauendum tamen etiam atq. etiam, ne quid huius in templa inferatur. Quia enim loca ista verbi praedicationi, sacramentorum administrationi, precationibus publicis, deniq. vni soli Deo consecrata esse debent, nihil in illis ferendum est, quod hominum mentes atq. cogitationes à Deo auocare possit, aut ab eius cultu sit alienum. Atqui inter ista ferè primum locum habent imagines, in quibus vel materiae pretium & splendorem, vel artem opificum homines admirantur, vel ex habitu & forma nescio quid cogitandi occasionem arripiunt. Quod olim probè obseruarunt sapientissimi inter gentes. Apud Lacedaemonios nullae in curia Senatoria picturae habebantur, ne harum contemplatione eorum animi distraherentur, qui illic de rebus publicis consultabant. Quantum magis ergo hoc in religione obseruari debet, ubi satan hoc vnum agit, ut nos à vero Deo & sanctis de eo cogitationibus auocet? De Numa Pompilio historici tradunt, quod templa sine Deorum simulachris instituerit, quod nefas putaret, Deo, qui mens est inuisibilis atq. increata, hominis aut animalis formam tribuere. Et scribit Plutarchus Romanos per annos centum & septuaginta simulachris omnino caruisse: cuius rei D. Augustinus in lib. 4. de Ciuit. Dei cap. 31. ex Varrone meminit, cuius haec verba mox subiicit. Quod si adhuc mansisset, castius Dij obseruarentur: Qui enim primi simulachra Deorum populis posuerunt, ij ciuitatibus suis & metum dempserunt, & errorem addiderunt. Quod quàm verè dictum sit, res ipsa testatur. Neminem ergo illorum rationes moueant, qui imagines librorum instar esse dicunt, ex quibus illiterati & laici discant, & licere omnino eas Deo imagines ponere, quas illi scriptura sacra tribuit, quae illum sub regis, iudicis & antiqui dierum forma describit. Sunt haec carnis rationationes, quibus gentium philosophos seductos fuisse, nuper Paulus monuit. Propheta imagines mendacij doctores vocat. Periculosum ergo est libros eiusmodi populo rudi proponere. Scimus praeterea Deum sibi ipsi varias formas tribuere, ut suas proprietates nobis quasi spectandas proponit. Ac non ideo nobis licet earum rerum imagines in templis proponere, ut sub his ille adoretur, aut ex illis homines rudes & illiterati discant. Semper enim ratum firmumq. manet praecipuum, quo ne quid huius fiat prohibuit. Quod si illi negare velint pertinacius, libenter ab eis quaesiro, cur ergo non leonibus quoq. & vrsae frementis imaginibus Deum representent, cum seipsum ille istis bestiis frequenter conferat, quando iram atq. ultionem contra hostes atq. vires suas inuictas vult describere? Quod si autem hoc facere verentur, ne toti gentium similes fiant, ab hominum quoq. simulachris abstineant, quae non minus hoc loco Paulus in gentibus reprehendit.

Sed videamus poenam, quam de gentibus propter idololatriæ peccatum Deus sumpsit: Quamob-

pena idololatriæ.

rem etiam tradidit illos Deus cupiditatibus cordium suorum in immunditiam, ut ignominia afficerent corpora sua inter se. Talionis lege multatos esse ait, ut quemadmodum Dei gloriam profanarent, ita seipsum quoque foedissime polluerint, & extrema ignominia affecerint. Qua verò ratione hoc factum sit, mox clarius indicat: Propterea (inquam) tradidit illos Deus in passionem ignominiosam. Nam & femina illorum mutarunt naturalem usum in eum, qui est præter naturam: similiter etiam masculi, relicto naturali usu feminae, exarserunt per appetentiam sui alius in alium, masculi in masculos foeda perpetrantes, & compensationem, quam oportebat, erroris sui in sese recipientes. Loquitur autem de Venere illicita & horrendo Sodomiae scelere, quod olim Deus cœlitus immisso igne & sulphure puniuit, & postea in Lege sua similiter ignis supplicio expiare iussit. Neque sine causa huius meminit Apostolus. Quam foeda enim & detestabili licentia inter gentes, & quidem Romanos imprimis, illud eo tempore regnauerit, ex illorum historiis & poetarum scriptis apparet. Suetonius certè de Tiberio & Nerone Imperatoribus ea tradit, quæ Christianis auribus planè indigna sunt. Poëta verò plus quàm meretricia fronte puerorum amores decantant, & illis gloriantur. Mulierum libidinem Sappho poëtria prædicat. Hæc autem Paulus illis obijcit, & contra naturam ista fieri dicit, ut ostendat, non potuisse homines eò usque degenerare, ut ea à quibus bruta animalia abhorrent, facerent, nisi Deus iratus illos affectibus plus quàm belluinis tradidisset, qui cum ratione sana pudorem quoque omnem in illis extinxissent. At quia inter peccata reliquis grauiora sunt, quibus Dei maiestas violatur, meritò tantæ foeditatis causas in idololatria monstrat, qua illi gloriam Dei indignis modis polluerant. Neque propterea Paulus obscenitatis accusari debet, quod ista commemoret. Quia enim scelus hoc impune inter omnes grassabatur, ita arguendum fuit, ut eius foeditatem & in ea sese exerentem Dei iram omnes agnoscerent, & ad penitentiam seriam excitarentur. Inter nos hodie ista publicè proponi non debent, quando plerique ea ignorant: magistratus autem serio in hoc esse debent, ut quam à maioribus nostris accepimus, castitas conseruetur.

At mouent hic nonnulli questionem, annon peccati authorem constituat Deum Paulus, quando hunc gentes ignominiosis hisce cupiditatibus tradidisse scribit? Et ne Deus iniustitiæ accusetur, expositiones fingunt nouas & à scripturæ sensu alienas. Aiunt enim, Deus tradidit, id est, permisit illos suis affectibus, aut fuit eos suis libidinibus indulgere. Est autem disputatio ista superflua, cum ipse Paulus suorum verborum interpres sit diligentissimus. Quia enim sceleratam gentium idololatriam præmisit, & hanc iusto Dei iudicio sic punitam esse scribit, iam ipse Deum omni culpa liberat. Et suis cupiditatibus illos traditos fuisse ait: Ergo non nouam in illis malitiam creauit Deus, sed ei quam hucusque cohibuerat, ne in tantam licentiam erumperet, habenas laxauit, ut in suis corporibus dignam suæ impietati retributionem acciperent, & suæ iniquitatis mensuram implerent, quam postea grauius æternæ damnationis supplicium sequeretur. Ergo ut iudex facinorosum carnifici tradit, ita Deus iusto iudicio illos suis cupiditatibus tradidit, quibus excruciantur & in extremam adducerentur ignominiam. Neque tamen inuitos aut reluctantes tradidit, sed sua sponte ad omne scelus proclines. Eadem est aliarum quoque locutionum ratio, quibus Deus Pharaonem indurauisse, prophetas decipisse, aut quosdam excæcauisse dicitur. Si enim rem ipsam propius inspiciamus, semper videbimus peccata quadam enormia præcessisse, quæ supplicio isto digna fuerunt. Sunt ergo disputationes illæ curiosæ magis quàm necessariae, neque opus habet Deus, ut nos ipsius iustitiam fulcris eiusmodi ruinosi sustentemus. Nam ut illi merum in omnes homines ius est & imperium, ita nemini iniuriam facit, & omnia eius iudicia sunt iustitia & veritas. Discamus nos potius hoc loco, quàm periculosa sit hominum conditio, qui intra carnis suæ recessus eas cupiditates fouent, quæ ipsis maximorum scelerum & exitij sempiterni causa esse possunt, si eos illis tradat Dominus. Equidem nullum scelus tam atrox atque pudendum est, quo non pollui possint, quicumque à Deo suis ipsorum affectibus permittuntur. Debebant ista expendere, qui securi voluptuantur, & interea cum verbi studio preces cum publicas tum priuatas negligunt. Deinde ij quoque, qui hodie pro libero arbitrio tam contumaciter pugnant. Quid enim magni obtinebunt, si suo arbitrio illos tradat Deus, quando illud natura corruptum est, & scripturæ inter penas grauißimas hoc numerant, si cordis nostri cupiditatibus permittamur? Oremus potius cum Davide, ut suo spiritu nos fulciat atque regat Deus, neque nostris consilijs ferri patiat. Quod ipsum Christus quoque monuit, quando orare iubet: Adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua, &c.

Quod

Quoad verò huius loci statum, obseruemus, Deum simili planè iudicio omnes idololatrias punire, qui suam gloriam atq; veritatem cum mendacio & imaginibus commutare audent. Et non minus horrenda exempla hodie extant, quibus hoc probetur. Quid enim Romæ inter Reuerendissimos patres in Pontificum conspectu, & nonnunquam ab ipsis Pontificibus fiat, norunt omnes, qui illam aliquando viderunt. Et quàm parum illos tantorum scelerum pudeat, Ioannis de la Casa Archiepiscopi Beneuentani exemplo probatur, qui nostro seculo, cum omnium oculi in magnæ illius scortationum matris mores intenti sint, Sodomie laudes carmine Italico celebrare ausus est, in quo simul factetur, se non alia Venere delectari & vii. Habentur illius poemata in pretio, & non semel typis vulgata in omnium manibus versantur. Quòd si Monachorum & Monialium claustra ingrediaris, & quid illic fiat ab ijs, qui se mundo mortuos profitentur, spectes, Deum immortalè, quàm horrenda fœditas, & quæ monstra libidinis apparebunt? At digni sunt, qui propria corpora ad omne dedecus & ignominiam prostituunt, qui cum Deo tam impudenter ludere & eius gloriam conculcare audent. Neq; tamen intra horum parietes ista pestis sese continet, sed quia impostoribus istis totus ferè orbis Christianus patrocinatur, ad reliquos etiam hominum ordines illius contagio redundat. Est hoc videre in Carnispruiorum festis atq; ludis omni petulantia & libidine refertis, in templorum dedicationibus, in peregrinationibus ad Diuorum imagines: sub quarum prætextu stupra fiunt, & sæpe inter ipsa sacra tam virgines innuptæ quàm matronæ violantur. Fiunt autem hæc quoq; iussu Dei iudicio, vt domestica probra ferant, qui spiritualis illius & salutiferi coniugij, quo nos sibi Deus despondit, immemores fidem illi datam turpiter violant, & illius maiestatem impiè prophanant. Et vt olim suam miseriam & ignominiam extremam non sentiebant gentes, ita hodie pleriq; non sentiunt quàm miseri & infelices sint, quando sub religionis prætextu filias lasciuis monachis & sacrificulis prostituunt, filios autem ijs ordinibus mancipant, in quibus ea fiunt, quæ Paulus in præsentibus gentibus exprobrat. Sunt hæc grauis iræ Dei indicia, quæ is idolomaniam infelicitis mundi vlcisitur. Debemus nos ista obseruare, vt exemplis hisce territi, solum Deum verum colamus, qui nos per filium suum vniuersum, sibi coeternum atque consubstantialem, ex errorum & peccati tenebris eripuit, vt illi seruiamus in spiritu & in veritate. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

H O M I L I A VIII.

Et sicuti non comprobarunt, ut Deum agnoscerent: ita tradidit illos Deus in mentem peruersam, ut facerent quæ minime conueniunt: oppletos omni iniustitia, scortatione, nequitia, auaritia, malitia: pleenos inuidia, cæde, contentione, dolo, morositate: susurriones, obrectatores, Dei osiores, iniuriatores, superbos, gloriosos, inuentores malorum, parentibus immorigeros, insipientes, perfidos, humanitatis expertes, implacabiles, immisericordes. Qui cum ius Dei cognouerint, quòd qui talia faciunt, digni sint morte: non solum ea faciunt, sed etià consentiunt ijs qui hæc faciunt.

VT reipsa euincat Apostolus, veram iustitiam, quæ nos apud Dei tribunal defendit, nobis per Euangelium in solo Iesu Christo proponi, quam fide vera amplecti oporteat: ab initio statim omnes homines peccatores esse demonstrat, quando neq; gentes per naturæ legem, neq; Iudæi per Moisaicam contineri potuerint, quò minus horrendis sceleribus Dei iram prouocarent. Et quoad gentes ab ijs exorsus est, quæ ad Dei cultum pertinent, vbi idololatriæ & superstitionum originem atq; progressum exposuit. Quia verò pleriq; illos errores non adeò magnè faciunt, & quicquid huius est, bona animi intentione excusari posse existimant, reipsa ostendit, quàm grauius his offensus sit Deus, qui suæ gloriæ prophanatores ignominiosis cupiditatibus abripiendos tradiderit, vt seipsos omni libidinis genere conspurcarint, & ea fecerint, quæ nunquam fuissent facturi, nisi illis Deus mentem & intellectum omnem abstulisset. At non ignorabat Paulus complures reperiri, qui fœdis libidinibus polluti non erant. Ne ergo illi aliquam iustitiæ veræ laudem sibi vendicarent, in præsentibus ad magis vul-

garia peccata descendit, quorum longa enumeratione docet, Dei iram iustam non minus in reliquis etiam elucere, qui contra naturæ leges ea cum effræni licentia designarint, quæ illicita & supplicio digna esse non ignorabant.

Causa omnium
peccatorum.

Repetit autem initio omnis mali causam, crassam videlicet & voluntariam Dei veri ignorantiam, qua illum prouocarint, ut saniores mentem eis ademerit. Ait autem: Sicut non comprobant, id est, non aliquo studio diligentiori dignum iudicarunt, ut Deum agnoscerent (vel ut Græci habent, ut Deum haberent in agnitione, id est, Dei agnitionem veram sibi ob oculos ponerent, in eo solo acquiescerent) ita Deus illos vicissim tradidit in mentem peruersam, ut facerent quæ minime conuenit. Vocat autem mentem ἀσέλγην, quæ cum saniori iudicio simul pudorem quoque excussit, & cæcis affectibus ducitur, ut ea faciat palam, quæ communis sensus hominum pro illicitis & pudendis ducit. Malui autem peruersam quam reprobam interpretari: quia reprobis spes gratiæ & emendationis ferè negatur, mens autem eiusmodi sæpe in electis quoque aliquandiu locum habet, priusquam ad Dei puriorem cognitionem vocentur. Ne ergo, qui vitia (quæ mox enumerabit) in seipsis sentiunt, se ex reproborum numero esse arbitrentur, & ideo in desperationem incidant, tutius est ut mentem veri iudicii expertem à Paulo notari intelligamus, quæ etsi in omnibus reprobis dominetur, non tamen proprium & perpetuum reprobationis signum est. Ita verò hoc enuntiat Paulus, ut omnis mali causam ostendat in ipsis hæere, qui uti noluerint ea Dei cognitione, quam hic eis manifestauit (ut nuper audiuiimus) neque talem agnoscere, qui res hominum inspiciat, omnia gubernet, & digna factis præmia retribuat. Docet ergo locus hic, non idololatriæ modò & fœdissimarum superstitionum, verum etiam publicorum scelerum præcipuam causam esse, si reuelatam sibi Dei cognitionem homines studiosè reiiciant & improbè conculcent. Ut enim non facillè grauiora peccata admittunt, qui Deum sibi ob oculos ponunt, atque seriò de illo cogitant: ita nihil non audent, qui eius notitiam semel ex animo eiecerunt. Vbi tamen nos iustum Dei iudicium obseruare conuenit. Quia enim eius cognitio inter beneficia, quæ nobis in carne hac viuentibus obtingunt, primum locum obtinet, nulla ingratitudo maior & turpior est, quam qua illam contemnimus, & nostrorum sensuum figmenta ijs præferimus, quæ ille de seipso nobis manifestare dignatur. Punit ergo Deus ingratitudinem istam excæcatione & mentis peruersitate, qua fit, ut mens, quæ sensibus nostris instar aurigæ dominari debebat, prauis affectibus habenas laxet, ut excusso iugo rationis, insano impetu ruant, totumque hominem secum abripiant in actiones nefarias, quæ illi tandem exitium afferunt, nisi aliquando mens sibi restituta in viam redeat. Exempla huius mali passim occurrunt, quæ nos docent iudicare de nostri sæculi hominibus. Quia enim effræni peccandi licentia dominatur, & vulgò multi absque pudore designant, quæ comuni naturæ lege damnantur, dubium non est, tales à veri Dei cognitione eiusque studio alienissimos esse, & hos peruersæ mentis fructus esse, quam sua ingratitudine & impietate erga Deum meruerunt. Discant ergo hic omnes homines Dei gratiam magnifacere, & eius voluntati se approbare studeant, carnis verò affectibus atque desiderijs pro virili resistant, ne quid huius patiantur.

Paulus omnes
gentes accusat
publicorum scelerum.

Porro quod in genere dixit Apostolus, nunc catalogo multorum atque grauissimorum scelerum confirmat, quæ illi præter officium designarint. Hunc verò ita contexcit, quasi singulos istorum omnium reos agat: quod nemini absurdum videri debet. Loquitur enim de hominibus, quales vulgò plerique erant, & quidem impune. Et quàmuis constet aliquos ex gentibus morum honestate, continentia & vitæ integritate ornatissimos fuisse, iidem tamen numero paucissimi fuerunt: & quia Christo carebant, qui solus animos hominum innouat atque regenerat, occulta & cognata omnibus naturæ corruptione atque immunditie laborabant. Denique nullum scelus hoc loco nominatur, quod non in optimum quenque cadere potuisset, nisi Deus aliquos cæteris fecisset virtuosiores, quorum prudentia & moderatione res publicæ conseruarentur. Agnouit hoc in semetipso Socrates, quem cum Physiognomus quidam hominem incontinentissimum & libidinossimum esse dixisset, cæteris illum ut arte sua turpiter deceptum deridentibus, illum verissimè hoc dixisse Socrates confessus est: talem enim se omnino esse naturæ, qualem ille ex facie iudicauit, & mores naturæ similes futuros fuisse, nisi hos philosophiæ studium emendasset. Sensit ergo in seipso sapientissimus ille sui sæculi mortalium, quod in præfenti Paulus gentibus exprobrat: neque hic falsi aut mendacij accusari debet, cum eum suæ sententiæ suffragatorem habeat, qui totius Græciæ consensu non modo

modò sapientissimus, sed integerrimus quoq; habitus fuit. At scelerum enumerationem contexturus Apostolus, id præmittit, quo reliqua omnia continentur, quando oppletos fuisse ait omni iniustitia. **Iniustitia.** Comprehendit enim iniustitiæ vocabulum omnia, quæ vel contra Deum ipsum vel contra proximum præter officium nostrum designantur. Habet autem Emphasim, quod omnem iniustitiam illis obijcit, & ea oppletos fuisse dicit. Ita enim inter illos & pios distinguit, qui etiam ipsi in nonnullis peccare solent, sed neq; omnibus sceleribus sese promiscuè polluant, neq; ita illis opulentur, ut non reliquus sit locus gratiæ Dei & spiritui sancto, qui eos à lapsu excitet, & veram in ipsis pœnitentiam opere-
tur. Ne tamen hoc nimis temere dixisse putetur, iniustitiam hanc in species suas diducit, quarum vi-
ginti duas ex ordine numerat. Inter quas primum locum Scortationi tribuit, sub qua omnem petu- **Scortatio.**
lantiam & omnem Venerem illicitam comprehendit. Huius autem potius quàm adulterij memi-
nisse voluit, parçim ut eorū, quæ scortatione grauiora sunt, atrocitatem euidentius exprimeret; par-
tim ut impudentem scortandi inter gentes licentiam arguat, quæ eò vsq; euaserat, ut nemo illam pec-
cati loco haberet. Tradunt enim historici, Solonem, qui Atheniensibus leges tulit, iuuenibus meretrici-
ces emere solitū fuisse, & Veneris Pandemia templa, id est, publica lupanaria instituisse. Quòd si hoc
fecit, qui vulgus hominum sapientia superauit, quid de reliquis dicemus? Omnium cerè cōmunis sen-
tentia fuit, quā Comicus indulgentissimo seni & omnis nequitia patrono tribuit. Non est flagitium-
(mibi credò) adulescentulum scortari, neq; potare, &c. Imò constat apud nonnullos scortandi licen-
tiam inter ea locum habuisse, quibus illi Deos placari posse putabant. De Punicis fœminis fertur,
quòd nupturæ prius in sano Veneris sese prostituerint, ut ex pudicitia & corporis vulgati mercede
dotem collectam ad viros suos deferrent. Quò etiam referri debent, quæ sub prætextu sacrorum Bo-
næ Deæ & Orgiorum Bachi solita fuerunt fieri. Et quid aliud facerent, qui pleròq; Deorum suo-
rum ex stupris natos esse, & iisdem adhuc delectari credebant? Merito igitur Paulus primam in-
iustitiæ speciem ponit scortationem, cuius licentia omnibus perspecta erat, & qua hominis corpus
quàm maxime polluitur, ut idem in priori ad Corinth. docet. Secundum locum nequitia tribuit, **Nequitia.**
quam Græce *πορνεία* vocat. Intelligit autem proteruum & improbum alijs nocendi studium. Quo
nomine diabolus quoq; scriptura *πορνός* dicit, ut qui non per se modo malus est, sed omnibus no-
tendi studio ardet, & instar ragientis leonis oberrans assidue querit quē deuoret. Quia verò ad huius
expositionem sequentia faciunt, non opus est nunc dicere, ut nequitia hæc inter gentes passim regna-
rit. Tertia iniustitiæ species est **Auaritia.** *πλεonexία* dicitur, quæ vox plus quiddam
quàm Latina continet. Eam enim animi insatiabilis cupiditatem exprimit, qua suis priuatis com-
modis addicti homines plura semper appetunt, nec communi omnium sorte contenti reliquis præstare
student. Germani tales *vorthellig* dicunt, ut qui tunc quoq; sibi plus quàm debetur vendicent,
quando de iusta & æqua hereditatis aut aliarum rerum diuisione agitur. Est vitium hoc à chari-
tate alienissimum, & non modò inter priuatos homines dissidia & inimicitias serit, verumetiam res-
pub. turbat & conuellit, si tales in illis regnum obtrineant. Neq; hic multa demonstratione opus erat
Paulo, cum in recenti omnium memoria esset, quantum malorum *πλεonexία* hæc Romanis dedisset.
Per hanc enim inter se commissi Iulius & Pompeius ciuilia bella gesserant. Eadem Triumuiris
quoq; Augusto, Antonio & Lepido, bellorum causa fuit. Hæc rempub. mutat, & ex libera seruam
fecerat. Quam efficaciter verò inter omnes eos hæc pestis regnet, qui nondum ex verbo Dei & spiritu
renati sunt, vulgi prouerbiū docet, quo nullius ingenium & mores nobis satis notos esse dicimus,
quo cum nullam hereditatis diuisionem fecimus. Qui enim multa simulare & dissimulare possunt,
mox quales sint testantur, quando de *MEO & TVO* agitur. Quarto loco *κακία*, id est, malitia **Malitia.**
nominatur, quæ animi ad omne vitium procliuus petulantiam significat: qua fit, ut scientes volen-
tes peccemus. Quo vitio ferè ebriosi laborant, & qui linguam suam ad execrationes assuescerunt.
Norunt enim isti non debere talia fieri, neq; ex suis factis aliquod commodum referunt. Inebriantur
tamen, iurant, execrationibus & diris sermones suos omnes horribiliter permiscunt, ut malitiosam
animi sui petulantiam exatent. Quintò Inuidiam ponit, & huic sextam quoq; & septimam in-
iustitiæ speciem coniungit, Cædes nimirum atq; contentiones, quæ ex illa ferè enascuntur. Est enim in-
uidia (ut Cicero in *Thuscul.* 4. definit) ægritudo suscepta propter alterius res secundas, quæ nihil
nocent inuidenti. Idem eiusdem motum acerrimum esse scribit in libris de Oratore, ut non minus vi-

Inuidia, cædes
& cōtentiones

rium opus sit in ea reprimenda, quàm in excitanda. Quia enim affectus hic cum philantia coniunctus est, quam omnibus hominibus innatam esse constat, nouis indies viribus crescit, quoad eos feliciter agere viderit, quos ea fortuna indignos iudicat. Ergo animum invidentis mirifice excruciat, ut non temere à Satyrico sit dictum:

Inuidia Siculi non inuenere tyranni Tormentum maius.

Itaq; nisi in tempore reprimatur, cades parit, eò quòd qui inuidet, se nunquam beatos aut felices fore arbitrantur, nisi è medio sublati alteris illis quorum inuidia ringuntur. Exemplum eius rei in ipsa rerum origine editum est, quando fratrem Abelum Cainus occidit, eò quòd illum Deo magis propitio vti videret. Et huius generis exempla in historijs passim occurrunt. At ex cadibus, imò ex inuidia (licet ille non committantur) nouas subinde contentiones atq; lites feri, notius est quàm ut demonstrari oporteat. Quàm immaniter autem hæ pestes olim inter gentes regnauerint, probè norunt qui historias vel à primo limine salutarunt. Nos hic quasi in transitu obseruemus, quanti referat inuidiam in ipsis principijs restinxisse: quod non alia ratione commodius fiet, quàm si nostra sorte contenti in Deum respiciamus, qui ut dona sua lance aqua & iusta distribuit, ita bonorum fontem inexhaustum possidet. Non ergo periculum est, ne quid incommodi nobis pariat aliorum felicitas, si ipsi officium fecerimus. Quas rationes Caino etiam olim Deus adhibuit, efficaces quidem in se, sed illi inutiles, quia eis in animo locum dare noluit. Octauum locum dolo tribuit, quæ voce omnis generis fraudes significantur, quibus occultè malum struimus ijs, quos apertè non audemus ledere. Qui his vacant, ij ferè aliud verbis & ore simulant, aliud verò in pectore clausum fouent. Estq; vitium hoc planè diabolicum, quando ijs artibus à veteri serpente primos parentes deceptos fuisse, scriptura docet. Regnavit autem olim inter gentes, sicuti philosophorum & poetarum libri testantur, qui illud potissimum in sui seculi hominibus accusant. Nonum locum morositas habet, quæ omnia in deteriorationem partem accipiens homines reddit difficiles, qui vel Timonis Lucianici instar, aliorum omnium commercia fugiunt, vel tales sunt, ut nemo bonus cum ipsis versari possit. Est hoc scelus ingens, quia charitatem restinguit & hominum societatem scindit, quam conseruari omnino necesse est. In decimo gradu susurriones collocat. Est hoc pessimum genus hominum & ad pacem cum priuatam tum publicam turbendam maxime idoneum. Incautis enim & nihil tale cogitantibus obrepunt, & artificiosis calumnijs odia & suspiciones accendunt, quæ semel admisse amicitias dissolunt. Sequuntur hos vndecimo loco obrectatores, qui palàm de quibusvis malè loquuntur, eò quòd insana maledicendi libidine inflammati, ex aliorum infamia voluptatem capiunt. Possunt tales non modo inter priuatos homines turbas dare, verumetia lingua sua ceu face plus quàm sulphurea totum mundum accendere, ut Iacobus in sua epistola annotauit. Duodecimi sunt osiores Dei. Quod graue & inexcusabile conuiuium videri poterat, quando nulla vnquam gens tam barbara & immanis fuit, quæ Dei odio dignum iudicaret, & hodie audimus eos quoq; Dei amorem & reuerentiam profiteri, qui à Christiana religione procul absunt. Pertinent tamen ad hunc titulum, qui Dei verbum oderunt & illud reiiciunt vel extinctum volunt, ne corrupti ipsorum mores arguantur. Tales scriptura non vno loco proponit, & illorum voces esse ait: Ne prophetetis: Loquimini nobis blanda & quæ placeant: Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus, &c. Quia enim Deus cum verbo suo coniunctus est, non possunt non eius osiores dici, quicunq; illud oderunt. Principes autem in istorum ordine sunt, qui Christum & regnum eius palàm oppugnant, & contra Dominum atq; vinctum eius inter sese consulant, dicentes: Rumpamus vincula eorum, & lora eorum à nobis reiiciamus. Erant tales Pauli tempore in toto orbe quàm plurimi, & infinitos semper mundus hic habuit, qui ita senserunt. Hodie autem voces istæ inter eos audiuntur, qui Christiani dici & haberi volunt, & hi ferè indignissimè ferunt, si quem à Deo, id est, sine Deo esse dicamus, cum ipsi osiores Dei sint & publici hostes. Decimus tertius locus habet vbiros, id est, iniuriatores vel (ut alij interpretantur) contumeliosos. Sunt hi, qui audaci proteruia quosvis obuios ledunt tam dictis quàm factis, quales olim Sodomæos & Ga-bonitas fuisse scriptura narrat: & in quorum numero censi debent: quotquot homines peregrinos aut quoscunq; alios ledunt, à quibus ipsi nulla iniuria prouocati sunt. Decimum quartum locum superbi obtriment, qui omnibus alijs prestare volunt, & quosvis præ se contemnunt. Quod ut initium fuit peccati, ita apud omnes ferè cernitur, qui inhaerentem sibi naturæ corruptionem nondū ex verbo Dei

Dei agnouerunt, & in huius seculi splendore felicitatem hominis consistere arbitrantur. Sunt his pro-
 ximi gloriosi vel iactabundi Thrasones, qui sibi tribuunt quæ non habent. Regnabat istud hominum Gloriosi.
 genus inter gentes, & eò usq; arrogantia ista processerat, ut multi se Dijs genitos esse gloriarentur,
 & diuinos honores vel sibiipsis arrogarent, vel eos ex propria auctoritate alijs decernerent. Apud
 Romanos certè iam receptum erat, ut Senatus in ipsos Deos imperium sibi sumeret, & alios quidem
 quasi cælo locaret, alios ut omni cultu indignos reijceret. Risit quidem olim stultissimam hanc arro-
 gantiam non minus grauius quàm faceret Agesilaus Spartanorum rex. Cum enim audisset Thasios,
 quòd de ipsis optimè meritis esset, sibi templa ac diuinos honores decreuisse, legatos eorum interroga-
 uit, num illorum patria potestatem haberet ex hominibus faciendi Deos: cumq; illi respondissent, ha-
 beret. Agedum (inquit) primum vos ipsos Deos facite: Id si præstiteritis, tum vobis credam, quòd me
 quoq; Deum facere poteritis. At hodie Pontifices hanc potestatem sibi vendicant, & suis Canonisa-
 tionibus (ut loquuntur) inter Diuos cælites referunt, quos ipsi volunt, & suis creaturis, episcopis ni-
 mirum, sacrificis & monachis, auctoritatem tribuunt remittendi peccata, rerum substantias mutan-
 di & infinita alia faciendi, quæ ad solum Deum pertinent. Sed de his alibi commodius dicetur. Nunc
 eos videamus, quos decimo sexto loco Apostolus recenset. Sunt hi malorum inuectores, quos in duo Inuectores ma-
lorum.
 genera possumus distinguere. In primo sunt, qui liuidis auribus atq; oculis omnia accipiunt, & in quo-
 uis aliorum dicto aut facto inueniunt quod calumnientur: quo fit, ut etiam quæ bene dicta aut facta
 sunt, in sensum peiorem detorqueant. In altero sunt qui noua vitia & scelera excogitant, qui & ipsi
 non circa idem studium occupantur. Alij enim nouas voluptates, aut noua voluptatis irritamenta
 comminiscuntur: alij gula & ebrietatis magistri nouas quotidie delicias, noua fercula, poculorum
 item nouas formas inueniunt, quibus non tam ventris quàm oculorum concupiscentiam expleant:
 alij rursus in fingendis execrandi & deuouendi formulis artificiosi sunt. Multi in usurarijs artibus
 ingenij vim ostentant, dum nouas quotidie rationes reperiunt, quibus ex pecunia vel mercibus quæ-
 sum faciant vberiore. Et tales quidem omnibus seculis extiterunt, mundo subinde in peius dege-
 nerante: Romæ autem tantum non dominabantur, cum ipsi Imperatores, prout quisq; ad aliqua vitia
 procliuor erar, suarum libidinum magistros atq; ministros in pretio haberent. De Tiberio certè hor-
 rendæ & indigna Christianis auribus historici tradunt. Et rectè Paulus tales in isto catalogo recen-
 suit, quando non aliud peruersæ mentis & iudicij corruptissimi certius argumentum est, quàm si qui
 quoridianis & communibus vitijs (quorum nimis magna multitudo regnat) non contenti, nouas eo-
 rum species excogitant, quibus & seipsos & alios ad interitum trahant. Decimo septimo loco prode-
 unt parentibus immorigeri. Vbi rursus eos qui leuius peccant nominauit, ut eorum scelus amplificet, Parentibus im-
morigeri.
 qui non contenti obsequium negauisse parentibus, eos insuper cadunt, aut quauis alia contumelia af-
 ficiunt. Est hoc quoq; animi peruersissimi indicium, quando naturæ lex est, ut benefactoribus bona
 gratia referatur, inter quos primum locum parentes obtinent, quibus vitæ huius initium debemus,
 & quorum labore atq; industria sumus educati. At repperos fuisse, qui parentes indignissimis modis
 tractarent, omnium propè gentium leges de parricidis testantur. Meminisse tamen oportet, paren-
 tum nomine eos quoq; comprehendere, qui nobis parentum loco sunt, praeceptores nimirum, doctores, ma-
 gistratus, & si qui alij sunt horum similes. Decimi octauo numerantur insipientes: quo nomine non fa- Insipientes.
 tui intelliguntur, quos naturæ vitium ad omnia ineptos fecit, sed qui ratione quidem præditi sunt, af-
 fectibus autem prauis se abripi patiuntur, ut omnia sine ratione atq; iudicio faciant. Quis verò ta-
 les peruersæ mentis homines esse neget, quando brutis similes sunt, à quibus illos rationis vsus distin-
 guere debebat? His decimo nono loco perfidos vel (ut Græca vox sonat) pactorum immemores sub- Perfidi.
 iicit. Quales in contractibus, fœderibus & omnibus alijs promissis inueniuntur. His autem inter
 istos locum dat, quia pudorem omnem abstergant oportet, qui pacta fallere audent. At pudore subla-
 to, vix aliquis rationi & menti saniori locus est reliquus. Fuit autem hoc quoq; vitium nimis vul-
 gare inter gentes, & imprimis quidem inter eos, qui in publica auctoritate constituti priuatas res a-
 gebant. Lysander Lacedæmonius pueros astragalis, viros iureiurando fallendos, & vulpinam pel-
 lem assuendam esse aiebat, sicubi leonina deficit. Quem animum Pœnis, Græcis & infinitis alijs fuisse, assueti.
 historici produnt. Vicesimum in hoc censu locum tenent humanitatis expertes, quos Græci ἀσύνετοι
 vocant, eò quòd eas etiam affectiones extinguant, quibus ex communi sensu & naturæ legibus affi-

Implacabiles.

Immisericordes

Vt iudicari de-
beat de vitijs
nostri seculi.

cimur erga parentes, liberos, fratres, cognatos, & quoscunq; alios, qui nobis propiori cognationis vin-
culo obstricti sunt. At quanta sit hominum corruptio & mentis nostræ perversitas ex eo apparet,
quod inter tales ferè inimicitia acerrima esse solent, si quando exardescant, sicuti in Caino, Esauo,
Iosephi fratribus, Absolone, Romulo & Remo, Cambyse & infinitis alijs esse videre, quorum ex-
empla in sacris & prophanis historijs habentur. Quibus non immerito adnumeraveris impium &
plus quàm belluinum morem exponendi infantes, quem vulgò inter gentes receptum fuisse, non modò
historici, verum etiam Comici & Tragædiarum scriptores testantur. Addit his & contumaces, quos nos
implacabiles diximus. Sunt hi, qui si semel aliqua iniuria prouocentur, aut etià de nihilo irascuntur,
nullas reconciliationis aut pacis rationes admittunt. Parit eiusmodi animos superbia & quæ ex hac
nascitur vindictæ cupiditas. Qui enim nimium magnificè de seipsis sentiunt, idem iniuriæ & contu-
melia impatiensissimi sunt, & honorem suum non aliter saluum fore arbitrantur, quàm si ipsi de ini-
micis vindictam sumant, qualem animo suo semel conceperunt. Ita verò animos perversos producit,
quando enim vident humani generis societatem consistere non posse, si idem omnes facitare velint:
neq; cogitant idem ius alijs etiam contra ipsos fore, si ita pergant. Fuit autem hoc quoq; vitium omni-
bus seculis commune inter homines, eos imprimis, qui egregijs factis & animi fortitudine reliquis
præstare voluerunt. Postremos in hoc agmine inducit immisericordes, qui nullo alienæ miserie sensu
mouentur, qui crudelitatis extremæ fons est. At tales fuisse pleriq; inter gentes bella testantur,
quæ vt temere suscepta, ita crudelissimè gesta fuerunt semper. Neq; cum bellis cessauit ea rabies, sed
in pace quoq; fomenta quæsiuit, adeò vt ex spectaculis cruentis viri & femina summam volupta-
tem caperent, in quibus bello capti aut inter sese aut cum immanibus bestijs committerentur. Quis
verò aliqua misericordia præditos fuisse dixerit, qui indignis cadibus & sanguine humano per ludib-
rium fuso oculos pascebat? Ita verò ista scelerum enumeratione corruptissimum mundi totius statum
complexus est Paulus, vt ostendat aliena iustitia opus esse ijs, qui Dei vindicis manus effugere &
seruari velint. Et quàmuis his sui contemptum & suæ gloriæ prophanationem ultus sit Deus, simul
tamen corruptionem hanc morum ad summum ascendere oportuit, vt cordati quiq; reformatione va-
niuerfali opus esse sentirent, & ideo eius authorem, Iesum Christum, facilius admitterent. Quæ mihi
videtur causa fuisse præcipua, quod illum non modò per prophetas in suo populo promisit, sed gentes
quoq; per Sibyllas & harum carmina in illius expectationem excitauit.

Servit autem nostræ etiam institutioni locus hic. Docet enim iudicare de vitijs quæ hodie vulgò
regnant, & plerisq; leuicula videntur. Scortationem multi licitam, quidam verò necessariam quosq;
& proinde publica auctoritate defendendam esse, dicunt. Instituunt ergo lupanaria publica, in qui-
bus iuvenes non tam libidinis æstum restringunt, quàm paulatim deposito omni pudore ad maiorem
libidinem accendantur, & tandem virginum quoq; & matronarum pudicitia insidiari discant. Et
quia simul charitas refriguit (quod de nouissimis temporibus olim Christus prædixit) pleriq; suis tan-
tùm commodis intenti alios omnes præ se facile negligunt, imò hoc damnum hominis frugi & industriæ
opus esse arbitrantur, si ex aliorum damnis ipsi lucrum faciant. Hic ergo faces suas simul accendit
inuidia, quæ occultis calumnijs, obreftationibus, conuitijs, rixis, iniurijs, contumelijs, cadibus de-
niq; omnia miscet. Et cum ista cunctis metum incutere deberent, pleriq; tamen immani superbia elati,
non homines modò contemnunt, sed aduersus Deum quoq; insurgunt, & quasi sibiipsis ad omnia
sufficiant securi pergunt in suis studijs. Hinc illa morum asperitas, quæ mutua commercia aut om-
nino tollit, aut periculosa & suspecta reddit, cum fides & veritatis studium planè extinctum sit. Et
cum ista passim conspiciantur, tamen quasi nihil in mundo sit scelerum, noui quotidie horum magistri
atq; inuentores prodeunt, qui cum à magistratibus coerceri & explodi deberent, inter illos ferè patro-
nos inueniunt. Quia ergo neq; principes neq; parentes officium faciunt, horum quoq; auctoritatem in-
tercidere sinist Deus. Itaq; ævæque & horribilis rerum confusio passim cernitur, quæ humanitatis
sensum omnem ex hominibus aufert, & quotidie in peius proficit. Atqui mores istos ethnicis tribuit
Paulus, & propter hos Dei iram cælitus in illos deslagauisse testatur. Nihil ergo ethnicis meliores,
neq; Christiano nomine digni sunt, qui hodie ista faciunt: sed præcipui malorum publicorum auctores
sunt, quibus suam iram Deus declarat. Est hoc durum dictu, & multis intolerabile videtur, ho-
mines Christianos cum gentibus equare. Quasi verò Christianum faciat Baptismi aqua & inanis
nomen

nominiſ profeſſio. Regenerationis & hominiſ totius innouatione opus eſt, quæ niſi fiat, à Chriſto alieni & adhuc mundi infelices membra ſumus, quem à ſpiritus & meriti ſui fructu Chriſtus exclu- dit. Ioan. 14. & 17.

Ceterum ne quis gentes infirmitatis & ignorantie prætextu excuſaret, addit quod hæc omnia amplificat: Qui cum ius Dei cognouerint, quod qui talia faciunt, digni ſint morte, non ſolum ea faciunt, verumetiam conſentiunt iſis qui hæc faciunt. Vocat autem ius Dei Apoſtolus, quod ipſe Deus hominum mentibus inſcripſit. Hoc alij legem naturæ, alij ius gentium dixerunt. Summa eius, quoad mores & vitæ huius conſuetudinem, eſt, Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Voluit autem ius Dei dicere Paulus, vt eius tranſgreſſores in ipſum Deum peccare, & proinde iram ipſius mereri oſtendat. Et huius loci ſenſus eſt, illos non ex ignorantia aut communi infirmitate peccauiffe, cum enim cõmune illud ius animis ſuis inſcriptum habuerint, quod ſclerum eiſmodi authores morte mul- tandos eſſe docet, nihilominus tamen iſta non modo ipſi fecerunt, verumetiam conſenſu & patrocini- ſuo eos fouerunt atq; defenderunt, qui talia designant. Etenim qui quod prauum eſt faciunt, hi affe- ctibus prauis ſuccubuiſſe, & præter animi voluntatem peccauiffe videri poſſunt. At ſi iſdem alijs eadem faciendi authores ſint, & ſcleratis patrocinando, publicam peccandi licentiam morumq; cor- ruptionem inuehere ſtudeant, tunc non infirmi, ſed contumaces & ad omnem malitiam deuoti eſſe deprehenduntur. Quomodo enim in ſeipſis peccata agnoſcent, deq; illis emendandis cogitant, qui illa in alijs probant & deſenſa cupiunt? Fiebat iſtud vulgò Pauli temporibus. Quoad enim ſuperſti- tiones & nefarios cultus, publica authoritate hæc Romani defendebant. Quoad morum corruptio- nem, ab iſdem fouebatur ſcortandi licentia, & ex turpibus ludis, quibus libido accenditur, omnes voluptatem capiebant. Qualia enim Floræ feſta fuerint, notũ eſt, ex quibus aliquando ſeueriſſimus ille morum Cenſor Cato ex theatro abiit, ne eius præſentia meretricum laſciuiæ impedirentur, quæ in illis nudæ ſaltabant. Cuius generis multa ex hiſtorijs adduci poterant. Sed ſufficiat Poëtæ inſpe- xiſſe, qui cum ſcortationis, adulteriorum & mæſculæ Veneris publici magiſtri eſſent, apud omnes ta- men in pretio & honore erant. Rectè igitur Paulus hoc argumento gentes conuincit, ne quis illorum temporum nequitiam ignorantie & humane infirmitatis prætextu excuſari arbitretur.

Conſenſus ſce- lerum alieno- rum.

Propius tamen inſpici debet, quòd illos ius Dei cognouiſſe dicit. Nam eſi ex primi parentis lapſu homines pleniorẽ rationis lucem amiſerint, vt ideo non percipiant ea quæ ſunt ſpiritus Dei & cognouerunt. Gentes ius Dei cognouerunt. pertinent: reliquas tamen fecit Deus in hominum animis generales noti- tias, nepe quid de peccatis iudicari debeat, & quòd penam mereantur, qui in charitatis & iuſtitia le- ges delinquant. Exemplum huius rei in Caino videmus, qui quàm primum parricidij à Deo cõuictus fuit, mox trepidare cepit metu pœnæ, quam ſe promeruiſſe ſentiebat. Similiter Abimelech & Pha- rao intellexerunt non violanda eſſe coniugia, & Saram mox Abrahamo reſtituerunt, cum huic nu- ptiam ſcirent. Deniq; ex hiſce notiſijs, quas Paulus hoc loco ius Dei vocat, omnes leges originem du- xiſſe Cicero teſtatur, quando in Philippijs ſcribit: Lex nihil eſt aliud, niſi recta & à numine Deo- rum tracta ratio, imperans honeſta, prohibensque contraria. Vulgò autem receptam fuiſſe hanc ſen- tentiam, ſupplicia docent, quæ ſcleribus inter omnes gentes conſtituta fuerunt. Quòd ſi verò hoc ſufficere potuit conuincendis gentibus, vt apud Dei tribunal ſe damnatos eſſe intelligerent, quicun- que leges iſtas tranſgrediebantur: quantò grauior eorum culpa cenſeri debet, qui inſuper Dei ver- bum audiunt, ex quo de æterna eius voluntate & vniuerſa noſtræ ſalutis ratione edocentur? Vide- mus ergo quanta cura nobis hodie opus ſit, ne dum ſecuri Legum & verbi Dei limites tranſilimus, coram Deo prorsus reddamur inexcufabiles.

Videamus igitur, quid in gentibus Paulus potiſſimum accuſet: Nimirum, quòd cum Legem na- turæ haberent in cordibus ſuis deſcriptam, non modo ipſi in eam peccarint, verumetiam ſcleribus pa- trocinati ſint, & ita multis alijs fuerint peccandi authores. Quàm autem vulgare, proh dolor, eſt hoc noſtro ſeculo? Nam vt à fide & religione exordiamur: norunt plerique vnum eſſe Deum, qui ſolus omnia gubernet, qui ſolus in omni periculo iuuare poſſit, & proinde ſolus inuocari debeat. Norunt præterea inter Deum & nos vnicum eſſe Mediatorem Ieſum Chriſtum, qui pro nobis victima fa- ctus peccata noſtra expiauit, & nos cum illo in gratiam reduxit. Quàm multos autem eſt videre, qui cum iſta norint, ad creaturas tamen conuertuntur, Diuos inuocant, ſuorum operum meritis con-

Vt hodie alio- rum ſcleribus multi conſen- tiant.

fidunt, cultus supersticiosos accumulant, quibus Christi meritum maxima ex parte euacuatur: neque eo contenti, insuper superstitionum inuentoribus suum patrocinium deferunt: & si qui rectius sentiunt, eos vi & armis à veritatis confessione absterrent. Est hoc peccatum longè atrocissimum, eoq; grauius, quòd cum Dei contumelia & multorum perditione coniunctum est, & ab ijs ferè committitur, qui veri Dei cultum & veritatis doctrinam inter suos tueri atque propagare debebant. Fiunt his similia in alijs, quæ ad mores & vitæ consuetudinem spectant. Norunt qui in magistratu sunt, virginum pudicitiam & coniugiorum honestatem sanctè defendi debere, & de his passim leges extant. At non desunt inter primates, qui non modò ipsi virgines constuprant & alienos thoros sua libidine polluant, verumetiam sui similibus patrocinantur, & Leges bonas è medio sublatas volunt. Et quod hic fit, hoc ipsum in alijs multis fieri consuevit, quando ebrietatem, aleam, vsuras & huius generis vitia suo exemplo inuehunt, vel etiam publica auctoritate defendunt, quæ & vitia & reipub. pestes esse non ignorant. Offendunt ad eundem lapidem parentes, qui quæ inhonesta esse sciunt, non modò faciunt, sed eadem in liberis suis defendunt, imò ea faciendi illis authores sunt, dum suæ inuentutis facinora (vt de suo patre Terentianus ille Clitipho loquitur) coram illis prædicant. Inter priuatos autem homines turpissimè hic peccant qui lenocinium exercent, qui ebriosis comessatoribus, aleatoribus & scortatoribus hospitium præbent, qui aliorum filios ad militiam mercenariam sollicitant, & illorum inobedientiam defendunt. Sciunt enim omnes isti hæc iniusta & iniqua esse, & cum ea in seipsis corrigere deberent, multis alijs eadem persuadent, atque ex aliorum nequitia voluptatem capiunt. Sunt autem hæc mentis peruersæ argumenta, quæ nisi in tempore corrigantur, tandem fit incurabilis. In his ergo emendandis seduli simus, & quia ad perfectionem nunquam venire datur, quoad in carne hac viuimus, Dei iustitiam fide constanti apprehendamus, quam ille nobis per Euangelium offert in filio suo Iesu Christo, cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

CAPVT II.

HOMILIA IX.

QVapropter inexcusabilis es o homo, quisquis iudicas. Nam hoc ipso quòd iudicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim facis tu qui iudicas. Scimus autem quòd iudicium Dei est secundum ueritatem aduersus eos, qui talia agunt. Putas autem hoc o homo, qui iudicas eos qui talia faciunt, & eadem facis, fore ut tu effugas iudicium Dei? An diuitias bonitatis ipsius & tolerantiae ac lenitatis contemnitis? ignorans quòd bonitas Dei ad resipiscentiam te deducit? Sed pro duritia tua et corde nescio poenitere thesaurizas tibi iram in diem iræ & reuelationis iusti iudicij Dei.

DEMONSTRAVIT hucusq; Paulus omnes gētes peccatis & iræ Dei obnoxias esse: utq; euidentior esset hæc demonstratio, multis ostendit, quàm turpiter circa religionem & externum cultum aberrarint, quàm sædis item sceleribus vitam suam atq; mores contaminauerint. Et ne vel ignorantiam vel infirmitatem humanam prætexerent, postremo loco adiecit, quòd cum naturæ legem haberent cordibus inscriptam, tamen non modò ista fecerint, verumetiam ista facientibus suum patrocinium detulerint, adeoq; peccandi licentiam auctoritate publica & communi consensu defenderint: quod deploratæ malitiæ argumentum esse nemo sanæ mentis negare potest. At erant inter gentes hypocritæ philosophi, qui iustitiam mirificè simulabant, cum toti circa summi boni inuestigationem occuparentur, vitæ consuetudinem honestè instituerent, habitu & gestibus sanctitatem præ se ferrent singularem, aliorum verò flagitia non modò non probarent, verumetiam acerrimè reprehenderent, & quosuis obuios magna dicendi libertate ad virtutis studium hortarentur. Ne ergo isti sibiipsis blanditias facerent, seq; ex communi hominum ordine exemptos putarent,

patarent, nunc cum illis sermonem instituit: & quia tales suam malitiam difficulter agnoscunt, maiori verborum vehementia aduersus istos inuehitur, quam priores illos, qui sua vitia non poterant negare.

Primum in genere proponit, & ex precedentibus infert, hos non minus coram Deo reos esse peccati, quam alteros illos, quorum improbitas manifesta erat. Quapropter (inquit) inexcusabilis es o homo, quisquis iudicas. Iudicandi verbum hoc loco idem significat, quod accusare, reprehendere aut damnare: quo sensu Christus quoque Matth. 7. ait, Ne iudicetis, ut non iudicemini. Sensus ergo est: Etiam vos philosophi, & quicumque vel in scholis vel in repub. aliorum mores damnatis, & publicæ honestatis studiosi haberi vultis, coram Deo peccatores & pœna digni estis, neque aliquem habetis prætextum, quo vestra improbitas excusetur. Id verò tribus rationibus probat atque confirmat. Prima ab ipsorum persona sumitur. Nam hoc ipso quod iudicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim facis tu qui iudicas. Argumentum ita formari potest: Quicumque eadem faciunt quæ in alijs reprehendunt & damnant, ij seipsos damnant, & non minori culpa, quam alteri illi tenentur: At vos eadem facitis, quæ in alijs soletis reprehendere: Ergo eadem cum illis culpa tenemini, & proinde estis inexcusabiles. Eadem autem illos facere dicit, partim ad ea respiciens, quæ philosophi illi occultè designabant, de quibus multa Lucianus scripsit, & qualia passim in historijs & illorum vitis occurrunt: partim de interioribus animi motibus aut desiderijs loquitur, qui in illis hominibus corruptissimi erant, & frequenter in opus erumpebant. Faciunt ergo ad huius argumenti declarationem, quæ de illorum placitis & factis extant, & quidem eorum imprimis, qui philosophiæ principes fuerunt. Quoad enim cognitionem Dei & cultum eius, cõmuni errore implicitos fuisse constat. Nam confusam illam Deorum multitudinem ipsi quoque crediderunt, & illos iisdem sacris venerati sunt, quæ tunc vulgò recepta erant, ut iam nihil de illis dicamus, qui Deos omnino nullos esse censuerunt, quales narrantur apud Plutarchum Diagoras Milesius, Theodorus Cyrenensis & Euemerus Tegeates. Epicurus verò Deos humana specie præditos esse, & illos res mortalium nequaquã curare tradidit. Stoici cõtentione quandam causarum finxerunt, cui ipse etiam Deus subiectus sit, & ut reliqua omnia, fatali necessitate feratur. Quod si philosophis Poetas cõnumeres, hos ea de Dijs cecinisse videbis, quæ namo vir bonus de se dici velit. Errorum ergo & superstitionum, imò impietatis magistri fuerunt, qui religionem & pietate reliquis præstare debebant. Quoad mores, ijdem multa præter officium fecerunt. Epicuræi, quia Deo non curæ esse putarunt quæ in terris geruntur, summum hominis bonum in voluptate constituerunt, honesta quidem illa (ut ipsi aiebant) sed quæ licentiæ præcipua causa & morum certissima pestis fuit. Socrates, qui hominum optimus videri poterat, uxores omnium cõmunes esse voluit, ut de illo perhibet Plato. Quod quid aliud fuit, quam sublato coniugij usu publicam stuprorum licentiam inducere? Diogenis impudentia plus quam canina notior est, quam ut de ea opus sit verba facere. Inter Romanos Caro Vicensis, quem honestissimum & acerrimum honestatis custodem fuisse scribunt historiici, uxorem Hortensio prostituit, & tandem ambitione & metu infamiæ superatus seipsum occidit. Ciceronem quoque, animi timidioris fuisse, & simul honorum cupiditate inexplebili laborauisse constat. Denique si omnium eorum egregiè facta consideres, qui vel in repub. eximij fuerunt, vel virtutem publice doctrina scriptis commendarunt, & aliorum flagitia corripuerunt acriter, illos non vultu garibus vitijs pollutos fuisse patebit. Quid enim facerent alij, quando apud eos tam pudenda scelera locum inuenerunt, qui reliquis iustiores atque sanctiores habiti sunt?

Secundam rationem à Dei persona desumit, & eam his verbis enuntiat. Scimus autem quod Dei iudicium est secundum veritatem aduersus eos, qui talia agunt. Secundum veritatem esse ait iudicium Dei, id est, verum, iustum & infallibile. Ratio huius dicti duplex potest afferri, Vna, quia nullus apud Deum est personarum respectus, de quo postea ipse plura dicit. Altera, quia non externa specie rerum mouetur sed animos hominum, adeoque ipsos fontes actionum inspicit. Est ergo argumentum eiusmodi: Quicumque absque personarum respectu iudicant, & ipsas hominum mentes intueri possunt, ij iudicio suo non falluntur, & similes pœnas sumunt de ijs, qui eadem faciunt. Deus autem hominum animos perspicere habet, neque personarum respectu mouetur. Ergo non fallitur in vobis iudicandis, & quamuis barba, pera, pallium atque externa philosophiæ professio, sermones ut de virtute magnifici & egregia iustitiæ simulatio hominibus fucum facere possint, Dei tamen oculos latere nequit sub his occultata improbitas, qui pœnas de vobis dignas exigit.

Philosophos & morum censors accusat.

fidunt, cultus supersticiosos accumulunt, quibus Christi meritum maxima ex parte euacuatur: neque eo contenti, insuper superstitionum inuentoribus suum patrocinium deferunt: & si qui rectius sentiunt, eos vi & armis à veritatis confessione absterrent. Est hoc peccatum longè atrocissimum, eoq; grauius, quòd cum Dei contumelia & multorum perditione coniunctum est, & ab ijs ferè committitur, qui veri Dei cultum & veritatis doctrinam inter suos tueri atque propagare debebant. Fiunt his similia in alijs, quæ ad mores & vitæ consuetudinem spectant. Norunt qui in magistratu sunt, virginum pudicitiam & coniugiorum honestatem sanctè defendi debere, & de his passim leges extant. At non desunt inter primates, qui non modò ipsi virgines constuprant & alienos thoros sua libidine polluant, verum etiam sui similibus patrocinantur, & Leges bonas è medio sublatas volunt. Et quòd hic fit, hoc ipsum in alijs multis fieri consuevit, quando ebrietatem, aleam, vsuras & huius generis vitia suo exemplo inuehant, vel etiam publica authoritate defendunt, quæ & vitia & reipub. pestes esse non ignorant. Offendunt ad eundem lapidem parentes, qui quæ inhonesta esse sciunt, non modò faciunt, sed eadem in liberis suis defendunt, imò ea faciendi illis authores sunt, dum suæ iuuentutis facinora (vt de suo patre Terentianus ille Clitipho loquitur) coram illis prædicant. Inter priuatos autem homines turpissimè hic peccant qui lenocinium exercent, qui ebriosis comessatoribus, aleatoribus & scortatoribus hospitium præbent, qui aliorum filios ad militiam mercenariam sollicitant, & illorum inobedientiam defendunt. Sciunt enim omnes isti hæc iniusta & iniqua esse, & cum ea in seipsis corrigere deberent, multis alijs eadem persuadent, atque ex aliorum nequitia voluptatem capiunt. Sunt autem hæc mentis peruersæ argumenta, quæ nisi in tempore corrigantur, tandem fit incurabilis. In his ergo emendandis seduli simus, & quia ad perfectionem nunquam venire datur, quoad in carne hac viuimus, Dei iustitiam fide constanti apprehendamus, quam ille nobis per Euangelium offert in filio suo Iesu Christo, cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

CAP V T II.

H O M I L I A IX.

QVapropter inexcusabilis es o homo, quisquis iudicas. Nam hoc ipso quòd iudicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim facis tu qui iudicas. Scimus autem quòd iudicium Dei est secundum ueritatem aduersus eos, qui talia agunt. Puras autem hoc o homo, qui iudicas eos qui talia faciunt, & eadem facis, fore ut tu effugas iudicium Dei? An diuitias bonitatis ipsius & tolerantiae ac lenitatis contemnis? ignorans quòd bonitas Dei ad respicientiam te deducit? Sed pro duritia tua et corde nescio poenitere thesaurizas tibi iram in diem iræ & reuelationis iusti iudicij Dei.

DEMONSTRAVIT hucusq; Paulus omnes gentes peccatis & iræ Dei obnoxias esse: utq; euidentior esset hæc demonstratio, multis ostendit, quàm turpiter circa religionem & externum cultum aberrarint, quàm fædis item sceleribus vitam suam atq; mores contaminauerint. Et ne vel ignorantiam vel infirmitatem humanam prætexerent, postremo loco adiecit, quòd cum naturæ legem haberent cordibus inscriptam, tamen non modò ista fecerint, verum etiam ista facientibus suum patrocinium detulerint, adeoq; peccandi licentiam authoritate publica & communi consensu defenderint: quòd deplorata malitiæ argumentum esse nemo sanæ mentis negare potest. At erant inter gentes hypocritæ philosophi, qui iustitiam mirificè simulabant, cum toti circa summi boni inuestigationem occuparentur, vitæ consuetudinem honestè instituerent, habitu & gestibus sanctitatem præ se ferrent singularem, aliorum verò flagitia non modò non probarent, verum etiam acerrimè reprehenderent, & quosuis obuios magna dicendi libertate ad virtutis studium hortarentur. Ne ergo isti sibiipsis blanditias facerent, seq; ex communi hominum ordine exemptos putarent,

putarent, nunc cum illis sermonem instituit: & quia tales suam malitiam difficulter agnoscunt, maiori verborum vehementia aduersus istos inuehitur, quam priores illos, qui sua vitia non poterant negare.

Primum in genere proponit, & ex precedentibus infert, hos non minus coram Deo reos esse peccati, quam alteros illos, quorum improbitas manifesta erat. Quapropter (inquit) inexcusabiles & o homo, quisquis iudicas. Iudicandi verbum hoc loco idem significat, quod accusare, reprehendere aut damnare: quo sensu Christus quoque Matth. 7. ait, Ne iudicetis, ut non iudicemini. Sensus ergo est: Etiam vos philosophi, & quicumque vel in scholis vel in repub. aliorum mores damnatis, & publicae honestatis studiosi haberi vultis, coram Deo peccatores & poena digni estis, neque aliquem habetis praetextum, quo vestra improbitas excusetur. Id vero tribus rationibus probat atque confirmat. Prima ab ipsorum persona sumitur. Nam hoc ipso quod iudicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim facis tu qui iudicas. Argumentum ita formari potest: Quicumque eadem faciunt quae in alijs reprehendunt & damnant, ij seipsos damnant, & non minori culpa, quam alteri illi tenentur: At vos eadem facitis, quae in alijs soletis reprehendere: Ergo eadem cum illis culpa tenemini, & proinde estis inexcusabiles. Eadem autem illos facere dicit, partim ad ea respiciens, quae philosophi illi occulte designabant, de quibus multa Lucianus scripsit, & qualia passim in historijs & illorum vitis occurrunt: partim de interioribus animi motibus aut desiderijs loquitur, qui in illis hominibus corruptissimi erant, & frequenter in opus erumpebant. Faciunt ergo ad huius argumenti declarationem, quae de illorum placitis & factis extant, & quidem eorum imprimis, qui philosophiae principes fuerunt. Quoad enim cognitionem Dei & cultum eius, communi errore implicitos fuisse constat. Nam confusam illam Deorum multitudinem ipsi quoque crediderunt, & illos iisdem sacris venerati sunt, quae tunc vulgo receptae erant, ut iam nihil de illis dicamus, qui Deos omnino nullos esse censuerunt, quales narrantur apud Plutarchum Diagoras Milesius, Theodorus Cyrenensis & Euemerus Tegeates. Epicurus vero Deos humana specie praeditos esse, & illos res mortalium nequaquam curare tradidit. Stoici conatatione quandam causarum finxerunt, cui ipse etiam Deus subiectus sit, & ut reliqua omnia, tali necessitate feratur. Quod si philosophis Poetas connumeret, hos ea de Dijs cecinisse videbis, quae namo vir bonus de se dici velit. Errorum ergo & superstitionum, imo impietatis magistri fuerunt, qui religione & pietate reliquis praestare debebant. Quoad mores, ijdem multa praeter officium fecerunt. Epicuri quia Deo non curae esse putarunt quae in terris geruntur, summum hominis bonum in voluptate constituerunt, honesta quidem illa (ut ipsi aiebant) sed quae licentiae praecipua causa & morum certissima pestis fuit. Socrates, qui hominum optimus videri poterat, uxores omnium communes esse voluit, ut de illo perhibet Plato. Quod quid aliud fuit, quam sublato coniugij usu publicam stuprorum licentiam inducere? Diogenis impudentia plus quam canina notior est, quam ut de ea opus sit verba facere. Inter Romanos Cato Uicensis, quem honestissimum & acerrimum honestatis custodem fuisse scribitur historiis, uxorem Hortensio prostituit, & tandem ambitione & metu infamiae superatus seipsum occidit. Ciceronem quoque, animi timidioris fuisse, & simul honorum cupiditate inexplibili laborauisse constat. Denique si omnium eorum egregie facta consideres, qui vel in repub. eximij fuerunt, vel virtutem publice doctrina scriptis commendarunt, & aliorum flagitia corripuerunt acriter, illos non vultu vitij pollutos fuisse patebit. Quid enim facerent alij, quando apud eos tam pudenda scelera locum inuenerunt, qui reliquis iustiores atque sanctiores habiti sunt?

Secundam rationem à Dei persona desumit, & eam his verbis enuntiat. Scimus autem quod Dei iudicium est secundum veritatem aduersus eos, qui talia agunt. Secundum veritatem esse ait iudicium Dei, id est, verum, iustum & infallibile. Ratio huius dicti duplex potest afferri. Vna, quia nullus apud Deum est personarum respectus, de quo postea ipse plura dicit. Altera, quia non externa specie rerum mouetur, sed animos hominum, adeoque ipsos fontes actionum inspicit. Est ergo argumentum eiusmodi: Quicumque absque personarum respectu iudicant, & ipsas hominum mentes intueri possunt, ij iudicio suo non falluntur, & similes poenas sumunt de ijs, qui eadem faciunt. Deus autem hominum animos perspicere habet, neque personarum respectu mouetur. Ergo non fallitur in vobis iudicandis, & quamuis barba, per a, pallium atque externa philosophiae professio, sermones ite de virtute magnifici & egregia iustitiae simulatio hominibus fucum facere possint, Dei tamen oculos latere nequit sub his occultata improbitas, qui poenas de vobis dignas exiger.

Philosophos & morum censorum accusat.

Tertia ratio sumitur à comparatis. Confert enim inter se hominem & Deum, & orationem interrogazione figurat, ut in profundos hypocritarum animos altius penetret. Putas autem hoc o homo, qui iudicas eos qui talia faciunt, & eadem facis, fore ut effugas iudicium Dei? Quasi diceret, Quae ista est stupiditas siue dementia? Cum enim alios damnes propter scelera, quae tu ipse etiam designas, annon propriae conscientiae testimonio conuinceris, ut ea reprehensione & supplicio digna esse intelligas? Quod si verò conscientiae tuae testimonium siue iudicium effugere non potes, quae hac tam inconsulta & temeraria persuasio est, quae te Dei omnia iusto & vindice oculo intuentis iudicium subterfugere posse confidis?

Omnis hominum
sanctitas dam-
natur.

Hæc contra gentium philosophos & omnes eos dicit Apostolus, qui inter illas iustitiam & honestatem simulabant. Vbi meminisse oportet, hæc ita dici, ut simul vniuersa omnium hominum sanctitas damnetur, quæ hypocritæ sese apud tribunal Dei venditant. Quod enim de gentium philosophis dicitur, hoc non minus locum habet in phariseis Iudæorum. Scimus enim hos quoque præcipuam sanctitatis laudem in eo quæsiuisse, quod de legis obseruatione passim verba facerent, hanc vestitu & operibus quibusdam ad ostentationem compositis testarentur, aliorum facta & mores curiosè obseruarent atque reprehenderent. Est hoc videre in parabola Luc. 18. ubi phariseum ita de se loquentem Christus inducit: Deus, gratias tibi ago, quod non sim ut reliqui homines, rapaces, iniusti, mæchi, vel etiam ut iste publicanus. Ieiuno bis in hebdomada, decimo omnia quæ possideo, &c. Quod etiam pertinent, quæ alibi de illorum ieiunijs, vestitu, gestibus dicuntur. At quales interea fuerint quoad mores & animi affectus, idem Christus nō vno loco demonstrat, & (ut omnia alia omittamus) ea quæ aduersus illum designarunt, omnium mortalium sceleratissimos fuisse testantur. Nihil ergo illis profuit fucata illa sanctitatis simulatio, sed eò grauior eorum culpa fuit, quod professioni suæ tam parum responderent. Potest hoc ipsum Monachis applicari, qui & gentium philosophis & Iudæorum phariseis per omnia sunt similes. Nam ut mundi consuetudinem reliquissæ videantur, vitam solitariam nomine profitentur: adhuc, se mundo mortuos esse habitu & gestibus simulant, voluntaria paupertatis & obedientiæ atque castitatis voto confidunt, in aliorum mores seueriter animaduertunt. At quæ ab illis occulte fiunt, dicere pudor prohibet, & rebus ipsis atque proprijs factis eos conuinci, nemo tam cæcus est, qui non videat. Si enim mundi consuetudinem illicitam esse sentiunt, cur ipsi in medijs vrbibus locos amœniores sibi deligunt? cur in foro conspiciuntur? cur in principum aulis versantur? cur in castris degunt? cur inter armatorum acies volitant? Si in paupertate voluntaria, in obedientia & castitate salutis meritum collocant, cur diuitijs disfluunt? cur relicto modico, aut etiam nullo patrimonio, paræciarum redditus & decimas intercipiunt? cur sacra omnia vendunt? cur à mortuis tributum exigunt, quod olim gentes extremæ sorditiei & rapacitatis indicium esse putauerunt, & vulgari prouerbio notarunt? cur non obediunt legitimis magistratibus? cur immunitatem querunt ab ijs, quæ ciues reliqui obedienter in se recipiunt? cur scortantur? cur virginum pudicitiam insidias struunt? cur alienos thoros polluunt? cur cuculorum instar portentosi illi cuculliones suos factus aliorum nidis supponunt? Negent ista abs se fieri, si possunt. Sed negare non possunt, cum ista in omnium conspectu fiant, & iam pridem tota hæc mundi machina sub illorum flagitijs, ceu pondere iniquissimo depressa, laboret. Interim illi & qui ipsorum traditionibus inebriati rationis veræ usum destituuntur, in nostris accusant ministrorum ecclesiæ coniugia, cum ipsi per omne genus libidinis volutentur. Ieiunia à nobis tolli queruntur, cum ipsi exquisitis bellarijs saginentur, & omnia maria cum flumijs & lacubus fatigent, ut gulæ suæ satisfaciant. Vota item à nostris rescindi clamitant, cum ipsi Baptismi votum manifesta Christi abnegatione violent, quando ordini monastico sese addicunt. Sacramenta quoque à nobis prophanari vociferantur, quæ ipsi improbe mutilarunt, venderunt, & innumeris abusibus corruperunt, ut vix micam aliquam primæ institutionis in illis videre liceat. Non est ergo, quod suæ sanctitati isti homines confidant. Nam etsi nos eorum conuincerent, quæ in nobis accusant, sunt tamen ipsi inexcusabiles, & seipsos condemnant, cum ea palam faciunt, quæ in nobis reprehensione & supplicio digna esse arbitrantur.

An liceat ea ac-
cusare in alijs,
quæ tu ipse de-
signas?

At querūt hic aliqui, annon liceat Ecclesiarum ministris & iudicibus ea scelera in alijs accusare aut corripere, quorū seipsos reos esse sentiunt? Sed nos quæstionem istā ab hoc loco alienā esse & Pauli instituto nequaquam conuenire dicimus. Nec enim de ministrorū aut magistratus officio hic agitur, sed eorum

eorum hypocrisis Apostolus arguit, qui in aliorum mores & vitia curiosè inquirunt eademq; audacter reprehendunt, cum ipsi iisdem vel similibus, aut etiam grauioribus laborent. Et quia hoc nomine se reliquis hominibus iustiores esse ducebant, hanc laruam eis detrahit. Non negauerim tamen, simul hic perstringi commune vitium hominum, qui cum sua peccata nimis securi negligant, in aliorum tamen vitijs oculatissimi & rigidissimi censors sunt. Quoad verò quaestionem propositam, minime admittenda est eorum sententia, qui nemini licere arbitrantur, vt aliorum vitia corripiat, nisi qui ab ijs aut similibus planè immunis sit. Nam si hoc statuamus, omnino sublata erit non modò ministrorum verbi & magistratuum functio, verum etiam parentum, praeceptorum, atq; omnium, qui alios quos priuatim admonent, autoritas collabatur: quando neminem inuenire licebit, qui non suis quoq; vitijs sit obnoxius. Atqui ita Deus constituit, vt ministri ecclesiarum instar speculatorum vitam morumq; omnium obseruent, & aduersus publica scandala tubam verbi inslent: vt magistratus subditos iusta correptione atq; dignis pœnis in officio contineant: vt parentes liberorum vitia verbis atq; verberibus emendent, vt deniq; singuli priuatim proximos suos pro delicti ratione, vel amice moneant, vel seuerius increpent. Et grauis planè illorum culpa est, adeoq; bifariam peccant, qui non contenti suis peccatis, officium quoq; negligunt, quod alijs debent, & ita illis quoq; plurimum atq; grauiorum scelerum sunt authores. Quia tamen auctoritati multum decedit, si qui alios corripiunt, apertis vitijs polluti sint, etiam atq; etiam cauendū est, ne qui à nobis corripiuntur aliquid sceleris nobis expr obrare possint. Quicumq; ergo hoc officio cum aliquo fructu desungi volunt, ij quando in aliorum mores animaduertere instituerunt, prius in seipso descendat, & suos mores examinent, & si quam in semetipsis culpam inueniunt, de illa emendanda serid cogitent. Vbi magna diligentia opus est propter innatam nobis philautiam, qua fit, vt vitia nostra vel non agnoscamus, vel saltem leuiora putemus quam reuera sint. Itaq; in legis speculo nosipso contemlemur, & nunquam non animis nostris occurrat, Deum non ex nostrae carnis placito, sed ex lege nobis reuelata de factis & dictis nostris iudicare, & iudicium eius esse secundum veritatem, neq; externa specie eum falli posse, qui animos hominum inspicit. Audiamus item conscientiam nostram, & positis paulisper carnis affectibus, ipsam mentem & eius de nostris factis iudicium scrutemur, & mox proprio testimonio conuicti, culpam cogemur agnoscere. Tunc ergo illud Ioannis euangelistae nos ad culpae emendationem excitet: Si condemnet nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro, & nouit omnia. Vide locum 1. Ioan. 3. capite.

Sed ad Paulum redeamus, qui praecipue ad illorum obiectionem respondet. Dicebant enim gentium philosophi, & quicumq; inter illas sapientia & auctoritate praestabant: Si tam scelerati essemus, vt ita nobis irasceret Deus, vt tu dicis, iamdudum ille nos puniisset: At non modò poenas nullas de nobis sumpsit, neque vllum irae suae iudicium declarauit, sed potius victorijs & diuitijs illustris fecit, omniq; bonorum genere accumulauit: Ergo vanissimum est, quod cultus nostros illi displicere, & nos apud illum pro flagitiosis & ira dignis haberi nugaris. Fuit haec ferè communis ratio, qua gentium sapientes suas superstitiones & veteres mores excusarunt, & qua Christianam religionem atque doctrinam oppugnaverunt, vt ex Demetriani calumnijs apud Cyprianum, & Symmachi oratione ad Valentinianum, Theodosium & Arcadium Impp. apud D. Ambrosium est videre. Et quia haec magnum pondus habet apud imperitos & rudes rerum, qui solis praesentibus intenti, ex euentu de re quauis iudicant, Apostolus magna verborum vehementia aduersus eos insurgit, dicens: An diuitias bonitatis ipsius & tolerantiae ac lenitatis contemnitis? ignorans quod bonitas Dei ad respicientiam te deducit? Sed pro duritia tua & corde nescio poenitere thesauras tibi iram in diem irae & reuelationis iusti iudicij Dei. Habent hic singula verba Emphasim, & pulchrè Deum atq; contumaces illos gentilismi defensores inter se confert. Deo enim tribuit diuitias bonitatis, tolerantiae & lenitatis, id est, bonitatem inexhaustam, qua homines ferat, & iisdem poenitentiae occasiones praebeat, vt seruentur. In illis verò diuinæ bonitatis contemptum accusat, qui omnis impietatis fons est: duritiam item, quae nullis promissis siue minis emolliiri possit: & cor poenitere nescium, quod noua subinde scelera veteribus accumulet, donec iniquitatis mensuram impleat. Ita verò in ipsos retorquet argumentum, quo illi potissimum nitebantur, atq; sensus verborum est: Audio vos o boni, qui nobis impunitatem, victorias & felicem rerum statum obijcitis: neq; ista nos negamus,

Respondet ijs
qui sese successibus secundis
defendebant.

sed vos turpiter falli dicimus, quando vestros errores & mores corruptissimos hoc argumento defenditis. Nec enim vos ideo hucusque tulit Deus, quod vestris superstitionibus & vitijs deleatur, sed quod lenis & mitis hominum salute potius quam interitu gaudet. Neque etiam perpetua erit hac eius erga vos lenitas, sed quia vos per hanc ad resipiscentiam inuitat, procul dubio iram suam exeret, si vos contumaces & obstinatos esse viderit. Quæ ergo est vestra hac audacia, qua bonitatem eius contemnitis, & iram vobis ipsis reconditis, quæ olim in magno illo die iudicii in capita vestra redundabit? Pulchre autem thesaurizandi metaphora viitur. Vt enim non amittuntur quæ in thesauris reponimus, quamuis ijs in presenti non utamur, suo autem tempore ad usum depromi solent: Ita quamuis iram Dei non sentiant impij quam primum peccant, ea tamen interea non extinguitur neque euanescit, sed ubi mensuram iniquitatis impleuerunt, cum fœnore illis digna supplicia rependit. Possumus autem hodie iisdem verbis aduersus eos uti, qui superstitiones Papisticas & corruptissimum vitæ genus, quod inter illas transigunt, non alijs argumentis quam temporis diuturnitate, historijs & huius seculi felicitate tuentur: neque videre volunt, hæc ipsa penes gentes olim locum habuisse, & hodie multò illustrius apud Turcas inueniri, quorum ineptissimas superstitiones nemo sane mentis ideo pro veris & pijs agnoscit. Debet ergo hinc generalis doctrina peti, ne quis Dei lenitate abutatur, aut ex ea perpetuam impunitatem sibi ipsi promittat. Solet enim pœnas differre Deus, non quod scelera ipsi placeant, aut quod ea punire non possit, sed ut ad interitum contendentibus resipiscendi tempus concedat. Si qui ergo eius bonitatem contemnant, tarditatem illam gravitate supplicij compensat. Est hoc probatum omnium seculorum exemplis ab ipsa rerum origine. Primo certe mundo annos centum viginti dedit, & interea per Noa præconem iustitiæ ad penitentiam hortatus est: sed cum hoc nequicquam faceret, diluuij aquas immisit, quibus penitere nescios malè perdidit. Quid verò cum Egyptijs, Chananais, Israelitis, Iudæis, Assyrijs, Persis, Græcis, Romanis & infinitis alijs gestum sit, probè norunt qui in historijs sacris & prophanis non oscitanter versati sunt. Et huc pertinent quæ Christus apud Lucam cap. 13. sub ficus parabola docet, dicendi occasione sumpta à Galilæis, quos inter sacra sua Pilatus crudeliter trucidauerat. Cogitent ergo omnes homines, Deo iam nunc constitutum esse diem iræ, id est, ultionis, quo iustum iudicium eius toti mundo manifestabitur, quod nunc occultum & quasi è medio sublatum esse videtur. Admonent nos huius omnes scripturæ, & vulgò nota sunt, quæ de illo Christus prolixè tradidit. Sed & inter gentes plerisque persuasum fuit, esse iudicium aliquod in altero seculo, quo hominum scelera post mortem puniantur. Id enim non modò philosophorum disputationes, verumetiam poëtarum de inferis traditiones testantur. Negant hæc omnia hodie multi, & non sine risu excipiunt. Sed hi ex illorum numero sunt, quos nouissimis temporibus exorituros esse, Petrus Apostolus olim prædixit. Et sentient illi haud dubiè magno suo malo, quam turpiter sua illa opinione falsi sint. Nos ergo horum memores, quasi in Dei conspectu ambulemus & vitæ innocentiam tueamur, colamus autem Deum in spiritu & veritate, & salutis spem omnem collocemus in Iesu Christo, qui ut impiorum iudex in die illo veniet, ita suorum vindex erit, quos in regni sui & æternæ beatitudinis consortium recipiet. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

H O M I L I A X.

Qui reddet unicuique secundum opera ipsius: ijs quidem qui per patientiam boni operis gloriam & honorem & immortalitatem quærunt, uitam æternam, ijs uerò qui sunt cōtentiosi, & qui veritati quidem non obtemperant, sed obtemperant iniustitiæ, reddetur excandescencia & ira, afflictio & angustia super omnem animam hominis perpetrantis malum, Iudæi imprimis, tum etiam Græci. Gloria uerò & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo imprimis, tum etiam Græco. Non est enim personarum respectus apud Deum.

Postquam Diuus Paulus crassiora gentium vitia & manifesta scelera arguit, eandem eos aggre-
ditur, qui inter illas pro iustis & sanctis habebantur. In hos autem grauius multò quam in prio-
res illos

res illos inuehitur, eò quòd hypocrisi nihil confidentius & astutius eſt in ijs defendendis, quæ præter officium fiunt. Ergo ea omnia confutat atq; eripit, quibus illi ſeſe potiſſimum defendebant. Primum inter hæc erat externa ſanctimonie & iuſtitie ſpecies, & quòd aliorum vitia reprehenderent. Sed hoc vaniſſimum eſſe oſtendit, eò quòd animos peſſimis cupiditatibus pollutos habeant, & ipſi quoq; multa faciant non minus reprehensione digna. Deinde impunitati fidebant & felicitati, quæ tam ipſi quàm maiores ipſorum iam multis ſeculis uſi erant, & inde colligebant cultus & mores ipſorum Deo nequaquam diſplicere. At huius rei cauſas Apoſtolus in Dei lenitate oſtendit, qui ipſos iam diu ad reſpiſcentiam inuitauerit, eundem tamen non deſuturum iuſti iudicis officio, ſi ita pergant, & iam nunc conſtitutum eſſe diem certum, quo iram ſuam & iudicii ſui rigorem declaraturus ſit ſuper omnes, qui eius bonitate ad peccandi licentiam abutuntur. Quia verò iſta occaſione in extremi iudicii mentionem incidit, commodè nunc huius rationem diligentius exponit, ut eius conſideratione hypocritas terreat, & excitet ad amplectendum Chriſtum, in quo vno vera iuſtitia atq; ſalus inuenitur. Nobis autem idem huius loci uſus eſſe debet, ut iudicii nouiſſimi recordatio nos in officio contineat, & ne inani profeſſione fidei noſipſos decipiamus, ſed eam iuſtitiam ſectemur, quæ ſola nos in Dei conſpectu tueri poteſt.

Præmittit verò propoſitionem, quæ totius negotij ſummam comprehendit: Quòd nimirum Deus unicuiq; mortaliū redditurus ſit ſecundum opera ipſius. Ita verò hoc enuntiat, ut non obſcurè teſtetur iudicium hoc fore vniuerſale, quòd nemo ſubterfugere poſſit. Quòd alibi diſcretis verbis exprimit, ut cum infra cap. 14. ait. Omnes ſiſtemur ad tribunal Chriſti, & vnusquiſq; noſtrum de ſeipſo rationem reddet Deo. Et in poſteriori ad Corinth. 5. cap. Omnes nos manifeſtos fieri oportet coram tribuſ nali Chriſti, ut vnusquiſq; reportet quæ in corpore recipiat, prout fecerit vel bonum vel malum. Ipſe verò Dominus in euangelio totam futuri iudicii hitoriā ſic deſcribit, ut nemini dubium eſſe poſſit, omnis loci & ordinis homines in eo comparituros eſſe. Et voluerunt maiores noſtri hoc inter fidei articulos recenſeri, quibus proſitemur, quòd è cælo redditurus ſit Dei filius ad iudicandum viuos & mortuos, id eſt, tam eos, qui in illo die ſuperſtites erunt, quàm eos qui iam inde ab ipſa rerum origine hac vita deſuncti ſunt. Prodeſt autem hoc probè tenere. Qui enim de his frequenter cogitant, ij non facile affectibus ſuis locum dant, neq; mundi exemplo ſe abduci patiuntur, ut aliquid faciant, cuius rationem Chriſto iudici non poſſint reddere. In aduerſis quoq; nulla conſolatio efficacior adhiberi poteſt, quàm ſi in futuram retributionem reſpiciamus. Adhæc, aduerſus hoſtium Chriſti inſolentiam & quòd ex illorum ſucceſſibus oritur ſcandalum, non aliud præſentius antidotum eſt, quàm ſi cogitemus, fore aliquando diem, quo ad Chriſti tribunal non tanta ſerocia, ſed horribili cum trepidatione comparebunt, ut digna ſuæ impietati præmia recipiant. Et ideo ſerè operum meminit ſcriptura, quando de hoc iudicio loquitur, ut oſtendat nullum in eo fore perſonarum reſpectum, ſed ipſas hominum actiones in rationem venturas eſſe. Quòd in præſenti cum primis annotari oportebat, quia Paulo cum hypocritis res erat, qui Deum externa ſpecie, perinde ut homines, decipi poſſe ſibi perſuadere ſolent. Quia verò aduerſarij noſtri hoc loco & huius ſimilibus abutuntur, ut operum ſuorum iuſtitiā aſſerant contra iuſtificationem fidei, quæ omnem noſtræ ſalutis gloriā ſolius Dei gratiæ propter Chriſti Ieſu meritum tranſcribit, non alienum ab inſtituto Pauli fuerit, ſi bonorum operum rationem, quorum frequens ſit mentio, propius paulò inſpiciamus.

Ubi ante omnia liberè & verè proteſtamur, bona opera à nobis neq; damnari, neq; pro inutilibus & ſuperuacuis reiſci. Scimus enim illa Deum exigere, & hæc fidei fructus eſſe, ſine quibus illa non fides vera erit, ſed inanis perſuaſio vel opinio nuda & inutili profeſſioni innitens. Prima autem nobis cum aduerſarijs noſtris lis eſt, quòd non omnia ſub bonorum operum titulo cenſeri debere dicimus, quæcumq; illi nobis obtrudunt, ſed ea duntaxat, quæ Dei verbo commendantur. Ea ſunt quæ ſecundum diuinæ voluntatis præſcriptum ex fide fiunt. Quam definitionem argumentis non minus euidentibus quàm firmis probamus. Primò, quia ſolus Deus ſuapte natura & ex ſeipſo bonus eſt, nihil in vniuerſarum rerum natura bonum dici meretur, quàm quòd Dei voluntati conuenit, quàm ille nobis verbo ſuo in veriusq; teſtamenti libris manifeſtauit. Quicquid ergo præter voluntatem Dei ſit, & non certo aliquo eius præcepto nititur, bonum cenſeri nullo modo debet. Deinde, quia natura corrupti & mali ſumus, ex nobis ipſis nihil boni operabimur, niſi regeneratio præcedat, quæ nos immu-

Deus unicuiq;
reddet ſecun-
dum opera ſua.

Bona opera
ſunt, quæ uerbo
Dei commen-
dantur.

et atq. homines novos faciat. Regenerationis autem principium, quoad nos, ex fide est, qua Christus illius author vnicus recipitur. Quod diseretè Ioannes docet, de Christo & eius in mundum aduentu inter alia sic loquens: Quotquot eum receperunt, illis dedit potestatem, vt filij Dei fierent, nempe ijs qui credunt in nomen eius, &c. Vnde sequitur bona opera non esse, quæcumq. non ex fide fiunt. Quod ipsum Apostolus cap. 14. maiori grauitate verborum testabitur, quando peccatum esse dicet, quicquid absq. fide fit. Corruit itaq. hoc loco maxima pars operum, quæ aduersarij nostri prædicant, & propter quorum intermissionem nos ceu bonorum operum inimicos accusare solent: qualia sunt, Missæ sacrificium, Diuorum inuocatio, simulachrorum cultus, peregrinationes, ieiunia statæ, seræ, ceræ & suffituum oblationes, sacra pro defunctis, votorum monasticorū observatio, & sexcenta alia huius generis. Quia enim ista nullo Dei verbo commendantur: neq. cum eius voluntate cōuenire, neq. ex fide fieri possunt, quæ non alio obiecto, quàm Dei verbo, nititur. Itaq. iniuriā nobis faciunt, qui nos bonorum operū inimicos esse clamant, eò quòd ista omittamus & damnemus, quæ olim ipse Deus damnauit, quando se frustra ab illis coli dixit, qui hominum traditionibus occupantur. Isa. 29. & Matth. 15. cap.

Contra meritum operum.

Altera nobis cum aduersarijs lis est de operum effectu siue merito. Ea enim illi tanti faciunt, vt ijs nos regnum Dei vitamq. eternam promereri contendant: & sententiā suam stabiliri arbitrantur, quoties scripturæ operum meminerunt: secundum quæ nos in nouissimo illo die iudicari oporteat. Adducunt etiam Christi verba, qui suis mercedem in cælis repositam esse pollicetur. At quod isti sentiunt, nos constantissimè negamus, & eorum sententiā non falsam modò & erroneam, sed gloriæ Christi quoq. inimicam, & proinde intolerabilem esse dicimus. Si enim nostrorum operum meritis salus debetur, frustra pro nobis Christus mortuus est, & vniuersum mortis ipsius meritum euacuatur. Quod non nos primi dicimus, sed dicti huius habemus authorē Apostolum, qui ad Galat. cap. 2. scribit: Si per legem est iustitia, Christus frustra mortuus est. Quod si semel concedatur, iam ipsa Dei iustitia atq. sapientia periclitabitur, qui filium suum dilectum in acerbissimos mortis ignominiosissimæ dolores dare voluit, cum nostræ saluti per nostrorum operum merita consuli posset. Vt tamen hoc omittamus, res ipsa abundè docet, non eam esse operum nostrorum dignitatem, vt illis meritum aliquod tribui debeat, quo coram Dei iudicio gloriemur. Primò enim iam ante diximus, nos ex nobis ipsis nihil boni operari posse, nisi per fidem in filios Dei renascamur, & Christo inseramur, sine quo nihil possumus, vt ipse in vitijs parabola docet. At fides donum Dei est, neq. nos Christum eligimus, sed ab illo eligamur oportet. Ergo nihil in Dei conspectum asferre possumus, quod nostrum sit, & cuius gratia nobis ille aliquid debeat. Inter homines certè ridentur, qui alienis bonis superbunt. Quantò magis risu & reprehensione digni sunt, qui bonis à Deo acceptis aduersus ipsius gratiam efferuntur? Quò Paulus noster respexit, quando in priori ad Corinth. 4. cap. dicebat: Quid habes, quod non acceperis? quòd si accepisti, quid gloriaris, vt qui non acceperis? Deinde etsi boni quid operetur in nobis Deus per suum spiritum, hoc ipsum tamen propter innatam nobis corruptionem & concurrentes carnis cupiditates imperfectum est, & ideo coram Dei iudicio consistere nullo modo potest. Agnouerunt hoc sancti omnibus seculis, quorum voces sunt: Iustitia nostræ instar sordidorum centonum sunt: In iniquitate formatus sum, & in peccatis concepit me mater mea: Ne ingrediaris Domine, in iudicium cum seruo tuo: Nam si iniquitates obseruaueris, quis consistet? Postremò, etsi nihil vitij nostris operibus inesset, eadem tamen meritum dici non possent: quia ex debito illa facimus. De quo nimis euidenter nos Christus admonet, dicens: Cum feceritis omnia quæ iniuncta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. Vt ergo bona opera fieri debere dicimus, quæ fructus instar sunt, ex quibus arbor bona veræ fidei agnoscitur: Ita cauendum omnino est, ne salutis meritum illis ascribamus, & ita Christum sua spoliemus gloria, qui nobis à Deo patre iustitiæ satisfactio & redemptio factus est, 1. Cor. 1. Nec enim ille frustra apud prophetam clamat: Ego Dominus, hoc est nomen meum, & gloriam meam alteri non dabo, Isa. 42.

Cur Deus secun- dum opera red- dere cuiq. dica- tur.

Hic autem quærunt aduersarij: Cur ergo sic loquitur Paulus, quòd Deus unicuiq. reddet secundum opera sua? Cur non fidei potius quàm operum meminit? Cur Christus nobis mercedem in cælis repositam esse ait? Cur in nouissimo die dicet, Esuriui, & dedistis mihi quod ederem: sitiui, & dedistis mihi potum, &c.? Quibus simpliciter poterat responderi: Eho, quis tu es homo, qui dictorum rationem à Deo

Deo exigas? Vel num pro tuo arbitrio regni sui leges ille constituet? Sed rationes quoque adduci possunt, quibus locutiones istae excusentur. Primum enim suam bonitatem erga nos declarat, quando praemij & mercedis remuneratione dignatur, quod nos ipsius virtute & gratia confirmati facimus, & (ut D. Augustinus dicebat) suum donum in nobis coronat. Firmum enim semperque verum manebit, quod nuper diximus, nos ex nobis ipsis nihil posse, & ne ad cogitandum quidem esse idoneos. Si quid ergo à nobis bene fit, hoc Dei opus est, qui malis & corruptis instrumentis bene utitur: quod si verò idem illud opus aliquo praemio remunerat, nos eò maiorem bonitatem in illo agnoscere, non alienis plurius aduersus illum superbire debemus. Deinde ita loqui solet in scripturis sanctus, ut nos ad pietatis vere exercitia & bonorum operum studium excitet, ne (quod multi solent) inani professione fidei nos ipsos fallamus, & vita vel moribus negemus quod ore proficemur. Operum itaque mentionem facit, fidem verò interim non excludit, imò potius fidem veram atque viuam à mortua distinguit, quae non magis fides dici meretur, quam homo mortuus hominis nomine dignus est. Quoties ergo de operibus & horum praemijs sermo est, non in externa operum specie haerere, sed illorum fontem & causam efficientem respicere oportet, quae in Christo Iesu inueniuntur, qui non alia ratione quam fide apprehenditur, sicuti ipsemet Ioan. 15. cap. sub vitis & palmitum parabola docet. Confirmatur etiam haec doctrina illis ipsis verbis, quibus in nouissimo iudicio ille utetur. Nec enim hoc modò dicit: Esuriui, & dedistis mihi quod ederem: sitiui, & dedistis mihi potum, &c. Sed ita exordietur: Venite benedicti patris mei, & possidete regnum paratum vobis à iactis fundamentis mundi. En benedictos patris vocat eos, qui regnum illud aeternum possidebunt. Vnde verò ista benedictio, quae tantum honorem nobis conciliat? Num ex nobis aut nostrorum operum meritis? Minimè gentium: sed ex vno Christo obtingit, de quo olim Abrahamo dixit Deus: In semine tuo benedicentur omnes gentes terrae. In seipso igitur Christus tunc quoque & bonorum operum & salutis aeternae fontem nobis ostendet. Deinde regnum illud à iactis mundi fundamentis nobis preparatum esse ait, priusquam nimirum nos essemus, aut aliquid boni aut mali possemus facere. Ex gratia ergo hoc factum fuerit oportet, cuius vnicus Mediator est Christus, in quo nos similiter priusquam mundus hic crearetur, electos esse scriptura non vno loco testatur. His verò praemijs, demum ista subiiciet Dominus: Esuriui enim, & dedistis mihi quod ederem: sitiui, & dedistis mihi potum, &c. ut ostendat, quibus indicijs illi se Dei benedictos & fideles esse demonstrauerint. Praeterea, cum opera ista eo nomine commendat, quod sibi ista fecerint, satis constat, istud non de alijs quam fidei operibus intelligi debere, quae sola in Christum respicit, & ad hunc omnia sua refert. Nam qui à fide alieni sunt, etiam ipsi interdum esurientibus cibum, sitiensibus potum praebent, nudos item vestiunt, peregrinos hospitio excipiunt, & alia huius generis faciunt, sed quantum in ipsis est, non Christo conferunt ista beneficia, quem prorsus ignorant, sed ad ea praestanda alijs rationibus ducuntur. Constat ergo omnibus hisce locutionibus iustificationem fidei non euerti, sed potius stabiliri, si verus illarum sensus inuestigetur. Et haec quidem copiosius dicenda fuerunt, ne quoties operum mentio in Paulinis epistolis occurrat, noua disputatione opus sit. Nunc pergamus ad reliqua.

Quod enim in genere dixit Apostolus, mox per distributionem clarius exponit, docens, quid & Quid pijs retribuat Deus. quomodo Deus unicuique reddat secundum opera sua: Pijs nimirum vitam aeternam, impijs verò iram & angustiam, siue aeternos inferorum cruciatus. Proderit autem singula, quae dicuntur, excutere. De pijs sic loquitur: Iis quidem, qui per patientiam boni operis gloriam & honorem & immortalitatem querunt, vitam aeternam. Vbi duas piorum notas constituit. Prima est patientia, qua in bonis operibus perseverant. Vt enim perseverantia in re quauis opus est, ita maximè in ijs, quae ad salutis aeternae causam faciunt. Nam qui postquam manum aratro admouit (inquit Christus) respexerit à tergo, non est idoneus ad regnum Dei. Vt autem perseveremus, patientia instructos esse oportet & animi obfirmatione aduersus ea, quae nos à pietatis operumque bonorum studio auocant: qualia sunt, Caro cum suis cupiditatibus, mundi exemplum, ingratitude hominum, & persecutiones, quas omnibus paratas esse Paulus alibi dicit, qui volunt pie viuere in Iesu Christo. Altera piorum nota est, quod querant gloriam & honorem & immortalitatem. Coniungit tria haec, ne quis illum de gloria & honoribus huius seculi loqui existimet, qui ut fluxi sunt & euaniidi, ita animarum salutem atque fidem non adiuvant, sed impediunt potius (ut Christus Ioan. 5. cap. testatur).

& proinde à pijs minimè quaruntur. Intelligit ergo veræ & immortalis gloriæ studiosos, ad quam homo primum conditus fuit, & quæ in eo cõsistit, ut homo ad Dei imaginem instauratur, quam beatæ immortalitas olim comitabitur. At quia Dei imaginem in nobis solus Christus instaurat, qui idem vnicus immortalitatis auctor est; rursus apparet, nos hæc per solam fidem consequi, quæ ille apprehenditur. At istis qui ita affecti sunt, vitam æternam pollicetur. Solent autem Hebræi vitæ nomina omnem felicitatem complecti, quæ tunc demum sic dici meretur, si æterna & nullis fortunæ casibus obnoxia sit. Ideò paulò post per repetitionem istud exponens ait: Gloria & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo imprimis, tum etiam Græco. Et sanè inestimabilis illa gloria est, quæ olim obtinget, quando in totius mundi conspectu Christus nos pro Dei filiis, pro fratribus & regni cœlestis cohæredibus agnoscet. Cum hac gloria coniuncta est pax conscientiarum, quam nullæ tentationes aut huius seculi incommoda turbare possunt, & cuius gustum, quem in hac vita sentimus, veræ & solida beatitudo excipiet, in qua omnis dolor cessabit, & omnes lachrymæ abstergentur. Hæc autem Iudæis simul & gentibus promittit, ut omne gentis discrimen tollat, quod tunc temporis magna cum contentione à multis constituebatur. Iudæos tamen primo loco nominat propter fœderis cum illis fœderis & veteres promissiones, ut alibi etiam annotauimus.

Quid impijs re-
tribuat Deus.

Sequitur, quid impijs quoque redditurus sit Deus, de quibus hæc dicit: Ijs verò, qui sunt contentiosi, & qui veritati quidem non obtemperant, sed obtemperant iniustitiæ, reddetur excandescencia & ira, afflictio & angustia super omnem animam hominis perpetrantis malum. Vbi similiter istis quoque duas notas tribuit, ex quibus agnoscantur. Primò contentiosos & rixatores vocat, quod maxime ad ea referri debet, quæ ad Deum spectant, cum quo impij perpetuas lites exercere solent. Disputant enim aduersus fidei articulos & dogmata, de scripturarum veritate contendunt, & hanc in dubium vocare conantur, admonitionibus & correptionibus impudenter obstrepunt, iudicia item Dei accusant, & eorum rationem à Deo exigunt, imò frequenter in arcana prædestinationis & electionis irreligiose irrumpunt, de quibus illis disputationes instituunt, quibus Christi meritum, Dei iustitiæ & merum in omnes homines aut creaturas imperium, tota denique salutis humanæ ratio euertitur. Neque vnquam cessat in illis contentiosis ille spiritus, qui (ut ipse Christus prædicit) in magno illo die iudicii sese exeret, quando illi responsabunt: Quando vidimus te esuriem, sitientem, nudum, peregrinum, infirmum aut in carcere, & non ministravimus tibi? Quid verò non dicant aut faciant tales, qui propriæ etiam conscientie testimonio non mouentur, & quamuis se per illam conuictos sentiant, adhuc tamen in impietate pergunt? Et tales quidem hodie passim esse videre, qui ex eo laudem querunt, si mirificis illusionibus sacra omnia in contemptum adducere, & de apertis scripturæ oraculis disputationes & rixas nunquam finiendas instituere possint. Sed est hæc præcipua impiorum nota, & magno illis constabit hæc gloria, nisi resipiscant & Dei verbo sese obedienter subijciant. Deinde hoc etiam illis tribuit, quod non obtemperent veritati, obtemperent autem iniustitiæ. Veritatis nomine notitiam veri intelligit, quæ ex lege naturæ hominum animis inhaeret, de qua primo cap. dixit, quod gentes illam in iniustitia detinuerint. Sensus ergo est, quod tales contra conscientiam peccent, neque ullis rationibus moueantur, sed omnia pro animi sui libidine instituunt. Et hoc dicendo omnem illis excusationem adimit, quam ex ignorantia prætextu petere poterant, si non tales fuissent. Minatur autem illis excandescenciam & iram, afflictionem & angustiam. Et Deo quidem excandescenciam & iram tribuit, non ut illum motibus hisce animi vitiosis obnoxium esse putemus, sed per hæc ultionem & non minus efficacem quàm iustam sententiam intelligit, quæ in illos sit animaduersurus. Effectus autem ultionis istius dicit afflictionem & angustiam, sub illa quidem omnis generis calamitates comprehendens, per hanc verò extremam desperationem denotans, quæ intra animos nostros oboritur, quando res nostras ita in arctum & angustias vndique nobis imminentes redactas esse videmus, ut nulla vspiciam salutis spes appareat. Ut verò supra de pijs loquens æternæ vitæ & beatæ immortalitatis meminit: ita hæc quoque, non de huius vitæ miserijs modo exponi debent, sed ad sempiternos inferorum cruciatus extendi, quos impijs paratos esse scriptura disertè docet, & de quibus Christus loquitur, quando illos abiiciendos dicit in ignem inextinguibile, ubi vermis illorum non morietur, & ubi æternus erit ploratus atque stridor dentium. Rursus autem hoc etiam lo-
co Iudæos & Græcos nominat, ut generis fiduciam reprimat: quæ cum Iudæi præ cæteris hominibus
gloriarentur.

gloriarentur, illis primum locum hic quoque tribuit, docens eò minus illos excusari posse, quòd à Deo in fœdus assumpti, & eximijis promissionibus atque prophetarum oraculis instructi fuerint. In omni autem tractatione ista nos meminisse oportet, hæc quidem de Iudæis & gentibus dici, sed non minus ad nos pertinere, & perpetuum hoc esse Dei decretum, ut vitæ æternæ atque cœlestis hæredes sint, quicumque in bonorum operum studio patienter perseverant, & ad veram & immortalem beatitudinem sancta cura contendunt: rursum æternis inferorum supplicijs mancipandos fore omnes, qui cum Deo certamen suscipiunt, & relictâ veritate iniusticiam impiè sectantur. Horum itaque consyderatione excitati fugiamus impiorum studia & mores, ea autem sequamur, quæ pijs Apostolus tribuit, ut olim ad opus æternæ felicitatis portum perueniamus.

Quia verò Iudeos & Græcos his nominavit, eius dicti rationem subiicit: Non est enim personarum respectus apud Deum. Persona hoc loco dicitur certa qualitas, qua homines in hoc mundo distinguuntur, ut alij alijs sint honoratiores. Pertinet sub hanc natio, sexus, genus, nobilitas, diuitiæ, paupertas, conditio, eruditio, ignorantia, & quæ alia sunt huius generis. Sensus ergo est, Deum inter iudicandum non in ista, sed in hominum facta & studia respicere. Sic ipse Paulus exponit, quando in epistolis ad Galatas & Colossenses scribit, in Christo Iesu non esse Iudæum aut Græcum, Scytham aut Barbarum, marem aut feminam, servum & liberum. Ineptè ergo & intempestivè nimis hic disputatio instituitur de Prædestinatione & Electione, quomodo nimirum non sit personarum respectus apud Deum, cum nullis præcedentibus meritis hos quidem eligat & vocet, illos autem suo exitio relinquat. Non enim istud facit propter gentem, sexum, genus, vitæ conditionem, fortunas (quando constat in quovis hominum ordine, & quovis vitæ genere tam electos quàm reprobos inveniri) sed pro suo iure & libera sua voluntate, ut in his quidem suam potentiam atque iusticiam, in illis autem suæ bonitatis diuitias declaret, sicuti in cap. 9. diligentius exponitur. Imò priusquam homines nascerentur & vel tales aut tales sint, hos quidem eligit, illos verò reprobât: quemadmodum figulus priusquam vasa sint, eorum materiam lutum vsui ignominioso aut honesto destinât. Non est ergo, quòd illi aliquis litem moveat. Quin potius Pauli institutum observemus, qui hanc rationem ideo adducit, ut hypocritas & externa aliqua specie fidentes terreat, & omnes ad fidem in Christum excitet, quæ omnis boni in nobis causa est. Abijciamus ergo omnem rerum externarum fiduciam. Nam quia Deus non respicit personam, non proderit apud tribunal eius nobilitas generis, non natio, non sexus, non eruditio, non diuitiæ, non egestas, non forma aut vires corporis, non miracula item in Christi nomine edita, ut ipse Matth. 7. admonet: sed sola fides, quæ Christum Iesum amplexa per charitatem sese conspicuam reddit, & ea operatur, quæ in magno illo die apud tribunal eius possunt consistere. Huic ergo vni studeamus, & Christo per hanc insiti, illi vivamus & moriamur: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

H O M I L I A XI.

Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege & peribunt: quicumque verò in lege peccaverunt, per legem iudicabuntur. Non enim qui audiunt legem, iusti sunt apud Deum, sed qui legem præstant, iustificabuntur. Nam cum gentes quæ legem non habent, natura quæ legis sunt faciant, isti legem non habentes, sibi ipsi sunt lex: ut qui ostendant opus legis scriptum in cordibus suis, simul testimonium red-dente ipsorum conscientia, & cogitationibus se mutuo accusantibus, aut etiam excusantibus: In die quo iudicabit Dominus de occultis hominum, secundum Evangelium meum per Iesum Christum.

Quoniam ea peccati natura est, ut eius nuda agnitione non multum moveantur homines, nisi cum hac Dei iudicium quoque ipsis ob oculos statuatur, Paulus ita peccati convincit omnes homines, ut & iræ Dei & novissimi iudicii mentionem faciat. Et nuper quidem docuit, iam nunc constitutum esse diem, quo Deus unicuique reddet secundum opera sua: pijs quidem gloriam, felici-

tatem vitamque aeternam, impijs verò horribiles & aeternos inferni cruciatus. Et quia Ecclesia tunc temporis ex Iudæis & gentibus collecta erant, grauitèr monuit, nullum esse Deo respectum personarum, sed ratum fore quod dixit, siue quis ex gentibus siue ex Iudæis oriundus fuerit. Hic verò multis iniquum & absurdum videbatur, Iudæos gentibus æquari, cum illi quidem ex legis notitia sibiipsis perpetuum Dei fauorem pollicerentur, gentes verò ex eo impunitatem sperarent, quod lege illa Mosaica caruissent. Itaque Apostolus in præsentì huius di-
 Et sui rationem reddit, & ostendit nihil obstare, quò minus Deus tam Iudæos quàm gentes ad æterna supplicia damnet, si prout illi merentur iudicare velit. Finis verò & scopus (ut iam sæpe diximus) totius disputationis est, ut Iudæi simul & gentes intelligant, neminem mortalium sua iustitia apud Dei tribunal consistere posse, sed aliena opus esse ijs, qui seruari volunt, ea nimirum, quam ille nobis per Euangelium in Iesu Christo offert, & quæ non alia ratione quàm vera fide apprehenditur.

Tam Iudæi
 quam gentes
 damnari me-
 rentur.

Principio summam totius negotij proponit his verbis: Quicumq; sine lege peccauerunt, sine lege & peribunt: quicumq; verò in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Argumentum ex re ipsa, de qua agitur, id est ex peccati conditione sumitur, & est eiusmodi: Quicumq; peccant, ijs mortis supplicio digni sunt: Peccant autem tam Iudæi quàm Græci: Ergo tam hi quàm illi mortem merentur. Ita verò hoc enuntiat, ut paradoxon & absurdum quid dicere videatur, dum hos quidem sine lege, illos autem in lege peccauisse ait, utriusq; verò idem supplicium decernit. Sed obseruabis hoc loco legis vocabulum non in genere accipi, sed pro Mosaica tantum, quam solis Iudæis ex singulari beneficio Deus in tabulis lapideis & libris descriptam dederat. Itaq; gentes sine lege peccauisse dicit, non quòd prorsus exleges fuerint, & nullam omnino habuerint voluntatis diuinæ notitiam, sed quòd Moysi lege caruerint: sicuti postea euidentius exponet. At habebant utriusq; quod obijcerent (ut initio diximus) quapropter ad utriusq; populi obiectiones per Præoccupationem respondet.

Iudæos lex non
 liberat à dam-
 natione.

Quoad Iudæos, indignissime ferebant illi, quòd gentibus æquarentur quoad damnationis sententiam. Confidebant enim suis prærogatiuis, quibus illos Deus præ alijs gentibus ornauerat, & quæ omnes in lege continebantur. In huius enim promulgatione dixerat Deus: Eritis mihi peculium præ omnibus populis: Mea quidem est omnis terra, vos autem mihi eritis regnum sacerdotale & gens sancta. Nouerant præterea illud Dauidis, qui in Psal. 147. de Deo ait: Nuntiat verbum suum Iacob, & decreta sua & iudicia Israeli. Non egit ad hunc modum cum ullis gentibus, neq; manifesta uit eis iudicia. Hæc & alia huius generis cum multa in veteri scriptura habeantur, iniquissimus videbatur Paulus, qui illos in eodem cum gentibus gradu collocabat. Imponebat autem miseris, quòd legis doctrinam & externam huius professionem ad plenam salutem sufficere putarent. Sed breui & graui responsione illorum confidentiam confutat, dicens: Non qui audiunt legem iusti sunt apud Deum, sed qui legem præstant iustificabuntur. Argumentum sumit à definitione iustitiæ legalis, quod ita formari poterit: Iustitia legis non in nuda cognitione, auditione, lectione aut professione externa consistit, sed in eo, ut faciant homines quæ in illa præcipiuntur: Vos autem Iudæi legem non præstatis: Ergo per illam non iustificabimini. Maiorem ipsis legis verbis probare poterat, si illam negare voluissent. Nam Deus ipse Leuit. 18. sic loquitur: Custodietis ritus meos & iudicia mea, quæ faciens homo in eis viuet. Et Moses Deuter. 4. Audi Israel statuta & iudicia, quæ ego doceo vos, ut faciatis & viuatis, &c. Neque ignorare poterant grauem illam & cum solenni ritu promulgatam legis sententiam: Maledictus qui non præstat verba legis huius, ut faciat ea, & dicet omnis populus, Amen. Itaque suo ipsorum gladio illos ingulat Paulus, cum omnibus constaret, neminem reperiri, qui legi plenam & perfectam obedientiam præstet. Et potest ex hoc lo generalis doctrina deduci, iustitiam & salutem non posse ex lege sperari, non quòd hæc per se imperfecta aut inutilis sit, sed eò quòd nemo hominum illi satisfacere potest. Sed de hoc alibi pluribus dicitur. Nunc istud obseruemus, non satis esse ad salutem, ut sciamus quæ bona & sancta sunt, sed ut in his debitum Deo obsequium præstemus. Nam, quod Christus etiam monuit, seruus qui nouit voluntatem heri sui, neque facit illam, pluribus plagis vapulat. Transferant ergo istud ad se quoq; qui Euangelij doctrina atq; notitia gloriantur. Continetur quidem in illo plena & omnibus numeris absoluta redemptio atque salus. Eadem quoq; omnibus in genere prædicatur.

At qui

At qui nam huius participes sunt? Non omnes vtiq, qui Euangelium audiunt, sed qui audito verè credunt atq, obediunt. Id verò faciunt, qui solum Iesum Christum agnoscunt seruatores suum, qui relictis superstitionibus illum in vera fide colunt, & peccatis mortui in charitate & vitæ innocentia ambulant. Hæc qui negligunt, ij ex Euangelio non aliud, quàm iustæ damnationis testimonium referunt, & ex eorum numero erunt, quibus in magno illo iudicii die dicetur: Non noui vos. Disceditis à me qui operamini iniquitatem, &c. Matth. 7.

Porro gentibus quoq, iniuria fieri videbatur, si eandem cum Iudeis damnationem subirent: & quia lege Mosaica caruerant, quæ cum præceptis vitæ simul promissæ salutis rationem continebat, per ignorantiam se excusari posse arbitrabantur. Ergo his quoq, occurrit, & hunc prætextum inane esse docet, eò quòd licet non tam plenè vt Iudeis reuelata fuerit diuinæ voluntatis cognitio, tantam tamen habuerint iusti & æqui notitiam, quæ ipsis confutandis & damnandis sufficiat. Ad quam demonstrationem duobus argumentis vtitur. Primum ex illorum operibus desumit, sic scribens: Cum gentes, quæ legem non habent, natura quæ legis sunt faciant, isti legem non habentes, sibi ipsi sunt lex: vt qui ostendant opus legis scriptum in cordibus suis. Erit autem argumentum euidentius, si illud in formam eiusmodi colligas: Quicumq, sibi ipsi lex sunt, & opus legis cordibus suis inscriptum habent, ij lege non omnino carent, & proinde ignorantia non excusantur: Gentes sibi ipsi lex sunt, & huius opus in cordibus scriptum habent: Ergo non aliquem habent ignorantia prætextum. Vocat autem opus legis discrimen iusti & iniusti, honesti & inhonesti, recti & prauis, quod de rebus agendis nos iudicare docet, quid fieri vel omitti debeat. Hoc autem gentes quoq, habuisse, ex eo apparet, quòd natura faciant quæ legis sunt. Vbi naturæ vocabulo eam diuinæ voluntatis notitiam intelligit, quæ hominibus à Deo insita est, cuius προλήτες aut præceptiones philosophi legem naturæ dixerunt.

Gentes non excusat legis Mosaicæ ignorantia.

Opus Legis.

Quod autem hic dicit Apostolus, prolixè demonstrari potest, si Decalogi præcepta (quæ summam legis Dei continent) ex ordine conferas cum ijs, quæ gentes de iisdem peccatis, quæ illic prohibentur, constituerunt. Nam quoad primum præceptum, docet illud Deum esse, quem omnes homines colere & obseruare debeant. At hoc ipsum gentes quoq, tenuisse, nemo ignorat, qui libros ab illis scriptos vel obiter inspexerit. Cicero certe in primo de legibus, de hominibus (inquit) nulla gens est, neq, tam immanis, neq, tam ferrea, quæ non, etiam si ignoret qualem Deum habere deceat, tamen habendum sciat. Et notæ sunt multorum de Deo & eius cultu sententiæ, quæ ad veritatem ita prope accedunt, vt id fieri non potuerit sine luce cælesti, cuius scintillas non omnino obscuras Deus post primi parentis lapsum in hominum mentibus reliquas esse voluit. Pythagoræ doctrinam D. Cyrillus lib. 1. contra Iulianum verbotim adducit, quæ eiusmodi est: Deus quidem vnus est, & ipse non (vt quidam suspicantur) extra mundi gubernationem, sed in ipso est, totus in toto orbe, omnes generationes considerat, contemperatio existens omnium seculorum, & lux suarum virtutum & operum, principium omnium, lumen in cælo & pater omnium, mens & animatio omnium, circularum omnium morio. Citat præterea idem pater Orphei palinodia, qua falsam de Deorum multitudine opinionem quam in Hymnis suis tradiderat, correxit, & vnum modò Deum esse docuit, cuius virtute omnia creata sint, & qui ipse quidem inuisibilis omnia tamen videat atq, gubernet. De cultu autem Dei memorabilis extat sententia apud Ciceronem in 2. de nat. Deorum, quam ex vetustissimorum patrum traditione desumptam fatetur, qui inter superstitione & religionem rectè potuerint discernere. Cultus Deorum (inquit) is est optimus, idemq, castissimus atq, sanctissimus, plenissimq, pietatis, vt eos semper pura, integra, incorrupta & mente & voce veneremur. Et huius generis multa ex philosophorum scriptis adduci poterant, quæ cum passim occurrant, nunc ea breuitatis studio omittimus, & ad alia præcepta progrediemur, inter quæ secundum numeratur, quo imagines prohibet Deus, quibus aut ipsum representemus, aut quibus cultum eius astringamus. At quàmuis horribilis inter gentes idolomania fuerit, constat tamen multos idem sensisse, quòd Deus sua lege docet. Persas enim neq, aris neq, statuis vsos fuisse scribit Strabo, sed in loco aliquo sublimiori & mûdo sacra sua obiuisset. Et cum ijdem Græcis bellum mouerent, templa & aras cum imaginibus Deorum passim incendunt atq, euerterunt, non quidem ex religionis contemptu (vt de illis Græci scriptores inuidiose prodiderunt) sed quòd summi Dei cultum asserere & ab idololatria repurgare cuperent. De Germanis

Lex naturæ cum diuina eadem est.

veteribus similia ferè Corn. Tacitus tradit, quòd cœlesti maiestati parum conuenire putauerint, Deum vel parietibus includere, vel humana specie assimilare. Numa item secundus Romanorum rex (vt supra ex Plutarcho docuimus) nefas putabat, Deo, qui inuisibilis & increatus est, hominis aut animalis formam tribuere. Ergo, quòd inter gentes impius & impurus simulachrorum cultus obtinuit, hominum vitio factum est, non Dei malignitate, qui in hac etiam re suam voluntatem illis non obscure reuelauit. Tertio præcepto diuini nominis abusus prohibetur, quem gentium optimi quique semper damnauerunt. Exorcismos enim, in quibus Dei nominibus homines superstitiosi non minus impiè quàm ridiculè abutuntur, multi detestati sunt, & Periclem à Theophrasto notatū fuisse Plutarchus perhibet, quòd agrotans amico cuidam incantationes quasdam à mulierculis sibi ad collum alligatas ostendisset. Nam ex eo iudicabit vir sapientissimus, illum animo pessimè affectum esse, cum eiusmodi insanias perferret. Et Tullum Hostilium Regem fulmine ictum cum tota domo conflagrauisse, & sepulturae honore caruisse legimus, quòd Iouem Elicium irreligiosis exorcismis euocare statuisset. Quoad verò periuria, quæ cum nominis Dei violatione fiunt, illa quasi communi consensu omnes gentes horruerunt. Credebant enim Deum iuramentis præsidere, neque impunitos dimittere eos, qui sub ipsius nomine aliquem fallere auderent: quem idè ὀρκιον nominabat. Extant eius rei exempla in omnibus propè historijs, vt plura de hoc dicere non sit opus. Quarto præcepto externum cultum omnem sub Sabbati obseruatione Deus comprehendit. At de hoc etiam leges tulerunt, qui inter gentes à sapientia & pietate commendantur. Quòd verò iidem ceremoniarum multitudine & ritibus impuris atq; ridiculis cultum omnem corruperunt, non Deo transcribi debet, sed illorum audacia, qui non contenti ijs, quæ lex natura & communis ratio dictabat, in suis adinventionibus euanuerunt, sicuti in primo cap. est dictum. Quòd si ad secundam tabulam accedamus, quæ officia iustitiæ & charitatis præcipit, quæ proximo debentur, in illis quoque gentes probe instructas fuisse patebit. Fuit enim omnibus vulgò nota sententia hæc, quæ omnia huius generis comprehendit: Quod tibi nõ vis fieri, alteri ne feceris. Præstat tamen huius etiam tabulæ præcepta ex ordine inspexisse. Primum parentes & omnes eos, qui nobis parentū loco sunt, honorare iubemur. Fuit ista lex omnium animis sic insculpta, vt Solon interrogatus, cur nullum supplicium eis statuisset, qui parentes necassent, responderit, se non putauisse aliquem tantum scelus in animum posse inducere. Et quia in omnium gentium historijs prædicantur, qui animi sui pietatem erga parentes, principes, præceptores & communem patriam factis egregijs declararunt, satis constat, neminem in hoc quoque Dei præceptum ex ignorantia peccare potuisse. Secundum præceptum cædes prohibet & quæcumque cum his coniuncta sunt. At de hoc quoque lex natura gētes abundè admonuit, inter quas homicidia publicis legibus semper prohibita, & illorum authoribus graues pœnæ constitutæ fuerunt. Romulus, cum parricidis nullā pœnā decreuisset, omne homicidium parricidij nomine dignū iudicauit, quod hoc impium atq; nefarium, illud verò impossibile putaret. Et tanta fuit in hoc legum seueritas, vt ab vrbe condita per annos sexcentos & viginti nemo intra mœnia manu priuata cæsus fuerit, vt Dion. Halicarnassæus annotauit. Quòd etiam referri debent operosa & sollicita cædium expiationes, quas gentibus plerisque in vsu fuisse scimus: nimium quòd natura à sanguinis humani effusione abhorreret. Tertio præcepto adulteriorum & stuprorum licentia frenatur: quam gentes quoque intollerabile & quouis supplicio dignā iudicauisse, non ex legibus modò illarum, verum etiam publicis bellorum motibus & regnorum mutationibus constat, quæ inde originē duxerunt. Imò priusquam legem suam promulgauisset Deus, vulgò omnibus persuasum fuit, vagas libidines à Deo puniri, vt Pharaonis & Abimelechi exempla docent, qui Sarā rapuerunt, cum Abrahami uxorem esse ignorarent. At quia de hac re copiose diximus apud Ioannem in adulteræ historia, ista nunc obiter perstringimus. Quartum præceptum de furtis est, quo titulo rapinae etiam & fraudes & omnes aliæ rationes iniquæ atq; illicitæ continentur, quibus aliorum bona ad nos transferimus. At neque ista lege gentes caruerunt. Draco enim apud Athenienses capitis pœnam furtibus constituit. Solon verò etsi hoc a quo grauius putaret, voluit tamen dupli pœna eos multari. Apud Romanos pro furtorum ratione pœnæ etiam diuersæ decernebantur. Apud Scythas & Indos furtum inter scelera grauisimum iudicabatur, eò quòd legum seueritate eos defendi oportebat, qui neque domus clausas habebant, neque munitionibus alijs inter sese utebantur. Prædones & raptores apud omnes semper infames fuerunt, & digni iudicari, qui publicis supplicijs coercerentur.

A fraudi-

A fraudibus verò & imposturis sibi imprimis abstinendum esse putarunt, quicumq; ingenui & probi voluerunt videri. Quoad usurarias artes, nemo sapientum illas homine bono & ingenio dignas iudicauit. Nam vt omnes alios omittamus, memorabile est illud Catonis Senioris de feneratoribus iudicium, quod Cicero in 2. Off. sic descripsit: Cum ex Catone quereretur, quid maxime in re familiari expediret, respondit, Bene pascere. Quid secundum? Satis bene pascere. Quid tertium? Bene vestire. Quid quartum? Arare. Et cum ille qui quaesierat dixisset, Quid feneratori? Tum Cato, Quid hominem (inquit) occidere? Ergo homicidij genus putauit sapientissimus & grauissimus vir fœnus atq; usuram, qua aliorum bonis sub beneficentia prætextu insidia struuntur. Vnde apparet in eius animo ex naturæ legibus impressum fuisse Dei de eadem re iudicium, qui fœnus Næschæch, id est, morsum vocat, eò quòd instar venenati morsus omnem eius substantiam insicit atq; arrodit, qui illo grauatur, & sæpe causa est, vt tales in seruitutē abripiantur, aut egestate coacti ea faciant, quæ cum præsentis corporis & animæ periculo coniuncta sunt. Quinto præcepto falsi testes & cum his omnes mendaces damnantur. At quanta seueritate in testes falsos vsi sint, quicumq; inter gentes cum laude regnarunt, nemo ignorat, qui historias veteres inspexit. Apud omnes certè gentes receptum fuit, vt amplissimi homines (sicuti Cicero ait) etiam in minimis rebus testimonium de sua re non dicerent. Et noluerunt (inquit idem ille) maiores nostri, vt quem quisq; odisset, eum testimonio posset tollere: Emen- tiuntur enim sæpe in eos quos oderunt. At quid de falsis testimonijs opus est dicere, quando apud Indos grauiter olim mulctatos fuisse legimus, qui in quocunq; mendacio deprehendebantur. Postremum præceptum omnem rei & personæ alienæ concupiscentiam prohibet. Quod etsi durum & intolerabile videatur, hoc ipsum tamen obseruatum necessarium multi ex gentibus dixerunt, eò quòd viderent nihil moderatum & æquum ab ijs fieri, qui affectuum arbitrio seipsos permittunt regendos. Sophocles libidinis affectum dominum agrestem atq; furiosum dicebat. Leonides verò Xerxi ipsum ad defectionem sollicitanti & Græciæ monarchiam pollicenti respondebat: Si nouisses quæ sint in vita honesta, abstinuisses à concupiscendis alienis. Mibi verò potius est pro Græcia mori, quam in populares meos gerere monarchiam. Et multa præclare admodum de affectibus domandis & animi moderatione philosophi scripserunt, quod nunquam fecissent, nisi sciissent illis resistendum omnino esse, si ad virtutem aspirare libeat. Hæc fusius tractare placuit, vt videamus gentes apud Dei tribunal excusari non posse. Nam etsi promissa salutis mysteria ignorauerint, damnantur tamen merito propter ea quæ in reliquis contra inscriptam cordibus suis naturæ legem designarunt. Neq; tamen ijs patrocinator hic locus, qui hominis vires altius extollendo, operum meritis salutem tribuunt. Nam de ea notitia loquitur Apostolus, quæ gentibus conuincendis sufficiat, non qua homo salutem ex semetipso consequatur. Deinde illam mentibus inscriptam fuisse ait, ita huius quoq; beneficium ad Deum authorem referens, qui solus in hominum mentes ius habet & imperium. Itaq; illis etiam non possunt tanquam proprijs gloriari, quæ secundum naturæ leges bene & rectè fecerunt. Quoad verò hominis vires, & quàm illæ nobis nullæ sint in æternæ salutis negotio, peculiarem tractationem infra cap. 7. Apostolus instituet.

Videamus nunc alterum argumentum, quo ignorantie prætextum gentibus aufert. Petit hoc ex singulorum conscientia, quam mille testium loco esse veteres dixerunt. Est enim hæc propria mentis iudicium, qua actorum omnium probè conscius sibi homo seipsum vel accusat vel absoluit. Id verò gentibus tribuit Paulus, quando dicit, conscientiam ipsorum illis testimonium reddere, & inesse illis cogitationes, quæ se mutuo accusent vel excusent. Erit autem argumentum hoc magis perspicuum, si ita formetur: Quicumq; intra animos suos propriæ conscientie testimonio conuincuntur, ij recti & boni ignorantiam prætexere non possunt. Atqui omnes homines hoc animi sui testimonium sentiunt, & à proprijs cogitationibus accusantur & excusantur: Vanus ergo est & inanis prætextus ignorantia. Est autem argumentum hoc verissimum, eiusq; veritatem omnes experiuntur, qui vel minimam sanæ rationis scintillam in sese reliquam habent. Nam vt omnes homines celemus nostra scelera, animum tamen nostrum illa celare non possumus. Et quàmuis improbi sua vel astutia iudices eludant, vel improbitate & audacia quosuis terreant, conscientie tamen iudicium subterfugere non possunt, quæ illis inuitis antea omnia in mentem reuocat, suppliciorum species ob oculos statuit, dies & noctes infestas reddit, & nouis subinde terroribus animos excruciat: quod Poëta olim per furiarum flagella & colubros adumbrauerunt. Denique seipso iudice, nemo nocens absolvitur,

neq. alia vehementior pœna excogitari potest, quàm (vt Satyrici versu vtar) nocte dieq. suum gestare in pectore testem. Debent istud omnes homines diligenter obseruare, vt quando inenitabile est hoc conscientie iudicium, illo bene vti discant. Quod tunc fiet, si ab illa admoniti, peccata sua agnoscant, de illis ex animo doleant, & eorundem emendationem serio meditentur. Ita à conscientia mori optimi esse philosophi quoq. olim censuerunt. Et elegans est apud Tullium in 4. Thuse, locus ex Afranio, apud quem cum dissolutus filius, Heu me miserum, dixisset, tum seuerus pater, Dummodo doleat aliquid, doleat quod lubet. Paulus verò alibi incurabilis malitia notam facit, si nullo admissorum scelerum dolore homines tangantur. Rursus, vt salutaris pœnitentie initium est iustus piusq. conscientie dolor, ita in recte factis nulla efficacior consolatio & maior animi fiducia concipi potest, quàm quæ ex bonæ conscientie testimonio prouenit. Hæc enim inuidorum iudicia & sinistros hominum rumores facile despiciunt, si nullas intra se cogitationes sibi infestas sentiant: imò eadem lata & iucunda benefactorum consideratione seipsam oblectat, simulq. in officio continet hominem, ne aliorum ingratitude se superari patiatur. Quò idem Cicero respiciens nullum theatrū virtuti conscientia maius esse dicebat. Sed ne à statu Pauli longius discedamus, meminisse nos decet, hæc ita de gentibus dicta esse, vt non minus nobis conuincendis seruiant. Habemus enim nos quoq. legem naturæ cordibus nostris inscriptam. Sentimus conscientie nos accusantis vel excusantis cogitationes. Accedit his scripturæ sacræ, quas hoc nouissimo tempore Deus in omnes propè linguas transferri & in omnium manibus versari voluit, & quibus vniuersa æternæ salutis ratio plenè & luculenter traditur. Sunt præterea fidei & doctrinæ compendia, quæ in Decalogo, in Oratione dominica & Symbolo apostolorum continentur. Neq. externa veræ pietatis exercitia desunt in Sacramentis, quibus & salutis promissiones Deus obsignat, & nos nostri officij admonet. Quodd si pauciora illa & quæ omnibus communia sunt, ad damnandum gentes sufficere potuerunt, ecquis obsecro nobis reliquus erit excusationis pretextus, si omnibus istis non moueamur? Scio equidem multos adhuc plus quàm belluina ignorantia errare: sed quia ipsi hanc sibi accersunt propria malitia, & illam inter publicas de fide & religione controuersias contumaciter fouent, omnemq. institutionem respuunt, eo ipso nomine damnari merentur, quod rerum imperiti atq. ignorantes sunt.

Conscientia in
die iudicij accu
sat.

Ceterum non ignorabat Paulus, multos cum propria conscientia pugnam suscipere vt illius cogitationes suffocent, & quàmuis se conuictos sentiant, animos tamen simulare intrepidos & bene si-
bijs conscientios: Quapropter rursus postremi iudicij meminit, & contumaces istos ad Dei tribunal citat, cuius seueritatem nullo modo effugere poterunt. Coniungit autem hoc cum eo, quod de conscientie cogitationibus dixerat, non quod hæc tunc demum emerſuræ sint, sed vt ostendat eas ne in morte quidem exstringui, sed ad ipsum Dei tribunal ita nos accusaturas esse, vt nullos præterea aduersus nos testes producere sit necesse. In die (inquit) quo iudicabit Dominus de occultis hominum, secundum Euangelium meum, per Iesum Christum. Comprehendit his quæcunq. de iudicio illo nouissima cognita & obseruata necessaria sunt. Primò diei certi meminit, vt hunc iam constitutum esse ostendat, ne quis impiorum illorum scurrilibus argumentis deceptus, de illius aduentu dubitet. Deinde Deum iudicaturum esse dicit per Christum, non quod hunc à Deo alium esse putet, sed vt in ea forma venturum esse doceat, qua in terris hisce versatus est, & Mediatoris munus obiiit. Ergo (vt August. tractat. in Ioan. 19. scribit) forma illa erit iudex, quæ stetit sub iudice: illa iudicabit, quæ iudicata est. Facit hoc plurimum ad iudicij huius considerationem. Quia enim Dei filius in assumpta hominis forma iudicabit, videbunt utiq. hostes eius in quem pupugerunt, & velint nolint cogentur latentem sub carnis specie maiestatem diuinam agnoscere. Hinc ergo dolor & planctus ille exorietur, de quo Dominus Matth. 24. loquitur. Quomodo enim non exhorrescant, tremant, eiulent & plangent, qui se ad eius tribunal citari audiunt, quem plurimis & atrocissimis iniurijs affecerunt, de quibus propriæ conscientie testimonio conuincuntur? Rursus incredibili gaudio & voluptate exultabunt pij, quando vindicem & redemptorē suum in tanta maiestate venire videbunt, vt suos ad se in regni sui cœlestis hereditatem transferat. Prodest ergo hanc Iesu Christi iudicis formā diligenter & sæpè considerare, vt ad pietatis studium excitemur, & in tentationibus confirmemur. Tertiò iudicabit (inquit) de occultis hominū. Non ergo proderit externa species, dignitas, opes, iustitiæ simulatio aut professio pietatis: sed ipsos animos in lucem protrahet Dominus. Nam (vt Daniel scribit) aperien-
tur

tur libri diuinae providentiae, & simul patebunt omnium conscientiae, qui nunc suam improbitatem profundo astu abscondere & fūco aliquo velare possunt. Nemo igitur externis fidat, sed verae fidei & pietati studeat, quicumque in illo die intrepida & laeta conscientia comparere cupit. Discant praeterea singuli, ne de alijs temere iudicent, de quo Apostolus grauitur nos admonet in priori ad Corinth. cap. 4. sic scribens: Ne ante tempus quicquam iudicetis, vsq; dum venerit Dominus, qui & illustraturus est occulta tenebrarum, & manifesta faciet consilia cordium; ac tunc laus erit unicuiq; à Deo. Postremo regulam quoq; iudicij huius ostendit, quando addit: Secundum Euangelium meum. Suum vocat, non quòd sibi in illud ius aut imperium vendicet, sed ratione ministerij, quod ipsi commissum erat à Domino. Atq; hanc iudicij sui regulam ipse Christus constituit, quando Ioan. 12. sic loquitur: Qui reiecit me, nec recipit verba mea, habet qui iudicet ipsum: sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. Quòd & illud Marci ult. referri potest: Ite in orbem vniuersum, & praedicare Euangelium omni creaturae. Qui crediderit & baptizatus fuerit, seruabitur. Qui nò crediderit, condemnabitur. Damnantur ergo hic omnes sectae, quae extra Christum nouas salutis rationes fingunt. Fiet enim iudicium postremum secundum Euangelium, quod Apostoli praedicarunt. Illud verò vnum Iesum Christum praedicat, in illo vno nobis iustitiam, redemptionem atq; salutem omnem monstrat. Itaq; frustra suis superstitionibus nitentur, qui non vno hoc contenti circa hominum traditiones occupantur. Sed neq; Euangelij professio ijs proderit, qui quam ore profitentur fidem factis negant. Nemo ergo Iesum Christum in Euangelio nobis loquentem contemnat, ne per illud iudicetur, quod reipsa salutis verbum est. Audiamus igitur illum attentis animis, vt per fidem ipsi insiti fructus feramus, qui nostrae professioni respondeant. Ita fiet, vt nobis laetus illucescat dies ille, quem impij omnes exhorrescunt, & Christo Iesu obuiam rapiamur in caelos, vbi cum illo aeternum regnabimus. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum. Amen.

H O M I L I A XII.

Ecce tu Iudaeus cognominaris, & acquiescis in Lege, & gloriaris in Deo, & nosti uoluntatem (eius) & internoscis quae discrepant, institutus ex Lege: confidisq; te ducem esse caecorum, lucem eorum qui sunt in tenebris, eruditorem insipientium, doctorem infantium, ut qui habeas informationem cognitionis ac ueritatis in Lege. Qui igitur doces alterum, teipsum non doces: qui praedicas non furandum, furaris: Qui dicis non moechandum moecharis. Qui abominaris idola, sacrilegium admittis: Qui de Lege gloriaris, per Legis transgressionem Deum dedecoras: Nam nomen Dei propter uos blasphematur inter gentes, sicut scriptum est.

VT commodius & luculentius demonstrari posset, omnes homines peccatores esse, & ideo iustitia opus habere, quam nobis in Christo Deus per Euangelium offert, Paulus totum genus humanum in Iudaeos & gentes distribuit. Et haec tenus quidem de gentibus agens, multis argumentis probauit, omnes qui ex ijs sunt erroribus fædis & sceleribus grauissimis esse obnoxios, & iisdem omnem excusationis pretextum eripuit, eum imprimis, qui ex ignorantia peti posse videbatur. Nunc ergo ad Iudaeos transit, cum quibus disputatio grauior & vehementior instituitur. Quia enim Dei peculium olim fuerant, promissionibus eius ita efferebantur, vt pra se omnes alios homines contemnerent: imò aduersus ipsum Deum insurgebant, quasi hic ita ipsis fidem suam obstrinxisset, vt eos reijcere aut damnare nulla ratione posset. Opus ergo erat acriori redargutione, quae cristas illas ferociore deprimeret. Itaque hoc ordine aduersus illos progreditur. Primum egregia dona, quibus illos Deus pra alijs gentibus ornarat, ex ordine commemorat, ne quid malignè dissimulare videatur. Deinde verò quam turpiter illis abusi sint, docet: vt intelligant vanam esse eorum fiduciam, quae ipsi iam pridem prophanarunt. Quod vt euidentius demonstraret, mox ostendit, quis verè Iudaeus, quae item vera Circumcisio sit, quae Dei iudicio probetur. Et haec quidem vsque ad finem huius Capituli tra-

Iudaeos amplius
conuincit pec-
cati.

Iudeorum prærogatiue.

Stat. In presenti verò de duobus primis articulis, quod Dominus dederit, dicemus.

Quoad primum, dona & prærogatiuas eorum sic enumerat, ut oratione ad ipsos conuersa ostendat se non de rebus obscuris aut ignotis loqui, sed de ijs, quibus ipsi gloriantur atq; superbiant, & proinde turpiorem esse nequitiam ipsorum, qui illis non respondeant. Possunt autem ea omnia tribus capitibus comprehendere, Generis nobilitate, Legis cognitione, & quòd alijs gentibus magistri seu doctores destinati essent. Ad primum pertinet quod ait: Ecce tu Iudæus cognominaris. Demonstrandi paritula illos ad diligentioris suæ dignitatis considerationem excitat. Iudæos autem cognominari dicit, quòd eo nomine imprimis glorioso superbirent. Significat enim Confitentem, id est, verè fidelem, qui Deum verum agnoscit atque confitetur. Confessionis autem nomine cultus omnis comprehenditur, & quæcunq; à suis Deus requirit. Admonebat item promissionum, quibus seipsum patribus ille obstrinxerat; inter quas præcipua erat, quòd ex ipsis promissus ille generis humani redemptor enasci deberet, cuius regnum foret æternum atq; victoriosissimum. Comprehendebat deniq; nomen hoc ipsorum maiores, in quorū numero erant selectissimi amici Dei Patriarchæ, Iudices & Reges clarissimi, sanctissimi Propheta, Heroes deniq; & heroïnæ quibus omnibus recensendis vix dies totus sufficeret. Dum verò *συνιστῶς* & non sine Emphasi loquitur, Ecce tu Iudæus cognominaris: docere vult, inane esse tituli huius fidutiam, nisi tales reuera sint, quales dici velint. Deinde subdit: Acquiescis in Lege, & gloriaris in Deo, & nosti voluntatem eius, & internoscis quæ discrepant, institutus ex Lege. Legis vocabulo Hebræi non modò moralia præcepta, verumetiam Legi adiunctos typos & futuræ salutis promissiones intelligunt. Dicit autem, Acquiescis in Lege, id est, places tibi in ea, & rerum securus hoc ad salutem sufficere putas, quòd illam penes te habeas. Imò hoc nomine gloriaris in Deo, tanquam tibi confederato & obstricto: deniq; nouisti voluntatem Dei, & in Lege à pueris institutus potes ea discernere, quæ ab eius canone aut regula discrepant. At hoc quoq; in eum finem dicit Apostolus, ut innuat, ne Legis quidem notitiam prodesse, nisi huic obediant, & omnes vitæ suæ actiones secundum eius regulam dirigant. Interim continet hic locus egregium Legis encomium, quòd nimirum in ea suam voluntatem nobis reuelauerit Deus. Illam ergo audiant, qui de hac edoceri cupiunt: quòd ijs obseruandum erat, qui de nostri seculi controuersijs conqueruntur, & se nihil perinde cupere aiunt, quàm ut certò intelligant, quid à nobis requirat Deus, quomodo item coli velit, & quam salutis rationem ille nobis præscripserit. Dicunt quidem hoc multi, & animi sui studium magnifice prædicant: at iidem ferè eos audiunt, qui non Dei Legem, sed hominum traditiones proponunt. Quid ergo hoc mirum est, si illi perpetuò rerum dubij & incerti maneant? Additur his tertius honor, qui Iudæis obtigerat, quòd nimirum illos Deus quasi publicos totius orbis doctores constituerat, per quos vera ipsius cognitio ad alias quoq; gentes propagaretur. Et hoc quidem illi non ignorabant, cum hoc nomine imprimis superbirent. Vendicabant enim sibi solis (ut in Euangelio Christus loquitur) clauem scientiæ, & per mare atq; aridam querebant quos proselytos facerent, cum interim de iisdem rectè instituendis minimè cogitarent. Ideo hanc partem ita enuntiat Paulus, ut inanem illam gloriationem acriter perstringat. Ait enim: Confidis te ducem esse cecorum, lucem eorum qui sunt in tenebris, eruditorem insipientium, doctorem infantium, ut qui habeas informationem cognitionis & veritatis in Lege. Titulos quidem hosce non imposuerat illis Dominus, ipsi verò eos sibi arrogabant, & his non modò suam ostentabant dignitatem, sed simul gentes alias omnes superbè contemnebant. Eas enim solebant cæcas dicere, tenebris immerfas, insipientes, infantes deniq; & sacrorum vel mysteriorum salutis omnino rudes atq; imperitas. Quod etsi verè dicerent, non tamen vitio carebat ista ostentatio, cum ipsi gentibus nò multò essent sapientiores. Nam etsi informationem veræ cognitionis in Lege haberent, eam tamen ex animis procul abiecerant, quos imprimis illuminari oportebat. Similes ergo erant scholasticis & vanis scientiæ aut eruditionis ostentatoribus, qui bibliothecas habent instructissimas, celebrium professorum dictata magno pretio redimunt, libros quoq; manibus gestant non minus sumptuose quàm artificiose ornatos, cum ipsi interea asini sint Isidis sacra gestantes, vix à prima bonarum literarum elementa degustarint. Tales (inquam) erant Iudæi, quod olim illis Malachias exprobrauit: & quàm rude fuerit illorum vulgus in Nicodemo apparet, qui cum celeberrimus doctor esset, ipsa tamen salutis humanæ principia ignorabat. Rectè ergo Paulus hinc orditur, & dona, quibus illos Deus dignatus erat, tanta verborum grauitate illis ob oculos ponit, ut in his cœculi speculo quodam vitia sua agnoscerent.

At hic cogitemus, hæc ita de Iudæis dici, ut non minus nobis seruiant. Dicimur vulgo Christiani, quo nomine nullum sub cælo nobilius & augustius, adde etiam antiquius, habetur. Nam etsi illud à Christo acceperimus, qui ante annos mille quingentos sexaginta quinque ex Maria virgine hominibus natus est, apud veteres tamē olim nomen Christi in usu fuit, qui promissum humano generi servatorem ita vocarunt ab unctione, quia eum Regem & Sacerdotem (qui antiquitus ungi solebant) fore æternum ex Dei reuelatione didicerant. Neq; hunc modō, sed eos quoq; qui in eius aduentum intenti spem salutis omnem in illius merito collocabant, sic olim dictos fuisse, ex Psalmo 105. patet, ubi de patriarchis inter Chananaeos agentibus Deus dixisse legitur: Nolite tangere christos meos. Ergo Christianorum nomen cum sanctissimis patribus & amicis Dei familiarissimis commune habemus, quod nos quoq; per meritum filij Dei Reges & Sacerdotes factos esse docet, qui mundo, peccato & diabolo imperare & nos ipsos Deo hostiam viuētem sistere debemus. Acquiescimus item in Evangelio, & eius nomine nobis ipsis egregie placemus. Gloriamur præterea Deo, qui nobis per Christum pater factus sit. Nouimus quoq; voluntatem Dei, & verum à falso diiudicare possumus. Deniq; ut Petrus ait, electi sumus, ut illius virtutes prædicemus, qui ex tenebris nos vocauit in admirabilem suam lucem. Sunt hi tituli magnifici admodum, & qui non obscuram salutis æternæ spem in se comprehendunt. At iidem nihil profant, & inanis omnino est eorum fiducia, nisi quod dicimur re ipsa præstemus. Quare si cum his nostri seculi mores conferas, mox patebit, quid de plerisq; iudicari debeat, qui hodie Christiani dicuntur. Quotus enim quisq; est, qui Christo verè insit in illo fructum ferat? qui se mundi & peccati victorem esse factis testetur? qui sacerdotem Dei agat fidelem, & se suosq; Deo consecret? qui Evangelij regulam atq; leges in suis actionibus sequatur? qui quod verum esse nouit ita apprehendat, ut non simul erroribus & superstitionibus locum det? qui denique vita & moribus ita Dei virtutes prædicet, ut nomen eius in ipso sanctificetur? Fiant pleraq; his aduersa, & ideo proprii oris testimonio damnamur, quando ab ijs tam alieni deprehendimur, quorum studium profitemur. Quod si verò communes illi omnibus tituli nobis arguendis & confutandis sufficiunt, quā obsecro dementes & infelices sunt, qui his non contenti, ambitione non minus inepta quā insatiabili nouos titulos sibi insuper accersunt, & tantum non Iudaico more Magistri nostri. Doctores illuminati, Seraphici, Patres reuerendissimi, Lumina Ecclesiæ, Mallei hereticorum, & quid non? dici volunt? Regnat ista ambitio ferè in scholis Christianorum, ubi ad humilitatis & patientiæ Christianæ studium iuuentus institui atq; exerceri debebat. Accedunt titulis hisce actiones histrionice, gestus, vestitus & externa pompa, quæ omnia ferè tam inepta & ridicula sunt, ut mirum sit homines eruditos ita ineptire posse, nec videre quā se ridiculos rudi vulgo præbeant, cuius applausum vnicè quærunt. Cogitent illi quæso, sibi tantò minus excusationis fore apud Deum, quanto plus sibi ipsis arrogant atq; alijs præstare volunt.

Sed ad Paulum redeamus, qui inanem Iudæorum gloriationem confutat, & cum multa posset dicere de eo, quod à patrum sanctissimorum moribus iam pridem degenerauerant, omnis tamen alijs, ea potissimum adducit, quæ apertè nimis aduersus Legem designabent, cum ex eius operibus iustificari vellent. Hoc enim imprimis faciebat ad huius tractationis institutum. Vtitur autem magna dicendi libertate & verbis grauissimis eorum scelera arguit, eò quod contumacem illorum hypocritarum aliter frangi atq; domari non posse sciret. Vbi exemplum habent Ecclesiarum ministri, quod in arguendis hypocritis imitentur, qui non contenti sceleribus, insuper inani iustitiæ fūco sese venditant, & Christi merito suam laudem detrahunt, dum in seipsis quærunt, quod illi vni debet tribui. Sunt equidem, qui nos hodie in eo nimios esse putant: at si Paulum audiant, facile nobis ignoscent, imò nos æquo languidiores & frigidiores esse dicent. Si enim eos ita tractandos esse iudicauit Apostolus, qui iustitiam & salutem in Legis diuinæ operibus quærebant, quæ obsecro dicendi libertas nimia censeretur contra nostros illos, qui vanissimis superstitionibus & inanibus hominum signamentis Christi meritum atq; gloriam obscurant?

Porro proponit primum in genere quod illis arguendis seruiēbat: Nimirum, quod qui aliorum doctores vel magistri haberi vellent, seipsos non docerent, id est, non obseruarent quid ipsis facto opus esset. Interrogatione autem vtitur, ut animos eorum fortius penetret. Qui igitur (inquit) doces aliterum, te ipsum non doces? Quasi diceret. Si tales estis, quales haberi vultis, cur interea dum alijs

ut Iudæorum
prærogatiuæ et
tituli nobis con
ueniant?

Gloriationem
Iudæorum con
futat.

Iudæi dum alios
docent, seipsos
negligunt.

consulitis, vos ipsos negligitis? Cur non potius à vobis initio facto vos ipsos docetis, vobis ipsis instatis, ut exemplo sitis alijs, quorum magistros vos esse profitemini? Cur quæ alijs præscribitis præcepta, nihil ad vos pertinere putatis? Vbi rursus meminisse nos oportet, hoc quoque de Iudeis sic dici, ut idem omnes observare debeant, qui in docendi munere versantur. Nimis enim turpe est, si quæ in alijs reprehendunt, ipsi designent. Nam & Dei verbo suam auctoritatem detrahunt, & se ipsos contemptui exponunt, omnemque simul excusationis prætextum sibi ipsis eripiunt. Rectè igitur Timotheum suum Paulus admonebat: Esto forma siue exemplar fidelium in sermone, in conversatione, in dilectione, in spiritu, in fide, in puritate. Quod autem de ministris dicitur, hoc ipsum sibi dictum putent qui in magistratu sunt, & leges ferunt publicas.

Iudeos Legis
violatæ con-
vincit.
Furtum.

Ceterum quod in genere dixit Apostolus, mox re ipsa probat, & quatuor peccati species ex ordine enumerat, quibus Legem violabant, cuius interpretes & custodes volebant videri. Prima est: Qui prædicas non furandum, furaris. Furantur, qui rem alienam sibi vendicant per iniuriam, vel iniuris dominis detinent. Habet ergo furtum multas species, quas in Lege Moses enumerat: & debent sub hunc titulum referri rapina quoque, hereditatum interceptiones, quæ sub iuris prætextu fiunt, doli item & impostura omnis generis, quas in adulterandis mercibus, in mensuris & ponderibus, in pecuniarum æstimatione & alijs similibus mercatores improbi & numularij exercent. Pertinent eodem usurariorum artes, quibus ad extremam egestatem rediguntur, qui semel in illorum manus inciderunt. Fures etiam sunt, qui mercenarios aut quoscunque operarios mercede laborum suorum defraudant. Radix & origo omnium est auaritia, quæ non modò habendi desiderium in animis hominum accendit, verum etiam alieni cupidos reddit, & ingeniosos in malis artibus excogitandis. Et tam latè patet hoc malum, ut paucos inuenias, qui si conscientiam suam diligentius examinent, se extra omnem culpam esse gloriari possint. Iudeorum verò gentem præ alijs eo laboravisse, ex prophetarum sermonibus apparet, quibus illorum rapinas, iniustitiam, fraudes & imposturas accusant: & his ipsis fidem faciunt usurariæ artes, quibus hodie adhuc in exilio suo mirificè vtuntur, & opes immensas colligunt. Merito igitur eos Paulus furti reos agit, ut huius sceleris turpitudine confidentiam illorum frangat: & simul docet quò loco haberi debeant hypocritæ, qui iisdem artibus vacantes cum alijs sanctiores & iustiores censerì velint.

Adulterium.

Alter peccati species adulterium est, de quo sic scribit: Qui dicis non mœchandum, mœcharis. Constat autem in Lege non modò alterius thori pollutionem, sed omnem Venerem illicitam prohiberi. Extant enim in Legis expositione præcepta de stupris, de incestibus & similibus rebus. Christus verò eius sensum magis ad viuum reserans, concupiscentiam quoque mulieris alienæ adulterij crimine notat. Qui viderit (inquit) mulierem ad concupiscendum eam, iam adulterauit eam in corde suo. Quia ergo Paulus Iudeis iam ad Christum conuersis scribebat, verè hoc dicere potuit, & eos simul omnes adulterij accusare: cum vix reperiatur aliquis, qui se ab omni concupiscentia liberum possit dicere. Inde verò generalis doctrina peti debet, non statim coram Deo iustos esse, qui à grauioribus flagitijs liberi, & quoad mundi huius iudicium irreprehensibiles sunt. Quia enim totum hominem sibi vendicat Deus, illius autem potior pars est animus, nunquam Legi debitum obsequium præstirisse dicitur, qui animu Deo subducit, & illum prauis cupiditatibus mancipat. Est etiam hic obseruatum dignissimum, quòd adulterium inter ea scelera numerat Paulus, quæ nos iræ Dei & damnationi obnoxios reddunt: & quidem meritò, quia & corpus fœdè polluit, quod spiritus sancti templum esse debebat, & animum aufert, ut homo cum pudore ratione etiam omni extincta in libidinem ruat. Ideo graues pœnas mœchis olim constituit, quas apud omnes gentes vnanimi consensu receptas fuisse alibi docuimus. Et reperiuntur passim in historijs horrenda exempla, quæ in eos edidit Deus, qui stupra & adulteria impunè grassari permiserunt. Quare inter extremæ corruptionis nostri seculi argumenta non postremum iudicari debet, quod ferè ludus & iocus putatur, quod diuinis legibus tam seueriter prohiberi constat.

Sacrilegium.

Tertio loco sacrilegij Iudeos accusat, dicens: Qui abominaris idola, sacrilegium admittis. Videretur hoc præoccupationis speciem habere. Dicebant enim Iudei: Esto, non immunes sumus à vitijs istis vulgaribus, attamen non ideo gentibus conferri meremur. Istæ enim cum illis idololatriam coniunxerunt, quæ sola hominum mentes à Deo prorsus alienas facit, & proinde illis damnandis abundè sufficit.

sufficit. Nos verò Dei vnus & veri cultum retinemus, idola verò siue simulachra totis animis horremus atq; abominamur. Et hæc quidem veræ dicebant. Constat enim ex historijs, quòd etsi post reditum ex Babylone in multa alia scelera prolapsi fuerint Iudæi, ab idolis tamen sibi cauerunt, & ea tanto cum horrore abominati sunt, vt centies potius mori, quàm illa admittere voluerint, cuius rei exempla quædam in historijs extant, inter quæ cum primis memorabilia sunt, quæ apud Iosephum in rebus per Pilatum & Petronium gestis commemorantur. Ne ergo his nimium sibi placerent Iudæi, & vel hoc nomine sibi coram Deo iustitia titulum vendicarent, occurrit Paulus his verbis, quasi diceret: Fateor quidem vos in eo egregiè officium facere, quòd idola aspernamini: sed non ideo iusti estis apud Deum. Nam qui idola abominari soletis, interim sacrilegia admittitis, quæ omnem veræ pietatis laudem vobis eripiunt. Vbi minimè dubitabimus, Apostolum hoc non sine certa ratione dixisse. Nam multiuariam ab illis sacrilegium committi poterat. Huius enim species erant, quòd sacerdotium venale fecerant, quòd externum Dei cultum in quæstum commutarant, quòd domus viduarum atq; orphanorum sub longæ precatationis pretextu deuorabant. Et quàmuis horum nihil possent facere ij, qui vel Romæ vel alibi gentium agebant, iidem tamen sacrilegi fiebant, quando ea quæ idolorum cultui aliquando seruiant, viliori pretio emebant, vt ex illis lucrum facerent. Quod illos frequenter fecisse non est dubium. Qui enim ex gentibus ad Christum concesserant, ij idola & idololatria instrumenta ex adibus suis remouebant, & quia illis minus tutum erat ea inter gentes diuendere, credibile est Iudæos hanc quæstus occasionem auide captauisse: quod illos adhuc hodie facere scimus, quando calyces, crucos & alia Papistica superstitionis instrumenta ab illis emunt, qui ea ex templis surripere consueuerunt. Id verò sine sacrilegio fieri non poterat, eò quòd ista Dominus anathema dicit, & vnà cum idolis excurere iubet. Sic enim Moses scribit Deut. 7. Sculptilia Deorum igne combures, argentum & aurum quod in illis est ne concupiscas, vt tibi tollas, ne forte offendas in eo: quoniam abominatio est Domini Dei tui. Ne ergo inferas abominationem in domum tuam, ne fias anathema, quemadmodum illud est. Omnino execreris illud, & prorsus ab eo abhorreas: Est enim anathema. Non temere ergo Paulus sui seculi Iudæos, & eos quidem, qui iam Christo nomen dederant, sacrilegos dicit. At si eius argumentum valere debet (vt reueraratum atq; irrefragabile est) quàm multos hodie, Deum immoralem, sacrilegos inueniemus, cum Papistas tum Euangelicos? Constat enim illos non minori impudentia quàm olim Iudæos, ex sacris omnibus quæstum facere: hos verò, dum Ecclesiarum reformatores dici volunt, inexplebili rapacitate templorum ornamenta diripere, conflare, domum suam deferre, & interdum ne à sacris quidem redditibus abstinere, quin hos quoq; vel sibi vendicent, vel in alios vsus prophanos transferant. Potest ergo illis etiam, qui hæc faciunt, verè dici: Abominamini quidem simulachra, Missam, purgatorii figmenta, Monachos & quæ huius farinae sunt omnia, sed interim sacrilegia admittitis, & proinde non habetis quocoram Deo gloriemini. Itaq; discamus, non sufficere, vt supersticiosi cultus è medio tollantur, nisi ex animo etiam abominemur quæcumq; cum vero Dei cultu pugnant, & (quod olim Hoseas monebat) fornicationes nostras à facie simul & vberibus remoueamus.

Additur nunc quarto loco: Qui de Lege gloriaris, per Legis transgressionem Deum dedecoras. Nominis diuini prophanatio. Duplex peccatum illis exprobrat, quòd & Deum contumelia afficerent, & ad hoc Lege abuterentur, quæ illos præ cæteris gentibus ille ornat. Amplificationis autem ergò adducit Prophetarum testimonia, vt ostendat culpam hanc non nouam aut nuper exortam, sed auitam siue hereditariam esse, quæ in patribus olim Deus reprehenderit. Videtur autem Paulus non ad vnum modò & certum locum respicere, sed ad id, quod passim Deus queritur, nomen suum propter Iudæos ignominiosum haberi. Tale quid Isa. 52. habetur, vbi ait: Nomen meum iugiter omni tempore blasphematur. Et Ezech. 36. scribitur: Venerunt ad gentes, ad quas ingressi sunt, & prophanauerunt nomen sanctum meum, cum dicerent eis: Populus Domini sunt isti, & de terra sua exierunt, &c. Neq; hic alicui scriptum moueat, quòd Propheta Deum de gentibus conqueri aiunt, quòd ex populi sui captiuitate siue exilio occasionem captarint proscindendi nomen suum & cultum verum, cuius sedem inter Iudæos constituerat. Quia enim isti suis peccatis exilium hoc meruerant, meritò ipsis imputatur quicquid ex eo fiebat in nominis diuini contumeliam. Probè autem hæc seruiebant Pauli temporibus, quando Iudæi propter sua peccata inter gentes dispersi & multis modis miseri gentibus nouas

Ant. 18. cap. 3.
& 15.

quotidie occasiones suppeditabant deridendi veri Dei, cuius Lege & cultu ipsi gloriabantur. Et faciunt ad huius loci expositionem, quaecumque in Poëtis & alijs scriptoribus in Iudaeorum & cultus diuini contemptum dicuntur. Vult ergo dicere Apostolus, illos nequicquam Lege Dei & eius cultu superbire, cum ille propter ipsos potissimum inter gentes male audiat. Similis locus est apud Malachi Cap. 1. ubi ipse Deus sic loquitur: Magnum est nomen meum in gentibus, at vos prophetauistis ipsum, &c. In praesenti vero Paulus omnem huius criminis causam siue materiam in eo monstrat, quod Legem Dei improbe transgredierentur. Vnde colligimus, grande scelus esse, si qui Dei legibus & verbo gloriantur, illarum transgressionem nomen Dei prophanorum hominum ludibrijs exponant. Quid enim hoc aliud est, quam cum Deo ludere, cuius gloria cumprimis quaeri debebat? Est autem hic singularis astus diaboli, ut quae nostrae salutis & gloriae Dei seruire debebant, ea ipsi nobis prophano abusu noxia faciamus. Atqui vulgo hodie istud fieri consuevit, quando plerique, qui Euangelio Iesu Christi & vera in hunc fide gloriantur, ita viuunt, ut & Euangelium & fides Christiana propter illos male audiant. Taceo nunc eos, qui ineptis superstitionibus & impio simulachrorum cultu religionem Christianam Iudaeis atque Turcis deridendam propinant. Eos item, qui ipsi per Christi vulnera, crucem, sanguinem, corpus, mortem deierant, quorum merito se redemptos esse gloriantur. Sunt haec magna impietatis argumenta, & olim iustae damnationis causa erunt ijs, qui ita pergunt absque penitentia. De istis ergo emendandis omnes cogitent, & Christum Iesum viua fide amplexi ita viuant, ut nomen eius in ipsis glorificetur, ipsi vero per eius meritum salui fiant. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum. Amen.

H O M I L I A XIII.

Nam circumcisio quidem prodest, si Legem seruaris: Quod si transgressor Legis fueris, circumcisio tua praeputium facta est. Ergo si praeputium iura Legis seruaueris, nonne praeputium illius pro Circumcisione reputabitur? Et quod est ex natura praeputium, si Legem seruet, iudicabit te qui per literam & circumcisionem transgressor es Legis? Non enim is qui in propatulo Iudaeus sit, Iudaeus est: nec ea quae in propatulo sit circumcisio carnis. Circumcisio est: sed qui in occulto Iudaeus fuerit, & Circumcisio cordis in spiritu, non litera: cuius (Iudaei) laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

VT homo intelligat se non suorum operum meritis, sed ex sola Dei gratia per Iesu Christi meritum iustificari atque salutem consequi, necesse omnino est ut se ipsum probe nouerit. Qui enim se ipsum recte nouit, is se non modò peccatorem, sed omnibus modis corruptum esse sentit, qui ex se metipso boni nihil operari possit, & proinde aliena iustitia opus habeat, quae in Dei conspectu seruetur. Rectè igitur Paulus, cum vera iustificationis rationem tradere instituisset, ab eo orditur, ut omnes homines, tam Iudaeos quam gentes, peccati conuincat. Qua parte contra Iudaeos singulari studio & magna cum verborum tum argumentorum vehementia utitur: eò quod donis, quae à Deo amplissima acceperant, confisi sese insolentius efferebant. Erant inter illa praecipua, generis nobilitas, Legis & voluntatis diuinae notitia, & Circumcisio, quae ipsas Deus à reliquis gentibus distinxerat, ut suum peculium eos esse omnibus pateret. Atqui omnia haec illis concedit Paulus, negat autem eos propter illa coram Deo iustos censerì, cum illis minus respondeant. Et nuper quidem de duobus primis egit, nunc autem de Circumcisione disputat, cuius usum verum primò exponit. Deinde illos propter hanc gentibus nihilo meliores esse docet. Postremò quae vera Circumcisio, quis sit Iudaismus verus sit ostendit. Nemo autem tractationem hanc hodie superuacaneam & inutilem putare debet. Ita enim ista proponit, ut nobis commodissimè possint applicari, qui ex hoc loco discimus, quis verus Christianus, & quae Sacramentorum noui Testamenti ratio sit, quibus hodie aduersus Iudaeos & Turcas omniumque aliarum superstitionum sectatores gloriamur.

Circumcisionis
vera ratio &
usus.

De primo sic ait: Circumcisio quidem prodest, si Legem seruaris, &c. Vbi ante omnia obseruari debet, Paulum non eo sensu hoc dicere, ut circumcisionem quasi adhuc necessariam seruatu creden-

tibus

tibus commendat. Quæ enim eius in ea re sententia fuerit, ex epistola ad Galatas constat, ubi contra eos qui illam ut necessariam ad salutem Ecclesijs obtrudere conabantur, grauiter admodum dicit: Ecce, ego Paulus dico vobis, quod si circumcidamini, Christus nihil vos iuuabit. Neque hoc solus ille dicit, sed iam pridem vnanimi Apostolorum consensu damnati fuerant, qui illam solebant præcipere: sicuti Lucas in Actis Capite decimoquinto prolixè narrat. In præsentem ergo in genere contra Iudæos disputat, qui se ex gentium numero exemptos putabant, eò quod circumcisi essent: & potius quæ olim Circumcisionis ratio fuerit docet, cum adhuc in vsu esset, quàm quod de ea adhuc obseruanda præceptum dare velit. Habent autem verba hæc speciem Præoccupationis. Sciebat enim Iudæos ad acrem illam correptionem, quam nuper audiuimus, responsuros esse. Iniquè quidem ita contra nos inueheris Paule: Nam qualescunque simus quoad cetera, Dei confæderati sumus, & fæderis signum, Circumcisionem, ex illius instituto in corpore nostro gestamus. Ergo minimè æquum est, ut eodem loco habeamur cum gentibus, quas olim nostri maiores per opprobrium incircumcisas dixerunt, &c. Istis obiectionibus occurrit Paulus, & ne Dei institutum contemnere videatur, per Concessionem ait: Circumcisio quidem prodest, si Legem seruaris. Quasi diceret. Fateor equidem Circumcisionem diuinitus institutam, & vsu eius olim non contemnendum fuisse: sed eadem non alijs profuit, quàm qui Legem seruauerunt. Quod si transgressor Legis fueris, iam Circumcisio tua præputium facta est, id est, pro præputio reputatur, & proinde non est quod ea gloriemini.

Circumcisio
quid?

Porro ut Apostoli argumentum rectius intelligatur, de Circumcisione quadam dicere oportet. Erat ea in veteri Testamento actio sacra, quæ ex Dei instituto præputium refecabatur ijs, qui ad consortium populi Dei vel Ecclesiæ pertinebant, ut promissionibus huic datis fruerentur. Probatur definitio hæc per primam institutionem illius, quam Moses Genes. 17. cap. describit. Illic enim sic loquitur Dominus: Circumcidatur vobis omnis mas: circumcideris verò carnem præputij vestri, & hoc erit signum fæderis inter me & vos. Omnis mas, qui fuerit in generationibus vestris dierum octo, circumcidetur vobis, siue verna fuerit, siue ere emptus seruus à quocunque extraneo, qui non est de semine tuo, &c. Ex quibus verbis apparet, Sacramentum fuisse, quo in externam Ecclesiæ societatem recipiebantur, quicumque eius membra debebant censer. Quoad verò mysterium salutis & fidei, multiplex eius vsus erat. Primò enim, cum in membro genitali fieret, corruptionis admonere, quæ omnibus hominibus ex primi parentis lapsu inheret, & docebat nos putatione opus habere, quæ illa purgetur, ne apud nos præualeat. Deinde quia signum erat fæderis diuini, cuius præcipuum caput est promissio seminis illius benedicti, qui est Iesus Christus, hic quoque in ea figurabatur, ut scirent hunc illis iustitiam & sanctificationem factum esse à Deo, neque aliam emundationem à peccatis queri debere, quàm quæ in illo exhibetur. Tertiò promissiones Dei omnes obsignabat, imprimis verò eam, quæ de Iesu Christo data erat: & ideo hanc Paulus infra dicit sigillum iustitiæ fidei, id est, eius iustitiæ, quæ nobis per fidem in Christum obtingit. Quarto ad Legis obseruationem obstringebat, quæ reliqui fæderis articuli omnes continentur. Ideo ad Galatas Paulus scribebat: Testor omni homini qui circumciditur, quod debitor est totius Legis seruandæ. Et his ferè tota Circumcisionis ratio comprehenditur, ex quibus in præsentem argumentum eiusmodi ducit Apostolus. Signa siue obsignationes ijs solis prosunt, qui conditionibus stant, ad quas illis obstringuntur: At Circumcisio sigillum seu obsignatio potius est fæderis diuini, cuius conditiones in Lege præscribuntur: Ergo tunc demum Circumcisio proderit, si Legem seruaueris. Et ut magis Iudæos confutet, mox à contrario aliud infert: Si transgressor Legis fueris, non plus estimabitur Circumcisio tua, quàm alterius hominis prophani præputium. Transgressorem verò Legis vocat, non quemuis, qui ex innata infirmitate & naturæ corruptione peccat (eo enim sensu sanctissimi Patres quoque Legem transgressi sunt, quos verè tam animo quàm corpore circumcisos fuisse constat) sed eum, qui nuda fidei aut fæderis diuini professione confusus, interim animo proteruo & deuoto in omne scelus ruit. Et qui tales sunt, eos Circumcisione nequicquam gloriari ait, cum animum prophanum habeant, & quoad vitam vel mores à gentibus prophanis nihil differant. Interim nemo ex istis colligat, Sacramentorum dignitatem & efficaciam ab hominibus pendere. Hæc enim ex prima institutione illis constat, neque hominum improbitate aboleri potest. Hic autem de fructu Sacramentorum agitur, quem ad solos pios & verè credentes Paulus

lus restringit, eò quòd soli isti animis quoque apprehendunt, quod signo externo adumbratur & per verbum Dei offertur.

Ratio Sacra-
mentorū no-
ui Testamenti.

At quod de Circumcisione hic dicitur, non minus ad noui Testamenti Sacramenta pertinet. Sunt enim hæc quoque actiones sacræ, quæ Dei promissiones & beneficia nobis obsignant, simulque nos officij admonent, imò ad hoc præstandum obstringunt eos, qui illis participant. Ita in Baptismo peccatorum ablutio Christi sanguine obsignatur, admonentur autem baptizati, vt Christo conscripti cum eodem ad vitæ nouitatem resurgant. Similiter Cæna totum nostræ redemptionis negotium representat, dum nos Christi morte seruatos esse docet, simulque monet, vt eius merito partem salutem fidei constantia & præceptorum eius obseruatione tueamur. Et vtriusque quidem magna est utilitas, si quod in illis profiteamur, verè credimus, & Christo fidem præstamus obsequium in ijs, ad quæ per illa obstringimur. At si illis absque fide vtamur, & eadem vitæ morumque licentia prophaneamus, non modò nihil proderunt illa, verumetiam multum nocebunt, & nostræ perfidiæ indicia fient, quæ redemptionis nostræ & salutis sigilla esse debebant.

Gentes nō sunt
Iudeis deterio-
res.

Sed ad Paulum redeamus, qui ex præmissis infert huius loci statum, docens gentes etsi circumcisæ non sint, non tamen apud Deum deteriori loco esse quàm Iudeos, imò hos potius illis esse multo inferiores, si professioni suæ minus respondeant. Ergo si præputium (inquit) iura Legis seruauerit, nonne præputium illius pro Circumcisione reputabitur. Inest autem verbis hisce Metonymia. Præputium enim dicit hominem præputiatum (vt sic loquar) & incircumcisum siue Ethnicum: per circumcisionem verò Iudeum, vel potius ipsum Iudaismum intelligit. Ita autem argumentatur: Circumcisio & Iudaismus verus in Legis obseruatione consistit, non in ritu aliquo externo. Ergo si homo Ethnicus Legem seruet, non Ethnicus aut prophanus, sed verè circumcisus iudicabitur. Et vt hoc magis amplificet, addit: Et quod est ex natura præputium, id est, qui Ethnicus natus est, si Legem seruet, iudicabit te, qui per literam & circumcisionem transgressor es Legis. Literam vocat Legem secundum literam modò obseruatam, nulla Christi ratione habita, ad quem illa deducere debebat, & qui solus illam verè in nobis perficit. Sensus ergo est, gentes si Legem obseruent, iudices fore Iudeorum, qui inani circumcisionis signo confisi, illam interea transgrediantur atque prophanent. Vtitur autem iudicandi verbo, vt Christus, qui Iudeos per reginam Sabe & Niniuitas iudicandos fore dicit: vt ostendat, gentium exemplum sufficere posse ad damnandos Iudeos, qui tot donis à Deo instructi, eius tamen præceptis minus obtemperant. Faciunt autem ad argumenti confirmationem exempla, quæ passim in scripturis habentur, eorum qui cum incircumcisi & ab externa populi Iudaici societate alieni fuerint, Legis tamen nature studiosissimi fuerunt, & Deum ex animo coluerunt, vt Melchizedechi, Iobi, Iethronis, Naamani, Niniuitarum item, de quibus modò diximus. Deinde quòd passim apud prophetas Deus de Iudeis queritur, quos fœdifragos & perfidos dicit, quàmuis & circumcisi essent, & reliquos ritus Legis studiose obseruarent.

Iustitia & salus
non alligamur
Sacramentis.

Hinc verò rursus doctrina generalis peti debet, iustitiam veram & salutem minimè alligatam esse Sacramentis. Sunt quidem hæc gratiæ Dei & salutis sigilla (vt paulò ante diximus) minimè tamen illis alligatus est Deus, vt necessariò pro iustis ducat & saluos faciat omnes, qui illis communicant. Nisi enim in ipsas res intenti simus, quæ sub illis latent, & Christum fide verè apprehendamus nostroque fungamur officio, externa hæc nihil proderunt, eò quòd corporali modò excitatione constant, quæ si fides desit ad animum hominis nequaquam penetrat. Imò hæc demum miserima est animarum seruitus (vt Diui Augustini verbo vtar) si in externis hæreant, qui animos debebant in cælos euehere vt salutis æternæ gustu fruerentur. Et ad hos maximè pertinet, quod Paulus in posteriori ad Corinth. Cap. 3. de litera occidente scribit. Nam continet quidem litera Legis ipsum Dei verbum, quo is suam mentem nobis reuelat, quæ reuera salutaris & viuifica est: occidere tamen dicitur eos, qui suo vitio hanc sibi exitialem faciunt, dum in Dei mentem & ipsa salutis mysteria non intendunt. Docet ergo hic locus, quid de pseudochristianis iudices, qui hodie passim occurrunt. Habent illi quoque Dei verbum quod vtriusque Testamenti libris continetur: idem per Baptismum in Ecclesiæ albam ascripti sunt, & in mystica Cæna fidem in Christum profitentur: sed ex eorum numero esse aiunt, quos Christus verè pascit & alit ad vitam æternam. At si illorum mores & in

in his expressam animi ipsorum imaginem penitus inspicias, nulla veræ fidei indicia aut Christianæ vitæ argumenta deprehendes. Iudicabuntur ergo hi quoque per Turcas & Iudeos, qui cum nihil horum habeant, sanctius tamen & honestius viuunt, adhuc se gloriæ Dei studiosiores esse multis argumentis ostendunt.

Cæterum confirmat Paulus quod de Iudæis dixit, dum exponit quæ vera Circumcisio, quis item verè Iudæus sit. Non enim qui in proputulo Iudæus sit, Iudæus est: nec ea quæ in proputulo sit Circumcisio carnis, Circumcisio est, &c. Facit hic antithesim duplicem: primam, Iudæi manifesti & occulti: alteram Circumcisionis carnis & cordis. Vocat autem Iudæum manifestum vel apertum, qui Iudaismum quidem publicè profitemetur, & quoad externos ritus omnia ea observat, quæ in Lege præscribuntur, animum verò ab his habet alienissimum. Occultus autem Iudæus dicitur, qui quod ore & externis ritibus proficitur, reipsa præstat, & non corpus solum, sed ipsum animum Deo & eius voluntati accommodat. Ita Circumcisionem carnis intelligit nudam illam actionem, quæ præputium auferitur: cordis verò Circumcisionem dicit eam, quæ simul intrinsecus fit, & qua animus hominis gladio spiritus circumciditur atque purgatur à naturæ corruptæ sordibus. Itaque non simpliciter damnat Paulus externam Circumcisionem, quatenus ea veteres rectè vsi sunt, neque etiam professionem fidei & religionis, quam omnibus seculis requisitam fuisse scimus, sed de ijs loquitur, qui his solis contenti, Christum & quæ huic debetur fidei obedientiam prorsus negligebant. Debeant ergo quæ de manifesto Iudæo & de carnis circumcissione dicuntur, per exclusiuam particulam, SOLVM, exponi, & sensus verborum est: Iudæum verum non esse æstimandum ex sola professione externa, & Circumcisionem veram non sola externa ceremonia & pelliculæ præputij resectione constare, sed animum requiri, qui totum hominem reformet atque Deo consecret, ut professioni suæ respondeat. Et hunc sensum ipse Paulus nobis monstrat, dum cordis circumcissionem in spiritu, non litera, fieri dicit. In spiritu enim fieri dicitur, eo quod virtus eius in hominis animo sese exercit, & mentem totam diuini spiritus virtute instaurat. Ad commendationem verò huius fidei adiuncta clausula: Cuius Iudæi laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Id est, eos qui verè & ex animo Iudæi sunt & animos circumcisos habent, Dei testimonio commendari, & huic acceptos fore, qualescunque tandem esse videantur hominum iudicio. Conuenit cum hoc loco quod idem Apostolus ad Philippenses scribit: Nos sumus Circumcisio, id est, verè circumcisi, qui spiritu seruimus Deo, & gloriamur in Christo Iesu, nec confidimus in carne, id est, in rebus externis, quæ ad animum hominis non pertingunt. Neque primus ista dixit Paulus, sed in veteri Testamento eadem doctrina traditur. Moses enim Deuter. 10. dicebat: Circumcidite præputium cordis vestri, & ceruicem vestram ne amplius induretis. Et ipse Dominus per Ieremiam clamat: Circumcidimini Domino, & auferite præputia cordis vestri, &c. Quod si circumcisionis huius authorem quæras, Moses ipsum Deum nobis ostendit in Deuter. 30. cap. sic dicens: Circumcider Dominus Deus cor tuum, & cor seminis tui, ut diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, &c. Si significantius verò Paulus cum authore modum quoque illius exprimit ad Coloss. cap. 2. ubi de Christo Iesu verba faciens sic scribit: Per quem & circumcisi estis circumcissione, quæ fit sine manibus, dum corpus carnis peccato obnoxia exuistis per circumcissionem Christi (id est, quæ Christi spiritu facta est) consepulti cum eo per Baptismum, per quem etiam cum eo resurrexistis per fidem Dei efficaciter agentis, qui suscitauit eum ex mortuis, vosque mortuos in peccatis & præputio carnis vestræ cum eo viuificauit, condonatis vobis omnibus peccatis, &c. Et hæc quidem omnia in præsentem simul complectitur Apostolus, quod ad eius institutum plurimum faciebant. Ex his enim patet, Circumcisionis virtutem & efficaciam ex solo Christo promanare, & proinde Iudæos, si hunc auferas, nihilo præstantiores esse gentibus, & proinde rectè cum his eodem loco censeri. Hic autem subinde meminerimus, eandem esse Sacramentorum nostrorum & Christianæ professionis rationem. Possunt enim Christianorum quoque duo genera constitui. Manifesti enim aut aperti dicuntur, qui præter nomen Christianum & externum vsum Sacramentorum nihil habent. Occulti verò, qui fide vera instructi & Christo insiti fructus suæ professione dignos ferunt, dum se reuera vinctos, id est, reges & sacerdotes esse testantur: de qua re sæpe aliàs diximus. Quod nisi fiat, tam inutilis erit nominis Christiani professio, quam olim fuit Iudæum dici aut externa circumcissione gloriari. At quia in his debe-

Verus Iudæus
mus.

Christiani manifesti & occulti.

menter falluntur hominum iudicia, diligenter observari debet clausula huius loci, qua veri Iudaei laudem ex Deo, non ex hominibus obtingere docet. Nam hoc quoque ad nos transferri debet, ut cum tota nostrae salutis ratio ex solius Dei gratia dependeat, nos huius iudicio probari studeamus, neque multum moremur hominum de nobis sermones. Quia enim mundus hic totus in malo constitutus est, nimium turpis eorum error est, qui in fide & religionis causa illi placere student. Perinde enim faciunt, ac si quis contempto sui Regis aut Principis iudicio, cum hostibus illius colludat, & illis gratificari velit. De Iudeorum sacerdotibus atque scribis olim Dominus dicebat, eos credere non posse, quod gloriam ex hominibus quaerent, eam vero negligerent, qua a Deo provenit. Ne quid ergo simile nobis quoque accidat, in unum Deum intenti, quem ille nobis servatorem destinavit, Iesum Christum, firma fide amplectamur, qui sui spiritus virtute animatos ad omne bonum idoneos & olim regni sui coheredes faciet. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum. Amen.

CAPUT III.

HOMILIA XIII.

QUAE est ergo prerogativa Iudaei? aut quae utilitas Circumcisionis? Multa per omnem modum. Et primum quidem illud est, quod illis credita sunt oracula Dei. Quid tum enim si quidam fuerunt increduli? Num incredulitas eorum fidem Dei faciet irritam? Absit. Immo si Deus verax, omnis autem homo mendax, quem admodum scriptum est: Vt iustificeris in sermonibus tuis cum iudicaris.

DISPVTAVIT hucusque Apostolus contra Iudeos, utque euincat hos quoque iustificatione per fidem in Iesum Christum opus habere, evidenter probavit eos neque per Legem neque per Circumcisionem iustificari: quia Legi non obediant, neque etiam id praestent, quod Circumcisione figurabatur. Denique ut insolentem illorum confidentiam satis reprimeret, eos gentibus nihil prestare ostendit, eo quod Iudaismus non in externa professione aut signorum usu consistat, sed ijs potissimum, quae his adumbrantur. Quo loco doctrina generalis proponitur, hodie etiam eos frustra nomine Christiano & Ecclesiae Sacramentis gloriari, qui professioni suae minus respondent. His autem interponitur modò digressiuncula, qua quaestionibus occurrat, siue obiectionibus, quas & tunc aliqui mouebant, & hodie multi mouent, quando per Evangelij doctrinam humanae iustitiae supercilium deprimitur. Et in presenti quidem de duabus agitur.

Obiectionis Iudeorum de suis prerogativis quaerentium.

Prima Iudeorum est, qui ita hanc proponebant, ut Paulus non tam in gentem ipsorum, quam in ipsum Deum, iniurius videri posset. Dicebant enim: Quae ergo est prerogativa Iudaei? aut quae utilitas circumcisionis? Quasi diceret. Si gentibus reliquis aequamur, imprudens & iniquus iudicabitur Deus, qui & hac frustra instituit, & gentem nostram ceremonijs inutilibus atque inani cultu grauauit. Ita verò solent, qui solis externis addicti, horum fiducia efferuntur. Tantum enim sibi ipsis tribuunt, ut se absque manifesta Dei ignominia abijci aut damnari non posse arbitrentur. Et hodie inter Christianos eiusmodi voces audiuntur, si quando Turcis & Iudeis meliores esse dicimus eos, qui nomen Christi morum licentia atque impuritate prophanant. Tunc enim illi prorumpunt. Quid ergo Christiani habent quo praeter alios ornentur? quid ergo prodest Baptismus? quis usus Cænae Domini? quae praedicationis Evangelicae utilitas? Frustra ne haec omnia instituit Deus? aut num Ecclesiam inutili labore atque impensis superuacaneis grauare voluit? Sed audiant omnes isti Paulum, qui Iudeis breuiter respondens ait: Multa per omnem modum, &c. Id verò ad primum membrum de prerogativa Iudeorum referri debet, ut ex Graeco vocabulo *τοῦτο* apparet, & quod de Circumcisione eiusque usu infra tractationem propriam

propriam instituit. Nunc enim in genere de dignitate loquitur, qua Deus Iudaeos prae alijs gentibus
 ornauerat, & hanc multiplicem esse ostendit. Ne tamen omnia enumerando verbosior fieret, quod Iudaeorum di-
 gnitas. praeipuum erat in medium adducit, dicens: Et primum quidem illud est, quod illis credita sunt
 oracula Dei. Ita verò dicere videtur: Etsi nihil haberent praeterea, vnum hoc illos amplissime com-
 mendare poterat, quod sua oracula Deus illis credidit. Oraculorum autem nomine intelligit pro-
 missiones aeternae salutis & humanae redemptionis, quae in Lege & prophetarum libris, & tabulis
 & instrumentis publicis continentur. Dicuntur haec illis credita esse, quia eas apud illos Deus quasi
 deposuerat. Scimus enim Abrahamum in eum finem ab illo electum, & ex Chaldaea in terram Cha-
 naan euocatum fuisse, ut cum eo salutis foedus instauraret, quod in diluuiò prorsus abolutum & ex-
 tinctum esse videbatur. Deinde eius posteros ideo ex Aegypto liberauerat, & inter eos rempub. atque
 sacerdotium, adeoque cultus sui sedem constituerat, quò facilius & firmitus promissiones istae in homi-
 num notitia & memoria conseruarentur. Denique Iudaeos instar aëconomorum esse voluit Deus, qui o-
 racula sua in alijs quoque gentibus diuulgarent. Quod initio quidem per Abrahamum, Isaacum, Ia-
 cobum & Iosephum non sine fructu factum fuit, quando incertis sedibus hinc inde vagantes, multos
 in veri Dei cognitionem adduxerunt. Prophetarum verò temporibus constat quam plurimos lucri-
 factos fuisse, qui vel ipsos docentes audiuerunt, vel ab ipsis scriptos sermones legerunt. Sed & exilij
 Babylonicum hic praclarus usus fuit, quod per Iudaeos hinc inde dispersos veri Dei cognitio longè la-
 ta per totum Orientem propagata fuit: in quo prae alijs eluxit Danielis & sociorum, Nehemiae
 item, Mardochei, Hesteræ & similium industria. Quos suo tempore secuti sunt Apostoli, qui (ut olim
 prophetae praedixerant) ex Zion egressi verbum Domini in toto orbe praedicauerunt. Fuit haec non
 vulgaris Iudaeorum dignitas, quam in illis Paulus libenter agnoscit, ut ostendat, Deum nihil cum
 illis temere & inutiliter egisse, imò luculentum electionis ipsorum fructum passim conspici, etiam si ipse
 dignitatem hanc propria malitia profutuerint, & reliquis gentibus similes facti sint. Et quod Iudaeis
 hic respondet Paulus, hoc Christianis quoque responderi potest, qui (ut supra diximus) nuda nominis
 professione elati, ipsi Deo iniuriam fieri putant, si quis eos propter incurabilem malitiam Iudaeis &
 Turcis similes, vel etiam deteriores, esse dicat. Nec enim ideo euacuatur nominis Christiani digni-
 tas, neque sua eripitur auctoritas Ecclesiae, quae & Euangelij doctrinam penes se habet, & salutis pro-
 missiones regniq. caelorum mysteria inter electos dispensat. Ut verò Iudaeis contumacibus & ingra-
 tis non profuit dignitas illa, quae in solis electis elucebat: Ita solis ijs salutaris est Christiani nominis
 prerogatiua, qui huius professioni reipsa respondent. At simul observabimus hoc loco, quod Iudaeo-
 rum laudes celebraturus Apostolus, non ea commemorat quae ipsi fecerunt, sed quae Deus in illos ex
 gratia contulit. Etenim poterat Abrahami & aliorum patrum peregrinationes laboris & periculi
 plenas, adhuc eorundem fidem, constantiam, victorias & alia huius generis recensere. Sed ita am-
 plius superbiendi occasionem illis dedisset, qui iam antea confidentius contra Dominum sese efferebāt.
 Ad ipsum ergo fontem omnium donorum illos deducit, ut intelligant, dignitatem qua alijs gentibus
 praesent, ipsis ex mera Dei gratia obligasse, quam modeste & humiliter agnoscere debeant, ne Dei o-
 culos sua insolentia offendant. Quò etiam ipse Christus respexit, quando illos Abrahamo patre glo-
 riarì prohibet, simulq. hortatur, ut quam ipse nobis confert libertatem fide constanti suscipiant. De-
 bent hoc sibi dictum putare omnes homines, & quoties altius quid de semet ipsis sentire incipiunt, mox
 illud Apostoli sibi ipsis occurrant. Quid habes quod non acceperis? Quòd si accepisti, quid gloriaris qua-
 si non acceperis? Deinde hoc quoque observatu dignissimum est, quòd ex infinitis Dei beneficijs, quae
 in gentem istam ille contulerat, verbi reuelationem siue promissiones adducit, quibus tota salutis no-
 strae ratio continetur. Est enim hoc summi fauoris & amicitiae solidae argumentum, si quem volunta-
 se discipulos non seruorum, sed amicorum loco habuisse. Ioan. 15. Eò autem praestantius est hoc di-
 vini amoris testimonium, quòd non de rebus superuacaneis & inutilibus, sed de ijs nos per verbum
 suum certos facit Deus, sine quorum cognitione salus nostra consistere non potest. Ideo propheta e-
 riam hoc beneficium prae omnibus alijs praedicant. Dauid certè populi Iudaici dignitatem commen-
 daturus exclamat: Notus in Iuda Deus, praclarum nomen eius in Israël. Item: Nuntiat ver-
 bum suum Iacobo, & decreta sua atq. iudicia sua Israël. Non egit ad hunc modum cum vllis genti-

Verbi reuelati-
 tio maximum
 gratiae Dei ara-
 gumentum.

bus, &c. Psal. 76. & 147. Quibus planè consentiunt, quæ apud prophetas habentur, ut Amos 2. Mich. 6. &c. Sed & inter promissiones Ecclesiæ datas, primum quasi locum obtinet, quæ apud Isa. Cap. 59. sic legitur: Ego (ait Dominus) hoc fœdus cum eis pangam, Spiritus meus qui super te est, & verba mea quæ inserui ori tuo, nunquam recedent de ore tuo, neq; de ore seminis tui, neq; de ore nepotum atque pronepotum tuorum, dicit Dominus, porro in sempiternum. Agnouit hoc beneficium primitiua Ecclesiæ, quando qui ex gentibus ad Christum cōuersi erant, Iudæorum populum maximi fecerunt, quod ex hoc prodixisse scirent Apostolos, quorum prædicatione ipsi in veritatis & salutis cognitionem adducti fuerat. Hinc illa vitæ subsidia à Macedonibus & Achiuis missa Hierosolymam, ut laborantibus in Iudæa fratribus subueniretur. Faciunt ista ad verbi Dei commendationem, & simul nostri seculi ingratitudinem arguunt: quando pleriq; Verbum hoc securè nimis contemnunt, multi etiam oderunt, & hostiliter persequuntur. Punivit olim in Iudæis ingratitudinem istam Deus horrendis modis, & vnà cum verbo suo omnem dignitatem atq; benedictionem ab illis abstulit. Nunquam ergo impune ferent quicunq; illos hodie imitantur. Sunt enim eius fauore et protectione prorsus indigni, qui illum in verbo suo loquentem audire nolunt.

Gentium obie-
ctio contra Iu-
dæos.

Alteræ obiectio gentium erat, ex quibus multi Iudæos ita oderant, ut nihil ferre possent, quod in horum commendationem dicebatur. Itaq; solebant isti quod modò dixerat Paulus ita excipere: Fateremur quidem Iudæos olim egregijs promissionibus atq; donis ornatos fuisse, simul verò scimus Dei promissiones solis credentibus esse salutaris atq; viles: Iudæos autem incredulos & contumaces semper fuisse, non veteres modò historie testantur, sed ipsorum mores in præsentem nimis apertè probant. Ergo non prodest illis dignitas illa atq; gloria, qua illos Deus olim donauit. Istis modò per Præoccupationem Apostolus respondet, & quod illos dicturos sciebat præuenit, dicens: Quid tum si quidam fuerunt increduli? Num incredulitas eorum fidem Dei faciet irritam? &c. Duobus argumentis eos confutat, qui Iudæorum dignitatem odiosè vellicabant. Primum est, quòd incredulitas ista non omnibus communis, sed quorundam modò fuerit, quorum contumacia non debeat toti populo fraudi esse. Et quàmuis plerosq; in culpa esse sciret, extenuatione tamen vitur, ne nimium eos exacerbet, quos natura irritabiles, & iam antea sibi infensos esse sciebat. Interim vis argumenti in eo est, quòd nunquam defuerint pii & sancti aliquot, qui Dei promissionibus crediderint, & quos ille ex gratia peculiari seruauit, ut seminarium essent Ecclesiæ ex illis enascendæ. Solent hos propheta, quando de regno Christi paticinantur, reliquias vocare per Metaphoram, quam à cladibus bellicis aut naufragijs, vel etiam incendijs publicis desumunt. Ut enim in prælijs plerunq; aliqui seruantur, licet maior exercitus pars cadatur, & ex naufragijs atq; incendijs ferè aliqui enatant atq; euadunt, alijs miserè pereuntibus: Ita fore docent, ut etsi Iudæorum gentem Deus repudiet atq; excindat, semper tamen futuri sint, qui promissionibus eius credant, præceptis obtemperent, & ita salute in Christo promissa fruantur, adeoq; veri Iudæi sint, quales nuper in fine Cap. 2. descripsit. Tales sub Christi aduentum fuerunt Zacharias, Elizabetha, Simeon, Anna prophetissa, Ioseph, Maria & alij complures, quos regnum Dei magno cum desiderio expectauisse, Euangelistæ testantur. Quibus postea accesserunt Apostoli, Nicodemus, Iosephus Arimathæus, mulieres Galilææ, Lazarus cum sororibus, Simon leprosus, Zachæus, & aliquot millia eorum, qui per Apostolos ad Christum conuersi sunt, ut Lucas in Actis perhibet. Per hos ergo vetus illa Iudæorum dignitas seruata fuit, quam aliorum incredulitas atq; cōtumacia impiè prophanauerat. Debet autem ex hoc argumento generalis doctrina peti, qua admonemur, multorum inobedientiam atq; impietatem non fraudi esse pijs, etsi numero pauciores & quoad huius seculi iudicium, contempti & obscuri sint. Qui enim in Lege statuit, ne filij parentum cum inuant, nunquam patietur, ut propter impiorum contumaciam pii & fideles sui cultores ab hereditate salutis excidant. Est hoc probatum infinitis exemplis ab ipsa rerum origine. Sic Noan cum suis seruauit Deus, cum omnis caro viam suam corrupisset, & ideo diluuijs quis miserè suffocaretur. Sic pereuntibus Sodomis, Lothus euasit educantibus eum angelis, quos in eum vsum Dominus emiserat. Sic reliquis patribus non obstitit communis illa omnium gentium impietas, quo minus cum illis Deus salutis fœdus instauraret. Et possent huius generis innumera alia recenseri, quæ docent instum sua fide viuere, etsi alij omnes in sua incredulitate & malitia, ut digni sunt, pereant. Est hæc consolatio efficacissima aduersus scandalum, quod ex vniuersali hominum malitia

Multorum im-
pietas non frau-
di est pijs.

malitia enascitur. Solent enim huius exemplo multi abripi in scelerum societatem, quia metunt, se nequicquam pietati operam duros esse, eo quod sibi quoque cum impijs suis pereundum sit, quando sui iudicii rigorem Deus exeret. Meminerimus ergo, Deum non minus omnipotentem quam iustum esse. Ut ergo suos servare vult, ita in extremis quoque periculis rationem facile inuenit, qua illos communi mundi pereuntis exitio subducatur. Comprehendit doctrinam hanc Isaias paucis verbis, sed dignis, qua in omnium hominum auribus & animis perpetuo sonent: Dicite iusto, quod bene illi erit: siquidem fructu studiorum suorum fruatur. Vnde autem impio malo, quoniam secundum opera manuum suarum rependetur ei, &c. Isa. 3. cap.

Sed alterum quoque Apostoli argumentum videamus, quod ex Dei natura desumptum paucis verbis comprehendit. Num (inquit) incredulitas eorum fidem Dei faciet irritam? Interrogatione ostendat, a Dei natura nihil tam alienum esse, quam quod illi obijciebant. Argumentum ita formari poterit: Si Dei fides atque veritas ab hominum auctoritate penderet, irrita omnino essent promissiones Iudaeis datae, cum horum plerique increduli fuerint. At Dei fides ex semetipsa constat, neque alterius auctoritate nititur. Ergo firma & rata semper manebit promissionum eius veritas. Minorem probat duobus scripturae testimonijs. Primum sic profert: Imò sit Deus verax, omnis autem homo mendax. Cuius dicti pars postrema habetur Psalmo 116. Dicitur autem Deus verax, partim quod verbum eius effectu semper coniunctum est, sicuti in creatione mundi apparet, ubi quod dixit mox factum fuit: partim quod idem hoc perpetuo durat, neque unquam mutatur. Verbum Domini (inquit Isaias) manet in aeternum. Ex eo autem sequitur, quod promissa sua fideliter praestet, neque eos fallat quicumque illis fidunt. E contra omnis homo mendax est, primum quia naturali quadam inconstantia fertur, qua fit ut quod prius instituit mox mutet, & vix quicquam in suis consilijs firmum aut stabile habeat. Deinde quod vel non meminit promissorum, vel affectu alio abreptus ea praestare non vult, aut si maxime velit, tamen praestare non potest. Accedit his vanitas innata, qua fit ut tam nostris quam aliorum sigmentis magis quam veritate delectemur: cuius argumentum evidens est, quod plerique poetarum fabulas & fictas narrationes historijs veris & fide dignis praefereunt. Quibus adde malitiam, qua vel nostra vitia astute & furore malo tegere, vel etiam sub amicitiae pretextu alijs nocere cupimus. Verissime ergo istud spiritus sanctus pronuntiavit, quod omnis homo mendax sit. Nam etsi non omnes actu mentiantur, potentia tamen (ut physici loquuntur) mendaces & natura ad mendacium proclives sunt. Est autem multiplex huius dicti usus etiam extra praesentem hanc disputationem. Primum enim docet ne ullis hominibus fidamus, imò ne nobis ipsis quidem, sed uni & soli Deo, qui veritas ipsa est. Quod ut in quovis negotio, ita maxime in causa fidei & religionis observari debet, ubi multi ab hominum auctoritate dependent, & vel principum edictis parendum, vel patrum & Conciliorum decretis standum esse clamant. Quid vero in regni Dei mysterijs certi aut veristatuent, qui quoad suam naturam & essentiam non aliud quam homines, & proinde mendaces sunt? Quin potius eos audimus, per quos Dei spiritus olim locutus est, & quorum auctoritas divinis testimonijs est confirmata? In externis quoque dicti huius meminerimus, ne hominum promissis aut fœderibus fidamus, sed salutis spem omnem in Deo habeamus collocatam. Nec enim temere per Ieremiam Deus pronuntiavit: Maledictus qui confidit in homine, & carnem facit brachium suum. Docemur item, non debere nos offendi, si ab hominibus fallimur. Quid enim aliud agant, qui natura vani atque mendaces sunt? Præterea Dei bonitatem hoc dictum nobis commendat, qui cum veritas & iustitia sit, nobiscum tamen fœdere coniungi & communionem habere dignatur, qui mendaces & iniusti sumus, Debemus autem in illius consideratione ita versari, ut innatum nobis vitium agnoscamus, deque illo corrigendo so-
picietè cogitemus.

Alterum scripturae locum ex Psalmo 51. producit, quo adulterij peccatum David deplorans & Dei misericordiam inuocans, inter alia ait: Ut iustificeris in sermonibus tuis cum iudicaris. Iudicari autem dicitur Deus, quando homines in iudicia eius curiosius inquirunt. Sensus ergo est, Deum sibi semper constare, neque unquam promissa fallere, ut homines interdum ab officio suo exorbitent.

Imò tam abesse, ut hominum perfidia & improbitas fidem eius labefactare possit, ut hac potius peccatis nostris illustretur. Id autem Davidis exemplo probatur. Is & promissionum & beneficiorum Dei immemor turpissimè peccauerat, quando *Vria* uxorem adulterio polluerat, & admissum scelus mariti indigna cade tegere conabatur, non sine manifesta diuini nominis prophanatione. Quam culpam ita in semetipso agnouit, ut diceret: *Tibi soli peccaui, id est, adeo turpiter beneficia tua prophetaui fœdusq; tuum violauit*, ut quàmuis in homines quoq; iniurius fuerim multis modis, ea tamen omnia pro nihilo duci possint, si cum ea perfidia & ingratitudine conferantur, quam in te cōmisi. Sed tu ô Deus hoc ita fieri passus es, ut iustificeris in sermonibus tuis cum iudicaris, id est, ut omnibus, qui in te & iudicia tua audacius inquirunt, constet te iustissimum iudicem & fidelem tuarum promissionum vindicem esse, quando nostra perfidia te non pateris vinci, quò minus illas præstes, &c. Quod ergo David de promissionibus sibi factis dixit, Paulus suo instituto accommodans ad omnia Dei oracula extendit, quæ illum apud Iudæos deposuisse modò dixerat, & ea semper rata atq; firmare testatur, adeò ut illorum vitia illustrandæ potius veritati diuinæ seruiant, quando is nihilominus fidem suam constanter seruat. Poterat hoc plurimis exemplis demonstrari. Nam si ab ipso Abrahamo exordium facias, nullum seculum fuit, quo non manifesto aliquo indicio Iudæorum perfidia & ingratitudo sese exeruerit. Attamen verax & constans in promissis suis mansit Deus, & quàmuis tandem repudiatis illis gentes in fœderis sui societatem vocarit, reliquias tamen illorum (ut nuper diximus) seruauit, ut cum iustitia simul veritatis & bonitatis suæ exempla aderet. Debet autem locus iste ita à nobis consyderari, ut ipsi quoq; in peccatis nostris & horum poenis iustitiam simul & veritatem Dei agnoscamus: illam quidem, ne contra eum murmuremus; hanc verò, ne desperemus in temptationibus conscientia. Si enim peccatum fateamur, & Dei gratiam imploremus per Iesum Christi meritum, ille iustus & fidelis est (ut Ioannes inquit) ut remittat nobis peccata nostra. Imitemur præterea exemplum Dei, ne ipsi quoq; nos hominum ingratitudine & perfidia patiamur superari, quò minus erga quosuis fungamur charitatis Christianæ officio. Excitet hæc nos imprimis Iesu Christi exemplum, quem cum incurabili Iudæorum ingratitudine quasi luctatum fuisse scimus, ut vel aliquos ex publico gentis illius excidio seruaret. Huius ergo vestigijs sedulò insistamus, & simul certa nobis sit salutis fiducia in illius merito, qui cum ipsa sit veritas, nos spe nostra falli non patietur. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

HOMILIA XV.

Quòd si iniustitia nostra Dei iustitiam commendat, quid dicemus? Num iniustus est Deus, qui inferat iram? Secundum hominem loquor. Absit. Alioquin quomodo iudicabit Deus mundum? Etenim si veritas Dei per meum mendacium redundauit in gloriam ipsius, cur amplius ego ut peccator iudicor? & non potius dicitur (quem modum de nobis malè loquuntur, & sicut quidam aiunt nos dicere) Faciamus mala, ut ueniant bona: Quorum iudicium iustum est.

ET si animalis homo non percipiat, ea quæ sunt spiritus Dei, ea tamen est illius præsumptio & temeritas, ut non modò nouas de fide & religione leges ferat, verum etiam æternis diuinæ sapientiae decretis & verbis Dei disertis oggannire non vereatur. Est hæc quæstionum absurdissimarum causa, quibus religionis negotium per se planum atq; simplex quouis Labiryntho intricatius & perplexius redditur. Exempla huius mali in historijs ecclesiasticis passim occurrunt, & quantum hodie noceat ecclesijs humani ingenij ambitiosa & contentiosa temeritas non sine acerbissimo piorum dolore experimur. Ne qui tamen his offensi de fidei Christianæ & scripturarum veritate dubitent, præstat priorem huius Cap. partem diligenter inspexisse, quæ exemplum continet, quo docemur, idem olim apostolis docentibus factitatum fuisse. Descripsit enim nuper Paulus Iudaicæ gentis dignitatem, & ostendit Dei & promissionum eius fidem siue veritatē illorum incredulitate nequaquam aboleri, idq; Davidis testimonio atq; exemplo probauit, qui licet grauissimè peccasset, Deum tamen in promissionibus suis fidelem & veracem sensit. Imò Dei misericordiam atq; veritatem eò illustriorem fieri testatur.

reftatus eſt, quòd hominum delictis ſeu peccatis non queat ſuperari & exſtingui. Eſt hoc excellens diuinae bonitatis preconium, cuius diligens conſideratio afflictis conſcientijs dulciſſimam conſolationem exhibet. Ex eo autem tunc temporis nouam queſtionem mouebant quidam malè feriat de peccatis in Dei gloriam redundantibus: qua Dei iuſtitiam in dubium vocabant, & ſclerum licentiae fenestras pateſaciebant. Eam Paulus, eſi ad ſuae tractationis inſtitutum non multum faceret, in praſenti diluit, ne quis ſcrupulus in ſimplicium & infirmorum animis haereret, quorum fides facile labefactari poterat. Et ſuo exemplo verbi adminiſtros docet, ſalutis doctrinam ita tractari debere, vt ijs quog, occurratur diligentiffimè, quae infirmioribus aliquod ſcandalum præbere poſſunt: neque eos eſſe audiendos, qui nihil non diſſimulandum eſſe arbitrantur, vt omnibus hominibus ſeſe commodos & faciles præbeant. Diuidit verò queſtionem hanc Apoſtolus in duo membra, de quibus ſingulis ex ordine dicemus.

Primo aduerſariorum perſonam ſuſcipiens in genere proponit, quod illi ad præcedentia obijciebant. Quod ſi iniuſtitia noſtra (inquit) Dei iuſtitiam commendat, (id eſt, aſſerit, confirmat & ſtabilit) quid dicemus? Num iniuſtus eſt Deus, qui inferat iram, id eſt, qui nobis peccantibus irascat, & hominum peccata puniat? Argumentum his verbis continetur huiusmodi: Quaecumq, Dei gloriam illuſtrant, ea nullo iure puniri debent aut poſſunt. Atqui peccatis noſtris Dei gloriam illuſtrari tu modò confeſſus es, quando in illis eius veritatem & bonitatem elucere dixiſti: Eadem ergo puniri nullo iure poſſunt: & per conſequens, iniuſtus & iniquus fuerit Deus, ſi illis irascat, aut penam aliquam peccantibus inferat. Apparet argumentum hoc probabile primo intuitu, at ſi propius inſpiciatur, paralogiſmus eſt accidentis. Peccata enim hoc minimè ex ſeipſis habent, quòd illis Dei gloria illuſtretur, ſed potius in Dei contumeliam fiunt, quando ab ijs designantur, qui vel illum ignorant, vel improbe cõtemnunt atq, oderunt. Quòd verò in illis eluceſcit Dei iuſtitia, fides, bonitas & quae alia ſunt huius generis, hoc diuinae prouidentiae opus eſt, quae peſſimis quibuſq, rebus ad finem bonum abuti conſuevit. Exempla huius rei infinita adduci poſſunt. Iosephum ob præclarum virtutis & pietatis ſtudium fratres Madianitis vendiderunt, non vt illum ad honores eueherent, ſed vt odio ſanſacerent, quòd aduerſus illum conceperant. At ea occaſione illum Deus (vt Pſal. 105. legitur) in Egyptum præmiſit, perq, omnis generis afflictiones in ſummam dignitatem euexit, vt ſeruaret populum multum. Heret ergo in fratribus parricidij culpa, & propter hanc quouis ſupplicio digni fuerunt, cum interim ſummam laudem mereatur Dei ſapientia, qui impij conſilij euentum dedit felicem. Eòdem referri debet quòd in filij Dei morte accidit. Quis enim neſcit in hac potiſſimum eluxiſſe Dei miſericordiam, iuſtitiam, ſapientiam, veritatem, omnipotentiam, vt alibi prolixè demonſtraui-mus. Quis verò propterea extra omnem culpam & pœna indignos fuiſſe dixerit Sacerdotes, Iudam, proditorem, milites & totam Iudeorum gentem, qui diuini conſilij prorsus ignari, hoc vnum ſpe-clarunt, vt aut hoc extincto ſuam tyrannidem ſtabilirent, aut priuato commodo ſtuderent, aut impiſſimis heris atque magiſtratibus gratificarentur? Sed quid vetera exempla commemoro, quando quotidie ſunt, quae his poſſunt fidem facere? Ergo turpiter nimis errant, qui eiſmodi argumento vtuntur, vt vel peccandi licentiam inuehant, vel ſuam culpam in ipſum Deum deriuent. Quòd alii qui exemplis quoque & ſimilibus appoſitiſſimis probarunt. Quis enim ſanae mentis eſſe dixerit eum, qui ex morbo letali opera medici reſtitutus, illum ſibi ſciens volens iterum acceſſit, vt medici artem publicè omnibus commendat? Quis item belluones & concoctores laudet, ſi ſe ideo bona ſua omnia abligurire dicant, vt qui opulentiores ſunt inde vberiore habent beneficentiae & liberalitatis exercendae occaſionem? At quid aliud faciunt, qui ſua ſclera per Dei prouidentiam & gloriae eius illuſtrationem excuſant? Debent autem in horum numero cenſeri, qui ſimiles omnino queſtiones mouent, de penitentia, quam ſuperuacaneam eſſe contendunt, imò vituperio dignam, eò quòd de his nemo pius dolere debeat, quae ad gloriae Dei illuſtrationem faciunt. Et quia huius ſarinae diſputatores multos habet infelix hoc ſaeculum noſtrum, tenendum eſt probè quòd modò diximus, non debere peccatis acceptum ferri, quòd bonitatis & ſapientiae diuinae opus eſt. At quàmuis iſta diſtinctio in praſenti etiam diſputationi huic finem imponere poſſet, Paulus tamen non directè reſpondendum eſſe putauit, ſed ita cauſam hanc agit, vt rei indignitatem multis exprimat. Eſtq, huius loci doctrina conſideratu digniſſima.

An puniri debeant peccata, quibus Dei gloria illuſtratur.

Quæstiones
eiusmodi homi-
nis ingenium
corruptum sa-
piunt.

Primò, ne quis quæstionem hanc ex spiritu sancto progeneratam putaret, per Parenthesim interse-
rit: Secundum hominem loquor. Id est, quæstio hæc non spiritum sanctum authorem habet, sed hu-
manæ rationis figmentum est, & proinde apud sanioris iudicii homines, qui veræ pietati assueve-
runt, non operosa confutatione opus habet. At hoc dicendo humanam sapientiam & uniuersum in-
genij humani acumen vno verbo iugulat, & nihil admittendum esse docet, quod ex nostri cerebri
scrinio profertur, quando de diuinis & cælestibus sermo est. Rationem huius sententiæ initio addu-
ximus, quod homo dum rationem animalem sequitur, ea non percipit, quæ sunt spiritus Dei. Et no-
tum est, quod apud Isaiam cap. 55. ipse Deus pronuntiat: Cogitationes meæ non sunt cogitationes
vestræ, neque viæ meæ sunt viæ vestræ, dicit Dominus. Sed ut cæli terra sublimiores sunt, ita ex-
cedunt viæ meæ vias vestras, & cogitationes meæ cogitationes vestras. Quod vnum si probè obser-
uetur, sufficere multorum erroribus confutandis, qui Diuorum intercessionem, Missæ sacrificium,
operum nostrorum iustitiam, & sexcenta alia nobis obrudere student. Quid enim omnes isti aliud
afferunt, quàm apud Christum, ut apud huius seculi principes, mediatoribus opus esse, Christi item
meritum nobis non prodesse, nisi nobis applicetur, idq; per Missam commodissimè fieri, quæ & vete-
rum sacrificiorum vestigia manifesta habeat, & omnem mortis ipsius historiam ad oculum repræ-
sentet: præterea aliquo opere seu beneficio Christum nobis obstringi oportere, ut suam iustitiam nobis
communicet? Quas rationes postquam præmiserunt, mox ea recensent, quæ in Papatu honorum ope-
rum nomine venditantur, ieiunia, preculas conductitias, ferias, peregrinationes, chameunias, rosa-
ria, monachorum fraternitates, cerea, suffitus, cantum ecclesiasticum, organorum reboantium sonos,
& quæ alia sunt huius generis. At nos hæc omnia illos secundum hominem loqui dicimus, neq; ali-
quam esse similitudinē inter ista & eam quæ in scripturis traditur nostræ salutis rationem, & proin-
de falsa atq; erronea esse, neq; à pijs admitti debere. Obijciunt tunc illi nobis Patres, Concilia, Cano-
nes, Decreta. Quia verò hæc quoq; humana esse negare non possunt, frustra illis nituntur, adeoq; suo
seipso indicio produnt, dum humanam auctoritatem diuinæ opponunt.

Quæstiones hæc
à Christianis
alienæ sunt.

Secundò abominandi particulam subiicit, Absit. Quæ docet, non modò secundum hominem istud
dici, sed planè impium & blasphemum esse, neq; vllò modò inter Christianæ capita numerari debere.
Quasi diceret: Valeat procul hæc quæstio, ut quæ non responsione, sed detestatione & abominatione
digna est. Ut enim liberi bonæ indolis nihil turpe & inhonestum de suo patre cogitant, neq; alios de
illo malè loquentes ferre possunt: ita pijs intolerabile est, quicquid cum cælestis patris ignominia
coniunctum esse vident. Continet autem locus hic generalem doctrinam, pios à quæstionibus eiusmodi
totis animis abstinere debere, quibus Dei iustitia aut veritas in dubium vocatur, aut eiusdem maie-
stas vilescit. Quales sunt: Cur Deus hominem creauit, qui peccaret, quem impeccabilem (seu ut Gre-
cè dicam, ἀναδέκτατον) creare poterat? Cur eius lapsus & peccatus irascatur, cum iam inde ab ætere
no illius remedium in Christo præparauerit? Annon alia facilius ab illo inueniri potuerit humani
generis ab interitu redimendi ratio? Sunt hæc nimis temeraria, imò impia sunt, eò quod uniuersam
nostræ redemptionis rationem vellicant, & infirmis cogitationes obijciunt non minus noxias quàm
absurdas & ineptas. Curiositatis verò & audaciæ similis est querere, quid Deus fecerit priusquam
cælum & terram crearet? Quibus olim quendam ioculariter respondiſſe scribit Augustinus: Alta
scrutantibus gehennas parabat. At minimè dubium est, eos inferorum supplicijs dignissimos esse,
qui scurrili sua dicacitate Dei gloriam & ab illo nobis traditas scripturas laceſcere audent. Nos er-
go in has intenti à quæstionibus eiusmodi abſtineamus, oremus autem cum Augustino, ut Deus te-
merarijs istis saniores cogitationes suggerat, ne incurabili audacia sibiipsis exitium accersant.

Confess. lib. 11.
cap. 12. & 30.

Deus iuste pu-
nit peccata.

Ceterum ne omnem disputationem refugere videretur, propter infirmiores, tertio loco rationem
subiicit, quæ Dei iustitia aduersus omnes calumnias asseritur: Alioqui quomodo iudicabit Deus
mundum? Sumitur hoc ex ipsius Dei natura & communi iudicum officio: & perspicuitatis ergo ar-
gumentum ita formabis: Nemo nisi iustus sit, iudicis officium potest obire. At Deus totius mun-
di iudex est. Ergo idem ille iustus sit oportet, & proinde peccata optimo iure punit. Videtur autem
Apostolus ad Abrahami dictum alludere, qui pro Sodomis intercedens inter alia dicebat. Absit, ut
interficias iustum cum impio, fiatq; sic impio & iusto: absit (inquam) abs te. Num qui iudex est uni-
uersæ terræ, æquitatem non seruabit? Et quia hinc argumentum petit Paulus, quo quæstionem
soluat,

foluat, quæ ferè ab impijs & gentibus prophanis obijciebatur, satis apparet, hoc inter gentes quoq; vulgò receptum fuisse, ut Deum mundi totius iudicem esse crederent. Extant huius sententiæ testimonia passim in prophanis scriptoribus. Huc enim referri debet quicquid de numinis vindicta, de poenis inferorum & ijs quæ in hac vita sceleratis aduersa accidunt, apud philosophos legitur. Sed & historici bellorum tempestates, clades, seditiones, famem, luem, & similia à Dijs immitti testantur, quando illi hominum peccatis irascuntur. Quò magis damnandi sunt hodie, qui cum Christiani dici velint, Deum tamen fingunt otiosum & qui ad quauis flagitia connueat. Quia verò ille mundi totius iudex est, certò nobis persuasum sit, nihil nobis fortuitum, nihil item præter meritum nostrum accidere: & quamuis non semper manifestis sceleribus iram Dei prouocamus, certa tamen illi constat iudiciorum suorum ratio, quibus improbas quoq; cogitationes punire, aut latentem in nobis corruptionem coercere, sicq; scelera, quæ in nobis enascitura videt, præuenire consuevit. Quod si rectè consideretur, infinitis questionibus finem imponet, quibus infelix caro doloris impatientia superata, Dei iudicia vellicare solet. Si enim ille, nisi iustus sit, mundi iudex esse non potest, illum certè è solio suo deturbant (quantum in ipsis est) omnemq; eius maiestatem extinguunt, quicunq; ea dicunt, quæ iustitiam illius in dubium vocant.

At simul hoc loco officij sui admonentur, qui in magistratu sunt constituti. Si enim Deus mundum iudicare non potest, nisi iustitia rationem habeat, quanto minus inter homines iudicum nomine digni erunt, qui iustitiæ regulam negligunt, & pro suo arbitrio res omnes agunt? Obtinere quidem plerumq; tribunalia homines iniqui, quæ vel violenter ipsi inuadunt, vel aliorum fauore obtinent: multi item reges & principes nascuntur. At nisi iustitiæ studeant, nomen gerunt inane absque re, & tyranni potius quam principes aut reges dici merentur. Ut enim nauta non erit, qui nauigandi artem ignorat, neque faber dici potest, qui fabricare nescit: ita rex aut princeps siue magistratus nullo modo dici meretur, qui non iuste iudicat, & proinde præcipuum magistratus officium negligit. Vidit hoc olim Elihu, qui cum Iobo disputans, inter alia (ut Hebræorum interpretes locum illum exponunt) dixit: Num qui odit iudicium, regnabit? Job. 34. Et Asaph propheta in Psalmo 82. Deum iniquos iudices corripientem inducit his verbis: Quousque tandem iudicabitis iniquè, & facies impiorum suscipietis, &c? Et mox subdit: Equidem dixeram, Vos Dij estis, & vos omnes filij excelsi: Attamen sicut homines moriemini, & sicut vnus ex principibus (prophanis nimirum & tyrannicis) cadetis. Quibus verbis non obscure docet, tituli splendore non defendi eos, qui in magistratu iniuste & iniquè agunt. Meminerint ergo, hæc non nude dignitatis, sed potius officij nomina esse, quæ ad ipsos condemnandos sufficientis testimonij loco erunt, si prauis affectibus sese abripi patientur, ut omnia præter officium faciant.

Sed ad Paulum redeamus, qui secundum membrum infert expositionis loco, quo quod prius in genere dixerat, nunc ad fidem seu veritatem promissionum Dei, & hominum vanitatem restringit. Rursus verò in aduersariorum persona loquens ait: Etenim si veritas Dei per meum mendacium redundauit in gloriam ipsius (id est, si mea vanitate & perfidia illustratur Dei veritas, eoq; magis elucet, quò plus causæ ille habet nobis promissa negandi) cur amplius ego peccator iudicor, siue condemnor? Quin potius illud concedimus & fatemur, quod quidam in nobis calumniantur, qui nos docere aiunt, facienda esse mala, ut veniant bona? Vbi apparet, Euangelij doctrinam illis temporibus mirifice traductam fuisse à calumniatoribus, qui illam apud omnes inuisam & exosam facere conabantur. Quia enim salutem omnem gratuitè Dei promissionibus niti docebant apostoli, & has nulla hominum perfidia aut improbitate irritas fieri aut abrogari posse, imò illa potius stabiliri affirmabant, multi illos impietatis & perfidiæ erga Deum magistros esse clamabant, & scurrili admodum Sarcasmo dicebant: Quid nos ipsos excruciamus inutile cultus diuini studio, cum Deus nostra perfidia magis honorari possit? Quin quod carni & mundo placet facimus, ut inde magnum illud bonum sequatur, diuinæ nimirum veritatis illustratio? In eum verò finem ista dicebant, ut Christianæ fidei doctrina, non modo virtutis studium inter homines, verum etiam pietatem omnem erga Deum euerti & extinguere probarent. Ergo non nouum aut insolens putari debet, si etiam hodie euangelij doctrina male audiat propter calumniatores,

Iudices iustitiæ
studere debent.

Calumnia eo-
rum, qui gratia
predicatione
Dei iustitiæ
euerti dicunt.

qui illam bonis operibus inimicam & licentiae scelerum causam esse dicunt, quando humane iustitiae supercilium deprimimus, & Dei gratiam nobis in Iesu Christo exhibitam predicamus. Hoc ipsum enim olim ipsi Christo in faciem exprobrarunt pharisaei hypocritae, quando illum belluonem & commensatorem, adhuc socium publicanorum & meretricum patronum esse dixerunt. Et cerè constat eos qui ista nobis hodie exprobrant, hoc potissimum nomine euangelium odisse, quod peccata libere arguit, & totius hominis inuolutionem requirit, qua nihil carni nostrae molestius excogitari potest. Ea tamen est diaboli astutia, ut virtutis & pietatis patrocinium suscepisse videatur, quando hominum agitur, ut veram Dei & filij eius cognitionem (qua verae pietatis unica causa est) ex hominum animis excindat. Intolerabile hoc olim visum est Satyrice, quod de virtute disputare auderent, qui Curios simulant & Bacchanalia viuunt. At nos patienter ferre conuenit, quod olim Dei filium & eius exemplum secutos apostolos tulisse scimus. Doleat tamen, quod calumnias eiusmodi in diuini nominis contumeliam redundare videmus: & qui in verbi ministerio versantur, illas grauitate diluant, simulque suae fidei commissos diligenti disciplina in officio contineant, ne qua occasio calumniandi aduersariis praebeatur. Facit hoc passim Apostolus magno studio, in praesenti autem, quia locus hic longiorem tractationem non admittebat, paucis verbis calumniatores istos retundit, quando ait: Quorum iudicium iustum est. Rursus verò iudicium pro damnatione sumit, & dignos pronuntiat, qui ad inferos damnantur, partim quod animos suos tam impijs cogitationibus vacare patiuntur, quos sanctis verbi diuini meditationibus deditos esse oportebat: partim verò, quod non contenti talia cogitauisse, eadem in Christianae doctrinae contumeliam euomant, simulque multis alijs sint impietatis auctores. Possumus nos quoque simili responso nostros aduersarios reprimere, quos incurabili contumacia cum Christo luctari videmus. Accusant illi hunc in euangelio loquentem, quod peccandi licentiam inuehat, & securos omnis virtutis contemptores reddat. Sed sentient olim iustum iudicem esse, quem nunc nequitiae patronum esse calumniantur: neque testibus contra illos opus erit, quando propriae conscientiae testimonio damnabuntur.

Non faciendū
malum ut ueniat
bonum.

Habet praeterea hic locus generalem doctrinam, nihil mali faciendum esse, ut aliquid boni inde enascatur. Primò enim non ea peccati natura est, ut bonum ex semetipso generet. Deinde, etsi aliquando bene cedat quod à nobis malè institutum est, illud tamen non nostrae industriae, sed diuinae sapientiae & bonitati acceptum ferri debet, neque in nostra manu sunt rerum euentus, imò quid euentuum sit plerumque ignoramus. Adhuc voluntatem suam verbo scripto reuelauit Dominus, quae nobis consiliorum & actionum omnium regula esse debet. Impium ergo nimisque temerarium fuerit rerum euentus ex nobis ipsis fingere, & horum spe aut pollicitatione Dei verbum transgredi, quo solo aeternae & verae sapientiae praecepta continentur. Habet doctrina haec multiplicem usum, & latissime extendi potest. Quoad enim vitae communis actiones, multa hoc praetextu excusantur, quod magni aliquid boni causa sint. Sic qui non necessaria cum impijs commercia exercent, hoc se ideo facere aiunt, ut illos Christo lucrifaciant. Alij verò foedera cum regibus exteris & ex illis progerminantem militiam mercenariam religionis apud exteros prouehendae studio excusant. Multi usurarias artes, imposturas, & rapinas defendunt, quod rei domesticae non aliter consulere possint, cuius cura in diuinis literis seriò praecipitur. Taceo nunc foedos illos & impuros, qui scortationem & lupanaria publica ferenda esse clamant, ne Sodomiae & alijs longè foedioribus occasio praebeatur. At omnibus istis operibus debet Pauli praeceptum, Non esse facienda mala, ut veniant bona. Et cum Deus leuioribus quoque peccatis suas penas constituerit, nimis audaces sunt, qui in illis impunitatem sibi pollicentur. Deinde in religione etiam huius praecepti usus est multus contra eos, qui eodem argumento superstitiones manifestas tuentur, quales sunt imaginum cultus, purgatorium & sacra pro defunctis, confessio auricularis & alia sexcenta, quibus rude vulgus ad animorum deuotionem excitari, & facilius in officio contineri aiunt eos, qui gratiae Dei & meriti Christi praedicatione securiores fieri consueuerunt. Solent iidem illi magnifice extollere bonam animi intentionem, & Deo gratissimum esse sibi persuadent, quicquid gloriae eius studio homines faciunt. At nos cum apostolo dicimus, peccatum esse quicquid non sit ex fide. Quia verò haec in Dei verbum respicit, ex quo solo dependet, ex fide fieri non potest, quod nullo Dei verbo nititur, & proinde peccatum atque malum est, quicquid sine illius auctoritate homines instituunt, Non faciendum autem est malum, ut veniant bona. Posset haec regula

gula multis controuersijs finem imponere, quæ hodie ecclesias miserè vexant, si illam omnes audirent. Quod etsi non omnes faciant, nostrum tamen fuerit omnium actionum regulas ex scripturis petere, & in his loquentem audire Iesum Christum, qui cum veritas & lux sit, nos à fidei & salutis scopo aberrare non sinet. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

H O M I L I A X V I.

Quid ergo? Præcellimus? Nullo modo. Ante enim constituimus & Iudæos & Græcos omnes esse sub peccato: sicut scriptum est: Non est iustus, ne unus quidem. Non est qui intelligat, non est qui exquirat Deum. Omnes deflexerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui exerceat bonitatem, non est usque ad unum; Sepulchrum apertum guttur eorum, linguæ suæ ad dolum usi sunt, uenenum aspidum sub labijs eorum. Quorum os & diris amarulentia plenum est. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem: contritio & calamitas in uis eorum, & uiam pacis non cognouerunt. Non est timor Dei coram oculis eorum.

VT facilius & maiori cum fructu singulas epistolæ huius partes intelligamus, statum illius semper ob oculos habere oportet. Est is, quod homines nullo suorum operum merito, sed fide in Christum iustificentur. Id verò nulla ratione commodiori demonstrari poterat, quam ut omnes homines natura peccatores esse, neque vires ex semetipsis ullas habere ostenderet, quibus legi satisfacere & iustitiam consequi possint. Hoc ergo ut omnibus constaret, vniuersum genus mortaliū in duas partes siue populos distinxit, Iudæos nimirum & gentes, & utroque propter peccata ira Dei obnoxios esse probauit. Ne tamen Dei dona contemnere videretur, quibus hic Iudæos præ alijs gentibus ornauerat, nuper dignitatem, qua illis præstent, ingenuè confessus est, simulque docuit Dei fidem non irritam fieri, etsi quidam illorum increduli & contumaces fuerint. Vbi per digressionem ad quæstiones nonnullas respondit, quas argutuli quidam sacrorum omnium contemptores in Christianæ religionis ludibrium mouere solebant. Quibus omnibus absolutis, redit modò ad institutum, & primumque populum coniungens, tam Iudæos quam gentes peccati reos & proinde damnationi obnoxios esse manifestis scripturæ sacræ testimonijs euincit. Nobis autem præcipuus huius loci usus est, quod totam hominis naturam, qualis in se ipsa est, describit, & simul Dei bonitatem commendat, qui tales in gratiam recipere, & per filij sui meritum salutis æternæ heredes adoptare dignatus est.

Principiò ab interrogatione orditur, ut efficacius retundat Iudæorum arrogantiam, quos ex ijs, Iudæi nullo modo præcellunt quæ hucusque dixerat, nouam aduersus gentes ferociendi occasionem arrepturos esse sciebat. Itaque digressunculam subito abrumpens, ait: Quid igitur? Præcellimus? Quasi diceret: Quando ita se res habet, ut veritas diuinarum promissionum & ex his dependens nostræ gentis dignitas, nulla quorundam perfidia & inobedientia oboleri potuerit, annon ergo reliquis gentibus præstamus, & nobis plus quam ullis alijs Deus obstrictus est? Sed mox vno verbo respondens negat quod illi colligebant, dicens: Nullo modo. Prudenter verò communem totius gentis personam suscipit, se quoque illis admiscens, ut minus ægrè ferant redargutionem, qua illos in eodem cum gentibus gradu collocare volebat. Rationis autem loco repetit ea, quæ in duobus primis capitibus dixerat: Ante enim constituimus, & Iudæos & Græcos omnes esse sub peccato. Sensus est: Etsi fatear non vulgari priuilegio nostram gentem donatam esse, firmum tamen ratumque manet, quod supra argumentis solidissimis probaui, omnes homines, siue illi Iudæi siue ex gentibus oriundi sint, peccato obnoxios esse, nec habere, quo in Dei conspectu glorientur. Vbi nemo putare debet, Paulum sibi ipsi contradicere, & quod homines vani leuesque solent, eosdem modò laudare modò vituperare, prout priuatus affectus illum impellat. Sed diuerso respectu de Iudæis loquitur. Et nuper quidem illorum dignitatem celebrauit, inquam illos Deus ex mera gratia euexerat. Hic verò eos describit, quales erant suapte natura. Præstabant ergo gentibus quoad Dei dona & beneficia: ijsdem verò pares erant, quoad propriam condi-

tionem, quam cum omnibus hominibus communem habebant. Admonemur itaq; Pauli exemplo, in hominis cognitione non ea spectari debere, quæ in nos Deus ex gratia confert, sed potius in naturæ corruptionem, quæ in omnes homines ex Adamo ceu iure hereditario, eſt propagata. Errant in hoc, qui ſanctorum exemplis abutuntur, ut vires hominis aſtruant, & nos legi ſatisfacere poſſe euincant. Quod enim illi fecerunt, hoc omnes homines poſſe affirmant: neq; animaduertunt, ſanctos nihil ex ſemetiſſis potuiſſe, ſed ſimiliter cum alijs hominibus in peccato originis cõceptos & natos fuiſſe (ſicuti de ſemetiſſo Dauid fatetur) & proinde gratiæ Dei deberi quicquid in illis præclarum & eximiũ inuenitur. Et huius diſcipulos quoq; Chriſtus admonet, quando ait: Sine me nihil poteſtis. Item: Non vos me elegiſtis, ſed ego vos elegi. Fruſtra igitur criſtas attollunt liberi arbitrij aſſertores, quando aliquorum iuſtitiam cõmendari ſentiunt, & ſibiſſis quoq; propter quedam recte facta blandiuntur. In omnes enim homines dicitur, quod noſter Apoſtolus quibusdam Corinthijs dicebat: Quid habes quod non accepiſti? Quod ſi accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Miniſtri autem meminerint ſui officij eſſe, non ſimpliciter modo ſalutis viam monſtrare, ſed aduerſus hypocritas & propriæ iuſtiæ oſtendatores peccata, & in nobis latentem naturæ corruptionem arguere, ut & ſibiſſis conſidere deſinant, & ſimul diſcant, à quibus maxime ſit abſtinendum ijs, qui ſalutem conſequi volunt. Ut enim viatori iter fruſtra monſtraueris, niſi eundem de cuius quoq; admonueris, ita non ſufficiet veram æternæ ſalutis rationem tradidiſſe, niſi ea quoq; cauere diſcant homines, quæ ipſos ab illa auocare ſolent: Ideo in redargutione peccatorum frequentes & acres valde olim propheta fuerunt; quorum veſtigia in nouo teſtamento Ioannes Baptiſta diligenter ſecutus eſt. Et Chriſtus hoc inter ſpiritus ſancti officia primum recenſet, quod mundum arguat de peccato. Quod illum per apoſtolos feciſſe, eorum conciones & ſcripta abunde teſtantur. Eſt hic ſcilicet euangelicus, quo doctrinæ & admonitiones omnes condiri oportet, & ſine quo frigebit quicquid in eccleſia agitur. Nam ſi illum tollas, mox ſuorum operum iuſtitia efferuntur hypocritæ, reliqui verò ſecuri nimis vnà cum vitæ innocentia preces quoq; negligent, ad quas noſtræ corruptionis ſenſus nos quàm maxime ſolet excitare. Errant ergo vehementer, qui hodie peccata publicè corripere nolunt, atq; eos modo pro veris euangelij doctoribus agnoſcunt, qui blanda diloquentia ad captandum populi fauorem compoſita omnium aures demulcent.

Scripturis convincit hypocritas iuſtitarios.

Porro quia prius argumentis & rationibus uſus erat Paulus, nunc hoc ipſum ſcripturæ teſtimonium probat, ne quid malignius notauiſſe videatur. Quo exemplo admonemur, peccata non nudis verbis accuſari, ſed ſcripturarum autoritate argui & oppugnari debere. In hunc enim uſum illas daturus eſſe, ipſe in poſteriori ad Timoth. cap. 3. docet. Quod imprimis de lege intelligi debet, quæ ut vitæ & morum præcepta continet, ita quid de noſtris & aliorum factis iudicare debeamus monet. Ex ſcripturis ergo de hominum peccatis miniſtri pronuntient. Nam niſi hoc faciant, pro ſcurris habebuntur & maledictis, etiamſi veriſſimè dicant omnia. At quod de iſta doctrinæ parte dicimus, in reliquis etiam obſervari debet. Si enim Apoſtolus ſcripturarum teſtimonijs opus eſſe putauit poſt argumenta, quæ nemo ſane mentis negare poterat: quanto magis illæ audiri debent, quando de fidei dogmatibus agitur, quæ plerumq; humani ingenij captum ſuperant, & proinde argumentis minus probari poſſunt? Imò cum eccleſia Dei domus ſit, nihil in ea abſq; diuini verbi autoritate aſſeri debet, quod non alibi quàm in ſcripturis ſacris inuenitur. Ad hoc præceptum olim prophetas & apoſtolos aſtriectos fuiſſe ſcimus, & Paulus Timotheum ſuum in ſcripturis aſſiduè eſſe iubet, eo quod his plenè contineatur, quicquid ad fidei & vitæ inſtitutionem cognitu neceſſarium eſt. Seruiunt hæc ijs conſutandis, qui dum noua dogmata in eccleſiam inuehant, humanas rationes & neſcio quorum patrum exempla ſufficere putant. Fallitur enim in diuinis humana ratio, quod in ſanctiſſimis quoq; Dei cultoribus eſt videre. Nathan certè, cum Dauidi de templi extruptione interroganti ex ſuamentiſ iudicio reſpondiſſet, mox pallinodiam canere iuſſus fuit, & negare quod paulò ante affirmauerat. Et Petrus aliquando non recto pede inceſſit ad euangelij veritatem, cum ſuæ rationis placitum ſequeretur. Quoad verò exempla, ſatis conſtat eorum autoritatem ad aliquid probandum nullam eſſe, niſi quod factum eſt cum verbi Dei regula conueniat. Neque nobis controuerſia eſt cum quoquam, quid nam hic aut ille fecerit, ſed quàm rectè, & qua nam autoritate vnumquodq; factum ſit. Fruſtra item Patrum, Conciliorum, Canonum, Decretorum nomina tonabis inter oues Chriſti, quæ non aliam quàm paſtoris ſui vocem audire & ſequi conſueuerunt.

Sed audiamus scripturæ sacræ testimonium, quod ex varijs locis Paulus contexit, vt humanum genus in vniuersum per illas iniustitiæ iam olim damnatum esse ostendat. Neq; hic quenquam moueat, quod in nonnullis de suorum hostium improbitate Dauid queritur, quædam verò de veterum Iudeorum contumacia & rebellionem dicuntur. Quia enim Dauid promissi Seruatoris, Iesu Christi, typum gesit, eadem de omnibus dici possunt, qui extra Christum sunt. Etsi talis fuit eius populi conditio, quem Deus sibi præ alijs delegerat, & apud quem (vt nuper dictum est) sua oracula deposuerat: quis dubitet maiorem fuisse aliarum gentium corruptionem, quæ tenebrarum potestate adhuc tota premebantur? Continent ergo isti scripturæ loci non paucorum modò hominum, sed totius humanæ naturæ descriptionem, quales nimirum sint, quotquot in Christo nondum sunt renati. Deinde ita eos contexit apostolus, vt causas atq; progressus peccatorum simul indicet, sicq; nos doceat, quid cauere oporteat, ne ipsi quoq; ad summum impietatis præcipitium deueniamus. Præstat ergo singula diligentius inspexisse.

Orditur ab eo, quod in Psal. 14. & 53. habetur: Non est iustus, ne vnus quidem. Est autem eò maior illius testimonij autoritas, quod Deus è cælo prospexisse dicitur super filios hominum, vt videret num esset aliquis verè sapiens, qui ipsius voluntati sese accommodaret. Quod etsi per Prosopeiam & ἁγλωττονᾶς de Deo dicatur, docet tamen dictum hoc non temere Dauidi in ore natum esse, sed ipsius Dei testimonio niti, qui & mores & occulta hominum consilia inspicere, deq; illis iudicare soleat. Quod ipsum Moses quoq; testatur, quando illum descendisse scribit, vt turris Babilonica edificatores & corruptam Sodomæorum vitam spectaret. Dum verò ne vnus quidē iustum respiciam comparuisse dicit, vna sententia vniuersum genus hominum iniustitiæ condemnat. Id autem merito & optimo iure fieri patebit, si rem ipsam propius consideres. Iustus enim reuera est, qui suum cuiq; tribuit, tam Deo scilicet quàm hominibus officium suū præstans. Continetur ergo iustitiæ titulo totus Decalogus, qui abundè docet, quid Deo, quid itē hominibus singulis debeamus. At quia nemo mortalium inuenitur, qui quacumq; illo præcipiuntur præstare possit, nemo etiam reuera iustus censeretur poterit. Sufficit ergo hoc dictum ad damnandum omnes homines in genere: quod si quis negare velit, is cum Deo litem suscipiat oportet, qui huius sententiæ author nobis indicatur. Cæterum quod in genere dictum est, diligentius confirmat spiritus sanctus, dum iniustitiæ species & harum progressus ex ordine recenset.

Primam his verbis comprehendit: Non est qui intelligat, ea nimirum quæ Dei sunt. Loquitur autē de vera Dei cognitione, quæ vt illum amemus, timeamus & eidem obtemperemus efficit. Quam cum hominibus in vniuersum neget, intellectum simul omnem corruptum esse ostendit, qui cum & voluntatis & actionū omnium fons sit, has quoq; corruptissimas esse oportet. Et hac illa egregia, si Dijs placet, scientia est, quam primis parentibus diabolus promisit, cum illos ad peccandum sollicitaret. Verisimè autem istud dici res ipsa testatur, quando nemo vnquam repertus fuit, qui sui ingenij acumine in veram Dei cognitionem penetrare potuerit, & cum hodie turpissimè fallantur, quicumq; in diuinis ex semetipsis sapere & aliquid constituere audent. Qua de re in cap. 1. abundè diximus.

Secundo, nemine esse ait, qui Deum exquirat. Quod vt ex præcedenti sequitur, ita certissimum quoq; eius est argumentum. Tanta enim est summi illius boni gratia, vt non possint non ardentissimo eius studio accendi, quicumq; illud verè cognouerunt. At quia idem vbiq; præsens est, seq; oculis & sensibus nostris vniuersis ingerit, simulq; vsu quotidiano constet, nihil nobis sine illo letum & auspiciatum esse posse, extremæ profectæ stoliditatis indicium fuerit, si quis nullo eius studio teneatur. Quàm verò vulgare sit hoc vitium apud omnes homines, mox videbit qui omnium mores atq; studia inspexerit. Quem enim dabis, qui nisi diuino & propiori numinis afflatu excitetur, Deum & eius voluntatem inquirat, & non potius inanibus huius seculi studiis occupetur? Quàm pauci item sunt, qui à precibus omnia sua incipiant, & non potius cæco affectu ad quauis rapiantur? At quomodo iustus dici potest, qui iustitiæ omnium authorem atq; fontem negligit? Medebimur tamen huic malo, si nos in Dei conspectu viuere, & sine eius gratia ne momento quidem consistere cogitemus.

Tertiò omnes deflexisse dicit propheta, nimirum à Deo. Facit hoc ad prioris amplificationem. Innuat enim homines non contentos esse ea securitate, qua Deum negligunt, sed insuper ab illo declinare & ipsi se offerenti humeros obuertere, vt alius propheta loquitur. Simul verò est hoc prioris

Scripturæ locos Pauli iustitiam tuto cōuenire.

Nemo hominū iustus.

Iniustitiæ species & progressus.
1. Ignorantia Dei.

2. Dei contemptus.

3. Defectio à Deo.

consequens. Qui enim Dei inquirendi studium semel abiecerunt, ijdem mox carnis affectibus superari prorsus ab illo deficiunt. Quò magis nos anniti decet, ne securitati illi pestifera locum demus. Obseruabimus tamen hoc loco eam quoq; hominis corruptionem notari, quæ in religione sese profert, dum pleriq; relicto Deo vero circa Deos falsos & creaturarum cultus occupantur: quam impietatem sacra litera passim accusant.

4. Corruptio
in sceleribus.

Quarto, simul inutiles facti sunt. In Hebræo legitur, Computruerūt siue fatent. Fit hoc, quando excusso Dei iugo se totos peccatis mancipant. Tunc enim in studijs suis prauis computrescūt, & tam Deo quam hominibus inutiles fiunt. Sequitur hinc factor, qui & Dei & hominum nares offendit. Vt enim illi optimæ fragrantie odor fiunt, qui se ei sistant vident: ita non potest non eos fastidire, qui in delictis mortui iacent, & omnem veræ pietatis sensum amiserunt. Sunt ijdem ferè ipsi etiam mundo, quantumuis corrupto, intollerabiles: & sæpe post mortem quoq; durat factor ille, dum memoriam sui nominis flagitiosam & infamem post se relinquunt, vt de Sennacheribo olim Ioel prædixit.

5. Beneficentia
neglectus.

Quinto, non est qui exerceat bonitatem, non est vsq; ad vnum. Iterum omnes homines includit propheta, ne de pauculis quibusdam loqui putetur. Bonitatis autem nomine beneficentiam & omnia mutue charitatis officia intelligit. Sensus itaq; est, eos qui vt homines essent creati sunt, omnem humanitatis sensum exuisse. Et hoc quidem accidere solet ijs, qui relicto Deo carnis (qua nihil à belluis differimus) studia sectantur, quæ non aliud quam priuatum commodum, vel libidinem illicitam, vel vindictæ cupiditatem suadet. Fit ergo, quòd prouerbio dicitur, vt homo homini lupus sit, & in eo potissimum communes leges naturæ transgrediantur, quòd in sui generis consortes indomitum sciunt. Factum hoc omnibus seculis, & hodie passim exempla occurrunt, quæ Christi verbis fidem faciunt, qui nouissimis temporibus charitatem vnà cum fide inter mortuam esse prædixit. Neminem verò hic excipit propheta, quia omnium eadem natura est, nisi nos Deus suo spiritu regeneret.

6. Cupiditas
nocendi & turpitudinis.

Sextam iniustitiæ speciem ex Psalm. 5. desumit, quam his verbis spiritus sanctus enuntiat: Sepulchrum apertum guttur eorum. Sepulchra propter odorem terræ ferè vitari solent, & eadem inter ea numerat Solomon, quæ nunquam satiantur, eò quòd terra consumptis cadaueribus prius ingessis alia recipere potest. Aperti verò sepulchri non alius vsus est, quàm quòd funus expectat. Inuit ergo ista similitudine, homines partim insatiabili cupiditate aliorum exitio inhiare, & ad nocendū semper esse paratos: partim quòd turpia, obscena & bonis moribus inimica exhalent. Quia enim ex abundantia cordis os loquitur, cor verò hominis prauum est & inscrutabile, quid aliud quàm fœdum & pestilens loquetur, cuius cor nondum est Dei spiritu innotatum? Meminerint autem huius parabole, qui ex sui turpiloquio & cantilenis plus quàm meretricijs summam voluptatem capiunt.

7. Lingua dolo
sa et uenenata.

Septimo, linguis suis ad dolum vsi sunt. Hebræa vox à partiendo dicta bilingues sonat, quos ex eodem ore benedictionem & maledictionem proferre ait Iacobus apostolus. Ideo huic speciei ex Psalm. 104. addit Paulus: Venenum aspidum sub labijs eorum, &c. Quasi diceret: Si quid blandius loquuntur, perfide decipiunt: sin autem quòd animo latet liberius depromant, uenenata & letifera sunt omnia. Denique vt in Psalm. 10. scribitur, os eorum diris, id est, execrationibus & amarulentia plenum est. Quibus verbis homines natura iracundos, animi sui non satis compotes & obrectatores esse notat. Cuius mali causa est inuidia, quæ nos neq; aliorum commoda æquis oculis spectare, neq; laudes amicis auribus audire patitur. Obseruabis autem non temere tam multas notas ex sermone peti, quibus humanæ naturæ corruptio demonstratur. Est enim sermo index animi: quòd Christus quoq; spectauisse videtur, quando nos ex dictis nostris iustificari & damnari dicit. Et ideo tam multa de oris & linguae custodia præcepta in scripturis dantur, quæ nos seruare decet, ne dum animo indulgemus pecculantius, latentem in eo corruptionem maiori cum infamia nostra prodamus.

8. Crudelitas.

Octauo ex Isa. cap. 59. studia hominū non minus truculenta quam iniusta describit. Veloces pedes eorum (inquit) ad effundendū sanguinē, id est, totis animis ad sanguinis effusionē contendunt. Item contritio & calamitas in vijs eorū, id est, quocunq; iter faciunt, non aliud quàm vastitatē & horribilē rerū confusionē post se relinquunt. Habent enim verba hæc hypotyposim summæ crudelitatis cū similitudine ab immanibus feris desumpta. Et simile quid de Hannibale in Romana historia scribitur, qui cū in somnis quendam inuadendæ Italiæ ducem sibi à Ioue missum sequeretur, tandem à tergo respiciens immensæ magnitudinis serpentem vidit, quauis obuia proterentē, quo Italiæ vastitatē denotari

dux ille affirmabat. Addit autem hic propheta: Viam pacis non cognouerunt, id est, pacem non probant, ut qui ex bellis & aliorum perditione summam gloriam parari iam pridem sibi persuasuerunt. Et hæc quidem olim verisimè dicta fuisse, omnium gentium historia testantur, quarum maxima pars bella non necessaria, & ex his enata urbium excidia, agrorum vastitates, incendia, ruinas, & omnis generis calamitates continet. Qui verò hodie principum & omnium propè gentium mores sint, nemo ignorat. Nullum certè à condito orbe seculum fuit, quo plures reperti sint, qui ex militia mercenaria, quæstum faciendo, pacem publicam non secus quàm pestem summam detestantur. Et hi patrones inveniunt non apud Reges modò, quos eadem Erynnis exagitat, verum etiam apud Patres spirituales, quorum erat ad pacis almæ studium omnes excitare.

Postremò fontem omnium vitiorum ex Psalmo 36. infert: Non est timor Dei coram oculis 9. Impietas in Deum. eorum. Quia enim timor ille frænum vnicum est, quo hominum affectus coerceri, & illi in officio contineri possunt, fieri nequit, quin hoc sublato effrenis & in omne malum præceps morum licentia sequatur. Quàm verò rarus ille timor sit inter homines, ex illorum dictis & factis apparet, qui omnia in dubium vocare audent, quæcunq; in Dei verbo cupiditatibus ipsorum aduersa traduntur. Ergo hunc intra animos suos diligenti scripturarum studio & veterum iudiciorum Dei meditatione foueant, quicunq; sese ab extrema illa corruptione seruatos cupiunt.

Est itaq; hæc vera & ex scripturis contexta hominis descriptio, talem nobis proponens, qualis ille natura est, si innatam & ex primis parentibus nobis inhærentem corruptionem consideres. Et si enim alij alij meliores sint, neq; omnes vitij hisce omnibus simul laborent, eadem tamen in omnibus est natura corruptio: & sicuti omnium morborum materiam in corporibus nostris circumferimus, neq; aliquis morbus tam teter est, cuius non omnes capaces sint, si humores Deus corrumpi & in peius mutari sinat: Ita nullum tam immane scelus est, quod non in sanctissimos quosq; cadere possit, nisi sua gratia & spiritu illos Deus præseruet atq; gubernet, sicuti aliàs prolixè demonstrauiamus, & ut fedi sanctorum lapsus testantur. Nemo igitur habet, quo apud Dei tribunal superbiat, ut postea apostolus multis docebit. Interim meminimus, hæc illa esse, propter quæ Dei filium incarnari, & acerbissimam mortem subire oportuit. Sunt ergo hæc cauenda omnibus, neq; ad alicuius scelera ministri ecclesiarum conuiuere debent, ne ipsorum dissimulatione indurentur, qui ad frugem meliorem debebant reuocari. At qui ad ista, quæ modò recensuimus, sese procliuës esse, aut illis iam se teneri sentiunt, ij de istis maturè corrigendis cogitent, & Christum Iesum vera fide amplectantur, qui solus infirmitatibus nostris mederi, & ex sui verbi semine renatos ad omne opus bonum idoneos reddere potest. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

H O M I L I A X V I I.

Scimus autem quòd quæcunque lex dicit, ijs qui in lege sunt dicat: ut omne os obturetur, & obnoxius fiat totus mundus Deo. Propterea ex operibus legis nulla caro iustificabitur in conspectu eius: Per legem enim agnitio peccati. Nunc autem absq; lege iustitia Dei manifestata est, comprobata testimonio legis ac Prophetarum: Iustitia (inquam) Dei per fidem Iesu Christi in omnes & super omnes qui credunt.

Multis hucusque hoc vnum egit Apostolus, ut omnes homines, siue illi Iudæi siue ex gentibus sint, peccatores & propter peccatum damnationi obnoxios esse euincat. Facit hoc non conuincendi libidine, sed ut eos qui natura negligentiores sunt, ad salutis studium accendat, & eiusdem viam atque rationem veram commonstret. Ut enim agroti morborum cognitione imprimis opus habent, quia sine hac medicinam neque admittunt neque patienter ferunt: Ita nisi peccata & inhærentem naturæ suæ corruptionem homines agnoscant, de salute sua & vera eius ratione non multum solliciti erunt, neque etiam ab alijs sese erudiri aut ad illam excitari patientur. Ideo Paulus non contentus illos argumentis conuicisse, nuper densa testimoniorum ex scripturis sacris commemoratione infelicem & omnibus modis corruptissimam hominis conditionem descripsit. At quia Iu-

deos his quoque, difficulter cessuros videbat, subiicit nunc quod ad eius confirmationem facit, & inde ad statum huius primæ tractationis propius accedit.

Probat locos
adductos de Iu-
dæis dictos esse.

Et primò quidem præoccupatione utitur, qua Iudæorum objectionem diluit, qui testimonia illa scripturæ, ut nihil ad se pertinentia eludere conabantur, quasi ista de prophanis gentibus modò dicta essent. Itaque sic scribit: Scimus autem quòd quæcunque lex dicit, ijs qui in lege sunt dicat, &c. Legis vocabulo omnes veteris scripturæ libros comprehendit, ut Christus quoque, qui apud Ioannem Psalm. 82. testimonium adducturus aiebat: Nonne scriptum est in lege vestra? Ratio huius vocabuli est, quòd omnes illi libri ad legis per Mosem latæ expositionem faciunt, & rectè pieque viuendi regulam tradunt. Argumentatur autem à fine Apostolus: Quæcunque scripturis continentur, ad eos pertinent, quibus illa potissimum data sunt. At hæc vobis Iudæis data sunt. Ergo quod de hominis conditione tradunt, non minus de vobis quàm alijs gentibus dicitur. Minor probati poterat ipsius Mosi verbis, qui Deut. 4. hanc Iudæorum sapientiam esse ait, qua omnibus alijs populis præstent, quòd leges & statuta à Deo vero acceperint. Et in Psalm. 147. dicitur: Nunciat verbum suum Iacobo, & decreta atque iudicia sua Israeli: Non egit ad hunc modum cum vllis gentibus, &c. Sed probatione aliqua non opus erat, cum Iudæi vulgò lege tanquam suo peculio gloriarentur, & in huius dignitatis consortium gentes minimè admittendas esse contenderent. Itaq. finem potius & usum illorum testimoniorum Paulus infert: Vt omne os obtureretur, & obnoxius fiat totus mundus Deo. Os ijs obturari dicitur, qui conuicti non habent quòd respondeant. Sequitur inde, quòd iidem obnoxij fiunt, id est, pænæ aut supplicio adiudicantur. Id autem omnibus accidere ait, qui ad Dei tribunal sistuntur, ut illic causam suam agant. Quid enim illi respondebunt, qui vera eius cognitione destituti iam pridem deflexerunt & inutiles facti sunt? Aut quomodo sese excusabunt, quorum cogitationes, dicta & facta de innata ipsis malitia testantur? Vidit hoc olim Iobus, qui cap. 9. sic ait: Quid homo iustitia contenderet cum Deo? Si enim velit cum eo litigare, non respondebit ei ad vnum ex mille. Si viribus agendum sit, ecce prauvalidus est. Si iure agendum, quis mihi patrocinabitur? Si me pro iusto geram, os meum damnabit me impietatis: siq. integritatem mihi arrogem, opprime me, &c. Quibus consentiens David precabatur, ne Deus cum ipso vellet ingredi in iudicium. At quia id in semetipsis non omnes agnoscunt, legem in eum finem datam esse ait Paulus, ut omnium ora obtureret, qui de semetipsis magnifice nimis sentiendo suam iustitiam ostentare non verentur. Et quòd hic obiter attingit, hoc in epistola ad Galatas pluribus interpretans, inter alia sic scribit: Si data esset lex, quæ posset viuificare, sanè ex lege esset iustitia. Sed conclusit scriptura omnia sub peccatum, ut promissio daretur ex fide Iesu Christi credentibus, &c. Constat autem ex hoc loco, verè impios esse omnes eos, qui suam corruptionem agnoscere nolunt, sed sui arbitrij viribus confisi, suam iustitiam ostentant. Negant enim ij scripturas omnes dum ijs contradicunt, quæ in illis vnanimi consensu traduntur. Et quia scripturæ author est Deus (quo nomine eam Paulus θεὸς λέγων, id est, diuinitus inspiratam vocat, 2. Tim. 3.) hunc quoque mendacij insimulant. Sunt item hostes gratiæ Dei, cui tantum detrachunt, quantum sibi ipsi arrogant. Quis ergo tales iræ & damnationi obnoxios esse negauerit?

Scripturæ ad
nos etiam per-
tinent.

Admonemur præterea, scripturas & quæcunque his continentur, ad nos etiam pertinere. Etsi enim olim solis Iudæis data fuerint, suo tamen tempore inter omnes populos diuulgari debuerunt, quòd non obscure docuit Christus, quando apostolos linguis varijs instruxit, ut salutem suo merito acquisitam omnibus in toto orbe gentibus predicare possent. Idem etiam ex scripturæ totius argumento patet. Quid enim aliud illa continetur, quàm salutis doctrina, quæ illius auctorem vnicum nobis commonstrat, Iesum Christum, & simul vitæ Christianæ officia tradit, ad quæ etiam nos amplissimis promissionibus & minis terrificis excitat? Atqui hæc omnes homines nouisse oportet, & ad illa præstanda omnes obstricti sunt. Ergo ad omnes quoque pertinent quæ scripturis proponuntur. Est hoc obseruandum in præceptis omnibus de fide, religione, vitæ & moribus, ut meminerimus nobis ista præcipi, & nos legis diuinæ transgressores atque Deo obnoxios fore, nisi illis obtemperemus. Idem in minis quoque & promissionibus tenendum est, ne has in nobis quoque ratas fore dubitemus, si vel pareamus præceptis Dei, vel ea improbè violemus. Blandiuntur quidem sibi ipsi multi, & nouas quotidie sibi delicias faciunt, dum sibi impunitatem pollicentur. At

idem

ijdem quotidianis exemplis conuincuntur, quæ docent, Deum etsi aliquandiu conuineat & multa dissimulet, non tamen deesse suæ iustitiæ quando suam facilitatem contemni & hominis prorsus incurabiles factos esse videt. Et possem hic exempla adducere cum publica tum priuata, quæ his fidem facerent, sed sufficiat pijs de hoc cogitandi occasionem dedisse. Illud tamen addo, simul hæc illorum tyrannidem argui, qui laicis scripturarum lectioni interdiciunt, & ne illæ in vulgares linguas transferantur prohibent. Si enim quæcunque scriptura dicit, ijs dicit qui eam obseruare & ipsius monitis parere tenentur, nimium profecto temerarij sunt (ne quid grauius dicam) qui in his loquentem spiritum impediunt, vel qui prohibent ne omnibus linguis loquatur ea, quæ ad omnium institutionem atque consolationem pertinent.

Porro his præmissis ad statum huius causæ accedit, & tria tractat. Primum, neminem iustificari per sua opera. Alterum, iustitiam nobis ex mera Dei gratia obtingere. Tertio, modum & rationem huius consequendæ exponit. Nos perspicuitatis causa de singulis ex ordine dicemus.

Primum his verbis absoluit: Propterea ex operibus Legis nulla caro iustificabitur in conspectu eius: Per Legem enim agnitio peccati. Connektit hæc cum præcedentibus, & horum quasi Conclusionem ista infert. Priusquam tamen rem ipsam tractemus, voces singulæ excutiendæ erunt. Iustificandi verbum variè usurpatur, sed ex multis duæ potissimum significationes præsentī tractationi seruiunt. Altera, quod significet verè iustum fieri & iustitiam eiusmodi adipisci, quæ nos apud Dei tribunal tueatur. Altera, ut idem sit quod absolui in iudicio & pro iusto vel innocente haberi. Et hoc sensu ferè Paulus illo vtitur in causa fidei, sicuti videre est Acto. 13. vbi in cōcione, quam in Synagoga Antiochena habuit, inter alia dicit: Notum sit vobis fratres, quod per hunc (Iesum scilicet) vobis remissio peccatorum annuntiatur: & quod ab omnibus, à quibus non potuistis per Legem Mosis iustificari, id est, absolui, per hunc omnis qui credit iustificatur, id est, absolvitur. Opera Legis dicuntur quæ secundum huius præscriptum fiunt. Sunt autem ea non vnius generis. Vt enim Legis præcepta alia sunt de Ceremonijs, alia de iudicijs & causis forensibus, alia de moribus & vitæ totius conuersatione: Ita opera alia sunt Ceremonialia, alia iudicialia, alia verò moralia. Dum verò simpliciter Legis opera nominat, non dubium est, illum omnia complecti, quæcunque sub Legis titulum veniunt. Nam etsi initio de solis ceremonijs controuersia esset inter Iudæos & gentes, postea tamen factum est quorundam hypocrisis & superstitione, qui suam iustitiam aduersus gratiæ & meriti Iesu Christi prædicationem stabilire voluerunt, ut in genere omnis operum iustitia oppugnari & eueri deberet, ut sua Christo gloria assereretur. Quod propter eos obseruari debet, qui Paulum de solis ceremonijs disputare aiunt, & eo prætextu vtiuntur, ut hodie etiam suorum operum merita propugnent.

Carnis nomine hominem intelligit, qualis sua natura est, nondum regeneratum, quem in peccato concipi & nasci, & cuius omnia figmenta praua esse, ex scripturis constat. Ergo sensus verborum Pauli est: Cum ea sit hominis conditio, si extra restitutionem per Christum factam qualis ex seipso est consideretur, qualem paulo ante descripsimus, satis euidenter apparet, eundem nulla opera facere posse secundum legem, quibus reuera iustus fiat, aut propter quæ apud Dei tribunal pro iusto censi & à pœna absolui possit. Et disertè quidem de iustitia loquitur, quæ coram Deo probatur, ut hypocritas reprimat, qui vbi inter homines suo fūco iustitiæ existimationem sibi pararunt, aduersus Deum quoque insolescunt, quasi huius oculi perinde ut hominum falli possint. Quamuis item omnem operum iustitiam damnet, eam quoque, quæ secundum Legem naturæ sit, tamen operum Legis per Mosem datæ potius mentionem facere voluit, propter promissionem, qua illa commendantur. Notum est enim illud Moysi: Custodietis ritus meos & iudicia siue statuta mea, quæ faciens homo in eis viuet. Hinc verò argumentum à comparatis validissimum peti potest: Si non iustificatur homo ex operibus secundum Legem Dei factis, multò minus per ea iustificabitur, quæ secundum aliam quamcunque Legem aut ex propria animi intentione fecerit. Ingulat itaq; hæc sententia non Iudaicam modo superstitionem, verumetiam Mahumeticam & Papisticam, Anabaptisticam item & quascunque alias, quibus omnibus hoc commune est, quod in operibus externis & horum merito salutis fiduciam collocant. Nam dicant illi quod velint, & nos, quasi bonorum operum inimicos, omni conuictiorum genere adobruant, nos tamen illud Pauli aduersus eos sufficere putamus: Ex operibus Legis nulla caro iustificabitur in conspectu Dei. Neq; hoc Paulus primum dixit, sed sententiæ suæ autho-

Status totius
causæ.

Nemo iustifi-
catur ex operi-
bus Legis.
iustificandi usq;
bum.

Opera Legis.

Caro

rem habet Iesum Christum, qui in Euangelio ait: Si feceritis omnia quæ vobis præcepta sunt, dicite, Serui inutiles sumus. Quod si autem inutiles serui sunt, qui omnia faciunt, quid obsecro de illis fiet, qui pleraque negligunt, & qui ad omnia facienda viribus planè nullis sunt instructi? Et si non seruamur operum Legis diuinæ iustitia, quæ obsecro humanæ iustitiæ erit utilitas, quæ frigidissimis hominum traditionibus nititur?

Lex peccatum arguit.

At non contentus Apostolus argumento ex hominis conditione desumpto, aliud quoque ab effectu Legis subiicit, idque à contrario infert, dicens: Per legem enim agnitio peccati. Loquitur autem de eius modi agnitione, quæ peccatum arguit, nosque reos agit coram Deo, simul iram eius reuelat, quæ horribiles conscientiae terrores in nobis excitare consuevit. Est ergo argumentum eiusmodi: Quicquid nos de peccato accusat atque conuincit, id nos iustificare non potest: Lex nos accusat, conuincit & conscientias grauissimè terret. Ergo per illam iustificari non possumus. Maior communi omnium sensu probatur. Minorem ipse postea Cap. 7. multis argumentis confirmabit, & ideo nunc prolixiori demonstratione non est opus. Hoc tamen obseruari debet, Paulum hoc dicendo neque sibi ipsi, nec alijs scripturæ locis contradicere, in quibus Lex magnificè commendatur. Nam ut supra diximus, Moses vitam pollicetur ijs, qui illi obediunt. Neque vulgari preconio illam David dignatur, qui Psal. 19. sic canit: Lex Domini integra est, conuertens animam: testimonium Domini verum, imperitis sapientiam suppeditans. Decreta Domini recta sunt, cor exhilarantia, præceptum Domini reprobaturum, illuminans oculos. Timor Domini mundus, perstans perpetuò: iudicia Domini vera simul & iusta. Quibus infinita alia eiusdem sententiæ addit in Psalmo 119. Et ipse Apostolus infra Cap. 7. Legem spiritualesse, adhuc sanctam, iustam & bonam esse testabitur. Constat denique, ea nos institui ut iuste viuamus, & olim vitæ aeternæ hereditatem consequamur. Quia verò hominis vitiositate fit, ut nemo Legi satisfacere queat, nihil ad nos pertinent hæc tam magnifica eius encomia, neque in nobis locum habet prior ille Legis effectus, qui ei proprius & germanus est: ideoque alter succedit, quo inhaerentem nobis corruptionem arguit, & hac quasi in speculo proposita una cum fructibus illius pessimis, nos aeternæ damnationis reos esse docet. Est autem hic Legis usus diligenter obseruandus, ut eorum fallacias euitemus, qui illius prætextu abutuntur, ut liberum hominis arbitrium & eius vires commendent. Nam absurdum fore aiunt, si Deum ea mandauisse dicamus, quæ hominum nemo præstare possit, & inde colligunt, nos nostram doctrinam omnem Legis usum prorsus abolere. Est autem hoc egregium diaboli stratagemata, quo rem eò adduxit, ut prætextu Legis, qui nobis ad Christum pedagogi instar esse debebat, à Christo abducamur, & nostras vires atque nostrorum operum iustitiam in eo ostentemus, quod nos nostræ corruptionis & infirmitatis admonere poterat, si eo rectè uteremur. Nec propterea iniquus aut insipiens est Deus, si grauiora mandauit, quam vires nostras sufferre valeant. Quia enim ea est ambitiosa & superstitiosa carnis stoliditas, ut seipsum non agnoscat, speculo & manifesto experimento opus fuit, quo conuicti, de nobis ipsis modestius sapiamus, & gratiam in Christo exhibitam amplexemur. Rectus ergo oculis intueamur hoc Legis speculum, in eo discamus quantum nobis desit. Deinde verò ubi nos Christi beneficio redemptos atque renatos esse sentimus, secundum Legis diuinæ præscriptum vitam atque mores nostros dirigamus, ne nostri animi intentionem secuti, circa res inutiles occupemur, quibus Deus coli non potest, & quæ ad salutem nihil conducunt. Et hæc modò paucis perstringimus, plura suo loco & tempore dicturi.

Iustitia obtingit ex mera Dei gratia.

Postquam verò nos per Legis opera iustificari negauit Apostolus, alterum huius loci caput subiicit, quo docet iustitiam nobis ex mera gratia Dei per huius mediatorem, Iesum Christum, obtingere, & sic ait: Nunc autem absque Lege iustitia Dei manifestata est, comprobata testimonio Legis ac Prophetarum. Vocat autem iustitiam Dei, quam hic solus confert, & quæ sola in eius conspectu potest consistere. Sic verò eam nominando, non obscure innuit, homines non habere aliquam iustitiam veram, quam propriè suam dicere possint. Sed & verbis exquisitis vititur, quæ singula ad huius doctrinæ illustrationem faciunt. Nunc (ait) absque Lege, id est, absque adminiculo operum, quæ ex Legis præscripto sunt, iustitia Dei manifestata est, nimirum per Euangelij prædicationem. Nam etsi hanc olim Deus patribus promississet, neque illis esset ignota, occultior tamen erat cum sub promissionibus & Legalibus umbris quasi delitesceret. Christo autem iam exhibito caput manifestè exeruit, & publicè toti mundo prædicari cepit, remotis inuolucris omnibus, quæ eius cognitionem prius ob-

securarant. Id verò absq; Lege factum fuisse dicit. Exhibita enim fuit gentibus, quæ Legi nunquam subditæ fuerant, neq; opus erat, vt prius ceremonijs legalibus initiarentur. Et qui ex Iudæis iustitiæ illius veræ consortes facti sunt, hoc non ex Lege habebant, quæ hæcenus illis potius impedimento fuerat, sed ex gratia Dei, qui velum ex cordibus ipsorum remouebat per Euangelij doctrinam, vt Mo-
 sis faciem, id est, verum Legis sensum atq; vsum intueri possent. Rursus ergo opera in vniuersum omnia hic remouet Apostolus, & quidem ea quoq; quæ à regeneratis postea fiunt. Nam etsi ea ex of-
 ficio faciant, nullum tamen eorum est meritum in iustificatione, quæ nisi præcedat, nihil iustum aut bonum facere poterimus. Et hoc obseruasse multum prodest, ne quod solius gratiæ est nostrorum operum meritis cum sacrilegio tribuamus, et simul nobis ipsis miserrimæ carnificinæ animorum simus
 auctores. Quia enim opera nostra omnia ad veram & in Lege præscriptam perfectionem peruenire non possunt, impossibile est conscientias nostras quiescere, quoad non recumbunt in Dei gratiam, quæ
 nostris infirmitatibus per Christum medetur. At si iustitia Dei olim absq; Lege manifestata est, quis non ridiculos dixerit eos, qui hodie ad eam conseruandam ineptis Pontificum decretis & homi-
 num supersticiosorum traditionibus opus esse arbitrantur?

Ne tamen doctrina hæc alicui noua & prius inaudita videretur, addit: Comprobata testimonio
 Legis ac Prophetarum. Non aliam ergo iustitiam in Euangelio prædicari docet, quàm quæ ex Le-
 ge & Prophetis demonstrari possit. Monuit idem antea Christus, quando Iudæis dicebat: Scruta-
 mini scripturas; nam vos videmini vobis in illis vitam æternam habere; & illæ sunt quæ testifican-
 tur de me. Si credidissetis Moysi, etiam mihi credidissetis: de me enim ille scripsit. Et ex mortuis resu-
 scitatus discipulis dicebat: Hi sunt sermones, quos locutus sum ad vobis, cum adhuc essem vobiscum: quod scilicet oporteret impleri omnia, quæ scripta sunt in Lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de
 me. Neq; ista aliquis temere dicta putet, quando euidenter & prolixè demonstrari possunt. Nam si à
 Genesios libro exordiaris, initio statim humani generis lapsum in primis parentibus reperies, ex quo
 peccatum & vniuersalis nostræ naturæ corruptio in omnem posteritatem manauit: instauracionem
 vero salutis nostræ in promisso semine idem liber monstrat, & promissionem illam subinde repetit.
 In duobus sequentibus libris, cultus Leviticus describitur, cuius præcipua pars sacrificia continet,
 quæ veterem seminis benedicti promissionem obsignant, & totum redemptionis futuræ negotium ty-
 pis luculentissimis adumbratum ob oculos ponunt. Et quædam huius generis liber Numerorum
 quoq; habet: quibus in Deuteronomio accedit euidentis oraculum de magno illo Propheta, quem Deus
 excitaturus sit, & quem omnes homines audire debeant, quemq; Christum Iesum esse Stephanus pro-
 pheta & Petrus in Actis disertè testantur. De prophetis quid dicere opus est, quos omnes idem
 Apostolus spiritu Christi ductos fuisse scribit, vt & mortis eius mysteria & postsecuturam gloriam
 inuestigarent. Occurrunt certè in horum lectione loci aliquot tam perspicui & manifesti de Christo,
 vt non futura prædicere, sed rem gestam narrare videri possint. Faciunt ista ad asserendam vetu-
 statem & certitudinem Christianæ fidei contra eos, qui nos hodie nouitatis insimulant, eò quòd Mis-
 sas aboleuimus, imagines ex templis eiecimus, Romani Pontificis iugum excussimus, quodq; Diuo-
 rum intercessionem, purgatorium ignem, sacra pro defunctis & sexcenta alia damnamus, quæ illi ve-
 rustatis nomine commendant. Atqui fatemur nos ista omnia improbare, nouatores tamen non simus,
 cum non aliam quàm Dei iustitiam prædicemus, olim promissam & comprobata Legis atq; Pro-
 phetarum testimonio, exhibitam verò in æterno Dei filio Iesu Christo, qui agnus ille Dei est immo-
 latus ab origine mundi, & in quem patres omnes fidei oculis respexerunt. Quòd si autem aduersarij
 nostri veteris religionis sectatores haberi volunt, ostendant illi quoque quibus Legis & Prophetarum
 testimonij ipsorum superstitiones comprobentur. Sed hoc tunc facient quando musca elephan-
 tem pepererit: & ex ipsorum historijs demonstrari potest, illas posteris demum temporibus ab
 hominibus partim superstitionis, partim superbis auarjs & temerarijs inuentas esse. Neminem ergo
 istorum clamores mouere debent, sufficiat autem ad dirimendas controuersias de religione regula,
 quam ex hoc loco possumus elicere, vt nimirum ea modò verè antiqua, catholica & orthodoxa pu-
 temus, quæ Legis & Prophetarum testimonio probantur, & quorum complementum in nouo Te-
 stamento demonstrari potest.

Iustificatio gra-
 tuita Legis tes-
 timonio pro-
 batur.

Iustitia ut con-
 feratur & re-
 ci-
 piatur

Sequitur tertium caput, quo modum & rationem exponit, qua iustitia confertur simul atq; reci-

pitur. Addit enim Apostolus: Iustitia (inquam) Dei per fidem Iesu Christi in omnes & super omnes qui credunt. Dicit autem fidem Christi eam, quæ Christo nritur & hunc apprehendit. A Deo igitur iustitiam hanc, quæ sola hoc nomine digna est, conferri, à nobis verò per fidem recipi docet. Neque contentus hoc semel dixisse, mox subiicit: In omnes & super omnes qui credunt. Quibus verbis Plectamus inesse videtur, qui tamen minimè debet superfluous videri. Repetitio enim ista ad fidei commendationem facit, & hanc unicam rationem esse docet recipiendæ iustitiæ istius, imò illam omnibus sufficere testatur, siue illi Iudæi siue gentes sint: sicuti postea disertè dicet. Ita verò paucis verbis uniuersam iustificationis rationem comprehendit. Primò enim dum iustitiam Dei itidem inculcat, ostendit in nobis nullam esse, nisi quam ille nobis confert. Deinde eam nobis in Christo monstrat, quem alibi nobis à Deo iustitiam factum esse scribit. Medium verò, quo apprehendi potest, ut nobis communicetur fidem esse docet, eam nimirum quæ in vnum Christum respicit. Itq; iustitiæ nostræ causa efficiens est Dei misericordia, materia solus Christus, instrumentum verò fides. At quia de singulis ipse postea prolixius disseret, in præsentì hac breuiter annotauisse sufficiat. Obseruemus autem, quòd hanc iustitiæ consequendæ rationem ad Iudæos & gentes extendit, & omnibus communem facit. Id enim eorum commentum destruit, qui ne quem offendant, vnumquemq; in sua religione seruari posse contendunt: quòd breuissimum esse omnem religionem abolendi compendium alibi demonstrauimus. Apparet autem hîc detestabilis hominum ingratitude & peruersitas, qui facilem hanc & infallibilem salutis suæ rationem aspernari solent, & semetipsos laboribus atq; curis spontè implicent, quæ illis ferè tandem desperationis causa est. Agnoscamus ergo nos Dei gratiam, & in Christo Iesu exhibitam iustitiam fide vera amplectamur, ut olim in magno illo die coram eius tribunali comperere possimus: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

HOMILIA XVIII.

Nam non est distinctio. Omnes enim peccauerunt & deficiuntur gloria Dei, iustificantur autem gratis eius gratia, per redemptionem quæ est in Christo Iesu: quem proposuit Deus propitiatorium per fidem in sanguine ipsius, ad declarandam iustitiam suam per remissionem præcedentium peccatorum in tolerantia Dei, ad declarandam iustitiam suam in præsentì tempore, ut sit ipse iustus & iustificans eum, qui est ex fide Iesu.

Omnes quidem homines natura beatitudinis appetentes sunt, & eam in coniunctione cum Deo, qui summum bonum est, consistere nouerunt, pleriq; tamen in eo errant, quòd sui intellectus & carnis rationes secuti nouas subinde vias excogitant, quibus cum Deo coniungi possint. Hinc factum est, quòd Iudæi olim salutis fidutiam in Ceremonijs legalibus & operibus Legis, gentes verò in virtutum moralium studio & sacris suis collocatam habuerunt. Et hodie pleriq; quia Deum ex suo ingenio æstimant, relicto verbo eius circa res externas & inania quædam religionis fucata exercitia occupantur. Est hic multiplex & nocentissimus error. Nam & Deum sua gloria isti spoliunt, & tam sibiipsis quàm alijs hominibus perditionis authores sunt. Præstat ergo diligenter audire Paulum, electum illud Iesu Christi organum, qui veram æternæ salutis atque beatitudinis rationem ita tradit, ut simul omnibus occurrat, quæ nos ab ea reuocare possunt. Nuper enim disertè docuit, nobis Dei iustitiæ opus esse, quam is per Euangelium manifestet. Id verò, quia obscurius dictum videri posset, in præsentì clarius exponit, atq; omnia summatim complectitur quæcunq; de ista causa dici possunt. Docet enim quæ sit omnium hominum conditio, quæ vera nostræ iustificationis causa sit, quæ item ratione illa nobis communicetur, & quem huius negotij finem atq; scopum Deus sibi constituerit. Est ergo locus hic dignissimus, quem omnes probè considerent & memori mente versent, eo quòd haud facile alium reperiatis, qui causam hanc plenius & maiori perspicuitate tradat. Itaq; de singulis hisce capitibus ex ordine dicemus.

Conditio omnium hominum communis.

Primò quæ sit omnium hominum conditio docet, & locum istum commodè cum præcedentibus connectit. Quia enim dixerat Dei iustitiā omnibus qui credunt offerri in Christo, & hanc eius consequenda

quenda rationem tam Iudeis quam gentibus communem esse, probatione opus erat, propter Iudeos imprimis, qui (ut alias diximus) se gentibus aequiparari indigne ferebant. Dicit ergo: Nam non est distinctio. Quasi diceret. Cum eadem sit omnium hominum conditio, si quales sua natura sunt, considerentur, eadem quoque & omnibus communis sit oportet ratio consequenda salutis. Quae autem illa conditio hominum? Omnes peccauerunt (inquit) & deficiuntur gloriae Dei. Vocat autem gloriam Dei eam, ad quam homo initio conditus fuit, & quae sola in Dei conspectu locum habet. Estque haec bimembris sententia, qua omnia complectitur, quae de misera & corrupta hominum sorte dici possunt. Primum, omnes peccauisse, id est, natura peccatores esse ait: quod hucusque prolixè admodum demonstrauit. Altero, viribus quoque eos destitui docet, ne ad priorem conditionem & veram beatitudinis meritam suam industria & studio possint peruenire. Quod ipsum quoque multis probari poterat, & in semetipsis singuli sentiunt, modo animum attendant. Intellectus enim ita corruptus est ex primorum parentum lapsu, ut homo animalis non percipiat ea quae sunt spiritus Dei. Sequitur ex hoc voluntatis deprauatio, qua fit, ut ea modo velimus atque cupiamus, quae Dei praeceptis aduersantur, & nobis noxia sunt. Vires autem in nobis nullae sunt, quibus aut affectibus prauis resistere, aut Dei mandatis obsequi & satisfacere possimus. At quia de his infra Cap. 7. disputabit diligentius, hanc naturae nostrae corruptionem in praesenti paucis modo attingit, quantum huius loci tractatio postulabat. Ex ea enim colligitur, nos aliena ope subleuari oportere, ut & peccatis liberemur, & ad priorem dignitatem redeamus. Obseruamus ergo in prima huius tractationis parte, vanam & inanem esse omnem humanae iustitiae fiduciam, quocumque fuco apud homines pallietur. Vbiunque enim peccatum est, ibi iustitia esse non potest. Atqui apud omnes homines, si Christum auferas, peccatum regnat atque dominatur. Frustra ergo iidem iustitiae laudem sibi vendicant. Deinde quicumque peccatores sunt, non apud Dei tribunal poenam, non laudem, merentur. Quo igitur ore suam iustitiam iactabunt, qui propter peccata omnis generis aeterno supplicio digni sunt? Adde his, quod iustitiae gloria apud Deum nulla est, nisi perfecta & omnibus numeris absoluta sit. Vult enim sui similes nos esse Deus, & non tum est illud Christi, Estote perfecti, quemadmodum pater vester in caelis perfectus est. Omnis autem hominum iustitia non imperfecta modo, verumetiam vitiosa est, & (ut sancti apud Isaiam sciuntur) instar sordidissimorum centonum. Itaque in Dei iudicio consistere nullo modo potest. Seruiunt ista confutandis iis, qui iustitiam nescio quam partialem fingunt, dum nos partim ex fide (qua primam gratiam assequamur) partim verò ex nostris operibus iustificari contendunt. Qui ut Pauli verbis aperte contradicunt, ita Christum dimidia suae gloriae parte spoliunt, qui solus nobis à patre iustitia factus est, 1. Cor. 1. Et dum iidem aliquid sibiipsis tribuere incipiunt, paulatim eò usque delabuntur, ut Christo prorsus deiecto ex suo gradu, seipsos supra illum euehant. Semper ergo sonet in auribus & cordibus nostris haec Apostoli sententia: Omnes peccauerunt, & deficiuntur gloriae Dei, &c.

Secundo iustificationis nostrae causam veram & propriam ostendit in Dei gratia suae misericordiae. Et quia hominibus philantropis difficulter admodum persuadetur, Deum absque operum nostrorum meritis nos pro iustis habere & sui regni heredes agnoscere, in iis quae sequuntur tanta diligentia & crebra eiusdem sententiae repetitione vtiur Paulus, ut vix sibiipsis satisfacisse videri possit. Et hic quidem ait: Iustificatur autem gratis, id est, absque suo merito. Neque eo contentus, mox addit, Eius gratia: iis nimirum occurrere volens, qui veterum patrum virtutem nobis hoc meruisse putant, ut sua iustitia nos Deus dignetur. Cum ergo & nostra & quorumvis aliorum merita excludat, reliquum est, ut omnis iustificationis & salutis nostrae gloria soli gratiae & misericordiae Dei transcribatur. Vbi nos meminisse oportet, ea etiam opera hic excludi, quae à credentibus & Christi spiritu iam renatis fiunt. Nam quia illa ex officio pii faciunt, meriti nomen procul ab illis remoueri debet, ut nuper quoque diximus. Et si gratis ex Dei gratia iustificamur, nullus merito qualicumque locus est reliquus: quia si hoc statuatur, gratia iam non est gratia, ut alibi Apostolus dicit. Constat item opera illa non eiusmodi esse, ut coram Dei iudicio subsistere possint. Manent enim in credentibus quoque & renatis peccati reliquiae, quibus illorum opera, quae per se bona & sancta sunt, polluuntur. Fateri hoc cogentur, quicumque diligentius obseruant cogitationes atque desideria, quae inter precandum, inter conciones sacras & quaeuis alia pietatis exercitia nobis obrepunt. Quotquot ergo suorum operum merita ostentare non desinunt, ij & semetipsos non satis nouerunt, & gratiae Dei hostes sunt, quo nihil grauius &

Iustificationis
causa est gratis
Dei.

atrocius dici poterat. Quæ causa est, quod Christus publicanos & meretrices in regno Dei pharisæi præfert, & idem in hos passim admirabili verborum gravitate inuehitur, qui reliquos omnes amicissime inuitat, & conscientiarum pondere depressis refocillationem pollicetur. Fugiant ergo hunc confidentiæ scopulum quicumque serio salutis desiderio tenentur: hinc verò consolationem petant, qui conscientia peccatorum sese exagitari sentiunt. Cur enim ideo desperent, quando nos gratis sola Dei gratia iustificari audiunt?

Iustitia ut nobis
communicetur?

Tertio, qua ratione iustitia nobis communicetur, docet Apostolus, & duo proponit, quorum alterum ad Deum pertinet, alterum ad homines, qui iustificari volunt. Quoad primum, nos iustificari dicit per redemptionem, quæ est in Christo Iesu. Quibus verbis similitudo subest, sumpta ex re forensi aut militari. Ut enim obarati aut bello capti redemptore & pretio redemptionis opus habet: ita nos quoque, qui peccatorum debitis oppressi, adhuc sub diaboli tyrannide captivi detinebamur. Hanc verò nobis in Iesu Christo monstrat Paulus, cuius sententiæ vnanimis scripturæ consensus subscribit. Istas certe Cap. 53. sic de illo vaticinatus est: Ipse vulneratus est propter transgressiones nostras, & afflictus propter iniquitates nostras. Multa pacis nostræ super eum, & in liuore eius sanati sumus. Nos omnes tanquam oves errauimus, quisq; in viam suam: Dominus autem effecit, ut in ipsum incurreret omnium nostrum iniquitas. Possent huius generis multa adduci ex prophetis, quibus plane consentiunt typi sacrificiorum, in quibus victimæ eorum loco cadebantur, qui peccatis suis mortem meruerant. Sed ipse Christus doctrinam hanc confirmat, quando se ideo venisse ait, ut animam suam det redemptionem pro multis. Matth. 20. Et in vltima Cæna sanguinem suum pro multis effundendum testatur. Quod Petrus respexit, quando nos redemptos esse ait, non caducis rebus auro nimirum & argento, sed pretioso sanguine Christi, velut agni immaculati & incontaminati. Quia verò carni absurdum & impossibile videtur, vnum pro omnibus satisfacere, & ideo multi de Christi merito dubitant, addit confirmationis loco: Quem proposuit, id est, præordinauit Deus propitiatorium. Ita verò efficaciam meriti Christi in æterno diuinæ prædestinationis decreto fundatam esse testatur, ut ostendat, Deum non posse eum reijcere, aut eam satisfactionem aspernari ut minus idoneam, cuius ipse author sit, & quam ipse ante mundi constitutionem suo consilio comprobavit. Idem Petrus quoque, docet in eo loco, quem paulo ante adduximus. Propitiatorij autem voce vitur, ad arcæ operculum alludens, ut in Christo præstitum esse ostendat, quod olim in Lege adumbratum fuit. Erat arcæ præsentia & protectionis diuinæ symbolum, & ideo arca fæderis, imò interdum ipse Dominus exercituum dicebatur. Huic impositum erat operculum, cui vtrinq; Cherubim incumbebat, quorum aliis obumbrabatur. Dicebatur operculum hoc propitiatorium, eo quod inde responsa dabat Deus in rebus dubijs, quod fauoris & gratiæ ipsius argumentum erat euidentissimum. Eo autem Christum adumbravit spiritus sanctus, qui ut Deus verus & æternus, ita de patris voluntate nos certiores facit, & eundem nobis placat, dum peccata tollit, quæ illum nobis infensum reddebant. In hunc verò finem iam inde ab æterno illum præordinatum fuisse, multis argumentis probari potest. Huc enim pertinent promissiones primis parentibus & patriarchis datæ, prophetarum item oracula, qui omnes in hoc vno salutem nobis monstrarunt. Sed & ipse pater hoc disertis verbis docet, quando cælitus clamat: Hic est filius ille meus dilectus, in quo placatus sum. Rectè igitur Paulus Christum sic nominando tam Iudæos quàm gentes ab omni externorum sacrorum fiducia ad illum vnum remittit, qui & gratia & iustitiæ Dei mediator adeoque instrumentum est, per quod suâ iustitiâ & regni sui hereditatem ille nobis offert. At simul docet hic locus, quàm grauis peccati culpa sit, quando non aliter quàm filij Dei sanguine redimi aut dissolui potuit: quantus item sit erga nos Dei amor, qui filium suum pro nobis ἀντίλυτρον, id est, pretium redemptionis fieri voluit. Quod vnum si rectè consideretur, iam neq; peccati blanditias admitteremus, quibus nos in nassam suam Diabolus allicit, neq; in tentationibus de Dei gratia & bonitate desperabimus. Quid enim negaret in se credentibus, qui filium vnigenitum pro nobis dare dignatus est? Sufficit præterea locus hic confutandis superstitionibus, quibus multi redemptionem suam in ceremonijs frigidissimis & suorum operum meritis quarunt. Quia enim Christum pro nobis redemptionis pretium & propitiatorium fecit Deus, huius æterno decreto reluctantur, quotquot non vno hoc contenti, extra hunc nouas pro peccatis satisfactiones fingunt.

Porro frustra nobis redemptionem & iustitiam offerret Deus, nisi nos hac eius dona apprehendamus. Itaq, quo nam instrumento id fiat, similiter docet Apostolus, dicens: Per fidem in sanguine ipsius, id est, per eam fidem, quæ sanguine Christi nititur. Sanguinem verò nominat, quia huius merito sumus abluti, & quod sub hoc vniuersum mortis Christi mysterium continetur. Sunt igitur hic quoq, duo consideranda. Primò fide sola hoc Dei beneficium percipi. Est autem hæc firmus & cum certa animi fiducia coniunctus assensus, quo Dei promissiones apprehenduntur. Deinde ne sub fidei nomine quamuis temere in nobis conceptam opinionem intelligamus, qualis eorum quoque est, qui magicis prestigijs confidunt, tenendum est, solam fidem in Christum hoc præconio ornari, quod gratiæ & iustitiæ Dei consortes reddat. Confutatur ergo hic duo fædissimi & noxij errores: alter eorum qui fidem à Christo separant, & ita inane eius vocabulum relinquunt. Quo fit, vt tandè Iudæos quoq, & Turcas absq, Christo seruari posse contendant. Alter eorum est, qui Christum ore quidè profitentur, fidei verò obiecta longè alia sibi faciunt, in quibus spem salutis habent collocatâ. In hoc maxime offendunt Papistæ, qui eorum similes sunt, qui cibos quidem appositos vident, & eosdem magnificè cõmendant, esse autè nolunt. Itaq, isti beneficium Dei in Christo exhibitum prædicare & fidei Christianæ articulos ex ordine profiteri solent: at vbi ad rem ventū est, relicto Christo & merito eius, circa inanes ceremonias & suæ rationis figmenta occupantur. Esuriunt hi semper, neq, vnuquam intra cõscientias suas saturari possunt, quoad fide destituuntur, quæ Christū apprehendit, qui solus est panis ille vitæ, quem celo demisit pater, vt in ipso vitam æternam consequamur. Hoc ergo firmiter tenendum est, iustitiam & salutem omnē in solo Christo nobis offerri, apprehendi autem sola fide, quæ in mortis eius meritum recumbens, nos illi inserit & bonorum eius omnium reddit consortes.

iustitia fide apprehenditur.

Postremò causam finalem siue scopum indicat Paulus, quem sibi Deus in hoc toto negotio propositum habeat, & hæc sic ab illo præordinata esse ait, ad declarandam iustitiam suam per remissionem precedentium peccatorum in tolerantia Dei, ad declarandam (inquam) iustitiam suam in præsentem tempore, vt sit ipse iustus, &c. Dicitur autem bitariam Deus iustitiam suam declarare. Primò, quando peccatorum pœnas exigit, & ita se iudicem iustum esse ostendit. Deinde, quando fidem suam liberat, & quod promisit reipsa præstat. Est hoc sensu accipi debet quod hic dicitur. Eramus enim (vt iam sæpe dictum est) peccatores, & propter peccatum morti æternæ obnoxij. At olim Deus redemptionem promiserat, qui peccati debitum dissolueret, caput serpentis conculcaret, & ex mortis tyrannide liberatos ad sui regni possessionem transferret. Est is filius Dei, qui ex æterno patris decreto in mundū venit, & homo factus ea omnia peregit, quæ ad humani generis redemptionē erant necessaria. Itaq, in hoc nobis placatus pater, & nostris peccatis propter illum ignoscens, se iustum, id est, fidelem & veracem esse declarauit. Estq, hic probè obseruandum, quod iustificationem nostram in gratuita peccatorum remissione nobis Paulus monstrat. Nam qui hoc non intelligunt, iustitiam propriam & essentialē sibi fingunt, quæ & Christi meritum euacuatur, & cuius fiducia elati hoc tam insigni beneficio Dei seipso spoliant. Scimus equidem nos per Christum non modò à peccatis liberari verum etiam regenerari, vt in vitæ nouitate ambulantes iustitiæ & sanctitati studeamus. Sed quia (vt alibi diximus) ad eam perfectionem non possumus peruenire, quæ sola in Dei iudicio consistit, iustificationis nostræ fundamentum nulla ex parte in nostris operibus collocari debet, sed in peccatorum remissione, quæ nobis propter Christum obtingit. Docet hoc ille non obscure, quando Lucæ ultimo dicit: Ita scriptum est, & ita oportuit Christum pati & resurgere à mortuis tertio die, & prædicari in eius nomine penitentiam ac remissionem peccatorum in omnes gentes, &c. Iustificamur ergo, id est, iustitiam apud Deum, eò quod ille Christum vera fide amplexis peccata sua remittit, & eisdem illius iustitiam imputat, qua de re alibi plenius dicitur.

iustificationis nostra finis.

Voluit autem hoc loco Apostolus rem ita proponere, vt simul doceret, quàm latè pateat hoc Dei beneficium. Dicit enim, illum declarauisse iustitiam suam per remissionem precedentium peccatorum in tolerantia Dei, id est, eorū quæ ante Christi aduentum commissa fuerunt, quando (vt Act. 14. & 17. loquitur) fuit omnes gentes suis vijs ingredi, & ignorantie istius tempora dissimulauit. Et mox per expositionem subdit: Ad declarandam iustitiam suam in præsentem tempore, quando nimirū filium nobis redemptorem misit, sicuti olim promiserat. Itaq, Christi beneficium ad omnia secula extendit, vt communem omnium credentium seruatorem esse doceat, tam eorum qui ante eius incarnationem

iustificationis gratia quàm latè pateat.

fidei oculis in venturum respexerunt (sicuti de Abrahamo ipse loquitur) quàm eorum qui nunc & deinceps illum præfinito tempore amplectuntur. Consueat igitur hic Paulus duos errores grauissimos: Primum, eorum qui Christi meritum ad illos modò restringunt, qui illi iam in carnem misso credunt, veteres autem per sacrificia & suorum operum merita seruatos esse contendunt. Constat enim ex hisce verbis, illos quoque ex gratia iustificatos esse per remissionem peccatorum, quam nobis Christus meruit. Imò hoc nomine Dei beneficium Paulus commendat, quòd olim quoque humani generis miseris sit, cum adhuc filij iræ essent omnes homines. Consentit huic doctrinæ quòd Petrus in Synodo Hierosolymitana dixit contra eos, qui patrum exemplo abutebantur, ut Legis iugo eos grauarent qui ex gentibus crediderant. Quid tentatis Deum imponendo iugum super ceruicem discipulorum, quòd neque patres nostri neque nos portare potuimus? Sed per gratiam Domini nostri Iesu Christi credimus nos seruati iri, quemadmodum & illi. Sed & alibi Christus dicitur agnus immolatus ab origine mundi, eò quòd meriti ipsius fructus ad primos vsq; parentes extenditur. Alterum eorum, qui pro veteribus Christum passum, & quoad nos originale modò peccatū eius merito expiatum esse cõtendunt, pro alijs verò peccatis nos ipsos satisfacere oportere. Atqui ad omnia secula eius meritum Apostoli extendunt, & Baptista illum digito monstrans ait: Ecce agnus ille Dei, qui tollit peccatum mundi: quo dicto omne illud complectitur, quòd sub peccati censum venit. Et sanè frustra Euangelium suum in omnes gentes prædicare & eius prædicationem in Ecclesia perpetuò retinere iussisset, si nullus ex eius merito fructus rediret. Quæ item ratio maiores nostros mouisset, ut inter Christianæ fidei articulos peccatorum remissionem retulissent, si Originale peccatum solummodo Christi sacrificio esset sublatum? Nos ergo Apostoli verbis insistamus, & Christum cõmunem omnium seculorum redemptorem esse credamus, cuius merito seruentur, quotquot illum fide non fucata apprehendunt. Ita verò simul Nouatianorum error arguitur, qui per Christum ea modo peccata remitti docent, quæ ante Baptismum designata sunt, ijs verò & pœnitentiæ & gratiæ locum negant, qui post primam pœnitentiam in peccata relabuntur. Abusi sunt illi olim hoc Pauli loco. At quid huius ille dixit, qui non eiusdem hominis, sed omnium seculorum peccata inter se conferre, neq; inter ea distinguere, sed potius Christi meritum commendare voluit, quòd illis omnibus expiandis sufficiat?

Iustificationis
fructus, quoad
Deum & nos.

Porro ne quid hic omittat Apostolus, clausulam subiicit grauem admodum: Ut sit ipse iustus, & iustificans eum, qui est ex fide Iesu. Exprimit his apertius totum huius negotij fructum, qui iam ad Deum quàm ad nos redeat: ut nimirum illius quidem iustitia atq; fides toti mundo innotescat, & simul iustificentur quotquot in Christum credunt, qui nobis ab illo iustitia factus est. Vbi obseruabimus, doctrina hac non euacuari iustitiam Dei, ut hodie hypocritæ vociferantur, sed potius illustrari. Iustitiæ enim est stare promissis: quòd cum ubiq; & semper faciat Deus, nullibi tamen certius sue fidei & veritatis argumentum elidit, quàm quòd tunc quoque fallere noluit, quãdo de filij sui honore et gloria agebatur, qui secundum promissiones ipsius acerbam et ignominiosam mortē subire debebat. Adhæc iustitiæ quoque opus incomparabile est, quòd ne peccata humani generis (cui ignoscere iubebat eius bonitas) impune abirent, ea filij dilecti non minus acerbis quàm ignominiosis doloribus expiari voluit. Celebratur in historijs Zaleucus Rex, qui cum filius adulter factus esset, huic vnum sibi ipsi alterum oculum effodi decreuit, ne Lex de exoculandis adulteris irrita fieret. At quid hoc fuisse dicemus, præter inanem iustitiæ humanæ vmbra, si cum diuinæ iustitiæ seueritate conferatur, quæ in Christi morte patefacta fuit? Merito igitur Paulus hoc loco Dei iustitiam commendat, quæ hoc ipso omnem humani oris eloquentiam superat, quòd eius virtus per Christum in nos vsq; redundauit: ubi ineffabili misericordiæ iustitiam coniunctam, & huius rigorem illius dulcedinæ temperatam videre licet. Nec est quòd peccandi licentiam per nos induci clament aduersarij. Quia enim de fide vera & viuâ loquimur, quæ Christo insitos regenerat, non est periculum, quòd inonestius viuant, qui per illam iustificati sunt: & quæ sint vitæ Christianæ officia, suo loco Apostolus docebit. Ut verò omnem iustificationis nostræ rationem hic locus comprehendit, ita multum facit ad asserendam salutis nostræ certitudinem. Quia enim huius causa efficiens est Dei gratia & misericordia, quam perennem & inexhaustam esse constat, non est, quòd de eius perpetuitate quicquam dubitemus. Deinde cum æterno Dei decreto negotium hoc totum nitatur, nulla vel mundi vel principis eius potentia illud euertere aut impedire poterit. Quia item Christus nobis propitiatorum factus est, peccata quorū non ab

non obstant, quò minus nobis pater placatus sit, qui eius sanguine abluti sumus. Accedit his, quòd de Dei quoque gloria hic agitur, quando suam iusticiam atq; fidem ita declarare voluit. Quis ergo pueret eum promissionibus iam obsignatis filij sui sanguine deesse velle, qui olim illas tanta fide præstiterit? Adde istis omnibus arrhabonem salutis, spiritum sanctum, in quo clamamus Abba pater, & qui cum veritatis spiritus sit, nos inani persuasione nequaquam ludificat. Est ergo salus nostra certa & inuita: quò magis nos anniti decet, ut constanter perseueremus in Mediatore eius, Iesu Christo, & huic in spiritu & veritate seruiamus. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

H O M I L I A XIX.

Vbi igitur gloriatio? exclusa est. Per quam legem? operum? Non, imò per legem fidei. Colligimus ergo fide iustificari hominem absq; operibus legis. An Iudæorum Deus solum? annon & gentium? certè & gentium. Siquidem unus Deus est, qui iustificabit Circumcisionem ex fide, & præputium per fidem. Legem ergo inanem reddimus per fidem. Absit, imò Legem stabilimus.

ET si homo, quantus quantus est, peccator sit, & ea quoq; sit naturæ nostræ corruptio, ut ex nobis ipsis nihil possimus, tanta tamen est simul nostræ carnis arrogantia, ut pleriq; salutem in suorum operum meritis & propria iustitia quærant. Exempla eius non modò in Iudæis & gentibus habentur, vel etiam illis, qui hodie adhuc superstitionibus addicti sunt, verumetiam in multis, qui aliqua Christi cognitione illuminati, fidem in illum proficiunt. Quàmuis enim ore Christum unicam iusticiam & unicum salutis authorem agnoscant, recurrit tamen subinde innata carni fiducia, qua fit, ut & se ipsis nimium placeant, & suam dignitatem aliquo modo coram Deo ostendent. Quia autè error iste veram Iesu Christi cognitionem obscurat, & à via salutis abstrahit, illum crebrò & diligenter oppugnari necesse est. Fecerunt id passim Apostoli, & inter hos maxime Paulus, electum illud Dei organum, cum alibi tū in hac epistola, cuius doctrina perpetuò in Ecclesia retineri debet. Et hætenus quidem omnes homines peccati reos egit, iusticiam verò & salutem monstravit in sola Dei gratia, qui propter Christum propitius esse velit omnibus, qui hunc fide vera amplectantur. His in presenti translationis huius conclusionem infert, quæ multa continet quæ ad nostræ fidei institutionem faciunt, & quorum cognitio hodie imprimis necessaria est, quando de eadem causa passim disputatur.

Et primò quidem quasi insultans humanæ iustitiæ meritis, omnem hypocritarum confidentiam reprimat. Vbi igitur gloriatio? Quasi diceret. Si Deus gratis iustificat per fidem in Iesum Christum, quid habet homo quo gloriatur? Annon exclusa est omnis gloriandi materia siue occasio? Per quam verò Legem? Operum ne? Nequaquam: imò per legem fidei. Vtitur autem Legis vocabulo pro Iudæorum more, de doctrina loquens, & Legem operum dicit eam doctrinam, quæ nos operibus iustificari tradit: Legem fidei verò eam, quæ iusticiam monstrat in merito Christi, qui sola fide apprehenditur. Itaq; sensus verborum est, non habere homines quo glorientur in Dei conspectu, & omnem gloriandi materiam sublatam esse, non quidem per eam doctrinam, quæ operum meritum statuit, sed per Evangelium, quo fides in Christum traditur, qui nobis unicus iustitiæ & salutis author est. At quærent hoc loco nonnulli, quomodo gloriationem propriæ iustitiæ nobis per Legem auferri & eripi neget, cum illud maxime faciat, quando corruptionem nobis inherenter arguit, & tales esse ostendit, qui ad Dei tribunal nullo modo consistere possumus, si suo iure ille nobiscum agat? Sed Paulus hic ad eam Legis conditionem respicit, quæ ei propria est, quòd nimirum iusticiam & salutem ijs pollicetur, qui ipsam factis præstant. Dicit ergo non potest, quòd gloriationem operum excludat, cum ad illa nos remittere videatur. Alia autem est Legis fidei, id est, Evangelij conditio. Hoc enim tunc nos in Christo iustificari & seruari docet, si illi credamus: & quia iusticiam extra nos monstrat in solius Christi merito, rectè & verè omnem gloriationem excludere vel nobis auferre dicitur. Nec temere sic loquitur Paulus, quando ei cum illis res erat, qui Christiani quidem haberi volebant, Legem verò cum Evan

Hypocritarum
confidentiam re-
primit.

gelio commiscebant, quando illius opera ad iustitiam & salutem necessaria esse vociferabantur. Ostendit ergo ipsos ea doctrina confutari, cuius sectatores volebant censeri.

Lex & Evangelium sibi invicem opponuntur.

Nos verò hic observabimus, quòd Legem & Evangelium directè inter se opponit, omnemq; operum gloriationem ita è medio tollit, ut iustificationis laudem soli fidei in Christum transcribat. Pugnans ergo inter se iustitia operum & iustitia fidei, quòd Dominus noster apud Lucam Cap. 18. eleganti parabola docet. Inducit enim pharisæum, qui operum fiducia turgidus dicebat: Domine, gratias tibi ago, quòd non sim ut reliqui homines, rapaces, iniusti, mæchiz ieiuno his in hebdomade, decimo omnia quæ possideo. Huic autem opponit publicanum qui peccatorum conscientia convictus atque prostratus non audebat oculos ad cælum attollere, sed in solam Dei gratiam respiciens percutiebat pectus suum, & orabat: Deus, propitius esto mihi peccatori: Et mox suam de utroque sententiam ferens Dominus ait: Dico vobis, descendit iste iustificatus domum suam potius quàm ille: quia quicumque se extollit, deprimetur: & qui se deprimat, extolletur. Quem locum si cum presenti conferas, patebit, eos qui operum suorum meritis nituntur, directè in fidei Christianæ Leges peccare, & ita sibiipsis exitium sponte accersere. Fidei enim proprium est, gloriationem omnem excludere. Quòd utinam Monachi observarent, quorum religio atque fiducia solis operibus nititur, & quidem ijs, quæ humanis traditionibus commendantur, & quibus nihil frigidius aut ineptius excogitari poterat. Si enim lex fidei Christianæ ijs operibus gloriari prohibet, quæ secundum Dei legem sunt, absurdum planè, imò impium fuerit, humanarum traditionum operibus tantam gloriam deferre, ut nos per illa aliquid mereri dicamus. Clamant illi nos hæresim fecisse, quando hominem sola fide in Christum iustificari dicimus, at nos ex hisce Pauli verbis rectius dicemus, ipsos à fide Christiana alienissimos esse, cum contra præcipuam huius legem atq; conditionem, suorum operum iustitiam constitutuere non erubescant.

Sola fide homines iustificatur

His verò præmissis, principalem propositionem & statum huius tractationis reperit: Colligimus ergo fide iustificari hominem absq; operibus Legis. Est hæc propositio bimebris. Primò enim iustificationem fidei tribuit, quam instrumentum esse nuper diximus, quo illa in Christo apprehenditur. Deinde verò Legem cum suis operibus ab hac gloria excludit. Ex his autem nos rectè colligimus cum multis ex veterum patrum numero, nos sola fide iustificari, quàmvis exclusivæ particula *SOLA*, à Paulo non exprimitur. Quia enim in hac causa duo hæc, Fides & Opera, sola in controuersiam veniunt, hæc autem Apostolus simpliciter excludit, sola fides reliqua sit oportet, cui iustificationis gloria in solidum cedat. Est hoc hodie probè observandum propter aduersarios Sophistas, qui fide in Christum nos iustificari fatentur, sed non sola. Ita verò partialem (ut nuper diximus) iustitiā constituent, quæ partim fidei, partim operibus tribuatur, & hoc vnum agunt, ut saltem aliquis locus in iustificationis causa operibus nostris relinquatur, ut aliquando his fidem subijcere, & liberi arbitrij atq; suorum meritorum regnum rursus stabilire possint. Et hoc quidem dolo illos multis nostro seculo imposuisse scimus, qui minus providi illis locutiones aliquas concesserunt, quibus postea aduersus veram iustificationis doctrinam illi abusi sunt. Quoties ergo de iustificationis causa agitur, nos simpliciter cum Paulo dicamus, hominem fide iustificari absq; operibus Legis.

Paulus & Iacobus cõciliatur.

Obijciunt illi nobis Iacobi Apostoli auctoritatem (non contenti nimirum, quæ illorum est impudentia nobis litè mouisse, nisi Apostolos ipsos inter se committant) qui in sua epistola scripserit: Abraham pater ille noster nonne ex operibus iustificatus est? cum obtulisset Isaacum filium suum super altare? Vides quòd fides administra fuerit operum ipsius, & ex operibus fides perfecta fuerit. Et impleta est scriptura, quæ dicit: Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iustitiam, & amicus Dei vocatus est. Videtis igitur, quòd ex operibus iustificetur homo, & non ex fide tantum? Similiter autem & Rahab illa meretrix, annon ex operibus iustificata est, cum excepisset nuntios & alia via emisisset? Videntur hæc inter se pugnare, sed facile conciliari possunt, qui eodem spiritu authore locuti sunt, & reipsa consentiunt, sicuti ex Hierosolymitani Concilij Actis colligitur, ubi non alia Iacobi sententia fuit quàm Petri, cuius verba illic cum Paulinis hisce per omnia conueniunt. Primò enim observare oportet, non cum vno & eodem hominum genere verèque Apostolo negotium fuisse. Paulus enim contra eos disputat, qui quoad vitæ morumque consuetudinem iusti videri poterant, & suæ iustitiæ merito gloriabantur. Iacobo autem cum illis vis fuit, qui cum

cum inhonestè & turpius viuerent, fidei Christiana professione sufficere arbitrabantur. Itaq; non eodem sensu vocabulis, quæ in hanc disputationem incidunt, vsi sunt. Et Paulus quidem sub fide certum firmiterq; animi assensum intelligit, quo Christum & in hoc nobis oblatas salutis promissiones recipimus: Iacobus verò fidei nomine abutitur pro inani professione, quæ prophani isti sese venditabant. Quoad iustificandi verbum, noster Apostolus de causa efficiente disserit, quæ nos coram Deo iustos & acceptos reddit, & hanc nobis in fide monstrat, eò quòd per hanc Dei gratia & Christi meritum nobis communicatur. Iacobus autem de effectis iustitiæ loquitur, quæ nos reuera iustificatos esse declarant. Præterea operum nomine ea intelligit Paulus, quæ iustificationem præcedunt. Iacobus verò ea, quæ hanc sequuntur. Itaq; si vtrumq; simul coniungas, hanc Apostolicæ doctrinæ summam esse patebit, Hominem non alia ratione coram Deo iustificari, quàm fide in Christum, qui vnicus gratiæ Dei & iustitiæ veræ nobis mediator est: ex operibus autem aparere, num quis veræ fide præditus & proinde reuera quoq; iustificatus sit. Ideo non sufficere inanem & otiosum fidei professionem (quæ Iacobus fidem mortuam vocat) sed fide veræ, id est, viua & efficaci opus esse, quæ bonæ arboris instar se dignos fructus ferat. Et huic sententiæ fauēt exempla, quibus Iacobus vtitur. Constat enim Abrahamum annis aliquot, priusquam Isaacum immolare decreuisset, Deo credidisse, & eam fidem illi imputatam fuisse ad iustitiam. Quòd ergo ex immolatione filij iustificatum dicit Iacobus, non aliter accipi debet, quàm quòd eo facto iustitiam illam declararit, quæ ipsi per fidem in semen promissum obligerat. Docet idem Deus, quem Abrahamo tunc dixisse Moses scribit: Iam cognoui quòd timeas Deum, quia non pepercisti filio tuo vnico propter me. Atqui iam pridem, imò antequam mundi fundamenta iacerentur Abrahamum nouerat Deus: ita tamen humano more loquitur, vt eius fidem atq; iustitiam nunc verè patefactam esse ostendat. Vt ergo summatim rem omnem comprehendamus, per solam fidem in Dei conspectu iustificatus est Abraham, cum prius idololatri conuersaretur, neq; aliquid haberet, cuius gratia illum sibi deligeret Dominus: iustitiam verò hanc postea operibus declarauit, quæ ex fide illa emanarunt. Eadem est Rhababæ meretricis ratio, quæ priusquam exploratores à Iosua submissos exciperet atq; tueretur, iam ante ex operum Dei relatione fidei veræ semina conceperat, quæ causa fuit, quòd Dei timore serio afficeretur, & huic populo coniungi cuperet, quem illo tam propitio vti videbat, idq; postea hoc tam præclaro hospitalitatis officio declarauit. Neminè ergo hypocritarum sophistica moueat, sed Apostolorum doctrinæ insistamus, cuius summam Paulus in presenti proponit. Hæc enim omnem salutis gloriam vni Deo transcribit, et cauet ne quòd huius est, sacrilega arrogantia nobis ipsis vendicemus. Eadem salutis certos reddit, & sola conscientias tranquillat, quæ non possunt non fluctuare, quàm diu in suorum operum meritis aliquid præsidij collocat, cum in illis nihil videant, quòd Dei iudicium sustinere possit. Adhæc carnis licentiam fortissimè frænât & reprimat, quando & Dei amorem in animis nostris accendit, & timorem eius verè ingenuum parit, ne eius patris iram prouocemus, cuius tanta fuit erga nos indulgentia, vt filium vnigenitum pro nobis dederit.

Ceterum probat propositionem suam Paulus argumento, quòd ex Dei natura desumit, & hoc ita enuntiat, vt absurditatem indicet, quæ sequitur, si iustitiam nobis ex Lege contingere dicamus. An Iudæorum Deus solus? annon & gentium? certè & gentium. Argumentum ita formabis: Si iustitia ex Legis operibus obtingit, Deus partialis erit, vt qui neglectis omnibus alijs gentibus, solius Iudaici populi salutem cōsulerit. At Deus non eiusmodi est, sed communem omnium gentium Deum & saluatorem esse constat. Ergo opera Legis non iustificant. Vis argumenti in eo est, quòd Lex Mosaica solis Iudæis data esset, eoq; efficacius per illud confutabantur Iudæi, quòd ipsi illa tanquam suo peculio gloriarentur, & propter illam gentes reliquas fastidirent. Addit tamen amplioris confirmationis ergo: Siquidem vnus Deus est, qui iustificabit Circumcisionem ex fide, & Præputium per fidem. Circumcisionis nomine Iudæos, per præputium verò gentes incircumcisas intelligit, & rursum ex Dei natura, qui vnus & solus est, argumentatur. Quia vnus atque idem omnium gentium Deus est, vnam quoq; et eandem rationem iustificationis esse oportet, quæ ipsi homines coniungantur. Atqui hæc non potest esse Lex, quæ solis Iudæis est data. Ergo fides sit oportet, quam ille in omnes gentes prædicare iussit. Atqui Deum non Iudaici solum populi, sed gentium omnium Deum atque vindicem esse, multis argumentis probatur. Ex vno enim sanguine (vt Paulus Athenis dicebat)

Deus idem Iudæorum & gentium.

fecit vniuersum genus hominum, & vnus omnium gentium pater est Adam, qui primus promissionem futurae redemptionis accepit, ut illam ad omnem eius posteritatem pertinere constaret. Deinde etsi Iudæis solis data sit Lex per Moysen promulgata, prius tamen omnium hominum animis Lex natura insculpta fuit, qua Legis scriptæ præcipua capita contineri alibi diximus. Et gentes quoque ad promissæ salutis societatem pertinere non modò prophetarum vaticinia de illis vocandis, verum etiam ipse Christus aperte docet, quando Euangelium omni creaturæ prædicari iussit. Cum ergo sola fidei doctrina omnibus gentibus communis esse debuerit, illam quoque vnicam rationem esse patet, qua homines iustificentur. Id verò eiusmodi verbis docet Apostolus, ut Iudæos ridere videatur, qui adhuc superba sua gentis fiducia reliquas omnes contemnebant. Ait enim: Vnus est Deus, qui iustificabit Circumcisionem ex fide, & Præputium per fidem. Quasi diceret. Scio Iudæos sibi quid peculiare præ alijs gentibus vendicare, sed reuera sola fides est, qua iustificari possunt tam Iudæi quam gentes. Quod si verò cui lubet discrimen aliquod constituere, agedum hoc sit, quod Iudæi ex fide, gentes per fidem iustificantur. Atqui cum vtraque locutio eundem sensum habeat, satis apparet, discrimen illud quod Iudæi quærebant ridiculum esse, & in verbis potius quam in re ipsa consistere.

Dei imperio
omnes subsunt.

Est autem alias quoque ob causas probè observandum, quòd vnus omnium gentium Deus esse dicatur. Docent id passim sacrae literæ. Daniel huic omnes linguas & regna omnia subesse, & illum regnorum omnium vices administrare testatur. David verò gentes omnes Christo in hereditatem datas esse ait à patre. Et hunc omnium gentium curam habere historia omnes docent, & ipsi quotidie experimur. Seruit hoc consolationi omnium hominum mirifice, quando intelligunt se quoque sub Dei protectione esse, & res suas omnes diuinæ providentiæ consilio gubernari. Hinc certè consolationem petere docet Christus aduersus inopiam & famis periculum, in persecutionibus item & quibuscunque alijs aduersis, quæ in hoc seculo agentibus accidere solent. Vide Math. 6. & 10. Singuli ergo sibi applicent quæcunque de Dei bonitate, iustitia, veritate, sapientia, omnipotentia & maiestate dicuntur, & Deum ipsis talem fore cogitent, quando constat, illum neminem à se reiicere, nisi qui sponte ab ipso secessionem fecerit. Adhæc institutioni etiam nostræ seruit ista consideratio. Admonet enim omnes homines Dei imperio & legibus subiectos esse, cuius singulos meminisse oportet, ne quis se exemptum arbitretur quoad morum aut fidei præcepta. Quia enim omnium hominum vindex & gubernator est Deus, ad omnes pertinet quicquid ille de vitæ innocentia, de charitatis mutua officijs, de humilitate, de iustitia, de fide item & religione præcipit. Errant ergo vehementer, qui propter sublimiorem alicuius dignitatis gradum sibi plus quiddam quam alijs licere putant, neque cogitant eò plus se debere Deo, quò plus acceperunt. Nec minus hic confutantur, qui vnumquemque in sua religione, vel potius superstitione seruari posse contendunt. Quæ opinio hodie multos seducit, eò quòd mundo plausibilis & charitati consentanea esse videtur, quæ monet ne quem temere damnemus. Conferunt illi Deum potentissimo Monarchæ, qui multas atque diuersas gentes suo sub imperio contineat, & quamuis non ipsam omnium mores atque ritus sint, gratum tamè & acceptum sibi habeat obsequium quod singuli pro sue gentis more sibi præstant. Ita Deum fingunt, qui etsi non eadem sit religionis facies apud omnes gentes, singulos tamen admittat, qui ipsius colendi studio & bona animi intentione ad ipsum accedunt. Atqui Paulus argumentum hoc in ipsos retorquet, & quia vnus est omnium gentium Deus, vnam quoque & eandem rationem esse colligit, qua homines iustificentur, & hanc nobis in fide Christi monstrat: nimirum quòd sciret, neminem sine hoc ad patrem venire & cum eo reconciliari posse. Docet præterea locus iste, neminem propter genus aut nationis discrimen à nobis contemni debere. Quia enim omnes ad Deum pertinent, impia nimis insolentia fuerit eum fastidire, quem ille pro suo agnoscit, & qui per fidem in Christum nobis frater factus est. Peccant in hoc multi hodie, qui Christianissimi videri volunt, quos ego cogitare velim (quando non alijs rationibus mouentur) hoc ipsos cum Iudæis commune habere, qui simili arrogancia olim reliquas gentes cõtempserunt, imò odio persecuti sunt. Quàm verò absurdum & iniquum est, homines Christianos ijs moribus viuere, quos olim in Iudæorum gente Deus damnavit?

Lex per fidem
non euacuatur,
sed stabilitur.

Sed redeamus ad Pauli disputationem, qui Iudæorum obiectioni respondet: Legem ergo inane sine inutilem reddimus per fidem? Ita enim tunc Iudæi Apostolis Euangelium prædicantibus ob-

Reperio

strepere solebant: Si absq[ue] operibus legis sola fide in Christum iustificamur, ergo lex inutilis est. & frustra hanc olim Deus promulgauit. Similes Iudaeorum sunt, qui hodie nobis ogganiunt: Si legem nemo prestare potest, neq[ue] aliqua est apud Deum humanae iustitiae ratio, sed sola fide iustificamur, cur legem dedit Deus? cur ea exigit, quae factu impossibilia sunt? Et mox plenis velis aduersus Euangelij doctrinam inuecti per nos Deum iniquitatis insimulari, leges bonas aboleri, licentiam induci, iustitiam euerti & omnem disciplinam e medio tolli vociferantur. Sed vrisque vno verbo respondet Paulus: Absit. Quasi diceret: Sunt haec indigna auditu, & a doctrina fidei alienissima. Imò legem stabilimus, id est, ratam & efficacem reddimus, ut suum finem attingat, cuius ergo illam Deus promulgauit: qui est, ut vera sui cognitione nos illuminet, & in illo beatos reddat: Loquitur autem de tota lege, tam morali quam ceremoniali, & vtramque per euangelij doctrinam stabiliri testatur. Quoad enim moralem, arguit quidem illa innatam nobis corruptionem, & damnationis obnoxios esse docet: id verò non ideo facit, ut in desperationem adductos miserè perdat, sed ut ad Christum nos deducat, in quo satisfactionem & iustitiam nobis monstrat. Quo nomine illam Paulus ad Galatas scribens paedagogo similem esse dicit. Stabilitur autem haec legis pars per fidem, quando hac Christum amplectimur, in quo renati nouis viribus instauramur, ut velimus quod Deo placeat, & ea etiam prestare incipiamus, quae prius nobis impossibilia erant: ut nimirum Deum amemus ex toto corde, eundem ex fide inuocemus, & propter illum homines quosuis diligamus, quos ille nobis commendauit. In quibus ut legis impletio, quoad nos, consistit: ita eiusmodi sunt, ut sine fide prestari nullo modo possint. Quoad verò Ceremonias, aboleuit quidem has Christus sua morte, at quod illis figurabatur nequaquam sustulit. Scimus enim has promissae in illo redemptionis umbras suae typos fuisse, qui simul ipsis occupatos de veteris hominis mortificatione admonebant. Itaque per euangelium ista quoque legis pars stabilitur, quando docet ceremonias non inanes, sed iam exhibita salutis sacramenta fuisse, simulque Christum nobis praesentem sistit, quem veteres venturum expectabant: atque grauius monet & urget, ut carni & mundo mortui in vitae nouitate ambulemus & nos Deo sistamus viuentem hostiam. Ergo etsi sola fide in Christum iustificemur, non tamen ideo legem inutiliter dedit Deus, neque ista per Euangelium prophanatur, sed per hoc eius veritas atque virtus elucescit, quae nulla est, nisi illius lucem inferas. Neque etiam morum disciplina per fidem iustificantem euertitur, cum eadem omnes homines ab obedientia, quam Deo debemus, obstringat. Obseruent autem Pauli exemplum omnes ecclesiarum ministri, ut ipsi quoque in euangelij praedicatione eam cautionem adhibeant, ne per illam lex Dei aboleatur suae prophanetur. Quod tunc probè cauebunt, si Iesum Christum sincere praedicent, & in hoc praestitum aut exhibitum esse doceant, quicquid olim promissum & adumbratum fuit: horrentur item omnes homines ad fidei obedientiam, quae se illi verè insitos esse declarent. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum, Amen.

C A P V T IIII.

Quid ergo dicemus Abrahamum patrem nostrum inuenisse secundum carnem? Nam si Abrahamus ex operibus iustificatus fuit, habet quod gloriatur, at non apud Deum. Quid enim scriptura dicit: Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei pro iustitia. At qui ei qui operatur, merces non imputatur ex gratia, sed ex debito. Ei verò qui non operatur, sed credit in eum qui iustificat impium, imputatur fides sua pro iustitia. Sicut etiam Dauid definiebat beatificationem hominis, cui Deus imputat iustitiam absq[ue] operibus: Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum obiecta sunt peccata. Beatus uir, cui non imputauit Dominus peccatum.

VE M A D M O D V M peccata nos à Deo separant, quæ vera & vnica omnis miserie & perditionis causa est: Ita hominum felicitas in eo potissimum consistit, vt peccatorum culpa liberati cum Deo in gratiam redeant. Nihil ergo nobis tam necessarium est, quàm vt iustificationis istius veram rationem teneamus. Qui enim in ea probè instituti sunt, ij facile omnes errores atq; superstitiones relinquunt, quibus pleriq; decipiuntur. At qui hoc mysterium ignorant, ij non modò per omnis generis errores misere vagantur, verumetiam à salutis via abhorrent, eò quòd hanc vel bonis operibus inimicam esse, vel saltem nihil aliud nobis conferre putant, quàm quòd sine Christo & fide Christiana haberi possit. Tales olim suo tempore multos fuisse queritur D. Augustinus, qui Christiani fieri volebant, quòd operibus suis confisi se sibiipsis sufficere putarent. Dicebant enim: Bene viuere opus est. Quid mihi præcepturus est Christus vt bene viuam? Iam bene viuo, quid mihi necessarius est Christus? Nullum homicidium, nullum furtum, nullam rapinam facio, res alienas non concupisco, nullo adulterio contaminor, &c. Quorum similes hodie multi audiuntur, qui cum fidei mysteria prorsus ignorent, in sola opera externa intenti, clamant: Non video melius eos viuere qui euangelium audiunt & religionem nuper reformatam sequuntur, quàm nos qui patrum vestigijs insistimus. Idem vtrinq; mores, & eadem studia visuntur. Quid ergo opus est propter doctrinam hanc tumultuari & pericula noua sibi indies accersere? Et tales quidem sunt, qui præ alijs boni & iusti censi poterant. Ideo Paulus non temere tanta diligentia vitatur, vt doceat nos absq; nostris operibus sola fide in Christum iustificari. Quod nuper argumentis ex Dei natura desumptis probauit, & simul ijs respondit, qui per fidei doctrinam legem aboleri aut euacuari putabant. Sequuntur nunc hoc cap. argumenta alia, quibus idem euidentissime demonstrat.

Iustificatio fit
dei exemplo
Abrahami probatur.

Initiò autem exemplum adducit, cùm quòd magna exemplorum virtus est in illustrandis ijs, quæ obscuriora esse videntur, tum vt simul doctrinam hanc nouitatis suspicione liberet, quæ aduersarij eam vulgo inuisam facere conabantur. Cumq; multa producere posset, Abrahamum præ omnibus alijs deligit: primò quidem, quòd Iudei hoc patre imprimis gloriarentur, & proinde eius exemplum non possent reiicere, quasi nihil ad se pertinens. Deinde quia patris credentium nomen iam obitauerat, vt vulgò filij Abrahami dicerentur, quos hodie catholicos & orthodoxos dicere solemus. Et quia cum illo fædus salutis Deus instaurauerat, non dubium est, in ipso exemplum iustificationis propositum fuisse, quod omnes homines obseruare & imitari debeant, quando eadem omnium natura & conditio est. sicuti antea prolixè demonstrauit. Fuit præterea Abraham singularis amicus Dei & virtutibus eximijs illustris, adeò vt si quisquam mortalium ex suorum operum meritis iustificatus censi debeat, hæc laus illi sit potissimum transcribenda. Nam vt à fonte virtutum, fidei obedientia, exordiamur, quis vnquam Deo similem præstitit, cuius iussis ita se accommodauit, vt relicto solo natali, in terram alienam & incognitam migrarit, & tandem ex Sara sibi natum diuq; exoptatum filium propria manu immolare paratus fuerit? Constantiam quoq; fidei inuictam declarauit, quando in plurimis grauissimisque tentationibus Deo firmiter adhæsit, adeò vt neq; famis & exilij molestie, neq; bis raptæ vxoris periculum, neq; domesticæ lites, neq; vicinorum proteruia illum à vero cultu & fidei veræ professione reuocare potuerint. Neq; minor eius fides atq; probitas erga homines fuit, quod eius cum Lotho & vicinis actiones abunde docent. Cùm enim inter suos & illius seruos rixæ frequentes exorirentur, ille etsi maior natu & patruus esset, spontè tamen suo iure cessit, & Lotho potestatem fecit eam terræ partem deligendi, quam sibi commodissimam putaret. Animi vero fortitudine tanta præditus fuit, vt Orientales reges, qui Sodomæis & reliquis vicinis prælio victi cum præda ingenti ad sua reuertebantur, ipse cum paruis copijs insequi ausus fuerit, & illorum exercitu caeso, prædam omnem recuperarit. Quo facto non priuatum commodum aut opes maiores quaesituit, sed hoc vnum spectauit, vt & nepotem suum ex hostium manibus eriperet, & bonam ijs gratiam referret, quorum hospitio (vt ita dicam) ipse homo peregrinus & advena utebatur. Quid verò singula eius enumerem, quando vix vllum tempus tanti viri virtutibus recensendis sufficere possit. Videamus potius, num operibus suis iustificatus sit apud Deum, & de hoc Apostolum audiamus loquentem, qui sic ait: Quid igitur dicemus Abrahamum patrem nostrum inuenisse secundum carnem? Videtur quæstionem hanc ex aduersariorum obiectionibus desumpsisse, qui Abrahami nomen nunc

quam

quam non in ore habebant. Quasi diceret: Audio vos de Abrahamo magnifice loqui, & patrum fide atq; religione gloriari. At non sufficiunt ista ad salutem. Videndum potius est, quæ Abrahami & aliorum patrum fides fuerit, & unde illi suam apud Deum habuerint dignitatem. Vt ergo nunc de Abrahamo patre nostro agamus, quid obsecro ille inuenit, id est, adeptus est aut obtinuit (sic enim inueniendi verbo Hebræi vtuntur) secundum carnem, id est, quatenus homo fuit, aut per opera, quæ secundum carnis rationem & proprijs viribus fecit? Prudenter verò Abrahamum suum quoq; patrem agnoscit, ne hunc aspernari aut impiam à patrum fide secessionem fecisse videatur. Interrogatione etiã vtitur, ita Iudæos aduersarios prouocans, vt liberè dicant quicquid ad causæ suæ defensionem facere arbitrentur. Et cum non ignoraret, illos non habere quod dicerent, ipse respondendi partes in se recipiens, ostendit, ne ipsum quidem Abrahamum suis operibus iustificatum fuisse, sed ex gratia illum quoq; habuisse quicquid habuit. Nam si Abraham (inquit) ex operibus iustificatus fuit, habet quod gloriatur, id est meritum habet quo fidat. Quibus, ex ijs quæ nuper dixit, inferri debet: Sed non habet quod gloriatur apud Deum, cum omnem gloriationem exclusam esse nuper docuerimus. Ergo non est iustificatus ex operibus. Diserte verò tribunalis Dei meminit, ne quoad homines quoq; Abrahamo omnem iustitiæ laudem adimere videatur, vtq; ostendat, se de ea iustitia nunc agere, quæ nos in iudicio Dei tueri potest, ne ad mortis aeternæ pœnas damnemur.

Possumus autem nos etiam simili ratione aduersarijs nostris respondere, qui Diuos cœlites nobis obijciunt, & horum autoritate abutuntur, vt euangelij doctrinã simul atq; nos inuidia grauent, quasi suis illis honorem inuideamus, & eximias, quibus ornati fuerunt, virtutes negemus. Dicamus ergo illis quoq;: Quid verò Diui illi secundum carnem, id est, ex seipsis habuerunt, quod apud Dei tribunal gloriarentur? Annon homines fuerunt, iisdem quibus & nos affectibus obnoxij? Annon nobiscum orarunt: Ne ingrediaris Domine in iudiciũ cum seruis tuis: Remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris? Annon Mariam virginem archangelus Gabriel nupsit, id est, ex gratia dilectam, & eandẽ apud Deum gratiã inuenisse dicit? Quis verò operum meritis locus est, vbi gratia predicatur? Annon apostolorum omnium vox est: Gratia Dei sumus quod sumus? Annon ijdem epistolæ suas comuni & quasi recepto more exordiuntur: Gratia vobis & pax à Deo patre? &c. Annon apud Isaiam fatentur iustitiam suam esse instar sordidorum centonum? Deniq; vt vno verbo omnia dicam, annon vnanimi consensu omnes homines ad solam Dei gratiã remittunt, cuius Mediatorum esse docent Iesum Christum? Quam doctrinam non verbis modò disertis tradiderunt, verum etiam proprio sanguine obsignarunt. Et vt vnum addam, quem dabimus ex omni sanctorum numero, qui aliquem ex defunctis patribus inuocant, aut ex illis sibi aduocatos apud Dei tribunal quasuerint? Vt ergo Paulus Abrahami exemplo contra Iudæos vtitur, qui illum semper in ore habebant: Ita hodie sanctorum exempla validissime in Papistas retorquere possumus, qui sub illis superstitionum suarum patrocinium querere solent.

At ne quis Paulum aliquid ex suo cerebro proferre diceret, scripturæ testimonium producit, quo suam sententia probet, hic etiam exemplo suo docens, cõtrouersias de doctrina & religione non humanis rationibus, aut etiam nudis exemplis, sed scripturarum autoritate dirimi debere. Vt enim humana ratio in diuinis miserè cecutit, ita nulla etiam exemplorum autoritas est, nisi illa cum Dei voluntate in scripturis reuelata conueniant. Itaq; subiicit in præsentia: Quid enim scriptura dicit? Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei pro iustitia. Extat locus hic Gen. 15. cap. vbi Abrahamo à cæde Orientalium reuerso Dominus dixisse legitur: Ne timeas Abram, ego clypeus tuus sum, & merces tua admodum ampla. Cum verò ille promissione ista minus afficeretur, eò q; sobole careret, cuius prisci patres propter promissi seminis spẽ auidissimi fuerunt, & diceret: En mihi non dedisti semen, & ecce filius tuus, is erit haeres meus: iterum illi dixit Dñs: Hic non erit haeres tuus, sed qui egredietur de vtero tuo, is erit haeres tuus. Inde illo foras educto ait: Suspice quasò cælum, & numera (si potes) stellas: sic erit semen tuum. Quibus verbis Moses subdit: Credidit Abraham Deo, & imputauit ei (scilicet Deus hanc fidẽ) pro iustitia. Paulus autem Græcam interpretationem secutus, quæ tunc vulgò recepta erat & loci sensum clarius reddidit, passiuo verbo vsus est, Imputatum est ei, &c. Pulchrè autem huius disputationis instituto locus iste seruit. Primò enim de sobole ex Abrahamo nascenda hic agitur, in qua primas tenebat Christus, quẽ patres summo animi desiderio expectauisse, modò diximus. Et quamuis Moses de Abrahami posteritate simpliciter loq; videatur, cõstat tamẽ, illũ in promissum semẽ mulieris

Diuorum exēpla in horum cultores supersticiosos rectorum.

Abrahami exemplum scripturis confirmatur.

respexisse, quod promissionum omnium fundamentum esse patres non ignorabant. Testatur hoc ipse Dominus Ioan. 8. sic loquens: Gestiuit Abraham ut videret diem meum, & vidit atq. gauisus est. De fide ergo in Christum locus iste Moysi rectissime exponitur. Deinde quamuis multis virtutibus & egregie factis iam ante illustris fuerit Abraham, iusti tamen titulum nunc de num illi concessit Deus, quando promissioni huic firmo animi assensu credidit. Itaq. nihil commodius & efficacius adduci poterat contra Iudeos, qui Abrahami auctoritate aduersus veram fidei doctrinam abutebantur. Et non minus nobis etiam seruit exemplum hoc, ut nostri seculi phariseos confutemus, qui suorum operum iustitiam ostentare non desinunt. Quam enim absurda & stulta sit hæc illorum confidentia, hic luce clarius apparet. Nam quem dabant illi ex toto suo grege, qui cum Abrahamo conferri mereatur? Non habuit tamen hic quo gloriaretur apud Deum, quamuis opera eius omnia ex fide manarent, eò quod hæc quoq. Dei donum sit, ut alibi docemur. Que ergo insania fuerit, hypocritarum vanissimorum operibus, quæ absq. fide fiunt, hoc tribuere, quod Abrahamo patri credentium negatum fuit? Absq. fide autem illorum opera fieri dicimus, quia humanis solum traditionibus nituntur, quas à fide alienissimas esse constat, eò quod hæc in solum Dei verbum intentæ sūt. Clamant illi à nobis Diuos contemni: non vident autem quanto maiorem illis iniuriam ipsi faciant, quando se ipsos illis longè præferunt. Quid verò de alijs dicemus, qui non contenti suorum operum iustitiam constituisse, eorumdem merita alijs etiam diuendere non verentur, quasi tanta in ipsis iustitiæ plenitudo sit, ut in alios possit redundare. Est hæc superbia plus quàm pharisaica, & indigna planè Christiani auribus.

Paulus locum
Gene. 15. exponit.

Porro ipse Paulus adductum modò scripturæ locum interpretatur, & exemplum hoc latius extendit, ut communi omnium institutioni seruiat. Vbi obseruari debet inter alia, quàm diligenter scripturas legerint apostoli, & singulas quoq. voces expenderint, & quo studio nos etiam in illis versari debeamus. Docemur item scripturas in ecclesia non modò recitari debere, verum etiam exponi & ad singulorum institutionem accommodari, ne inani sono aures auditorum feriant. Monet hoc alibi Apostolus quando ministri esse ait, ut verbum Domini rectè secare norit, & illud singulis applicet, prout opus esse viderit. Sed ne longius euagemur, audiamus Paulum loquentem: Atqui ei qui operatur, merces non imputatur ex gratia, sed ex debito, &c. Argumentum petit ex communi hominum usu, & hoc non vna antithesi illustrat. Opponit enim inter se operantem & non operantem, gratiam & debitum, mercedem & imputationem. Evidentior autem erit sensus, si illud ita formes: Sicut operanti merces non ex gratia imputatur, sed iure & ex debito confertur: ita qui iustitiam operibus suis merentur, ipsi illa non ex gratia imputari potest, sed ex merito hic titulus illis debetur: At Abrahamo iustitia imputata fuit propter fidem, qua Dei promissioni credidit, eademq. est Deo iustificandi ratio erga omnes homines: Ergo similiter omnibus, qui non operantur, sed credunt in eum qui iustificat impium, sua fides pro iustitia imputatur. Confirmantur hæc communi omnium sensu, & tam certa sunt, ut manifesta & grauis iniuria censeatur, si quis gratuitum donum aestimari velit, quod alteri propter opus aliquod ex iure debetur. Vt enim inter operantem & non operantem manifesta contradictio est, ita nullo modo simul consistere possunt gratia & debitum, merces & imputatio. Est tamen diligenter obseruanda locutio hæc. Ei qui non operatur, sed credit, &c. Nam hic dicendo non voluit bona opera simpliciter à fide excludere, & otiosos facere eos qui credunt: sed hoc vnum agit, ut superbum & gratiæ Dei inimicum meriti titulum illis detrahat. Semper ergo in statu huius disputationis respicere oportet, qui est, ut rationem eius iustificationis ostendat, quæ apud Dei tribunal absoluiatur. Hæc opera nostra in rationem venire negat Paulus, & huius sententiæ rationes grauissimæ alibi producuntur. Prima, quod cum illa ex debito faciamus, nulla illis merces Dei partemur. Quod enim interdum scriptura mercedis vocabulo vtitur, partim ideo fit, ut eo etiam Dei partem eternam erga nos indulgentiam commendat, qui patris instar nos promissis eiusmodi ad obedientiam allicit: partim quod vita æterna post superatos demum huius seculi labores nobis confertur, quemadmodum artificii vel mercenarii post opus confectum merces dissolui solet. Itaq. similitudo subest, quæ tamen rei de qua agitur non per omnia respondet. Deinde operibus nostris meritum tribui non potest, quoad Dei iudicium, eò quod hic illis minimè opus habet. Præterea, si ad diuinæ legis regulam opera nostra examinentur, illa imperfecta esse patebit, eò quod ad eam metam perungere non possumus.

possumus, quàm nobis Deus præfixit. Itaq; nostri meriti gloriatio prorsus inanis est. Interim quando de hominis Christiani officio sermo est, fidem sine fructibus bonis nunquam esse fatemur. Est enim bonæ arboris instar, imò virtutum omnium mater est: neq; temere Christus dixit: Qui manet in me, & in quo ego maneo, hic fert fructum multum. Item: Omnem palmitem in me non ferentem fructum, pater tollit; & omnem qui fert fructum, purgat, ut fructum copiosorem afferat.

Deinde quid credere debeamus, periphrasi quadam docet Apostolus, dicens: Qui credit in eum, Fides circa quæ
versetur. qui iustificat impium, &c. Impij nomine peccatorem intelligit à Deo alienum. Hunc Deus iustificare dicitur, quando ei peccata condonat, & eundem Christo inicitum regenerat, ut ex impio pius fiat. At simul admonemur, fidem circa duo potissimum versari, quæ utraque cognitu & creditu necessaria sunt. Primum, quòd nos, quoad nostram naturam, impij & à Deo alieni simus. Parit hoc in nobis veram animi contritionem, qua humiliati ad thronum gratiæ confugimus. Alterum, quòd nos iustificet Deus, & quidem solus. Quia enim peccatū legis diuinæ transgressio est, nemo illud condonare aut remittere potest, præter unum & solum Deum. Facit autem hoc ex gratia propter Christum, qui nobis ab illo iustitia & satisfactio factus est. Ex his verò colligitur, à fide Christiana alienos esse omnes eos, qui vel se peccatores esse non agnoscunt, vel iustificationem extra Christum quærunt, quem nobis pater ex gratia redemptorem constituit.

Ceterum quia aduersus Iudeos, operum suorum & propriæ iustitiæ ostentatores, multiplices Locus Psal. 32. valida demonstratione opus erat, doctrinam hanc Davidis etiam autoritate confirmat: quem præ alijs prophetis easdem ob causas producit, quas supra in Abrahamo annotauimus. Fuit enim David vir secundum cor Dei, & inter promissi Messie progenitores facile primum locum tenuit, quando hunc vulgò Davidis filium dicebant. Est autem eò maior testimonij, quod hic citatur, auctoritas, quòd Psalmum hunc 32. (si Hebræorum numeros sequamur) in grauissimo morbo & mortis vicinis composuit, quando horrendis conscientie terroribus aliquandiu exagitatus, tandem post varias cogitationes sentiebat, sibi necessariò ad gratiæ thronum & gratuitam peccatorum remissionem esse confugiendum. Neq; hic alicui scrupulum moueat, quòd Paulus de iustificatione verba faciens Davidem de hominis beatificatione loquentem inducit. Hæc enim illius effectus est, & ita coheret, ut neutra absq; altera possit consistere. Beatitudo enim penes solum Deum inuenitur, qui ut summum bonum ex se est, ita nobis etiam omnis boni atq; felicitatis vnicus est author. Cum hoc autem coniungi non possunt & beatitudinis consortes fieri, nisi quos ille pro iustis habet. Ideo David quoq; de causa beatitudinis hoc Psalmo differens, iustificatione imprimis attingit, ut mox audiemus. Pauli verò institutum est, docere, se idem cum propheta & Rege Davide sentire, qui hominis beatificationem in gratuita iustitiæ imputatione consistere docuerit. Ideo sic ista præcedentibus connectit: Sicut etiam David definit beatificationem hominis, cui Deus imputat iustitiā absq; operibus; Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, &c. Quia verò opera simpliciter nominat, certum est illum non de Ceremonialibus solis loqui (ut quidam cauillantur) sed omnia ea complecti, quæ sue iustitiæ ostentatores in Dei conspectum afferre solent, & propter quæ felicitatem sibi deberi confidunt. Est autem testimonium hoc triplex, totidemq; similibus constat. Primo, beati (inquit) quorum remissæ sunt iniquitates. Est hoc à debitoribus sumptum, quibus ex gratia debitum remittitur, quando non sunt soluendo. Vtitur eo frequenter Dominus in euangelio, & illustres atq; consolationis plenæ sunt parabola, quæ Luca 7. & Mat. 18. habentur. Imò in orationis formula, quam suis præscripsit, huius nos admonet iubens orare, Remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Ex eo autem argumentum eiusmodi petit Apostolus: Iustificatio consistit in remissione peccatorum. Ergo non obstringit propter nostra opera. Si enim remissione opus est, satis constat nos nihil in Dei conspectum afferre præter peccata, quæ nobis ille ex gratia remittat. Secundo, beati (inquit) quorum remissæ sunt iniquitates. Tegi solet quod conspectu suo aut fœditate oculos offendit, idem tamen in sua substantia & natura manet. Ita peccata per se manent, neque quod factum est infectum fieri potest. Tegi verò dicuntur, quando in illa Deus non animaduertit, sed potius Christi iustitia nos vestit, quæ vere nuptialis illa vestis est, quæ nos in eius iudicio ornat atq; tuetur. Hinc verò colligitur, non aliter quàm ex gratia nos iustificari, quando regumento sue velo opus est, quod ipse Deus adhibet, ne peccata nostra iustitiæ eius oculos offendat. Quam enim vanū sit quidquid ipsi ad velandum peccata

Non imputatur.

nostra contexamur, in primorum parentum exemplo videmus, qui nequicquam ramis & folijs sic cum nuditatem suam tegere conati sunt. Tertiò additur, quod Pauli sententiæ & verbis omnino consentit: Beatus vir, cui non imputatur Dominus peccatum. Quod ipsum quoque, vel à credituribus sumitur, qui debitum non imputant, vel ex re forensi, ubi interdum reo non imputatur culpa sue delictum, quod tamen verè admisit. Interim docet imputandi verbum, posse Deum suo erga nos iure uti, gratia verò eius hoc nos debere, quòd aliter nobiscum agit quàm ipsi meruimus. Porro ista Pauli doctrinam de gratuita iustificatione confirmant, ita hanc plenam & perfectam esse docent, & Sophistarum non minus nugatorium quam impium figmentum confutant, qui ne se ipsos omni meriti gloria spolient, Deum nobis ex gratia culpam quidem remittere, non autem pœnam, quam vel purgatorij ignis ardoribus vel nostris aut nostrorum (postquam ipsi vita hac defuncti sumus) satisfactionibus expiari oporteat. Si enim iniquitates Deus remittit, si delicta nostra regit, si denique non imputat, quo iure eorundem pœnas potest exigere? Aut quam consolationem ex peccatorum remissione miseri mortales capiunt, si pœnis se adhuc obnoxios esse audiunt? Itaque procul relictis nugatorijs istis, nos potius consensum utriusque testamenti in hoc articulo obseruemus. Quod enim ad suam doctrinam confirmationem ex Mose & Dauide Paulus adduxit, hoc ipsum in alijs quoque prophetis inuenitur. Huius enim farina est, quod Isa. 43. dicit Dominus: Ego ego, id est, ego solus es sum, qui deleo transgressiones tuas, idque propter me, & peccatorum tuorum non amplius recordabor. Ieremias verò cap. 23. de Iesu Christo vaticinans, inter alia inquit: Hoc nomen eius, quo vocabunt eum, Iehovah iustitia nostra. Et rursus Isaïas cap. 53. Scientia sua multos iustificabit seruus meus. Imprimis verò memorabilis est Michæ locus cap. 7. ubi propheta sic loquitur: Quis Deus sicut tu? qui collas iniquitatem, & super scelus transis, reliquijs hereditatis suæ: non retinet iram suam perpetuò, quoniam delectatur bonitate. Reuertetur & nostri miserebitur: subiget iniquitates nostras, & deijcet in abyssum maris omnia peccata eorum. Transeo infinitos alios locos, qui nos non aliter quàm ex gratia iustificari docent propter Christum, cui per fidem inserimur. Neque hic Sophistarum cauillis moueamur, qui alicubi opera nobis pro iustitia imputari dicunt, ut cum in Psalmo 106. de Phinees scribitur, quod eade scorti Madianitici vindictam Dei cohibuerit, quod ei imputatum sit pro iustitia sempiternis temporibus. Adducunt item locos, in quibus beati pronuntiantur, qui non ambulant in via impiorum, qui quod iustum est operantur, & alia eius generis quàm plurima. In his enim sermo est de operibus, quæ ex fide sunt, & propter hanc pro iustis habentur. Nam si istam auferas, peccatum est, quicquid ex nobis proficiscitur. Sed neque fidei opera quenquam iustificant, si propriè loquamur, quia multa in perfectio illis coniuncta est, ex gratia verò illa Deus sibi accepta habet propter Christum, cuius sanctitas & plena iustitia nostræ imperfectioni medetur. Constantes ergo simus in eadem doctrina, quæ sola conscientia terrores propulsat, & quæ fide apprehensa facit, ut in Christo Iesu iustificati cum eodem vitam æternam consequamur. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

HOMILIA XXI.

Ista igitur beatificatio in Circumcisionem solùm, an & in præputium cadit: Dicimus enim imputatam fuisse Abrahamo fidem pro iustitia. Quomodo igitur imputata fuit: cum esset in Circumcisione, an in Præputio? Non in Circumcisione, sed in Præputio. Et signum accipit circumcisionis, sigillum iustitiæ fidei, quæ fuerat in præputio, ut esset pater omnium credentium in præputio, ut etiam ipsis iustitia imputetur: & pater circumcisionis, his scilicet qui non solùm sunt ex circumcisione, sed qui etiam incedunt uestigijs fidei patris nostri Abrahami, quæ fuit in præputio.

Cum suam de iustificatione sententiam Paulus supra exposuisset, quæ est, hominem sola fide in Christum Iesum iustificari absque operibus legis, eandem mox multis & solidis argumentis confirmare cepit. Primum ex Dei natura ita profert: *Ut unus Deus est tam Iudeorum quàm gentium,*

tium, sic vnam quoque & eandem iustificandi rationem habeat oportet, quæ Iudeis & gentibus communis sit. Hæc verò non est lex, sed fides in Iesum Christum, quæ vtriusque ex æquo prædicatur. Ergo sola fide iustificamur. Secundum ab exemplo Abrahami petit: Ut pater credentium iustificatus esset, ita filij quoque iustificabuntur: Abraham iustificatus esset ex fide: Ergo posteris quoque eius ex fide iustitia obtinget. Tertium ex definitione desumitur: Iustificatio esset gratuita iustitiæ imputatio propter fidem: Ergo illam non meremur legis operibus. Quam consequentiam cõmuni hominum usu atque consuetudine probat, ex qua Christus quoque parabolæ petit, quando de hac causa disputat. Quartò ab effectu iustificationis argumentatus esset, beatificatione nimirum hominis: Beati sunt, quibus peccata remittuntur: Beatificatio autem ex iustificatione dependet: Ergo hæc quoque in gratuita peccatorum remissione consistit. Istis argumentis nunc quintum subiicit, ex causarum ordine desumptum: estque omnium istorum eò maior fides atque autoritas, quòd singula ferè manifestis scripturæ testimonijs confirmantur. Monet autem nos hæc Pauli diligentia, ne disputatione de hac re superuacuum putemus. Quia enim in ea illustranda & probanda tantopere sudarunt apostoli, quos Dei filius salutis doctores esse voluit, satis constat illam sine horum cognitione nullo modo consistere posse.

Quoad verò huius loci argumentum, ita illud proponit Apostolus, ut quod in Abrahami exemplo amplius considerandum erat, illustret. Rursus ergo illius autoritate aduersarios suos confutat, qui illo quàm maximè nitebantur, quando euangelij doctrinam oppugnabant. Et quia disputationis hæc initio propter ceremonias exorta fuerat (ut Lucas Acto. 15. testatur) solebant illi imprimis circumcisionem urgere, & hanc Abrahami exemplo defendere, qui eam primus suscepisset. Inde enim concludebant huius & similium ceremoniarum obseruationem ijs necessariam esse, qui iustificari velint. Itaque hunc locum illis, quæ nuper dixerat connectens, sic ait: Ista igitur beatificatio in circumcisionem solum, an & in præputium cadit? Rursus verò circumcisionem pro circumcisis, præputium pro gentibus incircumcisis nominat, & ita dicere videtur: Auditis nos non primos huius dogmatis auctores esse, sed idem nobiscum Davidem quoque sensisse, qui beatitudinis causam in gratia Dei monstrauit, qui peccata clementer remittit, vel etiam quasi tecta sint dissimulat, ne ea nobis imputet. At offendit vos, quòd Abrahamo circumcisionem præcepit Deus, & quia hunc nihil temere iubere certò constat, illam ad eius iustificationem non parum contulisse putatis: cumque, circumcisio homines ad totius legis obseruationem obstringat, sine huius operibus aliquem iustificari, vobis impossibile videtur. Sed agedum excutiamus hoc quoque, an ista beatitudinis consequenda ratio, quam ex Dauide adduximus, in solam circumcisionem cadat, id esset, an ad solos Iudeos circumcisos & legis obseruationi addictos pertineat, & non etiam gentibus præputiatis communis sit? Rursus autem Abrahamum patrem nostrum inspicimus, cui fidem pro iustitia imputatam fuisse modò diximus, quòd ita manifestè Moses testatur, ut id nemo negare possit. Cum autem iustificatio & beatificatio inter se cohereant, eadem iustitiæ imputatio illum verè felicem & beatum reddidit. Quomodo igitur illi imputata fuit? Cum esset in circumcisione, an cum in præputio adhuc incircumcisos esset? Certè priusquam circumcideretur, hoc factum fuisse historia sacra narrat. Ismaelem enim tredecim annorum fuisse scimus, quando circumcisio mandata fuit. Huius verò natales multum præcessit actio, quæ Genes. 15. habetur, in qua fidem Abrahamo pro iustitia reputauit Dominus. Ut tamen euidentior sit Pauli argumentatio, ita eam formabis: Quod nondum erat cum Abraham iustificaretur, id iustificationis causa efficiens non potest dici. (Est enim causa semper prior suo effectu) At quando Abraham iustificatus esset, tunc nulla adhuc fuit circumcisio. Ergo hæc non potest esse causa iustificationis. Dum verò Circumcisionem excludit, multò magis reliqua opera excludenda esse docet, quæ illa multum inferiora sunt. Nam certò constat inter bona opera primatum ijs deberi, quæ ad primam Decalogi tabulam referuntur, & ad Dei cultum faciunt. Atqui inter ea primus locus circumcisioni debetur, quia per hanc ad legis totius obedientiam obstringebantur, & ipsa quoque vetustate commendabatur. Est ergo argumentum hoc efficacissimum aduersus omnes, qui iustitiam & salutem in ceremonijs quærunt, quæ corporali exercitatione ferè constant, & proinde ad animam non penetrant, cuius negotium hic agitur. Quantò autem validius hoc aduersus Papias torquēbimus, qui suis ceremonijs, quas homines supersticiosi partim ex Iudaismo iam olim per Christum abolito, partim ex gentium sacris concinnarunt, vim iustificandi atque seruandi tribuunt?

Abraham iustificatus ex fide priusquam circumcideretur.

Quid enim faciant, quæ nulla neque diuina neque sanctorum patrum autoritate commendantur, quando iustitiam conferre non possunt, quæ olim diuinitus instituta apud priscos patres in aliquo usu fuerunt? Et ut demus pontificibus licuisse nouos cultus instituere, eos tamen ad salutem consequendam minimè necessarios esse, hoc ipso argumento probari potest, quo in presenti Paulus utitur. Scimus enim à quibus & quando ea omnia instituta sint, pro quibus ipsi hodie digladiantur. At cum sine his iusti & salui facti sint iam inde ab apostolorum temporibus quotquot priusquam illa instituerentur in Christum crediderunt, quis non videat, nos quoque sine his iustitiam & salutem consequi posse?

Pauli diligentiam scripturis excutiendis.

Priusquam autem ab hoc loco discedamus, Pauli diligentia considerari debet, qua ille in scripturarum lectione usus est, & quam hodie adhibere debent, quicunque in illis cum fructu versari volunt. Nec enim obiter modò quid factum olim fuerit cognoscere studuit, ut inani historiarum lectione animum pasceret, & easdem auditoribus suis animi gratia recitaret: sed simul circumstantias omnes expendit, & imprimis temporum momenta obseruauit, ut videret, quid ex singulis peti posset, quod vel fidei vel vitæ totius institutioni seruiret. Itaque quod scribæ Iudeorum hucusque nunquam obseruauerant, ille ex temporis circumstantia deprehendit, Abrahamum sola fide iustificatum esse, circumcisionis verò longè alium usum esse, quàm tunc vulgò inter Iudeos credebatur. Sic ad Galat. 3. cap. ex tempore argumentum petit, quo probat ex legis operibus neminem iustificari, eò quòd scdus salutis nostræ, quod cum Abrahamo Deus sanciuit, annis quadringentis & eriginta legis promulgationem præcesserit. Imitentur hanc apostolorum diligentiam omnes ecclesiarum ministri. Etenim constat ex temporum supputatione euidentissimè cognosci Dei bonitatem, veritatem, iustitiam & reliquas virtutes. Imò ex illa potissimùm scripturæ sacræ veritas cognoscitur, quando in hac sola habetur certa annorum series iam inde ab exordio rerum vsque ad filij Dei aduentum in carnem: quod omnibus aliarum gentium historijs negatum est. Sed quia hæc alterius loci sunt, sufficiat in presenti exemplum Pauli omnibus Theologiæ candidatis commendauisse, ut simili diligentia in scripturis versentur, neq; aliquid consideratu indignum putent, quod spiritus sanctus scriptu dignum iudicauit.

Circumcisio, etsi non iustificet, non tamen est inutilis.

Nunc ad institutam disputationem redeamus, in qua aduersarij ad Pauli argumentum per absurdum respondebant. Ergo frustra circumcisus est Abraham, & ipsa circumcisio prorsus inutilis est. Sed præuenit illorum obiectionem Apostolus, & argumentum in illos retorquet, ostendens circumcisionis non vulgarem usum esse, quàmuis per eam nemo iustificari possit. Et hunc quidem duplicem facit. Primus ad ipsum Abrahamum spectat, de quo sic loquitur: Et signum accepit circumcisionis, sigillum iustitiæ fidei, quæ fuerat in præputio. Quasi diceret: Etsi Abraham iam ante iustificatus fuerit, priusquam circumcideretur, non tamen sine causa postea circumcisus est, neq; ideo sua circumcisioni dignitas eripitur. Quoad enim Abrahamum, accepit signum hoc, non ut notam aliquam inanem & inutilem, sed ut sigillum eius iustitiæ, quam per fidem obtinuerat, cum adhuc esset præputiatus. Vocat autem circumcisionem sigillum, eò quòd illa Deus suas promissiones quasi obsignauit, & Abrahamum voluit certum reddere, quòd ipsum pro iusto reputare & cum eo initum salutis scdus perpetuò ratum habere velit. Et hunc apud pios olim circumcisionis usum præcipuum fuisse, ex eo apparet, quòd ex illa consolatione sumpserunt in grauioribus periculis constituti. Ionathan enim cum Philisteorum excubijs aut præsidijs congressurus, illos incircumcisos vocabat, non tam opprobrij causa, quàm quòd in Dei scdus respiciebat, cuius signum ipse ex illius instituto in corpore gestabat. Quod ipsum David quoq; fecit, quando cum Goliatho in certamen descendere voluit. Agnoscebant quidem illi omnes, se natura peccatores & prorsus corruptos esse: simul verò spem salutis in promissa semine habebant collocatam, quem peccata expiaturum & omnium credentium iustitiam fore credebant. Itaq; quod hypocritis aut prophanis sacrorum omnium contemptoribus inane signum erat, hoc pij & verè credentes instar sigilli habebant, quod illos de salute in Christo promissa & gratia Dei dubitare non patiebatur.

Sacramentorū noui testamenti ratio eadem, quæ ueterum.

Ceterum quod de circumcisione hoc loco Paulus dicit, ad nostra quoq; Sacramenta referri debet, ut tam de illis quàm vero illorū usu rectè iudicare discamus. Neq; hic audiendi sunt, qui nos nouum testamentū cum veteri confundere clamant, & quæ de hoc dicuntur quicquā ad nos pertinere negant.

Et enim una eademque fuit omnibus seculis salutis ratio, quam in Christo Deus eterno suo decreto comprehendit: ita illam eodem semper modo proposuit, per verbi doctrinam scilicet & Sacramenta. Et quamuis sub Christi aduentum signa externa mutata sint, in ipsa tamen salutis ratione mutatum est nihil, neque aliud nos in nostris Sacramentis habemus, quam quod olim veteres habuerunt, nisi quod in solo tempore discrimen est, quando illis venturus adumbrabatur, quem nos venisse credimus. Docet hoc non obscure Apostolus in priori ad Corinth. cap. 10. quando veteres eandem nobiscum escam spirituales comedis, & eundem potum bibisse scribit: & idem alibi circumcisionem vicissim nobis tribuit, de re ipsa nimirum loquens, quæ per hanc representabatur. Non immerito igitur ex hoc loco colligitur, quid de nostris Sacramentis sentire debeamus. Primum autem circumcisione signum vocat, nimirum quod sub ista actione, in speciem vili & ridicula, maius quiddam & verè diuinum significatur. Sunt ergo Sacramenta signa rerum spiritualium & diuinarum, quæ illis adumbrantur. Et hinc definitiones illæ desumptæ sunt, quæ apud D. Augustinum extant: Sacramentum est sacræ rei signum. Item, Sacramentum est rei inuisibilis visibile signum. Quæ definitiones veræ sunt, quoad externa symbola & actionem, quæ in his usurpatur. Nam ut ad circumcisionem redeamus, præputij resectio signum erat corruptionis nostræ, quam ablaturus esset Christus, qui ex Abrahami stirpe nasci debebat. Erat præterea signum fœderis, quod Deus ratum habere vellet, & quod simul nos officij admoneret. Ita epulum paschale & quæ cum hoc coniuncta erant, signum habebant beneficii olim patribus in Aegypto exhibiti, & idem Christum figurabat, verum illum agnum Dei, qui mundi peccatum expiaturus & miseros mortales aduersus angeli vastatoris insidias defensusurus esset. Eadem fuit arcæ fœderis & sacrificiorum omnium ratio. Signum enim erant præsentia Dei & Christum quoque significabant, cuius sacrificio peccata omnium credentium expiari deberent. Quod ipsum in nouo Testamento debet obseruari. In baptismo enim aqua gratiæ Dei, vel potius sanguinis Christi, signum est, qui nobis per euangelij prædicationem aspersus animas nostras abluat à sordibus peccatorum, & afflictas conscientias recreat. In Cæna verò panis & vinum signa sunt corporis & sanguinis Christi, quæ is pro nobis in ara crucis tradidit. Quod non nos primi diximus, neque hoc primus dixit Berengarius, cuius errorem à nobis reuocari aduersarij clamant: sed idem prius dixerunt sancti patres & orthodoxi doctores olim, quando Christianæ religionis puritas nullis adhuc Antichristi sordibus polluta fuit. Tertullianus certe, qui inter Latinos proximè accessit ad apostolorum tempora, aduersus Marcionem carnis Christi veritatem asserens, inter alia argumenta hoc etiam protulit: Christus acceptum panem & distributum discipulis corpus suum illum fecit, Hoc est corpus meum, dicendo, id est, figura corporis mei. Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus. Ceterum vacua res, quod est phantasma, figuram capere non posset. Argumentum est eiusmodi: Rei quæ non verè existit, signum siue figura constitui nullo modo potest: Christus sui corporis figuram dixit panem: Ergo corpus verum habeat oportet. Volo autem argumentum hoc euidentius proponere, ut rudiores videant, quam iniuri iudices sint, qui Iesu Christi mysteria omnia per nos euacuari dicunt, quando panem corporis eius signum esse docemus: cum ex hoc ipso vetustissimus pater argumentum ducat, quo veram eius incarnationem, quæ & fidei & salutis nostræ fundamentum est, probare nititur. Frustra autem & non sine risu hoc fecisset, nisi eadem fuisset ecclesiæ totius sententia, & cum in multis alijs suos reprehenses habuerit Tertullianus, hoc tamen eius dictum nemo vnquam animaduersione dignum esse putauit. Et sanè cur hoc aliquis fecisset, quando plerique alij idem docuerunt. Theodoretus enim aduersus similem hæresim eodem planè argumento vtitur, ubi Orthodoxum cum Eraniste disputantem inducens sic scribit: Dominus cum accepisset symbolum aut signum, non dixit, Hoc est Deus meus: sed, Hoc est corpus meum, &c. En hic quoque symboli & signi vocabulis vtitur, & ex illis paulò post Corinth. cap. 11. scribens, inter alia sic ait: Quia morte Domini liberati sumus, huius rei memores in edendo & potando, carnem & sanguinem, quæ pro nobis oblata sunt, significamus. En significandi verbum habet Ambrosius, propter quod hodie multi tantum non cælum terræ miscent, ut illud pro heretico ex ecclesia eijciant. Idem postea de Testamento disputans addit: Testamentum ergo sanguine constitutum est, quia beneficii diuini sanguis testis est: in cuius TYPUM nos calicem mysticum sanguinis ad tuitionem corporis & animæ nostræ percipimus. Idem ergo cum Tertulliano

Sacramenta sunt signa.

Lib. 4.

Ambrosius sen sit, Græca voce τῶτον dicens, quod ille figurā dixerat. Reperitur eadem vox apud Augustinum quoq., qui in Psalm. 3. enarratione sic scribit: In historia noui testamenti ipsa Domini nostri tanta & tam miranda patientia, quod eum (loquitur autē de Iuda proditore) tam diu pertulit tanquam bonum, cum eius cogitationes non ignoraret: cum adhibuit ad cōuiuium, in quo corporis & sanguinis sui FIGURAM discipulis commendauit & tradidit. Et rursus contra Adimantum Manichæi discipulum, cap. 12. ait: Non dubitauit Dominus dicere, Hoc est corpus meum, cum si- gnum daret corporis sui. Possem huius generis infinitos locos producere, sed ista sufficiunt ad demon- strandum, eandem esse rationem Sacramentorum nostrorum, quæ olim circumcisionis fuit, & Partes olim in illis signa rerum diuinarum agnouisse.

Sacramenta
sunt sigilla pro
missionum Dei.

Ne quis tamen veteres in circumcisione nihil præter inane signū habuisse putaret, illam sigillum quoq. iustitiæ fidei Paulus vocat. Debet hoc etiā in nostris obseruari. Nec enim nuda & inania signa sunt sacramenta, quales esse solent Mercuriales statuæ in truijs, aut Heroum imagines: sed sigilla sunt, quibus suas promissiones & vetera beneficia nobis Deus obsignat atq. confirmat. Adhibet illa Deus, ut nostræ infirmitati succurrat, qua facili superamur, ut de gratia Dei dubitemus, si quid peri- culi grauioris imminet. Ut ergo circumcisio fœdus obsignabat, quo Abrahamo & eius posteritati sese obstrinxerat Deus: ita sacrificia quoq. sigilla erāt promissionū de Christo, quem in sacrificium pro pec- catis hominū ille destinauerat. Simili ratione per Baptismum & Cœnam beneficiū mortis suæ & salu- tis promissiones Christus obsignare voluit, ut ostenderet, nos tam certō sanguinis sui merito à peccatis ablutos esse, & pro Dei filiis reputari, quā certō baptismi aquis tincti in ecclesiæ externæ albū ascri- bimur: ipsum præterea tam certō nos velle suo corpore & sanguine pascere & alere ad vitā eternā, quā certū est corpora nostra pane & vino ali atq. recreari. Ergo quāuis ipsa rerū, quæ hic figuran- tur, substantia cum externis symbolis non coniuncta sit realiter aut substantialiter, signa tamen non euacuantur neq. inania fiunt, sed certa sunt & efficacia gratiæ Dei atq. beneficij in Christo exhibiti sigilla, quibus spiritus sanctus ceu instrumentis vititur, ut fidei sensibus præsens sistat, quod corpore percipi nō potest, & animos nostros in spe salutis cōfirmet, cuius sigilla externis sensibus proponuntur. Et si nostrā infirmitatē spectes, tantum est hoc beneficiū Dei, qui illi sese accommodans nobiscum quasi balbutire dignatur, ut verbis exprimi nō possit. Neq. Dei gratiā magni facere videntur, qui hoc ni- hil aut parū esse putāt, nisi se Christus corpore suo contrectandū & dentibus atterendū offerat: quod Nicolaus Papa in sua illa Palinodie Berengario præscriptæ formula dicere non est veritus. Suffi- ciat ergo nobis de Sacramentis sensisse, quod scriptura docet, ne dum illis plus quiddam tribuimus, ad eundem lapidē cum Iudæis offendamus, qui circumcisioni & sacrificijs salutis meritū assignando, illis ceu idolis abusi sunt, seq. ipsos vero illorum fructu spoliauerunt. Seruemus nos vsum illorum ab ipso Deo traditum, qui est, ut illis nos excitemus ad piā gratamq. beneficiorū Dei cōsiderationē, pro- missionibus eiusdem firmiter credamus, inq. fide confirmati simul officium faciamus, ad quod nos illa obstringunt. Minimē ergo in externis signis hæere debemus (quod D. Augustinus miserrimam ani- marum seruitutē vocat) sed animos altius euehere in contemplationē rerum diuinarū, quæ hic adā- brantur & obsignantur. Si quis fide neglecta in signis hærent, hi eorum similes sunt, qui sigilla quidem solliciti seruant, promissiones verō his obsignatas contemnunt, vel etiā ipsas tabulas lacerant. Et hoc quidem per digressionem fusius dicta sunt, ut rectius intelligatur, Abrahamo circumcisionem non inutilem aut superuacuam fuisse, etsi prius per fidem esset iustificatus. Docent autem ista, quid ijs responderi debeat hodie, qui nos & sacramentorum vsum & bona opera in vniuersum abolere cla- mant, quando nos ex mera Dei gratia per solam fidem in Christum iustificari docemus. Ut enim Abrahamum circumcisio multum iuuat dum illum & salutis certum reddidit, & ad verā pietatis officia obstrinxit: ita nobis etiam sacramenta in eundem planē vsum seruiunt, & proinde à veris pijs magno studio obseruantur.

Abraham pro-
pter posteros
quoq. circum-
cisus fuit.

Sed pergamus in loci huius expositione, qui alteram quoque causam continet, propter quam Abraham circumcisus est, & quæ ad eius posteritatem refertur. Accepit (inquit) etiam ipsis iustitia imputetur: & pater circumcisionis, ijs scilicet, qui non solum sunt ex circumcisione, &c. Sensus est: Ideo Abrahamum, qui iam ante iustificatus erat, circumcidi oportuit,

oportuit, ut constaret ipsum esse patrem omnium credentium, tam eorum qui ex gentibus oriundi sunt, quam Iudaorum, qui ex ipso secundum carnem nati similiter circumcisionem recipere. Vocat autem Abrahamum patrem credentium, quia fœdus cum illo fecit Deus, ad cuius societatem credentes omnes pertinent, & quia in eius exemplo veram salutis rationem patefecit Deus, qua homines seruari oporteat. Ut ergo hanc tam Iudæis quam gentibus communem esse constaret, illum priusquam circumcideretur, propter fidem pro iusto habuit Deus, & tamen ipsi postea Circumcisionem eius iustitiæ sigillum tradidit. Nihil ergo ad iustificationem (si rem ipsam spectemus) conculcit circumcisio, neque propter hanc Iudæi gentibus præstant, sed quia iustitiæ fidei sigillum est, nos per hanc iustificari, & nullum inter gentes & Iudæos discrimen constitui debere docet. Quod ut magis perspicuum esset, veros Abrahami filios definit: Qui non solum sunt ex circumcisione, id est, qui non modò secundum carnem ex illo nati & circumcisi sunt, sed qui etiam incedunt vestigijs fidei patris nostri Abrahami, quæ fuit in præputio, id est, quæ Abraham Deo credidit, cum adhuc incircumcisus esset. Itaque Iudæos circumcisionis fiducia elatos ad præputium Abrahami remittit, quò magis illorum insolentiam retundat: & inter fidem atque circumcisionem diligenter distinguit, ne hac sola freti illam negligenter. Vbi rursum videmus, Sacramenta sine fide in Christum non prodesse, & turpiter errare Sophistas, qui cum veterum Sacramenta vim iustificandi habuisse negent, eandem tamen novi testamenti sacramentis tribuunt. At qui Paulus eadem ratione omnibus Sacramentis in genere hanc adimit, ut soli fidei in Christum hanc gloriam vendicet: quod ne quicquid fecerit, si aliquid statuamus, quo homines absque illa iustificentur. Sed & ipsa rerum experientia conuincuntur, quando multos baptizari constat, qui à iustitia alienissimi manent, & multis etià Cæna Domini in exitium cedit. Neque minus hic confutantur, qui Sacramentis ex more utuntur, ne quis illos ab omni religione alienos putet, interim vero ita viuunt, ut nulla vel fidei vel iustitiæ indicia in illis deprehendas. Cōtinet præterea locus hic generalem doctrinam, patres ipsi demum honori & ornamento esse, qui virtutum vestigijs insistant, quibus illi clarauerunt. Obseruandum hoc in religione, ne hic quicquid natalibus tribuamus. Constat enim filios Dei non ex sanguine, neque ex voluntate cuiusquam nasci, sed regeneratione opus esse, cuius semen verbum Dei, auctor spiritus sanctus est. Ioan. 1. & 3. Neminem ergo Christiani nominis, quod ex maioribus accepit, fiducia extollat, sed ut huic respondeamus cura sit: ne idem de nobis dicatur, quod Christus pharisæis Abrahamo patre gloriantibus olim dicebat: Vos ex patre diabolo estis: Si Abrahami filij essetis, opera Abrahami faceretis. Ioan. 8. Debent idem in externis etiam obseruare, quæ maiorum & generis nobilitate superbiunt. Nam ut verissimè dixit poëta Satyricus:

Totaliter veteres exornant vndique, ceræ
Atria, nobilitas sola est atque unica virtus.
Quis enim generosum dixerit hunc, qui
Indignus genere, & præclaro nomine tantum
Insignis? Quod si præcipitem rapit ambitus atque libido,
Si frangis virgas sociorum in sanguine, si te
Delectant hebetes lasso liſtore secures,
Incipit ipsorum contra te stare parentum
Nobilitas, claræque faciem præferre pudendis.
Omne animi vitium tantò conspectius in se
Crimen habet, quantò maior, qui peccat, habetur.

Libuit poëta verbis uti prolixius, ut Christianos homines suæ vanitatis pudeat, qui nobilitatem in solis natalibus consistere putant, & illam vulgò non aliter quam immani & effræni morum licentia, Iuuenal. Sat. 8, vel etiam tyrannico omnium hominum contemptu testantur. Sed sunt hæc alterius loci. Discamus nos salutem omnem ex mera Dei gratia pendere, eius verò consortes fieri eos, qui Christum Iesum vera fide apprehendunt. In hunc ergo vnum intenti, renuntiemus superstitionibus vniuersis, ut verè Abrahami filij efficiamur, quos olim ab ortu & occasu venturos Christus prædixit, ut in regno celesti ad suam mensam accumbant. Ipsi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

Non enim per legem promissio cessit Abrahamo, aut semini eius, ut hæres esset mundi, sed per iustitiam fidei. Si enim ij qui ex lege sunt, hæredes sunt: inanis facta est fides, & irrita facta est promissio. Nam lex iram efficit: siquidem ubi non est lex, ibi nec transgressio est. Propterea ex fide (est hæreditas) ut sit per gratiam, ut firma sit promissio toti semini: non solum ei quod est ex lege, uerumetiam ei quod est ex fide Abrahami, qui est pater omnium nostrum. (Sicut scriptum est, Patrem multarum gentium constitui te) coram eo cui credidit, Deo nimium qui uiuificat mortuos, & uocat ea quæ non sunt tanquam sint.

Quoniam Deus salutis fœdus, quod in diluuiò abolitum uideri poterat, in Abrahamo instaurauit, scriptura hunc omnium credentium patrem vocare solet, & inter Iudæos iam pridem ille obtinuerat, ut filij Abrahami dicerentur, quos hodie catholicos & orthodoxos dicimus. Et hoc uidere in disputationibus, quæ inter Ioannem Baptistam & phariseos, imò inter hos & Christum super hac re instituta fuerunt. Quod etiam referri debet, quod Dominus Zachari ad se conuersi domum filiam Abrahami factam esse ait, & alibi beatorum sedes Abrahami sinum vocauit. Recte igitur Paulus veræ iustificationis & totius salutis rationem traditurus, Abrahami exemplum adducit, & illud prolixè tractat, docens non alia ratione quosuis homines iustitiam & salutem consequi posse, quàm qua ille olim iustificatus sit. Quia verò eum non ex operibus iustificatum, sed fidem ei pro iustitia imputatam fuisse, ipsius scripturæ verbis demonstrat, mox confirmationis loco omnia ea remouet, quæ Iudæi prætexebant, & in quibus ipse aliquam iustitiam & salutis spem solebant collocare. Inter quæ primum locum circumcisioni tribuit, & hanc non iustitiæ causam, sed sigillum fuisse probat, eò quod priusquam circumcideretur, ex fide iustificatus fuerit. At quia circumcisioni ex lege aliquid ponderis & dignitatis accessisse videbatur, nunc Legem simul vniuersam hac gloria spoliatis, & ne hanc quidem aliquid contulisse docet. Et facit locus hic etiam ad prioris argumenti confirmationem. Si enim lex tota iustificare non potest hominem, multò minus hoc circumcisio vel qualiscunque illius pars præstare poterit. Et possumus nos quoque eodem argumento vti aduersus eos, qui in omnibus ceremonijs, ex hominum arbitrio institutis, hanc laudem hodie vendicant, quod illarum obseruatione iustificentur. Quid enim illæ faciant, quando hoc circumcisio negatur, quæ non postrema legis diuinæ pars erat, imò quæ ad huius obseruationem homines obstringebat? Sed ipsum Apostolum loquentem audiamus.

Abraham non iustificatus est per legem.

Non per legem promissio cessit Abrahamo, aut semini eius, ut hæres esset mundi, sed per iustitiam fidei. Quo loco ante omnia videndum erit, de qua promissione loquatur. Constat enim apud Hebræos hæreditatis nomine iustam & legitimam alicuius rei possessionem denotari. At si verba nuda consideres, nihil huius Deus Abrahamo promississe, & multò minus præstitisse videbitur, quando ne in terra Chanaan quidem hæreditatem habuit, vel vestigium pedis (ut Stephanus loquitur Acto. 7.) sed peregrinus modò hic modò illic sua tentoria fixit. Quod si Iudæos videas, qui Abrahami semen siue posteritas sunt secundum carnem, illi quidem terram illam suo tempore occuparunt, ex eadem verò propter scelera sua eiekti & inter gentes non semel dispersi sunt. Itaque promissionis huius complementum in Christo quæri debet, qui verum illud Abrahami semen est, in quo promissiones omnes sunt Etiam & Amen. Hic enim hæres mundi verus est, eò quod Pater omnia ei tradidit, sicut per Dauidem in Psalm. 2. testatur: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, daboq. gentes, ut sint hæreditas tua: & terminos terræ, ut sint possessio tua. Quod etiam peruenit quæcunque in prophetis de gentium vocatione dicuntur. At quia ille Abrahamo promissus est, idem etiam in illo quasi hæres mundi fuit declaratus, & in huius possessionem venit, quando pater credentium factus est, & filij eius etiam hodie censentur quotquot in toto orbe terrarum verè credunt. Et huic sensui fauet, quod alibi filij dicuntur patris hæreditas, ut in Psalmo

Psalm. 127. Si enim hereditas patris sunt filij, Abrahami autem filij sunt quotquot in omnibus populis siue gentibus Christo fidunt, merito certe gentium omnium, adeoque mundi heres & legitimus possessor idem dicitur. Voluit ergo Paulus sub hoc capite omnes promissiones simul complecti; & quia hereditas illa mundi, instar pramij fuit, quo Abrahami fidem Deus remuneratus est, & illum sibi plenè conciliatum esse declarauit, sub illa ipsam quoque iustificationem comprehendit, sine qua nemo potest in Dei conspectu consistere. Quod obseruare conuenit, ne Apostolum desultorio quodam argumento uti putemus, & eorum similem esse, qui cum non habent quod dicant, temere congerunt quicquid primum in mentem venit. Quia enim heres mundi per fidem factus est Abraham, quam ipsi pro iustitia imputatam fuisse, nuper audiuius, in idem omnino recidunt mundi hereditas & iustificatio, atque ita coherent, ut separari non possint, sed vno concesso alterum quoque concedatur oportet. Nunc ergo Pauli argumentum videamus, quod ut euidentius sit, ita formabis: Iustificatio Abrahami ex Dei promissione dependet, qua mundi heres nominatus est: At promissio hæc illi non per Legem, id est, non per iustitiam Legis siue operum, sed per iustitiam fidei obtigit: Ergo non per Legem, sed per fidem est iustificatus. Vocat autem iustitiam fidei, quam illi propter fidem imputatam fuisse, prius dixerat. Estque argumentum hoc non minus euidentius quam firmum, in quo non oscitanter obseruari debet, quòd Legem fidei opponens, illam simpliciter excludit. Ita enim docet fidem, qua iustificamur, in gratuitas Dei promissiones recumbere, absque omni Legis & operum eius respectu. Est hoc probè tenendum, cum ut Deo sua gloria asseratur & integra maneat, tum ut certa & firma nobis sit consolatio in tentationibus: quæ nulla esse poterit, quam primum salutis nostræ certitudinem alibi, quam in mera & gratuita Dei misericordia querimus. Sed de hoc postea pluribus dicitur.

Nunc illud expendamus, quòd Abrahamus mundi heres dicitur, idque propter fidem, qua Christus Iesum apprehendit. Eadem ergo hereditas ad omnes credentes pertinet, qui similiter per fidem Christi membra & fratres facti sunt: quod infra Cap. 8. disertè docet, ubi nos illius cohæredes vocat. Quia enim ille totus noster est, nostra quoque sunt quæcunque is habet atque possidet. Ideo in priori ad Corinth. idem Apostolus scribit: Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollos, siue Cephas, siue mundus, siue vita, siue mors, siue presentia, siue futura: omnia (inquam) vestra sunt, vos autem Christi, &c. Et sanè, cum ideo in mundum venerit Christus, ut nos ad Dei imaginem instauraret, in qua Adam totius mundi dominus olim fuerat, simul etiam illud ius & imperium nobis restituit, ex quo ille per transgressionem exciderat. Ex hoc autem colligitur, solos credentes legitimos huius mundi & creaturarum omnium dominos esse, & illis pro suo iure uti. Dicitur quidem satan mundi princeps, & huius dominium impij quoque sibi vendicant: at non legitimum est satana imperium, & ex eo iam pridem illum Christus deturbauit: impij verò ut violenter omnia inuadunt, ita ipsæ ad suam perniciem abutuntur. Soli pijs creaturæ omnes ex debito seruiunt, & ipsæ solis salutaria sunt, quæ reliquis propter abusum & iniustam usurpationem exitio esse solent. Hic autem elucet infelix mundi improbitas, qua fit, ut nullus minus loci sit in terris, quam pijs, quibus omnia debentur, & propter quos vniuersam hanc mundi machinam Deus seruat, eandem olim propter illos etiam demoliturus, ut afflictionum dies abbreviet. Fit ergo idem omnibus seculis, quod in Abrahami domo olim cepit fieri. Ut enim tunc Agar atque Ismael aduersus Saram heram & Isaacum filium promissionis & legitimum heredem, proteruierunt: Ita aduersus Christi Ecclesiam & veros eius filios impij insolenter insurgunt, eosque eiectos volunt, ut sibi omne dominium usurpent. Hinc fit, ut pijs in mundo exulent, egeant, esuriant, carceribus includantur & non minus dira quam infamia mortis supplicia ferant, impijs interea securè voluptuantibus. At neminem ista offendere debent. Nam omnium rerum vicissitudo est, & veniet olim dies redemptionis nostræ, quo propter Christi cohæredes cælum & terram inuocabuntur, ut in restitutione ipsi cum Dei filio æternum viuam & regnènt, impij verò in tenebras exteriores eicientur, ubi sempiternus erit ploratus & stridor dentium.

At quia durum & intolerabile Iudeis videbatur aliquid audire, quod Legis dignitati derogaret, qua illi imprimis superbiebant, confirmationem eius quod dixerat Paulus subiicit, quæ talis est: Si enim ij qui ex Lege sunt, id est, qui Legem operibus præstant, heredes sunt, inanis facta est fides, & irrita facta est promissio. Vbi rursus ab absurdo, vel potius impossibili, argumentatur hoc modo: Absurdum & impossibile est, ut fides inanis & Dei promissio irrita fiat (Dei verbum

Fideles sunt
hæredes mundi

Legis conditio
admissa promissio
fides reddit
irritas.

enim æternum & perpetuū verum est, ideoq; neq; fides, quæ huic innititur, falli potest. Acqui fides inanis fieret, & promissio euacuaretur, si iustitia & salus ex Legis conditionibus penderet. Ergo non per Legem illa obtingunt. Minor facillè probatur, quia nemo hominum Legi potest satisfacere, & non irrita modò, verumetiam ridicula censentur promissiones, quibus conditio annectitur præstiti impossibilis. Exemplis aut similibus res declarari potest. Si quis mille aureos alicui polliceatur ea conditione, ut vel Olympum aliò transferat, aut Solem digito contingat, vel Oceani aquas exhauriat, quis non videt promissionem hanc inanem esse, cui nemo fidere possit? Ita si heredem nominet aliquem, simul verò postulet, ut ex Germania vno die in Africam usq; proficiscatur, aut elephantem volare doceat, simul illi omnem hereditatis consequenda spem abstulisti. Atqui eadem hic quoq; est ratio, ubi de hominis iustificatione & salute agitur. Promisit enim Deus, quod nos pro iustis habere & æternæ vitæ heredes scribere velit. At si promissioni huic conditionem Legis observandæ adiunxeris, nullus illius fructus erit: quia ut Legem operibus præstemus, tam impossibile est, quam Olympum humeris gestare, aut ad Solem usq; scalis cælo admotis ascendere: & qui hominem eò usq; proficere posse arbitrantur, ut Legem impleat, ij non minus temerarii & stulti sunt, quam si elephantos ad volandum aut asinos literis instruere conarentur. Agnoscent hoc in semetipsis illi, qui se & vires suas in Legis speculo propius contemplantur, & verè illius sensum probe expendunt. Quia tamen de hoc infra Cap. 7. & 8. copiosius dicetur, nunc ista breuiter perstringimus.

Lex iram operatur.

In præsentem autem alio argumento Paulus utitur, quod ex Legis effectu petit, dicens: Nam Lex iram efficit. Iræ nomine iustam Dei vindictam intelligit, quam ille aduersus peccata exercet, & hanc ex Lege manare ait, eò quod nos peccatores esse docet, & simul excusationem omnem adimit, quando qui Legem habent, ne ignorantiam quidem suis delictis possunt prætexere. Ideo addit: Si quidem ubi non est Lex, ibi nec transgressio est. Transgressionem enim vocat, quando iusti & boni fines à Deo nobis præscriptos scientes transilimus. Quod quia ad sceleris amplificationem facit, eo ipso ira quoq; Dei magis accenditur. Itaque argumentum Pauli hoc loco eiusmodi est: Iustificatio vera animum tranquillum reddit, & ab ira Dei defendit: Lex animum peccati conscientia terret, & nos iram meruisse testatur. Ergo Lex non iustificat. Quod autem nonnulli his verbis abutuntur, ut Leges bonas è medio tollant, id contra Pauli institutum faciunt, qui Legis usum nullum esse docet, quoad causam iustificationis nostræ: non autem disciplinam abolet, quæ ut in Repub. & Ecclesiis, quam maximè necessaria est: ita non melius institui potest, quam ut Leges sint bonæ & sanctæ, quæ cum Lege Dei conueniant. Et hic eam modò promissionem à Lege remouet Apostolus, quæ ad iustificationem & salutem hominis spectat, alias verò saluas & ratas esse sinit, quibus nos excitat Deus ad pium obedientiæ studium, quod non mediocriter in nobis accendi solet, si illud Deo placeat, & præmia nobis decreta esse sciamus. Quia tamea hæc non sunt huius loci, nunc quod Paulus agi videamus, & ex eo doctrinam petamus generalem, quod & fides inanis fiat, & Dei promissio euacuetur ab ijs, qui iustitiam & salutem in Lege & huius operibus consistere contendunt. Fidei enim obiectum est (ut supra quoq; diximus) gratuita Dei misericordia, cui fidere nemo potest, qui se Legis conditionibus obstrictum esse arbitratur. Quia enim hæc præstita impossibiles sunt, non aliud quam diffidentiam & infelicem dubitationem in nobis efficiunt. Neq; ideo audiendi sunt, qui novas Leges comminiscuntur, quarum observatio iustos & saluos faciat. Quoad enim Legem Dei, quia hæc in se perfecta est, adiutorio minimè opus habet, sed nostro vitio fit, quod eam non possumus præstare. Quoad verò hominum traditiones, frustra illis Deus colitur, qui illas iam pridem pro inutilibus damnavit. Vides ergo quid de illis iudices, qui hodie se solos Christianos esse putant, quod operum suorum meritis nituntur, & quidem illorum, quæ non secundum Legis diuinæ præscriptum, sed secundum hominum traditiones faciunt. Nos cum Paulo dicimus: Si salutis hereditas ex operibus Legis obtingit, inanis facta est fides, & irrita facta est promissio. At quis verè Christianos dixerit eos, qui & fide in lege Dei & promissiones irritas faciunt? Quod si verò non mouet aliquem Apostoli argumentum, is saltem hominum istorum titulos inspiciat, quos sibi ex suæ factionis authoribus imponunt, quando hi quidem Benedictini, illi verò Bernhardini, alij Franciscani, Dominicani, Augustiniani, &c. dici volunt. Cum ergo hominum regulis iam pridem sese obstrinxerint, fruatur titulis istis, nos autem missos faciant, qui salutis fiduciam in sola Dei misericordia collocatā habemus, cuius Mediator vnicus est Iesus Christus, quem ille nobis iustitiam fecit.

Porto

Porro hic conclusionem infert Apostolus: Propterea ex fide est hereditas, ut sit per gratiam, ut firma sit promissio toti semini, &c. Rursus fidei solius meminit, ut Legem excludat, quam illi prius directe opposuit. Ex causis vero siue rationibus, quas adduxerat, duas imprimis repetit, quæ ad præsens institutum quàm maximè faciunt. Prima est gratia Dei, quæ consistere non potest, nisi salutis donum gratuitum statuamus. Gratuitum autem non erit, si aliter quàm fide percipitur, & aliquis in eo operibus nostris locus datur. Altera ex promissione Dei petitur, quam similiter firmam fore negat, si non sola fides iustificationis nostræ causa constituatur. Quod ut euidentius pateat, eorum Abrahami semen, id est, omnem eius posteritatem adducit, quam duplicem facit: Alteram eorum qui ex Lege sunt, id est, Iudæorum, qui secundum carnem ex Abrahamo prognati Legem acceperunt: alteram eorum, qui sunt ex fide. Ita verò gentes vocat, qui cum neq. Legem haberent, neq. circumcisi essent, per solam fidem Abrahami filij facti sunt. Ex his verò argumentum tale ducit: Promissio Abrahamo facta ad omnem eius posteritatem, id est, ad omnes eos pertinet, qui filij eius censentur: At si eius veritas & effectus ex Lege penderet, ad solos Iudæos restringeretur, qui hanc soli acceperunt. Ergo non ex Lege, sed ex fide dependet, quæ vtriusq. cōmunis est, & per quam tam Iudæi quàm gentes Abrahami filij fiunt. Ad maioris confirmationem pertinet, quod in omnium credentium per sona loquens, Abrahamum patrem omnium nostrum dicit, & mox Dei oraculum adducit, quo tale esse probet: Sicut scriptum est, Patrem multarum gentium constitui te. Genes. 17. Simul verò rationem cognationis huius exponit, quando Abrahamum patrem omnium nostrum esse ait coram Deo. Id verò propter Iudæos adiecit, qui carnalis generationis fiducia insolecebant. Ostendit ergo hic non de ea agi, sed de spiritali, quæ sola in Dei conspectu valeat. Scio plerosque Græcam vocem per similitudinis notam exponere, ex quorum numero Chrysostomus quoq. habetur, qui simul docet, quomodo Abraham perinde ut Deus omnium nostrum pater dicatur (nimirum, quod ut Deus non partialis sed communis omnium gentium pater est, ita Abraham quoq. omnium credentium pater sit absq. gentis respectu. Item quod ut Deus non carnis cognatione, sed fidei dispensatione nobis pater sit, sic Abraham quoq. &c.) sed quia hæc arguta nimis sunt, & particula Græcæ sensus alienus affingitur, quem non facile exemplo aliquo probaueris, simplicior & Pauli instituto convenientior videtur interpretatio, quam priori loco adduximus. Huic enim fauet, quod mox Abrahami fidem describit, quando illum Deo credidisse scribit, qui viuificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tanquam sint. Ea verò occasione in fidei descriptionem digreditur, ne illius loco inanem opinionem aut persuasionem animo concipiamus. Docet enim eam fidei naturam esse, quod in Dei potentiam & veritatem respiciat, & huic credat, quàmuis ipsa rerum natura eius dictis aduersari videatur. Imprimis autem viuificationis mortuorum & creationis rerum ex nihilo meminit, cum quod in his Dei potentia maximè elucet, tum quod simile quid in semetipso expertus fuit Abraham, quando iam effato & mortuo corpore filium genuit Isaacum, & quidem ex Sara, quam natura ad liberorum procreationem iam ineptā fecerat. Sed de his commodius in sequenti Sermone dicetur. Nunc nostræ vocationis typum consideremus, quem in Abrahamo spiritus sanctus proposuit. Vocabatur ille cum amplissima promissione seminis benedicti & numerosissimæ posteritatis, cum iā mortuus & longo senio languens nihil huius sperare posset. Ita nos, qui iam pridem mortui sumus per delicta, & viribus omnino destituti, per Euangelium vocamur ad communionem Dei, ut huic insiti fructus feramus, qui & gloriæ Dei & multorum aliorum edificationi seruiant, utq. ad cœlestis regni hereditatem olim admittamur. Ut ergo vocationis Abrahamicæ causa fuit Dei gratia, ita nostræ etiam vocationis causa alia constitui nequit. Quid enim offeremus, qui ne ad cogitandum quidē sumus idonei? Agnoscamus ergo gratuitum hoc Dei beneficium, & in huius potius inexhaustam potentiam atq. bonitatem, quàm nostram indignitatem respiciamus: amplectamur autem vera fide benedictum illud semen Abrahami, Iesum Christum, qui quod nobis deest, sua iustitia & sanctitate abundè sarciet. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

Qui præter spem sub spe credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundum id quod ei dictum fuerat: Ita erit semen tuum, Et mi-

nimè infirmatus fide non considerauit suum ipsius corpus iam emortuum, cum centum circiter natus esset annos, nec emortuam uulvam Saræ: aduersus promissionem autem Dei non disceptauit infidelitate, sed robustus factus est fide, tribuens gloriam Deo, ac plenè persuasum habens, eum quod promiserat posse etiam facere: Quapropter etiam imputatum est ei pro iustitia. Non autem scriptum est propter eum solum, quòd hoc ei imputatum fuerit: sed etiam propter nos, quibus futurum est ut imputetur, ijs nimirum qui credunt in eum, qui excitauit Iesum Dominum nostrum à mortuis: qui traditus est propter delicta nostra, & excitatus propter iustificationem nostri.

Demonstrauit toto hoc Cap. Paulus Abrahamum non per opera, sed solam fidem iustificatum esse. Finis & usus demonstrationis huius est, ut ostendat in illius exemplo propositam fuisse veram rationem, qua omnes eos iustificari oporteat, qui cum Deo conciliari & promissæ salutis consortes fieri volunt. Simul ergo hic confutantur validissimè, qui salutis rationes infinitas fingunt, dum unumquemque in suis superstitionibus seruari contendunt, modò animi intentio bona & sancta sit. Vt enim Deus vnus est omnium hominum: ita vna modò est ratio, qua cum eo coniungimur, & proponitur illa in solo Iesu Christo, qui ex Abrahami stirpe hominem assumpsit, & noster apud Deum Mediator factus est. Deinde cum salutis fœdus cum Abrahamo instaurauerit Deus, & illum fecerit patrem omnium credentium, eius vtiq; filij fiant necesse est, quicumque in illo fœdere censi cipiunt. Filij autem eius sunt, quotquot fidei illius vestigijs insistant. Ceterum querat hinc aliquis: Et quæ ergo fuit ista Abrahami fides, & qualis fuit? Id ergo in presenti docet, & rursus quod de illo dicitur, omnium nostrum institutioni accommodat. Est ergo locus hic admodum memorabilis, ut qui omnem fidei veram rationem explicat, de qua hodie passim contenditur. Vt verò plenior sit causa huius tractatio, quadam ex ijs quæ proximè præcesserunt, repetenda sunt.

Fidei obiectum
Deus.

Inter quæ primum est, cui crediderit Abraham? Deo nimirum, vel eius promissioni. Fidei ergo obiectum est Deus, qui nobis per verbum in scripturis reuelatum loquitur. In verbo autem eius præcipuus locus promissioni debetur, quæ se nostrum Deum & nobis propitium fore testatur. Hæc enim fœderis cum Abrahamo facti caput est: hæc in Legis exordio proponitur: hanc propheta passim inculcant & repetunt: eadem in noui Testamenti libris illustratur, quando præstitum esse docent, quod olim promissum fuit. Imò quæcunque præterea in scripturis habentur, siue præcepta sint, siue commendationes, siue exempla omni generis, ad hoc caput referri debent. Id verò de duobus nos admonet, quæ hic obseruari admodum necesse est. Primum, non aliud fidei fundamentum iaci debere præter vnum Deum, cui Abrahamum quoque soli credidisse audimus. Extat de hoc præceptum Dei: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti, non habebis Deos alienos coram me. Itaque in ipso limine offendunt, qui salutis spem & fiduciam in creaturis qualibuscunque collocant. Quomodo enim Abrahami filij erunt per fidem, qui fidem longè aliam proficiuntur, quàm Abrahami fuerit? Alterum est, ne nudum & inane Dei nomen prætexamus, sed fidei oculis illius spectemus promissiones. Nam nisi id fiat, nostris de Deo imaginationibus decepti, ex nostro cerebro quiduis fingemus, & sub falso fidei prætextu incertis feremur opinionibus. Ideo de Abrahamo loquens Paulus, subinde promissionis meminit, in quam ille respexit, neq; aliud in Deo quæsiuit, quàm quod sibi promissum esse sciebat. Et infra Cap. 10, dicit, fidem ex auditu esse, auditum verò per verbum Dei. Est ergo fidei certus & firmus animi assensus, quo Dei promissiones apprehendimus, & illis constanter nitimur. Itaque turpius falluntur, qui fidem iactant sine verbo Dei, eoque nomine opiniones suas venditant, quæ non alio quàm humanarum traditionum fundamento suffultæ sunt. Est hoc hodie nimis vulgare, & huius mali auctores sunt, qui simpliciter credendum esse clamant, & apud imperitos vel nudum Ecclesie nomen, vel patrum auctoritatem, vel etiam miracula & signa iactant, & ijs argumentis eadem omnibus persuadere conantur, quæ scripturis nullis probari possunt. Sunt hi omnes à fide alienissimi, & vno Pauli dicto ingulantur, qui nec sibi ipsi, neque Angelo credendum esse ait, si Euangelium aliud prædicet ab eo, quod ex Christi mandato & spiritus sancti suggestionem Apostoli prædicauerunt.

runr: imò anathema eos omnes pronuntiat, qui istud facere audent.

Secundò, quid in Deo spectarit Abraham, indicatur, & hic quoq; duo occurrunt. Primum, quod vi-
sificet mortuos. Id est, quòd vitæ & mortis dominus sit, & perinde ne morte quidè impediri queat,
quò minus præstet quod promisit. Est hoc obseruatu valde necessarium. Quia enim omnes morti ob-
noxij sumus, Deo fidere non possumus, nisi illum mortis victorem agnoscamus, qui nos olim ex mora-
tuis restituere possit. Sed neq; fidei obedientiam illi præstabunt, quàmprimum mortis periculum im-
minet, quibus hoc non est iam ante persuasissimū. Docet hoc Apostolus ad Hebræos ipsius Abraha-
mi exemplo, quem ideo Isaacum filium, in quo promissionem acceperat, immolare voluisse scribit hoc
in Deo, quòd certò crederet, hunc ex mortuis quoq; filium sibi restituere posse. Ideo veteres olim
in grauissimis tentationibus ad mortuorum resurrectionem respexerunt, vt in Iobi exemplo vi-
demus. Exechiel quoq; propheta ex illa præcipuum consolationis argumentum perit, quo in Baby-
lone agentes confirmat, quòd ad Dei omnipotentiam eos remittit, qui olim mortuos vitæ restitutu-
rus, & proinde minori negotio ipsos ab exilio reducturus sit. Et hoc est, quod Martyres inter hor-
ribiles suppliciorum cruciatus confirmauit, quòd se ne per mortem quidem à Deo disiungi posse, seq;
olim corporibus suis resurrecturos esse certò scirent. Fide ergo prorsus destituuntur, quicunq; mor-
tuorum resurrectionem negant & ludibrio habent. Quæ enim illis in Deo spes vitæ reliqua esse po-
test, quando mortis doloribus circumuenti, sibi hinc migrandum esse vident? Ideo hoc impijs illuso-
ribus tribuunt Apostoli, quos repentinus interitus obruet, quando sibi ipsi pacem & omnia tuta pol-
licentur. Alterum quoq; in Deo spectauit Abraham, quòd nimirum vocet ea quæ non sunt, tanquam
sint. Id est, quòd solo nutu & verbo suo omnia conficiat, & sua omnipotentia omnibus imperet. Est
hoc quoq; necessarium obseruatu. Sæpe enim præstitum impossibile videtur quod Deus promittit, quæ
causa est, quòd illius præcepta facilius contemnimus, neq; etiam promissionibus eius multum moue-
mur. Cui vitio sola omnipotentia consideratio medebitur, vt postea in Abrahami exemplo patebit.
Et ideo huius argumenta passim in scripturis occurrunt. Nam in ipsa rerum omnium creatione fa-
ctum esse scimus, quod hic dicitur. Quæ enim nondum erant, perinde ac si iam essent, euocabat Deus,
& mox præstò aderant. Nam illo dicente, Fiat lux, fulgebat ea: Fiat firmamentum, fiebat: Ger-
minat terra herbam virentem, illa germinabat, & c. In Egyptiaca quoq; liberatione multa huius ge-
neris contigisse scimus, Et in nouo Testamento Iesus Christus deitatem suam hoc potissimum argu-
mento asseruit, quòd illius verbis morbi, venti, fluctus, demones paruenerunt, & ipso vocante mors
quoq; eos reddere cogebatur, quos iam absorbuerat. Lazarum enim quasi adhuc in viuis esset & sen-
suum beneficio frueretur, euocabat, Lazare prodi foras, & mox prodijt, qui iam quartum in sepul-
chro diem agebat. Sunt hæc diligenter obseruanda, quia Dei promissionibus nunquam, aut raro ad-
modum credemus, nisi illis virtutem diuinam, adeoq; ipsum effectum sciamus coniunctum esse.

Terzio modum fidei exponit, in quo eius virtus atq; proprium maximè elucet. Nam pergens in Abrahami descriptione ait: Qui præter spem sub spe credidit, se fore patrem multarum gentium, si-
cut ei dictum fuerat, Ita erit semen tuum. Allegat autem scripturæ locum mutilatum ex Gen. 15.
ubi Abrahamo foras educto & stellas cæli numerare iussu hæc dixit Deus: Et solent Apostoli in scri-
pturæ testimonijs citandis breviores esse, ut huius studium lectoribus cõmendent, & nolentes quoq; ad
diligentiorẽ omnium considerationem remittant. Quoad verò Pauli verba, contradictionem ha-
bere videntur, quando Abrahamum præter spem sub spe credidisse ait. Sed non eodem sensu spei vo-
cabulum hic repetitur. Primo enim loco per spem argumentum certum intelligit, quod alicui spem
facere potest, & ita præter spem credere dicuntur, quibus nulla bene sperandi causa in humanis vs-
omnes aliæ rationes fallant. Hoc ergo Abrahamum fecisse dicit, & hoc verè dici patebit, si illius con-
ditionem cum Dei promissione diligentius paulò conferamus. Promiserat illi Deus posteritatem ea-
ius fore innumerabilem, ut arenam maris & stellas cæli. Promissioni huic ipsa rerum natura ad-
uersabatur, neq; aliqua ratio occurrebat, quæ illi spem certam faceret. Per omne vitæ antea acta tem-
pus tam ipse quam Sara steriles fuerant, & iam ob senium vires imminui sentiebant. Quomodo igitur
iam senex sobolem speraret ex vxore vetula, qui iuuenis ex iuuenicula nullam unquam genuer-
at. Ergo siue communem naturæ ordinem, siue carnis rationem respiceret, nulla prolis spes appa-

Quid in Deo
spectare debe-
ant credentes?

Modus fidei,
quo Abraham
credidit.

Fidei ueræ ex-
ercitium.

rebat. Quid ergo fecit in hisce quasi angustiis constitutus? Id nunc diligenter per singulas partes exponit Apostolus. Primò, minimè infirmatus est fide, id est, minimè passus est fidem suam istis ar-
rietibus labefactari, sed spem semel animo conceptam constanter fouit. Deinde non considerauit suum
ipsum corpus iam emortuum, cum centum circiter natus esset annos, nec emortuam uulnam Sara.
Non habuit ergo in obstaculis illis, quæ caro & natura, vel etiam communis sensus obieciunt. Pra-
terea, aduersus promissionem Dei non disceptauit infidelitate aut diffidentia, ut facere solent qui
vndiq; rationes conquirunt, quibus uerbi diuini ueritas in dubium uocetur, sed in illo acquieuit, ut
euentum Deo permittens. Hinc factum est, ut in fide robustior factus, Deo gloriam dederit, & re-
racem iustumq; agnoscens, certò sibi persuaserit, eum quod promiserat præstare posse. Docent hæc,
ut nos etiam in fide uersari conueniat, & quod eius sit exercitium proprium: Nimirum resistere du-
bitationibus, & perpetuò luctari cum obstaculis, quas vel carnis affectus, vel ratio & communis
sensus, vel etiam totius naturæ Lex & ordo nobis obieciunt. Solet enim multa huius comminisci Sa-
tan, ut nos ex statione nostra deiiciat. Et in eo ferè offendunt impij, quòd ad suæ rationis calculum
reuocant Dei promissiones & præcepta: & quia tunc vel impossibilitatis, vel alicuius incommodi-
tatis, aut etiam manifesti periculi species sese offert, aut fortassis non magni momenti res esse uide-
tur, de qua agitur, mox vel diffident promissis Dei, vel mandata eius transgrediuntur. Alia autem
est piorum conditio. Nam etsi in illis quoq; interdum hesitatio locum habeat, non tamen eā intra ani-
mos suos fouent, neq; se ab illa uinci patiuntur, sed in Dei ueritatem & potentiam defixis oculis ipsi
illius uictores euadunt. Patet hoc euidenter in Abrahami exemplo. Nam huic quoque aliquando in-
mentem ueniebat, Num centenario nascetur filius? num Sara nonagenaria pariet? At ista admiran-
dus potius, quàm de Dei ueritate diffidens, cogitauit, & ne cogitationes istæ in diffidentiam de-
generarent, illico eas ex animo suo eiecit, non autem fouit disputationibus curiosis & contra Dei pro-
missiones institutis. Similia exempla in reliquis etiam patriarchis extant, qui spem terræ promissa
constanter seruauerunt, etiamsi in ea peregrini agerent, & tandem ex ea in Egyptum migrare cog-
rentur, ut famis periculum effugerent. Hac fide confirmatus Iacob Iosepho inter Egyptios domi-
nanti reditum in terram Chanaan pollicetur, & iam moriturus funus suum eò deferri curat. Eius-
dem fidei opus fuit, quòd postea Iosephus quoq; Israëlitis mandatum dat de ossibus suis eodem trans-
ferendis. In Moise etiam similis fidei constantia eluxit, qui nisi in Dei potentiam & ueritatem potius
quàm in res præsentis & carnis cogitationes respexisset, nunquam tanta fortitudine & pertuacia
(ut sic dicam) populi ingrati & reluctantis causam egisset apud Pharaonem tyrannum crudelissi-
mum. Quid autem de Dauide dicemus, qui cum regni promissionem accepisset, de ea minimè dubita-
uit, etsi omnia sibi aduersa esse sentiret, & ad hostes transfugere cogeretur? Imitemur nos horum ex-
empla, quando eadem tentationes nobis quoq; obieciuntur, quibus Abrahami & similium fides olim
oppugnata est. Promittitur nobis in Christo iustitia & sanctitas: at in nobis nihil quàm peccatum
& transgressio inuenitur, imò deplorata totius naturæ nostræ corruptio, quæ nos quod bonum est, ne
cogitare quidem sinit. Non tamen ideo nobis desperandum est, sed ad Dei ueritatem & omnipoten-
tiam recurramus, qui olim per prophetam dixit: Si peccata uestra fuerint ut coccus, niue albiore rel-
dentur: si rubeant instar purpuræ, sicut natiua lana fient. Item, Ego ego ille ipse sum, qui deleo trans-
gressiones tuas, idq; propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Et tunc cum Dauide dica-
mus: Ratio iniquitatum nostrarum superarat nos, tu uerò transgressiones nostras expiauiisti, &c.
Ad eundem modum resurrectionem & uitam æternam nobis pollicetur Dominus: nos uerò homines
quotidie mori & sepeliri, nec aliquem in uitam redire uidemus. Sed non idcirco dubitabimus de Dei
promissione & eius ueritate, quin hanc in Christo fundatam esse cogitemus, qui dicit: Ego sum resur-
rectio & uita: qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, uiuet: & omnis qui uiuit & credit in me, ne-
quaquam morietur in æternum. Quia enim hoc pronuntiat qui & mortem sua resurrectione deuicit,
& cui omnis potestas data est in cælo & in terra, facillimum illi fuerit promissa præstare. Adhuc
Dei fauorem perpetuum & ex eo pacem atq; incolumitatem ueram nobis Euangelium pollicetur,
at si quam in hoc mundo uitam uiuimus spectes, pios egere, esurire, algere, exulare & omni aduerso-
rum genere tentari uidebis. Non tamen idcirco animum despondere oportet, sed istas paternas Dei
virgas esse sentiamus, quibus latentem naturæ corruptionem coercet, & in eo agnoscamus fauoris di-
uini

mini argumentum, quod filij sui socios nos in cruce facere dignatur, ut olim in regni cœlestis societatem coopremur. In mentem quoque reuocemus Christi promissiones: Non relinquam vos orphanos: Ecce ego vobiscum sum usque in consummationem seculi. In mundo afflictionem habebitis, sed confidite, ego vici mundum. Dicamus ergo cum sanctis patribus: Deus nobis suffugium & robur est, in aduersis auxilium presentissimum: Propterea nihil timebimus, etiam si terra loco moueatur, & montes in medio maris vacillent. Tumultuentur gentes, turbentur regna, & tellus cum fragore disfluat: Dominus tamen exercituum à nobis stat, arx sublimis est nobis Deus Iacob, &c. Quibus illud Apostoli addamus: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Quis nos separabit à charitate Christi? num afflictio? num angustia? num persecutio? num fames? num nuditas? num periculum? num gladius? Imò in his omnibus plus quam victores sumus per eum, qui dilexit nos. Porro quod de aduersis & conscientie tentationibus dicimus, hoc ipsum in præceptis etiam Dei obseruandum est. Videntur hæc interdum vel grauiora æquo, & Dei odiū nobis eo nomine suadet satan, qui nos istis præter causamonerat: vel leuicula & nullius momenti apparent, quæ tutò transgredi liceat. Sed tunc in Dei bonitatem, iustitiam & sapientiam respiciamus, & mox patebit, illum nihil ex odio, nihil iniustum & iniquum, nihil item superuacaneum aut noxium præcipere posse, qui ut nostri amantiſſimus, ita iustus et sapiens est. Et hæc illa felix & sancta lucta est, quæ veros Israelitas facit, & cuius typus in Iacobo patriarcha præcessit, quem hoc nomine propheta commendat, quod ipse Deo superior factus sit, quando per omnia aduersa foriter eluctatus fidem seruauit constantem & inuictam. Hos. 12.

Quarò effectum quoque fidei duplicem Paulus annotat, quorum alter ad Deum, alter ad Abrahamum redundauit. Primum exprimit, quando Abrahamum dicit Deo dedisse gloriam, quando nimium eius promissis credendo, illi veritatis & omnipotentiae testimonium tulit. Debet idem de omnibus dici, qui Dei verbis fidem adhibent. Nisi enim veracem, bonum & omnipotentem esse sibi persuassissent, illi nequaquam crederent. Nullus ergo Deo honor maior deferri potest, quam cum eius veritatem, misericordiam & potentiam fide nostra quasi obſignamus. Ex hoc fonte item manant inuocatio & cultus verus secundum verbi eius regulam institutus. Parit etiam fides hæc obedientiam, qua nos totos verbo illius subiicimus, & meliorem nostri partem abnegantes (rationem scilicet & intellectum) nos illi sistimus viuentem hostiam. E contra Deum extrema ignominia afficiunt, & quantum in ipsis est, omni illum gloria spoliunt, qui eius verbo credere dedignantur. Quod ut in omnibus, quæ ille dixit nunquam, obseruari debet: ita maximè in Euangelij prædicatione locum habet, per quam filium suum Iesum Christum, & in hoc salutem omnem nobis offert. Qui enim illam reiiciunt, id Deum mendacij insimulant, ut disertè monuit olim Ioannes Apostolus, cuius hæc verba sunt: Qui credit in filium Dei, habet testimonium in seipso: qui non credit Deo, mendacem fecit eum, quia non credit testimonio, quod testificatus est Deus de filio suo: Est autem hoc testimonium, nempe quod vitam æternam dedit nobis Deus, & hæc vita in filio eius est. Quid? non veritatem modò Dei tales in dubium vocant, sed simul eiusdem iustitiam, bonitatem, sapientiam, denique Deum ipsum, quælibet quantus est, abnegant: quando constat, hunc non alibi seipsum apertius & liberalius manifestauisse, quam in filio, quem pro nobis tradidit. Fieri ergo non potest, quin ijdem omni numinis metu deposito, carnis suæ desiderijs habenas laxent, & in omne scelus præcipites ruant. Est ergo hinc genus Iesu Christi credamus, & proinde cultum Dei sine fide nullum esse, qui illi probetur. Ut enim interius nobis honor est, quem exhibent quos de nobis malignè sentire scimus: ita eorum cultus non potest ferre aut probare Deus, qui illum in promissis & verbo suo mendacem facere audent. Debebant ista diligentius obseruare aduersarij nostri, qui per fidei prædicationem Dei cultum & bona opera aboleri queruntur, & ita in nos transferunt culpam, cuius reatu ipsi tenentur. Clamant ijdem nos publicorum malorum authores esse, & propter mutatam religionis formam Deum de mundo hoc vniuerso penas sumere. At nos illud falso consingi dicimus. Cur enim nobis irascatur Deus propter abolitas superstitiones, quas ille in verbo suo iam olim damnauit? Idem verò iure illis irascitur, qui ipsi gloriam suam negant, verbo eius contradicunt, filij sui meritum conculcant. Quod cum hodie passim fiat, & simul infelix mundus in pios fidei Christianæ professores ferro & igne grassetur, non potest non sua etià arma proferre Deus, ut impiam hanc & sacrilegam audaciam, fame, peste, seditionibus, bellis & omni flagellorum genere coercat.

Effectus fidei:
quoad Deum.

Effectus fidei
quoad nos.

Alterum fidei effectum, cuius fructus ad Abrahamum redijt, his verbis enarrat: Quapropter etiam imputatum est ei pro iustitia. Ita verò statum huius tractationis repetit, ut ostendat iustificationem ex gratia Dei pendere, qui nos propter fidem in Christum pro iustis habeat. Et necesse erat repeti imputandi verbum, ne quis audita tam magnifica commendatione fidei, nos per hanc, quatenus opus est, iustificari putaret. Iustitiam ergo nobis imputari ait, nimirum propter Christum, quem fides nostra apprehendit, & in quem Abraham quoque imprimis respexit, ut alibi diximus. Iustificatio ergo nos fides, non quatenus nostrum opus est, sed quatenus Christo inserit, qui (ut alibi Paulus loquitur) nobis à Deo patre iustitia, sapientia & sanctificatio factus est. At quia eadem donum Dei est. Nemo enim venit ad me, inquit Dominus, nisi pater meus traxerit eum (totum hoc nostrae iustificationis & salutis negotium ex mera Dei gratia dependet, qui quos ab aeterno praedestinavit, eos etiam vocat suo tempore, imò efficaciter trahit, vocationi verò & tractui cedentes iustificat, iustificatos deinde in filij sui gloriam transfert: de quo plura Cap. 8. dicuntur. Nunc observemus nihil excellentius & praeclarior fingi posse fide in Christum, quae & Deo suam dat gloriam, & nobis iustitiae verae participes reddit: ideoque nemini debere mirum videri, quod illam scriptura tantopere nobis commendat.

Exemplum A=brahami nobis applicat.

Ceterum ista de Abrahamo dicenti quidam obijciebant: Quid ista ad nos? Nam Abrahamum quidem ita iustificatum esse fatemur, sed alia longè nostra est ratio, qui illum aliquot seculis post secuti Legem accepimus, in qua novam iustitiae & salutis consequendae rationem Deus praescriptam quam omnino sequi convenit eos, qui servari volunt. Et hodie multi audiuntur, qui veteris scripturae exempla & testimonia nihil ad nos pertinere clamant, & una cum tempore & moribus salutis quoque rationem mutatam esse arbitrantur. Istis ergo omnibus Paulus respondet, & Abrahami exemplum nobis applicans ait: Non autem scriptum est propter eum solum, quod hoc ei imputatum fuerit: sed etiam propter nos, quibus futurum est ut imputetur, &c. Quasi diceret. Scripta sunt quidem haec propter Abrahamum, cuius fidei spiritus sanctus testimonium ferre voluit: sed non propter illum solum haec literis mandata sunt, verum posteritatis praecipuam rationem habuit Deus, quam hoc exemplo erudiri oportuit. Ideo post annos demum quadringentos Moysen excitavit, qui haec conscriberet, ut certò constaret, nobis quoque pro iustitia imputandam fore fidem, ut olim haec Abrahamo imputata fuit. Noluit autem hoc argumentis pluribus probare Paulus, quia iam ante dixerat Deum unum esse, qui ut omnium gentium Deus est, ita sibi ipsi semper constat in ijs, quae ad hominum salutem faciunt. Rursus ergo apparet ex hoc etiam loco, unam & eandem salutis rationem esse in veteri & novo Testamento. Quod ut fidei nostrae dignitatem commendat, & superstitiones omnes validissime confutat: ita dulcissimam consolationem nobis praebet, quando nos tanto patriarchae aequari videmus quoad iustificationis articulum. Etsi enim non iisdem virtutibus omnes ornati simus, quibus illum donavit Deus, tamen quoad salutis aeternae rationem nos illi pares faciet fides, si ad eius exemplum unum Iesum Christum redemptorem nostrum agnoscamus, qui verum illud Abrahami semen est, in quo omnes gentes benedicti oportuit. Neminem ergo sua infirmitas siue imperfectio terreat, quando hic nulla habetur nostrae dignitatis ratio, sed solius Christi, quem fide apprehendimus, ut totus noster fiat. Continet praeterea locus hic memorabilem doctrinam de usu scripturae sacrae: quod nimirum propter nos tradita sit, & nostrae institutioni atque consolationi serviat. Dissertit hoc ab alijs scriptis omnibus. Nam etsi ea quoque de multis nos admoneant, & nullus tam malus libellus sit, qui non aliquid boni habeat, hoc tamen sacrae literae proprium & peculiare habent, quod una cum exemplis doctrinam proponunt, quomodo illis uti debeamus, & quid in quovis facto nos vel imitari vel cauere conveniat. Ut ergo Abrahami historiam nobis applicat Paulus, ita meminimus omnia alia nobis accommodari debere. Quae enim olim praecipit Deus, ea hodie etiam à nobis observari vult, quoad rei veritatem, etiamsi in externis ritibus aliqua facta sit mutatio. Et notandum est illud Christi, qui se non venisse dicit, ut Legem destruat, sed ut impleat. Eadem est promissionum atque minarum ratio. Nam ut sibi ipsi perpetuò constet Deus, sic voluntas quoque eius perpetua & immutabilis est.

Quid credere oporteat.

Ut tamen totum hoc mysterium rectius intelligamus, repetit fidei verae capita Apostolus, & docet quid imprimis nos credere oporteat, si nostram quoque fidem nobis pro iustitia imputari velit.

mus. Hoc enim illis euenturum ait, qui credunt in eum, qui excitauit Iesum Dominum nostrum à mortuis, qui traditus est propter delicta nostra, & excitatus propter iustificationem nostri. Vbi rursus vnum Deum proponit, cui fides inniti debet. Maledictus enim est, qui confidit homini, & ponit carnem brachium suum, vel quoscunque alios Deos sibi fingit. Et eum quidem nominat, qui Iesum à mortuis excitauit, non quòd hunc Deum esse neget, aut eum patre minorem faciat quoad diuinitatem, sed propter incarnationis mysterium, & vt nos ad Deum verum remittat, qui cum vnus sit essentia, personis tamen tribus constat, quas in illo scripturæ sanctæ passim prædicant. At quia nobis, qui natura peccatores & mortales sumus, cum Deo sancto & immortalis nihil commune est, Iesu Christi filij eius meminit, quem ideo incarnari & hominem fieri oportuit, vt noster apud illum Mediator esset. Et dum hunc solum adducit, simul omnes eos confutat, qui alios sibi mediatores fingunt. Postremò quid de hoc credendum sit, docet: Nimirum quòd mortuus sit propter delicta nostra, excitatus autem à mortuis propter iustificationem nostri. Comprehendit autem sub morte & resurrectione totum filij Dei pro nobis incarnati negotium. Et pro peccatis quidem nostris mortuum esse dicit, quia victima & expiatione opus erat, quæ non nisi per eum fieri poterat, qui ipse ab omni labe & noxa purus esset. Excitatum verò ait propter nostri iustificationem, non quòd mortis meritum à iustificatione excludi debeat, sed quòd resurrectione sua Christus mortem deuictam & prorsus exarmatam esse ostendit. Aculeus enim mortis peccatum erat, per quod illa initio ingressa fuit. Cum ergo illam Christus excusserit, aculeum eius sublatum, & simul suos à peccati reatu iam plenè liberatos esse docuit. Ita mysterium hoc ipse Paulus in priori ad Corinthios Capite 15. exponit, vbi inter alia aduersus eos, qui mortuorum resurrectionem negabant, hoc quoque argumentum proferret: Si mortui non suscitantur, Christus non est suscitatus. Quòd si Christus non est suscitatus, manet est fides vestra, adhuc estis in peccatis vestris. Quia ergo nostræ redemptionis complementum in Christi resurrectione potissimum cernitur, huic quoque iustificationis meritum (vt ita loquar) in præsentem tribuit. Inclusi sunt his omnes alij Christianæ fidei articuli, vt alibi prolixè demonstrauimus. Arguitur autem simul hoc loco peccatorum nostrorum grauitas, quæ non aliter quàm morte Iesu Christi expiari potuerunt: & simul commendatur nobis Dei bonitas, qui filium suum vnigenitum pro nobis in mortem dare dignatus est. Quia autem horum modò meminit Paulus, & in his iustificationem atque salutem nostram consistere docet, satis apparet, quàm turpiter fallantur, qui hodie nouas expiationes & satisfactiones excogitant. Fatigantur illi vanis laboribus, & relicto fonte aquæ viuæ cisternas pertusas sibi fodiunt. Nos ergo in Abrahami exemplum instanti salutis fiduciam omnem in vno Deo collocemus per Iesum Christum, qui pro nobis traditus delicta nostra expiauit, & resuscitatus redemptionem nobis acquisiuit sempiternam & omnibus numeris absolutam. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

C A P V T   V .

Iustificati igitur ex fide, pacem habemus erga Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: per quem etiam fide habuimus hunc aditum in gratiam hanc, in qua stamus, & gloriamur sub spe gloriæ Dei. Neque id solum, sed etiam gloriamur in afflictionibus, scientes quòd afflictio patientiam efficiat, patientia uerò experientiam, experientia autem spem: porrò spes non pudefacit, quòd dilectio Dei effusa sit in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

VE MADMODVM multis hucusq; euicit Paulus, nos sola fide iustificari: ita quæ
nam sit fides illa iustificans nuper diligenter docuit. Fundamentum enim suæ obiectum
eius ostendit Deum vnum & verum. Mediatorem verò, per quem illi conciliamur, Chri-
stum Iesum monstrauit, qui propter peccata nostra in mortem traditus est, & propter
nostri iustificationem à mortuis resurrexit. Peccant ergo in fidei Christianæ leges, quicunque vel re-
lictæ Deo spem salutis in creaturas qualescunque collocant, vel novos sibi Mediatores fingunt, quo-
rum intercessionem cum illo in gratiam redeant: quotquot item Christum quidem ore profitentur, eo ta-
mē non contenti, noua pro peccatis sacrificia & nouas satisfactiones quarunt. Quia verò his omnia co-
prehenduntur, quæ de fide dici possunt, modò Conclusionem infert Apostolus, quæ quod dixit hæc
probat ab effectibus fidei, cuius dignitatem & virtutem magnificè extollit, vt nos ad eius studium ex-
citet. Simul verò locus hic nostræ institutioni multum seruit. Docet enim quibus notis tam nostram
quam aliorum fide agnoscamus. Adhæc eos quoq; confutat, qui de fide nimis humiliter sentiunt, & idæo
huius doctrinam contemnunt, imò scurriliter mordent atq; traducunt, quod eius vim ignorent. Con-
solationem quoq; habet dulcissimam, quæ aduersus omnes tentationes validissimè confirmamur. Pro-
derit ergo singula, quæ hic dicuntur, diligenter inspexisse.

Fides pacem gi-
gnit erga Deū.

Primum ait: Iustificari igitur ex fide, pacem habemus erga Deum, &c. Pacis nomine animi &
conscientiæ tranquillitatem intelligit, quæ ex eo enascitur, quod Deum nobis placatum esse, & nos
ab illo amari scimus. Hanc inter summa hominis bona olim Philosophi quoque & Poëtæ numerar-
unt. Nam nisi animus ab internis conscientiæ morsibus liber sit, omnis alia fortuna nobis amara
atque acerbæ est. Ideo rectè olim Satyricus monebat, orandum esse, vt sit mens sana in corpore sano.
Errant autem in hoc bono querendo omnes homines, si carnis suæ rationem audiant. Plerique enim
tunc se omnium securos & votorum omnium compotes fore arbitrantur, si diuitijs abundant. Sed
quàm fallantur illi sua opinione, diuitum curæ & assidui labores testantur, quibus seipsos confici-
unt, vt iam nihil dicamus de conscientia, quæ illis nunquam non ob oculos ponit fraudes, imposturas
rapinas & omne iniuriarum genus, quibus opes suas cum multorum aliorum detrimento congesti-
runt. Alij eos rerum securos & extra omne periculum constitutos putant, qui honoribus & imperi-
aucti nullius censuram metuunt. Sed iidem ignorant, quot curis & quàm multiplici metu distrahantur,
quos tu auro & ostro superbos omnia contemnere & ridere putas. Sunt qui vt animi à terrens
hiscè studijs alius attollere videantur, pacem illam & animi tranquillitatem in ætæternæ suæ indi-
lentia Stoica sitam esse existimant. Sed illa, si rem propius inspicias, vel simulatio mera est, vel
belluinus stupor, quem qui admittunt, ij nec homines quidem, nedum felices aut beati dici meren-
tur. Alij rursus in numinis contemptu bonum istud querunt, & tunc se animo quieto & tranqui-
lo fore sperant, si omnem Dei timorem simul abijciant, & cum stulto illo Nabale dicant: Non est
Deus, qui res mortalium curet. Et hi ferè semper illud poëtæ in ore habent: Scilicet hic superis labor
est, hæc cura quietos sollicitat. Item, Magna otia cæli, Non est (vt video) non est quod age-
tur in illo, Res hominum si tam curat Deus, &c. Sed & isti conscientiæ stimulos effugere non possunt
& proinde nunquam, quod volunt, assequuntur. Idcirco præ alijs fere probantur, qui in virtutis stu-
dio & operum suorum meritis conscientiæ tranquillitatem inueniri sentiunt. In qua sententia olim sa-
pientissimi inter gentes fuerunt. Iuuenalis certè, cum stulta hominum vota multis reprehendisset, &
monuisset de sana mente cogitandum esse ijs, qui beati & felices esse cupiunt, tandem subiicit: Non
stro, quod ipse tibi possis dare, Semita certè tranquilla per virtutem patet vnica vita. Vbi non om-
nino malè tranquillitas ista virtuti accepta fertur, in eo autem turpissimè hallucinatus est, quod non
aliam virtutem animo concepit, quàm quæ humanis viribus parare, & quàm vnusquisq; sibi dare
possit. Similis fuit inter Iudeos Phariseorum error, quem hodie mordicus retinent & defendunt
Monachi & horum sectatores, qui suam iustitiam coram Deo vendicare, & illius meritis confidere
solent. Sed omnium istorum opiniones vno hoc dicto Paulus ingulat, quando nos ex fide iustificatos
pacem erga Deum habere dicit, per Dominum nostrum Iesum Christum. Est ergo pax & tranqui-
litas conscientiæ effectus fidei in Christum. Et hic verborum Pauli sensus est: Quoniam ex fide ius-
tificamur, eadem etiam fide placemus Deo, perq; illam pace fruimur, quæ fit, vt in eius conspectu
consistere possimus, & nullis conscientiæ terroribus succumbamus. Ratio dicti est, quod in Christo
omnia

omnia nobis dari sentimus, quæ ad salutem necessaria sunt: quod item nos propter Christum Deus diligit, in eo omnes gratiæ & bonitatis suæ thesauros nobis miseris & indignis propinat. Ad se ergo pertinere sentiunt credentes dulcissimam illam de Christo patris vocem, Hic est filius ille meus dilectus, in quo placatus sum: quæ sola omnes conscientie terrores discutere, & animos nostros efficacissima consolatione quasi viuificare potest. Interim simul ista ad præcedentis doctrinæ confirmationem faciunt, & argumentum eiusmodi continent. Iustificatio parit animi tranquillitatem & pacem erga Deum: Hæc autem ex sola fide in Christum nobis obtingit. Ergo sola fides iustificat. Confutatur hoc argumento duo insignes errores Papistarum. Alter, quo pacem hanc in nostrorum operum meritis querere docent, cum illam omnis scriptura nobis in vna & sola fide commonstret. Et quam parum hic conferant opera nostra, mox videbis, si eorum naturam & conditionem propius inspexeris. Quia enim ex nobis ipsis ad nihil idonei sumus, non nostrum, sed Dei opus est, quicquid bene aut recte facimus. Quæ igitur in Dei conspectu illa ostentabimus, quæ non nostra, sed illius donum sunt gratuitum? Deinde imperfectum & maxima ex parte vitiosum est quicquid nos facimus. Concurrit enim cum spiritus sancti operatione innata nobis corruptio, quæ nullum opus in nobis integrum & omnibus numeris absolutum esse patitur. Quod ne illi quidem negare possunt, qui operum nostrorum merita stabilire conantur, & ideo homines de Dei gratia nunquam posse certos fieri aiunt, & ita perpetuis conscientie terroribus eos excruciant, quos pijs consolationibus subleuare debebant. Nos ergo pacem animorum in Christi merito quaramus, qui fide apprehensus patrem nobis placat, & simul terrores conscientie omnes dissipat. Alter error est, quod per fidem nos quidem à culpa liberari aiunt, non autem à pœna, quam in purgatorio igne nihilominus nobis exoluendam esse contendunt. Ita verò non fidem modò inanem faciunt, sed meritum Christi quoque præcipuo suo effectu & gloria spoliant. Quis enim mortis eius fructus reliquus est, si pœnæ peccati adhuc exiguntur? Et Paulo palàm contradicunt, qui iustificatos ex fide pacem erga Deum habere testatur. Quomodo enim hanc habere possunt, qui iam morituri ignem illum exhorrescunt, & sæpe fraudatis hæredibus bona sua Monachis & sacrificulis legant, quorum preculis & conductitijs sacris animas suas liberari posse opinantur? Nec Paulo solum, sed ipsi Christo contradicunt, qui Ioannis 5. Cap. ait: Amen dico vobis, qui sermonem meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non veniet, sed transiit à morte in vitam. Sed quia de his alibi plura diximus, hæc in præsentis sufficiant, nunc autem in Apostoli verbis progrediamur, qui alterum quoque, fidei effectum siue fructum nobis prædicat.

Cum enim pacem hanc nobis ex fide per Christum Iesum obtingere dixisset, mox addit: Per quem etiam fide habuimus hunc aditum in gratiam hanc, in qua stamus. Istud autem adijci omnino opus fuit, ne quis fructum priorem fidei tribueret, quatenus nostrum opus est. Quod qui sentiunt, ipsi pacem hanc animi nunquam assequuntur, eò quod fidei suæ infirmitate & imperfectione terrentur. Doctus ergo hoc tantum beneficium nobis per Christum obtingere, qui suo merito aditum ad patrem nobis patefecerit, qui prius ab illo procul exclusi eramus. Quæ ratione alibi quoque illum pacem nostram esse dicit. Et facit ad huius loci explicationem, quod in epist. ad Hebræos Cap. 2. & 4. de Christo Pontifice nostro dicitur, per quem nobis ad thronum gratiæ accessus pateat. Est autem hic præclaram fidei fructus, ex quo omnis nostra salus dependet: quando constat, nullam huius spem nobis reliquam esse, quoad à Dei communione & gratia exclusi sumus. Ideo hunc non verbis modò, sed cuiusdam signo nobis commendari voluit spiritus sanctus, quando in Christi Iesu morte velum templi scis celorum Sacrarium nondum fuisse patefactam, donec illam sui sanguinis pretio Christus aperuit. Ex his verò apparet, illum vnicum esse Mediatorem, per quem nobis ad patrem accessus sit. Testatur idem hoc ipse, quando Ioan. 14. inquit: Ego sum via, veritas & vita: Nemo venit ad patrem nisi per me. Quò Paulus respiciens ad Timoth. scribebat: Vnus Deus, vnus etiam Mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus. Rursus ergo confutantur, qui alios mediatores atque aduocatos quamunt, & humanis rationibus decepti Deum fingunt, qui instar potentissimi Monarchæ neminem adscripseris, & diuinæ Maiestati multum derogant. Scimus quidem nobis propter peccatum non patere

Fides aditum
patefacit ad
gratiam per
Christum.

aditum ad Deum sine Mediatore, qui nos cum illo in gratiam reducat. At quia hunc honorem ille Filio suo unigenito contulit, qui ideo hominem assumere voluit, ut eo officio fungeretur, intolerabile & sacrilega temeritas est, si quis regni cælorum ordinem & ab ipso Deo constitutam hierarchiam turbare instituat. Clamat apud Isaiam Dei filius: Ego Dominus, hoc est nomen meum, & gloriam meam alteri non dabo. Quæ ergo dementia est, hoc illi eripere & in alios transferre velle, quod illi simpliciter omnibus creaturis iam pridem negauit? Sed mitigant aliqui vulgò conceptum errorem, & Christum quidem unicum Mediatorem apud patrem esse fatentur, sed interim aduocatis Diuini opus esse aiunt, qui nos ad Christum deducant, & apud hunc eam nobis gratiam impetrent, ut nosset Mediator & pontifex esse dignetur. Lepidum sanè commentum: Quid verò est cum ratione insanire, si hoc non est? Ergo si istos audiamus, longè alius iam est Christus, quàm olim quando in terris agebat. Tunc enim mitis & humanus peccatorum consortia non exhorruit, publicanos & meretricibus admisit ad colloquium, & quasi expansis vlnis omnes inuitans, clamauit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego requiem vobis præstabo. Nunc verò quasi gloria cælesti elatus & nostræ infirmitatis immemor, miseros nos fastidit, neque aliquem aspicere dignatur, nisi cælitum precibus exoretur? Denique, qui olim medicum agebat fidelem, & ipse querebat infirmos, quorum vitij mederetur: nunc causidicum superbum agit, cuius aures vel pretio vel amicorum supplicantiis intercessione referari oporteat? Quid ergo dicemus? Deteriorem esse iam nostram conditionem, quàm olim cum aperti inimici & à Deo exclusi essemus. Tunc enim peccatores rectè ad promissum Redemptorem contendebant, & illius gratia subleuabantur: nunc verò (si nugatorum illorum sententia creditur) postquam Deo reconciliati sumus, per mille ambages ad Christum primò, deinde ab hoc ad patrem perueniendum erit. Omitto multa huius generis, quæ non tam risum quàm execrationem merentur, & digna sunt quæ cum suis inuentoribus ad cornus, vel ad inferos potius, remittantur. Et quid nouis mediatoribus opus est, quando iam nunc sumus in gratia Dei, idque propter Christum, qui nobis ab illo Mediator & aduocatus constitutus est? Neque ideo in Diuos cælitates contumeliosius sumus, quos olim eximia gratiæ & gloriæ Dei vasa fuisse, & nunc in cælis viuere credimus: Christus autem suum honorem vindicamus, & eum esse agnoscimus, quem Deus oleo lætitiæ vnxit præ omnibus suis consortibus. Imò Diuorum honori hic maximè consulimus, dum cauemus, ne in ipsos transferatur Christi gloria, quam ipsi suo sanguine & propria vita chariorem habuerunt. Vide plura 1. Ioan. 2. Si quis peccauerit, aduocatum apud patrem habemus, Iesum Christum iustum, &c. Obseruamus præterea hoc loco, quod nos in gratia hac stare dicit Apostolus. Commendatur hac locutione fidei firmitas, & nostræ salutis certitudo asseritur, quæ ex illa dependet. Quia enim perra nostra, cui innitimur, Christus est, fides autem quæ nos illi coniungit spiritus sancti opus est, qui eandem inter animos nostros obsignat, certè neque illam falli, nec salutem nostram euerti possibile est. Aduersus Christum enim ne portæ quidem inferorum prævalent, & nouit idem ille oves suas, neque aliquam ex manibus suis eripi patitur. Confutatur his Sophistarum doctrina, qui nos de perseverantia in fide certos fieri posse negant, & proinde nos semper dubios & suspensos esse volunt. In nobis quidem nihil proprium habemus, quod nobis certam salutis spem facere possit. At si Dei promissiones & Christi meritum atque diuinam potentiam spectes, nihil illa certius & firmitus fingi potest. Fidelis enim est Deus, qui nos supra vires tentari non sinit. Vide 1. Cor. 10.

Fides gloriatur
sub spe gloriæ
Dei.

His tertium fidei effectum siue fructum subiicit, dicens: Et gloriamur sub spe gloriæ Dei. Dicitur hic gloria Dei, hæreditas regni cælorum, in quo gloriæ eius participes efficiemur, quam suo merito nobis Christus acquisiuit. Est hic insignis admodum effectus fidei, quem carnis & mundi indicio opponit. Quia enim nos vndique mala & aduersa circumstant, frequenter tentamur ut Christus, cui in deserto esurienti Satan dicebat: Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Quasi diceret. Egregius sanè Dei filius es, quem ita negligit pater, ut nisi tibi ipsi noua & insolita ratione succurras, perpetuò tibi pereundum sit. Sentiunt similes cogitationes pij in egestate, in fame, in morbis & alijs aduersis. Sed his omnibus fides medetur, quæ animos vacillantes altius in spem futuræ gloriæ & vitæ æternæ erigit, quam olim cum Christo in cælis possidebimus, & cuius tanta erit felicitas, ut neque sensibus neque ratione humana comprehendere possit, quoad in hac carne mortali viuimus, sicut Isaias Cap. 64. testatur. Ad hanc spem nos Ioannes quoque, dilectus ille discipulus remittit, in sua epistola Cap. 3.

Cap. 3. sic scribens: *Charissimi, nunc filij Dei sumus, sed nondum apparuit quod erimus: scimus autem, quod cum ipse patefactus fuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum, sicuti est. Et hæc illa spes est, quæ Martyres omnes confirmati afflictiones quasuis & diros ignominiose mortis cruciatus superauerunt. At quia hæc gloriantur fideles, quæ ratione illos de salute sua incertos esse aut dubitare dicemus? Interim admonet nos locus iste, de credentibus non iudicandum esse ex huius seculi euentis. Patria enim illorum in cælis est, in terris autem peregrinantur & exulant. Quid ergo mirum, si multa illis præter animi voluntatem accidant? Solent prudentiores viri, si quando in terris alienis apud ignotos degunt, generis sui nobilitatem & opes dissimulare, & multa non patitur modò, verum etiam cum risu ferunt, quæ ipsis intolerabilia essent, nisi eorum recordationem olim sibi iucundam fore scirent, quando domi suæ patrijs bonis & diu expectata hæreditate fruentur. Quantò magis igitur hoc pij facere debent, qui se Dei filios factos esse norunt, & quorum hæreditas in cælis est, quam nullus casus aduersus intercipere poterit?*

Ceterum ridet hanc spem nostram humana ratio, cui ridiculum videtur præsentia bona spe futurorum negligere, & frequenter audiuntur voces impiorum, qui fidelibus Dei favore & vitæ æternæ spe gloriantibus petulanter insultant. Præclarus equidem fauor est, aduersis quotidie nouis obijcere, periclitantes deserere. Si ita vobis fauet Deus, cur non eripit, iuuat, tuetur? Sunt hæc similia, quæ in cruce pendent Christo olim scribæ & sacerdotes exprobrarunt. Sed occurrit Paulus præoccupatione, & docet, afflictiones non obflare, quò minus beati & verè felices simus, atq; iustam habeamus causam gloriandi. Et suæ sententiæ causam assignat, quòd afflictiones nostræ felicitati & gloria prouehendæ seruiant. Ad cuius demonstrationem eleganti gradatione utitur, quam sub correctionis specie inducit. Nam quasi parum dixisset, addit: Neq; id solum, sed etiam gloriamur in afflictionibus, scientes quòd afflictio patientiam efficiat, patientia verò experientiam, experientia autem spem: porro spes non pudefacit, &c. Quasi diceret: Gloriamur quidem sub spe gloriæ Dei, sed neque nos ideo vel stultos vel miseros putet, qui inani modò futuræ felicitatis spe lactemur. Nam habemus etiam in hac vita, quo non iniuria gloriari possumus: nimirum ipsas afflictiones, quibus exercemur. Etsi enim carni molestæ sint, & mundo infelices atque misera videantur, eadem tamen in nobis effecta pulcherrima pariunt, Christianam videlicet patientiam, experientiam & spem, quæ nos minime frustrabitur. Ut verò ista magis seruiant consolationi nostræ, singula huius gradationis membra videamus.

Afflictiones
huius seculi nō
derogant felici-
tati piorum.

Primo, scimus (inquit) quòd afflictio patientiam efficiat. Id verò in solis pijs locum habet, & afflictionibus per accidens (vt aiunt) tribuitur. Nam si afflictiones, quales in seipsis sunt, consideres, & cum illis conferas carnis nostræ ingenium, in illis impatientiæ potius occasionem inuenire licebit. Alia autem est piorum conditio, qui in ijsdem patientiæ materiam habent, quæ prorsus locum non haberet, si nihil molestum nobis accideret. Neque hic nobis quisquam obijciat piorum querelas & eiulatus, quos illis quoque interdum doloris impatientia extorquet, vt Davidis, Iobi, Ieremiæ & similium exempla testantur. Nam etsi in illis locum aliquem retineat carnis infirmitas, vincit tamen hæc fides, quæ facit vt animos colligant, & patienter ferant quæ carni molestissima sunt. Et vt generosis militibus dolent quidem accepta vulnera, ijdem tamen illa fortiter ferunt, & oblatam sibi declarandæ fortitudinis occasionem cum gaudio arripiunt: ita pij non quidem doloris expertes sunt, neq; hunc Stoicorum more dissimulant, patientia tamen sua hoc quicquid est vincunt, & gaudent sibi materiam datam esse, quæ fidei suæ constantiam declarent, & simul Christi gloriam prouehant. Nunc autem verum vsum crucis & afflictionum hoc loco obseruemus, qui est, quòd nos ad patientiam exercent, quam qui in finem vsq; seruant, ij in Christo perfecti fiunt. Vbi multum proderit, si cogitemus, nihil nobis accidere fortuitum, sed omnia nostra per Dei prouidentiam dispensari, qui vt pater est fidelissimus, ita nihil fieri patitur, quod nostræ saluti officiat. Coniungamus huic meditationi sanctorum exempla, quorum eadem omnibus seculis in hoc mundo fors fuit: imò Christi ipsum nobis ob oculos ponamus, qui nos crucis suæ socios facere dignatur, vt regni quoq; sui olim heredes simus. Qui ista non oscitanter cogitant, ij quotidie nouas vires sibi accedere sentient, & progressus in pietate facient non pœnitendos. At qui otio suo indulgent, neq; quicquam aduersi ferre volunt, hi se a fide verâ adhuc procul abesse restantur.

Afflictio pa-
tientiam effi-
cit.

Patentia ex-
perientiam
efficit.

Secundum gradationis huius membrum est: Patientia verò experientiam efficit. Verus editio probationem legit, sed quia vox illa ambigua est, nos eos sequi malimus, qui experientiam transulerunt. Eam verò intelligit Apostolus, quam pij in afflictionibus sumunt de paterna Dei erga ipsos voluntate, & promissionum eius veritate siue constantia. Dum enim ab illo impositam crucem patienter ferunt, indies experiuntur quàm ille beneficus & mitis sit, & nouis quotidie exemplis in fide sua confirmantur. Itaq; huius quoq; experimenta dant, in quibus illa toti mundo publicè innotescit, dum afflictionibus, perinde vt aurum in igne, probata illustratur, & suo exemplo multos alios excitant. Huius experientiae opus fuit, quod olim Dauid dicebat: Bonum mihi Domine, quòd humiliauisti me. Et ad eandem referri debet, quòd sancti frequenter priora Dei beneficia in mentem reuocant, & ex illis spem nouam concipiunt de Dei gratia & bonitate, quam in æternum durare & nulla beneficentia exhauriri posse sciunt. Est ergo hic quoq; afflictionum fructus eximius, quo nunquam fruuntur, qui carnis cupiditatibus indulgent, sed doloris impatientia superari sinunt. Porro neminem hic moueat, quod Iacobus diuerso, vel inuerso potius ordine, ex probatione fidei patientiam oriri aut gigni scribit. Nec enim eadem voce Græca vterq; vitur: sed Iacobus το δὲ οὐκ ἔστιν ἡ πίστις, & inquit, hoc ipsum intelligens, quo fides nostra probatur, id est, ipsas afflictiones, quas Petrus igni confert, vt paulò ante diximus. Nos discamus sub cruce obseruare diligenter diuina bonitatis exempla, vt patientia in nobis quoq; salutarem illam experientiam pariat.

Experientia
spem efficit.

Tertium membrum est: Experientia autem spem efficit. Nam vt modò est dictum, fides ex ante actis ratiocinatur, & ita spem concipit firmam. Deum in posterum quoq; talem erga nos fore, qualem antea experti sumus. Exempla huius multa passim occurrunt. Sic Dauid cum Goliath congressurus, auxilij diuini recordatur, quo suffultus aliquando vrsos & leones vicerat, & inde colligit, non passurum Deum, vt in ea pugna succumbat, quam pro nominis ipsius gloria & populi totius salute volebat suscipere. Eadem ratione alibi clamat: Tu es o Deus, qui me ex utero extraisti, spes mea cum à matris vberibus penderem. In te coniectus sum à partu, ab utero matris mee Deus meus es tu, &c. Psalm. 22. Et hoc proprium fidei exercitium est, in quo si frequentiores esse mus hodie, maiori procul dubio constantia stationem nostram tueremur, in quam nos Deus collocauit. Sed nos nimium oscitantes & stupidos esse, multis argumentis declaramus. Fiunt multa quotidie, quæ luculenter docent, quàm curæ Deo sit sua ecclesia, & quàm facili is hostium suorum consilia atq; conatus dissipet. Sed pleriq; illa omnia negligunt, quæ deinde causa est, quòd ad quemuis noui periculi nuntium consternantur, & quòd paucos reperias, qui aliquid pro publica salute audendum esse putent.

Spes non pude-
facit.

Sed audiamus gradationis huius conclusionem: Porro spes non pudefacit, id est, non frustratur nos, eò quòd verissimum esse experimur, quicquid de Dei bonitate & fide animo concepimus. Quia enim ille, quoad essentiam suam, æternus & immutabilis est, & eiusdem bonitas in æternum durat, falli non possunt, quicunq; in illo collocant spei suæ fundamentum. Sed alio argumento hic vtitur Apostolus: Quia dilectio Dei effusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis in bis. Sensus est: Deus nos extremè diligit, & dilectionis seu amoris sui argumenta certissima nobis in filio suo Iesu Christo exhibuit, neq; eo contentus, dilectionem suam in cordibus nostris diffudit, id est, nos intra animos nostros de illa certos fecit, adeoq; illius sensu corda nostra perfudit per spiritum sanctum, quem nobis salutis nostræ arrhabonem dedit, & cuius testimonio animati clamamus, & qui pater. Quomodo ergo fieri possit, vt spe sua frustrentur, quorum animis ipse Deus sese insinuat, & qui diuini fauoris testem habent spiritum æternæ veritatis? Non temere autem in cordibus nostris dilectionem hanc Dei diffusam esse ait, & eius authorem siue testem facit spiritum sanctum. Superat enim mysterium hoc sensus nostros, & non semper externis experimentis dilectio illa cognosci potest: quando plerunq; ea sanctorum sors est in hoc mundo, vt Deum sibi iratum & insensum habere videantur. Sed tunc nos non in externa rerum facie herere, sed spiritus testimonium in cordibus nostris sonans audire conuenit, & mox in spe ante concepta confirmabimur.

Porro abusi sunt olim hoc loco Donatistæ, qui Christianos legitima magistratus defensione vti posse negabant, eò quòd afflictionibus gloriari, neq; sibi ipsis tantorum bonorum materiam siue occasionem præripere debeant, quæ ex afflictionibus ad nos peruenire Apostolus docet. Insistunt horum vestigia

restituenda hodie Anabaptistae, qui quod bonas leges & iura publica suo furori aduersa esse vident, magistratum omnem ex ecclesia prorsus sublatum vellent. Adducunt idem Christi praeceptum, Ne resistatis malo, &c. Matth. 5. Quo olim Iulianus etiam scurrili dicacitate aduersus Christianos de iuribus sibi factis quarentes abuti solebat. Sed in eo errant, quod verba apostoli, ut & Christi, extra praesentis argumenti septa violenter detorquent. Paulus enim de afflictionum usu loquitur, minime ut ea prohibens, ne illas legitimis & à Deo institutis medijs declinemus. Inter quae magistratum primas tenere constat, quem in eum finem institutum esse scriptura docet, ut bonos tueatur, malos autem coërceat. Et notum est Pauli exemplum, qui cum ad quæuis ferenda paratissimus esset, non semel tamen ad leges Romanas confugit, quando virgis cadebatur, & aduersus Iudaeos sicarios Tribuni Romani spem petijt, iustoque armorum praesidio sese defendi permisit, imò ab iniusti praesidis iudicio ad Caesaris tribunal prouocauit. Christus quoque patientiam ita commendat, ut priuatam iudicium nobis neget, suum verò ius magistratibus integrum relinquit, quos (ut apud Isaiam pollicetur) suae ecclesiae nutritios constituit. Licet ergo horum patrocinio pios uti cum possunt. At si in eorum locum res deuenit, ut ad illicita media confugere, aut dira quæque pati necesse sit, quiduis potiusendum erit, quam ut stationem deseramus, in quam nos Deus collocauit. Neminem ergo tenebrarum istorum calumniae moueant. Nos potius verum huius loci usum obseruemus, qui mirifice facit ad fidei Christianae commendationem. In his enim, quae hucusque dicta sunt, vniuersa hominis salutis consistit, quoad praesens hoc & futurum seculum. Illius igitur studium sequantur, quotquot sibi bene esse volunt. Ita enim iustificati ex fide pacem habebunt erga Deum, neque ullis aduersis à gratia Dei auelli poterunt, cuius nobis Mediator est Iesus Christus, in quo & huius seculi afflictiones vincunt, & olim votorum omnium compotes facti cum illo in caelis viuent & regnabunt. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum, Amen.

HOMILIA XXV.

Christus enim, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impijs mortuus est. Enimvero uix pro iusto quisquam moriatur, nam pro bono forsitan aliquis etiam mori sustineat. Commendat autem suam erga nos charitatem Deus, quod cum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus sit. Iustificati igitur eius sanguine, seruabimur nunc multò magis per eum ab ira. Nam si cum inimici essemus, reconciliati fuimus Deo per mortem filij eius, multò magis reconciliati seruabimur per uitam ipsius. Neque id solum, uerumetiam gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem assecuti sumus.

Exposuit nuper Diuus Paulus fidei in Iesum Christum effecta siue fructus: inter quos postremò hunc quoque commemorauit, quod afflictiones, quarum vita haec plena est, non leues modò, uerumetiam gloriosas & salutes reddat: Idque gradatione eleganti probauit, qua tandem conclusit, spem fidelium certam atque infallibilem esse, eò quod gratuita & immensa Dei dilectione nitatur, cuius arrhabonem intra animos nostros habemus, spiritum sanctum, qui alibi adoptionis spiritus dicitur. Debet hoc diligenter obseruari, ne dum aliud fidei fundamentum ponimus, salutis spem laesamus. Attamen ut de hac certiores nos faciat Apostolus, & aduersus conscientiae tentationes nos amplius confirmet, in praesenti dilectionem hanc, qua nos Deus prosequi dignatus est dilectionis describit, & multa eius argumenta congerit, quibus eam spectandam proponit. Estque locus hic eò magis obseruandus, quod praecleari illius dicti interpretationem continet, quo Christus apud Ioannem vniuersam salutis nostrae rationem complectitur: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum traderet, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. Principio beneficium Iesu Christi summarim comprehensum proponit, eò quod in eo potissimum Dei charitas elucet. Nam Christus (inquit) cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro

Beneficium
Christi summa-
tim comprehen-
ditur.

impijs mortuus est, &c. Infirmos autem vocat, non eos qui aliquas vires habent, quamvis illa maxima ex parte debilitata & languida sint (quo sensu fere vocabulum hoc usurpatur) sed eos potius intelligit, qui nullis omnino viribus instructi sunt, quibus quod bonum est faciant, & quod Deo probetur, vel quod ipsis ad salutem factum necessarium est. Quales nos omnes esse, si extra Christum consideremur, scripturae omnes unanimi consensu testantur. Moses certe Adamum in sua imagine filios suos genuisse scribit, quam modis omnibus corruptam fuisse constat. Et ipse Deus cordis humani fragmenta ab ineunte aetate prava esse testatur. Christi vero dictum aut testimonium de homine est: Nisi quis renatus fuerit est supernus, non potest videre regnum Dei. Item: Sine me nihil potestis facere. Paulus vero alibi nos ne ad cogitandum quidem idoneos esse ait, & ideo gloriosulos illos suorum virium ostentatores grauius admodum compellans, querit: Quid habes, quod non accepisti? Id est, quid ex temetipso habes o homo, quo ut verè tuo & proprio gloriari possis? Itaque hoc loco Christum tunc pro nobis mortuum fuisse dicit, quando nondum instaurata erat hominis natura, neque illa nobis vires erant, quibus vel amissam salutem recuperare, vel nobis oblatam amplecti possemus. Quod vero eum secundum tempus mortuum scribit, bifariam exponitur. Alij enim partem, secundum tempus, ad nos referunt, qui pro temporis ratione adhuc infirmi fuimus, cum nos Christus nondum instaurauisset: adeoque de eo tempore istud intelligunt, quod Christi aduentum in carnem praecessit. At quia infirmitas haec etiam nunc in nobis locum habet, neque viribus ullis adhuc instructi sumus, si Christum a nobis auferas, simplicior & magis perspicua mihi eorum sententia videtur, qui istud de tempore praefinito exponunt, quo Dei filius in mundum venire & nostrae redemptionis ergo homo fieri debuit: quod alibi temporis plenitudo dicitur, eo quod tunc omnia plenè transacta essent, quae ante illius aduentum fieri debebant. Et facit hoc quoque, ad commendationem eius dilectionis, qua ille nos persecutus est, quod ne momento quidem suum aduentum differre voluit, sed eo ipso tempore venit & pro nobis mortuus est, quod ipsi ex aeterno patris consilio erat constitutum. Potest hoc probari prophetarum oraculis, & imprimis ijs, quae Iacobus patriarcha de promissis redemptionis aduentu praedixit, & quae apud Daniele de hebdomadibus annorum prius euoluenda habentur. Et huc ipse Christus respexisse videtur, quando (ut Marcus scribit) concionum suarum hoc exordium fecit: Impletum est tempus, & appropinquat regnum Dei: resipiscite, & credite Euangelio. Porro cum multa in nos extent beneficia Christi, quae dum in terris hisce secundum carnem versatus est, in miseros mortales contulit, omisis tamen alijs omnibus, solius mortis meminit Apostolus, quia in hac omnium aliorum summa continetur, & per eandem ille abundè demonstrauit, quod se totum pro nobis impenderit. Quid enim ei reliquum manet, qui vitam & sanguinem pro alijs erogauit? At quam excellens sit hoc Christi beneficium, & quanta in illo amoris erga nos vis fuerit, maxime videbimus, si quam pretiosa quamque chara cunctis hominibus vita sit, consideremus. Solent enim pro hac plerique hominum fortunas suas omnes exponere, & non raro ex corpore suo membra vitiosa & morbida auferri sinunt, modo vitam conseruent. Imò cum se mortales esse, & suo tempore morituri esse norint, attamen breuem huius vitae usum quocumque pretio aut labore redimendum esse existimant: ut iam de ijs nihil dicamus, qui patriam dulcissimam, coniuges, liberos, amicos, religionem denique & sacra omnia vitae huic mortali & euanidae postponunt. Neque hoc mirum est & insolens, quando omnibus animantibus vitae huius cupiditatem natura iniecit, qua immanes etiam bestiae accensae pro illa pertinacissimè contra hostes quoscumque dimicant. Quid? annon qui mortis supplicium flagitijs meruerunt, illud inuiti subeunt, & legitimum hoc naturae debitum annon omnes pariter exhorrescunt? Magna ergo & incomparabilis fuerit oportet Christi dilectio, qui cum nulla morientis lege teneretur, nostri tamen causa homo fieri voluit, ut pro nobis mori posset. At quia haec vulgaris est, Paulus alijs argumentis dilectionem illam commendat, & comparatione ab exemplis desumpta vitatur. Enimuero (inquit) vix pro iusto quisquam moriatur, ut scilicet hominem iustum & probum sua mortis beneficio in vitam conseruet. Vitatur autem particula, VIX quia huius generis exempla non vix in historijs inueniuntur. Nam etsi inter gentes multi ciuiliber boni & iusti miseris & indignis modis mulctati sint, quorum multos misertum est, non tamen repertus est, qui ut aliquem horum à morte indigna redimeret, semetipsum ad mortis supplicium obtulerit. Quamvis ergo (vult Paulus dicere) hic Christi amor fuit, qui pro iniustis & quouis supplicio dignis sese in mortem tradidit.

didit? At pro bono forsitan aliquis mori sustineat. Bonum hoc loco pro homine benefico aut benefico-
lore dicit, quo sensu Christus etiam eadem voce utitur, Matth. 20. cap. An oculus tuus malus est,
quod ego bonus sim? Id est, An tu inuides alijs, quod ego me illis beneficium & liberalem praebeam?
De ijs ergo hic loquitur, qui pro illis mortem subire parati sunt, à quibus beneficia ampla acceperunt,
& quos sibi in posterum quoque, utiles fore sperant. Quales in historijs inueniuntur Pylades & Ore-
stes, Damon & Pythias: quibus Decios & Curtios adnumerare licebit, qui pro patria & libertate
publica vitam exposuerunt. Extant etiam coniugum exempla eiusdem generis, & seruorum, qui pro
heris suis constanter sunt mortui. Quos omnes vel acceptorum beneficiorum memoria, vel ad poste-
ros ex ipsorum morte reditura utilitas, vel vitae antea dulcis recordatio, vel etiam gloriae im-
mortalis spes permouit, ut talia auderent. At quid huius ex nobis sperare potuit Dei filius, qui hostili
in ipsum animo eramus, & quorum opera ille nequaquam indigebat, & in quibus nihil est, quod ipsi
inendum esse possit? Est ergo haec Christi dilectio ineffabilis, neque ullum eius exemplum afferri po-
tuit, ideoque ex illa certam & infallibilem salutis spem animo concipere possumus. Sunt autem reue-
rantissimi & impij, qui nihilominus de illa dubitant, vel qui huius immemores, nihil pro Christo fa-
cere, neque eius gloriam promoueant, aliquid periculi subire volunt. Quamò rectius Polycarpus
Martyr, qui cum à Proconsule vrgeretur, ut Christo abnegato per Caesaris fortunam iuraret, respon-
dit: Octoginta & sex annis seruo ei, & nihil me laesit unquam: quomodo possum maledicere & blas-
phemare regem meum, qui salutem mihi dedit? Quo animo reliquos quoque Martyres praeditos fuisse
scimus, quorum vestigijs eos insistere decet, qui per Christum nobis parto aeternae salutis beneficio re-
de frui volunt.

Ceterum confirmat Paulus quod dixit, & ne quis quod Christus fecit temere factum putaret, iam Dei dilectio ma-
gnam in filio nos-
bis exhibita.
ipsum Deum producit, ut ex huius aeterno decreto istud omne factum esse ostendat. Sic enim scribit:
Comendat autem suam erga nos charitatem Deus, quod cum adhuc essemus peccatores, Christus pro
nobis mortuus sit, &c. Quo loco beneficii hoc diuinae dilectionis amplificat multiplici comparatione,
& simul illud ad praesentem causam accommodat, ut ex his spem certam salutis concipiant, quicunque
Christum vera fide amplexi sunt. Et primò quidem opponit inter se peccatores & iustificatos. Si
(inquit) cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, ut suo merito nos cum Deo in
gratiam reduceret, certè nunc multò magis per eundem illum seruabimur ab ira, postquam ex fide su-
mus iustificati. Ira autem vocabulo vindictam & poenam, quae peccatis debetur, intelligit, & docet ista
collatione damnationem posthac nullam timendam esse ijs, qui per fidem Christo insiti sunt, & propter
illum pro iustis habentur. Deinde hoc ipsum magis illustrans ait: Si cum inimici essemus, reconciliati
fuimus Deo per mortem filij eius, multò magis reconciliati seruabimur per vitam ipsius. Quibus verbis
duplex comparatio subest, Inimicorum scilicet & reconciliatorum, mortis item Christi & vitae ipsius: &
sensu est: Si ita nos dilexit Deus, ut inimicos in gratiam receperit, minimè credendum est, quod iam
reconciliatos & amicos factos abijcere velit. Et si tanta fuit mortis Christi efficacia, ut nos Deo re-
conciliare potuerit, maior utique erit vitae ipsius virtus, ut illi reconciliatos seruet, ne rursus à gratia
illa excidant. Et rectè quidem vitam etiam Christi meminit, ne in mortis solius spectaculum intenti va-
tillemus. Nec enim facile in morte vitam sperabimus, si carnis rationem in consilium admittamus.
At si Christum rediuiuum ex mortuis surrexisset, & in caelos euectum ad dexteram patris considerare,
& omnem potestatem in caelo & in terris accepisse cogitemus, mox nullus porro dubitationi locus reli-
quus erit: maxime, cum idem ille sacerdos sit aeternus, & pro nobis apud patrem perpetuò intercedat.
Facit ad huius sententiae confirmationem, quod ad Hebraeos cap. 7. sic scribitur: Illi quidem (loquitur
autem de veteris testamenti sacerdotibus) plures facti sunt sacerdotes, propterea quod mors prohiberet
eos permanere. At iste (Christus nimirum) propterea quod in aeternum manet, perpetuum habet sa-
cerdotium: unde & seruare perfectè potest eos qui per ipsum accedunt ad Deum, semper viuens, ut
interpellat pro eis. Ergo hic quoque, in vita Christi certam salutis spem monstrat Apostolus, Et sanè
nulla efficacior est consolatio, quam si Christum Iesum, quo redemptore, rege & pontifice gloria-
mur, viuere & in caelis regnare, ibique nostrum apud patrem intercessorem esse firmiter creda-
mus. Tunc enim neque mortem timebunt, qui vitam suam in Christo absconditam esse norunt:
neque mundi huius minis aut diaboli insidijs succumbent, qui Christum hoc deuictò omnem

potestatem accepisse intelligunt: neq. peccati conscientia superati trepidabunt, qui Mediatorem & aduocatum habent apud patrem, cui is iam olim cœlitus testimonium tulit, quod in illo verè placatus sit.

Quibus titulis
nostra corruptio describitur.

Ut verò magis adhuc nobis pateant fontes salutis nostræ, præstat simul inspicere, quibus nominibus aut titulis omnium nostrum conditionem Paulus describat. Primò enim infirmos dixit, et intelligens, qui prorsus nullis viribus ad bene agendum instructi sint. At ne quis hoc nullo nostro vitio nobis accidisse putaret, mox eosdem impios vocauit, vel à religione & numinis metu alienos. Quia enim verè pietatis principium fides est, non possunt non impij censerì, quicunq. ab hac alieni sunt. Et cum vna modò religio Deo probeatur, cuius fundamentum fides, regula autem eius verbum est, rectè religionis nomen illis negatur, qui & fide destituti sunt, & relicto Dei verbo circa sui ingenua figmenta occupantur. Voluit autem de eo nos admonere Paulus, ut tales nos fuisse ostendat, qui oblatam quoq. salutem improbè respuerimus. Deinde peccatores nominat, eos nimirum notans, qui vitijs & sceleribus toti addicti quotidie in peius proficiunt, & proinde indigni sunt quos Deus respiciat. Quo sensu vox ista frequenter in scripturis vsurpatur, ut Ioan. 9. Scimus quod peccatores Deus non exaudit. Et Lucæ 7. Hac mulier peccatrix, id est, peccatis omnino dedita & propter profusam pudoris libidinem publicè infamis est. Sed addit adhuc grauius quiddam, quando nos Dei inimicos & hostes fuisse ait. Atqui talem fuisse Adamum manifestè constat, quando non contentus amplius illa dignitate, in quam à Deo euectus fuerat, diuinos honores & regnum soli Deo debitum affectauit. Ad nos verò, qui ex illo progeniti sumus, non modò per illum commissi sceleris reatus, verum etiam totius naturæ nostræ deprauatio quasi hæreditario iure propagata est, & multa quotidiana fiunt, quæ homines, si extra Christum considerentur, hostili in Deum animo esse declarant. Si enim hostes meritò censentur, qui defectione facta ad hostium castra transeunt, & sub horum signis militant, quis non Dei hostes esse dixerit eos, qui hoc relicto in diaboli castris visuntur, & huius non minus modò, sed turpissima mancipia facti, omnia Deo & voluntati eius contraria faciunt? Quia verò nullus nobis ad Deum reditus est, nisi per Christum (ut iam sæpe diximus) hostes Dei mancipia

Gottlos. quotquot Christum & euangelium eius admittere dedignantur. Ferunt hodie multi indignè, si ipsi sine Deo, aut à Deo alienos esse dicamus, idq. conuitium putant intolerabile. At iidem nisi Christo se submittant, & euangelij legibus obtemperent, Dei hostes & inimici sunt, & olim hostibus debitæ pœnas exoluent. Quoad verò huius loci statum, videmus quæ sit nostra conditio, & quàm parum nobis de nostris viribus aut meritis polliceri debeamus. At cum pro talibus mortuus sit Dei filius Iesus Christus, cum tales per filij dilecti & vnigeniti mortem iustificarit sibi, reconciliauerit Deus, qui non videat, hoc omne illius gratiæ debere acceptum ferri, neq. nos aliquam ex nobis ipsis haberi glorificandi occasionem? In gratia Dei ergo salus nostra omnis fundata est, quod ad spei & fidei nostræ cõfirmationem plurimum facit. Erat etenim redemptionis nostræ ratio difficillima, quia nos quidem infirmi, impij, peccatores & Dei hostes eramus, remedium verò in solius filij Dei morte inueniebatur. Indignum ergo, iniquum, iniustum, adhuc crudele erat filium vnigenitum & obedientissimum pro talibus in mortem infamem & acerbam tradere. At vicit omnem difficultatem immensa Dei bonitas, qui dilexit nos, & ideo nostræ salutis consultum voluit. Et huius consilio filius sese accomodans in mundum venit & homo factus est, ut causam nostram posset suscipere, idem in cruce semetipsum pro peccatis nostris obtulit, mortem quoq. sua resurrectione vicit, cœlos sua ascensione nobis patefecit, in quibus nunc nostrum agit aduocatum & intercessorem. Quis ergo posthac de dilectione Dei dubitet? Quis salutem suam in dubium vocet, cuius tam multa tamq. certa argumenta nobis proponuntur?

Fideles in Deo
gloriantur.

Paulus certè istis probè expensis statum huius tractationis infert & ait: Neq. id solùm, verum etiam gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem affecuti sumus. In Deo nos gloriari dicit, quod nimirum is totus noster sit, & quod cum illo (ut Ioannes scribit) communionem habeamus. Quia enim huic nos reconciliauit Christus, ut iam filiorum loco habeamur, ad nos quoq. pertinet bonorum cœlestium hæreditas: & quia pater nobis est Deus, idem nobis omnipotens est, ut nos tueatur: nobis verax & ipsa veritas est, ut sua promissa præstet: nobis iustus est, ut nos iustificet, & aduersus diaboli calumnias nobis patrocinetur: nobis deniq. sapiens est, ut

ut suo spiritu & verbo erudiat, & gressus nostros per huius seculi caliginem regat atq; gubernet. Gloriantur alij opibus, honoribus, stemmatum antiquitate & maiorum egregijs factis. Sed quàm vana & inanis sit eiusmodi gloriatio, quotidie experimur, quando subitis casibus pereunt & evanescent, quæ prius inuicta & perpetua videbantur. At non fallit quenquam gloriatio, quam in Deo habent veri Christiani, & proinde soli hi felices & beati meritò censentur. Non temere autem reconciliationis per Christum factæ toties meminit Apostolus. Ita enim admonet, ut quoties de salute nostra agitur, non in nobis ipsis aut indignitate nostra hæreamus, sed animi oculos in Christum intendamus, qui nobis iustitia, satisfactio & sanctificatio à Deo factus est, & in quo vno certa & semper sibi constans salutis fiducia inuenitur.

Sed ut ipsi quoque cum Paulo dicendi finem faciamus, multiplex & præclarus admodum huius loci usus est. Primo fidem confirmat, & facit ut ipsi quoq; in aduersis in Deo gloriemur, neq; dubitemus de eius gratia, quam tot erga nos argumentis declarauit. Deinde officij nos admonet, ut gratum huic constanter seruemus, in quem nos Deus euexit: & quemadmodum Christus se totum pro nobis impendit, & semetipsum exmanuuit, ut nostræ saluti consuleret: ita nos quoq; abnegatis & relictis mundi huius & propriæ carnis studijs, illi nos totos addicamus, inq; hoc vnum intenti simus, ut ipsius quoq; gloria per nos prouebatur. Nec enim aliquam excusationem merentur, qui & beneficij tanti & propriæ salutis obliti, semetipsos ex tam sublimi filiorum Dei gradu præcipitant, & satanæ mancipia faciunt, qui Christi Iesu liberti esse debebant. Imitemur præterea exemplum hoc, ut ipsi etiam infirmorum salutem promotam velimus, & inimicos diligamus, ne odio aut vindictæ cupiditate abrepti ea designemus, quæ Christianis hominibus indigna sunt. Denique hæc nobis potissima cura sit, ut salutis nostræ certi in Christo Iesu vitam viuamus nouam, quæ & aliorum adificationi seruiat, & regnum illius ad complures alios propaget. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

H O M I L I A XXVI.

Propterea sicut per unum hominem peccatum in mundum introiit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors transiit, in quo omnes peccauerunt. Nam usq; ad legem peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputatur, cum nulla est lex, Sed regnauit mors ab Adamo usq; ad Moysen, etiam in eos qui non peccauerant ad similitudinem transgressionis Adam, qui est typus illius qui erat futurus.

Omnis scriptura magno consensu docet, iustitiam & salutem hominibus ex mera gratia Dei per Iesum Christum obtingere. Tradit hoc ipsum Paulus Apostolus, cum alibi tum omnium diligentissime in hac epistola. Et hæcenus quidem omnia ea remouit, in quibus homines non rectè instituti iustitiam & salutis meritum querunt, utpote ceremonias & externos cultus, opera item reliqua legis & quicquid præterea inter homines iustitiæ nomen obtinet. Inde verò vnā atq; omnibus communem iustificationis rationem ostendit, fidem nimirum, qua Iesum Christum, vnicum iustitiæ & salutis authorem, apprehendimus: utq; certior sit hæc nostræ salutis fiducia, magnificè commendauit nuper dilectionem illam Dei, qua is nos in filio suo complexus est. Porro si ista ad nostram Occasio & argumentum se-
quentis tracta-
tionis.

Si vnusquisq; ex suis factis iudicari debeat, & secundum opera, quæ ipse fecit, siue præmiū siue penam recipere. Ut ergo huic etiam errori vel dubitationi Paulus medeatur, deinceps collationem instituit, qua Adamum, totius generis humani parentem, & Christum inter se confert, & ea compari-
tione docet, hoc neq; absurdum neq; impossibile cuiquam debere videri, si vnus Christus omnibus suis iustitiam atq; salutem conferat, quandoquidem vnus quoq; Adamus sua transgressionē peccatum simul & mortem super omnes homines inuexerit. Nisi enim illud demus, sequetur, maiorem Adamū vim atq; auctoritatem fuisse in perdendis hominibus, quàm filij Dei in ijsdem seruandis fue-

rit. Quod cum nemo sana mentis dicere ausit, firmum ratumque manet quod ex ista collatione Paulus colligit. Simul autem hac occasione multis differit de tota peccati natura, de eius nimirum origine & propagatione ad posteros, eius ite effectu, & qua ratione idem hoc expiatum atque sublatum sit: Quorum omnium hic quoque usus est, quod Christi beneficium amplificat, id quod imprimis fieri oportet. Neque enim illud unquam pro dignitate aestimabimus, nisi natura nostra corruptio & deplorata conditio nobis verè cognita atque perspecta sit. At qui illud dignè aestimant, & quanto labore idem hoc nobis partum sit diligenter expendunt, ij eius consideratione ad ardentius salutis in Christo conservanda studium excitantur.

Vt unum per Adam
mum peccatum
& mors intro
iuit, sic per unum
Christum iustitia
& vita.

Principio Adami exemplum per comparationem proponit, ut simul & perditionis & salutis fontes nobis patefaciat. Sic autem ait: Propterea sicut per unum hominem peccatum in mundum introiit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors transiit, in quo omnes peccaverunt. Inest autem his verbis ἀναγτανόδοτος, quo alterum huius comparationis membrum reticetur, quod tale est: Sic per unum quoque hominem, Iesum Christum, iustitia parta est, & per iustitiam vita atque salus, quæ simpliciter in omnes eos pervasit, qui illum vera fide amplexi & in illo iustificati sunt. Sed non exprimit hoc membrum Paulus, partim ne novis questionibus occasionem praebeat, cur ergo non omnes iusti sint? Cur omnes adhuc morti sint obnoxij, & plerique etiam in peccatis suis moriantur? partim quod ea sit contrariorum natura, ut uno posito, alterum ex eo facile colligatur. Et quod hic reticet, id postea non obscure exprimit, quando Adamum eius typum fuisse ait: qui futurus erat, Iesus Christi nimirum, quem alibi secundum Adamum nominat: quia ut ex primo illo omnes secundum carnem nascimur, ita ex altero hoc spiritualis generatio, qua filij Dei efficiuntur, & tota humani generis restitutio dependet. Caterum ut magis perspicua nobis sit disputatio hac, quaedam ex ordine diligentius inspicienda erunt: Quid nimirum peccati nomine Paulus intelligat? unde hoc suam originem duxerit? & quis eius sit effectus? Quibus benè perpensis, è contra patebit, quid de iustitia, eius origine & effectis sentire debeamus.

Peccatum quid?

Peccatum vulgò definiunt esse transgressionem legis, aut factum dictumque, quod contra Dei voluntatem in lege manifestatam designatur. Est autem definitio hæc angustior, eo quod non simul comprehendit innatam nobis naturæ nostræ pravitatem & ex hac manantes primos motus, quibus ad malum designandum sollicitamur atque impellimur: & quos sub peccati nomine atque titulo censens scriptura alibi disertè docet. Rectius ergo definitur peccatum, si dixeris esse omne illud, quod iustitiam & bonæ voluntati Dei adversatur. Ita enim simul comprehendemus ex Adamo in nos derivatam naturæ corruptionem (quam vulgò peccatum originale vocant) affectus item carnis & illicitas cupiditates, dicta denique & facta prava omnia, quæ ex prima ista mali radice, seu pessimi & nocentissimi fructus, enascuntur. Et hæc quidem omnia Paulus hic sub peccati nomine intelligit, quod omne cum reatu, qui à peccato separari nullo modo potest. Sensus ergo verborum eius est, quod omnes homines reatu peccatorum teneantur, & proinde mortis supplicio obnoxij sint, non quidem quod ipsi innocentes & iusti culpam ab Adamo admissam luant, sed quod in hoc ipsi quoque corrupti & depravati propria malitia Deum offendant, quæ ipsis cognata, quamprimum per ætatem id fieri poterit, sese in dictis & factis palam exerat.

Peccatum originale asseritur.

Confutantur ergo his Apostoli verbis Pelagiani cum veteres tum recentiores, qui ut vires hominibus extollant, & nos nobis ad salutem consequendam sufficere demonstrent, infantes ex natiuitate nulum mortis contagium (D. Augustini verbis utor) contrahere aiunt, & ita peccato originali infantes esse negant. Quod si semel admittatur, sequetur omnino eosdem immerito mortem subire, & proinde iniustum esse Deum, qui ipsis quoque mortis supplicium decreverit. Sed longè alia est spiritus sancti in scriptura loquentis sententia: & quod nos ex Pauli verbis colligimus, hoc ipsum Deus signo quoque, exemplo docuit, quando infantes octavo statim à natiuitate die circumcidere, & circumcisione in membrum genitali facere iussit, ut ipsam hominis naturam ex prima natiuitate corruptam & pollutam esse, & proinde curatione & purgatione opus habere ostenderet, & reipsa confirmaret quod prius dixerat, fontem cordis humani ab ineunte ætate prava esse. Et hoc in semetipsis sanctissimos quosque agnovisse, illorum confessiones testatur. Iobus certè olim dicebat: Quis proferet purum ex immunda? Cui in hoc consensientis Eliphaz respondit: Quid est homo, ut à scelere purus sit, & ut natus mulieris iustus sit? Et virgines

Iob. 14. 15. 25.

cimens Bildad: Quid purus esset natus mulieris? Qui omnes non tam de externis actionibus & peccatis, quæ iam in opus eruperunt, quàm de ipsa hominis conceptione & natiuitate loquuntur. Neq; aliter sensit David, cuius verba hæc leguntur in Psal. 51. En ego in iniquitate formatus sum, & in peccato concepit me mater mea. Atqui Dauidem ex legitimo thoro progeneratū fuisse constat, quem quoad institutionē coniugij purum & immaculatum esse scripturæ testantur: Ergo de hominis natiuitate, cui hereditaria illa noxa cognata est, hæc Davidis confessio debet intelligi. Quod Paulus non obscure monet, quando ad Ephesios scribit: Eramus natura filij iræ, quemadmodū & ceteri. Si enim natura filij iræ sumus, natura peccatores simus oportet, quando solum peccatum iræ diuinæ causa est. Quod si autem hæc illis non satisfaciunt, dicant quæso, cur Christum nouo & insolito modo ex spiritus operatione concipi & ex virgine nasci oportuerit, si quæ per viri & mulieris congressum fit generatio, nihil contagij aut vitij in posteris transmittit? Quod verò nonnulli inter infantes, qui ex credentibus generantur, & alios qui ex incredulis nascuntur, distinguunt, nimis frivolum atque infirmum est. Quia enim regeneratio non ex carne & sanguine, neq; ex voluntate viri aut femine dependet, & credentes non quatenus renati sunt liberos suos gignunt, sed quatenus homines sunt, in ipsorum quoque filiis hæret quam ipsi ex primo parente contraxerunt, natura corruptio. Neque enim ita aboletur in renatis peccatum, ut nullum in illis locum amplius habeat, sed quamuis eius reliquie in carne nostra semper hæreant, propter Christum tamen, cui insiti sumus, non imputantur. Et quemadmodum eruditio parentum per natiuitatem non in filios propagatur, eò quod illa non naturalis, sed arte & studio acquisita, vel singulare Dei donum est: Ita cum iustitiam & sanctimoniam suam credentes non ex semetipsis, sed ex gratia Dei per Christum Iesum habeant, eandem in liberos suos carnali generatione non possunt transfundere. Debet igitur hoc principium probe teneri, ut nos natura peccatores & filios iræ esse agnoscamus: quia multiplex & perquam necessarius cognitionis usus est. Primò enim docet, salutem nobis ex mera Dei gratia obtingere, & ita confidentiæ non liberatum fuisse Christus docet, quod propriæ iustitiæ fiducia inflatus, ad gratuitam Dei misericordiam non confugeret. Monet præterea, ut ex nobis prognatos liberos sedulò & sollicitè instituant, ne quam ex nobis hauserunt, naturæ prauitas imperium in illis obtineat. Qui feras cicurare instituant, multo labore & studio sibi opus esse vident, & multa patienter ferunt, ut innatam illis rabiem domare, & illis commodioribus atq; ad obsequium paratis uti possint. Quid ergo nos facere conuenit, ut quæ cum nostris infantibus nascitur, lupinam rabiem, & leoninam ferociam, & vulpinam astutiam, aliq; eius generis vitia coercemus, ut iam inde à pueris assuescant imperio parere, & carnis lasciuientis cupiditatibus resistere? Sed ô turpem & execrabilem negligentiam, quæ hodie inter principes & generis nobilitate superbos imprimis regnat. Curant illi, ut equos & canes ad nutum obsequentes habeant, & magnis impensis eos alunt, qui accipitres ad aucupium, simias ad quoduis ludi genus, vrsos & apros ad spectacula exhibenda instituunt: interea verò spem reipublicæ, id est, se prognatos liberos in immanes belluas degenerare, aut in turpi & ignauo otio corrumpi sinunt. Taceo nunc eos, qui nequitia magistros, lenones, aleatores, belluones, sanguinarios milites illis adhibent, aut etiam ipsi suo exemplo illis libidinis atq; crudelitatis authores sunt. His debemus reipub. & ecclesiæ corruptissimum statum, & quacumq; hisce nouissimis temporibus infelicem mundum exercent pericula. Sed de his alibi fortassis commodius dicetur. Postremò discimus ex ista consideratione, non fidendum esse ulli hominum, quando omnes homines caro & natura corrupti sunt. Nam ad hanc naturæ nostræ prauitatem Ieremias respexisse videtur, quando maledictum esse ait eum, qui homini confidit, & carnem facit brachium suum. Ideo nec offendi quoq; debemus, si qui nos fallant atq; frustrentur. Quid enim aliud faciant, qui in peccato concepti & geniti suis desiderijs reguntur, & proinde priuatum modò commodum querunt, & ad omne scelus natura procliuēs sunt? Ridiculus sanè & parum prudens videretur, qui leonis indomitam ferociam, lupi insatiabilem inueniem, vrsi rabiem, porci immunditiam, canis mordacem inuidiam putaret rem nouam & insolentem esse. At quantò magis risu dignus erit, qui ista in homine non agnoscit, qui nisi in Christo renascatur, totus quantus est, bellua est, & rationis loco turpissimis affectibus ducitur?

Sed pergamus in instituta tractatione, ubi secundo loco occurrit, unde peccatum suam originem. Peccati origo.

trahat. Id verò per vnum hominem in mundum introiuisse dicit Apostolus. Quis autem illi esset? Adamus utiq; communis omnium nostrum parens. Vnius autem meminit, non quòd Euam culpam liberet, quam alibi viro peccandi authorem fuisse scribit, sed quòd viri soli in censum venire solent. Ceterum qua ratione aut modò peccatum ex Adamo in omnem posteritatem propagatum sit, variò & multum inter se diuersa patrum sententiæ extant. Alij enim ex parentum semine non corpus modò, verum etiam animam procreari putarunt: in quorum numero ex vetustissimis ecclesiæ scriptoribus fuit Tertullianus, qui tamen non sine errore (vt Augustinus monet) animæ substantiam tribuit corpoream. Sententiæ tamen de traduce animarum ex primo parente Adamo, idem Augustinus fuisse videtur lib. 10. de Genesi ad literam cap. 23. Alij per voluptatem, quæ in viri & mulieris congressu sentitur, peccatum in prolem aut fœtum inde conceptum deriuari senserunt. Sed huius sententiæ contradicit scriptura, quæ generationem prolis à Deo præceptam & thorum coniugalem per se impollutum esse testatur. Fuerunt quoq; qui animam cum suis vitijs à Deo creari & homini inseri dicerent. Quia verò hoc peccati originem in Deo constituit, minimè probari debet istorum sententiæ. Accedunt his postremi, qui animam peccato infici aiunt, quàm primùm ad corpus accesserit. Nos verò sententiæ hæc omnes libenter in dubio relinquimus, quando ista humana rationis caput longè superat, & nullus scripturæ locus extat, qui nos de illis disertè edoceat. Quia enim ista nos ignorare voluit Deus, superuacaneæ & inutilis curiositatis fuerit, de ijs acutius disputare. Sufficiat ergo nobis, quòd per vnum hominem peccatum omnè in posteritatem transiisse dicit Apostolus, idq; ab illo verissimè dici non dubitemus, quàmuis modus aut ratio propagationis huius non exprimatur. Neq; enim aliter fieri potuisse patebit, si rem ipsam paulò diligentius examinemus. Vt enim Adamus doctes priores non sibi modò, sed vniuersæ posteritati acceperat: ita illas tam sibi ipsi quàm posteris amiserat, quando ex prima illa dignitate sua deiectus esset. Et quia ille peccando seruus peccati factus esset (siquidem à quo quis superatur, eidem in seruitutem addicitur) non alios quàm peccati seruos generare potuit. Vt ergo lupi lupos generant, ita Adam peccator peccatores genuit: & vt luporum canibus lupinam ingluuiem non obscuris argumentis produnt, ita in infantibus quoq; peccatum tunc quoq; vires suas exerit, quando per ætatem opus adhuc nullum possunt perficere. Deniq; quia Adam quasi communis quædam massa fuit, ex qua posteritas omnis esset deriuata, in illo quoq; nos omnes peccauisse, Paulus non temere affirmat. Quod alij exemplo euidenti & proprio planè ex epistola ad Hebræos illustrarunt. Vt enim Leuita, qui in Abrahami lumbis erant & aliquot post hunc seculis demum nasci & ad sacerdotium vocari debebant, Melchizedecho, qui Iesu Christi typus fuit, decimas dedisse dicuntur: ita in Adamo peccarunt, quotquot ex eius semine postea demum sunt procreati. Nobis autem horum vsus esse debet, vt discamus, peccati originem non ex Deo, sed ex nobis esse. Ille enim natura bonus esset, & odit iniquitatem. Adamum quoq; secundum suam imaginem bonum & omnibus numeris absolutum creauit, eundem præcepto euidenti & facili instructum. Hic verò satanæ potius quàm Deo obtemperans à dignitate & conditione sua priori excidit. Et quod ille fecit, hoc ipsum in posteris eius omnibus esset videre: quòd nimirum scientes volentes à preceptis Dei præceptis desectunt, & ita propria culpa interitum sibi accersunt. Quod ergo de Israelitis per Hoseam olim dixit Deus, Perditio ex te esset Israel, ex me autem salus tua: idem de nobis omnibus verissimè dicitur. Est hoc obseruandum, ne peccati & interitus nostri causam in Deum transferamus, quod olim Adamus non obscurè fecit, quando de muliere sibi à Deo data conquestus est: & quod hodie etiā faciunt, quotquot scelerum & perditionis suæ causas in eternā Dei prouidentiam & prædestinationis diuinæ decretum reiiciunt, cuius longè alium vsus esse, suo loco videbimus. Admonet nos de hoc grauitè Iacobus apostolus, qui sic scribit: Nemo, cum tentatur, dicat se à Deo tentari. Nam Deus malis tentari non potest, nec quenquam tentat. Sed vnusquisq; tentatur, dum per propriam cupiditatem abstrahitur & inescatur: deinde cupiditas, posteaquam concepit, parit peccatum, peccatum verò per actum parit mortem. Iacob. 1.

Peccati effectus.

Quod autem de peccati effectu Iacobus dicit, hoc in præsentem Paulus etiā asserit, quando per peccatum mortem ingressam esse & in omnes homines transiisse scribit. Mortis verò nomine totius hominis interitum, quoad corpus & animam, intelligit, & quod ipse ait, partim Adam exemplo & quotidiana experientia, partim multiplici scripturæ sacre testimonio probari potest. Quàmprimùm enim Adamus Dei legem transgressus peccauerat, mox se nudum & omnibus modis miserum esse sensit, & ideo de

contendendis perixomatibus cogitauit, quibus suam turpitudinem velaret. Secuta est mox Dei sententia, qui tam ipsum quam terram maledictione ferijt, & quamuis non repente mortuus concideret, lata tamen est in illum mortis sententia, quæ suo tempore suam habuit executionem, & quæ hodie adhuc rata est, dum per mortem ex hoc mundo tolluntur, quotquot ex Adamo progeniti sunt. Committatur hanc ipsius etiam animæ mors. Sequuntur enim innatam nobis naturæ corruptionem prauæ cupiditates & teterrimorum scelerum fructus, quorum omnium stipendium est mors sempiterna. Hic verò per mortem non eiusmodi interitus intelligi debet, qui animam in vniuersum aboleat, sed priuatio vitæ æternæ & cælestis, quam Deus in regno suo electis præparauit. Est ergo nihil miserius & infelicius peccato, nihil item quod maiori cura atq; studio à nobis caueri debeat. Probè autè obseruamus, mortem, si in sua natura consideretur, peccati pœnam, & ideo semper cum terroribus grauissimis coniunctam esse, quos Christum quoq; sensisse constat, quando illam subire debuit. Quod verò eadem credentibus pacem affert, & iisdem transitus est in vitam æternam, id Christo debetur, qui peccata nostra expiauit, quibus illa in nos imperium obrinuerat. Interim tam in nostra quam aliorum morte pœnam peccati spectemus, vt huius consideratio nos ad pœnitentiam excitet, & vt patienter feramus communem sortem humani generis, quam Iesus Christus tam feliciter mutauit, dum iniustitia nostra factus, simul vitam & salutem miseris nobis restituit.

Porro iniquum & iniustum videri poterat, peccati reos facere primi mundi homines, quibus legem expressam Deus nondum dederat: eo quod vbi non est lex, ibi neq; transgressio locum habet, vt postea dicitur. Diluit ergo hanc obiectionem per Anthypophoram, & peccatum iam inde ab Adamo ad Moysen vsq; regnauisse docet. Sic enim ait: Nam vsq; ad legem peccatum erat in mundo. Quæ locutio non ita accipi debet, quasi post legem latam peccatum esse desierit, sed de eo solum tempore loquitur Apostolus, quod legem præcessit, alterum illud quod hanc secutum est, in medio relinquens, quia de eo nulla erat controuersia. Est itaq; locutio illi similis, qua Ioseph Mariam non cognouisse dicitur, donec filium suum Iesum pepererat. Et sensus est, peccatum etiam primis illis seculis in mundo fuisse, cum legem suam Deus nondum promulgauisset. Peccatum verò (inquit) non imputatur, cum nulla est lex. Hoc autem ex communi hominum sensu loquitur. Quasi diceret: Quamuis inter homines non meritò aut iure imputari videatur peccatum, quod nulla lege certa prohibitum est, Deus tamen ad hanc regulam minimè astringi debet. Nam etsi non habuerint legem scriptam & certis tabulis comprehensam, habuerunt tamen notitias naturales de cultu Dei, de non ledendo proximo, de vitæ & morum honestate seruanda, sicuti ex multorum exemplis apparet. Quàm honorificè enim de coniugio veteres illi senserint, Pharaonis, Abimelechi & Iosephi exempla testantur, vt iam de multis alijs nihil dicamus. Quæ etiam causa fuit, quod illis quoq; hominibus Deus peccata imputauit, quod Carni, diluuij, Sodomæorum, Egyptiorum & aliorum complurimum exempla probant, quæ apud exterarum gentium historicos leguntur. Idem verò Paulus probat à consequenti, cum mortem regnauisse dicit ab Adamo vsq; ad Moysen, etiam in eos qui non peccauerunt ad similitudinem transgressionis Adami. Argumentum ita formabis: Vbi mors regnat, ibi peccatum sit oportet (Per peccatum enim mors ingressa est.) Atqui mors iam inde ab exordio rerum vsq; ad Moysen regnauit, quod nemo hominum inficiari potest. Ergo veteres quoq; illi ante legem Moysis ministerio promulgatam peccarunt. Dicuntur autem non ad similitudinem transgressionis Adami peccauisse, qui nullo certo & expresso mandato, vt Adamus, astricti fuerunt, cum præter animis inscriptas notiones illas communes, de quibus paulò ante diximus, nullam aliam legem haberent. Eadem verò locutione infantes quoq; comprehendi, quidam ex patribus rectè annotarunt, qui etsi neque legem nouisse, neq; aliquod peccatum actu committere possint, natura tamen peccatores sunt. Quod vel vno hoc argumento probari potest, quod illos etiam morti obnoxios esse constat. Est ergo mors euidentis & firmum argumentum, quo Pelagiani & Anabaptistæ atq; alij omnes confutantur, qui homines absq; peccato nasci, & vitam omnis peccati immunem viuere posse contendunt. Qui enim hoc possunt, iidem moriendi quoq; legem excutere & seipsos immortales facere possunt. At cum hoc ne ijs quidem concessum sit vnquam, qui ab utero matris hominum sanctissimi fuerunt, vanissimum est quicquid illi nugantur, nisi Deum iniustitiæ & tyrannidis accusare libeat, qui infantes & nihil tale meritos crudeliter occidat. Ergo firmiter teneamus apostoli dictum, peccato & morti omnes homines

Ante legem
quoq; latam
peccatum &
mors regnarunt.

obnoxios esse, etiam eos, qui non ipso actu aduersus expressum Dei mandatum aliquid flagitij designarunt, sicuti de Adamo scribitur.

Adamus typus Christi.

At non temere subiicit Paulus: Qui est typus illius, qui erat futurus. Quibus verbis Adamum Christi typum fuisse dicit, & hic alterum illud collationis membrum exprimit, quod supra omissum fuisse diximus. Adamum verò Christi typum dicit, non quidem in omnibus quæ fecit, sed eo, cuius gratia illius exemplum adduxit. Vt enim vnus Adam peccatum & mortem vniuerso humanum generi induxit: ita vnus Christus iustitiam & vitam miseris nobis restituit. Quod si aliam Adami acta consideres, tanta inter hunc & Christum diuersitas est, quanta inter iustitiam & peccatum, interq; vitam & mortem, cælum item & inferos animo potest concipi. Docet autem coram hic locus, quàm amplum & magnificum sit Iesu Christi beneficium, qui solus peccatum sustulit, quod in ipsa rerum origine coeperat, & ne per legem quidem aboleri potuit. Neq; peccatum modò aboluit, sed simul mortis quoq; imperium destruxit, ut iam transitus ad vitam sit, quæ peccati pœna prius fuerat. Horum verò omnium hic nobis vsus esto, ut in nostræ corruptionis & miseriæ agnitionem adducti, humiliter de nobis ipsis sentiamus, toto autem animo & constanti fide apprehendamus iustitiæ & salutis authorem vnicum, Dominum nostrum Iesum Christum, cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

HOMILIA XXVII.

Sed non ut offensa, ita etiam est quod Deus gratificatur. Nam si illius unius offensa multi mortui sunt, multò magis gratia Dei & donum per gratiam, quæ est unius hominis Iesu Christi, in multos redundauit. Et non sicut per unum qui peccauit, ita & donum. Nam iudicium quidem ex uno ad condemnationem: quod autem gratificatur Deus, ex multis delictis ad iustificationem. Etenim si unius offensa mors regnauit per unum, multò magis nunc qui redundantiam illam gratiæ & doni iustitiæ acceperunt, in uita regnabunt per unum Iesum Christum.

In quibus Adā & Christus differant.

Inter alia, quæ in salutis nostræ negotio humanæ sapientiæ à ratione aliena & absurda videntur, non postremum est quòd dubitatur & queritur, quomodo quis alterius iustitiæ seruetur, aut quomodo vnus Christus omnibus seruandis sufficiat? Ideo Paulus nuper collationem Adami & Christi induxit, quæ docet, illud nemini debere mirum aut insolens videri, cum primi parentis transgressio vniuersum genus humanum corrumpere & mortem super omnes posteros inuehere potuerit. Quo loco simul multis descripsit deploratissimam naturæ nostræ modis omnibus corruptæ conditionem, ut ex ea ostendat, ex nobis nihil boni promanere, sed salutem omnem solius Dei gratiæ debere acceptam ferri, qui nos per filij sui Iesu Christi meritum sibi reconciliari. Quia verò huius typum fuisse dixit rat Adamum, & ex eo multæ dubitationes & quæstiones enasci poterant, subiicit nunc correctionis aliquot, quibus discrimina & differentias, quæ inter Adamum & Christum sunt, exponit, & ita mysterium hoc, quo præcipuum salutis nostræ fundamentum nititur, clarius illustrat. Præcipuum autem totius loci vsus est, ut amplitudinem gratiæ Dei, quam is in filio suo nobis exhibuit, veri agnoscamus, & eius cognitione confirmemur aduersus tentationes, quæ ex peccatorum multitudinis & infirmitatis nostræ sensu in nobis exoriuntur. Sunt autem loci huius partes tres, quibus totidem inter Christum & Adamum differentiæ exponuntur, de quibus ex ordine dicemus.

Non eadem ratio peccati per Adamum inducitur, & beneficii per Christum exhibita.

Primæ partis propositio est: Non ut offensa, ita etiam est quod Deus gratificatur. In Græco παρὰ τὴν ὀφάν est, quod Latine offensam rectè dixeris, quia propriè casum siue lapsum significat. Voluit autem hoc vocabulo vti de peccato loquens Apostolus, ut Adami ruinam atq; lapsum simul exprimeret, qui nobis omnibus corruptionis & peccati causa fuit. Χείρῃ αὐτῆς propriè non ipsam gratiam, sed quod ex hac nobis contulit Deus, significat. Sensus ergo est, in hoc quidè comparari inter se posse Adamum & Christum, quòd vterq; quod suū erat in suos propagarit, in ceteris verò multipliciter esse discrimen, neq; eandem esse rationē offensa aut peccati per Adamum inuecti, & beneficii nobis in Christo

Christo exhibiti. Cuius dicti rationem hanc affert: Nā si illius vnus offensa multi mortui sunt, multo magis gratia Dei & donum per gratiam, quæ est vnus hominis Iesu Christi, in multos redundauit. Videtur autem duplex discrimen his verbis annotari, vt primò quidem natura corrupta & gratia Dei opponantur, eo quod Adam quidem propter naturæ corruptionem, quam ex suo lapsu contraxit, peccatum in omnes posteros propagarit, adeo vt peccatores ex ipso matris vtero nascamur: Christus verò nobis ex gratia datus sit, vt eius iustitia siue obedientia in multos, id est, in omnes redundaret. Quod ergo peccatores & propter peccatum mortis obnoxij sumus, hoc ex natura cœu proprium habemus: quod verò iusti & vitæ consortes facti sumus, id gratuitum Dei beneficium est, qui filij sui iustitiam nobis imputat propter fidem, qua hunc apprehendimus. Et prodest hoc discrimen annotare, vt Dei gratia asseratur, & ne quid carnali generationi tribuamus quoad salutis negotium, vt olim Iudæi, qui salutem ex eo pendere arbitrabantur, quod secundum carnem ex Abrahamo nati essent. Deinde alterum discrimen in comparatione Adami & Christi elucet, quo docetur beneficium Christi multo efficacius esse ad seruandum, quàm Adami offensa ad perdendum fuerit. Coniungit autem gratiam Dei & donum per gratiam, per illam quidem gratuitum Dei fauorem intelligens, quo peccata nobis condonat & miseriæ nostræ consultum cupit: sub hoc autem reliqua bona omnia comprehendit, quorū author siue mediator nobis est Iesus Christus. Itaq; verborum Pauli hic sensus est: Potuit vnus Adami offensa vniuersam humani generis massam vitare, & efficere, vt omnes natura peccatores nascamur & mortis supplicio digni simus: quantò maiorem ergo & efficaciorē esse putabimus gratiam Dei in Christo filio nobis exhibitam, vt nimirum ex hac promanans donum siue beneficium similiter redundaret in quàm plurimos, qui illum fide amplectuntur? Ratio huius discriminis multiplex est. Nisi enim hoc admittamus, Adamus Christo filio Dei potentior erit, quod ab omni ratione alienissimum est. Deinde maior erit naturæ corruptæ efficacia, quàm gratiæ Dei, & ita per consequens infra naturam Deus ipse, quasi inferior, subsidet. Plus quoq; virium peccato Adami quàm iustitiæ Dei tribuemus, quasi hæc angustis cancellis circumscripta non extra Deum sese extendere possit, peccato interim per omnes grassante. Adde his, quod inter homines quoque rationi magis consentaneum est, aliquem alterius merito seruari, quàm perdi. Vt enim quis alterius culpam sui capitis supplicio luat, non iniquum modo, sed inhumanum & crudele est: vt verò alterius gratia aut meritis seruetur, id æquitatis & clementiæ laudem habet, & ideo frequenter fieri solet, vt vel propter maiorum & cognatorum merita, aut propter alicuius magni viri & bene meriti intercessionem fontibus & magnorum criminum reis parcatur. Seruit ergo discrimen hoc primum Adami & Christi, non modò consolationi nostræ verumetiam institutioni, vt in sola Dei gratia & Christi merito acquiescamus, neq; aliquid nostræ aut aliorum hominum iustitiæ tribuamus. Et huc facit, quod non contentus gratiæ Dei mentionem fecisse, donum quoq; ex gratia illa nobis collatum adducit, quod vnum omnem excludit meriti gloriationem. Nam vbi donum est gratuitum, ibi nullus merito locus est. At gratuitum esse donum illud, quod in Christo nobis exhibitum est, ipse Dominus disertè docet Ioan. 3. his verbis: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Facit præterea ad huius doctrinæ confirmationem, quod vt vnus Adami meminit, per quem peccatū & mors in omnem posteritatem sint propagata: ita non minus expresse vnum quoq; hominem, Iesum Christum, nominat, in quo donū hoc gratuitum nobis Deus donarit. Hic ergo vnicus inter Deum & nos mediator est, neq; aliud sub cœlo nomen hominibus datum est (vt Apostoli Acto. 4. loquuntur) in quo nos oporteat seruari. Itaque toto cœlo errant, quicunq; Christo vel Diuos coniungunt, vel aliquid suorum operum meritis tribuunt. At quia de his sæpe dictum est, nunc obiter modò ea perstringimus.

Secunda parte clarius exponit, quod in prima obscurius dictum videri poterat, & ostendit in quo Adamū superet Christus Adamum superet. Repetit autem initio quod prius dixerat, discrimen esse inter Adami noxam & Christi beneficium. Non sicut per vnum qui peccauit, ita & donum. Quæ verba eclipsim habent, & ideo obscuriora sunt: at sensus est, non eandem esse rationem noxæ, quàm suo delicto nobis attulit Adamus, quæ beneficij aut doni sit in Christo exhibiti. Et huius quoq; dicti rationem reddens ait: Nam iudicium quidem ex vno (scilicet Adami delicto) ad condemnationem: quod autem gratificatur Deus ex multis delictis ad iustificationē. Iudicij vocabulo reatum & simul

Dei in hoc puniendo seueritatem intelligit, & ita vult dicere: Vnica quidem Adami offensa omnes homines peccati reos fecit, & tantæ fuit efficacia, vt toti posteritati in condemnationem cesserit: sed maior est virtus beneficij, quod in Christo nobis Deus contulit. Hic enim non ab vno modo reatu, cuius auctor nobis Adamus fuerat, absoluit, sed simul ab omnibus alijs delictis, quæ nos ex nobis ipsis præterea designauimus. Itaq; plus potuit Christus in seruando humano genere, quàm in eo periendo Adamus potuerit: quia cum hic vnum modò vitium in nos propagarit, Christus nobis plurimum bonorum auctor factus est. Primò enim vitium illud hæreditarium, naturæ scilicet corruptionem sustulit, ne in ipsum credentibus exitium afferat. Deinde quæcunq; ex hac promanant peccata sua mortis merito expiauit. Adhæc mortuos delictis in vitam restituit, & ex verbi semine renatos nouis viribus instruxit, vt in ipso omnia possimus. Spiritum item largitur, qui nos regat & salutis certus faciat, vt nullis tentationum insulcibus succumbamus. Quod si numerum spectare libeat, plures etiam seruauit Christus, quàm Adamus perdiderit. Etsi enim peccatum Originale in omnem posteritatem propagarit, quæ iusta & sufficiens communis omnium damnationis causa est, non tamen propter solum illud damnantur homines, sed pleriq; damnationis suæ causam ijs sceleribus aggrauant, quæ ipsi malo huic hæreditario ex semetipsis adiungunt: imò quotquot pereunt, non aliena sed propria culpa pereunt, cum & natura sua peccatores sint, & naturæ suæ corruptionem multis in dijs atque argumentis prodant, quàm primum id per ætatem possunt. Christus verò solus est, qui suam iustitiam nobis communicat, & salutem simul veram confert, adeò vt quotquot seruantur, nullo suo merito, sed ipsius solius beneficio seruentur. Reuera ergo inter Adami noxam & Christi beneficium ingens discrimen est.

Christus omnia
hominum peccata
expiavit.

Debet autem ex hoc loco generalis doctrina peti, cuius diligens obseruatio imprimis necessaria est, & consolationem affert efficacissimam, qua omnes tentationum conscientie assultus superemus: Christum scilicet suæ mortis & sanguinis merito omnia hominum peccata expiauisse, & meriti illius virtutem iam inde ab origine rerum ad mundi huius consummationem durare, ideoq; sufficere ad seruandum omnes, qui in ipsum credunt. Est enim semen illud mulieris, quo serpentis caput conteri debuit, & eam ob causam in mundum venit (teste Ioanne Apostolo) vt diaboli opera destrueret, nec quæ peccatis primus locus meriti debetur. Nisi ergo omnia simul destruxit & sustulit, ipsum diabolum inferiorem fuisse, nec plenam de hoc victoriam reportauisse, fatendum erit: quod sine manifesta pietate dici non potest. Ideo Baptista de illo testimonium perhibiturus dicebat: Ecce agnus ille Dei, qui tollit peccatum mundi; ea locutione omnia comprehendens, quæ sub peccati censum veniunt. Et huic consentiens Euangelista Ioannes ait: Sanguis filij Dei, Iesu Christi, emundat nos ab omni peccato. Neq; hic aliquem moueat, quòd non omnes seruantur, & multi in peccatis suis pereunt. Hoc enim ipsorum vitio fit, qui Christum amplecti nolunt, cuius meritum nihilominus omnibus seruandis sufficit. Confutantur his locis, qui vt nostris meritis atq; satisfactionibus aliquem locum reseruent, per Christum originale modò peccatum & ea, quæ ante Baptismum committuntur, expiata fuisse dicunt, reliqua verò per nos expiari oportere. Qui etsi relapsos in peccata non simpliciter damnent, vt olim Nouatiani, ab horum tamen sententia non procul absunt, quando ad ea remittunt infelices homines, in quibus nulla peccatorum expiatio, nulla item certa & vera salutis spes inuenitur. Atqui septies in die cadit iustus, & ideo quotidiana pedum ablutione opus est, cuius se quoq; ministrum suum auctorem Christus profitetur, quando ipse discipulis pedes ablens, Petro hoc officium admittere molenti dicebat: Nisi ego te lauero, non habebis partem mecum. Et idem pœnitentiam in suo nomine predicare iubet. Est ergo doctrina hæc probè tenenda, ne conscientie tentationibus superati cum Cam dicamus: Maior est iniquitas nostra, quàm vt remittatur. Nam qui ita sentiunt, ij Christum peccato & huius auctore diabolo infirmiores faciunt, & promissionum Dei veritatem negant, qui omnibus ad suam misericordiam per Christum confugientibus remissionem peccatorum & salutem certā pollicetur. Vtq; veritas Dei firma est, sic perennis & æterna est ipsius bonitas, in qua ille à nobis superari nunquā volet. Atqui præcipit ille, vt fratri in die septuagies septies in nos peccanti, offensa omnes benignè condonemus. Turpe igitur & impium fuerit, illum implacabilem & ad omnes peccati surdum atq; inexorabilem fingere. Quòd si quæras, cur ergo peccatum in spiritum sanctum remitti Christus neget? cur item in nobis peccati lex subinde reliqua maneat, per quam non modò tentamur, vt

rumetiam interdum inuiti ad illicita abripimur, ut infra Cap. 7. dicitur? facilis est ad utrumque responso. Nam quoad primum, Christi meritum ad eos solum pertinet, qui illi per fidem insiti sunt. Quia autem qui in spiritum sanctum peccant, simul ab illo manifestam secessionem faciunt, questio hæc prorsus superuacanea est, & ab huius loci tractatione aliena. Quoad alterum, culpam quidem omnem in suis Christus abolet, ne qua ipsis imputari queat, viribus item instruit, quibus aduersus peccatum luctentur: naturam verò nostram non in vniuersum mutat, sed peccati reliquias in nobis hære patitur, partim ut ipsi habeamus exercendæ fidei nostræ occasionem atq; materiam: partim ut ipsius potentia magis eluceat, qui peccatum in suis quasi captiuum & vinctum detinet, & idem quantum aduersus spiritum luctetur, coercet, ne nobis præualere possit: finit autem ut interea sese exeret, ut eò gloriosius de illo triumphet in nouissimo illo die, quo cum peccato mors quoq; abolebitur, & diabolus cum angelis suis in ignem æternum ablegabitur. Vide 1. Cor. 15.

Sequitur tertia huius loci pars, quæ tertium, quod inter Adamum & Christum est, discrimen iustitia Christi potentior fuerit ad vitam nobis acquirendam, quam illius offensæ ad mortem inducendam. Id verò sic proponit, ut simul doceat, quæ nam bona illa sint, quorum nobis author est Christus, & non sine specie argumentationis de his differit, ut magis in certa salutis fiducia confirmemur. Sic enim ait: Etenim si vnius offensa mors regnavit per vnum, multò magis ij qui redundantiam illam gratiæ & doni iustitiæ acceperunt, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Hoc autem ex præcedentibus colligit Apostolus, quasi diceret: Quoniam ergo Christus Adam multis modis superat, non est quoddam propter peccata & nostræ conditionis miseriam de salute desperemus. Vincit enim omne peccatum iustitia Christi, & in eodem hoc exhibita gratia maledictionem vniuersam abolet, mortem verò per peccatum ingressam Christi vita absorbet, qui eò rem deduxit, ut quemadmodum prius in nobis mors regnabat propter peccatum, ita nunc nos regnemus in vita propter ipsius meritum, quo peccatum sustulit & mortis imperium vniuersum aboleuit. Ut autem Christi beneficium amplifcet, nos in illo non gratiam modò, sed gratiæ & iustitiæ redundantiam accepisse scribit, cuius dicti rationem eleganti simili aut exemplo Chrysostomus explicat. Nam perinde factum dicit, ac si quis debitorem propter æs alienum vnâ cum vxore & liberis atq; domesticis omnibus in vincula coniectum, non modò inde liberet debita illius omnia dissoluens, sed insuper in regiam deductum in summo dignitatis supremæ gradu collocet, & honorum simul atque bonorum omnium participem siue consortem faciat. Id verò de Christo verissimè dici, res ipsa manifestè docet. Erasmus enim omnes nos debitores Dei, & ideo peccatorum vinculis & mortis carcere detinebamur, sicuti in parabola Euangelica docemur. Cumq; salutis spes in nobis nulla omnino reliqua esset, miseris nobis subuenit in carne manifestatus Dei filius, qui non contentus debitorum nexus soluisse & ex carcere liberauisse, insuper nos ex verbi sui semine regenuit, sibi totos consecrauit, & cum patre reconciliatos in fratres adoptauit, ut regni cælestis cohæredes simus, atq; ipsius merito acquisita beatitudine fruamur. Iam ergo verè regnamus in vita, eò quod nihil in nos iuris amplius habeat mors atq; huius mundi princeps. Imò ut ijs qui à Christo alieni sunt, omnia exitium afferunt: ita illi per fidem insitis omnia adiumento sunt in bonum, adeò ut afflictionibus quoq; glorientur, & ne morte quidem à dilectione Christi diuelli possint, qua hic illos complexus est. Interim semper meminerimus, iustitiæ & salutem nostram donum esse exuberantis gratiæ. Quia enim multis modis corrupti eramus, non vulgari, sed vberissimo & redundantî misericordiæ fonte nobis opus erat. Quod Dauid obtinens olim clamabat: Misere mei Deus pro bonitate tua, secundum multitudinem miserationum tuarum dele scelerum mea. Laua me plurimùm ab iniquitate mea, &c. Et sanè quicumq; seipsos in Legis speculo probè inspexerint, se illa miserationum & gratiæ redundantia opus habere intelligent. Quod ut omnem meriti nostri fiduciam prorsus retundit, ita excitat simul, ut vno Christo Iesu contenti, nos huic gratos præbeamus, & in fide constantes non patiamur nos ab eo diuelli, qui nobis tot & tantorum bonorum author factus est. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

Iustitia Christi
potentior quâ
offensa Adami.

Itaque quemadmodum per unius offensam in omnes homines ad

condemnationem: sic etiam per unius iustitiam in omnes homines ad iustificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores cōstituti sunt multi: sic & per unius obedientiam iusti cōstituentur multi. Lex uerò præterea introiuit, ut abundaret offensa: sed ubi abundauit offensa, ibi superabundauit & gratia: Ut sicut regnauerat peccatum per mortem: ita etiam gratia regnaret per iustitiam in uitam æternam per Iesum Christum Dominum nostrum.

Vidimus hucusq; Collationem Adami & Christi, quos ceu duas stirpes Paulus proponit, ex quarum altera peccatum & mors, ex altera uerò iustitia & uita inter homines propagata sunt. Ita autem illorum dubitationi occurrere uoluit, quibus absurdū & insolens, imò impossibile uideretur, nos alterius iustitia et merito seruari, cum unumquemq; ex suis factis iudicandū fore omnis scriptura testetur. Docet ergo Apostolus hoc neq; nouū neq; impossibile censi debere, quando constat Adamum sua offensa & transgressione omnem posteritatem peccato & exitio obnoxiam fecisse. Nobis autem Collationis istius hic præcipuus vsus sit, ut ex ea peccati & mortis, iustitiæ item & uitæ fontes intelligamus: & ubi in nostræ miseriæ cognitionem adducti sumus, totis animis ad Christum contendamus, qui & iustitiam sempiternam (ut Daniel ait) reduxit, & morti addictos in uitam restituit. Et huc facit etiam hic locus, quem modò recitauimus. Concludit enim istam collationem Apostolus, & inde ad obiectionem respondet, quam multi ex Lege petebant, ut iustitiam fidei & Christi meritum euerterent.

Conclusio collationis inter Adamum & Christum.

Iustificatio uitæ.

Quoad Collationem, sic insert: Itaque quemadmodum per unius offensam in omnes homines ad condemnationem: sic etiam per unius iustitiam in omnes homines ad iustificationem vitæ. *Est autem hæc oratio defectiua, quæ bifariam suppleri poterit. Primò duobus modò uocabulis mutatis, sic legas: Itaq; quemadmodum per unius offensam in omnes homines propagata est condemnatio: sic etiam per unius iustitiam in omnes homines propagata est iustificatio vitæ. Deinde ut clarior alibi sit sententia, & tam uitæ quàm mortis causæ euidentiùs pateant, ex ijs quæ præcesserunt, sermonem sic contexere licebit.* Sicuti per unius Adami offensam iudicium siue reatus uenit in omnes homines ad condemnationem: sic etiam per unius Iesu Christi iustitiam donum siue beneficium Dei redundauit in omnes homines ad iustificationem vitæ. Vocat autem iustificationē uitæ Hebraica phrasi absolutionem, qua Deus nos omni culpa liberatos uitæ restituit: & huius quidem causam nobis monstrat in gratia Dei quæ nobis in Christo est exhibitā: sicuti è contra condemnationis causam in reatu ostendit, cuius nobis primus author Adamus fuit, & qui in nos ex illo naturali propagatione est deriuatus. Iustificationem uerò uitæ omnibus hominibus communem facit, perinde ut condemnationem, cum tamen constet non omnes reipsa iustificari. Ita tamen loquitur, quia Christus omnibus ad iustificationem sufficit, & quòd idem seipsum & meritum suum omnibus per Euangelium offert. Clamat enim: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego uobis refocillationem præstabo. Item: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Et Apostolos ad suum ministerium emittens dicebat: Ite in orbem uniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ: Omnis qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Quoad ergo Christum, iustificatio & salus omnibus communis est, neque ille ex personarum respectu aliquem reijcit, & idem sufficit omnibus, quia iustitiæ & uitæ fons est inexhaustus. Quòd uerò non omnes seruantur, id hominum uitio fit, qui uocati non veniunt, & si offerentem non recipiunt, sed (ut olim per Ieremiam querebatur) relicto fonte aquæ uiuentis, sibi foradiunt cisternas pertusas atq; inutiles. Ut uerò ista Dei bonitatem & beneficium in Christo nobis exhibitum magnificè commendant: Ita euidenter docent, quàm grauis & uehemens sit peccati noxa. Unius enim hominis, primi nimirum parentis, transgressio omnem posteritatem damnare potuit, id est, naturæ corruptionem in omnes quasi hæreditario iure transfudit, & damnationi obnoxios fecit. Quid ergo fiet, si ipsi peccato seruiamus, nosq; ab illo totos regi patiamur? Est hæc seruitus omnium miserrima, cuius iugum nemo proprijs uiribus excutere, neq; labores & molestias quas habet effugere potest, & quæ cum Dei ira coniuncta (ut ad Coloss. scribit Paulus) æternum exitium affert, nisi nobis

nobis Christus op̄e ferat, qui solus liberos facit, sicuti apud Ioannem Cap. 8. ipse docet. Libet hic vobis recitare fratres, quæ D. Augustinus obseruauit in Christi verbis: Amen amen dico vobis, omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Sic enim exclamat: O miserabilis seruitus. Plerumq; homines cum dominos malos patiuntur, venales se petunt, non quærentes dominum non habere, sed saltem mutare. Seruus peccati quid faciat? quem interpellat? apud quem se venalem petat? Deinde seruus hominis aliquando sui domini duris imperijs fatigatus, fugiendo requiescit. Seruus peccati quo fugit? Secum se trahit quocumq; fugerit. Non fugerit seipsam mala conscientia: non est quod eat, sequitur se, imò non recedit à se. Peccatum enim quod facit, intus est. Fecit peccatum, vt aliquam corporalem caperet voluptatem, voluptas transit, peccatum manet: præterit quod delectabat, remansit quod pungat. Mala seruitus. Hæc omnia Augustini sunt, in quorum meditatione nos frequenter & assidue versari oportebat, quò minus locum daremus blanditijs peccati: quas qui admittunt, ij mox infestati, seruitutem istam subeunt, & ceu pedicis vincti ad exitum abripiuntur. Semper ergo meminerimus, nos ex innata corruptione plus satis malorum habere, & iam ante damnatione dignos esse, vt non opus sit, iram Dei nouis sceleribus indies accendere, quam nisi pœnitentia non fucata & fide in Christum constanti restinguamus, salui esse non poterimus.

Porro amplius declarat Paulus quod dixit: Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi: sic & per vnius obedientiam iusti constituentur multi. Docet his verbis, quod nam illud Adami peccatum fuerit, quod nos simul omnes perdidit, & quomodo vnius offensa nobis omnibus cesserit in damnationem: quæ item sit Christi iusticia, qua ille nobis vitam restituit. Diserte autem nos peccatores factos esse ait, ne quis nos quidem iustos esse, alienam verò culpam lue-reputaret. In qua sententia olim Pelagiani fuerunt, & multi sunt etiam hodie, vt qui hominis vires extollant, & suam iusticiam stabiliant, peccatum Originale tantum non in vniuersum negant, & illud soli Adamo proprium fuisse aiunt, nobis autem propter illum imputari. At si per Adami inobedientiam nos peccatores constituti sumus, peccatum in nos reuera & naturaliter (vt ita loquar) propagatum sit, inque nobis locum habeat necesse est. Alieno enim peccato nemo fit peccator, & cum Dei Lex prohibeat, ne filij propter parentum scelera plectantur, minimè putandum est, illum nos propter primi parentis lapsum damnaturum fuisse, nisi in nobis ipsis iustam nos damnandi causam inuenisset. Est hæc totius scripturæ sententia, & peccatum non per imputationem nobis tribui, sed reuera in nobis locum habere, omnes sentiunt qui semetipsos penitus inspicunt, & nunquam non sese exercentes carnis cupiditates obseruant. Paulus certe infra Cap. 7. non peccatum modò, sed legem peccati se in membris suis inuenire dicet, quæ renitentem in suum obsequium abripiat. Et quod hic de semetipso fatetur, nemo negare poterit, nisi qui aut mentis non compos fuerit, aut superbia plus quam Luciferiana sese aduersus Dei gratiam efferre audeat.

Sed præstat videre quod nam illud Adami peccatum fuerit, cuius propagatio toti posteritati exitium attulit. Definit hoc inobedientiæ vocabulo Apostolus, quod etsi generalius sit, & de quouis peccato prædicetur, in præsentem tamen totum Adami lapsum & omnem peccati naturam propriissimè comprehendit. Acceperat enim parens noster expressum Dei mandatum, ne ex arbore scientiæ boni & mali comederet: & mandato adiecta erat pœna denuntiatio, fore vt morte moreretur, si se-ipsæ sibi Lex esse voluit, cum Deum audire, & huius verbo acquiescere deberet. Arrogantiam hanc mox incredulitas secuta est, quam diabolus suggerit, & qua factum est, vt Dei fidem suspectam haberet. Incredulitas autem ipsum opus genuit, & apertum fecit diuini mandati transgressorem. Rectè ergo Paulus peccatum Adami inobedientiam vocat: & quia peccati nomen non omnes pro dignitate æstimant, proderit semper meminisse, peccatum nunquam absq; inobedientia committi, quæ vel apertum Dei contemptum, vel securam mandatorum eius obliuionem sibi coniunctam habet. Et hæc etiam hodie vnica exitij causa est omnibus, qui Dei præcepta transgredi audent. Vt verò Adamus non seipsum perdere, sed rebus suis egregiè consultum voluit, quando in Dei mandatum peccauit: Ita plerisq; sua imponit intentio, qua decepti, præclaras de Dei cultu opiniones & magnam salutis suæ prouehendæ spem animo concipiunt, & hoc nomine se excusatos arbitrantur apud Deum, quod pio & bono animi proposito omnia faciant. At quia eiusmodi intentio cum incredulitate &

Per Adami inobedientiam peccatores facti sumus.

Inobedientia peccauit Adam

verborum Dei contemptu necessario coniuncta esse, non potest non (quàmuis nihil aliud accedat) per se scelus esse grauissimum: cui si vel modicum indulgeas, mox infinita & atrocissima flagitia ex eo progeminare videbis. In hunc ergo finem nobis ista consideratio seruiat, ut peccati principijs obtemperemus, neq; carnis rationem in consilium admittamus, quando expressum habemus præceptum, quid fieri quidiè cauere debeat.

Iustitia Christi
est obedientia.

E contra non minus expendi debet, quæ illa Iesu Christi iustitia fuerit, qua ille nobis iustificationem atq; salutem meruit. Desinit hanc quoq; solius obedientiæ vocabulo Paulus, & ita hanc Adam peccato directè opponit. Et qualis nam obedientia fuerit, ipse in epistola ad Philippen. proluxit exponit, ita de Christo scribens: Cum esset in forma Dei, non duxit rapinam parem esse cum Deo: sed ipse se inaniuit forma serui sumpta, similis hominibus factus, & habitu compertus ut homo, ipse se submisit, factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis, &c. Etenim quia verum hominem assumpserat, abhorrebat à tam diro & immani crucis supplicio carnis sensus, & quàm graue hoc ei fuerit, abundè testatur lucta illa, quam inter orandum sustinuit ad montem Oliueti, quando imminentis mortis horror sudorem ex illo sanguineum extorsit. Vicit tamen omnem terrorem obedientiæ, qua se totum patris voluntati & decreto aeterno submisit. Ideo extulit illum Deus in summam sublimitatem, & eius merito hoc dedit, ut electorum dux factus, iustitiam suam omnibus communicet, qui ipsi per veram fidem inseruntur. Et hoc illud est, quod Isaïas Cap. 53. prædixerat fore: Domino placuit ipsum infirmo atterere, ut ubi posuerit animam suam hostia delicti, videat semen (id est filiorum Dei omnium antesignanus fiat) proroget dies, & voluntas Domini prosperè cedat in manu eius, &c. At hic probè tenere nos decet discrimen, quod inter Adamum & Christum nuper amotauius. Ille enim peccatum ita in omnem posteritatem propagauit, ut natura omnes nascamur peccatores, & in nobis hæreat peccatum proprium, quod nos aeterni supplicij reos facit: Christus autem suam iustitiam sic nobis communicat, non ut in nobis illa insit essentialiter, aut ut propria iustitia in Dei iudicio defendamur, sed quòd nostra dicatur per imputationem gratuitam, idq; propter solam fidem, quæ nos illi coniungit, ut eius fratres, imò corporis sui membra efficiamur. Scio aliter sentiri multos, qui nostro tempore de iustitia essentiali rixas & contentiones in Ecclesia excitauerunt. Sed hanc esse Apostolorum sententiam supra vidimus, & illorum libri passim testantur. Neq; tamen perfecta iustitiæ illius imputatiuæ negamus, quæ pulcherrima & omni laude dignissima sunt. Quia enim (ut dictum est) fides nos Christo inserit, ut eius spiritu animemur, non possunt non inde eius iustitiæ veræ fructus, qui in tota vita sese exerunt, At quia de his dicendi locus semper occurrit, ista nunc obiter perstringimus.

Nulla iustitia
Deo placet, nisi
quæ perfectam
habet obedientiam.

Nunc diligenti obseruatione dignum est, quòd Christus Deo patri non aliare, quàm obedientia placuit, quodq; ex illa sola meritum eius dependet, cui salus nostra omnis nititur. Ex eo enim firmissimo argumento colligimus, nullam iustitiam apud Dei tribunal consistere posse, nisi quæ perfectam & omnibus numeris absolutam obedientiam præstat, qualem Christi fuisse, paulò ante diximus. Atqui hanc nemo hominum præstare potest, cum in membris nostris gestemus legem peccati, quæ diuinis mandatis reluctatur, & sæpe præter animi sententiam transuersos abripit. Ergo aliquem suis operibus iustificari prorsus impossibile est. Et qui hoc sibi arrogant, ij Christo digniores & præstantiores sese faciunt, quando minori negotio se conficere posse fingunt, quod ille non nisi perfectissimæ obedientiæ merito nobis impetrare potuit. Confutantur præterea hoc loco omnes cultus, quos ex semetipsis homines instituunt. Quia enim nullo Dei verbo nituntur, imò huic aduersi sunt, deest illis obedientia, quam omnibus sacrificijs præstare Deus per prophetas non vno loco testatur. Ergo siue bonam animi intentionem, siue externum splendorem, siue vetustatem & aliquot seculorum successionem homines superstitiosi iactent, nos Christi exemplum illis opponemus, qui cum dilectus esset Dei filius, sola tamen obedientia sua patrem nobis placauit: quam qui non asserunt, ij hunc sibi perpetuo iratum & infestum esse sentiunt.

Cur Legem dedit
Deus.

Ceterum hæc de peccato & de iustificatione differenti Apostolo Iudæi obijciebant: Cur ergo Legem patribus nostris dedit Deus? Vel quis illius usus est, si per eius opera nemo iustificatur? Hæc per præoccupationem Paulus respondet, & simul quæstionem diluit, quæ ex eo nascebatur quod supra dixerat, peccatum etiam ante Legem latam in mundo fuisse. Docet enim non ideo inutiliter aut sine

gravi causa promulgatam esse posteris temporibus. Sic autem ait: Lex verò præterea introiuit, ut abundaret offensa, &c. Sensus est: Etsi peccatum iam ante in mundo esset, neq. alia statui posset iustificationis ratio, quàm quæ in Christo inuenitur, & cuius consortes sola fide reddimur: voluit tamen Deus Legem promulgare, ut offensa abundaret, id est, ut magis argueretur hominū malitia, & ita euidentius quoq. eluceret Dei bonitas & gratia, quam nobis in filio suo Iesu Christo exhibuit. Quod autem peccatum per Legem augeri & abundare dicitur, id per accidens intelligi debet. Nam si illam qualis in seipsa est, consideres, sancta est & ad vitæ sanctimoniā atq. iustitiam homines instituit: nostro autem vitio fit, quod peccatum per illam augetur aut grauat. Primò enim tanta est naturæ nostræ corruptio, ut in veritatem nitamur, & innata nobis cupiditas tunc quasi nouas flammæ concipiat, quando nos coërceri & præceptis seuerioribus ab ijs absterreri sentimus, ad quæ naturæ proni & propensi sumus. Accedit huic malo, quod qui prius simpliciter peccabat ex innata sibi corruptione, is iam Legis quoque transgressor, imò manifestus Dei contemptor fiat, dum prauas carnis suæ cupiditates diuinæ voluntati anteponit. Præterea abundare & augeri dicitur peccatum, quando per Legem arguitur, & quasi in speculo representatū in oculos nostros incurrit, ut illud vel multi agnoscere atque fateri cogamur. Quod perinde est, atque cum villici sui improbitatem & ingratiitudinem herus ex rationum libellis arguit, ut omnibus constet quàm deploratæ malitiæ homo sit, quem neque conditiones aquisimæ, neque beneficiorum multitudo in officio continere poterunt. Quia autem homines peccatum ex semetipsis vix, & ne vix quidem, agnoscunt, necesse omnino fuit, speculum istud inferri, in quo corruptione suam & ex hac enascentes fructus singuli intuerentur. Simul ergo Paulus his verbis Iudæorum confidentiā retundit, qua illi ex Legis operibus sibi iustitiam & vitam pollicebantur. Nam potest ex illis argumentum huiusmodi deduci: Quicquid ad peccati incrementum facit, id nequaquam iustificare potest. At Lex ingressa est, ut peccatum augetet & eius atrocitatem argueret. Ergo plurimum falluntur, qui in illa iustificationem & salutem querunt. Ne quis tamen hinc desperandi occasionem arriperet, addit Apostolus: Vbi abundauit offensa, ibi super abundauit & gratia. Et his mox finalem diuini consilij causam infert: Ut sicut regnauerat peccatum per mortem, ita etiam gratia regnaret per iustitiam in vitam æternam per Iesum Christum, Dominum nostrum. Quasi diceret, Grauis quidem & multiplex est culpa nostra, sed nemo propter hanc desperare debet. Est enim Deus diues misericordia, & ita ab æterno rem constituit, ut gratia & bonitatis suæ redundantia culpam omnem, quam in nobis præuidebat, dilueret: ut quemadmodum peccatum in nobis ad nostrum exitium regnauit, ita nunc gratia eius regnum obtineat salutis & viuificum per iustitiam & meritum filij sui Iesu Christi, qui noster vindex & dominus factus est. Conueniunt ista cum ijs, quæ in Psalmo 130. habentur: Si iniquitates obseruare velis, Deus, Domine quis subsistet? Verum apud te clementia est, & ideo timeris. Item Psal. 65. Ratio iniquitatum super arat nos, tu verò transgressionem nostras expiauiisti. Confirmatur præterea Christi testimonio, qui se propter peccatores venisse ait, ut eos seruet qui perierant. Quibus exempla addi debent publicanorum & meretricum, quæ in illo redundantissimum supremæ bonitatis fontem inueniunt, quo peccata omnia abluta sunt.

At simul de vero Legis usu hic locus nos admonet, qui duplex omnino est. Primus externus, Legis usus duplex. quem politicum dicere poteris, qui & ante & post regenerationem in nobis locum habet. Docet enim Lex quid fieri quidue cauere debeat, simulque minis & promissionibus nos in officio continet, ne carnis affectibus abrepti exorbitemus. Quod etsi omnino necessarium sit, nihil tamen confert ad iustificationem, eò quod omnis inobedientia nostra (ut nuper diximus) manca atque imperfecta est. Alter usus internus siue spiritualis est, & ad conscientiam pertinet. Arguit enim innatam nobis corruptionem atq. ex ea enascentes fructus: neq. id obiter facit, sed quia simul Dei iram ob oculos statuit, ita animos penetrat, ut peccatorum conuicti, nos miseros & æterna damnatione dignos esse sentiamus. Quod cum in reprobis fit, odium Legis diuinæ, imò ipsius etiam Dei, concipiunt, & impiè aduersus hunc murmurant. Electi verò cognita sua miseria, sibi necessario ad Christum confugiendum esse vident, & ita Lex illis pædagogus instat (ut ad Galat. scribit Paulus) quo duce ad Christum, vnicum iustitiæ & salutis Mediatorem, perueniunt. Ex eo autem apparet, Legem nunquā sine Christo prædicari debere, & vehementer atq. perniciosè falli eos, qui illa abutuntur, ut fidei iustificatione

oppugnent, & suorum operum iustitiam stabiliant. Solus enim Christus Legis meditationem nobis salutare & (vt Davidis verbis vtat) melle fauiscq; dulciorem reddit. Quem si auferas, nihil in illa prater peccatum & aeternae damnationis terrores inuenies.

Mortis & uitae fontes.

Deinde breuiter hic mortis & vitae fontes Apostolus comprehendit. Peccatum enim per mortem regnauisse dicit. Vt enim hac peccati aculeus est, ita hoc per mortem suas vires atq; potentiam maximè exerit. Ex eo igitur peccati atrocitatem agnoscamus, & si quando nobis peccandi securitas obrepat, mox mentis oculos in mortis considerationem reuocemus. Est hac omnibus sua natura terribilis. Vnde verò originem duxit? Ex peccato nimirum. Quae ergo est hominum vecordia, quae mortem quidem ceu maximum malorum omnium horrent atq; metuunt, peccatis autem securi & oscitantur indormiunt, quae tam mortis quam aliarum calamitatum vnica causa sunt, quibus in huius vitae curriculo infestamur? Hanc amentiam vt in nobis corrigeret Solomon, dicebat, melius esse versari in domo funesta & luctuosa, quam in domo cōiuij. Nam illic cernitur, quis finis omnes maneat, & qui superstites sunt, eius memores peccata et huius seculi illecebras odisse & cauere incipiunt, &c. E contra gratiam per iustitiam regnare ait Paulus in vitam aeternam per Iesum Christum. Ergo vitae fontem in gratia commonstrans, meritum simul omne excludit. Nec enim vita modò ex gratia nobis confertur, verum etiam gratuitum Dei donum est, quòd ad illam apprehendendā idonei sumus. Meritum verò, per quod gratia hac exhibetur, est iustitia: quae nisi interueniat, Deo, qui iustissimus & sanctissimus est, nobiscū conuenire non potest, qui quanti quanti sumus, peccatores & iniusti sumus. Cuius verò est illa iustitia? Iesu Christi nimirum, in cuius ore non est dolus, & qui immaculatum illum agnus est, qui tollit peccatum mundi. Hunc subinde nominat & repetit Paulus, vt ostendat illum omnem gratiae, iustitiae & vitae vnicum mediatorem suae auctorem esse. Interim meminere nos regnum hoc gratiae, ex quo vita salusq; nostra dependet, etiam iustitiae regnum esse: quia vt per Christum iustitiam acquisitum est, ita ciues requirit, qui illius merito iustificati in iustitia & sanctitate illi seruiant. His verò primam huius epistolae partem absoluit Apostolus, qua docuit, omnes homines natura peccatores esse, iustificari autem ex gratia per fidem in Christum, qui nobis iustitia & sanctificatio factus sua obedientia patrem placauit. Est hac doctrina fundata prophetarum & Apostolorum testimonijs. Huic ergo insistamus firmiter, vt relictis superstitionibus & infelicis mundi studijs veram iustitiam & cum hac vitam quoq; aeternam consequamur in Christo Iesu, domino & seruatore nostro: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum. Amen.

CAPUT VI.

HOMILIA XXIX.

Quid igitur dicemus? permanebimus in peccato, ut gratia auctior fiat? Absit. Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc uiuemus in eo? An ignoratis, nos quotquot baptizati sumus in Christum Iesum, in mortem eius esse baptizatos? Consepulti ergo sumus ei per Baptismum in mortem: ut sicut excitatus est Christus ex mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitae ambulemus. Nam si in iustitijs facti sumus similitudini mortis eius, nimirum & resurrectionis (iustitijs) erimus: illud scientes, quòd uetus ille noster homo cum ipso crucifixus est, ut eneruetur corpus peccati, ne posthac nos seruiamus peccato.

Secunda epistolae pars de fidei effectis.

PRADIDIT hucusq; Paulus veram atq; Apostolicam doctrinam de iustificatione hominis, ex qua omnis salus nostra dependet. Summa illius est, omnes homines peccatores esse & propter peccatum mortis reos esse, iustificari autem gratis per fidem in Christum Iesum, qui nobis à Deo patre (vt alibi dicitur) iustitia & satisfactio datus est. Quia verò Iudei aduersus doctrinam istam Lege Mosaica abutebantur, quòd in huius operibus iustitiam & salutem

salutem consistere putarent, docuit simul Legem non ideo latam fuisse, ut per eam iustificemur, sed ut speculi instar naturæ nostræ corruptionem & ex hac emanantia peccata arguat. Interim neminem propter peccata debere in desperationem conijci: quia sic constitutum sit à Deo, ut cum peccatum abundat, tunc eius quoque gratia exuberet: ut quemadmodum peccatum regnavit ad mortem, sic gratia per iustitiam regnet ad vitam æternam. At cum ista prædicantur, multis doctrina hæc non absurda solum, verum etiam bonis operibus inimica, & proinde intolerabilis esse videtur. Ideo Paulus novam tractationem orditur, quam tribus proximis Capitulis comprehendit, & qua suis ministris suspicionibus imperitorum simul & maleuolorum calumnijs diligenter occurrit. Disserit enim de effectis fidei, sanctificatione nimirum & verè bonis operibus, de vero Legis usu, de libertate Christiana, deque certa salutis fiducia, quæ pios aduersus omne genus tentationum in Christo inuitos reddit.

Principio autem aduersariorum personam suscipit, & quod illi siue per imperitiam siue calumniam obijciebant, proponit. Quid ergo? Permanebimus ne in peccato, ut gratia auctior fiat? Si enim ubi peccatum abundat, ibi etiam exuberat Dei gratia, quid opus est peccatis relictis pœnitentiam studere, atque bona opera sectari? In eum verò finem ista à plerisque dicebantur, ut Evangelij doctrinam vulgo suspectam & exosam facerent, ut quæ peccandi licentiam inueheret, & bonos mores corrumpere. Et hoc tunc temporis solitos fuisse Iudæos facere, ex ijs apparet, quæ Christo domino obiecerunt. Nam etsi in eius vita & moribus nihil possent reprehendere, tamen publicanorum & meretricum patronum atque socium dicebant, eò quod illos per gratiæ prædicationem ad pœnitentiam & regni Dei societatem vocaret. Similiter etiam hodie, quando iustitiam & salutem omnem in sola Dei gratia & Christi Iesu merito monstramus, aduersarij nobis calumnias struunt, quod bona opera damnum securitatis nimis auctores simus per se plus satis ad peccandum propensis, imò quod Legem Dei impiè abrogemus, & sanctorum honori atque gloriæ detrahimus, quasi illi sine causa tantum studij impenderint, ut vitam suam bonis operibus decorarent. Sed quando ista nobis exprobrantur, cogitemus non nouum aut insolens hoc esse, & proinde non offendamur. Quia enim homo animalis non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, & simul mundus hic lucem veritatis odit, nemo tam caute loquitur, quin qui à Christo alieni & carnis studijs immergi sunt, semper aliquam calumniandi occasionem inueniant. Simul verò rem ipsam propius inspicimus, & mox apparebit, aduersarios ista quidem magno et tragico verborum apparatu, sed absque omni ratione dicere, & suis conclusionibus turpissimè falli. Primo enim, etsi neminem ex suis operibus coram Deo iustificari dicamus, non tamen inde sequitur, nullum bonorum operum usum esse, & proinde relicto illorum studio, peccandi licentiam & impunitatē inuehi debere. Illa enim nihilominus ex officio facere debemus, etsi illis non studeamus, nos indignos esse ostendimus, quibus Deus suam gratiam impertiat. Nam ut filius bonorum paternorum hæres nascitur, non ex merito ad illa peruenit, idem tamen nisi patri obtemperet, abdicari meretur, ita quod regni Dei & æternæ felicitatis heredes sumus, gratuite misericordiæ beneficium est, quæ nos in sumus, quos à promissa hereditate Deus deijciat, & sempiternis inferorum supplicijs excrucandos tradat. Deinde neque securitatis noxiæ auctores sumus cuiquam, sed potius docemus, ex animo detestari peccata, quæ non aliter quàm indigna & acerbæ mortis filij Dei expiari potuerunt. Et sanè, qui mortis Christi meritum non oscitanter expenderit, is facillè intelliget, quanto studio seruari debeat libertas & sanctimonia, quam incomparabili sanguinis sui pretio Deus nobis acquisiuit. Præterea non minus falsum est, quod Legem à nobis aboleri & conculcari aiunt. Etsi enim ea nos iustificare non possit, non tamen ideo prorsus inutilis est: sed peccata & naturæ nostræ prauitatem arguit, bene & rectè viuendi regulam præscribit, de operibus cum nostris tum aliorum iudicare docet, & (quod omnia alia longe superat) pædagogus instar ad Christum deducit, ut in eo iustitiam & vitam consequamur. Multo igitur honorificentius nos de Lege sentimus & loquimur, quàm aduersarij, quidum eius operibus homines iustificari clamant, illam nocentissimarum superstitionum parentem, Christi hostem & mortis ministram faciunt. Sanctorum verò studia minime damnamus, neque illos imprudentes & præter causam de vitæ sanctimonia sollicitos fuisse dicimus. Hoc enim ex officio fecerunt (ut modo diximus) & proinde eos imitari debent, quotquot Deo placere cupiunt, eundem verò

Aduersariorum personam suscipit, qui per Evangelium licentiam peccandi inuehi aiunt.

imprimis hoc in illis obseruent, quod etsi in bonis operibus assidui & vitæ sanctimonia illustrati fuerint, nullum tamen in suis operibus salutis meritum constituerunt, sed illius spem & fiduciam in minus Dei gratia collocarunt. Illorum enim voces sunt: Iustitia nostra sunt instar sordidorum cerionum: Domine, ne ingrediaris in iudicium cum seruis tuis: Si iniquitates obseruaueris Domine, quis subsistet? Et infinita alia huius generis, quæ passim in scripturis occurrunt. Non ergo nos in sanctos contumeliosi sumus, sed aduersarij nostri, qui se illis sanctiores & iustiores fingunt, quando sua iustitiam tam insolenter iactant. Sed omisis istis, Paulum ad obiectionem propositam respondentem audiamus.

Respondet aduersariorum calumnia.

Qui initio non sine indignantis specie ait, Absit. Quasi diceret. Indigna sunt hæc quæ apud Christianos homines dicantur, aut quibus respondeatur. Et sanè, qui sic hodie colligunt, & bene dicta tam malitiose detorqueunt, ij satis testantur, se ne prima quidè rudimenta Christianæ religionis recte credere, neq. dignos esse, quibus quis responsioni diligentiori occurrat. Attramen propter rudiores, qui ignorantia errant, argumenta profert, quibus docet, ex Euangelij doctrina nihil huius colligi aut concludi debere. Est enim semper diligens habenda eorum ratio, qui nondum planè instituti facillè capiuntur & seducuntur hostium fidei calumnijs & sophistica, nisi de ipsa re statim edoceantur.

Credentes non uiuunt in peccato.

Primo autem ab effectu fidei argumentum ducens, sic ait: Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc uiuimus in eo? Intelligit peccati nomine innatam nobis naturæ corruptionem, quæ in ijs qui nondum renati sunt, efficaciter operatur, & omnis generis scelera, ceu fructus pessimos & acerbissimos, profert. Huic mortui dicuntur, qui ei non amplius succumbunt, & ad eius tentationes immoti consistunt, ne quid improbo Dei & uerbi ipsius contemptu præter officium faciant. Argumentum uerò sic formabis, ut sit euidentius: Quicumq. peccato mortui sunt, & naturam illam uitiosam uerè mortificauerunt, ij non amplius in peccato uiuunt, id est, non cedunt neque obtemperant eius illecebris: At qui credunt uerè in Christum, ij peccato sunt mortui. Ergo ijdem in peccato non uiuunt amplius. Ex eo autem huius argumenti vis dependet, quod fides, per quam iustificamur, nunquam est sine regeneratione, quæ & nostri abnegationem & carnis mortificationem parit. Nam obiectioni fidei est uerbum Dei, quod idem regenerationis semen est, & facit ut uia fide Christo insit, in eadem corrupta naturæ officijs quasi defungamur, ne amplius in nobis locum habeant. Itaq. falsi arguuntur omnes, qui cum Christiani dici & haberi uelint, nihilominus innatæ corruptioni indulgent, & ideo se excusatos putant, quod humanum sit peccare. Fatemur quidem hoc etiam nos, & inter homines nihil uulgariius, uisitatius & antiquius esse dicimus peccato. At idem hoc Christianum esse negamus, eò quod Christiani peccato mori debent, & nisi huic mortui sint, Christiano nomine indigni sunt. Interim nemo putet, nos mortificationem peccati perfectam, adeoq. abolitionem illius uincisalem requirere. Scimus enim hanc in ista uita duntaxat inchoari, perfici autem, quando spiritus non ster huius corporis ergastulo solutus libertate in celo fruitur. Sunt ergo homines Christiani peccato ita mortui, ut hoc interim subinde reuiuiscat in carne ipsorum, & proinde illis assidua lucta opus sit ne illud regnare patiantur, sed Christo uiuant, cui nomen dederunt.

Baptismus inuenit credentes esse peccato mortuos.

Ceterum ut firmitus sit argumentum, nos peccato mortuos esse probat per communionem, quæ nobis cum Christo intercedit. Et quia hæc inuisibilis est, neq. externis sensibus percipitur, eius Symbolum siue Sacramentum adducit, Baptismum scilicet, per quem in externam corporis Christi societatem adoptamur, & per hunc nos de officio nostro admoneri docet. An ignoratis (inquit) nos quotquot baptizati sumus in Christum Iesum, in mortē eius esse baptizatos? Dicuntur autem Christiani in mortē Christi baptizari, quia per baptismum illi nomen dant, ea conditione, ut omnium bonorū consortes fiant, quæ ille nobis sua morte meruit: inter quæ præcipuum est, quod non modò expiauit peccata, uerum etiam idem exarmauit & aboleuit, ut in ijs amplius non possit regnare, qui ipsi per fidem inseruntur. Est ergo argumentum eiusmodi: Quicumq. in Christi mortem baptizantur, in ijs mors illius efficax esse debet, ut edomita & extincta malitia & prauitate naturæ nostræ, in eodem ad uitæ nouitatem resurgant. At quotquot in Baptismo Christo nomē dederunt, ij in eius mortē baptizati sunt. Ergo ijdem peccato mori debent, & ad uitam nouam resurgere. Facit ad argumenti huius confirmationem, quod Apostolus infert: Consepultri ergo sumus ei per Baptismum in mortem, ut sicut excitatus est Christus ex mortuis per gloriam patris (id est, gloriosam patris potentiam) ita & nos in nouitate

novitate vitæ ambulemus. Sepultura meminit, quæ Christi mortem secuta est, & quæ vulgò mortuus impendi solet, ut ostendat peccatum Christi merito quasi obrui & tegi, ne quid possit in nobis, neque coram Deo in rationem veniat. At sicut Christus in morte non mansit, sed corpus suum, quod prius infirmum & mortale erat, ad gloriosam & immortalem vitam excitavit: ita illius resurrectionem in nobis quoque efficacem esse vult, ut nos in vitam restituat novam & Christiana professione dignam. Convenit cum his quod idem Apostolus ad Coloss. Cap. 2. sic scribit: Completi estis in Christo, qui est caput omnis imperij & potestatis: per quem & circumcisi estis circumcisione, quæ fit sine manibus, dum corpus peccatorum carnis exuistis per circumcisionem Christi: conscripti cum eo per Baptismum, per quem etiam cum eo resurrexistis per fidem Dei efficaciter agentis, qui suscitavit eum ex mortuis, & vos mortuos in peccatis & præputio carnis vestræ, cum eo vivificavit, condonatis vobis omnibus peccatis, &c. Vbi meminisse oportet, in Christi morte & resurrectione non exemplum modò proponi quod imitemur, neque redemptionis pretium solum exhiberi: sed in iisdem efficacem virtutem contineri, quæ credentes quoad carnem mortificet, quoad spiritum verò & internum hominem in vitam restituat: quam in præsentem novam dicit, ut insignem totius hominis mutationem exprimat, quæ alibi regenerationis vocabulo denotatur. Ne verò hoc tantum negotium nostris viribus confici posse putemus, ad gloriosam patris potentiam nos reuocat, quæ ut in Christi resurrectione eluxit, ita in nostra hac ad vitam Christianam resurrectione sese evidenter exerit, dum non sine totius mundi admiratione homines innouat & planè alios facit. Et ne quid momentaneum animo concipiamus, nos in novitate vitæ ambulare iubet, ea locutione perpetuum melioris vitæ studium nobis commendans, in quo quotidie novos progressus faciamus. Nam qui in finem usque perseverat, saluus erit: qui autem postquam manum aatro admovit, à tergo respexerit, is non idoneus est ad regnum Dei.

Est autem hæc observatu dignissimum, quòd ut supra iustificationis mysterium per Circumcisionem illustravit, ita nunc ad huius causæ expositionem Baptismi Sacramento utitur. Et quasi de re notissima loquens ipsos compellat, & ait: An ignoratis, nos quotquot baptizati sumus in Christo Iesum, in mortem eius esse baptizatos? Erant enim illis temporibus Sacramenta omnibus notissima, ut quæ secundum Christi institutionem quàm simplicissimè & in sermone vernaculo administrabantur, neque illis implicabantur concertationibus curiosis, quæ verum illorum usum obscurarent. Posteris autem temporibus, quando linguæ peregrinæ usus in Ecclesiam introductus est, & ministri de sua potius existimatione quàm populi institutione solliciti fuerunt, sublato vero Sacramentorum usu, superstitionibus fores apertæ sunt, quæ ut sectas & contentiones pepererunt infinitas, sic puriorem fidei & salutis cognitionem obscurarunt: quo factum est, ut ad Sacramentorum quidem mentionem plerique obstupescerent, nescirent autem quid ea sibi velint, quisque illorum in religione & salutis nostræ negotio usus esse debeat. Fovent istam vulgi ignorantiam adhuc hodie, qui cum veritatis cognitione gloriantur, & Ecclesiæ reformatores haberi velint, Sacramentis tamen nimium tribuunt, & auctores sunt infirmis atque rudibus ut in externis symbolis serviliter quarant, quæ animis per fidem in cælum euectis in solo Christo queri debebant. Interim videmus Sacramenta non inanis symbolis constare. Sunt enim Evangelij appendices & visibilia (ut sic dicam) verba, quibus promissiones suas Deus obsignat, & reliquis etiam sensibus offert, quod per verbum auribus nostris ingerit. Deinde officij nostri nos admonent, & ad illud præstandum nos solenniter obstringunt. Quæ causa est, quòd & symbola & gestus cum mysterijs, quæ illic latent, pulchrè conveniunt. Aqua enim Baptismi ablutionem peccatorum, quæ in Christi sanguine habetur, nobis repræsentat. Dum verò in illam immergimur, & ex eadem rursus extrahimur: non obscure adumbratur quòd hîc Paulus dicit, Idem de Cena etiam dici poterat, sed quia hæc alterius sunt tractationis, sufficiat ea paucis annotavisse. Discamus modò honorificè de Sacramentis sentire, dum illis ex more utimur, cogitemus diligenter quàm præclara sint Dei beneficia, quæ olim nobis in Christo exhibita illis obsignantur. Excitemur item ad officij nostri meditationem, ut fidei professioni, quam illic facimus, dignè respondemus.

Nunc ad Paulum redeamus, qui non contentus ijs, quæ dixerat de Christi morte & resurre-

Credentes sunt instituti Christi.

Etione, hæc ipsa plenius exponit alio simili, quod huic negotio probe conuenit, & quo Christus etiam usus est, quando se quidem viti, nos autem palmitibus confert, qui nisi fructus feramus nostra uocatione dignos, ex ipso ressecandi sumus & in ignem abijciendi, qui reprobis pœnitere nescijs paratos est. Sic autem ait: Si insititij facti sumus similitudini mortis eius, nimirum & resurrectionis insititij erimus. Insititios vocat, quia Christo per fidem coalescimus, ut surculi trunco aut stipiti, cui inseruntur. Sensus autem verborum est: Ut surculus ex stipite, cui insitus est, succum & vitam habet, quæ fructibus ferendis idoneum reddunt. Ita nos per fidem Christo inserti, eius verbo & spiritu animamur, ut iam non nos viuamus, sed ille in nobis uiuat atq; agat efficaciter. Cum ergo fides mortis illius merito potissimum nitatur, in quam & baptizati sumus, videndum erit, ut quemadmodum illa nobis efficax est ad mortificandam carnem & innatam prauitatem, sic eiusdem quoq; resurrectio efficax sit ad uiuificandū nos, ut in uitæ nouitate incedamus. Quod ut magis persuadeat, addit: Illud scientes, quod vetus ille noster homo cum illo crucifixus est, ut eneruetur corpus peccati, ne posthac nos seruiamus peccato. Per veterem hominem uitiatam naturam intelligit, adeoq; totos nos, quales ex nostris parentibus nascimur. Illum verò cum Christo crucifixum dicit, quia eum crucis suæ uirtute Christus aboleuit. Et ideo ad Galatas postea scribebat: Absit à me gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: per quem mundus mihi crucifixus est, & ego mundo. Docent autem ista, non leuem aliquam & momentaneā, sed plenam totius hominis mutationem requiri: eò quod quanti quantati sumus, corrupti & deprauati sumus. Mutationis verò huius modus est, ut eneruetur corpus peccati, id est, peccatrix natura, vel peccatum vniuersum, quod ex primo parente in nos est propagatum, cui ut corpori sua quoq; membra tribuit Apostolus, ad Coloss. Cap. 3, sic monens: Mortificate igitur membra uestra terrestria, scortationem, impuritatem, mollitiem, cupiditatem malam & auaritiā, quæ est idololatria; ob quæ venit ira Dei in filios contumaces: In quibus & vos versabamini quando, cum uiueretis in eis. At nunc deponite & vos ea omnia, iram, excandescentiā, malitiā, maledicentiā, verborum turpitudinem, &c. Nam etsi ista omnia Christus suæ crucis merito eneruit, ne credentibus præualere possint, manent tamen peccati reliquiæ, cum quibus perpetuò nobis luctandum est. Conficitur autem lucta hæc gladio spiritus, quod est uerbum Dei, precibus & carnis nostræ disciplina, per quam illi libidinis & petulantie fomenta subtrahimus. Porro finis istius lucta hic nobis propositus esto, ne posthac peccato seruiamus. Peccant quidem etiam sancti, quod humanum esse alibi diximus. Peccato autem seruiunt reproba mentis homines, qui abiecto freno uerbi Dei totos pessimis affectibus mancipauerunt. Id verò à pijs & uerè Christianis alienissimum est. Quorū uitam alibi scriptura perpetuam militiam siue etiam perpetuum pœnitentiæ studium dicere consueuit. Videmus autem hîc quid iudicari debeat de incurabilibus & pœnitere nescijs, qui cum in peccato uiuant & peccato seruiant, nondum cum Christo mortui & sepulti sunt, multò minus cum eodem ad uitam nouam surrexerunt: & proinde Christiano nomine indigni sunt. Nos itaq; memores nos Iesu Christi mortem baptizatos esse, peccato moriamur, in illo autem resurgamus & uiuamus, ut olim celestis quoq; & immortalis uitæ hereditatem cum eodem possimus accedere. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

HOMILIA XXX.

Etenim qui mortuus est, iustificatus est à peccato. Quod si uerò mortui sumus cum Christo, credimus fore ut etiam uiuamus cum eo: Ut qui sciamus, quod Christus excitatus ex mortuis, non amplius moritur, mors illi non amplius dominatur. Nam quod mortuus est, peccato mortuus est semel: quod autem uiuit, uiuit Deo. Ita etiam uos colligite, uos ipsos mortuos quidem esse peccato, uiuere autē Deo in Christo Iesu domino nostro.

Simplex quidem & euidentis est humanæ salutis negotium, sunt tamen in illo diligenter cauendū duo scopuli, quos homines ipsi sibi obijciunt. Alter est insolens propriæ iustitiæ fiducia, quæ uos nos Dei iustitia priuat, quam in filio suo ille nobis offert: ita illi quoq; quod suum est eripit, qui Deo

Deus saluans & iustificans in scripturis dicitur. Alter, effrenis peccandi licentia & impunitas est, quam caro pro sui ingenij prauitate sub fidei prae-textu ferè quærere consuevit. De viroq; autem nos diligenter Paulus admonet, imò argumentis & rationibus grauissimis vrget, ne nos seduci & decipi patiamur. Nam primis quinque capitibus de iustificatione hominis ita differuit, vt omnem nobis abstulerit de nostris meritis aut nostra iustitia gloriandi occasionem. In hoc autem cap. vitam & mores instituere incipit, docens, Christianos homines à peccandi licentia alienissimos esse debere. Et hoc quidem nuper aliquot argumentis demonstrauit ex fidei ingenio & fundamento redemptionis nostrae desumptis. Quibus nunc alia subiicit, vt carnem cunctatricem & tergiversantem magis excitet atq; impellat.

Et quia nos peccato mortuos esse dixerat nuper, nunc ex mortis natura siue effectu argumen- tum ducens ait: Qui mortuus est, iustificatus est à peccato. Vritur autem iustificandi verbo in sen- su forensi, pro eo quod est absolueret. Vt enim, qui in foro iudicis sententia iustus pronuntiatur, si- mul etiam à crimine sibi intentato absoluitur, & ex actoris manu quasi vindicatur, ne quid huic in illum porro liceat: Ita Christiani homines à peccato absoluti vel iustificati dicuntur, quia pro- pter fidem vindicantur in libertatem, vt neque peccato neque diabolo eius auctori quicquam porro in illos iuris sit vel potestatis. Itaq; apostoli argumentum est eiusmodi: Vt mors naturalis nos ab omnibus huius vitæ actionibus eximit & liberat, solaq; negotijs nostris nunquam alioqui finiendis finem imponit: ita qui peccato moriuntur, simul etiam vindicantur ex eius seruitute, ne quid cum illius actionibus posthac cõmercij habeant: At Christiani peccato sunt mortui, & proinde ab eo iusti- ficati & liberati sunt. Ergo actionibus peccati vniuersis simul renunciare & illis omnino defungi debent.

Docemur nos hoc argumento, Euangelium non theatricam & momentaneam pœnitenti- am præcipere (qualis olim Iudaorum erat, quam Hoseas rori matutino & nubecula in magno aestu sub auroram exorienti confert, & qualis hodie apud Monachos & horum sectatores cernitur) sed seriam, & cuius effectus per omnem vitam duret. Nam vt leuissimus alicuius membri motus, imò flatus solus, eum adhuc viuere ostendit, qui mortuus putabatur: sic leuissima aliqua actio pec- cati, sese in dictis aut factis vel etiam cogitationibus exerens, argumento est, nos peccato nondum mortuos esse, sed illius vim adhuc in nobis viuentem & agentem retinere. Quare si nos Christianos & peccato mortuos esse gloriamur, interim verò circa peccati actiones occupati fuerimus, propria facta nos falsi arguent, & tunc nobis dici poterit: Si verè Christianus, & quod Christianum decet, peccato mortuus es, cur hoc in te viuere & agere sinis? cur inuidia ringeris? cur odio contabescis? cur ira aestuas? cur aliena concupiscis? cur libidine ardes? cur intemperantia diffluis? cur rapis aliena? cur defraudas? cur famam, honorem, corpus proximi ladis? cur fortunis eius insidiaris? Hæc equidem non peccato mortui, sed in eo viuentis opera sunt, &c. Est ergo inanis planè & perniciofa Chri- stiani nominis professio, nisi huic dicta factaq; nostra probè respondeant. At quia nunquam non sese exerunt motus isti & actiones peccati, perpetuò nos in statione esse, & nunquam non gladium spiri- tus vibrare conuenit, vt reuiuiscens subinde & instar Hydræ Lerneæ capitum repullulans pec- catum, nouis itidem ictibus repressum mortificetur. Et huc pertinet, quòd de pedibus subinde ab- luendis nos Christus admonet, & quòd Apostoli ad perpetuum pœnitentiæ & sanctimonie stu- dium nos passim hortantur. Non autem animum despondere debemus, si nos ad metam perfectio- nis non pertingere posse videamus, quandiu in hac carne viuimus. Vult enim Deus nos perpetuò pugnare: & si non cessemus in mortificandæ carnis studio, maiores quotidie progressus faciendo olim in cœlis assequemur, vt superatis & extinctis omnino peccati stimulis, in Deo viuamus, & per- petuo triumpho exultemus. Etsi prophana sacris admiscere licet, imprimis hic locum habet, quòd de Antæo ab Hercule victo poeta fabulantur. Fingunt Antæum terræ filium & immanis sta- ture atque roboris gigantem fuisse, qui in certaminibus ex terræ matris contactu nouas semper vires concipere & inuictior reddi solitus fuerit. Quod cum Hercules animaduertisset, in sublime elatum inter brachia compressit atque elisit. Est eadem planè omnium nostrum conditio. Sumus enim (vt ita dicam) terræ filij, cum ex illa primum parentem Deus sinxerit, & matris inge- nium egregiè referimus, dum relictis diuinis circa terrena & carnalia maximè occupamur. Et quamuis Christi spiritus in nobis aduersus carnem, pugnam atque certamen instituat,

Christiani à
peccato immu-
nes sunt.

Antæi fabula.

subinde tamen huic nouæ vires accedunt, quàmprimum terram coniungimus, id est, terrenis cogitationibus atq; studijs aliquem locum damus. Ita enim fit, vt subito aduersus spiritum ferocius insurgant, qui iam nonnihil domiti manus dare videbantur. Hic ergo Hercules imitandus eris, vt carnis sensus spiritu duce in altum euehamus, & vel inuiti cælestia meditemur. Ita enim caro peccati fomitibus spoliata suffocari poterit, vt spiritum victorem agnoscat, & huius sese subijciat imperio, vt quàmuis non omnino aboleatur, tamen emortua videri possit, si cum efficaci, quæ in credentibus agit, spiritus virtute conferatur.

Credentes ad
Christi exem-
plum reuocat.

At quia plerisq; hominum dura est mortis & mortificationis mentio, rursus ad Christi exemplum nos reuocat, simulq; præmium ampliissimum ob oculos ponit, quod ijs paratum est, qui peccati mori student & carnem non fucato pietatis studio mortificant. Sic enim ait: Quod si verò mortui sumus cum Christo, credimus fore vt etiam viuamus cum eo. Quibus verbis duo comprehendit. Primum nos cum Christo mori dicit, vt certamen hoc nobis leuius & iucundius reddat. Quasi diceret: Non soli nos sumus, à quibus exigitur, vt peccato moriamur. Nam Dei filius, Iesus Christus, qui vt sit peccato conceptus & homo factus est, ita omnis sceleris purus & immaculatus vixit, prior pro nostris peccatis mortuus acerbissimos dolores & incredibilem mortis horrorem sustinuit. Iniqui ergo nimis in illum ingrati erimus, si nostris peccatis mori nolimus & omnem carnis dolorem subterfugimus, qui vt quouis supplicio digni sumus, ita necessitatis lege ad hoc urgemur, siquidem volumus salui fieri. Turpe videtur in pugna ciues deserere, & pro patria nolle vitam & sanguinem perdere: at quànò turpius & indignius est, nolle Christi socium fieri, & vitam hanc mortalem deprenere, vt æterna & immortalis fruamur? Sed addit his alterum Apostolus: Credimus fore vt etiam viuamus cum eo. Id est, sicuti Christus ad vitam surrexit, sic mortificationem carnis nostre vita sequetur, quam hic in spiritus nouitate inchoabimus, olim verò in cælis perficiemus, quando illius mensam accumbere dabitur, vt regni & gaudij cælestis cum illo simus hæredes. Faciunt ad huius dicti confirmationem promissiones, quibus ijs vitam pollicetur, qui in peccatis mortui profuerint, perisse videntur. Amen amen dico vobis (inquit) quod veniet tempus, & nunc est, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, uiuent. Ioan. 5. Item: Vbi ego sum, ibi erit etiam minister meus. Et rursus: Volo pater, vt vbi ego sum, ibi etiam sint quos dedisti mihi. Quibus conferunt, quæ Paulus alibi scribit: Si commorimur Christo, cum eodem etiam viuemus. 2. Tim. 2. Item ad Coloss. 3. Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo: Quando Christus illa nostra patefactus fuerit, tunc & vos cum eo declarabimini gloriosi. Et ad Philipenses tam huius vitæ nouitatem quàm futuræ & cælestis spem simul comprehendens ait: Nostra ciuitas in cælis est (id est, cælorum municipes sumus) vnde & Seruatorem expectamus Dominum Iesum Christum: qui transformabit corpus nostrum humile, vt conforme fiat corpori suo glorioso, &c. Hic (inquam) omnia in præsentis simul complectens dicit: Si cum Christo mortui fuerimus, credimus fore vt etiam viuamus cum eo: hoc nimirum apud nos effectum volens, vt æterni gaudij consideratione momentaneum dolorem, qui ex mortificatione carnis enascitur, constanter feramus atq; superemus. Quo sensu in posteriori ad Corinth. cap. 4. sic scribit: Externus homo noster corrumpitur, interit, tamen renouatur quotidie: Momentanea enim leuitas afflictionis nostræ supra modum excellenter æternum pondus gloriæ conficit nobis: dum non spectamus ea quæ cernuntur, sed ea quæ non cernuntur, &c. Quod si cum his conferamus cruciatum æternum, qui fluxas & momentaneas impiorum voluptates olim excipiet, mox patebit quàm stulti & miseri sint, qui res nihili & instabiles tanto pretio redimunt, & infelicem carnem delicatius tractant, vt huius seculi delitijs saginata inextinguibilis illius ignis & nunquam morituri vermis pabulum fiat: quos impijs & pœnitere nescijs parati esse Christus testatur.

Mysterium hoc
non corporis
sensu, sed fide
percipitur.

Non temere autem credendi vocabulo hic utitur Paulus. Credimus (inquit) fore vt etiam viuamus cum eo. Ostendit enim ista non obiter & quasi nihil ad nos pertinentia accipi debere, sed huius fidei doctrinam contineri, quæ certis Dei promissionibus nitatur (quas modò vidimus) & proinde non debeat negligi. Deinde docet hæc tam lata mysteria non corporis sensu & carnis intellectu, sed fide sola percipi (quid enim carni absurdius & inconuenientius videtur) quàm vitam in morte polliceri, imò ex morte vitam sperare) & ideo non debere nos in huius seculi speciem intentos esse, in qua

pij infelicissime agunt, sed animi oculos per fidem in Dei promissiones attollere, quæ nunquā fallent. Deniq; testatur hic Apostolus, hanc meriti Christi virtutem, & quam is nobis meruit vitam, ad solos credentes restringi debere, neq; in ea aliquam partem esse ijs, qui à fide alieni Christum & doctrinam eius reijciunt. Quia enim isti non moriuntur peccato cum Christo Iesu, etiam non resurgunt in illo ad vitæ novitatem, & proinde in resurrectione iustorum non possunt consistere.

Quia tamen in his carni nostræ vix vlla diligentia sufficere potest, exemplum hoc Christi iam Christi exemplum illustratur. plenius explicat atq; confirmat. Scimus (inquit) quod Christus excitatus ex mortuis non amplius moritur, mors illi non amplius dominatur. Nam quod mortuus est, peccato mortuus est semel (nimirum ut illud aboleret atque eneruaret) quod autem vivit, vivit Deo, id est, vitam divinam vivit, celestem & nulli omnino corruptioni obnoxiam. Ita etiam vos colligite, vos quoque ipsos mortuos quidem esse peccato, vivere autem Deo in Christo Iesu Domino nostro. In quibus ex Christi exemplo, vel merito potius, duo colligit Apostolus quod nimirum mortificationis semel factæ effectum per omnem vitam continuare debeamus: & quod cum Christo vitam divinam & immortalitatem in æternum simus victuri. Sed præstat verumq; seorsim videre, ut sensus loci huius nobis sit evidenter. Primum sic colligit: Ut Christus semel modo mortuus suæ mortis merito peccatum sustulit & abolevit, ne in suos amplius dominium obtineat: Ita nos quoq; peccato semel mori debemus, id est, ita illud mortificare in carne nostra, ne vnuquam priores vires recipiat, aut nobis vnuquam posthac prævalere possit. Alterius collectionis hic sensus est: Ut Christus à morte excitatus surrexit ad vitam verè divinam, celestem & incorruptibilem: Ita vos quoq; si in illo ad vitæ novitatem resurgatis, cum eodem vitam viuetis divinam & omnis corruptionis expertem. Et hæc quidem totius loci summa est. Sunt autem in singulis ferè membris suæ partibus nonnulla, quæ diligentiorē considerationem merentur.

Christus (inquit) excitatus ex mortuis non amplius moritur, mors illi non amplius dominatur. Christo mors non amplius dominatur. Quod postremum non ita accipi debet, quasi illa ei aliquando dominata sit, & nolentem extrinxerit. Volens enim pro nobis mortuus est, & notum est quod in Evangelio dicit: Nemo tollit animam meam à me. Potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo rursus accipiendi eam. Dominata ergo illi dicitur fuisse, quia ipsi sic placuit, & se voluntarium illius imperio ad breve tempus submisit. Nunc autem nihil huius porro euenturum ait, quia illum semel mori satis fuit, cum vna oblatione peccatorum mundi omne expiavit, mortem deicerit, & omnia ea perfecit quæcunque ad humani generis redemptionem pertinebant. Ideo iam moriturus dicebat: Consummatus est. Facit semel mysterij explicationem, quod ad Hebr. cap. 9. sic scribitur: Sicut illud manet homines ut semel moriantur, postea verò iudicium superest: Ita & Christus semel oblatus est ut multorum peccata tolleretur, altera vice absq; peccato conspicitur ijs, qui ipsum expectant ad salutem. Et paulò post cap. 10. Omnis sacerdos astat quotidie, operans, & easdem sapius offerens hostias, quæ nunquam possint auferre peccata. Hic verò vna pro peccatis oblata victima, in perpetuum sedet ad dexteram Dei: id quod superest expectans, donec inimici ipsius scabellum pedum ipsius fiant. vnicam enim oblatione consecrauit in perpetuum eos, qui sanctificantur. Ex quibus nos tria colligimus observatu dignissima. Primum, vnicam modo esse victimam pro peccatis, quam Christus in ara crucis moriens obtulit, & quia eadem repeti non potest, turpiter eos omnes errare, qui illum quotidie in Missa offerri docent. Excusant quidem illi suum commentum, quod in Missa non illum cruento modo, ut olim in cruce, offerri, sed sacrificij olim in cruce facti applicationem fieri sentiant. Sed est hæc friuola & calua nimis excusatio. Per euangelium enim Christus cum suo merito & virtute se nobis sistit, à nobis autem fide apprehenditur. Nequit ergo alia sacrificij olim facti applicatio fieri, quam quæ per Euangelij prædicationem & fidem conficitur. Cœnam verò mysticam (ex qua illi Missam suam sinxerunt) Christus in suæ mortis cômémorationem instituit, non ut per eam nobis applicetur ipse, aut ut illa sacrificij loco sit pro peccatis viventiu & mortuorum. Alterū est, nullam amplius victimam pro peccatis ijs reliquam esse, qui à Christo deficiunt, & crucis meritū impiè contemnant. Nam ut paulò ante diximus, non potest ille amplius mori, & proinde ne sacrificari quidem. At quæcunq; extra illum homines fingunt, vana & inutilia sunt, eò quod nullum aliud nomen sub celo hominibus datum est, in quo nos servari oporteat, præter illum vnum, qui nobis à patre

satis factio, iustitia & redemptio factus est. Tertium, quod Baptismus semel receptus sufficiat, neque debeat unquam iterari. In hoc enim (ut nuper docuit Apostolus) tingimur in mortem Christi, cuius merito redempti sumus: hac autem semel modo accidit, neque iterari aut repeti potest: ergo nec baptismum iterari opus est. Nam quæ illic fit diuinæ promissionis & beneficii in Christo exhibiti obsecratio, in perpetuum firma & rata est: & qui hanc iterari volunt, perinde faciunt, ac si quis tabulas legitime obsecratas denuo aut sæpius obsecrari debere contendat, quod sine manifesta obsecrationis ignominia fieri non posset. Ita illi in Christum contumeliosi sunt, cuius meritum in dubium vocant, fidemque promissionum eius suspectam faciunt. Quod si dicas, ergo neque cæna iterari, sed semel tantum modo usurpari & recipi debet: nos aliam eius rationem esse dicimus. Hæc enim non sigillum mædæ est redemptionis per Christum factæ, verum etiam mortis & meriti eius grata piaque commemoratio, quam in ecclesia perpetuo retineri, & à singulis sæpius fieri multas ob causas prodest, quas alibi recitauimus.

Christianorum
est peccato
mori, uiuere
Deo.

Deinde quod præcipuum huius tractationis caput est, paucis sed assidua consideratione dignis verbis, quid homines Christianos deceat, monet. Colligite (inquit) vos quidem mortuos esse peccato, uiuere autem Deo, &c. Christianorum ergo est peccato mori & uiuere Deo. Priori membro penitentia perpetua, altero vitæ sanctimonia requiritur, ut toti Deo consecrati simus. Pertinent ergo ad huius loci explicationem, quæcumque in scripturis de vitæ morumque emendatione, deque innocentia præcipiuntur. Imprimis verò illud, quod in lege non semel inculcat Deus: Sancti estote, quia & ego sanctus sum, &c. Quod infra cap. 12. exponens Paulus monebit, ut nos Deo sistamus uiuentem hostiam. Hinc verò sequitur, Christianorum nomine indignos esse tam eos qui peccato, diabolo & mundo uiuunt, quam illos qui sanctimoniam & religionis studium cum carnis mortificatione proficiuntur quidem, interim verò suorum ordinum inuentoribus uiuunt, horum nominibus gloriantur, & his se totos consecrant: adeo ut abiecto Christiano nomine Dominicani, Franciscani, Iacobitæ, &c. dici uolint. Si enim Deo uiuunt, cur ab alijs potius quam Dei filio denominantur? Vel num Deum, qui unus est, sectarum & scismatum authorem esse existimant? Sed de his plura alibi.

Christus uitæ
nouæ & salutis
author.

Postremo unde hoc nobis obtingat, ut Deo uiuere possimus, Paulus docet cum addit: In Christo Iesu Domino nostro. Necesse autem erat hoc adijci, ut sciamus nobis in Christo non exemplum mortis vitæ propositum esse, sed eundem vitæ nouæ & salutis æternæ nobis esse authorem. Ex nobis enim ipsis nihil possumus. Sed Christi uirtute & spiritu animati uitam nouam uiuimus, & fructus facimus, qui nostram uocationem atque professionem decent. Idem etiam vitæ æternæ nobis mediator atque author est. Excitet nos horum consideratio, ut officium sedulo faciamus, interim verò boni omnis & salutis nostræ authorem unicum agnoscamus Iesum Christum: cui debetur benedictio, honor gloria & potestas in æternum, Amen.

HOMILIA XXXI.

Neregnet igitur peccatum in mortali uestro corpore, ut obediatis illi in cupiditatibus suis. Neque sistite membra uestra arma iniustitiæ peccato: sed sistite uos Deo, ut ex mortuis uiuos, & membra uestra arma iustitiæ Deo. Peccatum enim uobis non dominabitur: non enim estis sub lege, sed sub gratia.

Exposita est hucusque prima pars cap. sexti, in qua prolixè docuit Paulus ex doctrina de iustificatione fidei minimè enasci peccandi licentiam: sed potius nos admoneri, ut qui per fidem in Christum iustificati sunt, peccato in uniuersum moriantur, & ad uitæ nouitatem resurgant. Huius doctrinæ modo grauissimam adhortationem subiicit, qua pios monet, ut quod sui officij esse intelligunt, re ipsa sedulo præstent, Et hoc quidem ordine ex communi more scripturæ sacræ utitur Apostolus. Quia enim regnum Dei & tota nostræ salutis ratio, non in nuda & inani cognitione consistit, sed in uirtute spiritus, quem efficaciter in nobis ea agere oportet, quæ salutis nostræ seruiunt: solent plerumque præceptis hortationes subiici, in quibus & minæ & promissiones proponuntur, quibus caro nostra excitetur, ut diuinæ uoluntati sese submittat. Obseruauit hunc ordinem in lege sua Deus, ut

Leuit. 26. esse videre. Cuius exemplum Moses quoque secutus est, quando præcipua legis capita iam moriturus toti concioni Israelitica summam repetijt atque commendauit. In prophetarum verò concionibus exempla huius generis infinita occurrunt. Imò Christum Iesum idem fecisse, abunde testatur celeberrimus ille Sermo, quem in monte habuit, & cuius summam Matth. cap. 5. 6. & 7. complexus est. Requirit hoc carnis nostræ ingenium, quæ terrenis studijs intentæ & huius seculi blanditijs irrecita agere ad cælestia aspirat. Debet ergo hic mos perpetuus esse in ecclesia, neque eorum sententia admitti debet, qui sufficere arbitrantur, si simpliciter instituatur populus, & si quid sui sit officij omnes intelligant. Rectè ergo Paulus hortatione ista vtitur, quæ duabus omnino partibus constat. Prima deterret ab ijs, quæ cum Christiani nominis professione minimè conueniunt. Altera ad ea impellit & excitat, quæ Christianos homines decet.

Ad priorem partem spectat quod dicit: Ne regnet igitur peccatum in mortali vestro corpore, ut obediatis illi in cupiditatibus suis: neque sistite membra vestra arma iniustitiæ peccato. Intelligit autem peccati nomine inherenter nobis ex primis parentibus naturæ prauitatem, quam vulgò Originalem dicunt. Diserte verò peccatum vocat contra eos, qui hoc negant, quia non sit voluntarium, neque ex libera electione fiat. Quod postremum etsi verè dicant, peccatum tamen reuera est innata illa corruptio, eò quòd legi & voluntati diuinæ aduersatur, & simul nos aduersus hanc mouet & excitat. Subest autem verbis istis non inelegans Prosopopœia. Peccatum enim tyranni instar esse fingit, qui in nos imperium & regnum obtinere cupiat. Id verò non minus verè quàm eleganter facit. Vt enim tyrannus rempub. inuadit vel dolo vel etiam aperta vi, & contra leges sibi imperium in eos vendicat, in quos nullum ius habet: Ita peccatum, vel potius huius author diabolus, per illud homines inuadit, qui diuini iuris sunt, & suum inter illos regnum constituere satagit. Deinde ut tyrannus non in hoc esset, ut populo & publicæ saluti consulat, sed sua querit: ita peccatum contempta planè hominum salure, nos totos in suam potestatem redigit. Præterea ut tyranni non legibus certis suam potestatem limitantur, neque in rebus agendis rationem instam sequuntur, sed cõmunis illorum omnium vox est, Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas: Ita peccatum postquam in homine imperium obtinuit, pro cæca affectuū libidine illum contra ius & æquum abripit, nulla vel gloriæ Dei, vel humana salutis, vel etiam publicæ honestatis ratione habita. Postremo, ut tyrannidis finis vel effectus est exitium reipub. Ita peccatum totius hominis interitum parit, ut tam corpore quàm animo miserè pereat, qui sub Dei regno & in hoc seculo saluus esse poterat, & in futuro eternū viuere. Sunt hæc diligenter & sæpe consideranda, ne vel ipsius peccati blanditijs, vel latentium in nobis cupiditatum illecebris, aut mundi exemplo nos seduci patiamur. Sed præstat singula verba Apostoli penitus inspicere.

Primò, ne regnet (inquit) peccatum. Regnare propriè dicuntur, qui legitimum habent in aliquos imperium, & quibus homines voluntarij atque ex officio obtemperant. Estque hoc discrimen inter Reges legitimos & tyrannos, quod hi quidem per vim dominantur, & inuitos ad suum obsequium trahunt: illi verò legibus agunt & volentes (de probis & frugi subditis loquor) in officio continent. Regnare ergo dicitur peccatum, quando ei voluntarium obsequium præstamus, eiq. imperium in nos quasi legitimo iure permittimus. Neque sine ratione sic loqui voluit Paulus. Sciebat enim nos peccati tyrannidem in vniuersum effugere non posse. Nam quia eius fomitem atque principium in carne nostra gestamus, subinde vim suam exerit, & quidem in sanctis quoque, quàm diu in carne viuunt. Et hos non rarò præter animi sui voluntatem abripi videmus, ut quod ipsis displicet faciant, sicuti proprio exemplo sub finem capituli 7. Paulus docebit. Sentiant ergo tyranni huius assultus omnes homines, & interdum pij quoque illis ad tempus succumbunt, quemadmodum in repub. sæpe ciues optimi & patriæ amantes tyrannum inuiti ferunt, interim vero eius excutiendi occasionem sollicitè expectant. Ita (inquam) pij quoque & sanctis accidit, quoad peccatum: sed iidem hoc in se regnare non patiuntur, ut se illi volentes submittant, & tanquam regi legitimo obtemperent. Agnoscunt enim se Dei peculium esse, huic se totos debere, & ideo de excutiendo peccati iugo nunquam non cogitant, nec sine acerbissimo animi dolore deplorant suam sortem, si se illius dolis circumuentos aut viribus superatos esse vident. Huius ergo nos in præsentem admonet Apostolus, ne peccato omne in nos imperium spontè permittendo à Dei regno turpiter deficiamus.

Dehortatur à peccatis.

Peccatum ne regnet.

Discrimen inter peccatum mortale & veniale.

Elucet autem hoc loco discrimen inter pios & impios, inter peccatum mortale & veniale. Nam ut saepe iam dictum est, peccant in vniuersum omnes homines, & omne peccatum, si quale in seipso est, aestimetur, mortale, id est, morte & exitio eterno dignum est. Apud impios autem peccatum regnat, quia huic voluntarii obsequuntur, ex eo voluptatem capiunt, neq. de emendatione aut poenitentia cogitant. Itaq. peccata omnia iisdem mortalia & exitialia sunt. Alia longè est piorum conditio. Peccant quidem etiam hi, sed per carnis infirmitatem, quæ peccati assultus non semper sustinere potest. At iisdem peccatum in semetipsis mox agnoscunt, de illo dolent, & vera poenitentia studio accensi de illius emendatione serid cogitant: & quoniam in eo sibiipsis nunquam satisfaciunt, minus autem Deo à nobis satisfieri posse vident, ad thronum gratiæ confugiunt per fidem in Iesum Christum, quem sibi à Patre iustitiam, satisfactionem, sanctificationem, aduocatum deniq. & intercessorem factum esse norunt. Ergo quæ per se mortalia erant peccata, ipsis venialia fiunt & ad se conuersorum Deus propter filij sui meritum clementer miseretur. Debent in horum meditatione omnes homines frequenter versari: quia & ad poenitentiam nos efficacissimè excitant, & simul consolationis dulcissimam asserunt, ne peccatorum nostrorum grauitate & legis diuinæ comminationibus superari in desperationem incidamus. Imprimis autem ista ijs consideranda erant, qui de peccatis nimis leuiter iudicando tam sibiipsis quàm alijs nimium indulgent, & tandem abiecto omni poenitentia studio, peccatum in semetipsis regnare patiuntur, & scientes volentes tyrannum sibi accipiunt, quo nullus alius iniustior, fedior, truculentior & pestilentior fingi vel excogitari potest.

In mortali vestro corpore.

Sed pergamus in Pauli verbis, qui addit: In mortali vestro corpore. Quo loco hominem quidem totum intelligit, corporis tamen meminit, quia peccatum illo potissimum ad sua obsequia abutitur. Vocat autem mortale per contemptum, ut nostræ nos conditionis admoneat, & ostendat naturam nostram totam qualis nunc est, morti & corruptioni obnoxiam, & proinde indignam esse, cui indulgeamus tantum, ut eius gratia relicto & excusso Dei regno, simul vitæ æternæ iacturam faciamus, quæ nobis in cælo parata est. Ut enim corpus ipsum mortale est, sic fluxa, incerta & momentanea sunt, quæcunq. huic vel ad necessitatem vel ad voluptatem seruiunt: & plerunq. fieri videmus, qui sibiipsis ex suis opibus atq. honoribus vitam felicissimam & diuturnas voluptates pollicentur, præter omnem expectationem, subito aut fortunæ omnibus exuantur, aut vitam hanc cum morbo (qua nihil illis acerbius accidere potest) commutent. Docet hoc grauius Christus in parabolis de diuite stulto & epulone, apud Lucam 12. & 16. cap. Et non sine peculiari mandato Dei propheta nobilem illam, & iam inde à mundi origine infinitis exemplis confirmatam, sententiam proclamauit: Omnis caro fenum, & omnis gloria carnis flos agri. Quis ergo non stultissimos hominum esse dixit eos, qui cum hæc norint & intelligant, nihilominus tamen propter caduca huius sæculi commoda & breui finiendas voluptates infelix illud peccati regnum in se recipiunt? Est autem alia quoq. causa, ob quam corpus hoc loco mortale dicitur, vult enim de peccati effectu siue stipendio nos admonere Apostolus. Quasi diceret: Cogitate quæso, vnde corruptio & communis omnibus moriendi necessitas cum vniuerso malorum examine, quæ miseros nos in huius vitæ curriculo infestant, originem duxerint. Ex peccato nimirum. Hoc nos mortales fecit, hoc terræ ipsi maledictionem & sterilitatem induxit, hoc creaturas omnes totamq. mundi machinam in eam miseriam coniecit, sub qua ingemunt, & ex qua liberationem sollicitè expectat: huic item debemus egestatem, famem, morbos & quæcumq. alia aduersa nobis vitam hanc acerbam atq. amaram reddunt. Quàm ergo stulti & miseri, neq. se men miseratione digni sunt, qui illi ad huc seruiunt & spontè obsequuntur? Accusantur vulgo quia cum scortorum perfidiam sapius experti, & per illa non opibus modo spoliati, verum etiam fædissima scabie & morbis pudendis infecti sint, ea tamen sequuntur & amant. Quis verò non maiori & acriori reprehensione dignos dixerit, qui sub peccati tyrannide grauiora passi, non solum de ea excutienda non cogitant, sed insuper illi regnum quasi legitimum permittunt? Vides quàm multis quàmq. grauius vnico verbulo Paulus comprehendat: & vtinam qui hodie peccati blanditias tam facile admittunt, saltem corpus suum intuerentur, & in eo morborum, famis, laboris, lassitudinis, doloris, mortis deniq. causas non oscitanter expenderent: sentirent profectò mox odium quoddam peccati intra animum accendi, qui primus ad vitam sanctam atq. beatam gradus est.

Tertio finem quoque regni istius exprimit, ad quem satan nos imprimis deducere cupit. *Ut obedia* Finis regni pec
in peccato in cupiditatibus corporis. Cupiditates dicit in plurali numero, eò quòd innata nobis pra-
 uitas affectuum plurimorum causa est, & cupiditates infinitas atque diuersi generis in carne nostra
 gignit. Quæ cum nobis per se arrideant, harum illecebris nos inescatos cupit satan, ut illis obediamus;
 quia sic regnum suum in nobis stabilire potest, nosque in exitium abducere, qui illi omnium suorum con-
 siliorum scopus est vnicus. Pulchrè autè Paulus hoc loco ordinem indicat, quo diabolus peccati re-
 gnum apud nos instaurat. Primus eius administer est animus noster natua prauitate infectus, ex
 quo motus prauus & mali proficiunt. Impellit is voluntatē, quæ tunc altera peccati ministra effi-
 citur. At hæc ubi confirmata est, concupiscentias parit, quæ nos totos accendunt ad persequendum id,
 quod semel animo concepimus. Quibus si locus detur, mox ipsum quoque corpus ad omne scelus fertur,
 sic homo indomiti & effrenis equi instar non antea peccatis finem imponit, quam se totum perdidit.
 At ista simul doctrinā continent, quomodo peccato resistere & regnū eius à nobis propulsare possimus:
 Nimirum, si gliscentes in carne nostra cupiditates restringamus: & si istud omnino fieri non potest,
 eas tamen frenemus, ne nos præcipientes ruant. Admonet de hoc Deus, quando in lege concupiscentiam
 prohibuit, ut ipsum fomitem & principium peccati restringeret. Ne verò ista in nobis dominetur, ea
 cauere oportet, quæ illam in nobis accendunt & excitant: inter quæ primas ferè tenent oculi ad illicita
 spectanda procliuēs, sermones spurci & turpes, consuetudo item cum improbis & illisoribus, qui lu-
 dum & iocum ducunt, quæcumque de rebus diuinis dicuntur. Etenim quantum nobis noceat oculorum
 lasciuia, non raro experimur, & idem prophanus poeta intellexit, qui amoris illiciti & intemperantis
 initium atque progressum descripturus dicit: *Ut vidi, ut perij, ut me malus abstulit error.* Et Christus
 præceptum Decalogi de adulterio exponens, ut oculos in officio contineamus monet, cum ait: Omnis
 qui aspicit mulierem ad concupiscendū eam, iam adulterauit eam in corde suo. At quod de scortatione
 & adulterio dicitur, in alijs quoque peccatis locum habet, neque alius sensus est ad mouendos affectus effi-
 cior, quam visus, si ei vel modicum indulgeas. *Ut enim lupus visa oue in rabiem accenditur, sic aua-*
rum pecunia & opum conspectus, inuidum alienæ felicitatis splendor, iracundum hostis visus comouet,
ut abrupto rationis freno in scelus ruant. Ideo olim David monebat: *Auerte oculos tuos, ne videant*
vanitatem. De sermone autem impuro non temere ex poeta Paulus noster pronuntiat: *Corrumpunt*
mores bonos colloquia praua. Quod ipsum de commercijs quoque malorum dici debere, exempla omnis
 generis quotidie testantur. Hæc igitur omnia sedulo caueant, qui regno peccati nolunt subijci, &
 mox non penitendos in pietate progressus facient.

Cæterum pergit Paulus explicare quod dixerat: *Neque sistite membra vestra arma iniustitiæ pec* Membrane si
catæ. Membrorum nomine non modo exteriores corporis partes, sed omnes hominis facultates intelligit. stantur pecca-
 Sunt hæc suapte natura bonæ & necessaria: at ipsæ satan abuti solet, ut nobis exitio sint. Membrorum tie.
 autem ideo meminit, quia interiores motus non semper possumus coercere, quò minus illicita cogitemus
 atque cupiamus. Vult ergo, ut saltē à factis nobis temperemus, & à Deo concessas facultates frenemus
 ne peccati & iniustitiæ arma siue instrumenta fiant, quæ ad Dei obsequium semper parata esse debent.
 Hic verò obseruabis, quòd peccato iniustitiā coniungit. Etenim peccatū nullum est, cui non iniustitia
 multiplex coniuncta sit. Quando enim legem Dei transgredimur, Deo iniuriam facimus, cui obedi-
 tiam omnibus numeris absolutam, imò nos totos debemus. Deinde in nos ipsos iniuri sumus, quia di-
 gnitate & gloria, ad quam nos Deus condidit, nosmetipsos spoliāmus. Frequenter verò in proximum
 quoque iniustitia redundat, quem vel aperte vel occulte lædimus, aut saltem illi negamus dilectionis
 officiū, ad quod nos lex diuina obstringit. Vnde apparet in quouis peccato multa concurrere, quæ nos
 iniustitiæ conuincunt: quò magis cauere debet, ne illius imperium admittamus. Nec sine causa armo-
 rum vocabulo vitur Paulus. Innuit enim negotium istud non sine dimicatione & pugna transigi,
 quæ nobis aduersus propriam carnem & mundi huius principem sit sustinenda: & quòd cum ipso
 Deo bellum gerant, quicumque peccatum in corpore suo regnare patiuntur. Imò sunt hi proditorum in-
 sar, qui bombardas & alia arma, quibus pro patria pugnare debebant, hostibus tradunt, & mox
 ipsi quoque in illorum castra transeunt. Constat enim nos rationem, intellectum, membra omnia, omnes
 denique tam animi quam corporis facultates à Deo accepisse, ut huic seruiamus & gloriam eius pro
 virili propugnemus. Quid verò blasphemi, periuri, deietatores, libidinosi, scortatores & adulteri,

belluones, ebriosi, vsurarij & sceleratores, falsarij, fures & raptores, homicidæ & quicumque alij peccati seruitio sese manciparunt? Annon linguam, vocem, rationem, intellectum, memoriam, manus, pedes, totum deniq; corpus diabolo sistunt, vt hic omnibus illis ad iniustitiam contra Deum abutatur? Possent hæc multis tractari: sed sufficiat nos obseruasse, Paulum breuem hanc debortationem ita instituisse, vt singulis verbis suæ rationes & argumenta insint: quibus si qui non mouentur, ij se ab omni pietate alienissimos esse ostendunt.

Hortatur ad pietatem & sanctimoniam.

Porro non satis est non fecisse malum, nisi quod bonū est feceris, & tuo fungaris officio: ideo alteram partē subiicit Paulus, quæ ad vitam piæ & sanctæ transigendā faciunt. Vbi similiter singula verba diligenter excuti debent. Primò, Sistite vos (inquit) Deo. Quæ locutione totū hominē comprehendit, vt ostendat, non aliquā modò nostri partem, sed totos nos requiri, quanti quantū sumus, quoad corpus & animā. Dicit hoc ipsum euidentius infra cap. 12. vbi monet, vt nos Deo sistamus viuente hostiam. Et facit huc quod Moses in lege iubet, vt Deum ex toto corde, ex tota anima & vniuersis viribus nostris diligamus. Qui enim ita illum diligunt, ij simul etiā se totos illi impendunt, adeoq; se illi sistunt famulorum instar: quia animum (qui omnium actionum fons est) ab omnibus alijs studijs atq; cogitationibus reuocant, & in solius Dei voluntatē intenti fidele eidem obsequiū præstant. Est autē hic obseruatu dignum, quod peccato) de cuius regno atq; tyrannide prius egerat) nunc Deum opponit. Ex eo enim colligimus, nobis cum Deo non posse cōuenire, nisi prius peccato renuncierimus, ne hoc in nobis regnum obtineat. Admonemur præterea omni venia indignos esse, qui nō Deo potius quàm peccato seruire student. Sunt enim eorū similes, qui non contenti prima defectiois culpa postea aduersus principē suum legitimū, gratiam suā illis sponte offerentē, seditiose insurgunt, & pro tyranno, quem sibiipsis accersuerunt, pugnā capeffunt. Est talium hominū hodie infinitus numerus, vt non mirum sit, nos Deo aduerso vti, cum illius hostes potius quam serui & amici esse velimus.

Credentes ex mortuis uiui.

Deinde modum quoq; indicat, quo nos Deo sistere debeamus: Vt ex mortuis viuos, id est, perinde vos facere conuenit vt eos, qui cum mortui fuerunt, repente in vitam redeunt, & se viuere facili resstantur. Simul autem argumentū repetit, quo supra dixit eos qui Christo per fidem insiti sunt, in eodem mori quidē peccato, resurgere autem ad vitæ nouitatē. Sic ergo vult dicere: Memineritis quales vos peccato mortuos esse, vocatos autē & excitatos ad vitam nouam, quam in Christo degere conueniat. Itaq; tanti beneficii memores, testemini reipsa vos ex morte in vitam esse restitutos. Quia enim per Christum ex morte asserti estis, turpe fuerit, hanc vitæ præferre, in quam ille vos restituit. Vbi rursum eorum ingratitudo asseritur, qui regi tam benefico, qui ipsis vitæ largitor fuit, seruire dedignantur, peccatis verò sese mancipant, ex quibus nihil quàm mortem sperare possunt.

Membra sistantur arma iustitiæ Deo.

Sed exponit amplius quod initio dixerat, iubens, vt membra nostra sistamus arma iustitiæ Deo. Id verò ijs opponit, quæ in debortatione præcesserūt, & monet, vt vniuersis nostris facultatibus tam propensi & parati simus ad obsequendum Deo, quàm prouisi & procliuues sunt impij ad peccandum. Vt autem ergo, quotquot Christiani esse volunt, ratione sua, intellectu, voluntate, sermone, pedibus, manibus, studijs deniq; atq; facultatibus suis omnibus ad Dei obsequium, vt huius gloriam pro virili prouehant. Quod si semel facere instituerint, semper inuenient bene agendi occasionem, otandi verò & feriandi tempus nunquam habebunt. Nam quocunq; oculos aut animum conuertimus, semper occurret, quod nos in Dei considerationem abripiat, nosq; excitet ad laudandum illius bonitatem, sapientiam, iustitiam, veritatem, omnipotentiam & reliqua eius attributa, quæ simul illius amorem in nobis accendent. Non sine ratione autem Paulus iustitiam cum Deo coniungit, sicut prius iniustitiam peccato coniunxerat. Ita enim distinguit inter humanam & diuinam iustitiam, & ostendit, à Christianis hominibus plus quiddam requiri, quàm humanis viribus præstari possit: neq; sufficere, si hominum iudicio probemur, nisi in Dei conspectu pro iustis habeamur. Id verò nobis in solo Christo Iesu obtingit, si huic per fidem inseramur. Et sanè, si cogitemus nobis cum Deo rem esse, & simul quis ille, qui nos simus, probè expendamus, mox videbimus nos non habere, quo coram illo gloriamur, sed cum pijs, quos Isaias cap. 64. inducit, clamabimus: Iustitiæ nostræ sunt instar sordidarum centonum, &c.

Solatur & certam uictoriæ spem facit.

At quando ista prædicantur, multa sunt quæ nos absterrent & ab instituto reuocant: inter quæ optimis quoq; negotium facit, quod hæc præstitū impossibilia putant, nimirū propriæ infirmitatis sensu

sensu perculsi. Subijcit ergo consolationem, qua illis certam facit spem victoriae, & de Deo bene sperare iubet, qui ipsos non abiecturus sit, etsi in nonnullis adhuc imperfecti aut infirmi sint. Peccatum (ait) vobis non dominabitur. Sensus est: Non debetis animo deficere, quamuis multa adhuc vobis deesse sentiatis. Nam quales quales sitis, nunquam tamen peccati tanta vis erit aut potentia, ut vel vos in seruitutem redigat, modo strenue pugnaveritis, vel vobis ad mortem imputetur. Id vero ratione gravissima confirmat: Non enim estis sub lege, sed sub gratia. Id est, non ea est amplius nostra conditio, quae olim fuit. Prius enim legis rigori obnoxij fuimus, quae ut perfectam à nobis iustitiam exigebat, ita omnes eos aeterno damnabat exitio, qui vel in minimo delinquant, & non omnia praestant, quae in illa praecipuntur. Imò illa nos accusabat, & quasi aculeus erat peccati. Nunc autem gratiae tempus est, & hanc nobis Christus meruit, quae rigorem illum legis temperat, neq. nos facile damnari sinit. Comprehendit autem gratiae vocabulo primum remissionem peccatorum, quae nobis ex gratuita imputatione iustitiae Christi obtingit: deinde spiritum sanctificationis, per quem ex verbi sermine regeneramur, ut omnia possimus in Christo. Nam ut Ioannes scribit, Omnis qui ex Deo natus est, vincit mundum: & fides nostra victoria illa est, quae mundum vincit. Per fidem enim Christo inserimur, qui & peccatum omne sustulit, & legem peccati in membris nostris coercet, ne nobis dominari possit. Ideo infra cap. 7. Apostolus innatam sibi prauitatem deplorans & clamans, Miser ego homo, quis me eripiet ex isto corpore mortis? mox sibipsum respondet: Gratias ago Deo per Iesum Christum, &c. Docent autem haec, quantum illi debeamus, qui gratiam hanc nobis acquisiuit. Maie igitur virtute in hunc unum intenti sumus, & relictis diaboli castris aduersus peccatum fortiter pugnemus, neq. nobis sua ope deerit Dominus & seruator noster Iesus Christus, cuius virtute & spiritu confirmati de peccato triumphabimus, & cum illo in caelis regnabimus atq. viuemus. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum, Amen.

H O M I L I A   X X X I I .

Quid igitur peccabimus, quod non simus sub lege, sed gratia? Absit. An nescitis, quod cui sistitis vos ipsos seruos ad obediendum, eius serui estis cui obeditis, siue peccati ad mortem siue obedientiae ad iustitiam? Gratia autem Deo, quod fuistis quidem serui peccati, sed ex corde obedistis ei formae doctrinae, in quam traditi estis: Liberati autem à peccato, mancipati estis iustitiae. Hominum more loquor, propter infirmitatem carnis uestrae. Itaq. sicut stitistis membra uestra serua impuritatis & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc sistite membra uestra serua iustitiae ad sanctimoniam. Cum enim serui essetis peccati, liberi eratis iustitiae.

VT doctrina de carnis mortificatione & vitae nouitate, ad quam per Christum vocamur, improbis huius seculi filiis exosa & molesta est: ita pijs quoq. & iam in fide aliquò usq. progressis eadem scrupulum mouet. Quando enim cum euangelij praeceptis suam infirmitatem conferunt, mox sentiunt, se ad eam perfectionem percingere non posse, quam ab illis Christus requirit. Metuunt ergo sibi, & dubitant, an Deus gratum habeat quod agunt, & ideo paulatim languidiores fiunt. Quare Apostolus, cum nuper quae ad vitae Christianae institutione pertinent, diligenter tradidisset, isti etiam errori occurrit, & ut infirmis atq. imperfectis spem faceret, dixit: Peccatum vobis non dominabitur, ut vel in seruitutem redigat, vel mortis aeternae reatu aggrauet. Atqui huius dicti rationem adducit: Quia non estis sub lege, sed sub gratia. Id est, non ea est vestra conditio, quae olim, quando lex suo adhuc rigore grauis omnes eos damnabat, qui vel in minimo deliquissent. Sed nunc sub regno gratiae degitis, quam Christus vobis meruit, ut & peccata credentibus propter illum non imputentur, & nouis simul viribus instructi ea possitis, quae prius vobis impossibilia erant. Ceterum haec docenti Apostolo aduersarij obstrepebant, quod carni habenas laxaret & peccandi licentiam induceret. His ergo nunc non minus grauius quam diligenter respondet.

Præoccupat ca-
lumnias aduer-
sarium, qui
licentiam pec-
candi stabili-
ri aiunt.

præuenit, sic dicens: Quid igitur? peccabimus quod non simus sub lege, sed sub gratia? Quasi diceret: Scio quid nobis obijciant, qui doctrinæ nostræ sensum verum non assequuntur. Quia enim non intelligunt, quid sit sub lege aut sub gratia esse, nos carnalis licentiæ magistros esse & peccandi impunitatem inducere fingunt. Sed longè aliter se res habet, &c. Est autem hæc cōmunis obiectio, quæ etiam hodie multi doctrinam fidei suspectam vel exosam facere conantur. Nam cum nos non sub lege, sed sub gratia esse dicimus, hoc illi idem esse putant, ac si gloriemur nos exeleges factos quidvis pro nostro libito facere, neq; ullis flagitijs damnationē nobis accersere posse. Quod equidem non aliud esset, quàm sublata omni disciplina sceleribus fenestram aperire. At nunquam hoc docuerunt apostoli, neq; nobis hodie aliquid huius in mentem venit; sed sub lege nos esse negamus, quia legis rigorem & damnationem Christus suo merito aboleuit, & quod iam non metu pœnarum, quas lex denuntiatur, coacti, sed voluntario spiritus ductu moti, Deo obsequium præstamus. Sed mirum est, eos ferè pro bonis operibus & morum honestate aduersus euangelij & gratiæ prædicationem pugnare, qui nos eo potissimū nominatim oderunt, quod veram pœnitentiā & vitæ totius nouitatē docemus, & hypocritis laruas detrahimus, quibus sese in Dei conspectu nequicquam ostentant. Quia autem istorum obiectiōnes atq; argumenta cum manifesta impietate coniuncta, & proinde Christianis auribus indigna sunt, Paulus rursus illa abominans cum indignatione respondet, Absit: ita nimirū indignos esse docens quibus responderet. Sunt enim calumniatores, & (vt alibi quoq; monuimus) à causa non causa paralogizant, quædo gratiæ doctrinā, licentiæ & sceleratæ impunitatis causam esse dicunt. Illa enim potius officij nos admonet, imò excitat & impellit, vt Deo nos gratos & morigeros præbeamus, qui nos tanto beneficio dignum est. Debent autem omnes ministri ecclesiarum probè obseruare & imitari Pauli diligentia & gratitatem in refutandis ijs, quæ in veritatis contumeliā ab eius hostibus adducuntur. Inde enim elucet, quantus in illo zelus pro gloria Christi fuerit, & quàm ab illo sint alieni, qui hodie quidvis patiuntur ferunt. At quia aliqui rudiores sunt, quā vt paralogismos & calumnias eiusmodi deprehendere possint, non satis erit illas cū abominatione & stomacho reiecisse, sed argumentis & idoneis rationib; eas confutari opus est. Facit ergo hoc etiā Paulus, & inde redit ad hortationē, qua Christianos homines exhortatur, vt relicto infelici peccatorū seruitio iustitiā colant, & se totos Deo per fidē in Christum cōsecrent.

Christiani sunt
serui iustitiæ
facti.

Ducit autem argumentū à fine redemptionis per Christum factæ, & illud vestit parabola seruitutis, quæ huic negotio probè cōuenit. Dicebantur enim antiquitū serui à seruando, qui cū bello victi & capti occidi possent, in viuis seruabantur. Postea nomē hoc ad eos quoq; translātū est, qui quacūq; de causa venales facti ab alijs emebantur. In omnes verò istos heris summū ius erat & imperiū. Fuit autē eiusmodi cōditio omnium hominū, quos sub diaboli potestate redactos, & iam perituros, imò iam planè perditos, Christus vindicauit, & sui sanguinis pretio redemptos sibi seruos fecit. Quæ causa est, quod ferè in scripturis Dñs noster dicitur. Sed parabolam hanc Paulus in præsentī per contrariā illustrat, vt argumentū sit firmitus & euidentius. Nam duos heros fingit, quos inter se cōfert, Peccatum & iustitiā siue obedientiam, & sic argumentatur: Serui ijs obedire debent, quorū serui sunt: Christiani homines nō sunt amplius serui peccati, sed iustitiæ: Ergo Christiani homines non peccato, sed iustitiæ debent obedire. Est argumentū hoc perspicuum, & cōmuni sensu probatur, qui docet seruos suis heris obsequiū debere, peccatum uerò & iustitiā heros esse diuersos, & ita sibi inuicem contrarios, vt verum simul seruire sit impossibile. Quia verò multa admiscet Paulus, quæ ad illius amplificationem & illustrationem faciunt, illius verba, & vt ipse singulas propositiones enuntiet, inspicere proderit.

Iure debemus
obedire iustitiæ

Maiores cum interrogatione proponit, vt fieri solet in re omnibus nota & minime dubia: An nescitis, quod cui sistitis vos ipsos seruos ad obediendum, eius serui estis cui obeditis. siue peccati ad mortem, siue obedientiæ ad iustitiā? Quod generalius dici poterat, ille per distributionem peccati & obedientiæ ad præsentem causam accommodat: & sistendi verbo vititur, vt ostendat obedientiam hanc optimo iure ab ipsis exigī, eò quod sponte sese addicant in seruitutem. Nam quoad peccatum, natura ad illud ferimur, eoq; turpior est illa seruitus, quod in eam voluntarij concedimus, relicta conditione illa felicissima, ad quam initio conditi fuimus. Quoad verò iustitiā, hanc quoq; sponte colunt qui in Christo renati spiritus ductum sequuntur: & hoc illud est, quod Christi populum spontaneum fore olim David prædixit, Psalmorum 110. In Pauli verbis autem obseruari debet, quod cum ex lege comparationis peccato iustitiā opponere debuisset, obedientiam potius dicere voluit.

Ita enim veram iustitiam describit, & eius regulam commonstrat, quæ est, ut Dei præceptis nos mō-
nigeros atq; obsequentes præbeamus. Quia enim, si propriè loquaris, solus Deus iustus est, iustitia
nulla erit inter homines, nisi quæ ex obedientia vera secundum Dei voluntatem, nobis in Lege re-
uelatam, instituitur. Ideo obedientiam D. Augustinus in lib. de bono coniugali cap. 23. omnium
virtutum matrem esse dixit. Quod ideo annotamus, quia ijs confutandis seruit, qui iustitiam & ius-
tificationem in humanarum traditionum obseruatione constituunt. Excusant hi quidem se per obe-
dientiam, quæ matri Ecclesiæ debeat, & illa magnificè gloriantur. At nos per scripturas edocti, nul-
lam Ecclesiam agnoscimus, quàm quæ ex æterno & celesti verbi diuini semine renata eodem regi-
tur atq; gubernatur: & ideo obedientiæ nomen non merentur, qui uerbo Dei relicto circa hominum
figmenta occupantur. Hi enim non Deo, sed sibiipsis obediunt, & proinde Deo probari non possunt.
Vide Isaia. 29. Frustra me colunt docentes doctrinas hominum. Et Matth. 15. Omnis plantatio
quam non plantauit pater meus celestis, eradicabitur. Deinde ut duos heros fingit Apostolus,
Peccatum & Obedientiam, ita duplicis quoq; stipendij meminit, quo suos seruos illi remunerare so-
leant. Peccato enim mortem tribuit, de quo dictum Capite 5. Vnde colligitur, huius seruitutem
esse infelicitissimam, ut suo loco prolixius dicemus. Obedientiæ verò stipendium facit iustitiam. At
hic quoq; ex comparationis regula vitam dicere debebat. Ita vero dicere uoluit, quia uitæ & veræ be-
atitudinis principium est iustitia illa, quam modò descripsimus. Qui enim Dei præceptis obsequun-
tur, hos ille pro iustis habet. Et ijsdem in scripturis passim promittitur vita & bonorum celestium
communio, quæ tunc demum verè gloriosa est, quando illam iustitia præcedit. Ita uerò rursum con-
firmatur quod paulò ante diximus, scilicet operum iustitiam in obedientia mandatorum Dei confi-
stere: quam quia nemo perfectè prestare potest (in multis enim labimur omnes, & ideo quotidiana
delictorum deprecatione & condonatione opus habemus) nemo quoq; hominum ex operibus iustifica-
tur, sed Christo opus est, quem nobis iustitiam à Deo factum esse, nobis autem per fidem vniri, iam
ante non vno loco demonstrauimus.

Minorem propositionem cum gratiarum actione enuntiat: Gratia autem Deo, quòd fuistis Gratia Dei libe-
quidem serui peccati, sed ex corde obedistis ei formæ doctrinæ, in quam traditi estis. Quibus uerbis rati sumus ex
primò in mentem illis reuocat, quales olim fuerint, ut diuini beneficij magnitudinem agnoscant: de- peccati serui-
inde uerò ostendit liberationem ex seruitute peccati, non esse nostræ uirtutis aut meriti, sed gratiæ tio.
Dei in Christo exhibitæ munus: quod ipsum infra Cap. 7. de semetipso loquens clarius explicabit.
Et conuenit his quod Christus apud Ioannem Cap. 8. Iudæis de sua libertate gloriantibus dicit: Si
filius uos liberauerit, uerè liberi eritis. Simul uerò eorum ingratitudinem arguit, qui tantam Dei be-
nignitatem experti, & tanto precio redempti, ad peccati seruitutem sponte redeunt, cum potius pro
redemptionis istius beneficio gratias indefinenter agere deberent, deq; retinenda libertate nunquam
non cogitare. Etenim natura sic comparatum esse uidemus, ut qui ex tetro carcere liberati sunt, aut
ex morbo sædo atq; diuturno conualuerunt, ad eorum mentionem toti exhorrescant, seq; suis redemp-
toribus & medicis nihil non debere fateantur. Est ergo inexcusabilis eorum ingratitudo atq; stupi-
ditas, qui quàm miseri fuerint sub peccati seruitute non agnoscunt, neq; gratos sese præbent Christo
vindici suo, qui proprium sanguinem pro eis effundere dignatus est. Est autem hic imprimis obser-
uanda ueræ obedientiæ descriptio, quam tribus partibus absoluit. Primò eos ex corde obediuisse ait, Obedientiæ uer-
& ea locutione uoluntarium & serium Deo obsequendi studium exprimit. Ita uerò solent, qui in ra quæ
Christo renati sunt. Quia enim se totos Deo consecrant, quem (sicut is iubet) ex toto corde, ex tota
anima & omnibus uiribus diligunt, non possunt non eidem ex corde obedire. Ergo nihil hic agunt, qui
ore quidem diligunt, corde uerò à Deo & uoluntate eius longissimè absunt. Deinde modum siue re-
doctrinæ nominat, ut ostendat eius doctrinam non uersatilem aut incertam esse, sed forma certa com-
prehendi. Vbi obiter confutantur, qui formam hanc pro suo arbitrio mutare audent, quod neq; pro-
phetis olim, neq; postea apostolis concessum fuisse, alibi demonstrauimus. Nunc obseruemus, eos qui
Deo gratum obsequium præstare uolunt, in euangelij doctrinam respicere, non sui animi aut aliorum
intentiones sequi debere. Quia enim in euangelio vnà cum uero & germano Legis sensu æternum
quoq; de humani generis redemptione Dei consiliū reuelatur, idem illud nobis tam fidei & religionis,

quàm alienum atq; consiliorum nostrorum omnium regula vnica esse debet. Addit his tertio: in quam traditi estis. Additionis huius causa est, quod natura circa nostras speculationes aut aliorum figmenta vagamur. Quò fit, vt nisi nos Deus trahat & alij magistro (spiritui nimirum sancto) erudiendos atq; docendos tradat, illi nunquam obediemus. Ideo Christus dicebat: Nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit eum. Vnde colligimus, nos ea quoq; obedientia nihil mereri, quæ secundum Dei verbum instituitur. Quid enim ijs mereamur, quæ non ipsi proprijs viribus præstamus, sed quorum auctor in nobis est Deus? Rectè ergo alibi Paulus scribit: Quid habes quod non accepisti? Quod accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Quid ergo de eorum operibus dicemus, qui hominum traditiones sequuntur, ea autem securi negligunt, quæ Deus in verbo suo præscribit?

Christiani liberati à peccato, iustitiæ mancipati sunt.

Sed conclusionem argumenti huius videamus, quam Paulus sic infert: Liberati autem à peccato, mancipati estis iustitiæ. Id est, non amplius peccati, sed iustitiæ serui estis, ideoq; non illi, sed huic debetis obedire. Liberationis autem à peccato meminit, vt redemptionis per Christum factæ beneficium amplius commendat, & illam in eum finem factam esse doceat, vt in libertatem asserti posthac non peccato, sed iustitiæ seruiamus. Quasi diceret: Turpe nimis & iniquum fuerit, imò à Deo & scopo religionis Christianæ alienum, si peccato iterum seruiatis, cuius tyrannidem vos odistis, modis omnibus detestari decet, &c. Admonet autem nos ordo verborum Pauli, nos tunc deum iustitiæ cultores atq; seruos fieri, quando ex peccati seruitute asserti & liberati sumus. Quia enim duo isti heri sibi inuicem modis omnibus contrarij sunt, fieri nequit, vt vtriusq; simul seruiamus. Atqui ex peccati seruitio nemo proprij arbitrij potestate exire aut discedere potest, sed hoc Christi beneficium est, quem ideo Iobus olim suum vindicem dicebat. Ergo neq; iustitiæ vnquam ex nobis ipsis seruire poterimus. Confutantur hoc argumento opera præparatoria, quibus ex nostri arbitrij libertate factis nonnulli nos ampliorem gratiam mereri aiunt, vt veri iustitiæ serui atq; Dei cultores efficiamur. Quid enim boni facient, aut factis suis merebuntur, qui priusquam iustitiæ serui facti peccati mancipia sunt, neq; ex ea conditione, qua nulla infelicior est & calamitosior, sese extricari possunt, nisi illis Deus per filium suum, Iesum Christum, succurrat?

Excusat loquendi formulam, & concludit.

Ceterum quia improprie seruos iustitiæ dixerat eos, qui sua sponte & voluntarij huic obediunt, parabolam quasi excusans ait: Hominum more loquor, propter infirmitatem carnis vestra. Sensus est: Scio mysteria hæc verbis longè sublimioribus debere tractari: sed vt vestra infirmitati & capiti humani tarditati me accommodem, eiusmodi similibus vtor, quæ ex vulgi consuetudine desumptæ simul docent, me nihil exigere, quàm quod humanis rationibus & exemplis quotidianis probari potest. Quis enim nescit, seruos heri suis debere obedientiam? Et his mox illustrationem conclusioni subiicit, quam antea obscurius & breuius proposuerat: Itaq; sicut stitistis membra vestra seruituti puritati & iniquitati ad iniquitatem, id est, sicut vos totos peccato addixistis, vt in vobis iniquitas regnaret: Ita nunc sistite membra vestra iustitiæ ad sanctimoniam. Comprehendit autem sub impuritatis & iniquitatis nominibus omnes peccati species. Impuritas enim sanctimonie opponitur, & omnia continet, quæ cum honestate morum pugnant. Iniquitas autem omne illud complectitur quod cum iniuria proximi est coniunctum. Sic verò dicit Apostolus: Nemo me legislatorem iniquum & nimis rigidum existimet. Nam nihilo plus postulo, quàm quod antehac peccato sponte præstistis. Huic enim vos ipsos & membra vestra omnia stitistis, vt partim impuris carnis cupiditatibus saties fieret, partim verò iniquitate & iniurijs proximos quosq; lederetis, & ita in malitia & sceleribus quotidie progressus faceretis maiores. Equum ergo fuerit, vt cum ex seruitute ista omnium tristitia vos Christus liberauerit, nunc non minori studio & alacritate membra & facultates vestras omni iustitiæ seruitio sistatis in sanctimoniam, id est, vt totos vos, quanti quanti estis, Deo & eius cultui consecretis. Neq; aliqua iusta ratio est, quæ vos excuset, si immorigeri fueritis. Cur enim seruus de hoc nouo conqueratur, si non aliud præcipiat, quàm quod antea hero duriori & iniquiori sponte præstiterat?

Christo & iustitiæ multò tolerabilius quàm peccato seruitur.

At quod sui seculi hominibus dicit Paulus, hoc idem nobis quoq; dictum putemus. Multis equidem durum & intolerabile videtur iugum Christi & euangelicæ disciplinæ observatio. Sed si rem ipsam prius inspiciamus, multò minus ille à nobis exigit, quàm peccatum et supersticio, quibus ante seruitutem. Nam vt à cultu exordiamur, se solum inuocari vult Deus, & vt ipsum in spiritu & veritate colamus iubet. At quantò hoc facilius præstitum, quàm circa Diuos sexcentos occupari, nunc his nunc illis

illis vota facere, idola fabricare, eadem vestitu, cereis, auro, argento colere, peregrinationes ad illa suscipere periculi & laboris plenas, monasticis votis obstringi, & alia infinita facere, quæ neque Deo probantur, neque conscientias nostras pacatas & tranquillas reddere possunt? Quoad mores autem & vitam externam inter præcepta Christi primatum obtinet charitas, quæ omnes homines fratrum loco habere, eosdem amare & nostræ opus indigos consilio, dictis, factis & facultatibus omnibus iuvare docet. At hoc nonne salutaris, iucundius & minus laboriosum est, quam invidia ringi, odio contabescere, emulatione cæca consumi, opes denique Veneri & Bacho consecrare, vel etiam ut illas accumules, laboribus assiduus fatigari, & noctes insomnes ducere? Vult præterea Christus, ut castè, sanctè & innocenter vivamus. Quis verò hoc non dixerit tutius & laudabilius esse, quam scortando & comessando sibi ipsi labores, curas, morbos accersere, & mortem quoque ipsam accelerare? Pacis item & concordie studium à nobis exigit Dominus. Et quis obsecro sanæ mentis huic lites, dissidia, seditiones, bella, vulnera, cædes, urbium excidia, agrorum vastationes, incendia, orphanorum & viduarum eiulatus & alia huius generis innumerabilia præferat, quæ bellum comitari solent? Et ne dissimulemus quod in Christi legibus durissimum est, præcipit ille ut abnegatis nobis ipsi crucem nostram tollamus, exemplum suum sequamur, & si ita opus sit, fidem in hunc sanguinem nostro & ipsa morte testemur. At idem præcepto huic promissionem amplissimam adiicit, fore nimirum, ut qui cum ipso affliguntur, cum ipso etiam in cælis vivant & regnent: adhuc spiritum quoque suum pollicetur, qui nobis fidei advocati instar adsistat, & quid fieri quidve cauere necesse sit, subinde moneat. Quæ ergo hic etiam quiritandi causa nobis est? An sola Christi religio cruci & afflictionibus subiacet. Annon superstitionum quoque siue Iudaicarum, siue Mahumeticarum, siue Papisticarum sectatores varijs calamitatibus atque periculis exerceri videmus? Imò annon pluræ & graviora patiuntur, qui Bacho, Veneri, Marti, mundo & eius principi seruiunt? Vel num solis Christianis hominibus moriendi necessitas incumbit? Enimvero, si verum dicere libeat, nihil nobis accidit, quod non ijs etiam accidere soleat, qui à Christo alieni, mundo & carni vivere satagunt. Nostra autem fors atque conditio hoc nomine potior est, quod crucis Christi consortes & illius socij sumus, quod spiritus virtute adversa omnia superamus, quod denique huius vitæ curriculum emensè ad cælestes beatæ immortalitatis sedes colligimur, ubi æternum cum Christo vivemus atque regnabimus. Quæ bona cum negentur omnibus, qui extra Christum sunt, fateamur oportet, Christianorum hominum conditionem omnium felicissimam, è contra autem terq; quaterq; miseros & stultos esse, qui peccato potius servire, quam in Christi partes transire volunt.

Sed ut aliquando dicendi finem faciamus, subiicit Paulus confirmationis loco: Cum servi essetis peccati, liberi erat is iustitiæ, id est, à iustitia prorsus alieni eratis, adeò ut nihil vobis cum ea esset commercij, sed toti peccato & eius desiderijs serviabatis. Ex his ergo rursum colligi vult, quod qui per Christum à peccato liberati sunt, simili ratione se totos iustitiæ consecrare & omne peccati commercium fugere debeant. Semper autem vera & rata manet huius dicti Apostolici fides: quod nimirum à iustitia prorsus alieni sint, quicunque peccatis adhuc serviunt: eò quod duo illi heri (ut iam sæpe diximus) inter se convenire nullo modo possunt. Id verò nimis manifestè testantur, qui palam clamant, sibi nihil negotij esse cum verbo Dei, cum disciplina ecclesiastica & cum bonis legibus. Gloriantur hi in malitia sua (ut David de quibusdam dicebat) & reuera sunt filij Belial, id est, homines sine iugo, qui pro sua libidine omnia dicunt atque faciunt. Et sibi ipsi quidem mirifice placent in sua illa morum licentia, quam solam libertatis nomine dignam arbitrantur. Sed est hæc infelix libertas, qua nihil periculosius & miserius homini accidere potest. Sunt enim eiusmodi homines equorum ferocissimorum similes, qui ubi frænum excusserunt, indomitum ruunt, & tandem seipsos simul atque sessores præcipientes perdunt. Ita isti excusso fræno verbi Dei & sanioris rationis, per scelerum auiam præcipites feruntur, & ubi suæ iniquitatis finem attigerunt, corpus simul & animam in exitium adducunt. Discant ergo singuli redemptionis per Christum factæ beneficium agnoscere, & huic sese gratos præbeant. Quia verò ad perfectionem, quæ hic nobis præcipitur, nunquam peruenire possumus, subinde esse, ut maiores quotidie progressus faciendo, eadem in virum perfectum adolescamus in Christo Iesu: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

Christiani se totos iustitiæ conscrant.

Quem igitur fructum habebatis tunc ex ijs, de quibus eunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Nunc uerò liberati à peccato, mancipati autem Deo, habetis fructum uestrum in sanctimoniam, finem autē uitam æternam. Nam stipendia peccati, mors; donum uerò Dei, uita æterna in Christo Iesu Domino nostro.

VT qui morbis grauioribus laborant, ferè cibos noxios & vetitos appetunt; ita quia morbo peccati hereditario omnes infecti & toti deprauati sumus, peccatis omninarijs delectamur, ex ijs voluptatem capimus, quæ nobis exitij & mortis æternæ causa sunt. Quia uerò tanta tamque cæca est nostra natura corruptio, ut scientes quoque scelerum illecebras sectemur, quæ quàm abominanda & noxia sint, cum in alijs multis tum in nobis ipsis sæpe experti sumus, non satis erit de peccato & eius natura obiter disseruisse, sed frequenti admonitione & assiduis hortationibus uti sunt homines, ut relicto peccandi studio respiciant & vitam degant uerè Christianam. Obseruat diligenter Paulus in presenti tractatione. Primò enim docuit homines Christianos, si suæ professioni respondere uelint, non modò à manifestis sceleribus abstinere, sed peccato in uniuersum mori debere, inq̃, Christo Iesu ad uitæ nouitatem resurgere. Argumentis uerò, quæ hic plurima & efficacissima adduxit, adhortationes interposuit grauissimas, ut qui Christi beneficio ex peccati seruitute liberati Deo autem mancipati sunt, iam non minori studio & alacritate huic in iustitia & obedientia seruiant, quàm olim peccato obsecuti sint, in cuius seruitio tam corpus quàm animam cum uniuersis suis facultatibus habuerint occupatas. Quod ut facilius impetret, in presenti utramque seruitutem Peccati nimirum & Iustitiæ inter se confert, & quid nobis ex utraque sperandum sit docet. Et hic hic multa consideratione dignissimus; quia ex eo disci potest, quantò facilius, tutius, & felicius sit iustitiæ & Dei seruum agere, quàm peccati & scelerum seruitio immersum & obstrictum deuenire.

Confertur peccati & iustitiæ seruitus.

Et de hoc quidem primò disserit his uerbis: Quem igitur fructum habebatis tunc ex ijs, de quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Sunt hæc breuiter dicta, sed abundè comprehendunt quæcunq̃ de peccato & eius seruitio dici poterant, & hoc primò inutile & infrugiferum, deinde turpe atque ignominiosum, postremò noxium & latiferum vel exitiale esse testantur. De singulis ergo ex ordine dicemus.

Peccato seruitur absq̃ fructu.

Primum cum interrogatione enuntiat, proprias illorum, quibus cum agit, conscientias compellens, quæ efficacissima est docendi vel aliquem conuincendi ratio. Quem (inquit) fructum habebatis tunc ex ijs, de quibus nunc erubescitis? Quasi diceret. Nolo nunc o fratres, quid ipse sentiam de conditione uestra priori pronuntiare, ne quid ex odio aut alio affectu dicere uidear. Vos ipsos appello, edicite quæso quem fructum unquam ex peccato retuleritis, quando gentilitiæ superstitionibus tenebris immergi illi seruiebatis? Sed magnum altumq̃ inter vos silentium esse uideo, quod abundè testatur vos nihil commodi ex illo seruitio habuisse, & proinde peccato inutiliter & absq̃ fructu ad ijs seruire, qui se illi mancipant. Id autem à Paulo uerissimè dici, mox patebit, si mundi studia consideres, circa quæ omnes illi occupantur, qui peccato seruiunt. Comprehendit ea Ioannes Apostolus tribus capitibus quando in mundo esse ait cupiditatem carnis, cupiditatem oculorum & fastum uitæ. Etenim hæc sunt, quæ homines peccati seruos reddunt, quòd aut carnis desiderijs indulgent, aut mundi illecebris, quæ in oculos vel alios sensus incurrunt, capiuntur; aut insolenti fastu siue superbia sese aduersus Deum & proximos extollunt. At quia in his omnibus nihil firmum aut stabile est (nam ut idem Apostolus monet, præterit mundus hic & cupiditas eius) satis constat eos omnes inuano labore semetipsos fatigare, quicunq̃ ut ista consequantur, peccati seruitio sese addicunt. Fructum enim aut omnino nullum, aut (quod in idem recidit) talem percipiunt, qui cum minimè putes elaborari & niuis instar inter eorum manus (ut aiunt) liquefcit, qui sibi ex eo felicitatem perpetuam pollicentur. Quod ut euidentius perspicui possit, exempla quædam eorum adducemus, qui peccato seipsos manciparunt. Et primus hic prodeat auarus, qui abiecto pietatis studio animum suum totum opibꝫ addidit, inq̃, illis spem felicitatis omnem collocat. Angitur is primùm graui sollicitudine, quæ cum

Auaritia & auari.

num eius excruciat, dum inopiam metuit, & ad eam effugiendam suo studio & industria opus esse arbitrat. Nec enim quid pijs & verè Christiani petant intelligit, quando ex Christi mandato aiunt: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Neq; Dei providentiam respicit, ut ex ea discat, non passurum Deum, qui volucres cæli pascit & flores agri vestit, ut homines ad ipsius imaginem conditi olim & postea ad eandem in Christo instaurati, fame & inopia pereant. Itaq; semetipsum curis inanibus aggravans noctes infomnes ducit, genium proprium defraudat, domesticis quoq; suis dimensum malignè distribuit, modò tempestates incommodas, modò malignum, modò vberem anni futuri prouentum metuit. Et quia hisce curis occupatus Deum negligit, insatiabili cupiditate accensus non quantum iam possideat videt, sed de alienis insuper acquirendis cogitat. Fit ergo, ut quod de hydro-picus poeta dixit, Quò plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ, in illo maxime locum habeat. Crescit enim amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit: & quod omnem aliam miseriam superat, tam ijs caret quæ iam acquisiuit, quàm quibus acquirendis inhiat. Nam ut hæc nondum habet, ita illis non audeat uti, ne quid ex eorum cumulo decedat. Itaq; (ut olim de Tantalo poetæ fabulati sunt) inter medias aquas siti infelici consumitur. Et hæc quidem quoad animum avarus patitur. Quòd si his addas labores atq; pericula, quæ idem corpore suo sustinet, videbis abiectissimum mancipium sub hero omnium iniquissimo tolerabiliorem servitutem seruire, quàm illius sit. Nam dies noctesq; in labore transigit, adhuc alget, sitit, esurit, ne quæ lucri faciendi occasio ex manibus elabatur: pericula verò terra marisq; subit, & neque latronum insidijs, neque ferarum incursionibus, neq; maris procellosi fluctibus & ventorum inter se concurrentium turbinibus terretur, quò minus quasi unum suum per terras & maria sequatur. Et ista tam apertè & manifestè fiunt, ut demonstratione aliqua aut singularibus exemplis minime sit opus. Quem verò ex istis omnibus fructum avarus refert? Is (inquam) cui pro voto omnia succedunt? Pecuniarum acervos ingentes accumulatur, domus domibus coniungitur, agros, vineas, silvas, piscinas & mille iugerum latifundia possidet, redditus annuos in immensum quotidie auget, & domum supellectile multa pretiosa instructissimam inhabitat. Et hæc quidem rude cæcumq; vulgus maxime facit, et in illis summam hominis felicitatem consistere sibi persuadet. At si rem ipsam propius consideres, non aliud quàm inanem felicitatis umbram, vel potius somnium, videbis. Primò enim inutiles & eorum possessio, quibus neq; omnibus uti potes, neq; ut illis utaris opus est. Nam ut Paulus ait, nihil in mundum intulimus, & nihil ex illo efferre licebit: ad vitam verò in terris finiendam natura paucissimis contenta est, quod gentium quoq; sapientes olim intellexerunt. Imò videmus frequenter eos & felicius & diutius vivere, qui paruo contenti honesto alicui labori vacant, & curarum expertes à solius Dei providentia pendent. Deinde ad vitam prorogandam adeò nihil conferunt opes, ut his unum diem vel horulam unam redimere impossibile sit: quod dominus ille Psaltes pulchre docet his verbis. Ex his qui nituntur opulentia sua, & multitudine divitiarum suarum gloriantur, nemo fratrem suum ulla ratione redimere potest, neq; Deo pretium redemptionis eius persolvere. Accedit his, quod opes suapte naturæ fluxæ sunt, ut nemo sibi earum possessionem stabilem & diuturnam polliceri possit. Postquam enim multis laboribus atq; curis partæ sunt, plerumq; accidit, ut vel tibi subito hinc migrandum sit (ut in stulti divitis parabola Christus docet, Luc. 12.) vel illæ te vivente & vivente dilabantur. Et quàm multæ, imò innumerabiles viæ sint opes amittendi, nemo ignorat, qui varios hominum casus vel obiter inspexerit. Quòd si illarum possessio tibi salua & integra maneat, senectæ tamen evitari non potest, quæ tacito pede obrepens ipsam vitam nobis amaram reddit, usum opum & omnem his utendi facultatem eripit, adhuc nostris nos inuisos & exosos reddit, qui ferè hereditatis spe accensi mortem nostram avidè expectant, & opibus nostris nonnisi avaris meritis, ut corni aut vultures prædæ, inhiant. Hunc ergo fructum tandem ex suis divitijs avarus meritis, quod vitæ huius usum ipsi invident ijs, à quibus imprimis amari debebat. Et ut nihil horum contingat, rarò tamen opes illicitis artibus & per avaritiam partæ ad hæredes terribios usque perveniunt. Neque aliter fieri potest, cum & ipsæ instabiles sint, & insidiatores quàm plurimos habeant, & easdem Dei maledictio comitetur, quæ avaris & fraudatoribus omnia infesta reddit. Dic ergo quisquis es, quis fructus ad avarum ex opum coacervandarum studio redeat? Nonne sibi sateri oportet, hunc omnino nullum esse, avaros autem hero tam iniquo & duro sine ulla mercedis spe certa servire?

Ambitio &
ambitiosi.

Sed aliud quoque hominum genus videamus, ambitiosos nimirum & glorie inanis mancipia, horum quoque conditionem nihilo meliorem esse patebit. Nam hos quoque cura & sollicitudo die noctesque excruciat, dum honores ambiunt, & ideo ab omnibus sibi metuum, quos vel virtute sua gaudent, quem ipsi affectant, mereri, vel ad illum alijs artibus contendere vident. Invidia ergo ringitur, qua nullum tormentum maius excogitari potest, & innoxios, vel etiam meliora de seipsis & repub. meritis oderunt. Et quia mundi gloria potissimum a vulgi iudicio & populari aura dependet, omnium fauorem sollicitè captant, & ut eum consequantur, saepe ijs etiam seruiliter blandiuntur, quos odio dignos esse noverunt. Idem ergo fere ambitiosis accidit quod ijs, qui equos effrantes & inimitos ascendere volunt. Ut enim illi, dum sibi imperium in equos vendicant, illis blandiuntur, & ijs uorum instar nihil non faciunt, quo eos demulceri posse putant: ita isti multa facere & ferre coguntur in vulgi ignobilis gratiam, cuius fauore ad honores consequendos sibi opus esse vident. Et ut alii illi equis iam consensu non sine periculo insident, & ex illis saepe cum membrorum aut etiam ad vitam discrimine deturbantur: Sic qui iam summos in repub. honores affectu sunt, ijs tamen aduocum vulgo res est, quam multorum capitum bestiam merito dixeris: quod leuissima offensa irritatur, ut vel insidiosis machinationibus, vel seditionibus manifestis aduersus eos insurgat, quos paucis ante in caelum usque euexit. Exempli huius generis in historijs passim occurrunt, ut iam illud taceamus, quod Deus (ut Virgo mater canit) potentes è sedibus detrudere, humiles autem euehere consuevit. Neque hic aliquem decipiat suae prudentiae, aut fortitudinis, aut beneficiorum & meritorum suorum fiducia: quando constat prudentissimos fere in causa propria nihil sapere, & praeclarissimos comitem esse inuidiam, & eos fere populum ingratisimum experiri, qui se & sua omnia pro illius salute semper impenderunt. Dicant ergo ambitiosi illi, quem fructum ex seruitute illa referant, cuius ipsos subiecerunt, ut summis in mundo honoribus potiri possent? Molestiam quidem & labores atque pericula infinita commemorare poterunt, fructum vero nullum, nisi hoc alicuius faciant, quod aut inani titulorum vanissimorum enumeratione, animos autem vana & stulta per suasionem inuoluntauerunt. At quod de istis diximus, non minus in omnibus reliquis peccatorum mancipijs locum habet. Nam ut eos quoque spectemus, qui scortandi & mœchandi licentia atque impuritate Venere seruiunt, quid illi non faciunt, quod verum quantumvis durum & iniquum a vilissimo serualo exigere puderet? Quae non patiuntur ludibria ab impuris scortis & lenonibus? Quem vero inde fructum colligunt? Nullum praeter momentaneam voluptatem, quam postremo inopia, infamia, morbi facillime mi & infelix omnis generis malorum colluies comitantur. Eadem est belluonum & potatorum, inuidorum, mercenariorum militum, omnium denique aliorum conditio, qui pessimis cupiditatibus & peccatis seruire semel in animum induxerunt. De quibus singulis, si quis dicere velit, in immensum crescet oratio. Sufficiat ergo ijs, qui nondum deplorata spei sunt, occasionem dedisse, qua in semetipsis descendere, & simul aliorum vitam & mores examinare discant, ne peccatorum illecebras se sequestrari patiantur. Est enim plus quam misera & nunquam satis deplorata hominum stultitia, qui cum fructum solidum nullum sperare possint, tamen tyranno tam duro atque crudeli sese sponte in seruitutem addicunt. Sed tantum in corrupta carne nostra potest Satan, ut nihil horum videant aut sentiant, qui se illi manciparunt: quod magis nos aduigilare decet, & principiis obstare, ne nostris quoque animis stuporem istum exitialem inducat.

Scortatores.

Helluones &c.

eruit peccati pudorem affert.

At hic obijciunt qui peccatis & impurae carnis cupiditatibus delectantur. Fatemur quidem ex seruitute ista nullum fructum stabilem ad nos redire, non tamen illam omnino damnandam aut fugiendam esse putamus: quia & desiderijs nostris satisfacit, & vitam hanc nobis iucundam reddit, quod, si illa in vniuersum auferas, amaritudinis & tristitiae plena est. His respondet Paulus altera peccati sententia parte, quae est: De quibus nunc erubescitis. Illis autem loquitur, qui cum prius peccati mancipia fuissent, tunc per Euangelij lucem ex illius seruitute liberati erant. Rursus autem conscientias illorum compellat, & ita dicere videtur. Leue quidem videri poterat, si absque fructu aliquo peccatis seruiretur: sed tam turpis & foeda est huius seruitutis conditio, ut eos etiam, qui ex illa iam liberati sunt, sui ipsorum simul & factorum suorum pudeat, quoties illorum memoria animum subit. Neque hic mihi alijs testibus opus est. Vos enim ipsos appello, quos scio non posse sine pudore eorum meminisse, quae olim designauistis, cum partim superstitionibus gentilijs decepti, partim peccatorum laqueis irriteri

irriti seruitutem illam seruisti, &c. Et sanè quàm primùm Christi verbo & fide illuminati in nos metipsos descendimus, & antea vitam ad verbi diuini regulam examinamus, mox nos pudore suffundi sentimus: eò quòd peccatorum omnium eadem sit quæ ebrietatis conditio. Vt enim ebrius, dum vinum immodicè sumptum in illis feruet, multa quidem præter officium faciunt, omnia autem sibi licere putant, quorum illos postea vehementer pudet. Ita quorum animos & rationem praua cupiditates excæcarunt, quiduis temere agunt, & in sceleribus quoque, sibiipsis mirificè placent: at quàm primùm verbi luce illuminati seipsos nouerunt, & de factis suis iudicare possunt, mox illos sui pudet, seque indignos esse vident, qui oculos ad cælum attollant, aut quibus aliquis in Ecclesia Christi (quæ Dei domus est) locus detur. Explicat hoc eleganter Dominus in publicani parabola, quem humiliter dilapidatus opes ad patrem reuertebatur, dicentem introducit: Pater, peccavi in cælum & in te, neque sum dignus, qui posthac dicar filius tuus, &c. Et Dauidem de hoc quàm maximè conquestum fuisse scimus, quòd peccatum sibi perpetuò ob oculos versari sentiret, cuius conscientia & animum eius excruciebat, & ipsum coram Deo pudore intolerabili suffundebat. Vide Psal. 51. Vnde appareret, seruitutem hanc peccati turpem atque ignominiosam esse, & proinde voluptatem in ea nullam queri debere, quam viri boni & sapientes non nisi in rebus honestis quærendam esse sentiunt. At hic obseruari debet, pudorem hunc aut erubesceniam solis pijs & credentibus tribui, qui iam ad Christum conuersi erant, non impijs aut supersticiosi, quos peccati seruitus adhuc detinet. Etsi enim hi quoque interdum pudore aliquo suffundantur, eius tamen causa ferè est, quòd peccata commodis suis obstare vident, non quòd aliqua Dei reuerentia tangantur. Piorum verò mentes ideo pudor suffundit, quòd Dei imaginem in se oblitteratam esse vident, quòd item suam ingratitudinem agnoscunt, quæ & Dei bonitatem & Christi meritum improbè conculcarunt. Itaque intra conscientias suas conuicti non audent oculos ad cælum attollere, & peccatis subinde oculis ipsorum obuersantibus conqueruntur. Vnde rursum apparet, quo loco habendi sint impudenter illi, qui sceleribus gloriantur, & ex illis laudè quarunt. Est hodie magnus illorum numerus. Tales enim sunt, qui opes usuris, rapinis, fraudibus, militia mercenaria & alijs artibus illicitis partas superbe ostentant, & illis superbiunt. Adnumerandi sunt his ebriosi, qui ex intemperantia & gula insatiabilis studio gloriæ captant: qui item sibiipsis placent in stupris & effræni adulteriorum libidine, & ea carminibus quoque celebrant, quæ lachrymis assiduis deseri merebantur. Volunt isti interim Christiani & Dei cultores dici: sed ex eorum numero sunt, quos spiritus sanctus inter hostes Dei & palàm impios recenset. Vide Psal. 52. & 94.

At non ignorabat Paulus ista apud huius seculi filios non magnum pondus habere, qui ut pudorem omnem abstererunt, ita nouos subinde prætextus quarunt, quibus petulantiam & temeritatem peccandi excusent. Ideo tertium addit, quo pœna peccati illis ob oculos statuitur. Nam finis (inquit) illorum mors est. Ita verò monet, ne in præsentis peccatorum specie hæreamus, quæ carni nostræ illa blandiuntur, sed potius finem consideremus, ad quem suos sectatores deducunt. Vt enim vetitæ arboris fructus primis parentibus suo lepore & gustu sese olim mirificè commendauit, idem verò manducatus tam ipsis quàm posteritati vniuersæ letalis fuit: Ita peccatis singulis satan leporem quendam addit, quo sese apud nos insinuant, at ubi admissa fuerint, letali morfu animas vulnerant atque occidunt. Neque hic aliquem fallat stupor ille carnis, quo plerique hominum fascinati mortem non illico sentiunt: neque etiam ex Dei longanimitate nobis perpetuam impunitatem polliceamur. Erit enim olim tempus, quando & conscientias nostras diuini iudicii terror excruciet, & Deus vindictæ tarditatem grauitate supplicij compensabit, ut Cap. 2. diximus. Meminerimus ergo nondum omnibus malis defunctos & extra omne periculum constitutos esse, qui vitæ huius finem lati & fortunati attigerunt. Excipit enim hanc æterna vita, & olim ad Christi tribunal omnes homines sistentur, ut æternæ mortis supplicio adiudicentur, quicumque in peccati seruitio absque pœnitentia perseuerauerunt. Vitam verò in mortis huius æternæ (quæ peccati pœnam Deus constituit) consideratione diligentiori omnes homines versarentur. Non enim ita hæc accipi debet, quasi æternum tam corporis quàm anime interitum nobis allatura, & hominem totum prorsus abolutura sit, ut omnino esse desinat. Curperent hoc multi, qui inter scelera sibiipsis delitias faciunt, & totius hominis interitum fingunt, ut inferorum terroribus conscientias suas liberent, Sed aliæ rationes sunt propter quas impijs destinatum

Peccati finis mors.

Cur mors dicatur pœna peccati.

supplicium, & quod olim apud inferos luent, mortis nomine designatur. Primò *ut mors corporis huius*, ultimus rerum huius seculi finis est: ita damnatio & quæ hanc sequuntur pœnæ, ultimum peccati stipendium sunt, quod postquam impij receperunt, nullam ex illis liberationem sperare poterunt. Deinde *ut scriptura sub Vita* vocabulo omnem felicitatem comprehendit: ita mors æterna extremas angustias hominis significat & indefinentes inferorum cruciatus, qui alibi vermis nunquam morituri & ignis inextinguibilis parabolis describuntur. Præterea cum *vita vera & bonorum omnium* satietas in Dei conspectu habeatur, non immeritò mors dicitur infelix eorum conditio, qui à Dei conspectu in æternum excluduntur. Hic ergo expendant singuli, quàm gravis & luctuosus peccatorum finis sit, quem Paulus mortis nomine denotat. Mortem corporis huius ex qua nobis per Christum *vitam æternam* transitus est, natura sic horrent homines, *ut nihil sibi acerbius accidere posse possint*, riq; arbitrentur. Quàm horribiles ergo terrores mors illa excitabit, cui spes restitutionis omnis denegatur? Iræ autem diuinæ tanta est gravitas, *ut ea pijs quoq; intolerabilis videatur*, quando illam propter peccata sibi imminere sentiunt. Notæ sunt enim Davidis querelæ. Nihil integrum est in carnis mea propter indignationem tuam, non est pax ossibus meis propter peccatum meum. Apud impios vero summi numinis contemptores tanta eiusdem vis est, *ut illa oppressi vel horribiliter desperent*, vel ipsi sibi manus inferant, quod Caini, Saulis, Iudæ & similibus exempla testantur. At si ista in huius *vite* stadio currentibus accidunt, quando veniæ & gratiæ spes nobis adhuc reliqua est, & quando Evangelij promissiones audire datur: quid obsecro tunc fiet, quando extremam illam Christi iudicis sententiam impij audient, qua cum diabolo & angelis eius sempiternis inferorum tormentis adiciuntur? *Ut enim oculus non vidit, & auris non audiuit, neq; humana mente concipi possunt*, quæ Deus præparavit diligentibus se: Ita procul dubiò omnem in hac *vita* hominis sensum & intellectum superant pœnæ, quas impijs & pœnitere nescijs Deus iam olim decrevit. Neq; ista pro dubijs & incertis ridere possumus, cum tam horrenda horum præludia in illis videamus, qui desperationis mole exagitantur. Verè ergo dicit Paulus, eos, qui peccatis serviunt, fructum inde nullum percipere, nisi per verò *servitutem* illam ipsis ignominiosam & exitialem esse. Et hæc nobis in primam huius *lætionis* partem dicta sufficiant: itaq; ad alteram transeamus, in qua breviores erimus.

Credentium
conditio sub li-
bertate Chri-
stiana.

Duplex Christi
beneficium.

Comprehendit ea eorum conditionem, qui Christi servitio sese addixerunt & in illo libertate *vite* Christiana fruuntur. Et de illa sic loquitur Paulus: Nunc verò liberati à peccato, *mancipati autem* Deo, habetis fructum vestrum in sanctimoniam, finem autem vitam. Quibus verbis tria dicit, quorum consideratione pios excitat, *ut eam conditionem constanter tueantur*, in quam illos Christus collocavit. Primum est, quod à peccato liberati, Deo autem *mancipati*, id est, Dei servi facti sint. Consequenter his duplex beneficium Christi Iesu, qui primò quidem ex infelici peccatorum servitio nos *liberavit*, deinde verò Dei servos fecit. Est utrumq; consideratu dignissimum. *Ut enim nos ignominiam* liberavit, quam peccatis ceu induit comitem adherere nuper vidimus: ita vicissim in supremum gloriæ gradum nos euexit. Nam etsi servi dicamur, nihil tamen servile hinc cogitandum est: quia qui Dei servi sunt, ij spiritu Dei aguntur, quem infra adoptionis spiritum dicit Apostolus, & ijdem Deo sponte obtemperant, adhuc filiorum loco censentur, & olim cum Christo eandem regni cœlestis hereditatem adibunt. Quod non obscure ille docet, quando discipulis ait: Non amplius vos dicam servos, quia servus nescit quid faciat dominus eius: Vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audiui à patre meo, nota vobis feci. Nihil ergo homini gloriosius & honorificentius accidere potest, quàm quod Dei servus, imò amicus & filius per Christum factus est, qui prius vilissimum et diaboli mancipiū. At simul nos ista officij nostri admonent. Docent enim libertatem Christianam non in carnis licentia & peccandi impunitate consistere, sed in eo potius, quod qui prius diabolo serviebant, nunc Deo obediunt. Et hoc illud est, quod sacra litera passim inculcant, & quod Christus qui ipsi per fidem insiti sunt, fructus ferre iubet, ex quibus fides eorum agnosci possit, *ut suis operibus patrem glorificent*. Procul ergo facessant, qui Evangelij predicatione & libertate per Christum *liberati* turpiter abutuntur, & cum Dei cultores atq; filij dici velint, adhuc peccato atq; diabolo serviunt. Sunt hi maximi & nocentissimi scandali authores. Propter illos enim malè audit Evangelij doctrina, & exemplo eorum multi à fide absterrentur, qui ad Christi regnum iam concessuri esse videbantur. Ideo illorum capitibus gravis illa Christi Iesu sententia incumbit: *Ut ei, per quem scandala* vultis

in corpore quoque suae obedientiae praeium recipiant. Recte ergo alibi scribit Apostolus: Civitas nostra in caelis est, unde etiam Servatorem expectamus, Dominum Iesum Christum: qui transformabit corpus nostrum humile, ut conforme fiat corpori suo glorioso, &c. Ut ergo peccati servitio nihil melius & calamitosius excogitari potest, quod cum ignominia mortem aeternam nobis affert: Ita nihil felicius atque gloriosius est, quam illo relicto Dei servum fieri, ut per Christum sanctificati vitam quoque consequamur aeternam.

Repetit utriusque conditionis praeia.

Restat loci huius Conclusio, qua utriusque conditionis praeia repetit his verbis: Nam si peccata peccati, mors: donum vero Dei, vita aeterna in Christo Iesu Domino nostro. Repetitionis huius causa duplex est. Primum enim poenarum & praemij considerationem animis nostris altius imprimere vult, ut à peccati servitute eò magis abhorreamus, ad obsequia autem, quae Deo debentur, maiori conatu aspiremus. Deinde ijs occurrit, qui doctrina hac meritum nostrorum operum stabiliri putant, & ex Collatione ista nimis inepte colligunt: Peccata damnant, ergo opera bona iustificanti. Item: Si peccando mortem atque inferos meremur, utique recte agendo vitam & regni celestis hereditatem merebimur. Ad cuius argumenti confirmationem ijs etiam scripturae loci abutuntur, in quibus vita aeterna mercedis nomine insignitur. At multis nominibus falsa est comparatio, quam illi inter peccata & bona opera faciunt, ideoque ex illa non sequitur quod colligunt. Nam primo peccata verè nostra sunt, & nobis imputari debent, eò quod illa ex nobis ipsis designamus: bona opera autem nostra non sunt, neque ipsi ea proprijs viribus facimus, sed author illorum est Spiritus Christi, qui in nobis operatur velle & facere. Et si ergo peccatis mortem mereamur, bonis tamen operibus vitam mereri non possumus, cum illa non nostra, sed Spiritus sancti opera sint. Deinde peccata verè & perfecte mala & iniusta sunt, ut quae contra sanctam bonamque Dei voluntatem committuntur, & proinde mortis supplicio digna sunt: opera vero bona quaecunque per nos fiunt, imperfecta & non vno modo vitiosa sunt, eò quod Spiritus sancti operationi innata nobis prauitas & ex hac promanantes cogitationes & cupiditates male concurrunt, quae opus per se bonum corrumpunt. Alia peccata praeter officium sunt, bona autem opera ex officio facimus, & proinde (sicut Christus ait) etiamsi omnia faciamus, servi tamen sumus inutiles, &c. Luc. 17. Adde his, quod vita aeterna dignitas atque pretium maius est, quam ut operibus nostris redimi queat. Illa enim (ut supra Isaia ostendimus) non modò externos hominis sensus, verumetiam rationis captum longè superat. Quis ergo suis viribus aut factis merebitur, quod ne cogitando quidem assequi potest? Et huius scit, quod Paulus infra Cap. 8. afflictiones etiam, quas in hac vita pii sustinent, cum futura illa vita aeterna gloria minime conferri posse ait. Postremo vita haec passim hereditas dicitur, quae non servis, sed filiis debetur, & ideo Christi coheredes dicimur. At filij Dei efficiuntur non per opera nostra, sed ex gratia per fidem in Iesum Christum, qui adoptionis Spiritum nobis meruit, per quem etiam verbi semine renati clamamus, Abba pater. Vanissimum ergo est, quicquid aduersarij de nostrorum operum meritis proferunt, Mercedis verò vocabulum, quo scriptura interdum vitur, Dei benedictionem nobis commendat, qui patris instar indulgentissimi praemij ad obedientiam nos allici, & (ut Augustinus loquitur) sua dona in nobis coronat. Hac cum non ignoraret Apostolus, prudenter admodum & circumspicte sermonem instituit, dicens: Stipendia peccati, mors: donum vero Dei, vita aeterna. Quasi diceret. Et si nos Dei servos factos esse dixerim, nemo tamen nos mercenarios putet, quibus vita aeterna ex pacto debeatur. Hac enim gratuitum Dei donum est, quod omnia hominum etiam sanctissimorum merita multum excedit. Et ne quid omittat, huius mediatorem quoque esse docet Iesum Christum Dominum nostrum. In hoc enim (ut ad Colossenses idem scribit) placuit patri filiis reconciliare cum quae in terra tum quae in caelis sunt. At quia de his saepe dictum est, & subinde etiam iisdem dicendi occasio occurrit, sermonem huic finem imponemus. Nobis autem istorum omnium hic usus esto, ut redemptionis nostrae memores, à peccati servitio totis animis abhorreamus, obtemperemus autem Deo, ut sub huius protectione vitae huius curriculum transigamus, & olim vitam aeternam donum consequamur in Iesu Christo, Domino nostro, cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum. Amen.

C A P V T VII.

AN ignoratis fratres (peritos enim Legis alloquor) quòd Lex tantisper dominatur homini, quoad uixerit? Nam uiro subiecta mulier uiuenti uiro deuincta est per Legem: quòd si autem mortuus fuerit uir, liberata est à Lege uiri. Itaque uiuente uiro mœcha uocabitur, si fiat alterius uiri: sin autem mortuus fuerit uir, liberata est à Lege illa, ut non sit mœcha, si fiat alterius uiri. Itaque fratres mei, uos quoque mortificati estis Legi in corpore Christi, ut essetis alterius, eius scilicet qui ex mortuis excitatus est, ut fructum feramus Deo. Cum enim essemus in carne, affectiones peccatorum per Legem existentes, uigebant in membris nostris ad fructum ferendum mortui. Nunc autem liberi sumus à Lege, mortuo eo in quo detinebamur, ut seruiamus in nouitate Spiritus, & non in uetustate literæ.

PAULVS Apostolus in Capite precedenti multis docuit, eos qui per Christum ex peccati seruitute redempti sunt, Dei seruos factos esse, & ideo eosdem peccato quidem mori, Deo autem viuere & obtemperare debere. Inter alia uero dixerat: Peccatum uobis non dominabitur, quia non estis sub Lege, sed sub gratia. Quod dictum multis durum nimis uideri poterat. Iudæorum enim plerique, Paulum non satis honorifice de Lege sentire suspicabantur, cuius usum omnem aboleret, & iisdem turpe & iniquum videbatur ab illa subito deficere, cum eam diuinitus datam esse scirent, & ei à pueris assueuissent. Alij uero qui ad carnis cupiditates natura procliuiores erant, ex eo peccandi licentiam & impunitatem venabantur, quòd in nouo Testamento per Christum omnem Legis disciplinam sublatam & abolitam putarent. Itaque hoc Cap. dictum illud Apostolus exponit, & de Lege diligenter disserit docens, quatenus ea abrogata sit, & quantum sit hoc beneficium, quòd in eius abrogatione nobis Deus per Christum contulit: simulq; per istam occasionem rursum hortatur, ut in libertate, quam suo merito nobis Christus acquisiuit, constanter perseuerent. Initio autem Cap. quòd modo recitauimus, primò rationem exponit, qua in libertatem illam asserti sumus: deinde illius finem & nostrum officium nobis grauitè commendat.

Argumentum
Cap. septimi.

Principio summam disputationis huius proponit cum interrogatione, qua lectores siue auditores dociles reddit, & apud Iudæos beneuolentiam capiat. Dum enim ait, An ignoratis? ostendit se de re omnibus nota & communi legum autoritate probata loqui. Iudæos autem fratres dicit, & iisdem Legis diuina scientiam tribuit, ne se ab ipso pro indoctis & rerum imperitis contemni suspicarentur. Quid uero illud est, quòd proponit? Quòd Lex tantisper dominatur homini, quoad uixerit. Vbi postrema clausula, Quoad uixerit, amphibologiam parit, eò quòd tam ad Legem quàm ad hominem referri potest. At quia Legem mori scriptura nuspiam docet, commodius ad hominem restringitur: & ita Pauli quoq; sensisse ex similitudine patebit, qua mox sententiam hanc illustrat. Summa igitur argumenti hæc est: Lex uitæ huius præsentis regula est, ut in nobis uiuentem carnis naturam atque malitiam coercet, & proinde in mortuis non habet locum. At vos peccato siue innatæ prauitati mortuos esse, quando Christo insiti estis, nuper demonstrauimus. Ergo Lex uobis non amplius dominatur. Quo loco obseruari debet, liberationem, cuius author nobis est Christus, non in nuda & inani imaginatione consistere, sed efficacem esse mortificationem eius uitæ, quòd in nobis imperabat, & propter quòd Lex quoq; nos reos mortis agebat. Ideo enim illam non amplius nobis dominari dicit Apostolus, quia non habet quòd accuset in nobis, & cuius causa nos condemnet, cum Christus & peccata nostra mortis suæ merito expiarit, & spiritu suo nos in filios Dei regenerauerit, qui iam spontaneum & voluntarium obsequium patri præstant. Et hoc sensu in priori ad Timoth. iusto Legem datam esse negat. Vnde simul colligimus, eos à Legis regula & dominio non exemptos esse,

Lex non dominatur credentibus.

qui peccato nondum mortui, neq. in Christo adhuc renouati sunt. Imò etsi maledictionem Legis Christus, quoad pios & ex fide iustificatos, aboleuerit, iidem tamen Lege seu regula & lucerna viuunt, ad cuius lucem omnes vitæ suæ actiones dirigant. Vide Psal. 19. & 119.

Coniugij parabola sententiâ suam illustrat.

Porro propositionem hanc similitudine à coniugio desumpta illustrat, quæ huic negotio mirifice seruit. Nam ut nullum in humana societate vinculum arctius & tenacius esset coniugio, cuius legibus ea etiam, quæ parentibus debentur, pietatis officia, cedere debent. Ita tam peccato quam Christo arctissime coniuncti sunt, quicunque vel illi vel huic seruiunt. Peccatum enim intra nostra viscera (ut sic dicam) locum tenens, à nobis auelli aut ei eici nequit, nisi vis quadam maior cælitus accedat. Fides autem ita nos Christo inserit, ut neque afflictio, neque angustia, neque persecutio, neque fames, neque nuditas, neque periculum, neque gladius, imò non vita, non mors, non Angeli, neque principatus, aut vlla alia res creata, nos ab eius dilectione separare possit. Quod autem ex hoc loco nonnulli Leges conjugales petunt, & de diuortio disputationem instituunt, id præter Pauli mentem faciunt, qui coniugij legitimi & fideliter obseruati similitudine ad causam præsentis illustrationem vti, non autem docere voluit, quid fieri aut non fieri debeat, si iusta diuortij causa inciderit. Nos igitur omisissis nunc alijs quæstionibus ea modo tractabimus, quæ ad rem præsentem faciunt.

Peccatum confertur marito.

Sunt autem similitudinis huius partes duæ, quas distinguere opus est, ut euidentiora magisque perspicua sint quæ dicuntur. In prima parte peccatum, id est, innatam nobis prauitatem, quæ ex Lege occasione sumpta pessimos motus in nobis excitat, marito confert, nos autem cum facultatibus nostris omnibus uxori, quæ illius imperio & Legibus subiecta sit: liberos autem seu sobolem ex hoc coniugio enascentem, fingit omnes generis opera mala, quæ naturæ prauitas ex nobis gignit. Sic autem loquitur: Nam viro subiecta mulier viuenti viro deuincta est per Legem, & prout mæcha vocabitur, si fiat alterius viri. Scis est: Quemadmodum mulier maritata, quoad maritum vixerit, illi per Leges coniugij deuincta est, ut sine manifesto adulterij scelere alteri viro misceri aut iungi non possit: ita vos, cum adhuc in vobis viueret peccatum, Legibus peccati (quibus nimirum hoc coercetur) obstricti fuistis, neque Legem vobis licuit excutere, quam ad coercendam naturæ prauitatem Deus tulit, nisi turpis adulteræ instar manifestam voluissetis à Deo secessionem facere. Alteram partem his verbis enuntiat Apostolus. Quod si mortuus fuerit vir, liberata est à Lege illa, ut non sit mæcha, si fiat alterius viri. Itaque fratres mei, vos quoque mortificati estis Legi in corpore Christi, ut effectis alterius: eius scilicet, qui ex mortuis excitatus est, & fructum feramus Deo. Vbi rursus nos uxori confert, sed quæ priori marito defuncto ad secundas nuptias transferit: maritum verò fingit nouum hominem, qui cum Christo ex morte reuixit, & qui spiritus Christi virtute opera bona procreat & actiones, quæ Deo probentur. Itaque huius parænesis sensus est eiusmodi: Ut mulier mortuo marito Lege coniugij soluitur, & quod illi prius præstabat obsequium, ei debet cui postea nupsit: Ita vos, cum peccatum in vobis abolitum & extinctum sit, simul etiam mortificati estis Legi, ne hac vobis amplius domineatur: & quia alterius sponsa facti estis, noui nimirum hominis, qui in Christo resurrexit, nunc huic obedire, & fructus vestra professionis dignos ferre debetis. Hæc (inquam) eorum summa est, quæ similitudine ista Paulus docere instituit. Ut vero eadem nostræ institutioni magis seruiant, de singulis partibus quædam adhuc erunt dicenda.

Explicatur proposita coniugij parabola.

Vbi primum occurrit, quod in nobis latens peccatum marito confert, cuius imperio, vel tyrannidi potius, homo uxoris instar malè nuptæ subiectus sit. Videtur ista comparatione ad illud alludere Apostolus, quod scripturæ veteres coniunctionem & communionem, quæ nobis cum Deo intercedit, nuptiarum & coniugij typo adumbrant, & quod ipse etiam Christus hac parabola non semel usus est. Scimus autem operum Dei imitorem præposterum & quasi simiam esse diabolum, dum in hoc totus est, ut à Deo diuulsos miserè perdat. Ergo nouum coniugium ille commentus est, & peccati sponsam fecit eos, qui vni Deo coniuncti esse & hunc vnum obseruare debebant. Et est huius etiam infelicis coniugij vinculum (ut paulò ante diximus) arctissimum, imò inextricabile, si cum eo nostram naturam & humani ingenij vires conseras. Quàm verò iniquum, quàm durum, quàm molestum & seuum sit huius mariti imperium, ex ijs patet, quæ in præcedenti sermone de peccati seruitute dicta sunt. Superat tamen omnia alia, quod quàm diu sub eius imperio agimus, legibus

legis minae nos miserè terrent, & horribilem diuini iudicii rigorem subinde ob oculos statuunt. Nul-
 lius ergo feminae sub marito omnium hominum ferocissimo tam misera conditio est, quam nostra sit,
 quoad peccatum in nobis viget & regnat. Neq. salutis aut conditionis melioris spes est aliqua, nisi
 illud è medio tollatur. Quod quia nobis factum impossibile est, secundo loco videre oportet, cuius bene-
 ficio & qua ratione liberati simus. Docet hoc vno verbo Paulus, quando nos Legi mortificatos esse
 dicit in corpore Christi. Vbi neminem offendere debet, quod cum de peccati morte dicere debuisset,
 nostra mortificationis meminit. In idem enim sensus recidit, cum hac demum vera sit hominis mor-
 tificatio, quando peccati vires destruuntur, & innata naturae corruptio (quem veterem hominem a-
 libi vocat Apostolus) coercetur, & quasi occiditur, ne in nobis porro regnare possit. Christum verò
 huius beneficii autorem esse dicit, inq. eius corpore nos, vel veterem hominem (qui idem est cum pec-
 cato) mortificatum esse ait. Cuius dicti ratio duplex est. Altera, quod Christus corpus suum pro no-
 bis in ara crucis obtulit, & chirographum Legis, quo nos accusabamur, aboleuit, sicuti in Cap. 2. ad
 Coloss. scribitur. Itaq. expiato & sublato peccato, non habet Lex amplius, quod in nobis accuset aut
 damnet. Altera, quod nos per fidem membra corporis Christi & proinde meriti & bonorum ipsius
 omnium consortes facti sumus. Quibus adde, quod huic insiti, peccato quidem morimur, cum ipso autem
 resurgimus ad vitae nouitatem. Hinc verò discimus, nullam extra Christum liberationem esse à pec-
 cato, neq. alios huius liberationis participes & à Legis maledictione exemptos esse, quam qui Christo
 insiti & corporis ipsius per fidem membra facti sunt. At ne quis inde carnis licentiam capret, tercio
 liberationis huius causam finalem Paulus indicat, quae est, vt nouo homini, iam in Christo redimi-
 uo, desponsati & coniuncti fructum feramus Deo. Nec enim infrugiferos aut steriles nos vult esse
 Christus, sicuti in vitis & palmitum parabola abundè docet. Non autem nobis ipsis, non mundo
 huic, & multò minus eius principis, sed Deo fructum ferre debemus. Fit hoc, si & ipsi eum glorifice-
 mus, vt nobis liberum sit vitae nostrae actiones & studia pro carnis nostrae arbitrio instituere. Nam
 vt alias monuimus, Legis modo rigorem Christus sustulit, & maledictionem aboleuit, quae nos eter-
 nis inferorum cruciatibus adiudicabat. Obedientiam verò adeò non abrogauit, vt potius ad hanc
 nouo & firmitiori vinculo nunc obstricti simus. Et hic dissimile quid in proposito coniugij typo sese
 profert. Viduae enim liberum est ad secundas nuptias transire, vel quod reliquum est vitae in celi-
 batus transigere. Nobis non item, qui ea conditione marito tam improbo & iniquo, peccato videlicet,
 liberamur, vt nouo homini desponsari possimus, ideoq. vt hoc fiat planè necessitas exigit. Neq. nobis
 licet medium quandam statum comminisci, in quo neq. peccato neq. Deo obstricti simus: quia sic com-
 paratum est, vt qui à Deo alieni sunt, peccati serui sint: qui verò peccati iugum excusserunt, per
 Christum Dei serui fiant. Deo autem fructus ferre debemus, id est, ea facere, quae Deus probare &
 pro sui spiritus effectibus agnoscere, ideoq. promissis praemijs coronare possit.

Ceterum euidentius hoc explicat Paulus in ijs quae sequuntur, vtq. vitae nouitatem & eius stu-
 dium nobis persuadeat, antithesi eleganti docet, quae olim nostra conditio fuerit, cum peccato adhuc sub lege pec-
 cati. deuincti essemus, & qualis nunc ea sit libertas, in quam per Christum asserti sumus, sicq. à contrario
 ostendit, quae & qualia nunc nostra opera aut studia esse debeant. De priori conditione sic scribit:
 Cum essemus in carne, affectiones peccatorum, per Legem existentes, vigeant in membris nostris ad
 fructum ferendum morti. In carne esse dicuntur, qui nondum renati in Christo, naturae vitiatæ sen-
 sibus atq. ratione duci solent, quem alibi hominem *ψυχὸν*, id est, animalem vocat. *ἡ φύσις* autem
 fuerunt. Et hos per Legem existere dicit, non quod Lex horum causa sit efficiens (hec enim per se
 sancta & bona est) sed quod ea sit nostrae naturae vitiositas, vt Legis praeceptis irritata in vetitum
 nitatur, eoq. ardentius illicita cupiat, quò magis sese coerceri sentit. Cuius improbitatis & contuma-
 ciae exempla adhuc videmus in hominibus carnalibus, imò in nobis ipsis frequenter experimur no-
 uas rerum illicitarum cupiditates excitari, quando Legis praecepta proponuntur. Legi ergo hoc per
 accidens tribuitur, quod propriè nostro vitio fit, qui ex eo peccatorum irritamenta concipimus, quod
 prauis affectibus coercendis seruire debebat. Ideo discretè hoc tunc factum fuisse dicit, cum in carne es-
 semus. Ita enim culpam omnem in carnem, id est, in naturam vitiosam transfert, in qua (ceu in ma-

Conditio prior
sub lege pec-
cati.

teria omnium corruptissima) non alius Legis effectus esse potuerit. Morti autem nos fructum tulisse ait, eò quòd illa peccati stipendium est, ut nuper diximus. Est ergo huius prioris membri sensus, Nos priusquam renati fuimus in Christo, totos quanti quanti sumus, peccato fuisse obnoxios, quòd in omnibus facultatibus nostris, tam corporis quàm animi, sese efficaciter exeruit, & adeò non potuit per Legem coërceri, ut potius per hanc irritatum nouas vires conceperit, & ea in nobis egerit, quæ mortem æternam merentur. Ita verò non solum deploratam illam conditionem, in qua prius decessi fuimus, nobis ob oculos statuit, ut ab ea abhorre discamus: verumetiam obiter monet, nos frustra ex Lege iustitiam & vitam sperare, cum illa ex innato nobis vitio ad iniustitiam & interitum nostrum turpiter abutamur.

Conditio poste-
rior hominis
sub Christo.

Istis verò alterius vel nouæ conditionis descriptionem eiusmodi subiicit: Nunc autem liberi sumus à Lege, mortuo eo in quo detinebamur, ut seruiamus in nouitate Spiritus, non in vetustate literæ. Liberos nos dicit à Lege, nimirum quoad maledictionem, ut supra diximus. Causam verò indicat, quòd mortuus sit maritus ille prior, peccatum scilicet, cuius reatu detinebamur. Hoc enim sublato, nihil reliquum fuit, cuius nomine Lex nos accusare aut damnare posset. Veriusq; autem membrum hac summa est: Si cum in carne & sub iniquo peccati dominio essemus, illius cupiditatibus morrem gessimus, & ex illo procreauimus infelicem omnis generis vitiorum sobolem, quæ nobis exitum atq; mortis æternæ causa fuit: æquum fuerit, ut postquam peccatum in nobis extinctum est, nosq; eius vinculis & reatu soluti sumus, porro seruiamus in Spiritus nouitate, non in vetustate literæ, atq; ea adamus opera, quæ & Deo probentur, & nobis ad vitam assequendam adiumento sint. Disputant hic multi de Spiritu & litera, & quàmuis multa non malè dixerint, ea tamen ad Pauli institutum nihil faciunt, qui non tam de scripturis, quàm de homine loquitur, cuius institutioni scripturæ omnes seruiunt. Litera enim vocabulo veterem hominem denotat, & externam Legis institutionem. Vetustatem verò illi tribuit, quia institutio hæc hominem nequaquam innouare potest, vtrumq; effectus vitiosos suis comminationibus coërcet, deq; Dei voluntate admoneat. Spiritus verò nouitatem dicit nouum hominem, iam in Christo renatum, qui nouis motibus per Spiritum excitatus regitur, ut iam non ipse homo viuatur, sed in illo viuatur Christus, sicuti de semetipso Paulus in epistola ad Galat. scribit. Quia enim Spiritus hic ipsam quoq; concupiscentiam frangat, verè nouus homo fit, quicquid ab illo regitur. Ita verò rursus à nimia Legis admiratione Iudeos reuocat Paulus, & hanc ad vitam nobis inutilem esse docet, nisi Christi Spiritus accedat, qui animos nostros innouet, ut voluntarium obsequium Deo præstemus. Et rursus prudenter cauet, ne cui licentiæ & impunitatis occasionem præbuisse videatur. Dum enim seruiendi verbo vititur, non obscure nouum quoque hominem quem iam à Lege liberum dixerat, obedientiam Deo debere docet, cuius hic nobis finis propositus esse debet, ut omnia ad Dei gloriam fiant. Imprimis autem hic meminerimus, suspectum nobis esse debere, quicquid carnis ratio & affectus nobis suggerunt, Ut enim illa non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei, ita hi ad malum procliuēs & immanissimorum scelerum nobis causa sunt, si ipsis habenas laxemus. Agnoscamus ergo ingens illud Dei beneficium, qui ex peccati, seu mariti improbi & iniquissimi tyrannide nos asseruit, & proinde deposito prorsus veteri homine, nouo marito locum demus, qui ex Spiritus virtute in nobis fructus vitales & vita dignos procreet ad gloriam Iesu Christi Domini nostri: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

H O M I L I A XXXV.

Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognoui nisi per Legem. Nam etiam concupiscentiam non nossem, nisi Lex dixisset, Non concupisces. Sed peccatum occasione sumpta per illud mandatum genuit in me omnem concupiscentiam. Nam absq; Lege peccatum est mortuum. Ego quoq; uiuus eram sine Lege quondam, adueniente autem illo mandato, peccatum reuixit, ego autem mortuus sum: & repertum est illud mandatum, quod institutum erat ad uitam, mihi cedere ad mortem. Nam peccatum occasione sumpta per illud

Illud mandatum seduxit me, & per illud occidit: Itaq; lex ipsa quidem sancta, & mandatum illud sanctum, ac iustum, & bonum.

Quemadmodum temporibus Apostolorum homines carni & mundo dediti sub fidei prae-textu peccandi licentiam captabant: Ita qui operum suorum iustitiae & meritis fidebant, doctrinam illorum calumniabantur, quasi ea cum lege per Moysen lata pugnaret, imò hanc non sine contumelia abijceret atq; conculcaret. Erant inter hos praecipui Iudaei, quos Christo quoq; idem crimen obieciisse scimus: praeter alijs autem illi Paulo infensi erant, eò quòd salutis doctrinam gentibus praedicaret, & incircumcisos etiam in ecclesia societatem admitteret. Vt ergo Christus saepe testatur, se non esse Moysis aduersarium, nec venisse ut legem aboleat, sed impleat: Ita Paulus quoq; in praesenti se excusat, quòd legem neq; conculcet neq; ceu inutilem abijciat, etsi hominem per illius opera iustificari neget. Nec enim illam in hunc finem datam esse, sed in eum potius, ut peccati convictos ad Iesum Christum deducat. Ea autem occasione legem magnifice commendat, & de vero illius usu evidenter diffinit. Nos singula suo loco & ordine considerabimus.

Initio summam doctrinae suae proponit per στασις, quo aduersarios inducit, qui doctrinam ipsius calumniabantur, & ex ea perperam colligebant, quod ipse nunquam docuerat. Est hoc proprium hostibus Evangelij, ut hodie passim experimur. Si enim docemus, unum esse Mediatorem inter Deum & homines, Iesum Christum scilicet: mox clamant aduersarii, nos in virginem Deiparam & Diuos coelites contumeliosos esse, & suum illis honorem negare. Causa huius paralogismi est, vana de Diuis persuasio, quam iam pridem ex suo cerebro finxerunt, quasi nullus illis honor reliquus sit, si mediatores & aduocati apud Deum esse negentur. Ad eundem planè modum Iudaei quoq; olim falsi sunt, quoad legem & eius opera. Quia enim sibi ipsis persuaserant, nos ex legis operibus iustificari, hanc extrema ignominia affici putabant, si quis illud negaret: quasi verò nullus alius legis usus esset, quàm iustificare. Itaq; cum nuper dixisset Apostolus, affectiones peccatorum per legem existere & in membris nostris vigere, illico exclamabant illi? Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Id est, num lex eiusmodi doctrina est, quae peccatum in nobis generet, & cui omnis peccatorum nostrorum culpa debeat imputari? Similis planè est hodie illorum obiectio, qui Evangelio bona opera damnari & peccandi impunitatem doceri clamant, quando homines à suorum operum meritis ad solius Christi meritum remitti audiunt. Quid verò suis illis Paulus respondet? Primò non sine animi indignantis significatione ait, Absit. Ita nimirum docens, hanc illorum conclusionem Christianis auribus indignissimam, & ab Evangelij doctrina alienissimam esse. Deinde verò argumento à contrarijs sumpto hoc ipsum probat. Imò (inquit) peccatū non cognoui, nisi per legem. Quasi diceret: Tam abest, ut lex peccati causa efficiens censeretur, ut nō aliud peccato magis inimicū & aduersum censeretur possit. Hoc enim illa accusat, & nobis prius incognitas illius insidias detegit. Est ergo doctrina apostolica, quae hoc loco traditur, summa, lege peccatū manifestari & detegi, ideoq; non esse eius causam efficientem.

Porro ut rectius ista intelligantur, videndum erit, de qua lege loquatur Apostolus, & quid ea sit. Sunt enim qui de lege naturae hic agi existimant. Alij solas ceremoniales perstringi sentiunt. Sed utrosque totus verborum contextus confutat, & imprimis illud, quòd exempli loco praecipuum de concupiscentia vitanda adducitur. Differit ergo de lege morali, cuius summa in Decalogo continetur. Est autem lex diuina voluntatis declaratio, docens, quid fieri quid vitari debeat, ut rectè & beatè viuamus. Vbi obseruari debet Dei bonitas, qui miseris mortalibus & communionem sua indignis voluntatem suam manifestare dignatus est. Simul autem officij hoc ipsum nos admonet, ne impostores audiamus, qui voluntatis diuinae cognitionem aliunde petere docent, quàm ex lege, quam Deus ipse tulit. Quoad verò humanae salutis & vitae aeternae negotium, habet quidem lex promissiones amplissimas, sed quas ea conditione promissiones illae nobis nostro vitio irritae & inutiles fiunt. Neque tamen ex eo sequitur, quòd vel lex ipsa inutilis sit, vel quòd Deus nos malignè lactet aut ludat inanibus promissis, ut hodie vociferantur, qui liberi arbitrij vires & nostrorum operum merita defendunt. Nam ut hoc loco & multis alijs scriptura docet, alius legis usus est, qui ad hunc promissae vitae & beatitudinis

Lex non est causa efficiens peccati.

De morali lege loquitur Paulus.

finem alia via compendiosiori, quàm per operum & nostræ iustitiæ meritum deducit. Peccata enim detegit & accusat, nec modò crassiora illa, quæ vulgò pro peccatis habentur, sed carni & membris nostris inhaerentem prauitatem in lucem protrahit, & ita docet salutem alibi quàm in nobis & nostris operibus quæri debere: nimirum in Christo Iesu, quem huius Mediatorem nobis æterno suo decreto constituit Deus. Et hæc causa est, ob quam Paulus ad Galat. scribens legem pedagogum esse ait, qui nos ad Christum deducat. Adhæc, quæ nam verè bona opera sint lex docet, & certam illorum regulam præscribit, ne hanc ex nobis ipsis constituentes, bonorum operum loco habeamus ea, quæ cum Dei voluntate minimè conueniunt, & proinde mala sunt.

Paulus sub suo exemplo de lege differit.

Legis doctrina necessaria est.

Ceterum apostolus in præsentī de primo solum usu legis differit, & hunc rationibus multis confirmat, quas omnes in propria personæ exemplo proponit, ut ostendat se nihil tradere, cuius non evidens experimentum in semetipso inuenerit, quodq; similiter inuenturi sint, quicumq; in semetipso penitus descendunt. Ita autem suo exemplo simul omnes homines excitat, ut seipsos diligenter excutiant atq; examinent, ut hæc salutis principia possint cognoscere. Quod quàm sit necessarium, hodie experimur. Si enim in semetipso descenderent aduersarij nostri, quibus cum nobis de fidei doctrina & religionis est, & naturam suam vnà cum facultatibus suis omnibus tam externis quàm internis, & quæ ex his promanant actiones, ad legis diuinæ regulam examinarent, mox se miseros, iniustos & ad nullum opus bonum idoneos esse sentirent, & ita omnis de humana iustitia & operum nostrorum meritis controuersia sopiretur. Hæc igitur causa est, quod Deus legem siue voluntatem suam iam inde ab exordio mundi multiuariam manifestauit. Primò enim cordibus hominum notitias quasdam de rebus faciendis & fugiendis insculpsit, quas philosophi legem naturæ dixerunt. Cuius luce gentes quoq; illuminatæ peccata sua aliquo modo agnouerunt, & ea cognitione excitatæ iram Dei sacrificijs placare studuerunt. At quia ista notitia per carnis figmenta & superstitiones subinde magis atq; magis obscurabantur, Deus patres, quos in eum finem sibi delegerat, nouis reuelationibus instituit, & iisdem promissiones de Christo itidem inculcauit, ut salutis uiam rectâ tenere possent. Postea cum ex his progenita Israelitarum siue Iudeorum gens in Ægypto multis modis corrupta, tantum non omnem diuinæ voluntatis & promissionum salutis cognitionem amisisset, illis inde eductis, legem suam certis capitibus comprehensam scriptis mandauit, & summam quidem illius ipse tabulis duabus lapideis insculpsit, eiusdem verò sensum Mosi prolixè exposuit, qui etiam ipse ex peculiari mandato Dei illum certis libris complexus est, ne diuinæ voluntatis cognitio tam facile, ut prius in naturæ lege acciderat, obliterari & amitti posset. Secuti sunt posteris temporibus Prophetae, quos à Deo excitatos legis interpretes fuisse, illorum sermones testantur: quando nimirum sacerdotes in suo officio cessabant, ex quorum ore legis doctrina peti debuisset, ut Malach. cap. 2. scribitur. Tandem cum illam scribæ & pharisæi infinitis traditionibus quasi obruissent, Christus verum illius sensum exposuit: & dum idem ille primum euangelicæ prædicationis caput constituit, penitentiam non obscure admonuit, veram de lege doctrinam in ecclesia perpetuò retineri debere. Non temere ergo fieri putemus, quod tam multa de hac Paulus in epistolis suis disputat. Quia enim tam lex quàm Euangelium authorem habent Deum, diligenti vtriusq; cognitione opus est, ne vel Deum inter se pugnantia tradidisse, vel (quod olim Manichæis accidit) legem & totum testamentum veteris ad nescio quem alium authorem referamus. Ideo nihil præter officium faciunt, qui hodie etiam ex lege peccata accusant, & veteris testamenti libros ecclesiæ interpretantur, ut totius scripturæ consensus nobis euidentius pateat. His præmissis ad Paulum redeamus, qui quod paucis dixerat, nunc alitè gentius exponit.

Cōcupiscentiæ peccatum per legem arguitur

Et primò quidem suum (ut diximus) exemplum adducens sic ait: Nam etiam concupiscentiam non nossem, nisi lex dixisset, Non concupisces. Vbi ante omnia tenendum est, Apostolum de concupiscentia simpliciter loqui, qualis in seipsa est, etiamsi non accedat animi consensus. Huius autem meminit, ut quem pleriq; nesciunt, fontem omnis peccati ostendat, concupiscentiam nimirum, in qua natiua & hereditaria prauitas sibi sedem suam delegit, ut inde totum hominem & omnes eius actiones inficiat. Itaq; hoc vult dicere Paulus: Nunquam sanè sciuissem, motus illos cupiditatum, qui nobis ex natura corrupta insunt, peccatum & pœna dignos esse, nisi eos in lege prohibitos esse intellexissem. Quod autem de semetipso fatetur Apostolus, hoc in omnibus hominibus verissimum esse deprehendimus.

deprehenditur. Intellexerunt quidem philosophi, motus istos vitiosos fieri, si animi consensus accedat. At qui ipsas cupiditates Deo displicere & supplicio dignas esse intellexerint, paucissimos inuenies. Imò reperti sunt Cynici, qui non istas modò, verum etiā ex his promanantes actiones excusarent, & partes corporis inhonestiores impudenter detegerent, hoc vno argumento contenti, quod nō minus naturale sit Veneri operā dare, quā dormire, edere, bibere, meiere, & quæ alia sunt huius generis. Et quod Terentianus ille senex dicebat, hoc multorū animis insidet etiam hodie, vt flagitiū esse negent, si homo adolescens scortetur: quasi verò libido non per se damnari debeat, sed propter etatē vel accusari vel excusari mereatur. Vnde colligimus hunc omnium scelerum fontem esse, si natiua prauitatem homines in semetipsis non agnoscant. Tunc enim peccati vis ignoratur, & securitas mentes occupat, quæ indulgentiæ quasi mater est. Ideo meminerimus in lege non externas modò actiones formari, sed ipsas mentes hominū requiri, vt nimirū totis animis ad ea feramur, quæ Deus præcipit: & rursus totis quoq; animis ab illis abhorreamus, quæcunq; ab illo prohibentur. Docet hoc ipse nō obscure, quando vt ipsum ex toto corde & ex tota anima & omnibus viribus diligamus iubet: & nunc similiter concupiscentiā quoq; prohibet. Quid enim præceptis hisce duobus aliud vult, quā nos totos sibi vendicare, vt non modò exteriores sensus ad ipsius obsequiū paratos habeamus, verum etiā cupiditates restinguamus, & ne velimus quidē aut cogitemus quod illi displicet. Hoc qui probè expendunt, mox intelligunt, quā nihil in se habeant, quo apud Deum gloriari possint, & quā vana sit omnis nostræ iustitiæ fiducia.

Sed aliud addit Paulus, quo naturæ nostræ prauitas magis elucescit, quando eam non modò lege detegi, sed inde occasione sumpta etiam augeri ait. Peccatum (inquit) occasione sumpta per illud mandatum genuit in me omnē concupiscentiam. Peccati nomine innatā nobis & hereditariā vitiositatem intelligi, iam sepe diximus. Hæc (inquit) occasione sumpta per illud mandatum, Non concupisces, genuit in me omnem concupiscentiā, id est, omnis generis cupiditates & quæ ex his sequuntur scelera, quæ vulgò peccata actualia dicunt. Etsi verò hoc legis occasione factū dicat, cautè tamen & circumspiciendum culpā omnem in peccatum originale transfert, ne legem accusare & hanc scelerū causam dicere putetur. Quod non obseruarunt Manichæi, quando hoc loco abusi sunt, vt legē per se malam, & à Deo malo atq; humani generis inimico latam esse probaret. Quod igitur Paulus dicit, hoc naturæ nostræ vitio fit, non legis, quā sanctam, iustam & bonā esse postea testabitur. Ea enim contrariorum natura est, vt ad depellendā vim aduersarij magis accendantur, quando se ab illo vrgeri sentiunt. Exempla huius in rerum natura passim occurrūt. Sic in media aëris regione per contrarietatem id est, circumstantiam contrariam caloris frigus magis intenditur, vt & nubes & ex nubibus grandines procreet. Fit hoc ipsum in hominū animis, quibus innata prauitas insidet. Quò magis enim præceptis sanctis atq; salutaribus vrgemur, eò magis cupiditates prauæ accendantur, & plerunq; nobis placere & arridere incipit, quod minus licere audimus. Quam naturæ corruptionem Poëta non ineleganti versu notauit: Nitimur in vetitū semper, cupimusq; negata. Extant huius exempla non in reprobis modò, quales olim Cainum, Saulem, Iudam & eos fuisse legimus, qui prophetarū & apostolorum sermonibus sese impiè opposuerunt: sed electi quoq; contumaciæ huius stimulos non rarò sentiunt, vt paulo post proprio exemplo Paulus docebit. Imò in pueris vitium hoc frequens & vulgare est, qui ferè ex eo laudem venantur, quòd ea facere ausint, quæ à parentibus aut magistris suis prohibita esse sciunt. Fatetur hoc de semetipso D. Augustinus, quando se aliquando cum coetaneis suis vicini hortum nocte ingressum & pira suffuratum esse scribit, quæ neq; forma neq; sapore cōmendabantur, cum ipse domi melioribus abundaret, & proinde non illis, sed furto se delectatum dicit. Idem in ludis puerilibus se fraudulentas victorias auidè quæsiuisse fatetur, & in dolo deprehensum scire potius quā cedere maluisse. Et ibidem nō sine magni doloris significatione exclamat: Ista ne est innocentia puerilis? Discimus igitur hoc loco, quales facti simus ex primi parentis transgressione, & quā ignorantes sint mysteriorū salutis, quicunq; suis viribus aut meritis aliquid tribuunt. Oremus potius inde sinenter, vt Deus cor nouū & mundum in nobis creet, voluntatē nostram corrigit, & motus in nobis sanctiores excitet. Deinde assuesciamus nos ad credendum verbo Dei, neq; temere in dubium vocemus, quæ in scripturis proponuntur. Hic enim omnis inobedientiæ & transgressionum fons est, quòd de Dei præceptis pleriq; dubitant, & quæ his adiunctæ sunt minas atq; promissiones per diffidentiam, & sepe nimis scurriliter eludunt.

Concupiscentia
legis occasione
augetur.

Lib. confess. 2.
cap. 4. Item
lib. 1. cap. 19.

Quod de concupiscentia dixit, ad alia quoque peccata extendit.

Ordo et progressus peccati

Lex per se sancta & bona.

Ceterum quod de concupiscentia & eius praecepto dixerat, nunc ad omnia alia peccata Paulus extendit. Peccatum (inquit) sine lege esset mortuum. Ita verò vocat peccatum, quod nondum à nobis agnoscitur, neque irritatum adhuc afluat & furit, ut modò diximus. Et hoc rursus suo exemplo probat, dicens: Ego enim viuus eram sine lege quondam, id est, videbar mihi viuere, & salutis ignorans eram securus; quando nimirum Pharisaorum traditionibus excacatus, verum legis sensum ignorabam, & ideo innocentiae & propriae iustitiae fiducia fretus, Dei iudicium securè contemnebam. Adveniente autem illo mandato, id est, ubi mandari illius de concupiscentia germanus sensus mihi prius affulsit, & ex illo de reliquis etiam omnibus rectius iudicare cœpi, mox peccatum reuixit: ego autem mortuus sum, id est, tunc peccatum, quod prius latebat & nullum videbatur, quasi ex sepulchri latebris exiliens, conscientiam meam pungere & infestare cœpit, & ego de illo conuictus toto animo concidi, quando scilicet me peccatorem & iræ Dei obnoxium vidi, qui prius mihi iustitiam pollicebamur, & ex ea mihi vitam æternam pollicebar. Sic ergo factum est, ut mandatum, quod institutum erat ad vitam, ut scilicet vitæ consequendæ rationem monstraret, ad quæ huiusmodi rem, Iesum Christum, deduceret, mihi propriae iustitiae fiducia inflato cesserit ad mortem. Peccatum enim siue innata mihi naturæ prauitas occasione sumpta per mandatum seduxit me, & ita occidit, id est, reatu inuoluit, quem mors secuta est. Istis autem verbis Paulus pulchrè describit, quo ordine peccatum in quouis homine progrediatur. Primò decipit nos innata corruptio ex ipsa lege occasione arripiens, id quæ bifariam facit. Aut enim iustitiae propriae fiducia inebriat, dum falso legis sensum decipit, ut nos iustos putemus, etiamsi peccatis vndiq; simus circumsepti: quod Paulo cum reliquis Pharisaïs olim accidisse scimus, & hodie omnibus videmus accidere, qui horum exemplum secuti operum suorum iustitia apud Deum gloriantur: Aut peccata nobis falsa specie commendat, & legem minas eludit, ne Deum tam seuerum scelerum vindicem siue ultorem esse putemus, qualem nobis scriptura depingunt. Sic Satan olim ex Dei mandato occasione sumpta Euam seduxit. Et hodie nobis vulgariùs est, siue proprias animi suggestiones, siue eorum sermones atq; rationes audiamus, quibus ceu organis & instrumentis Satan in nobis seducendis utitur. Et hoc illud est, quòd David dicit, scelus impio blandiri, aut hunc sibi ipsi delicias facere, donec iniquitas eius ad summum perueniat. Psalm. 36. Quàm primùm enim fallaces istæ rationes peccatricis naturæ admittuntur, generis scelera sequi solent: eò quòd caro quasi sublato frano præcepto post cupiditatem illecebras vitæ & sibi quidvis licere arbitratur. Sequitur tandem mors, quam peccati stipendium esse, iam non semel audiui. Et isto quidem ordine apud reprobos & huius seculi filios peccatum progreditur, quando principiis non obstant, sed ipsi quoque nouas subinde scelerum occasiones captant. Alia autem est illorum ratio, qui Lege rectius & salubrius viuunt, quemadmodum Pauli exemplo docemur. Viuunt hi quoque interdum securi, & de suæ vitæ innocentia sibi ipsis multa pollicentur. At quando ad legis speculum accedunt, seq; ipsos & vitam suam in illo propius & diligentius contemplantur, tunc intra animos suos conuicti tantum non moriuntur, cum nullam in semetipsis spem vitæ inueniant. Id verò illis ad vitam cedit: quia in istis conscientiae angustiis ad verbi Dei lucem respiciunt, in qua Christus sese offert, quem sibi satisfactionem & iustitiam factum esse audiunt. Quod ipsum David quoque suo exemplo docet in Psalm. 32. Discant ergo exempla ista imitari, quotquot legis cognitionem sibi salutarem esse cupiunt. Qui enim vel securi in sceleribus pergunt, vel pharisaica suorum operum fiducia efferuntur, ij tandem misere pereunt, quando sibi ipsis viuere videntur.

Porro ex ijs, quæ hucusq; dicta sunt, tandem pro lege concludit Apostolus his verbis: Itaq; lex ipsa quidem sancta, & mandatum illud sanctum, ac iustum, & bonum. Legem cum mandato coniungit, ut simul omnia complectatur, quæ in illa traduntur. Sanctam verò dicit, ut reuerentia & obseruatione dignam esse ostendat, & sensus conclusionis istius est, minimè audiendos esse eos, qui se ipsi legem calumniantur, vel apostolos aliquid contra illam contumeliosius docere aiunt: Quia enim lex per se sancta, iusta & bona sit, nihil in illa prophanum, iniustum aut malum præcipi: neq; aliquid bonius ex ea prouenire, nisi quatenus nos illa nostro vitio abutimur. Sunt hac per se clara, neq; Epicuri expositione opus habent. Discamus nos in legis consideratione rectè versari, ne vel eam Epicuri impietate improbè contemnamus, vel pharisaica nostrorum operum fiducia inflati aduersus Dei iustitiam efferamur. Agnoscamus potius prauitatem nostram, & huius conuicti non desperemus.

ad Christum Iesum confugiamus, qui nobis à Deo patre satisfactio, iustitia, sanctificatio & redemptio factus est. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

H O M I L I A XXXVI.

Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Imò peccatum: cum ut appareret peccatum, mihi per id quod bonum est gigneret mortem: ut fieret summè peccans peccatum per illud mandatum. Scimus enim quòd Lex spiritalis est, ego autem carnalis sum, uenditus sub peccatum. Quod enim perpetro, non agnosco: non enim quod uolo, hoc ago: sed quod odi, hoc facio. Si uerò quod nolo hoc facio, consentio Legi quòd bona sit. Nunc uerò non amplius ego id perpetro, sed peccatum quod in me habitat.

Dixit nuper Paulus aduersariorum calumniam, qui ipsum legis inimicum & in hanc contumeliosum esse dicebant, quasi eam peccati & scelerum causam esse doceret. *V*sus autem est translatione criminis, & per legem quidem homines ad peccandū irritari dixit, id uerò non legis, sed corruptæ naturæ nostræ vitio fieri demonstrauit, quæ in uetitum nitens eo abutatur, quod per se san-ctum & bonum est. At non contenti illa priori calumnia aduersarij, alteram quoq; intentabant, quòd nimirum legem non peccati modò, verum etiā mortis & interitus causam faceret. Ad quam diluendam nunc accedit, & eadem hic quoq; ratione utitur. Nam lege quidem mortis & damnationis sententiam denuntiari fatetur, illius uerò causam siue materiam non in lege esse, sed ex nobis promanare, quorum tanta sit corruptio, ut rem sanctissimam & saluberrimam nobis exitialem & mortiferam faciat. *E*ss autem in tota hac ratione obseruatu dignissima Pauli diligentia, quæ tam anxie & solite cauet, ne peccati & perditionis nostræ causa vel in ipsum Deum, vel in aliquod eius institutum transferatur. *E*ss enim hoc proprium homini, ut sua scelera per translationem in alios reijciat, & ne Deo quidem parcat, si nemo alius occurrat. Exemplum eius rei in primis parentibus habemus. Adamus enim interrogatus à Deo, cur ex arbore uetita comedisset, non simpliciter peccatum agnoscit & fatetur, sed, Mulier (inquit) quam dedisti mihi, dedit mihi & comedi. Quibus uerbis non tam mulierem quàm Deum accusat, qui hanc ipsi dederit. Mulier autem culpam in serpen-tem transfert. Quod autem illi fecerunt, hodie passim fit, adeò, ut pueros quoq; & rerum omnium aliàs imperitos hinc astutissimos esse videamus. *E*ss autem hoc malum grauius multò quàm putetur. Nec enim Deus modò accusatur, quod sine manifesta impietate fieri non potest, sed inter-rim augetur quoque hominum contumacia & securitas, & iisdem uia ad pœnitentiam præstruitur, quò minus cum Deo in gratiam redeant. Discant ergo singuli, se peccatores & modis omnibus corruptos esse, qui ex semetipsis nihil aliud possint quàm peccare. *E* contra Deum agnos-cant iustum & sanctum esse, cui (ut Psalm. 5. dicitur) non possit placere impietas. Et inde cum propheta concludant, salutem ex Deo, perditionem uerò ex nobis esse, qui mandatis illius sanctis-simis non obtemperamus. *I*sta consideratio faciet, ut & nobis ipsis displiceamus, & amore Dei accedamus, qui obedientiæ & veræ pietatis fons est uberrimus. Sed ad huius loci tractationem rum omnium hic nobis usus esse debet, ut nostræ prauitatis & miseriæ agnitione excitati, eò arden-terius ad Christum contendamus, qui nobis remedium & salutem attulit.

Paulus peccati
& perditionis
nostræ causas
à Deo procul
remouet.

Orditur autem pro suo more ab aduersariorum calumnia, & ipse sibi obijcit, quod illi ex ante-
dictis perperam colligebant: ita nimirum cauens, ne quid dissimulare videatur. Dixerat autem
nuper: Peccatum occasione sumpta per illud mandatum seduxit me, & per illud occidit. Et mox
disputationem ad hunc modum concluderat: Itaque lex ipsa quidem sancta, & mandatum illud
sanctum, ac iustum & bonum. Ex his nunc format aduersarij objectionem: Ergo quod bonum est,
mihi factum est mors? Ita uerò euincere conabantur aduersarij, Paulum à seipso dissidere, & ea tra-
dere, quæ nullo modo inter se conciliari possint. Sed mox illis grauius respondet, Absit. Imò peccatum,

Lex proprie
non est causa
mortis.

Quomodo lex
peccatum auge
re & mortem
afferre dicatur.

scilicet mihi factum est mors, id est, mortiferum, siue mortis causa. Quasi diceret: Cum lex per se bona & sancta sit, eadem mortis aut perditionis causa dici non potest: sed hæc in peccato hæret, neque alia illius causa fingi debet. Quia tamen mandatum illud ad mortem sibi cecidisse dixerat, exponit iam, quomodo hoc debeat intelligi, & ita quis in tota hac causa legis verus & germanus usus sit, doceat. Nam peccatum sibi mortiferum factum esse ait, cum ut appareret peccatum, sibi per id quod bonum est, mortem genuerit, ut fieret summe peccans peccatum per illud mandatum. Quorum verborum hic sensus est, legem ideo inductam fuisse, ut peccati atrocitatem proderet, & illud summe & immaniter peccans, id est, extreme noxium & pestiferum esse demonstraret, cum eo etiam ad mortem & exitium abutatur, quod Deus ut nobis viuificum & salutiferum esset, instituit. Ut enim deploratum planè morbum esse oportet, qui remedijs exarcebatur & augetur: ita natura nostra prauitatem summam & desperatam esse patet ex eo, quod diuinæ legis cancellis non modò coerceri nequit, sed per hanc quasi irritata in maiorem licentiam erumpit. Ut verò hæc corruptio argueretur, omnino necesse fuit, quia eam pauci aliàs agnoscunt, & proinde à peccato etiam (cuius tanta vis est) minus abhorrent. Dicitur ergo lex peccatum gignere & augere, dicitur item mortem asferre, non quòd tale quid suapte natura faciat, sed quòd latentem in nobis & prius ignotam naturæ vitiositatem in lucem protrahit, & nos mortem æternam meruisse docet. Exemplo res clarior fiet, quo etiam alij in huius questionis expositione vsi sunt. Finge in tenebris sedentes aliquos admodum deformes aut fuligine denigratos, quorum nemo vel seipsum vel socios videre & agnoscere possit. Videbuntur hi sibi ipsi egregiè formosi, & de eo fortassis sermones inter se conferent. At si quis subito aperta fenestra a lumen admittat, & simul singulis speculū admoueat, mox quales sint videbunt. Diceret is deformes fecisti, quia turpitudinem eorum, quæ prius latebat, manifestam fecit, cuius causa tamen ipsi nullo iure imputari potest. Eadem ratio fuerit, si quis personato laruam detrahat, aut meretrici fucum abstergat, ut rugæ & reliqua faciei vitia cernantur, quæ prius nemo obseruabat. Decet tamen in exemplis istis illud, quod ad peccati vim declarandam maxime facit. Lex enim (ut modò diximus) non arguit modò & patefacit prauitatem nostram, sed eadem per illam exacerbat, ut sese eò magis prodant, quò magis aduersus legem pugnat, & eius iugum reijcit. Nobis autem horum omnium usus esto, ut membris nostris insitum peccatum detestemur, neque admittamus facile eius suggestiones: ut vires recipiat, quas suo merito illi Christus eripuit, & ea ratione in seruitutem illam miseriam retrahamur, de qua iam antea non semel diximus. Debent huc referri admonitiones, quas postea scripturæ proponunt: & imprimis quòd de spiritu sancto habetur, quem nobis Christus aduocatum promittit. Nam officio suo ille fungi non poterit, nisi nos magisterio eius subijciamus, & in scripturis atque in cordibus nostris loquenti obtemperemus.

Lex spiritualis,
homo carnalis
est.

Caterum quod dixit, collatione probat atque confirmat. Confert enim inter se legem & hominis naturam, qualis in semetipsa est priusquam in Christo renascamur, & sic ait: Scimus enim, quod lex spiritualis est, ego autem carnalis sum, venditus sub peccatum. Quidam legem spirituales dicunt, quia non excogitata est ab hominibus, qui carnis & mundi rationes securi sunt (quales sunt leges Minoris, Solonis, Lycurgi, Draconis, & similia) sed ab ipso Deo promulgata, & per Moysen atque prophetas illustrata, qui omnes ex spiritu sancti suggestionem locuti sunt & scripserunt. Et rectè quidem isti sentiunt, quoad legis authorem. Sed quia hic nulla fuit de legis authore controuersia, prior est eorum sententia, qui spirituales dici aiunt, quòd non versetur circa externas actiones modò hominis, sed in ipsas hominum mentes penetret, & hoc requirat, ut totis animis Deo consecrati, vitam verè spirituales, id est, sanctam & cælestem degamus. Simul tamè ex spiritu naturæ & effectu Apostolus argumentari videtur, ad hunc modum: Spiritus proprium est viuificare: lex est spiritualis. Ergo lex, quoad propriam naturam, non occidit, sed viuificat. Maior communis experientia probatur. Quoad enim spiritus in animante aliquo durat, illud viuic: spiritu autem sublato vel extincto, mox ipsum quoque moritur. Quòd si interroges, Vnde ergo mors? Responderet Apostolus: Ego autem carnalis sum, venditus sub peccatum. Carnis nomine corruptam hominis naturam & omnes facultates naturales, adeoque hominem totum, qualis ex semetipso est nascitur: ad illud mirum alludens, quod Deus olim dixit: Non contendet spiritus meus cum homine perpetuò, eò quod caro est. Scimus autem vires & facultates hominis corruptissimas esse, & proinde legem neminem mortalium

mortalium posse satisfacere. At quia legis transgressio mortem meretur, hac natura nostra vitiose & ex hac manantibus pessimis effectis debet accepta ferri, non autem legi, quæ per se sancta & bona est. Sed ut manifestius fiat, quæ sit hominum carnalium conditio, se sub peccatum venditum dicit. Carnalium hominum conditio quæ? Similis locutio in historia Regum de Achabo habetur, cui Elias ait, quod seipsum vendiderit ad designandum malum in oculis Domini. Exprimitur sic servilis conditio eorum, qui sese peccato mancipant. Cæpit ea in Adamo, qui (ut Cap. 5. diximus) contra Dei præceptum ex fructu prohibito edens peccator factus est, & in ea conditione posteritatem suam omnem progeniuit. Nos autem hic observare debemus, homines peccati mancipia, & non sui iuris aut potestatis esse. Qui enim ære empti sunt, eius imperio subiiciuntur, qui illos sibi emit. Et quàm vehemens & strictum servitutis istius ius sit, mox videbunt qui semetipsos propius inspexerint. Nam ut aliàs ex D. Augustino annotavi- mus, non habet homo quo confugiat, neque de heri commutatione spes potest esse aliqua. Quid enim faciat, qui herum hunc in sinu, imò in corde & intimis visceribus circumgestat, quo nemo alius suis mancipijs imperiosius & violentius abutitur? At hæc meminisse oportet, nihil in ista servitute coactum esse. Sponte enim servimus, imò (ut de Achabo dictum est) ipsi nos in servitutem istam vendimus: & quia toti carnales sumus, aliter non possumus facere. Non habemus ergo, quod vel de Deo, vel de alijs conqueramur. In nobis ipsis enim omnis peccati culpa hæret, & (quod Comicus olim dicebat) nostra voluntate omnes cogimur. Quod observari debet aduersus eos, qui dum nostri arbitrij libertatem atq. vires ad bene agendum nullas esse docemus, sed diuina ope & spiritu nos excitari & confirmari oportere; inde colligunt, nos ad malum quoq. designandum non posse aliquid, & hæc quoque nos diuinitus cogi contendunt. Atqui prius illud verum est, quia toti carnales & corrupti sumus. Quoad verò malum & peccatum, nulla vi nobis opus est, cum ad hoc designandum nimis liberi, imò natura proclives simus, & malum faciendo delectemur. Faciunt autem ista mul- timariam ad nostram institutionem. Primò enim excitant nos, ut Deum assiduis precibus fatige- mus, ne nos in servitute ista tam misera & turpi perire sinat. Admonent deinde, ut suspecta habea- tur, qui sub heris iniquissimis seruire malunt, quàm concessio libertatis dono frui: quis non terq. qua- terq. stultos & mortaliū infelicissimos dicat eos, qui sua indulgentia peccati tyrannidem in mem-bris suis confirmant, cuius stipendium est mors cum summa infamia coniuncta? Præterea ad pa- tiam ista consideratio nos instruit, ne in aduersis contra Deum murmuremus, Quia enim ta- les sumus, nihil nobis præter meritum potest accidere: & siue fortunas simul omnes auferat Deus, siue coniugem aut charos liberos eripiat, siue morbis sædis & diuturnis excruciet, siue tempestati- bus, bellorum incursionibus, carcere, exilio, aut quacunque alia ratione nos mulcet, illius clemen- tiam atque bonitatem agnoscamus, qui cum nos totos quoad corpus & animam perdere posset, vir- tute eiusmodi ad poenitentiam castigat, ne cum mundo infelici æternum pereamus. Imò boni & fide- les medici instar peccantem materiam ex nobis aufert, ut nos mundi huius tædere incipiat, & ad celestem vitam libertatem totis animis aspiremus. Est hoc quoque ex beneficijs Iesu Christi non po- stemum, quod eam gratiam nobis meruit, ut nobis ad salutem adiumento sint, quæ noxia per se sunt, & impijs ad interitum atq. exitium cedunt.

At ne quis existimet, hoc quod Paulus dixit, in solis prophanis & reprobis locum habere, Nature vitiosi illud propius & euidentius sibi applicat, & ita docet, hanc naturæ vitiositatem in ijs etiam adhuc inueniri, qui iam in Christo renati & homines noui facti sunt. Nam ut aliàs diximus, inchoatur hic tantum hominis instauratio, ad perfectionem verò tunc demum veniet, quando mortale & cor- ruptibile hoc induerit immortalitatem & incorruptibilitatem, & caro cum suis desiderijs abolebitur, ut homo totus innouetur. Interea suam erga nos bonitatem atque clementiam in eo declarat Do- minus, quod nos pro renatis & plenè innouatis æstimat, quàmuis multum vitij adhuc in nobis reli- quum sit. Ita verò scribit Apostolus: Quod enim perpetro, non agnosco: non enim quod volo, hoc ago, sed quod odi, hoc facio. Si verò quod nolo hoc facio, consentio legi quod bona sit. Nunc verò non amplius ego id perpetro, sed peccatum quod in me habitat. Hæc autem tria inter se committit: Legem nimirum bona & sancta præcipientem, Hominem interiorem siue renatum, qui legem probat eaq.

delectatur, Naturam item corruptam seu hominem veterem, qui illi reluctatur. Et dum ostendit, mortem neq. ex lege originem duxisse, quæ bona & salutaria præcipit: neq. etiam ex homine, quatenus renatus & per fidem Christo insitus est: restat, quod ex innata nobis corruptione & peccato illa proveniat. Sed proderit singula verba propius inspicere. Primum, quod perperro (inquit) non agnosco, id est, non probō, neq. eo delector, cum malum & iniustum esse sciam. At hoc de homine habere, vel de seipso quatenus renatus est loquitur. Nequit enim certamen hoc in homine locum habere priusquam regeneretur: quia nisi renatus sit, sibiipsi displicere non potest. Mox verò causam sui illius dicti affert: Non enim quod volo, hoc ago: sed quod odi, hoc facio. Vbi rursus de voluntate iam reformata loquitur, quam spiritus sanctus mutavit, ut diuinæ conformis esse incipiat. Queritur autem, quod hæc non possit suum habere effectum, eo quod per vitiosam carnis naturam impediatur. Quo loco evidentissime patet, quam turpiter & misere seipsos fallant, qui arbitrij sui libertate superbunt. Quæ enim & qualis obsecro illa nostra libertas est, quando nos nostræ voluntati & cogitationibus non posse imperare Apostolus fatetur, quin ea faciamus quæ secundum internam hominem & meliorem nostri partem nolumus facere, & odio digna esse iudicamus? Ex his autem pro lege concludit: Si verò quod nolo hoc facio, consentio legi quod bona sit. Id est, cum sciam legi obtemperandum esse, interim præter animi voluntatem faciam quod huic contrarium est, utiq. ipse animus atq. conscientia mea legi testimonium fert, quod bona atq. salutifera sit. D. August. lib. 1. de nupt. & concupisc. locum hunc breviter & dilucide interpretans sic scribit: Si autem quod nolo (inquit) hoc facio, consentio legi quoniam bona est: quia hoc & illa non vult, quod & ego nolo. Non vult enim concupiscam, quæ dicit, Non concupisces: & ego nolo concupiscere. In hoc itaq. consentiunt voluntas legis & mea. Hæc August. Est hæc præclara legis & diuinæ voluntatis in hac reuelata commendatio. Quod enim de seipso Paulus loquitur, hoc in impijs etiam & prophanis aliquo modo locum habet. Nam quantumvis illi proteruiant & sacra omnia eludere conentur, tamē intra conscientias suas convicti, legem Dei bonam, salutarem & obsequio dignam coguntur agnoscere. Differunt autem impijs in eo, quod illam non amant, sed stimulis quidem conscientie punguntur, & diuini iudicij metu exagitantur, interim verò & legem oderunt, & Dei hostes manent, cuius imperium iniuri & cum fremitu sustinent. Cuius rei exempla tristissima in Caino, Saule, Iuda & similibus inveniuntur. Interim videmus, eam esse diuinæ legis aequitatem, ut communi tam piorum quam impiorum consensu probetur: & proinde plus quam impios esse, imò vna cum pietate sensum quoq. cōmunem eos exuisse, qui illam vel scelerum vel mortis causam esse clamant.

Anabaptiste.

At hic aliquis Paulo obijcere poterat: Cur ergo facis quod non vis? & vnde nam hoc procedit, quod te odisse testaris? Respondet ergo & ait: Nunc non amplius ego id perperro, sed peccatum quod in me habitat. Id est, non ego hoc facio, quatenus renatus & Christi membrum per fidem factus sum, sed innata mihi naturæ vitiositas hoc omne agit, dum spiritui reluctatur, & in me agit efficaciter, ad obsequia actionibus meis omnibus sese insinuat. Ita subinde duos quasi homines, vel duas potius naturas, in vna eademq. persona Paulus proponit, quarum hæc quidem ex Adamo in nos deriuata, diuinæ voluntati repugnat: illa verò per Christi spiritum instaurata, Deo seruire cupit, nosq. ad omne bonum impellit. Cæterum turpiter abusi sunt hoc loco Anabaptiste, ut se omnis peccati immunes esse probarent. Nam in manifestis quoq. & fædisimis flagitijs deprehensi, non se, sed carnem ista fecisse respondebant. At longè alia Apostoli mens est, qui non hominem, sed legem culpa liberare voluit. quia caro siue vetus homo propriissima nostri pars est, quæ etiam totum hominem, qualis sua natura est, comprehendit, nequaquam potest alienum ab homine opus dici, quodcunq. inde promanarit. Ipsi ergo nos facimus, quæcunq. aduersus Dei legem designantur. Aliena potius opera sunt, quæ bene fiunt, eo quod illa in nobis Dei spiritus operatur. Interim faciunt hæc ad principalem huius epistolæ scopum confirmandum. Docent enim, neminem ex suis operibus iustificari, aut per illa Deo placere posse. Primò enim nihil ex nobis ipsis boni habemus, cum ne ad cogitandum quidem sumus idonei. Deinde quæcunq. ex spiritus suggestionem & virtute secundum legis diuinæ scriptum facimus, eiusmodi sunt, ut propter concurrentem illis naturæ nostræ prauitatem atque defectum condonatione opus habeant. Quæ causa est, quod pij quoque Dei iudicium deprecantur, & iusti.

& iustitias suas sordidorum centonum instar esse clamant. Itaque omnium istorum hic nobis usus esse debet, ut Iesum Christum totis animis amplectamur, qui nobis iustitia factus est, & qui solus natus est, ut ad regnum Dei possidendum idonei efficiamur. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum, Amen.

H O M I L I A XXXVII.

Noui enim quod non habitat in me (id est, in carne mea) bonum, Siquidem uelle adest mihi, sed ut quod bonum est perficiam, non inuenio. Non enim facio bonum, quod uolo: sed malum quod nolo, hoc ago. Si uero quod nolo ego, hoc facio, non amplius ego id peccato, sed peccatum quod in me habitat. Comperio igitur legem, uolenti mihi facere bonum, quod mihi malum adiaceat. Delector enim Legge Dei, quoad interiorem hominem: sed uideo aliam legem in membris meis, rebellantem Legi mentis meae, & captiuum reddentem me legi peccati, quae est in membris meis. Miser ego homo, quis me eripiet ex isto corpore mortis? Gratias ago Deo per Iesum Christum. Itaque ipse ego mente quidem seruo Legi Dei, carne autem legi peccati.

Inter ea, quae in salutis negotio nobis impedimento sunt, non postremum locum habet nostri ipsius ignorantia. Cum enim naturae nostrae prauitatem & illius vim non agnoscimus, fit, ut aut securi in peccatis pergamus, aut nostrorum operum fiducia freti Christum nobis reddamus inutilem, in quo uero iustitia & salus habetur. Non temere ergo Paulus, cum in legis tractationem incidisset, in cuius obseruatione plerique Iudeorum salutis suae fiduciam collocabant, multis & diligenter de corrupta hominis natura disserit: utque eam nobis quasi ad oculum demonstret, semetipsum exempli loco proponit, quidquid ipse intra se patitur, docet. Vbi ante omnia probe obseruandum est contra Paulum haec omnia dicere, non autem (ut illi cauellantur) hominis prorsus carnalis & nondum renati personam suscepisse. Loquitur enim de pugna spiritus & carnis, vel hominis interioris & exterioris, se item ex lege Dei voluptatem capere ait, adhuc prauitatem suam agnoscit, & eius uinculis non sine sollicita & anxia animi ardentis conflictatione liberari cupit, adhuc gratias agit Deo ob exhibitum redemptionis beneficium, & illius Mediatoris Iesum Christum agnoscit, atque tandem concludit, se quoad mentem & hominem internum seruire legi Dei, quoad uero carnem & eius naturam, adhuc peccati lege teneri. Quae omnia in nondum renatis non possunt locum habere. Hi enim non luctantur cum carne & desiderijs eius, sed illi turpiter cedunt: non deletat quoque eos lex Dei, sed totis animis ab ea abhorrent, quam sibi & studijs suis aduersari sentiunt: innatam quoque naturae prauitatem non agnoscunt, neque ea liberari volunt, sed illam indulgentia nimia fouent, & conuicti quoque nihilominus excusant: beneficium salutis in Christo exhibitum non agnoscunt, & proinde gratias quoque non agunt eius auctori. Itaque ipsam hominis naturam hoc loco describit Apostolus, qualis in semetipsa est, & cuius reliquiae etiam in electis & credentibus manent, qui cum illis perpetuo luctantur. Sed Paulum ipsum loquentem audiamus.

Paulus haec omnia uere de seipso loquitur.

Dixerat is nuper, se sub peccatum uenundatum esse, & peccatum, id est, corruptam naturam in ipso agere, quae legi diuinae contraria sunt: quod quia nonnullis poterat obscurius dictum uideri, nunc uerumque diligentius exponit, sic dicens: Noui, quod non habitat in me (id est, in carne mea) bonum. Nouisse se hoc dicit, ut plus fidei inueniat, & simul ad diligentiores naturae nostrae considerationem eos excitet, qui hoc minus obseruant. At prudenter admodum & circumspiciente loquitur, dum expositionis loco testatur se de carne dicere, per quam hominem totum, qualis sua natura est, intelligi, iam saepe diximus. Ita enim cauet, ne ingratus Dei beneficium neget, qui eum fide & cognitione Christi instruxerat, in quo hoc reatum nouis uiribus donarat, ut carnis desiderijs posset

Quomodo sub peccatum uenundatus dicatur homo.

resistere. Sensus ergo est: Sibi hoc compertissimum esse, quod quoad naturam humanam, quam ex Adamo omnes accepimus, nihil in semetipso boni habeat, neque etiam ex semetipso aliquid possit. Id vero probat per adiectam sententiam: Siquidem velle adesse mihi, sed ut quod bonum est perficiam, non inuenio, id est, non assequor, neque eas mihi vires adesse video, quibus ad perficiendum bonum, opus est. Tantundem enim inueniendi verbum apud Hebræos significat. Sic ergo loquitur: Voluntas quidem ad obsequendum legi Dei mihi prompta & proclivis est, sed eadem adeo infirma & imbecilla est, ut quod volo non possit perficere. Et perficiendi verbo utitur, ut se ad metam perfectionis peruenire non posse ostendat. At hic probe cauendum nobis fuerit, ne Paulum de alia quam hominis iam in Christo renati voluntate loqui putemus. Nam nisi regeneremur prius, ex nobis ipsi ne cogitare quidem, nedum velle possumus, quod bonum est. In renatis autem Deus pro bona voluntate operatur & velle & facere. Etsi vero bonum velint, & in eius studio aliquando progrediantur, ad metam tamen, quæ in lege nobis proposita est, peruenire non possunt, quoad in carnis vixerint. Nam ut D. Augustinus ait, bonum non perficitur, nisi dum absunt à nobis praua desideria: quæ quàm diu nos infestant, & opera nostra comitantur, ea non modò remorari, verum etiam vitare & corrumpere solent, ne verè bona & sancta censi possint. At desiderijs illis non liberamur, donec in resurrectione corpus hoc corruptibile vitium omne exuer, & corpori Christi glorioso simile factum, eius spiritu totum regetur: quo nomine alibi corpus spirituale illud Paulus vocat. Ergo quod nuper dixerat, hic repetit: Non enim facio bonum quod volo: sed malum quod nolo, hoc ago. Quasi diceret: Non in eo subsistit naturæ & ingenij mei vitiositas, quod non facio quod interioris hominis voluntas in me effectum cupit, sed insuper quod malum esse novi, & quod ideo odi atque detestor, hoc facio. Ex quibus rursus idem quod nuper concludit, & infert: Si quod nolo ego, hoc facio, non amplius ego id perpetro, sed Peccatum quod in me habitat: Quem locum Augustinus in enarratione Psalmi 118. eleganter & doctè explicat, cuius verba recitabo, ut nos nihil aliud dicere constet, quàm quod olim veteris ecclesiæ doctores tradiderunt. Querit enim, quomodo homo agere dicatur, quod tamen ipse non agit? Et ita respondet: Intelligere debemus, quando peccatum quod habitat in nobis, operatur in nobis, tunc nos id non operari, quando nequaquam ei voluntas nostra consentit, & tenet etiam corporis membra, ut non obediunt desiderijs eius. Quid enim operatur peccatum nolentibus nobis, nisi sola illicita desideria? Quibus si voluntatis non adhibeatur assensus, mouetur quidem nonnullus affectus, sed nullus ei relaxatur effectus. Hoc præcipit idem Apostolus, ubi dicit: Nō ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum desiderijs eius, nec exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato. Sunt ergo desideria peccati, quibus nos prohibuit obedire. Operantur itaq; peccatum hæc desideria, quibus si obedimus, & nos operamur: Si autem obtemperantes Apostolo non obedimus eis, non illud nos operamur, sed quod in nobis habitat peccatum. Si autem desideria nulla haberemus illicita, nec nos nec peccatum mali aliquid operaretur in nobis. Motum porro illiciti desiderij, cui non obediendo non eum nos operamur, ideo & nos agere dicimur, quoniam est naturæ vigor alienæ, sed languor est nostræ. A quo languore omnimodò saluerimus, cum & animo & corpore immortales facti fuerimus. Hæc Augustinus, quibus consentimus, quæ aduersus Iulianum Pelagianū lib. 6. cap. 11. disputat. Nunc quoad loci huius statū, obseruemus hominem naturæ suæ corruptū & malum esse, neque quatenus homo est, quicquam boni ex semetipso habere aut posse. Si enim hoc de renatis dicitur, & Paulus de seipso hoc idem confiteri voluit, nimis temerarij & impudentes erunt, qui sibi ipsis plus quiddam arrogant. Cōsulantur ergo huius loci auctoritate validissimè, qui ante regenerationē quoq; opera quædam à nobis fieri posse contendunt, quæ illi præparatoria vocant, eò quod illis gratiam maiorem mereamur, & ad hanc percipiendam quasi præparemur. Quomodo enim seipsum præparabit, qui ex semetipso boni nihil potest? Aut quid merebitur, qui bonum ne vult quidem, priusquam regenerationis spiritus voluntatem ipsius instauraret vel innouet? Figmenta cordis humani (inquit Deus) praua sunt à pueris. Et infra Apostolus morem esse dicit, quicquid caro sapit aut vult: imò Dei inimici esse testabitur. Quibus adde quod in tota hac disputatione Paulus quàm maximè vrget & inculcat, quod sancti in regeneratione non aliter innouantur, quàm quod in illis peccati reliquie manent, quibus cum illis perpetuò est luctandum.

Quomodo homo agere dicatur, quod non agit ipse.

Opera præparatoria.

At quia disputationis huius occasio ex lege desumpta fuit, paucis repetit quod de illa nuper dixi: Comperio igitur legem, id est, eam esse legis conditionem & usum, ut mihi volenti facere bonum, legis usus in malum adiaceat. Ideo quidam locum istum adiecta particula vnica sic legunt: Comperio igitur per legem, &c. Sunt tamen ex nostris, qui legis nomine corruptam naturam intelligunt, quæ nobis instar legis cuiusdam est, quando nobis ita imperat, ut illi omnino resistere, aut eius iugum prorsus excutere non possimus. Sed vtut verba accipiantur, sensus tamen in idem recidit, quoad huius disputationis statum. In quo rursus observari debet, quis nam legis usus sit in salutis negotio. Is nimirum, quod non modo quid facere quidue omittere debeamus, docet, sed simul nostram infirmitatem arguit, ut videamus quàm nulla nostræ vires sint, quando in membris nostris delitescens naturæ corruptio ita nobis præualet, ut quod maximè volumus, non possumus effectum dare. Eadem ergo est nostra, quæ senum & eorum qui ex diuturno morbo nonnihil conualuerunt, conditio. Vt enim illi interdum animos sumunt, seq̃ viribus egregiè instructos putant, sed mox quantum sibi ex senio, aut morbo decesserit intelligunt, quando vires conatui non respondent, & in opere vel incessu vix dum inchoato deficiunt. Ita nos quoq̃ spiritus virtute excitati, ad bonum procliuēs sumus, & de viribus nostris nihil non nobis ipsi pollicemur: sed quàm parum possumus, mox sentire incipimus, quando legi satisfacere & eius mandata exequi conamur. Tunc ergo nobis animi concidunt, ut pauoni penna ad pedum deformium & sordidorum conspectum, & de salutis ratione ardentius incipimus cogitare. Vnde apparet, eos nunquam adhuc legem rectè inspexisse, qui suis viribus & suorum operum meritis gloriantur, quales olim ex phariseorum scholis prodierunt, & quales hodie sunt Monachi, & qui eorum traditiones sequuntur. Habent illi legem Domini, & de vitæ Christianæ officijs multum dissertant: sed quia legis sensum non vident, neq̃ illam vero vsui accommodant, nulla ad eos ex lege viuitas redit. Sunt enim eorum similes, qui specula quidem multa & præclara habent, nunquam autem ea inspicunt, ut vultum ad ea componant, aut huic aspersas sordes abluant.

At miretur aliquis, quomodo ista locum habere possint in renatis, qui iam Christi spiritum acceperunt. Ideo partes in hac pugna certantes inter se confert, & ita huius mysterij causas diligentius eruit. Facit autem hominem duplicem Interiorem & Exteriorem, vel Spiritum & Carnem. Vbi cauere nos oportet, ne per interiorem hominem ipsam modò hominis mentem aut rationem, per exteriorem vero solum corpus cum affectibus suis crassioribus & pecuiniis intelligamus. Ita enim philosophi olim hominem distinxerunt, quam distinctionem olim Pelagiani libenter amplexi sunt, & eandem Paulo etiam obtrudere voluerunt, quasi is nihil aliud in hominis natura agnouerit. Videbant enim figmentum hoc libero arbitrio fauere, quod ipsi asserabant, ut suam iustitiam stabilirent. Sed alius multo scriptura sacra philosophatur, & dum ita loquitur, hominem totum quantum quantum est intelligit. Interiorem verò dicit, quatenus per spiritum Dei intra nos agentem mouetur vel regitur. Exteriorem autē, quatenus carnis affectus & desideria sequens, mundi huius delitijs, opibus, honoribus, voluptatibus, & reliquis quæ sub sensum veniunt, capitur & detinetur. Et hunc quidem omnes homines ex primo parente per naturalem generationem habent. Interior autem ex regeneratione suum ortum accipit. Vtrumq̃, ab altero Paulus distinguit, quando interiori homini tribuit legem mentis, id est, propensionem quandam & efficacem spiritus motum, qui nos ad legis Dei observationem impellit: Exteriori verò legem membrorum, id est, concupiscentiam, quæ intra nos delitescens, membra & simul omnes hominis facultates excitat & mouet, ut contempta lege Dei carnis desiderijs atq̃ cupiditatibus indulgeant. Quod si eos spectes, qui toti adhuc carnales & nondum renati sunt, nihil in illis præter externum hominem inuenies. Nam carnis sensus atq̃ desideria sequuntur, rationis autem (quæ in illis nobilior pars est) usum non alium habent, quàm ut ea quæ in presenti uita & suo instituto commoda esse arbitrantur. In renatis autem vterq̃, homo (ut Petri verbis utar) regeneretur, carnem tamen cum suis desiderijs non omnino abolet, sed manent reliquæ non obscuræ, neq̃ prorsus inefficaces, quæ lucta & certamini huic occasionem & materiam præbent, quod in presenti describitur. Neq̃ enim aliquis pugna & certamini locus esset, nisi partes longè inter se diuersissimæ & hostiliter pugnantibus concurrerent. His præmissis ad Pauli verba accedamus, quibus vtrumq̃ hominem cum suis desiderijs & ex his enascentem luctam describit. De

Legis usus in salutis negotio.

Homo interior & exterior, spiritus & caro.

Lex mentis & lex membrorum.

interiori itaq; sic loquitur: Delector enim lege Dei, quoad interiorem hominem. Id est, placet mihi lex Dei, & voluptatem ex ea capio singularem. Et sanè est hoc proprium eorum, qui in Iesu Christo renati & filij Dei facti sunt. Agnoscunt enim patris sui vocem, hanc libenter & cum gaudio audiunt, & quia in lege non modò de voluntate eius admonentur, sed simul in illa expressam vident Dei imaginem, ad quam initio conditi fuimus, non possunt non admirabili eius assequenda studio accendi: quæ causa est, quòd dies noctesq; (vt David in Psalm. 1. dicit) in meditatione legis terunt, & cum eodem clamant Eloquia Domini eloquia munda, argentum excoctum in catino cerreo, purgatum sepius. Iudicia vel statuta Domini vera simul & iusta, magis expectabilia quàm si aurum præstantissimum, & dulciora fauis melle stillantibus, &c. Psalm. 12. & 19. Quòd etiam refferri debet, quòd in Euangelio Christus ouibus suis & Dei filiis hoc proprium tribuit, quòd ipsius vocem audiant. Vnde apparet ab ingenio filiorum Dei alienissimos, & ideo hoc nomine indignos esse, qui à lege eius abhorrent, & verbum eius fugiunt, ne quid audiant suis iniquis & petulantibus studiis aduersum. Cæterum homini interiori alterum illum opponit, quem externum & veterem scripturæ vocant, & hunc ita describit: Sed video aliam legem in membris meis, rebellantem legi mentis meæ, & captiuum reddentem me legi peccati, quæ est in membris meis. Membrorum nomine totum hominem nondum renatum cum facultatibus suis omnibus intelligit: & huic legem diuinæ contrariam tribuit, quæ diuerso respectu lex peccati & lex membrorum dicitur. Lex peccati nominum, quòd cupiditas illa per se peccatum, & simul omnium facinorum quæ aduersus Dei voluntatem designamus, causa est: Lex membrorum autem, quia per omnia hominis membra, siue per omnes partes atq; facultates hominis diffusa, illis ceu instrumentis ad quæuis scelera abutitur. Hæc (inquit) in tantum vincit, vt captiuum ducat, id est, laqueis & vinculis prauorum affectuum me constringat, vt quod maximè volo, perficere non possim. Hinc ergo pugna illa oritur, quam non Paulus modò in præsentis describit, sed cuius vim omnes sancti in semetipsis quoq; senserunt, & possumus confessi sunt. Quid enim aliud David, quando se in peccato conceptum atq; natum esse fatebatur? Quid aliud sancti simul omnes dicunt, quando iustitiam suam instar pannorum mulieris menstruæ esse testantur, & proinde orant, ne Deus cum ipsis iudicio contendat, neue suum erga illos ius persequatur? Christus certè hanc in suis discipulis perpetuò locum habituram esse docet, quando spiritum quidem promptum & ad obsequium Deo præstandum paratum, carnem verò infirmam esse monet, similiter hortatur, vt qui per eius sanguinem abluti & in ipso renati sunt, subinde pedes abluant, id est, inhaerentes sibi carnis reliquias & ex his dependentem vitæ totius consuetudinem diligenti cura & studio corrigere & emundare satagant. Sunt hæc probè obseruanda in pugnis eiusmodi & tentationibus, ne nobis quid nouum aut insolens accidere putemus, & proinde in desperationis præcipitium adducamur. Nam exercet quidem ad hunc modum Deus electos suos, eosdem tamen succumbere non sinit, imò labentes & prostratos spiritus sui virtute rursus erigit & nouis viribus instaurat. Est hæc dulcissima piorum consolatio, quam planè auferunt & extinguunt, quicunq; Paulum non de seipso hæc dixisse, sed alienam hominis nondum renati personam suscepisse contendunt. Admonet præterea locus iste, ne quem temere damnemus, in quo aliquid vitij reliquum est, aut qui in ista certamine interdum succumbit, vt facinus aliquod manifestum aduersus Dei voluntatem non sine infirmorum offendiculo designet. Peccant in hoc vehementer Anabaptistæ, qui dum se omnibus numeris perfectos & peccati immunes esse sibi persuasuerunt, mox omnes eos damnant, in quibus aliquid vitij conspiciantur, nec contenti sunt priuatim vnum & alterum damnauisse, sed totas quoq; ecclesias satanæ tradunt, & scismaticum nocentissimorum sunt authores. Nostri potius officij fuerit, innatam & inherentem nobis naturæ vitiositatem agnoscere, cum illa indefinenter luctari, & ea firmam retinere etiam si nos aliquando labi contingat: aliorum verò vitia feramus patienter, & ea secundum charitatis legem emendemus, vel etiam occultemus, ne de fratribus perdendis potius quàm seruandis solliciti esse videamur.

Paulus corpori
mortis succum
bit.

Sed ad Paulum redeamus, qui luctæ huius grauitate & propriæ infirmitatis sensu quasi oppressus exclamat: Miser ego homo, quis me eripiet ex isto corpore mortis? Corpus mortis vocat corruptam illam massam, quæ ex Adamo originem duxit, & quæ totum hominem per suam desideria & improbas suggestiones ad peccandum impellit, & ita mortis & exitij materiam atq; causam ministrat.

ministrat. Huius ergo sensu depressus se inferiorem videt, & exclamatione illa testatur, se neq. per Legem, neq. per sua opera liberari posse, & proinde diuino auxilio sibi opus esse. Quod cum sibi in Christo iam collatum videret, mox animum rursus colligens sibi ipsi respondet: Gratias ago Deo per Iesum Christum. Quæ verba manifestè docent, illum non vitæ tædio adductum mortem optauisse, sed corruptæ naturæ sensu nonnihil superatum petiisse, vt illius vinculis liberatus Deo seruire & libertatem Christi merito partam tueri posset. Videmus autem in hoc Pauli exemplo, qui nam affectus & quæ cogitationes sint sanctorum. Primò, non occultè modò luctantur cum carne & mundi illecebris, sed miseriam quoque suam publicè agnoscunt & fatentur, eandem deplorant & diuinitus opem petunt. Deinde nò impatienter ferunt quæ ipsis præter animi voluntatem accidunt, neq. vitæ huius quantumuis misera & ærumnosa tædio se vinci patiuntur, quoad se Deo seruire posse vident. Præterea in gratiam Dei respiciunt, & beneficij in Christo exhibiti consideratione animum colligunt in tentationibus, simulq. Deo sese gratos atq. obsequentes præbent. Imprimis autem Christum Iesum sibi ob oculos ponunt, hunc omnis boni mediatorem agnoscunt, huic vni fidunt, per hunc preces suas simul & gratiarum actionem Deo patri offerunt. Hæc (inquam) piorum in huius vitæ palestra studia sunt, & his illi cogitationibus occupantur. Itaq. meminisse nos oportet, hæc pugnantium & luctantium verba esse, ideoq. his non posse vri eos, qui non pugnant, sed priusquam in arenam descendant, manus dedunt & peccati carnisq. seruitio sese turpiter mancipant: quales hodie pleròq. esse videre, qui Christiano nomine & fide gloriantur.

Sequitur tractationis suæ desperationis huius conclusio, quam sic infert: Itaque ipse ego mente quidem serui Legi Dei, carne autem Legi peccati. Sunt hæc verba (vt Augustinus contra Iulian. in loco supra citato scribit) iam sub gratia constituti, sed adhuc contra concupiscentiam suam dimicant, nec ei consentientis vt peccet. Mentis autem nomine, non vt philosophi, vitur, sed per illam se totum, quatenus regeneratus est, intelligit. Quoad ergo regenerationis gratiam & effectum se Dei seruum esse & Legis diuinæ studio teneri proficitur: quoad carnem verò & propriam hominis naturam, se adhuc peccati seruum esse agnoscit, quia adhuc apud ipsum carnis & peccati reliquæ locum habeant. Ita verò paucis verbis docet, quæ nostra sit post regenerationem conditio, & nos quidem ex nobis ipsis nihil quàm peccatum habere ostendit, boni verò omnis authorem facit Deum, quinos ex mera gratia regenuit in Christo Iesu, & suo spiritu regit atq. suffulcit, ne tori pereamus. Est ergo vanissimum commentum, quicquid Scholastici & Sophistæ de libero hominis arbitrio & eius viribus nugantur. Nam etsi in ijs, quæ naturæ & civili vitæ seruiunt, aliqua possumus, in ijs tamen quæ ad salutem æternam spectant, & Dei iudicio subiiciuntur, nihil boni habemus. Requiritur enim vt sciamus & velimus ea, quæ ad regnum Dei possidendum necessaria sunt. At diuina neque nouimus, neq. volumus. Non percipit enim homo animalis ea, quæ sunt spiritus Dei (1. Cor. 2.) & nostros affectus Deo palàm repugnare iam ante demonstratum est. Frustra ergo nostris viribus, aut operum nostrorum meritis gloriamur. Obijciunt illi, nos Deum iniquum fingere & imprudentem, quando ea præcipiat quæ vires nostras superent. At ipsi potius in Deum iniqui sunt, quando eum legibus humanis subiiciunt: adhuc plus quàm stipites & trunci sunt, quando non vident, Deum ista non ideo præcepisse, quòd illa præstare in nostra potestate sit, sed vt nostræ confidentiæ cristas deprimat, & vt nos officij nostri & præceptorum Dei consideratione in nostræ imbecillitatis agnitionem adducamur. Et quàmuis huic regeneratio ex parte medeatur, & filius Dei nos in libertatem vindicat, libertas tamen illa manca & imperfecta est, quoad in carne viuimus, idq. nostro vitio sit, quos peccati reliquæ remorantur, quò minus ad perfectionem possumus pertingere. Semper ergo orandum est, vt Deus nostri misereatur, salutis verò fiduciam in vnum Iesum Christum collocemus, qui vt peccatum mundi sustulit, ita viribus nouis nos inflatur, vt in illo possumus omnia. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

Paulus idem
Legi Dei &
Legi peccati
seruit.

NVlla igitur nunc est condemnatio ijs, qui sunt in Christo Iesu, ijs nimirum, qui non secundum carnem ambulant, sed secundum spiritum. Lex enim Spiritus uitæ in Christo Iesu liberauit me à Lege peccati & mortis. Nam cum impotens esset Lex, eò quod nihil posset in carne, Deus suo ipsius filio misso in similitudine carnis peccato obnoxia, etiam de peccato condemnauit peccatum in carne, ut ius illud Legis compleatur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum.

POSTQVAM Diuus Paulus nuper abundè disseruit de Lege & peccato, item de virtutis & efficacia, cõmodè nunc in hoc Cap. de gratia Dei nobis in Christo Iesu exhibitæ & spiritus Christi, quo is nos donat, virtute sermonem instituit, docens, quid ille in ijs operetur, qui Christo per fidem veram inseruntur. Contineatur ergo duobus hisce Capitulis tota doctrina, quæ hominem in sui ipsius cognitione instituit, quam non postremam veræ sapientia partem esse, philosophi olim dixerunt. In priori enim, quales ex nobis ipsis sumus, docemur. In præsentem vero, quid in nobis efficiat regenerationis gratia: quam quia philosophi prorsus ignorauerunt, manum & imperfectum est. quicquid de homine & eius natura illi disputarunt. Vnus autem istorum omnium est, ut tam prioris quàm huius in qua nunc sumus conditionis consideratione excitemur ad obediendum spiritui huic, qui tantorum bonorum in nobis author est, utq; firmi & constantes simus in fide Christi, quam semel suscepimus.

Vnde fit, quod peccati reliquie pijs non cedunt ad condemnationem.

Connektit autem hunc tractatum cum ijs, quæ præcesserunt, & clarius exponit quod nuper partim reticuerat, partim obscurius & breuius perstrinxerat. Nam sensu propriæ infirmitatis oppressus exclamauit: Miser ego homo, quis me eripiet ex isto corpore mortis? Et mox sibi ipsi respondit: Gratias ago Deo per Iesum Christum Dominum nostrum. Istis autem conclusionem intulit: Itaque ipse ego mente quidem seruo Legi Dei, carne autem Legi peccati. Nunc ergo exponit diligentius, quis illum liberarit, & quare Deo gratias agat, vnde item hoc bonum ipsi obtigerit, quod etsi in carne sua peccati reliquias circumferat, mentem tamen Deo totam consecrari, & ita loquitur: Nulla igitur nunc est condemnatio ijs, qui sunt in Christo Iesu: ijs nimirum, qui non secundum carnem ambulant, sed secundum spiritum. Sensus verborum istorum hic est: Etsi in pijs & credentibus peccatum adhuc reliquum sit, & ex eo grauius inter carnem & spiritum certamina exoriantur, ipsæ tamen propter illas peccati & corruptæ naturæ reliquias non amplius damnationi & morti subiacent, sed propter Christum Iesum, cui per fidem sunt insiti, pro iustis censentur, & salui fiunt. Est hoc ipsissimum Euangelium, quo nullum nuntium lætius & iucundius homini offerri potest. Hoc enim perinde est, ac si quis capitis reo & iam condemnato Regis ipsi ignoscentis gratiam annuntiet, qui contra ipsum latam mortis sententiam clementer abrogarit. Et consultò quidem atq; in loco (quod aiunt) istam consolationem Paulus ijs proponit, quos nostræ vitiositatis & certaminis illius grauis simi, quod sustinemus, descriptione prius terruerat.

Qualis nostra liberatio per Christum.

Docet nos locus iste, qualis sit liberatio nostra, quam in Christo Iesu habemus. Exprimunt hæc prima verba, Nulla condemnatio. Non ait, Nihil damnatione aut supplicio dignum: sed, Nulla condemnatio. Nam, ut iam ante diximus, manent in sanctis etiam reliquie peccati, & hæc frequenter in cogitationibus, dictis, factis atq; desiderijs nostris sese exerunt. Et si sanctos ex innata corruptione atq; inde emanantibus peccati effectibus astimes, hos quoq; damnationem mereri videbis. Semper enim firma rataq; manet sententia illa: Maledictus, qui non omnia fecerit, quæ scripta sunt in libro Legis huius. Qua sententia seipso grauari agnoscunt, & ideo orant: Domine ne intres in iudicium cum seruis tuis: Peccatorum adolescentiæ meæ, ac scelerum meorum ne sis memor: meminere autem mei secundum benignitatem tuam, propter bonitatem tuam ô Domine. Quod ergo non damnantur, id propter

id propter Christum fit, eò quòd huic sunt insiti, & idem ille nobis à patre iustitia factus est. Vnde rursus colligitur, quod ante multis demonstratum fuit, videlicet nos sola fide iustificari & saluos fieri. Damnationis enim sententiam soli illi effugiunt, qui sunt in Christo Iesu. At in eo sunt soli credentes, neque aliud in nobis medium siue instrumentum est, quo Christum apprehendere, aut huic inseri possimus. Ergo sola fide iustificamur & à damnatione eximimur. Adbac euertit hac sententia Paulus omnes alias satisfactiones & expiationes peccatorum, quasunque homines superstitiosi ex semet ipsis extra Christum instituunt. Si enim soli illi à condemnatione liberi sunt, qui sunt in Christo Iesu, nihil huius sperare possunt, quotquot Christo destituuntur, quàmuis circa infinita alia semetipsos fatigent. Imprimis autem ad extinguendū Purgatorij ignem locus hic instar fluminis vberim seruit. Nam si Monachos & Sacrificulos audiamus, iudicium ij quoq; subeunt & ad purgatorij flammam damnantur, qui in Christo Iesu sunt, & in eius fide moriuntur. Paulo igitur contradicunt, qui nullam prorsus condemnationem talibus paratam esse testatur. Neque hoc ex semetipso pronuntiat, sed Christum dixisse sciebat: Amen amen dico vobis, qui audit verba mea, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam: & in IUDICIUM non veniet, sed à morte transiit in vitam. Sciebat item latronem in cruce iam in fide Christiana morituro dictum fuisse: Hodie mecum eris in paradiso. Quibus adde, quòd Christus nihil eorum calauit discipulos, quæ ad salutem cõsequendam faciunt. Quia verò idem ille purgatorij ignis mentionem nullam fecit, satis constat, illum in salutis negotio locum prorsus nullum habere. Confirmat hanc nostram sententiam vox cœlestis ad Ioannem delata: Scribe, Beati mortui, qui posthac in Domino moriuntur: Etiam dicit spiritus, quoniam requiescunt à laboribus suis, & opera eorū sequuntur eos. Itaq; inter fidei articulos hic quoq; non temere relatus est, quo nos remissionem peccatorum credere profiteamur. Vt enim hanc in oratione Dominica petimus, ita nemo dubitare debet, quin eadē ex Dei gratia omnibus obtingat, qui Christum vera fide amplexi, & eius membra facti, iam non amplius secundum carnem, sed secundum spiritum ambulant. De qua particula paulo post dicemus.

Nunc dicti huius causam videamus, quam his verbis exprimit Apostolus: Lex enim spiritus vi-
te in Christo Iesu (id est, qui in Christo & per hunc nobis confertur) liberauit me à lege peccati & mortis. Vocat autem legem spiritus vitæ, viuificam spiritus sancti vim, qui nos fide donat, per hanc Christo inserit, & tam iustitiæ & sanctificationis, quàm vitæ & salutis in illo consortes reddit. Hanc vero legis nomine insignit, quia credentibus legis loco est, quando illum suum ducem & magistrum agnoscunt, eiusq; dictatis obtemperant: simulq; spiritum hunc corruptæ naturæ opponit, quam legem peccati dici, eò quòd ad peccandum impellit, & causa est, vt mors quoq; in nobis tyrannidem obtrineat. Ostendit ergo eos, qui Christo insiti sunt, præter innatam ipsis naturæ vitiositatem aliud quid habere, cuius virtute & beneficio liberentur, ne illi succumbant. Vnde apparet, liberationem & salutem nostram non in nuda fidei confessione consistere, sed à Christo pendere, qui vt meritum suum nobis communicat, ita spiritu suo efficaciter in nobis agit, & regenerationis vitæq; nouæ nobis author est. Seru-
uit ergo illis confutandis hic locus, qui & fide & salute seu liberatione in Christo gloriantur, cum nulla spiritus sancti indicia in illis appareant, & potius naturæ suæ corruptionem in sese ad mortem & exitium dominari patiantur. Sunt hi eorum similes, qui se valetudini pristinæ ex morbo restitutos dirationem, cum totis adhuc viribus & membris omnibus debilitati in lecto decumbant. Discant ergo liberationem, seu potius libertatem suam, factis testari, qui illam ore profitentur. Interim hinc consolacari in nobis adhuc locum habeant, corpus quoq; morti obnoxium sit, Christus tamen peccatum ita expiauit, vt nobis amplius non imputetur, & ideo ne mors quidem in nos imperium habet, sed per illum nobis transitus facta est ex vita mortali ad immortalem & beatam. Et quàmuis, quoad in carne viuunt, peccati assultus sentiant, tamen qui in illis agit Christi spiritus, illos in hac lucta succumbere non sinat, &c.

Lex spiritus vitæ à damnatione eximit.

Quia verò obscurius videri poterat quod dixit, mysterium hoc totum diligentius explicat & illustrat his verbis: Nam cum impotens esset lex, eò quòd nihil posset in carne, Deus suo ipsius filio misso in similitudine carnis peccato obnoxia, etiam de peccato condemnauit peccatum in carne, vt ius illud legis compleatur in nobis, qui non secundum carnem ambulamur, sed secundum spiritum.

Iustificatio legi
simpliciter ne-
gatur.

His autem duo agit Apostolus. Primo iustificationem & salutis seu redemptionis nostrae gloriam legi simpliciter & diserte negat; idque propter Iudaeos facit, qui huic nimium addicti erant, seque per eius opera iustificari contendebant. Circumspecte tamen & cautè admodum loquitur, ne legem contumeliosius proscindere putetur. Ait enim legem in carne nihil posse. Non igitur legis, sed nostro vitio sit, quod per illam non possumus iustificari; & inutilis est lex, non quidem per se, sed quod in materiam iustitiae, id est, in nos incidit, qui quanti quanti sumus, corrupti, & ne ad cogitandum quidem idonei sumus. Etenim si legem probe consideres, poterat illa sufficere, cum plenè & perfectè complectatur quaecunque ad Dei cultum & vitae totius officia pertinent. Per nos autem stat, quò minus effectum aliquem salutiferum in nobis habere possit. Ut ergo artifex ingeniosissimus non in quavis materia rem exercere potest, quàmvis arti nihil decedat: Ita neque lex, quae formandae vitae magisterium continet, hoc suum munus in nobis obire potuit. Vehementer ergo errant, qui aliquem suis operibus iustificari, & vel legem humanis viribus impleri posse, vel in nobis opera preparatoria esse contendunt, quibus ampliore gratiam mereamur. Nam quod saepe iam diximus, in Dei conspectu nulla opera consistere possunt, quam quae legis regulae probe respondent. At hanc implere non possunt, quicunque carnis mole adhuc grauantur, quae ipsam quoque legem quasi debilitat, ut finem sibi propositum non possit attingere.

Iustificationis
ratio exponitur.

Alterum huius loci caput est, quòd uniuersum iustificationis nostrae mysterium breuiter & dilucidè comprehendit, ut quomodo nos spiritus Christi liberet, intelligamus. Summa verò omnium est, Deum misso in carnem filio suo id ex gratia praestitisse, quod nobis praestitu impossibile erat. Quia verò locus hic (ut modò diximus) omnia complectitur, quae de negotio isto cognitu perquam necessario dici possunt, singulas partes ex ordine inspexisse proderit.

Author iustifi-
cationis Deus.

Primò authorem totius negotij indicat Deum. Facit hoc ad salutis nostrae certitudinem, & conscientiae tentationibus medetur, ne peccatorum multitudine & grauitate territi de salute nostra dubitemus. Quia enim Deus multae miserationis & simul omnipotens est, procul dubio nostrum peccatum neque fons ille gratiae exhauriri, neque eius omnipotentia impediri poterit, quò minus nos seruet. Vnde hoc Dauid, quando dicebat: Si iniquitates obseruare velis o Deus, quis subsistet? Verum apud Deum mentia est, & ideo timeris. Docet praeterea primum hoc membrum, salutem non alibi quàm apud Deum, & quidem in eius gratia atque misericordia, quaeri debere. Docet hoc ipse apud Isaiam cap. 45. dicentem: Annon ego Dominus? & non est alius Deus praeter me, Deus iustus & saluans nullus praeter me. Respicite ad me, & salui eritis omnes fines terrae. Ego sum Deus, & nullus praeterea. Quid verò in nobis est, quo Dei huius beneficentiam mereamur? Aut quibus viribus eum cogemus, ut suam bonitatem ad nos iustificandum & seruandum exerat? Cum Dauid igitur dicamus: Miserere mei Deus pro bonitate tua, & pro multitudine miserationum tuarum dele scelerum mea, &c. Psal. 51.

Mediator iusti-
ficationis, Chri-
stus Dei F.

At quia nobis, si nostram naturam & conditionem cum diuina conferas, nulla cum Deo communio intercedit, Mediator iustificationis & redemptionis nostrae indicat Filium Dei, quem missum esse dicit in similitudine carnis peccato obnoxiae. Istis verò verbis tam diuinam quàm humanam Iesu Christi naturam comprehendit, & Deo patri coeternum atque coessentialem Filium hominem factum esse, id est, humanam naturam assumpsisse testatur, ut qui iam in vna persona verus Deus simul & homo est, inter nos & Deum Mediatoris partes obire posset. Ergo quod de similitudine carnis hic dicitur, nequaquam eo sensu accipi debet, quem olim haeretici Apostolo obtrudere conati sunt, qui filium Dei non veram carnem, sed carnis similitudinem modò assumpsisse contenderunt. Quod Paulo ne in mentem quidem venit, qui Christum alibi ex semine Dauidis hominem factum, & quoad carnem ex Iudaeis originem duxisse testatur. Rom. 1 & 9. Ista ergo locutione potius docere voluit, eum ita esse hominem factum, ut siue formam siue materiam spectes, hominem verum inuenias. Quod ut infiniti alij loci scripturae docent, ita eodem pertinet, quòd carnem eius peccato obnoxiam vocat: non quidem quòd illum alicuius peccati reum fuisse putet, sed ut clarius exprimat, eum non aliam carnem assumpsisse, quàm nostram, quae suapte natura peccato & huius supplicij obnoxia est. A peccato tamen immunis fuit Christi caro, etsi quoad alias condiciones, nostrae per omnia similis esset. Quia eam in ipso conceptionis momento sanctificauit, utpote non communi hominum more ex viri & mulieris congressu, sed ex spiritu sancto conceptus, qui Mariam virginem ineffabili virtute fecundauit, ut illa so-

ut illæso virginitatis flore mater fieret. Quod propter multas causas ita fieri oportuit. Nam poscebat hoc Dei iustitia, ut in ea ipsa carne iudicio eius satisfaceret, quæ peccauerat, & cuius peccatis ille fuerat offensus. Deinde exigebat hoc ipsum nostræ salutis ratio, ut mors in illo locum haberet, cuius merito nos redimi oportebat. Facit præterea hoc ad nostræ fidei certitudinem, quando scimus Dei filium nobis per omnia (vno peccato excepto) similem factum esse, & proinde fidelem esse Pontificem, qui nobis condolare nostrisq; infirmitatibus succurrere possit. Ideo enim esuriem & sitim sustinuit, ideo alfit & fatigatus est, ideo tristitiam & dolores omnis generis cum diris sæuæ mortis terroribus subiuit, ut nihil humani ab eo alienum esset, & nobis spem faceret, ipsum non ignarum mali miseris succurrere posse. Ista verò ut rursus ostendunt, salutem nobis ex mera gratia obtigisse (quis enim notore meruit, ut ista faceret aut pateretur Dei filius?) ita admonent nos hoc vnico salutis Mediatore contentos esse debere, & in omni tentatione ad hunc vnum confugere. Nec enim ista modo pro nobis fecit & passus est, sed idem omnes qui salutem esuriunt & sitiunt, aut sub peccatorum pondere fatigati laborant, incredibili benignitate inuitat, & gratuito omnia offert, quæ nobis ad iustitiam & vitam consequendam necessaria sunt. Vide Isa. 55. Matth. 11. Ioan. 7. Ideo Paulus dicebat: Vnus est Deus, & vnus Mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus. Et Ioannes ad hunc cõmunem omnium electorum aduocatũ eos remittit, qui peccatis suis Dei iram meruerunt. 1 Ioan. 2. Quicũq; ergo non hoc vno cõtenti sunt, & alios Mediatore atq; aduocatos quærunt, hi & in illum ingrati sunt, & simul Deum iniustitiæ atq; crudelitatis insimulant, qui filium in hanc lachrymarũ vallem sine causa necessaria demergere voluerit, cum alia ratione & per alios Mediatore nobis posset succurri. Ergo firmiter teneamus hoc Pauli dictum, Deum filio suo misso id præstitisse, quod nobis factum impossibile erat, & quod nec ipsa quidem Lex præstare potest.

Porro modum quoq; nostræ iustificationis & redemptionis videamus, quem his verbis Apostolus exprimit: De peccato condemnauit peccatum in carne. Vbi primo loco positum peccati vocabulum de ipso Christo iam incarnato dicitur, qui pro peccatis nostris victima factus est. Quo sensu etiam in posteriori ad Corinth. cap. 5 sic scribit: Fecit ut is qui non nouit peccatum, pro nobis peccatum esset, ut nos efficeremur iustitia Dei in eo. Sunt autem locutiones istæ ex Lege desumptæ, vbi frequens est vitæ, quæ in peccatorum expiationem offerebantur, peccata dici. Exempla habes Exod. 29. vbi de Aaronis & filiorum eius initiatione agitur. Item Leuit. 4. 5. 16. Num. 19. Quod etiam referri potest, quod apud Hoseam sacerdotes populi peccata comedere, & ad eorum iniquitatem animum attollere dicuntur. Est ergo verborum Pauli sensus, Christum ex nobis assumptam carnem pro mundi vitâ dedisse (sicuti ipse Ioan. 6 loquitur) & ita sufficientem pro peccatis victimam factum esse, & per hoc condemnauisse peccatum in carne nostra, id est, abrogauisse regnum peccati, quod illud in carne nostra, id est, in nobis, quatenus nondum renati sumus, obtinebat. Inest autem verbis hisce elegans similitudo. Quemadmodum enim tyrannus, qui potestate sua diu contra ius & fas abusus est, tandem comprehensus damnatur ne amplius regnet, sed quas tyrannide sua meruit pœnas exoluat. Ita Deus misso in carnem filio suo peccati imperium abrogauit, quod in nobis obtinebat, ut etsi eius reliquias in carne nostra adhuc sentiamus, tamen nobis neque dominari possit, neque mortem asferre. Et habet hoc dulcissimam consolationem, quod peccatum in carne nostra cõdemnatum esse ait. Ex eo enim salutis notum esse audimus. Idem olim docebat ænei serpentis typus. Vt enim per hunc serpentem vrentium morsus innoxius reddebatur, ne occidere posset eos, qui illum intuebantur: Ita Christi pro nobis oblato beneficio factum est, ne peccatum amplius nobis mortiferum sit, etiamsi eius affectiones in nobis ipsis sentiamus. Simul verò istud nos de peccati atrocitate admonet, quam immanem & horribilem esse oportet, quando non alia satisfactione, quàm morte filij Dei expiari potuit. Istud ergo in mentem reuocemus, quoties nos scelerum blanditijs tentari sentimus, & inde magnum nobis ad illas resinguentes adiumentum accedet.

His verò finem & scopum horum omnium subiicit Paulus: Vt ius illud Legis compleatur in nobis. Ius Legis dicitur id, quod nos secundum Legem præstare debeamus, Obedientia nimirum & perfecta vitæ innocentia, siue sanctimonia. Iubet enim Lex, ut Deum diligamus ex toto corde, ex toto animo & omnibus viribus, ut ambulemus in præceptis illius, & non desectamus neq; ad dexteram

Modus iustificationis.

Finis iustificationis.

neque ad sinistram: ut cupiditates quoque frānemus, ne quid velimus aut cupiamus diuina voluntati aduersum: ut deniq; sancti simus, quemadmodum Deus ipse sanctus est. Et hæc quidem cum grati comminatione præcipit: Maledictus omnis qui non præstat quacunque in libro hoc scripta sunt, & omnis populus dicet Amen. At erant hæc nobis præstita impossibilia. Filium ergo misit Deus, qui in assumpta carne Legi satisfaceret, & simul peccata nostra mortis suæ merito expiaret, ut ita totum illud ius Legis impleretur. Id verò in nobis compleri dicitur propter communionem, quæ nobis cum Christo intercedit: & cuius author est spiritus ille vitæ, de quo initio dixit, dum fidem in nobis operatur, per quam Christo insiti, eius membra efficiamur. Rursus ergo elucet hic salutis nostræ certitudo, & quod propter terrores Legis nemo desperare aut animo prorsus deiici debeat. Christus enim quod nostrum erat, peccata nimirum, in se transtulit, & pro ijsdem satisfecit, nobis verò suam iustitiam, obedientiam atque sanctimoniam communicauit. Quare etsi in nobis iustitia nulla sit, quam ex nobis profectam & propriam dicere possimus, neq; etiam Legi satisfacere possit humana infirmitas, Christum tamen habemus, qui solus nobis ad omnia abunde sufficit. Et hic fundatur præcipuum illud Apostolicæ doctrinæ caput, iustitiam & salutem nobis ex sola fide in Christum obtingere, damnari autem omnes, qui non credunt Euangelio.

Quorum sit
iustificatio?

Postremo, quorum sit ista salus, Apostolus docet. Et nuper quidem eos nominauerat, qui sunt in Christo Iesu. At hi sunt qui credunt, & hunc salutis suæ authorem vnicum agnoscunt. Ergo ad hoc quoq; solos hæc tanta bona pertinent, ut modò diximus. Ne quis tamen ex eo peccandi occasionem arriperet, & impunitatem scelerum doctrina ista putaret stabiliri, repetit definitionē verè credentium, & eam per effecta aut signa explicat, quæ fidē necessariò sequuntur. De ijs enim se loqui testatur, qui non secundum carnem ambulant, sed secundum spiritū. Ambulandi vel incedendi verbo vitæ, & bonorum more, & illo vniuersam vitæ consuetudinem comprehendit. Dicuntur autem secundum carnem ambulare, qui hanc sequuntur ducem actionum suarum, & eius desideria in seipsis dominari patiuntur. Sunt hi, qui de commissis sceleribus pœnitentiam nullam agunt, nec contenti ea designant, illa etiam timentur, & ex peccato in peccatum ruunt: quorum conditionem alibi sub peccati seruicio descripsit. Secundum spiritum verò ambulant, qui hunc ducem sibi constituunt, huius dictata audiunt, & quamuis ex carnis infirmitate labantur & exorbitent, per illum tamen se erigi sinunt, & in viam redeunt. Est ergo finis & scopus redemptionis nostræ, quoad ad huius vitæ cursum, vitæ spiritualis & verè Christiana. Ideo alibi Christiani carnem crucifixisse & mundo mortui esse dicuntur. Et huc referri debent, quacunque in scripturis passim docentur de nostri abnegatione, carnis mortificatione & regeneratione. Et quia hæc in nobis spiritus operatur, Christiani omnes spirituales dici merentur. Quod nomen in Papatu sibi solis vendicarunt vincti & rasi Sacrifices atq; Monachi, idq; non sine notoria totius orbis Christiani iniuria: quasi carnales adhuc sint & à Christo alieni, quicunque bestię charactere non acceperunt: At si omnia ista cum nostro ingenio & moribus nostris conferamus, mox patebit, quàm paucorum sit thesaurus hic, ex quo vno salus nostra omnis dependet. Nam ei magnus vbique sit eorum numerus, qui Christo gloriantur, pleriq; tamen doctrinā eius vel impiè reiciunt, vel ea ad fouendā carnis licentiam & peccandi impunitatem abutuntur. Est hæc causa immensissimorum scelerū, propter quæ iram suam super ingratos & rebelles Deus effundit. Hæc ergo in animis recondamus o fratres, & oremus patrem misericordia, ut quod in nobis cœpit opus perficiat, & mentes nostras suo spiritu excitet, ut Iesu Christo per veram viuamq; fidem insiti, iustitia simus & spiritus eius consortes efficiamur, inq; illo vitam viuamus nouam, & cum eodem olim in cælis gaudeamus atq; regnemos. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

HOMILIA XXXIX.

Nam qui secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt: qui uerò secundum spiritum, quæ spiritus sunt. Nam intelligentia carnis, mors est: intelligentia uerò spiritus, uita & pax. Propterea quod intelligentia carnis, inimicitia est aduersus Deum. Legi enim Dei nō subicitur: nam ne potest quidem. Ergo qui in carne sunt, Deo placere nō possunt.

possunt. Vos autem non estis in carne, sed in spiritu: siquidē spiritus Dei habitat in uobis. Quod si quis spiritum Christi non habet, is non est eius.

Multa quidem & præclara in nos extant beneficia filij Dei Iesu Christi, inter ea tamen facile primas tenet, quod suæ satisfactionis merito effecit, ne peccata nobis amplius imputentur. Nam quoad illorum reatu tenemur, iræ Dei & mortis æterna sumus obnoxij. Ideo scripturæ omnes hoc beneficium præ alijs predicant, quoties de salutis & redemptionis nostræ negotio disserunt. Facie idem etiam Paulus, qui cum de gratia in Christo nobis collata sermonem instituisset, illud ipsum primo loco commemorat, & ea occasione nuper omnem iustificationis nostræ rationem luculenter & perspicue exposuit. Ne quis verò inde peccandi aut lasciuiendi ansam arriperet, bis dixit, beneficium hoc Christi ad eos solos pertinere, qui non secundum carnem, sed secundum spiritum ambulant. Quod quia breuius & obscurius dictum videri poterat, illud in præsentia clarius exponit atque confirmat. Summa totius loci hoc argumento comprehendere potest: Quicumque carnalibus & mortiferis desiderijs addicti viuunt, ij nec Deo placere, neque viuifici beneficij in Christo exhibiti loci. At qui secundum carnem ambulant, ij carnalibus modo & mortiferis studijs occupantur. Ergo ijdem Deo non placent, & Christo ad vitam non fruuntur. Ista verò sic proponit Apostolus, ut simul grauissimè hortetur, ne carnem cum suis desiderijs in nobis regnare patiamur. Est ergo magnus huius loci vsus aduersus eos, qui Christi beneficio ad carnis licentiam & peccandi impunitatem abutuntur. Quia tamen eidem multa etiam alia insunt, singulas partes ex ordine inspicimus.

Probat initio quod nuper dixit, iustificationis beneficium ad eos solos pertinere, qui non secundum carnem, sed secundum spiritum ambulant. Argumentum autem sumit ab effectibus carnis & spiritus, sic dicens: Nam qui secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt: qui verò secundum spiritum, quæ spiritus sunt. Carnis nomine totam hominis naturam, qualis ex prima natiuitate est, intelligit. Ergo secundum carnem esse idem est, quod carnaliter affici, & carnis rationem atque desideria sequi, relictis diuinis & cælestibus, ad quæ Dei spiritus credentes excitat. Argumentum est eiusmodi: Qui solis carnalibus intenti sunt, ij ad cælestia & spiritalia bona non possunt perungere, & prouide nec Christi & beneficij eius consortes fiunt. At qui nondum renati adhuc carnales sunt, ij solis carnalibus occupantur. Ergo cælestibus bonis quorum nobis author est Christus, frui nequeunt. Minorem per comparationem enuntiat, & carni spiritum opponit, ostendens, carnem in ijs, qui nondum renati sunt, idem efficere, quod spiritus in renatis. Ut enim hic ad cælestium honorum studia excitat eos, qui ipsi locum dederunt: ita caro suos in terrenis demersos detinet. Itaque confirmatur hoc Apostoli dicto sententia Iesu Christi, qua pronuntiat, neminem, nisi prius renatum regnum cælorum videre posse. Et hæc quidem sola sufficere poterant ad euertendā liberi arbitrij & operum ex hoc proficiscentium fiduciam. Si enim quā diu secundum carnem sumus, non nisi carnalia sapimus & quærimus, à cælestibus autem & diuinis abhorremus, impossibile fuerit nos aliquid facere, quod Deo placere & apud eius tribunal meriti locum obtinere possit. Similiter, si regeneratione omnino opus est, ex prima natiuitate toti corrupti simus oportet. Quid verò ex corruptis & natua prauitate infectis boni & sani prodire poterit?

Porro aliud argumentum subiicit Apostolus, quo probat, non secundum carnem viuendum esse ijs, qui Christi & salutis per hunc exhibitæ consortes fieri cupiunt. Nam intelligentia carnis (inquit) mors est: intelligentia verò spiritus, vita & pax. Græca vox *φρόνησις* (quam alij affectum, alij prudentiam, alij cogitationem, nos autem cum alijs quibusdam intelligentiam vertimus) totam hominis rationem vnā cum intellectu, sensu, consilijs, cogitationibus & voluntate comprehendit. Sensus est: Quicquid caro sapit, intelligit, cogitat, consulit, adeoque quicquid illa vult & cupit, hoc omne mors, id est, mortiferum & exitiale est: ut è contra intelligentia spiritus vita & pax est. Ergo non carnem, sed spiritum audire & sequi debent, quicumque vitam suam rectè instituere, & pacis veræ in Christo participes fieri cupiunt. Vitæ enim vocabulo motum & virtutem spiritus sancti intelligit, qui nos ad ea impellit, quæ Deo placent, & ad vitam verè Christianam pertinent. E contra pax He-

Probat, iustificationem ad eos solos pertinere, qui secundum spiritum ambulant.

Caro nihil nisi mortē gignit.

brais omnem hominis incolumitatem significat. In presenti tamen pro conscientiarum tranquillitate sumitur, quæ non aliunde quàm ex Christi beneficio per spiritum eius obtingit, qui adoptionis & salutis nostræ arrhabo atque pignus est, & in quo (ut paulo post hoc ipso Capite docebit Paulus) clamamus, Abba pater. Rursus verò secundum hoc membrum comparationis adijcere voluit, ut carnem in vniuersum à vitæ causis excluderet, & doceret ex hac nihil nisi mortem manare, ex Christi autem spiritu in nos derivari quicquid viuificum aut salutiferum habemus. Vbi imprimis obseruari meretur, quòd disertè τὸ σωματικὸν πνεῦμα, id est, carnis aut hominis nondum renati rationem atque intellectum Apostolus damnat. Si enim ea nostri pars, qua reliquis animantibus præstamus, mortifera & exitialis est, nisi per Dei gratiam instauretur, quid obsecro de reliquis facultatibus & affectibus hominis dicemus, qui nobis cum bestiis communes sunt? At quod in presenti dicit Paulus, hoc in priori ad Corinthios Cap. 2. certa ratione probat, quando dicit hominem animale, id est, eum qui naturali solum rationis luce regitur, non posse percipere ea, quæ sunt spiritus Dei. Quia enim hic solus vitæ author est, mortem sibi accersant oportet, quicumque eo destituti cæca carnis ratione ducuntur. Exemplum huius rei Capite primo in gentium philosophis vidimus, & ideo prolixiori demonstratione non est opus.

Caro quanta
quanta est,
Deo resistit.

Sed in presenti aliam huius dicti confirmationem subiicit, quæ ut grauior est, ita plus quiddam continet, dum humanam naturam non ignorantie modo, sed manifestæ & incurabilis contumaciæ atque rebellionis contra Deum accusat & damnat. Ait enim sic: Propterea quòd intelligentia carnis inimicitia est aduersus Deum, id est, Caro quanta quanta est tum omnibus suis facultatibus Deo reluctatur & hostiliter resistit. Ut verò malum hoc amplificaret, inimicitiam potius quàm inimicam dicere voluit. Et quia non ignorabat, neminè eorum hoc facile concessurum esse, qui vel sapientiæ vel iustitiæ titulū inter homines sibi vendicant, alio argumento hoc ipsum probat: Legi enim Dei non subiicitur: nam ne potest quidem. Et potest hæc ratio duplex videri, quando non modò contumaciæ carni tribuit, verum etiam talem esse ait, quæ si sibi ipsi relinquatur, aliter non possit facere. Rursus ergo humanam naturam omni facultate bene operandi ita spoliatur, ut miraculo aut portento simile sit, Pelagianos olim tam temerarios fuisse, ut secus docere ausi fuerint: & hodie aliquos tam recordes & stupidos esse, qui pro nostri arbitrij libertate & humanarum virium meritis aduersus Dei gratiam & Iesu Christi meritum tam contumaciter pugnent, quasi hoc demum sit religionis Christianæ veritatem asserere, si Christum omni sua gloria spolient, & Dei gratiam exinaniant. Quoniam enim homini tribuitur, tantum Christi merito & Dei gratiæ decedit. ut alibi fusus demonstrauimus. At quod hic dicit Apostolus, verissimè dictum patebit, si omnem carnis sensum atque affectum paulò diligentius inspicias, & ad Legis diuinæ præscriptum examines. Et ut à primo Decalogi præcepto exordiamur, quo iubemur, ut vnum Deum verum agnoscamus, & procul relictis atque explosis Dijs alijs omnibus, spem & fiduciam omnem in illum vnum collochemus: quem obsecro adhibere mortaliū, qui solius carnis ratione secutus, & nulla adhuc cælesti luce illuminatus, hoc præstare possit? Caro certè nunquam intelliget, quomodo vnus omnibus sufficiat, vbique præsens esse possit, omnia videat, norit & gubernet. Ideo etsi plerique vnum aliquod numen supremum agnouerint, illud tamen Monarchæ instar esse putarunt, eiq; adiunxerunt Deos inferiores & medioximos, quorum opera & ministerio in totius orbis gubernatione vtatur. Quò factum est, ut fidem simul atque cultum non illi vni impenderint, sed in infinitam illam & confusam Deorum turbam absq; omni iudicio & delectu sint partiti. Quod ut olim inter Gentes & Iudæos factum fuit, ita hodie inter Papistæ adeò manifestè fit, ut solis nominibus mutatis, veterem superstitionem adhuc in terris extare videatis. Taceo nunc eos, qui etsi vnius Dei cultores videri velint, interim tamen diuitias, voluptates, ventrem & mundum hunc sibi Deos faciunt, dum horū studijs se totos consecrant, & fiduciam suam maxima ex parte in illis collocatam habent. Est hoc tam vulgare inter homines, ut neminem nisi diuinitus regeneratum inuenire liceat, qui se ab hoc scelere immunem dicere possit. Idem scirebimur, si ad alterum præceptum accedamus, quo omnis in religione imaginum vsus prohibetur. Ita enim illis addicta est humana ratio, ut sine his neque Deum coli, neq; nos in fide contineri possint existimet: sicuti omnium seculorum exempla testantur. Et si nostra tempora videas, sunt quidam qui imaginibus se nihil tribuere aiunt, at si has illis auferre velis, mox in furorem accedunt ita pro

ita pro illis pugnant, ut satis constet, eos non aliam religionem tenere, quam qua putidis atque ruinosis simulachrorum fulchris nititur. Quod si tertium præceptum de diuini nominis abusu, quartum item de sabbato consideres, quis obsecro dicta & facta vitamq. suam omnem ita instituet, ut omnem vel nominis Dei vel sacri temporis abusum caueat, nisi illum peculiari gratia spiritus sanctus afflauerit? De reliquis præceptis longum foret dicere, neque ut multis hanc causam agamus opus est: quando postremum illud, quo cupiditas prohibetur, abunde sufficit omnibus conuincendis, ut necessario sateri cogantur, se Legi diuinæ subijci nequaquam posse.

Est autem hæc obseruatu dignissimum, eos Dei hostes censi à spiritu sancto, qui voluntati illius subijci & obedire nolunt. Quod si cui grauius dictum videtur, hunc ego animum isti considerationi diligentius intendere velim, & mox in humanis inueniet, quod huius sententiæ veritatem confirmabit. Annon enim rei publicæ hostis iudicatur, qui nullis eius legibus teneri vult, & has conuellere atque conculcare cupit? Aut quis princeps sibi amicum & fidum putabit, quem suis edictis contumaciter reluctari viderit? Cur ergo Dei amici dicuntur, qui illius Legem abijciunt? Saul certè olim Deo rebellis dicebatur, quod bona etiam animi intentione præcepta eius transgressus esset. Quæ igitur ratio eos excusabit, qui temeritate impia & carnis libidine abrepti illa reiiciunt? Multi equidè nos bodie nimij rigoris & maledicentiæ accusant, si quos dicamus impios & à Deo alienos. At hoc parum est, si cum scripturis conferatur, quæ Dei hostes vocant omnes eos, qui Legibus ipsius subesse nolunt. Sed ea est humani ingenij perversitas, ut nomina scelerum plerique horreant, ipsa autem scelera impudenter & non sine manifesto numinis contemptu sectentur.

Præterea admonet nos locus iste, voluntatè Dei, cui nos subijci & parere oportet, si hostes illius censi nolumus, in Lege contineri, neque vspiam alibi extra hanc quæri debere. Est hoc primum contra eos obseruandum, qui in cultu & religione ex semetipsis traditiones nouas fingunt, & tunc se Dei amicos fore arbitrantur, si quod ipsis bonū videtur faciant. Quoad enim seipsos & sua omnia non subijciunt diuinæ voluntati, non amici aut cultores, sed hostes eius censebuntur. Deinde aduersus eos etiā facit hic locus, qui scelera quævis per Dei providentiam excusant, quando nihil absq. huius cōsilio aut voluntate fieri dicunt. Est quidem hoc verissimum. Nam ut nihil illo inscio fieri potest, qui vbiq. præsumit, & omnia videt: ita eundem, cum omnipotens sit, nemo coget, ut quid se inuito fieri patiat. Viderunt hoc sanctissimi quiq. & hoc argumento sese aduersus omnes iniurias ab impijs illatas consolati sunt: sicuti in Iosephi, Iobi, Davidis & similium exemplis est videre. Attamen non debet hoc ad scelerum excusationem trahi, sed inter voluntatem Dei in Lege expressam & occultiora providentia illius consilia distinguere debemus, ne Deus scelerum nostrorum author constituatur. Ideo enim voluntatè suam in Lege expressit, ut ea nobis sit vitæ totius & actionum omnium regula. Quicumq. ergo huius limites transgrediuntur, ij propria & innata malitia peccant, & proinde supplicio digni sunt. Quod autem interea illorum peccatis ad suorum iudiciorum executionem & ad aliquem bonum finem Deus vtitur, in eo nos illius bonitatem atq. sapientiam agnoscere, non autè scelerum excusatione siue parocinij quærere debemus. In aduersis verò & iniurijs, quas nobis homines scelerati & impij inferunt, hæc non sine Dei permissione fieri cogitemus, & ideo patienter feramus eos, quos pessimo affectu aduersus nos rapi scimus. Quia tamen hæc alterius loci sunt, sufficiat nunc ea breuiter attigisse.

Nunc autem omnium, quæ hucusq. dicta sunt, conclusionem audiamus, quam Paulus sic infert: Ergo qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Istud verò sic dicit, ut ostendat, hæc se non tam docendè gratia dixisse, quàm ut hortetur nos, ut relictis impuræ carnis studijs, spiritum Christi ducem sequamur. In carne enim esse dicuntur, qui carnis sensu duci solent, & illius studijs toti immersi sunt, nequāquā resistunt cupiditatibus, quæ cū Lege & voluntate Dei pugnant: Quia verò qui tales sunt, Deo non possunt placere, magno certè et serio studio opus erit, ne carni in nos imperium permittamus, sed illam cum suis desiderijs cogamus sub obsequium spiritus sancti, qui in scriptura nobis loquitur.

Abusus est olim hoc Pauli dicto Syricius Pontifex Romanus non sine sacrilega temeritate in coniugij & coniugum contumeliā. Cum enim presbyteros, qui uxores ducebant, ab ecclesiæ ministerio remoueret, ijs verò qui iam ante matrimonium contraxerant, consuetudini coniugali interdicere, hoc argumento inter alia utebatur: Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Consuetudo coniugalis est opus carnis, & qui huic vacant in carne sunt. Ergo iidem Deo non possunt placere, & per conse-

Dei hostes sūt, qui eius voluntati nolunt subijci.

Dei voluntas in Lege proponitur.

Qui in carne sunt, Deo non possunt placere.

Syricius Pont. hoc loco abusus est.

quens ab ecclesia ministerio remoueri debent, ne per illos Dei cultus prophanetur. Extant eius verba in Decreto Distinct. 82. cap. Proposuiſti. Iam tunc ergo, cum meliora eſſent tempora Antichriſti ſpiritus in illa ſede myſterium iniquitatis operari cœpit, & certis notis ſeſe prodere, inter quas Daniel & Paulus hanc recenſent, quod coniugij & amoris coniugalis hoſtis futurus ſit. Latet autem ſub hoc facto multiplex impietas, quam in lucem protraxiſſe proderit, vt qui rudiores ſunt, de Pontificibus iudicare diſcant. Primò ſacrilega audacia eſt, quod Apoſtolo ſenſum alienum obtrudit, & de coniugio exponit, quod ille de corrupta hominis natura dixit. Deinde eidem palàm contradicit, quando coniugum conſuetudinem inter carnis opera numerat, cum Paulus coniugium inter quosuis honorabile, & thorum coniugalem impollutum eſſe teſtetur. Adhuc Deum accuſat, quaſi is aliquid carnale, impurum & ſanctæ ſuæ voluntati aduerſum inſtituerit. Deniq; coniuges ſemel omnes damnat Syriacus, quotquot vnguā fuerunt, ſunt & futuri ſunt. Si enim in carne ſunt coniugati, & propterea Deo placere non poſſunt, eidem certè non placuerunt Patriarchæ, non Moſes & Aaron, non pleriq; Prophetarum, non Zacharias cum Eliſabetha, non Diuæ virginis parentes, non Apoſtoli, non veteris eccleſiæ Episcopii, non Martyres, quorum maior pars matrimonij vinculo fuerunt aſtricti: vt iam nihil dicam de principibus & plebeis, quorum pietas atque fides in ſcripturis commendatur. Vides ergo quàm ſædè & turpiter fallantur, qui Pontifices in dogmatibus errare poſſe negant, & ex ſcrinio prætoris illorum, ſcripturæ ſenſum petendum eſſe contendunt.

Credentes non
ſunt in carne.

Ceterum ad Paulum redeamus, qui quod in genere hucusq; dixit, nunc ſingulis credentibus applicat, & ne hos quoq; propter inhærentes ipsis reliquias carnis damnare videatur, per correctionē ſubiicit: Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu: ſiquidē ſpiritus Dei habitat in vobis. Habitandi verbo imperium & legitima poſſeſſio denotatur, & in credentibus ſpiritus habitare dicitur, quia eſſi carnis reliquias circumferant, hæc tamen illis non dominatur, ſed imperiū penes ſpiritum manet, qui carnem ſubigere ſatagit, & per infirmitatē lapſos rurſus erigit, adhuc vitæ totius dux atq; magiſter eſt. Habent ergo hæc verba conſolationem eximiam, quam ſibiſſis applicare debent, qui propter carnis infirmitatem & ex ea accidentes ſibi lapſus fidem ſuam tentari ſentiunt. Ex potiori enim parte homo aſtimatur: & quemadmodum carnalis dicitur, qui excluſo prorsus ſpiritu Dei, carnem in ſe regnare ſinit: ita ſpiritualem aſtimat Deus eum, qui ſpiritu ſuo locum dat, etiamſi carnem non omnino exire poſſit. Hoc enim nobis tunc demum dabitur, quando ex huius corporis ergaſtulo in patriam celeſtem migrabimus. Debet præterea hîc obſeruari ingens Chriſti beneficium, qui non modò ex peccatis & horum pœna nos liberat, verumetiam ſpiritu ſuo donat: qui & certiſſimus ſalutis archæotheca eſt, & ex verbi ſemine regenitos nouis viribus inſtruit, vt in Chriſto omnia poſſimus, qui quoad primam noſtræ naturam, ne ad cogitandum quidem idonei ſumus. Docet etiam hoc ratio ſit noſtræ cum Chriſto communionis, & quomodo hic in nobis habitat. Non vrique corporaliter, ſed per ſpiritum ſuum, qui mentes noſtras ſupra cœlos euehit, vt tam illo quàm donis & beneficijs ipſius omnibus fruamur, dum illum vera fide apprehendimus. Explicat myſterium hoc ipſe Dominus diligenter Ioan. 6 cap. vbi de vera & viuifica carnis ſuæ manducatione & ſanguinis ſuæ potione diſſerit. Et iam diſceſſurus ex terris, cum diſcipulos ob diſceſſum ſuum dolentes conſolari vellet, non carnis præſentiam, ſed ſpiritum paracletum pollicetur, qui vices ipſius obire, & in omni ratione nos ſeruare debeat. Quod vtinam diligentius expendere, qui hodie nobis litem mouent ob carnalem corporis Chriſti præſentiam, quæ neque olim infidelibus profuit, neque veris atque ſeruis ſcripturæ teſtimonijs probari poteſt, adhuc præcipuis fidei articulis aduerſatur, quibus illum peracto noſtræ redemptionis negotio corpus ſuum in cœlos ſubuexiſſe, illic ad patris dexteram ſedere, & olim demum venturum eſſe fateamur, ad iudicandum viuos & mortuos. Obſeruabis item hoc loco, Chriſtianos omnes ſpiritum ſanctum habere inhabitantem, & proinde ſpirituales eſſe, & hoc nomine cenſeri debere. Vbi rurſum arguitur Pontificum arrogantia, qui non ſine atroci & notoria iniuria titulum hunc ad ſuas creaturas tranſtulerunt, vinctos nimirum & rafos ſacrificulos atque Monachos, reliquum verò populum omnem laicos dixere, quaſi prophanos & à ſpiritu Chriſti alienos. Secuta eſt hanc iniuriam manifeſta tyrannis, qua alteram Sacramenti altaris partem laicis eripuerunt, & iſdem interdixerunt lectione ſacrorum librorum, quos ideo in hunc uſque diem ſeruari, & in omnium nationum linguas transferri voluit Deus, vt omnis loci

loci atque ordinis hominibus communes essent, & ex iisdem singuli peterent, quæ ad ipsorum institutionem & consolationem faciunt. Sunt hæc prorsus intolerabilia, & in ipsius Dei atque filij eius conumeliam ista iniuria redundat, quando eius sponsam, quam is omnia secum communia habere vult, ijs bonis spoliant, quibus illa potissimum gaudere & confirmari debebat. Adhuc tamen illi de nobis queruntur, qui ista reprehendimus, & in ipso sacrilegio deprehensi, adhuc sibi omnia licere volunt.

Ne tamen arrogantius quid dixisse putetur, quando Christianos omnes spiritu sancto præditos esse pronuntiavit, confirmationis loco subiicit: Quod si quis spiritum Christi non habet, is non est eius. Dependet autem hæc ratio ex ijs, quæ hucusq; dicta sunt. Si enim Christianorum est, non secundum carnem, sed secundum spiritum viuere, spiritum habeant oportet, qui ipsorum actiones moderetur atq; regat. Et quoad illo destituuntur, adhuc caro sunt, neq; Christiano nomine digni censentur. Debet autem hoc Apostoli dictum omnes excitare, ut seipso examinent, an Christi spiritu regantur: utq; excitatis impuræ carnis desiderijs illi locum dent, illum sequantur, orent denique cum Dauide, ut huic ijs conferat Deus, ut per eum animati vitæ & salutis in Christo Iesu consortes fiant. Huic debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

H O M I L I A XL.

Porro si Christus in uobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum: spiritus autem uita est propter iustitiam. Sed si spiritus eius, qui excitauit Iesum à mortuis, habitat in uobis, is qui excitauit Christum ex mortuis, uiuificabit etiam mortalia corpora uestra per inhabitantem eius spiritum in uobis. Itaque fratres debitores sumus, non carni, ut secundum carnem uiuamus. Nam si secundum carnem uixeritis, futurum est ut moriamini: si uero spiritu actiones corporis mortificaueritis, uiuetis. Quotquot enim spiritu Dei ducuntur, ij sunt filij Dei.

Quoniam homines ob corruptum & peruersum carnis ingenium vndequaq; peccandi occasionem arripiunt, Paulus hoc Cap. de gratia Dei nobis in Christo Iesu exhibita sic disserit, ut probe caueat, ne quis ea ad peccandi licentiã abutatur. Solent enim homines, si suo ingenio relinquuntur, quod malè indolis liberi facere, qui ex patrum indulgentia audaciores & deteriores fiunt. Ideo nuper disertè monuit Apostolus gratiam hanc ad eos tantum pertinere, qui non secundum carnem, sed secundum spiritum ambulant. Et ut eos, qui natura cunctatores sunt excitet, necessarium hoc esse ostendit, ut mortificata carne cum suis desiderijs, spiritum ducem sequamur: eò quod carnis intelligentia atque sensus omnis Deo hostiliter repugnet, & proinde nihil aliud quàm mortem in nobis parere possit. At ne hoc dicendo ipsos quoq; fideles damnare videretur, in quibus carnis & peccati reliquie non obscure deprehenduntur: consolatione interposuit, qua docet, illos non pro carnalibus censerì, cum non toti carnis imperio subijciantur, sed Christi spiritu præditi sint, qui ipsorum actiones moderetur. Hic commodè locum hunc, quem modò recitauimus, subiicit, in quo duo tractat. Primum, consolatio nem hanc argumentis quibusdam suffulcit, ut pios atq; fideles amplius confirmet, ne propter suæ corruptionis & infirmitatis sensum turpiter succumbant aut desperent. Deinde ad institutum redit, & grauissimè hortatur, ut carnem cum suis affectibus auxilio spiritus sancti subigant. Est ergo huius loci usus duplex. Nam & consolationem affert in tentationibus, quæ ex nobis ipsis oriuntur: & simul officij admonet, imò fortissimè urget, ut illud à nobis impetrari patiamur.

Primam partem ita orditur: Porro si Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem uita est propter iustitiam. Quo loco corpus non vno sensu accipiunt interpretes. Alij enim propriè dictum putant de massa ista terrena, quæ suis membris & partibus constat. Alij uero naturam corruptam intelligunt, quæ in corpore vel carne nostra potissimum elucet. Ego utramq; sententiam probè conciliari posse existimo, quando constat naturæ vitium in corporis & æterni hominis facultatibus præcipuè regnare, & in eodem imprimis locum habere afflictiones, qui-

Consolatur
pios, ne suæ im-
perfectionis
sensu succum-
bant.

bus vitium illud, dum hanc vitam viuimus, Deus castigat atq; coërcet. Et habent hæc Pauli verba præoccupationis speciem. Dixerat enim nuper homines verè Christianos non esse in carne, eò quòd in ipsis habitet Dei spiritus. At potest hoc multis dubium videri, quando & carnis, id est, corruptæ naturæ affectiones in semetipsis sentiunt, seq; propter eas in corpore varijs afflictionibus exerceri, adhuc mortis obnoxios esse vident. Et hi quidem Paulo obijciebant: Magnificè tu quidem spiritum illum vitæ cõmendas, cuius nobis largitor sit Christus, quasi ille nos à peccato & morte liberauerit: at ipsi sentimus nos adhuc prauis peccati desiderijs accendi, nosq; adhuc mortales et omnis generis calamitatibus obnoxios esse cernimus. Quomodo autè ista inter se conueniunt, spiritum vitæ habere, & Morti esse obnoxios? Isti verò obiectioni responderet Paulus, & pios bono animo esse iubet, quia ista, quæ ipsos sollicitant & dubios faciant, in solo corpore locum habeant, ad animam verò pertingere non possint, quæ Dei spiritu viuificetur. Itaque hic verborum sensus est: Scio quidem corruptæ naturæ vitium in credentibus adhuc reliquum esse, & hos quoque propter illud mortis & quæ hanc comitantur afflictionibus subiacerè, cum ad perfectionis metam pertingere non possint, quoad in carne viuunt. Sed non ideo debent animum despondere. Etsi enim corpus ista patitur & mortale multisq; modis miserum sit propter inherentes ipsi peccati reliquias: in iisdem tamen est Christus, cuius spiritus eos viuificat propter iustitiam, quam in Christo fide apprehenderunt. Spiritus ergo nomine gratiæ regenerationis intelligit, quam in nobis spiritus sanctus efficit, qui ut nos participes facit iustitiæ Christi, ita in nobis vitæ nouitatem operatur, ut ipsi quoq; relictis peccatis iustitiæ & sanctimonie studeamus. Minime ergo desperandum est pijs, qui etsi in media morte versentur, viuificant tamen spiritus vim, adeoq; vitæ veræ semen aut scintillam intra se habent, quæ nunquam suffocari potest, quò minus tandem in ignem luculentum erumpat. Huius etenim virtute fit, ut nec ipsa mors nobis noceat, sed potius ad vitam æternam adminiculo sit, quando illius beneficio corpore hoc peccatis & infinitis miserijs propter peccatum obnoxio liberamur, priusquam verò illud fiat, ad vitam nouam renati indies in melius proficimus. Hic verborum istorum sensus mihi esse videtur simplicissimus & plenus consolationis. Sunt tamen propter alia mysteria, quæ hic latent & attinguntur, singula diligentius paulò excutienda.

Trinitatis mysterium.

Vbi primum occurrit, quòd cum nuper spiritum Dei in nobis habitare dixisset, nunc ipsum Christum in nobis esse testatur. Habemus ergo hinc non obscure expressum sacrosanctæ & adorandæ Trinitatis mysterium. Si enim ubi Deus pater est cum spiritu, ibi etiam filius est, vnam & eandem trium personarum Deitatem esse oportet indiuisam atq; inconfusam. Confusionem enim omnem tollit personarum distinctio, quæ in scripturis apertissime traditur. Vnitatem verò illa ipsæ sic tradunt, ut nemo pius de ea dubitare possit. Firmè itero teneamus, vnum esse Deum Patrem, Filium, & Spiritum: vnum scilicet essentia, trinum verò personis, quæ abs se inuicem laniari non possunt. Neq; enim Pater sine Filio, nec Filius sine illo esse potest. Ab veroq; autè Spiritus ita procedit, ut ab illis minimè separetur, nisi Deum per spiritum, & proinde inanimatum & mortuum fingere libeat. Quòd si ista non intelligunt Ariani canes, quæ mysteria hæc ad rationis humanæ calculum reuocant, ignorantia suam fateantur, desinant autè ea conuelli & proscindere, quæ humanum captum superat. Nec enim nos tantum nobis ipsis tribuimus, nos ista plenè & perfectè intelligere dicamus: quia autem in scripturis traduntur, illa piè veneramur & credimus: ut quæ ex eorum numero sint, quæ in hac carne ex parte modò cognoscuntur, olim verò plenè manifestabuntur, quado Deum & regni cælorum mysteria coram facie ad faciem spectabimus.

Modus nostræ cum Christo coniunctionis.

Deinde rursus exprimitur hoc loco modus nostræ cum Christo coniunctionis quomodo item illi nobis adsit, vel etiam in nobis habitet. Nimirum spiritu suo, cuius participes efficimur per fidem. Ideo Paulus ad Ephesios cap. 4. Christum per fidem in nobis habitare scribit. Et ita mysterium hoc ipsum Christus exponit, quando discipulos ob discessum suum mœrentes hoc potissimum argumento consolatur, quòd spiritum dare velit, qui ipsis consolator, imò consultor & aduocatus adsit, ne orphanorum instar dubij & rerum incerti oberrent. Nec tamen ideo ipsum Christum ab ecclesia excludimus, aut (ut quidam calumniantur) à suis procul absentem fingimus. Quia enim (ut paulò ante dictum est) spiritus ab illo non separatur, ipsum Christum in spiritu nobis adesse, inq; nobis habitare facimus. Et hæc demum illius præsentia salutaris est. Qui ergo in Cænæ Dominicæ negotio de corporis Christi præsentia nobis litem mouent, ij planè operam omnem ludunt. Quia non prodest quicquam corporis illius præsens habere, nisi spiritu eius intra animos nostros viuificemur. Quod ille satis expressè docet, quando Ioan. 6. de carnis suæ crassa & corporali manducatione disputantes ad ascensionem re-

nunc, dicens: Quid igitur si spectaueritis filium hominis ascendentem eò, ubi erat prius? Spiritus est, qui uiuificat, caro non prodest quicquam, &c. Imò idem Ioan. 16. nobis expedire ait, ut à nobis discedat, ut spiritui locus fiat, qui nisi ipse abierit, non sit venturus. Quem locum aliter quàm de corpore discessu exponere salua pietate & religione Christiana non possumus: quando ut diuinitate sua nobis discedat, minimè expedit, imò eò nihil exitiusius fingi queat. Iterum ergo dico aduersarios nostros inanem laborem suscipere, dum de eo litigant, cuius aliquem necessarium vsum ex scripturis non possunt ostendere. Nam quæ illi de fructibus manducationis & præsentia corporalis tradunt, dominum superstitiosorum figmenta sunt, neq. cum vero usu & fine Cænæ conueniunt, quem in morte sue commemoratione, non in corporis sui præsentia & manducatione orali (ut quidam ineptissime loquuntur) nobis Christus constituit. Sed de his alibi fusius est dictum.

Redeamus nunc ad verba Pauli, in quibus hoc etiam obseruatu dignum est, quòd corpus mortuum, id est, morti obnoxium esse dicit, propter peccatum. At sub morte omnes alias afflictiones comprehendit, quas propter peccatum cum illa in mundum ingressas esse, scriptura testatur. Admonet ergo locus hic, quæ causa sit, ob quam sancti quoq. afflictionibus varijs exercentur, & tandem morti quoq. sunt obnoxij, cum in Christo vitæ æternæ promissiones acceperint. Fit hoc propter peccatum in carne illorū adhuc hærens, cuius reliquias ita edomari, adeoq. excoqui oportet. Nam nisi probè crederetur, in licentiam erumpit, sicuti multorū exempla docent, qui cum fide præditi & Christo per hæc insiti fuerint, in grauissima tamè flagitia fædè prolapsi sunt. Et quid singuli fideles in semetipsis expectantur, Paulus sub finē cap. 7. suo exemplo abundè docuit. Ut ergo filios melioris etiam indolis propter affectuū puerilium licentiam & ætatis illius incogitantia diligenter in officio contineri oportuit, quibus omnes homines, post acceptam quoq. regenerationis gratiam, interdū flagellis & virgis opus habent, quibus inhærens ipsis naturæ vitiositas coërceatur. Ideo David beatū eum pronuntiat, quem Dominus castigauerit. Hinc ergo est, quòd sancti etiam cum morbis conflantur, egent, esuriunt, morientur & infinitis exercentur calamitatibus: ut nimirū paternis Dei virgis emendari, non contenti cum mundo incurabili & pœnitere nescio. Itaq. in ipsis afflictionibus magnum discrimen est. Quæ enim apud impios pœnarum & tormentorum loco sunt, hæc pijs ad veram pietatem salutaria sunt exercitia. Quibus adde, quòd etsi interdū nullius grauioris sceleris sibi conscij sint pijs, neq. etiam casti ingenij ipsorū nequitia, ut grauiori & seueriori disciplina opus habeant, afflictiones tamen illis immittit Deus, ut & ipsi exercenda fidei atq. patientia occasione habeant, & multis alijs exēplo sint. Quoad verò mortem, opus est peccati atrocitate agnoscere, quando pijs quoq. non sine acutissimis doloribus ex hoc corpore migrant. Et quia caro & sanguis, qualia nunc sunt, regni cælorū hereditatē adire non possunt, necesse est ut mortalitatē deponamus: quod non aliter, quàm per mortē fit, quæ animabus quidem ad vitam transitus est, olim verò in magno illo die Domini corpora (vbicunq. & quocunq. modo soluta fuerint) nobis incorruptibilia & immortalia restituere cogetur. Vide Apoc. 20. Vides ergo patienter ferendum esse quicquid Deus immittit, & in ipsa etiā morte intrepidus nos esse debere, quando hanc per Christum exarmatam, & vitæ ianuam factam esse constat. Admonemur præterea, neminem de fide & religione ex huius seculi euentis iudicare debere. Sunt enim aduersis obnoxij omnes homines, alia tamen in his (ut modò diximus) est piorum, alia impiorum ratio. Sed de his quod amplius dicendi locus alibi erit commodior. Nunc vnum hoc addemus, causam mortis atq. afflictionum omnium in nobis monstrari (peccatum videlicet, quod ex primis parentibus ceu iure hereditario contraximus) vitæ verò authorem proponi Spiritum, qui aliundè accedit, idq. propter iustitiam, quam ex Christo habemus per fidem. Ergo (ut apud Hoseam dicitur) perditio ex nobis, vitæ autem & salus ex Deo est per Christum, qui illam nobis suæ mortis merito acquisiuit.

Porrò ut ad loci huius explicationem reuertamur, confirmat amplius istam consolationem, sic dicens: Sed si spiritus eius, qui excitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis, is qui excitauit Christum ex mortuis, uiuificabit etiam mortalia corpora vestra per inhabitantē eius spiritum in vobis. Quibus verbis argumentum duplex inest, partim à causa efficiēti, partim ab eius effectis desumptum. Causa enim efficiens nouæ vitæ indicatur Deus per spiritum sanctum: effectum verò est ipsius Christi resuscitatio, ad cuius exemplum nos quoq. uiuificari oporteat. Ratio argumenti ex eo dependet, quòd eiusdem causæ effecta sint eadem, nisi materiæ diuersitas impediatur. Hæc autē inter Christum & nos,

Cur sancti affligantur & moriantur.

Confirmat consolationem in astitutam.

quo ad corpus, eadem est. Nostram enim carnem ille assumpsit, & nobis per omnia similis est factus, uno peccato excepto: quod cum propter illum etiam nobis non amplius imputetur, nihil obstat, quin idem spiritus tam in illo quam in nobis vitæ causa & author sit. Sic ergo dicit Apostolus: Non mirum aut impossibile videri debet quod dixi. Nam cum spiritus eius in vobis habitet, qui Iesum a mortuis excitauit, idem ille hoc ipsum in vobis etiam poterit efficere: ut nimirum eiusdem spiritus virtute corpora vestra, quæ propter peccatum corruptibilia & mortalia sunt, viuificentur, ut & in huius seculi cursu vitam nouam viuant, & olim ad vitæ æternæ hereditatem capeSSendam resurgant. Voluit autem Christi resurrectionem in exemplum adducere, ut simul ostenderet beneficium, quod ille nobis contulit, ad corpus quoque nostrum pertinere: quod minus ijs terreamur, quæ nobis in hoc mortali corpore ferenda sunt. Interim Apostoli instituto mirifice seruit hoc argumentum. Quia enim spiritus sancti virtus in Christi resurrectione sese tam luculenter exeruit, nullo modo dubitare possumus, eundem in nobis etiam efficacem fore, ut & corpus hoc peccati mortificet, & olim nos totos vitæ æternæ donet. Et hæc etiam causa est, quod de Christo secundum hominem assumptum loquens illum spiritu patris excitatum dicit: ut nimirum nobis confirmandis ista magis seruiant. Interim firmum ratumque manet, quod alibi Christus, quatenus verus & æternus Dei filius est, propria virtute resurrexisse dicitur. Adhæc, quamuis resurrectionem ex mortuis ad eos modò restringere videatur, qui spiritu Christi verè præditi sunt: non tamen hoc ita accipi debet, quasi nulla omnino futura sit impiorum resurrectio, qui à Christo prorsus sunt alieni. Resurgent enim hi quoque, sed ad mortis æternæ finiendæ sempiternos cruciatus. At hic de læta & beata resurrectione agitur, quam vitæ æternæ hereditas excipiet: cuius non alij participes esse possunt, quam qui Christum in ipsis habitantem habent: eò quod hic solus facit, ut lampades nostræ tunc ardeant, quarum luce ad nuptias illas cælestes inducemur. Admonet autem nos locus iste de usu resurrectionis Christi. In quo præcipuum est, quod mortem deuicit, & nobis salutem acquisiuit omnibus numeris absolutam. Deinde exemplum præbuit, ut nos quoque peccatis mortui, in ipso ad vitæ nouitatem resurgamus: quæ de re cap. 6. prolixè diximus. Adhæc consolatur nos aduersus mortis terrores, item aduersus tentationes, quæ ex carnis nostræ prauis cupiditatibus oriuntur, ne illis turpiter succumbamus. Quamuis enim caro nostra infirma sit, satis tamen efficax erit spiritus Christi, ut & carnem hanc mortalem aboleat, & viribus nos instruat, quibus eius desiderijs resistamus. Et hoc illud est, quod Paulus alibi ait: in Christo omnia posse, qui ex nobis ipsis ne ad cogitandum quidem idonei sumus.

Vsus resurrex-
tionis Christi.

Author nostræ
resurrectionis
est spiritus
Christi.

Debet autem hic inter alia non oscitanter obseruari, quod resurrectionis nostræ causam & authorem facit spiritum Christi. Quia enim huius proprium opus est, viuificare, vitæ principium & origo ad nullum alium referri debet. Seruit hoc ijs confutandis, qui crassam carnis Christi manducationem tuentur, & hanc necessariam esse contendunt, eò quod per eam nos ad resurrectionem oporteat. At nihil huius in Cænæ institutione Dominus dixit, & multis argumentis confutari potest illorum sententia. Si enim corporalis & realis manducatio carnis Christi necessaria est ad resurrectionem vitæ, hac fraudandi erunt veteres, qui priusquam Dei filius carnem assumeret, eam manducare non potuerunt. Quod si respondeant, illos nihilominus resurrecturos esse, neque ad eam conditionem fuisse obligatos, eò quod neque Christus adhuc homo factus fuerit, neque Cænam & carnis suæ manducationem instituerit: iam corrumpit figmentum illud, quo hanc necessariam esse contendunt. Et si veteres illa absque salutis detrimento caruerunt (quos tamen eandem nobiscum escam spiritualem comedissee Paulus 1. Cor. 10. affirmat) quæ ratio nos coget, ut sine illa seruari non possimus? Aut nostra conditio deterior erit quam veterum, quibus fides ad Christum percipiendum potuit sufficere? Quid verò de infantibus dicent, qui per ætatem Cænæ dominicæ nondum capaces sunt? Quid de iis, qui in carceribus, aut inter Turcas degunt, & à cænæ usu necessitate excluduntur? Num hos omnes ad vitam resurrecturos esse negabunt? Videmus ergo quibus Labirynthibus & difficultatibus se ipsos implicent, quibus non sufficit fides & ea, quæ spiritu constat, Christi communio. Quò magis anniti nos decet, ne carni plus quam spiritui tribuamus.

Hortatur ad
officium facien-
dum.

Transamus nunc ad alteram huius loci partem, qua officij nos iterum admonet, & ad illud præstandum grauissime hortatur. Agit ergo Paulus instar fidi imperatoris, qui postquam milites de periculis admonuit & aduersus illa consolatus est, mox hortationem subiicit, ut forti animo &

maſte virtute ad pugnam descendant. Sic (inquam) *Apoſtolus facit, & adhortationem ſuam rationibus grauiſſimis confirmat, quas ex ordine videbimus.*

Primò ex ijs, quæ hucusq; dicta ſunt, infer: Itaq; fratres, debitores ſumus, non carni, vt ſecundum carnem viuamus. Habent verba iſta *Eclipſim* (quam familiarè eſſe *Apoſtolo ſcimus*) qua alterum membrum oppoſitionis reticetur, quod ita ſupplebis: Debitores ſumus, non carni, vt ſecundum carnem viuamus: ſed Deo, vt viuamus ſecundum illius ſpiritum. Argumentum hoc ab honeſto ſumitur. Honeſtum enim & iuſtum eſt, vt præſtemus cuique debitum officium. Deo autem debitores ſumus multis nominibus. Is enim nos, cum nulli eſſemus, creauit: idem nos paſcit & tuetur, & beneficijs infinitis quotidie accumulat. Inter quæ ſummum eſt, quòd ex peccato & ſatana tyrannide reſtaurauit, quòd in filios adoptauit, & ſpiritu ſuo dignatus eſt, qui & ſalutis certos facit, & ad vitam digni. Si enim parentibus, qui in hanc vitam miſeram atq; erumnoſam nos genuerunt, gratiam dignam referre non poſſumus: quid obſecro non debemus Deo, qui infelices nos regenerauit, vt ipſi filiorum loco eſſemus?

Eſt tamen diligentius expendendum, quòd nos carni debitores eſſe negat. Hic enim hypocritæ offendunt, qui dum vitam æternam noſtris laboribus acquiri putant, ijs quoq; ſeipſos defraudant, quæ ad vitam tuendam neceſſaria ſunt. Nam & ieiunijs immodicis & vigilijs ſeſe conſciunt, & in morbis medicinam omnem aſpernantur, ne quid carni tribuant, cuius debitores videri nolunt. Atqui caro hic, non pro corpore hoc multis indigo, ſed pro corrupta hominis natura ſumitur. Ineptè ergo ad corporis eſſentiam detorquent, quòd de virtuoſitate nobis innata *Paulus dixit*. Neq; enim vſpiciam ſunt: In ſudore vultus tui comedes panem tuum. Item: Qui furabatur, ne furetur amplius, ſed potius labore operando manibus quòd bonum ſit, &c. Imò vt in ipſo ſanctè gaudeamus, & ex bonis per ipſum conceſſis ſaturemur, concedit Deus, & hoc ſanctiſſimos quoſq; olim feciſſe ſcimus. Non autem corruptæ naturæ debitores ſumus, vt huic tanquam duci & magiſtræ ſeruiamus. Deo enim rebellis eſt, & exitium parit ijs, qui ipſi ſeruiunt. Itaq; excuſſo huius imperio, nos totos ſpiritui ſubmittere debemus, vt is vitam atq; actiones noſtras omnes gubernet.

Interim docet hæc vna ſententia, quàm turpiter paralogizent, qui per gratiæ prædicationem & iuſtificationem fidei bona opera aboleri, & peccandi licentiam plantari clamant. Gratia enim hæc, cuius mediator eſt *Chriſtus*, à damnatione quidem legis nos liberat, non autem ab obedientiæ debito: quin potius nos Deo debitores facit, noſq; illi nouo iure magis quàm antea eramus, obſtringit. Valide autem hoc loco conſutantur, qui merita noſtrorū operum aſtruunt. Nam quòd ex debito fit, id meritum cenſeri non poteſt. At qui bona opera ex legis præſcripto faciunt, ea facere ex debito tenentur. Ergo iſdem nihil mereri poſſunt. Neq; nos primi ita ratiocinamur, ſed *Chriſtum eodem argumentum uſum eſſe ſcimus, quando Luc. 17. ait*: Num gratiam habet herus ſeruo, ſi fecerit quæ ei iniuncta fuerunt? Non puto. Ita & vos cum feceritis omnia, quæ iniuncta ſunt vobis, dicite: Serui inutiles ſumus: quòd debuimus facere, fecimus. At ſi ſerui inutiles ſunt, qui omnia faciunt, quæ in lege præcipiuntur, quid de illis fiet, qui maiorem partem negligunt, & qui ea ne poſſunt quidem facere? Vbi ergo opera ſupererogationis, quæ tanto cum quæſtu *Monachi & Sacrificuli diuendunt*?

Sed alio argumento ab vtili hortationem ſuam *Paulus confirmat*. Simul enim pœnam & præmii proponit, dicens: Si ſecundum carnem vixeritis, futurum eſt vt moriamini: ſi verò ſpiritu actiones corporis mortificaueritis, viuētis. Mortis nomine omnem tam præſentis quàm futuri ſæculi calamitatem atq; miſeriā comprehendit: vt è contra vitæ vocabulū omnem felicitatē ſignificat. Vult ergo *Apoſtolus*, vt quàm chara nobis eſt vita noſtra, tã ſeduli & induſtrij ſimus, vt mortificata carne noſtra, ſecundum ſpiritū viuamus. Non obſcurè autem admonet, actiones carnis etiã in ſanctis adhuc obſeruandū erat, qui ex hominibus angelos fingunt, & mox ab eccleſiæ cōmunionem quoſuis excludunt: ſed cum *Apoſtolo dicimus* actiones carnis, adeoq; totum hominem carnalem, mortificandum eſſe, ſiquidem vitæ æternæ velimus participes fieri, Mortificant autē carnem, qui huic reſiſtunt, eamq; ſpiritus

Pij debitores
ſunt Deo non
carni.

Contra hypo-
critas.

Gratiæ prædi-
catione non abo-
let bona opera.

Premium &
pœnam propo-
nit.

virtute in ordinem cogunt, ne suis desiderijs regnum in ipsis obtineat. Cuius mortificationis fructus est, quod cum omnia peccata per se mortalia sint, eadem tamen venialia fiant, quando in expiationem per Christum factam respiciunt, & illa in se reuiuiscere & dominari non patiuntur. Quod impijs cauere debent, qui à gratia excidere nolunt. Hic autem multa obseruatione dignum est, quod mortificationem spiritu perfici docet Paulus. Cuius dicti ratio est, quod externa ad animam & interiores hominis facultates minimè pertingunt. Vnde in priori ad Timoth. scribit: Corporalis exercitatio paulum habet utilitatis, pietas autem ad omnia utilis est, &c. Plurimum ergo falluntur, qui mortificati videri volunt, eò quod cucullati aut nigris vestiti incedant, cilicijs & ligneis calceis fiant, incuruicervici terram spectent, funibus nodosis cingantur, humi cubent, & alia huius generis faciant à communi hominum usu aliena. Sunt quidem subtrahenda carni, quaecumq; eam ferociorum aut petulantiorum reddere possunt: & ideo interdum ieiunare & à coniugibus secubare iubemur: non autem in externis istis subsistere, sed ulterius progredi debemus, ut illa nobis ad vitam nouam atq; spirituales adiumento sint.

Cause vite & mortis.

Docet præterea locus hic, vnde felicitas & infelicitas, vita & mors nobis obtingant. Si in carne vixeritis (inquit Paulus) futurum est ut moriamini: si verò spiritu actiones corporis mortificaueritis, viuatis. In carne viuunt, quicumq; huius desiderijs indulgent & peccato seruiunt. At hanc mortificauerunt, quicumq; calcatis illius cupiditatibus, spiritu duce in Dei præceptis ambulant. E illi quidem mortem, his verò vitam Apostolus denuntiat. Consentiant his lex & propheta. Moses enim Israeli dicit: Ecce posui hodie ante te vitam atq; bonum, mortem deniq; & malum. Nam ego præcipio tibi, ut diligas Dominum Deum tuum, ut incedas in vijs eius, atq; præcepta eius custodias, statuta item eius & iudicia eius, ut viuas & multipliceris, fortunetq; te Dominus Deus tuus in terra, quam tu iam venis, ut eam possideas. Sin retrospexerit cor tuum, & non obedieris, sed impulsus ad iraueris Deos alios, seruierisq; eis, denuncio vobis hodie, quod certissime peribitis, nec prorogabitur dies super terram, &c. Deut. 30. Cuius generis atq; argumenti multa passim habentur in prophetarum sermonibus. Quò etiam referri debet, quod Christus de nouissimorum temporum calamitatibus differens, fidem simul & charitatem interituram ait, præualituram autem iniquitatem multorum: ita nimirum docens, cur Deus mundum tot tamq; acerbis erumnis afflictorum sit. Quibus cum si vera exempla conferas, videbis, hunc perpetuum sibiq; semper constantem iudiciorum Dei cursum esse, quod peccandi effrenem licentiam afflictionibus varijs coercet, eos verò omni beneficiorum genere prosequitur, qui præceptis ipsius obtemperant. Transferamus ista ad nostri seculi mores, & non mirabimur nos multis modis infelices esse, cum omnes hominum ordines immani cum contemptu Dei in omne scelus ruant, & pauci inueniantur, qui actiones corporis mortificant.

A dignitate Christianorū.

Sequitur tertium argumentum, sumptum à Christianorum dignitate, quod ita formare poteris: Quotquot spiritu Dei ducuntur, ij sunt filij Dei: Christiani ducuntur spiritu Dei. (Nam nisi hunc habeant, Christi non sunt, ut supra Paulus monuit.) Ergo Christiani sunt filij Dei, & proinde hunc se totos consecrare atq; obedire debent. Est autem huius argumenti magna vis apud eos, qui non omnem Dei amorem excusserunt, sed huius filij censei & esse cupiunt. Quia tamen titulum hunc multi promiscuè sibi vendicant, obseruabimus hic, quo indicio filij Dei dignosci possint: Nimirum ex spiritus sancti actionibus. Est enim is non obiter obrepens affectus aut animi motus temerarius, sed efficax virtus Dei, ea in nobis agens, quæ huius filios facere decet. Et ut in generatione carnali parentum spiritus siue affectiones frequenter in filijs quoq; cernuntur, & ut poëta dicebat, fortes creantur fortibus & bonis: ita in Dei filijs huius spiritus sese exerit efficaciter. Is verò non modò docet quod facto opus sunt, sed simul voluntatem instaurat & ad Dei obsequium inclinatur, adhuc vires quogue sufficit, ut ea possimus, quæ carni impossibilia sunt. Hinc ergo verus Dei amor, obedientie studium indefessum, innocentia vitæ, morum honestas, temperantia, modestia, dilectio fraterna & reliquæ virtutes proueniunt, quæ in scripturis passim commendantur. Videmus ergo, quid de plerisq; iudicari debeat, qui hodie se Christianos esse profitentur. Si enim Christiani sunt, filij Dei sunt, & huius spiritu aguntur. At si mores & vitam inspicias, maligni potius spiritus actiones, quàm ea quæ Dei spiritus in suis operatur, inuenies. Discant ergo singuli nominis istius dignitatem agnoscere, simulq; Dei patris bonitatem agnoscant, illumq; precibus indefinentibus sollicitent, ut carnem quidem mortificent, spiritum

spiritu autem instaurari possint, ut huius ductum secuti Deo uiuant, & filij eius vnigeniti, Iesu Christi, coheredes efficiantur: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum, Amen.

HOMILIA XLI.

Etenim non accepistis spiritum seruitutis rursus ad timorem: sed accepistis spiritum adoptionis, per quem clamamus, Abba pater. Qui ipse spiritus testatur unā cum spiritu nostro, nos esse filios Dei. Quod si filij, etiam hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: siquidem simul cum eo patimur, ut simul cum eo glorificemur. Nam statuo minimè pares esse afflictiones præsentis temporis cum futura gloria, quæ reuelabitur erga nos.

Quemadmodum homo naturali impetu ad malum fertur: ita admodum difficile est illum à carnis peruersæ studijs reuocare, & ad obedientiam spiritus adducere. Ideo Paulus eos, qui Christo nomen dederunt, prolixè & grauiter hortatur, ut liberationis per illum factæ memores, posthac nō secundum carnem, sed secundum spiritum uiuant. Inter argumenta verò, quibus hoc persuadere conatur, postremum fuit à dignitate Christianorum desumptum, quos Deus filiorum loco habet. Ex eo enim colligit, æquum esse, ut Dei spiritum audiant, & factis testentur, cuius patris sint filij. Quod argumentum ut grauissimum est: ita carnis rationi vix persuadetur propter aduersa & pericula, quæ vndiq; pijs incumbunt, & quæ Dei prorsus ab illis alienati indicia esse videntur. Ideo huius confirmationem subtexit Apostolus, qua primum probat nos filios Dei esse: deinde huius dignitatis, qua nulla maior homini obtingere potest, amplissimum fructum exponit: postremò viam quoq; monstrat, qua ad eius possessionem peruenitur. Estq; locus hic non postremus inter eos, qui in Paulinis epistolis præcipui habentur. Nam præter quàm quod vitæ instituendæ plurimum seruit, totam quoq; salutis nostræ rationem comprehendit, & consolationis argumenta suggerit, quæ sola aduersus omnes tentationes possunt sufficere.

Ad primam partem hæc pertinent: Etenim non accepistis spiritum seruitutis, rursus ad timorem, sed accepistis spiritum adoptionis, per quem clamamus, Abba pater, &c. Quibus verbis argumentum eiusmodi subest: Quicumq; spiritum adoptionis habent, ij sunt filij Dei: Vos autē accepistis spiritum adoptionis. Ergo estis Dei filij. Maiorem verò omittit, quia per se nota est. At Minorē ita enuntiat, ut simul describat, quis & qualis sit ille spiritus, quidq; in credentibus agat. Vtitur autem distinctione ab effectis. Nam de vno & eodem spiritu loquens, diuersa illi effecta tribuit, & ea ratio ne spiritum seruitutis & spiritum adoptionis vocat: nimirum quod in veteribus quidē timoris causa fuerit, in nobis autem adoptionis author atq; index sit, & ita securam diuinæ bonitatis fiduciā & libertatē ad Deum clamandi pariat. Cōferri autē hic veteres cum noui testamenti hominibus, ex parte, RURSUS, apparet, quæ simul docet, de eodem spiritu verba fieri, qui olim quoq; pijs adfuerit, sed diuerso cum effectu. Et facit ista distinctio ad argumenti amplificationem: quia docet multo præstantiorem esse nunc nostram conditionem, quàm olim veterū sub lege fuerit. Nam etsi illi quoq; spiritus Dei haberent, qui ipsis in lege loquebatur, idem tamen ille præceptis & promissionibus conditiones adiiciebat præstitū impossibiles, & atrocibus minis territabat, quæ timorē seruile animis incutiebant. Erat ergo ea veterū conditio, quæ puerorū sub tutoribus est, quando (ut in epist. ad Gal. cap. 4. scribitur) à seruis nihil differunt, nisi quod tandem tutorū dominio liberati in hereditatis suæ liberā possessione transeunt. Nostra autē potior iam est conditio. Quia enim Christus legis iugum à nobis sustulit, & nos patri reuera consulit, solatur, ducit, & ad obsequendum Dei præceptis voluntarios siue spontaneos reddit: adhuc animos nostros confirmat, deq; adoptione in filios Dei certos atq; securos reddit, ut Deum patris indulgentissimi nomine inuocare possimus. Ita mysteriū hoc ipse Paulus ad Gal. exponit his verbis: Quamdiu hæres infans est, nihil differt à seruo, quāuis sit dominus omnium: sed sub tutoribus & curatoribus est vsq; ad tēpus, quod pater præfuerit: Ita & nos cum essemus infantes

Christianos
probat esse
Dei filios.

sub elementis mundi (id est, sub lege, quæ instar primorum elementorum fuit, quibus Deus mundum ad veritatis cognitionem præparare voluit) eramus in seruitutem redacti. At postquam, venit plenitudo temporis, emisit Deus filium suum factum ex muliere, factum legi obnoxium: ut eos qui legi erant obnoxij redimeret, ut adoptionem filiorum acciperemus. Quoniam autem estis filij, emisit Deus spiritum filij sui in corda vestra, clamantem, Abba pater. Itaque non amplius es seruis, sed filius, &c. Quæ verba si cum hoc loco conferas, mox patebit Paulum veterem populum nobiscum conferre, ut ostendat, quantum nos illis præstemus, quoad salutis æternæ mysteria. Nemo tamen hæc accipere debet, quasi omnes, qui ante incarnatum Dei filium sub lege fuerunt, spiritu adoptionis caruerint. Nam si hoc dicamus, simul illos Dei filios fuisse negabimus, & eosdem à vitæ & regni cælestis hereditate excludemus. At huic sententiæ multi scripturæ loci reclamant. Scimus enim cum Abrahamo fœdus Dei sic instauratum fuisse, ut ille pater credentium dicatur, & cum illo atque Isaac & Iacobo accubaturi sint in cælis, quotquot ad regni illius possessionem admittentur. Deinde Israeliticam gentem non vno loco filij sui nomine Deus dignatur. Pharaoni enim dicebat: Israel filius meus primogenitus, & ego dixi tibi, ut dimitteres filium meum, &c. Exod. 4. Item Hosiæ ait Dominus: Cum Israel puer esset, dilexi eum, & ex Egypto vocavi filium meum. Et apud Isaiam clamat: Filios educaui & euexi, ipsi autem perfide defecerunt à me, &c. Quod etsi de impijs dicitur, docet tamen Deus se populum hunc instar filiorum habuisse: & fuerunt in confusa illa & degeneri multitudine reliquiæ, in quibus semen filiorum Dei integrum & incorruptum mansit. Sed quid opus est testimonijs pluribus, cum in sequenti cap. Paulus de Iudæis scribat: Quorum est adoptio, & gloria, & fœdera, &c? Itaque non inter personas verè piorum, qui in vtroque testamento sunt, sed inter legis & Euangelij ministerium hæc distinguit, & docet, gratiam illam adoptionis, quæ olim obliuiscens adumbrata, & paucioribus modò concessa fuit, nunc luculentius & liberalius conferri omnibus, qui Christi euangelio credunt, & hunc suum redemptorem esse ex fide agnoscunt. Imprimis verò scriptum Apostoli obseruare debemus, qui per istam collationem euincere vult, nos eò magis Deo obnoxiosos esse, quò maiora & luculentiora paternæ indulgentiæ argumenta in nos edita videmus, & propterea diligenter nobis esse cauendum, ne gratiam istam ingratitudine aut rebellionem manifesta præphanemus. Quia tamen hoc loco ipsi fontes salutis nostræ aperiuntur, diligentius paulò de adoptione in filios Dei dicendum erit, ut rudiores quoque intelligant, quid ea sit, quomodo item nos ad istam dignitatem veniamus, & qui eius sint effectus.

Adoptio in filios Dei quid sit.

Adoptio (ut iurisperiti definiunt) est actus legitimus, ad naturæ exemplum institutus, ut aliquis filium habere possit, quem non genuit. Legitimus actus dicitur, quia secundum leges fit, quæ non quemuis adoptari sinunt. Nam quia hic quædam naturæ similitudo est, monstro autem simile est, ut filius sit patre grandæuior, minimè licet, ut minor natu maiorem adoptet. Fœminis quoque non permittitur aliquem adoptare, cum ne in proprios quidem filios & ex se natos ius & potestatem habeant. Naturam verò imitatur adoptio, quia huius exempla in plantatione, arborum institutione & similibus agriculturæ operibus passim occurrunt, quibus fit, ut ex aliunde assumptis fructibus arbores & terra fructus ferant, quos nisi illi infererentur, ex semetipsis nullos ferrent. Fœmina autem adoptionis est, ut qui filios ex se natos non habent, aliquod vitæ solatium habeant, dum alienos assumere & bonorum suorum heredes constituere possunt. Et hæc quidem in adoptionibus inter homines obseruantur. At si ea ad Deum transferamus, huic minimè conueniunt. Legibus enim nullis astringitur, & ipsi etiam naturæ pro suo arbitrio imperat. Neque solatio aliunde petito opus habuit, cui filius erat proprius, & quidem coæternus, coessentialis & vnicè dilectus. Adoptauit tamen nos, quia inter homines (qui simul omnes ab ipso alieni facti erant) filios nullos habebat. Et cum ipsi qui filium vnicum habent, hunc eo impensius diligant, & sollicitè curent, ne ad eum pertinentem hereditatem in alios distrahatur: Deus, cum filium haberet, nos tamen adoptare & filij sui cohæredes facere voluit. Hæc ideo dicuntur, ut causam adoptionis nostræ cognoscamus, quæ non alia dici aut fingi potest, quam æternum Dei decretum, qui priusquam essemus, quales quàmque miseri futuri essemus præuidit, & nostri misertus nos in filio suo Iesu Christo, quem nobis redemptorem & vindicem constituit, rat, adoptauit, quorum ministerio minimè opus habebat, & qui nihil in ipsius gratiam facere poteramus, nisi ille nos hoc gratuito beneficio dignatus fuisset. Et hanc causam Paulus ad Ephesios cap. 1. verbis

verbis disertis exprimit, quando gratuitam Dei electionem magnifice prædicans, inter alia scribit: Qui prædestinauit nos, quos adoptaret in filios per Iesum Christum in sese pro sponte beneuolo affectu voluntatis suæ, &c. Quod vnum aduersus nostrorum operum merita & horum fiduciā abunde sufficit.

Nunc autem videre oportet, ut nos ad tantam dignitatem peruenire possimus, aut quæ huius nostræ adoptionis sit ratio. Paulus in præsentī solius spiritus meminit, qui cum filij spiritus sit (ut supra ex epistola ad Galatas annotauimus) hic spiritus adoptionis dicitur. Clarius verò mysterij huius rationem Ioannes euangelista exponit, de filio Dei in mundum misso sic scribens: Quotquot eum receperunt, ijs potestatem, id est, ius aut dignitatem dedit, ut filij Dei fierent: nempe ijs, qui credunt in nomen eius. Qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, sed ex Deo geniti sunt. Quæ verba aperte docent, fidem medium illud aut viam esse, per quam ad dignitatem adoptionis istius venit. At quia illa Dei donum est, quod per spiritum suum nobis Deus confert, Paulus non temere hoc omne ad spiritum refert. Ne quis verò sub fidei vocabulo nudam animi per suasionem, seu opinionem temere conceptam intelligat, obseruabis à Ioanne generationis etiam nouæ mentionem fieri. At enim adoptiuos illos Dei filios, non ex sanguinibus, id est, carnali generatione, neque ex carnis aut viri voluntate nasci, id est, nihil huc conferre naturales hominis facultates, sed ad eos pertinere dignitatem istam, qui ex Deo geniti sunt. Est igitur cum adoptione coniuncta simul regeneratio, quæ quàm nobis necessaria sit, Christus cum Nicodemo disputans docet his verbis: Amen amen dico tibi, nisi quis natus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei. Et ibidem regenerationis huius mysterium exponens, authorem eius spiritum indicat, qui per verbum nos instaurat, & ex carnalibus spirituales faciat. Vnde Petrus apostolus de credentibus verba faciens, eos renatos esse dicit ex semine non mortali, sed immortalī, nimirum per verbum Dei viuī & manentis in æternum. Differt igitur in hoc etiam adoptio illa cœlestis ab ea, quæ inter homines in usu est. Hic enim adoptatus in solius nominis & hæreditatis successionem transit: at qui à Deo adoptantur, ex eius semine renati, illius filij & naturæ diuinæ participes fiunt. Quod utriusque immensam Dei bonitatem commendat, ita monet, ut verbum Dei diligenter audiant, & spiritui sancto sese gubernandos præbeant, quicumq; ad dignitatem istam peruenire, aut eandem retinere volunt. Confutantur etiam his superstitiosi homines, qui eò per ceremonias frigidissimas & ab hominibus inuentas contendunt: & se Dei filios arbitrantur, quod vincti aut rasi sunt, quod monasterii vocis sese obstrinxerunt, aut quod baptismo initiati in externo ecclesiæ cœtu censentur, cum interim nulla in ipsis appareant regenerationis indicia.

Sed adoptionis istius effecta quoque videamus. Hæc vno quasi verbo Paulus comprehendit, Adoptionis quando nos spiritum adoptionis accepisse dicit, in quo clamamus, Abba pater. Et hoc ipsum exponens subiicit: Qui ipse spiritus testatur vnā cum spiritu nostro, nos esse filios Dei. Nostrum spiritum vocat mentem aut conscientiam nostram, quæ per spiritus testimonium confirmata non dubitat, quin Dei filij simus, & quod ille nos patris instar fauore & amore complexurus sit. Ergo non modò dicimur Dei filij, neque inani adoptionis nomine gloriamur, sed nos Dei filios esse certò scimus. Quod etiam clamandi verbo denotat Apostolus. Hoc enim certam fiduciam exprimit, quæ causa est, ut palam in Dei conspectum procedere, & hunc patrem nostrum appellare audeamus, cuius ne serui quidem dici mereremur, nisi ille hac gratia nos dignaretur. Est hic præclarus admodum adoptionis nostræ effectus, quod nos salutis certos facit, & conscientia æstuantis terrores atque dubitationes tollit, quibus nihil homini in vita hac molestius & acerbius accidere potest. Estq; certitudo hæc eò maior & securior, quod in ipso animo hominis sentitur, & testem habet ipsum spiritum veritatis, de cuius fide nemo sana mentis dubitare potest. Docet idem Ioannes Apostolus, qui in epistola sua catholica cap. 3. scribit: Per hoc scimus quod Deus in nobis manet, nempe ex spiritu eius, quem dedit nobis. Elucet in hoc fidei & religionis Christianæ dignitas, quæ omnibus alijs sectis atq; superstitionibus longè præstat. Hæ enim etsi suos cultores circa multa non sine labore & grauibus impensis occupatos teneant, nunquam tamen salutis certos faciunt, sed nouis subinde conscientie terroribus fatigant, sicuti videre est ex eo, quod illi nunquam quiescunt, sed aut eadem sacra ad peccatorum suorum expiationem quotidie iterant, aut etiam noua comminiscuntur. Sola Christiana fides Dei filios facit, & spiritum adoptionis apprehendit, qui nos de patris gratia amplius dubitare non sinit.

Confutantur ergo hic rursus, qui hominem salutis certum fieri posse negant, & ita dubios & anxios detinent, quos per euangelium in fide confirmare debebant. Arguitur item eorum stultitia, qui ad stabiliendam fidei & salutis nostrae certitudinem humana auctoritate opus esse arbitrantur, & ideo concilia cogunt, & orbis totius consensum requirunt. At nihil illo proficietur, nisi homines intra animos suos rerum certi fiant. Id vero solius spiritus sancti opus est, qui humani consensus adminiculis minime opus habet.

Bonitas Dei nos
adoptamus.

Ceterum quia locus hic admodum fecundus est, & homini Christiano nihil iucundius accidere potest, quam in horum consideratione versari, quae ad salutis nostrae certitudinem faciunt, non agere feretis fratres, sat scio, si quae praeterea hic consideranda veniunt, paucis perstrinxero. Vbi primum occurrit Dei immensa bonitas, qui nos in filios adoptare dignatus est. Pudet parentes filiorum, quos ex se natos esse sciunt, & frequenter de iisdem abdicandis cogitant, si illos degenerare videant. At Deus, cum ab illo & ingenio illius alienissimi essemus, nos adoptare dignatus est, & in totius orbis conspectu illum Patrem nostrum esse clamemus praecipit. Quod enim nos ex spiritu instinctu facere dicit Apostolus, hoc ut faciamus Christus disertè iubet, quando ait: Vos ita orate. Pater noster, qui es in caelis, &c. Superat haec Dei bonitas omnem humani ingenij caput, nedum ut verbis tanto argumento dignis commendari possit. Debet autem eius consideratio nos ad officium Deo praestandum excitare. Quia enim ille nos tanto amore complexus est, plus quam ferrei & humanum nomine indigni erimus, si non vicissim illum amemus, & amore hincero colamus, nosque ipsius voluntati consecremus. Quod quia hodie pauci faciunt, satis apparet, raros admodum esse, qui Dei paternum amorem dignè considerent.

Inuocatio Dei
proprium spiritus
sancti
opus est.

Docet deinde locus hic, inuocationem Dei proprium spiritus sancti opus esse. Ut enim nemo potest dicere Dominum Iesum, nisi per spiritum sanctum (1. Cor. 12.) Ita multò minus Deum patrem dicere & inuocare poterimus, nisi spiritu excitemur. Nam quomodo inuocabunt eum (infra cap. 10. dicit Apostolus) in quem non crediderunt? At fidem nobis per spiritum conferri, & per eundem in animis nostris confirmari, notius est, quam ut demonstrari oporteat. Quotquot ergo sine fide clamant, ij etiam spiritu adoptionis destituuntur, neque Deum verè inuocant, sed belluino saltu auribus illius obstreperunt. Quid verò de ijs dicemus, qui preces tam publicas quam priuatas securi negligunt, perinde ac si illis non opus habeant, sed ipsi sibi ad omnia sufficiant? Regnat ista negligentia hodie passim. Sed cogitemus quaso, preces adoptionis nostrae testimonium esse, ex quo omnis salus nostra dependet. Quam ergo haec nobis chara est, tam nos in illis assiduos esse conuenit.

Filij Dei solum
Deum inuocant
per Christum.

Observabis praeterea, eos qui adoptionis spiritu donati sunt, clamare, Abba pater. Qui cum uni & soli Deo conueniat, qui communis omnium nostrum pater est, illos hunc unum inuocant constat, & ab eo solo petere, quae ad huius vitae incolumitatem & futurae hereditatem spectant. Quia adoptio haec (ut supra diximus) in Christo facta est, hoc etià uno mediatore & aduocato apud patrem vti solent. Iubet hoc ipse, quando in suo nomine patrem inuocare docet, & neminem nisi per se ad patrem venire dicit. Confutantur itaq; hic alij duo errores grauissimi, qui circa inuocationem committuntur, & hodie nimium vulgares sunt. Alter eorum, qui ad diuos calites conuersi, horum operum in periculis implorant, & quod dictu absurdissimum est, ipsam orationem dominicam ad illos dirigunt, quando rosaria (ut illi loquuntur) illorum nomine recitant. Alter eorum, qui etsi Deum inuocent, alijs tamen apud hunc mediatoribus & aduocatis vtuntur, & honorem eum in creaturas transferunt, qui uni & soli Christo debetur.

Vnus omnium
credentium spi-
ritus & pater,
&c.

Est etiam obseruatu dignum, quod cum prius Romanos allocutus esset Apostolus, nunc in communem omnium credentium personam ait: In quo clamamus, Abba pater. Ergo unus omnium spiritus, & unus omnium pater est, & proinde una etià omnium fides, adeoq; una sors atq; hereditas. Docet hoc passim Paulus, & eodè facit in praesenti, quod duas voces idem significantes, nempe Abba pater, posuit Paulus, quarum altera Syriaca, altera Graeca siue Latina est. Ita enim ostendit, unitate hanc ne linguarum quidem & nationum diuersitate scindi posse. Nam ut alibi ait, non est respectus personarum apud Deum, & in Christo non est Iudaus neq; Graecus, non Scythia neq; Barbarus: sed quisquis inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Docuerunt idem olim prophetae quoque, inter quos Isa. praedixit fore sub Christi regno, ut vrbes Aegyptiacae loquantur lingua Chanaa, id est, cum populo Dei lingua vtantur, quoad

quoad fidē & inuocationē. Damnantur ergo hic sectæ, quibus Christiani nominis professio scinditur: simul etiam arguuntur, qui charitatis & unitatis Christianæ vinculum temere abrumpunt, dum eos vel oderunt hostiliter, vel superbe contemnunt, qui eundem cum ipsis patrem inuocant, & quos pro fratribus debebant agnoscere.

Sed ad Pauli verba redeamus, qui alium adhuc adoptionis istius effectum subiicit, quem ex præmissis infert, & quo vniuersa nostræ salutis ratio continetur. Quod si filij (inquit) etiā hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Opus autē erat hoc addi, quia non omnes filij hæredes sunt. Nam neq. Esauum Isaac, neq. Ismaelem Abrahami hæredes fuisse legimus. Et sæpe exheredantur a parentibus, quos ex se natos, & filios suos esse negare non possunt. Ne quid ergo simile nobis etiam evenire posse putemus, & proinde adoptio nihil præter inanem filiorum Dei titulum asserre videretur, diserte promittit, nos etiam Dei fore hæredes: & simul qualis hæc nostra hereditas futura sit, docet, quando nos Christi cohæredes fore ait. Non autē ex seipso hoc pronunciat, sed ipsum Christum dixisse sciebat: Dispono vobis, sicuti mihi disposuit pater, &c. Luc. 22. Item, volo pater, vt vbi ego sum, etiam mecum sint quos mihi dedisti. Ioan. 17. In Apostoli autem verbis obseruari debet, vitam & beatitudinē eternam hereditatis nomine denotari. Est enim hereditas legitima successio in vniuersum ius defuncti, & ideo iure optimo possidentur, quacumq. ex hereditate ad nos deueniunt. Docet ergo hæc vox salutem, cuius nobis auctor est Christus, certam atq. stabilem, adhuc plenam quoq. & omnibus numeris absolutā esse. Quia enim nos Deus hæredes scripsit, nemo nobis debitam hereditatem interuertere, aut Dei testamentū irritum facere poterit. Et quia idem nos cum filio suo vniigenito in omne ius bonorum suorum cælestium admittit, nihil nobis deesse poterit eorum, quæ ad salutem nostram pertinent: nisi forte ipsi Deo aliquid deesse putemus. Abstergetur ergo omnis lachryma à pro-nis oculis, gaudio autē ineffabili exhilarabuntur, omni deniq. satietate bonorū fruuntur in conspectu Dei, sicuti scriptura loquitur. Et quia beneficij huius nobis auctor est Christus, validissimè hic consueant, qui multa adhuc nobis agenda putant, quæ ille intacta reliquerit. Aut ergo Paulum falsi arguant illi, aut nescio quid maius & sublimius affectant, quod suo merito Christus acquirere nō potuerit. Rursus, quia hereditatem hanc Deus nobis gratuito confert propter Christum, falsarij & testamenti diuinum corruptores sunt Pontifices, qui sub clauium prætextu huius distributionem sibi vendicant, & regnum cælorum venale faciunt.

At non contentus Apostolus hereditatē istam promississe, viam quoq. monstrat, qua ad eius possessionem venit, cum addit: Siquidem simul cum eo (Christo nimirum) patimur, vt simul cum eo glorificemur. Quibus verbis non meritum nostrum astruitur (sicuti ex sequentibus euidentissimè patet) sed ordo indicatur, quem in regni sui & bonorum eius dispensatione Deus obseruat. Qui est, vt eadē via eō perueniamus, quam ipse filius Dei ingressus est. Nec enim melior debet esse discipuli aut serui conditio, quàm magistri aut heri fuerit. At hic per crucem & omne genus afflictionū regni cælestis hereditatem adiit. Eadem ergo via nobis quoq. erit incedendum. Ideo ille in euangelio clamat: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me. At hic non oscitanter expendi debet, quod cum Christo pati, & ad eius exemplū pati debemus. Sunt enim qui vel ob scelera patiuntur, aut ipsi sibi crucē & afflictiones accersunt nō necessarias: & hi nihil inde & peccatum cum toto diaboli regno destrueret. In hunc igitur finem nos etiam respicere conuenit, vt primò in ijs quæ à Deo immittuntur ferendis illi fidele obsequiū præstemus: deinde verò ipsdē vitam ad mortificandum membra nostra terrestria, ne per peccatum diabolus regnū in nobis obtineat. Ita cum Christo pati dicemur, & suæ crucis socios ille agnoscet. Neq. opus erit, vt ipsi nobis cruces alias quæramus. Nam qui ita rationes suas instituunt, vt Deo obtemperare velint, mox aduersa & molestias subibunt. Confitere fidem in Christum, & mox mundum tibi inimicum experieris. Fac officium in vocatione tua, & illico odium sequetur, atque molestias tibi exhibebunt ij ipsi, pro quorum salute tu dies noctesq. inuigilas. Abnega teipsum carnemq. mortifica, & citò dolores atq. cruciatibus grauissimos senties. Quibus si communes omnibus huius vitæ labores atq. molestias adnumeres, non videbis nos vndiq. circumstare malorum examina, vt minimè quærenda sit crux, quam cum Christo feramus. Studeamus modò patientiæ, & in finem vsq. perseueremus, & ita cum Christo

Adoptio nos
Dei hæredes
facit.

Quo ordine ad
hereditatem
beatitudinis
eternæ ueniamur.

Consolationis
in cruce argu-
menta.

1. Socij Christi
sumus.

2. Gloria con-
sortes erimus.

3. Premium la-
bore maius.

etiam glorificabimur: quae de re Paulus in ijs, quae sequuntur, diligenter & copiose differet. Quia carni nihil durius & grauius accidere potest, quam afflictiones huius seculi, & inter has omnino intolerabiles videntur, quae cum vitae periculo coniunctae sunt, in nouam consolationem diguntur, quae nos aduersus omnem tentationum palastram argumentis solidissimis confirmat. Inter quae primum est, cuius modò meminuit, quod nimirum cum Christo patiamur. Quis enim huius socius in qua uis fortuna esse dedignetur? Aut quis miles tam ignauus fuerit, ut ipso Regis filio in prima acie cum hostibus pugnante, ipse de fuga cogitet? Indigni certe sunt nomine Christiano, qui se Christo socios adiungere detrectant. Secundum argumentum est, quod nos cum Christo gloriae etiam socios fore autem Gloria vocabulo regnum caeleste & omnem, quam in hoc obtinebimus, felicitatem intelligit. Hoc autem uti uoluit, quod natura gloriae cupidissimi sumus, & crucem Christi ferè non alio nomine horremus, quam quod mundus eam ignominiosam esse iudicat. Monet ergo, ne in carnis & mundi iudicio subsistamus, sed mentis oculos intendamus in gloriam, quae nobis cum Christo iam inde ab aeterno parata est. Et sanè quae gloria homini maior obtingere potest, quam si eum Dei filius, quando in manifestis patris cum angelis suis ad iudicium progreditur, pro fratre & coherede suo agnoscat? Gaudet militum triumphis & inertis vulgi applausu, & ideo fortius pugnant. At quid uanius est aura popularis, si cum caelesti gloria comparatur? At quia multi res acquisitas minoris faciunt, quod laboribus & impensis aequo maioribus parentur, tertium argumentum profert Paulus, quo gloria illius caelestis excellentiam per collationem amplificat, & docet minime timendum esse, ne plus damni quam lucris ad nos redeat. Statuo (inquit) minime pares esse afflictiones praesentis temporis cum futura gloria, quae reuelabitur erga nos. Quasi diceret: Sunt quidè multa & graues afflictiones vitae huius, & molestum est carni his subinde exerceri. At ego uos istarum finem felicissimum spectare uelim. Quae enim in caeli parata est gloria ijs, qui cum Christo patiuntur, tanta est, ut huius seculi afflictiones si in unum conferantur, illi praeponderare nequaquam possint, imò ne conferri quidem ei queant. Afflictiones enim ad corpus solum pertingunt, gloria autem tam corpori quam animae communicabitur. Afflictiones momentaneae sunt, gloria aeterna. Afflictiones sensu percipi & uerbis describi possunt, gloria omnem sensum & humani ingenij caput superat, quia (ut propheta inquit) ea praeparauit Deus diligentibus se, quae oculus non uidit, & auris non audiuit, & quae in cor hominis non ascenderunt. Facit hic locus ad meritorum nostrorum confutationem. In meritis enim mercedi opera respondeant oportet: quod cum hic nullo modo fiat, neque etiam fieri possit, uanissima est eorum arrogantia, qui sua merita apud Deum in ratione uenire uolunt. Sed quia de hoc iam saepius est dictum, omisso eo, nunc reuelandi uerbum consideremus, quo Paulus hic uiuitur. De gloria enim seu felicitate futura loquens ait: Quae reuelabitur erga nos. Non inquit, Parabitur: quia parata est nobis à iactis fundamentis mundi, ut Christus Mat. 25. testatur. Non autem semper oculis nostris patet, quae illa sanctorum fors sit: quin ferè bonum miserimi & Deo exosi videntur, quando perpetuae afflictiones illos manet. Sed tunc cogitemus vitam nostram (ut Paulus Coloss. 3. ait) absconditam esse cum Christo in Deo, & quando ille patefactus fuerit, tunc & nos gloriosos fore cum illo. Quò etiam pertinet, quod Ioannes in Catholica scriptura bit cap. 3. Charissimi, nunc filij Dei sumus, sed nondum apparuit, quod erimus: scimus autem, quod cum ipse patefactus fuerit, similes ei erimus: quoniam uidebimus eum sicut est. Non ergo irritus erit illorum labor atque dolor, qui cum Christo patiuntur, sed iidem vitae & gloriae coronam immarcescibilem recipient, quae omnem sensum huius seculi superat. Poterat autem haec sola ratio sufficere aduersus omnes terrores, quos caro in afflictionibus concipit: sequentur tamen adhuc aliae, quas suo tempore uidebimus. Nos cum his gentium exempla conferamus, qui ut vel gloriam huius mundi acquirerent, rempublicam, uiauerent, aut patriam libertatem assererent, omnia ea fecerunt & passi sunt, quae à suis Christi stus requirit. Inexcusabilis ergo erit nostra ignauia, si aeterna regni caelestis gloria minus apud nos poterit, quam caduca huius seculi bona apud illos potuerunt. Imprimis uero excitet nos Iesu Christi exemplum, qui ut nobis praeruit, ita spiritum quoque promisit, quo animati omnia ferre & vincere poterimus. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum, Amen.

HOMILIA XLII.

Etenim creatura intentè desyderans expectat reuelationem filiorum Dei. Nam uanitati creatura subiecta est, non uolens, sed propter eum

eum, qui eam subiecit sub spe, quod ipsa quoque creatura vindicabitur ex seruitute interitus in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim uniuersam creaturam unâ suspirare & unâ parturire usque nunc.

Quia omnes homines natura cupiunt sibi bene esse, à nulla re magis quam à cruce & afflictionibus abhorrent: & hæc causa est, propter quam multi deficiunt à fide Christiana, aut ad eam tardius accedunt, quod mundo inuisam, & proinde persecutionibus obnoxiam esse vident. Alij vero etsi non deficiant, tamen impatientia superari Deo ogganniunt, & hunc sui immemorem esse querunt. Ideo Apostolus cum nuper fidei fructus & eximiam verè credentium dignitatem exposuisset, mox eosdem de cruce & afflictionibus, quæ in hoc seculo nobis ferenda sunt, admonuit, ne quis ijs tanquam re noua & insolita offendatur. Inde verò consolationem ingreditur, quam multis & grauissimis argumentis confirmat: ex quibus nuper tria priora vidimus: Quod nimirum crucis socium habeamus Dei filium, Iesum Christum, qui eadem, imò grauiora, pro nobis passus est: Quod eiusdem socij quoque futuri simus in cælesti gloria: Quod item gloria hæc & eius excellentia maior sint, quam ut huius vitæ afflictiones & ærumna cum illa conferri mereantur. His subtextit in præsentem quartum argumentum, quod ab exemplo totius machine huius mundi desumit: ostendens in inanimatis quoque ea conspici, quæ gloriæ illius excellentiam nobis commendent, nosque ad patientiam & perseverantiam in vera fide hortentur. In locum verò hunc per se difficilem plus adhuc obscuritatis inculcarent interpretes, dum extra oleas currendo (ut aiunt) questiones mouerunt, quomodo inanimata mundi partes aliquid sentire, velle, nolle, sperare aut dolere possint? quomodo item vel angelis bonis, vel piorum spiritibus, qui iam in patria felices degunt, ea conueniant, quæ hic de totius creatura suspirijs & gemitu dicuntur? At nihil horum Paulus docere voluit, neque sub creatura vocabulo vel homines vel animas eorum, aut angelos intelligit, sed mundi huius machinam eiusque partes, quibus per prosopopœiam tribuit personam, in qua tolerantia & desiderij exempla cernantur. Nos ergo omnis disputationibus philosophicis, Apostoli scopum spectemus, & ad hunc dirigamus singula quæ dicuntur: sicque clarius patebunt, quæ primo intuitu obscurius dicta videntur.

4. Exemplum totius creaturæ.

Primo patientiæ exemplum in mundi machina extare docet, quod imitemur. Eam verò patientiam suæ creaturæ vocat, quia non ex semetipsa existit, sed à Deo condita atque creata est. Creatura (inquit) intentè desiderans expectat reuelationem filiorum Dei. Græcè legitur ἀπορροαδονίη τῆς ἐξορῆς, id est, intentum ex ardens creaturæ desiderium. At quia hoc Hebraici sermonis constructionem sapit, nos perspicuitatis ergo Substantiuum in Adiectiuum conuertimus. Est autem intentum ardens desiderium eiusmodi desiderium, quod gestibus quoque externis sese prodit, & quod ipsum hinc inde intentè alicuius aduentum expectant, quem magni boni authorem ipsis fore arbitrantur. Exprimat hoc David in Psalmo 119, dicens: Defecit ad salutem tuam anima mea, id est, præ desiderio salutis tuæ anima cruciatur & contabescit: verbum tuum expecto. Eiusmodi autem desiderium Paulus per prosopopœiam machine orbis totius tribuit: & eandem simul dicit expectare reuelationem filiorum Dei, id est, diem illum, quo toti mundo innotescet, qui nam Dei filij sint, & idem promissa sibi gloria donabuntur. Duo igitur machine huic tribuit, quod nimirum sollicitè quidam & anidissimè desideret illum diem, attamen simul expectet obedienter à Deo præfinitum terminum. Itaque huius primæ partis hic sensus esse videtur: Non soli vos o fratres, ex huius seculi afflictionibus animi molestiam sentitis, neque soli ea liberari desideratis: sed idem in rebus inanimatis, imò in vniuersa hac mundi machina est videre. Nam hæc quoque summo & ardentissimo eius dei desiderio tenetur, quo gloria, quam filijs suis Deus iam inde ab æterno præparauit, reuelabitur. At eadem non ita præcipiti desiderio abripitur, ut suam stationem deserat, sed interea patienter expectat, & singulas sui partes in officio continet. Idem ergo vos etiam facere conuenit. Pium quidem est cælestia cupere, & ad illa cunctis viribus & votis flagrantissimis omnes eos anniti desiderat, qui Christi nomine non falsò gloriantur. Interea tamen obfirmato animo & inuicta fidei constantia durandum est, quam diu Deus nos in huius seculi stadio exercere voluerit: ne dum vota nostra temere præcipitamus, impatientia abrepti aliquid designemus præter officium, cui nos Deus destinauit.

Patientiæ exemplum in machina mundi habetur.

Ut singula mun-
di partes offi-
cium faciant.

Quod autem de mundi huius machina dicit Apostolus, hoc in omnibus & singulis illius partibus esse videre. Nam si à celestibus orbibus exordiaris, seruant illi constanter suos motus, & sicut in initio mundi Deus constituit, certis vicibus dies cum noctibus permittant, anni tempora legibus certis distribuunt, ut verno tempore aestas succedat messibus idonea, aestatem autumnus pomifer & vni-
tas fouet, & telluri quasi effœta & fructibus ferendis fatigata vires novas instaurat. Et cum vi-
ces istæ iam tot seculis durarint, nulla tamen in illis fit confusio, nihil item præter ordinem à Deo præ-
scriptum committitur, nisi quando ille vel nostris peccatis prouocatus, vel alias ob causas iustas &
graves ordinem istum ad tempus perturbat. Interea verò iidem cæli pro anni ratione modo herbas
pluuiam destillant, modo rorem per gramina & segetes spargunt, modo pruinis frutescentes herbas
adurunt, modo niuibz omnia contegunt. Quod si relictis cælis ad aërem descendas, hunc quoque
officij probè memorem inuenies, dum suo motu fruges & plantas omnes conseruat, & animalia qua-
uis in vita sustinet, quoad ita Deo visum fuerit. Similiter aquæ omnes, fluuij, lacus, stagna, riu-
rentes, fontes suo officio assidue funguntur. Terra è sinu suo quotannis, ceu ex penu instructissimo
fruges depromit & reliqua, quæ & hominum & animalium alimonia seruiunt. Itæ ignis indefinens
motu suum calorem singulis, prout opus habent, subministrat, ut eo vegetentur, ne torpore nimio
contabescant. Imò si ad animalia transeamus, quæ bruta & irrationalia dicuntur, hæc quoque offi-
cium suum facere, & secundum naturæ vel conditionis suæ leges viuere videbis. Etenim ciconia
(ut Deus per Ieremiam loquitur) in aëre nouit tempora sibi præfinita: grus & hirundo obseruant
tempus profectionis suæ. Idem in piscibus cernitur, qui suo tempore in abyssum sese occultant, &
rursum suo tempore inde emergunt seq. capiendos præbent. Immaniores autem bestię, etsi natura
in rabiem ferantur, hominis tamen reuerentia & metu absterita interdum latent, & noctu demum
ad prædam & cibum querendum (ut in Psalmo 104. habetur) prodeunt. Quæ verò in hominibus
visum creata sunt iumenta, illi suum obsequium summa fide & studio præstant. Nam ut rursus
Dominus per Isaiam ait, agnoscit bos possessorem suum, & asinus heri sui præsepe: equi ore suo fra-
num, tergo sessorem recipiunt, neque modo patienter illum ferunt, sed si ita opus sit, ad turba cantum
in medias hostium acies ruunt, & pro illo calcibus & morsu dimicant. Denique nihil esse in tota
hac mundi machina, quod non suam stationem teneat, & generalem totius creaturæ liberationem
obedienter exspectet, quamuis ardenti eius desiderio teneatur. Quis ergo non videat, quanto ma-
gis hoc facere debeant homines, in quorum gratiam hæc omnia creata sunt? Absurdum enim
foret, hominem, qui ad Dei imaginem conditus & ratione præditus esse, à brutis animalibus
vinci, & crassis illis atque inanimatis mundi partibus deteriorem deprehendi. Equidem qui
ita se gerunt, ij olim ferarum & brutorum, imò cæli, terræ & aliorum elementorum exemplo con-
demnabuntur.

Gloria future
excellentiæ.

Præter hoc autem obseruabis, magnam procul dubio esse gloriam illam, quæ nobis in cælis præ-
rata esse. Cum omnes creaturæ eius desiderio tam magno tangantur. Summum bonum philosophi esse
dixerunt, quod naturali instinctu ab omnibus exoptatur. Quis ergo neget summum hominis bonum
esse liberationem ex corruptione & gloriam, quæ olim reuelabitur, quando vniuersa huius mundi
machina illam videre exoptat? Huius ergo spe meritò accenduntur pij, ut omnia aduersa patienter
ferant. In huius item fiducia totis animis acquiescunt, & facilem leuemq. ducunt iacturam facili-
tatem, quas in mundo possident omnium, imò ipsius etiam vitæ: quando se celestis illius felicitatis
heredes olim fore sciunt. Hæc spes olim Iobum confirmauit (ut eius confessio cap. 19. docet) ut in-
ter medios dolores Deum sanctè coleret atq. obseruaret. Eadem Paulum in diutino carcere & mor-
tis appropinquantis articulo inuictum & intrepidum fecit: quod nimirum immortalem & im-
marcescibilem iustitiæ coronam sibi in cælis repositam esse sciret. Hæc vna (inquam) omnibus
Martyribz animum addidit, ut cum tyrannorum minis infandos simul exquisitissimorum tormen-
torum cruciatus & mortem ipsam contemnerent. Et qui hodie hanc spem animo suo conceptam fouent
& retinent, ijs facile est carnem cum suis desiderijs abnegare, & ipsam vitam pro Christi gloria de-
ponere. Ex his ergo æstimare licet impios & impuros illusores, qui ista rident, & huius vitæ delirij
immergi cælestia negligunt. Quales nouissimis temporibus fore, olim Petrus prædixit, & quales hodie
passim

passim audiuntur, qui se facile futura illa bona nobis concessuros aiunt, modò ipsisliceret vitâ hac præsentî perpetuò frui. Sunt hi similes sociorum *Vlysis*, qui Loti dulcedine inescati omnem reditus in patriam curam abiecerant. Imò *Circeis* porcis potius conferri merentur, qui in hara volutari malebant, quàm in pristinam hominis formam redire. Nam hi quoq; patriæ cælestis amorè ex animo exuerunt, & pecuinâs voluptates ijs bonis præferunt, ad quâ tota hac mundi machina aspirat. Mente & ratione carere dicuntur, qui grauissimis morbis detenti medicinâ respuunt, & nolunt curari. Quis ergo non insanos & dementes dixerit eos, qui in misero & mortali huius corporis ergastulo detineri & contabescere malunt, quàm inde liberari, & ad gloriæ illius immortalis consortium accedere?

Meminerimus præterea, subinde ab Apostolo reuelationis filiorum Dei mentionem fieri, de qua nuper quoque diximus. Ea sic dicitur, quia tunc patefiet, qui nam filij Dei sint: imò tunc cum gloria & decore in Christi conspectu comparebunt, qui nunc hominum abiectissimi putantur, & plerisq; exiisunt. E& autem de hoc sæpe cogitandum. Nam consolationem in omni aduersorum genere efficacissimam affert, si cogitemus olim aliam fore rerum faciem, & nos Christum habituros nostræ gloriæ vindicem, quâ nunc ab impijs turpissimè conculcatur. Docet item, ne ex huius vitæ successibus aut euentis de quoquam iudicemus. Nam vt Solomon in Ecclesi. suo cap. 9 dicit, amorem & odium ignorat homo, id est, nescit quid amore aut odio dignum sit, aut quid vile, quid inuile censere debeat. Et frequenter videmus, ea nobis magni alicuius boni causam siue occasione præbere, quæ iniriò nocentissima videbantur. E contra sæpe exitio esse hominibus ea, quæ illi sibi imprimis profutura putabant. Et veram omnium reuelationem in extremū illum diem reseruata esse, scriptura omnis docet. Ex eadem ergo de fide etiâ & religione, de hominibus item vninersis debet iudiciū fieri. Quod si ab omnibus obseruaretur, minus tam in suis studijs deligendis, quàm in alijs iudicandis homines peccarent.

Reuelatio filiorum Dei.

Sed pergamus in Pauli argumento, qui causam indicat, cur mundi machina hoc tam ardenti desiderio teneatur. Nam vanitati creatura subiecta est, non volens, sed propter eum, qui eam subiecit sub spe, &c. Vanitatem vocat statum mundi huius corruptibilem, quem in singulis eius partibus cernimus. E& enim natura suæ Leges sequantur, & quàm diu existunt, officium suum faciant, quoad essentiam tamen non perpetuò durant, sed vel in nihilum rediguntur, vel in aliam formam mutantur. Quod Poëta *Pythagoræ* verbis eleganter expressit:

Creatura vanitati subiecta est.

Hæc quoq; non perstant, quæ nos elementa vocamus.

Namq; vices peragunt certas, resolutaq; tellus

In liquidas rarefcit aquas, tenuatur in auras:

Aërâq; humor habet, dempto quoque pondere rursus

In superos aër tenuissimus emicat ignes, &c.

Imò ipsos cælorum orbis olim mutandos esse regius ille *Psalmes* testatur: Tu Deus (inquit) primū terra fundamenta iecisti, & cæli sunt opus manuum tuarum: Quæ interibunt, tu autem perstas, & vniuersa vt vestis veterascunt, teq; illa immutante, mutabuntur. Quibus adde, quòd propter hominum peccata in singulis mundi partibus ira Dei sese exerit, dum in illis fiunt, quæ vel in præsentî noxia sunt, vel malum aliquod futurum portendunt. Nam vt propter *Adami* delictum terra tota, vt fruges pariat: ita frequenter fieri cernimus, vt hominum improbitate offensus Deus, modò aërem inficiat & pestilentem reddat, modò fontes & fluuios arefaciat, modò agros cum frugibus & arborum fructibus turbine & grandine vastet, modò pecudibus luem immittat, modò cælorum virtutes comoueat, vt inter se nubes collidantur, Solis Lunaq; lumen deficiat, fulmina cadant, maria ventorum procellis turbentur, & alia huius generis fiant, quæ nobis terrorem & metum incutiant. Verè ergo tota hac mundi machina vanitati siue corruptioni subiecta est. Hæc autem illam non volentem sustinere dicit Apostolus, non quòd inanimata ista mundi partes velle aut nolle habent, sed ad naturalem propensionē respicit, qua omnes res creatæ sui corruptionem aut destructionem Et vt ita loqueretur, prosopopœia ratio postulabat, vt causam ostenderet, propter quam hæc reuelationem filiorum Dei intento cum desiderio expectare dixerat. Attamen quàmuis ab his natura abhorreat, fert tamen (inquit) patienter, & in officio perstat, propter eum, qui eam subiecit sub spe,

Metam. 13.

quod ipsa quoque creatura vindicabitur ex seruitute interitus in libertatem filiorum Dei. Rursus vero inanimata huic machinae eiusque partibus per Prosopopœiam spem tribuit futurae liberationis, illius autem nomine non aliud quam Dei consilium suae decretum intelligit, quod est, ut mundus hic totus suo tempore ex hac miserabili seruitute liberetur. Vnde rursus colligere debemus, patientiam hanc multo magis nos decere, quorum peccato factum est, quod vniuersa hac mundi machina corruptioni et seruituti obnoxia sit. Quis enim non iniquissimum esse dixerit eum, qui cum sua temeritate non se ipsum modo sed suos simul omnes in periculum et angustias extremas adduxit, cum iisdem tamen ferre non vult ea, quae illos omnes patienter ferre videt?

Peccati atrocitas magna.

Est autem in his obseruandum, quam magna, quamque horribilis sit peccati atrocitas. Vt enim ante hominis lapsum laetissima fuit totius mundi facies, et in singulis eius partibus bonitatis et gratiae diuina indicia apparuerunt: ita lapsus ille primorum parentum totius mundi faciem immutauit, adeo ut hominis transgressio et ruina vniuersam hanc machinam secum traxerit. Hinc enim telluris durities et sterilitas initium sumpsit, hinc morbi exorti sunt, hinc noxiae tempestatum procellae prodierunt. Ad hanc denique originem referri debet quicquid in toto hoc mundo nobis molestum atque acerbum est. Imò ut mors per peccatum introiuit, cui omnes homines cum reliquis animantibus obnoxij sunt. Ita ob eandem causam mundum quoque hunc suus finis manet suae interitus: et ut propheta inquit, celi olim ut fumus deficient, et terra vestis instar vetustate peribit. Isa. 51. Neque ideo putabimus rebus creatis iniuriam fieri, aut Deum iniquiorem esse, qui in illis quoque iram suam declarat. Si enim monstratui licet ciuis seditiosi domum solo aequare, ut tam scelus admissi quam poenae de illo sumptae memoria apud posteros extet: cur non liceat Deo mundi huius machinam, quam nobis incolendam dedidit, nostri causa multare? Imò aequum est, ut quae propter hominem condita sunt, et olim cum illi instaurabuntur, cum eodem etiam patiantur. Sunt haec nobis obseruanda aduersus blandicias peccati, quibus mundi princeps nos inescare studet. Nam si passim in oculos nostros incurrentia irati Dei signa probe intueamur, non leuia putabimus ea delicta, ex quibus illa proueniunt.

Creatura uindicare in libertatem filiorum Dei.

Rursus autem consolationis plenum est, quod creaturam ex seruitute hac interitus liberandam dicit Apostolus, et quidem in libertatem filiorum Dei. Exponitur hoc apud Isaïam cap. 65 ab ipso Domino dicente: Ecce ego creo caelos nouos et terram nouam, et veterum nulla erit mentio, neque intercor uenient. Quod Petrus Apostolus respiciens in posteriori Epistola cap. 3 ait: Caelos nouos et terram nouam iuxta promissum illius expectamus, in quibus iustitia inhabitat. Cuius formam in spiritu contemplatus Ioannes scribit: Vidi caelum nouum et terram nouam: primum enim caelum, et prima terra abiit, et mare iam non est. &c. Vbi non opus est disputare, quales caeli illi noui, et qualis terrae nouae facies futura sit. Nefas enim ea querere, quae in scripturis non traduntur. Nos potius promissum credamus, quae et iustitia Dei nititur, et cum ijs conuenit, quae vulgò fieri solent. Vt enim in reditu herilis filij, qui diu inter externos peregrinatus est, tota simul domus gaudet, et in eius sede nuptijs famuli simul omnes vestiuntur, ut ad ipsos etiam gaudij et gloriae illius pars redundet: Ita olim cum ex huius seculi peregrinatione laboriosissima in patriam colligemur, et cum sponso nostro Iesu Christo nuptias celebrabimus, aequum fuerit ut ad huius etiam mundi partes, quarum seruitio et obsequio delicti vsumus aliqua gloria redeat. Id verò non de brutis quoque animalibus et iumentis intelligi debet, quibus nihil huius promittunt sacrae litterae, sed de caelis et terra, quibus promissio certa facta est. Fundatur autem hic simul nostrae resurrectionis certitudo. Quam enim iniquum fuerit terram inuari, ex hac verò desumptum hominem aeterna nocte premi, postquam semel in illam est resolutus. Vt num serui aut ancillae conditionem potiorē putabimus, quam ipsius heri esse debeat? Debet ergo haec spes nos ad patientiam et fidei obedientiam excitare, ne molestius feramus huius seculi seruitutem, quae olim cum libertate tam felici et beata commutabitur.

Philosophorum error de mundi aeternitate.

Simul verò totus hic locus philosophos vanitatis accusat et conuincit, qui mundum hunc aeternum esse contendunt, et nescio quem periodum triginta sex millium annorum finxerunt, quibus euelutis omnia ad suum principium redeant. Vult ista hominibus persuadere satan, ut omnem vitae aeternae curam atque cogitationem ex eorum animis eximeret, et mortis horrorem leniret, qui inuiti quoque obrepere solet. De his olim Petrus uaticinatus est, et hodie imprimis hoc argumento sese eueniunt prophani homines, quod terras istas in aeternum mansuras, et supersticiosorum hominum deliria esse

esse aiunt, quaecumq; de mundi fine & interitu dicuntur. Quid autem de iisdem dicit Apostolus? Illud sponte ipsos latet, quod cæli iam olim extiterint per Dei sermonem, & terra ex aqua & in aqua consens. Quamobrem qui tunc erat mundus, aqua inundatus periit: Qui verò nunc sunt cæli & terra, eodem sermone repositi seruantur igni in diem damnationis & exitij impiorum hominum, &c. Volentes & scientes hæc illos nescire ait. Nam qui ista prorsus ignorant, ipsa terra stupidiores sunt, cum non obseruent exempla quotidiana, quæ nihil in hoc mundo stabile & perpetuū esse docent. Imò ipsum pietatis principium ignorant, Dei iustitiam nempe, quæ omnino postulat, ut abolito hoc mundo corruptibilia alia vita constituatur, in qua & scelerum pœna impijs, & pijs promissa præmia retribuantur, cum nihil ferè huius in vita hac præsentis fieri soleat. Sed hæc omnia isti sponte extinguunt, & vndiq; rationes conquirunt, quibus sibi persuadeant, quod verum esse vellent. Quàm verò fallantur suis rationibus, sæpe infelices eorum exitus docent, de quibus nunc non est dicendi locus.

Restat vltima huius loci pars, qua repetit & confirmat quod de intento & ardenti creaturæ desiderio dixit: Scimus vniuersam creaturam vnà suspirare, & vnà parturire vsq; nunc. Sciendi verbo videtur, ut restetur se de re comperta & inter Christianos homines minimè dubia loqui. Rursus autem duo tribuit creaturæ, Desiderium nempe anxium & cum suspirijs coniunctum, Laborem item, quem interea instar parturientis grauissimum sustineat. Et ut sæpe scriptura montes exultare, colles gestitare, maria formidare, & cælos gloriam Dei annuntiare dicit, ita quoq; Paulus mundi machinæ inanimatæ iterū sensum suspirantis & parturientis dolores tribuit. Nobis autem in tota hac tractatione perpetuò obseruandum est, creaturam hanc nobis in exemplum proponi. Ergo nostri etiam officij fuerit, totis animis ad cælestem gloriam annitti, & liberatione ex huius mundi corruptissimis studijs expetere. Interim verò dum illa differtur, patientes simus. Nam ut Christus monuit, omnium nostrum conditio eadem est, quæ parturientis. Ut enim hæc doloribus acutissimis disruciatur, qui tamen non diuturni sunt, & eidem gaudij ingentis causam præbent, quo omnis dolorum memoria oblitteratur: Ita multa quidem graua nobis ferenda sunt, sed non durat hæc sors perpetuò, & hinc crepti gaudio æterno recreabimur. Est præterea dignissimum obseruatu, quod ut in omnibus creaturis peccati pœna nobis occurrant, quæ illius atrocitatem nobis ob oculos statuunt: Ita passim ea quoq; videmus, quæ nos officij admonent atq; consolantur. His ergo intenti constantes simus inter huius seculi labores atq; pericula, & spe futuræ liberationis confirmati perseueremus in fide Iesu Christi, qui ut omnem potestatem aduersariam superauit: ita nobis quoque vires sufficiet, quibus in illo vincamus, tandem vero ex huius mundi palæstra eductos ad cælestis patriæ hereditatem transferet. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

Mundi desiderium & labor.

H O M I L I A XLIII.

Non solum autem illa, sed & ipsi qui primitias spiritus habemus, nosipsi (inquam) apud nosipsos suspiramus, adoptionem expectantes, redemptionem corporis nostri. Nam spe seruati sumus. Spes autem si cernatur, non est spes. Quod enim quis cernit, cur speret? Si uerò quod non uidemus speramus, utique per patientiam expectamus.

Memorabilis & multa obseruatione digna est Apostoli nostri sententia, quæ in posteriori ad Timotheum habetur: Omnes, qui volunt pie viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. Admonet enim nos, ne (quod multi solent) nobis in Christo otium & huius vitæ felicitatem pollicemur, sed mortificatis carnis nostræ affectibus, nos ad crucem & quauis aduersa ferenda præparemus. Quia verò carni nihil molestius est, quàm assiduus calamitatibus & periculis exerceri, non temere Apostolus, quando in huius causæ mentionem incidit, multa argumenta ex ordine contexuit, quibus nos confirmat ne sub afflictionum pondere succumbamus. Fuit ex his quartum, quod ab exemplo totius creaturæ, id est, machinæ huius mundi desumpsit, quæ etsi ipsa quoque ardenti desiderio ad futuram illam liberationem aspires, patienter tamen fert moram, quam Deus illi præfixit, & interea singulas sui partes in officio continet. Vnde colligit, multò magis hoc Christianos homines decere, ut

5 Exemplum
Apostolorum.

officij sui memores stationem suam teneant, neque ex impatientia quicquam designent sua vocatione indignum. Sequuntur alia argumenta, quæ sic proponit. ut simul quorundam obiectionibus respondeat. Et primo quidem exemplum Apostolorum adducit, quod quinti argumenti loco est, id vero facit per Anthyphoram siue Præoccupationem. Diceret enim aliquis: Fortiter quidem tu & egregium nos ad crucem ferendam & constantem futuræ liberationis expectationem hortaris. At quis nonnum in illa vos Apostoli adeo fortes & constantes sitis? Vestra certè conditio melior multo videtur, quam nostra sit, qui vel Romæ vel alicubi locorum certas sedes habemus, & certo nostrorū magistratum imperio premimur. Vos enim, cum nusquam fixas sedes habeatis, pericula quævis facilius potestis declinare: quod plerisque vestrum strenuè facere videmus, &c. Ita enim solent ministris evangelij respondere, qui nondum totis animis Christum amplexi sunt, & multa huius generis hodie nobis obijciuntur, si quando in periculis ad fidei constantiam homines hortamur. Respondet ergo eiusmodi cautionibus Apostolus, & præcedens argumentum cum sequenti connectens, sic ait: Non solum autem illa, sed & ipsi qui primitias spiritus habemus, nos ipsi (inquam) apud nos ipsos suspiramus, adoptionem expectantes, redemptionem corporis nostri. Quæ verba plerisque de omnibus Christianis in genere interpretari scio, sed de Apostolis Paulum loqui, totius tractationis scopus & ordo satis euidenter, me iudicio, testantur. Quia enim vulgus Christianorum ad vitæ æternæ spem & patientem expectationem hortatur, absurdum fuisset, illos ipsos quibus loquitur, in exemplum proponere. Nam si hoc iam rati faciebant, quid opus erat hortatione tam prolixa & tam multis tamque validis argumentis confirmata? Deinde etsi certo constet, omnes Christianos spiritu sancto præditos esse (nam qui spiritum Christi non habet, non est eius) hic tamen de primitiis spiritus sermo est. Scimus autem primitias proprie dici primos agrorum aut arborum fructus, qui Deo consecrari solebant. Inde primitium quoque veteres Latini dixerunt, quicquid in aliqua re præcipuum aut principale est. Primitias ergo spiritus sancti accepisse dicuntur Apostoli, quia primos spiritus promissi fructus acceperunt (nam illos primi hunc missum esse scimus) & quod huius virtus peculiaribus & eximijs donis sese in illis exeruit, quando repente scripturas omnes intellexerunt, linguis varijs locuti sunt, animos item conceperunt inuicem & inuictos, & miracula fecerunt, qualia nemo ante illos unquam fecerat: quibus nimirum Deum euangelij ministerium commendare & illorum prædicationi fidem facere voluit. Denique Apostolorum opera & ministerio Deus vti voluit, ut per illos alijs credentibus spiritus daretur. Proprijs namque ergo loquitur Paulus, quando illos primitias spiritus habere dicit, neque, arroganter sibi et collegis hanc prærogatiuam vendicat, sed ut obiectioni (quam supra posuimus) respondeat, & ut argumento à maiori ad minus Christianos omnes ad patientiam hortetur. Itaque sensus verborum est: Non aliquid vobis præcipimus o fratres, quam quod ipsi in nobis experimur. Nec enim nos (ut multi suspicantur) extra teli iactum constituti alios ad certamen hortamur. Sed ipsi quoque continuorum laborum & periculorum pondere pressi & propria infirmitatis sensu perculsi, apud nos ipsos, id est, intra animos nostros suspiramus & gemimus, & ita non sine ardenti desiderio, inter continuas afflictiones adoptionem expectamus. Quod si hoc nobis accidit qui primi spiritum sanctum accepimus, quique primi in hanc arenam à Deo sumus deducti, ut per nos euangelium Iesu Christi in orbe terrarum propagaretur: non nouum aut insolens vobis videri debet, si eandem nobiscum sortem sustineatis. At hic alicui mirum videri potest, quod ipsos adoptionem expectare dicit. Iam ante enim dixerat, nos esse Dei filios & hæredes, cohæredes autem Iesu Christi, accepisse item spiritum adoptionis, in quo etiam memimus, Abba pater. Quid ergo expectarunt Apostoli? Num deterior eorum est, quam aliorum Christianorum, conditio? Vel si quoad hanc pares sumus, quid adhuc adoptionem expectamus? Sed facilis est responsio. Non enim de adoptione simpliciter loquitur, quasi ea demum fieri debeat, sed de eius manifestatione atque complemento. Nam dum hæc vita & huius seculi conditio durat, nihil minus quam Dei filij esse videmur, sed quasi alieni à Deo extra patriam peregrinamur. At quando ille nos ad se recipiet in hæreditatis promissæ possessionem, tunc adoptio perfici dicitur, et suo effectu sese declarat. Et hanc Apostoli mentem esse, ex eo apparet, quod expositionis loco subiicit: Redemptionem corporis nostri. Est enim hoc appositivè dictum, ut doceat, quid adoptionis nomine velit intelligi. Sunt tamen de hoc etiam dicto variæ & diuersæ interpretum sententiæ. Alij de morte intelligunt, quæ anima & corporis dissolutionem facit, & nos totos molestijs omnibus liberat, quæ in hoc corpore agentibus incumbunt.

cumbunt. Et corpus ideo nominari putant, quia ex eo omnium malorum origo fluxerit, quæ prorsus cessare non possunt, donec illud per mortem aboleatur. Alij plenam & extremam redemptionem denotant, quæ in resurrectione mortuorum fiet, quâdo totus homo perfecte instaurabitur. Quod Christus respiciens diem illum nostram redemptionem dixit. D. Ambrosius corpus pro omnibus Christianis, id est, tota ecclesia credentium accipit, quæ nostrum corpus dicatur, quia omnes eius membra sumus, & quæ olim simul tota redimetur. Sed facile possunt omnes istæ sententiæ conciliari, & nihil præter Apostoli mentem fecerimus opinor, si illum ista locutione hæc omnia simul cõplecti dicamus. Scimus enim pios cu pere, ut ex hoc corpore liberentur, non tam propter labores & morbos, quàm quod deus affectiones sibi ad æternam salutem tendentibus impedimento esse sentiunt. Imprimis verò idem optant videre cõplentum illud redemptionis nostræ, quod in nouissimo demum die obtinebimus. At quia hæc tunc omnibus, quotquot unquam in Christum crediderunt, communis erit, non possunt de sua redemptione cogitare, quin simul hæc etiam ipsis in mentem veniat. Imò non paruum inde pondus nostræ felicitati & gloria accedere scimus, quod redemptionis huius socios nos habituros scimus omnes Dei filios, & quidem eos etiam, quorum memoria apud nos dum hic viuimus, pretiosa & chara est. Et hæc quidem de sensu verborum huius loci dicta sufficiant.

At simul docet locus iste, qui & quales sanctorum affectus sint, dum in hoc seculo viuunt. Suspirant & ingemiscunt, seq. liberari cupiunt, non quod impatientius ferant, quæ ipsis Deus imponit, sed melioris conditionis desiderio abrepti, & quod propius cū Christo coniungi vellent. Ergo non Stoicæ ἀπάθεια sue indolentiæ in illis parit spiritus sanctus, neq. ex hominibus lapides aut truncos facit, qui nihil sentiant & nullis vel secundis vel aduersis rebus moueantur. Interim verò non præscribunt Deo temere, & multò minus eidem obmurmurant, sed illius voluntatem patienter expectant, & stationem suam firmiter tenent. Est hoc in eorum quoq. exemplis videre, qui in veteris Testamenti historia describuntur. Tulit multa aduersa Abrahamus, & idē gestiuit videre diem Domini, sicuti ipse Ioan. 8. testatur: idem tamen forti & inuicto animo omnia pertulit, & in finem vsque perseverauit. Eundem affectum in Isaaco fuisse certum est. Iacob certè cum in extrema senectâ apud Pharaonem resideret dies peregrinationis suæ sibi admodum graues & molestos accidisse, semper tamen in verâ pietatis studio constans fuit, & fidem in promissum Mesiam firmâ atq. inexcussam seruauit. Quod si Moysen spectemus, interdum quidem eum populi improbitate cõmorum de onere excutiendo cogitauisse & mori voluisse legimus: at idem ille Dei admonitionibus sese in viam reuocari passus est, & de malorum pondere conqueri, & interdum clamare audimus, Quousq. obliuisceris mei Domine? num perpetuò? quousq. faciem tuam abscondes? Idem verò mox sibiipsum respondet: Expecta Dominum, forte sit & roboretur cor tuum. Quid deiecta es anima mea, & cur sic intra me tumultuaris? Spera in Deum, quia adhuc celebrabo eum pro salute ante conspectum meum reddita, &c. Omitto multos, quos ad eundem modum affectos fuisse constat. De Apostolis verò hoc minimè dubium est, Paulo imprimis, qui quod hic in genere de omnibus dicit, ad seipsum restringens in Epistola ad Philipp. sic scribit: Cupio dissolui & esse cum Christo: nam id longè optimum est: sed permanere in carne magis necessarium est propter vos, &c. Ita ergoangebatur partim huius vitæ molestijs, partim vitæ æternæ desiderio, ut interim nollet stationem suam deferere, quoad suum ministerium Christo & ecclesiæ prodesse videbat. Conuenit autem & vtile est, ut horum exempla semper ob oculos habeamus, quorum duplex usus est. Primò enim admonent, ne huius seculi blanditijs nos inescari patiamur, ut hæc crebra & diligenti miseriarum, quas hæc sustinemus, & quibus omnes obnoxij sunt, consideratione excitari oportet. Deinde confirmant nos ista, ne ad mortis mentiqnem consternamur, ut ijs accidere solet, qui resurrectionis & vitæ æternæ spem ignorant. Cogitemus ergo hanc Christi merito mutam esse, ut pijs non peccati pœna, sed ad vitam æternam transiens sit. Et quia nos cum Christo æternum victuros scimus, gestire nos decet & exultare, quando nos in procinctu esse videmus, ut hinc discedamus. Cur enim non singuli credentes cum Simeone dicant: Nunc dimitte Deus seruum tuum in pace secundum verbum tuum: quia viderunt oculi mei salutem tuam, &c. Continet ergo diligens huius loci consideratio præcipuam sapientiæ partem. Quia & huius vitæ

Affectus sanctorum qui in hoc seculo

6 Anatura
spei.

mala patienter ferre docet, & simul futurorum bonorum sancto desiderio accendit, nosq; ad istorum possessionem praparat, ne mortis periculo & acerbitate terreamur.

Ceterum redeamus ad Apostoli verba, qui amplius exponit quod dixerat, nos expectare ad optionem, redemptionem nimirum corporis nostri, & simul sextum argumentum producit, quod ex ordine salutis à Deo nobis constituto desumitur. Nam spe (inquit) seruati sumus, id est, salus nostra omnis in spe reposita est. Spes autem si cernatur, non est spes. Vbi spei vocabulum primo loco per Metonymiam pro re sperata ponitur, cernendi autem verbo presentem & certam illius possessionem denotat, & sensus est, spem non versari circa res presentes & quas iam possidemus, sed circa absentes & futuras. Quod communi sensu probat, dicens: Quod enim quis cernit, id est, coram adeste & esse teneri sentit, cur speret? Sic autem vult dicere: Iam quidem omnino peractum est vniuersum salutis nostra negotium, & hanc nobis Christus perfecte meruit; neq; etiam dubia est fides, qua huius promissiones apprehendimus. Nondum autem in eius possessionem venimus, quæ nobis obtingere non potest, quoad in hac carne mortali viuimus. Nam caro & sanguis (vt 1 Corinth. 15 dicitur) hereditatem regni Dei accipere non possunt, neq; corruptio incorruptæ naturæ hereditatem obtinebit: sed oportet, vt corpora hæc nostra à corruptione & mortalitate liberata, immortalia fiant. Interea autem spe sustentamur, quæ certa & infallibilis est, eò quod ex fide promissionum enata Christo nititur, aduersus quem ne inferorum quidem portæ prævalent. Ex his autem mox infert: Si verò quod non videmus speramus, utique per patientiam expectamus. Sed vt euidentior sit totius loci sensus, argumentum Apostoli hac forma comprehendemus: Spes est rerum nondum presentium, sed futurarum, expectatio: Salus nostra & plena totius hominis redemptio in spe consistit. Ergo non adhuc presens est, sed eam expectare, & omnem quæ intercedit moram patienter interea ferre debemus. Est hoc argumentum firmissimum, & ad persuadendam patientiam plurimum ponderis habet. Ex eo enim constat, eos salutis ordinem ab ipso Deo præscriptum abrumpere velle, & proinde in æterna diuinæ providentiæ & prædestinationis decreta peccare, quicumq; præcipiti desiderio regni cælestis abire, cursum suum, priusquam ad metam venerint, finire volunt, ne quid triste & molestū patiantur. Et quia hæc cum ratione & sensu hominum communi conueniunt, prolixiori expositione aut demonstratione non est opus. Cum verò ex ijs constet, spem nobis ad salutem consequendam omnino necessariam esse, & illam nobis scripturæ passim commendent, de illa aliquid dicendum erit, vt omnes intelligant, quid sit spes, quæ eius origo aut quod fundamentum, quid item sperare debeamus, & quæ illius sint effecta.

spei definitio.

Quoad primum, illam ex Pauli verbis ita definiemus: Spes est expectatio certa & constans salutis plenæ & perfectæ, quam nobis Christi merito partam, & in cuius possessionem nos certo reueros credimus. Continet hæc definitio omnia quæ in hac causa considerari debent: sed priusquam singula excutiamus, obseruari debet, spem hanc nobis à Deo præcipi, & præceptum illud generale esse, quod ad omnes pertineat, qui salutis participes fieri volunt. Quia enim fidei coniuncta, imò huius effectum est proprium, idem præceptum, quo in Deum credere iubemur, nos ad sperandum quoq; obligat. Sed extant peculiaria quoque præcepta, quæ omnis loci & ordinis homines comprehendunt. In Psal. 5. veræ pietatis officia tradens David inter alia inquit: Sacrificate sacrificia iustitiæ, & sperate in Domino. Item Psal. 37 aduersus scandalum, quod ex impiorū latris successibus obijcitur, nos premuniturus, ait: Tu spera in Domino, & quod bonum est facito. Et Psal. 62 omnes in vniuersum hortatur, dicens: Collocate spem in Deum omni tempore o populi, effundite ante conspectum eius aures vestrum, Deus refugium nobis. Rursus Psal. 131: Israel expecta Dominum ab hoc tempore in iudicium. Similiter Hoseas propheta dicit: Tu ad Deum tuum conuertaris, beneficentiam & iudicium custodi, & spera in Deum tuum iugiter. Petrus verò Apostolus ex spiritu sancto omnibus locos opte profert, sic clamans. Benedictus vir, qui fidit Domino, & cuius spes est Dominus. Ierem. 17. Obseruemus autem præcepta hæc omnia simpliciter præscribi, neq; aliquam illis adijci conditionem, quæ vel hunc vel illum in Deo sperare prohibeat. Hoc enim ijs confutandis seruit, qui spei fundamentum in nostrorum operum meritis constituunt, & Scholasticos suos Theologos secuti dicunt, sine meritis sperare,

ſperare, non ſpem eſſe, ſed præſumptionem. Ita verò ſperare prohibent, & præcipuâ diuini cultus partem evertunt, qui in hoc potiſſimum conſiſtit, vt in Domino ſperemus, & illum ex fide inuocemus. Omnis ergo illorum figmentis, non ad noſtram indignitatem, ſed in Dei præceptum reſpiciamus, qui nos in ſe ſperare iubet, neq; dubitemus hoc illi gratiſſimum eſſe, ſi in illo conſtantes ſimus & aſſidui.

Et hoc pertinet, quod ſecundo loco conſiderandum propoſuimus, quæ ſpei origo ſiue fundamentum ſpei origo & fundamentum.

ſit. De cauſa enim eius efficiente diſputare ſuperuacaneum mihi videtur, cum hæc omnium vitutum communis ſit ſpiritus ſanctus. Originem ergo eius videamus, quam idem ſpiritus in nobis efficit. Eſt hæc vna & ſola fides, quæ Dei promiſſiones apprehendit, et has animis noſtris efficaciter imprimens, ſpem bonorum cæleſtium & ſalutis promiſſæ certam & inuictam in nobis operatur. Nec enim fieri poteſt, vt in Deo ſperet, qui non illi prius fidere didicit. At quomodo ei fidemus, niſi in promiſſiones illius gratuitas reſpexerimus? Vbi rurſum apparet, ſpem non noſtris meritis niti, ſed Dei verbo & promiſſionibus per fidem apprehenſis; et ideo firmâ manere, etiamſi nos indignos videamus, qui à Deo reſpiciamur. Eſt hoc videre in Dauidis exemplo, qui cum in Pſal. 130 dixiſſet: Si iniquitates obſeruare velis Deus, Domine quis ſubiſtet? mox ſubiicit: Verum apud te clementia eſt, & propterea timeris. Expectaui Domine, expectaui anima mea, & in verbo tuo ſpem habeo. Vidit ergo ſe indignum eſſe, qui in Dei cōſpectum prodiret. At idem diuinæ clementiæ fiducia fretus in eius promiſſionibus reſpexit, & inde ſpem concepit, quæ ipſum in tentatione illa ſuccumbere non eſt paſſa. Vt ergo in nobis quoque ſpes inuicta maneat, in promiſſiones Dei crebrò reſpicere, & eaſdem ſubinde in mentem reuocare conuenit. Simul verò hic illorum Sophiſma conſutatur, qui hoc loco aduerſus fidei iuſtificationem abutuntur, & nos perperam facere, imò Paulo alienum ſenſum obtrudere clamant, quando nos ſola fide iuſtificari & ſeruari dicimus, cum hic nos ſpe ſeruatos eſſe Apoſtolus teſtetur. Errant in eo illi, quod ſpem à fide diuellunt, & illam ſine hac conſiſtere poſſe fingunt. Neque etiam Pauli ſcopum obſeruant, qui hoc loco non de iuſtificatione neque de cauſis humanæ ſalutis diſputat, ſed docet potius, quo fulcro in ea iuſtitia atq; ſalute ſuſtentemur, quæ nobis per fidem iam ante obrigit. Quod ipſum atq; ſalutem tribuunt. Id enim propter fidem faciunt, quæ vt ſpei, ita charitatis quoq; radix eſt. Non ergo in fructibus hære, ſed ipſam arborem & radicem conſiderare oportet, quando ſalutis noſtræ cauſas propius & verè cognoscere volumus. Et quod olim Poëtæ de tribus Gratijs indiſſolubili nodo inherere, vt nulla earum ſine alteris duabus poſſit ſubiſtere. Quia enim fides Dei promiſſiones firmo et indubio animi aſſenſu apprehendit, mox mentes noſtras in ſpem cæleſtium bonorū erigit. At qui Deo fidunt, & ab eo omne bonum ſperant, ij profectò non poſſunt eundem non amare ex toto animo; neque in Deo ſolo amor ille acquieſcit, ſed ſimul ex illo, ceu omnis boni fonte, in eos redundat, quos ille nobis commendauit. Vtuntur ergo tenebriones illi & Sophiſtæ paralogiſmo à Cauſa non cauſa, quando ſalutem vel ſpei vel charitati ſoli tranſcribunt, idq; eo conſilio faciunt, vt ab illa fidem excludant, &c.

Videamus nunc tertio loco, quid in Deo ſperari debeat. Id verò intelligemus, ſi quod modo dictū eſt animo repetamus, ſpem ex fide promiſſionum Dei originem ducere. Ex eo enim ſequitur, ea nos ſperare debere, quæ ille nobis promiſit. Nam ſi Dei promiſſiones tollas, ſpem ſimul omnem abſtuleris. Nec ſpes dici meretur, quæ nullis certis promiſſionibus ſuffulta, opes, dignitates, honores, reſtitutionem ex morbo, & alia eius generis expectat, quæ neque omnibus Deus promiſit, neque etiam omnibus ea petentibus largiri conſuevit. Sunt enim hæc ex eorum numero, ſine quibus ſalus noſtra conſtare poteſt, & quæ Deus pro ſua bona voluntate diſtribuit, prout nobis videt conducere. Ergo ſpes, de qua nunc nobis ſermo eſt, ad generales Dei promiſſiones reſtringi debet, quibus ille pollicetur, quod Deum noſtrum agere, nos in huius vitæ curſu, prout nobis vtile fuerit, tueri, ſpiritu ſuo nominari, in tentationibus vires largiri, in mortis articulo ſeruare, peccata nobis propter Chriſtum remittere, animas hinc migrantes ad ſe colligere, corpora item in nouiſſimo die reſuſcitare, deniq; nos totos regni ſui cæleſtis & beatæ immortalitatis participes facere velit. Hæc nos certò & firmiter ſperare debemus, quia certis Dei promiſſis nituntur. Ego ero Deus tuus, & ſeminiſ tui poſt te: Non reſtingam vos orphanos, ſed alium paracletum dabo vobis, ſpiritum veritatis: Ego ego deleo tranſgreſſiones tuas: Qui audit verba mea, & credit ei qui miſit me, habet vitam æternam: & in iudicium

Quid in Deo
ſperari debeat.

non veniet, sed transiit à morte in vitam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die: Volo ubi ego sum, ibi etiam sit minister meus, &c. Hæc (inquam) & infinita alia promissa à Deo accepimus, quæ carnis quidem & mundi iudicio vana & ridicula videntur, eò quòd corporis sensu non possunt percipi, & ea ferè nobis accidunt, quæ mundus Dei irati indicia esse putat. Sed piorum est cogitare, quòd hæc à Paulo dicitur, spem circa futura bona versari, & ideo hæc spe apprehendi & retineri oportere, quia à sensibus nostris procul absunt.

spei effecta.

Restat postremum, ut de spei effectis quoque aliquid dicamus. Inter quæ primum est, quòd animationibus medetur, & dubitationes pellit, quæ nobis interdum de Dei gratia & salutis promissa certitudine obrepunt. Promissiones enim Dei generales singuli sibiipsis per spem applicant, & mox omne dubium pellunt ex animo, quando & Deum veracem esse cogitant, & veritatis illius exempla passim cōspiciunt. Quomodo enim de diuini fœderis promissionibus dubitarent, qui Deum in Ieremia Cap. dicentem audiunt: Si irritū potestis facere fœdus meum, quòd feci cum die, & fœdus meum cum nocte, ut non sit dies & nox suo tempore, etiam irritum fieri poterit fœdus meum cum seruo meo Davide, &c. Item Isa. 51. Attollite oculos vestros in cælum, & terram subtus inspicite: quoniam celi & fumus deficient, & terra ut vestis vetustate peribit, & habitatores eius ad eundem modū peribunt, salus autem mea in æternum durabit, & iustitia mea non interibit. Quæ rursus Sophistarum noxiam sententiam euertunt, qui hominem suæ salutis dubium & incertum esse iubent: nimirum ut ex illo prædam vberiore & perpetuam habeant Sacrificuli & Monachi. Atqui proprium spei est non dubitare, & hanc ideo præcepit Deus, ut salutis certi efficiamur. At non mirum est eos spei officiū ignorare, qui neglecta Dei gratia suorum operum meritis nituntur. Alterum spei effectum est, quòd patientes reddit in afflictionibus. Quia enim in Dei verbum intenta est, discit ex eodem, pios perperis quidem malis in hac vita exerceri, hæc autem nō irati Dei signa, sed bonæ & paternæ voluntatis testimonia esse, qui nos ut filios castiget, ne cum mundo infelici damnemur. Videt denique spes auxilium nobis in Deo paratum esse, qui suos nouit ex tentatione eripere, neq. nos supra quam ferre possumus tentari sinit. Sequitur ex his postremum, quòd in finem vsq. nos sustentat, ne confundamur. Ideo philosophi olim spem ancoram salutis dixerunt. Et quàm magnæ eius vires sint, in rebus prophanis esse videre. Spe freti milites cum maioribus hostium copijs pugnam capeffunt. Spe excitati mercatores terra mariq. omnis generis pericula subeunt. Spes nautas mouet, ut ex portu in altum exeant, & vitam suam cum fortunis omnibus ventis & fluctibus committant. Spe cōfirmati in morbis animam languentem trahimus, ut non temere Poëta dixerit: Viuere spe vidi, qui moriturus erat. At si ista potest spes illa, quam homines ex propria persuasionem sibi concipiunt, & quæ ideo spei nomine indigna est: quid non possit vera illa & sancta spes, quæ Dei promissis certis nititur? Hæc certè olim Martires omnes confirmauit, ut tormenta quævis forti animo sustinerent. Hæc regum minas vincit, carnisificum crudeles artes retundit, ferrum hebetat, adhæc egestate, exilio, infamia, & omnibus huius mundi aduersis superior, de omnibus illis gloriosissimè triumphat. Et si verum fateri velimus, non alia ignauia & leuitatis, qua vulgò circa fidem & religionem peccatur, causa est hodie, quàm quòd spe futura beatitudinis in hominū animis extincta, pleriq. præsentibus huius seculi bonis additi, ijs sese expleant, & porcorum instar saginantur. Meminerimus ergo o fratres, vitam hanc corruptibilem & mortalem esse, præparemus autem nos ad crucem, & patienter feramus quæ Deus nobis imponit, imprimis verò spe certa promissionum Dei animos erigamus, & ita omnia vincamus in Christo Iesu Domino nostro: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

HOMILIA XLIII.

Itidē uerò & spiritus unā subleuat infirmitates nostras. Quid enim precemur ut oportet, non nouimus: sed ipse spiritus interpellat pro nobis suspirijs inenarrabilibus. Qui uerò scrutatur corda nouit quis sit sensus spiritus: quia secundum Deū interpellat pro sanctis. Nouimus autem quòd ijs qui diligunt Deum, omnia adiumento sunt ad bonum. ijs uidelicet, qui secundum propositum uocati sunt,

Diuus

Divus Paulus multa argumenta cōtexit, quibus nos ad fidei constantiam & patientiam in aduersis hortatur. Inter quæ quoad Sextū est, ex ordine salutis nostræ diuinitus instituto desumpit, & illo probauit, patientiam non modò vtilem, sed necessariam quoq; esse, cum salus nostra omnis in spe futuræ beatitudinis consistat. Vt enim filius hæres quidem est paternorum bonorum, in horum tamen possessionem non venit priusquam maiorennis fiat, vt absq; tutoribus seipsum atq; sua gubernare possit. Ita nos quoque iam nunc quidem filij Dei atque hæres sumus, regnum verò eius tunc demum plenè possidebimus, quando in seculi huius consummatione Christus Iesus nos ad se recipiet. Quoad ergo hic viuimus, spe sustentamur, quæ & ipsa certa atque firma est, quia Christo, inuictæ petre, nititur, & spiritus arrhabone intra animos nostros confirmatur. Interea verò patientia opus est, in qua nos animas nostras possessuros esse, Christus testatur. Cæterum quia caro in aduersis difficultatem imprimis respicit, & ea plurimum terretur, in præsentī Septimum argumentum subiicit Apostolus à facili, quo docet, nos etsi natura infirmiores simus, spiritus tamen auxilio subleuari, & preces nostras apud Deum ratas esse, qui ad se clamantes succumbere non patiatur. Cui deinde octauum quoque additur ab euentu, qui non possit non felicissimus esse, si in fide & dilectione Dei constanter perseueremus.

Septimum his verbis proponit. Idem verò & spiritus vnà subleuat infirmitates nostras, &c. 7. A facili. Habent autem ista speciem concessionis, quam spiritus promissione diluit. Quasi diceret: Est quidem magna crucis difficultas, & graue afflictionum pondus, quæ (si verum fateri velimus) vires nostras longè superant. Non tamen omnis spes salutis abijci, neque sub illis ignauo metu fatiscere debemus. Habemus enim præsentissimum & efficacissimum auxilium ex spiritu sancto, qui nostras infirmitates, id est, pondus, cui ferendo infirmæ nostræ vires non sufficiunt, vnà subleuat. Et habet locutio ista similitudinem non inelegantem. Vt enim qui onus aliquod in humeros subleuare non possunt, auxiliatores sibi accersunt, qui partem oneris in se recipientes, illud leuius reddunt. Ita quando afflictionum pondere grauamur, vt eas neque æquo animo suscipere, neque ea, qua decet, fortitudine atque constantia illas ferre possimus, tunc Christi spiritus suam quasi manū supponens, tolerabilia reddit, quæ nobis impossibilia erant. Inde verò colligit, nō debere nos succumbere, aut quia Dominus imponere subterfugere velle, ne dum hoc conamur, spiritus sancti organa esse detrectemus. Vt enim turpissimū est socios, qui spontè ad nos iuuandos accurrunt, deserere in negotijs ad nos pertinentibus; Ita impij sunt, qui spiritum sanctum nobis in salutis causa laborantibus suppetias ferentem destituunt, neque se illi præbere volunt, vt ipsis ad parandam victoriam longè omnium pulcherrimam viatur. Est ergo magna huius argumenti vis, si Dei bonitatem in hoc spiritus auxilio sese exerentem probè consideremus. Et eò maior illius apud nos fides esse debet, quod non ex suo cerebro hæc profert Paulus, sed diserta Christi promissione nititur, qui iam mortem aditurus discipulis dicebat: Ego rogabo patrem, & alium consolatorem siue aduocatum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum; nempe spiritum illum veritatis, &c. Item: Aduocatus ille, nempe spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæ dixi vobis. Et rursus: Cum venerit spiritus ille veritatis, introducet vos in omnem veritatem, &c. Quibus addi potest, quod Luca vndecimo Capite monet, non dubitandum nobis esse, quin pater spiritum sanctum nobis ornabit benignè donaturus sit. Debet autem in his ante omnia obseruari paternus erga nos Dei amor, quia carnem nostram illis coërceri necesse est, quæ dum pace & otio abundat, in turpem atque effrænam licentiam erumpit. Interim verò vt fidi patres filijs tenerioribus adhuc sub pondere imposito & vires nouas suggerit, & ipsum onus leuius reddit: demique (ut idem Apostolus ad Corinthios scribit) fidelis est Deus, qui nos non sinit tentari vltra quàm ferre possimus; & sicuti abundant afflictiones Christi in nobis, ita abundat quoque per Christum consolatio nostra. Et ne quid dubitemus, ipse Christus inter orandum dicere iussit: Ne inducas in tentationē, sed libera nos à malo: Simus enim curbemur, & ita nos ipsos spoliemus præsidio tam necessario.

Paulus se reli-
quis adnume-
rat, qui spiritu
confirmantur.

Est præterea obseruanda locutio Pauli: Spiritus vnà subleuat infirmitates nostras. Nam sic lo-
quendo coniungit se cum reliquis credentibus, vt partim illis animum faciat, quando sibi eandem sor-
tem cum ipsis apostolis, dilectissimis Christi amicis, impositam esse vident: partim ne ipse sibi aliquid
tribuat, sed Dei beneficium prædicet, cuius auxilio hucusque in grauissimorum periculorum certa-
minibus inuictus steterat. Seruit hoc ijs confutandis, qui Diuos cœlites à communi hominum sorte
eximunt, & ideo in illos transferunt nostræ salutis gloriam, dum eos nobis in hoc mundo periculan-
tibus auxiliares atque tutores, & apud Deum in cœlis aduocatos vel intercessores faciunt. Argui-
tùm in terris agerent, ijsdem nobiscum affectionibus obnoxij fuerunt (quod Paulus & Barnabas
apud Lystrenses ipsis sacrificare volentes, ingenuè testantur) & proinde Dei gratia atque auxilio
opus habuerunt. Ideo idem Paulus noster ecclesiarum precibus sese adiuuari cupit, & gratia Dei se
adiutum fatetur, vt Satana ipsum colaphis cadenti resistere potuerit. Et in posteriori ad Timotheum
de illis, quæ Romæ ipsi acciderant, scribens, inter alia ait: Dominus mihi affuit, & corroborauit me,
vt per me fides fieret preconij, quod audirent omnes Gentes, & ereptus fui ex ore leonis. Et rursus
de suis in euangelio propagando laboribus loquens, cum se plus omnibus alijs apostolis laborasse
dixisset, mox per correctionem subiicit: Non ego, sed gratia Dei, quæ mihi affuit. Non autem me-
& alia huius generis eos modestiæ ergò dixisse putabimus. Nam etsi modestiam in illis summam me-
rito agnoscere debeamus, hæc tamen verè dixerunt: quod vt multis rationibus probari potest, ita
multarum loco nobis sufficit, quòd apostolos ad prædicandum exire noluit Christus, priusquam spi-
ritum sanctum cœlitus accepissent. Quid enim eo opus erat, si ipsi propria virtute ista conficere potuis-
sent? Quoad verò conditionem, quam nunc in cœlis agunt, illos perfectè beatos & omnibus huius se-
culi molestijs liberatos esse credimus. Minimè ergo nostris rebus occupantur, sed qui sine illis vniuer-
sam hanc mundi machinam creauit, & eandem priusquam illi essent, sua providentia gubernauit,
nunc quoque solus omnibus præest, & ipse idem suos seruat atque tueretur. Itaque procul relictis su-
persticiosorum hominum figmentis in vno Christo speremus, qui vt in cœlis noster apud patrem ad-
uocatus est, ita nobis in hoc seculo laborantibus adest suo spiritu, qui nos regit atque corroborat.

spiritus san-
cti auxilium no-
bis est necessa-
rium.

Porro vt magis nos excitet ad amplexandum spiritus auxilium, duo addit, quæ ad huius argu-
menti confirmationem faciunt. Primò, hoc necessarium esse docet, & proinde non debere sperni & ne-
gligi. Id verò sic probat: Quid enim precemur vt oportet, non nouimus: sed ipse spiritus interpellat pro
nobis suspirijs inenarrabilibus. Sensus verborum hic est: Quicumque ipsi nesciunt quid agant, aut
quomodo res suas instituant, hi moderatore & consultore opus habent, qui illis adsit. At nos in aduer-
sis atq; periculis ita ferè perplexi reddimur, vt ignoremus, quid fieri vel omitti debeat. Ergo spiritus
duce & auxiliatore opus est. Minorem probat ipsis precibus, quæ vt necessariae sunt, ita eas rectè in-
stitui oportet. Ipsi (inquit) sentimus quidem nos diuino auxilio opus habere, & proinde afflictionibus
oppressi clamamus, interim verò nescimus quid à Deo peti debeat. Nam ferè eripi atq; liberari cupi-
mus, quando satius est affligi. Vel modum & tempus præscribimus Deo, & ita illi leges damus, cuius
voluntati nos & nostra omnia debeamus subijcere. Et hoc sanctis quoq; vsu venire, in Psalmis vi-
demus, vbi frequenter illæ voces audiuntur: Quòd usq; mei obliuisceris Domine? quòd usq; faciem tuam
abscondis? Cur via impiorum prosperatur? &c. At quando hæc patiuntur, tunc pro illis spiritus inter-
pellat suspirijs inenarrabilibus, & vota meliora atq; sanctiora mentibus eorum suggerit. Spiritus enim
interpellare aut postulare dicit, non quòd ipse quoad suam essentiam siue personam oret aut supplex
fiat, & propterea minor sit patre & filio (quemadmodum Ariani olim ex hoc loco perperam collige-
bant) sed quia nobis ad rectè precandum dux est, nosq; spe bona implet, simulq; ea animis nostris
suggerit, quæ nobis circa carnis affectus occupatis ne in mentem quidem venirent: facit denique, vt
nos voluntati Dei subijciamus, & ea petamus quæ illi consentiunt & nobis vtilia sunt. Vident
ergo Paulus ad locum Zachariæ Cap. 12 respicere, vbi Deus pollicetur, quòd spiritum gratia & la-
mentationum, siue precationum suis largiri velit. Vt enim spiritus fortitudinis & sapientiæ dicitur, qui
fortes & sapientes reddit: ita gratia & lamentationum spiritum propheta vocat, qui nos Deo acceptos
& gratos reddit, quiq; diuinæ misericordiæ sensum in nobis excitat, & ad lamentationes pias impel-
lit, quibus non tam propter afflictiones, quàm propter peccata & inherentem carnis prauitatem
lamentamur.

lamentamur, & pijs sanctisq; precibus Dei gratiam imploramus, ne quid à nobis fiat sancte ipſius voluntati aduerſum. Promiſſionem verò hanc Paulus nunc in Chriſto impletam eſſe docet, & idem ſupra quoq; docuit, quando dixit, nos ſpiritu adoptionis accepiſſe, in quo clamemus, Abba pater. Alteri, quod ad huius ſeptimi argumenti confirmatione facit, eſt, quòd hoc ſpiritus auxiliu efficax eſſe dicit. Nā qui ſcrutatur corda (ait) nouit quis ſit ſenſus ſpiritus: quia ſecundum Deū interpellat pro ſanctis. Id eſt, Deus agnoſcit ſui ſpiritus vota ſue dictata, & quia ſanctos ille regit & mouet, vt ea petant, quæ cum ipſius voluntate conueniunt, benignè illos exaudit. Cur ergo in aduerſis deſperant, qui & nunc ſpiritus auxilio ſubleuantur, & in poſterum quoque ſe accepturos eſſe ſciunt, quibuſcunq; rebus ipſis porro opus fuerit? Sed præter ſtatum huius loci, duo nobis veniunt conſideranda.

Primum, quanta ſit hominis imperfectio ſue corruptio. Monet & excitat nos nature ſenſus, vt in aduerſis clamemus & precemur. At niſi ſpiritus nos regat, nihil quàm belluinus quidam vultus auditur, quem doloris impatientia nobis extorquet. Ex nobis ipſis enim, neque Deum rectè agnoſcimus, neque quid nobis vrile ſit intelligimus, adhæc veram precandi rationem ignoramus. Et hinc eſt, quòd ſanctiſſimi ſæpe in ſuis precibus errant, neque conſequuntur quod volunt: vt in Abrahami interceſſione pro Sodomaſ, & in filiorum Zebedæi poſtulatione eſt videre. Quin ipſe Paulus nobis exemplo eſt, quando temptationibus moleſtiſſimis liberari petijt, quibus tamen illum Deus volebat exerceri, ne reuelationum excellentia efferretur. Taceo nunc, quòd inter precandum peſſimæ cogitationes obrepunt, quæ opus per ſe ſanctiſſimum inſiciunt, & cauſa ſunt, vt ore quidem verba precationis fundamus, corde autem procul à Deo peregrinemur. Sufficit hoc vnum abunde ad conſutandum Pelagianos, & imprimis quidem recentiores, qui hodie eccleſias turbant. Hi enim, vt ſuicum faciant ſimplicioribus, preces magnificè commendant, quibus Deum exorari aiunt, vt viſum nobis largiatur, quibus ea poſſimus conficere, quæ noſtras facultates longè ſuperant. Atque hoc ipſum nos quoque fatemur, neque ignoramus illud apoſtoli: Multum valet oratio iuſti efficax. Illi verò in hoc errant, quòd ita de precibus ſentiunt & loquuntur, quaſi in noſtro arbitrio ſit rectè precari, cum hoc quoque ſpiritus Dei opus ſit, qui ſi noſtris deſiderijs annuere non vult, ferè ipſas quoque preces impedit, ne poſſimus conſtanti animi fiducia petere, quòd maxime impetratum volumus. Quid verò ex ſemetiſſis boni poterunt, aut quid de Deo merebuntur, qui ne precari quidem poſſunt, niſi ſuo ſpiritu Deus mentes atque linguas eorum regat? Humiliemur ergo ſub potenti manu Domini, & noſtra infirmitatis memores, illius gratia nitamur, cuius Mediator atque author nobis eſt Chriſtus Ieſus, in quo vno poſſumus ea, quæ humanis viribus confici nullo modo queunt.

Deinde multa continet locus hic, quæ ad veram precandi rationem faciunt. Inter quæ primum eſt, quòd eum qui corda ſcrutatur, ſpiritus ſui ſenſum nouiſſe & proinde preces noſtras exaudire ait. Ex eo enim colligimus, ſolum Deum inuocari debere. Quia enim preces ad animum ſpectant, & plerumq; verbis nullis exprimere poſſumus, quæ nos maxime angunt, fruſtra eum inuocabimus, qui corda noſtra arcana non videt, neque deſideria occultiora intelligit. At ſolum Deum corda & renes ſcrutari omnes ſcripturæ teſtantur. Viſitur hoc argumento Solomon quoque hominum quotquot nunquam fuerunt ſapientiſſimus, quando in templi dedicatione ad veri & ſummi Dei inuocationem omnes excitat. 1 Reg. 8. Conſutant hæc illorum errorem, qui Diuos cœlites inuocare docent, de quibus paulò ante etiam quædam diximus. Neque poſſunt illorum ſententiam admittere pij, niſi prius probent, Diuos cordium noſtrorum arcana ſcrutari, & ſpiritus ſenſus agnoſcere. Quòd cum neq; ſcripturis neq; argumentis demonſtrare poſſint, deſinant nobis moleſti eſſe, neque nobis in vnius Dei inuocatione impedimento ſint. Etenim ſi in Diuis cœleſtibus aliquid præſidij nobis repositum eſſet, magnam de his dicendi occaſionem habuiſſet Apoſtolus. Dixiſſet enim: Intrepidi & conſtantes eſtote ô fratres. Eſi enim infirmitas noſtra magna ſit, hanc tamen ſubleuant Sanctorum patrum interceſſiones, qui olim ſimilia experti, nunc in cœlis agunt. Hos ergo inuocate, & præſens ex illis ſentietis auxilium. At nihil huius dicit, ſed ſolius ſpiritus meminit, qui noſtras preces ad vnum Deum dirigat, & huic reddat acceptas. Interim non obſcurè innuit, quales preces noſtras eſſe oporteat, vt ratione atque efficaces ſint. Vbi primum requiritur, ne nobis in ore naſcantur, ſed ex corde per ſpiritus ſuggeſtionem procedant. Hic enim ſolus eas moderatur, vt & reliquas vitæ actiones, quas ex fide inſtituimus. Damnantur ergo blatterones, qui ſexcentas (vt ita dicam) preculas Deo adnumerant, &

Hominis im-
perfectio &
corruptio.

Vera precandi
ratio.

ne in numero errent, globulis ex traiecto funiculo pendentibus, seu rosarijs (ut illorum vocabulo utar) vruntur. Ridiculi planè homines, qui Deum numero gaudere putant, aut qui etiam metuere videntur, ne plus quàm debent Deo exoluant, cui omnia sua deberi pij non ignorant. Deinde opus est, ut secundum Deum oremus, id est, ea petamus, quæ cum eius voluntate conueniunt. Ut enim non audiat pater filium ea petentem, quæ ipsius voluntati aduersantur, quæq; filio noceantur nouit: Ita non potest eorum temerarijs & stultis votis annuere cælestis pater, qui nulla voluntatis ipsius ratione habita, vel noxia vel illicita petunt. Ideo inter precandum Christus dicitur iussit: Fiat voluntas tua in terra, sicuti in cælo. Et hanc formulam ipse etiam secutus est, cum ad montem oliueti diris mortis sibi imminenti terroribus cruciaretur. Vides ergo quæ causa sit, cur non semper exaudiaris in precibus tuis: hinc verò consolationem petito, si illis Deus non annuat. Nam ut tuæ saluti consulat, difficilem sese præbet: interim verò ea largitur, quæ magis sunt necessaria. Itaque tibi quoque dici putes, quod olim Paulo dicebatur: Sufficit tibi gratia mea, &c.

8. Ab euentu afflictionum.

Sequitur octauum argumentum ab euentu afflictionum, quod per præoccupationem adducitur. Putant enim multi, Deum suorum preces minimè audire, imò illos in vniversum abominari, cum eos perpetuis afflictionibus exerceri sinat. Iste ergo cogitationibus occurrens, ait: Nouimus autem, quod ijs qui diligunt Deum, omnia adiumento sunt ad bonum: ijs videlicet, qui secundum propositum vocati sunt. Constanter affirmat, & de notitia certa atq; firmissima loquitur, quæ in nobis igitur fides, quæ eadem facit, ut nemo pius dubitet de felici omnium euentu, quæ nobis in hoc seculo accidit. Rursum ergo hic confutantur, qui de gratia Dei & salutis certitudine dubitare docent. Ex euentu quidem iudicari non potest, an simus in gratia, eò quod carnis ratio aduersa & afflictionis dirrati indicia esse putat: at fides suo iudicio omnem carnis rationem superat. Nouit enim, Christum bonum & fortem illum pastorem esse, ex cuius manibus oues nemo possit rapere. Scit item, eius amorem ardentiorum esse erga nos, quàm matrum sit erga proprios filios. Ideo contra spem sperat, & futurorum bonorum expectatione omnia aduersa superat. Sed digna est hæc Pauli sententia, cuius singula verba diligenter consideremus.

Diligentes Deum.

Primum de ijs loquitur, qui Deum diligunt. Dilectionis verò meminit, non fidei, eò quod illa in primis parit tolerantiam illam, qua aduersis omnibus efficitur superiores. Nam si prophætas amor omnia vincit (ut Poëta ait) quantò maiores diuini illius amoris vires erunt, qui in summum bonum respicit, & eius incredibili desiderio eos accendit, qui illud semel cognouerunt. Deinde fidem veram distinguit à fucata & otiosa eius professione, qua multi sese venditant. Comprehendit enim dilectio fidem ipsam & omnia alia, quæ ad veram & perfectam pietatem faciunt. Nam ut Deum diligamus, eundem nouerimus oportet. Quis enim ignotum diligit? At qui Deum verè nouit, & ita nouit, ut eum diligit, non potest non in illo spem & fiduciam omnem collocare. Hinc fit, ut nos totos eidem consecremus per fidei obedientiam, quæ & carnis mortificationem parit & nostri abnegationem, adeoq; hominis totius inuolutionem. Ad eos ergo, in quibus ista locum habent, promissio hæc restringitur: & proinde nihil præstant, qui in nescio quibus externis ceremonijs Dei dilectionem & pietatem constituunt.

De correptione & gratia Cap. 9.

Deinde, quid Deum diligentibus promittat, videamus: Omnia illis adiumento sunt (inquit) ad bonum, id est, omnia illis salutaria sunt, & prosunt ad salutem veram consequendā. Quam sententiam D. Augustinus ita generaliter accepit, ut peccata quoq; electis in bonum cedere dixerit. Quod equidem negari non potest, quando in illis suam infirmitatem sentiunt, Dei item misericordiam experiri tur singularem, & prioris lapsus memores maiori studio atque feruore ad officium redeunt, atque in posterum multò sunt vigilantiores: sicuti in Davidis, Petri & similibus exemplis est videre. Non tamen inde colligi debet, quod peccatis indulgere, aut in iisdem perseuerare debeamus. Sunt enim hæc per se illicita & noxia: quod autem ex ijs aliquid boni prouenit, id diuine bonitatis & sapientie opus est. Quia tamen hæc aliena sunt à Pauli instituto, qui in præsentia, non de peccatis, sed de afflictionibus & aduersis piorum loquitur, ad hæc etiam sententia ista imprimis restringi debet, ne impatientius ea feramus, quæ nobis adiumento esse in bonum, multis argumentis probari potest. Primò enim per afflictiones Deus nos ab huius seculi blanditijs abstrahit, ne mundi amore nos inescari

inescari patiamur, in quo nihil præter infinita certamina nobis proposita videmus. Deinde per eas-
dem mortificatur caro nostra cum suis cupiditatibus. Adhæc inter afflictiones piæ bonam Dei volun-
tatem agnoscunt, & pulcherrimam occasionem habent, qua in patientia fidei suæ obedientiam atque
constantiam declarent. Quibus accedit quod sæpe in hoc etiam seculo latum euentum sortiuntur. Sic
Ioseph per dura & periculosa certamina ad summam dignitatem euectus est. Sic David post per-
secutiones grauissimas ad regnum peruenit. Eidem quoque magnam auctoritatem conciliauerunt
hostium insidiæ, in quibus initio periturus videbatur. Et in publicis ecclesiæ persecutionibus exempla
inueniuntur, quæ ecclesias his plurimum adiutas & à vitijs innumeris repurgatas sæpe fuisse docent.
Quod si verò omnia fallant in hoc mundo, & perpetuus laborum atque periculorum tenor nos in finem
vite usque persequatur, non fallit tamen Deus, qui immarcescibilem iustitiæ coronam nobis in cælo
reposit, quam nulla hostium visibilium aut inuisibilium vis potest præripere. Est igitur piorum
vita instar Comædiæ, cuius Catastrophe letissima est, licet initium & progressus turbas & pericula
grauissima præ se ferant. E contra impij Tragædiam agunt, in qua reges & heroës magna cum
pompa prodeunt, sed exitum funestissimum sortiuntur. Ea enim est in illis animi perversitas, ut
omnibus pro sua libidine abutantur, & ipsis quoque admonitionibus deteriores fiant, ideoque semper in
peius proficiant (ut ad Timoth. scribit Apostolus) & tandem ipsi sibi exitum accersant. Cuius
generis exempla in Pharaone, Saule, Achabo & similibus habentur. Est ergo ingens dilectionis
Dei bonum, quando instar pharmaci presentissimi omnia ea nobis salutaria reddit, quæ per se noxia
& exitalia sunt.

ut afflictiones
adiumento sint
in bonum.

Ceterum ne quid dilectioni, ut operi nostro & merito tribuere videretur, per correctionem adie-
cit. Ipsi videlicet, qui secundum propositum vocati sunt. Loquitur autem non de hominum proposito
(ut Chrysostomus & hunc secuti liberi arbitrij assertores interpretati sunt) sed de Dei proposito.
Ita verò dicitur æternum illud Dei decretum, quo suos elegit in Christo ad regni sui & æternæ beati-
tudinis hereditatem. Quod quia ante mundi huius constitutionem (ut alibi Apostolus docet) factum,
& proinde liberum atque gratuitum est, plerumque hominum operibus & meritis opponitur, sicuti infra
cap. 9. patebit. Isto igitur appendice promissionem hanc ad electos restringit: & quia electio gratuita
est, simul omne nostrum meritum excludit. Et eodem facit, quod secundum propositum vocatos dicit.
Ita enim inter externas quoque vocationes distinguit: quarum altera omnibus, quibus euangelium præ-
dicatur, communis est: altera ad solos electos pertinet, qui cum secundum propositum & decretum
Dei vocentur, prædicationem externam interna & efficax spiritus sancti operatio comitatur: quæ
facit, ut euangelio credant, & ex eius semine in filios Dei renascantur. His verò ad sequentia tran-
situm parat Apostolus, in quibus mysterium hoc omne clarius exponet. Nos horum consyderatione
confirmati, patienter feramus quæcumque Deus imponit. Aderit hic nobis spiritu suo, ut omnia nobis
in bonum adiumento sint, & olim in regni sui possessionem nos recipiet, quod secundum propositum
suum nobis præparauit in Christo Iesu, Domino nostro, cui debetur benedictio, honor, gloria & pote-
stat in æternum, Amen.

Promissionem
ad electos res-
tringit.

HOMILIA XLV.

Nam quos præsciuit, eosdem & prædestinauit, ut conformes fiant
imagini filij sui: ut is sit primogenitus inter multos fratres. Quos uerò
prædestinauit, eos etiam uocauit: & quos uocauit, eos etiam iustifica-
uit: quos autem iustificauit, eos etiam glorificauit.

Inter argumenta, quibus nos Paulus aduersus huius seculi afflictiones armat, ut in ijs inui-
sæ fidei constantia & forti patientia stationem nostram teneamus, octauum ab euentu eorum,
quæ hic nobis accidunt, desumpsit, docens ijs qui Deum diligunt, omnia ad bonum siue ad sa-
lutem adiumento esse. Hoc autem ideo adduxit, ut ijs mederetur, qui presentibus solum intenti, de
Dei fauore ex huius seculi statu iudicant, & afflictionibus ideo offenduntur, quod eas Dei irati in-
dicia esse arbitrantur. Docet ergo, nos longius prospicere debere, ut non in presenti rerum conditio-
ne hereamus, sed ipsum finem spectemus, quem Deus sibi propositum habet. Atqui constat hunc
nostri amantiſsimum esse, & velle ut homines salui fiant atque in veritatis cognitionem veniant,

Cum verò idem pro sua sapientia & omnipotentia omnibus imperet, & omnia ad finem ab ipso præfixum dirigat, non potest non felicissimus esse euentus omnium, quæ ex eius consilio nobis accidunt. Quod ut infinitis exemplis probari potest, ita his minimè opus est, cum quotidie multa fiant, quæ istis fidem faciunt. His autem commodè hic locus subiicitur, qui nonum argumentum continet, quod ita proponit Apostolus, ut simul ad præcedentis illustrationem atq; confirmationem faciat. Petit hoc ex ordine salutis nostræ, quem à Deo ita institutum esse docet, ut per afflictiones Christo conformes reddamur in hoc seculo, & tandem ad cælestis gloriæ consortium cum illo admittamur. Estq; locus iste eò diligentiori consyderatione dignissimus, quòd non modò ad præsens Pauli institutum facit, sed vniuersam quoq; salutis nostræ rationem comprehendit.

9. Ab ordine salutis nostræ.

Connectit autem eum cum ijs, quæ nuper dixerat, & ex verborum occasione sic infert: Nam quos præsciuit, eosdem & prædestinavit, ut conformes fiant imagini filij sui: ut is sit primogenitus inter multos fratres. Quos verò prædestinavit, eos etiam vocauit, &c. Summa & sensus omnium hic est: Deus non aliter quàm per afflictiones ad cælestis gloriæ hereditatem nos admittit & deducit. Ergo patienter illas ferte, vosq; accomodate illius æternò decreto. Si enim gentium sapientes dixerunt, Deos sua bona pro laboribus & molestijs vendere hominibus: quantò magis Christianos homines istud obseruare conuenit, ut æquiori animo omnia aduersa ferant? Ceterum probat antecedens exemplo Christi & sine salutis, & ad hunc modum argumentatur: Quoscunq; Deus elegit, eos Christo filio suo vnigenito, vult conformes fieri, & proinde eandem cum illo sortem sustineant oportet: At Christi sortis fuit, quòd per crucem in patris gloriam ingressus est. Ergo hac via nobis quoq; erit incedendum. Potest his aliud adhuc argumentum subrexi: Quicunq; cum Christo affliguntur, ij cum eodem gloria cælestis erunt consortes: At qui Deum diligunt & per fidem Christo sunt insiti, ij cum illo affligi solent, adeoq; non aliam quàm Christi crucem ferunt: Ergo cum eodem glorificabuntur atq; regnabunt. Ex his verò colligitur, eos qui huius seculi afflictiones indignius ferunt, æternò Dei consilio obstrepere, & ea moleste ferre, quæ nobis ad cælestis regni possessionem conuertentibus viam sternunt. Quod vnum si probè expendant homines, mox nouam intra animos suorum voluntatem enasci, seq; nouis viribus instaurari sentient, ut aduersa quauis æquo animo subeant, & in ijsdem superiores fiant. Quia verò hic salutis fontes aperiuntur, & scalam siue catenam conuertit Apostolus, per cuius gradus vel anulos ad cælestis patriæ hereditatem ascenditur, vtile fuerit singulas huius loci partes attentius consyderauisse.

Scala salutis conuenit.
1. Præscientia.

Primò præscientiam Dei ponit Paulus, dicens: Quos præsciuit, eosdem & prædestinavit. At præscientiæ vocabulo non nudam aut vulgarem noticiam significat, sed talem, quæ cum approbatione coniuncta est. Hoc sensu in Psalmo Deus viam iustorum nouisse, id est, probare & cum favore obseruare dicitur. Et Paulus ad Timoth. scribens, Nouit (inquit) Dominus, qui sunt sui. Christus item se oues suas nouisse ait. E contra reprobus olim dicturus est, Nescio vos, id est, non agnosco vos pro meis, neq; vos probo. Quoad ergo hunc locum, perinde est ac si dixisset: Quos præuidit & elegit, ut in suorum numero essent, eosdem & prædestinavit, &c. Fontem ergo & fundamentum salutis in electione Dei nobis monstrat Apostolus. Vt enim qui domum extruere statuit, ex lapidum acervis & lignorū strue deligit primū ea, quibus vti decreuit: deinde verò singula suis locis & visibus destinar: & tandem expolit & parat, ut idonea sint: Ita Deus ecclesiam sibi extructurus, primò ex tota humani generis massa elegit eos, ex quibus illam constare voluit: singulos item alicui vsui destinavit prout varia sunt hominum officia & diuersi eorundem ordines: postremò autem eosdem per spiritum & verbum suum purgat atq; idoneos reddit ad id, quod per illos exequi decreuit. In electione autem illa imprimis obseruari debet, eam ab æternò factam esse, & quidem in Christo Iesu qui etiam ipse (ut Petrus scribit) prædestinatus est, ut noster redemptor atq; seruator fieret. Testatur hoc Paulus ad Ephes. cap. 1. quando Deum nos elegisse ait in Christo, antequam mundi fundamenta iacerentur. Ex eo autem colligimus, electionem hanc gratuitam esse, neq; aliquid in ea nostris operibus aut meritis tribui debere. Minimè ergo audiendi sunt, qui nos propter opera præuisa electos esse contendunt. Hi enim gratiam Dei negant, quæ summa est ingratitude atq; impietas. Deinde a veritate alienissimum est. Quia enim natura corrupti, & ex nobis ipsis ne ad cogitandum quidem idonei sumus, quid obsecro boni in nobis præuidere potuit Deus, quàm quod ipse nobis donaturus erat? Quare

Electio Dei gratuita.

idem Apostolus noster 1. Cor. 4. ait: Quid habes, quod non accepisti? Si verò accepisti, cur gloriaris quasi non acceperis? Quibus adde, quod illorum sententia salutem omnem negat infantibus, qui priusquam aliquid boni facere possint, ex vita decedunt. At hos quoque ad Dei gratiam pertinere, & ad vitam prædestinatos esse, (de credentium infanti- bus loquor, alios autem occulto Dei iudicio relinquo) scripturæ non vno loco docent. Fæderis certè diuini promissio est: Ero Deus tuus & seminis tui. Et infantes octauo die circumcidi voluit Deus, vt hanc gratiam externo etiam signo illis confirmaret. Christus verò disertè ait, talium esse regnum cælorum, & eosdem disertè in credentium numero censet. Matth. 18. Paulus item infantes in impari coniugio, id est, ex alterutro solum parente Christiano natos, sanctos dicit. 1. Cor. 7. Est ergo vanissimum, quod illi de operibus præiis excogitauerunt. Neque temere hoc tam diligenter asserimus. Ex hoc enim salutis nostra certitudo dependet, quæ non potest non dubia esse, si vel aliqua ex parte nostrorum operum meritis niti debeat, vt alibi prolixè demonstraui- mus. Voluit autem Paulus non sine ratione hoc loco præscientiam potius quàm electionem dicere, cum veramq; simul intellexerit. Illa enim præsentis eius instituto magis seruit, & plus consolationis affert sub cruce laborantibus, si se Deo iam olim, priusquam essent, notos fuisse cogitent. Ex eo enim colligunt, fieri non posse, vt iam ipsos vel ignoret vel negligat Deus, qui ipsos ab æterno ex gratia elegit.

Sequitur secundus gradus, quem prædestinationi tribuit Apostolus. Dicit autem Deum suos, quos præiit, prædestinauisse, vt conformes fiant imagini filij sui, &c. Quibus verbis consilium atq; finis electionis exprimitur, qui est, vt filio Dei conformes efficiamur, imò vt ab illo in filios cooptemur, & ipse sit primogenitus inter multos fratres. Quod postremum ideo addit, vt minus graue aut molestum nobis sit, si Christo, quoad crucem & afflictiones, nos similes fieri oporteat. Cur enim pigeat eum pro exemplari habere, qui vt proprius & vnigenitus est Dei filius, ita inter nos primogeniti prærogatiuam obtinet? Erat hæc in veteri testamento præclara admodum. Primogenitis enim in hereditate paterna duplex portio cedebat. Deinde post patris obitum penes illos erat totius familiæ gubernatio, & ideo inter fratres instar regum aut principum habebantur. Præterea iisdem ad sacerdotium quoq; aditus patebat, eò quod Deo peculiariter essent consecrati. Itaq; non sine causa nobis istud filio Dei in carne manifestato tribuitur, & hic Lucas respexit, quando natales eius describens dicit, Mariam peperisse filium suum, τοῦ πρωτότοκου. Quasi diceret: Eum peperit, qui inter Dei filios primogenitus, & ideo eorundem rex atq; sacerdos est. Quod si verò inter homines eam reuerentiam debent primogenito reliqui fratres, vt illum obseruent, neque cupiant suam conditionem lauriorem & splendidiorem esse, quàm illius sit: quantò magis hoc nos Christo tribuere decet, ne nos illi præferre videamur. Debet præterea nos confirmare, quod multos fratres dicit Apostolus. Est enim electi pauciores esse dicantur alibi respectu maioris partis hominum, quæ ex reprobis constat, magnus tamen illorum quoq; numerus est, & proinde patienter ferre debemus sortem, quam nobis cum multis alijs communem esse audimus. Interim nostrum fuerit, non oscitanter considerare hanc bonitatem Dei, qui cum filium haberet vnigenitum, multos alios illi cooptare voluit ex nobis, qui turpem ab ipso secessionem feceramus. Quod vt fidem nostram in omni genere tentationum misericè confirmat: ita officij quoque admonet, ne propter externa personarum discrimina aliquem spernamus, quem Deus adoptauit. Turpe enim fuerit, eum pro fratre nolle agnoscere, quem Deus filij loco habere dignatur. At quia de hoc dicendi locus sæpe occurrit, nunc ipsum finem prædestinationis paulò diligentius expendamus, qui est, vt filio Dei conformes efficiamur. Hic enim præcessaria sunt obseruatu. Nam quum Dei filius in terris agens absolutissimum innocentie & sanctitatis exemplar fuerit, illi nos conformes nunquam erimus, nisi ipsi quoq; innocenter & sanctè viuamus. Quod propter eos obseruari debet, qui similitudinem hanc Christi, ad quam nos instaurari oportet, in solis huius sæculi afflictionibus consistere, & se perfectionis Christianæ metam iam attigisse putant, si cum egestate conflidentur, à patria exulent, aut alijs erumnis atque miserijs exerceantur. Atqui ista per se laudem nullam merebuntur, nisi ea propter iustitiam & finem in Christum feramus. Et non ad afflictiones modò, verum etiam ad bona opera prædestinati sumus, vt sancti & inculpati simus coram ipso per charitatem, sicuti ad Ephes. 1. scribitur:

2. Prædestinatio.

Finis prædestinationis.

Quod qui praeſtant, ij demum ſub cruce Chriſto conformes ſunt, & per illam cum eodem ad celeſti gloria poſſeſſionem ingredientur. Debet hoc diligenter obſervari contra impios praeſtinationis hoſtes & doctrina iſtius illuſores: qui vt eam imperitiis exoſam reddant, illa omne pietatis ſtadium aboleri, & bona opera explodi aiunt. Ita enim argumentantur: Praeſtinatione Dei firma & infallibilis eſt, neq; ex noſtrorum operum merito, ſed aeterno & gratuito Dei decreto pendet. Ergo ſi praeſtinationus ſum, neceſſario ſeruabor qualiſcunq; ſim, aut quicquid tandem faciam. Eſt quidem antecedens veriſſimum. Nam vt Iſaias inquit, Domino exercituum aliquid conſtituente, quis illud faciet irritum? Sed ex eo iſti impie concludunt, quod praeſtinatione vita ſanctimoniam excludat, peccandi vero impunitatem atq; licentiam inducat. Eſt haec fallacia Sophiſtica à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter. Eſt enim praeſtinatione abſq; omni operum noſtrorum reſpectu ex mera gratia facta ſit, nos tamen Deus ad certum finem deſtinauit, à quo exorbitare non poſſumus, niſi reſpectu teſtari libeat, nos non eſſe ex praeſtinatorum numero. Hunc finem illi non vident, aut potius ſpectare nolunt: qui eſt, vt filio Dei conformes reddamur. Nos ergo verum praeſtinationis uſum ſpectamus, qui in duobus potiſſimum conſiſtit. Primum eſt, vt in aduerſis & tentationibus conſolatione ſeruiat, quando in his filij Dei imaginem contemplamur. Alterum, vt eius conſideratione excitemur ad ſerium pietatis ſtadium, & noſtram electionem atq; uocationem (vt Petrus ait) firmam faciamus, dum uita exemplar in Chriſto nobis propoſitum ſcēdamur. Meminerimus ergo, nos non poſſe in filiorum Dei numero cenſeri, niſi Chriſtum agnoſcamus fratrem noſtrum primogenitum, & illi ceu regi & ſacerdoti noſtro omne praestemus obſequium.

9. Vocatio.

Tertius gradus eſt uocatio. Quos uero praeſtinauit, eos etiam uocauit. Quo loco uocationem non in genere accipit pro externa praedicatione euangelij, quae (vt nuper diximus) pijs nonnunquam cum impijs & reprobis communis eſt, & de qua illud Chriſti intelligi debet: Multi ſunt uocati, pauci uero electi: ſed eam uocationē intelligit, quae ſit ſecundum propositum, & proinde cum efficaci operatione ſpiritus ſancti coniuncta eſt: qua ſit, vt electi Deum uocantem audiant, uerbo illius credant, & eidem ex fide obtemperent. Eſt hoc diligenter obſeruandum propter eos, qui ex uocatione generali & vniuerſalibus euangelij promiſſionibus argumenta petunt, quibus electionem Dei gratuitam & eiſdem praeſtinationem oppugnent: imò quibus probent fidem ex noſtro arbitrio pendere. Eſt enim duplex uocatio, vt nuper etiam docuimus: Externa, quam reprobi quoq; audiunt, non autem illa mouentur vt credant & obediant: Deinde interna, quam ſoli electi intra animos ſentiant, & quae nunquam caret ſuo effectu. Fruſtra igitur illi vniuerſales promiſſiones obijciunt, niſi probent illarum praedicationi internam uocationem ſemper coniunctam eſſe. At qua ratione iſtud probabunt, quando conſtat externam praedicationem non omnibus hominibus innotescere, & multis poſſim inueniri, qui nullam euangelij mentionem unquam fieri audiuerunt. Sed vt hoc eludant aduerſarij, excipiunt: Atqui in omnem terram exiit ſonus eorum. Quibus addunt, hodie euangelium ſcriptis in omni lingua libris ubiq; gentium praedicari. Fatemur nos, Apoſtolos olim per hanc partem ueritatis doctrina perluſtrauiſſe. Sed quid hoc ad poſteros, quibus illos uidere & audire non contigit, & qui hodie per tyrannidem Turcicam vel Pontificiam ita in ignorantia detinentur, vt an aliqua ſit alia ſalutis ratio praeter eam, quam à ſuis progenitoribus acceperunt, proſus ignorent? Quid item libri illi homines illiteratos in deſertis aut in terris & inſulis noſtro demum beneficio inuentis agentes iuuare poſſunt? Et vt demum illos iam in Chriſti cognitione inſtitui, quid de moribus illorum dicemus, qui multis ſeculis per temporis & loci iniuriam hoc tanto beneficio fuerunt deſtituti? Sunt ergo inania ſubterfugia, quaecunq; infelices illi humanarum uirium & liberi arbitrij propugnatores aduerſus puriorem fidei doctrinam ex humanae rationis ſcrinio proferunt, & multo firmitus nos ex hoc Pauli loco aduerſus illos argumentabimur: Quoſcunq; Deus praeſtinauit, & filij ſui imaginem conformes ſiant, eoſdem etiam uocat per euangelium: At non omnes uocat, Ergo non omnes praeſtinauit. Neq; ideo iniuſtitia accuſari debet Deus, vt qui per ſeſas reſpiciat. Nemini enim ille debitor eſt. Deinde neminem alicuius perſonae reſpectu vel uocat vel negligit: ſed cum eadem omnium ex Adamo naſcentium eſſet conditio, ex infelici illa & corrupta humani generis maſſa hos quidem elegit ex gratia, illos autem iuſto iudicio reliquit. Vbi nos in illis quidem eius bonitatem exoſculari, in his uero illius iuſtitiam agnoſcere debemus: non autem in iis uocare eum, qui de ſe ſuo ſtatueret.

statuere potest, prout ipsi visum fuerit. Sed de his plura alibi. Nunc verò teneamus, vocationem quæ per Dei verbum & spiritus virtutem fit, in salutis ordine suum habere locum, & proinde huic se accomodare debere omnes eos, qui in numero filiorum Dei censi volunt. Quod ijs confutandis seruit, qui doctrina ista & verbi prædicationem & preces cum publicas tum priuatas aboleri clamant. Quia enim Dei ordo & decretum est, ut per euangelium vocentur, quicunque ab illo electi & prædestinati sunt, prædicatione euangelij hæc stabilitur, & ad hanc audiendam efficacissime excitantur homines, quando eam Deo placere, & proinde efficacem fore intelligunt. Quod si qui in illius contemptu & fastidio pergunt, ijs nos illud Christi occinimus: Qui ex Deo est, audit verba mea: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Ioan. 8.

Nunc quartum huius scalæ gradum videamus, qui iustificationem continet. Nam quos vocauit (inquit) eos & iustificauit. Vocat enim ad Christum, qui nobis ab illo factus est iustitia & sanctificatio. Itaque iustificatio partim Christi iustitiam significat, quæ nobis propter fidem imputatur: partim regenerationis & sanctificationis gratiam, cuius virtute fit, ut renati ex semine verbi Dei, vitam nouam & verè Christianam viuamus in sanctitate & innocentia. Vbi rursus aduersariorum calumnie confutantur, qui doctrinam hanc bonis operibus inimicam esse, & ea omnem iustitiam aboleri clamant. Imprimis verò hic obseruabimus, quòd vocationem & iustificationem inter se connectit. Si enim huius connexionis vinculum queras, non aliud quàm fidem inuenire poteris. Hæc etenim vocationem Dei audit, & hominem ad eam sequendam incitat. Stabilitur ergo hic doctrina de iustificatione fidei, de qua supra multis est dictum. Fide autem iustificari dicimur, quia per hanc Christum vna cum euangelij promissionibus vniuersis apprehendimus, & eiusdem vocationi obediunt, qui proprius & verus iustificationis fidei fructus est.

Restat quintus & supremus gradus, Glorificatio, sub qua plena totius hominis redemptio atque perfecta felicitas comprehenditur. Dicit enim: Quos autem iustificauit, eos etiam glorificauit. Vnde autem hic quoque verbo præteriti temporis, quia gloriæ nostræ pars, vel potius fundamentum est, quòd in filiorum Dei numerum adoptati, proprio eius & vnguento filio in hac etiam vitam conformes, & quasi laborum atque periculorum eius socij sumus. Deinde quoad celestem & beatam gloriam, quia hanc Christus Iesus, qui nostrum caput est, iam obtinuit, & in illa ad dextram patris considerat, nos quoque eandem in fide & spe ita possidemus, ut de illa dubitare non possimus, neque etiam debeamus. Eius enim promissio est: Vbi ego sum, illic etiam minister meus erit. Item: Volo pater, ut vbi ego sum, ibi etiam sint quos dedisti mihi. Et cum illius corpus simus, à quo illum, qui caput est, nihil diuellit aut separat, iam etiam cum illo in cælestibus sedemus, sicuti ad Ephes. cap. 1. dicitur. Ita verò paucis hisce verbis omnia comprehendit Apostolus, quæ de vniuerso salutis nostre negotio dici possunt, & huius causas atque effectus ita inter se connectit, ut de illius certitudine nemo pius dubitare possit. Est ergo hæc catena nobilissima, & omnium regum torquibus atque monilibus pretiosior. In qua obseruatu dignissimum est, quòd ex æterno & inuolabili Dei decreto initium sumit, & quòd indissolubili nexu omnia inter sese coherent. Nullus autem in illa locis operibus tribuitur, imò nulla alia fit operum mentio, nisi eorum, quæ iam vocati & iustificati ex spiritus virtute facimus: quòd ad retundendam nostri meriti fiduciam abunde sufficit. Vnde gratia per Christum collocemus: deinde serium concipiamus veræ pietatis & innocentie Christianæ studium: postremò (qui proprius huius loci status est) aduersus huius seculi afflictiones confirmemur, ut inuictò animo & inconcussa fidei constantia vincamus, quicquid nobis à Deo imponitur. Cur enim ea iniquiori animo quis ferat, quæ & in hoc seculo nos imagini filij Dei Iesu Christi conformes faciunt, & simul viam sternunt, ut ad æternæ & celestis gloriæ possessionem cum illo perueniamus? cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

4. Iustificatio.

5. Glorificatio.

HOMILIA XLVI.

Quid ergo dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Is quidem qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non etiam cum eo omnia nobis gratificabitur? Quis intentabit crimina aduersus electos Dei? Deus est qui iustificat. Quis est qui condemnet? Christus est, qui mortuus est: imò uerò qui etiam excitatus est, qui etiam est ad dextram Dei, qui & intercedit pro nobis.

10. Deus cre-
demum tutor
& protector.

Sicuti multæ sunt tribulationes iustorum: sic multa & crebra consolatione opus est, ne illis offensa salutis via exorbitemus. Ideo Paulus, cum in harum mentionem incidisset, non temere multa argumenta contexuit, quibus nos in fidei constantia & omnis fortune tolerantia confirmet. Nonnulla inter illa fuit, quod ex eterno diuinæ providentiæ & prædestinationis decreto atq; salutis nostre ordine desumpsit, docens, hunc ita à Deo institutum esse, ut per huius seculi afflictiones imaginem Dei conformes facti, tandem cum eodem celestis & immortalis glorificationis consortes efficiantur. Vbi per occasionem vniuersum nostre salutis negotium cum suis causis & effectis inter se conexum eleganti gradatione exposuit. Sequitur nunc decimum argumentum, quod ex ijs inferit, quæ hucusque dicta sunt, & quo docet, nos in quouis temptationis genere, certo & infallibili Dei præsidio atq; auxilio niri, & proinde non habere aliquam iustam trepidationis causam. Id uerò evidenti demonstratione probat, & postremo conscientia etiam temptationibus occurrit, & omnia diluit, quæ salutis nostre certitudinem in dubium vocare possunt.

Fulcrum Chri-
stianæ fortitu-
dinis.

Argumenti summa hæc est: Quicumq; Deum protectorem & propugnatorem habent, eorum quouis periculo inuictos & constantes in fide perseverare conuenit: Atqui pro nobis stat Deus atque partes nostras tuetur: Ergo in omni periculorum genere inuicti stare, neq; ullis malis succumbere debemus. Hæc autem non simplici & usitata dicendi forma proponit, sed ut plus animi nobis addat, argumentum istud cum præcedentibus connectit, & ex illis sic inferit: Quid ergo dicemus? Quasi diceret: Cum hæc ita sese habeant, ut propter ordinem salutis à Deo constitutum, ijs qui Deum diligunt, omnia ad bonum adiumento sint, & iidem in tribulationibus eterno atq; vniuerso Dei filio conformes efficiantur, quid opus est nouas eisdem carnis trepidantis rationes inire, aut noua vniuersi præsidia conquirere? Videmus etenim Deum pro nobis stare, & omnia in eum finem dirigere, ut nobis salutaria fiant. At si is pro nobis stat, penes quem est totius mundi imperium, & qui suo nutu cælum terrasq; concutit, quis contra nos aliquid proficiet? Habent autem ista exclamatio: nimirum ris speciem, qua omnem mundum & singulas in hoc creaturas, quasi ad certamen prouocat, nimirum certa & indubitata spe victoriæ suffultus. Perinde enim hoc est, ac si dixisset: Agedum descendite nunc contra nos in arenam o Satan, & tuas vires atq; artes omnes exere. Insurgat contra nos mundus, & sua stratagemata in medium producat. Insurgite, quando ita libet, tyranni, acuite enses, hastas, faces & laqueos expedite. Nihil tamen hæc omnia proficient, cum Deo protectore tuti simus, qui omnibus imperat, & qui nutu suo dissipare potest omnia, quæ aduersus illum instituuntur. Ista uerò non temere aut insolenter pronuntiat, sed spiritus hæc verba sunt, qui Apostolum Christianæ & sanctæ fortitudine armauit, ut quod hinc verbis testatur, re ipsa abundè præstiterit, quando gravissimos labores, pericula innumerabilia & mille mortes inuicta fidei constantia superauit. Non tamen in sua modo, sed in omnium credentium persona loquitur, ut suo exemplo doceat, quæ magnanimitate & fortitudine homines Christianos instructos esse conueniat. Obseruemus igitur hoc loco fulcrum Christianæ constantia & fortitudinis. Est hoc ipse Deus, quem à suis partibus stare sciunt credentes. Non ergo, ut impij & carnales solent, à terrenis & carnalibus mundi huius praesidijs pendunt, quæ vana & fallacia esse indies experiuntur: sed in Deo fiduciam collocatam habent, qui vniuersi praesens est, & aduersus quæuis pericula suos potest tueri. Cur enim de eo dubitent, quod ab ipso mundi exordio innumeris exemplis probatum est? Dei enim manu potenti in medijs aquis Noe seruatus est, cum totum genus mortaliū diluuii inundatione periret. Abrahamum quoq; peregrinum & exilem

& exulem inter Chananæos & Orientalium regum arma eiusdem præsidio incolumem mansisse legimus. Idem Iacobum aduersus Esau insidias seruauit, & Iosephum contra impudicæ mulieris calumnias & heri sui iram defendit. Huius item auxilio & fide fretus Iobus aduersus mille satanæ & mundi conatus salutis spem inuicto animo retinuit. Israelitis quoque, idem ille per medios maris rubri portices & vring, surgentes fluctus tutum transitum præbuit, & suos in medio generationis præuæ totis annis quadraginta mirifice custodiuit. David quoque, multorum annorum experientia & infinitis diuinæ bonitatis & potentiae exemplis edoctus, idem quod in hoc loco Paulus dicebat: Dominus lux mea & salus mea, à quo nam timerem? Dominus robur vitæ meæ, à quo nam expauescerem? Domino à me stante, non timebo quid mihi faciat homo. Et quod hic sensit, hoc ipsum Exechias expertus est, quem ex immani hostis manibus per angelum eripuit, & ex peste letali seruauit. Quid verò de Iona in ventre ceti, de Daniele inter leones, de socijs eiusdem in medio fornacis ardentis summa cum omnium admiratione seruatis dicemus? Possem his prophetas adnumerare, quorum aliqui per annos quadraginta, alij quinquaginta & amplius in suo ministerio salui perseverauerunt, quamuis dicendi libertate novos quotidie hostes sibi ipsis accerserent. Quod ipsum de Apostolis quoque dici potest, quos Christus vno dicto aduersus iratam militum cohortem atque sacerdotum & seruorum rabiem defendit, cum ipse caperetur: & postea diu seruauit, ut euangelium in toto orbe prædicarent. Sed deficeret me dies, si omnia huius generis exempla recensere velim. His tamen addi hoc debet, quod etsi nos occidi sinat Deus, aut morte naturali ipse nos tollat, idem tamen in media morte nos seruare, & tunc demum veram vitam largiri solet, quando huius vitæ temporaria spes nulla nobis superest. Hoc enim nobis Christus impetrauit, ut mors corporis, quæ olim peccati pena erat, credentibus in vitam æternam transitus sit, sicuti ille Ioan. 5. cap. testatur. Hæc nos totis animis meditari conuenit in omni tentatione, qua nos satan & mundus à salutis nostræ fiducia deicere conantur: simulq; meminerimus, nobis cum eo hoste rem esse, qui iam olim per Christum deuictus & exarmatus, inania modò pugnae simulachra ciet, & imperitos rerum crepitu innoxio terreat.

Ceterum ut certior sit hæc fiducia, probat Deum pro nobis stare, quia filium pro nobis dedit, ut gratia & salutis pignus certum haberemus. Et rectè quidem hoc argumento vtitur, cum olim per prophetam Immanuelis nomine Christum ornarit spiritus sanctus, eò quod Mediator sit, qui nobis Deum conciliat, ut iam noster & nobiscum sit, qui prius propter peccatum à nobis alienus erat. Itaq; magna cum grauitate hoc enunniat, & à maiore ad minus comparatione facta docet, Deum hunc nihil nobis porro negare posse. Sic enim ait: Is quidem qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non etiam cum eo omnia nobis gratificabitur? Habent autem singula verba suum pondus & emphasim. Primò enim de Deo loquitur, qui ut nemini nihil debet, ita minime opus habet, ut aliquem sibi demereatur. Ergo gratuiti amoris & beneficentiæ est quicquid ille fecit. Deinde filium Dei proprium, id est, germanum & naturalem (qui alibi vnigenitus dicitur) nominat, ita nimirum Christum à nobis distinguens, qui filij sumus adoptiui. Huic (inquit) non pepercit, id est, non habuit chariorem nobis, ut illi parcendo nos perire sineret: imò nos quodammodo illi prætulit. Nam tradidit eum. Et quò? In vallem lachrymarum, in egestatem, exilium, labores, pericula, denique in mortem diram atque ignominiosam, quam sublimis in cruce pendens inter latrones sustinuit. Est hoc extremæ & incomparabilis dilectionis argumentum. Solent enim parentes in hoc seculo omnia sua expendere, ut filios capros & de vitæ periculis redimant. At Deus ut nos redimeret, filium suum vnicum tradidit. Obseruauit hoc ipse Christus, qui cum Nicodemo disputans, hoc eodem argumento Dei dilectionem nobis commendat. Pro quibus autem filium suum tradidit Deus? Pro nobis: qui homines sumus peccatores, miseri, mortales, & ex quibus ille nihil præclarum sperare poterat. Et quidem pro omnibus illum tradidit. Ergo non pro pauculis aliquot, qui reliquis sanctitate & vitæ innocentia præstabant. Sed pro omnibus, quotquot illum agnoscunt & vera fide amplectuntur. Est ergo hæc liberalitas exemplo carens, quando domi huius longè pretiosissimi fructus non ad paucos restringi debuit (ut ferè inter homines fieri solet, qui quæ maioris precij sunt nolunt omnibus communia esse) sed ad omnis ordinis & loci homines redundare, & omnibus, qui illum recipiunt, ad salutem sufficere. Verè igitur ex his colligitur: Quomodo

Probat Deum
à nobis stare.

non etiam cum eo omnia nobis gratificetur? Omnia, scilicet terrestria & celestia. Quoniam (ut ad Colossen. 1. scribit Apostolus) placuit patri, ut in Christo omnis plenitudo inhabitaret, & per eum sibi reconciliaret omnia pacificatis per sanguinem crucis eius, cum quæ in terra tum quæ in celis sunt. Debet tamen hoc per Synecdochem ad ea modò restringi, quæ nobis utilia & salutaria sunt: quorum ille procul dubio nihil negat. Et gratificandi verbo videtur Paulus, ut nobis omnia ex gratia obtingere doceat, ne nostræ indignitatis nobis consciij in fide fluctuemus. Hinc verò colligere debemus, non debere Dei bonitatem in dubium vocari, si quid non dat, quod nos ab illo possumus. Negat enim interdum quod petimus, quia illud nobis non salutare, sed noxium fore videt, si daret. Huius ergo sapientiæ & bonitati vota nostra subijcere, non autem illi pro imperis præferre debemus. Admonent ista nos de dignitate summa, quam in Christo obtinemus. Sunt enim in illo reconditi omnes thesauri diuinæ scientiæ & bonitatis: & eidem omnis potestas data est in celo & in terra. At quia hunc nobis donauit pater, non dubium est, quin in hoc nobis donata sint omnia, ut nostris vsibus & saluti seruiant. Ideo Paulus in priori ad Corinth. cap. 3. dicebat: Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus verò Dei. Debent ista nos excitare, ut nostri officij mores, nos vicissim totos Deo consecremus, ut sanctum illius peculium simus: & similiter omnia nostra pro eius nomine & gloria impendamus, ne pluris apud nos sit mundus hic quàm salutis beneficium, quod in Christo nobis collatum est. Sunt enim reuera infelicissimi hominum, qui cum in illo omnia acceperint, huic mundum præferunt, & ex hoc mendicare volunt quicquam quod ipsis prosit. Nos potius Abrahamum patrem credentium, prophetas item & Apostolos imitemur, qui quæcunque in mundo ipsis chara & pretiosa erant reliquerunt, ut Christum Iesum lucrifacerent.

Medetur cons-
scientijs ob pec-
cata trepidan-
tibus.

Porro dum ista prædicantur, multorum conscientijs peccata & ex his enatus merita damnatio-
nis timor obstrepunt, quæ hanc salutis certitudinem nonnihil labefactare solent. Ergo istis etiam
medetur Apostolus, & nos de viroque securos esse iubet. Et de peccatis quidem seu criminibus
quæ nos infestant, sic loquitur: Quis intentabit crimina aduersus electos Dei? Deus est qui iustifi-
ficat. Iterum interrogatione videtur, ut securam animi Christo nitentis fiduciam exprimat. Nec
enim hæc ita accipi debent, quasi nemo sit qui nos accuset, aut qui nos alicuius criminis conuincere
possit: sed quod nullis accusationibus debeamus terreri. Accusat enim nos mundus hic, & audimus
quotidie quàm multa quàmque atrocia crimina impij nobis intentent, quod veteribus etiam Christi-
anis olim accidisse, Tertullianus & huius similes scriptores testantur. Sed non de calumnijs aut falsis
criminibus hic sermo est. De ijs potius loquitur Paulus, de quibus nos ipsa lex Dei accusat, & quæ
ex lege occasione sumpta nobis obijcit satan, ut nos in desperationis præcipitium adducat. Excitant
hæc sæpe in conscientijs hominum horribiles terrores. Sed hos minimè formidandos esse, Apostolus
docet. Et causam adducit: Deus est, qui iustificat, id est, qui non modò non admittit istas accusatio-
nes, verum etiam pro iustis & sanctis nos habet: nimirum propter Christum, qui nobis ab illo iustitia
factus est, & cui nos per fidem insiti sumus. Vnico enim iustificandi verbo vniuersum nostræ redem-
ptionis & fidei Christianæ negotium comprehendit, de quo superius prolixè disputauerat. Est au-
tem argumentum hoc firmissimum. Quia enim Deus totius terræ (ut Abraham dicebat) iudex
est, & eius tribunal supremum est, à quo nulla prouocatio actori seu reo conceditur, non est ab illo
aliquem præterea timeant, quicumque illius sententia iustificati vel absoluti fuerint. Intolerabile
enim impudentiæ fuerit, tales ulterius persequi velle: & cum in repub. bene constituta non liceat
actum agere, multò minus hoc Deus diabolo aut alicui hominum permittet, ut eos denuò in ius vo-
cent, quos ille ab omni peccatorum reatu liberos pronuntiauit. Debet autem diligenter obseruari
quòd hanc sententiam Paulus disertè ad electos restringit. Quia enim electio ante mundi consti-
tutionem facta, & proinde gratuita est, rursus hic totum nostræ salutis mysteriū ad Dei gratiam refer-
tur, & ab ista promissione excluduntur, quotquot suorum operum meritis confidunt, & ex illis volunt
iustificari. Simul verò hic admonemur de præcipuo electionis vsu, de quo nuper etiam diximus. Quod
nimirum in temptationibus consolationi seruit, & salutis certos reddit. Nā quia impossibile est Dei sapien-
tiam in electione falli, & eiusdem potentiā nemo vincere aut eius decreta renocare potest, certa & in-
fallibilis sit oportet electorum salus. Huic igitur spei firmiter insistamus, omnis disputationis curiosis
quibus

quibus multi doctrinam hanc intrincant, & imperitis atq; inexercitatis formidabilem reddunt. Et cum Paulus ista in communi omnium electorum persona loquatur, singuli istam sententiam sibiipsis applicent, neque dubitent se in electorum numero censerī, quando se fide in Christum pręditos esse sentiunt. Nam quantulacumq; ea sit, sufficit tamen ad apprehendendum Christum: in quo nos pater elegit, & qui bonus ille & fortis pastor est, ex cuius manibus oves nemo potest rapere. Vide Ephef. 1. Ioan. 10.

At sæpe fieri solet, ut qui neq; accusantur, neq; alicuius criminis conuicti sunt, tamen intra animos suos damnationis metu atque terroribus discrucientur, quorum certam rationem reddere non possunt. Ergo istis etiam medetur Paulus, & nihil huius metuendum esse, neque nos eiusmodi terribilium succumbere debere docet. Id verò per Christi satisfactionem demonstrat, qui omne id abunde præstiterit, quod nobis absolueudis atque liberandis seruiebat. Rursus verò certa salutis fiducia confirmatus querit: Quis est qui condemnet? Quasi diceret: Agedum prodeat aliquis tantę temeritatis & impudentię, qui eos damnare ausit, quos ipsius Dei sententia absoluit, non tamen nos illius temeritas terrere debet? Christus enim est, qui mortuus est: imò verò qui etiam ex- citatus est, qui etiam est ad dextram Dei, qui & intercedit pro nobis. Comprehendit his plene om- nes nostrę redemptionis & salutis partes, de quibus singulis ex ordine aliquid est dicendum.

Damnatio-
nis metu
remouet.

Primo quia damnationem proximę sequitur damnati mors, qua illius sententia & legibus sa- tisfacta, huius metum remouet, eò quod Christus pro nobis mortuus, iustitię diuinę iam pridem satis- fecerit. Morte ergo Christi sacrificium & satisfactionem pro peccatis nostris comprehendit. Et po- test ex primis hisce Pauli verbis tale argumentum formari: Quicumq; satisfactionem habent ple- nam & perfectam, ijdem damnationis sententiam pertimescere non debent. Atqui Christus pro no- bis mortuus iustitię & legi diuinę abunde satisfecit: Ergo nullius nos damnare volentis temeri- tate terreri debemus. Nam qui hoc volet, non tam nobis quàm Christo iniuriā faciet, cuius satis- factionem atque meritum reiicit & conculcat. Vides ergo quid de diaboli suggestionibus iudices, qui- bus nos in desperationem conijcere studet, ut cum Caino dicamus: Maior est iniquitas nostra, quàm ut possit remitti. His enim non tam nos petit, quàm Dei filium vnigenitum, quem suo honore spo- liare nititur: & qui illas admittunt, similiter in Christum iniurię atque contumeliosi sunt, quando peccata sua pluries faciunt quàm illius sacrificium, cuius merito illa expiari debuerunt. At non hi soli ad hunc lapidem offendunt, verum etiam illi, qui non contenti Christo, extra hunc nouas pecca- torum expiationes & nouas satisfactiones excogitant, aut ab alijs excogitatas recipiunt. Nun- quam enim istud facerent, si Christum pro nobis satisfecisse crederent: & ijdem non sine manifesta illius contumelia eius honorem vel in seipsos, vel in homines iam olim vita defunctos, vel in crassos Monachos & sacrificulos, imò sæpe in res inanimatas & sensu carentes transferunt.

Christus pro
nobis mortuus.

Ceterum etsi à Christo pro nobis satisfactum esse intelligamus, scrupulum tamen & terrorem nouum mors nobis iniicit, quam per peccatum ingressam & peccati stipendium esse scriptura docet, & quę nobis omnibus adhuc subeunda est. Ergo Christum non modò mortuum, verum etiam à morte excitatum esse dicit, ut illius virtute mortem vnā cum omni potestate aduersaria deuictam esse doceat: Nobis enim per mortem, cuius aculeus est peccatum, diabolus dominabatur. Quia ergo illam Christus deuicit, peccatum quoq; simul sustulit, & hostem nostrum exarmauit, ut posthac ne- mini formidabilis esse debeat illius potentia. Nam etsi communis moriendi lex adhuc omnibus in- cumbat, ea tamen (ut supra diximus) ijs, qui Christo per fidem sunt insiti, non amplius peccati præ- valle ad celestis regni possessionem deducit: in quam hinc in fide vera migrantes animę mox perue- niunt, corporibus interea quiescentibus, donec ipsa quoq; in magno illo die Domini immortalia & in- corruptibilia resurgent.

Christus res
surrexit.

At dum in hac vita degimus, rursus aliquos mysteriorum fidei rudiores nouus adhuc metus exagitat. Quia enim Christum non amplius corporaliter & visibiliter nobis præsentem adesse vi- dent, metuant, ne aut omnem nostri curam deposuerit, aut longius à nobis digressus nos non possit porro tueri. Indicat ergo Paulus, quò nam ille sese receperit, ubi item degat, & quę iam sit illius con- ditio. Nam ad dextram Dei illum esse ait. Scimus autem dextrę vocabulum, cum Deo & regno

Christus ad dex-
tram Dei, etc.

eius celesti tribuitur, bifariam in scripturis accipi. Nam primò æternæ beatitudinis locum significat, in quem omnes pios olim transferendos esse, piè & verè credimus. Hunc autem extra hunc mundum corruptibilem in cælis esse, infiniti scripturæ loci testantur, qui cælos, id est, cælestem illam patriam & dextram Dei coniungunt. Marcus certè utrumq; disertè exprimit, Christum assumptum esse in cælos, & consedisse ad dextram Dei. Deinde dextera maiestatem & gloriam, sessio verò ad dextram eiusdem maiestatis atq; gloriæ consortium significat. Estq; hæc Metaphorica locutio, ex regum consuetudine petita, qui ad dextram sibi collocant eos, quos summo honore dignantur. Ita verò ad dextram Dei sedere dicitur filius, quia ut secundum diuinitatem vnus est cum patre, ita assumptam quoq; carnem in cælos subuexit, ut hæc etiam diuinæ illius gloriæ consors fieret. Sic ipse hoc mysterium exponit, quando sibi omnem potestatem datam esse ait in cælo & in terra. Quod ipsum in præsentem quoq; Paulus dicere voluit, ut doceat, ita corpus suum à nobis abstulisse Christum, ut interim diuinæ maiestatis virtute nos minime relinqueret, & quod eiusdem cum patre potestatis suos facili tueri possit. Id verò præsentis instituto optime seruit, & efficacissimum est consolationis huius argumentum. Ex eo enim apparet, illis cum filio Dei, domino cæli & terræ negotium fore, quicunq; nos damnare voluerint. Illum ergo prius cælo deiiciant oportet, quàm hoc possint effectum dare. Quoties igitur vel externa vi tyranni pugnant, & nos propter fidem hereseos damnant; vel intra animam nostros satan nobis damnationis sententiam occinit: semper cogitemus, Christum redemptorem nostrum esse ad dextram Dei, & proinde nihil contra hunc effecturos esse, quicunq; nos damnare volent. At obseruemus hic astutissimum diaboli stratagemam, qui hodie articulum ascensionis Christi & sessionis ad dextram patris curiosis & superuacaneis disputationibus de cælo & corpore Christi vbiquario obscurare studet: nimirum ut illius fructum ex hominum animis aboleat, & dulcissimam istam consolationem nobis eripiat, quæ sola fidem nostram in omni tentatione fulcire & conservare potest. Etenim fieri solet, quod dum de Christi corpore quidam altercantur, & illius maiestatem in eo sitam esse contendunt, ut corpore suo in terris etiam ubiq; præsens adsit, ferè vsus atq; fructum regni & maiestatis eius minus obseruent, & ad opiniones absurdas & superstitionis plenius delabantur. Nos itaque procul relictis eiusmodi altercationibus, fidei articulos teneamus, & persequeremur in simplicitate doctrinæ apostolicæ, quæ Christum Iesum peracto nostra redemptionis negotio, mundum hunc reliquisse, & supra omnes cælos euectum ad dextram patris consedisse tradit, unde & spiritum suum mittit credentibus, & eosdem aduersus omnes hostes, cum visibiles tum invisibiles, fortissime tuetur.

Christus pro
nobis intercedit.

Quàmvis autem ista norint & credant pii, iisdem tamen non raro scrupulum mouet, quod se quotidie, imò singulis propè momentis, in noua peccata prolabi sentiunt. In horum ergo gratiam, postea ad hunc addit, & Christum in patris gloria pro nobis intercedere, & fidelis pontificis instar causam nostram agere scribit. Dicitur autem pro nobis intercedere Dei filius, non quod suppliciter precibus ad patris genua aduoluatur (nihil enim huius diuinæ illa maiestas nos cogitare sinat), sed quia perpetuò apud Patrem efficax est illius meritum, & ille pro nobis in eius conspectu apparuit, ut propter illum nobis placatus sit atq; propitijs. Turpiter ergo & impiè olim hoc loco Ariani abusi sunt, quando ex intercessione colligere voluerunt filium patre minorem esse. Et ad eundem lapidem etiam illis nostro seculo offendit, qui ne cum Arianis facere videantur, Christum solimodo quoad humanam naturam pro nobis intercedere aiunt. Quia enim hoc de Christi merito & eius perpetuo effectu prædicatur, non est periculū, ne illius diuinitati quicquā derogemus, si intercessionis munus toti Christo, qui in vna indiuisa persona Deus & homo est, transcribamus. Imò ne diuinitatē hanc excludamus, coramstræ salutis ratio admonet. Constat enim omnes Christi actiones & passionem suam dignitatē & efficaciam ex eo habere, quod qui ista fecit & passus est, verus & proprius est Dei filius. Nam nisi illi illa patri placere non potuissent, Testatur hoc vox illa ex patris ore cælitus delata: Hic est filius meus dilectus, in quo placatus sum. Hac enim voce non modò Mediatoris officiū illi tribuit, sed filij suum verum & æternum agnoscit, eumq; à nobis distinguit, qui natura filij iræ, ex gratia autem adoptiui facti sumus. Et in præsentis diuinæ maiestatis consortium cum intercessione Apostolus coniungit: nimirum ad illud Davidis respiciens, qui hoc ipsum mysterium in spiritu præuidens ait: Dixit Dominus Domino meo, Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellū pedum tuorum. Iurauit

Iurauit Dominus, & non poenitebit enim, ut tu sis sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Psalm. 110. Plurimum verò seruit locus hic confutandis ijs, qui Diuos cœlites pro nobis intercedere arbitrantur, & proinde illos inuocant & cultibus diuinis venerantur. At nihil huius de sanctorum conditione in patria scriptura tradunt, neq; nobis apud filium intercessore opus est, qui omnes laborantes benigne ad se vocat, & neminem ad se venientem foras eijcit. Apud patrem verò ipse solus hoc munere fungitur, neq; aliquem in sui honoris societatem admittit. Eius enim vox est: Nemo venit ad patrem, nisi per me. Et notum est illud Ioannis: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustū, &c. Item illud Pauli: Vnus Deus, vnus mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus. 1. Tim. 2. Præterea, cum hic consolationē eorum instituat, qui in conscientijs suis tentantur, quam multis argumentis suffultam esse oportebat, minimè omisisset Diuorum intercessionem, si quid huius in cœlis fieri credidisset. Faciunt autem omnia ista ad asserendam salutis nostræ certitudinem, cuius hic nobis vsus esse debet, ut in fide immoti & intrepidi stemus aduersus omnes diaboli assultus & propriæ conscientiae suggestiones, neq; dubitemus nos tutos & inuitos fore, quoad Iesu Christo, victore, rege & sacerdote nostro vnico & aeterno, nitimur. Illi debetur, benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum, Amen.

HOMILIA XLVII.

Quis nos separabit à charitate Christi? Num afflictio? num angustia? num persecutio? num fames? num nuditas? num periculum? num gladius? (Sicut scriptum est: Causa tua occidimur totum diem, habitum sumus ueluti oues mactationi destinatae.) Sed in ijs omnibus plus quam uictores sumus per eum, qui dilexit nos. Nam mihi persuasum est, quod neq; mors, neq; uita, neq; angeli, neq; principatus, neq; potestates, neq; instantia, neq; futura, neq; sublimitas, neq; profunditas, neq; ulla alia creatura, nos separare possit à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

Apostolus Paulus hucusq; pios aduersus huius seculi afflictiones ita consolatus est, ut simul ijs quoq; tentationibus remedium adhibuerit, quæ ex peccatorum conscientia & diaboli suggestionem intra animos nostros exoriuntur. Ostendit enim nullam accusationem timendam esse ijs, quorum salus fundata sit in electione Dei, cuius neq; sapientia falli, neq; potentia impediri potest, quod minus decreta eius firma & rata sint. Frustra item eos vel à propria conscientia, vel ab alijs hominibus, vel à diabolo damnari dixit, qui ipsius Dei sententia iam pridem absoluti sunt, & qui in Christo Iesu omnia ea habent, quæ ad salutem ipsorum tuendam atq; conseruandam faciunt. His nunc conclusionem totius consolationis infert, magno verborum & argumentorum pondere grauem, quæ docet, nihil in vniuersa rerum natura extare, quod nos à dilectione Dei auellere, & salutem, quam in Christo iam obtinuimus, eripere possit. Multis autem hoc agit, quia difficile admodum est humanæ rationi persuadere, quod Deus nos diligat & nobis bene velit, quando vndiq; aduersis atq; periculis urgemur. Aut enim ista fortuitò fieri putant homines, & inde colligunt Deum humanam non curare: aut hæc iræ eius indicia esse arbitrantur, & ideo facile desperant; aut dum in præsentem modò rerum statum intenti sunt, de retributione in cœlis parata non cogitant, & ideo afflictionum pondere depreßi turpiter succumbunt. Sic ergo locum istum Apostolus concludit, ut omnibus istis scandalis probe medeatur.

Et primò quidem summā eorum, quæ dicturus est, præmittit: Nimirum nihil esse in tota natura rerum, quod electos separare possit à dilectione Dei. De ea autem dilectione loquitur, qua Deus nos diligit. Quod enim nonnulli eam intelligunt, qua nos Deum prosequimur, id à Pauli instituto alienum est, & ipsius verbis confutantur, quibus postea dicit, nos in omnibus vincere per eum, qui dilexit nos. Neq; firmum esset hoc consolationis argumentum, si de nostra dilectione loqueretur, quando eā in electis etiam non nunquā frigeret & multis partibus imperfecta est. Simul autem meminisse oportet, sub ista dilectione Dei vniuersam salutem nostram comprehendere, cuius certitudo hic aduersus

Electos nihil
separare potest
à dilectione
Dei.

omnis generis tentationes asseritur. *Est enim dilectio ista vinculum, quo Deus seipsum nobis obstrinxit, ut nos saluos faciat. Quia ergo illa abrumpi non potest, constans quoque & firma sit oportet salutem nostram, quæ ex illa dependet. Cæterum ut maior sit vis orationis, rursum cum exclamatione istud proponit, quæ quodammodo toti mundo & eius principi insultans, omnia ea in certamen prouocat, quæ aduersus salutem nostram aliquid posse videntur. Quis nos separabit à dilectione Christi? Quasi diceret: Cum tanta sit nostræ salutis certitudo, cuius nobis author est Dei filius, qui dilexit nos, & semetipsum pro nobis tradidit, nihil vtiq; erit, quod vel blanditiarum illecebris, vel promissionibus, vel minis, vel etiam aperta vi nos ex eius manu atq; protectione possit eripere, quod minus nobis perpetuo beneficiat, inq; ea salute conseruet, quam in illo obtinuimus. Scimus enim illum dixisse: Quis meas nemo potest rapere ex manu mea. At quia hoc multis confidentius dictum videri poterat, ego proferant illi aliquid, quo illud diuinæ dilectionis vinculum abrumpi possit. Num id faciet afflictio? num angustia? num persecutio? num fames? num nuditas? num periculum? num gladius? Prudenter autem ea commemorat, à quibus caro quàm maximè abhorrere consuevit, ut dum ea nihil possideremus, de reliquis omnibus simus securiores. In eorundem verò enumeratione ordinem egregie obseruat, quo illa se inuicem consequi solent. Primò afflictionis aut tribulationis meminit, quæ tamquam genus omnia ea comprehendit, quæ nobis molesta sunt, & quibus fides nostra tentari solet, vel etiam labefactatur & euertitur interdum, nisi Dei virtute adiueamur. Hanc proximo gradu sequitur angustia, quæ hic ad animum transfertur, & eam anxietatem significat, quam sentimus, quando ita in arctum coguntur omnes nostræ rationes, ut quid fieri aut omitti debeat, nobis planè incertum sit: vnde hoc etiam mali accedit, quod nos tam à Deo quàm ab hominibus derelictos esse putamus. Tertio loco persecutionem nominat, sub qua omnis iniuria comprehenditur, quam nobis homines inferunt, dum modò calumnijs & falsis criminibus, modò insidiosis & proditorijs consilijs, modò aperta etiam vi omnia nobis infesta reddunt, & sæpe authores sunt, ut relicto natali solo aut prijs sedibus extorres hinc inde vagemur: aut dum hoc non datur, domi indies nouis periculis terreamur. Persecutionem fames excipit, quæ extremam egestatem & rerum omnium inopiam denotat. Voluit autem famis vocabulo potius vri, quia nihil hac intolerabilius est homini, vnde eam male suadæ veteres dixerunt, & hoc putarunt fidei constantissimæ argumentum, si qui illam in extrema famis necessitate inuiolatam seruauerunt, sicuti olim Saguntinos & Perilia ciues in seruanda fide Romanis data fecisse legimus. Fami proximè nuditatem coniungit, quæ paupertatem cum infamia & ignominia coniunctam in se comprehendit. Estq; huius causa fames, quæ cum reliquis fortunis vestes quoq; distrahere cogit, ut corpori languescenti & deficienti succurratur. Est vero hoc hominibus molestissimum, quando ad eam miseriam rediguntur, ut nudi & laceri oberrent, qui prius in honore & pretio erant. Multi certè ea turpitudine plus mouentur, quàm omnibus alijs incommodis, quæ nobis in hoc seculo possunt acciderè. Istis sexto loco periculum coniungit, cuius species in singulis hisce occurrit, dum modò vitæ, modò honori & famæ, modò nostris timemus, qui prius ipso periculo grauior est, & multos priusquam aliquid patiantur, ad defectionem turpissimam impellit. Postremò gladium nominat, & sub hoc omnes mortis violentæ species complectitur, quæ quæcumque possint in tentanda fide facillè intelliget, qui innatam nobis vitæ huius cupiditatem probe considerauerit. Hæc autem omnia in eum finem recenset Apostolus, ut inuictam salutis fiduciam esse ostendat apud eos, quos Deus ex mera dilectione elegit, ut regni & felicitatis æternæ consortes haberet.*

Ne tamen vanus & ambitiosus ostentator videatur, qui gloriæ studio ista congerat, veteris scripturæ testimonium adducit, quo probat, nihil hic temere dictum esse, sed iam olim hanc fuisse priorum sortem in hoc mundo, ut ista passi sint, neq; meliorem sperari posse, quoad inter huius seculi filios viuimus. Ita enim scriptum extat in Psal. 44. *Causa tua occidimur totum diem, habiti sumus velut oues mactationi destinatæ. Prudenter verò hunc locum citat, in quo pij de illis queruntur, quæ sub Antiocho aut similibus tyrannis ob puriorem Dei cultum & veræ fidei confessionem passi sunt, & ubi testantur, quod nihilominus fidem Deo inconcussam seruent. Addunt enim post longam malorum enumerationem: Hæc omnia eueniunt nobis, attamen nequaquam tui obliti sumus, nec peristi sumus in tuo fœdere: Non defleuit retro cor nostrum, nec declinant à semitis tuis gressus nostri, &c.*

Est autem diligenter hic nobis consideranda piorum conditio, quam in hoc mundo sustinent, & Piorum in ter-
 in qua videre licet omnia, quæ hucusq; Paulus recensuit. Primò enim cum reliquis mortalibus com-
 munes huius vitæ molestias patiuntur, quæ per peccatum ingressæ carni nostræ castigandæ & coër-
 cendæ seruiunt. Nam & laboribus exercentur, & morbos sentiunt, & curis grauantur: neq; aliquis
 sibi ipsi sub fidei Christianæ prætextu immunitatē ab his polliceri debet, quando ipse Christus propter
 nos hæc omnia subire dignatus est. At non ista modò ferunt, sed frequenter malis innumeris circum-
 uenti in extremas angustias rediguntur, ut consilia ineant absurda & parum honesta, vel etiam peri-
 culosa: ut in Abrahamo est videre & Lotho, quorum ille quidem uxoris, hic verò filiarum pudici-
 tiam in periculū adduxit, dum carnis rationes audiunt. Quibus David quoq; adnumerari debet, qui
 simili rerum angustia superatus ad Philistæos confugit, & illic multa fecit præter officium. Eiusdem
 angustia effectus est, quod interdum pii, se à Deo relictos, & hunc ipsorum oblitum esse vociferantur:
 quod procul dubio nunquam facerent, nisi ad hoc extrema animi anxietate cogerentur. Augent verò
 malum hoc persecutiones, quas impij contra fideles excitant, ut his sublati euangelij quoq; lux extin-
 guatur, quam illi cane & angue peius oderunt. His deinde debemus exilia, summam rerum omnium
 penuriam, famem, nuditatem & omnis generis opprobria: quæ omnia hodie multis in locis pii susti-
 nent, ut veteribus exemplis minimè sit opus. Ista verò assiduus & perpetuus periculis indies magis gra-
 uantur, ut non immeritò conqueri possint, se totum diem occidi, quando plus quàm mille mortes (ut
 ita dicam) patiuntur, dum in singulas horas gladios, laqueos, faces & omne aliud tormenti genus
 expectant. Imò reuera ouium instar habentur in mundo, quæ mactationi destinatæ sunt. Ut enim la-
 nijs aut coci absque omni commiseratione & sceleris conscientia oues mactant: ita nemo piorum vicem
 dolet, dum ipsi iugulantur, neque se peccare putant qui in eos omnem crudelitatem exercent. Imò
 ut in magna domo ad quamvis occasionem oues occiduntur: ita nunquam non occasionem inueniunt
 impij, quæ Christi fideles in carceres & ad mortis supplicium abripiant. Ipsi enim acceptum ferunt
 quicquid malorum præter spem accidit, & in illis communes omnium aliorum calamitates vlciscen-
 das esse arbitrantur. Factum hoc olim, quando publica mala non melius expiari posse putabant im-
 pij idolorum cultores, quàm si homines Christianos ad ignem, ad leones, ad furcas & alia supplicia
 traperent. Et hodie hoc ipsum passim fieri solet, instigantibus maximè Episcopis & Monachis, qui
 principibus hoc persuadere satagunt. Nemini ergo hoc nouum aut insolens videri debet, quando
 eandem sortem piorum omnibus seculis fuisse audimus. De suo autem officio diligenter cogitent fide-
 les, & quia ipsos mundus ouium loco habet, ipsi harum ingenium atque mores sedulò imitentur.
 Primo igitur simplicitati & innocentia studeant, ne aliam ob causam, quàm propter Deum & huius
 puriorem cultum ista patiantur. Nam ut piè & verè dixit Augustinus, non supplicium, sed causa
 facit martyrem. Deinde patienter ferant omnia. Nam ut oues dum mactantur, non porcorum in-
 star grunniunt, neq; pertinaciter reluctantur, sed cultros tacitè admittunt: Ita pii in suis tribulatio-
 nibus non contra Deum clamant, neque vindictæ studio aduersus hostes suos insurgunt, neq; aliquid
 præter officium faciunt, ut crucem subterfugiant, sed pia & inuicta patientia armati, seipsos & cau-
 sam suam Dei voluntati permittunt, quam sanctam, bonam & salutarem esse sciunt. Neque hoc illis
 graue aut molestum est, quando Christi exemplum intuentur, qui hoc ipsum fecit. Animum quoque
 illis addit, quod ut eos ouibus confert spiritus sanctus: ita procul dubio illorum mors in oculis Domi-
 ni pretiosa, & instar suauissimi sacrificij est, cum seipsos totos Deo offerant. Quò Paulus respiciens,
 se iam immolari dicebat, cum in horas singulas gladium ceruici suæ imminentem expectaret. At quis
 obsecro corporis nostri mortalis & miserrimi vsus esse potest melior & honestior, quàm ut Deo
 quidem victima fiat, in terris verò illius vineam, ecclesiam, sua carne stercoret, & sanguine suo
 riget?

Cæterum confirmat propositionē suam Apostolus, & vnde illud sit docet, quòd ista nos non pos-
 sint separare à dilectione Dei. In his omnibus (inquit) plus quàm victores sumus per eum, qui dilexit
 nos. Sunt hic singula verba diligenter consideranda. Primò ait: In his omnibus plus quàm victores
 sumus. Ita enim propriè redditur Græca vox ὑπερνικῶμεν, & sensus est, quòd quæcunque nos à
 Dei dilectione separare conantur, longo interuallo possent nos relinquamus, & proinde omnibus istis
 nihil contra nos profici. Interim obseruabis, non dicere Apostolū, Hæc omnia vincimus, ut nimirum

Vnde electorū
 victoria.

non amplius extent, neque nos oppugnare pergant: sed, In his omnibus, &c. Manet enim, & perpetuo manebit, quoad hic mundus steterit, afflictio & angustia, neque unquam cessabunt persecutiones, quibus pijs exilium, famem, nuditatem & gladium pariunt: gladius item illorum cernicibus semper minimebit, ut nunquam illis securis esse liceat. At in istis & inter ista fideles vincunt: & est hoc multa admiratione dignum, quod & ea vincunt, quibus omnes alij succumbunt: & tunc vincunt, quando ipsi succubuisse & omnino victi aut oppressi esse videntur. Non potest equidem hoc videre humana ratio aut mundi huius sapientia, quomodo victor euadat, qui gladio caditur, aut laqueo suffocatur, aut igne in cineres & fauillas redigitur, aut quacumque alia ratione consumitur. Sed à Dei Opt. Max. consilio istud omne pender, cuius virtute fit, ut qui quoad corpus in hoc mundo perit, eius causa nihilominus inter homines quoque vincat, & idem quoad animam suam, in caelis viuat atque triumphet. Flores ergo sunt pii, ut corpus pessimè habeat, quia causam suam obtinent, quam Deus inter ceteros non sinit, quia non illorum, sed sua est. Imò plus quam vincunt pii. Cum enim inter homines ferè à victoria obtineatur, ut ad victorem quoque non parua cladis pars & lachrymæ redeant (sicuri de Cadmea victoria dicitur) pii sic vincunt, ut in medijs afflictionibus gloriantur atque gaudeant, quando sibi materiam declarandæ fidei & exercendæ patientiæ oblatam vident, hostes autem suos rerum dubios atque incertos reddant. Exempla huius rei in historijs passim occurrunt. Capiiebantur olim Hierosolymis apostoli, & virgis cæsi non sine grauissimis minis dimittebantur. At illi cum gaudio interiebant, quod eo honore ipsos dignatus esset Deus, ut pro eius nomine affligerentur: Hostibus interim mirè turbatis & perplexis, qui suas artes & consilia ab hominibus obscuris & illiteratis eludi videbant. Et constat aliquos ex Romanis Imperatoribus à vi tandem abstinuisse, ne inanem operam sumendo, seipsos & suam auctoritatem omnium ludibrio exponerent: quod ipsum hodie etiam potentissimis Regibus accidisse scimus. Itaque verissimè dixit Paulus, nos plus quam victores esse in omnibus ijs, quæ salutem nostram oppugnant.

Electi uincunt
per Christum.

Ne quid autem nostris viribus tribuamus, docet, cuius virtute victoria hæc nobis obtingat. Flores sumus (inquit) per eum, qui dilexit nos, De Christo loquitur, ut supra audiuiamus. Is enim spiritum largitur, quo animati & confirmati, omnia in illo possunt, ut alibi Paulus scribit. Adhuc præceptis instruit, & proprio exemplo præit. Rationes item suggerit, quibus seipsos aduersus omnes tentationes arment atque confirmant. Ita fit, ut in quouis casu animum colligere possint, & fidem suam sustentare. Nam ut priora repetamus, non possunt communibus huius mundi afflictionibus succumbere, qui Christum dixisse sciunt: In mundo afflictionem habebitis, sed bono animo estote, ego vici mundum. Idem in extremis angustijs non desperant, quia omne suum onus et omnes curas (ut in Psalmo 55. iubentur) in Dominum reijciunt, qui cum tentatione euentum quoque felicem dare potest. Quando si persecutione exorta solum vertere cogantur, cum Dauide dicunt, Domini est terra & plenitudo eius: & illud Christi in mentem reuocant, quando omnem terram sibi negari vident. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Similiter famem superant, dum sua sorte contenti cum Paulo didicerunt esurire & saturari, neque de Dei cura paterna dubitare possunt, cuius exempla in brutis animalibus, in volucribus cæli & pullis coruorum quotidie cõspiciuntur. Et si omnem spem in humanis sibi ereptam videant, cum Christo dicunt: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod exit ab ore Dei. Eadem ratione seipsos in nuditate consolantur. Nam huius eos pudere non potest, qui Christum quoque in cruce nudum pependisse, & eundem nostram vestem nuptialem factum esse sciunt, quæ omnis nostra turpitudine & iniquitas tegitur. In periculis verò omnibus in Dei providentiam respiciunt, quæ nobis nihil fortuitum accidere sinit, & illius bonitati atque omnipotentie confidunt, qui suos potest & tentatione eripere, neque nos amplius tentari sinit quam ferre possimus. Quod si gladium & facies ingerit: Vita nobis est Christus, mori autem lucrum: Et siue viuamus siue moriamur, Domini sumus. Hæc & alia quia ex Christo præceptore didicerunt, qui eadem animis illorum certa & rata faciunt, rectè in omnibus aduersis per illum vincere dicuntur. Quod ut nos inuictos & constantes faciat, ita simul monet, ne hæc aliquid nostris viribus aut meritis feramus acceptum. Etenim, quia nihil tam breui manu est, quam quod nobis ipsis egregiè placemus, si quid præclari facimus, non temere in præsentem Paulus addidit: Qui dilexit nos. Poterat dicere, Quem nos diligimus (nam hoc quoque pijs proprium est).

sed ita dicendo, ijs occasionem dedisset, qui suis viribus & propriae dignitati confidunt. Voluit ergo docere, tam electionem nostram quam virtutes quibus electi ornantur, ex gratuita Dei dilectione pendere: cuius consideratio sola consolationem hanc omnem stabilem & firmam facit, quae mox labascit, quam primum aliquid fiduciae in nos ipsos aut merita nostra collocamus.

Porro concludit locum hunc Apostolus cum protestatione, qua amplius confirmat quae hucusque dicta sunt. Nam mihi persuasum est (ait) quod neq. mors, neq. vita, neq. angeli, neq. principatus, neq. potestates, neq. instantia, neq. futura, neq. sublimitas, neq. profunditas, neq. vlla alia creatura, nos separare possit à charitate Dei, quae est in Christo Iesu Domino nostro. In quibus verbis ante omnia observari debet, Paulum in comuni omnium credentium persona loqui. Nam qui ista illum de se solo dilationis statum euertunt, & ex Paulo ardelionem quendam & vanum ostentatorem faciunt. Quod ergo sibi hoc persuasum esse dicit, hoc ipsum omnes Christiani ad se trahere debent, ut non minorem salutis fiduciam concipiant. Quod si queras, unde ista persuasio tam certa proveniat? multa eius argumenta adduci possunt, & huc pertinent quaecumq. haecenus dicta sunt. Sciunt enim fideles, se à Deo praefatos & ad salutem praedestinos esse. Pignus electionis & praedestinationis suae habent Iesum Christum. Intra animos autem suos inveniunt fidem, certissimam electionis notam, & spiritus sancti testimonium, qui & spiritus adoptionis & arrhabo salutis dicitur. Extra se verò scripturas habent, quae unanimi consensu de electorum in Christo salute testantur: & his infinita beneficia accedunt, quorum consideratio illos de bona Dei voluntate & gratia dubitare non sinit. Procul ergo rejici debet impium & desperationis plenum figmentum de finali perseverantia, de qua aliquem in hac vita sine speciali revelatione certum fieri posse Scholastici negant. Negant iidem simul cum scripturis fidei & spiritus sancti testimonium, & omnem salutis certitudinem euertunt. Neque illis patrocinatur, quod interdu in fide vacillant electi. Hoc enim non fidei vitio fit, sed nostro, qui non tantam habemus fidem tamq. firmam, qualis ea esse debebat. Quia tamen eadem, quantulacumq. sit, ad Christum apprehendendum sufficit (ut nuper quoque diximus) non propter eius infirmitatem desperare, sed cum apostolis clamare debemus, Domine adauge nobis fidem. Item, Succurre incredulitati nostrae.

Quid verò illud est, quod electi sibi persuasum habent? Quod neque mors, neque vita, neque angeli, neq. principatus, neque potestates, &c. nos separare possit à charitate Dei. Ut prius durissima quaeque commemoravit, à quibus caro maxime abhorret: ita nunc eorum meminit, quae sua auctoritate aliquid effectura videntur, & haec quoque apud electos non tanti momenti esse docet, quae nos pater in filio suo Iesu Christo complexus est. Primo mortem & vitam nominat, sic omnia licuit, vel minis territant. Et sanè neutrum hinc alicuius momenti est: quia quoad hac vitam pij fruuntur, sub Dei protectione viuunt, per mortem verò ex hoc seculo pleno miseriarum ad vitae aeternae possessionem transeunt. Deinde angelos, principatus & potestates producit. Ita verò angelorum ordines vocat, quos suis gradibus distinctos esse, ex alijs quoq. locis apparet. Nam in priori ad Thess. archangelus meminit, quo titulo Michaëlem quoq. Iudas Apostolus insignit. Principatum verò & potestatum & dominiorum nomina angelis tribuuntur, quia hos ministros suos magnis viribus & incredibili potentia Deus instruxit, & eosdem populorum & regnorum principes & quasi praefectos constituit. Cuius rei testimonium apud Daniele extat, qui inter angelos principem Persarum, & principem regni Graecorum, & Michaëlem principem populi Iudaici nominat. Potest autem Pauli locus tam de bonis quam de malis angelis intelligi. Nam hos quidem hoc unum agere constat, ut & nos à Dei dilectione abducant, & hunc nobis infestum reddant, sicuti in Iobi historia exemplo evidentissimo demonstratur. Irritus tamen est omnis eorum conatus, quia per Christum devicti, nihil etiam aduersus eos possunt, qui illi per fidem insiti sunt. De bonis verò angelis hoc per Hyperbolen exponitur, ut argumentum sit ab impossibili. Quasi diceret: Si possibile esset angelos bonos aliquid huius tentare, tamen hi quoque nihil proficerent. Omnibus enim illis imperat Deus, cui facile fuerit omnia eorum consilia turbare qui aeterna suae electionis et praedestinationis decreta violare volunt. Simile argumentum in epist. ad Gal. habetur:

Concludit cum protestatione.

Illustrat nostras cum Deo coniunctionis certitudinem.

Si angelus de cælo euangelizet vobis præter id, quod euangelizauimus vobis, anathema esto. Quid si verò nihil aduersus Dei dilectionem possunt angeli, quorum vires humanis omnibus multiplicantur esse scimus, quæ dementia fuerit homines timere, qui vel aperta vi salutem nostram oppugnant, vel inanibus anathematismis nos damnare audent? Fulminare quidem illi videntur, dum suas excommunicationes proferunt: sed fucorum bombi sunt, & fulgura ex lebe, quæ imperitorum quidem oculos perstringunt, animas verò lادere non possunt. Tertio loco rursus dua opposita coniungit, instantia & futura, vt ostendat, nihil quod vel nunc præsens est, vel futurum speratur aut timeatur, hanc nostræ salutis fiduciā euertere, aut nos à Dei charitate separare posse. Nam bonis præsentibus pij non inhaerent, sed ad futura & cælestia aspirant. E contra minus futurorum malorum non terrentur, cum sciant, ijs qui Deum diligunt, omnia adiumento esse in bonū. Sed neq. mora diuturnior spei illorum frangere potest, quia Deum semper sui similem esse norunt, cuius veritas & potentia nulla temporis diuturnitate impediri possit. Exempla eius rei in Abrahamo et reliquis patribus habemus, qui etsi promissiones Dei diu differri viderent, & in terra promissa ne pedis quidem vestigium possiderent, in fide tamen constantes & inuicti manserunt. Idem in Martyribus cernitur, quos neq. mors sensus mortis violentæ necessitas, neq. diu expectatus futura redemptionis dies absterruit, quod minus magno & intrepido animo in salutis per Christum partæ fiducia perseuerarent. Quæ spes hodie etiam omnes eos in officio continet, qui inter assidua pericula & tyrannorum minas fidei confessionem strenuatuentur. Quarto loco sublimitatis & profunditatis meminit, per illam quidē vniuersum huius seculi splendore atq. gloriam, per hanc verò cōtemptum atq. infamiā denotans. Sensus ergo est, nihil tam altum & splendidum, nihil item tam humile & abiectum in speciem esse, quod Dei dilectionē impedit, aut nos à salutis fiducia reuocare possit. Nec temere vtriusq. meminit. Scimus enim multos, quos huius seculi splendor non mouet, ementita humilitatis specie & hypocrisis moueri, vt impostorum signis cedant, & à salute in Christo proposita exorbitent. Sed nihil huius electi admittunt, quia ex Dei verbo didicerūt, regnum Dei non in hisce externis consistere, sed in spiritu & pace animorum, quoniam Dei spiritus in nobis operatur. His omnibus sub finem addit, Neq. vlla alia creatura: vt simul comprehendat reliqua omnia, quæcūq. in rerum natura sunt. Quia verò hoc est verè piorum ingenium, vt nullis rebus quantumuis præclaris & eximijs dimoueantur à Dei dilectione: facile ex eo apparet, quid de illis debeat iudicari, qui opes, honores, voluptates, amicitias huius mundi & alia huius generis tanti faciunt, vt à Deo & eius cultu deficiant, seq. indignos declarent, quos ille amore suo prosequatur. Est horum magnus numerus hodie, vt verè dicere possis, fidem in terris raram esse, & pietatis studium apud plerosq. omnis loci & ordinis homines refriguisse.

Dilectionis Dei
mediator Christus.

Sed vt tandem dicendi finem faciamus, non oscitanter prætereunda est particula: Quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Hac enim dilectionis istius diuinæ Mediatorem & vinculum indicat, & eam omnino adijci oportuit, ne nos illam nostris operibus mereri putemus. Quid enim mereamur apud Deum, qui natura peccatores & filij iræ sunt? Christus autem omnis boni nobis auctor & mediator est vnicus. In hoc enim solo nobis pater placatus est. Et idem ille propter nos homo factus, diuersissimas naturas, humanā & diuinā, non modò in sua persona coniunxit, verum etiam inter se conciliauit, vt Deo iam propitio vtamur. Itaq. in hunc vnum cōstanter respicere debent, quocumque salutem suam retinere, & in Dei dilectione permanere volunt. Absoluimus iam alteram partem huius epistolæ, qua docuit Paulus, ex ijs quæ de gratuita peccatorum remissione & iustificatione fidei dixerat, non captandam esse peccandi licentiam, sed studendum potius, vt fidem effectum resemur, sanctificatione nimirum, vitæ innocentia, libertate spiritus, obedientia, certa & inuicta salutis fiducia, & quæ ex hac dependet Christiana patientia in omni genere tentationis. Quæ omnia cum in vno Iesu Christo habeantur, hunc solum audire, huic vni confidere

& eidem obtemperare debemus. Huic enim debetur benedictio, honor gloria & potestas in æternum, Amen.

C A P V T IX.

Veritatem dico in Christo, non mentior, attestante simul conscientia mea per spiritum sanctum: quod magna mihi tristitia sit, & perpetuus cruciatus cordi meo. Optarim enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, cognatis inquam meis secundum carnem. Qui sunt Israelitæ, quorum est adoptio, & gloria, & fœdera, & legislatio, & cultus, & promissiones: quorum sunt Patres, & ex quibus est Christus quod ad carnem attinet: qui est supra omnes Deus benedictus in secula, Amen.

Paulus Apostolus, electum illud Dei organum, octo primis Capitibus uniuersam humanam salutis rationem non minus perfecte quam dilucide & euidenter exposuit: cuius hæc pars, & eius summa est: Omnes homines natura peccatores & filios iræ esse, iustificari autem & seruari ex gratia propter Iesum Christum, si hunc fide vera amplexentur. Ne verò aliqui sub fidei prætextu carnis licentiam venarentur, illius effecta & fructus recensuit, carnis mortificationem, vitæ nouitatem, libertatem spiritus, patientiam in omni aduersorum genere. Et quia pijs multa in hoc seculo ferenda sunt, ad fidei constantiam & tolerantiam argumentis plurimis hortatus est: inter quæ præcipuum fuit salutis in Christo exhibitæ certitudo atq; stabilitas, quæ nullis vel huius mundi vel principis eius machinationibus possit euerri. Sequitur tertia epistola pars, quæ nouam disputationem continet de vera Iesu Christi ecclesia, ad quam salus ista pertinet. Et illam quidem non temere, sed duabus grauissimis causis motus Apostolus instituit. Prima ex illis fuit scandalum, quod ex Iudeorum incredulitate & contumacia enascebatur. Quia enim illis promissiones omnes datæ erant, ipsi verò Christum hostiliter oderant, & euangelium eius insuperabili contumacia ubique terrarum persequebantur, multi aut promissiones Dei omnino irritas factas esse putabant, aut Iesum Christum olim promissum humani generis seruatorem esse negabant: eò quod nimis absurdum videbatur eum pro illo agnoscere, qui ab illis ipsis reijciebatur, ex quibus natus erat. Deinde concordiam in ecclesia constitui oportebat inter Iudeos & Gentes, qui conuiuijs & opprobrijs mutuis se inuicem quotidie lacebant. Qui enim ex Gentibus crediderant, ij Iudeos in uniuersum omnes salute indigentes iudicabant propter crudele & immane facinus, quod in Dei filium designauerant. Iudæi verò veteris gentis prærogatiua elati, salutis promissiones ad se solos pertinere clamabāt, & indignissime in societatem admitterentur. Vt ergo tantis incommodis medeatur Paulus, disputationem istam instituit, quæ docet, Dei promissiones firmissimas esse, ad eos autem solos pertinere illarum fructum, qui autem colligit, Iudeos merito repudiari & abijci à Deo, cum contempto Christo inani carnis generatione superbiant: adoptari verò in illorum locum eos ex gentibus, qui euangelio credunt, & Iesum Christum seruatorem suum agnoscunt. Vt verò Iudeorum supercilium deprimat, ita non minus cauet, ne gentes ferociiores fiant, & ideo pro reliquijs Iudeorum consolationem subtexit, docens, hos ita reprobos passos esse, ut simul accessus ad regnum Dei omnibus per Christum pateat, quotquot euangelio eius sese per fidei obedientiam accommodant. Et hæc quidem tribus proximis Capitibus tractatione constitui, sed cœtum esse eorum, qui ex gratia electi, promissiones salutis in Christo vera fide apprehendunt, & illius spiritu sanctificantur. Hic ergo salutis nostræ principia denuo proponuntur, & simul validissime confirmatur doctrina de gratia Dei nos iustificantis per fidem in Christum. Et non minus nobis hodie, quàm veteri ecclesiæ, quæ ex Iudæis & gentibus collecta fuit, ista seruiunt. Nam eorum quoque confidentiam confutant, qui hodie titulum ecclesiæ ad se rapiunt, & hanc lococertam astrungunt, vel inani successionis titulo superbiunt, & nobis nostrā paucitatem & obscuram atq; miseram conditionem exprobrant.

Insinuatione u-
titur, qua odij
suspicionem
remouet.

Quia verò plerique ex Iudeis Paulum hostili in suam gentem animo esse suspicabantur, & tota ista tractatio illis admodum odiosa & molesta erat, quòd se quidem repudiari, gentes verò vocari & adoptari audirent, initio commoda insinuatione vititur, qua omnem odij suspensionem prudenter delinat: multis nimirum exponens, quàm amico & propenso erga illos sit animo. Ita vero exemplum præbet verbi ministris omnibus, ut non quidem parcant impijs hypocritis & palam rebellibus, simul verò orationem ita moderentur atq; temperent, ne quid ex odio agere videantur, utq; cordatis & bonis omnibus constet, ipsos illorum salutem querere, quibus Dei iudicia seueriora cum suis comminationibus denuntiant. Observarunt hanc docendirationem propheta olim, qui etsi plerumq; fulminant aduersus populi scelera, frequenter tamen pro illo apud Deum intercedunt, & pereuntium sortem misericordissimis querelis prosequuntur. Idem Christum quoq; fecisse scimus, qui totis visceribus motus fuit cum populi ingrati & rebellis infelicem dispersionem videret, & ad Hierosolyma conspectum lacrymas fudit: imò in illos beneficia quotidie plurima contulit, quos propter contumacem ingratitude acriter increpabat. Rectè ergo & prudenter tam præclara exempla Apostolus imitatur: vehementer autem peccant, qui quasi ad conuiciandum conducti sint, intempestiujs dicerijs & mordacibus sannis malam de seipsis suspensionem in auditorum animis augent atq; confirmant.

Paulus gentis
Iudaeæ aman-
tissimus.

Propositio vel summa insinuationis istius est, se Iudeorum gentem non vulgariter amare, sed illa magnificè sentire, & proinde nihil de illis ex odio aut alio affectu prauo dicturum esse. Id verò præbat, quando se magno dolore affici ait propter illos, quos videat reiecto Christo in exitium ruere. Est hoc eximium veri amoris argumentum. Si quos enim odio habemus, illorum interitum aut incommotis latamur. Dolor autem vel ex nostris vel eorum miserijs aut aduersis in nobis enascitur, qui ex animo diligimus. Quia ergo Paulus Iudeorum exitio tantopere doluit, vehementer illos amare oportet. At quia hoc multis non verisimile videbatur, eò quòd gentium Apostolus & doctor diceretur, & his potissimum prædicaret, argumentis grauissimis illud ipsum demonstrat, quæ ex ordine videbimus.

Iureiurando ut-
titur Paulus.

Primum à pronuntiatis petit, & iusurandum interponit grauissimum & multiplex, sic dicitur: Veritatem dico in Christo, non mentior, attestante simul conscientia mea per spiritum sanctum. Habet iuramentum hoc gradationem quandam, qua subinde altius assurgit, quòd facilius fidem inueniat. Nam initio veritatem se dicere ait in Christo. Ergo hunc testem adhibet, qui ipsa est veritas, & qui nullus grauior adhiberi poterat, imprimis à Paulo, qui cum illum omnibus rebus præferre soleret, non credibile est, eum illius nomine ad aliquem decipiendum turpiter abuti voluisse. Deinde addit: Non mentior. Quasi diceret: Non sum eorum similis, quibus leuiculum videtur aliquem mendacis suis fallere. Itaque mihi turò credi poterit. At ne hoc quidem contentus, tertium adhuc infert: Attestante simul conscientia mea. Sunt enim qui temere affirmant & iurant quiduis, etiam quod non sunt cognitum & perspectum habent. Conscientia ergo testimonium adducit, quæ ut fallere non potest, ita mille testium loco est, & crudeliter eos vlsciscitur, qui ipsa abutuntur, aut eius testimonium eludunt, vel suffocare conantur: sicuti in illis est videre, qui ea potissimum occasione in desperatione incidunt. Quia tamen prophani homines & rerum imperiti sub conscientia vocabulo nudam aliquam opinionem siue vanam persuasionem intelligunt, illi spiritum sanctum coniungit, ut se de ea conscientia loqui ostendat, quæ spiritus testimonio nitatur.

Vera iurandi
ratio.

Admonet autem nos locus hic de vera iurandi ratione. In qua ante omnia obseruari debet, iuramenta in sacris literis nusquam simpliciter prohiberi, sed ut iuremus permitti, modò hoc fiat in causa graui & cognitu necessaria, quæ alioqui vix fidem inuenit apud eos, quibus cum nobis res est. Et hanc quidem legitimam iuramentorum usum esse, ut confirmationis causa adhibita cōtrouersijs finem imponant, Apostolus ad Hebræos cap. 6. docet. In quem finem non modò sanctos, verumetiam ipsos Deum olim iurauisse, non vno loco scriptura testatur. Imò inter veræ fidei & religionis exercitia, vel confessionis fidei species, iusurandum Moses & prophetae numerant. Deut. 4. 10. Psal. 63. 11. 19. 45. &c. Quos locos opponere oportet Anabaptistarum furoribus, qui verbis Christi, quæ Matthe. 5. extant, abutuntur, ut vnà cum iureiurando omnem ordinem politicum, leges item & iura publicæ aboluant atq; euertant. Quod enim Christus illic de temerarijs iuramentis dicit, quæ homines præter rationem in sermone quotidiano adhibent, illi ad iusurandum extendunt, cuius in republica usus necessarius

cessarius est, & quod in ecclesia quoque & causa religionis suum usum habere, cum ex hoc loco tum multis alijs apparet. Hic autem præcepti illius semper meminisse oportet, ut per solius Dei veri nomē iuremus. Quia enim conscientias nostras testamur, nosq; ipsos, si quæ fraus admittatur, ad pœnā astringimus, is certe solus in testem adhiberi debet, qui & conscientias nostras nouit, & periuros punire, veridicos autem & causam bonam agentes tueri potest. Est is vnus & solus Deus, qui ideo grauius prohibet, ne per Deos alienos iuremus: ut qui hos in sui honoris consortium admittere nullo modo potest. Ideo Paulus in præsentī Christum adducit, quem postea Deum in secula benedictum nominat, & spiritum sanctum, cuius diuinitas certis scripturæ locis probatur. Est ergo intolerabilis illorum supersticio, qui inter iurandū Diuos inuocant. Nam hoc faciendo Deum suo honore spoliant, & idolatra fiunt, dum religiosissimi videri volunt. Præterea non minus curare debemus, ut inter iurandum probè nobis conscij simus, & ne quid temere affirmemus, quod nobis minus perspectum sit. Frustra enim Deum testem inuocabimus, si propria mens nos accuset, & qui hanc nouit Deus, temeritatem istam impunitam non finit. Qui ista diligenter obseruant, ij iurant in veritate, in iudicio & in iustitia (sicuti Deus Ierem. 4. monet) & inter iurandum minimè peccabunt. Poterant ista fusius tractari, sed quia alterius loci sunt, ea nunc paucis attigisse sufficiat.

Secundo, se non modò dolere ait, sed simul doloris sui magnitudinem multis exprimit, ut ex ea de suo erga illos amore iudicium possit fieri. Est mihi (inquit) magna tristitia. Opponitur hæc gaudio, & sensus est, quod infelix illa sua gentis calamitas nihil sibi incundum esse sinat. Imò perpetuum cruciatum cordi suo esse ait. Vbi Græco vocabulo *ὀδύνη* utitur, quod non quemuis, sed ex parte laborantium dolorem siue cruciatum significat, quem acutissimum esse constat. At quia idem plerunque breuis est, se perpetuo & indefinēti dolore cruciari dicit: & quidē in corde suo, cuius dolores omnia ea longè superant, quæ corporibus nostris grauias & acerbæ accidunt. Neque tamen his contentus, quousque dolor iste ipsum abripiat docet: Optarim enim (inquit) ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, &c. Dicuntur autem anathemata non modò quæ Deo consecrata & ab omni alio v-
 su separata sunt: sed ea etiam, quæ ille abominatur, ut ea in cultum suum nolit impendi, sed potius deleri & in nihilum redigi velit, quod Hebræi *Hærem* dicere consueuerunt. Sic anathema fuit Iericho cum omnibus quæ in ea continebantur. Et Amalekitas simili ratione cum suis facultatibus sibi anathema fieri Deus voluit. Sed & apud gentes anathemata dicebantur homines sacri, qui ad vrbium lustrationem seu expiationem Deis manibus & inferis deuoti mactabantur, si qua lues aut calamitas ingrueret, quam tali hominum interuentione Dijs placatis sedatum iri putabant. Ad ista ergo Paulus alludens, se anathema fieri optat: & quidem à Christo, ut ostendat, se non modò ad mortem corporis subeundam paratum esse, sed à Christo simul & omni spe salutis libenter excidere velle, modo Iudeorum saluti consultum esse videat. Est hoc graue dictum, & horribile admodum videri potest, si cogitemus hoc Paulum dixisse, qui Christum suam sapientiam, iustitiam, sanctificationem, vitam denique suam esse sciebat, quiq; propter illum pro stercorebus & rebus noxijs abiecerat omnia, quæcumque in mundo præclara & eximia habebat. Neque tamen hic proluxa disputatio ne opus est, an salua pietate potuerit optare, quod cum æterno diuinæ electionis decreto pugnare sciebat, cum se electum esse non ignoraret: an item pium fuerit, propter alios à Christo separari velle, præ quo totus hic mundus nobis sordere debet. Nihil enim optat Paulus, quod Dei gloriæ quicquam studio abreptus in vorum illud erupit. Et huius simile exemplum in Mose habemus, qui ex libro Dei deleri cupit, ne Israelitæ cum publica diuini nominis infamia toti excinderentur. Quibus exemplis docemur, quantum in sanctis quoq; possint præcipientes illi affectus, qui ex ardenti gloriæ Dei studio & sincera aliorum dilectione oriuntur. Faciunt enim ut in præsentem modò rem intenti, nihil præterea cogitent, & sancto zelo ea petant, quæ cum Dei voluntate non per omnia conueniunt. Quia tamen vota eiusmodi originem habent sanctissimam, & ad finem pium vereq; sanctum tendunt, apud Deum facillè excusationem inueniunt. Docet autem hoc Pauli exemplum, quo animo erga suæ fidei commissos esse debeant, qui populo alicui præsunt. Bonus pastor ponit animam suam pro omnibus. Ergo ipsi quoque nihil antiquius habeant populi salute, & hanc non modò laboribus suis, verum etiam sanguine & vita sua redemptam cupiant. Tali affectu Dauidem præditum

Paulus Iudeorum causa contristatur.

Anathema.

fuisse legimus, quando pestis tempore clamabat: Ego peccaui, ego iniquè egi, oves autem ista quid fecerunt? Sit quæso manus tua contra me & contra domum patris mei. Quid, quod inter gentes aliqui fuerunt, qui capita sua pro patria & salute publica deuouerunt? Quò magis Christianos homines anniti decet, ne se ab illis vinci patiantur. Imprimis autem hoc sui officij esse meminerint doctrinæ antistites, quos Christus suæ ecclesiæ pastores constituit. At quia hic affectus hodie apud omnes ordines & loci homines rarus est, rarum quoque, vel potius nullum est salutis publicæ studium, & idcirco omnia pessum eunt.

Iudeorum com-
mendatio.

Ceterum magni faciamus oportet eos, pro quibus capita & animas nostras deuouere parati sumus: Ideo ne Paulus inania verba iactare videatur, multa in Iudeorum commendationem subiicit, ut omnibus constet, quàm magnificè de illis sentiat. Et primò quidem fratres suos vocat, & carnis cognatione sibi deuinctos esse testatur. Habet hoc argumentum à communi sensu & ex natura legum desumptum, quæ monent, ne nos fratrum pudeat, & ut eos diligamus atque eorundem interitum conuertemur. At ego (inquit Paulus) Iudeos pro fratribus agnosco, non quidem honorarijs & adoptiujs sed pro cognatis, qui sint os meum & caro mea. Ergo non possum non agerrimè ferre illorum exitium. Deinde ne hoc fucato animo dicere putetur, dignitatem illorum multis exponit, omnia ea illis liberè literè concedens, quibus eos Deus præ alijs gentibus ornauerat. Quo loco obseruare debemus, Dei donum per se integrum & pretiosum manere, etiamsi illis aliqui abutantur. Cauendum ergo ne illa damnum propter improbos & malæ fidei possessores: quod hodie phanatici quidam nimis inconsideratè faciunt, qui in ecclesiæ ministerium & in magistratum virulentas linguas acuunt, & ipsos ordines à Deo institutos contumeliosè proscindunt propter aliquos, qui in illis constituti officium suum negligunt. Atque qui potius malis quoque & improbis tribui debent tituli, quos ex officio habent, ut horum mentione admoneantur, quid ipsos facere conueniat. Sic Micheas capita domus Iuda & principes Israelis dicit eos, qui nihil minus erant, & quorum iniustam atque crudelem tyrannidem postea grauissimè accusat. Adhuc sacerdotum & prophetarum titulo eos dignatur, qui populum falsa doctrina seducebant, & sacra omnia venalia fecerant. Quod ipsum alij etiam prophetæ diligenter obseruauerunt.

Israelitæ.

Sed videamus singula ex ordine, quæ ad Iudeorum commendationem Paulus recenset. Primò Israelitas esse ait. Erat hoc nomen longè nobilissimum, quo Iacobum olim ornauerat Deus, cum in la-

Vide Homil.
39. in Hoscam.

Et angelus præualuisset. Fuerat autem lucta illa typus tentationum omnium, quibus fidem illius multo annis Deus probauerat: in quibus omnibus cum victor fuisset, Israel, id est, princeps aut victor dictus fuit. Merito igitur nomen istud illius posteris in summo pretio habuerunt, & hoc illis Paulus tribuit, ne generis nobilitatem illis negare videatur, quam Deus concesserat. Deinde illorum esse dicit adoptionem. Erant enim adoptati à Deo, ut ipsius peculium & filij essent. Eius enim verba sunt,

Adoptio.

Exod. 4. Israel est filius meus primogenitus. Item Exod. 19: Eritis mihi peculium præ omnibus populis: mea quidem est omnis terra, vos autem eritis mihi regnum sacerdotale, & gens sancta. In quam sententiam multa etiam apud prophetas passim leguntur. Erat autem hæc non vulgaris dignitas, quod tot gentibus præteritis, quæ & maiores & potentiores erant, Deus istam adoptionem cognatus fuit. Et hanc bonitatem Dei non raro Moses & prophetæ illis inculcant, quando confidentiam illorum volunt deprimere. Tertiò gloriam quoque eorum esse ait. Quo nomine excellentiam significat, in quam illos præ alijs gentibus euexerat Deus, cum suum inter eos domicilium constitueret, & suam præsentiam argumentis infinitis testaretur. Huc ergo pertinet quod Leuit. 26. dicit

Gloria.

Deus: Ego ponam tabernaculum meum in medio vestri, & animus meus vos non fastidiet. Ego ambulabo inter vos, & ero Deus vestester, & vos eritis populus meus. Quò David respiciens dicebat. Notus in Iuda Deus, præclarum nomen eius in Israel. In Salem est tabernaculum eius, & mansio eius in Zione. Psalm. 76. Quartò fœdera ad Iudeos pertinere dicit. Vritur autem plurali numero, quia sæpe cum illis fœdus fecit Deus, vel potius idem fœdus sapius instaurauit. Sed & fœderis tabulas dedit, quibus & fidem illorum confirmare, & officij simul admonere voluit. Hoc verò non temere inter præcipuas dignitates numerat: quando totius humani generis gloria in eo potissimum elucet, quod qui summum æternumque bonum est, nobiscum fœdus pangere voluit, quo fidem suam nobis obstringeret, & bona sua omnia nobis communicaret. Quintò legislationem illis tribuit, cuius nimirum ipse Deus illis author fuerat, qui Legem suam viua voce inter illos promulgauit, & eandem

Fœdera.

Legislator.

& eandem scriptis comprehensam inter eos extare voluit. Gloriantur aliæ gentes suis legislatoribus, quos humane sapientiæ & iustitiæ existimatio commendauit: quales fuerunt Draco, Solon, Minos, Lycurgus, Numa: & quantum hodie suo Iustiniano iurisperiti tribuant, nemo nescit. Quantò autem maior censeretur Iudæorum dignitas, quibus ipse Deus legem dedit absolutissimam, quæ non modò priuatæ hominum actiones, sed publica quoque iudicia instituit, denique omnia comprehendit, quæ domi & foris, in militia item & pace fieri oportet. Sexto loco cultum nominat, id est, veram colendi Dei Cultus. rationem, quam soli Iudæi habuerunt. Nam apud alias gentes cultus fuisse scimus arbitrarios, qui ut hominum traditionibus nitebantur, ita inanibus & frigidissimis ceremoniis constabant. Iudæi autem cultum habuerunt ab ipso Deo præscriptum, cuius singulæ ceremoniæ typos continebant rerum futurarum, & promissionum salutis sigilla erant, simulque officij admonebant eos, qui circa illas occupabantur. Ideo septimum locum Paulus Dei promissionibus tribuit, eas nimirum intelligens, quæ de Christo erant & humani generis redemptione, quam per hunc confici oportuit. Erant illæ soli Iudæis datæ, qui & promissionum heredes dicuntur, eò quod ex patribus descendissent, qui illas primi acceperant. Quæ etiam causa fuit, quod illis primis euangelium prædicari oportuit. Octauo Pa- Patres. tres nominat, eos nimirum, quos Deus ipse sibi præ alijs delegerat, ut cum illis salutis fœdus instauraret, in quorum numero præcipui sunt, Abraham, Isaac & Iacob: quorum similes in nullis historijs inueniuntur, siue res ab illis gestas, siue pietatem, siue sapientiam, siue vetustatem & certam generis successionem consideres. Voluit autem horum quoque mentionem facere Apostolus, quia præclarum Dei donum est, progenitores habere bonos & virtutibus illustres. Solent enim ex his virtutum semina posterorum animis inferi, quæ etsi in multis fallant, in alijs tamè rursus emergunt & fructum ferunt aliquem. Sed & domestica maiorum exempla plurimum possunt in excitandis animis, ut illa imitemur. Hic tamen omnia alia superat, quod ipse Deus peculiaribus promissionibus sese priorum posteris obstrinxit, de quarum fide nequaquam dubitare debent, quotquot illum pie & sanctè colunt. Cæterum omnibus istis addit Paulus quod omnem aliam dignitatem infinitis spatijs excellit, dicens: Ex quibus est Christus Dei filius quod ad carnem attinet, qui est supra omnes Deus benedictus in secula, Amen. Cum enim Dei filius sua incarnatione totum genus humanum nobilitauerit, quantò maior censeretur Iudæorum nobilitas, ex quibus ille carnem suam assumere dignatus est? Et cum sobolis felicitas (quam veteres & præcipui dixerunt) inter huius seculi bona non postremum à sapientibus numeretur: quis non præ alijs omnibus Iudæos excelluisse dixerit, ex quibus Christus Iesus cum ipsis ecclesiæ Christianæ primitiis descendit?

Habet autem locus hic evidens & luculentum testimonium de Christo, quo utraq; eius natura expressè describitur. Si enim quoad carnem ex Iudæis descendit, verus homo sit oportet. Nam quod ex carne nascitur caro est, & carnis nomine totum hominem, vel potius ipsam humanam naturam, non raro significari scimus. Facit ad huius demonstrationem genealogia illius, quam Euangelistæ longa serie, à primis patribus initio facta, contexunt. Hic ergo cõfutantur, qui in Christo phantasma fingunt, aut illum corpus ærium seu cœleste habuisse docent, quod cœlo delatum per Mariam, quasi per canale, in terras descenderit. Rursus, si quoad carnem attinet, ex Iudæis natus est, vtrique verò Deitas illius vera & æterna exprimitur, quam paulò postè diserte etiam nominat, quando omnibus excellentiorem esse dicit, imò Deum vocat benedictum in secula. Nec enim hic Arianos & Seruetanos canes audimus, qui non minus absurdis & ineptis quàm impijs distinctionibus, locum hunc nobis extorquere conantur. Est enim hic clarior, quàm ut ullis nebulis obfuscari possit: & illorum impietas atque contumacia notior atque maior est, quàm ut multis confutari mereatur. Garriant ergo & latrent illi quod velint, nos cum Paulo Christum agnoscamus & credamus Deum esse benedictum in secula, qui illorum latratu aliquando scepro suo ferreo compestet. Et quia ista de uno Christo Paulus pronuntiat, simul Nestorij delirium euertitur, qui duas in Christo personas finxit, quasi sine his naturarum diuersitas non posset consistere. Nos autem vsum istorum verum obseruemus, qui est, ut Iesum Christum agnoscamus verum & vnicum atque sufficientem esse humani generis redemptorem, qui in se credentes seruare velit & possit, ut alibi fusius demonstrauimus.

Vnus Christus
verus Deus &
homo.

Quoad verò huius loci statum, meminerimus, Paulum nihil hinc animo adulatorio & fucato dicere, sed Iudeos reuera habuisse omnia, quacunque ad alicuius hominis aut populi dignitatē faciunt, ex iisdem verò nihil emolumenti retulisse, cum ingrati & cōtumaces illis turpiter abusi fuerint. Sunt autem hæc ipsa in nos translata, qui per fidem in Christum in illorum locum successimus. Ergo nos ista quicquam inuabunt, nisi illis recte & piè utamur. Quod ut publicè obseruari debet, ne manibus ecclesiæ titulis & prerogatiuis gloriemur, ita priuatim quoque singuli horum meminisse debent. Et quia omnis dignitas nobis in vno Iesu Christo obligat, hunc totis animis amplecti debemus, ut in illa vitam viuamus nostra professione dignam, & eiusdem coheredes simus in cœlesti regno & gloria. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

H O M I L I A XLIX.

Fieri tamen non potest, ut exciderit uerbū Dei. Non enim omnes qui sunt ex Israele, sunt Israel: neque quia sunt semen Abrahami, ideo omnes sunt filij. Sed in Isaac uocabitur tibi semen. Hoc est, non qui filij carnis, sed filij Dei sunt: sed qui sunt filij promissionis, censentur in semine. Promissionis enim sermo hic est: Secundum hoc tempus ueniam, & erit Saræ filius.

Quoniam Paulus hoc Cap. & sequentibus dicturus erat de vera ecclesia, cuius origo ex æterno diuinæ prædestinationis decreto & libera Dei electione dependet, eadem occasione illam de Iudeorum repudio & gentium vocatione dicere oportebat, quæ duo Iudæis non modò dura & auditu intolerabilia, verumetiam absurda nimis & impia videbantur. Quapropter initio statim apud Iudæos omnem odij suspicionem diluit, dum se ex illorum repudio & interitu tantum dolorem sentire testatur, ut salutem eorum proprio exitio redimere, & suum caput atque animam pro illis deuotè contempnat. Et causa quidem tanti doloris Paulo præcipua fuit, quòd ipsius Dei gloria & multorum aliorum salus simul in periculum veniebant. Alij enim Christum pro redemptore olim patribus promissum vix agnoscere poterant, cum eum ab illis reijci viderent, ex quibus ille descenderat. Alij verò, etsi de illo minus dubitarent, promissiones tamen veteres in vniuersum irritas factas esse putabant: quatenus fides in animis nostris absque manifesto salutis periculo labefactari non potest. Horum itaque consideratio sanctissimum Apostoli pectus mouit, ut iniuriarum, quas à Iudæis plurimas & atrocissimas acceperat, omnium immemor, tantum animo suo dolorem ex illorum interitu conciperet. Etsi exemplum hoc dignissimum obseruari, ut ipsi quoque nullis iniurijs nos superari patiamur, quin potius Dei gloriam vnicè quæramus, & quantum in nobis est, omnes homines, quantumuis indignos & ingratos, ab interitu & perditione studeamus reducere.

Iudeorum contumacia non derogat Dei promissionibus.

Ceterum ubi ea præmisit, quæ ipsum odij suspicionem liberare poterant, nunc ad causam huius translationis accedit, & initio statim occurrit tacite obiectioni, quam ex ijs quæ præcesserunt quidam mouebant ad hunc modum: Ergone Iudæi simul omnes damnati sunt, quòd tu illorum exitium tam acerbis querelis & tanto luctu prosequeris? At si hoc ita est, exciderit oportet verbum Dei, & inanes atque irritæ erunt promissiones salutis, quas huic populo Deus proprias esse voluit. His (inquam) respondet, & propter Iudeorum contumaciam & meritam damnationem verbum Dei & eius promissionibus nihil omnino decedere docet. Quin imò (inquit) fieri non potest, ut sermo Dei exciderit. Quasi diceret: Etsi ea sit Iudeorum conditio, ut merito de illorum cecitate, contumacia, & quam his merentur perditione conquerar, attamen fœdus Dei perpetuò firmum manet, neque ideo irritæ sunt promissiones, quibus ille fidem suam olim patribus obstrinxit: imò ut illæ irritæ fiant impossibile est, nisi aliquid fingamus, quod Dei omnipotentiam expugnare aut veritatem illius impedire possit. Et hoc quidem de Iudæis dicit Paulus, ut obiectionibus quorundam respondeat (de gentibus enim postea peculiarem sermonem instituet) & ideo ista ad præsentem causam potissimum accommodari debent. Interim eadem hæc generalem doctrinam & obseruatum maxime necessariam continent: Veritatem Dei perpetuò ratam & inuiolabilem esse neque promissionum

Veritas Dei inuiolabilis.

promissionum eius fidem per nos labefactari aut eueri posse. Probatum hoc ex eo, quod fides Dei non ex nobis dependet: sed ut ille quoad suam essentiam æternus est, sibi ipsi semper constet: ita verbum quoque eius æternum, stabile & perpetuo firmum consistit. Docet hoc ipse eleganti cōparatione apud Isaiam cap. 40: ubi vox Dei propheta loquens introducit, quæ illum clamare, id est, disertè & serio testari iubet id, quod auditurus erat: Nimirum, Omnis caro fenum, & omnis gloria eius flos agri: Exaret fenum, defluit flos, Verbum autem Dei nostri manet in æternum. Quod etiam illud referri debet, quod in Psalmo 33, habetur: Dominus irritum facit consilium gentium, & cogitationes populorum differt. Consilium autem Domini in sempiternum perstat, cogitata cordis eius per omnia secula. Et ipse Dei filius in euangelio de ijs, quæ à patre acceperat nobis renuntianda ait: Cælum & terra præteribunt, sermones autem mei nequaquam præteribunt. Sunt hæc plena dulcissima consolatio, & proinde diligenter teneri debent in omni casu, ut eorum meditatione animos fluctuantes colligamus & in fide labascentes confirmemus. Quoties ergo nostræ infirmitatis & imperfectionis sensu tentamur, & timemus ne Deus promissiones suas, quoad nos, ratas esse velit, eò quod in fide infirmi & in multis quoque alijs imperfecti sumus: tunc succurat, promissiones Dei non nostra dignitate & virtute niti, sed fundamentum suum habere in bonitate Dei immensa, & fidem quantulamcunque sufficientem esse ad apprehendendum Christum, qui suo merito omnes nostros defectus abunde sarcit. Ita si quando impij tyranni ecclesiam oppugnant, & periculum est, ne illorum minis & suppliciorum terroribus victi à salute excidamus: tunc quoque in mentem veniat, salutem nostram in Iesu Christo fundatam esse, qui petra illa inuicta est, aduersus quam ne portæ inferorum prævalent: & qualescungue nos sumus, oves tamen Christi sumus, ex cuius manu nemo nos rapere poterit. Similiter, si æterna membra longe lateq; regnare, & ex illis etiam multos deficere videmus, qui antehac ecclesiæ omnipotentiam animi oculos intendamus, qui verbum suum intercidere non sinet, & cum Paulo dicamus: Quid tum, si quidam sunt increduli? num incredulitas eorum fidem Dei faciet irritam? Cogitemus item, Deum & iustiorum & humani generis amantiorem esse, quàm ut aliorum impietatem atque contumaciam suis fraudi esse patiatur. Et quia idem ille omnipotens & totius mundi gubernator est, facile suos ex omni tentatione eripere, & in medio nationis præuæ & degeneris tueri potest, ne à salute excidant. Quam spem eò firmitus nos tenere oportet, quando exempla innumera extant, quibus illa ab ipso mundi exordio cōfirmata est. Nam ut à primis seculis incipiamus, scimus Noë tempore filios hominum defectionem fecisse. Non tamen excidit Dei promissio, quam primis parentibus in paradiso dederat, sed in Noë & suis rata fuit, quos inter medios diluuij fluctus Deus mirabiliter tuatus est. Idem cum filiis Israel sub Mose in deserto accidisse scimus. Quàmuis enim vniuersa ferè illorum multitudo ingratitude & contumacia sua Dei iram indices prouocarent, & propter scelera sua in deserto horrendis exemplis prosternerentur, non tamen promissioni suæ, quam olim Abraham habuit complementum. Sic prophetarum tempore pauculi admodum fuerunt, qui Dei promissis crederent, & verbo eius obsequerentur, adeo ut Isaias se & discipulos suos portenti instar in Israele esse dicat: attamen pauculis istis minime fraudi fuit tantæ multitudinis impietas, sed quia illi promissionibus credabant, fructum ex illis vberimum retulerunt. Possent huius generis exempla innumera adduci, inter quæ memoratu dignissimum est, quod sub Christi incarnationem contigit: quando in extrema omnium ordinum corruptione Zachariam, Elisabetham, Simeonem, Annam, Iosephum, Mariam, cum pauculis alijs Deus seruauit, ut in illis regnum suum instauraret, & promissionibus suis fidem faceret. Quid verò ista commemorare opus est, quando si homines in vniuersum omnes salant, Deus Abrahami filios ex lapidibus excitare potest? Etenim qui mundum hunc totum propter homines condidit & humanum genus filij proprii morte redemit, is nunquam res eò deuenire patietur, ut non aliqua sint suorū reliquæ, ex quibus ecclesia succrescat, quæ interdum tota extincta videtur: Quia fieri non potest, ut illius verbum excidat, aut promissionum eius fides labefactetur.

Sed ad institutam Pauli tractationem redeamus, qui quod dixit argumento firmissimo probat: Non enim omnes qui sunt ex Israele, sunt Israel: neque quia sunt semen Abrahami, ideo omnes sunt

Promissio non promiscuè ad omnes Iudeos pertinet.

filij. Id est, promissio Dei non sic data est, ut promiscue ad omnes pertineat, qui ex Israele secundum carnem generantur, neque omnes germani sunt filij Abrahami, quotquot illius semen aut posterum sunt, quoad carnis procreationem. Subest autem verbis istis eiusmodi argumentum: Si quotquot secundum carnem ex Abrahamo descendunt, & in externa Iudeorum repub. censentur, veri Israelitae & germani filij Abrahami essent, excidisset utique Dei sermo & in eius promissis fides desiderari posset, si aliqui ex illis reijcerentur aut perirent: Sed non omnes qui ex Israele suos natales ducunt, veri Israelitae sunt. Ergo etsi plerique illorum a salute excidant, Dei tamen foedus firmum manet, & iniuncta est promissionis fides. Distinguit ergo inter Israelitas vel Abrahami filios. Alios enim facit, qui praeter natales nihil ex Abrahamo habent, & hos carnis filios postea dicit. Alios autem, qui non modo carnis generatione ex Abrahamo procreati sunt, sed insuper aeterno & arcano Dei decreto comprehenduntur, qui illos praedestinavit & elegit, ut promissionum sint haeredes: & hos postea promissionis filios vocabit: non tam quod ipsi promissiones fide apprehendant, quam quod Deus tales fecerit, ad quos promissionum eius fructus pertinere debeat. Quapropter etsi Deus cum Iudeorum gente foedus fecerit, & salutis promissiones promiscue & indefinite omnibus sint praedicatae, non tamen in carnali generatione foedus illud fundatum fuit, ut necesse fuerit eius promissionibus singulos frui, qui carnales fuerunt Abrahami filij: sed in Dei electione foedus hoc suas radices habuit, ideoque promissionum illarum fructus ad solos etiam electos pertinuit: quos (ut Cap. 8. dictum est) Deus efficaciter vocat, & simul fide donat, quae ipsos Christo inserit, ut in eo viuant, & in eodem aeterna salutis participes atque haeredes fiant. Ergo nihil decedit diuinae promissioni, etiamsi tota illa carnalium Iudeorum colluuius, prout digna est, in perditione & exitio relinquatur. Sunt autem in his duo probanda, quae ad nostram institutionem non parum faciunt.

Vniuersales
promissiones
neque Deum de-
bitore faciunt,
neque liberi ar-
bitrij vires as-
struunt.

Primum, ex vniuersalibus Dei promissis non sequi, quod vel ille cuiquam debitor sit, vel quod in nostro arbitrio & potestate sit illis credere & salutem oblatam amplecti. Est hoc multa conside- ratione dignissimum hodie propter eos, qui hoc argumento ferè liberum arbitrium & suorum operum merita defendunt, & insuper eodem abutuntur ad negandam Dei electionem, quam nostra salutis funda- mentum esse constat. Deus (inquiunt) salutis promissiones omnibus praedicare iussit: ergo in nostro ar- bitrio est illis credere, ut seruemur. Nisi enim hoc detur, Deum cum hominibus ludere, & eos cum inanibus promissis lactare aiunt. Velim autem Paulo respondeant isti homines, & dicant, an cum Iudeis Deus lusit, quando foedus cum patribus eorum fecit, & huius promissiones toti illorum genti per prophetas praedicauit? Aut lusus ne fuit, cum illos simul omnes per Ioannem Baptistam ad exci- piendum Christum excitaret, cum illis salutis verbum praedicaret Dei filius, cumque ex huius manda- to Apostoli inter illos praedicandi initiu facerent? Atqui serio haec facta fuisse, indefessum illud Chri- sti studium & acerbè lachrymae testantur, quibus illorum interitum persecutus est. Attamen idem ille clamat: Multi sunt vocati, pauci verò electi: & apostolos de incurabili tam Iudeorum quam ro- tius mundi contumacia non semel admonuit. Non ergo lusit cum illis Deus, sed sua gratia diuitius illis ostendit, & eos propria culpa perire docuit, quando oblatam salutem recipere noluerunt. Quia hic eos moramur, qui illos hoc non potuisse clamant, & ideo extra culpam eos esse concludunt. Quia enim impotentia illa in hominibus voluntaria est, & nobis cognata est, non autem à Deo nobis im- mitis infligitur, excusationem prorsus nullam meretur: sed potius perditionem ex nobis esse docet. Vir- ritatem verò & fidem suam hoc ipso euidentissime Deus declarat, quod in gente corruptissima & prorsus deplorata suos seruauit, ne comuni aliorum exitio ipsi quoque inuoluerentur. Vides ergo Deum iustas & graues causas habere, propter quas salutis promissiones omnibus in genere offert, etiamsi il- lae apud solos electos suum effectum habeant. Et sanè nemo illum hodie etiam nobiscum ludere patet, quando nos suo alloquio dignatur, quando suam gratiam nobis offert, & in filio suo dilecto omnia ei proponit, quae ad salutem consequendam necessaria sunt. Nos autem plus quam ludimus, imò deplor- ratam prodimus nostri ingenij puerilitatem, qui tot tantisque diuinæ gratiae argumentis non mouemur, & interim nostris viribus & meritis confidimus, cum res ipsa clamat, nos ne ad cogitandum qui- dem idoneos, & figmenta cordis nostri à pueris praua & puerilia esse.

non ostendit
Veri Israelitae
non nascuntur
ex carne.

Alterum ad principalem huius loci statum pertinet, quo docemur, Abrahami & ecclesiae filios non ex carne aut sanguine nasci (quod Ioannes quoque initio euangelicae suae historiae annotauit) sed no-

gorium

gotium hoc omne ex libera & gratuita Dei electione pendere, qui in omni hominum ordine suos habet, quos tuetur & donis necessarijs instruit. Quod quia Iudaei non obseruauerunt, generis fiducia elati, consilium Dei spreuerunt, & patribus promissa salute frustrati sunt. Vnde colligitur, hodie etiam nimium stultè agere eos omnes, qui in carnis generatione gloriantur. Quales sunt, qui quasi ad salutem sufficiat, ex Christianis parentibus prognati & baptismo initiati esse, tam fidem in Christum quam omnia alia vera pietatis exercitia negligunt. At Iudaei quoque ex patribus sanctissimis descendunt, & per circumcisionem in externam fœderis diuini societatem cooptati fuerant. Contra illos tamen clamat Apostolus: Non omnes qui sunt ex Israele, sunt Israel: neque quia sunt semen Abraham, ideo omnes sunt filij. Et hoc verè dictum fuisse, illorum mores abundè testati sunt, & infelix eorum excidium probauit. Idem ergo nobis ipsis occinere debemus: Non omnes qui sunt ex Christianis maioribus prognati, Christiani sunt: neque statim filij sunt, qui dicunt, Pater noster qui es in caelis, &c. Nisi enim nos reuera tales esse fide & eius effectis testemur, idem procul dubio nobis quod Iudaeis accidet. Quòd si autem vana & inanis est spiritualium donorum & titularum gloriatio, quanta obsecro eorum est vanitas, quos ementitæ nobilitatis splendor inflat? aut qui maiorum virtutibus & titulis superbiunt, à quibus illi iam pridem degenerauerunt? Potuerunt illorum stultitiam olim deprehendere gentium poëtae, inter quos præclare admodum Iuuenalis cecinit:

Tota licet veteres exornent vndiq; ceræ

Atria, nobilitas sola est atq; vnica virtus.

Sed de his plura alibi commodius dicentur.

Nunc ad Paulum reuertamur, qui quod dixit exemplo probat, quod ex ipsa Abrahami familia producit. Seruit hoc eius instituto mirificè. Si enim initio statim inter eos qui ex Abrahami patris credentium lumbis prognati sunt, discrimen fuit, ut alter quidem pro germano filio & promissionum omnium herede censeretur, alter verò eiiceretur: nemini mirum aut insolens posthac videri debet, si in numerosa posteritate & in longa multorum seculorum serie hoc ipsum accidet, ut maior pars exciderit & veterum promissionum fructu frustrata sit. Simul autem ex hoc loco apparet, quam acriter studio Apostoli in scripturis versati sint, quando salutis & regni Christi mysteria tam probè in illis locis Paulus obseruauit, qui primo intuitu nihil præter rem domesticam & simplicem nudæ historiæ narrationem videntur continere. Quod ut euidentius appareat, ipsos scripturæ locos videbimus, quibus exemplum hoc illustrat.

Exemplis probat quod dixit.

Primus Genes. 21. extat, ubi historia de Ismaele Abrahami ex ancilla Agar filio ex paternis adibus eiecti, & ab hereditate Abrahamica exclusi, sic narratur: Vidit Sara filium Agar Ægyptiæ, quem hæc genuerat Abrahamo, ludentem (id est, proteruius & perulantius agentem cum filio suo Isaac) & dixit ad Abrahamum: Eijce ancillā hanc vnā cum filio suo: Filius enim huius ancillæ non erit heres cum filio meo Isacco. Doluit autem hic sermo Abrahamo vehementer, idque filij sui causa. Dixitq; Deus ad Abrahamum: Ne doleat tibi de puero & de ancilla tua, sed obtempera voci Saræ in omnibus quæ dixit tibi. In Isacco enim vocabitur tibi semen: Id est, promissio seminis benedicti, quam tibi feci, in Isacco concludetur, & non ad Ismaelem pertinebit. Ex hoc autem exemplo singulari, rectè Paulus vniuersalem conclusionem infert, qua causæ propositæ mysterium illustrat: Non qui filij carnis, sed qui filij Dei sunt: sed qui filij sunt promissionis, censentur in semine. Id est, quemadmodum Ismael, qui carnali quidem generatione ex Abrahamo natus fuit, nihil autem præterea eximium habuit, non debuit in benedicta illa & diuinitus electa Abrahami posteritate censeretur: sed solus Isaac, qui ex promissione & singulari dispensatione Dei fuit natus: Ita perpetuum hoc erit, ut filij Dei & salutis heredes non ex carne nascentur, sed ex promissionibus, quarum fons & origo est in gratuita & libera Dei electione, qui regnum suum prout ipsi visum fuerit dispensat.

Locus Gen. 21.

Alterum locum ex Genes. 18. cap. adducit, ut Isaacum promissionis filium esse demonstret. Pro-
missionis enim (inquit) hic sermo est: Secundum hoc tempus veniam, & erit Saræ filius. Sunt hæc angeli verba, quem in tota illa actione, quæ illic narratur, Dei personam sustinuisse, ex contextu narrationis luculentissimè apparet. Sunt autem omnia ista ad loci huius statum referenda, ut discamus, germanos Abrahami filios & salutis heredes non alios fore, quam qui ad Isaac exemplum ex promissione nascuntur. Est igitur Isaac natiuitas diligenter consideranda. In qua primum occurrit, quòd nullis naturæ viribus, sed potius contra naturæ leges

Locus Gen. 18.

natus fuit. Iam enim Abrahamus præ senio effectus, & uxoris Sara (qua natura sterilis semper fuerat) vterus etiam præ senio planè mortuus erat: adeò ut risum ipsi moueret angelus, qui tam perituram dicebat. Promiserat autem ex illa filium Abrahamo Deus, & idem sua virtute effectus, quod nullis naturæ viribus confici poterat. Eadem est omnium electorum & credentium conditio, quos scriptura filios Dei & salutis heredes vocare solet. Sumus enim omnes natura steriles, ne quisquam hominum vel seipsum in Dei filium regenerare, aut ex semetipso talem procreare possit. Nam quod ex carne nascitur, caro est. Cælitus ergo generentur oportet, qui Dei filij censeri debent. Cuius generationis author est solus Deus, qui ad illam non alia causa mouetur, quam gratia libera, qua nos elegit & prædestinavit in Christo, priusquam mundus hic crearetur. Offert idem ille nobis hoc beneficium gratuitis promissionibus, quas qui ita renasci debent, fide vera apprehendunt in Christo, inq. eo istam dignitatem consequuntur, ut filij Dei sint. Explicat mysterium hoc multis ipse Christus cum Nicodemo agens Ioan. 3. cap. ad quem locum eos remittimus, qui illud propius cognoscere cupiunt. In præsentem autem hoc teneamus, quod in salutis æternæ negotio non solum nulla carnalis natiuitatis prerogativa est, verumetiam excluditur hic simul omnis virium nostrarum fiducia, operum iustitia, meritum denique & quicquid præterea habent iustitiarum hypocritæ, quo gloriantur consueverunt.

Deus nemini
est debitor.

Deinde in toto hoc negotio obseruabis, Deum illud pro sua bona voluntate administrare, & nullius gentis siue hominis debitorem esse. Nam si Ismaelem spectes, multa ille habuit, propter quam Deus ipsi obstrictus videri poterat, & in multis Isaacum excelluit. Erat enim ipse quoq. Abrahami filius, & primogenitus quidem, Isaac maior totis annis tredecim. Idem cum patre Abrahamo circumcisionem, fœderis diuini sigillum, acceperat. Et si terrena consideremus, ipse prior terram propriam obtinuit, regni sedem constituit, reges & duces procreauit, cum interea tam Isaacus quam eius posteri incertis sedibus vagarentur, & nouis quotidie molestiis exercerentur, vixq. postea in fere quadringentos terram patribus promissam obtinerent. Attamen præterito Ismaele sedes Isaacum & eius posteritatem transfertur, neq. aliam eius facti causam scriptura indicant, quam promissionem Dei, quæ Abrahamo data fuit priusquam Isaac conciperetur, & proinde gratuita fuit. Est hoc euidentius admodum electionis gratuita exemplum: quam qui hodie in suorum operum meritis & dignitate constituunt, ipse superbe nimis patribus sanctissimis præferunt, quos ex gratia habuisse constat, quicquid in illis præclarum & eximium fuit.

Contra carnis
rationes, cui
hoc absurdum
videtur.

Neq. hic quenuquam offendere debet, quod ista carnis rationi absurda, vel etiam iniqua, videtur. Non temere enim à Paulo alibi dictum est, hominem animale non percipere ea, quæ sunt spiritus Dei. Et ipsum Abrahamum hac mysteria egre admisisse, & vix tandem intellexisse apparere, donec peculiari reuelatione à Domino institueretur. Argumenta cerè ignorantie eius certissima sunt, quod non expectato diuinæ promissionis euentu, sed præcipiti desiderio abreptus cum Agar ancilla concubuit, quod Ismaelis tam sollicitam curam habuit, quod item post natum Isaacum illam eiecit & abdicatio tam ipsi fuit molesta. Et quod illi accidit, hoc ipsum Isaac quoq. passus est, cum etiam si de Iacobo peculiare oraculum accepisset, tamen Esauum illi prætulit, & circa hunc magis quam illum fuit occupatus. Quid? annon apostolis indignum visum fuit, Iudæos abijci, & in horum locum gentes adoptari, quæ sub tenebrarum potestate seruebant? Petrum cerè post acceptum spiritum sanctum cœlesti visione institui oportuit, ne à gentium congressu abhorreret. Non mirum ergo aut insolens est, nobis cogitationes temerarias obrepere: Cur hunc negligat, illum verò vocet Dominus? Cur hunc efficaciter trahat, illum in tenebris errare patiatur? Est enim hoc proprium carni nostræ, quod cum ipsa vix quicquam rectè & iustè faciat, in Deo qui iustissimus & sapientissimus est, iustitiam & sapientiam desideret. Nostrum ergo fuerit modestè sapere in hisce mysterijs, ne dum illa ad nostræ rationis calculum reducimus, Deo litem moueamus, nosq. ipsos extrema impietatis reatu implicemus, dum in Deo æquitatem requirimus, cuius iudicia omnia sunt iustitia & veritas.

Promissis Dei
firmiter insis-
tendum.

Interim propositionem Pauli firma & constanti fide retineamus, fieri non posse, ut Dei promissiones excidant aut irritæ fiant. Illis ergo fortiter insistamus, etiam si ratio & ipsa rerum natura illis resistere videantur. Nam si Iudæos videamus, ea tunc fuit eorum conditio, cum ista scriberet Apostolus.

Apostolus, ut illis in Dei fœdere & promissionum eius fructu nullus omnino locus relictus esse videretur. Nam & innoxio filij Dei sanguine semetipsos polluerant, & euangelio eius ubiq; terrarum hostiliter resistebant, rata tamen fuit promissio Dei in reliquijs piorum, quos saluos fore, olim prædixerant propheta. Huius consideratio haud dubiè Apostolos mouit, quòd etsi repudium illorum non ignorarent, ubiq; tamen locorum illis Christum prædicarunt: quia ubiq; aliquos reperiri sperabant, qui ad reliquias illas pertinerent. Debent ista nobis quoq; frantum iniicere, ne Dei arcana curiosius scrutemur: quin potius insistamus expresso Dei verbo, quod euangelium omnibus annuntiare iubet, & salutem Christi merito acquisitam promiscuè omnibus offert. Nam quod de Apostolis modò diximus, hoc propheta etiam veteres obseruauerunt. Sciebant hi ex Dei reuelatione, maiorem populi Iudaici partem reiiciendam esse, deq; eo sæpius acerbè admodum queruntur. Attamen illos ipsos pro Dei populo agnoscebant, promissiones de Messia iisdem inculcabant, neq; obstabant, quò minus eorum filij fœderis sigillo, Circumcisione, insignirentur. Sunt hæc exempla obseruanda aduersus Anabaptistas, qui ægre ferunt, quòd euangelium promiscuè omnibus prædicatur, & infantes baptizantur. Clamant enim, sanctum non debere canibus proijci, & incertum esse, an aliquando credituri sint qui in infantia tinguntur. Fatemur nos utrumq;: at simul dicimus, non ita vitandos esse canes, ut qui inter hos latent electos, cibo salutis & vitæ æternæ fraudemus. Et quia quales futuri sint infantes, imò quales iam nunc sint in Dei conspectu, ignoramus, temerarium fuerit, eos à salutis promissionibus excludere, quas Deus vniuersales esse voluit. Quoad nos verò, semper hoc animis nostris fixum sedeat, salutem nostram à Dei dilectione gratuita pendere, & proinde nihil nostris viribus aut meritis esse tribuendum. Soletur autem nos, quòd Dei promissiones in credentibus ratæ manent, & quòd impiorum contumacia nobis fraudi esse non potest. Solidum enim stat Dei fundamentum, habens signaculum hoc, Nouit Dominus qui sint sui: neq; fieri potest, ut aliquis oues rapiat ex manu Iesu Christi: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

H O M I L I A L.

Non solùm autem hoc, sed & Rebecca cùm ex uno concepisset, nempe ex Isaac patre nostro. Nondum enim natis pueris, cùm nihil fecissent boni uel mali (ut quod est secundum electionem Dei positum maneret, non ex operibus, sed ex uocante) dictum est ei: Maior seruiet minori. Sicut scriptum est: Iacob dilexi, Esau autem odio habui.

Inter ea, quæ sub initium euangelica prædicationis plurimum negotij apostolis fecerunt, non postremum fuit, quòd regnum Dei à Iudæis ad gentes transferri, & ideo his Christum potissimum prædicari oportuit. Ex eo enim Iudæi, quos generis sui fiducia & externi cultus splendor inflabat, immane & insatiabile odium aduersus Apostolos concipiebant, & eos ubique terrarum hostiliter persequabantur: quod Paulo imprimis accidisse, Actuum liber abunde docet. Accesserat tamen his aliud grauius & nocentius scandalum, quòd Deus fœderis sui olim cum Abrahamo facti immemor iam esse, & eiusdem promissiones omnes abolita videbantur, si Iudæi, carnalis & naturalis Abrahami posteritas, reiicerentur. Rectè igitur & meritò Paulus causam hanc diligentissimè tractat: & postquam initio multis demonstrauit, quàm propenso & beneuolo sit erga Iudæos animo, mox docet, Dei fœdus perpetuò firmum manere, neque eius promissis quicquam decedere, etiamsi maior Iudæorum pars à salute excidat. Id autem probat eo argumento, quòd efficacia promissionum, non in carnis generatione & genere prærogatiua, sed in Dei electione libera consistat, qui nulli mortalium obstrictus quos velit eligat, & salutis promissæ participes reddat, præteritis alijs, qui ipsi minus probantur. Quod ut confirmaret, primos Abrahami filios in exemplum adducit, quorum alter quidem Ismael, etsi primogenitus esset, reiectus, Isaac verò promissionum heres factus fuerit, quas Deus ex peculiari gratia ad illum restrinxit. Ita verò Apostolus Iudæorum

supercilium & cristas deprimit, qui (vt diximus) generis fiducia superbi gentes omnes prae se nuntius insolenter contemnebant, & quasi sufficeret ex Abrahamo natum esse, vera pietatis officia vna cum Iesu Christo impie negligebant, in quo vno salus habetur. Nobis ergo idem huius doctrinae usus debet, ne salutis nostrae fiduciam in eo collocemus, quod ex parentibus Christianis nati sumus, qui etiam sacris ecclesiae initiati: sed potius in mera Dei gratia, qui nobis seruatorem dedit Iesum Christum, in quo nos elegit, priusquam mundus hic conderetur.

Argumentum
loci praesentis.

Accedamus autem ad loci huius tractationem, quem modò recitauimus, in quo aliud exemplum Paulus adducit, quod priori euidentius est, & plus quoque roboris habet ad probandum, quod doceri instituit. Nam altius nunc assurgens, non modò generis praerogatiuam, sed opera quoque, in vniuersum omnia à causis nostrae salutis procul remouet, vt hanc ex sola Dei gratia & libera electione pendere ostendat. Sunt ergo loci partes duae.

Iacobi & Esau
natales.

Prima de carnali generatione agit, vt hanc in electionis & salutis nostrae negotio à Deo nequaquam respici ostendat. Quod vt maiori cum perspicuitate faciat, exemplum diligenter proponit, dicens: Non solum autem hoc, sed & Rebecca cum ex vno concepisset, nempe ex Isaac patre nostro. Inest autem verbis istis eclipsis, quae ita suppleri poterit: Non in solo Ismaele & Isaaco hoc nuntiatur, vt hic quidem eligeretur, ille autem relinqueretur à Deo: verum etiam Rebecca hoc ipsum ex parte est, cum ex vno viro concepisset, Isaaco nimirum, qui communis omnium nostrum pater est. Voluit autem hoc elogio Isaacum ornare, cum quod istud ad remouendam odij suspicionem faciebat (quomodo enim ipsam Iudaorum gentem odisse potuit, qui communem illius patrem agnoscebat?) tum quod hoc ad causae propositae confirmationem faciebat, cum audirent ex progenitore ipsorum Isaac non Iacobum modo, sed Esauum quoque, reprobum & à Deo reiectum hominem, originem duxisse. Imprimis autem hoc exemplo illustrare voluit, quod in priori obscurius dictum videbatur, de quo Iudaei disputare poterant. Fuit enim inter Ismaelem & Isaacum non parua natalium diuersitas. Hic enim ex coniugio legitimo, ille ex concubinato natus erat. Isaaci item mater fuit Sara femina libera, ingenua, pia, modesta & fide insignis: Ismael verò matrem habuit Agar, ex uisa Aegyptiorum gente oriundam, conditione seruam, arrogantem, & cuius virtutes nullae in scripturis praeferuntur. Itaque Isaaco ex natalibus aliquid accessisse videri poterat, cuius fructus ad eius posterum etiam redundare deberet. Quare ne quam contendendi & seipsos offerendi occasionem haberent Iudaei, Iacobum & Esauum adducit, in quibus natales iidem & cetera quoque, omnia paria fuerunt. Fuit enim vna vtriusque mater Rebecca, femina sanctissima: pater item vnus Isaac, quem promissionis filium & heredem nuper dixit. Ex hoc simul vno concubitu (quod D. Augustinus notauit) concepti, simul in utero eodem delituerunt, & eodem tempore nati sunt. Nihil ergo alteri vel ex patre vel ex matre potuit obtingere, quo alter careret. Nam vt rursus Augustinus verbi gratia, vno concubitu concepti & geniti sunt, & ideo vnum tunc ad eos seminandos meritum pariter, vnum ad concipiendos meritum matris. Quia etsi mater eos donec pareret visceribus portauit, & clusos, & forte voluntates affectionesque, variauit, non vni, sed ambobus vtiq; variauit, quos pariter ventre portauit. Imò si quae fuit inter eos praerogatiua natalium, ea penes Esauum fuit, qui primogenitus natus ius primogeniturae obtinuit. Nihilominus tamen Deus Iacobum sibi delegit, Esauum autem suo reliquit exitio. Verissimè ergo nuper dixit Apostolus, non carnis filios, sed eos qui ex promissione nascuntur, in semine censeri: & electi, non ex sanguinibus (vt Ioannes ait) neque ex voluntate carnis, aut ex voluntate viri, sed ex solo Deo generantur. Estque hoc exemplum eo maioris momenti, quod Deus contra proprias leges fecisse videtur, quando dignitatem hanc Esauo primogenito contulit, qui tamen in lege primogenitos, tanquam suos, sibi vendicat, & eos prae alijs fratribus honoratioribus esse voluit. Sed ita fieri oportebat, vt omnis carnis fiducia nobis eriperetur, vtiq; consilium non modò salutem ab electione Dei pendere, sed hunc quoque omnino liberum & nullis legibus asseruatum esse, propter quas vel hunc vel illum eligere debeat.

Deus nullis legibus
astringitur.

Seruit hoc confutandis illis, qui Deum iisdem legibus, quas nobis praescripsit, teneri putant, & eo argumento aduersus illius electionem & praedestinationem vtuntur, vt arbitrij nostri libertatem & operum suorum merita defendant. Volunt illi videri, quasi pro Dei gloria pugnent, ne qua iniustitia labes illi aspergatur: interim non vident, quàm graui & atroci iniuria illum afficiant, dum illum

illum ipsam secum legibus subiiciunt, & ita eum nobis debitorem faciunt. Atqui lex nobis data est, non Deo: qui ut in mundi elementorum administratione multa quotidie agit, quæ natura legibus ab ipso constitutis aduersantur (ut in prodigijs, portentis, monstris & similibus esse videre) ita inter nos quoque multa facit, aut fieri patitur, quæ si ad legum inter homines receptarum regulam examines, iniusta & iniqua videri poterunt. Qualia sunt, cum segetes grandine sternit, fulmine cælitus demisso aliquorum domus exurit, pluuijs intempestiuis spem anni intercipit, aut alijs modis vrbes agrosque populatur: cum item lue immissa homines & pecora occidit. Nam etsi hoc illos meruisse dicas, nos tibi illud Christi respondebimus, quod de Galilæis pronuntiauit, quos inter sacra sua Pilatus trucidauerat: An hos solos præ omnibus alijs peccatores fuisse, utque sic tractarentur melius putas? Quam multos enim ipsidem moribus præditos, imò quam multos his peiores, interea ipsi multis esurientibus, & hinc inde vagantibus, impios verbi & nominis sui contemptores opibus affluere & in otio delitescere? Quid hic responderi poterit aliud, quam quòd ita ipse velit, qui celi & terræ dominus cum sit, omnia pro suo nutu atque arbitrio gubernat? Neque ideo iniustus aut iniquus dici debet. Nam ut nos ille creauit, ita ex illo habemus omnia, quæ ad vitæ huius sustentationem faciunt: ea autem non ut nobis propria sint largitur, sed commodato dat, ut illis ad tempus fruamur: eadem verò, quandocunque illi visum fuerit, à nobis repetit. Licet ergo illi de suo constituere quod lubet: nisi eum in hoc mundo minus iuris & potestatis habere dicamus, quam pater aliquis in sua domo, & inter suos domesticos habeat. Imò cum illius voluntas suprema sit iustitia, nihil iniquum aut iniustum censi debet, quod ille facit, qui à nemine cogitur, sed pro sua bona & libera voluntate omnia dispensat. Ut ergo illius bonitatem & misericordiam agnoscere debemus in ijs quos eligit: ita iustitiam eius nos prædicare decet in ijs, quos in ea perditione relinquit, quam ipsi sibi proprijs sceleribus accersuerunt. Quòd si hoc nonnullis durum videtur, agendum ostendant illi, Deum nobis debitorem aut legibus astrictum esse, quæ illum eadē liberalitate erga omnes ex æquo uti cogant. Quod cum demonstrare non possint, desinant quæso illi obstrepere, sed potius illius voluntati sese subiiciant. Et hæc quidem ad præsens Pauli institutum faciunt. Nunc ea quoque videamus, quæ extra illud hoc loco veniunt consideranda.

Primum iterum admonemur, vanam & inutilem esse omnem gloriationem, quæ ex maiorum Generis gloria & generis nobilitate queritur. Est quidem (ut alibi diximus) hoc singulare Dei donum, maiores habere bonos & virtutibus illustres: at parum ex illis commodi ad nos redit, nisi spiritus Dei duce illos imitemur. Sic nihil Esau profuit Isaacis patris pietas, nihil Abrahami aui fides, cum ille prophano animo carnis cupiditates sectaretur. Debet igitur exemplum hoc bisariam considerari. Primum in fidei & æternæ salutis negotio: ubi multis hoc satis esse videtur, quòd ex parentibus Christianis geniti, & per baptismum in externam ecclesiæ societatem recepti sunt. At si istud sufficeret, nemo Iudeorum damnari debebat, qui ex progenitoribus sanctissimis originem duxerunt, & sacris vsi sunt quæ Deus ipse patribus per Moysen præscripserat. Deinde in externis quoque huius doctrinæ vsus est. Non enim respub. aut regna maiorum virtute conseruantur, si ab illis posteris degenerent. Et passim in historijs exempla occurrunt, quibus docemur, quam turpiter multi respub. suis vitijs pessum dederint, quæ maiorum virtute in immensum creuerat. De priuatis verò hominibus nuper dictum est, & ideo de his in presenti tacemus.

Deinde arguitur hoc exemplo astrologorum & genethliacorum impietas, qui mores & fata hominum astris subiiciunt, & de illis ex horum positione vaticinantur. Euertit horum temeritas prima salutis nostræ fundamenta, Pugnat enim cum Dei electione, quam liberam & nullis legibus astrictam esse, audimus. Spiritus item libertatem negat, qui ubi ipse vult spirat, non ubi siderum motus illum spirare cogit. Consolationem quoque illam nobis eripit, quam in fine capite 8. audiui: quòd neque Angeli neque principatus, neque potestates, neque instantia aut futura nos à Dei charitate diuellere possint. Sed & Christo vim facere conantur isti homines, qui neminem esse ait, qui oues è manu rapere possit. Quod si id potest nemo, ergo neque Saturnus, neque Mars, neque aliquorum siderum figura quicquam hinc poterit, quò minus & Christiane viuant,

Generis gloria inutilis.

Astrologi & genethliaci conseruantur.

Lib. 2. de doctr.
chr. cap. 21.

et à Christo seruentur, quos ille absq. omni loci, ordinis et horæ natalis respectu elegit. Deniq. humane naturæ hostes dici merentur, quando hominem è suo gradu deturbant, et astris eum subiungunt, quem Deus omnium creaturarum principem constituit, et cuius seruitio angelos quoq. destinant. Rectissime ergo D. August. dixit, eos qui ad Mathematicos ingrediuntur pecuniam illis dare, vt serui exeant, aut Martis, aut Veneris, vel potius omnium Syderum, quibus illi qui primi errauerunt, erroremq. posteris propinauerunt, vel bestiarum propter similitudinem, vel hominum ad ipsos homines honorandos imposuerunt vocabula. Quàm vana autem et fallax sit istorum audacia, multis exemplis demonstrari potest, inter quæ cum primis memorabile est, quod in Esauo et Iacobo idem Augustinus obseruauit. Illi enim cum simul ex eodem patre concepri essent, et absq. omni fere temporis interuallo ex utero prodijissent, Iacobo nimirum Esau pedem tenente inter nascendum, tamen et moribus dissimilimi fuerunt, et diuersos omnino vitæ totius casus sustinuerunt. Et quod in istis accidit, hoc ipsum in omnibus fere gemellis, et in innumeris alijs accidere solet, qui eadem hora et eodem quasi momento nascuntur. Neq. hic mihi aliquis obijciat, sæpenumero vera ab istis prædicti, et Syderum prædictiones ipso rerum euentu confirmari. Idem enim in sortibus quoq. euenire, et olim apud idolorum oracula factum fuisse scimus, ita nimirum volente Deo, vt efficaci illusione deciperentur, qui veritatem sibi oblatam fastidiebant. Nos ergo scripturis sacris insistamus, quæ artibus istas omnes diuinitus prohibitas esse docent, et Christum è regno suo omnes eos profligaturum testatur, qui illis vacauerint. Quod August. respexisse videtur, quando scribit: Omnes artes huiusmodi, vel nugatoriae vel noxiæ superstitionis, ex quadam pestifera societate hominum et demonum, quasi pacta infidelis et dolosæ amicitiae constituta, penitus sunt repudianda et fugienda Christiano, et. Vide Micheam nostrum Homil. 20.

Consolatio parentum.

Habet præterea exemplum hoc dulcissimam consolationem, qua parentes sese recreant. Ex eo enim apparet, non esse in illorum potestate liberos habere quales ipsi volunt, sed vt illi à Domino dantur, ita idem illorum quoq. casus et fortunam omnem arcano suo consilio gubernat, et aliquos quidem spiritus sui donis dignatur, alios verò naturæ corruptioni relinquit: et rursus hos citò, illos serò tandem ad se vocat et trahit. Et quis dubitet, Isaacum hoc vnice in votis habuisse, vt vterque filius piissimus et Deo obsequens esset? sed diuersum experitur, et quidem in Esauo, quem propter primogenituram, corporis et animi robur, atq. venandi studium præ altero diligebat. Idem postea in suis quoq. filijs Iacobus passus est, quorum maior pars à patrijs moribus turpissime degenerauit. Quàm verò infelix fuerit Davidis soboles, nemo nescit, qui historiam sacram vel obiter inspicit. Nemo igitur temere parentibus filiorum mores aut peccata exprobrat, et illi quoq. patienter ferant, si quid huius ipsis accadat. Interim officij sui probè memores nihil eorum negligant, quod liberorum institutioni seruit, vt coram Deo iustam habeant excusationem, si studio suo minus profecerint.

Operum quoq. respectus nullus in electione.

Sequitur altera huius loci pars, qua altius ascendit Paulus, et opera quoq. vel horum merita excludit, quibus Iudæi plurimum fidebant, quasi reliquis gentibus essent sanctiores. Docet ergo admodum diligenter, Iacobum nullo plane operum respectu electum fuisse. Nondum enim natis pueris (inquit) cum nihil fecissent boni vel mali (vt quod est secundum electionem Dei propositum naueret,) non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Maior seruiet minori, et c. Quibus verbis multa argumenta simul contexuit. Primum à tempore sumit, quando Deum suæ electionis factum, priusquam pueri illi in lucem aderentur, Rebecca patefecisse dicit. Quod qua ratione factum sit, Moses Genes. 25. cap. describit. Deinde illos nihil vel boni vel mali fecisse ait. Ita verò sufficienti diuisione vititur, vt opera in vniuersum omnia remoueat à causis diuinæ electionis, quæ nostræ salutis est fundamentum. Præterea ipsum oraculum adducit, quo Rebecca ob collisionem puerorum in utero sollicita dictum fuit: Due gentes sunt in utero tuo, et duo populi ex visceribus tuis diuidentur: alter autem altero erit robustior, et maior seruiet minori. Ne quis verò dictum hoc ad res temporarias modò pertinere putaret, neq. ad salutis causam siue doctrinam debere transferri, offendit eo plus quiddam contineri, adeoq. hæc fontes diuini amoris et odij recludi, ex quibus nostra tam salus quam perditio dependent. Id autem probat testimonio Malachie prophete, quo non alius melior Moysis interpretes produci poterat. Extat locus circa initium cap. 1. vbi Iudæis ex Babylone reuersis suam ingratiitudinem Dominus exprobraturus, vt animos eorum acutius feriret, colloquium cum

Locus malac. 1.

cum illis instituit, in quo illos sibi responsantes inducit. Et ipse quidem dicendi initium faciens ait: Dilexi vos. Responsant illi: In quo dilexisti nos? Quasi dicerent: Egregia certe amoris argumenta, quod in Babylone per annos septuaginta extorres & captiuos detinuisti, quod reuersos infinitis vicinorum insidijs atque iniurijs vexari passus es. Hic ergo eos confutat Deus, & ad gentis suae primordia illos remittens ait: Annon Esau frater erat ipsius Iacob? Et ego dilexi Iacobum, Esauum autem odio habui. Diligendi verbo autem singularem fauorem significat, quo Iacobum persecutus fit. Odij vero vocabulo ostendit, se erga Esauum non ita affectum fuisse, sed voluisse vt ille suo exilio relinqueretur. Dilectionis autem huius argumenta profert, quod Iacobo & posteris terram lacte & melle fluentem dederit, Esauum vero in regione sterili collocarit, ibique quantumuis ferocientem continuerit, ne Iudaeis molestus esset. Item quod horum quidem terram & vrbes restituerit, Idumaeorum vero (qui ex Esauo descenderunt) regionem vastam & dirutam manere patiatur. Et quamuis hac temporaria beneficia fuerint, quia tamen fundamentum suum in Christo habuerunt, qui ex Iacobo nasci debuit, & propter quem rempub. Iudaicam seruata oportuit, donec ille nasceretur, recte hunc locum in praesenti causa Paulus adducit. Imò nisi in Iacobi posteris Christum obserues, in quo illi & Idumaeis & reliquis gentibus dominati sunt, inanis erit promissio, quam Rebecca accepit. Etsi enim Idumaeos David subegerit, breue tamen fuit illud dominium, & vix dignum censi potest, quod peculiari vaticinio ornaretur, nisi sub illo regni Christi typum consideres. Non temere autem Machabias & Paulus confidentes illos & sua iustitiae fiducia turgidos Iudaeos ad gentis suae originem remittunt, vt illic discant, nihil se habere quo gloriantur, cum Iacobum ex gratia elegerit Deus, & eundem gratuito fauore persecutus postea fuerit. Et est hoc efficacissimum argumentum, quo hodie etiam hypocritae iustitiae confutari possunt, si ad suos natales remittantur: vbi nihil aliud inuenient, quam se in iniquitate conceptos & natos esse, Deum vero suos in Christo elegisse, priusquam mundus hic crearetur. Atque huc imprimis pertinet causa huius mysterij, quam per Parenthe-sim Paulus interserit: Vt quod est secundum electionem Dei propositum maneret, non ex operibus, sed ex vocante. His enim docet, hoc ita fieri oportuisse, vt decretum illud seu beneplacitum Dei firmum & inmutabile maneret, cuius non alia causa assignari potest, quam mera & libera illius voluntas, qua ipsi visum est multis alijs praeteritis & in corrupta illa generis humani massa relictis, suos assumere. Nec propositi aut decreti alicuius noui meminit, quod tunc demum fieri debuerit, sed Mandandi verbo videtur, ita nimirum innuens, se de aeterno illo electionis decreto loqui, quod ante mundi huius constitutionem (vt alibi loquitur) factum est. Et ne eo quidem contentus, addit: Non ex operibus, scilicet nostris, sed ex vocante. Vbi operibus vocationem Dei opponit, efficacem nimirum, quae vt ad electos & praedestinos solos pertinet (vt cap. 8. didicimus) ita ex mera Dei gratia & eiusdem libero arbitrio dependet.

Obseruabimus igitur hoc loco, ab electione Dei (quae prima & propria salutis nostrae causa est) omnem nostrorum operum respectum excludi. Quod enim de Iacobo dixit, illum priusquam aliquid boni aut mali fecisset, à Deo electum fuisse, hoc ipsum ista causae redditione ad omnes electos extendit: quod omnino fatendum erit, nisi quod hic dicitur, ad solius Iacobi personam restringere, & totum Pauli argumentum, quod ex illo deducit, euertere & eludere libeat. Sed quò minus hoc faciamus, singula prope verba obstant. Primo enim propositum Dei nominat, quod operibus directe opponi iam ante diximus. Deinde huius modum aut regulam in electione Dei ostendit, quam gratuitam esse oportet, cum priusquam hic mundus esset, facta sit. Sed & ipse infra cap. II. electionem gratiae, id est, gratuitam dicet. Addit praeterea, Non ex operibus, sed ex vocante, de qua particula modò diximus. Sunt haec diligenter obseruanda propter eos, qui Deum propter opera, quae nos facturos esse prauidit, & propter fidem in nobis praesensam nos elegisse clamant, sicque electionis causam in nostra dignitate, aut nostris meritis constituunt. Est hoc vanissimum commentum, quo illi Apostolum nimis stoliditatis insimulant (quod D. Augustinus quoque annotauit) qui istam solutionem non potuerit inuenire, quae ipsi tam facile (si Deus placet) soluunt omne illud, quo in huius causae tractatione humana ratio offenditur. At non minus facile hoc illorum figmentum confutatur. Quia enim Paulus opera disertè excludit, & electionem, non ex illis, sed ex vocante Deo pendere ait, nimis temerarium fuerit, nouam operum distinctionem comminisci, quorum alia iam facta sunt,

Quod de Iacobo dicitur, ad omnes electos pertinet.

Opera praesens.

alia verò futura sint. Et tam ea quæ fecimus quàm quæ facturi sumus hic excludi, tota disputatio-
nis series abundè testatur. Quomodo enim non ex operibus pendebit electio & salus nostra, si propter
ea quæ facturi eramus, nos Deus elegit? Quid item de infantibus illi respondebunt, qui priusquam
aliquid facere possint, moriuntur? Num in illis quoque opera, quæ nulla vnquam facturi erant,
Deus præuidit? Tollit hos (inquiunt) Deus, ne opera mala faciant, propter quæ damnari posset
mereantur. Audio quidem humanæ rationis commentum, sed Dei verbum nullum audio, quo illud
confirmetur. Et ut demus, hoc in credentium liberis fieri, qui in fœdere Dei censentur, quid de Iu-
deorum & Turcarum paruulis dicemus, qui à fœdere & promissionibus exclusi sunt? An verò
illos immatura morte tollit, ne vnquam ad Christi cognitionem perueniant? Vel num propter opera
mala, quæ neque fecerunt, neque vnquam facturi sunt, eosdem puniri sentiemus? At quomodo non
iniustus erit Deus, si priusquam homines peccent, pœnas exigat? Vides ergo istos homines, dum
vnam difficultatem fugiunt, infinitas alias incurrere. Quas omnes non alia ratione compendiosius
euitabimus, quàm si scripturas secuti teneamus, omnes homines natura peccatores & morte digni
esse, Deum autem ex corrupta illa generis humani massa aliquos elegisse, in quibus suæ bonitatis
diuitias declaret, alios autem iusto eiusdem iudicio relinqui, ut iniustitiæ & seueritatis diuina exem-
pla fiant. Et hoc D. Augustinus in hoc proposito exemplo obseruauit, inter alia sic dicens: Quid dili-
gebat in Iacob antequam natus fecisset aliquid boni, nisi gratuitum misericordiæ suæ donum? Et
quid oderat in Esau antequam fecisset aliquid mali, nisi originale peccatum? Nam neque in illo
diligere iustitiam, quam nullam ille fecerat: neque in isto odisset naturam, quam bonam ipse per-
fecerat, &c. Neque propterea alicuius iniquitatis Deus accusari potest, ut neque creditor, qui alijs
quidem debita sua benignè remittit, ab alijs autem quod ipsi debetur, secundum leges exigat. Quod
autem alijs de fide dicunt, quam nos habituros esse Deus præuiderit, æquè friuolum est. Nam hanc
ideo in nobis præuidit, quòd eam nobis daturus erat. Quia ergo illa gratuitum ipsius donum est,
iniuriæ illi non paruam faciunt, qui eum nobis propterea magis obstrictum facere conantur. Itaq;
omissis superstitionum hominum commentis, nos ipsum Paulum optimum suorum verborum in-
terpretem audiamus, qui quod hic breuius dixit, in posteriori ad Timoth. cap. 1. ad hunc modum ex-
plicat: Deus seruauit nos, & vocauit vocatione sancta, non ex operibus nostris, sed ex suo proposito
& gratia, quæ data quidem est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia. Firmiter ergo teneamus
hoc nostræ salutis principium, & quia nihil in nobis est, cuius respectu nos Deus diligere possit,
omne hoc illius gratiæ tribuamus, ex qua nos prorsus indignos elegit in Christo Iesu, qui sibi per fidem
infitos seruat, & ad omne opus bonum idoneos reddit. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potes-
tas in æternum, Amen.

HOMILIA LI.

Quid igitur dicemus? num iniustitia est apud Deum? Absit. Nam
Moisi dicit: Miserebor cuius misertus fuero: & commiserabor quem
commiseratus fuero. Itaq; non est uolentis, neq; currentis, sed miseren-
tis Dei. Dicit enim scriptura Pharaoni: Ad hoc ipsum excitauit te, ut
ostendam in te potentiam meam, & ut prædicetur nomen meum in
tota terra. Ergo cuius uult miseretur, quem autem uult indurat.

DOcuit hucusq; Paulus, electionem Dei, quæ nostræ salutis principium est, non ex carnis ge-
neratione, neq; ex operum nostrorum merito aut dignitate, sed ex æterno Dei proposito pen-
dere, qui priusquam aliquis mortalium existeret, eos elegit, quos in suo peculio censere & salutis æter-
næ hæredes scribere dignatus est. Finis autem istius disputationis hic illi est propositus, ut Iudeos
retundat, qui ut generis sui prærogatiua & operum legalium sanctimonia gloriabantur: ita reli-
quas gentes omnes insolenter contemnebant, adhuc Dei fœdus vnà cum omnibus illius promissis
omnino abolutum iri putabant, si ipsis reiectis gentes ad ecclesiæ & salutis societatem vocaren-
tur. Ideo exemplis ex prima gentis eorum origine desumptis usus est, quibus quod docere instituerat,
probat.

probaret. Et primò quidem Ismaelem & Isaacum, deinde Esauum & Iacobum produxit, in quibus libera & gratuita Dei electio evidentissimè elucet, quando illis nondum natis, cum neque boni neque mali aliquid fecissent, Iacobum quidem Deus singulari favore complexus est, Esauum verò à promissionum & fœderis sui societate exclusit. Ex his autem generalis doctrina peti debet, cuius hodie etiam in ecclesia magnus usus est: ne quid in salutis negotio vel natalibus nostris vel operum nostrorum meritis tribuamus: sed solius Dei gratia fidamus, qui nos in Christo elegit priusquam essemus, imò priusquam hic mundus existeret. Qui hoc probè tenent, ij & coram Deo humiliantur, & neminem mortalium præ se contemnunt, simulq; certum & solidum habent salutis suæ fundamentum, quo in omni genere tentationum tutò nituntur: perpetuò interim fluctuantibus omnibus alijs, qui electionis & salutis causas in semetipsis quærunt.

At quando ista prædicantur, mox caro & ratio humana tumultuari incipiunt. Ferre enim non possunt, ut omnia ad Dei voluntatem referantur, & totus homo operum suorum & dignitatis suæ respectu in vniuersum spoliatur. Et quàmuis qui his affectibus reguntur, non aliud quàm suam gloriam quærant, attamen Dei nomen prætexunt, & tam iustitiæ quàm gloriæ Dei vindices haberi volunt: Itaq; quæstiones & obiectiones infinitas proferunt, quibus non modò doctrinam hanc electionis & prædestinationis oppugnant, sed tantumnon ab ipso Deo consiliorum & factorum omnium rationem exigunt. Eo autem non aliud proficiunt, quàm quòd seipsos nunquàm finiendis quæstionibus, ceu Labyrinthis quibusdam implicant, ex quibus se nunquàm postea explicare possunt. Ne quid ergo nobis desit in hac causa cognitu perquam necessaria, Paulus obiectiones aduersariorum præcipuas adducit, quibus reliquæ omnes continentur, & ita ad eas respondet, ut nos in Dei voluntate acquiescere doceat, quàm is nobis in sacræ scripturæ libris reuelauit. Debemus ergo nos quoq; ad illius exemplum in hoc negotio sic versari, ne quid inuestigare aut scire velimus, quod non expressum habetur in sacris literis. Nam qui curiositati & audaciæ suæ eò usq; indulgent, ut plus sapere velint, quàm spiritus Dei docuit, ijs euenit quod Solomon prædixit, ut à gloria diuinæ maiestatis obruantur, quàm alius scrutari audent. Ijs autem, quæ scriptura disertè tradit, etsi nobis absurda videantur, rationem tamèn & intellectum omnem subijciamus per fidei obedientiam: quæ sola efficiet, ut sine offensione in ijs perseueremus, quæ omne mentis humane acumen superant.

Videamus igitur in præsentì primam obiectionem, quam Apostolus ingenuè sibiipso opponit, ut quis illum tergiversari, aut dolo malo multa dissimulare dicat, quæ in huius causæ tractatione excutienda veniunt. At enim: Quid ergo dicemus? num iniustitia est apud Deum? Hoc autè ex carnis ratione & ex eorum ore profert, qui illam secuti, Deum ex suo ingenio astimant, & ijsdem, quibus nos tenemur, legibus circumscribunt. Hi enim cum audiunt, illum ex ijs qui eiusdem loci atq; ordinis & per omnia pares sunt, alios quidem eligere & favore immenso prosequi, alios autem reprobare, & hoc quidem absq; omni operum, quæ vel fecerunt vel facturi sunt, respectu: hoc sine manifesta iniuria fieri non posse arbitrantur, & ideo eos qui istud docent aut sentiunt, ex Deo tyrannum iniustissimum & ipso Phalaride crudeliorem fingere clamant. Et ne quid præter rationem dicere videantur, ex ijs, quæ nuper de Esauo & Iacobo dicta sunt, sic colligunt: Iustitiæ munus est ijs, qui eodem loco & per omnia pares sunt, paria præmia vel supplicia retribuere: Esauus & Iacob ex vno patre in eiusdem matris utero simul concepri, priusquam vel bonum vel malum fecissent, eiusdem loci & dignitatis, adeoque per omnia pares fuerunt: Ergo utrumque Deus adoptare, vel utrumque reuocare debuit. Et cum eadem sit omnium hominum conditio quoad naturam vitiosam, & vel omnes gratia & favore suo complecti, vel omnes suo exitio relinquere. Quod cum non faciat, sed (ut vos dicitis) alios quidem sibi deligat & seruet, alios autem in interitum relinquat, utique personarum acceptator est, & non æquo iudicio erga omnes utitur. Hæc (inquam) olim Paulo obijciebantur, & hodie eadem nobis quoq; obijciunt, qui doctrinam hanc confutare instituerunt. Est autem hoc ingens audaciæ & temeritatis humane argumentum, quæ fit, ut ipsum Deum in ordinem redigere conentur prophani sacrorum omnium contemptores, & contra illum simul atque providentiam eius impia ora & effrænes linguas laxent, si quid non intelligunt, quod ille facit. Erroris autem & ignorantie huius præcipua est causa, quòd vniuersum hoc electionis & prædestina-

Aduersariorum
obiectiones.

Num iniustitia
est apud Deum

tionis diuina negotium humanis legibus gubernari & secundum iustitiæ distributiua regulam administrari oportere putant: neq; altius ascendunt ad considerandam Dei maiestatem & liberam assignandi potestatem, quæ neq; legibus nostris subijcitur, neq; illum alicui debitorem esse sinit. Ideo Paulus non sine stomacho obiectionem istam reiicit, dicens: Absit, ut execratione potius quàm solutione dignam esse ostendat. Perinde enim hoc est, ac si dixisset: Impium & nefas est, o fratres, tale quid cogitare, nedum verbis eloqui: & ut ab animis Christianorum eiusmodi cogitationes alienissimæ esse debent: ita aures quoq; ad talia obturandæ sunt, ne aliquid audiant, quo Dei omnia gubernantis instituta in dubium vocatur. Attamen mox propter eos, qui institutionem admittunt, & proinde adhibere curabiles sunt, responsionem instituit diligentem, quæ Dei electionem simul atq; reprobationem omni iniustitiæ culpa liberat. Sunt itaq; responsionis aut solutionis huius partes duæ, quarum priori de electione, altera de reprobis differit.

Electio-
nis causa
prima est,
Dei misericor-
dia.

Locus Exod. 9.

In prima, electionis supremam causam seu fundamentum in libera & gratuita Dei misericordia constituit, ut inde euincat, eam non debere ad iustitiæ leges reuocari, quæ si exacte obseruentur, misericordia ne inter homines quidem locum aliquem habere poterit. Et posset hic argumentum huiusmodi for-
mari. Quicumq; aliquos sua misericordia & gratia dignantur absq; aliorum iniuria, ij neq; peccant, neq; reprehensione aliqua digni sunt, sed laudem potius merentur: Deus dum aliquos eligit, eorum misericordiam ita, ut interim nullam iniuriam faciat illis, quos relinquit in exitio, quod illi proprijs peccatis meruerunt: Ergo non peccat Deus, & predicari potius debet eius bonitas, qui humano generi in uniuersum perditio aliqua ratione consultum voluit. Est hoc argumentum euidentius & solidum. Maior enim communi omnium consensu probatur, & qui eam admittere nolunt, ij inter homines quoq; omnem iudiciorum aequitatem tollent, & authores erunt, ut summum in summa fiat iniuria. Minorem vero confirmat ipsa diuina nature conditio, quæ libera potestate in omnibus uiuit, neq; ea spoliari potest, nisi illa in rerum creaturarum ordinem velis redigere. Caterum Paulus non hoc modo argumentum proponit, sed ut maior sit eius vis, ipsum Deum de se ista loquentem inducit, & hunc olim Moysi dixisse ait: Miserebor cuius misertus fuero, comiserabor quem comiseratus fuero. Habentur hæc verba Exod. 9. cap. ubi colloquitur Moyses cum Deo post aurei vituli historiam institutum describitur. Peccauerat paulo ante totus populus una cum Senioribus & pontifice suo Aarone, ideoq; Deus illum abdicare & in uniuersum perdere statuerat. Pro illis ergo intercedit Moyses, & ubi post longam disceptationem Deus illis reconciliatum esse uidet, cupit de eo certior fieri per singularem aliquam Dei apparitionem, & illi dicit: Ostende mihi quæso gloriam tuam. Cui respondens Dominus ait: Ego coram te transire faciam omne bonum meum, & proclamabo nomen tebouæ coram te, & miserebor cuius misertus fuero, & quibus verbis ita se illis propitium fore pollicetur, ut simul se nemini debitorem, neq; misericordiam suam ulli obstrictam esse ostendat, quodq; illa pro sua bona & libera voluntate uti velit erga eos, quos peculiari gratia completti decreuerit. Facit ergo locus iste plurimum ad probandum id, quod initio huius tractationis Paulus proposuit, Deum Iudæis quidem promissiones dedisse generales, sed non idcirco singulis fidem suam obstrinxisse, ut nisi omnes simul promiscue seruet, illa intercidisse aut irrita facta esse dicantur. Hoc ipsum enim disertè Deus in præsentem testatur, dum Israelitis sub Moysi misericordiam suam ea conditione promittit, ut sibi integrum esse velit eam ad eos restringere, quos illa præteritis dignatus fuerit. Debemus ergo ex ista sententia duo colligere, quæ in tractatione hac nobis munus quam debent excidere. Primum, solius misericordiam Dei donum esse quicquid boni aut præclari habemus. Alterum, misericordiam hanc pro illius arbitrio dispensari, neq; ullis legibus esse alligatam, ideoque nullam illius causam constitui debere, præter meram Dei voluntatem, qui quorum vult miseretur, ut postea in huius loci conclusione Paulus disertè docebit. Et cum Moysen in his acquiescisse, neque in familiari illo colloquio in causæ istius cognitione ulterius progredi potuisse audiamus, inexcusabilis fuerit nostra audacia, si ipsi plus quiddam sapere & Dei arcana altius scrutari velimus. Quoad vero loci huius statum, nos ex istis omnibus ad hunc modum argumentabimur contra eos, qui Deum ceu personarum acceptatorem alicuius iniustitiæ insimulare audent: Paria paribus reddi debent in iudicio, ubi iudex eadem lege omnibus obstrictus est: At in salutis negotio non iudicij seueritate & rigore agitur (quia si hoc fiat, omnes perijimus) sed ex Dei gratia & misericordia totum istud negotium dependet: Ergo non iniustus est Deus, quamuis

quāuis non omnes pariter vel eligat, vel in exitio relinquat. Potest autem ad pleniorē huius doctrinæ explicationem accommodari parabola, quæ Matth. 20. de operarijs habetur, qui etsi alij alijs plus laborauissent, parem tamen mercedem à patrefamilijs acceperunt. Quod cum ijs, qui à primo diluculo exorsi totius diei æstum & laborem sustinuerant, iniquissimum videretur, & ideo indignius ferrent se postremis pares censerī, vni illorum dicitur: Amice, non facio tibi iniuriā. Nonne denario pactus es mecum? Tolle quod tuum est, & abi. Volo autem huic nouissimo dare, sicut & tibi. Annon licet mihi in meis facere quod volo? An oculus tuus malus est, quod ego bonus sim? Quod etsi de præmij æqualitate dicatur, non minus tamen ad totum diuinæ electionis & prædestinationis negotium accommodari potest. Nemini enim iniuriā facit Deus. Nam qui ab illo neglecti reprobantur, ij quod cum illis pactus est Deus accipiunt, æternæ nimirum damnationis supplicium, quod peccatoribus deberi, omnis scriptura docet. Si qui verò ex communi generis humani perditione eximuntur, id sine aliorum iniuria facit Deus, cui in suis licet quod lubet. Et si quibus ista ratio non sufficit, ij suo murmure animi sui malignitatem & inuidiam produnt eo ipso, quod Dei benignitate irritantur, quam summis laudibus vehere, & cum Davide dicere debebant: Si inuenero gratiam in oculis Domini, reducet me, & ostendet mihi tam se quā habitaculum suum: Quod si dixerit, Non est mihi beneplacitum in te: præsto sum, faciat mihi quod illi bonum visum fuerit. 2. Sam. 15.

Sed Paulum audiamus, qui ex Dei verbis ad Mosē dictis conclusionem hanc infert: Itaq; non est volentis, neq; currentis, sed misereantis Dei. Duo nominat, quibus omnes hominis facultates comprehenduntur. Primum est voluntas, quæ animi propensionem cum suis desiderijs continet, quibus omnes homines natura eò feruntur, vt sibi bene esse velint. At non prodest illud, neq; ad salutem sufficit, eò quod summum illud bonum & veram eius consequendi rationem ex nobis ipsis videre & intelligere non possumus. Alterum rursus est, quo vniuersum salutis adipiscendæ studium, omnesq; quæ ad salutis æternæ negotium faciunt, quia illic & sudore multo & continuo progressu opus est, vt non contenti cæpisse, ad metam vsq; indefesso studio contendamus. At in eo quoq; nihil nos efficere ait, quia ex nobis ipsis, ne ad cogitandum quidem idonei sumus: & quod vnum hic prodest (vt nimirum Christum apprehendamus) hoc ipsi non possumus, nisi diuinitus detur: quæcunq; autem ex nostra intentione & per facultates nobis à natura instas facimus, ea nihil nos iuuare possunt. Rectè ergo Paulus concludit, totum hoc negotium, non ex nostra voluntate & studio siue actionibus, sed ex mera Dei misericordia pendere. Quod ipsum in Esau & Iacobi etiam historia pulchrè figuratum fuit, quando ille quidem vt benedictionem à patre promissam accipiat, in venatione fatigatur, cum interea benedictio Iacobo detur, cui illam Deus iam pridem destinauerat. Sunt hæc diligenter obseruanda, non modo propter crassos & imperitos planè operum suorum iactatores, verum etiam aduersus acutiores illos liberi arbitrij & nostrarum virium defensores, qui vt gratiæ quoq; patroni videantur, hanc quidem nobis omnino necessariam esse fatentur, interim autem modicum quid in nobis esse aiunt, quo plurimum possumus, si gratia adiuuemur. Adeò ambitiosa est hominis natura, vt nouas subinde rationes excogitet, quibus aliquam in salutis negotio gloriæ partem ad se transferat, ne totam vni Deo perire iactant. Hoc quicquid sit, oportet aut intelligentiæ aut voluntatis pars sit. Atqui intellectus noster non capit ea, quæ sunt spiritus Dei, & mysteria ista sapientibus huius sæculi abscondita esse, ipse Christus testatur. Voluntas autem non nisi ad malum propendet, & ideo Dominus figmenta coram nostris mala esse dicit ab ineunte ætate. Quid ergo in nobis reliquum est boni, quod diuinæ gratiæ auxilio solum opus habeat, & non totum, quantum quantum est, gratiæ donum sit? Quin igitur illud Pauli semper nobis occinimus: Quid habes quod non accepisti? Quod si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Non autem ex isto aliquis colligat, nos ex hominibus truncos aut stipites facere, aut socordiae & securitatis noxiæ magistros esse. Scimus enim homines sensu & ratione & voluntate præditos esse. Istis autem omnibus in salutis negotio nihil profici dicimus, nisi in illis agat Dei spiritus. Is vero ita agit, vt voluntates nostras inclinet, non inuitos, aut etiam nescientes, trahat, vel impellat, quemadmodum in truncis & stipitibus fieri videmus. Idem quoq; nos desides & otiosos

Non est volentis aut currentis.

An uel modicum quid in nobis sit quo aliquid possumus.

esse non patitur, sed mouet potius, ut ordini salutis diuinitus prescripto nos accommodemus, & salutem nostram operemur cum timore & tremore, &c.

Reprobatio illustrat gloriam Dei.

Transeamus nunc ad alteram responsionis Paulinae partem, qua de reprobis & reprobatione agit, ubi plus negotij est humanae prudentiae. Nam ut facile concedant omnes, laude dignam esse Dei misericordiam, qui indignos & exitium meritos ex gratia eligit, iisdem tamen durum & graue videtur, si quem praeteriri & reijci audiant. Ideo hos etiam exemplo ex scripturis desumpto conuincit, ex quo argumentum tale formari potest: Quaecumque ad illustrandam nominis sui gloriam Deus facit, ea recte & iuste ab eo fiunt: Reprobatio damnandorum facit ad illustrationem nominis Dei: Ergo iuste eos reprobat, neque ideo alicuius iniustitiae debet accusari. De Maiori non est dubium, quia totius scripturae consensu confirmatur, quae hominem ad hoc creatum esse docet, ut per ipsum Deus nomen illustretur. Minorem ergo probat exemplo Pharaonis, quo vix aliud extat, in quo horribiliora diuina seueritatis argumenta inueniri possint. Hoc autem ita proponit: Dicit enim scriptura Pharaoni, id est, Scriptura Deum Pharaoni ita loquentem introducit: Ad hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te potentiam meam, & ut praedicetur nomen meum in tota terra. Extant verba haec in Exodi 9. cap. & quia per se clara sunt, res ipsas considerabimus, quae illis continentur.

Pharaonis exemplum excusatur.

Primo ipse Deus Pharaoni dicit: Ad hoc ipsum excitavi te. Vbi probe tenendum quod ex singularibus exemplis subinde doctrinam generalem deducit: & id quidem non temere, quando Deus in iudicijs suis sibi ipsi semper constat. Istis ergo verbis author reprobationis idem, qui & electionis ostenditur, Deus nimirum: in quo si causam queras, non aliam statuere possumus, quam voluntatem eius, & quod ita illi placet, cuius iudicia omnia sunt iustitia & veritas. Vidimus illud nuper in Esau exemplo, quem priusquam vel bonum vel malum fecisset, Deo exosum fuisse dixit, qui interim Labium similiter nullis operum meritis intercedentibus diligebat. Et est hic probe obseruandum, excitandi verbum, quod scioli quidam interpretationibus ex Hebraeorum grammatica petitis mitigari student: quasi vero Paulus Hebraeae linguae imperitus temere à LXX. interpretum translatione recesserit, quae tunc in omnium manibus versabatur. Voluit autem hoc verbo uti, ne quis Pharaonem temere exortum, aut otiosa Dei permissione eò usque progressum esse putaret. Ut enim suos eligi Deus, & ea in illis agit, quae ipsos ad finem destinatum perducere possunt: ita alios illos idem ille reijcit, simulque excitat eos, ut ipsorum opera utatur in ijs, quae per eos exequi decreuit. Neque de solo Pharaone ista locutio habetur, sed multae similes in scripturis extant. Sic Medos contra Babylonem excitare dicitur, ut in eam omni crudelitatis genere desecuiant, Isa. 13. Iere. 51. Et idem Sennacheribum virgam furoris sui esse ait, quam ipse manu sua teneat & regat. Et Psalm. 17. impij gladius Soli dicuntur, quia eorum opera in suis iudicijs exequendis utitur. Quorum consideratione motus Solomon scripsit: Omnia operatus est Deus propter seipsum, impium quoque ad diem malum. His ergo insulamur, neque moueamur carnis rationibus, quae doctrina ista offenditur. Nam si illam audiamus, nullus fidei Christianae articulus doceri poterit, cum in omnibus aliquam erroris aut peccati occasionem caro arripiat. Et quia haec in scripturis traduntur, minime superuacaneam, sed necessariam in primis putabimus eorum cognitionem. Nam ut multa alia omittamus, magnus illius usus est, quod monet, ne vel multitudine impiorum, vel eorum contumacia terreamur, quae veritati hostiliter reluctantur. Quia enim illos Deus excitat, & eius instrumenta sunt, qui nos amat & saluos vult, minime timendum est, ne nostra saluti incommodent. Nam inuiti licet & inscij reguntur à potentis manu Dei, ne pro sua libidine ultra fines ab illo prescriptos grassari possint: quod in Pharaonis exemplo facile videbunt, qui eius historiam non oscitanter perlegerint.

Finis in quem Pharaeo excitatus.

Et huc facit finis diuini decreti, quem in illo excitando Deus respexit: Ut ostendam in te (inquit) potentiam meam, & ut praedicetur nomen meum in tota terra. Factum utrumque, multitudine, Ostendit enim in Pharaone potentiam suam Dominus mirifice, quando populum Israeliticum illo inuito in immensum auxit: quando consilium illius de occidendis illorum filiis per obstetrices, obscuras & imbelles feminas, turbauit: quando occulto consilio effecit, ut Moses iam in aquis expositus per illius filiam seruaretur, & ipse eum quasi sinu suo foueret, qui de ipso iustas tyrannica crudelitatis penas sumpturus erat: quando portentis & plagis inauditis totam Aegyptum terruit: quando ad extremum usque reluctantem coegit, ut populum dimitteret: quando de-

do denique Israelitas quidem per maris rubri vadum saluos traduxit, Pharaonem verò cum exercitu & curribus suis per eiusdem fluctus horribili & prius inaudito exemplo oppressit. Ita verò factum est, ut nomen Dei passim in omnibus terris predicaretur, quod Rachabæ meretricis verba ad speculatores abunde docent: sed & hodie exemplum hoc diuinæ iustitiæ & potentiæ in ecclesia annuntiatur, ut ex eo consolationem petant, quotquot sub tyrannis gemunt. In eo enim apparet, non impune latros esse suam impietatem eos, quicunque Pharaonis mores imitantur. Conspicitur item hic bonitas & veritas Dei, qui ecclesiam suam benignè respicit, & eandem tunc quoque, secundum promissiones suas liberat, quando non aliqua salutis spes reliqua videri poterat. Non ergo tyrannico fastu & crudelitate suam potentiam Deus ostentat, sed ita cum reprobis illis agit, ut & ipsum plenius agnoscere, & ita in pietate melius proficere possimus. Itaque nemo illum vel iniustitiæ vel crudelitatis accusare debet, sed ad eum finem omnia dirigamus, quem illi in Pharaonis reprobatione & induratione propositum fuisse audiuiamus.

Porro concludit locum hunc Paulus: Ergo cuius vult miseretur, quem autem vult indurat. Vbi observabis verumq; ad liberam Dei voluntatem restringi, & nullam aliam causam afferri, quæ illam præcedat. In ea ergo cum tantus Apostolus acquieuerit, nimium arrogantes & stulti erunt, qui regni Dei arcana profundius scrutari voluerint. Est tamen aliquid dicendum de reprobis induratione propter eos, qui nudam permissionem fingunt, & ne Deum mali alicuius authorem faciant, Ioui Homero similem faciunt, qui relictis grauioribus negotiis interdum ad conuiuia Æthiopica diuertebat. Ridiculi omnino homines qui de Dei iustitiâ tantopere laborant, quæ patronis nullis opus habet, cum interim suum officium securè negligant. Sed ut permissionem illis concedamus, non tamen scopulum, qui eos maximè terret, effugiunt. Nam permissio quoque, aliqua voluntatis species est, & cum Augustino velim mihi respondeant, Volens ne an inuitus talia Deus permittat? Si inuitum dixerint, age ostendant quis ille sit, qui inuitum cogere possit? Sin volens permittit, non poterit hoc excusari, si (quod illi solent) humanis legibus cum illo agere velimus. Poterat enim ille nouas mentes & nouas voluntates in hominibus creare: quod cum non faciat, eadem culpa tenebitur, quæ illi eum liberare cupiunt, quibus indurandi & excæcandi verba in hoc negotio duriora videntur. Verò suis interpretationibus Dei iustitiâ non tuentur, ita interim illius omnipotentiam & providentiam, quæ præcipuè diuinitatis proprietates sunt, in periculum adducunt, de quibus illis dubitare docebant. Adde quod neque nobis prodest, si scripturæ locutiones molliantur, quibus spiritus sanctus horribilem iræ Dei effectum in reprobis describit, ut in nobis illius timorem & ardentius obedientiæ studium excitet. Insistamus ergo scripturæ verbis, neque dubitemus, Deum in reprobis animis agere iusto suo iudicio, quæ ad illos indurandos faciunt. Neque tamen ideo ipse peccatum facit, aut alicuius mali præcipuus author est. Non enim ille nouam malitiam animis eorum infundit, sed iam ante illic delitescens occasione aliqua in lucem protrahit, ut ea ad suum finem destinatum bene utatur. Itaque indurationis causa non extra impios est, qui suapte natura Deo relictantur, & id facere pergunt, quàm diu hic eos non peculiari fauore dignatur. Et ut alibi diximus, idem hic quod in superiori aëris regione fieri solet, ubi à circumfuso calore nubes frigida per ventis impetibus condensantur, ut tandem grando inde prodeat, & tonitrua fiant, atque fulgura cum fulminibus emicent. Ita quò magis à Deo urgentur impii, & bene agendi occasiones sibi propositas vident, eò magis fremunt & æstuant, ideoq; digni sunt, quos omni gratia spoliatos Deus in reprobam mentem tradat, ut ubi impietatis mensuram impleuerunt, illi iustas pœnas exoluant. Et hæc ad hunc modum in Pharaone, Caino & Saule multisq; alijs accidisse, scriptura non obscure testatur. Ex his ergo de ijs iudicare discamus, qui Deo pertinaciter reluctantur, & ex eo deteriores fiunt, quod alijs pœnitentiæ & pietatis occasionem præbere solet. Ostendunt se reproba mentis homines esse, neque Dei diligentibus accenseri debere, quibus omnia adiumento sunt in bonum. Interim nemo Deum accuset, qui cum tales esse norit, nihilominus ea agit, ex quibus illi peiores fiunt. Iam ante enim dictum est, per illos gloriam eius illustrari, & eundem plerumque omnes illorum actiones ita dirigere, ut suorum quoque institutioni & saluti seruiant. Et quoad illos armet, indurantur quidem à Deo, sed non præter meritum, cum natura corrupti sint. Damnantur etiam non immerito, cum ex propria & innata malitia peccent, atque subinde in peius proficiant.

Tam electio quam reprobatio ad Dei voluntatem refertur, non ad eius otiosam permissionem.

Porro usus istorum omnium hic nobis esto, ut primò quidē salutis nostrae fontes agnoscamus in Dei gratia contineri, & proinde nihil tribuamus nostrorum operum meritis. Deinde diuinā iustitiā & seueritatis, quae in reprobis elucet, cōsideratione excitemur ad timorē Dei, ut ei obtemperemus. Quā rīes item electionis & gratiae suae signa nobis Deus offert, ex illis consolationem petamus, neque dubitemus de filij Dei Iesu Christi merito & virtute, qui ut nostrae electionis quasi fundamentum esset, ita suos nouit, & neminem eorum ex manibus suis rapi sinīt. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum. Amen.

HOMILIA LII.

Dices ergo mihi: Quid adhuc quiritatur? nā uoluntati illius quis restitit? Imò uerò o homo, tu quis es qui ex aduerso responsas Deo? Num dicet figmentum fictori, Cur me sic fecisti? Annon habet potestatem figulus in lutum, ut ex eadem massa faciat aliud quidem uas ad decus, aliud uerò ad dedecus? Quid si uerò Deus uolens ostendere iram, & notam facere potentiā suam, pertulit multa longanimitate uasa irae apparatus ad interitū: & ut notas faceret diuitias gloriae suae erga uasa misericordiae, quae preparauit ad gloriam?

Postquam Paulus, ut Iudaeorum supercilium deprimeret, ostendit electionem Dei & salutis humanae rationem, non ex natalibus & carnis generatione pendere, sed ex mera gratia & libera uoluntate Dei, qui etiam illis reiectis promissiones suas irritas fieri non patiatur: mox obiectionibus respondere coepit, quas carnis ratio in hac causa mouere solet. Et nuper quidē cum illis egit, qui Deum iniustitiā & tyrannidis insimulant, si ex eiusdem loci atq; ordinis hominibus, absq; omni operum respectu alios quidem eligat, alios autem reiiciat. Quibus ita respondit, ut docuerit, negotiū hoc omne non debere ad humanae iustitiā leges reuocari, quae inter homines obseruantur, cum totum in gratia Dei misericordia & uoluntate consistat: quarum illa quidē nullius iniustitiā accusari possit, haec uerò libera & nemini obstricta, adhuc omnis iustitiā regula sit unica atq; omnibus numeris absoluta. Ex quibus postremò conclusionem intulit: Ergo cuius uult miseretur, quem uult indurat. Quae sententia nos admonere uoluit, ut omīssis quaestionibus curiosis & temerarijs, in Dei uoluntate acquiescamus. Si enim tantus Apostolus, qui & uas electionis singulare fuit, & in caelum tertium raptus uerba ineffabilia audiuit, in huius causae tractatione ulterius progredi noluit, nimium certē insolentes & arrogantes sunt, quotquot sibi plus illo permittere audent. At non sufficiunt ista humanae rationi, quae tunc imprimis tumultuari incipit, si quos à Deo negligi & indurari, adeoq; exitio destinari audiat. Tunc enim promissiones & praecepta Dei, quae in sacris literis habentur, cum ista doctrina conferunt homines imperiti, & si haec nostra sententia uera sit, Deum sibi ipsi contrarium esse & nobiscum luter clamant: multa item alia congerunt, quibus culpam damnationis suae omnem in Deum reiiciant, ut qui crudeliter nimis, uel etiam petulanter nobiscum agat. Quapropter Paulus alteram obiectionem affert, qua omnia illa comprehendit, & ad illam quoq; grauitè respondet. Qui locus eo diligentius considerari debet, quod breuem & irrefragabilem omnium eorum solutionem continet, quae carnis rationi in toto isto negotio cum primis absurda & iniqua uideri possunt.

Cur Deus qui-
ritetur de ho-
minibus, leges
det, accuset,
corripiat?

Initiò aduersariorum obiectionem proponit, non minus impiam & alienam à religione quam audacem & temerariam. Quid adhuc quiritatur Deus? Nam uoluntati eius quis restitit? (Ita enim sonant Graeca uerba, quod quidā contra omnes aliorum interpretationes probè & rectè obseruauit.) At ista obijciendo ad hoc respicere solent prophani homines, quod Deus passim apud prophetas de Iudaeorum contumacia & ingratitude, imprimis autem de impio salutis contemptu conqueritur. Filios educaui (inquit) & euexi, ipsi autem perfidè defecerunt à me. Agnoscit bos suum possessorem, & asinus praesepe heri sui: at Israel non agnoscit, populus meus non intelligit. Item: Obstupefcite cali, exhorrescite & uehementer exarescite, quoniam duo mala fecit populus meus, me deseruerunt fontem aquarum perennium, & foderunt sibi puteos, puteos (inquam) pertusos, &c. Et rursum apud eundem prophetam:

prophetam: Equidem ciconia in aëre nouit sua statuta tempora: turtur, grus & hirundo obseruant tempus profectionis suae; at populus meus non cognouit iudicium Domini, &c. Quibus imprimis addi poterant loci, in quibus quasi iure cum Iudaeis acturus, eos in iudicium citat, & actiones forenses instituit: quales in Psal. 50. Mich. 6. Isa. 50 & alibi habentur. Et ipsum Christum in euangelio non semel de illis conquestum fuisse legimus. Ex ijs verò impij, ceu malae frugis filij, responsandi occasionem arripiunt, & clamant: Si negotium hoc omne à libera Dei voluntate dependet, & is cuius vult misereatur, quem verò vult indurat, quo igitur iure de nobis quiratur? cur item nobis ob ea quae facimus succenset? cur accusat? aut etiam damnat? Denique quid opus est nos legibus, praeceptis, doctrina, hortationibus, correptionibus & minis obtundi? Quiritandi & succensendi causam habent, qui suam voluntatem contemni & sua decreta violari vident. At quis nostrum hoc facit? Quis eius voluntati sese vnquam opposuit? Annon potius illi morem gerimus, quando ad Pharaonis exemplum indurati verbo eius relictamur, vt suae potentiae in nobis ostendenda occasionem habeat? Et vt id maxime nollemus, irritus tamen foret conatus noster, cum ille omnipotens sit, eiusque nutui omnia obedire oporteat. Agnoscis opinor in his nostri seculi hominum voces, qui iisdem omnino verbis aduersus electionis & praedestinationis doctrinam latrant, & per hanc vniuersa pietatis exercitia vna cum genij hypocrisis, qua nihil insolentius & audacius fingi potest. Nouerunt homines Deum esse, & iniustum atque sanctum esse. Attamen quam primum sese ab illo accusari & iudicij illius praerentibus initium habuit. Nam etsi illos in ipso scelere Deus deprehendisset, & ipsi intra animos suos conuicti essent, tamen neque Adam neque Eua culpam suam ingenue fatentur, sed ille quidem mulierem accusat (imò Mulier (inquit) quam tu dedisti mihi, &c. vt Deum sui sceleris faciat auctorem) hac verò in serpentem peccatum omne reijcit. Non mirum ergo, si idem etiam hodie passim fiat, maxime in hac causa, quae nostri ingenij captum longè superat. At hic praecipua erroris causa est, quod scripturarum imperiti homines Deum tyrannidis insimulant, qui nos praeter nostram voluntatem violenter cogat ad male agendum. Id quod falsissimum est. Ipsi enim ex innata nobis corruptione peccamus, & ex nobis ipsis non nisi malum volumus, neque voluntas cogi potest, quod genitum quoque philosophi intellexerunt. Nam à se ipsis & ab omni ratione alienissimum est, vt quis opus esse: sed sufficit, vt gratiam suam nobis neget Deus: quod ille optimo iure facere potest, cum & nos illa indigni simus, & ipse nemini sit debitor. At quia humana ratio neque nostram indignitatem videre vult, neque Dei liberum in omnes nos imperium libenter agnoscit, ad eiusmodi effugia conuertitur, quibus magis excacata in voces absurdissimas & palam impias erumpit. Neminem ergo piorum sophismata eiusmodi offendant: & quia hi nostrae rationis fructus sunt, discamus etiam suspectam habere, semperque meminerimus, cogitationes Dei (vt ipse Isaias 55 ait) non esse vt nostras cogitationes, & vias illius non essestrarum similes. Quare cum Mose calceos exue, id est carnis rationes atque affectus deponere oportet, si cum Deo in colloquium venire, & eius iudicia cognoscere volumus. Sic plana & expedita nobis erunt, quae prius obscura, intricata & absurdissima videbantur. His praemissis ad Apostoli responsionem accedamus, quae duabus partibus constat.

Prima grauem & vehementem obiurgationem continet, quae aduersarij obiectionem reijcit, & audaciam istam retundit argumento validissimo, quod à communi omnium hominum conditione desumit: Imò verò (inquit) o homo, tu quis es, qui ex aduerso responsas Deo? Quasi diceret: Quae haec est audacia & impudentia, hominem aduersus Deum litem suscipere? An nescis te cinerem & terram, nec mortalem modò, sed insuper peccatorem, iniustum & extremè stultum esse: Deum verò esse summum & aeternum bonum, adhuc ipsam iustitiam, bonitatem atque sapientiam? Quin ergo illi subijceris, & huius in te agnoscis ius atque potestatem? Vbi vides Apostolum propter impiorum calumnias non negare aut mutare quod prius dixerat: imò ne mitigat quidem aut molle, vt hodie nonnulli solent, qui de hoc negotio sic loquendum esse putant, ne quis offendatur. Quasi verò hoc fieri possit apud eos, qui nodum regeniti adhuc carnis ratione & affectibus ducuntur,

Paulus quaestiones has, ceu impias reijcit.

Fatemur equidem diligenter cauere debere, ne quam demus offensionem imperitis & simplicioribus interim verò propter neminem mortaliū à doctrina veritatis discedere, aut in ijs aliquid pro nostro siue aliorum arbitrio mutare debemus, quæ spiritus sanctus in scripturis est locutus. Nam vt Paulus in tota ista tractatione nihil mutat propter obiectiones aduersariorum, sed hos quidem grauiter obiurgat, doctrinam verò eandem repetit & amplius cõfirmat: Ita nobis quoq; agendum erit, ne quod Deus tradidit, hominum vel ineptissimorum vel superstitiosorum iudicio atq; imperio subiiciamus. Constat enim in inquirendis & examinandis Dei iudicijs non aliam nocentiorē pestem esse, quàm si homines suæ conditionis & tenuitatis immemores, nimium sibiipsis indulgeant, & ad suam rationis calculum ea reuocent, quæ absq; singulari spiritus illuminatione cognosci non possunt. Nam qui illud audent, ij passim inueniunt quod captum eorum superat, & proinde offenduntur ijs, ex quibus certum salutis suæ argumenta petere debebant. Imitemur ergo exemplum Abrahami patris credentium, qui pro Sodomis apud Deum intercessurus, humiliter admodum audaciæ & superbiæ culpam deprecatur, dicens: En obsecro, induxi animum, vt loquerer cum Domino meo, qui pulvis sum & cinis. Item Ne quæso iram moueat Domino meo, si vel iam locutus fuero, &c. Terreat item nos Asaphi propheta exemplum, quem non puduit fateri, parum absuisse quin pedes ipsius nutarēt, & vniuersam filiorum Dei generationem damnaret, cum ex huius seculi euentis de gratia Dei & toto fidei negotio vellet iudicare: ideoq; sibi opus fuisse, vt in Dei arcana propius ingrederetur, & causam hanc ex eius verbo rectius cognosceret. Quod si tanto propheta in ijs accidit, de quibus aliqui ex philosophis non male iudicarunt, quanto magis decet nos humiliter & modestè sapere in æternis diuinæ electionis & predestinationis decretis, quæ nullo humani ingenij acumine inuestigari possunt? Rectè igitur sapiens ille monuit. Difficiliora te ne queras, & ne scruteris stultè quæ vires tuas superant. Quæ mandata sunt à Deo, sanctè meditare, nec plurimum operum eius esto curiosus. Non enim opus est oculis tuis arcana peruideas. Plura negotijs tuis ne cura, nec superuacua scruteris multitudine. Nam plura quàm pro humano captu tibi sunt patefacta. Multos enim decipit vana sua opinio, &c. Ecclesiastici 3.

Respondet ad
questiones
argumentis.

1. Deus liberā
habet in omnes
potestatem.

Ceterum ne quis Paulum insolentius agere putaret, & obiecta sibi argumenta conuictijs aut denique prioribus verbis excipere, vt solent qui non habent quod respondeant, mox altera suæ responsionis parte argumentis quoq; agit, ne iustam aliquam offensionis aut scandali causam in rudibus & simplicioribus animis relinquat. Primum verò sic profert, vt simul præmissam increpationem confirmet, & etiam atq; insolentiam illorum responsatorum amplificet. Sic enim ait: Num dicet figmentum fictoris cur me sic fecisti? Annon habet potestatem figulus in lutum, vt ex eadem massa faciat aliud quod vult vas ad decus vel honorem, aliud verò ad dedecus siue ignominiam? Sunt hæc parabolica, & similibus constant, quibus scriptura frequenter vtitur in rebus serijs & magni momenti, vt & melius intelligantur, & animis nostris tenacius inhereant. Quoad verò istorum sensum, argumentum illud subest eiusmodi: Qui omnia pro suo iure & cum legitima potestate agunt, ij nullius vel iniustitiæ vel tyrannidis accusari debent. Atqui Deus cum hominibus optimo iure agit, & in eosdem potestatem habet, non legitimam modò & ordinariam, verum etiam liberam & nullis legibus circumscriptam: Ergo à nemine accusari potest propter ea, quæ de nobis statuit. De Maiori propositione nulla est inter cordatos & verè prudentes controuersia. Nam inter homines hoc vulgò receptum est, qui eos reprehensione dignos iudicant, qui aliquem suo iure vti non patiuntur. Minorem ergo similitudine probat ex sacris literis desumpta, in qua Deus figulo confertur, nos autem lutum. Quod nemini potest absurdum videri, qui primum parentem ex luto factum esse nouit. Vtq; maior sit parabolæ vis, cum interrogatione eam enuntiat: Num dicet figmentum fictoris, Cur me sic fecisti? Quasi diceret: Quis non absurdum & indecens dixerit, si vas aut opus aliquod fictile à figulo suo formationis rationem exigat? Et ne hoc aliqui contumaciores negarent, absurditatē hanc ex eo probat, quòd figulus sui luti potestatem habeat, & pro suo arbitrio ex eadem massa tam honoris quàm dedecoris & ad inhonestos vsus deputata vasa facere possit. Etsi verò parabola hæc pluribus scripture locis habetur, ad id tamen potissimum alludere videtur Paulus, quod Isaias cap. 45. dicit: Vt discipulanti cum factore suo, testa cum testis terra. Quasi diceret: Absurdū fuerit, si vas luteum suo factori licet moueat, qui tamen etiam ipse ex terra & luto originem ducit: & vos istud vobis contra Deum licet putatis.

Locum Isa. 45.

putatis, cum quo nulla vobis est naturæ cōmunio? Et addit: Num enim dicit lutum figulo suo, Quid facis? & operi tuo non sunt manus? Id est, nulla apparent in tuo opere manus industria & ingeniosa indicia. Quo loco cum doctrinam generalem propheta proponat, qua eorum querimonijs respondet, qui opera Dei qualiacunque accusant & eorum rationem ab illo exigunt, rectè Paulus eandem huic causæ applicat, quæ omnis carnis rationes longè vincit. Simile verò istud huc imprimis facere patebit, si singulas eius partes aliquantò diligentius excutiamus. Vbi primum occurrit, quòd inter lutum & nos discrimen quasi nullum est, eò quòd nos quoq; ex luto creauit Deus, & in illud sumus olim redituri, sicuti Adamo olim dictum fuit: Terra es, & in terram reuerteris. Vtq; omne lutum, quantum quoad speciem externam differre videatur, tamen lutum est: Ita etsi inter homines alij alijs præstare videantur quoad externum splendorem, omnes tamen ex eodem semine creati, & nihil nisi homines sunt, quorum origo terrena, conditio autem mortalis atq; caduca est. Deinde ut figulus potestatem habet in lutum suum, ut ex eo vasa omnis generis pro suo arbitrio fingat: Ita multò magis Deus, qui non nos modo, sed ipsum quoq; lutum & terram creauit, ex qua primum desumpti sumus: & quicquid manum suam admoisset, nos nulli omnino futuri eramus. Ex quo tertium sequitur, quòd si figulus nulla reprehensione dignus est, si ex eadem luti congerie vasa diuersa faciat: Ita neq; Deus accusari debet, si ex tota humani generis massa alios quidem eligat, ut gloriæ & gratiæ suæ vasa sint, alios verò prætereat & reijciat, ut illis ad declarandam iram suam cum illorum ignominia & interitum præstetur. Nisi enim hoc demus, iam plus iuris & potestatis in suum lutum figulus habebit, quam Deus omnium conditor: & totum illud argumentum corruet, quo Isaias & Paulus vsi sunt, ut carnis aduersus Deum murmurantis querelas retundant. Cur verò non reprehenditur figulus? Quia ut luti sui dominus est, ita eidem de sua dignitate nihil detrahit, etiam si ex eo vas ignominiosissimum calcatur. Qualecunq; ergo vas ex illo fiat, aliquid honoris illi accedit, quòd saltem alicui vsui destinatur, cum nisi formam aliam acciperet, prorsus inutile esset. Eadem planè inter nos quoq; & Deum est ratio. Quia enim natura peccatores & exitio digni sumus, nihil nobis adimit Deus, si nos rebus per se malis cuncto iudicio destinat, & interitum nostrum maturat atq; luculentiorè facit. Quin potius saltem modo iudicij ipsius exequendis inferre possint. Si ergo reprehensione digni sunt, qui cum nulla iniuria à quoquam affecti sint, querelas & clamores cient: quanto grauius accusari merentur, qui aduersus Deum murmurant, qui ipsis iam ante perditis ad gloriam suam illustrandam vii diuinam esse, non tyrannicam, quæ in superba & crudeli potentia ostentatione consistat: & eandem illius sapientia semper ad aliquem bonum finem dirigi. Quòd si nos causæ iudiciorum eius interdum latent, cogitemus Deum lucem habitare inaccessam, & sapientiam illius abyssum esse, cuius profunditas per nos inuestigari non possit, & proinde huius doctrinæ memores in eius voluntate acquiescamus.

Est verò extra hanc quoq; causam varius & multiplex huius parabolæ vsus. Primò Dei bonitatem commendat, qui nos ex terra sumptos in eam dignitatem euexit, ut ipsius vasa censeamur. Et quia idem nostrā originem non ignorat, ex eo consolationem petere debemus, quòd qui fidelis est, minime passurus sit, ut supra vires tentemur. Sic isto argumento olim David vsus est in Psal. 103. dicens: Vt pater miseretur liberorum, ita Dominus miseretur timentium ipsum. Ipse enim nouit conditionem nostrā, recordans quòd simus puluis. Et apud Isaiā Cap. 64. fideles similiter clamant: Nunc scaris Domine vltra modum, neq; velis perpetuò iniquitatis meminisse, &c. Similiter in huius quoq; seculi aduersis consideratio ista nos solatur, ne in morbis, egestate, exilio, persecutionibus, aut similibus miserijs facile desperemus. Quia enim lutum sumus in manu Dei, facile illi fuerit conditionem nostram ex deploratissimo statu in melius commutare. Et hunc istius parabolæ vsus ipse Deus monstrat, quando rebus Iudeorum afflictissimis Ieremiam in domum figuli descendere iubet, ubi cum ille videret vas, quod tum formabat figulus, confringi, ipsum verò ex ea massa mox aliud conficere, Dominus hoc ad præsentem rerum statum applicans, ait: Annon instar figuli

Parabola de luto
to narius vsus.

huius potero vobis facere o domus Israel? Ecce vos estis in manu mea perinde atque lutum in manu figuli, &c. Præterea in officio quoque nos continet diligens huius parabolæ consideratio, ne per meliorem illicitam ad altiore conditionem contendamus, sed nostra sorte contenti, Spartam ornare satagamus, in quam nos constituit Deus, cui omne in nos ius est atque imperium. Sed pergamus ad reliqua.

2 A fine electionis & reprobationis.

Nam alterum adhuc argumentum subijcit à fine, quem Deus tam in reprobatione impiorum quam in suorum electione propositum habet. Hoc cum quadam Reticentiæ specie ad hunc modum proponit: Quid si verò Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, pertulit multa iniqua & iniquitate vasa iræ apparatus ad interitum; & ut notas faceret diuitias gloriæ suæ erga vasa misericordiæ, quæ præparauit ad gloriam? Quæ verba ut melius intelligantur, argumentum ita format: Quæcunque ad illustrandam Dei gloriam & nominis eius cognitionem faciunt, ea nullo modo reprehendi aut accusari merentur: Atqui tam reprobatio quam electio Dei nomen atque cognitionem perillustriorem reddit: Ergo nemo illum propter illa debet accusare. Ad Minoris confirmationem pertinet, quod in reprobatione impiorum Dei iram & iustam scelerum ultionem, eiusdem item potentiam in illis vltiscendis, adhuc longanimitatem quoque in illis diu tolerandis elucere dicit, vna cum diuinitatis, id est, inexhausto thesauro misericordiæ suæ, qua erga electos vtitur, quos ex singulari gratia ad gloriam præparauit. In his autem duo nobis diligentius consideranda veniunt.

Homines vasa Dei sunt.

Primum, quod homines vasa dicit, nimirum vsitata Hebræorum phrasi, qui instrumenta omnis generis hoc nomine appellare consueuerunt. Inuit ergo nos esse instrumenta in manu Dei, qui & præparet nos, & nobis pro sua voluntate vtitur. Pertinet hoc ad electos & reprobos. Nam ut in magna domo (sicut in posteriori ad Timotheum, cap. 2 Apostolus scribit) non tantum sunt vasa aurea & argentea, sed etiam lignea ac testacea, & alia quidem ad decus, alia verò ad dedecus: Ita Deus quoque, dum vasa habet hominum genera, quibus in huius mundi administratione & ecclesiæ suæ conseruatione diuisis etiam modis vtitur, pro ut hoc & ad nominis sui gloriam, & ad suorum salutem facere videtur. Et electi quidem vasa misericordiæ & ad gloriam præparata esse dicuntur, eò quod illos peculiari gratia Deus ex corrupta humani generis massa exemit, ut & suam gloriā per illos illustret, & eisdem gloriæ celestis consortes reddat. Tales olim patriarchæ fuerunt, Moyses item, propheta, apostoli & inter hos Paulus imprimis, quem ipse Deus vas electionis, id est, organum electissimum nominat omnes item, quotquot fide in Christum sanctificati Deum verè colunt. Contra autem impij aut reprobis vasa iræ dicuntur, præparata ad interitum; quia in illis iram suam Deus declarat, & postquam illi vsus est, iustam de eis quoque, pœnam sumit, & merito illos exitio destinat. Talem Pharaonem suum nuper audiuiimus, & talem Sennacheribum Deus ipse dicit, quando eum virgam furoris sui vocat & tales etiam hodie censi debent, qui deuotis ad omnem impietatem animis in finem vsque Deo reluctari pergunt. Et debet discrimen hoc obseruari, ut in genere quidem non dubitemus, Deum & electos suos habere, & simul reprobos etiam esse, quos (ut de Esau dictum fuit) iusto odio prosequi fuerit, priusquam nascerentur. Quando autem de singulis hominibus queritur, an qui ex electorum aut reproborum numero sint, tunc non temere pronuntiandum est, quando qualis quisque in finem vsque futurus sit, nos ignoramus, & sæpe reprobos mores imitentur ad tempus, qui postea conuersi ad electos pertinere non obscuris indicijs probant; cuius rei exemplum in ipso Paulo luculentum habemus. Prodest autem in generali illa electionis & reprobationis consideratione crebrius versari. Nam humiles & modestos reddit in Dei conspectu, ne quid nobis ipsis tribuamus in ijs, quæ ad æternam salutem spectant. Deinde excimiam Dei bonitatem commendat, & illius amorem verum in nobis exercitat, quo nunquam ardebunt, qui se ex gratia electos esse nesciunt, & simul electionis illius gratuita beneficia ignorant. Adhuc nulla certior est salutis fiducia, quam quæ ex gratuita Dei electione petitur. Nam quicumque vel ad seipsos vel ad alia præsidia respiciunt, ij non possunt non dubij & incerti pendere. At si salutem nostram ab æterno diuinæ electionis decreto pendere, & Christo niti cogitemus, mox omnis dubitatio ex animis nostris profligabitur. Postremo in omnibus quoque alijs afflictionibus ista nos consolantur, & aduersus impiorum fidei hostium conatus & quorumcunque aliorum insidias & machinationes nos confirmant. Hinc enim docemur, impios quoque Dei vasa & instrumenta esse, qui illis nostro bono vtitur, sed eosdem tandem ceu virgas inutiles in ignem conijcit, ut scilicet malitiæ pœnas luant.

Alterum

Alterum verò hic quoque obseruabimus, quòd Deus sua in nos potestate non tyrannico more abutitur, sed ita agit, vt tam in reprobis quàm in electis se nobis cognoscendū praebeat, nosq; ad sui timorem & verā fidem excitet. Nam vt paulò ante diximus, in reprobis iram suam declarat, quam aduersus peccata grauissimam esse oportet, quando qui natura benignus & humani generis amantiſſimus est, opera à suo ingenio quasi aliena (vt Isaias loquitur) facit, dum aliquos excæcat, indurat, tradit in sensum reprobum, & tandem æterno exitio destinat. Sed & potentiam suam manifestissimè exerit, quando illos quantumuis ferocientes & humano iudicio inuictos tandem punit, & singularia in illos edit exempla, quibus sui timorem nobis commendet. Nec minus suæ etiam longanimitatis præclara argumenta dat, quibus pij sese in tentationibus consolentur. Qui enim immaniſſimos tyrannos & apertos sui nominis hostes tam patienter fert, & iisdem diu ignoscit, durus & inexorabilis esse non potest ijs, qui ad ipsum conuersi peccata sua agnoscunt, pœnitentiā veram meditantur, & eorum remissionem in filij sui merito sperant. Poterant hæc omnia innumeris reprobòrum exemplis illustrari, quæ in Caino, Sodomis, Chanaanis, Pharaone, Senacheribo, Herode et similibus extant. Sed quia illa omnibus nota sunt, & similia passim occurrunt, ab illorum commemoratione, breuitatis studio est abstinens. Quoad verò electos, hos quoque non cæco fauore prosequitur, sed in illis suæ gloriæ (id est bonitatis & gratiæ suæ, quæ illum gloriosissimum, & omnibus venerabilem reddit, iuxta illud Psal. 130, Apud te clementia est, propterea timeris) diuitias & inexhaustos fontes declarat. Hi enim ex collatione manifestius cognoscuntur, quando illum tam propitium in nos esse videmus, quorū natura non minus corrupta & scelerata est, quàm reprobòrum, in quos tam horrenda iræ suæ iusta documenta edit. Quoties ergo aliquos cæco & furioso impetu in proprium exitium ruere cernimus, si tunc animis nostris occurrat, quantum nos Deo debeamus, qui nos æquè corruptos à communi illa perditione exemit, verbo & spiritu suo regit, ne simili furore & impietate abripiamur. Possent ista latissime diduci, sed cum plus æquo excreuerit oratio, sufficiat Pauli statum obseruauisse, qui docere vult, Deum nihil iniustum aut iniquum facere, siue aliquos ex gratia peculiari ad salutem eligat, siue alios in exitio relictos ad interitum destinat. Itaq; omiſſis querelis omnibus, illius potius bonitatem prædicemus, qua nos in Christo Iesu complexus est, studeamus autem vocationem & electionem nostram certam facere, & Christum ita amplecti, vt & in hoc seculo vitam nouam viuamus, & cum eodem in celis promissa hereditate fruamur. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

Deus potestate sua non utitur tyrannicè.

H O M I L I A LIII.

Quos etiam uocauit, nimirum nos, non solùm ex Iudæis, uerum etiam ex Gentibus. Vt etiam in Osee dicit: Vocabo populum meum, qui meus non erat, & eam quæ dilecta non erat, dilectam. Et erit, in loco ubi dictum fuerat eis, Non populus meus uos, illic uocabuntur filij Dei uiuentis. Isaias aut eclamat super Israel: Etiam si fuerit numerus filiorum Israel ut arena maris, reliquiæ seruabuntur. Rem enim conficiet & concidet in iustitia: quoniam rem concisam peraget Dominus in terra. Et sicut prius dixit Isaias: Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, facti essemus ut Sodoma, & Gomorrhæ similes facti fuissetemus.

Diuis Paulus toto hoc Capite docet, qui nam in populo Dei censeantur, ad quos salus Iesu Christi merito quaſita pertineat. A Iudæis autem exorsus, qui hunc titulum sibi solis vendicant, ostendit negotium hoc omne in libera & gratuita electione Dei fundatum esse, & proinde ex nulla generis prærogatiua aut alicuius humanæ dignitatis vel iustitiæ merito pendere. Quo loco per digressionem de electione & prædestinatione Dei ea dixit, quæ pijs ad coërcendam carnis audaciam atque curiositatem possunt sufficere. Nunc ergo ad alteram huius Capitis partem transit, qua ostendit, Dei electionem non intra Iudaici populi fines concludi, verum etiam ad Gentes

Argumentum secundæ partis huius Cap.

extendi, & ea occasione apertius de Gentium vocatione & Iudaeorum repudio seu reiectione differit. Nemini autem hodie doctrina ista superuacanea videri debet, quasi sublata in vniuersum Iudaeorum republica & extinctis simul Gentium superstitionibus, nullus porro illius apud nos esset. Continet enim veras causas atque fontes salutis humanae, & monet, ne quis nostrum quoque in carne gloriatur, sed solius Dei gratia confidat, qui nos nullis intercedentibus meritis nostris in filio suo elegit, & eiusdem merito redemit. Deinde asseritur hic nostra salutis certitudo, quod factum est cum primis opus erat. Quia enim ex gentibus oriundi sumus, quas à republica populi Dei & promissionibus salutis olim alienas & exclusas fuisse constat, nunquam certo sperare poterimus, ut Christianum & eius meritum ad nos pertinere, nisi sciamus hoc aeternum Dei decretum fuisse, ut Gentiles quoque ad salutis & ecclesiae consortium vocarentur. Illud ergo in presenti Paulus communissimo ordine docet. Primum enim electionem Dei ad Gentes usque extendit, ut Iudaeorum arrogantiam retundat, qui se solos in electorum numero censi debere contendebant. Deinde hoc quasi fundamento iacto, grauius quiddam de Iudaeis pronuntiat: quod nimirum ipsi reiecti & repudiati, pauciores habituri sint ecclesiae ciues, innumeris interea ex Gentibus ad illam confluentibus.

Electio Dei ad gentes quoque extenditur.

Quoad primam partem, connectit locum hunc cum precedentibus, & quia dixerat, Deum diuitias gloriae, id est, bonitatis suae & aeternae salutis, declarare in vasis misericordiae, electis nimirum, quos aeterno suo decreto ad nominis sui gloriam & salutis aeternae hereditatem destinari, illis nunc subiungit: Quos etiam vocauit, nimirum nos (ita verò in communi omnium electorum persona loquitur) non solum ex Iudaeis, verum etiam ex gentibus. Propositione ergo huius loci ista verba continentur, quae est, Electos non modò inter Iudaeos haberi, verum etiam inter gentes & Deum non habere aliud quod discrimen nationis, quò minus ecclesiam suam ex Iudaeis & gentibus colligat. Id verò probat per Vocationem, non quidem externam quae aures solum verborum sono ferit, sed efficacem illam & internam, in qua spiritus sancti operatio cum verbi praedicatione coniuncta est, & quae homines vera Christi cognitione illuminat, & verè credentes reddit. Inest ergo verbis istis argumentum huiusmodi: Quoscumque Deus aeterno suo decreto elegit & praedestinauit, eos etiam suo tempore vocat & efficaciter trahit. Atqui constat, non solum Iudaeos, sed gentes etiam vocari per euangelij praedicationem, idque ex peculiari Christi mandato, qui Apostolis dixit: Vos eritis mihi testes & in Ierosalem, & in tota Iudaea, Samaria, & usque ad extremos fines terra. Item: Ite in orbem vniuersum, & praedicate euangelium omni creatura. Ergo electio non ad solos Iudaeos restringi debet, quasi gentes à promissionibus & regno Dei exclusae sint. Vel si breuius libet, argumentum ita sumam: Vasa misericordiae vel electi sunt, quoscumque Deus efficaciter vocat: Vocat autem etiam gentes: Ergo electio Dei ad illas quoque extenditur. Debet autem ex his generalis doctrina peti, gratiam Dei & salutem, quae ex illa dependet, non vni solum populo, aut vni modò boni num ordini esse alligatam. Vt enim Deus non Iudaeorum tantum Deus est, sed & gentium: Ita Christianum quoque communem omnibus electis suis seruatorem destinauit: in quo (ut alibi Paulus ait) non est Iudaeus aut Graecus, non Scythia aut Barbarus, non mas aut femina, non seruus aut liber. Potesse hoc innumeris argumentis probari, si quis fortè dubitet. Huc enim pertinet, quòd illi primis parentibus promissit, nimirum ut constaret eius meritum ad totam posteritatem extendi debere, & nemo se propter genus aut sexum, aut quancunque aliam causam exclusum esse arbitraretur. Deinde etsi in Abrahamo, vel Isaaco potius, peculiari ille populus designatus postea fuerit, ex quo Christus carnem assumere debebat, tamen omnibus prope seculis extra illum populum aliquos habuit Deus, qui & fide vera instructi & illius cultores veri fuerunt: quales fuisse scimus Melchizedechum, Iobum, Iethronem, Hiramum (qui in templi aedificatione Solomon non vulgarem operam contulit) & plures alios, quorum historiae sacrae meminerunt. Quid, quòd gentibus semper suus ad ecclesiam aditus patuit, si qui relictis superstitionibus verum Deum colere volebant? Sed & Christus ipse, cum in terris ageret, nullum ordinem hominum vnquam aspernatus est, sed in discipulorum albo habuit piscatores, publicanos, pharisaeos, Senatores, mulieres aulicas, meretrices denique, quae relicto turpi questu poenitentiam non fucatam agebant. Et idem gentium vocationis disertè meminit, quando ait se alias etiam habere,

habere, quæ non sint ex ouili Iudaico, quas etiam vocari oporteat. Viderunt hoc apostoli, ex quibus Petrus, cum huius gratiæ exemplum in Cornelio Centurione conspiceret, dicebat: In veritate deprehendo, quod Deus non accipiat personam, sed in quavis gente quisquis timet ipsum & operatur iustitiam, is acceptus est ei. Et Paulus cum pro principibus & magistratibus (qui tunc temporis omnes à Christiana religione alieni erant) preces facere iussisset, hanc sui præcepti rationem affert: Nam hoc bonum est & acceptum coram servatore nostro Deo, qui omnes, id est, quosvis aut cuiuscunque loci & ordinis homines vult servari, & in veritatis cognitionem pervenire. 1. Tim. 2. Nemo igitur desperet propter genus, sexum, conditionem, aut quæcunque alia in externam hominis personam cadunt. Novit enim Dominus qui sunt sui, & eosdem ubique invenit, etiamsi interdum ab illo neglecti videantur.

Imprimis autem hic observari debet, quod Gentium electionem ex vocatione probat. Est autem Electio probata hoc illius effectum, secundum illud: Quos prædestinavit, eos etiam vocavit. Docet igitur suo exemplo Apostolus, de electione quorumcunque nihil statui aut temere pronuntiari debere, cuius non certum exet in effectis illius argumentum. Etenim nocentissimus illorum error est, qui cum salutem hominum à libera & gratuita Dei electione pendere audiunt, mox audaci nimium & plus quam Icaro volatu ad summas illas & primas causas subuolare contendunt, atque Dei arcana scrutantur, ut sciant, num vel ipsi vel alij, de quibus agitur, sint ex electorum numero. Atqui non ita docent nos sacra litera, quin prohibent potius, ne tam incòsulta temeritate in Dei arcana irruere conemur. Nos ergo in secundis causis, quoad quæstiones illas, subsistere, & electionis atque prædestinationis effecta observare debemus, quæ à nobis cognosci, & tam in nobis ipsis quàm in alijs non omnino obscurè deprehendi possunt. Hic autem primo loco sese offert Vocatio, quæ per euangelium fit, & spiritus testimonium coniunctum habet, quo de ijs quæ audimus, intra animos quoque nostros certiores efficiuntur. Ex illa mox fides nascitur, cuius fructus est iustificatio & sanctificatio, obedientia item & reliqui effectus, quos idem ille spiritus in nobis operatur, quiq; in tota vitæ nostræ consuetudine atq; moribus sese exerunt. Itaque ex euangelij prædicatione & spiritus testimonio, qui illam in corde tuo cõfirmat, Dei bonitatem agnosce, & fidem observa, quæ certissimum electionis signum est. Quam ubi in te deprehenderis, eam studijs illi proprijs testare: & non dubita te ex electorum numero esse, quando te fide non fucata Christo insitum esse sentis. Neque etiam te fidei infirmitas aut imperfectio terreat. Nam quantulacunque illa est, ad Christum apprehendendum sufficit, in quo tandem in virum perfectum adulescimus. Ita in alijs quoque eandem rationem sequere, neque de aliquo temere pronuntia, nisi eum in superabili cõsumacia in finem usque Deo reluctari, & non alia quàm reproba mentis indicia de se præbere videas.

Sed ut ad Paulum redeamus, odiosum planè erat Iudæis, quod gentes sibi æquari audirent, & Locis Hos. 1 et 2. scimus apostolos quoq; hoc mysterium initio ignoravisse, adeo ut Petrus peculiari revelatione institui oportuerit, ne à gentium congressu abhorreret. Ideo Paulus, ne quid novum aut insolens ex suo cerebro fingere videatur, oraculum Dei ex Hosea affert, quod Cap. 2 & primo habetur. Quod ut rectius intelligamus, argumentum, quod propheta tractat, novisse oportet. Exprobrare voluit Deus Israelitis suam ingratitude & idololatriam, qua ita sese polluerant, ut qui Dei peculium esse debebant, prostibulum potius omnis nequitie & impietatis dici mererentur. Iubetur ergo in Visione propheta (qui Dei personam in ista actione sustinebat) ducere scortum publicum, & ex illo filios fornicationis, id est, spurios & illegitimos gignere: quorum nominibus partim scelera totius populi, partim pænæ denotantur, quas Deus de illis sumere decreverit. Primus ergo filius Iezrael, id est, semen Dei dicitur, quo nomine falsam generis Abrahamici aut Israelitici gloriationem exprobrat, & ostendit foeterrimam rei gerendæ occasionem præbuisse. Deinde filia nascitur, quam Lo ruchama, id est, misericordia aut commiseratione indignam nominare iubetur. Ita verò innuit Deus, quod posthac ipsi suam gratiam negare, & illos absque commiseratione punire velit. Sequitur hanc filius Lo Ami, id est, non populus meus: quo significabatur abdicandos fore, ne amplius Dei populus constentur. Et hæc quidem prima Visionis illius siue oraculi pars est. Quia verò adhuc reliqui erant pii aliquot, propter illos altera parte consolationem profert, qua pollicetur fore, ut in gratiam recipiantur, & Deus inter illos Messie regnum instauret, ad quod infiniti alij ex gentibus

colligantur. In ista autem promissione rursus ad nomina illa alludens, ait: Vocabo Lo Ami, id est, eum qui non erat meus populus, populum meum: Et Lo Ruchama, id est, non dilectam, vel nulla comiseratione dignam, vocabo dilectam meam. Et erit, in loco, ubi dicebatur eis, Non populus meus, vel illic vocabuntur Filij Dei viuentis. Ista hoc loco Paulus de Gentium vocatione exponit, idque non preter rationem. Nam etsi in priori parte de solis Israelitis loquatur, qui propter idololatriam & alia scelera abdicandi sint, promissionem tamen restitutionis ita subiungit, ut satis constet eum de illa restitutione loqui, quae per Christum fieri debuit. Nam inter alia haec quoque dicit: Et erit numerus filiorum Israel instar arenae maris, quam metiri aut numerare nemo potest. Item: Congregabuntur filij Iuda & filij Israel simul, ponentque sibi caput unum, &c. Constat autem, prophetas de regno Christi sic vaticinari, ut Gentium vocationem ferè cum Iudaorum restitutione coniungant, quamvis illam non semper discretis verbis exprimant. Nam quod de innumerabili illa Iudaorum multitudine dicitur, nusquam post reditum ex Babylone impletum est, sed in Christo suum complementum habuit, qui innumeros ex gentibus vocauit, qui per fidem veri & germani filij Abrahami & veri Israelitae facti sunt. Voluit praeterea Paulus consultò ijs testimonijs hic vti (sicut in sequentibus etiam parebit) quae Iudaos nimium superbientes suae originis & conditionis veteris admonerent. Et sanè iste locus non obscuram reprehensionem continet, si circumstantias omnes probè consideres. Nam perinde est, ac si dixisset: Quid opus est Gentes ideo à Christo & ecclesia alienas putare, quòd aliquando non fuerunt populus Dei? Annon idem de vestris maioribus tradunt prophetae, qui Deum illis populum suum titulum eripuisse testantur? Cum verò nihilominus cum illo in gratiam redieritis per Christum, qui prohibebit, quò minus eadem liberalitate & elementia Deus erga gentes utatur, quae olim ab ipso alienae fuerunt? Etenim quod istis impedimento esse videtur, hoc vos cum illis commune habetis. Quia ergo facitis, quod idem propheta Hoseas iubet: Dicite fratribus vestris, id est, ijs qui ex gentibus per fidem filij Abraham & vestri fratres facti sunt, Ami, id est, Populus meus: & sororibus vestris, Ruchama, id est, misericordiam consecuta. Id est, agnosce pro vestri populi ciuibz & pro gratia haeredibus omnes eos, quos eadem fides vobis coniungit, & memineritis regni Christi gloriam in eo consistere, quòd sublato nationum discrimine, ecclesia eius ex Iudaïs & gentibus colligitur, & Dei misericordia in totum orbem redundat. Hic mihi huius loci sensus proprius & simplicissimus ratio videtur, quam Paulus in huius vaticinij allegatione respexerit. Quòd si queras, quare ratio non dilecti & Non populus dicantur, qui tamen ex electorum numero fuerunt? facilis est responsio, Scripturam non semper ad ipsam usque electionem penetrare, quando de hominibus loquitur, sed interdum ex presenti conditione de illis iudicium facere: quando hoc nostrae institutioni aut consolationi seruit. Itaque Non dilecti & Non populus dicti fuerunt, in quibus tunc nulla electionis indicia apparebant: quamvis eosdem Deus, quoad decretum suum aeternum, pro dilectis & pro populo suo agnosceret. Sic è contra filij Dei & oues Christi dicuntur apud Ioannem Cap. 10. & 11. qui tunc temporis in infinitas superstitiones dispersi, nihil minus esse videbantur. Interim admonet nos huius loci consideratio, salutem omnem nobis ex mera Dei gratia, nullo nostro merito, obtingere. Nam si nos spectes, non alijs titulis nos commendari videbis, quam quòd dicimur, Non populus Dei, Non dilecti, Filij irae, Serui inutiles, &c. Quòd ergo in Dei populo censemur, quòd filij dilecti & serui boni atque fideles iam dicimur atque sumus, hoc ex gratia singulari nobis obtingit, oportet. Est itaque ingens & incomparabile beneficium illud Christi, qui nos in eam dignitatem eleuauit: quam nos eo constantius tueri decet, ne in illum ingrati, & ideo quouis supplicio digni deprehendamus.

Propheta praedixerunt pauciores ex Iudaïs saluos fore.

Accedamus nunc ad alteram huius loci partem, qua Gentes non modò vocandas esse docet, sed ex illis multò plures quam ex Iudaïs credituros testatur, cum ex his maior pars reiicienda sit. Et ea occasione de Iudaorum repudio differere incipit. At quia hoc Iudaïs prorsus intolerabile videbatur, & Paulum hoc potissimum nomine, seu publicum suae gentis hostem, oderant, illud omnino non suis, sed prophetae Isaiae verbis enuntiat, ex quo testimonia duo adducit, quibus Iudaorum cristas admodum grauiter deprimat. Sic enim ait: Isaias autem clamat super Israel: Etiam si fuerit numerus filiorum Israel ut arenae maris, reliquiae seruabuntur, &c. Clamandi verbo partim attentior reddere vult, ne ista quasi nihil ad se pertinentia surdis auribus praetereant: partim vaticinij perspicuitatem

& similia multitudo, quorum alij nomen Christi vix audiuerunt, alij verò eundem hostiliter persequuntur. Atqui Deum, qui (vt iam saepe diximus) nemini debitor est, neq. multitudine hominum, neque humanae dignitatis splendore moueri, in Iudaeorum exemplo ita apparet, vt ampliori demonstratione non sit opus. Ergo, si ex electo illo peculio Dei maior pars periit, quid mirum, si idem illis contemnat, qui superstitionibus absurdissimis & manifesta idololatria Dei oculos quotidie offendunt? Neque est quòd illorum multitudo quenuquam moueat, quando Christum dixisse scimus: Multi sunt vocati, pauci electi.

Modus & ratio salutis.

Præterea modum & rationem salutis Isaias in hisce oraculis non obscure exprimit. Nam primò quod Paulus Græcorum interpretationi insistentis dixit, Reliquiæ seruabuntur: id in Hebræo Reuertendi verbo exprimitur. Est hoc principium salutis, vt qui à Deo alieni nati sunt, & à vitiis illius post sua desideria recesserunt, ad illum redeant. Quia verò Christus est via, & sine illo ad patriam nemo venire potest, hunc fide vera & constanti amplectamur oportet. Deinde quia Sodomorum meminit, videamus quomodo ex illis Loth seruatus sit. Vbi ante omnia occurrit Dei gratia peculiaris, qui illum seruatum voluit, cum perdi dignus esset, quemadmodum vniuersa eius historia docet, quæ illum non vulgaribus vitijs laborauisse testatur: Ita omnium hominum salus ex mera Dei gratia promanat, sicuti iam non semel est demonstratum. Deinde non in Sodomis seruatus est, sed inde eductus, & quidem præter animi voluntatem: Ita nō in Iudaismo, neq. in gentilismo, aut in turpi scelerum seruitio suos seruat Deus, sed inde educit per euangelium suum & efficacem spiritus operationem. Quod aduersus eos observari debet, qui vnumquemq. in sua religione seruari posse contendunt, ne propter fidem cum aliquo litigare cogantur. Atqui in vno Christo salutem contineri omnis scriptura docet, & hic suos è mundo selegit & sibi consecrauit, ne cum mundo infelici & periret scio pereant. At quia de his saepe diximus, nunc huius loci usum teneamus, & agnoscamus beneficium Dei, qui gentes prophanas & exitio dignas vocare & adoptare dignatus est. Terreat autem nō Iudaicæ gentis exemplum, vt procul abiecta omni rerum externarum fiducia, salutis spem in vno Iesu Christo collocemus, qui suos nouit, & neminem illorum perire sinet. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

H O M I L I A LIIII.

Quid igitur dicemus? Quòd Gentes quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderint iustitiam: iustitiam autem eam quæ est ex fide: Israel uerò, qui sectabatur Legem iustitiæ, ad Legem iustitiæ non peruenit. Quare? Quia non ex fide, sed uelut ex operibus Legis. Offenderunt enim ad lapidem offendiculi. Quemadmodū scriptum est: Ecce, pono in Sion lapidem offendiculi, & petram offensionis: & omnis qui credit in eum, non pudefiet.

DOcuit hucusq. Paulus, humani generis salutem ex sola Dei gratia pendere, qui suos ante mundum di huius constitutionem æterno decreto elegerit, è contra alios iudicio nobis quidem ignoro, iustitiam tamen, præterierit, vt suam in illis iustitiam & potentiam declararet, simulq. manifestiorem faceret bonitatem & misericordiam, qua erga electos suos utitur. Deinde ex prophetarum oraculis demonstrauit, electionis diuinæ beneficium ad gentes vsq. extendi: qua occasione de harum vocatione simul & Iudaeorum repudio seu reiectione disserere cœpit. Quia verò ista omnia in Dei prædestinatione causas habent arcanas, quæ nostri ingenij acumen longè superant, nunc vt Iudaeorum murmurantium ora obturet, ad eas causas descendit quæ in nobis sunt, & quæ non obscuris indicijis possunt deprehendi. Ostendit enim, quomodo Gentes salutis in Christo participes factæ sint: fide nimirum, qua Christum apprehenderunt: quomodo item Iudæi ab eadem salute exciderint: nimirum per incredulitatem, qua Christum respuerunt: Ita verò amplius confirmat quod prius non semel dixerat, Promissiones Dei perpetuò ratas esse, salutem item nobis ex gratia obtingere, suo autem vitio perire omnes quotquot pereunt. Vt enim fides Dei donum gratuitum est, ita incredulitas nobis

nobis ex innata & hereditaria vitiositate inharens Deum omni nostræ perditionis culpa abunde liberat. Discemus autem nos hoc loco, quibus medijs salus vel apprehendatur, vel amittatur, & quid eos facere conveniat, qui serio & vero illius studio tenentur. Est igitur loci istius doctrina utilisissima, quam ut facilius & clarius omnes cognoscant, Gentes & Iudæos inter se confert, & de singulis ea dicit, quæ ad huius causæ cognitionem faciunt.

Ceterum primo loco de Gentibus dicturus, quæstionem præmittit, qua causæ huius tractationem cum adversarijs quasi communicans ait: Quid igitur dicemus? Ita verò interrogat, ne suam sententiam temere & præcipitantius proferre videatur, utq; ostendat ex præmissis Isaia vaticinijs hoc colligi quod sequeretur, & quod Iudæis non absurdum modo, sed prorsus intolerabile videri poterat. Sensus enim est: Cum ita futurum prophetæ olim prædixerint, ut & gentes vocentur ad ecclesiæ & salutis societatem, & eadem Iudæos numero aut multitudine credentium longè vincant, eò quod plerisque illorum in sua contumacia pereuntibus, vix pauculi quidam credituri sint, quid obsecro ad ista dicemus? quibus causis aut medijs negotium hoc omne confici putabimus? Et mox ipse sibi respondens, Hoc (inquit) omnino dicendum erit, quod ex præmissis infallibili consequentia colligitur, quodq; res ipsa probat, Quod nimirum gentes, quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderint iustitiam, &c. Dicit autem Gentes non sectatas fuisse iustitiam, id est, non habuisse veræ iustitiæ studium, neq; de illa assequenda sollicitas fuisse. Quia enim (ut alibi loquitur) non modò exclusæ erant à repub. Israelis, in qua veterum promissionum & legis doctrina audiebatur, verum etiam sine veri Dei cognitione sub potestate tenebrarum degebant, falsæ sapientiæ figmentis & ambiguis Deorum suorum, vel demonum potius, & oculis decipiebantur, nullum in illis potuit esse veræ iustitiæ studium: sed ut in primo cap. & horrenda scelera secuta sunt, in quibus absq; omni pudore & ratione volutabantur. Si qui autem inter eos reliquis meliores visi sunt, quales fuerunt Aristides, Socrates, Cato & horum similes, hi virtutibus quidem nonnullis præclari & illustres fuerunt, non autem studuerunt ei iustitiæ, quæ sola ad Deum tribunal consistere potest, & nos illi gratos atq; acceptos reddit. Imò eam, cum per evangelium prædicaretur, hostiliter persecuti sunt, ut iustitiæ publicæ inimicam & causam turbatam atq; dissensionem. Isti tamen (inquit Apostolus) illam tandem apprehenderunt & incredibili studio amplexi sunt. Quod quia absurdum videbatur, definit apertè de qua iustitia loquatur: ea nimirum quæ est ex fide, id est, quæ nobis ex fide in Christum obtingit, qui nobis (ut in priori ad Cor. cap. 1. scribitur) à Deo patre factus est iustitia, satisfactio, sanctificatio & redemptio. Quod autem hic dicit Paulus, hoc exemplis infinitis probari poterat, quæ in Actis apostolorum narrantur. Illic enim videmus ubiq; locorum quam plurimos ex gentibus evangelio credidisse, Iudæis interea in sua cecitate & contumacia permanentibus, imò hoc vnum agentibus, ne Christus inter gentes prædicaretur.

Quo loco nobis consideranda venit diuinæ electionis & prædestinationis virtus atq; efficacia, & quam irreuocabile sit illius decretum: quâdo nihil ob stare potest, quò minus qui electi sunt, suo tempore, etiâ aliud agentes & salutis suæ reluctantes, ad eam perueniant. Exempla huius generis passim habemus: & quod de gentibus dicitur, hoc multis etiâ inter Iudæos accidisse constat. Nam ut de Apostolis dicamus, quis illos iustitiæ in Christo reuelandæ studiosos fuisse dixerit, cum eam tunc ipsi quoq; doctores ignorarent, & ipsi vel piscatores essent, vel ad telonium sederent, ut de Matthæo scribitur? Imò cum iam vocati aliquanto tempore cum Christo egissent, illos de regno terreno potius, quam de iustitia illa sempiterna sollicitos fuisse scimus, quâ Daniel per Mesiam adducendam fore prædixerat. Quid autem de Paulo dicemus, qui cum veram iustitiæ rationem non sectaretur, sed persequeretur, & eandem in alijs quoq; extinctam velleret, præter animi sui voluntatē subito conuersus Christo manus devotis & illius parco factus est? Simile quid in Samaritana cernitur, quæ cum vitâ priorē in libidinibus vagis trāsegisset, & ad aquā hauriendū veniret, Christū aque viuentis fontē inuenit? Utq; ad gentes aliquantulum redeamus, nū Macedones de iustitia illa & salute in Christo exhibita quicquā cogitauerunt? Quid ipsum de Cor. Eph. Cyp. & omnib. alijs dicere possumus, ad quos nihil huius cogitantes apostoli venerunt. Quam ergo salutis eorū causam fuisse dicemus aliam, quàm quòd nomina illorū iam ante in cælo scripta erant, & iam venerat plenitudo temporū, quando illos vocari oportebat? Nec desunt

ut gentes iustitiam consecutæ sint.

Vis & potentia diuinæ electionis.

nostri seculi exempla, quæ hanc sententiam confirmant. Ista verò nos consolentur in conscientia tentationibus, ne nos his vinci posse, arbitremur. Sunt enim hæc Dei beneficia & dona perpetuo rata, neq; Deum suæ electionis & vocationis pœnitere potest. Oves quoq; ex Christi manu nemo rapit, quamuis interdum extra gregis sui septa vagentur. Soletur etiam aduersus impiorum furores & mundi corruptissimi exemplum, quando plerumq; in exitium ruere videmus, & totos in hoc esse, & alios quoq; secum trabant. Nihil enim hi quoq; contra electos Dei proficiunt: Et quis nouit, an quidam illorum ex eorum numero sint, qui quod non sectantur neq; quærunt, inuenire debent?

Palam peccato-
res iustitiam
avidius arri-
piunt.

Deinde non temere hic apprehendendi verbo vitur Apostolus, quo auiditate & ardore desiderii iustitiæ oblata exprimit, Nascitur hoc in hominibus ex sensu suæ corruptionis & miseria, quam se propter peccata sua demersos vident, Et quia hanc facilius agnoscunt ex euangelij prædicatione, qui apertis flagitijs & grauioribus peccatis detinentur, iidem quoq; oblata sibi iustitiæ atq; salutis avidius arripere consueuerunt, Quæ etiam causa est, quod qui tales sunt, reliquos factum in cognitione Christi & toto salutis negotio anteuertunt: quod illo in terris adhuc agente factum fuisse constat. Quem enim scribæ & pharisæi, quos propriæ iustitiæ fiducia inflabat, aspernabantur, & Christi ad eum publicani & meretrices cateruatim confluxebant. Quo illi quidem offendeantur, & Christum publicanorum socium dicebant, sed vicissim sibi ab illo dici audiunt: Publicani & meretrices præeunt vobis in regno Dei. Accidit hoc ipsum inter gentes quoq; ut nimirum multo plures ex vulgo publica morum corruptione infami, quam ex philosophis, qui virtute & sapientia omnibus præstant volebant, ad Christum accesserint, quem & incredibili desiderio amplexi sunt, & in eodem inuicta fidei constantia perseuerauerunt, sicuti eorum Martyria testantur. Est ergo auida illa iustitiæ & salutis apprehensio certum veræ fidei argumentum: & ex eo de multis nostri seculi hominibus iudicare possumus, qui cum Christiani dici & haberi velint, tamen euangelium, quo iustitia illa fidei nobis offertur, nauseabundi fastidiunt, vel etiam improbe oderunt. Quo indicio seipso satis produnt, quod neq; naturæ suæ corruptionem & quæ ex hac nascuntur scelera, neq; Christum & in hoc nobis oblatum salutis æternæ beneficium recte agnoscant.

Iustitia gratui-
tum Dei donū
est.

Admonet nos præterea locus iste, iustitiam illam, quæ sola nos Deo gratos & acceptos reddit, non ex nobis prodire, sed merum & gratuitum Dei donum esse. Ut enim eam nobis in Christo offerat per euangelium, nobis (inquam) nihil fere de hac prius cogitantibus: Ita fides ipsa, quæ eam apprehendimus, Dei donum est, quod ille in animis nostris per spiritum suum accendit & suscitatur. Ideo Christus dicebat: Nemo venit ad me, nisi pater meus illum traxerit: Et Isaias Christus testatur, id est, à Deo doctos vel Dei discipulos fore prædixit, eò quod nisi ille verbi semine in animis nostris viuificet, externa prædicatione nihil proficitur, ut multis docet Paulus in prioribus Corinth. 3. cap. Confutantur his validissimè, qui opera quædam præparationis confinxerunt, quibus nos hanc gratiam mereri aiunt, ut fide donemur. Quid enim merebuntur, qui priusquam eos spiritus Dei illuminat, ne ad cogitandum quidem idonei sunt? Imò si verum fateri velimus, constat (ut modo diximus) ferè ad Christum apprehendendum ineptissimos mortaliū esse, qui virtute & sapientia reliquis hominibus præstare videntur.

Ut Iudæi ad iu-
sticiam non po-
tuerunt perue-
nire.

Sed tempus est, ut ad Iudæos transeamus, de quibus planè diuersum pronuntiat, sic dicent Israel verò, qui sectabatur legem iustitiæ, ad legem iustitiæ non peruenit. Id est, Iudæi, etsi in legem totis animis intenti fuerunt, utq; huic satisfacerent plurimum laborarunt, tamen ad veram illam rationem iustificationis, quæ sola prodest, non potuerunt pertingere. Vnde verò hoc? Quia non ex fide, sed velut ex operibus legis. Ideo igitur veram iusticiam non sunt assecuti, quia non rectam illam assequenda ratione secuti sunt: sed eorum similes fuerunt, qui iter faciendo multum quidem festinant, & labores graues sustinent, ut ad locum aliquem perueniant, viam verò planè diuersam & à loco illi abducentem sequuntur. Ut enim illi ab illo eò longius recedunt, quò celerius currunt: ita qui aliam iustitiæ & salutis viam ingrediuntur, quàm quæ nobis vnica proposita est in Iesu Christo, qui se viam & veritatem esse clamat, eò longius à salutis scopo aberrant, quò magis circa inutiles superstitiones & hominum commenta occupantur. Porro Pauli argumentum, quò in præsentem vitur, tale est: Nemo iustificatur nisi per fidem in Iesum Christum, qui nobis à Deo iustitia factus est: At Iudæi Christo relicto iusticiam non ex fide, sed ex operibus legis, obtinere voluerunt. Ergo ad illam non potuerunt

potuerunt peruenire. Breuior autem est in his Paulus, quia totum iustificationis negotium in prima epistola parte diligenter & prolixè tractauerat. Nunc autem obseruabis, per ea quæ hic de gentibus & Iudæis dicuntur, non negari aut aboleri præceptum Christi, Quærite, & inuenietis. Item quod in prophetis sepe inculcatur, Quærite Dominum, & uiuetis, &c. Sed ratio quærendi docetur, & discerni ostenditur, quod est inter bene aut malè quærentes. Consistit hoc in fide. Bene enim & cum fructu quærant, qui in vnum Christum intenti sunt, in quo iustitiam & æternæ salutis thesauros nobis Deus reposuit. Malè autem & inutiliter quærant, quotquot circa alia occupantur, quæ à Christo abducunt, & propterea Deo inuisos reddunt.

Ex his ergo generalis doctrina peti debet, à salute omnes eos aberrare, qui sine fide ex operibus iustificari volunt, aut in iustificationis negotio opera ita cum fide coniungunt, ut non pro iustificationis effectis habeant, sed illius causam qualemcumque statuunt. Hic enim quoad causam iustificationis, fidem & opera, ceu res inter se contrarias opponi videmus, ut vno posito alterum negetur & excludatur. Nam Iudæos ideo à iustitiæ via aberrauisse ait Apostolus, quod illam non ex fide, sed ex operibus obtinere vellent. Et legis opera disertè nominat, ne quis hoc de operibus ijs intelligat, quæ vanissimarum superstitionum sectatores ex semetipsis aut aliorum sui similibus traditione faciunt. Absurdum quidem hoc videtur carnis iudicio, iustitiam sine operibus constituere, cum non aliam iustitiam mundus hic agnoscat, quam quæ in operibus elucet. Sed meminisse oportet, causam hanc ad Dei forum pertinere, & de ea iustitia sermonem esse, quæ apud eius tribunal consistat. Quam in legis operibus nequicquam quæri, ex ipsa lege probari potest. Huius enim finis idem est qui olim: Christus nimirum, quem & sacra illa Leuitica figurauerunt, & quem Moses disertè prædicauit. Nam postquam Israelitis summam totius legis exposuisset eosdem tamen ad magnum illum prophetam remittit, quem nisi audiant, animas eorum ex populo Dei excindendas fore minatur. Quod factum minime opus erat, si eos ex legis operibus iustificari posse credidisset. At prophetam illum esse Christum, non Petrus modò & Stephanus in Actis, sed Deus pater testatur, cælitus clamans: Hic est filius ille meus dilectus, in quo placatus sum: Illum audite. Atqui non mutatur Christus in homines, sed vnus & idem manet hodie, heri & in æternum. Ut ergo ex fide in illum iustificatus est Abrahamus (sicuti supra diximus cap. 4.) ita eadem fide nos quoque iustitiam obtinebimus. Adde his, quod arbor mala non potest fructus bonos facere. Ergo bonas arbores nos prius fieri, id est, iustificari nos oportet, priusquam aliquid boni aut iusti facere possimus. Quia verò peccatores nascimur, nemo autem seipsum regenerare potest, aliunde hoc nobis obtingat oportet: à Deo nimirum, qui filium suum nobis iustitiam fecit, & in eodem nos regenerat, ut in illo possimus omnia, qui ex nobis ipsis ne ad cogitandum quidem idonei sumus. Hunc quia non aliter quam fide apprehendimus, hac etiam sola dicimur iustificari. Itaque ordinem ab ipso Deo constitutum inuertunt, qui ab operibus initio facto his iustificationem tribuunt. Nam opera nostra, qualiacunque sint, si absque fide fiant, peccata sunt. Etenim si credentium iustitia propter coherentes sibi carnis affectiones instar panorum mulieris menstruæ censeretur, quanto magis abominabilia erunt Deo illorum opera, qui fide destituti, & proinde ab illo in vniuersum alieni sunt? Debet ergo Iudæorum exemplum iustificatos omnes terrere, ne dum hos secuti, iustitiam & salutem in proprijs operibus quærant, non modò inanem operam ludant, verum etiam cum illis à iustitia simul & salute æterna excidant.

Quia vero mirum & modis omnibus absurdissimum videbatur quod dicit, causam & fontem omnis mali indicat vno verbo. Offenderunt (inquit) ad lapidem offendiculi. Sic verò Christum nominat, ut in sequentibus prophetarum testimonijs patebit, & sensus est: Cum ad eum ipsum offenderint, in quo vno omnis iustitia habetur, fieri non potuit, quin à iustitia aberrarent. Dicitur autem Christus lapis offendiculi, non propriè & quod ipse talis sit (est enim veritas, resurrectio & vita) sed quod multi hominum suo vitio ad illum offendant & cadant. Ut ergo lapis per se neminem offendit, ad illum verò offendent, qui iter facientes eum non obseruant, sed aliò respicientes à trita semita & recta via declinant: Ita Christus per se nemini impedimento est, ad illum autem suo vitio impingunt, qui in salutis negotio non recto pede secundum veritatem Euangelij ambulant, & Christum longè alium animo concipiunt, quam ille reuera sit.

A salute aberrant quotquot sine fide ex operibus volunt iustificari.

Iudæi offenderunt ad Christum.

Quod Iudæis non vno modo accidit. Primò enim Messiam ex prophetarum vaticinijs falso intel-
lectis finxerunt, qui instar Monarchæ potentissimi regnum habiturus sit terrenum, victorij &
pompa magnifica illustre: qui item Iudæos ex hostium omnium tyrannide asserturus, templum cum
externo cultu instauraturus, & huic maiorem dignitatem ex omnium gentium concursu addidit
sit. Cum ergo Christum viderent in serui humillimi forma, pauperem & egenum, discipulis obscuri
& egenis stipatum, vulgo quidem contemptibilem, magnatibus verò inuisum & exosum, hac eius
specie offensi, illum pro Messia agnoscere nequaquam potuerunt. Et hoc illud est, quod hodie adhuc
illos impedit, quò minus ad Christi fidem accedant. Nam quia nihil homine maius in illo agnoscent,
hominem verò vident contemptissimum & infami crucis supplicio affectum, nos ridere solent, qui in
illo speramus, & nobis illud Ieremiæ obijciunt: Maledictus, qui fidit homini, & ponit carnem bri-
chium suum. Deinde iustitiam & salutem in operibus legis, tam ceremonialibus quàm moralibus,
Iudæi quærebant: audiebant autem Christum dicentem: Si hæc omnia feceritis, dicite, Serui inuisi
sumus. Itaq; eius doctrina offensi, illum honestatis simul & templi atq; omnium sacrorum hostem di-
xerunt. Quod ipsum illos postea Stephano quoq; & Paulo, atq; Apostolis reliquis obieciisse scimus.
Præterea magni apud illos fiebat ordinis sacerdotalis dignitas & pharisaica sanctimonia sacra.
Cum ergo Christum clamantem audirent, Vae vobis scribæ & pharisei, &c: perinde ac si prætera-
tionem homines immerentes conuiuijs laderet, ab illo resiliunt. Et hæc quidem aliq; multa huius
generis, non Iudæis modò, verum etiam gentium sapientibus obstiterunt, quò minus euangelio crede-
rent. Ideo Paulus 1. Corinth. 1. cap. dicebat: Nos prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem
offendiculum, Græcis verò stultitiam.

Quid hodie
multos remon-
etur in fide
Christi.

Sunt hæc ita nobis consideranda, vt simul obseruemus, quid hodie multos remoretur in fide &
salutis negotio. Manet enim idem semper mundi huius ingenium, & iidem omnibus seculis hypocri-
tarum mores sunt. Ideo etiam hodie inueniuntur, qui sub fidei & religionis prætextu regnum qua-
runt in hoc seculo, opes item, otium & securam voluptuandi licentiam. At vident illi Christo cen-
mites indiuisos adesse, crucem, inopiam, persecutiones, exilium, famem & noua in singulas horas
vita pericula: simulq; in his omnibus fidei obedientiam & carnis mortificationem requiri audiunt.
Non possunt ergo non illo & eius doctrina offendi, quem suis studijs tam aduersum & contrarium
esse vident. Sunt rursus alij, qui arbitrij sui libertate & proprijs viribus gloriantur, operum suorum
meritis fidunt, & in cultu externo atq; frigidissimis ceremonijs sanctimonia laudem quarunt. At
quia hæc omnia per euangelij doctrinam confutantur, mox offensi clamant, nos ex hominibus truces
& stipites facere, cultum Dei & sacra omnia abolere, preces & cum his bona opera omnia impu-
damare. Accedunt his qui Pontifices suspiciunt, & quos theatricus ille cleri pontificij apparatus
ita fascinat, vt non possint non offendi, quàm primum illos improbari & suis coloribus depingi au-
diunt. Itaq; doctrinam hanc seditionum & turbarum publicarum seminarium esse vociferantur, & ideo
calumniatores esse dicunt eos omnes, qui ecclesiæ puritatem atq; libertatem restitutam volunt. Vident
ergo iisdem causis multos hodie impedi in Christi & salutis negotio, quibus olim Iudæi offensi sunt.
Iustiores tamen fuerunt Iudæorum querelæ, quòd pro sacris à Deo traditis pugnant, nostri vero
illi ea tuentur, quæ ab hominibus præter Dei verbum instituta esse, nemo negare potest. Sunt tamen
alia infinita, eiusdem generis omnia, quibus caro decepta, ex Christo & doctrina eius lapidem
offensionis sibi facit: vt non temere ab illo dictum sit: Beatus, qui in me non offenditur. Minus au-
tem offendemur, si exclusis carnis opinionibus, Christi & euangelij cognitionem ex scripturis peti-
mus, quæ nos errare non sinent.

Iudæorum scan-
dalum prædi-
ctum in prophe-
tis.

Porro incredibile videri poterat, Iudæos ad Messiam offendisse, quem tam ipsi quàm patres
ipsum tanto tamq; diuturno desiderio hætenus expectauerant: ideo rursus prophetarum oracula
adducit, quibus probet, hoc quoq; olim prædictum esse. Coniungit autem duos locos, quorum prior ex
cap. octauo Isaia sumitur, & ad reprobos pertinet, quibus minatur propheta fore, vt Messias ipsi sit
in lapidem offendiculi & petram offensionis, in laqueum deniq; & in tendiculum. Quod vt in plerisq;
Iudæorum impletum sit, modò demonstrauimus. Alter in eiusdem propheta cap. 28. habetur, &
priorum consolationi seruit, quos confirmari oportebat, ne reproborum contumaciam sibi quoc; fraudi
fore putarent, & proinde spem Messia venturi abijcerent. Ita verò loquitur illic per Isaia Domi-
nus: En

nus: En ego pono in zion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, fundatum: qui credit non festinabit. Hæc autem de Christo dici manifestius est, quàm ut probari oporteat. Hic enim lapis ille fundamenti verè dicitur, quia super illum ædificata est ecclesia. Probatum item lapis est ipsius patris testimonio, & ad ipsum probantur, qui sunt ex electorum numero. Angularis autem re-
 Æ vocatur, cum ille duos populos longè diuersissimos antea, Iudæos & gentes, in eiusdem ecclesiæ edificio, seu duos parietes coniungat. Pretiosissimus verò sit oportet, cum redimendo humano generi satisfacere potuerit, quod ne vniuersis quidem totius mundi diuitijs redimi poterat. Paulus tamen omi-
 ssâ priori huius oraculi parte, postremam modò adducit, ut innuat, firmum & ratum fore quod olim Deus promissit, & impiorum contumaciam minimè fraudi fore pijs, modò ipsi in fide sua con-
 stantes sint. Vbi obseruari debet, promissionem hanc generalem esse, & ad omnes credentes extendi debere. Illis verò promittitur, quòd non confundantur aut pudeant (sic enim Paulus Græcorum interpretationem secutus reddidit, quòd in Hebræo habetur, Non festinabit) id est, non frustra-
 tur spe sua, quam de Christo conceperunt. Quia enim verè credunt, ideo non festinant, id est, patien-
 ter expectant Dei promissionem, & interea vota & consilia sua non præcipitant. Inueniunt ergo in Christo quæcunq; sperauerunt, iustitiam nimirum & satisfactionem, redemptionem, sanctificatio-
 nem, veritatem, lucem, vitam deniq; & quæcunq; illis ad salutem consequendam necessaria sunt. Et quia hæc Deus credentibus ex gratia offert, nã nimium stulti & ridiculi sunt, qui ea aut pretio
 redimi posse arbitrantur, aut suorum operum meritis impetrari. Excitent ergo illa nos, ut procul
 relictis superstitionibus, & omnibus alijs quæ nos detinere aut remorari poterant, ad lapidem il-
 lum fundamenti, contendamus, & ipsi quoque viui lapides (ut Petrus ait) super illum ædificemur, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, ad offerendum spirituales hostias, acceptas Deo per
 eundem Iesum Christum, Dominum nostrum: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in
 æternum, Amen.

CAPVT X.

HOMILIA LV.

FRatres, propensa quidem voluntas cordis mei & deprecatio ad Deum super Israel est ad salutem. Testor enim de ipsis, quòd zelum Dei habeant, sed non secundum scientiam. Nam ignorantes Dei iustitiam, & propriam iustitiam studentes constituere, iustitiæ Dei non fuerunt subiecti.

MAGNA & singulari diligentia Paulus Apostolus de Iudæorum repudio aut reiectione differit, partim quidem propter ipsos Iudæos, ut si qui illorum tractabiliores adhuc erant, eos in viâ reuocet: partim verò, ut hoc exemplo omnes homines admoneantur, quæ vera sit humanæ salutis ratio, & quid imprimis cauere debeant, qui illam consequi volunt. Quòd facit, quòd magno studio ea oppugnat, quæ Iudæis maximè obstiterunt, quòd minus Dei gratiam agnoscerent, & Christum Iesum amplecterentur, qui nobis ab illo vnicus salutis & omnis boni Mediator factus est. Erat inter hæc præcipuum, ceca & insolens gentis atq; patrum fiducia, qua ita gloriabantur, ut Dei veritatem & gloriam non nisi ipsis salui consistere posse putarent. Docuit ergo, Deum non ea conditione fidem suam patribus eorum obstrinxisse, ut nisi omnes Iudæi ser-
 uentur, promissiones eius irritæ & inutiles censerì debeant. Et istam occasionem nactus de electione & prædestinatione Dei libera atque gratuita differuit, quæ salutis nostræ origo atque fun-
 damentum est. Altera Iudæorum remora erat propriæ iustitiæ fiducia, quam in legis obser-
 uatione, & imprimis quidem in cultu externo consistere putabant, & salutem sibi ideo deberi ar-
 bitrabantur, quòd eos præ cæteris populis Deus olim elegisset, ut suum cultum inter eos constitueret. De hoc igitur in sequenti capite disputabit, & docebit, hanc legalis iustitiæ fiduciam, non inuti-
 lem modò, sed plane noxiam esse, quia impedimento illis sit, quòd minus Dei iustitiam recipiant, quam ille nobis per euangelium in Christo offert, & quæ sola fide apprehenditur. Et quia illi

(ut initio diximus) negotium erat cum melioribus, quorum plerique ex ignorantia peccabant, amice & fideliter illos instituit: & ne fidei iustitia, tanquam re noua & inaudita prius, offenderentur, eam olim quoque à Mose & prophetis traditam esse docet. In presenti tractationis huius Exordium videmus, cui erroris istius & omnis mali causam mox subiiciet.

Insinuatione Iudeos sibi bene uolos reddit.

Exordium insinuatione constat, quali eum in nouo etiā cap. vsum esse vidimus. Quia enim magna erat in primitiua ecclesia apud omnes credentes Iudaica gentis autoritas, eò quod ex illis carnem assumpsisset Dei filius, & Iudei quoque essent apostoli, qui illum gentibus prædicabant, prudenter & cautè agendum fuit, ne quid ex odio priuato in illorum contumeliam dicere putaretur, & ideo omnem odij & animi maleuoli suspicionem diligenter remouet. Suo autem exemplo ministros ecclesiarum omnes admonet, qua cautione ipsi etiam in simili casu debeant uti. Nam quia Dei verbum per se mundo graue atque molestum est, nihil aut parum eo apud auditores proficietur, nisi se à ministris amari & salutem suam ab illis seriò quæri intelligant. Itaque abstinere debent illi à non necessarijs animorum offensionibus, quales ex conuitijs, intempestiuis & scurrilibus dictarijs aut exprobrationibus odiosis enascuntur. Vbi verò res ipsa hoc exigit, ibi nihil in alicuius gratiam dissimulare, nemini turpiter adulari, aut scelera excusare debent. Docuit hoc ipsum suo exemplo Christus, qui interdum lachrymis quoque suum erga Iudaicum populum amorem atque studium testatus est: cum interim aduersus contumaces scribas & phariseos iusta seueritate dicendi uteretur. Et quod de ministris dicitur, hoc ipsum magistratus etiam sibi dictum putent, & idem singuli priuatim obseruent, si suas admonitiones & correptiones alicuius momenti & autoritatis esse volunt.

Paulus Iudeorum salutis studiosiss. fuit.

Ceterum ipsum Apostolum loquentem audiamus, qui ad hunc modum orditur: Frater, propensa quidem voluntas cordis mei & deprecatio ad Deum super Israel est ad salutem. Propositum aut status verborum est: Ego Iudeos siue Israelem non odi, neque ex odio priuato quicquam eorum dico, quæ ad illorum exitium pertinent. Id verò probat: Primum, quia animi mei voluntas erga illos propensa est, id est, ex animo illis bene volo. Quod ne falsum putetur, aliud argumentum euidentius subiicit. Deprecatio ad Deum pro illis frequenter abs me fit, & quidem in eum finem, ut salui fiant. Habet hoc aliquam iurisiurandi speciem: quia non possumus preces nostras in amoris testimonium allegare, nisi simul Deum quoque illius testem sistamus, ad quem preces fiunt. Interim subiicit verbis hisce quadam Reticientie species. Nam perinde hæc sonant, ac si dixisset: Quamuis saluti illorum ex animo consultum velim, & eam apud Deum precibus assidue promouere studeam, cogitationem tamen me ipsa causæ huius necessitas & quo erga Christum obstrictus sum officium, ut de illorum reiectione & eius causis verba faciam, &c.

Indicia charitatis Christianæ.

Sunt autem hæc verba diligentius à nobis consideranda. Primum enim suo exemplo nos docet Apostolus, quæ vera sint Christianæ benevolentie & charitatis indicia. Illius quasi principium atque fons est, animi propensio. Nam nisi hæc adsit, inanis adulatio & fucus erit, quicquid de proximi dilectione & amore dicitur. Ideo hanc nobis commendaturus Deus, huius regulam nos ex nobis ipsis prætere iubet, ut nimirum eodem, quo nos ipsos, amore illum prosequamur. Atqui nos ipsos non obiter & persuntoriè diligimus, sed toto animo nobis beneuolumus, & omnes tam animi quam corporis vires intendimus, ut ea consequamur, quæ nobis vtilia & commoda esse videntur. Quo animo si erga proximum quoque affecti simus, mox pulcherrima effecta sequentur, quibus amorem hunc nostrum testabimur. Est enim animus fons actionum nostrarum omnium, in quibus non possunt non dilectionis fraternæ argumenta elucere, si ille ea accensus fuerit. Fratrum ergo salutem consultum cupiemus, & (ut externa illa & vulgaria, quæ inter huius seculi quoque filios in usu sunt, taceam) hanc ipsam admonitionibus, hortationibus, increpationibus, consolationibus assidue promouebimus. Quod si nihil horum ipsi possumus per inscitiam, aut istis nihil proficimus, preces tamen ad Deum fundemus, ut is fratres regere sequi illis propitium præbere dignetur. Et si hæc quoque propter illorum duritiam irritæ sint, saltem illis condolebimus, & calamitates, quas sibi miseri accersunt, lachrymis nostris veri amoris testibus, prosequemur. Sic Christum fecisse scimus, & ante hunc Prophetas atque Apostolos in quibus ille suo spiritu agebat. Et quod in presenti de seipso Paulus dicit, hoc in alijs etiam sustulerunt. Sunt ergo à Christi spiritu simul & charitate Christiana alienissimi, quotquot hodie multorum horribilem

horribilem à fide defectionem & crudeles ecclesiarum clades siccis oculis intuentur, aut etiam periclitantibus & pereuntibus scurriliter insultant.

Deinde exprimitur in Pauli exemplo laboriosa & molesta ministrorum verbi conditio. Sunt hi à Deo constituti speculatores, & hunc ex suis manibus aliquando requisitum esse sciunt eos, quos ipsorum fidei commisit. Quia ergo Deum amant, & huic fideles esse cupiunt, non possunt non etiam amare illos, quos ipsi tantopere cordi esse norunt. Interim multa vident, quæ infelicis populi interitum portendunt, & primi ferè gladium irati Dei conspiciuntur, quo is ingratos & contumaces putant statuit. Dolent ergo & gemunt, dies noctesq; laborant, ut ad exitum ruentes liberent. Interim tamen cum contumacibus & pœnitere nescijs durius agere coguntur, & illis pœnas denuntiare, quibus aliud longè grauissimum, quod ab ijs pro nocentissimis hostibus habentur, propter quos ipsi quotidianè periclitantur, noctes insomnes ducunt, & pro quibus sanguinem suum atq; animas profundere parati sunt. Accidit hoc olim Mosi, & post illum prophetis omnibus. Nec meliorem Christi Iesu sortem fuisse, euangelica historia testatur. Paulum certè ceu publicum gentis Iudaicæ hostem passim fuisse accusatum, ex Actorum libro constat, cum ipse illorum salutem proprio sanguine & vita charitatem haberet, & propter illos omne otium & quietem omnem sibi ipsi denegaret. Experiantur idem nouum & insolens putent. Qui verò ab illis arguuntur & monentur, patienter ferant eorum in dicendo libertatem. Quia enim ita illis mandauit Dominus, tu quis es, qui illis silentium imponas? Leo si rugiat (inquit Amos) quis non timebit? Dominus Deus locutus est, & quis non propheteret?

Laboriosa ministrorum uerbi conditio.

Sed pergamus in Pauli verbis, qui sui erga Iudæos studij rationem reddit, dicens: Testor enim de ipsis, quod zelum Dei habeant, sed non secundum scientiam. Zelus (quem Latini ferè amulationem dicunt) vehementissimus ille amoris affectus est, quo abrepti, non modò rem aliquam ipsi assequi cupimus, sed eandem alijs inuidemus, ita ut nihil nobis tam molestum possit accidere, quam si quos alios illa potiri & frui videamus. Hic pro studio Dei & cultus diuini usurpatur, & proprie Iudæis illum tribuit Apostolus, qui ut Dei cultores studiosissimi volebant videri, ita indignissime ferebant, quod in cultus illius societatem gentes admitterentur, quæ prius à repub. Israelis alienæ fuerant. Sensus autem verborum Pauli est, Iudæos non odio sed commiseratione dignos esse, eo quod cum Dei cultores esse cupiant, & in eius cultu prouehendo maximè laborent, ex ignorantia tamen peccent, eoque longius à Deo & salutis via recedant, quò plures & grauiores labores sustineant. Id vero mox re ipsa demonstrabit.

Iudæi zelum Dei habent.

Nos autem in Iudæorum exemplo obseruemus, non omnem zelum Deo probari aut laude dignum esse, neque statim excusationem eos mereri, qui suis actionibus & studijs zelum prætexunt. Est enim zelus duplex, bonus & malus, quem nos perspicuitatis & breuitatis ergo in zelum carnis & spiritus distinguemus. Carnis zelus est, qui nulla verbi Dei scientia siue notitia nititur, sed ex nomine aut aliorum opinionibus enatus vana & inani ducitur persuasionem. Is etiamsi speciem aliquam pietatis præ se ferat, suam tamen originem & naturam pessimis effectibus declarat. Nam animum animo excæcat & aures obturat, ne verbum Dei audiat, sed carnis suæ placita & ante conceptam opinione sequatur. Et quia nostra omnia nobis mirifice arrident, ferè admonitionum & salutaris doctrinæ impatientes reddit, ut eos qui nobis contradicunt odio prosequamur, & tandem hostiteneant, qui sententiam aut superstitionem aliquam semel defendendam susceperunt. Quò Christus respexit, quando de afflictionibus in hoc mundo ferendis suos præmonens dicit fore, ut Deo cultum gratissimum præstare sibi videatur, quisquis illos trucidarit. Et huius zeli exemplum in Paulo habemus, qui cum in legis & sectæ pharisaicæ studio præ multis alijs profecisset, & omnem cultus diuini & salutis rationem in harum obseruatione consistere sibi persuasisset, mox ceco & inconsulto zelo inflammatus, se nihil non oportere facere putauit, ut suæ persuasioni contrariam Christi doctrinam atq; fidem extrirparet. Ita immanis lupi instar in ouile & gregem ecclesiæ irruens, tam viros quam mulieres in carceres abduxit, iisdem tormenta & minas adhibuit, quibus multos infirmio-

Non omnis zelus probatur.

Zelus carnis.

Zelus spiritus.

Animi intentio
non sufficit ad-
cultum Dei.Iudaei noluerunt
subijci iustitiae
Dei.

res ad fidei abnegationem & horribiles blasphemias adegit, sicuti ipsemet coram Agrippa rege fatur. Et quod Paulo accidit, hoc multis alijs eo tempore accidisse non est dubium: neq. desunt huius generis exempla hodie in ijs, quos similis zelus extimulat, ut Christum in verbo & membris suis persequantur. Spiritus vero zelum huic priori opponimus, qui ex verbi Dei & voluntatis eius cognitione certa enatus, eiusdem regula gubernatur. Is nos à vero aberrare non sinit. Nam ut certum est Dei verbum, ita ab hoc spiritus quoq. Dei non deflectit, & simul sancto zelo animos inflamat, ut huius voluntati obedire & ipsi placere cupiamus. Hunc ergo zelum nos sequi convenit, & quae nobis animus dicitur diligenter examinare, an cum voluntate Dei in verbo eius conveniant. Sic monet Dominus per Moysen loquens: Ne peruestigatis post cor vestrum, neq. post oculos vestros, post quos scortari soletis. Quin memores sitis, & facietis omnia praecepta mea, eritis sancti Deo vestro. Num. 15.

Admonet nos horum consideratio, quàm fallantur, qui bonum animi propositum, vel bonum (ut ipsi loquuntur) intentionem nobis ad Dei cultum & salutem nostram sufficere putant. Est hoc proximum compendium ad perditionem. Quia enim à verbi Dei observatione abducit, novis nos quotidie erroribus implicat, qui si in fidei articulis admittantur, cum presenti exitio coniuncti sunt. Et cum alioqui nostrorum commentorum maximi admiratores simus, minimè prodest nos in ea opinione confirmari, quae verbi Dei ignorantiam simul atq. contemptum parere consuevit. At quia haec persuasio hodie multorum animis ita insedit, ut vix ullis rationibus sibi eam auferri patiantur, respondere mihi velim, quid de Iudaeis sentiant. Num illos peccavisse, & quantum in illis fuit excessum exitium meruisse negabunt, quando Christum in concilio damnarunt, Pilato tradiderunt, & horum infamis atq. dirae mortis illi fuerunt auctores? Quando item Apostolos eius per securi sunt, & horum quoq. sanguine nefarias manus polluerunt? Non opinor. Nam si hoc negare audeant, manifeste Di iudicio conuincuntur, qui ob scelus istud totam gentem dissipavit, & penas de illis sumpsit, quarum atrocitas omnia, quae à condito orbe edita sunt divinae severitatis exempla, longè superat. Argui haec illos zelo Dei & bona intentione fecisse ex hoc loco apparet, & adhuc clarius Paulus testatur in priori ad Corinth. sic dicens: Si cognovissent, nequaquam dominum gloria crucifixissent. Et Perius idem testimonium illis perhibet Acto. 3. Fratres, scio quod per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri. Vides ergo vanissimam esse illam excusationem, quae ex bono animi proposito & caritate tuentur aduersus euangelicam doctrinam professores, eadem ratione Turcarum quoque delinam in Christianos rabiem excusare oportebit: imò eò iustior erit horum defensio, quod religionem suam armis propagandam esse, ex Mahumete suo didicerunt, quem prophetam Dei maximum esse serio arbitrantur. Est igitur haec omnium nocentissima opinio. Facit enim ut religio nullas cetas leges habeat, & inter indifferentia numeretur: quod non aliud est, quàm omnem religionem ex hominum animis euellere, & eius loco nostrarum opinionum idolum erigere. Et qui ita sentiunt, si nulla religione serio agunt, sed tepidi planè, aut etiam frigidi, in horas mutantur, sacris quibuslibet communicant, & dum omnes omnium sectarum religiones probant, se ab omni religione alienissimos esse produnt. Scio haec multos non vehementer mouere, qui sibi ipsi hoc suo commento delicias faciunt. Sed longè aliter iudicat Deus, qui cum nos sibi desponsarit, vult, ut ipsi fidem seruemus inuolatum. Et ut marito honesto intolerabile foret, si uxor ijs commisceretur, quos in praecipuo amicorum loco ipse habet, neq. ullum amicitiae aut bonae intentionis praetextum admitteret: ita Deus quoq., qui se zelotem proficitur, eiusmodi caluis excusationibus demulceri nunquam poterit. At si tantum est illorum flagitium, qui ex ignorantia & zelo bono in verae fidei & religionis leges delinquant, quid obsecro de illis iudicabit Deus, qui cum veritatem probe norint, ab ea tamè reclamante multum ipsorum conscientia deficiunt, imò eandem in alijs hostiliter persequuntur & extinctam volunt? Non absint illi procul à peccato in spiritum sanctum. Quò magis illis annuendum est, ut in tempore pedem ex diaboli laqueo retrahant, ne (quod Christus minatur) postrema illorum fiant peiora primis.

Porro his praemissis, ne Iudaeis plus aequo patrocinari videatur Paulus, ad causam huius rationem accedit, & zelum hunc non ex simplici & vulgari ignorantia enatum esse docet, sed ex ea, quae excusari non possit, & quae eò usq. progressa sit, ut cum ipso Deo manifestum certamen aut bellum

bellum susceperint. Id verò sic enuntiat: Nam ignorantes Dei iustitiam, & propriam iustitiam studentes constituere, iustitiæ Dei non fuerunt subiecti. Crimen ergo aut scelus Iudeorum hoc est, quòd iustitiæ Dei subijci noluerunt. Quid verò grauius dici poterat. Scelus est nolle regis aut principis imperium, quod in te habet agnoscere. At si eiusdem iudicijs & decretis iustissimis reclames, id seditiosum quoq; & quouis supplicio dignum flagitium est. At quantò hæc omnia superat, si quis diuinæ iustitiæ subesse dedignetur? Sed præstat singulas huius loci partes ex ordine videre. Tria enim in illis accusat. Primum fontem omnis mali indicat, quòd Dei iustitiam ignorauerint. Ergo circa iustitiam errauerunt, quæ summum vitæ humane & salutis nostræ caput est. Et Dei iustitiam dicit partim eam, quæ ille in iudicando vitur, dum vel pijs & bonis virtutum præmia retribuit, vel impios dignis supplicijs mulctat: partim eam, quam nobis in filio suo communicat, & quæ sola in illius iudicio potest consistere. At cum utramq; nemo hominum ignorare debeat, eò grauior Iudeorum culpa est, qui à Deo legem acceperant, quo nomine Moses olim illos solos gentem sapientem dixit: quòd legis optimos interpretes habebant Prophetas, & quibus ipse Dei filius aliquandiu prædicarat. Vir rursus apparet, non omnem ignorantiam excusari: sed eam modò, quæ circa res nihil ad te pertinentes versatur, aut de quibus à nemine vnquam edocti sumus, non autem sine magistro aliquo cognosci possunt. Sic culpa quidem caret Medicus, si vel rem nauticam ignoret, vel calceos consuere, aut arare nesciat. At si quæ suæ professionis sunt ignoret, qualia sunt, morborum discrimina & cau- se, herbarum vires, pharmacorum vsus, & quæ alia sunt huius generis, nã ille excusari non potest. Eadem est ratio in multis alijs, & quidem maxime in salutis negotio illud obseruari debet. Possunt quidem multa ignorare Christiani absq; salutis dispendio: qualia sunt quæcunq; in sacris literis non sunt tradita, aut quæ olim quidem suum vsu habuerunt, nunc autem in Christo Iesu abrogata sunt. Sed Dei iustitiam, tam eam qua peccata punit, quàm qua electos suos donat, & saluos facit, nemo nescire debet.

Secundo, quid ex ista ignorantia secutum sit, docet: Quòd propriam iustitiam studuerint constituere. Ita verò dicit iustitiam, quam homines ex semetipsis habent, aut in suis operibus quarunt. Sensus ergo est, quòd suorum operum iustitia freti, putarint se coram Dei iudicio consistere posse. Et hunc quidem communem Iudeorum errorem fuisse, constat: phariseorum imprimis, qui reliquis omnibus iustiores & sanctiores habebantur. At nunquam illi eò confidentiæ deuenissent, si vel Dei seruandis iustissimam, quam in examinandis nostris operibus adhibet, vel illius de nobis iustificandi aut stabilienti verbum. Eo enim Apostolus humanam iustitiam perstringit, quòd per se infirma semper vacillat & labascit, ideoq; nouis subinde fulcris opus habeat, quibus stabiliatur. Quod in Iudeis non obscure cernitur, quibus ea omnia non potuerunt sufficere, quæ in lege Deus præscripserat, sed traditiones quotidie nouas finxerunt, aut ab alijs confectas receperunt, quibus vacillantem suæ iustitiæ fiduciam fulcirent.

Tertio effectum utriusq; membri præcedentis exponit, Quòd iustitiæ Dei non fuerint subiecti. Iudeorum consuetudo est, non humiliati sunt coram Dei iudicio, ut se miseros esse & gratia seu misericordia opus habere faterentur, & iustitiã, quam ille nobis in Christo offert, cum fide apprehenderent. Et hoc etiam vere dici ab Apostolo, phariseorũ & scribarũ mores testantur, qui (ut de illis pronuntiatur Luc. 7.) consilium Dei spreuerunt, qui ipsos per Ioannem Baptistam ad Christum remittebat. Vnde verò hoc? Ex eo nimirum, quòd se propria iustitia abunde satis instructos putarent, & in ipsius Dei conspectu adulteri, ieiunamus bis in sabbato, decimas damus ex omnibus quæ posidemus, &c. Et sanè impossibile est, ut iustitiæ Dei, vel iudicantis vel iustificantis, sese subijciant, nisi qui suæ corruptionis & iniustitiæ agnitione depreßi, cum Dauide clamant: Domine, ne intres in iudicium cum seruo tuo: Si iniquitates obseruaueris, Domine quis consistet?

Debemus autem locum istum ad nostri seculi superstitiones atq; sectas transferre, ut de omnibus ipsis discamus iudicare, qui hodie quoq; ex operibus suis iustificari volunt. Ignorant illi iustitiæ Dei rios nostri seculi perfectionem & seueritatem. Nam si hanc nouissent, sese seruos inutiles, & iustitiam suam instar panis mulieris menstruæ esse faterentur. Itaq; ad suam iustitiam, quæ reuera nulla est, recurrunt,

Iudei propriam iustitiam constituerunt.

Iudeorum consuetudo.

Contra iustitiam rios nostri seculi.

& ut hanc stabiliant, laboribus continuis & indefinentibus sese conficiunt. Quibus quàm parum, imò nihil, proficiant, eorundem sacrorum iugis repetitio, & novarum satisfactionum crebra institutiones satis testantur. Finis ergo laborum & studiorum omnium hic illis est, quòd ab omni iniustitia excident. Eam enim cui maximè fidunt, non possunt assequi. Quam verò Deus in Christo offert, & quæ gratuita peccatorum remissione constat, impiè & insolenter reiiciunt. Restat ergo, ut velint nolite, peccatorum suorum reatu obstricti maneat, & tandem suæ contumaciæ pœnas dent Deo, quando sui iudicii rigorem aduersus ipsos exeret. Quapropter non de lana caprina aut umbra asini (quod aiunt) hodie nobis lis est cum Papistis, qui simili & eadem prorsus temeritate suam iustitiā stabili student: sed de ipsa Dei iustitia & salutis nostræ summa contenditur. Ita enim inter se opponuntur humana & diuina iustitia, ut simul consistere non possint. Expendant ergo hunc locum diligenter, qui contentiones nostri seculi leuiiores esse putant, quàm ut illis multum moueri debeant homines conditi. Singuli autem suæ conditionis miserrimæ memores, humilientur in conspectu Dei, & propria iustitia renuntient, ut veram illam & omnibus numeris absolutam assequantur, quam ille nobis offert in filio suo Iesu Christo: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

HOMILIA LVI.

Nam finis legis est Christus ad iustitiam omni credenti. Moses enim describit iustitiam, quæ est ex lege, quòd qui fecerit ea homo, uiuet per illa. At quæ ex fide est iustitia ita dicit: Ne dixeris in corde tuo, Quis ascendet in cœlum? Hoc est Christum ex alto deducere. Aut, Quis descendet in abyssum? Hoc est Christum ex mortuis reducere. Sed quid dicit: Prope te uerbum est in ore tuo, & in corde tuo.

Confutatur iniustitia propria fiducia.

Paulus Apostolus de Iudæorum reiectione ita differit, ut illorum exemplum communi omnium hominum institutioni seruiat. Ostendit enim eos à gratia Dei & salute patribus promissa excidisse, quòd iustitiæ diuinæ ignari propriam iustitiam stabilire studuerint. Ex quo sequitur propriæ iustitiæ fiduciam in salutis negotio perniciosissimam esse, neque unquam in Dei conspectu consistere posse eos, quicunque ex suorum operum meritis iustificari volunt. At quia non sufficit sententiam dixisse in re aliqua, sed eiusdem confirmatione opus est, ut & reliqui nos verum dixisse intellegant, eam modò contexere incipit Apostolus, & ita quidem, ut simul questionibus occurrat, quæ multis ex Iudæis in hac causa remorabantur. Timebant enim, ne in legem Dei, vel potius in ipsum Deum peccarent, si illa relictæ ad Christum contenderent. Nihil præterea melius hucusque fieri potuisse prætabant, quàm quòd legis iustitiam tanto studio sectati erant, cum illius obseruationem Deum patribus ipsorum tam seriò cõmendasset. Turbabant ista multos ex ijs etiam, qui non fucato pietatis studio tenebantur, eoq; maior illorum ratio haberi debebat, quòd legem à Deo datam esse, & eius obseruationem infinitis promissionibus, adhuc minis quoque horrendis publicè commendatam esse omnino nouissent. Itaq; quæcunque huius generis in questionem venire poterant, diligenter Paulus confutat, & quidem argumentis ex ipsa lege desumptis, quibus omnem operum iustitiam validissime confutat.

Finis legis Christus.

Primum à fine petit, propter quem lex à Deo data est. Finis legis (inquit) est Christus ad iustitiam omni credenti. Christum verò finem legis dicit, eo quòd hæc tota in illū respicit, & hic solus ea præstet, quæ illa præstare non poterat, nostræ nimirum naturæ vitiositate impedita. Nam ut supra cap. 8. dictum est, cum impotens esset lex, eo quòd nihil posset in carne, Deus suo ipsius filio misso in similitudinem carnis peccato obnoxia, etiam de peccato condemnauit peccatū in carne, ut ius illud legis compleretur in nobis. In præsentem autem ex hisce verbis eiusmodi argumentū elicere possumus: Finis legis est, ut nos coram Deo iustos reddat. Id verò non lex suis operibus, sed solus Christus præstitit. Ergo idem ille legis finis est. Maior propositio cõmuni omnium consensu probatur. Nam ut in repub. leges in eum finem feruntur, ut frænata & repressa scelerū licentia, ciues probi & honesti fiant, & ideo vulgari pro uerbis bonæ leges ex malis moribus enatæ dicuntur: Ita suæ etiam legis hunc finem (quoad mores & ueritatem uitæ huius consuetudinem) Deus esse uoluit, ut quem sibi elegerat populus sanctus esset, & uerum innocentia se ab alijs gentibus separatū esse probaret. De Minori nunc non opus est dicere, cum

cum eam hucusq; multis argumentis Paulus confirmauerit, & paulò post adhuc plura dicturus sit. Nunc obseruemus ex priori argumento, quod modò recensuimus, aliud sequi, quo infirmiores illi, qui legis transgressionem vehementer horrebant, plurimum potuerunt confirmari. E& hoc eiusmodi: Quicumq; finem legis assequuntur, ij demum legi verè obtemperant. Atqui finis illius e& Christus. Ergo qui hunc recipiunt, ij ad finem legis perueniunt, & eidem debitum obsequium præstant. Itaque præposterus planè & superuacaneus eorum metus e&, qui timent, ne legem transgrederentur & in Deum peccent, si ad Christum accedant. Imò apparet simul iniquissimos legis interpretes & manifestos falsarios esse, qui iustificationem in illius operibus querere docent. Nam & legem præcipua sua dignitate spoliant, dum illam sine Christo proponunt, & multis nocentissimi erroris atque interitus authores sunt. Continet ergo brevis hæc sententia præcipuum Christianæ religionis caput, quo confirmato non Iudæi modò, sed simul cum his omnium quoq; aliarum superstitionum sectatores confutantur. Si enim lex, quam ipse Deus olim tulit, non aliter ad iustitiam & salutem consequendam utilis fuit, quàm quòd ad Christum remisit, qui quæ nobis præstita impossibilia erant, suo merito impleuit, quis non videat vanissimum esse, quicquid superstitioni homines de suarum traditionum obseruatione garriunt? Debent ergo singulæ huius sententiæ partes diligenter considerari.

Prima enim verum legis vsum tradit, quem nisi probè teneamus, subinde in causa ista iustificationis dubij & perplexi hærebimus. Quia enim finis eius, propter quem olim data fuit, e& Christus, utique proprius & germanus illius vsum fuerit, vt nos ad illum dirigat. Ideo ad Galatas Paulus scribit: Lex pedagogus noster erat ad Christum, vt ex fide iustificaremur. Ad hunc ergo finem omnes legis partes respiciunt. De promissionibus, quæ in ea continentur, non necesse e& dicere, quarum aliæ ipsum Christum disertè pollicentur, aliæ de rebus quidem temporarijs datæ sunt, suum verò complementum in Christo habent: quia nisi hic nobis patrem placauisset, nihil boni ex eo ad nos posset redire. Quòd si præcepta examines, docent quidem illa quid facere & quales nos esse conueniat, sed ita hoc docent, vt nos vel inuitos ad Christum remittant, quando nobis ad ea præstanda vires planè nullas esse sentimus, quæ in lege exiguntur. Neq; in præceptorum consideratione vnquam cum aliquo fructu versabimur, nisi in singulis primò nostræ transgressionis culpam, & virium nostrarum debilitatem obseruemus, deinde ad Christum respiciamus, qui quod nobis deerat suæ obedientiæ merito sarcinuit. Quæ causa e&, quòd ille legis verum sensum à phariseorum traditionibus repurgaturus, in singulis præceptis, quæ circa externas modò actiones versari videntur, animum ab omni praua affectione liberum requiri docuit: nimirum, vt nos ad altiorem mysteriorum salutis nostræ considerationem excitaret. Vt verò præcepta nos peccati & imbecillitatis nostræ conuictos ad Christum abire cogunt, vt quæ nobis deesse iustitiam in illo consequamur: ita huius quoq; typos proponunt, omnes illi ritus aut ceremoniæ, quibus cultus Dei externus constabat. Christu adumbrabat circumcisio, & per illum nos ab hereditaria & agnata peccati labe purgari docebat. Christi typus erat agnus pascalis, vt & alteri illi, qui quotidie mane & vesperi immolabantur: quod Ioannes Bapt. disertè docuit, quando illum digito monstrans clamabat: Ecce, agnus ille Dei, qui tollit peccatum mundi. Eadem erat omnium aliorum sacrificiorum ratio, neq; horum modò, verumetiam instrumentorum & vasorum omnium quæ in tabernaculo erant, vt pote altaris, mensæ, panum propositionis, candelabri, arcæ, imò ipsius tabernaculi & templi, quæ omnia Christi vmbrae aut typos fuisse, alibi docuimus. Quid? nonne Moses (vt nuper dictum e&) postquam ista omnia tradidit, magnum illum prophetam auidire iubet, quo nomine Christum denotari Petrus & Stephanus testantur? Vnde non temere Christum Iudæis dicebat: Si crederetis Moysi, etiam mihi crederetis: de me enim ille scripsit. Ex quibus omnibus liquidò constat, eos demum lege rectè vti, & secundum hanc verè iustos censeri posse, qui Christum ex fide amplectuntur.

Docet hoc idem altera huius dicti pars, qua Christus finis legis ad iustitiam esse dicitur omni credenti. Sola enim fides medium illud e&, quo & Christum & in hoc iustitiam atq; salutem apprehendimus. Rursus ergo hic iustificatio gratuita asseritur. Nam vt Christum ipsum nobis ex gratia dedit Deus, ita fides quoq; donum Dei e&, quo electi donantur, vt illum amplecti vel recipere possint. Colligitur præterea ex hoc loco, eos qui fide destituuntur, simul iustitia quoque omni carere, &

Vsus legis
uerus.

iustitia fide son
la apprehendi
tur.

proinde peccatum esse quicquid illi faciunt. Nam etsi iustitiam suam ad legis præscriptum instituant, quia tamen ad perfectionem, quam illa exigit, pertingere non possunt, eo autem carent, qui solus ipse subuenire poterat, peccatores maneat oportet, & proinde ex legis sententia damnantur. Et ne quis non omnes homines ad hanc salutis rationem astringi putet, obseruanda est vniuersalis particula, *Omnis*. Ea enim non modo Dei patris erga omnes homines liberalitas, & Christi sufficiens ratio, nes seruandos meritum notatur, sed docetur simul, vnam & eandem salutis & iustificationis rationem omnibus hominibus à Deo esse propositam, neque aliud nomen sub cælo datum esse, in quo nos seruari oporteat. Procul ergo arceri debent, qui vnumqueng, in sua religione, qualiscung, illa sit, seruari contendunt: de quibus cum sæpe aliàs dictum sit, nunc nihil præterea addemus.

Conferuntur
iustitia legis &
iustitia fidei.

Porrò nouum & insolens multis videbatur, homines alia ratione quàm ex legis operibus iustificari, aut legem ipsam, quam tot tantisq, promissionibus Deus ornat, nos alio remittere, suam super hac re sententiam ampliori demonstratione Paulus confirmat. Et quia veriusq, iustitia iam antea mentionem fecerat, nunc eas inter se confert, vt ex discrepantia, quæ inter illas maxima est, constet vtramque simul consistere non posse, sed vna data alteram negari. Id verò omne non sibi, sed ex ipsa lege desumptis verbis enuntiat: & cum ex prophetis multa in hanc sententiam adducere potuisset, Moyses tamen potius quàm illorum testimonijs vti maluit, vt quia maxima erat apud omnes Moyses autoritas, semel omnes quæstiones abruptat, quæ ab hominibus superstitiosis indies nouæ moueri solent: & vt seipsum apud eos purget, qui eum Moyses & doctrinæ Moysæ hostem esse suspicabantur. Docet ergo, ne Moyses quidem eam sententiam fuisse, quod quisquam hominum ex legis operibus iustificetur, & ita illum legem proposuisse, vt non obscure appareat, nos per illam ad fidem in Christum deduci. Sed maior erit istius collationis perspicuitas, si singula membra seorsum consideremus.

Iustitia legis.

Primum ita proponit: Moyses enim describit iustitiam, quæ est ex lege, quod qui fecerit ea (sic licet qua lege præcipiuntur) viuet per illa, id est, vitam ea sua obedientia consequetur. Exat locut. *Leuit. 18.* vbi sic loquitur Dominus: Custodietis ritus & iudicia mea, quæ faciēs homo viuet per illa. Et huius generis multa passim habentur. Ex ijs verò ita argumentatur Apostolus: Legis iustitia est facere quæ in illa præcipiuntur: At hæc nemo facit, imò ne potest quidem: Ergo legis iustitiam nemo hominum assequitur, & proinde nemo etiam ex illius operibus iustificatur. Vel si lubet, argumentum ita formabis: Legis iustitia nemini vitæ confert, nisi qui omnia illius præcepta perfectè obseruari, & ab illis neq, ad dexteram neq, ad sinistram discesserit: Id verò nemini hominum præstitum possibile est: Ergo nemini etiā ex iustitia legis vita obtingit. Vnde sequitur, alium omnino eius finem esse, quàm vt nos in se detineat. Vbi meminisse oportet, promissionem hanc legis de æterna vita intelligi debere, non de temporaria, quam in hac carne viuimus: vt quidā exponunt, qui vel argumenta nostra eludent, vel legē Dei contumeliosius tractare solent. Quid enim lege & tam diligenti eius cōmendatione opus erat, si non aliud contulisset, quàm quo impios etiā frui videmus, imò quod nobis cum brutis animantibus cōmune est? Sed & ipse Christus illorum sententiā confutat, qui iuuenem propria iustitia turgidulum, & tamen de vita æterna interrogantē, ad præcepta legis remittit, vt hīs propriis spectis, verum illius vsum addiscat: Caterū vt quod illi sentiunt concedamus, nihil tamen efficiant, quàm quod magis perstringetur, vt velint nolint in nostrā sententiā eant. Si enim per legem, eò quod eam nemo perfectè obseruet, ne temporariam quidem vitam acquirere possumus, multo minus cōfirmationem actus ille solennis, quo Deus legem promulgari voluit, quàm primum terram Chanani essent ingressi. Nam in duobus montibus, Ebal & Garizim aras erigi, & populum in duas partes distribui iussit, vt alij quidem post legis promulgationem illius benedictiones denuciarent, alteri verò eiusdem maledictiones opponerent, quas singulas totius populi testimonio confirmari oportebat. Et harum quidem postrema erat: Maledictus, qui non rata habuerit verba legis huius, vt faciat ea, & dicet omnis populus, Amen. Quid enim hac tota actione aliud docere voluit Dominus, quàm proponi quidem in lege præcepta, quæ per se salutaria sint, & vita æterna promissiones verissimas sibi coniunctas habeant: quia tamen illa nemo præstare queat, nihil nobis ex lege reliquum fieri, quàm horribilem maledictionem, quæ tantisper nos premat & terret, donec

Vide Deut. 27.

ad magnum illum Prophetam accedamus (de quo Moses prius dixerat) qui sua obedientia male-
dictionem illam aboleuit, nos cum patre in gratiam reduxit, & cuius euangelium propriè verbum
vitæ æternæ dicitur, quia nobis quantumvis imbecillis & indignis vitam confert, modò ei credamus?
Quare nimium ineptos & ridiculos suis Paralogismis sese præbent, qui ex præceptis & promissioni-
bus Legis operum iustitiâ colligunt. Deus (inquit) hæc & ista facere iussit, & ea facientibus vitam
promittit. Ergo nostris operibus apud illum iustificamur, & eorundem meritis vitam æternam conse-
quimur. Atqui nulla est hæc consequentia & argumentum hoc tunc valeret, si nostrarum virium esset
Legi satisfacere, & hanc nostræ iustificationis rationem Deus instituisse. Sed cum res longè aliter ha-
beat, & nemo sanæ mentis tantum sibi de suis viribus polliceri audeat, nos multò firmitus ex Lege
aduersus eos sic argumentabimur: Nulla promissio, quæ cum conditione sit, promittentem obstringit,
nisi conditioni proposita sit satisfactum: Promissiones Legis adiunctam habent conditionem perfectæ
obedientiæ, quam nemo præstat. Ergo promissiones illæ Deum nobis non obstringunt, vt nos vel pro
iustis habere, aut vitam æternam donare teneatur. Item: Nulla promissio efficax aut rata esse potest,
quæ cum conditione sit impossibili præstita. Atqui promissiones Legis cum conditione proponuntur,
quam nemo præstare potest. Ergo inefficaces sunt & irritæ, quoad non aliunde nobis remedium ac-
cessit. Sunt hæc tam clara, vt mirum sit homines adeò delirare, vt suis ineptiis ipsam veritatis
lucem obscurari posse arbitrentur. Neq; tamen Dei promissionibus fidem derogamus, neque bona ope-
ra rejicimus. Est enim Deus verax in promissis suis, nostro autem vitio sit, quòd ea apud nos locum
non inueniant. Bonis autem operibus ideo studendum est, non quòd vitam æternam nobis merean-
tur, sed vt Deo obsequium præstemus, & fructus feramus nostra professione dignos.

Iustitia fidei. 7

Transseamus nunc ad alterum Collationis membrum, quo de fidei iustitia sic agit, vt ipsam lo-
quentem inducat per Prosopopæiam, & illi quoq; ipsius Moysi verba tribuit, vt hunc de illa concio-
natur esse constet. Leguntur ea in Deuteron. Cap. 30 ad hunc modum: Præceptum istud, quod ego tibi
præcipio hodie, non est absconditum à te, neq; remotum. Non est in cælis, vt dicas: Quis ascendet
nobis in cælos, vt illud nobis afferat, et annūtiat nobis illud, vt ipsum faciamus? Nec est ultra mare,
vt dicas: Quis transiet nobis mare, & adferet nobis & annuntiabit, vt illud faciamus? Sed valde
propinquum est tibi verbum in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illud. Cōmendat his Paulus Legem dñi
& perspicuitate & facilitate, quæ duo in omni doctrinæ genere imprimis spectari solent. Docet ergo illa
talem esse, vt certiora & magis perspicua non opus sit aliunde petere. Quid verò (inquis) illa ad de-
clarandâ fidei iustitiam, cum pro Legis iustitia potius faciant? Annon istud est Moysi verba corrum-
pere & violenter trahere in sensum illis planè contrariū? Sed audi ô bone quisquis es, & rem diligen-
tius excute, sicq; videbis Paulū Moysi nullam vim facere, imò nihil verius & magis propriū dici po-
tuisse intelliges. Nā toto illo cap. Moyses de tota Legis doctrina loquitur, quæ nō moralibus modò &
ceremonialibus præceptis constat, sed simul in Christū respicit, quem & disertè pollicetur, & typis va-
rijs adumbrat, imò ad quē (vt supra diximus) nos instar pædagogii deducit. Apparet hoc ex eo, quòd
in Christi autē suū habuit complementū, qui filios Dei dispersos collegit. Promittit itē circūcisionem
cordis, quam solius Christi beneficiū esse, & sola fide acquiri satis constat. Et in hoc loco, verbum illud
in corde illorū inscriptū esse ait: quod similiter solius Christi opus est, & ad noui testamenti gratiam
pertinet, sicuti ex prophetarum sermonibus patet, maximè ijs, quæ apud Ierem. cap. 31, & Ezech. 11.
leguntur. Recte ergo ista de fidei iustitia Paulus exponit, & vt melius omnia suo instituto seruiant,
quædam mutat, quædam etiam interponit & addit, non quidem vt sensum alienum Moysi obru-
dat, sed vt illius mentem clarius exprimat. Ideo etiam, vt diximus, iustitiæ fidei personam affin-
git, & locum hunc totum diligenti expolitione illustrat. At quæ ex fide est (inquit) iustitia ita dicit:
Ne dixeris in corde tuo, Quis ascendet in cælum? Hoc est Christum ex alto deducere. Aut quis de-
scendet in abyssum? Hoc est Christum ex mortuis reducere. Sed quid dicit: Prope est verbum in ore
tuo, & in corde tuo. Ita verò fidem & quæ ex hac nobis obtingit iustitiam ab effectibus describit, quæ
illi maxime propria sunt: Quòd nimirum, hominem de ijs quoque certiore reddat, quæ nullo car-
nis sensu aut intellectu percipi possunt, & sic omnibus dubitationibus medeatur, quæ in salutis ne-
gatio incidunt. Ex eo autem colligere vult, iustificationē ex sola fide pendere, & hanc olim à Mose

quoque traditam fuisse. Quod ut rectius intelligatur, argumentum ita formabis: Iustificationis vere proprius effectus est, hominem salutis sue certum facere, & perplexis illis cogitationibus mederi, quæ impios & carni deditos exercent: At hoc sola fides præstat, eo quod hæc ipsissimum Dei verbum non ori modo, verum etiam cordi nostro inserit, quo confirmati amplius dubitare non possumus. Ergo fides quoque sola iustificat. Ad argumenti huius confirmationem ampliorem faciet, si ostendas Legis infirmitatem, eo quod semper in nobis manca & imperfecta est, homines in salutis causa semper dubios & suspensos tenere.

Dubitationes
de salute.

Porro dubitationes omnes, quæ circa salutis negotium homines turbant, ad duos articulos Paulus restringit, qui sunt: An vita nobis in cælo parata sit, & num illic patrem propitium habeamus? Item, an mors & inferi deiuncti, nosque verè ex illis redempti simus? Disputantur hæc mirifice inter eos, qui fide in Christum destituti sunt. Et de primo quidem dubitant carnales, qui vitam nullam norunt, nisi quæ hic vivitur, neque etiam credunt homines Deo curæ esse. Clamant ergo: Quis ascendet in cælum, ut quid illic agatur videat, & inde nos reddat certiores, num nobis hæreditas aliqua iam parata sit, aut num Deus nos secum habere cupiat? Item, si quid huius est, quis nobis ad cælum verò sterneret? quis scalas applicabit, aut alis instruet, quarum remigio illuc contendamus? Alterum verò eos quoque sollicitos habet, qui peccati conscientia territi, cum Deo quidem coniungi cupiunt, timent autem, ne maiores sint mortis & diaboli vires, quàm ut ipsi ex illorum potestate eluctari possint. Horum ergo voces sunt: Quis descendet in abyssum, ut videat, an mors ex armata, inferorum portæ effractæ, diaboli regnum eversum, nosque ex istis omnibus verè redempti simus? Exemplum istarum dubitationum in diuite epulone Christus proponit, qui aliquem ex inferis mitti cupiebat, per quem fratres sui admoniti resipiscerent. Et utinam non hodie utriusque generis exempla in omnium oculis versarentur. Ceterum omnibus istis Paulus unam fidem opponit, & per hanc quicquid huius nos turbat, ex plodi docet. Iustitia fidei, id est, qui vera fide donati & per hanc iustificati sunt, nihil horum dicunt, quia his Christum negari & omne eius meritum euacuari vident. Nam si dicamus, Quis ascendet in cælum? quid hoc aliud est, quàm Christum velle ex alto deducere, id est, velle ut iterum cælo delapsus homo fiat, moriatur, resurgat, in cælum ascendat? Id verò peti aut optari non potest. Nisi illud omne negemus, quod ille iam pridem pro nobis fecit & passus est. Similiter qui clamant, Quis descendet in abyssum? annon mortem Christi merito & resurrectione deiunctam esse negant, & proinde illum rursus mori, & ad inferos redire vellent, ut quod iam pridem perfecit iterum faciat? Hoc (ut quam) quia fides intelligit, nihil horum ipsa interrogat, neque etiam patienter audit, quæ in Christi & meriti eius contumeliam dicuntur: sed certa, hunc plenè præstitisse quæcunq; ad nostram redemptionem faciunt, illis constanti fiducia acquiescit. Scit enim illum semel mortuum esse, & inferorum horrores in cruce sustinuisse, ut eum aboleret, qui mortis habebat imperium. Scit etiam eundem in cælum ascendisse, ut illic nobis locum pararet, & illic nostrum esse intercessorem apud patrem, qui propter cælum nobis propitius est. Scit præterea eum animas credentium, quæ in fide vera hinc migrant, ad se recipere, & olim venturum, ut corpora quoque resuscitet, & plenè perficiat totius hominis redemptionem. Istis ergo confirmata fides, nihil querit amplius: & si quid nondum intelligit, id patienter gaudium usque in eum diem, quo ipsum Deum facie ad faciem videbimus, & in eius conspectu omnium gaudiorum satietate fruemur. Itaque à fide & religione omni alienissimi sunt, qui hodie quæstiones hæc movent, quibus Christi meritum & salutis nostræ fundamenta in dubium vocantur. Nam si serio hoc faciunt, scripturas omnes negent oportet, & proinde Christiano nomine indigni sunt. Sin autem ista dicunt, animos produnt leues, qui non multum tangantur eorum consideratione, in quibus & Dei gloria & salus nostra omnis consistit.

Fidei certitudo
ex verbo Dei
est.

Sed præstat etiam videre, unde hæc fidei certitudo enascatur? Docent id Moyses & Paulus, cum dicunt: Prope te est verbum in ore tuo, & in corde tuo. Ergo ex Dei verbo fides de ijs certa redditur, quæ neque sensu neque intellectu carnis possunt comprehendere. Et quia verbum in corda quoque insinuat, simul voluntatem inclinatur, ut ipsæ assentiatur, quæ carni plusquàm absurda videntur. Vbi non oscitanter observari debet, quod verbum hoc prope nos esse dicit. Hæc enim particula excludit alias speculationes & inspirationes excludit, quibus ferè homines phanatice sua figmenta excusant. Meminerimus nos, voluisse Deum, ut verbum suum scriptis comprehensum prope nos sit, & proinde de eo

de ex illo peti debere, quæcunq; nobis ad salutem consequendam sunt cognitiu necessaria. Non expen-
dunt hoc pro dignitate, qui Concilia expectant, aut orbis totius consensum, vel quicunq; in fidei arti-
culis aliò quàm ad solius verbi Dei auctoritatem recurrunt. Deinde ubi sit verbum illud, ostendit.
In ore tuo, & in corde tuo. *Est* ergo quæ hoc nititur fides, non certa modo, verum etiam facilis expli-
catu, ut quæ certis articulis continetur, quos pueri quoq; & mulieres ediscere, & de ijs si opus sit, ra-
tionem reddere possunt. Erat hoc facile demonstratu, & nouus de hoc sermo institui poterat: sed quia
sufficit, pijs de his cogitandi occasionem dedisse, nolumus prolixiori tractatione cuiquam molesti esse.
Nunc potius deploranda nobis venit hominum nostri seculi malicia & perversitas, qui cum verbum
fidei in ore habeant, & idem cordibus quoque & conscientijs eorum subinde obstrepat, imò ex pueris
quotidie audiant eius capita, quoties illi orationem Dominicam & Symbolum apostolorum pro more
recitant, ad omnes tamen de fide & religione controuersias perinde obstupescunt & attoniti hærent,
quasi nihil huius vnquam audiuerint. Taceo nunc eos, qui ista hostiliter oppugnât, & cum fidei Chri-
stiane professores haberi velint, ijs tamen contradicunt, sine quibus illa non potest consistere. Extant
in tales homines horrenda diuinæ seueritatis exempla, quorum nonnulla nostro seculo vidimus. De-
bet eorum consideratio nos terrere, ut beneficij diuini memores, verbum fidei totis animis complecta-
mur, & salutis fiduciam in vno Iesu Christo collocemus, qui & inferos debellauit, & cælos nobis ape-
ruit, ubi cum Deo patre & spiritu sancto viuât & regnat. Illi debetur benedictio, honor, gloria &
potestas in æternum, Amen.

H O M I L I A LVII.

Hoc est uerbū illud fidei, quod prædicamus: Nempe, quòd si con-
fessus fueris ore tuo Dominū Iesum, & credideris in corde tuo, quòd
Deus eum excitauit à mortuis, seruaberis. Corde enim creditur ad ius-
titiam, ore autem confessio fit ad salutem.

Fatentur quidem plerique homines, Deum, qui summum bonum & ipsa æterna iustitia est, regnū
sui & felicitatis æternæ bona non nisi iustis & sanctis communicare. At omnibus seculis de eo in-
ter sapientissimos & religiosissimos quosque controuersum fuisse constat, quæ nam illa iustitia sit,
quæ in Dei iudicio consistere, & nos illi acceptos atque honorum eius participes reddere potest. Et
hodie hæc vna omnium controuersiarum de fide & religione causa & materia est vnica. Interim cum
suisque fiducia omnibus innata sit, in hoc ferè se hæc omnes consentiunt, quòd gloriam illam iustitiæ
hominum & nostrorum operum meritis transcribunt. Quod Iudæi olim eò pertinacius fecerunt,
quòd Legem ab ipso Deo latam haberent, ex cuius præpostero sensu eam opinionem conceperant,
quòd ex eius operibus homines iustificari oporteret. Quos hodie imitantur, qui scripturis vel per
ignorantiam vel etiam malitiosè detortis eundem errorem pertinaciter defendunt. Vt verò hæc Iu-
dæis præcipua causa fuit, ob quam Christū hostiliter persecuti sunt, & sibi ipsi extremum exitiū ac-
cesserunt. Ita multis hodie idem accidere videmus, qui illorū vestigijs insistant. Ideo Paulus hanc
singularem consideratione digna est Collatio iustitiæ Legis & iustitiæ fidei, quā ex Mose protulit, &
quæ aperte docet, hunc quoq; olim patribus non aliam iustificationis rationē tradidisse, quàm quæ no-
bis ex fide in Christum Iesum obtingit: adhæc non posse ullam aliam inueniri aut constitui ostendit, eò
quòd sola hæc animos nostros de salute certos faciat, & dubitationes omnes excludat, quæ nos in hæc
causa turbare solent. His locum modò à nobis recitatum subiicit, quo magis confirmat & illustrat,
quòd in commendationem iustitiæ fidei prius dixit. Partes loci sunt tres.

Prima ad euangelij doctrinam accommodat, quod ex Mose dictum fuit de verbo, quod in ore
& corde nostro habeatur, & quod nos de salute per Christi meritum parta non sinat dubitare. Hoc
est (inquit) verbum illud fidei, quod prædicamus. Verbū fidei autem vocat per Metonymiam pro
missiones salutis, adeoq; ipsum Euangelium, eò quòd per fidem apprehendantur. Et emphasim habet
particula illa addita, Quod prædicamus. Nam perinde hoc est, ac si dixisset: Moses verbum illud

Ad euangelium
transfert quod
ex Mose nuper
adduxit.

vite tam magnifice & grauitè cōmendans, de nullo alio locutus est, quàm de Euangelio Iesu Christi, quod nos Apostoli vobis prædicamus. Errant itaq; vehementer, & graue nobis faciunt iniuriam, qui nos à Mose dissentire, & iustificationis rationem tradere aiunt, quàm & ille & patres nostri omnes ignorarint. Continetur ergo his verbis euidentis testimonium, quo docemur, eandem esse veteris & noui testamenti doctrinam. Quod enim hic Paulus dicit, verè ab illo dictum esse, res ipsa probat. Apostoli enim non aliud, quàm penitentiam & remissionem peccatorum in nomine Iesu Christi prædicauerunt, quemadmodum ille in mandatis dederat. Hæc ipsa autem à Mose quoque tradita fuisse, iam sæpe demonstrauimus. Prophetæ verò, ut populi scelera grauissimè accusant, & quosuis ad penitentiam hortantur: ita remissionem peccatorum & salutem omnem in solo Christo pollicentur, quem suo tempore venturum aiunt, & ex spiritu sancto de omnibus vaticinantur, quæ ille pro humani generis redemptione facere aut pati debuit. Ideo Christus cum ex mortuis redisset, apud discipulos suum veteris testamenti libris concionatus est, & inter alia dicebat: Hi sunt sermones, quos locutus sum ad vos cum adhuc essem vobiscum: quod scilicet oporteret impleri omnia, quæ scripta sunt in Legem Moysi, & prophetis & Psalmis de me. Et rursus: Ita scriptum est, & ita oportuit Christum pati, & resurgere à mortuis tertio die: & prædicari in eius nomine resipiscientiam & remissionem peccatorum apud omnes gentes, initio facto ab Hierosolyma, &c. Sunt hæc obseruanda diligenter contra eos, qui veteris testamenti libros nihil ad nos pertinere dicunt, & nō sine scurrili dicacitate rejiciunt, quicquid ex illis profertur. Peccant hi atroci ingratitudine in Deum, qui libros illos inter tot tamq; horribiles totius orbis mutationes & inter persecutorum fidei machinationes crudelissimas non sine singulari providentia seruauit, ut nostræ institutioni & cōsolationi perpetuò seruire possent. Et si idem illi ecclesiam vniuersam maxima iniuria afficiunt, quàm thesauro, quem in terris hæc vnicum habet, spoliare conantur: & quo sublato, nihil reliquum est, quo noui testamenti autoritas aduersus eos confirmetur, qui illam negare audent. Superat ergo horum impietas & Iudaicam & Turcicam barbariem, dum quos vtraq; gens in summo pretio & honore habet, libros tam impudenti periculantiā damnare audent.

Summa doctrinae euangelicæ.

Sed relictis illis, secundam huius loci partem videamus, quæ summam verbi istius fidei, id est doctrinæ euangelicæ comprehendit. Si confessus fueris ore tuo Dominum Iesum, & credideris in corde tuo, quod Deus eum excitauit à mortuis, seruaberis. Confessionem primo loco ponit, non quod illi in fidei & salutis negotio primæ partes debeantur (nam nisi fides præcedat, non habebis quod ore confitearis) sed quod adhuc ad Moysi verba alludere pergat, qui verbum istud in ore nostro & in corde nostro esse dixit. Deinde ad ordinem respicit, qui inter homines in cognoscenda & iudicanda aliorum fide obseruatur. Quia enim nullius cor inspicere possumus, ex confessione externa & ijs quæ cum hac coniuncta sunt, & eam comitantur, de fide illorum iudicium faciamus oportet. Quoad ergo huius loci explicationem (cū neq; fides sine confessione, neq; hæc sine illa esse debeat) vtramque simul coniungimus, & circa quos articulos vtræque simul versetur videbimus. Qui cū in plures diduci, & prolixè tractari possint, Apostolus illos omnes breuitatis & perspicuitatis ergo ad duo capita restringit.

Confessio fidei in quo cōsistat.

Primum est, ut ore nostro confiteamur Dominum Iesum, id est, ut Iesum illum, qui cū æternus & verus sit Dei filius, ex virgine tamen Maria præfinito tempore homo nasci voluit, agnoscamus & publicè fateamur nostrum esse Dominum, id est, vindicem & seruatorem nostrum. Antiqui enim domini dicebantur, qui aliquos vel bello captos in vita seruabant, vel ære suo redemptos in suam redigebant potestatem. In scripturis autem titulus hic plerunque Christo tribuitur, qui & apud Isaiam clamat: Ego Dominus, hoc est nomen meum, & gloriam meam alteri non dabo. Neq; apud Prophetas modò hoc testari voluit spiritus sanctus, verum etiam inter gentes, & quidem eo ipso tempore, quò Christus in carne natus est, non obscurum illi testimonium perhibuit: quando Augustus Cesar (ut apud Orosium habetur) occulta numinis virtute motus Domini nomen abs se reiecit, & publico edicto cauit, ne posthac à quoquam, ne à liberis quidem & nepotibus, vel seris vel ioco dominus diceretur. Fuit hoc procul dubio nouum & insolens prophantis hominibus, & nec ipse Augustus facti sui rationem veram intellexit. Sed ita fieri volebat Deus, ut qui tunc orbis totius dominus putabatur, honorem istum Christo cederet, qui propter humani generis redemptionem omnium nostrum Dominus iurè & meritò dicitur. Is enim cum hoste nostro communi Satana congressus, nos iam mor-

Lib. 6. cap. 22.

ti destinatos ex eius manibus eripuit atq; seruauit, ne communi illa humani generis clade, ceu diluuiio quodam vniuersali, abriperemur. Idem, cum nullum aurum nobis redimendis sufficeret, sanguinis sui pretio nos in suam potestatem redegit. Adhuc omni potestate in cælo & in terris accepta, omnibus imperat, & proinde suos aduersus omnes hostes, tam visibiles quàm inuisibiles, & quæcunque illis imminet salutis pericula, potentissimè tuetur. Quicunque ergo talem agnoscunt & fatentur, hi titulum & nomen Domini verè illi tribuunt. Et hinc exortus fuisse videtur vetus ecclesiæ mos, quo in sacris & precibus publicis Iesum Christum plerunque Dominum nostrum dicimus. Quod cum sit, tunc nos simul ad ea, quæ modò dicta sunt, animo respicere conuenit, ne coram eo turpes & malè fidi hypocritæ deprehendamus.

At quia hoc generalius est, alterum caput subiicit Paulus, quo ratio & modus exprimitur, quo nos ille seruauit, & Dominus noster factus est. Est hoc, vt credamus in corde nostro, quòd Deus eum excitauit à mortuis. Vbi solius resurrectionis Iesu Christi meminit, non quòd eius mortem & quæcunque hanc præcesserunt, ascensionem item, quæ post secuta est, & sessionem ad dextram patris excludat: sed quòd in eius resurrectione salutis nostræ complementum habetur. Frustra enim pro peccatis nostris immolatus esset in ara crucis, & inuiles nobis, quoad æternam salutem, fuissent actiones illius vniuersæ, nisi mortem quoque & diabolus vicisset, cuius tyrannide in exitio detinebamur. Id verò per resurrectionem præstitit, quæ fieri non poterat, nisi mortis vires & ipsas inferorum portas frangeret. Ideo D. Augustinus hanc veram & propriam Christianorum fidem esse scribit, quòd Christum ex morte rediuiuum surrexisse credant. Nam mortuum esse Iudæi quoque credunt, & hoc ipsum gentes olim non negabant. De resurrectione autem cum vtrisque lis erat, & huius predicatione Iudæos potissimum offensos & irritatos fuisse in Actorum libro videmus: eò quòd ex illa Christi gloriam pendere, & eandem fidei in Christum fundamentum esse viderent, cuius asseueratione multi quotidie ad fidem ecclesiæ adducebantur. Poteset etiam alia ratio assignari, cur resurrectionis solius mentionem faciat Apostolus. Quia nimirum hæc omnes alios fidei articulos in se comprehendit. Si enim resurrexit à mortuis, prius illum mortem obiisse oportuit, imò vt homo verus factus fuerit oportet, in quem mors & alia, quæ hominibus naturaliter accidunt, cadere potuerint. Rursus, si resurrexit, proculdubio deuicta morte & excusso illius iugo, vitam nunc viuunt æternam, & simul debellata omni aduersaria potestate in cælis regnum sibi à patre destinatum possidet, cuius non est finis. Hæc (inquam) quia in resurrectione continentia predicauerunt, & ideo eandem omnes Apostoli passim singulari studio & diligenter.

Fides maxime
nititur resurre
ctione Christi.

Nos autem in his obseruemus, fidei Christianæ esse, non obiter modò Iesum Christum redemptorem & Dominum nostrum agnoscere, sed simul modum atq; rationem tenere, qua nos ille redemit & Dominus noster factus est. Nam nisi hanc nouerimus, non multum à gentium superstitionibus absumus, qui pro Dijs coluerunt eos, quorum diuinitas nullis certis argumentis aut rationibus demonstrari potuit. In eo igitur tam fidei nostræ certitudo quàm vera salutis fiducia versatur, vt sciamus, quid Christus pro nobis fecerit, & quibus rebus constet redemptionis nostræ negotium. Hinc certa peti potest in omni afflictionis genere consolatio, quam Satana nos tentantis suggestio- nibus opponamus. Obijcit ille, Quæ hæc stultitia est, salutis spem in Dei filio collocare, cum tu in terris agas inter miseras & infinita vitæ pericula, ille autem in cælis regnum habeat? His respondeas: Seder quidem ad dextram patris Iesus Christus, sed prius in terris hisce hominem assumpsit, & in assumpta hominis natura iisdem temptationibus sese submisit, quibus nos exerce- mur: vnde constat, eum nostram causam suscepisse, & nunc quoque nostri curam nondum deposuisse. Rursus peccata nostris conscientijs diabolus exprobrat, & nos nimium ridiculos esse dicat, qui in alterius iustitiam salutis fiduciam habeamus. At hic quoque ex Christi historia re- spondebimus, Christum pro nobis mortuum esse, nobis item à Deo patre satisfactionem & iusti- tiam factum esse, & proinde non inanem esse hanc nostram fiduciam. Sic in media morte cosola- tionem nobis asferet, si Dei filium propter nos mortis agonem sustinuisse & resurrectione sua omnem mortis potestatem vicisse cogitemus. Denique nulla nobis tentatio accidit, aduersus quam non suggerat efficacissima certæ fiduciæ & consolationis argumenta filij Dei pro nobis incarnati

Fides nouit quæ
bus nostra con-
stet redemptio.

historia. Et hæc causa est, quod & olim Propheta de omnibus, quæ illi in terris accidere debuerunt, vaticinati sunt, & postea Euangelistæ eadem ex spiritus suggestione diligenter descripserunt. Debent ergo ministri ecclesiarum in hoc esse, ut Iesu Christi historiam, & singulas eius partes, populo sæpe & magno studio proponant, simulq; vsum omnium, quæ in ea continentur, doceant, ut singuli ea sibiipsis applicare possint, & ita inter tentationes fidem in Christum certam atque inconcussam retinere.

Fidei fructus.

Excitare nos debet fidei fructus amplissimus, quem Paulus vno verbo comprehendit, *Servabimus*. Continet hoc primum iustificationem, id est, remissionem peccatorum gratuitam, sine qua salus nostra constare non potest. Quia quàm diu peccata nobis imputat Deus, morti adhuc obnoxij sumus, quam illorum stipendium esse, iam sæpe dictum est. Ideo angelus Iosepho nominis Iesu, quod *Servatorem* significat, rationem redditurus, ait: Quia servabit populum suum ex peccatis eius. Sequitur iustificationem sanctificatio, quæ nobis ex regeneratione obtingit, cuius effectus est, quod indes in melius proficimus, & inter huius seculi certamina victores euadimus. Est ergo fidei fructus maior, quàm verbis exponi possit, cum per illam ea bona obtineamus, quæ ut omnem huius mundi felicitatem longè superant, ita nullis viribus & nulla hominum industria acquiri possunt. Soletur nos horum consideratio in omni tentatione, qua salutis nostræ spem Satan labefactare studet. Nam quantacumque sit peccatorum nostrorum multitudo & enormitas, tamen si Iesum Dominum nostrum agnoscimus, & in eius morte atque resurrectione constantem habeamus animi fiduciam, procul dubio servabimur. Quod enim Paulus dicit, hoc ipsum Christi verbis confirmatur, dicentis: Qui crediderit & baptizatus fuerit, servabitur. Item, Qui credit in me, habet vitam æternam. Simul autem promissiones istas Antichristi excommunicationibus & eorum maledicentiæ opponamus, qui nos hodie hæreticos & æternæ damnationis reos esse clamant, eò quod à Romana ecclesia secessionem fecerimus. Quia enim ore nostro confitemur Dominum Iesum, & firmo cordis assensu credimus, quod Deus eum excitavit à mortuis, haud dubiè ad ecclesiam eius pertinemus, & in ista fide servabimur. Maledicent quidem illi, sed nobis benedicet Deus, cuius benedictio (ut David testatur) super populum eius perpetuò manet, & beati sunt omnes, qui sperant in illum. Psal. 3 & 2, &c.

Fide creditur ad iustitiam.

Ceterum quia cõfessionis simul atq; fidei distinctè meminerat, nunc utriusq; rationem reddit, quæ tertia huius loci pars est. Et de fide quidem sic loquitur: Corde creditur ad iustitiam, id est, fide apprehenduntur promissiones Dei, quarum omnium fundamentum in Christo habetur, qui nobis a Deo iustitia factus est, & ita in illo iustitiam & satisfactionem cum omnibus bonis cælestibus obtemus. Cordi verò fidem tribuit, quia (ut nuper diximus) assensus est, quem Dei promissis habemus, qui deinde voluntatem inclinatur (cuius sedem in corde esse aiunt) & totum hominem Deo vendicat, ut eius verbo obsequatur. Est ergo hic observandum, fidem non esse nudam cognitionem rerum nobis ad nos pertinentium, multò minus autem opinionem vel persuasionem esse temere in nobis conceptam, sed certo & firmo animi assensu constare, quem ijs præbemus, quæ ad nostram salutem concipiuntur, quæ ex ipsius Dei verbo atq; spiritus suggestionem certa & vera esse cognovimus. Ideo frequenter cognitionem cum fide scriptura coniungit, aut illam pro hac sumit, ut Isa. 53. Scientia sui multos iustificabit iustus servus meus, quorum iniquitates ipse portabit. Et Petrus Ioan. 6 dicebat: Nos credimus & cognovimus, quod tu es Christus, filius ille Dei viventis. Ioannes autem dilectus ille discipulus in sua epistola Catholica, quoties de fidei & salutis mysterijs loquitur, Sciendi & Cognoscendi erga Deum subinde inculcat. Vt Cap. 4: Nos cognovimus & credidimus charitatem, quam Deus habet erga nos. Item: Nos spectavimus & testamur, quod pater misit filium servatorem mundi. Et cap. 5: Hic scripsi vobis, qui creditis in nomen filij Dei, ut sciatis quod vitam habetis, &c. In illa epistola illam suam his verbis exorditur: Quod erat ab initio, quod audiimus, quod vidimus oculis nostris, quod spectavimus & manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ, &c. Neq; hic aliquis obijciat, hanc cognitionem & fidei certitudinem penes solos apostolos potuisse inueniri, qui cum Christo fuerunt, & coram illum viderunt atq; audiuerunt. Non enim hic quicquam prodest, vidisse, & audivisse coram, contrectavisse (quando hæc omnia Iudas quoque & infiniti alij ex Christi hostibus habuerunt) sed mentis illuminatione opus est, quam spiritus in nobis operatur, quando verbum interius animos nostros confirmat atq; obsignat. Quia ergo electi omnes per verbum externum vocantur, &

idem omnibus spiritus ille confertur, qui adoptionis spiritus est, eadem quoque fidei certitudo et con-
 quiritur salutis apud omnes electos inuenitur. Nam etsi incrementa sua habeat fides, et alij alijs plus et
 citius proficiant, habent tamen singuli credentes quod ad Christum apprehendendum satis est, et ideo
 salutis sue notitiam quoque habent, quae illos excidere non sinet. Nam cum eodem Ioanne dicunt: Sci-
 mus quod ex Deo sumus: Scimus item, quod filius Dei venit, et dedit nobis mentem ut cognoscamus
 eum, qui verax est, et sumus in verace illo, filio eius Iesu Christo. Et rursus: Per hoc cognoscimus
 nos in eo manere, et ipsum in nobis, quod de spiritu suo dedit nobis. Nam ut idem ille Apostolus ait:
 Qui credit in filium Dei, habet testimonium in seipso. Sunt haec probe obseruanda, quia eos confutant
 qui de gratia Dei perpetuo dubitare docent, et simul fidei nostrae dignitatem commendant, qua omnes
 alias sectas, imò uniuersam huius mundi sapientiam longè vincit. Inuestigarunt olim summū bonum
 et huius consequendi rationem omnes philosophi. Sed quod Socrati accidit, ut post multum et diu-
 turnum studium diceret, Hoc unum scio quod nihil scio: hoc omnibus alijs quoque euenit, et idem di-
 xissent, si eadem illorum, quae Socratis, fuisset ingenuitas. Idem etiam nostris aduersarijs hodie eue-
 nit, cum salutem extra Christum quaerunt, alibi ostendimus. Quia enim noua subinde dogmata et
 nouas salutis consequendae rationes admittunt, satis testantur, quod nec corde adhuc crediderint, nec
 iustitiam inuenerint, cuius studiosissimi pra alijs videri volunt.

Sed de confessione etiam fidei dicentem Apostolum audiamus: Ore fit confessio (inquit) ad salu- Confessio fit ad
 tem. Non debet hoc ita accipi, quasi fide percipiamus primam gratiam, deinde verò salutem confes- salutem.
 sione mereamur. Sic interpretari sunt locum istum, qui operum meritum asserunt, ut huic aliquem lo-
 cum in causa iustificationis et salutis inuenerent. Quia enim de vera et viua fide Paulus loquitur,
 eam cum confessione ita coniunctam esse cogitabimus, ut abs se inuicem diuelli aut separari non pos-
 sint. Distinguit tamen inter illas propter Moysis verba (ut ante diximus) et ut ostendat ordinem,
 quoniam in salutis negotio progredimur. In eo primum fides occurrit, quae ex Dei verbo discitur, et
 spiritus testimonio confirmatur. Quia autem haec in corde residet, et voluntatem nostram inclinat
 atque mouet ad verbi praescriptum, simul totum hominem sibi vindicat in obedientiam. Hinc fit, ut
 quam animo concepimus fidem, mox ore profiteamur, imò vita tota exprimamus: et ad salutem fie-
 ri dicitur illa confessio, quia nos salutis in Christo verè participes iam factos esse testatur. Quod si er-
 rorem ad viuam omnia refecare libeat, firmiter tenendum est Apostolicum illud axioma, Nos sola
 fide iustificari, et proinde per eandem seruari, licet nulla sese offerat fidem confitendi occasio.
 At ubi haec nobis proponitur, nunquam eam negligemus, siquidem fide vera praediti fuerimus.
 Et qui confiteri nolunt, aut in fide dissimulanda vel neganda pergunt, ij certè se ab illa alienif-
 icant, et proinde salute indignos esse declarant. At hic tenere oportet, confessionis nomine
 plura quiddam contineri, quam vulgò putetur. Nam primum ore et verbis fieri debet: ubi inge-
 nitas requiritur, ne nos coram hominibus Christi et Euangelij eius pudeat. Ut enim nemo ser-
 uis ferre potest, quos seruitij sui pudet: ita Christo indignus erit, quisquis propter mundum aut
 quamcunque aliam causam illum profiteri dedignatur. Huc pertinent, quae ille Marci 8. cap. cir-
 ca finem dicit. Deinde ad fidei confessionem vita quoque et mores referuntur, qui Christum loqui
 debent, ut in illis Deus glorificetur: ne ex eorum numero simus, qui (ut Paulus ait ad Titum
 1.) falsis negant eum, quem se scire profitentur. Postremò quia fides totum hominem Christo vendi-
 cat, sanguine quoque nostro eum fateri, et quam ore fecimus fidei professionem (si ita opus sit) morte
 ipsa obsequiare debemus. Fecerunt hoc olim multi ex veris Christianis, qui ideo nec ex illis Mar-
 tyribus, id est, testes Christi pra alijs dicti sunt, quod ei sanguine suo testimonium perhibuissent. Con-
 fessionem atque ritus sacrorum, magistratui simpliciter obediendum esse contendunt. Quorum
 sententia si recipiatur, iam et Christo contradicemus, qui nominis sui confessionem necessariam
 esse docet, et omnes tam veteris quam noui testamenti Martyres damnabimus, qui contra prin-
 cipum suorum edicta fidem confessi sunt, et mori potius, quam sacris alienis communicare volue-
 runt. Nos ergo illis explosis, meminerimus, verbum fidei esse Euangelium, quo Christus pradi-
 catur. Hunc ergo fide vera amplectamur, fidem verò suis testemur fructibus, inter quos ingenua
 confessio primum quasi locum obrinet. Ut enim cauere debet, ne inani externae professionis titulo

sine fide gloriemur: ita non minus curandum est, ne fidei nomine nobis ipsis imponamus, quasi satis sit eam in cordis arcano absconditam tenere, cum interim eandem & ore abnegemus, & vitam ab eius ingenio alienissimam viuamus. Oremus ergo Deum, ut animos nostros illuminet & confirmet, ut & credamus in Iesum Christum filium suum, & in fidei eius confessione in finem usque persequeremur, ut hic quoque nos pro suis agnoscat, cum in gloria patris veniet ad iudicandum viuos & mortuos. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in eternum, Amen.

HOMILIA LVIII.

Dicit enim scriptura: Omnis qui credit in eum, non pudebit. Non enim est distinctio uel Iudæi uel Græci. Nam idem Dominus omnium, est diues in omnes, qui inuocant eum. Omnis enim, qui inuocauerit nomen Domini, seruabitur.

Memorabile admodum est, quod nuper dixit Apostolus noster: Finis Legis Christus ad iustitiam cuius credenti. Ea enim sententia duo agit, quorum cognitio utilis & necessaria est. Primum Iudæos confutat, qui Lege contra Christum & Euangelij doctrinam abutebantur, & ostendit, illos tunc quam maxime in Legem peccare, quando iustitiam & salutem in ea querant, quæ in hunc finem potius data sit, ut nos peccati conuictos ad Christum deducat, qui nobis à Deo iustitia & redemptio factus est. Quod ut euidentius pateret, collationem iustitiæ Legalis & iustitiæ fidei instituit, & utramque Moysis verbis descripsit, ut ex illis palam constet, euangelij doctrinam nihil continere, quod patres olim prorsus ignorarint. Deinde, quod alterum dicti illius caput est, Iudæorum confidentiam retundit, qui salutem patribus promissam ad se solos pertinere putabant, & eo nomine gentes reliquas contemnebant. Docet enim, rationem salutis, quæ sub fide Christi continetur, uniuersalem esse, & Christum solius fidei respectu, quosuis absque ullo gentis & personæ discrimine, ad ecclesiæ & salutis consortium vocare. Ad hanc partem nunc propius accedit, ut eam quoque amplius illustret, & certis rationibus confirmet. Vbi semper meminisse debemus, hæc olim quidem propter Iudæos dicta fuisse, eadem verò propter nos oportuisse scribi, quorum institutioni & consolationi hodie non minus seruiunt. Hic enim diuina liberalitatis fontes patet, quæ dum salutem in Christo omnibus offert, diaboli simul tentationes fortissime repellit, quibus illi gratiam Dei & Christi meritum contrahere studet, ut nos ab illis exclusos esse euincat. Excitat nos præterea istorum consideratio, ut cogitemus, omnes homines debitores esse Deo, ut huic seruiamus. Utque simul eos omnes amore fido complectantur, quos ille nobis per fidei vinculum in Christo coniungit. Videamus ergo, quo ordine hanc causam Apostolus proponat.

Fidei doctrina
uniuersaliter
ad omnes per-
tinet.

Principio, quia de fide & eius confessione indefinitè locutus erat, nunc apertius docet, illud uniuersaliter accipi debere. Cum verò sciret argumentum hoc inuidiæ & odij plenum esse, à scripture veteris testimonio orditur, quod ex Isaia Cap. 28 desumit, & cuius supra quoque sub finem Cap. 9 meminerat. Itaque commoda transitione & prorsus artificiosa locum hunc cum ijs, quæ præcesserunt, connectens, ait: Dicit enim scriptura, Omnis qui credit in eum, non pudebit. Quo loco is Deum credere dicuntur, qui eius verbo assensum ita præbent, ut certò sibi ipsis persuadeant, ad se pertinere, quæcumque is de filio suo pollicetur, & ideo de illius erga se bonitate & gratia nihil dubitant. Tales (inquit Isaia) non pudebunt, id est, non frustrabuntur sua spe, neque à salute aberrabunt. Est enim locutio hæc ex hominum more desumpta, quos pudor suffundit, quando se sua & consiliorum suorum successu frustrantur. Pudet enim eos suæ fiduciæ & gloriationis, quæ apud alios sunt, vti. Quoad autem præsens argumentum, Paulus in uniuersale particulam, Omnis, maxime incumbit, ut contra Iudæos vocationem gentium asserat, & ostendat, prophetas veteres, fidei sumos & non aliam huius apprehendendi rationem tradidisse, quam fidem. Ex eo autem colligit, nequaquam excludi debere gentes, si apud has quoque fides illa inueniatur, &c.

Interim

Interim nihil obstat, quò minus ex loco isto argumentum eliciamus quo totum iustificationis nostre negotium illustratur, & nos quoque in fide Christi magis confirmari possumus. Est hoc eiusmodi: Quisquis non pudefit in iudicio Dei, is demum verè iustificatus est. At qui in Christum credit, verè est iustificatus. Maiorem Propositionem communis sensus probat. Quia enim tota hæc causa ad Dei tribunal pertinet, non proderit iustitiam nostram hominibus approbasse, nisi in Dei quoque conspectu iusti deprehendamus. Id verò nobis ex sola fide in Iesum Christum obtingere, non modo hic Isaia locus docet, sed Paulus hoc vnum ferè tota ista epistola prolixè demonstrat. Faciet tamen plurimum ad huius argumenti confirmationem diligentior Legis & fidei consideratio. Nam si illam probe excutias, nihil inuenies, quàm quod ad nostram confusionem facit. Moralis enim Lex, de Dei quidem voluntate abunde nos edocet: at cum eam nemo hominum implere aut præstare possit, vnum hoc restat nobis ex illa, quòd nos peccati conuincit: & quia ea à nobis requirit, quæ vires nostras superant, peccati conuictos in damnatione & exitio relinquit. Ceremoniæ autem, si Christum per illas adumbratum inde auferas, nihil nobis conferunt, quàm quòd nostram miseriam nobis quasi exprobrant. Circumciso ceret (vt ab ea exordiamur) in mēbro genitali facta, nos ex ipsa conceptione & natiuitate pollutos & corruptos esse docet, qui putatione aut purgatione opus habeamus. Victimæ verò, cum ad aram ducerentur & post factam manuum impositionem iugularentur, quid aliud quàm truisse spectaculum exhibebant, quo astantes admonebantur, homines propria malitia in pecudes degenerasse, & ideo mille mortibus atque exitio sempiterno dignos esse? Eadem festorum quoque ratio fuit. Pascha etenim cum suis ceremonijs, non obscure significabat, omnes homines sub tenebrarum potestate esse, & ceruicibus illorum imminere vastatorem illum angelum, qui animabus nostris perpetuo exitium struat. Ita tabernaculorum feriæ non vitam modo in deserto sub tentorijs actam intra patriam peregrinentur, quàm diu in hac carne viuimus. Denique, quocunque oculos circumferas, nihil aliud in Lege videbis, quàm quod vel naturæ corruptionem, vel manifesta peccata, vel eorumdem penas, oculis & animis nostris ingerit, nosque omni propriæ iustitiæ fiducia & salutis spe spoliatos pudefacit. At longe alia est fidei in Christum ratio. Hæc enim, quia iustitiam & salutem exgratia Dei, cuius nobis exprobrat, cuius nos pudere possit. Nam fundamentum salutis habet in ipso Iesum Christum, qui procul à nobis remouet, quicquid nos confundere aut pudefacere potest. Quia enim illum nobis Pater fecit satisfactionem nostram, iustitiam item & redemptionis nostræ pretium: non est, quòd nos nostri ipsorum amplius pudeat. Imò cum idem nos spiritu suo donet, qui sanctificationis spiritus est, is naturæ etiam nostræ medetur, vt cælestium bonorum capax fiat. Quod si verò mundus hic nobis pericula vndique excitet, si mors suis minis nos territet, & totis viribus aduersus nos Satan insurgat, tamen ne tunc quidem nos spes nostra frustrabitur. Scimus enim mundum hunc à Christo deuictum esse: scimus eundem nostram esse resurrectionem atque viabilem, aduersus illum omnem potestatem accepisse in cælo & in terra, adhuc petram esse insuperabilem, aduersus quam ne inferorum quidem portæ præualere possint. Quibus promissio illa dulcissima accedit, qua se oues suas nouisse testatur, nec esse quenquam, qui eas ex manibus ipsius possit rapere. Est ergo certissima & infallibilis nostræ salutis spes, quæ ex iustificatione fidei dependet: & ideo omnium credentium eadem vox est, quæ Davidis: In te Domine speraui, non confundar in æternum: In manus tuas commendo spiritum meum: redemisti me Domine Deus veritatis, &c. Psal. 31.

Sed redeamus ad Paulum, qui vaticinium illud Isaie ad suum institutum accommodat disertè, & idem illud rationibus atque argumentis aliquot confirmat, vt omnibus constet, illud vniuersaliter de omnibus locis & ordinis hominibus accipi debere. Primum ex ipsa hominum natura aut conditione, qualis ea apud Deum aestimatur, desumit. Non enim est (inquit) distinctio vel Iudæi vel Græci. Olim quidem inter Iudæos & gentes distinctio erat, quoad rempub. & sacra externa: eò quòd gentem aliquam peculiarem esse oporteret, in qua Deus nomen suum & quæ æterno suo decreto constituerat, salutis humanæ rationem mundo manifestaret. Quoad hanc verò, nullū vnquam discrimen fuit, neque

Fidei iustificatio probatur.

Deum absque nationū discrimine salutem omnibus offerre.

alia ratione Indos, alia Persas, alia Asianos, alia Europaeos vel Afros iustificari et seruari oportuit. Imò quoad naturam hominum, quae omnibus cōmunis est, omnes in vniuersum ex Adamo peccatores & filij irae nati sunt, et ideo omnes iam inde ab ipsa rerum origine gratuita redemptione atq; salute opus habebant. Hanc autem in vno Iesu Christo Deus proposuit, quem initio statim Adamo peccatus est, vt illa ad omnes eius posteros pertinere, omnes intelligerent. Et quāuis postea stirpem certam, ex qua promissus ille redemptor enasci debebat, in Abrahamo & Isaaco designaret, diligenter tamen monuit, in semine illo omnes gentes fore benedicendas. Et propheta frequenter Iudeorum originē ad Amorrhæos & Chanaanæos reuocant, vt demonstrent, illos à reliquis gentibus nihil differre. Recte ergo Paulus in presenti pronuntiat, distinctionē inter Iudæū & Græcū nullam esse, quoad ea, in quibus salutis nostrae summa consistit. Alterum argumentum petit ex ipsius Dei persona, dicens. Nam idem Dominus omnium. Cui consentit, quod supra dixerat: An Iudæorū Deus tantum? Nonne & gentium? certe & gentium. At omnium Deum & Dominū esse, si non alia ratione, ex sola certē creatione satis constare posset. Ille enim est, qui (vt apud Athenienses Paulus dixit) ex vno sanguine fecit omne genus hominū, & gentibus singulis tam locorum quā temporū suorum fines distribuit. Constat item ex prophetarū oraculis, providentiā eius ad omnia totius mundi regna extendi, imò per illā ad ministrari videmus quotidie, quacūq; ad omnium nostrum alimoniam atq; conseruationē faciunt. Ex eo autē verissimē colligitur, non debere regnū illud Dei salutiferū in tam arctos fines cogi, vt in eius ciuitate vnica modò Iudæorū gens censeatur. Et hoc non argutē nimis ex solis Isaia verbis Paulus colligit: sed perspicua planē sunt multorū prophetarum oracula, qui Messia à mari ad mare dominaturum, & multos populos ad montē illum Dñi concursuros esse testantur, vt vias eius discant, & in illis ambulent. Vide Zach. 9. Psal. 2 & 72. Mich. 4. Isa. 2, & c. Sed tertium adhuc argumentū ex Dei natura & ingenio Paulus subiicit, quādo illū diuinitē, id est, liberalē & beneficū esse dicit in omnibus inuocant eum. Et sanē propriū Dei esse benefacere, gentium quoq; sapientes viderunt, & ideo homines runc ad Dei naturā proximē accedere dixerunt, si quā plurimis beneficiat. Nec temere haec alibi dicta sunt. Videbat enim diuinā illius bonitatis argumenta in creatione hominis & aliarū rerū, in earundē cōseruatione & propagatione, infinitis itē exēplis, quibus suā erga nos liberalitatē ille inuolū declarat. Quis verò sanē metis dixerit, Deū hac ideo facere, vt in inferioribus hisce, quae ad solū corpus spectant, illius beneficentia cōsistat? Id enim perinde esset, ac si quis filiū ad tēpus aleret, & in delicijs haberet, vt postea illo abdicato heredē aliunde assumptū scribat. Ad altiora ergo progreditur Dei bonitas, & vt nos ex gratia creauit, ita in exitū prolapsis redemptorē dedit filiū, quē omnibus proponit, vt quotquot illi fidunt, & ipsum inuocāt, in illo vitam atq; salutē cōsequantur. Vnde ergo fides fuerit, & quae ex ea promanat vera Dei inuocatio, ibi ille prope est, vt suae beneficentiae fructus nobis impertiat. Abundē ergo ex pauculis istis Isaia verbis Paulus probauit, gentibus quoq; fidē aditum patere ad eam salutē, cuius nobis auctor & Mediator est Iesus Christus. Et apparet rursus, quāta diligētia & iudicio in scripturis excutiendis vsi sint Apostoli, quā itē alieni sint ab illorū spiritu, qui hodie leuiter oīa percurrunt, et sufficere putant, si scripturae verba obiter recitentur, cū nemo intelligat, in quē vsū olim scripta sint, aut quae nā sub illis lateant fidei atq; salutis nostrae mysteria. Huic oscitantiae debemus errorū atq; superstitionū Labirynthos, quibus infelix Christianorum vulgus implicitum, quid de fide & salute nostra statuatur prorsus nescit. Nec vnquā restitueretur purior illa veritatis cognitio, nisi vetus in scripturis tractandis doctorum diligentia & industria illa &

Quia verò hac alio loco cōmodius tractabuntur, nunc de ijs dicamus, quae nobis in publica illa & vniuersali Dei patris liberalitate obseruanda sunt. Ex ea autē primò colligimus, omnes homines ex aquo debitores esse, vt illū sanctē colant, et eidē seruiant. Vt enim omnes filij patrē colere debent, quia eius beneficentiam omnes sentiunt, etiamsi hic vnum aut alterum peculiari quodā & tēriori amoris affectu prosequatur. Ita quāuis in quibusdam plura & luculentiora conspiciantur diuinā beneficentiae argumenta, quia tamen ille neminē prorsus negligit, & salutē veram in filio suo omnibus offerit, omnes quoq; illū amare & colere, adhuc obsequia omnia illi praestare debent. Seruit hoc ijs cōsuetudo, qui religionem & fidem, imò omnia ferē Christiana pietatis officia, ex quaestu meriuntur, & horum legibus solos ecclesiae & verbi ministros teneri clamitant. Sed ehò responde quisquis es. An soli illi perfrui diuina beneficentia fructū percipiunt? An pro solis ministris Christus mortuus est? An soli illi per

Omnes homines
debitores
sunt Deo.

eum ex diaboli seruitio liberati sunt? Hæc (inquam) illis solis transcribere, & teipsum istis tantis bonis priuari cupis? Non opinor. Quo igitur iure in salutis societatem admitti vis, cum ea Deo officia neges, ad quæ ille filij sui sanguine redemptos obstrinxit? Num plus quiddam à ministris exigi dices, quod ex ecclesiæ ministerio viuant? Idem & ego tecum sentio. At illos iam nunc plus quiddam (de bonis & fide loquor) præstare dico, quando non contenti propriam salutem curauisse, pro tua quoque & multorum aliorum excubant, quando scripturas propter te scrutantur, quando ut tuæ salutis consulant, non laboribus modo & vigilijs sese conficiunt, verum etiam multorum odia, conuitia & omnis generis persecutiones sustinent. Et ut de ignauis loquar, num te illorum ignauia & ingratitude excusari putas? Vel num tanti apud te est tenuis alicuius stipendij, quo illi fruuntur, summula, cum tu ipsum Christi sanguinem, & eius merito partum æternæ salutis beneficium non minori improbitate contuleris? Sunt hæc non oscitanter obseruanda, ut singuli quæ sui officij sint curent, aliorum verò virijs ingemiscant & doleant, atque illis emendandis manum fidelem adhibeant. Admonet præterea *Contra inuidiam malum.* diuina libertatis consideratio, ne cui inuideamus aliqua Dei dona, quod olim Cainum fecisse sci-
mus, quando Abelum fratrem à Domino respici & se multo beatiorum esse vidit. Sed quid illi dicit Deus? Nonne si bene egeris, feres? Quasi diceret: Quid opus est alterius sorte dolere, cum ex ea nihil ad te mali redeat? Nam si tu quoque pietatem colueris, feres huic promissa præmia: & qui Abelo huc usque benedixi, non minus tibi quoque benefacere potero. Hoc nobis dici putemus, & quoties alienæ fortuna splendor oculos nostros perstringit & fascinat, tunc Paulinum istud nobis occurrat: Idem Dominus omnium, est & diues in omnes qui inuocant ipsum: Quibus illud Christi adde: Num oculus tuus malus est? eò quod bonus sit Deus? In summa, meminerimus, diuinæ beneficentiæ thesaurus exhausti non posse, certissimam verò rationem, qua illis nos quoque potiri possimus, non esse inuidiam aut odium, quo Dei beneficiarios prosequimur, sed fidem cum fraterna charitate coniunctam. His ergo studeamus, si nobis consultum esse, & ex Dei beneficijs fructum aliquem percipere volumus.

Porro argumentis istis aliud testimonium Paulus subiungit, ex Iocle propheta, cuius eò certior *Locus Iocel. 2.* fides est & auctoritas, quod eo loco (ut ex Petri verbis Acto. 2 patet) aperte de Messia & donis spiritus sancti per eum effundendis vaticinatur. At quia simul periculosam temporum illorum conditionem descripserat, & pœnas graues denuntiabat Christi contemptoribus, in piorum consolationem addit: Et erit, omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quasi diceret: Vt totus orbis terrarum turberetur, non tamen terri debent pii & fidei Dei cultores. Nam etsi in singulis mundi partibus certa & horrenda iræ Dei signa appareant, idem tamen suorum non obliuiscetur, simulque memor veterum promissionum clementer omnes eos exaudiet, qui nomē illius inuocauerint. Rectè autem & prudenter in ista tractatione Paulus cum fide inuocationem coniungit, quia hæc illius propriissimum opus est, simulque ex eo apparet, de qua aut quali fide loquatur: ne quis nudam aliquam opinionem animo concipiat. Apostoli autem instituto vaticinium istud quam maximè seruit: quia disertis verbis asserit, quod ille paulò ante dixerat, Deum diuitem & beneficem esse in omnes, qui ipsum inuocant, & proinde nullo gentis aut personæ respectu moueri. Est autem hæc propheta sententia vna ex celeberrimis, quæ in scripturis habentur, & ideo animis nostris diligenter recondi debet. Nam prima insignem consolationem habet, quod nobis accessum ad Deum patere audimus in quacunque ne-
cessitate. Quia enim promissio ista vniuersalis & indefinita est, omnes excitat, ut in morbis, fame, inopia, exilio, persecutione, animi terroribus, in omni denique aduersorum genere, ad Deum, ceu vnicum & fidissimum salutis portum, recurramus. Deinde modum veræ inuocationis tradit, quando nomen Domini inuocare iubet. Nomen autem Dei dicitur in scripturis omne illud, per quod ille se nobis cognoscendum præbet. Quia ergo nullibi certius & perfectius ille agnoscitur, quam in filio suo Iesu Christo, idem hic quoque Dei nomen propriissimum est: & Domini nomen inuocare dicuntur, qui ad Christum Mediatorem respiciunt, & preces suas propter illum exaudiri petunt. Quam precandi formula ipse Christus discipulis diligenter commendauit, & eandem ex veteri & pio more in Ecclesia semper receptam fuisse, nuper diximus. Est enim non vtilis modò, sed necessaria quoque: eò quod nobis propter peccata nullus ad Deum accessus est, nisi quem Mediator ille vnicus nobis fecit. Itaque non tam orare aut precari, quam Deo imperiose præscribere videntur, quotquot Pharisæa suorum operum fiducia turgidi in illius conspectum veniunt. Fructum verò Inuocationis vno verbo

comprehendit Propheta, Saluus erit. Quam promissionem infinitis exemplis confirmatam esse, alibi demonstrauimus. Nunc autem obseruari debet, salutem nobis promitti, veram scilicet & perpetuam, quæ sola salutis nomen meretur. Ergo promissio ista non semper ad omnia extenditur, quæ nobis dari postulamus. Exaudit quidem nos ægrotantes, esurientes, exulantes, & quauis alia necessitate implicatos. Non autem semper morbis medetur, neq; semper diuitias confert, aut ab exilio reuocat: quia illa faciat, nobis non semper vtile aut salutare esse. Interim ea benignè largitur, quæ ad animarum salutem & ad vitam æternam faciunt. Nam & spiritum sanctum animis nostris inserit, & fidem nobis adauget, & patientiæ viribus instruit, consolationibus item nos armat, quibus cõfirmati omnibus malis superiores efficiamur. Nunquam ergo irritæ & inefficaces sunt piorum preces, & vt omnia nos fallant in hoc seculo, nunquam tamen fallit æternæ salutis promissio, quam procul dubio consequentur, quicumq; in Christum verè crediderint. Et sanè quæcunq; nuper & nunc in præsentia dicta sunt, ea omnia nostræ salutis certitudinem asserunt. Vt enim hæc Christo fundamento nititur, ita eam apprehendimus fide, quæ cum ex Dei verbo enascatur, & in ipso corde sedem suam habeat, nos dubitare non sinit. Eadem quoq; non pudefacit, quod non semel Dominus in Euangelio docuit, quoties opem implorantibus respondit: Fiat tibi secundum fidem tuam. Sed & precandi fiduciâ in nobis accendit, quæ & ipsa non fallit, cum suam fidem nobis Deus ipse tot promissionibus obstrinxerit. Simus ergo constantes, nosq; gratos illi præbeamus, qui vt salutem omnem in vno filio suo Iesu Christo comprehensam proposuit: sic verè seruat omnes eos, qui illum cum fide apprehendunt. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

H O M I L I A LIX.

Quomodo igitur inuocabunt eum, in quem nō crediderint? quomodo autem credent ei, de quo non audierint? Quomodo autem audient absque prædicante? Quomodo autē prædicabunt, nisi missi fuerint? Sicut scriptum est: Quam speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona.

Euangelium necessarium gentibus prædicatur.

Summa totius loci.

Paulus apostolus de Iudæorum repudio & eius causis sic agit, vt non minori studio & diligentia de gentium vocatione differat, quam per euangelium fieri oportere, & illas non minus quam Iudæos ad ecclesiâ Christi & salutis cõmunionem pertinere, prolixè demonstrat. Causa præcipua tractationis est, quod Iudæorū confidentiam reprimi oportebat, qui non modò gentes insolentius tractabant, verumeriâ Paulum hoc nomine potissimum oderant, quod euangelium gentibus prædicaret, & incircūcisos in ecclesiæ societate reciperet. Docuit ergo hucusq; istud non nouū aut insolens esse, sed non pauca extare veterū prophetarū oracula, quibus Deus salutē in genere omnibus offerat, cuius Mediatore Iesum Christū amplectuntur, & ipsum ex fide vera inuocant. Ex eo autē nunc aliud argumentū deducit, quod magis pertinet ad sui ministerij apostolatus defensionem. Ostendit enim, necesse omnino esse, vt euangelium inter gentes prædicetur, eò quod nisi id fiat, veteres illæ promissiones consistere nullo modo possint. Estq; locus hic vnus ex insignioribus totius epistolæ. Docet enim, quæ ratione Deus homines ad salutem æternam deducat: & simul magnificā continet ministerij euangelici commendationem, cuius hic vsus est, vt illi sese accommodent quicumq; seruari cupiunt.

Vt verò magis perspicua sit tota tractatio, primò summam argumenti animo concipere oportet, quæ est hæc: Dei voluntas & decretū est, vt salus Christi filij sui merito acquisita, non ad solos Iudæos restringatur, sed vt ad eius cõmunionem reliquæ etiā gentes accedant. At nisi verbū euangelij prædicetur, tum neq; ipsum Christū agnoscere, neq; salutē per fidem in hunc potiri possumus. Ergo euangelium inter gentes quoq; prædicari oportet: & per consequens, hoc neq; mihi neq; alijs apostolis quisquā debet vitio vertere, quod gentibus prædicamus. Hæc (inquam) omnium, quæ hic & deinceps dicuntur, summa est. De prima autē argumenti parte, seu propositione Maiori, nō opus fuit plura afferre, quia hanc ex prophetarum oraculis elicit, quæ nuper audiuius, & quibus promissiones vniuersales continentur, quæ non minus ad gentes quam ad Iudæos pertinent. Minorem verò diligenter probat gradationem aut Soritem, quo effecta cum suis causis connectens, vniuersum nostræ salutis progressum per-

sum paucis comprehensum proponit. Inter effecta extremum aut summum locum obtinet salus hominis aeterna, de qua hic agitur. Hanc ex inuocatione Dei pendere, nuper ex Ioële didicimus, cuius verba sunt: Omnis, qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Nunc igitur per gradationem colligitur: Inuocatio non potest fieri absq; fide; Fides in hominibus nulla erit, nisi de Deo audiant & edoceantur: Audire autem vel edoceri non possunt, nisi sint verbi praëcones: Praëcones verò verbi nulli erunt, nisi à Deo mittantur. Ergo ut gentes Deum inuocare possint ex fide & ipsis quoq; destinam salutem consequi, illis euangelium annuntiari necesse est: id quod nos Apostoli non sine peculiari consilio, imò ex mandato Dei expresso facimus, & proinde non sumus à quoquam accusandi. In singulis autem huius gradationis partibus interrogatione vititur, ut magis feriat auditorum animos, & ut ostendat ista omnibus comperta esse, & communi omnium consensu probari. Sed proderit singulas partes seu gradus ex ordine videre.

Primo inquit: Quomodo inuocabunt eum, in quem non crediderint? Loquitur autem de inuocatione vera, quæ Deo grata & accepta est, non de quouis vlulatu aut rugitu, quo impij quoq; malis & angustijs vndiq; pressi clamant: non etiam de hypocritarum preculis, quæ inani verborum sono & frigidas gestulationibus constant, & ferè ad certum numerum astringuntur, quasi hic ad exorandum Deum aliquid momenti asserat. Vera autem inuocatio animi opus est, & à veteribus definitur colloquium esse cum Deo: quod cum non possit fieri sine peculiari mentis eleuatione, rectè ad animam refertur. Deinde qui inuocant, ij suas curas atq; cogitationes, omne item animi sui desyderium, quodammodo in Dei sinum deponunt, & ab eo auxilium expectant. Id verò sine certa animi persuasione & constanti fiducia fieri impossibile est. Quis enim arcana sua omnia eius fidei committat, de cuius amica erga se voluntate dubitet? Aut quis ab eo auxilium petat, de cuius potentia non plenè persuasus sit? Ideo veteres inter precandū multa de Dei infinita misericordia, deq; eiusdem veritate & omnipotentia disseruerunt (sicuti in Psalmis est videre) ut istorum commemoratione fidem suam excitaret. Et Christus, cum orandi formulam discipulis & nobis omnibus praëscriberet, exordio eius modi nos rei iussit: Pater noster qui es in cælis. Ita nimirum admonens, ut Deum talem animo concipiamus, qui patris indulgentissimi instar nos exaudire & iuuare paratus sit, & qui idem in cælis residens omnibus imperet, & proinde omnia largiri possit, quæ nobis vtilia & necessaria sunt. Etenim nisi Deum talem agnoscamus, ore quidem ad illum appropinquabimus, & labijs eum honorabimus (sicuti apud Isaiam de hypocritis queritur) cor autem habebimus longissimè ab eo remotum. Et quia dubij fluctuamus, preces nostræ apud illū acceptæ & ratæ esse non poterunt. Ut enim inuisatibiles sunt eius verba, quantumuis blanda & supplicia, quem de te nihil egregium sperare probè nosti: ita neq; eorum precibus Deus delectatur, quorum animos abs se alienatos esse & circa infinita alia salutis praësidia occupari videt. Ideo Christus Mar. cap. 11. dicebat: Quaecunq; orantes petitis, credite quòd accipietis, & erunt vobis. Et Iacobus de oraturis scribēs ait: Postulent cum fide, neq; disceptent: nam qui disceptat, similis est fluctui maris, qui ventis agitur & iactatur: neq; existimet homo ille, se quicquam accepturū à Domino. Confutatur his infelix illud scholasticorum cōmentum, qui hominem de gratia Dei perpetuò dubitare docent. Prætexunt quidem illi salutis & bonorū operum studium, quòd ita in nobis excitari oporteat, ne securitati locum demus: sed dum hoc agere videri volunt, præcipuè quòd in nobis est salutis praësidium, & quòd idem inter bona opera primum locum obtinet, prorsus evertunt: preces nimirum, per quas nobis ad Deum aditus patet, & quibus fidem nostram testamur.

Est præterea hic obseruandū, eam demum veram fidem esse, quæ vnius veri Dei inuocationem ex se parit. Conuertuntur enim hæc inter se, & quemadmodū qui Deum verè inuocare vult, prius credit oportet: ita quisquis verè crediderit in Deum, procul dubio eundē inuocabit, cum tot vndiq; nos circumstent pericula, quæ nos cogunt, ut salutē extra nos quæramus. Cōvincuntur ergo qui per fidem bona opera & preces aboleri aiunt, cum illa nō aliunde quā ex fide promanent. Similiter illorū quoq; error arguitur, qui fide quidē in Deum gloriantur, in periculis autē non illum vnū inuocant, sed alios sibi seruatores atq; liberatores quærūt. Quia enim inuocatio fidei opus est, nemo inuocari debet, nisi cui erit inuocandus. At soli Deo fidendū esse vnanimis totius scripturæ cōsensus testatur. Ergo ille idē solus na illi cōstituitur, qui thymiana, quod Deo incēdebatur & precū typus erat, in aliū vsum trāsferat.

Vera fides inuocationem
vnius veri Dei
gignit.

Quo decreto, quid aliud innuitur, quàm inuocationem non posse à Deo in creaturas transferri sine presenti animæ & salutis æternæ periculo? In Psalmo autem 50. supersticiosos ceremoniarum obseruatores Deus accusans, & veri cultus formam tradens: In die tribulationis (inquit) inuoca me, & liberabo te, & tu me glorificabis. Christus item ait: Vos ita orate, Pater noster qui es in cælis, &c. Qui titulus cum vni & soli Deo conueniat, utique hic etiam solus orari debet. Adde his exempla sanctorum veteris & noui testamenti, qui simul omnes vnum Deum inuocauerunt, adeò, ut nemini illorum vnquam ne in mentem quidem venisse videatur, quòd alius præter illum inuocari debeat. Et ex historijs constat, ex eo fere grauissima pericula Martyribus exorta fuisse, quòd Deos alienos inuocare noluerunt. Vehementer ergo errant hodie, qui circa Diuos ita occupantur, ut maiorem precum suarum partem illis offerant. Excusant se illi, quòd Diuos solummodo pro Mediatoribus suis & aduocatis habeant apud Deum, huic verò quoad animi fiduciam, suum honorem & gratiarum seruent. Quòd si ex animo ita sentiunt, cur non eo etiam Mediatore contenti sunt, quem Deus nobis vnicum constituit, filio nimirum eius Iesu Christo, qui in Euangelio ait: Nemo venit ad patrem nisi per me? Cur non Apostolos audiunt dicentes: Vnus Deus, vnus Mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus? Item: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Deum, Iesum Christum iustum, &c. 1. Ioan. 2. Obijciunt his aduersarij veterum exempla, qui inter orandum aliquando diuinitatis mentionem fecerint. Sed eo suam produnt ignorantiam. Per Dauidem enim illi vel ipsi Iesum Christum intellexerunt, qui non rarò Dauid dicitur: vel promissiones Dauidi datas, quas in vno Christo suum complementum habere sciebant. Poterant hæc fusissimè tractari, sed sufficiat nunc didicisse, inuocationem vni & soli Deo deberi, non autem confici absq; fide, & ideo in ea nosmetipsos sedulo exerceamus.

Fides non consistit sine uerbo Dei.

Sequitur secundum huius Gradationis membrum: Quomodo autem credent ei, de quo non audierint? Quia enim auditis creditur, nisi aliquid vel audias vel alia ratione resciscas, non habes quod credi possit. At hic altius quid Paulus innuit. Quia enim hic de Christi & regni Dei mysterijs agitur, quæ humanæ rationis acumine inuestigari non possunt, diuinitus de illis edoceamur oportet. Iam hoc membro nos ad verbum remittit, Euangelium scilicet, quod nuper verbum fidei dixerat, eò quod & fide apprehenditur, & verum fidei subiectum tradit, quod in vno Christo habemus. Ergo minime licet, ut ipsi nobis Deum & fidem fingamus ex nostro cerebro, sed talis credi debet Deus, qualem ille se nobis in verbo suo manifestat. Illic autem talis describitur, qui filium habeat sibi coessentialem, quem pro nobis hominem fieri voluerit, ut eius merito redempti, in illo vitam consequeremur. Itaq; in filio Iesu Christo Deus per fidem apprehenditur, & ideo (ut ille Ioan. 5. ait) qui filium non habet, is ne patrem quidem habet. Quia autem filius Dei nobis in scripturis loquitur, ad eas nos respiciere conuenit, ut inde discamus quid credi, & quæ fidei nostræ ratio teneri debeat. Neq; audienti sunt, qui nouas aut peculiare inspirationes expectant, vel etiam reuelationes iactant, præter verbum illud, quod in scripturis continetur. Est hoc compendium ad omnis generis errores atq; superstitiones, quo in primis parentibus seducendis Satan usus est. Cum enim illi certum Dei verbum accepissent, quo ex arbore scientiæ comedere prohibebantur, ad alias inspirationes & suggestiones eos remisit, quibus fidem & bonitatem Dei ipsis suspectam fecit, quæ causa fuit, ut dum sibi præter Dei verbum consulere volunt, sibiipsis exitium accerferent. Idem in Israelitis est videre, qui quàm primum à verbo expresso, quod in monte Sinai audierant, recesserunt, mox Deum sibi imaginati sunt, qui simul lachro vituli exprimi posset, quod commentum illis idololatriæ turpissimæ causam præbuit. Cuius generis multa posteris quoq; temporibus in illa gente acciderunt. In veteri autem ecclesia olim seditionum hæresum portenta ex inspirationibus illis enata fuisse scimus, quas quidam absq; verbo Dei certo iactarunt, ut in Nicolaitarum, Gnosticorum, Valentinianorum & similium exemplis esse videre. Eadem posteris temporibus Monachorum & Purgatorij atq; superstitionum innumerabilium origo fuit. Et hodie Anabaptistæ cum suis coniuratis, hoc ferè fundamento nituntur, quòd reuelationibus extraordinarijs eandem, quam certo & expresso Dei verbo auctoritatem tribuunt. Non temere ergo nos aduersus ista Deus diligenter præmonuit olim in lege & prophetis: & quò minus seducamur, signis quoq; aliquid tribuere vetat, si qui per illa nos à Dei verbo abstrahere conentur. Isaias item sui seculi homines ad legem & testimonium reuocat, ne vllis alijs doctrinis & suggestionibus se

bus se circumduci sinant. Et Christus euangelicæ doctrinæ certa capita constituit, ut minus loci esset illis, qui nos ab eius semita abducere student. Quod si qui his omnibus contemptis hinc inde vagantur, sibi ipsi tandem errorum & perditionis sunt authores.

Tertium Gradationis istius membrum his verbis proponit: Quomodo audient absq; prædicante? Sunt enim relativa Audire & Prædicare. Græca vox κηρυξ non simpliciter prædicare, sed præconis publici instar aliquid promulgare significat. Unde ministri verbi κηρυξες, id est, præcones Dei dicuntur, eò quod munus eorum publicum sit, & quæ per illos Deus proponit, ad omnium institutionem atq; consolationem pertineant. In præsentem autem hoc pro confesso sumit Apostolus neminem de fidei mysterijs ex verbo Dei edoceri posse, nisi per ecclesiæ ministros, qui ordinarij diuina maiestatis præcones sunt. Vbi non opus est disputare, annon possit Deus sine ministris, aut sine prædicatione externa suos docere, & in filij sui cognitionem inducere. Quid ni enim posset, cum nisi ille intus doceat per spiritum suum, nullus sit doctrinæ externæ profectus? At hinc non quid possit Deus, docere vult Paulus, sed quid faciat, & quo ordine in nobis erudiendis ad salutem utatur. Quæstio est, ac si quis agriculturam abolitam cupiens clamet: Annon sine aratione & semente alijsq; operibus rusticus Deus fruges producere, & nos alere potest? Quin ergo illi locum damus, & interea se curi & quieti illius expectamus benedictionem? Hinc certè nemo negaret quod ille querit, attamen questionem hanc cordati omnes animi arrogantis & parum pij indicium esse dicerent. Pietatis enim est non rationem à Deo exigere, sed eius sapientiam atq; bonitatem in omnibus ipsius institutis exoculari, nosq; illi regendos præbere. Nam qui secus faciunt, & contemptis ordinarijs medijs, quibus ille erga nos utitur, extraordinaria bonitatis & potentia ipsius documenta petunt, ij Deum tentare dicuntur, quod sine manifesta impietate fieri non potest. Est autem verbi prædicatio, ordinaria via sue ratio, quam in hominibus erudiendis Deus adhibet: quod omnium seculorum exempla abundè docent. Nam ante legem Patriarchas fuisse scimus, quos Deus prophetas dixit, eò quod voluntatis eius præcones essent. & hinc inde peregrinando veræ fidei doctrinam simul & viuum exemplū quasi in orbe circumferrent. Et quia hoc extraordinarium videri poterat, postea in lege Leuitas instituit Deus, quorum præcipuū munus fuit, verbum illius populo exponere, qui ideo ad cætos sacros solebat conuenire. Et si quando illi in suo officio cessarunt, tunc extraordinarios doctores excitauit prophetas, qui tam illos quam populo prædicarent. Nec mutata est sub Christi aduentum hæc docendi ratio: sed munus hoc diligentissimè obuiuit ipse Dei filius, & idem discipulos in orbe vniuersum emisit, qui euangelium in omnibus gentibus diuulgarunt. Quibus adde, quod ne tunc quidè à solita ratione Deus discessit, quando aliquos priuatim peculiari quadā gratia dignatus est. In Isaia lectione versabatur Ezechias, quando eum Dominus in fide instituere voluit: & quāuis animi oculos ipsi aperire posset, ut in prophetæ verbis Christum proponi videret, Philippū tamen destinauit, per quem rem ad Ananiam remitteret, ex quo euangelium audiat. Similiter etsi paulo post ad Cornelium Centurionem angelum mitteret, non tamen hunc doctoris officio fungi voluit, sed Simonem Petrum accersere iussit, qui illi Christum prædicaret. Possent huius generis exēpla innumera adduci, & hunc ordinem perpetuū esse, Apostolus noster apertè docet, quando ad Ephes. cap. 4. scribit, Christum ex alto distribuere dona spiritus sui inter homines, & alios quidem dare Apostolos, alios verò Prophetas, alios autem Euangelistas, alios rursus Pastores & Doctores, ad coaggregationē sanctorū, ad opus ministerij, & ad corporis sui, id est, ecclesiæ ædificationem. Huic igitur instituto Dei nos accommodemus, quando dum fuerit, Deum peculiari & extraordinaria gratia cum illis acturū esse, qui ab ipso institutū ordinem insolenter contemnunt. Et hæc causa est, ob quā ministros verbi sui Deus passim magnificè commendat, dum eos filij sui testes, hominū seruatores, pastores, & imprimis suorum decretorū præcones dicit. Quod ut illis apud omnes homines auctoritatem conciliare ita ipsos officij admonere debet, ut verbi prædicationem omnibus alijs studijs præferant, ne (quod multisolent) illa omissa, circa Misericordiam, iustitiam, cantus & ceremonias non minus ridiculas quàm superstitiosas occupentur.

Verbum Dei
præcones habet
ordinarios.

Gene. 20.
Psalm. 103.

Acto. 8. 9. 10.

Verbi præcones
à Deo mittuntur.

Restat quartum istius Gradationis membrum: Quomodo prædicabunt, siue præcones erunt, nisi missi fuerint? Nam ut præco legitimus non est, nisi quem princeps aut magistratus mittit,

neq; etiam præco quicquam promulgare potest, nisi illud à suo magistratu prius acceperit. Ita multo minus Dei præconem agere poterit homo, nisi ab illo ordinatus fuerit. Aut quid obsecro Dei nomen annuntiabit, quod ratū sit, qui nihil in mandatis accepit? Admonet igitur ista pars, nullos esse legitimos verbi ministros, nisi qui à Domino missi & legitime ordinati sunt. Ideo ille dicitur missus scriptura sem, Aaronem, Isaiam & reliquos prophetas. Et de Apostolorum missione evidentissime scriptura testatur. Apud Ieremiam verò de pseudoprophetis queritur Deus: Currebant, & ego non mittere eos. Est ergo hoc peculiare bonitatis diuinæ argumentum, quando verbi sui præcones excitat, quos de eius voluntate, deq; ijs edoceamur, quæ ad nostram salutem faciunt. Ideo in veteri testamento hoc inter beneficia Dei ferè primo loco numerari solet, ut videre est, 2. Paralip. 36. Amos 2. Michea, 6. &c. E contra horribilem impietatis vindictam comminaturus Deus, verbi sui famulos denunciat. Amos 8. Agnoscamus ergo nos hanc gratiam hodie, & de ministris legitimis iudicemus, quòd à Deo missi, ipsius Christi nomine legatione fungantur, ideoq; in illis loquentē Christum infertis & gratis animis audiamus. Ministri verò ipsi ex eo consolationem petant, ne vel propriæ imitationis sensu terreantur, aut iniqua de se mundi iudicia exhorrescant. Nam Dominus est, qui homini os & linguam (ut ille Mosi dicebat) & idem donis necessarijs instruit eos, quos rebus magnis & arduis destinat: cuius rei exempla in omnibus historijs, cum sacris tum profanis, passim occurrunt. Inter quæ admodum præclara sunt, quæ in Mose, Eliseo, Isaia, Hosea, Ieremia, & similibus habentur. Expectent modò vocationem & missionem legitimam singuli, & Deum suis partibus nimè deesse sentient.

Quomodo agnosci debeant qui legitime sunt missi.

At quæris, quibus indicijs ego inter ministros discernere, aut num qui legitime missi sint, videre possim? Vel quis me certum faciet, à Christo missos esse, qui hunc nunquam viderunt? Audiamus eiusmodi quæstiones hodie, & multos minimè malos ea res vehementer anxios atq; sollicitos habere. Sed nihil periculi subest, si animum vel paululum intendere velimus. Sunt enim indicia quædam in ministris, quæ si obseruemus, nos aberrare non sinent. Primum in ipsa electione est, si ea nimis legitima fuerit. Atqui non ea modò legitima debet censi, quæ immediate ab ipso Christo fit, verum etiam quam ecclesia facit secundum leges à spiritu sancto datas per apostolos. Etenim prior illa electio, quæ à solo Christo fit, hodie rara est, & olim quoq; pauciores immediate à Deo solo missi fuerunt. Vult enim Deus in ecclesia (ut in repub. etiam) ordinem seruari, & cum Canones præscripserint, qui in episcoporum & diaconorum electione obseruari debeant, non dubitabis ab ipso Deo hunc modò neri destinatos esse eos, qui legitimam vocationem non præuertunt, non prece aut precio irrepunt, & hominum potentium autoritate suffulti violenter irrumpunt: sed ordinarijs & legitimis ecclesiæ Christi nomine congregatæ suffragijs eliguntur. Nam nisi hoc demus, illegitima iudicabitur. Atque apostoli electio: neq; ordinarij & veri pastores dici poterūt omnes illi, quos Titus & Timotheus secundum Canones ab Apostolo præscriptos elegerunt. Deinde alterum indicium ex ipsa doctrina patitur, cuius hic potissima ratio haberi debet. Nam qui Dei verbum prædicat, is neminem sedare proq; temporum & locorum ratione omnium institutioni & consolationi accommodat, is in cathedra laborare poterit, etiam si in ipsius electione nonnihil sit aberratum. Ideo Christus scribis in vitijs laborantibus obedire iubebat, cum iidem non legitime ordinati essent, & infinitis insuper vitijs laborarent. Imprimis verò scopus studiorum omnium in ministris obseruari debet, qui si totus in Dei gloriam & ecclesiæ ædificationem dirigatur, non vulgare spiritus sancti indicium est, qui si pius & pietatis verbi præcones comitari solet. Et quia hæc omnia facile obseruari & percipi possunt, non difficile fuerit videre, qui nam à Deo missi sint.

Verbi præcones commendantur.

Porro ut evidentijs esset, Deum hoc ordine uti in hominibus erudiendis, rursus prophetiarum oraculum ex Isa. cap. 52. adducit, quo simul docet, euangelij ministros in honore & precio haberi debere. Vaticinatur illic propheta de liberatione ex Babylone, utq; pios quasi in rem præsentem adducat, ad situm Hierosolymæ, quæ undiq; montibus cingebatur, alludens, fingit in montibus iam apparere nuntios, qui liberatoris aduentum nuntient, atq; eos non sine admiratione toti populo commendans exclamat: Quam speciosi sunt super montes pedes euangelizantis, prædicantis pacem, euangelizantis bonum, prædicantis salutem, dicentis zioni, Regnat Deus tuus, &c. Ista vero Paulus ad Christi negotium & communem humani generis redemptionem transfert: quia veteres ille liberatores non

ne non modo typi fuerunt vniuersalis illius, quam in Christo habemus, sed in hac ipsa suū habuerunt fundamentum, ut non vno loco diximus. Ita ergo locum propheta ad Pauli institutū applicabis: Ut olim nuntij præmissi fuerunt, qui populi liberationem prædicarent: Ita nunc mitti oportet salutis instaurata nuncios, qui nisi mittantur, nihil certum aut verum nunciare poterunt. Et ut olim veteres illi procul dubio cum gaudio excepti apud omnes in honore & precio fuerunt: Sic multò magis euangelij præcones gratis animis excipi & honorificè tractari debent. Continet autem locus hic egregiam doctrinam de ministerio ecclesiastico, cuius rationem probè tenere, non tam vrile quàm necessarium est. Romani Pontifices, quia pedum mentio fit, hinc suæ insolentia occasione arripuerunt, qua pedes suos quibusvis osculandos exhiberent. Quàm verò hoc ab huius loci sensu alienū sit, res ipsa docet. Isaias enim pedum vocabulo per Metonymiam pro nuntiorum aduentu vtitur. Deinde de euangelij præconibus loquitur, qui pacem nunciant. At hi cum Rom. Pontificibus nihil cōmune habent, cum isti & pacem illam Dei ignorent, & bellorū faces per totum orbem circumferant, adeoq; iam seculis aliquot bellorū ferè omnium in orbe Christiano fuerint authores. Itaq; illis relictis nos in Pauli instituto insistamus.

Euangelici ministerij ratio.

Vbi ante omnia obseruabis, quòd qui prius præcones dicti sunt, nunc publicis nuncijs conferuntur. Ergo euangelium publica doctrina est, quæ non priuatim in angulis, sed publicè omnibus adeoq; in rebus (ut Christus apostolis dicebat) promulgari debet. Vnde constat, eos vehementer errare, qui illam sibi arctè circumscribunt, & eius lucem contra Christi mandatum sub modium occultant, in hoc vnum intenti, ne populus instituat, in cuius ignorantia ipsi summum habent suæ tyrannidis presidium. Deinde argumentum doctrina istius indicatur. Euangelium quidem bonum nuntium significat. Sed quia varia sunt genera bonorū, id de quo hic agitur definit Pacis nomine. Intelligunt sub hoc Hebræi omnem hominis felicitatē, quam vniuersam in Euangelio prædicari patebit, si quàm multiplex illa pax sit, consyderes. Primò enim Deum nobiscum in gratiam rediisse docet, qui nobis prius propter peccata iratus & insensus erat. Ideo Paulus ministerium reconciliationis apostolis commissum esse dicebat. 2. Cor. 5. Deinde conscientijs & animis pacē affert, ut qui prius vel prauis affectibus rapti tumultuabantur, vel conscientie stimulis excruciat omnia sibi infesta sentiebant, nunc in Christo acquiescant, & se totos illi per fidei obedientiam submittant. Præterea pacificos reddit, & concordia amantes. Effectus enim fidei præcipuus est charitas, quæ dissidia & cōtentiones non patitur inter eos regnare, qui sub Christo capite in vnum idemq; corpus coaluerunt. Quòd autē interdum turbæ oriuntur, id impijs imputari debet, qui discipline impatientes, euangelij ignē, si non alia ratione possunt, ruina extinguere conantur. Et permittit interdum Deus multa illorū petulantia, quia nos exerceri prodest, ne otio & pace abundantes securitati locū demus. Docet ista, quid in euangelio quaeratur, & ut de illo indicari debeat: quæ item sit eorum improbitas, qui illud fastidiunt, aut etiam hostiliter persequuntur. Punie istam ingratitudinem Deus grauissimè, ut multorum exempla docent. Quapropter cum nouissimis hisce temporibus Deus pacem istam verè incundam atq; salutarem nobis offerat, ut eius prædicatione pericula & aduersa, quæ mundum infelicem exagitant, mitigentur: agnoscamus nos tantum Dei beneficium, utq; pace illa nobis frui liceat, totis animis amplectamur illum Mediatorem Iesum Christum, qui ut suos nouit, ita eosdem ex manibus suis eripi non sinet. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

H O M I L I A L X.

Sed non omnes obedierūt Euangelio. Isaias em̄ dicit: Domine quis credidit prædicationi nostræ? Ergo fides ex auditu est, auditus autē per uerbū Dei. Sed dico: Annon audierunt? Imò uerò in omnē terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrarū uerba eorū. Sed inquam ego: Nunquid Israel nō cognouit? Primus Moses dicit. Ego ad æmulationem prouocabo uos per eam quæ non est gens, per gētem intelligentiæ expertem ad iram uos prouocabo. Isaias autem utitur audaciā & dicit. Inuentus sum ab ijs, qui me non quærebant: conspicuus factus sum his qui de me non interrogabant. Aduersus Israelem autē dicit: Toro die expandi manus meas ad populum rebellem & contradicentem.

IN EPIST. AD ROMANOS

Quemadmodum in veteris testamenti libris prolixè docetur, ut Deus Israel sibi in populum delegerit: Ita in nouo Testamento non minori diligentia narratur, ut illo reiecto & repudiato gentes adoptarit, & ad has regnum suum cum vniuersis salutis promissionibus transtulerit. Præ alijs autem negotium istud copiosè tractat Paulus, cuius autoritas hæc ed maior nobis esse debet, quod eum ex singulari Dei consilio gentium apostolum fuisse scimus: ideoq; nostrum quoq; fuerit, in causæ huius consideratione non oscitanter versari. Nam ut per se res magna & stupenda sit, quod Deus populum tot seculis sibi dilectissimum reiecit, gentes verò prophanas & à vera eius cognitione alienissimas assumpsit: Ita in hoc exemplo veræ & propriæ cum salutis tum perditionis nostre, causæ, seu in tabula, spectandæ proponuntur. Quia enim Iudæos ideo repudiavit Deus quod increduli & contumaces essent, docemur, incredulitatem & contumaciam verissimas esse nostre perditionis causas, & idem passuros esse cum Iudæis, quotquot ipsorum vestigijs insistant. Rursus cum gentes, nihil huius meritis, gratuito misericordiæ suæ beneficio, ex potestate tenebrarum in lucem filij sui transtulerit, & in salutis æternæ hæreditatem adoptarit, satis apparet, salutis humanæ operum non alibi quàm in gratia Dei quærendas esse, & hæc nihil vel viribus nostris, vel nostrorum operum meritis tribui debere. Cæterum quia Iudæi vocationem gentium indignissimè ferebant, & Apostoli suspectos habebant, quasi ex affectu priuato illis euangelium prædicarent: ostendit nuper Paulus, nihil ab ipsis temere fieri, & ex modo seu ratione, qua Deus ordinariè vitur in vocandis hominibus euicit, gentes quoq; ab illo electas esse, & ad ecclesiæ & salutis societatem pertinere. Et cum è contra probare veller, Iudæos magno suo merito reijci, ed quod Dei ordinationi sese non accommodent, præ tamen obiectionibus responder, quibus illi pro sua contumacia apostolis ogganiebant.

Respondetur
Iudæorum ob-
iectionibus.
1. De paucitate
credentium.

probare vellet, Iudæos magno suo merito rejici, id quod Dei ordinationi sese non accom-
tamen obiectionibus respondet, quibus illi pro sua contumacia apostolis ogganiebant.

Prima ex credentium paucitate penebatur, quæ apostolorum missionem & prædicationem
ris suspectam faciebat. Iudæi certè ex ea sic argumentabantur: Quicumq; à Deo missi sunt, ipsorum
lius virtute & spiritu donantur, vt sibi commissum munus magno cum profectu possint exequi. Ne-
tum est enim quod apud Isaïam dicit Deus: Vt pluuia & nix de cælo descendit, & eò non redit,
inebriat terram, & eam parere atq; germinare facit, vt det serenti semen, & panem ad edendum.
Ita erit verbum meum, quod exit de ore meo, non redibit ad me vacuum, sed faciet quæcumq; voluerit.
prosperabitur in his ad quæ missi illud, &c. At apostolorum prædicationi paucissimi credunt & obedi-
diunt. Ergo non sunt à Deo missi, & proinde vanum est, quod illi contra nos de gentium vocatio-
differunt. Nam si hanc probaret Deus, procul dubio illæ simul omnes ad Christi fidem concederentur.
sicuti olim maiores nostri omnes Moïsi doctrinam & ab hoc institutum cultum vnanimi consensu
ceperunt, cum à Deo verè missus esset. Erat argumentum hoc admodum plausibile apud rudiores &
imperitos, eò quod non plures modò ex gentibus, sed ij ferè qui reliquis præstabant, apostolorum
Ætrina hostiliter aduersarentur: vrbium nimirum magistratus, Proconsules, Philosophi, sacrorum
antistites, & imprimis Imperatores Romani, penes quos tunc erat totius ferè orbis imperium. Re-
spondet ergo Paulus, & ex Isaïa docet, hoc non nouum esse aut insolens, neq; eo aliquem offendi
bere: eò quod prædicationis & fides non inter se necessariò conuertantur. Nam verum quidem est
quod ex verbi prædicatione fides nascatur, non autem omnes eos promiscuè fide donari, qui ex
nam prædicationem audiunt: quia multi semen illud verbi non admittant intra animos suos, vt illud
germinare & fructus ferre possit. Quod ne ab ipso subtilius excogitatum putetur, Isaïam loquentem
inducit, & extat locus hic cap. 53. Illic de Christo varicinaturus propheta, simul in in spiritu præ-
uidet, paucissimos fore, qui euangelio credant & Christum verè recipiant. Ideo cum admiratione
doloris plena exclamat: Domine, quis credidit prædicationi nostræ (auditum enim vel audicionem
Hebraica phrasi dixit Apostolus, pro sermone aut prædicatione, quæ auditu percipitur) & bre-
chium Domini cui reuelatum est? Brachij nomine vel Christus ipse intelligi potest, per quem
omnia facta esse Ioannes scribit: vel euangelium, quod potentiam Dei esse supra dixit Paulus.
salutem omni credenti. Ita verò vult in præsentem dicere: Cum propheta, qui de Christo olim variè
nati sunt, simul prædixerint, paucissimos fore, qui illius euangelio credant, & de eo non sine dolori
acerbissimo conquesti sint, nimirum vos iniqui estis, qui credentium paucitatem nobis improbare
missionem nostram in dubium vocare conamini. Nam etsi Deus per verbum externum agat, in
tamen non sufficit, nisi interna reuelatio & mentis illuminatio accedat. At quia hæc non in multis

Prædicationem
fides non sem-
per necessario
sequitur.

manu est, iniquè & præter rationem nobis exprobratur, quod non nostra culpa sit, sed eorum qui aduersus ipsum Deum impudenti & indomita contumacia insurgunt.

At non minus hodie nobis etiam locus hic patrocinator aduersus Papistas & Anabaptistas, De euangelio non iudicandis ex auditorum moribus.

qui eodem planè argumento contendunt, non esse verum euangelium id quod à nobis prædicatur, cum plerisque hominum inuisum sit, & apud eos quoque non multum fructum ferat, qui eius prædicationem utcumque admittunt. Porro neminem offendere debet paucitas credentium, ut neque improbitas eorum, qui fidem profitentur. Nam Dei veritas & ratio salutis nostræ, non ab hominum auctoritate dependet, sed æterno & inuolabili diuinæ providentiæ decreto nititur. Deinde omnibus Dei fors fuit in hoc mundo, ut pauciores essent qui illi crederent, & Christus idem non obscure testatur, quando multos quidem vocari ait, paucos autem electos esse, qui vocationem Dei sequantur. Et ut simile illud, quod ex Isaia aduersarij nobis obijciunt, repetamus, nos quoque aut infrugifera esse, non autem ubique, locorum effectum habet, eò quod rupes & loca per se sterilia fructificat, quia plerique hominum animos plus quam lapideos aut alijs pessimis affectibus præoccupatos afferunt. Quod ipsum Christus quoque in sementis parabola admonet. Sufficiat ergo nobis, quod Dei verbum sua natura frugiferum esse, neque in illud transferamus culpam, quæ in corrupta nostra natura residet. Imò si huius prauitatem probe consideremus, multò magis mirabimur, alios inueniri qui credant, quàm quod non omnes credunt. Quia enim à fide & omnium bonorum ceterum, quæ electorum animos illuminat & trahit, ut relictis terrenis ad cælestia aspirent. Sed & inuit. Meminerint autem omnes, fidem in aduersariorum obiectione non temere per obedientiam deferri. Sed non omnes obedierunt (inquiunt) euangelio. Et alibi frequenter obedientiæ fidei meminit, ad quam homines per euangelium adduci oporteat. Fides enim sine assensu consistere non potest, quem mens diuinæ reuelationi adhibet. At si huic cedat intellectus, mox voluntatem quoque posse se trahit, & ita totus homo fidei obedientiæ subijcitur. Nihil ergo proficiunt in salutis negotio, qui fidem magnificè iactant, obedientiam verò nullam Deo præstant, imò disciplinam omnem insolenter reijciunt, & eos hostiliter persequuntur, qui se illis ad vitæ innocentiam & morum honestatem magistros præbent.

Cæterum confutata prima obiectione aduersariorum, nunc conclusionem Gradationis, quam Fides ex auditu vidimus, insert. Ergo fides ex auditu esse, auditus autem per verbum Dei. Quasi diceret: tu est. Cum ergo constet, hunc esse ordinem Dei, ut fides per euangelij prædicationem donetur, multi autem illis non minus quàm Iudeis prædicari debeat. Quo loco admonemur, quod etsi fides Dei donum sit, non tamen ideo nobis cessandum esse, quò minus illam assequi studeamus. Quia enim Deus in donis suis distribuendis ordine & medijs abs se institutis utitur, his se accommodent oportet, qui donis illius frui volunt. Calumniatores ergo sunt, qui per nos verbi Dei studium & preces eam omnibus alijs veræ pietatis exercitijs aboleri aiunt, quando Dei gratiam prædicamus, & debet, quod fidem non ex cuiusvis verbi prædicatione, sed ex verbo Dei enasci ait Apostolus. Ex eo enim colligimus, non aliud quàm Dei verbum prædicari debere, & fidem minimè ab ijs doceri, qui neglecto Dei verbo circa sui ingenij speculationes aut aliorum traditiones occupantur. Et euertra Christum instituunt. Nam sine fide in Christum nulla potest esse religio, quæ Deo placeat. At si Dei verbum è medio auferas, fidem simul sustuleris. Vehementer ergo errant, qui se apud Deum excusatos arbitrantur, si simpliciter credant, id esse, si quidvis temere recipiant, quod ab ijs traditur, qui potestatem in ecclesia habent. Paulus enim alibi omnia probare iubet, & quod bonum esse. At quomodo ex Deo erit, quod ab hominibus profectum nullo Dei verbo confirmatur? Rursus

ergo hoc quoque nos ad verbi Dei studium excitare debet, ut & doctrinas dijudicare possimus, & in fide confirmemur, inq; ea quotidie proficiamus. Nam etsi in ea semel simus instituti, tamen propter naturæ nostræ vitiositatem adminiculis crebris opus est, quibus & fulciatur & foueatur. Et quemadmodum lucerna, nisi oleum itidem infundas, mox extinguitur: Ita nisi verbum subinde animis nostris instilletur, diu durare non potest fides inter affectuum turbines, quibus perpetuo concutitur. Ut enim ex verbo Dei fides enascitur, ita ad illam fulciendam atque fouendam nihil illo est efficacius.

2. De Iudæis,
qui ipsi quoq;
euangelium au-
diuerunt.

Locus Psal. 19.

Videamus nunc alteram obiectionem, qua Iudæi Paulo responsabant, quam his verbis comprehendit: Sed dico, Annon audierunt, scilicet Iudæi? Sensus est: Si ex eo probatur gentes electas esse & ad salutis societatem pertinere, quod euangelij prædicationem audiuerunt, hoc ipsum de Iudæis etiam dicendum erit. Annon enim illi quoque audiuerunt, & quidem ex ipso Christo primum, deinde ex Apostolis, qui apud illos prædicandi initium fecere? His ita respondit Paulus: Imò verò in omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terrarum verba eorum. Hac dicendo plus fatetur aut concedit, quàm aduersarij querebant. Quasi diceret: Tam absque, ut Iudæis euangelium prædicatum esse negem, ut potius apostolorum doctrinam ad extremos vsus orbis terrarum cardines diuulgatam esse affirmem. Id verò non proprijs, sed Davidis verbis munit, qui cum Psalmo decimo nono legis aut verbi diuini encomium instituisse, ab opificio mundi huius exorditur, quod magis commendat Dei bonitatem, qui non contentus barbarissimis quoque gentibus seipsum in admirabili illo cælestis machinæ opere manifestauisse, insuper legem prophetarum digito scriptam populo suo dederit, per quam ille instituitur. Verba Davidis hæc sunt: Celi enarrant gloriam Dei, & extenso opus manuum eius annunciat. Dies diei eloquitur sermonem, & nox nocti indicat scientiam. Non est illis sermo, non verba, neque auditur vox eorum. In omni tamen terram exiit regula eorum, & in fines orbis verba eorum, &c. Regulam vocat ordinem & structuram orbium cælestium, quæ certis legibus constat, & nihil habet quod non respondeat regulæ, quam illis Deus præscripsit. Græci sonum dixerunt, quia tanti operis excellentia per se mensam opificis Dei sapientiam prædicat, & tacita sui contemplatione spectatores magis docet, quàm si quis mille voces auribus eorum intonaret. Hæc autem præsentis causa Paulus applicat ad hunc modum: Deus equidem omnibus sæculis sese humano generi manifestauit, & quàmuis olim verbum suum non omnibus gentibus reuelauerit, tamen in mundi machinæ se videndum ita exhibuit, ut nemo se neglectum dicere queat. Quò minus ergo Iudæos quis dixerit ab eo neglectos esse, qui insuper verbum habuerunt, quod (ut olim propheta polliciti sunt) è Zion & Hierosolyma egressum nunc in toto orbe prædicatur? Faciunt ad huius loci confirmationem quæ alibi dicuntur. Nam infra capite 15. de seipso testabitur Apostolus, quod euangelij prædicatione omnes regiones ab Hierosolyma ad Illyricum vsque impleuerit. Et Colossenses hortaturus, ne à spe Euangelij se dimoueri patiantur, illud iam tum apud omnem creaturam, quæ sub cælo est, prædicatum fuisse, & in toto mundo fructificare ait. Etsi enim nondum publica Romani Imperij autoritas receptum esset, vbique tamen locorum diuulgatum erat, & passim erant ecclesiæ Christianorum, qui fidem veram profitebantur, & in eius confessione, inuitis quoq; & multum reluctantibus potentissimis quibusq; admirabili animorum constantia perseuerabant.

Euangelij pro-
pagati miracu-
lum.

Venit nobis hoc loco consideranda Dei inuicta potentia, cuius virtute factum est, ut intra annos viginti duos (nam totidem à Pauli conuersione vsque ad illud tempus numerantur, quo Corinthum venit, vnde epistolam hanc scriptam esse constat) euangelium in toto orbe terrarum prædicaretur. Nam si apostolos cum ijs conseras, qui se illis & doctrinæ eorum opposuerunt, facile videbis, nihil hic humana virtute aut industria fieri potuisse, cum eos aduersarios habebant, qui illos autoritate, potentia & longo rerum vsu longè superarent. Imò si verum fati libeat, dicemus, nullum vnquam miraculum à condito orbe maius aditum fuisse, quàm quod per prædicationem Iesu Christi crucifixi totius orbis reformatio facta sit: & quidem per eos, qui ex gente reliquis populis inuisa nati erant, neque vllis humanis privilegijs commendabantur, cum prius opifices manuarij, & inter suæ etiam gentis homines contempnissimi fuissent. Nihil

fuiſſent. Neque hic nobis aliquis Mahumetem aut Papam Romanum obijciat, qui idem fecerint. Hi enim non nouam doctrinam & prius inaudita dogmata protulerunt, ſed ex multis, quæ iam prius recepta erant, centones quosdam conſuerunt, qui aliquo vel Moſaicæ legis vel Chriſtianæ doctrine ſuo colorati, imperitis & rudioribus non ita difficulter potuerunt obtrudi. Itaque omnes illi ſuper fundamentum alienum ædificauerunt, cum apoſtoli ſolum Chriſtum crucifixum prædicauerint, cuius prædicatione Iudæis quidem ſcandalum erat, gentibus verò extrema ſtultitia videbatur. Perrupit tamen omnia obſtacula Dei potentia per Euangelium ſeſe exerens: cuius conſideratio nos confirmare debet, ne ullis hoſtium machinationibus terreamur, qui hodie euangelij curſum impedire conantur. Interim non minus conſiderari debet horribilis & fœda eccleſiarum diſſipatio, quæ poſt ſecula aliquot Oriens quidem totus Mahumetis furores ſecutus eſt, Occidens verò Ponticum iugo collum ſubmiſit, qui totam veteris doctrinæ & religionis faciem corruerunt. Et hæc quidem fieri paſſus eſt Deus, eo quod plerique hominum contempto verbo eius, poſt ſua rationis figurem & cæcas carnis cupiditates declinauerunt. Terreant ergo nos exempla iſta, ne inſolentius eſſe amur: agnoſcamus autem bonitatem Dei, qui nouiſſimis hiſce temporibus verbi ſui faciem rurſus accendere dignatus eſt, cuius lucem qui ſequuntur, ij errare non poſſunt.

Sequitur tertia obiectio, quam Pauli aduerſarius ex prioris ſolutione in Iudæorum deſenſionem ſic inferit: Sed inquam ego, Nunquid Iſrael non cognouit, ſcilicet Deum aut ab hoc propoſitam ſalutis rationem? Quorum verborum hic ſenſus eſſe videtur: Non eſt quod ita reſpondeas Paule. Ego enim de vocatione & prædicatione efficaci loquor, quæ Dei cognitionem & fidem veram ex ſeſe parit. Hic mihi reſpondeas velim, num Iſraelem Dei cognitione prorsus deſtitutum dicas? Quod ſi hoc dixeris, Davidis teſtimonio conuinceris, qui ait: Notus in Iuda Deus, præclarum nomen eius in Iſrael. At ſi hoc à Davide verè pronunciatum eſt, rurſus quæro, cur nos Deus reiiciat? & quæ cauſa ſit iuſta, ob quam in noſtrum locum gentes adoptentur? Hic iam graui & diligenti reſponſione opus erat, qua doceret, Deum quidem ſuo erga Iudæos officio probè deſunctum eſſe, & ex illis etiam aliquos credidiſſe, de quibus hic non agatur, pleroſque autem fuiſſe inobedientes, & ad huc contemnere Dei vocationem, quam quia gentes ſequantur, illos quidem ſuo merito reiſci, hæc verò ex gratia adoptari. At quia hoc inuidiæ & odij plenum erat, non ipſe Paulus reſpondet, ſed Moſem & Iſaiam de Iudæorum contumacia & eorundem iuſta reiſctione pronuntiantes inducit. Exerat autem Moſis locus Deut. 32. vbi ſic loquitur Deus: Ipſi prouocarunt me ad æmulationem in eo, qui non eſt Deus, & ad iram me incitarunt vanitatibus ſuis: & ego ad æmulationem prouocabo eos per eam, quæ non eſt gens: per gentem ſtultam (aut intelligentiæ expertem) irritabo eos. Et citat poſtერიorem huius loci partem Paulus, vt doceat non nouum eſſe quod de gentium vocatione & Iudæorum reiſctione dicitur, cum hoc ita fore iam olim Moſes prædixerit. Vbi neminem moleſtere debet, quod apud Moſem Deus de illis queritur, qui Deos alienos finxerint & manifeſta idolatria ſeſe contaminarint, cum è contra ſatis conſtet, Iudæos poſt reditum ex Babylone illo ſceſſere nunquam fuiſſe pollutos, & circa Chriſti tempora ab idolorum & falſorum Deorum cultu ita abhorruſſe, vt crudeliter potius occidi maluerint, quam Caſaris ſtatuas in templum recipere. Nam eſt idola non haberent in templo, intra animos tamen ſuos Deum longè alium conceperunt, quàm ille reuera ſit: qui nimirum ſuffimentis, ſacrificijs & diebus feſtis colatur. Adhæc cum æternum Dei filium contumeliōſe reiſcerent, & pro illo Regem ſuum dicerent Caſarem, extrema impietate ergo ſententiam Dei, olim per Moſem pronuntiatam, & quæ iam ſepius ſuam habuerat executionem, ad præſentem cauſam Paulus extendit, & rationis pœna multandos ait, perinde vt ſi pater filium alienum adoptet in eius locum, quem propter contumaciam incurabilem abdicauit. Imitatur enim patrum bonorum mores Deus, & vt illi æmulatione accenſa filios inobedientiores ad meliorem frugem adducere conantur: ita ille quoque zelum ſanctum in eorum animis accendere ſtudet, quos officiij ſui ſecuros & in cultu eius negligentiores eſſe conſpiciatur. Vbi imprimis nos meminiffe oportet, Deum nunquam non habiturum, quos pro populo & eccleſia ſua agnoſcat, etiamſi eos reiſciat, qui prius eccleſiæ nomen ſuſtinuerunt. Poteſt enim (vt Baptiſta dicebat) ex lapidibus filios

3. An Iudæi
Deum non cognouerint?

Abrahami facere. Quod quia Iudaei animaduertere noluerunt, inani persuasione decepti, quasi ipsis Deus necessario obstrictus esset, sibi ipsis sua contumacia exitij fuerunt auctores. Quod exemplum utinam diligentius expendere, qui hodie simili confidentia decepti in superstitionibus atque sceleribus pergunt.

Quales fuerint gentes, priusquam uocarentur ad Christum.

Porro non inutile fuerit videre, quibus nominibus aut titulis Deus gentes describat, & quales illae fuerint, priusquam ad Christi cognitionem & ecclesiae consortium vocarentur. Primum dicat non gentem. Habuerunt quidem politias & respub. quae mirifice florere visa sunt. At nisi in Christo homines coalescant, nulla inter eos esse potest communio firma & stabilis. Quod omnium gentium exemplis probari potest, quando constat, nullam unquam fuisse, quae non tam exteris bellis quam intestinis tumultibus exagitata horribiles mutationes passa sit. Nulla item inuenitur, quae leges suas & reipub. formam non sapius mutarit. Imò quam hodie dabis, quae primas suas sedes adhuc seruet, & in prima terrarum diuisione, maioribus suis assignata loca in hunc usque diem possideat? Sola ecclesia, etsi varijs casibus ipsa quoque iactetur, manet tamen semper sub vno capite & Rege Iesu Christo, isdem semper legibus viuit, & cum in hoc mundo peregrina sit, patriam in caelis habet, quam illi nemo eripere, aut ab ea excludere potest. Et ideo sola digna est, quae gentibus aut populi veri nomen obtineat. Deinde gentem stultam & intelligentiae expertem vocat. Quae floruerunt inter gentes artium studia, & multi in historijs prudentiae & sapientiae nominibus dignifice commendantur. Sed sapientia nulla est apud eos, qui Dei & aeternae salutis cognitione destituantur. Quod Moses non obscure monuit, quando Iudaeos solos populum sapientem esse ait, & quod seipsum & leges suas illis Deus manifestauisset. Debebant istud diligentius expendere, qui cum Christiani dici velint, gentium tamen philosophiam ita colunt, ut sacrarum literarum studium extremam barbariem putent, & adhuc ex gentibus leges petant, quibus cum reipub. cum ecclesiam gubernari oportere arbitrantur. Debemus istis hominibus vniuersalem illam corruptionem, quae hodie scholas, ecclesias atque reipub. dissipat,

Locus Isa. 65. de gentium uocatione & Iudaeorum repudio.

Alter locus, quem Paulus aduersariorum obiectioni opponit, apud Isaiam capite 65. habetur, & bimembris est: quia seorsim de gentibus, & seorsim de Iudaeis loquitur. Eum autem cum singularem grauitate adducit. Isaias autem (inquit) vitur audacia, id est, magna cum libertate istud pronunciat. Et sanè prophetis sancta audacia opus fuit apud eos, qui intolerabili confidentia eius aduersus Deum & verbum eius efferebantur. Et hodie in extrema illa & multis modis corruptissima senecta mundi, eadem audacia ministris opus est, quae sese impiae hostium veritatis remotioni opponant, & Christi in ipsis loquentis experimentum praebeant. Quid verò dixit Isaias? Inuentus sum ab ijs, qui me non querebant: conspicuus factus sum his, qui de me non interrogabant. Exponuntur haec paulò aliter in Hebraeo, sensus tamen est idem. De gentibus autem ista dicuntur, quod Deus se ex gratia illis manifestare velit, etiamsi de ipso querendo aut inueniendo non sint solliciti. Quod reuera factum fuisse apparet, si quales omnium gentium mores & studia fuerint consideremus, quando Apostoli illis Christum praedicare coeperunt. Exhibetur autem in his typus communis uocationis omnium nostrum. Nam ut gentibus non quarentibus ipsum olim sese exhibuit Deus: ita plerumque nobis etiam aliud agentibus sese offert, & sua gratia nos praeuenit. Quod ut fiat omnino necesse est: quia ea est nostra corruptio, ut cum maxime peccauimus, quasi re bene gesta, securi nostris vitijs indormiamus. Sic Adamum à suo conspectu fugientem, & sese occultantem, Deus quaesuit & vocauit. Sic Israelitas iam immersos Aegyptiorum superstitionibus eduxit, ut verum cultum inter eos institueret. Euertitur his vniuersa meriti nostri gloria, & asseritur Dei gratia quae vnicum est nostrae salutis fundamentum. Sed pergamus in Isaiam verbum, qui altera huius loci parte Deum de Iudaeis sic loquentem inducit: Toro die expandi manus meas ad populum rebellem & contradicentem. Manuum expansione studium exprimitur quo erga illos sit usus, dum & verbo suo vocauit, & infinitis beneficijs ad se inuitauit. Id verò toto die, id est, assidue & indefinenter fecisse ait. Confirmatur hoc infinitis exemplis, & eadem omnes prophetarum sermones testantur. At quales illi? Populus rebellis vel contumax, & contradicens. Duo igitur illis tribuit, quae ferè coniuncta esse solent. Nam qui Deo non credunt, & eadem non obediunt quoque, Quod si iidem fortius urgeantur, iam etiam obstrepere & contradicere incipiunt. Exempla

Exempla huius impietatis passim occurrunt, cuius fontes & effecta qui plenius cognoscere velit, ea legat, quæ in illo Isaie loco de Iudæorum contumacia & pessimis studiis proluxè dicuntur. Nunc ad Pauli statum hæc omnia referri debent, ut discamus, Deum quidem salutem omnibus offerre per euangelij prædicationem, hanc autem non sufficere nisi ei credamus. Quia autem fides Dei donum est, incredulitas autem in nobis ipsis & ex nobis nascitur, constat suo vitio perire omnes eos qui peccant, ex gratia verò seruari eos, qui salutem consequuntur. Oremus itaq; Deum, ut mentes nostras illuminet, simul verò accomodemus nos eius institutioni, & Christum Iesum totis animis amplexi, eadem nos totos subiiciamus per fidei obedientiam. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

C A P V T X I.

H O M I L I A L X I.

Nam igitur (inquam ego) abiicit Deus populum suum? Absit. Nam & ego Israelita sum, ex semine Abrahami, tribus Beniamin. Non abiicit Deus populum suum, quem præcognouit. An nescitis de Elia quid dicat scriptura? quomodo colloquatur cū Deo, aduersus Israelē dicens: Domine Prophetas tuos occiderunt, & altaria tua diruerunt: & ego relictus sum solus, & quærent animam meam. Sed quid dicit ei diuinū responsum? Feci ut remanserint mihi septem millia uirorum, qui non flexerunt genua imaginī Baal. Ita igitur & hoc tempore reseruatō secundum electionem gratiæ facta est.

DILIGENTER admodum & magna cum grauitate Paulus hucusq; de Iudæorū reiectione & gentium uocatione disseruit, non quidem odio suæ gentis, sed ut insolentem gentis & propriæ iustitiæ fiduciam reprimeret, quæ & aduersus Dei gratiā efferebantur, & reliquas gentes omnes præ se contemnebant. Poterant autem ex his, si non rectè intelligerentur, duo perniciosissimi errores enasci, ut nimirum Iudæi quidem se in vniuersum abiectos putarent, & proinde omnem salutis spem abicerent: gentes verò aduersus illos superbirent, & ita simul gratiæ, quæ illos Deus dignatus erat, magna ex parte obliuiscerentur. Neq; dubium est, multos ex Iudæis vehementer offensos fuisse, quando tantam in sua gente cecitatem atq; contumaciam uidebant. Cum enim hæc ipsis apostolis (ut nuper in Paulo uidimus) molestissima fuerit, quis dubitet grauius tentatos fuisse eos, qui in fide minus adhuc instructi & infirmiores erant? E contra quoq; dubium non est, aliquos ex gentibus insolenter nimis aduersus Iudæos proteruissse, qui & antea omnibus inuaserant (ut ex historijs & poetis apparet) & nunc suo illo superbo gentium aliarum contempnunt quoq; odia prouocabant, qui iam Christo nomen dederant. Ideo hoc capite nouam tractationem Paulus instituit, quæ primum Iudæos consolatur, & illis certam salutis spem facit, ne promissiones Dei irritas & abolitas putent, aut se ab omni salutis spe exclusos arbitrentur. Deinde gentes quoq; admonet, ne Iudæos insolentius contemnunt, sed meminerint sibi quoq; idem quod illis accidere posse, nisi Dei gratiam dignè aestiment, & suo erga illum officio probè fungantur. Ita verò hæc tractatio, ut simul communem doctrinam cōprehendat, quæ in ecclesia perpetuò retineri debet, de salutis humanæ causis, & quid eos facere conueniat, qui illā vel assequi vel iam apprehensam seruare cupiunt.

Propositio aut summa prioris partis, quæ de Iudæis agit, hæc est: Deus non abiicit suum populum, quem præcognouit. Potesse autem propositio hæc perspicuitatis ergo in duo membra siue partes diuidi, quarum prima erit: Reiectionem Iudæorum non esse vniuersalem, sed Deum sui fæderis probè memorem habere adhuc inter eos Abrahami veros & germanos filios, quos peculiari gratia seruauit atq; tueatur. Altera, fædus hoc non ad carnis generationem restringi, neq; omnes in vniuersum completi, qui secundum carnem ex Abrahamo nati sunt, sed eos tantum, quos Deus æterno & gratuito suo decreto elegit & prædestinauit. Caterum ut lectores magis attentos reddat, & oratio altius in illorum animos penetret, pergit interrogando, & ut nuper ipse sibi obijcit, quod Iudæi in suæ

Argumentum
huius capitis.

Reiectio Iudæo-
rum non est
uniuersalis.

gentis defensionem aduersus apostolos adducebant. Cum enim ex Isaia loquentem Dominum inuideret, Toto die expandi manus meas ad populum rebellem & contradicentem: & simul ostendisset, olim prädicitum esse, quod Deus gentium prophanarum adoptione Iudeos ad emulationem pronocaturus esset, nunc interrogat in aduersarij persona: Num igitur (inquam ego) abiecit Deus populum suum? Vocat autem Iudeos populum Dei propter fœdus, quo illos sibi deuinxerat, ut suum essent peculium. Sensus ergo huius quæstionis est, Num Deus fœderis cum patribus olim facti, & promissionum simul omnium oblitus semel omnes Iudeos abiecit, ut quicumque ex his nati sunt, ab omni spe salutis exciderint? Respondet Apostolus, Absit. Et ita vno verbo quæstionem hanc, ut indignum pijs auribus, reiiciens, docet, Deum in promissis suis constantem atque veracem esse, neque illa aboleri aut irrita fieri propter multorum incredulitatem; quod ipsum supra quoque cap. 3. disertis verbis demonstrauit. Nam ut ille tam in multis quam in paucis diuinam suam potentiam addit, neque quando vult exierit: ita neque credentium multitudo illius promissionibus quicquam addit, neque eorundem paucitas illis aliquid derogat. Ex seipso enim sua veritas constat verbo Dei, neque alio minus auctoritate dependet, ut alibi pluribus esse demonstratum. Sed videamus, quibus argumentis probet Paulus, quod in presenti proposuit.

1. Ab exemplo proprio.

Primum à proprio exemplo desumit, dicens: Nam & ego Israelita sum, ex semine Abraham, tribus Benjamin. Potesse argumentum hoc sub forma Syllogismi expositorijs ita proponi: Ego sum Israelita: Ego non sum abiectus à Deo: Ergo Deus non omnes Israelitas abiecit. Ego sum argumenti partem diligenter proponit. Nam non contentus se Israelitam dixisse, ne quis profectum putaret, addit se ex Abrahami semine, id est, iam inde à primis sue gentis maioribus Iudeum natum esse: & quidem ex tribu Benjamin. Quod postremum addit, cum quod ad generis certitudinem faciebat (scimus enim iam tunc inter Iudeos confusionem illam cœpisse, ut non omnes de sua tribu certi essent, quod multorum natales suspectos faciebat) tum quod Beniamitarum tribus nobilissima & multis nominibus celebris esset. Descenderat enim ex Rabele, quæ non ancilla aut concubina, sed legitima Iacobi vxor fuerat. Eadem primum regem dederat, & in eius sorte sua Hierosolyma cum templo, quo omnes Iudæi imprimis gloriabantur. Quod si his addas, quod non ignorabat, Paulum Christi hostem & acerrimum fidei persecutorem fuisse, plurimum ponderis argumentum huic accedet. Perinde enim hoc est, ac si dixisset: Si mihi non obfuit, quod ex Iudæis progenitus sum, quod legis Mosaicæ à pueris studiosissimus fui, quod phariseorum sectam colui, & præpostero zelo abreptus aduersus Christum & ecclesiam eius extrema quaque tentavi: relictam etiam Iudæi propter suum genus & priorem conditionem nequaquam debent de salute sua desperare. Nam inexhaustus est diuinæ misericordiæ fons, & quam mihi fecit gratiam Deus, eandem in numeris alijs facere potest. Vult ergo à seipso exordiri Paulus, non ut seipsum confidens ostendat, sed quia in ipso insigne & plenum consolationis elucebat diuinæ bonitatis & misericordiæ exemplum.

Vnde Paulus de sua salute certus fuerit.

Quod si queras, vnde hæc fiducia apostolo fuerit, ut se à Deo electum & salutis heredem sciret, adeoque suo exemplo alios consolari audeat? facilis erit responsio, hoc illum ex fide habuisse, quia se electum esse sciebat. Quia enim hæc proprium illud Dei donum est, quod solis electis conferunt, non possunt de sua electione & salute dubitare, quicumque illam in semetipsis deprehendunt. Accedebat huic alia quoque diuinæ bonitatis argumenta, quod Deum sibi in apostolatu adesse sentiebat, ut per omnem spem fructus sue prædicationis vberimos passim videret. Admonemur autem hoc exemplo, posse vnumquemque de sua electione certum fieri, imò de hac minimè dubitandum esse, qui per fidem Christo insitos esse norunt. Et imprimis cauere debet, ne vel Sophistarum rationes, & conscientiam cordis nostri suggestiones admittamus, quæ nos de Dei gratia & salute dubitare docent. Cum enim constat, nos per fidem Christo inseri & eius oues fieri. Et quàmuis illa interdum infirma & imperfecta sit, sufficit tamen ad Christum apprehendendum, in quo deinde adolescit & nouis quocumque incrementis augetur. Rursus non minus certum est, Dominum suos nouisse, & neminem posse de Christi ex manu eius rapere. Certa igitur debet esse credentibus sue electionis & salutis fiducia. Quoad alios autem, neminem temere damnare, quin potius propter nos de alijs etiam bene sperare debemus.

debemus, quando nostræ electionis argumenta in nobis inuenimus, qui non minus quàm alij, indigimus, quorum curam Deus habeat.

Alterum argumentum pro Iudæorum consolatione ex aeterno & inuolabili prædestinationis 2. Ab aeterno diuina decreto Paulus proferit. Non abiecit Deus populum suum, quem præcognouit. Argumenti decreto Dei. in præcognoscendi verbo latet, quo non nuda & otiosa præscientia significatur, qualem Deo homines Epicuræi tribuunt, sed talis, quæ cum prædestinationis decreto coniuncta, simul Dei fauorem & gratiam comprehendit, qua suos dignatur. Idem ergo est, ac si dixisset. Quem prædestinauit. Et ita hunc locum D. Augustinus interpretatur in libro de bono perseverantiæ, nimirum ad illud respiciens, quod supra cap. 8. dixit: Quos præsciuit, eosdem & prædestinauit. Argumentum itaque est huiusmodi: Prædestinatio Dei firmæ & inuolabilis, & proinde non abiecit eos quos semel elegit. Elegit autem & prædestinauit Iudæos, quod ex fœdere cum Abrahamo & reliquis patribus fæcto euidentissimè probatur: ergo eosdem non abiecit, neque in vniuersum damnari debet tota Abrahæ posteritas, etiamsi maior pars per incredulitatem & contumaciam à salutis promissionibus excidat. Hic autem obseruari debet, quòd fœdus Dei disertis verbis ad eos restringit, quos Deus præcognouit aut prædestinauit. Ex eo enim discimus, in salutis negotio nihiltribuendum esse generationi carnis aut natalibus. Nam quoad illam, omnes in peccatis concipimur & nascimur, vniam sepe dictum est. Si quid verò eximium & præclarum habent patres nostri, id non ex se, sed ex gratia acceperunt. Nihil ergo carnis generationi tribuere possumus, quod non gratie Dei detrahatur, quæ vnica & sola nostræ salutis origo est. At si nihil ad salutem conferri maiorum virtus & generis nobilitas, quid obsecro stultius potest fieri, quàm inani huius titulo superbi, & non potius in hoc esse, vt per fidem veri & germani filij Dei efficiamur?

Sequitur tertium argumentum à pronuntiatis, Oraculum enim adducit, quo olim Deus E- 3. A pronuntiatis. xat histotiam in simili tentatione fluctuantem consolatus est. Extat historia in primo libro Regum capite 18. & 19. Narratur illic, vt post trium annorum & sex mensium siccitatem atque famem grauissimam de causa religionis & publica reformatione ad montem Carmeli in publicis regij comitijs disceptatum sit. At cum Deus veritatis doctrinæ & vero cultui testimonium ferret per ignem cælitus delapsum, vnanimi omnium ordinum consensu religio vera approbata atque recepta fuit. Secuta est mox horribilis Baalitarum cædes, ex quibus quadringentos & quinquaginta Elias, peculiari spiritus suggestionem excitatus, trucidauit, Esti verò factum hoc rex, qui prius idololatriæ propugnator & Baalitarum patronus fuerat: non tamen ista Iezabeli rege satisfacere potuerunt, quæ nouo furore inflammata Eliæ mortis supplicium denunciavit. Quo audito humanum quid passus propheta & timore magno correptus, fuga sibi consuluit. Erat spes in magnis angustijs, quæ animum eius eo grauius excruciant, quòd nulla melioris sortis consensu videretur, cum post tam præclara Dei miracula & reformationem publico omnium consensu approbatam Iezabeli adhuc tantum liceret. Itaque zelo inconsulto abreptus mori voluit, & in ea verba erupit, quæ hic à Paulo commemorantur. Zelo zelatus sum (inquit) pro Domino exercituum, quòd filij Israel relicto fœdere tuo, aras tuas diruerunt, & prophetas tuos gladio occiderunt, & ego solus reliquus sum, quærunth, animam meam, vt tollant eam. Voluit autem Eliæ verba Paulus adducere, partim vt infirmi in fide & qui intra conscientias suas fluctuant, plus confidenciam habeant, si quando res ecclesiæ vehementer accisas esse vident: partim vt superba generis quæ tunc plerique Iudæorum aduersus Christum recalcitrabant, sed eosdem planè olim patrum quoque meret fuisse. Est autem diligenti obseruatione dignum exemplum istud Eliæ, quo docemur, vt pij in tantum zelo nimio & importuno abrepti cum ipso Deo expostulare audeant, quando impios indomiti quoque prophetis, & hodie multæ similes passim audiuntur. Imprimis autem hic offendunt ministri, qui ad verbi diuini regulam dirigendi, ne nos extra obedientiæ, quam Deo debemus, septa abripiant.

Præ alijs autem ministri curare debent, ut stationē suam fortiter tueantur, quā diu vel vires ipsi sufficiunt, vel locus illis datur, neq. aperta vi ab ecclesijs suis eijciuntur. Nec ea modò ecclesiæ faciēs consideranda est, quæ in præsentī ipsos excruciat, sed simul cogitare oportet, qualis rerum conditio futura sit, si ipsi à statione sua discedant. Quòd si res peius habituras vident, saltem in gratiam pio- rum, qui adhuc reliqui sunt, ferant patienter quicquid salua conscientia ferri potest, ne suo discessu im- pijs animum faciant, pios autem consilio & auxilio destitutos illorum libidini subijciant. Docet hoc suo exemplo Christus, qui cum non semel dicere cogeretur, Generatio praua & infidelis quousq. voi- patiatur? tamen in officio suo constanter perrexit.

Sed Dei responsum audiamus, qui cum Elia præcepisset, ut Hazaelem Syria, Iehu autem Isra- lis regem vngeret, & insuper Elisaum ad verbi ministerium vocaret, addit: Et residuos seruabo in Israel septem millia, quorum omnium genua non sunt curuata ante Baal, et quorum omnium os non est osculatum eum. Quibus verbis non modò consolatur Eliam Dominus, verum etiam zelum eius intempestiuum & iniustam querimoniam arguit, ipsum vehementer falli docens, quòd se vno exce- pto omnes in vniuersum defecisse putet, cum non contemnendus verè fidelium numerus adhuc reli- quus sit. Nam vsitato more scripturarum numerus finitus pro infinito (septem millia nimirum pro multis millibus) ponitur. Et est hic non oscitanter expendendum Hebraicum verbum, quo Deus vti- tur. Eo enim testatur, quòd ipse istos residuos seruauit, vel ut manserint, author fuerit. Suum ergo hoc opus fuit, qui illos ab æterno elegerat, & in eum finem prædestinarat, ut sui cultores essent, & in vniuersali illa totius populi defectione ipsi sancti et impolluti manerent. Non ergo illorū interpretatio admittenda est, qui illos ideo seruatos dicunt, quòd idololatriæ aliorum non cōmunicarint: cum potius ab ea abstinerint, quòd illos Deus æterno suo decreto sibi reseruauisset, ut in illis verus cultus in suo populo retineretur. Est autem hic locus insignis admodum, & multa cōtinet, quæ ad nostram institutionem atque consolationem faciunt.

*Ecclesia non
semper omni-
bus nota.*

Primum docet, quid ijs respondeas, qui ut rudibus & imperitis fucum faciant, & euangelij do- ctrinam vulgo suspectam & inuisam reddant, vociferantur: An ergo patres nostri omnes damna- ti sunt, & perierunt? Annon omnibus seculis fuit ecclesia? Fuit sanè semper ecclesia, & nunquam non electos suos habuit Deus, qui ipsum verè colerent. At non semper omnibus nota est ecclesia, quæ huius titulum sustinent saepe in errores incidunt, veram interea fidem atque religionem constanter retinentibus multis, qui & ipsi non omnium oculis conspicui sunt. Sic erat apud Israelitas ecclesia Dei, & reliqui erant aliquot mille, qui de Deo rectè sentiebant, seq. ipsos nullis superstitionibus contami- nauerant. At ijdē simul omnes ita latebant, ut ne Elia quidem noti essent, qui inter verbi præcones primum locum obtinebat. Quòd hodie etiam multis in locis fieri, non est dubium. Quoad patres, p. de illis sperare possumus, quando constat, illos in communi totius orbis cæcitate fidei veræ fundamentū retinuisse, quòd in Symbolo Apostolorum, Oratione Dominica & Decalogo cōtinetur, & vulgè re- ceptum fuisse, ut iam morituris orationis Dominicæ & Symboli Apostolici recitatione præiretur, in cuius confessione pleriq. illorum mortui sunt. Taceo nunc eos, qui maiori fidei luce illuminati, p. pisticos vsus palàm damnarunt, & ab impijs sacris abstinerunt, eorum omnino similes, quorum p. tatem temporibus Elia Deus commendauit. Non ergo nos impietatis in maiores nostros aduersarij accusare debent. De illis enim piè & honorificè sentimus. Viderint potius ipsi, ne dum maiorum exem- plis ad tuendos manifestos abusus contra veritatis doctrinā abutuntur, tam in illos impij sint, quàm in Deum, cuius verbum tanta cum pertinacia & improbitate oppugnant.

*Ne temere iu-
dicetur de sin-
gulis homini-
bus.*

Secundò admonemur hīc, non temere iudicandum esse de hominibus singulis, si quando ecclesiam vel manifesta tyrannide oppressam, vel publicis superstitionibus corruptam atque seditam esse vide- mus. Nam ut in mundo hoc multi pessimi sunt, qui nobis boni & probi videntur: ita in ecclesia sapa- multi boni & pij sunt, quorum fides & pietas nos latet. Et si Eliam, seruum suum tot spiritus domi- excimium falli passus est Deus, quid nobis fiet, qui nihil huiusmodi de nobis ipsis sperare audemus? Est hoc probe tenendum aduersus temeraria carnis iudicia, ad quæ natura procliuēs sumus, & qui- bus hodie plurimum peccatur in religionis negotio. Sunt enim, qui Anabaptistarum commentis de- cepti, ab ecclesijs manifestam secessionem faciunt, & totas ecclesias nimium audacter damnant, eo quòd non omnia secundum verbi Dei præscriptum ab omnibus fieri vident; interim verò nō cogitant, multos

multos esse, quibus ista non minus quam ipsis displicent, multos item Deum pura mente colere, & vitam vivere verè Christianam. Fugiant ergo, & cœtus sacros deuicant, in quibus & verbum Dei prædicatur, & Sacramenta secundum Christi institutionem ritè administrantur: nec contenti eo, quod ipsi discedunt, simul alijs quoque secessionis authores sunt, & schisma faciunt, quo nihil in ecclesia permissius accidere potest. Cogitent isti, ipsis dici, quod Elia in præsentia dicit Dominus, & caueant sibi, ne dum ecclesijs turbas dant, grauiori scelere seipsos implicent, quàm alteri illi, quos infidelium et publicanorum loco habendos esse arbitrantur. Adhuc consolentur ista nos aduersus eos, qui ecclesias propter multorum defectionem omnino interituras esse timent. Quod enim Elia temporibus accidit, hoc ipsum iam inde ab ipsa rerum origine omnibus seculis factum est, & hodie etiam fit (sicuti paulò ante diximus) ut complures Christi cultores inter eos inueniantur, quos simul omnes à fide defecisse putamus.

Observabis præterea hoc loco, quibus titulis suos illos designat Deus, quos sibi reliquos seruauit. Quid nimirum neque genua sua Baalis imagini flexerint, neque eum ore suo sint osculati. Idololatria quidem in animo sedem habet, sed externis indicijs sese prodit, quemadmodum fides quoque vera oris confessione & vero Dei cultu sese declarat. Et genuum quidem incuruatione omnis cultus externus denotatur: osculum verò apud orientales (ut etiam hodie apud aliquas nationes) reuerentiæ & obediencie Symbolum erat. Ergo suis illis cultoribus hoc testimonium fert Deus, quod impijs idolorum & Deorum fictitiorum sacris nullo modo communicarint, & ne gestu quidem corporis aliquid fecerint à vera fide & religione alienum. Debet hoc observari contra nostri seculi Nicodemitas, qui suffragari putant, si corde credant, confessionem verò fidei adeò non necessariam esse contendunt, ut publicanorum superstitionibus sese palam polluant. Blandiuntur hi quidem sibiipsis fidei nomine, sed res non est hæc fides, sed inanis & falso concepta fidei opinio. Ea enim fidei natura est, ut ignis incoquantur. Et quia Deus nos totos sibi vendicat, non possunt illi externum cultum & oris confessionem negare, quicquid se illi per fidem consecrarunt. Est hoc videre in Martyrum exemplis, qui quiduis potius ferre & pati voluerunt, quàm fidem in Christum quacumque ratione dissimulare. Refer huc, quæ supra Cap. 10 de hac re copiosius dicta sunt.

Nunc progrediamur in Pauli verbis, qui exemplum istud, siue oraculum Eliaë redditum, præsentis instituto accommodat, & ita quidem, ut rursus attingat veras salutis causas, quas multi in operum suorum meritis constituiebant. Nam ait: Ita igitur & hoc tempore reseruatio secundum electionem gratia facta est. Dicit autem Hebraica phrasi electionem gratia pro electione gratuita, & sentiant, quos ab æterno ex gratia elegerat: ita nunc quoque in vniuersali (ut sic loquar) populi Iudaici cæcitate atque contumacia, quædam reseruatio facta est eorum, quos similiter gratuito electionis suæ decreto in eum finem prædestinauit. Reseruationis autem & reliquiarum meminit, ut illarum mentio magis commendet, & prophetias veteres illis in mentem reuocet, in quibus frequens sit causis fieri consuevit. Ex eo autem argumentum infert, quo omne meritum à salutis nobis obliuisci procul excluditur, de quo in sequenti Sermone dicemus. Nunc discamus, Deum nunquàm ex erroribus atque sordibus in viam redeant. Experimur hanc eius bonitatē nostro seculo multiuariam. Grati ergo sumus, & procul relictis superstitionibus, constanter perseueremus in confessione fidei, cuius fundamentum est Iesus Christus æternus Dei filius & vnicus humani generis redemptor: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

Note uerè factum.

Exempli applicatio.

Quod si per gratiam, non iam ex operibus: alioqui gratia iam non est gratia. Sin ex operibus, iam non est gratia: alioqui opus iam non est opus. Quid ergo? Quod requirit Israel, hoc non est assecutus: Electio autem assecuta est, reliqui uerò excæcati sunt. Sicut scriptum est:

Dedit eis Deus spiritum compunctionis: oculos ut non uideant, & aures ut non audiant, usque in hodiernum diem. Et David dicit: Fiat ipsis mensa eorum in laqueum & tendiculum, & in offendiculum, & in retributionem ipsis. Obtenebrentur oculi eorum ut non cernant, & tergum eorum semper incurua.

Pauli Apostoli institutum est, hoc Cap. primum Iudeorum reliquias consolari, qui propter infelicem totius ferè populi cecitatem atque contumaciam de Dei promissionibus dubitare incipiebant: deinde quorundam ex gentibus confidentem petulantiam coercere, qui aduersus Iudeos nimium insolenter solebant proteruire. Consolatio Iudeorum hoc potissimum argumento nititur, quod Deus non simul omnes abiecerit, sed ex aeterno suae electionis decreto aliquos seruauit, qui Christum cum fide uera recipiant, & in eo salutem consequantur. Et ne quis hoc nouum & insolens esse putaret, quod non omnes simul seruentur, quotquot ex Israele secundum carnem nati sunt, exemplum uetus adduxit, ostendens simile quid olim quoque Eliae temporibus accidisse. Quod exemplum ita tractauit, ut salutis causam in gratuita Dei electione monstrauerit, ne quis eos, qui Elia docente seruati sunt, hoc ex suis meritis habuisse putet, & ex eo de propria iustitia & operibus gloriandi occasionem uenerit. Vbi didicimus, pijs non desperandum esse propter paucitatem credentium, eosdem tamen etiam arguit, ut etiam debere curare, ne gratia & bonitate Dei ad carnis securitatem & licentiam abutantur, sed diligenter vigilant, ne aliorum superstitionibus seu impietate ipsi quoque inuoluantur. Ceterum non ignorabat Apostolus, Iudeos nimium propensos esse ad stabiliendum Legis iustitiam & suorum operum merita, adhuc eosdem repudij & reiectionis istius doctrina vehementer offendit: ideo hunc locum subiicit, quo tam salutis quam reiectionis causae diligentius explicantur.

Omne meritum
à causis salutis
remouetur.

leg. dicitur
omnino

Principio clarius exponit quod de gratuita electione Dei dixerat, & argumentum inferi à contrarijs, quae ita inter se opponit, ut à causis humanae salutis omne nostrorum operum meritum praeual remoueat, & omnino excludat. Et quia illi cum contumacibus res erat, duplici Enthymemate utitur. Primum est, Si per gratiam reliquiae illae (ut diximus) seruatae sunt, non iam ex operibus. Antecedens probatur: Alioquin gratia iam non est gratia. Id est: Ita inter se opponuntur gratia Dei & nostra opera, ut si haec admittas, illa non amplius possit consistere. Nam ut cap. quarto dixit, ei qui operatur merces non imputatur ex gratia, sed ex debito. Sed addit amplioris confirmationis ergo aliterum quoque Enthymema, quod prioris in se conuersionem habet: Sin ex operibus, iam non est gratia. Quod ut magis perspicuum sit, etiam ad hunc modum formabis: Reliquiae Iudeorum saluantur ex operibus, vel propter opera eorum, Ergo non ex gratia. Antecedens uero etiam probat: Alioquin opus iam non est opus. Id est, non retinet sui meriti laudem & dignitatem, quam primum gratia aliquid tribuitur, & frustra se meruisse quicquam clamant, qui gratiam aliquam sibi factam esse non possunt negare.

Docent haec, in salutis negotio nullum prorsus operum respectum admitti debere. Si enim Dei gratia euacuatur, quam primum operum nostrorum meritum statuitur, sequitur gratia Dei hostes esse eos, quicunque pro illis pugnant. Imò ipsius Dei hostes sunt, quia huic omne illud impia & sacrilega arrogantia eripiunt, quod sibi ipsis vendicant. Et quid obsecro mereantur de Deo, qui ex semet ipsis nihil habent aut possunt? Scio quidem multos nimium insolenter liberi arbitrij vires vendicare. Sed nos illis Paulinum illud opponimus, Quid habes quod non acceperis? quod si acceperis, quid gloriaris quasi non acceperis? Et illud Christi: Sine me nihil potestis facere. Imprimis autem & gratia locus aduersus eos urgeri debet, qui etsi electionem Dei non uideantur negare, liberam tamen & gratuitam esse negant, quando nos propter opera, quae in nobis futura Deus prauidet, duo habet. Quia enim opera gratiae ita opponuntur, ut uno dato alterum negetur, nunquam poterunt duo haberi simul consistere, & perinde est siue de futuris siue de iam factis operibus loquaris. Et si quae iam facimus, nihil merentur, stultum fuerit, ijs meriti alicuius gloriam tribuere, quae nondum facta sunt, nec adhuc in rerum natura extant. Dicunt illi, Deo omnia esse praesentia, et in illo nihil esse futuri aut praeteriti. Quod ut sano sensu admittimus, ita per illud non tollitur operum discrimen, quorum, quod ad nos

ad nos, alia futura, alia prae terita, alia iam praesentia sunt. Et ostendant illi quae so aliquam rationem probabilem, propter quam nos olim priusquam essemus, propter opera praevisa elegerit Deus, nunc vero opera quae facimus & facta sunt, in rationem venire non patiamur? Neque etiam nostrae sententiae obstat, quod Deus bona opera remunerari dicitur. Nam hoc quoque illius gratiae et bonitati ascribi debet, quia quod ipse in nobis operatur, premio gratuito dignari solet, & (ut D. Augustinus ait) dona sua in nobis coronat, ut ad virtutis & pietatis studium nos excitet. At hic nobis non de isto, sed de aeternae salutis causis sermo est, cuius non aliud fundamentum scripturae monstrant, quam aeternam & gratuitam electionem Dei, quae absque omni nostrorum operum respectu in Christo Iesu facta est, priusquam mundus hic crearetur. Praestat autem hoc Dei beneficium crebro & diligenter considerationem, ut ex eo consolationem petamus, si quando nostram indignitatem nobis satan obijcit, & intra conscientias nostras propriae infirmitatis & vitiorum nostrorum sensu tentamur. Tunc enim nihil est, quod animos consternatos erigere, & spem salutis fluctuantem rursus stabilire & confirmare possit, quam si in animum reuocemus, salutem nostram non ex nostra dignitate, aut operum nostrorum meritis pendere, sed in Dei gratia esse fundatam, quae diues & inexhausta est, & quam nobis meruit dilectus ille filius, qui nobis satisfactio & iustitia factus est. Excitat nos quoque ista consideratio, ut pro tanto beneficio nos Deo gratos praebeamus, & illum non ore modo praedicemus, sed vitam quoque omnem sic instituamus, ut eius nomen in nobis glorificetur: de quo iam saepe dictum est.

Videamus nunc conclusionem, quam ex praemissis infert, salutem nimirum & eius promissiones ad solos electos pertinere. At quia hoc dictum durum erat, praemittit interrogationem, ut ostendat, hoc non esse suffragio sequi ex ijs, quae praecesserunt. Quid ergo? Quasi diceret: Quando Deus hoc olim testatus est, & electos singularem eos sibi seruauisse, qui communi idololatria non cum alijs abrepti fuerunt, & electorum opera hominum omnia diserte exclusit, quid ex eo sequetur? Aut quid o Iudaei, de tota hac causa restat dicemus? Hoc nimirum, Quod requirit Israel, hoc non est assecutus: Electio autem assecuta est, reliqui vero excacati sunt. Israelis nomine eos intelligit, qui nihil Israeliticum habebant, praeter generationem carnis & cecum atque praeposterum Legis Moisaicae studium. Hi (inquit) iustitiam & salutem hucusque sedulo & studio indefesso quaesierunt, sed nihil assecuti sunt. Vnde vero Dominus dicat, Quarite, & inuenietis? Ex eo nimirum, quod male quaesierunt, neque Deum praescriptam rationem secuti sunt, quia sola ista inueniri possunt. Quaesierunt enim in proprijs operibus, quae hominem nec iustificare, neque salutem nobis conferre possunt. Et quod imprimis nocuit, ut illi se totos addiderunt, ut unicum iustitiae & salutis Mediatorem, Iesum Christum, qui his ad salutem non modo improbe contempserint, verum etiam hostiliter sint persecuti. Itaque mirum non est, si sua frustrati, a iustitia vera simul & salute exciderunt. Quod autem illi non potuerunt assequi, hoc (inquit) Electio assecuta est. Electionis nomen pro ipsis electis usurpat, & ita loqui voluit, ut simul causam salutis exprimeret, ne quis vel minimum tribueret eorum operibus & meritis, qui non munus illam humani generis excacationem & ex ea enatum interitum non sunt secuti. Sensus ergo est: Iustitiam & salutem hi soli obtinuerunt, quos Deus iam inde ab aeterno elegit, & ideo fide gratia donauit, quae Christum amplexi, & in eodem seruati sunt. Reliqui vero omnes, quos non eadem gratia dignatus est, sed iusto iudicio praeterijt, ij excacati sunt, & in sua ignorantia atque contumacia occalluerunt.

Debet ex his doctrina generalis peti, non sufficere in salutis negotio nostrum studium, & multo minus animi nostri intentionem. Nam si istis Deum quis sibi demereri posset, Iudaei quoque salutem nostram induerunt, quod quatuor dubio inuenissent: neque quisquam eorum, aut certe pauci admodum ex illis periissent. Nam illi quaesuisse audimus, & supra xelum Dei illis tribuit Paulus, & tamen eosdem quicquam inuenisse negat. Firmum ergo & perpetuum ratum manet, quod nuper dixit, Non esse volentis aut currentis, sed miserentis Dei. Et confutantur hic validissime, qui unumquodque in sua religione seruari possent, aut qui salutem & iustitiam in operibus quibuscunque quarunt. Nam quia Deus nostris operibus minime indiget, ut qui ipse sibi ad omnia sufficit, nihil per ea de illo mereri possumus. Deinde ex nobis ipsis nihil boni possumus (quemadmodum paulo ante demonstraui) sic omnia nostra opera imperfecta sunt, & illis quoque ex innata nostra corruptione semper aliquid vitij adheret,

Salus ad electos solos pertinet.

Non seruamur nostra industria & intentione.

quæ in nobis bonus Dei spiritus operatur. Et cum multò plura debeamus Deo, quàm nemo hominum unquam præstare possit, reuera serui inutiles, adhuc nimium impudentes sumus, si nihilominus cum Deo velimus rationem inire, eumq; nobis debitorem constituere.

Iudeorum re-
iectio probatur
scripturis.

Porro quia Iudeis durū & insolens videbatur, quod de maioris partis excacatione dixit, rursus scripturæ testimonia subiicit, quibus docet hoc iam olim Deum ipsis per prophetas esse minatum. Consultò autem ea adducit, in quibus istud Deus incredulis & contumacibus minatur, ut ostendat, nihil hic fieri absq; certo & iusto iudicio. Nam quàmuis Deus absq; omni operum nostrorum respectu, alios quidem ab æterno elegerit, alios autem suo exitio reliquerit, nullius tamen morositatis accusari potest: quia ut ille nemini debitor est, ita omnes homines causas iræ Dei & damnationis sue in semetipsis habent, propriam nimirum naturæ suæ corruptionem, & quæ ex hac nascuntur vitia, non autem illis nouam malitiam Deus instillat, multò minus alienam ipsis immerentibus imputat. Prodest hoc quasi ad oculum demonstrari, si Iudaica gentis historiam, & eorundem mores iam inde à Moysæ temporibus vsq; ad Christi aduentum paulò diligentius excutiamus. Sed quia hæc satis nota sunt, qui scripturas vel obiter modò & à primo limine salutarunt, illis diutius immorari non est opus. Videamus ergo testimonia, quæ Paulus adducit, in quibus primum duo coniungit, quorum alterum ex Isaia Cap. 29, alterum ex eiusdem propheta 6 Cap. desumitur. In priori loco aduersus Hierosolimam & templum vaticinans propheta, inter alia sic ait: Obstupefacite et obstupescite, excacate vos ipsos & sitis cecitate ebrii, sed non vino: vacillate, sed non ex sicca: quoniam miscuit vobis Dominus spiritum alti soporis & constrinxit oculos vestros, &c. At Cap. 6, celebris ille locus habetur, quo non alius frequentior citatur in noui testamenti libris, & qui crassam & voluntariam populi ignorantiam multis describit, inter quæ hæc etiam verba leguntur: Crassum reddito cor populi huius, & aures eius obtura, & oculos eius obline, ne fortè vel oculis suis videat, vel auribus suis audiat, vel corde intelligat, ut conuersus seruetur. Et interrogante propheta, quidusq; hæc cecitas & contumacia durare debeat? respondetur à Domino: Donec vastata fuerint vrbes, ut nemo sit qui inhabitet, & in domibus nullus sit homo, atq; terra redigatur in solitudinem. Hæc (inquam) omnia simul coniungit Apostolus, scriptum esse ait: Dedit eis Deus spiritum compunctionis (ita vocans, quem Hebræi spiritum veteri aut alti soporis dicunt) oculos ut non videant, & aures ut non audiant, usque in hodiernum diem. Et his mox aliud ex Davide etiam adducit, quod in Psalmo 69 extat ad hunc modum: Fiat mensa eorum laqueus, & ubi pacem sperant, illic impingant. Obtenebrentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua. Effunde super eos furorem tuum, & æstus iræ tue apprehendat eos. Palatium eorum desolatum reddatur, &c. Rectè autem huius Psalmi testimonio vtitur Paulus, cum multa in eo sint, quæ de Christo Euangelistæ adducit, & quæ de nullo alio verius exponi possunt. Prudenter verò in utroq; testimonio breuitati studet, & quædam etiam omittit, ne Iudeos nimium irriteret, quorum alij iam ante plus satis exacerbati erant, alij autem ad desperationem inclinabant. Vbi nos meminisse oportet, describi in istis vaticinijs pœnas, quibus Deus filij sui contemptum & indignam mortem, adhuc incurabilem Iudeorum contumaciam vlcisci statuerit. At cum eius iudicia sibi semper consent, de singulis ex ordine aliquid erit dicendum.

Pœne contempti & reiecti Christi.
1 Spiritus compunctionis.

Primo spiritum compunctionis aut alti soporis illis tribuit, quo significatur animus, partim stupidus & propriæ salutis negligens, partim irritabilis & exacerbatus odio Christi simul & salutis, quæ nobis in eo offertur. Virumq; in Iudeis videmus. Nam stupidi nimium & rerum securi diem vitæ rationis suæ non obseruauerunt, sicuti Christus ipse non sine lachrymis de illis conqueritur. Negligentia modò peccauerunt, sed odio Christi eousq; inflammati sunt, ut illum ne alijs quidem prædicari voluerint: & quò plures ipsos emolliendi rationes Deus per filium & Apostolos suos adhibuit, illi præfractiores & contumaciores facti sunt. Exempla huius rei in euangelio infinita extant, & multa huius generis Actorum liber nobis exhibet. Huc enim pertinet, quòd quoties vel miraculorum splendore, vel scripturarum & rationum efficacissimarum autoritate conuicti non habuerunt quod Christo responderent, semper ad vim manifestam aut sanguinariam consilia conuersi sunt. Quid, quòd Lazarum miraculosè ex mortuis resuscitatum occidere conati sunt, cum illo signo plurimos ad Christum conuertere viderent? Eodem refer quod de Stephano scribitur Acto. 7 cap. & quæ noster hic Apostolus non in loco expertus est. Neque brevis fuit hæc rabies & malitia, sed etiam hodie in illis durat, ut nomen illud

illud benedictum Iesu ferre non possint, & iam morituri saepe quiritentur, quod illum sibi infestum esse sentiant, sicuti in Amos prophetae explicatione ostendimus.

Secundo oculus minatur, qui non cernant, & aures quae non audiant. Quibus verbis voluntaria ignorantia & induratio significatur, quod nimirum etsi mente & intellectu pradii sint, & quod verum esse videant, tamen videre nolint, neq. Deo gloriam dare, qui lucem illis offert. Argumenta huius etiam improbitatis multa extant, inter quae cum primis evidens & luculentum est, quod in Nicodemi confessione habetur, qui noctu ad Dominum veniens, illi dicebat: Rabbi, scimus te à Deo venisse magistram: nemo enim potest haec signa edere, quae tu edis, nisi Deus sit cum eo. Quibus convenit, quod Ioh. 7 multi publicè in templo dicebant: Christus cum venerit, num signa plura edet ijs, quae hic edidit? Adde his, quod de censu illum interrogaturi Pharisei cum Herodianis aiunt: Praeceptor, scimus quod verax sis, & viam Dei in veritate doceas, neq. cures quinquam: non enim respicis in personam hominum, &c. Habuerunt ergo oculos & aures, non viderunt autem neq. audierunt, propria nimirum malicia excacati, quae agnitam veritatem respuerunt.

Tertiò imprecatur illis vaticinio spiritu David, ut mensa eorum fiat in laqueum & tendiculum, & in offendiculum & in retributionem ipsis. Mensa usus est, ut ad eam accedentes reficiamus, & cum amicis gaudeamus, vel etiam novas amicitias contrahamus. Ergo mensa vocabulum intelligitur quicquid nobis suave & iucundum est, omne item illud, in quo acquiescimus, aut in quo aliquid solatii & praesidii situm putamus. Id verò Iudaeis erat Lex & scripturae, in quibus (ut ipse Christus de illis ait) vitam aeternam se habere arbitrabantur. Mensa item illis erat ex-facta sunt in laqueum & tendiculum, in offendiculum item & in retributionem. Nam falsa persuasione irreciti, novos quodidie sibi ipsi errores finxerunt, adhuc humili specie Christi offensi sunt, cum ipsi ex prophetijs malè intellectis regem terrenum, victorij & aulico splendore illustrem, imaginarentur. Et durat hoc quoque malum adhuc hodie, ut falso scripturarum sensu excacati, ad omnia fidei Christianae & salutis mysteria non minus turpiter quam perniciosè offendant. Ita in retributione erroris atq. superstitionum illis cedunt omnia, in quibus maximè confidunt, & (ut Hebraica veritas habet) ubi pacem sperant, illic impingunt.

Quarto, obtenebrentur (inquit) oculi eorum, ut non cernant. Poterat hoc idè videri cum eo, quod secundo loco ex Isaia adduxit: sed duplicationem caecitatis minatur, quae prioris illius poena est: ut nimirum, qui in irridendo videntibus oculis non videre volunt, & audientibus auribus non audiunt, adeoque cognitionem assequi possint. Et hoc illud est, quod in euangelio Christus dicit: Omni habenti dabitur: ad eo autem qui non habet, id est, qui Dei dona non agnoscit & eis uti dedignatur, etiam quod habet auferetur. Quod etiam referri potest, quod de fame verbi per Amos prophetam Deus minatur, fore a mari ad mare discurrant, nihil tamen inueniant. Patiuntur hoc hodie infelices illi. Nam etsi Legis & prophetarum libros nocturna atq. diurna manu versent, Rabbinorum interpretationes euoluant, Thalmudicis traditionibus sese fatigent, tamen ita oculos eorum obtenebrauit Deus, ut quae in scripturis ipso sole meridiano clarius fulgent, Christi mysteria videre non possint, & ne veterum quidè Rabbinorum auctoritate moueantur, qui plurimos scripturae locos non omnino malè de Christo exponunt.

Quintò orat David: Dorsum eorum semper incurua. Potest hoc carnaliter simul & spiritualiter intelligi. Dorsum enim vires hominis significat, cum corporis tum animi. Minatur ergo & praedicat, fore, ut omnes vires bene agendi amittant, et simul omni externa potentia spoliati seruitute perpetua & nunquam finienda opprimantur. Verum verò in Iudaeis iam olim impletum esse, & in hodiernum diem usq. impleri, ita notum est omnibus, ut prolixiori demonstratione nequaquam opus habeat. Quis enim nescit, quanta sit illorum hominum barbaries, quam crassa omnium ad politicum quoq. statum retinendum inscitia? Quam verò nihil possint in ijs, quae ad aeternam hominis salutem pertinent, non oportet est dicere, cum Christum abiecerint, sine quo nihil possunt etiam ij, qui in mundo prudentissimi et instructissimi habentur. Comitatur hanc calamitatè seruitus grauissima & exilium, quod iam annis amplius mille quingentis durauit, et quo in omnes orbis angulos dispersi, omnium hominum sannas, lu-

2 Voluntaria ignorantia, etc.

3 Mensa in laqueum, etc.

4 Oculorum obtenebratio.

5 Dorsi incurvatio.

Pœna contem-
ptorum euan-
lij.

dibria, libidine et omne genus iniuriarū sustinent. In quo singulare Dei iudiciū agnoscere nos oportet, cum sæpe aliās oppressi, semper autē restituti sint, nūc verò omnē spem restitutionis prorsus amiserint. Sunt hæc diligenter observanda in eum finem, ut discamus, quā grave scelus sit Christum rej- cere, & quæ fors maneat eos, qui euangelio illius credere nolunt. Fit ferè, ut stupore quodam belluino attoniti, propriam salutem negligant, interim verò spiritum irritabilem animo concipiant, quo exa- gitantur, ut quiescere non possint vnquam, quā diu Christi Regnum surgere & florere vident. Nec enim satis est illis, si ipsi iugum Christi excusserint, sed eum toto simul orbe eiectum volunt, et pro- inde nouis quotidie consilijs atq; machinationibus tam semetipsos quā alios omnes fatigant. Sequi- tur mox voluntaria cecitas & ignorantia, ut quāuis in rebus huius seculi oculatissimi sint & consi- lio plurimum valeant, in fidei tamē & salutis humanæ mysterijs nihil videre aut sapere velint. Imò audire licet multos, qui quod verum esse fatentur, amplecti tamen nolunt, quia maiorem affectum carnis, quā veritatis & salutis æternæ, rationem habent. Fit igitur iusto Dei iudicio, ut quæ per se salutaria sunt, illis exitio sint. Gloriantur Christo & verbo eius, sed ille ipsis est offendiculum, hoc autem odor mortis ad mortem, quia pro sua libidine omnia torquent, & ideo solummodo legunt, hoc audiunt, ut calumniandi occasionem venentur. Gloriantur patribus & priscis Concilijs, sed tam hoc quā illos sibi aduersari sentiunt. Sacramenta usurpant, & ex ijs sibi salutem pollicentur: sed ex Baptismo iuste damnationis testimonium reportant, in Cœna autem iudicium sibi ipsis edunt & bi- bunt, eò quod indignè accedant. Et quod in spiritualibus patiuntur, hoc ipsum in externis quoque affe- accidere solet, ut quæcunq; alijs vtilia & salutaria sunt, ipsis propter turpem abusum perniciem asse- rant. Finis omnium est tenebrarum & cæcitatē duplicatio, cui seruitus & captiuitas perpetua con- iuncta est. Quia enim Christum, qui vnicus noster vindex est, nolunt admittere, peccati & diaboli laqueis perpetuò detinentur: & proinde in externis quoq; miseri & infelices sunt, licet ad tempus flo- rere & omnium mortalium felicissimi esse videantur. Poterant hæc infinitis exemplis demonstrari, sed verbis minimè opus est, vbi res ipsa loquitur, & multa quotidie fiunt, quæ his possunt fidem facere. Nunc hoc potius obseruemus, diuersam planè esse piorum & verè credentium sortem. Est enim in solius Dei verbum intenti, oculo simplici & probo omnia vident, & quia omnibus bene v- tuntur, omnia quoque illis cedunt in bonum. Itaque quoad animas liberati ex peccatorum & diaboli vinculis, Deo seruiunt in sanctitate & innocentia: quoad verò externa, felices sunt in omnibus, licet mundus hic eos pro miserrimis & infelicissimis habeat. Ista nos excitent ad salutis & fidei verè sta- dium, ut Christum Iesum amplexi, in eodem constanter perseueremus. Ipsi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

H O M I L I A L X I I I.

Dico igitur, Num ideo impegerunt ut conciderent? Absit. Sed per eorum ruīnam salus obtigit gentibus, ut eos ad æmulationem prouo- caret. Quòd si eorum ruina est opulentia mundi, & diminutio eorum opulentia gentium, quantò magis plenitudo ipsorum? Vobis enim di- co gentibus, quatenus ego quidem sum Apostolus gentium, ministe- rium meum illustro, si quo modo ad æmulationem prouocem carnem meam, & seruem aliquos ex ipsis.

Quemadmodum inter Dei beneficia nullū præstantius & salutaris est, quā euangelij præ- dicatio, qua filium suum Iesum Christum, & in hoc omnes æternæ salutis thesauros nobis of- fert: Ita nulla ingratitude sceleratior & Deo magis exosa est, quā si euangelium homines rejiciant, & Christum pro suo redemptore agnoscere dedignentur. Puniuit illam Deus omnibus sæculis, & ho- die non pauca suæ seueritatis & iustitiæ exempla vidimus, quæ docent, quid debeant expectare quot quot erga illum ingrati esse pergunt. Inter alia verò horrendum imprimis est, quod in Iudeis propo- nitur: quorum contumaciam & incredulitatem olim per prophetas prædixit spiritus sanctus, & est de- dem pœnas graues denuntiavit, quas illis diuinitus immisas fuisse historia testantur. Dixit de his nuper

H O M I L I A L X I I I .

super Paulus, & Moſis atq; Davidis oracula adduxit, ne quis hoc nouum aut inſolens putaret, aut de nimio Dei rigore & ſeueritate quiriraretur. Poterant autem iſta non rectè intellecta gentes quidem inſolentiores reddere, Iudæos autem in deſperationis præcipitium adducere: ideo nunc conſolationem pleniorẽ reddere, qua oſtendit ſalutem eorum non omnino deploratam eſſe, ſimulq; gentes quoque de toto hoc negotio rectius iudicare docet. Caterum vt nobis expeditior & magis perſpicua ſit tota hæc tractatio, ante omnia obſeruari debet, Apoſtolum nunc quidem in genere de tota Iudeorum gente loqui, nunc autem de ſingulis. In genere loquitur, quando de eorum excacatione & repudio diſſerit, ſingulis agens, oſtendit, Deum ſemper ſibi inter eos ſemen aliquod reliquum feciſſe, ex quo eccleſia in illam nationem, & propagetur ad omnes omnium terrarum populos. Vnde colligit, non ita damnatam eſſe, qui ex illa originem ducunt.

Principio summam totius causæ proponit, & rursus interrogatione viitur, ne quid dissimulet. Num ideo (inquit) impeerunt, vt conciderent? Figuratis autem locutionibus agit, vt ad Prophetarum oracula alludat, quæ Christum lapidem offendiculi multis fore prædixerunt: & quia illud nuper ad Iudæos transfulerat, rectè nunc quærit, an ea ratione ad hunc lapidem debuerint offendere, vt toti conciderent, & irrecuperabilem facerent suæ salutis iacturam? Id verò constanter negat, quando finali respondens ait, Absit. Neque illud negat modò, sed aduersarium argumento confutat à causa necaret. Vis argumenti in eo est, quòd ruinæ & reiectionis Iudæorum longè alium finem esse ostendit, quàm vt ipsi simul omnes æterno exitio deuoueretur debuerint: sed eum potius, vt & gentium salutem consulatur, & ipsi harum exemplo excitati in viam redeant, & salutem quorundam contumacia ad gentes suo tempore recuperent. Possunt ergo huius argumenti duæ partes constitui, quarum altera thymemate pertinet, altera de Iudæorum salute luculentum testimonium perhibet. Primam hoc Ennon ideo impeerunt, vt ipsi ad æternum & immedicabile exitium præcipitarentur. Vbi tamen obseruamus, casum hunc Iudæorum (si propriè loqui velimus) non veram & propriam salutis gentium causam fuisse (poterant enim hæc alia via & ratione ad salutem peruenire, neq; adeò impotens aut malitiosa est Deus, vt neminem vitæ consortem faciat, nisi alium prius in illius gratiam perdiderit) sed occasionem potius salutis hinc gentibus obtrigisse, & proinde non aliam necessitatem hinc statui debere, quàm quæ ex ordine diuinitus constituto dependet. Est is, vt in reprobatorum locum electi succedant, nimirum, quando minatur, fore, vt vinea alijs locetur, & regnum Dei ab ipsis transferatur ad gentem aliam, quæ dignos sua vocatione fructus ferat. Estq; consolationis plena hæc Dei bonitas, qui ingratis & impijs non ita irascitur, vt (quod iracundi solent) omnes alijs benefaciendi rationes simul turbet: sed suæ clementiæ memor, mox alios inuenit, quos suorum bonorum participes faciat. Quod autem hic in genere dicitur de Dei ordine, hoc in euangelij prædicatione imprimis obseruatum voluit: vt nimirum per hanc Iudæi primùm vocarentur ad celestes illas nuptias, illis autem venire & vocantem Dominum sequi nolentibus, gentes eadem prædicatione excitatæ succederent. Vide parabolam de nuptijs Matth. 22 cap. Quam Paulus respexisse videtur, quando Antiochiæ in Pisidia Iudæis aduersus Christi doctrinam tumultuantibus dicit: Vobis oportebat primis prædicare sermonem Dei: sed quoniam repellitis eum, & indignos vos ipsos decernitis æterna vita, ecce conuertimur ad gentes: sic enim nobis mandauit Dominus, &c. Quibus omnino consentit, quod maiori cum vehemèntia, excussis etiam vestibus suis, Corinthi dixit: Sanguis vester super caput vestrum. Mundus ego, ab hoc tempore ad gentes proficiscar.

Debet tempore ad gentes proficiscar.

Finis reiectio-
nis Iudeorum.

Reiectio iudeo-
rum salutem
gentibus attu-
lit.

bis paulò attentius obseruandum, quibus hoc nouissimo tempore euangelij lucem primis illucescere voluit Deus, inq̃ ea annis amplius quadraginta exultare passus est, multis interea pro huius libertate nequicquam laborantibus. Nisi enim verè credamus, & fidem non fucato obedientia studio testemur, ne postremi quidem erimus in regno Dei, sed ab eo in vniversum excludemur.

Salus gentium
Iudeos ad emu-
lationē prouo-
cat.

Dei sapientia
malis quoq; be-
ne utitur.

Sed ad Paulum redeamus, qui ne Iudeorum ruina solis gentibus profuisse videatur, illis ipsi quoque vtilem fore docet, quæ altera huius argumenti pars est. Nam illis reiectis salutem gentibus obtigisse ait, vt illi ad æmulationem prouocentur. Ex quo sequitur, non ita offendisse Iudeos, vt nulla salutis eorum spes sit reliqua. Loquitur enim de æmulatione bona & sancta, quæ nuper vidimus, & cum illo in gratiam redire cupimus: & ad Mosis verba, Deuter. 32, quæ nuper vidimus, alludit. Æmulatio enim affectus ille est, quo cruciamur, quando nobis alios præferri & eum locum surrogatos esse videmus, quem ipsi prius teneamus. Etsi verò non carnerit vitio Iudeorum æmulatio, quæ gentes etiam satis hostiliter persecuti sunt, eadem tamen electos ex ijs ad Christum amplectendum excitauit, cuius spiritu innouati, odium omne deposuerunt, & sancti atque Christiano amore omnes eos complexi sunt, quos eundem Christum colere & profiteri videbant. Est igitur hoc loco diligenter consideranda nobis Dei sapientia admirabilis, quæ se res humanas dispensat, vt quæ per se mala & noxia sunt, boni alicuius causam & proficere possint præbeant. Quid enim Iudæi facere poterant magis impium & perniciosius, quàm quod Christum Iesum, vnicum salutis autorem reiecerunt? Eo enim scelere excacari & abijci meruerunt. At hinc vilitas duplex secuta est, quando ex eorum lapsu gentibus salus obtigit, & ipsi æmulatione sancta accensi cogitare ceperunt vnde excidissent, & amissum pristina dignitatis gradum maiori studio recuperare contenderunt. Extant huius generis exempla passim, quæ obseruari conuenit, ne ijs offendamur, quæ primo intuitu in nostram perniciem instituta esse videntur. Vnde debant Iosephum fratres, vt suum odium exaturarent, & eo liberarentur, quem aliquando super ipsos regnaturum intellexerant. Erat hoc ingens scelus & cum manifesta impietate euexit, sed Eo tamen optimè usus est Deus, qui ista occasione Iosephum ad summam dignitatem euexit, & autem populo in aliena terra hospitium parauit, & eadem opera multorum saluti consuluit, qui famis tempore perituri fuissent. Simile quid in captiuitate Babylonica accidit. Euertere urbem cum templo Babylonij, & de vero Dei cultu iam omnino actum esse videbatur, cum victis hostibus zer insultarent, & suas superstitiones hac tam insigni victoria, seu diuino testimonio confirmatas arbitrarentur. At ista occasione factum est, vt Nabuchodonozor veri Dei cognitione illustratus, illius cultum edictis regijs mandaret, & veræ pietatis semina per totum Orientem spargerentur, quæ posteris temporibus fructus non vulgares tulerunt. Et huius generis multa in nobis ipsi & priuatis aliorum hominū actionibus quotidie experimur: quorum omnium consideratio nobis ad eum usum seruire debet, vt Dei sapientiam atque potentiam agnoscamus, & non terreamur impiorum hominum temeritate atque furiosis conatibus. Nam etsi pro suo libito effrænes ruere videantur, qui tamen providentiæ fræno illos gubernat Deus, & scelera quoque ad finem aliquem dirigunt, & electis suis vtilis est, & gloriæ suæ illustrandæ seruit. Interim nemo peccata euentus in de his gloriandi occasionem inde arripiat. Quia enim illa prohibuit Deus, neque eorum euentus in nostra manu sunt, illius verbo nos parère conuenit, & ab ijs abstinere, quæ voluntati ipsius aduersantur.

Dei paterna bo-
nitas.

Deinde non minus obseruari debet hoc loco paterna Dei bonitas, quæ olim Iudeorum gentem ad Christum & salutis æternæ hereditatem allicere studuit, & qua hodie etiam passim erga incredulos & peccatores viuit. Nam vt pater filium contumaciorem teneriori aliorum complexione ad æmulationem prouocat, vt ille quoque de promerenda patris gratia cogitare incipiat: Ita nobiscum etiam agit Deus, & dum alijs suam gratiam manifestis signis offert, eos sancta æmulatione accendere stimulat, qui illam hucusq; nimis oscitanter neglexerunt. Vidit hoc nostro tempore Germania, quam communibus tenebris obrutam Deus euangelij luce primam omnium illustrare dignatus est. Caput ex eo mirum in modum extolli Germanicæ nationis dignitas, quam simul infinita alia quoq; ornamenta secuta sunt. At quia multi se nimium ingratos præbuerunt pro tanto beneficio, verbi sui faciem apud Anglos quoq; & Polonos, Gallos item & (quod mirum est) Vngaros, quamuis sub dura Tyrannide

tyrannide gementes, accendere cepit. Ita verò nos ad æmulationem prouocare voluit, ne nos ab illis vinci pateremur, qui purioris doctrinæ rudimenta à nobis acceperant. At nimium stupidi consilium Dei non obseruauimus: ideo calamitates bellicæ et infinita omnis generis mala secuta sunt, quibus suis beneficij contemptum Deus puniuit, & nisi emendemur, periculum est, ne idem nobis, quod contumacibus Iudæis, accidat. Diligenter ergo in hoc repudiij Iudæorum & vocationis gentium exemplum animi oculos intendere oportet, vt de euangelij ad alios populos propagatione rectè iudicare discamus. Et ea quidem omnibus votis exoptanda, neq; alia re vehementius & iustius pij gaudent, quàm si Christi cognitionem longè lateq; per orbem spargi cernunt. At qui euangelij libertate hætenus abusi sunt, scq; Deo ingratos nimis præbuerunt, ij interea meminisse debent, hæc reiectionis aut repudiij ipsorum præludia esse, quibus Deus ostendere velit, regnum suum nulli genti alligatum esse, & quod hoc illis reiectis alio transferre decreuerit. Itaq; ab ipsis iam discessurum Christum matura penitentia reuocare studeant.

Quia verò Paulus Iudæis non obscure restitutionis spem fecit, & hæc gentibus suspecta esse poterat, quasi illis in gratia receptis & priori dignitati restituis, ipsas rursus abijci oporteret; huic etiam suspitioni occurrit, & gentes quoq; in spe salutis per Christum acquisitæ confirmat. Quod si (inquit) Iudæorum ruina est opulentia mundi, & diminutio eorum opulentia gentium, quantò magis plenitudo ipsorum. Diuitias mundi vocat euangelium Iesu Christi, quo thesauri vitæ æternæ toti mundo offeruntur. Gentium verò opulentiam vocat, copiosam & innumerabilem multitudinem gentiū, quæ in Iudæorū locum successit. Vis argumenti in eo consistit, quòd tanta sit diuinæ bonitatis abundantia, vt nullis beneficijs exhauriri possit, & quàmuis multos iam saluos fecerit, adhuc tamen in infinitos alios redundet. Id autem communi sensui secundum ordinem naturæ accommodat, & per comparationem effert, vt plus habeat consolationis. Sensus ergo est: Si lapsus Iudæorum gentes regni celestis opibus in Christo ditare potuit, & eorundem diminutio causa siue occasio fuit, vt gentes magnis commodis ad Christi ecclesiam conuenirent, sicuti olim propheta prædixerunt: quantam ex omni hominum in hunc publicè proficebuntur? Hoc enim vocat Iudæorum plenitudinem, de quorum restitutione infra clarius loquetur. Quoad verò huius loci argumentum, nemini cordato dubium esse potest, vniuersalem hanc Iudæorum conuersionem ad Christum, plurimum facturam ad doctrinæ euangelicæ & fidei Christianæ confirmationem. Nam & ij qui iam crediderunt, in fide sua confirmabuntur, & alij illi de toto fidei Christianæ negotio diligentius cogitare incipient, quando eos ad Christi ecclesiam accedere videbunt, qui hostes illius pertinacissimi hætenus fuerunt. Interim præter huius argumenti statum siue scopum, hoc etiam obseruabis, quòd quàmuis Iudæi incredulitate & contumacia occasione dederunt gentibus, qua in Christi cognitionem peruenirent, iidem tamen multis in impedimento fuerunt, qui illorum exemplo absterriti, doctrinam Christi habuerunt suspectam. Cum enim eos scripturis cōtradidere viderent, quibus hæ imprimis creditæ & commissæ erant, vt animum inducere potuerunt, vt ipsi illis crederent. Itaque quod multi alij ista occasione crediderunt, hoc æternæ Dei sapientiæ (vt supra diximus) ascribi debet: Iudæi verò nullam excusationem merentur, qui non contenti propria inobedientia, simul omnes alios in sceleris societatem abripere voluissent, nisi ipsorum furori Deus obstitisset. Cogitent de hoc diligenter, quicunque se præ alijs euangelij luce donatos vident, ne sua ingratitudine & contumacia multis alijs incredulitatis auctores sint, & ita horrendum illud supplicium incurrant, quod ijs Deus decreuit, qui alijs scandalosunt, quò minus ad veritatis cognitionem perueniant, aut in veritate iam ante agnita persequantur.

Gentes in salutis fiducia confirmat.

Subijcit his Paulus aliud argumentum à proprio exemplo, quo docet vtriusque populi, Iudæorum & gentium salutem ita esse coniunctam, vt qui vnum seruare studet, simul alterius quoque salutem consulat. Sic autem ait: Vobis enim dico gentibus, quatenus ego quidem sum Apostolus gentium, ministerium meum illustro, si quo modo ad æmulationem prouocem carnem meam, & seruem aliquos ex ipsis. Argumenti vis ex eo dependet, quòd etsi gentium Apostolus sit, tamen Iudæis quoq; prædicet, vt ex his aliquos Christo adducat. Gentium verò Apostolum se dicit, non ex propria arrogancia, sed quòd talem Deus ipse fecisset, qui (vt Acto, 22 habetur) in templo oranti & extra se ra-

Iudæorum & gentium salutis coniuncta.

pro dixerat: Festina, & exi cito ex Hierosolyma, quoniam non accipient testimonium tuum de me. Proficiscere, nam ego ad gentes procul mittam te. Et ita inter ipsum & reliquos apostolos conuen-
rat, ut hi quidem inter Iudaeos, ipse verò inter gentes predicaret. Non tamen ita astricti fuerunt o-
mnes isti, quin oblata occasione Paulo Iudaeos quoque instituere, & reliquis inter gentes etiam docere
liceret. In praesenti igitur ita argumentatur Apostolus: Si Iudaeorum conuersio & restitutio gentibus
fraudi esset, ego qui proprius sum gentium Apostolus, illis minimè predicarem: Sed ego ministerium ac-
meum per hoc maxime illustro, quòd ex Iudaeis quoque aliquos lucrifacere, & sancta emulatione ac-
censos ad salutis societatem pertrahere conor. Ergo eorum restitutio atque salus gentibus nihil derogat.
Potesse etiam argumentum hoc ad primam huius loci partem accommodari, ut Iudaeorum salutem
non omnino desperatam esse demonstrat, quando ipse illis conuertendis adhuc intentus sit, qui bono
iure eos negligere posset, ut qui inter gentes predicandi prouinciam acceperit. Et tunc ita formabilis
argumentum. Si de Iudaeorum salute spes omnino nulla reliqua esset, ego meum ministerium nequa-
quam ad illos extenderem, qui gentium sum Apostolus: Sed meum ministerium hoc ipso illustrius
& gloriosius reddo, quòd Iudaeos ad sanctam illam emulationem prouocare, & vel aliquos ex illis
seruare sat ago. Ergo illorum salus nondum omnino esse deplorata. Iudaeos autem vocat carnem suam,
quo vocabulo Hebraei consanguineos denotare solent, ut suum erga illos affectum melius exprimat
& maiorem sibi apud eos beneuolentiam conciliet. Sunt autem praeter Pauli institutum in eius ver-
bis haec quoque obseruanda.

Gloria ministe-
rij in quo con-
sistat.

Primum, gloriam ministerij & ministrorum in hoc potissimum consistere, ut quam plurimi per
ipsum ad Christum conuertantur & salui fiant. Vehementer ergo falluntur, qui illam in inani vanissi-
morum titulorum splendore, in vestitu insolito, aut etiam inuili templorum ornatu constituunt, ut
terim verò docendi munus tanquam à sua functione alienum negligunt, neque unquam de hominibus
vel conuertendis ad fidem Christi, vel in ea retinendis cogitant. Est hoc vitium nimis vulgare ho-
die apud eos, qui Apostolici volunt dici, & ex ecclesiarum opibus delitiantur. At si bonum gradum
sibi acquirunt diaconi, qui bene ministrant (ut in priori ad Timotheum scribitur) procul dubio alteri
illi semetipsos suo gradu indignos esse demonstrant, & ministerium turpiter debonestant. Illorum cer-
te negligentia & fastui plus quam Persico debemus ministerij ecclesiastici & totius religionis con-
temptum, qui hodie passim regnat, & quem Deus inultum non finit, ut in exemplo filiorum Eli ap-
paret, & ijs, quos postea reditum ex Babylone per Malachiam accusat.

Ministri ut af-
fecti esse debe-
ant.

Itaque ministris omnibus probe obseruandum erit Pauli exemplum, ut discant, quomodo erga
quosuis affecti esse debeant. Ut nimirum omnium saluti consultum velint, non eorum modo, quorum
cura ipsis peculiariter mandata est. Exigit hoc non solum charitatis Lex, verum etiam gloria Dei,
qua hoc potissimum illustratur, & qua singulis hominibus imprimis cordi esse debet. Et quia illi
nihil neque in caelis neque in terris charius & pretiosius habet sua ecclesia, quam filij sui vniuersi, san-
guine acquisiuit, nihil quoque illi iucundius & magis acceptum accidere potest, quam si illa per nos
augeatur, & ad eam noui quotidie credentes accedant. Vidit hoc Paulus, qui ideo Iudaeis quoque, quan-
tumuis ingratum & contumacibus predicauit, cum se excusare posset, quòd gentibus doctor, neque ex eo
natus. Mouit idem zelus reliquos apostolos, ut Christi doctrinam scriptis complecterentur, neque ex eo
ignauiae patrociniū quaesuerunt, quòd nihil huius mandasset Christus, qui solummodo predicare
iusserat. Videbant enim officij sui esse, nullam occasionem negligere, qua Christi regnum propagari &
aliqui seruari possent. Obseruemus ista hodie contra eos, qui nos nimios esse aiunt, & indigne posse
quòd libris editis euangelij doctrinam ad eos quoque extendimus, ad quos vix vox non potest
pertingere. Nulla enim in tam sancto munere diligentia nimia esse potest, praeterquam autem graues omni-
bus ijs parata sunt, qui suae fidei commissum talentum defodiunt, & opus Domini faciunt maligne.
Matth. 25. Jerem. 48.

Finis ministerij
ecclesiastici.

Postremo finem ministerij ecclesiastici Paulus indicat, qui est, ut homines salui fiant. Est autem
tem hoc proprium Dei opus, ut illius verba Isa. 45. testantur: Annon ego Dominus, & non est alius
Deus praeter me, Deus iustus & saluans nullus praeter me. Respicite ad me, & salui eritis omnes fi-
nes terra, &c. Et apud eundem prophetam idem grauitè affirmat Cap. 42 quòd gloriam suam ne-
mini cedere aut transcribere velit. Attamen ministri quoque seruare dicuntur, & eosdem Abdiat
propheta

propheta seruatores vocat, eò quòd verbū salutis & vitæ aeternæ annunciant, quo Deus ceu instru-
mento in hominibus seruandis vtitur. Nam vt primo cap. dixit Paulus, Euangelium potentia Dei
est ad salutem omni credenti. Et ideo illi in visione Macedo ille dicebat: Traice in Macedo-
niam, & succurre nobis. Est igitur inter hac probè distinguendum, ne vel ministerium & ministros
contemnamus, vel in illos non sine sacrilegio transferamus, quod solius Dei est. Itaque vniuer-
sum hoc seruandi opus ad vnum Deum referri debet, verbi verò præcones illius cooperarios seu ad-
ministratos (vt in priori ad Corinth. dicitur) agnoscamus, qui non proprijs viribus agant, sed ex
gratia ad hoc delecti nouis viribus à Deo donantur, vt huic muneri possint sufficere. Obserue-
mus autem in his omnibus immensam Dei bonitatem, qui vt salutem omnem in vno filio suo Iesu
Christo complexus est, ita eundem nobis per verbum quotidie offert. Hoc ergo audiamus, & in
eo oblatum nobis Dei filium amplectamur, qui & in huius vitæ curriculo seruabit nos, & olim
regni sui celestis hæredes faciet. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

H O M I L I A L X I I I.

Nam si abiectio eorū est reconciliatio mundi, quæ erit assumptio,
nisi vita ex mortuis? Quòd si primitiæ sanctæ, sancta etiam massa: & si
radix sancta est, etiam rami. Quòd si nōnulli rami defracti sunt, tu ue-
rò cum esses oleaster, insitus es pro ipsis, & particeps radicis & pin-
guedinis oleæ factus es, ne gloriare aduersus ramos. Quòd si gloria
ris, non tu radicem portas, sed radix te.

Inter multa alia, quæ apostolorum tempore euangelij cursum remorabantur, non postremum
erat acris & vehemens inter Iudæos & gentes contentio, cuius causæ in vtroque populo sese
exerebant. Ex Iudæis enim alij seuo & implacabili Christi odio inflammati, euangelium eius ho-
stiler persequi solebant, alij verò illud vnā cum salute per Christum acquisita ad se solos pertinere
contendebant, gentes autem simul omnes superbè nimis abominabantur. Gentes rursus eorum moro-
sitate & insolentia irritata sic illos damnabant, vt omnem salutis spem omnibus illis simpliciter ne-
garent, sua autem vocatione nimium arroganter efferrentur. Itaq; Paulus, vt hoc disidium compo-
neret, Iudæorum salutem non omnino desperatam esse docet, & certam restitutionis spem illis pollice-
tur. Deinde ad gentes conuersus, has quoq; reprimit, ne aduersus illos insolentius proteruiant. Imò
saluti docet, vtriusq; populi salutem ita coniunctam esse, vt qui vnum seruet, simul alterius etiam
exhibeat, & gentes tunc demum verè sensuras quanta sit vis diuinæ gratiæ nobis in Christo
exhibita, quando Iudæi olim Christum publicè recipient. Quod etsi hucusq; argumentis aliquot do-
cui, tamen in præsentia alia quedam prioribus addit amplioris confirmationis ergò.
Principio repetit argumentum, quod nuper primo loco adduxit, mutatis solummodo verbis Iudæorum con-
uersionis in-
gens utilitas.
quæ erit assumptio, nisi vita ex mortuis? Reconciliationem mundi vocat, euangelij prædicationem,
quæ per omnes gentes in toto orbe terrarum vulgata, Deum mundo iam reconciliatum esse docet in
Christo Iesu, qui illius iram placauit. Quo nomine euangelium in posteriori ad Corinthios cap. 5.
(vt quidam interpretati sunt) corporum resurrectionem intelligit, quæ in nouissimo die futura est.
sed translationem ex regno mortis ad regnum Christi, in quo viuificati, vitam nouam viuimus,
à comparatis, cuius hic sensus est: Si tam eximius fuit abiectiois & repudij Iudæorum fructus,
vt per eam occasionem gentes impiæ & prophane Deo reconciliata sint, quanto efficacior erit &
ad promouendam humani generis salutem vtilior eorundem assumptio, quando Deus illos rur-
sum in gratiam recipiet, vt fide illuminati Christum Iesum publicè profiteantur? Annon tunc
suum ex mortuis reuocatus, vitam verè beatam viuet, & in illa gaudio nunquam
finiendo exultabit? Docet autem nos hic locus indicare de euangelij prædicatione, qua ad

Christum & ecclesie eius communionem vocamur. *Est* hæc vocatio ex mortuis in vitam, & qui illam sequuntur, ij ex morte in vitam transeunt. Docet hoc ipse Christus, quando apud Ioannem cap. 5. sic loquitur: Amen amen dico vobis, qui sermonem meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in condemnationem non veniet, sed transiit ex morte ad vitam. Sumus enim natura peccatores, & corpus mortis (vt supra cap. 7. de seipso Paulus locutus est) circumferimus. Nisi ergo hæc natura nostræ vitiositas corrigatur, aut saltem frænctur, totos nos in suam potestatem redigit, vt peccati serui efficiamur, cuius seruitij stipendium est mors. Corrigitur autem & frænctur per solum Christum, qui vt mortis suæ merito peccata nostra expiauit: ita suos ex verbi semine spiritus sancti virtute regenerat, vt noui homines fiant, & Deo accepti sint. Ideo idem Apostolus cum cap. 7. suæ miserie sensu oppressus exclamauisset, Miserum me, quis me liberabit de hoc corpore mortis? mox sibi ipsi respondit: Gratias ago Deo per Iesum Christum Dominum nostrum. Et rursum idem in communi omnium credentium persona loquens ad Ephes. 2. cap. ait: Cum per offensas mortui essemus, vnâ viuificauit nos per Christum, cuius gratia estis seruati, vnâq; suscitauit, vnâq; collegauit in cælis in Christo Iesu, &c. Ex quibus certò sequitur, nullam nobis vitæ & salutis spem reliquam esse, nisi quæ in Christo per euangelium nobis offertur: & proinde eos propriam salutem negligere, qui illud contemnunt, vel audire dedignantur.

Iudeorum dignitas ex fœdere Dei.

Sequitur aliud argumentum, quo Iudeorum salutem non prorsus desperatam esse docet, his verbis: Quod si primitiæ sanctæ, sancta etiam massa: & si radix sancta est, etiam rami. Sumitur ratio hæc ex fœdere olim cum patribus factò, quo probat, Deum non ita abiectis Iudeorum gentem, quam sanctitas & prærogatiua quadam ex veteris promissionis virtute in posteris eorum perpetuareat. Sensus ergo & summa argumenti est hæc: Deus patres Iudeorum sanctificauit, & eos sibi separauit in peculium: Ergo posteritas quoq; illorum sancta & Dei peculium est. Valet autem hæc consequentia propter promissionem Abrahamo factam: Ero Deus tuus & seminis tui post te. Atque men hic nos meminisse oportet, Paulum non de singulis Iudeis loqui, quasi omnes in vniuersum, quotquot secundum carnis generationem ex Abrahamo descenderunt, reuera sancti sint: sed in genere populi istius dignitatem & conditionem prædicare, quod nimirum in illo nunquam desint, qui filiæ veræ donati, Christum apprehendant, & in eo germani filij Abrahami facti gradum suum consequantur.

Primitiæ.

Porrò vt argumentum hoc euidentius & efficacius sit, duplici similitudine illud ornatur atq; confirmatur. Primam ex lege desumit, quæ de primitijs habetur. Erant autem primitiæ fructus, qui ex nouis agris aut vineis atq; arboribus colligebantur, & sub horum censum primitiarum quoq; tam ex hominibus quam ex pecoribus aliqua ex parte veniebant. Iubeat autem lex primitias Deo consecrare, vt intelligerent hunc omnium donorum vnicum esse authorem, & proinde ipsarum gratiarum actione vterentur, qua cibos (vt & reliqua omnia, quæ in nostrum vsum Deus instituit) sanctificari & nobis salutaria fieri, Paulus in priori ad Timoth. cap. 4. docet. Morem verò & ritum, quo primitiæ offerebantur, Moses describit Leuit. 23. Num. 15. & Deut. 26. Ex quo in præfati Apostolus sic argumentatur. Quemadmodum olim primitijs Deo oblati reliqua fruges omnes sanctificabantur, vt ijs salua conscientia & libere frui liceret: Ita cum Iudeorum patres, qui populi illius quasi primitiæ sunt, Deus iam olim consecrauerit, quis dubitet sanctitatis huius fructum in posteris adhuc hære? Estq; similitudo hæc ad probandum Pauli institutum eò efficacior, quod frugum primitiæ ab hominibus offerebantur, & tamen omnem reliquam massam siue aceruum sanctificabant: Iudeorum autem patres ipse Deus sibi in peculium segregauerat, & quidem ea conditione, vt sub fœderis cum ijs initi promissionibus tota quoque posteritas comprehenderetur.

Radix Iudeorum Abraham.

Similitudinem ex rerum natura petit de plantis & arboribus, quæ talis est: Radix, si sana & integra sit, vim suam & naturam toti arbori & ramis ex hac enatis communicat: Atqui Iudaici populi radix sancta, id est, Deo consecrata est: Ergo sancti etiam sunt posteri, qui ceu rami ex illa originem ducunt. Per radicem verò populi Iudaici Abrahamum intelligit, qui illorum pater fuit, & quem Deus singulari gratia ex Chaldaea euocarar, vt fœdus salutis, quod in diluuiò abolitum videbatur, cum illo instauraret, atq; ex eodem populum sibi peculiarem procrearet, in quo suam gratiam & bonitatem toti orbi testatam faceret. Ita ergo ex gentis Iudaicæ primordiis argumenta petit Apostolus, vt omnem totius gentis sanctitatem non aliunde quam ex gratia fœderis & promissionum Dei

At nunc in Christo Iesu, vos qui olim eratis procul, propinqui facti estis per sanguinem Christi, &c. Quo & illud Christi ex Matth. 8. referri potest: Dico vobis, quod multi ab Oriente & Occidente venient, & discumbent cum Abrahamo, Isaaco & Iacobo, &c. Disertè autem Paulus in presenti nonnullos modò defractus esse ait, ut hac etiam in parte Iudeorum dignitari consulat. Nam et plerique, qui illo tempore vivebant, propter implacabile Christi odium reiecti essent, ipse tamen suam rationem longius extendens omnes Iudeos quotquot unquam fuerunt & ad nouissimum usq. Christi aduentum futuri sunt comprehendit: in quorum numero cum & olim infiniti fuerint, qui suum gradum fideliter seruauerunt, & sub nouissimum diem reliqui omnes Christum amplexuri sint (ut infra disertè testabitur) non præter causam sic loquitur, ut ruinæ illius & reprobationis ignominia à gente tota auertat, & eos quin ex gentibus prophanis crediderunt modestius sapere doceat, cum non ita exciderint Iudei omnes, qui multi adhuc supersint, qui suum in ecclesia gradum retinent, & qui pro fratribus agnoscere oporteat, siquidem ipsi seruari velint.

Gentes oleastro conferuntur.

Ceterum præter huius loci statum rursus admonemur, salutem nostram omnem, & quæcunq. ad hanc faciunt, ex mera Dei gratia pendere. Nam oleastros fuisse dicit omnes eos, qui ex gentibus primi ad Christum accesserunt: qua parabola non temere vititur. Oleaster enim specie quidem & forma oleam refert, folia autem amara & fructus planè nullos profert: Ita qui ex gentibus optimi fuerunt, nihil præter externam pietatis speciem habuere, quæ Deo placere non potuit, cum illi ingrata & acerba sint, quæcunq. sine fide fiunt, ad fructus autem meliores ferendos omnino inepti fuerunt, sicut illorum historia testantur. Et ut surculus non seipsum inferere potest, sed alterius opera & industria inseritur: Ita nemo mortalium seipsum in ecclesiæ consortium & bonorum cælestium hereditatem intrudere potest, sed gratuita Dei adoptione opus est, & spiritus sancti operatione, qui nos totorum bonorum capaces reddat. Quibus addamus dissimile, quod in ista parabola habetur. Nam in arborum plantatione surculi boni & generosiores in stirpes sylvestres inferuntur: at nos qui natura degeneres & infrugiferi vel steriles sumus, in stirpem inferimur generosam & sanctam, quæ suam in dolem nobis communicans, nos immutat & ad omne bonum idoneos reddit. Horum consideratio validissimè confutat pharisaicam propriæ iustitiæ & meriti fiduciam. Ut enim pauones visâ pedum suorum deformitate, caudam prius cum superba colorum pulcherrimorum ostentatione expansionem paulo diligentius intuentur, mox propriæ fiduciæ cristas deprimunt, & cum Dauide clamare incipiunt: Miserere mei Deus secundum multitudinem miserationum tuarum, &c.

Eadem nostra & patrum conditio, &c.

Adhuc obseruemus hoc loco, quod ita nos insitos dicit, ut & radicis & pinguedinis olea illius veteris participes efficiamur. Eadem ergo est nostra & Abrahami atq. alorum patrum conditio, & in eiusdem gratia participatum cum illis admissi sumus. Ut enim Abrahamus communis omnium credentium pater, & hi omnes illius filij dicuntur: ita in cælis quoq. vnus tam veterum quam nouorum omnium pater, vnus item omnium vindex & Dominus Christus, vna & eadem eiusdem regni hereditas atq. eadem omnibus salus parata est. Ex quibus iterum apparet, vetus & nouum testamentum, non diuersa, sed reipsa vnum & idem esse, nominibus autem istis distingui propter populi noui adoptionem, & propter mutatas in melius ceremonias, postquam Christus omnem veterum rituum aut sacrorum sanguinem suo proprio sanguine pro nobis effuso aboleuit. Nimirum ergo importuni & in semetipsos iniqui sunt (ne quid grauius dicam) qui vetus testamentum nihil ad nos pertinere clamant, & quæcunq. ex hoc proferuntur testimonia scurrili dicacitate reiiciunt. Ita cum seipsos auellunt ex olea illa nobilissima, cui nos Deus misericors inseruit, & simul sese ea diuina gratia pinguedine spoliant, sine qua neq. fructum aliquem bonum ferre, neq. salutem obtinere possumus.

Porro concludit hoc argumentum Paulus breui quidem, sed admodum graui admonitione, non tantum præsentis etiam conditionis dignitatem gentibus ob oculos statuit, sic dicens: Quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed radicem te. Quasi diceret: Si ea est vestra o gentes confidentia, ut omnino superbire & vniuersam Iudeorum nationem præ vobis contemnere libeat, facile fuerit vestras illas cristas frangere. Nam si pristina conditionis adeò obliti estis, ut eius non possitis amplius recordari, quæque & præsentem hanc inspicite. Vnde quæso hoc vobis obigit, quod filij Dei censemini, quod benedictionis diuinæ fructum percipitis, quod regni cælestis hæredes estis facti? Annon ex eo quod per

Euangelium

Euangelium ad Christi cognitionem vocati, & per fidem filij Abrahami facti & huius posteritati atq; familiae insiti estis, cui dictum est, Ero Deus tuus & seminis tui post te: Item, In semine tuo benedicentur omnes gentes terrae? Quae ergo dementia est, si qui insititius es surculus, aduersus arborē, imò aduersus radicem ipsam gloriari & superbire instituas? Potest enim haec salua stare, etiamsi tu decutiaris, tu autem, nisi illa salua maneat, consistere non potes. Vel, annon videtis, Iudeos contemni non posse, nisi simul & viriusque populi communis pater, Abrahamus, damnetur, qui tam vos quàm illos sustinet? Hic mihi verborum istorum sensus esse videtur. Ex quibus generatim etiam doctrina peti debet, ne contra illos ingrati & superbi efferamur, qui nobis alicuius beneficii vel auctores vel administri sunt. Est enim hoc facinus indignissimum, & euidentis dementiae argumentum, cui si indulgeas, non potest non finis eius tristissimus esse. Vt verò in omnibus alijs, humilitati & modestiae nos studere conuenit: ita in aeterna salutis negotio, id cumprimis facto opus est. Nam qui ex nobis ipsis nihil poteramus, imò qui salute & conditione meliore indigni eramus, ex gratia adoptati & in dignitatem filiorum Dei euecti sumus. Agnoscamus ergo hanc gratiam Dei, & salutis nostrae mediatorem vnicum praedicemus, Iesum Christum, qui vt nos exaltaret, extreme humiliari dignatus est. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum, Amen.

HOMILIA LXV.

Dices igitur, Defracti sunt rami ut ego insererer. Rectè, per infidelitatem defracti sunt, tu uerò per fidem stas. Ne efferaris animo, sed time. Nam si Deus naturalibus ramis non pepercit, uide ne tibi quoque non parcat. Vide igitur benignitatem & seueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem: in te uerò benignitatem, si permanserint in benignitate, alioqui & tu excideris. Sed & illi si non permanserint in infidelitate, inserentur. Potest enim Deus rursus eos inserere. Etenim si tu ex naturali exectus es oleastro, & praeter naturam insitus es in ueram oleam, quantò magis ij qui naturales sunt, inserentur propriae oleae?

Paulus Apostolus toto hoc cap. eam contentionem componere & sopire studet, quae suo tempore inter Iudeos & gentes non sine magno scandalo flagrabat. Causa eius praecipua erat vetus odium, & quod vtrinq; se mutuo contemnerent. Vt enim Iudaei prius gentes pro prophanis & alienis à Deo duxerant: ita tunc vicissim, qui ex gentibus ad Christum erant conuersi, Iudeos propter impietatem, quā in ipsum Dei filium indignis planè modis seuerant, simul omnes à Deo repudiatos esse, & proinde ab omni spe salutis excidisse clamabant: & simul contra eos sua vocatione insolentius gloriabantur, immemores prorsus qualis olim ipsorum fuisset conditio, & quod in praesentem dignitatem singulari Dei gratia essent euecti. Itaq; cum Iudaeis primò agit Apostolus, & hos ita consolatur, vt ostendat gentium vocationem olim à Deo decretam fuisse, & proinde ipsos hanc non debere iniquius ferre. Deinde verò gentes hortatur, vt modestius agant, neq; aduersus eos superbiant, quoniam in controuersijs, quae nimia animorum contentione vehementius exarserunt, vix aliqua diligentia sufficit, causam hanc diligentius adhuc tractat in ijs quae modò recitauimus.

Et primò quidem, ne quid intactum relinquat, nouam obiectionem adducit, quae gentium fideles Iudaei non reieci-
Id est, Cadeo reiecti sunt Iudaei, vt nos gentes in ecclesia Dei & salutis hereditate locum haberemus: tes.
Ergo maior est nostra quàm Iudeorum dignitas. Nuncitur hoc argumentum communi hominum iudicio, quò id cuius causa quidpiam fit, eo quod fit, praestantius & magis eximium habetur. Fallebuntur tamen gentes in eo, quod non animaduertebant, Iudeorum ruinam non necessariam fuisse, & Deum, his etiam saluis, gentes vocare & eiusdem salutis consortes facere potuisse. Nam vt aliàs diximus, non tam malignus aut pauper est Deus, vt in suam familiam nouos domesticos non

nisi veteribus electis recipere possit. Erat igitur in hoc gentium argumento paralogismus secundum non causam ut causam. Nec enim proxima & propria causa reiectionis Iudeorum erat gentium vocatio, sed (ut mox dicit Apostolus) illi propter suam infidelitatem & inobedientiam reijci meruerunt, Deus autem ea occasione pro sua sapientia & aeterno decreto bene utebatur. Admonet autem nos locus iste, in examine iudiciorum atque operum Dei diligenti causarum inspectione opus esse, ne simili fallacia decipiamur. Etsi enim Deus interdum hoc aut isto ordine utatur, non tamen ex eo sequitur, id quod proximè præcessit veram & propriam eius quod inde secutum est causam esse, & quod id non aliter fieri potuerit. Habet enim Deus infinitas rationes, quibus quod decrevit potest perficere, ut hominum sceleribus illi minimè opus sit: quod autem illis etiam vitur ad bonum finem, in eo ipsius sapientiam & providentiam agnoscere debemus, qua illa quoque gubernat, ne præter omnem modum grassentur. Exemplum huius rei evidens in Iosephi historia extat. Is à fratribus venditus ad Egypti imperium pervenit, & eadem occasione Iacob cum filiis servatus est. Vbi illo quidem ordine Deus usus est, & tantum scelus fratrum ad finem laetum destinavit, hoc tamen ipsum minime vera causa fuit boni illius, quod inde est secutum, & proinde nullam quoque excusationem meretur. Hoc quia non omnes animadvertunt, multi Deum peccati authorem faciunt, & immanissima scelerata eo prætextu excusant, quasi ea fieri necesse fuerit.

Gentes Iudeis
nihilò præstāt.

Sed ut ad gentes redeamus, quæ in hoc argumento ad eundem lapidem offenderunt, concedit hoc illis Paulus, quasi rectè colligant: nimirum ad Dei dispositionem respiciens, qui etsi gentes alio modo servare & ad ecclesiæ suæ communionem adducere poterat, eas tamen, reiectis prius Iudeis, in horum locum succedere voluit. Interim verò consequentiam negat, & gentes non propterea Iudeis præfatas tiores esse docet, & proinde eos turpiter falli, qui ex eo gloriandi & superbiendi occasionem arripiant, cuius consideratione potius deiici & humiliari deberent. Id verò argumentis aliquot docet, quæ ex ordine videbimus.

Causa vera re-
pudiij Iudeorū
& vocationis
gentium.

Primum ex causis veris petit. Iudei (inquit) defracti sunt per infidelitatem, tu verò per fidem stas. Quasi diceret: Fateor defractos esse ramos illos, sed hoc non ideo fieri necesse fuit, ut vobis locus esset in ecclesia: sed defracti sunt propter infidelitatem & incurabilem contumaciam, quæ Dei iram in se provocaverunt. Similiter & vos non ideo vocati estis, quod illi excidissent, sed hoc vobis per fidem obtigit, quæ Deus vos donare & illuminare dignatus est. Ergo noli animo efferris, sed potius time in Iudeis elucentem Dei iustitiam, ne quando idem tu quoque patiaris. Et timere iubet, non quod salutis fiduciam in dubium vocari velit, quæ in credentibus certa & perpetuò firma est: sed quia cum illis agit, qui fide nimium insolenter gloriabantur, & ex eo securitatem animi concipiebant, quæ nihil nocentius est in salutis negotio, ad piam & religiosam tam sui ipsorum & infirmitatis suæ, quam diuinæ iustitiæ considerationem eos reuocat. Potest autem ex verbis hisce duplex argumentum formari: Primum, Qui non suis viribus aut proprijs meritis ad dignitatem aliquam ascendunt, non habent iustam de semetipsis gloriandi occasionem: Atqui vos ad ecclesiæ & salutis communionem pervenistis nullo vestro merito, sed hoc omne ex fide habetis, quæ gratuitum Dei donum est, quo electos suos dignatur. Ergo nulla vobis est iusta adversus Iudeos gloriandi occasio. Et poterat argumentum hoc confirmari multis, si priorem gentium conditionem & earundem corruptissimos mores exposuisset: sed quia de his in prima epistolæ huius parte multis dixerat, non opus fuit eadem hic repetere. Alterum verò argumentum sic collige: Si vos fide consistitis, fidei ingenium referre debetis: At fides non superbos & elatos reddit, sed nostri ipsorum deiectionem & pium Dei timorem, ex propria infirmitatis & corruptæ naturæ sensu enascentem, parit: Quin ergo posita confidentia illa & superba gloriatio, vos quoque humiliamini, ut vos vera fide donatos esse demonstretis? Confirmatur hoc quoque argumentum totius scripturæ consensu, & infinitis sanctorum exemplis, qui cum fide constantissima illuminati essent, clamaverunt Domine, ne intres in iudicium cum corpore mortis: Et à me Domine, quia homo peccator sum: Miserum me, quis me liberabit ex hoc corpore mortis? Et sanè fieri non potest, ut fidei dignitatem & donorum Dei, quæ per illam nobis obtingunt, excellentiam rectè intelligat, qui propriam infirmitatem & naturæ nostræ communis corruptionem in semet ipso non agnoscit. Obseruamus autem hic diligenter, quod perditionis causam in ipsis Iudeis monstrat, qui propria infidelitate & inobedientia defringi & reijci meruerint, salutis verò gentium causam ad

sem ad Deum refert, qui fidem in illorū animis accenderit. Docet igitur suo exemplo Apostolus, quomodo loqui debeamus de causis humanæ salutis & perditionis: ne videlicet in Deum reijciatur quod nostrum est, & quod ex primis parentibus quasi iure hereditario contraximus: boni verò omnis & vniuersæ salutis causam soli Deo transcribamus, qui ut nos priusquam mundus hic crearetur in Christo elegit, ita ad hunc recipiendum nos idoneos, & tam fidei quàm aliorum donorum cælestium capaces reddit.

Deinde non minus scire oportet, quæ & qualis sit fides illa, qua stamus. Est hæc non historica rerum per Christum gestarum cognitio, multò minus autem opinio in nobis temere enata, sed certus & efficax assensus, quem in nobis spiritus sanctus efficit, ut toto animo in Dei bonitatem recumbamus, & talem agnoscamus Iesum Christum, qualem nobis scripturæ sacræ depingunt. Effusa eius sunt, quod totum hominem Christo vendicat, & fructibus pulcherrimis sese prodit, obedientia nimirum, carnis mortificatione, inuocatione, innocentia & sanctimonie studio, dilectione, & inuicta in rebus aduersis patientia. Finem verò sibi propositum habet, Dei gloriam, non primari honoris studium, aut pharisaicam propriæ iustitiæ ostentationem. His ergo nos studere conuenit, ut dignitatis in Christo collatæ gradum teneamus: procul autem facestant, qui nudo fidei titulo superbi, quod ore profitentur, factis negant.

Ceterum pergit Paulus, & argumento à Comparatis diuinum iudicium illis ob oculos statuit, quæ suæ salutis securi insolentius gloriabantur. Nam si Deus (inquit) naturalibus ramis non peperit, vide ne tibi quoque non parcat. Naturales ramos vocat Iudeos, quia ex ipsa radice, id est, ex Abrahamo patre credentium secundum carnem progeniti, & ex vi fæderis promissionum legitimi hæredes erant. Quoad verò gentes, probè tenendum est, Paulum hoc loco non omnibus aut singulis ex æquo imitari, sed ijs tantum, qui inani ecclesiæ titulo turgidi, quasi is sufficeret, de vero fidei officio vix cogitabant. Interim admonitionem hanc non temere toti gentium ecclesiæ accommodat. Quia enim in ecclesias externas multi hypocritæ irrepunt & falsi fratres, sæpe etiam palam scelerati sese violentè obtrudunt, qui cum Christiani dici & haberi velint, omnem tamen ecclesiæ ordinem atque disciplinam impudentissimè turbant, fit interdum, ut ecclesiam suam Deus aliò transferat, saluis uerè illis, qui inter improbos illos fidem ipsi illibatam seruarunt. Grauitèr ergo monet sibi cauere, ne quid huius patiantur, qui tunc nimium oscitantes superbiebant. Nec superuacanea fuit ista admonitio, ut in historijs est videre, quæ plerisque gentium ecclesijs hoc accidisse testantur, quod in presenti Paulus prædixit. Nam ut Iudeos seduxit ceca confidentia, qua decepti Deum sibi obstrictum esse putarunt, & quæ supinum tam Dei quàm verbi ipsius contemptum in illis peperit, ita multum ex gentibus accidit, ut suæ conditionis minus memores, partim hæresibus & non minus impiorum rari portentoſorū dogmatum inuentoribus locum dederint, partim effræni scelerū licentia ecclesias miserrunt. Quo factum est, ut contra illos quoque, sui iudicii rigorem Deus protulerit, & Orientales quæ se fuerat à Turcis & Sarracenis subiugata, Occidentales autem ab Antichristo Romano oppressa regnare, aut turpem Monachorum atque sacrificulorum tyrannidē dominari, in quibus ipse Dei carum & ubi ecclesiæ fuerunt doctrinæ puritate, miraculorum frequentia & inuicta fortissimorum Martyrum Christi constantia celeberrimæ. Nec cessauit adhuc diuina iustitiæ seueritas. Nam nonis adhuc tempore multas regiones & vrbes, Christiani nominis professione superbientes, vel à Turcis crudeliter deuictas esse vidimus, vel ad Pontificum tyrannidem rediisse, sub quibus infelicem seruutem, ex qua prius liberata erant, iterum seruiunt. Quod si verò exempla, quæ aliquando euentu præiudicijs nihil dicamus, quæ nobis Deus passim ostendit? Quoties ergo vel veterum exemplorum recordamur, vel recentia intuemur, semper nobis in mentē veniat, quod Christus de Galilæis à Pilato cæsis, & de Hierosolymitanis ruina turris Siloæ oppressis dicebat: An putatis quod isti soli peccatores fuerint? Imò nisi resipueritis, omnes similiter peribitis. Luca 13.

Et huc pertinet, quod ipse Paulus hæc Dei iudicia inter se confert, & illorum usum nobis dili-

Iudeorum exemplo gentes terret.

vsus repudij lu-
daeorum & uo-
cationis gen-
tiim.

Vt uersari de-
beamus in prae-
destinationis
negotio.

Iudeis non de-
dempta omnis
spes restructio-
nis.

gentissimè commendat. Dicit enim: Vide igitur benignitatem & seueritatem Dei: in eos qui cecide-
runt, seueritatem: in te verò benignitatem, si permanseris in benignitate: alioqui & tu excideris.
Benignitas, quam Græcè *χρηστότης* dicunt, paternum & propensum nos iuuandi studium significat,
quod Deo proprium esse cum scripturæ tum omnia eius opera abundè testantur. *ἐπιπορευ* verò,
quam pleriq; seueritatem interpretantur, propriè rigor ille est, quo iudices vtuntur, quando in causas
sibi propositas diligentius inquirunt, & (quod medici in morbis periculosioribus facere solent) om-
nia ad viuum reserant. Porro sensus verborum hic est: Velim o gentes, vt omisib; superbis & odij
pleni altercationibus, rem ipsam potius consideretis, & obseruetis diligenter, qualia tam seueritatis
quàm benignitatis suæ exempla Deus in toto hoc negotio ediderit. Seueritatis quidem maxime
exemplum est in Iudæis, qui ab ecclesiæ & salutis consortio exciderunt. Quis enim non videat in eo
quàm iustus & seuerus scelerum vindex sit Deus, quando eos abiecit, quorum patres olim elegerat,
quos sibi fœdere peculiari obstrinxerat, & quos suum peculium & regnum sacerdotale gentemq; suam
tam dicere dignatus fuit. E contra verò aquè eximium benignitatis & clementiæ exemplum, qui mo-
plum in vobis ipsis inuenietis, si paulò attentius consideraueritis, quæ olim vestra conditio, qui mo-
res, & quæ studia vestra fuerint, priusquam gratiæ, in qua nunc statis, consortes essetis. Vestra enim
merito, id est, sceleribus vestris iam toti perieratis, & in perditione illa vobis perpetuò manendū
erat, nisi Dei gratia & misericordia vobis subuenisset, qua ille motus, indignissimos licet clementer
vocauit, & in sui fœderis atq; promissionum suarum societatem admisit. Et durabit quidem erga
vos hæc Dei benignitas, quoad vos in ea permanseritis, id est, si gratis animis agnoueritis gratiam
vobis factam, & simul constanti fide tenueritis stationem vestram, in quam à Deo estis euecti. Quod
nisi feceritis, procul dubio vos quoq; excidimini, vt easdem cum Iudæis vestra infidelitatis & con-
tumaciæ pœnas exoluatis. Est hæc grauis & non minus necessaria admonitio, qua docemur, vt
nos versari debeat in prædestinationis & iudiciorum Dei omnium consideratione. Peccant in hæc
multi, dum nimis audaci curiositate longius progrediuntur, & Dei arcana potius, quàm iudicio-
rum eius usum inquirunt. Ad hæc ergo duo capita totam hanc considerationem reuocemus. Primi
bonitatem illius obseruemus, qui cum nemini mortalium debitor sit, omnes simul in exitio relinquit
poterat, quod illi sibiipsis accersuerunt. Sed patris indulgentissimi instar nostri misertus, ex indi-
gnis quoque aliquos elegit, & quotidie multos vocat, quos bonorum suorum cœlestium hæredes fieri
vult. Deinde seueritatem quoque & iustum rigorem Dei consideremus, quo in puniendis nominellorum
sceleribus vtitur, & quem nemo accusare potest, cum nemini iniuriā faciat, sed digna sceleribus ve-
rum supplicia rependat. Et quia vtrumq; vni & eidem Deo Paulus tribuit, quem ideo remuneratio-
nem scripturæ vocant, confutantur hîc Manichæi, qui duos Deos finxerunt, quorum alter vtilissi-
mos homines conferat, alter nos pœnis & aduersis affligat. Est autè considerationis huius vsus vtilissi-
mus. Nam dum bonitatem Dei expendimus, fieri non potest, quin fides nostra confirmetur, & simul
eius amore accendatur, qui nos ad gratiarum actionem & obedientiæ veræ studiū excitat. Rursus
autem seueritatis diuinæ cognitio facit, vt eorum commiseratione tangamur, qui hanc contra se præ-
uocarunt, & præterea nobis ipsis timeamus, ne quid simile nobis accadat, quo vix aliud efficacius est,
ad veræ pietatis studium in nobis excitandum. Et prodest hîc semper meminisse, quod in præsentia di-
citur, tunc nos benignitatis Dei participes fore, si in ea constantes permaneamus. Nam vt passim
scripturæ docent, non satis est vocatum esse, & bene cœpisse, nisi in finem vsque perseueremus. Opus
enim postquam manum aratro admouit, à tergo respicit, non est idoneus ad regnum Dei. Opus
ergo constanti fide, qua soli bonitati & gratiæ Dei innitatur, neque aliquid nostris tribuamus
operibus seu meritis. Opus item est, vt in vocatione nostra constanter pergamus, & (vt Petrus
ait) eam certam faciamus, dum fructus nostra professione dignos ferimus, de quibus iam ante est
dictum. In vtroque Iudæi peccauerunt. Nam & suam iustitiam constituere conati sunt, & ta-
men sub hoc prætextu vitam vixerunt omni scelerum genere pollutam. Amiserunt ergo regnum
Dei, & ab ecclesiæ consortio reuulsi sunt: quod omnibus ijs accidet, quicumque illorum vestigia
secuti fuerint.

Porro ista occasione redit Paulus ad Iudæorum consolationem, quibus iterum spem facit re-
stitutionis, sic dicens: Sed & illi, si non permanserint in infidelitate, inserentur. Quemadmodum
(inquit)

(inquit) vos, qui ex gentibus credidistis & ecclesiae Christi membra facti estis, rursus excidimini, nisi in Dei benignitate firmi permanseritis: ita Iudaei, si non manserint infideles & contumaces, denuo in ecclesiam & salutis aeternae hereditatem admittentur. Quod quia propter inuictam contumaciam, qua tunc Evangelio Christi & fidei apostolicae resistebant, incredibile videbatur, probat per potentiam Dei. Potes enim (inquit) Deus rursus eos inferere: nimirum ad illud respiciens, quod in Evangelio Christus dicit, apud Deum nihil impossibile esse. Quid autem non possit, qui ut Dominus exercituum dicitur, ita omnes res creatas una cum angelis tam bonis quam malis sub suo habet imperio? Addit tamen huic argumento aliud à facili, quod ipso gentium exemplo confirmat, ad hunc modum: Etenim si tu ex naturali exectus es oleastro, & praeter naturam insitus es in veram oleam, quomodo magis ij qui naturales sunt, inferentur propriae oleae? In quo argumento explicando non multa magis opus est, cum communi hominum sensu probetur. Quis enim non videat, facilius & natura magis consentaneum esse, ut ex ipsa arbore enati surculi aut rami in illa maneant & fructus ferant, vel in eandem maiori cum spe inferantur, quam qui aliunde desumpti nihil cum arbore commune habent? Docet autem exemplum hoc, de nullius hominis salute temere esse desperandum, quoad rixerit. Nec enim facile cernitur, an in spiritum sanctum quis peccet, quod peccatum solum irreversibile esse Christus docet. Sunt item incerta planè & incognita nobis Dei iudicia, qui interdum sceleratissimos homines & apertos sui nominis hostes subito conuertit, ut suae bonitatis & gratiae exemplum nobis praebeat, ex quibus in tentationibus conscientiae consolationis argumenta petamus. Neque sententiam suam praecipitet, ne dum nimij iustitiae Dei vindices sumus, eius omnipotentiae & bonitati aliquid derogemus. Interim non obstat hoc, quò minus quorumvis scelera accusamus & increpemus, adhuc suppliciorum & damnationis aeternae minis eos ad poenitentiam excitemus, qui ad eam tardiores sunt.

Debet praeterea hic obseruari, quod in re admodum difficili non alio quam omnipotentiae divinae argumento utitur. Rident quidem hoc impij, si solum adducatur, quasi verò Dei potentia alienis calamitulis opus habeat: sed hoc vnum pijs sufficit, si quid Deum polliceri audiant. Ergo nobis etiam hoc sufficere debet, ut ad Dei omnipotentiam recurramus in rebus duris & difficilioribus, quae nostras vires superant. Obseruabis tamen, illam tunc modò allegari debere, quando de Dei voluntate non constat. Est enim longè alia illius quam hominum conditio. Volunt hi multa, sed omnia quae volunt effecta dare non possunt. At Deus non omnia quae potest, vult: alioqui & boues volarent, & ferrent. Quia ergo omnipotentia eius latius extenditur quam voluntas, haec cum illa coniungatur oportet, ut firmum sit, quod ex ea deducitur, argumentum. Frustra enim omnipotentiam Dei allegabis, si quod confectum vis, eum velle non probaueris. At quoad praesentis loci statum, consoletur nobis, quod Deus certò seruare potest omnes, qui se ipsius voluntati accommodant. Eius autem voluntas est, ut qui verbum ipsius audiunt & huic credunt, in Christo Iesu salutem consequantur. Illi ergo nos accommodemus, neq. fallat nos qui aeterna est veritas. Ipsi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum, Amen.

Argumentum
ab omnipotentia
Dei.

HOMILIA LXVI.

Nolo enim uos ignorare, fratres, mysterium hoc (ut ne sitis apud uosmetipsos sapientes) quòd excacatio ex parte Israel accidit, donec plenitudo gentium introierit, & ita totus Israel seruetur, sicut scriptum est: Veniet ex Sion ille liberator, & auertet impietates à Iacob. Et hoc illis à me testamentum, cum abstulero peccata ipsorum. Itaque quoad Euangelium, sunt inimici propter uos: quoad autem electionem, dilecti propter patres. Nam dona & uocatio Dei eiusmodi sunt, ut ipsum eorum poenitere non possit.

Non temere Paulus Apostolus tam multis tamq. diligenter aduersus gentes de Iudaeorum re-
stitutione differit, ut ostendat eiusdem salutis hereditatem tam his quam illis destinata esse.

Ex horum enim cognitione illo tempore totius ecclesie pax & concordia pendebat, quæ hoc nomine potissimum turbabatur, quod vtrinq; se mutuo odissent, & alij alios ceu salutis indignos contemnerent. Et quia hic plurimum peccabatur ab ijs, qui ex gentibus crediderant, eò quod nimis insolenter aduersus Iudæos superbirent, non contentus ijs quæ hucusq; dixit de illorum conuersione, in præsentiquadam addit imprimis memorabilia. Primò vaticinium profert, quod procul dubio ex singulari spiritus sancti reuelatione habuit. Deinde hoc ipsum veterum prophetarum testimonijs confirmat. Tertiò subiicit his argumentum ex natura (vt ita dicam) & conditione immutabili decretorum & promissionum Dei desumptum. Nobis autem istorum omnium hic vsus esto, ne quos priuata temeritate damnemus, & ne facile desperemus de nobis ipsis, cum pertinacissimam Iudæorum gentem post tot extremæ impietatis argumenta Deus tanta gratia prosequi dignatus sit.

Vaticinatur de Iudæorum reformatione.

Principiò vaticinium non sine præfatiuncula adducit, quæ lectores attentos reddit, dicens: Nolo vos ignorare, fratres, mysterium hoc, &c. Mysterij vocabulo docet rem esse non vulgarem, & quæ hucusq; multos latuerit, & proinde diligentius & maiori studio in eius consideratione esse versandum. Et ne hæc præter inanem rei arcane cognitionem, nihil præterea vtilitatis habere putetur, causam subiicit: Vt ne sitis apud vosmetipsos sapientes. Quo loco non veram sapientiam aut prudentiam intelligit, sed potius prauum carnis affectum, & cæcam animi persuasionem, quæ multi sibi ipsi imponunt atque blandiuntur, quasi penes se habeant rerum omnium notitiam, atque soli sibi ipsi ad omnia sufficiant. Quæ persuasio, vt inani fiducia animos inflat, sic in quibusuis alijs indicandis aut damnandis nimium arrogantes & temerarios reddit. Ista ergo admonitiuncula vitium illud perstringit, quo pleriq; ex gentibus in huius causæ cognitione peccabant. Quasi diceret: Ideo nuncia insolefcitis, quod vanis persuasionibus inflati, vos solos putatis ea videre, quæ ad hominum statum faciunt, & quæ omnes alij ignorent. Atqui ignoratis vos quoque, quid Deus in hac causa cogit, de qua nunc controuertitur. Audite ergo mysterium, à paucis hucusque obseruatum & cognitum, &c. Admonent autem nos hæc Apostoli verba, quæ propria contumacia & superbia causa siue origo sit, quæ & opiniones absurdissimas parit, & in ecclesia controuersias atque animos nunquam finienda excitat. Ea nimirum, quod homines ex seipsis sapere volunt, & intra ingenij suos inani sapientiæ persuasionem concepta, non respiciunt ad mysteria Dei, quæ nullo nostri ingenij acumine, sed ex spiritus sancti reuelatione & diligenti scripturarum collatione cognosci possunt. Hoc olim Sadducæis imposuisse Christus testatur in resurrectionis mortuorum articulo. Cognitionem de illa non minus impiam quàm absurdam mouentibus respondet ille: Erratis, nescientes scripturas atque potentiam Dei. Et hanc nostro quoque seculo contentionum omnium, quibus ecclesiæ pax turbatur, causam esse constat, quando plerique, ne errauisse aut aliquid ignorauisse videantur, semel conceptas & hucusque propugnatas opiniones mordicus retinent, & illis defendendis hoc vnum argumentum sufficere arbitrantur, si eos ignorantia & stupiditatis, hæreseos item & impietatis accusent, qui aliter sentiunt. Meminerimus ergo, non omnibus statim patere vniuersa scripturæ sacræ mysteria, & interdum eos etiam in nonnullis hallucinari, qui in reliquis oculatissimi sunt (quod Apostolis quoque, quoad gentium vocationem, accidisse scimus) & proinde nihil consultius esse, quàm vt de nobis ipsis humiliter sentiamus, rationem verò & intellectum omnem per fidei obedientiam subiiciamus verbo Dei, quem euangelicæ prædicationis scopum esse, Apostolus hic nostrum non vno loco admonet.

Excacatio Iudæorum neque vniuersalis, neque perpetua est.

Porrò quod nam illud mysterium est, cuius cognitionem in præsentem tantopere commendat? Quod excacatio ex parte Israel accidit, donec plenitudo gentium introierit, & ita totus Israel seruatur. Particula hæc, Ex parte, tam ad homines excacatos, quàm ad tempus excacationis referri potest, & sensus est, Excacationem Iudæorum neq; vniuersalem neq; perpetuam esse, sed in maiori duntaxat eius populi parte duraturam esse eò vsq;, donec gentium plenitudo in fidei & salutis per Christum exhibitæ societatem adducatur: quo facto, tunc totum Israel seruatum iri, vt nimirum Iudæi magnis agminibus ad Christum conuersi, fidem in hunc publicè profiteantur, & ita in illo salui fiant. Vbi tamen meminisse oportet, non de singulis Iudæis hæc dici, quasi ad vnum omnes conuertendi sint. Nam vt inter gentes olim fuerunt, quos nulla doctrina aut industria præconum verbi vincere potuit, quò minus Christo reluctari pergerent, etiamsi Imperatores ipsi suam auctoritatem pro ecclesiâ

ecclesia & fide orthodoxa interponerent: ita non dubium est, quin inter Iudeos quoque semper futuri sint, qui in auita contumacia pergant, inque ea male pereant. In genere ergo de toto Israele loquitur, quia maiorem partem ad Christum tandem concessuram esse praeuidebat. Scio hoc à quibusdam exponi de Iudeis, qui iam inde à temporibus Apostolorum conuerti cæperunt, & hodie adhuc ad Christi fidem transeunt. Sed quia hi omnes, si cum reliqua multitudine in sua impietate perseverantium conferantur, pauci admodum censi possunt, illorum sententia (quod ipsorum pace dixerim) Apostoli verbis non potest conuenire. Nam si nihil aliud voluisset, ridiculus videri poterat, mysterium dicendo id, quod tunc quotidie fiebat, & quod nemo non videbat fieri. Et quia tempus etiam, quod usque execratio illa durare debeat, diserte exprimit, mihi non dubium est, eum de insigni aliqua conuersione loqui, quæ ante nouissimum Christi aduentum futura sit. Interim de temporis articulo & vniuersanegotij istius ratione non puto curiosius esse disputandum, sed sufficere nobis debet summaria & generalis huius mysterij expositio, cuius circumstantias quoque spiritus sanctus reuelaturus erat, nullarum cognitio nobis utilis fuisset aut necessaria. Verum etiam non obscura huius rei præludia nos observare conuenit, quæ passim in oculos incurrunt. Nam si Iudeos spectemus, manifesta veteris benedictionis vestigia in illis, quantumvis miseris & afflictissimis, conspici possunt: maxime quoad numerosam & incredibilem multitudinem, quæ omnes alias gentes, quoquoque in toto orbe terrarum sunt, longe superant. Fatebuntur hoc, quotquot norunt quam innumera millia eorum in Africa & Asia ad extremum ferè Orientem usque inueniuntur: ut iam eos omittamus, qui in Europa Christianis intermixti habitant. Quod si verò eos quoque spectes, qui hodie Christi nomen atque fidem profitentur, vix centesimus erit, qui suæ professioni respondeat. Alij enim aperti euangelicæ & Christianæ doctrinæ hostes sunt, & huius sectatores ferro & igne plus quàm hostiliter persequuntur. Alij verò hypocritas agunt, & solo Christianorum nomine contenti, illorum vera officia negligunt. Alij ne illic quidem pedem sistunt, sed insuper religionem omnem quæstu metiuntur, aut eius prætextu ad turpem & effrenam omnis generis licentiam abuti consueverunt. Quis ergo non videat, magnam aliquam & horribilem totius mundi mutationem expectandam esse? Et periculum est, ne ut olim gentes Iudeis propter infidelitatem & contumaciam suam repulsis successerunt: ita fiat, ut nobis reiectis, illi in suam possessionem iterum redeant, & quem nos in ecclesia locum hucusque tenuimus, ipsi occupent, simulque suo exemplo Mahumeticæ impietatis sectatores ad piam emulationem & veræ salutis studium excitent. Et tale quid olim veteres patres sensisse ex Lactantij oraculo patet, quo ante nouissimum diem Romam ruituram & imperium ex Occidente dissidia & frequentes Turcarum victoriæ satis docent. Credibile ergo est, fore tunc, ut Christi doctrina, quæ nunc à Christiani nominis professoribus negligitur & conculcatur, inter Turcas & his intermixtos Iudeos fructus vberimos ferat. Quod si quis mihi Christum obijciat, qui Lucæ 18. cap. dixit: Filius hominis cum venerit, num reperturus est fidem in terra? facilis erit responsio. Nam fieri potest, ut hanc quasi uniuersalem totius orbis conuersionem paulò post noua securitatis excipiat, quæ Zelus fidei in plerisque restinguatur, & inde ad nouam licentiam plerique relabuntur, quæ causa erit, quod Deus mundi huius dies propter electos suos abbreviabit. Interim, quoad huius loci scopum, discamus, non temere contemni debere Iudeos, quibus tanta salutis spes adhuc reliqua est, & qui nunc quoque (ut contumacissimi sint Christi hostes) suum tamen usum habent in regni eius propagatione. Nam veteris testamenti quasi custodes sunt & vindices, cuius libri haud dubiè ab hæreticis falsarijs iam pridem corrupti fuissent, nisi eos absterruissent Iudei, qui fraudem & imposturas præ omnibus alijs deprehendere poterant. Deinde ipsi Christo & fidei euentura olim Prophetæ prædixerunt. Et venit hic nobis obseruanda Dei bonitas & sapientia, qui hostibus quoque bene vtitur, ut qui fidem maxime oppugnant, in eadem tamen vel inuiti suos confirmant. Nos ergo rectè utamur Iudeorum exemplo, & stationem nostram constanter teneamus, ne scilicet quando illi nos iterum præueniant, nos autem à salute prorsus excidamus, dum tantum Dei beneficium impiè contemnimus.

Confirmat uas
ticinium suum
prophetarum
testimonijs.

CAP. XI. IN EPIST. AD ROMANOS

Confirmat uat
ticinium suum
prophetarum
testimonijs.

hoc ipsum veterum prophetarum testimonijs confirmat. Eſt enim hic Apoſtolorum mos, ab ipſo Christo acceptus, quem in quaſtionibus difficilioribus idem feciſſe ſciunt, quicunq; Euangelistarum ſcripta vel obiter inſpexerunt. His autem exemplis eorum inſolentia arguitur, qui apoſtoliſci quidem uideri uolunt, nihil uerò minus faciunt, quàm quod apoſtoli fecerunt: ſed potius ex ſui pectoris ſermonio proferunt quod lubet, idq; inuitis quoq; auditoribus uolenter obrudunt. Imò ſcripturas quoq; nimis imperioſe dominantur, dum nullam harum interpretationem admittunt, niſi quam ipſi ex ſuocapite ſinxerunt, aut quæ ipſorum figmentis per omnia conuenit. Sed priuatim quoq; ſinguli ad ſermonentur, ne qua ſuis animi ſui ſuggeſtiones pro diuinis oraculis admittant, ſed illas diligenter ad ſcripturas ſacras, ceu Lydium lapidem, examinent. Solet enim hoc ſtratagemate erga nos uiri ſatan, quod pectoribus noſtris ſeſe inſinuans, multa ſuggerit ſub plauſibili ueræ religionis & pietatis prætextu, & Deum ita uelle nobis perſuadet: ea autem ratione uel in ſuperſtitiones abſurdiſſimas inducit, uel in fœdas libidines præcipitat, uel etiam extincto fraternæ charitatis affectu, crudeles & immiſericordes facit erga eos, quibus nos & noſtra omnia debemus. Exempli huius mali in hereticis multa extant, & ab his non aliena ſunt omnino, quæ à Monachis & ſacrificulis ſub religionis & ſimulate uel temere promiſſæ caſtitatis prætextu designantur. Et quid noſtro ſeculo Anabaptiſta fecerint, pleriq; norunt: quibus ad omnia ſcelera excuſanda hoc ſufficere uisum fuit, quòd hanc Dei uoluntatem eſſe & patrem hæc aut iſta ipſis ſuggeſſiſſe dicerent. Sed erat ille mendaciorum pater, qui oculat illis perſtringebat, quòd minus uerum illum patrem luminum poſſent agnoſcere. Debet ergo contra eiufmodi præſtigias diligenter obſeruari Pauli exemplum. Habuit is uaticinium ſuum ex peculiari reuelatione ſpiritus ſancti, ut paulò ante diximus: Attamen illo non ſuperbè gloriatur, ſed ſcripturar ſacris conſentaneum, & ideo recipiendum eſſe docet. Quotquot ergo ſecus faciunt, & ſuas reuelationes nobis obrudere ſatagunt, quas nulla ſcripturarum authoritate tueri poſſunt, ſed ſcripturæ & pernicioſiſſimos impoſtores eſſe non dubitemus. Nec enim ſibi ipſi contrarius eſt ſpiritus ſanctus, neque tam infinita aut intricata eſt noſtræ ſalutis ratio, ut nouis quotidie aſſumentis opus ſit. Patet item ex hoc loco & ſimilibus, quàm diligenter ſcripturas legerint Apoſtoli, & quàm attentè animis minutiffima quæq; adeoq; ſingulas uoces, obſeruarint. Niſi enim hoc feciſſet Paulus, de qua quam ex iſtis uerbis, quæ mox audiemus, elicere potuiſſet hanc Iudaicæ gentis conuerſionem, de qua nunc diſſerit. Imitemur nos quoq; hanc diligentiam, & multa deprehendemus, quæ nos prius latebant. Quia enim ſpiritus ſanctus in ſcripturis loquitur, nihil in illis tam minutum eſt, quòd non myſterium aliquod ſingulare contineat.

Loci Isaie 59.
C 27.

bant. Quia enim spiritus sanctus in scripturis loquitur, nihil in illis tam minutum & occultum
mysterium aliquod singulare contineat.

Quoad verò scripturæ testimonium, duos locos coniungit, quorum alter ex Isaia capite 59. alter
ex 27. vel (ut nonnullis videtur) ex Ieremia 31. desumptus est. Prior apud Prophetam sic legitur
Ipsi Zioni veniet redemptor, & ijs qui in Iacob à transgressione redierint, dicit Dominus. Ego enim
(ait Dominus) hoc fœdus cum illis feriam: Spiritus meus, qui super te est, & verba mea quæ inserui
ori tuo, nunquam recedent de ore tuo, neq; de ore seminis tui, neq; de ore nepotum atq; pronepotum
rum (dicit Dominus) porro in sempiternum. Posterior autem huius testimonij pars in eodem propheta
sic habet: In hoc expiabitur iniquitas Iacob, & hic omnis fructus, ablatis peccatis eius. Hoc fœdus est,
Iere. hoc referre libeat, cum ijs convenire videtur, quæ in hunc modum dicit Dominus: Hoc fœdus est,
quod feriam cum domo Israelis, Inscrâ legem meam in interiora eorum, & in cor eorû scribam eam,
eorû Deus eorum, ipsiq; erunt mihi populus. Et non docebit quis ultra proximum suum, aut vir fra-
trem suum, dicens, Cognoscite Dominum; sed omnes me cognoscent à minimo eorû usq; ad maximum
eorum (dicit Dominus) quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorû eorum non amplius re-
cordabor. Ex istis hoc testimoniû contexit apostolus, non quidem verbatim omnia recitans, sed ea ex-
cerpens, quæ ad suum institutû maximè faciebant; & contentus locos istos quasi digito monstrans, ut
lectores ad diligentiorum eorum considerationem remittit. Neq; aliquem mouere debet, Græcam in
nulla aliter exponat, quàm in Hebræo scripta sint. Scimus enim apostolos plerumque Græcam in
interpretatione secutos fuisse, quæ tunc in omnium manibus erat; & quia sensus planè idem est veriusq;
non opus erat à vulgata & apud omnes recepta editione discedere. Videretur autem ex hisce pro-
phetarum vaticinijs Paulus ita argumentari: Ex Zione, id est, ex Iudæis exire debuit redemptor
qui & peccata expiet, & hominibus ad Deum redeundi author sit: Ergo Iudæorû gens neq; tota, neq;
in per-

in perpetuum reiecta & damnata est. Valet hæc consequentia, eo quod scdere Dei nitatur, quod omnino irritum foret quoad Iudeos, si illorum excacatio vniversalis & perpetua esset. Et facit ad arguendi confirmationem, quod apud Isaiam additur de spiritu & verbo Dei, quæ nunquam ab illis recessura sint. Id enim in hunc vsq; diem impleri constat, quando Iudei Legis & prophetarum libros perpetuo manibus suis versant, & quamuis Thalmudicis traditionibus & falsis de Christo opinionibus excacati illos non intelligant, sunt tamen eorum quasi custodes quidam ab ipso Deo constituti, sicut paulo ante diximus. Sunt autem in hisce prophetarum verbis quedam nobis diligentius consideranda.

Primum, vnde seruator aut redemptor prodire debuerit? Ex Zion & Iacob, id est, ex Iudeorū gente, & quidem ex regia Davidis stirpe, quæ per Zionem denotari solet. Ita enim olim Deus promiserat, & multa exstant prophetarum oracula, quibus hoc confirmatur. Id verò de sola humanitate Christi intelligi debet, qui secundum carnem (vt Cap. 9. vidimus) ex Iudeis natus est, cum quoad diuinam naturam ab æterno verus & patri coessentialis sit Dei filius. Ideo Samaritidi dicebat, salutem ex Iudeis esse. Ioan. 4. Et idem vt ex Iudeis homo natus est, & inter illos ea peregit, quæ ad humani generis redemptionem faciebant: ita æternæ salutis verbū ex Zione vel Hierosolyma emiserant. Est hoc nobis in eum finem obseruandum, vt intelligamus impostores esse omnes eos, qui non alios seruatores monstrant, neque ex alio salutem expectari debere, quàm ex solo Iesu Christo, qui ex Maria virgine hominem assumere dignatus est.

Seruator ex Iudeis prodire debuit.

Secundò, qualis redemptor sit Christus, videamus. Hebraicè Goel dicitur, quæ vox non quenui seruatore aut liberatore significat, sed eum, qui ex propinquitatis & cognationis iure aliquid vindicat, quem Latini vindicem dicunt. Est hoc videre Leuit. 25 cap. vbi de anno Iubileo agitur, quo possessiones prius venditæ ad pristinos heros, aut illis proximo cognationis gradu coniunctos (qui illic Goelim dicuntur) redibant. Et antiquitus hoc nomen promisso Messie datum fuisse, ex Iobi historia patet, qui cum non prophetas modo, sed ipsum Moysen quoque præcesserit, sic illum vocat, Cap. 19 dicens: Scio quod Goel, id est, vindex meus viuit, &c. Exprimatur ea voce vera Christi humanitas, secundum quam frater noster est, & nos vindicandi ius habet. Quia ergo totus noster est, iure etiam ad nos pertinet quicquid ille fecit. Asserit hoc nostræ salutis certitudinem, & dulcissimam consolationem ijs præbet, qui metuunt, ne à Christi merito exclusi, aut hic ab ipsis alieni sit.

Qualis seruator Christus?

Tertiò modus nostræ redemptionis hæc notatur, qui in eo consistit, quod peccata à nobis auertit & aufert. Quoad enim horum reatu tenemur, nulla nobis salutis spes esse potest, quia ira Dei & mortis æternæ supplicio obnoxij sumus. Ideo Baptista de Christo dicebat: Ecce agnus ille Dei, qui tollit peccatum mundi. Aufert autem hoc, non quod nullum in nobis sit amplius, sed quod illud expiat, & ita pro nobis satisfacit diuinæ iustitiæ, ne quid huius imputetur ijs, qui illi per fidem insiti & vniti sunt. Sequitur ex eo, quod non dominatur quoque nobis peccatum: quia in Christo renati ex verbi æterni semine, vitam planè nouam & nostræ professione dignam viuimus. Quid ergo restat, quàm vt Deo patri reconciliemur, qui nos filiorum loco habet, & illius nos coheredes esse vult, qui hæc tanta bona nobis meruit? Faciunt omnia ista ad asserendam nostræ salutis certitudinem, ne fluctuantis conscientie suggestiones admittamus. Nam non temere illius promissio facta est, sed ea conditione fædus nobiscum iniit Deus, vt nos in sui regni consortium assumeret, & nos testamento suo heredes scripsit. Nunc autem testamentum hoc Dei filio, qui illud sanguine suo confirmauit, tum erit Dei patris testamentum, cui omnium quæ vult libera & æqua potestas est? Adde his, quod salutis arrhabonem in cordibus nostris gestamus, spiritum sanctum, in quo clamamus Abba pater. Neminem ergo terreat peccatorum multitudo, aut desperationis consultor diabolus. Simul autem discamus, quantum scelus sit, satisfactione pro peccatis & eorundem remissionem alijs, quàm in Christo tribuere. Nam qui hoc faciunt, ij & Dei testamento fidem suam derogant, & Christi regnum euertunt, cuius hæc præcipua gloria est, & qui ideo noster vindex & redemptor dicitur.

Modus salutis.

Iudaica gentis
consideratio
duplex.

Sequitur tertium Pauli argumentum, ab electione & immutabili conditione decretorum Dei, quod his verbis comprehendit: Itaque quoad Euangelium, sunt inimici propter vos: quoad autem electionem, dilecti sunt (vel diliguntur) propter patres. Nam dona & vocatio Dei, &c. Facit duplicem gentis Iudaicae considerationem, quarum altera ad mores eorum, altera ad electionem & gratiam diuini fœderis refertur, & sensus est: Si ex moribus, quibus nunc viuunt, aestimentur, procul dubio inimici Dei & ab hoc alieni sunt, idq̃, quoad Euangelium: quia nimirum hoc non admittunt, & illius prædicationem hostiliter oppugnant, ne ad vos gentes propagetur. At si ad patres eorū ascendamus, in quibus populum istum sibi Deus elegit in peculium, illos adhuc diligere patebit. Quæ verba non sic accipi debent, quasi patres hoc meruerint, aut hi suis posteris salutis fuerint auctores. Iustus enim sic fide viuunt, non aliena: & satis notū est, quod Ezech. 18 cap. de patribus & filiis pronuntiat. Ideo diffide Paulus electionis diuinæ meminit, vt ita nos ad veteres promissiones & ad fœdus olim cum patribus factum remittat. Nam etsi patrum merita non redundant in filios degeneres, solet tamen Deus ex piorum & fidelium posteritate semper aliquos fide donare, & efficaciter ad se trahere, ne promissionibus suis desit, quas firmas & perpetuò ratas manere oportet. Itaq̃, etsi maior pars Iudæorū aliis & euangelio eius reluctaretur, ille tamen fœderis sui memor, voluit ex illis reliquum esse semen dei, quod, in quo fœderis gratia & promissionum suarum fructus eluceret. Et hoc cōfirmat Apostolus sententia: Nam dona & vocatio Dei eiusmodi sunt, vt ipsum eorum penitere non possit. Loquitur autem non de vulgari vocatione, sed ea quæ cum electione coniuncta est, & quam spiritus sancti ritus comitatur. Ita dona quoq̃, intelligit non quæuis, sed quæ ex æterna prædestinatione dependent, & sine quibus salutem non possumus consequi. Eorum non potest penitere Deum, quia sapientia æterna est omnia videns & penetrans, & proinde in electione non fallitur, vt penitentia aut consilij mutatione (hæc enim propriæ Dei penitentia dicitur) opus habeat. Confert quidem reprobis interdictū dona aliqua, sed in hunc vsū, vt inexcusabiles fiant & euidentior sit illorum contumacia: ideo ab illis eadem suo tempore rursus aufert, non quod ille mutetur, sed quod ipsi non perstant in sua vocatione, & proinde donis omnibus spoliari mereantur. E contra pii & electi interdū dona quadam vel omnino amittunt, vel ea in se obscurari & vehementer deficere sentiunt (sicuti in Dauide, Petro & similibus est videre, & ipsi in nobis frequenter experimur) nunquam verò in illis Dei fauor in vniuersum extinguatur: itaq̃, vbi suam infirmitatem & imperfectionem agnouerunt, mox instaurantur, fortioresq̃, ad pugnam redeunt, & sic eorum electio & vocatio, quoad æternam salutem, perpetuò firmataq̃, manet. Habet ista consideratio efficacissimam consolationem, qua nos in tentationibus sustentare debemus, ne salutis spem in nobis fluctuari patiamur, aut etiam euerti. Nam vt in Capite octauo dixit Apostolus, nihil est, quod nos à dilectione Dei separare possit, neq̃, nos ille excidere aut super vires tentari patietur. 1 Corinth. 10.

Quo animo erga quosuis homines esse debeamus?

Admonemur præterea hoc loco, quo animo esse debeamus erga quosuis homines. Sunt hi in duplici differentia. Quidā Euangelij & fidei orthodoxæ hostes sunt aperti ex professo, nec contenti propria infidelitate, simul manibus pedibusq̃, obstant, ne qui alij veritatis luce illuminentur. Hos, quia Iudæorum similes sunt, pro Dei inimicis agnoscere, neq̃, hoc ignauo metu dissimulare, aut sub ebullientis prætextu non necessaria commercia cum illis contrahere debemus. Nam qui picem contrectat, ne aliorum sceleribus aliqua ex parte communicemus. Interim à vi abstinendum est, ne illos temere ledamus, sed omnis potius tentanda occasio, si forte eos doctrina & exemplo vincere, & Christo lucrifacere possimus. Ita olim Christum & Apostolos fecisse constat. Et memorabile cumprimis est Pauli exemplum, qui etsi Iudæos hostes Christi & ecclesiæ contumacissimos esse sciret, non tamen malignè recit, quæ in illis adhuc reliqua erant bona, imò bonam de illorum conuersione spem concipit, & nihil non facit, vt aliquos ex illis Christo adducat. Peccatur hodie in vtramq̃, partem. Nam aut nimium rigidi sumus quosuis temere damnando, vel nimium leues in consortijs eorum, quos incurabiles esse non ignoramus. Alterum genus hominum veros & germanos Christianos habet. Hos pro Dei amicis agnoscere & sincero amore complecti debemus. Atqui sincerus amor non erit, nisi constans quoq̃, & stabilis sit. Quia enim patris exemplum nobis imitandum proponit Christus, illum verò sua erga nos dilectionis non pœmiter vnquam, nos quoque in fratrum dilectione constantes esse conuenit. Apud maiores

maiores nostros (inquit Cicero) amicitias violare nefas erat. Et idem grauitè monet, amicitijs non esse vtendum vt floribus, tam diu gratis, quàm diu recentibus. Quòd si hoc gentium sapientes in prophanis amicitijs obseruare potuerunt, quantò maius nefas fuerit, Christianos homines in ea amicitia & dilectione instabiles reperiri, quæ Christo fundamento nititur, qui nos omnes eiusdem patris filios fecit, & arctissima fraternitate inter nos mutuò constrinxit? Porro quoad Pauli institutũ, semper nobis ob oculos versetur Dei bonitas & clementia, qua Iudeorum gentem, quantumuis indignissimam, persecutus est, & qua hodie multos æquè indignos adhuc prosequitur. Eius autem consideratio nos ad obedientiam & veræ pietatis studium excitet, & ex eadem petamus consolationis argumenta, quæ nos non sinant dubitare de salute, quam suo merito & ex æterno patris decreto nobis acquisiuit Dei filius, Iesus Christus, cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

H O M I L I A L X V I I .

Sicut enim & uos quondam non paruistis Deo, nunc autem estis misericordiam consecuti per istorum incredulitatem: sic & isti nunc non paruērunt, ut per uestram misericordiam, & ipsi misericordiam consequantur. Conclufit enim Deus omnes in incredulitatem, ut omnium misereretur. O profunditatem diuitiarum cùm sapientiæ tum cognitionis Dei. Quàm inscrutabilia sunt eius iudicia, & imperuestigabiles uia eius: Quis enim cognouit mentem Domini? aut quis ei fuit à consilio? Aut quis prior dedit ei, & reddetur ei? Nam ex eo, & per eum, & in ipsum sunt omnia. Ipsi sit gloria in secula. Amen.

In toto humanæ salutis negotio vix quicquam nocentius est, quàm confidens sui ipsius fiducia, quæ ex propriæ miseriæ atq; infelicitatis ignorantia oritur. Illa enim causa est, vt contra charitatem leges quosuis alios contemnamus (quod ad turbandum publicam ecclesiæ pacem plurimum facit) & simul nostra dignitatis fiducia aduersus ipsum Deũ elati, eius iram nouis quotidie sceleribus prosequimur, qui (vt Petrus ait) superbis resistere, humilibus autem & propriam infirmitatem agnoscantibus gratiam suam impartiri solet. Fiebat illud olim Apostolorum temporibus, quando Iudei & alij alios contemnerent, & vtrinque propriæ dignitatis fiducia ebrii, non viderent salutis causas non possumus huius Cap. parte in hoc potissimum incumbit, ne gentes ex Iudeorum repudio occasione arrepta, aduersus illos simul & Dei gratiam insolentius superbirent. Quod vt facilius impetret, multis ostendit non ita abiectos esse Iudeos, quin magna salutis spes illis adhuc reliqua sit. Et in eum finem nuper tria argumenta adduxit, quæ in presentia repetere superuacaneum foret. Illis autè amplioris confirmationis causa nunc quartum subiicit, & inde disputationem hanc omnem grauißima doctrina & admonitione concludit.

Argumentum, quo vtitur, sub similitudinis forma adducit, & ipsarum gentium exemplo docet, Iudeorum & gentium eadem conditio. non prorsus desperandum esse de Iudeorum salute: quia enim eadem sit vtriusque populi conditio, si primam originem spectemus, posse quoque eundem vtriusque euentum sperari. Sic autè ait: Sicut enim & vos quondam non paruistis Deo, nunc autem estis misericordiam consecuti per istorum incredulitatem, sic & isti nunc non parent, vt per uestram misericordiam, & ipsi misericordiam consequantur. Vt argumentum in eo consistit (vt modò diximus) quod vtrinque peccatũ sit incredulitate & inobedientia, neq; alia salutis ratio existat, quàm quæ in Dei gratia & misericordia habetur. Amplificatur autem argumentum per collationem, qua Iudeorum incredulitas & quæ cum gentibus facta fuit misericordia, inter se opponuntur. Quasi diceret: Si cùm vos increduli & contumaces essetis, Iudeorum incredulitas vobis salutis occasio fuit, quis obstabit, quò minus Iudei ea misericordia, quam vobis exhibitam vident, ad sanctam emulationem excitari ad Deum redeant, & ita ipsi quoque eandem vobiscum misericordiam consequantur? Nam qui hoc impossibile esse dixerit, is incredulitatis &

contumacia Iudaeorum maiorem quam diuinæ misericordiæ effectum esse fateatur oportet. Adde ta-
men confirmationis loco Epiphonema cum primis memorabile: Conclufit enim Deus omnes in incre-
dultatem, vt omnium miseretur. Ita verò loquitur, non quòd incredulitatis & contumacia nostra
culpam omnem in Deum transferre velit, quasi hic nos inuitos & immerentes excacauerit, sed de sa-
lutis nostræ dispensatione agit, quæ ab arcano & nobis incognito, iusto tamen (vt Augustinus dicit)
Dei iudicio dependet, & proinde huius dicti sensus est: Ita dispensauit Deus per suam prouidentiam
nostræ salutis negotium, vt omnes homines inobedientiæ reos & suo iudicio obnoxios haberet, idque
eum finem, vt omnibus constaret, salutem in sola ipsius misericordia quæri, nihil autem in hac causa
nostris vel viribus vel meritis tribui debere. Conuenit ergo hæc sententia cum ea, quæ in epistola ad
Galatas Cap. 3. habetur: Conclufit scriptura omnia sub peccatum, vt promissio ex fide Iesu Christi
daretur credentibus. Nam quod illic de scriptura vel Lege dicit, hic ad huius authorem, Deum, re-
fert, qui nos per Legem peccati accusat & conuincit. Similiter in præfenti quidem misericordia
illic autem promissionis meminit, quæ à credentibus per fidem apprehendatur. At quia promissio
non alia causa est, quam Dei misericordia, & eiusdem gratuitum quoque donum est fides, in hac
quoque parte loci isti probè conueniunt. Quoad verò huius argumenti statum aut finem, duo dicitur Ap-
stolus. Primum, neminem hominum quicquam habere, cuius respectu aut merito alijs præferatur.
præter meram & gratuitam Dei misericordiam. Alterum, Deum nullis legibus obstrictum esse, ex
minus gratiæ suæ dona pro suo arbitrio dispenset, & (vt Cap. 9 dictum) cuius velit misereatur. Ex
duobus his sequitur, stultè nimis facere gentes, si Iudeos præ se contemnant, quasi his præferri merui-
rint: adhuc inexcusabilem & impiam planè audaciam esse, si diuinæ gratiæ certos limites constituant
velint, ne misericordiam eandem Iudei consequantur, quæ ipsis non minus indignis sit exhibitæ. Ca-
terum, quia his vniuersa humanæ salutis ratio continetur, digna est hæc sententia, quam ad se singuli
transferant, & cuius singulæ partes probè inspiciantur.

Omnes homi-
nes conclusi sub
peccatum.

Primum in incredulitatem & contumaciam conclusi esse dicimur: quod etsi simpliciter de eo in-
telligi possit, quòd per Legem & propriæ conscientiæ testimonium conuicti, coram Dei iudicio quos
dare & culpam agnoscere cogimur, nihil tamen vetat, quòd minus de infelici nostra conditione quos
exponatur, quam in hac carne sustinemus, & cuius origo ex primis parentibus in nos est derivata.
Quoad hanc enim reuera sub peccatum conclusi sumus. Latet enim (ut Cap. 7. audiuius) in mem-
bris nostris Lex peccati, innata nimirum nobis naturæ uicioritas, quæ nos peccato captiuos ducit, nos
oculos hebetat, intellectum & voluntatem sibi subijcit, vt ad omne malum præcipites ferantur,
adhuc manus pedesque, id est, omnes totius hominis facultates ita constringit, vt ex nobis ipsis nihil
possimus, imò ne ad cogitandum quidem simus idonei. At quia peccati stipendium mors est, non illis
quiescit hæc nostra infelicitas, sed vt ij qui carceribus & vinculis ob capitalia scelera detenti, in sin-
gulas horas sententiam mortis expectant, & ideo perpetuis terroribus, ipsa plerumque morte graui-
oribus, excruciantur: ita qui hanc carnis suæ peccatrici conditionem sine Christo secum expendant, &
quæ per hanc excitati designarunt scelera in mentem reuocant, ijdem mox intra animos suos horribi-
lem conscientie carnificinam, terrores item & metum quouis supplicio atrociorum exoriri sentiunt,
vt cum Paulo exclamare cogantur, Miserum me, quis me liberabit de hoc corpore mortis? Agnou-
runt hanc infelicitatem suam sanctissimi quique, & ideo de animæ terroribus, osium tremore & tre-
factione, peccati ob oculos versantis improbitate acerbis lachrymis conquesti, orant: Ne ingrediaris
Domine cum seruis tuis in iudicium. Nam si iniquitates obseruaueris, ô Deus quis consistet? Debe-
mus ergo nos quoque hanc nostram miseriam agnoscere, vt & humiliemur in conspectu Dei, & re-
iudicemus de afflictionibus, quæ nos in carne ista viuentes exercent. Meminerimus nos capinorum
instar sub peccatum conclusos & damnationis æternæ supplicio dignos esse. Quid ergo mirum alijs ca-
curis & molestijs infinitis, adhuc morbis, egestate, fame, mortis terroribus, exilio & similibus alijs ca-
lamitatibus affligimur? Meruimus nos grauiora, at Deus pro sua bonitate hisce malis nos castigat
& erudit, vt ad ipsum conuersi non condemnemur cum mundo infelici & penitere nescio.

Causa salutis est
misericordia
Dei.

Alterâ parte huius Epiphonematis, causa vera salutis indicatur, Dei misericordia nimirum, &
ea quidem gratuita, qua Deus miseris nobis absque omni nostrorum operum aut meritorum respectu
succurrit. Quid enim boni faciant, qui peccati vinculis constricti sunt? Quid item de Deo mereatur,
qui

qui eius iudicio obnoxius & damnatione dignus est? At quia de hoc iam saepe diximus, iam pluribus non est opus. Sufficiat nobis, quod ut omnes homines sub peccatum conclusit Deus: ita eandem omnibus rationem salutis proposuit, cuius non alia causa, quam gratuita illius misericordia fingi debet. Interim nemo hinc colligat, omnes homines saluos fore. Nam qui hoc statuunt, ij Pauli verba violenter extra eius institutum detorquent. Nec enim docere vult hoc loco, qui & quam multi seruari debeant: sed de Iudeis & gentibus loquens, utrosque ad Dei misericordiam remittit, ut propria dignitate superbire desinant, neque se mutuò insolentius contemnant. Fatemur præterea, Deum quidem misericordiam suam in Christo Iesu per euangelium omnibus hominibus offerre: eadem tamen non omnes seruari dicimus, quia illam non omnes apprehendunt. Solis enim credentibus illa salutaris est, & proinde nequicquam illis prædicatur, qui à fide alieni eam contemnunt, aut propriis operum merito nituntur.

Ceterum quando doctrina ista proponitur, mirificè sese torquet carnis ratio, cui vix quicquam absurdius videtur, quam salutis & redemptionis nostræ gloriam omnem gratuita Dei misericordia transcribere. Habet enim hoc homo ex primo parente in se deriuatum, quod ut hic ad diuinum gradum aspirauit, Deoq; per omnia similis fieri conatus est: Ita omnes homines, si carnem in conspectum admittant, omnia quibus opus habent, penes se esse volunt, ut ipsi sibi ad salutem consequendam sufficiant, & nihil indignius minusq; honorificum esse arbitrantur, quam ab aliorum gratia & misericordia pendere. Possit hoc probari communi gentium omnium consensu, quæ etsi varias & multum inter se diuersas salutis rationes secuta sint, in hoc tamen omnes consenserunt, quod in hominibus & nostrorum operum meritis illam maxima ex parte consistere putarunt. Fieri ergo non potest, quin vehementer commoueat carnis sensus, quando omnes homines peccati reos & sub incredulitatem conclusos esse audit, neque aliud inter eos discrimen existere, quam quod ab æterna Dei electione & prædestinatione pendet, qui libera sua voluntate & gratuita misericordia alios ad salutis & regni sui hereditatem elegit, alios autem exitio suo reliquit. Videtur hoc carni indignissimum, & quamuis se ita constringi sentiat, ut quod scripturæ tanto consensu tradunt, negare & condutur non possit, mirificè tamen tumultuatur, & quæstiones profert non minus impias quam absurdas & temerarias: Cur hominē non ita creauit Deus, ut nulla occasione labi posset? Vel cur lapsus illius non præuenerit, ne hoc tam acerbo remedio opus esset? Cur non etiamnum hodie obstat, quod minus peccemus? Cur eum eadem sit omnium hominum conditio, alios quidem elegerit, alios autem reprobauit? Cur euangelium non omnibus simul prædicari curet? Cur non omnes, qui illud audiunt, & efficaciter vocet atque trahat? Cur tot seculis maiorem orbis partem in tenebris oberrare passus sit? Cur hodie adhuc tot millia hominum in ignorantia & infidelitate perire patiatur? Annon iniustus, iniquus & crudelis censerī debeat, si ita dispenset res hominum, ut plerique in interitu relinquuntur? Hæc & infinita alia caro obijcit, quibus Dei sapientia, bonitas, iustitia & prouidentia in dubium vocantur, ad quæ omnia deinceps respondet Apostolus, & ita quidem, ut omnium hominum ora arguendi validissimis obturet.

Orditur autem ab Exclamatione, cuius causa est, quod mysteriō tantorum cōsideratione ob-
scure factus, non habet quod se vertat, aut quo carnis rationi in hac causa satisfaciat. Et suo exemplo docet, neminem inueniri, qui diuinæ æconomiae rationem exactam possit reddere, & eodem secum omnes deuenire, quicumq; eam scrutari & altius inuestigare voluerint. Sic autem exclamat: O profunditatem diuitiarum cum sapientiæ tum cognitionis Dei? Quam inscrutabilia sunt eius iudicia, & imperuestigabiles viæ eius? Profunditatem diuitiarum Hebraica phrasi & non sine Emphasi dicit diuitias profundas, & eadem phrasi sapientiam & cognitionem coniungit, rem nimirum eandem duobus vocabulis exprimens, ut maius orationis pondus sit. Ita verò ostendit tam profundam esse diuinæ sapientiæ abyssum, ut eam adorare potius quam scrutari debeamus, nedum quæstiones temerarias mouere, quibus illi aliquid derogetur. Et nō temere ita exclamare Apostolum fateberis, si vel minutissima & passim obuia animalcula paulò diligentius inspexeris, quales sunt culices, formicæ, apes & alia huius generis insecta. Nam siue in illis mirificam corporis structuram, membrorum connexionem, & visum nostrum fugientia acutissimorum sensuum organa, siue ingenium & naturam consideres, non aliud habebis quod dicas, quam, O profundas diuitias diuinæ sapientiæ &

Doctrina salutis carni absurda uidetur, & quæstiones parit varias.

Dei iudicia imperuestigabilia sunt.

cognitionis, &c. Idem fiet, si ad flores & plantas te conuerteris, ut iam de creaturis nobilioribus, & humani corporis fabrica nihil dicamus. Quod si verò ad consilia Dei et rationem, qua in operibus suis & totius mundi gubernatione utitur (qua omnia iudiciorum & viarum nominibus hæc comprehenduntur) animum conferas, & rerum euentus humanæ rationi inexpectatos cum ijs que proximè præcefferunt consideres, multò magis te intricatum videbis. Nam ut alia exempla omittamus, quis vnquam sperauisset, ex Iudeorum infidelitate & contumacia occasionem orituram, qua fidei Christiana doctrina ad alias gentes per totum orbem propagaretur? Aut quis humanæ rationi persuadeat, ludæos vnquam posse Christianorum exemplo ad piam illam æmulationem prouocari, ut & ipsi manderent Christo, & nobis sese coniungant, quos cane & angue peius oderunt? Attamen prius illud factum fuisse constat, & alterum quoque, procul dubio fiet, quàm primum Christiani nominis professores, relictis idolis & ineptissimis superstitionibus, Deum in spiritu & veritate colent, & vitam viuam suam professione dignam. Imò ut quæ quotidie sunt inspicimus, quoties accidit, ut inopinati alicuius inexpectati boni nobis causa sit illud, quo nihil acerbius & perniciosius nobis euenire posse putabamus? Sed hoc illud est quod Isaias dicit, Deum opus alienum nonnunquam facere, ut quod ipsi proprium est opus locum habere possit. At cum huius rationem nos videre non possumus, quid aliud nobis reliquum est, quàm ut dicamus: Quàm inscrutabilia sunt iudicia Dei, & quàm imperuestigabiles viæ eius? Quid ergo fiet, si animi oculos altius attollere conemur ad eorum inuestigationem, quæ ad æterni & celestis regni administrationem, & ad æternum diuinæ prædestinationis decretum pertinent? Neque pudeat nos in hac causa nostram ignorantiam aut ingenij nostri hebetudinem fateri, quædo tantum Apostolus, qui plus alijs omnibus laborauit, & qui in tertium cælum abreptus ineffabilia verba audiuit, non puduit ad hunc modum exclamare apud eos, apud quos sibi docendi partes sumpsisset. Porro ne subitaneus aliquis & inconsultus motus Exclamationem istam expressisse, aut illa temere in ore nata videretur, rationes profert Apostolus, quibus omnem carnis curiositatem & audaciam quasi freno validissimo coercet. Primam à Dei sapientia petit, his verbis comprehensam: Quis cognouit mentem Domini? aut quis ei fuit à consilio? Persistit in semel cepta Interrogationis figura, ut audaculos istos nouis quæstionibus retundat. Quasi diceret: Queritis vos, cur hac aut illa sit sententia? Sed eho qui nam vos estis, qui tantum inus vobis in Deum sumitis, ut ille vobis iudiciorum rationem reddere cogatur? Num quis vestrum illius mentem cognouit, & in quem finem ille omnia faciat, intelligit? Vel num ille alicuius vestrum consilio vnquam usus est, & prouide reuerentia digrus, quod vobis melius quid consulentibus non paruerit? Ut verò maior sit argumenti vis, scripturæ verbis utitur. Idem enim apud Isaiam habetur, vbi sic ait Propheta: Quis direxit iurum Domini? quis verò à consilio ei fuit, & eum docuit? Cum quo iniit consilium, qui eum erudit? quis docuit eum in semita iudicij? Quorum omnium sensus est, Deum supremam esse sapientiam, cuius oculis (ut ad Hebræos Cap. 4 scribitur) omnia nuda & aperta sint, quibus nec falli possit decernendo, neque aliquo consultore opus habeat: & ideo nimium audaces & confidentes esse eos, qui illam ad suas rationes reuocare, & in eius iudicia profundius inquirere velint. Debet autem haec sententia semper nobis ob oculos versari, ut in æternam & perfectissimam Dei sapientiam intenti, non modo non inquiramus curiosius in eius iudicia, sed nihil prorsus de illo scire velimus, quàm quod in scripturis reuelatur. Quia enim mentem eius nemo cognouit, frustra scrutabimur id, quod etiam in extere voluit. Imò qui illud conantur, ij inextricabilibus Labyrinthis sese intricant, aut etiam in exitum impietatis precipitium seipsos abducunt, ut in sua audacia male pereant. Nemo tamen in colligat, vel malignum & inuidum esse Deum, vel incerta & dubia esse quacunque de salutis nostre negotio traduntur. Reuelauit enim ille in scripturis quicquid nobis cognitu necessarium est: ea autem sola calauit, quorum notitia vel securos facere, vel in desperationem conijcere poterat, vel etiam animos nostros à magis necessariorum consideratione reuocare. Quoad verò salutis nostræ certitudinem & fidei πνεύματος, ea à spiritus sancti testimonio dependet, quo intra animos nostros confirmamur, ut humanis demonstrationibus minime sit opus.

Retundit curiosum humani ingenij audaciam.

Contra eos, qui Deum iniustitiæ accusant.

Secunda ratio à iustitia Dei sumitur, & ijs respondet, qui Deum iniustitiæ accusari posse aiunt, si non omnium ex æquo misereatur. Illam verò sic proponit: Quis prior dedit ei, & reddetur ei? Id est, quis vnquam hominum aliquid Deo largitus est, quod hic reddere teneatur, aut quod iure ab eo iterum possit

rum possit exigere? Evidentius autem erit argumentum, si in formam hanc redigas. Nemo Deum accusare, aut de illo iure conqueri potest, nisi eundem sibi debitorem esse prius demonstraverit: At Deus nemini quicquam debet: Ergo non potest accusari ullius iniustitiæ vel iniquitatis, etiamsi in ipsius iudicijs aliqua inequalitas appareat. Ad minoris confirmationem facit, quod nemo quicquā Deo prior dedit: & proinde nemini obstrictus est qui nihil à quoquam accepit. Frustra ergo quaeritur, Cur non omnes fide donet? Cur non omnes eadem commiseratione dignetur prosequi? Cur non omnes efficaciter trahat? &c. Quin potius in ijs, qui servantur, illius misericordiam & bonitatem, in alijs verò eiusdem iustitiam agnoscamus. Si enim inter homines iniustus non est, qui vni & alteri ex debitoribus liberaliter quod debent condonat, ab alijs verò debitum exigit: qua ratione Deum iniustum dicemus, si eadem nobiscum faciat? Seruit autem argumentum hoc ijs confutandis, qui nos propter opera praevisa à Deo electos esse docent. Quid enim in nobis ille videre potuit priusquam eligeret, quàm infelices & omnibus modis deploratam naturæ viciositatem, & turpissimorum scelerum fructus ex ea enascentes? Aut quid vnquam boni nos facturi eramus, nisi ille nos suo spiritu regenerare dignatus fuisset? Palam igitur Paulo reclamant humane iustitiæ defensores, & Deum nobis obstrictum fingunt, quod ille in presenti constanter negat. Debemus autem ex eodem hoc argumento consolationem perire, qua fidem nostram in aduersis confirmemus, & carni cum Deo litiganti frantum iniiciamus. Si quando enim Deus bonam valetudinem à nobis aufert, si dilectam coniugem, si charos liberos, amicos & bene de nobis meritos eripit, si opibus & honoribus spoliatur, tunc cogitemus, nos nihil ex nostris amittere, sed Deum pro suo iure nunc à nobis repetere ea, quorum usum fructum hucusq; nobis ex singulari gratia concesserit, & cum Iobo dicamus: Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum.

Restat tertia ratio, quam ex fine omnium operum Dei deducit, qui est, quod eius gloriæ omnia seruire debent. Nam ex eo (inquit) & per eum, & in ipsum sunt omnia. Ex Deo omnia esse dicuntur, non quod ille instat materiæ sit rerum creatarum, sed quod omnium creator & prima causa sit. Nam qui initio celum terramq; & omnia quæ his continentur, ex nihilo produxit, idem adhuc hodie operatur, neque aliqua sunt bona vel animi, vel corporis, vel fortunæ, quæ non ab illo acceperimus. Per ipsum quoque omnia subsistunt & in suo Esse, quàm diu ipse voluerit, conseruantur. Quod enim Paulus Act. 17. ex Arato de hominibus dixit, In ipso vivimus, mouemur & sumus: hoc ipsum ad omnia alia quoque transferri debet. At hic nos meminisse oportet, ita res omnes per Deum existere, ut ille solus omnibus seruandis sufficiat, neque aliquo opus habeat adiutore, quo cum curam & laborem istum periciatur. Ex his verò duobus tertium sequitur, quod in ipsum quoque sint omnia, id est, quod quæcumque sunt, propter ipsum sint condita, & proinde eius gloriæ omnia seruire debeant. Quod si verum est (ut sane nemo negare poterit) rursus apparet, licere Deo omnibus vti pro sua voluntate, & nimium audaces esse nos, si ab eo operum & iudiciorum suorum rationem exigere velimus. Ideo summa totius disputationis de electione & prædestinatione Dei, & hic præcipuus negotij istius usus est, ut discamus, Deum omnia recte, iuste & bene dispensare, & ideo eius iustitiam, sapientiam atque bonitatem prædicandam esse etiam in ijs, quorum rationem nos videre & intelligere non possumus. Subijcit Amen, quæ confirmationis particula est, ut ostendat, hoc apud omnes pietatis veræ studiosissimum firmumq; esse debere. Quod ut in omnibus alijs, ita maximè in prædestinationis causa observari debet, quoad electos & reprobos. In his enim iustitiæ exempla edit, quibus omnes homines ad penitentiam erudiuntur: in illis verò bonitatem & sapientiam suam toti mundo conspiciendam proponit, dum nos indignos tantis bonis accumulatur, & suo spiritu regit, ne iterum excidamus. In his non acquiescere decet, ne quid præter ea sapere libeat, quæ in scripturis eodem spiritu authore nobis traduntur. Interim fidamus Deo, & eiusdem voluntati nos accommodemus. Si quid verò accidit cuius ratio nos latet, tunc carnis impatientiæ & temeritati cum Paulo respondeamus: O profunditatem diuitiarum cû sapientiæ tum cognitionis Dei. Tu quis es ô homo, qui cum Deo litiges? Ex eo, & per eum, & in ipsum sunt omnia. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

Finis omnium
operum Dei.

CAPUT XII.

HOMILIA LXVIII.

Obsacro igitur uos fratres, per miserationes Dei, ut sistatis corpora uestra hostiam uiuam, sanctam, acceptam Deo, rationalem illum cultum uestrum. Et ne configuremini seculo isti, sed transformemini per renouationem mentis uestre, ad hoc ut probetis quæ sit uoluntas Dei, bona illa, accepta & perfecta.

Quarta pars
epistolæ de bonis
operibus.

IRadidit hucusq; Paulus veram nostræ salutis rationem, de qua sic disputauit, ut ostendit, omnes homines peccatores & mortis æternæ reos esse, seruari autem & iustificari ex mera gratia Dei, qui nos ab æterno elegit in Christo Iesu, ut huic per fidem in se in filiis ipsius regeneremur & regni cælestis efficiamur hæredes. Sequitur deinceps quarta huius epistolæ pars, qua vitæ Christianæ officia tradit, et de bonis operibus, quæ vera fidei fructus sunt, differit. Continetur ea quatuor proximis Capitibus. In præsentī præcepta proponit generatim, quæ illi debentur singulos Christianos pertinent. In decimo tertio de Magistratu & obedientia agit, quæ illi inter gentes & Iudeos propter illa noua quotidie dissensiones enascebantur, diligenter docet, quid in illis obseruari debeat, ut & conscientiæ puritas & ecclesiarum pax atque tranquillitas conseruetur. Admonet autem nos ista Apostolica doctrinæ Methodus, quo ordine & qua ratione Euangelium prædicari debeat. Initium fiat à fide. Quia enim omnis salus & iustitia in vno Christo habetur, quem non alia ratione, quam per fidem, apprehendere possumus, frustra de iustitia & operibus bonis apud eos disputabimur, qui nihil huius ex semetipsis præstare possunt. At ne qui inani fidei prætextu seipsos solant, secundo loco de fidei & iustificationis fidei effectibus dicendum erit. Ita neque Dei gratia aut Christi merito quicquam derogabimus, neque fenestram aperiemus morum licentiæ, quam non alia sub Euangelij nomine veniantur. At qui inuerso hoc ordine ab operibus incipiunt, ij & Dei gratiam euacuant, & Christum sui meriti honore spoliant, simulque authores sunt, ut homines æternis quibusdam exercitijs intenti, opera verè bona & quæ sola Deo probari possunt, secus negligant. Poterat hoc multis demonstrari, si in re omnium oculis exposita, demonstratione & exemplis opus esset.

Orditur ab obsecratione.

Accedamus ergo ad huius loci tractationem, quem cum obsecratione, vel potius obtestatione grauissima orditur, sic dicens: Obsacro igitur vos fratres per miserationes Dei, &c. Miserationes dicit in numero plurali, quia etsi vnica sit misericordia Dei, eius tamen effecta sunt infinita & innumerabiles, dum sese ad omnes hominū casus, & ad omnia tentationum genera extendit. Imò in salutis negotio & peccatorū remissione multiplex misericordia sese profert, qua nobis omnino opus esse videbat. Nam cum per Nathanū prophetam sceleris grauissimi conuictus exclamaret: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationū tuarum dele iniquitatem meam. In præsentī autem cōmodè sic loquitur Paulus, ut hortationem atq; doctrinam quæ sequitur, ex ijs quæ hucusq; de salutis et iustificationis negotio dicta sunt, deducat. Perinde enim hoc est, ac si diceret: Audistis quam multiplici misericordia vos persecutus sit Deus, qui ab æterno nos elegit, qui cum nulli essemus, creauit: qui cum perfidam ab illo fecissemus defectionem, filium propter nos in mundum misit, & eundem nostri causa in mortem tradidit non minus crudelem & acerbam quam ignominiosam: qui filij sanguine peccata nostra expiauit, miseros & indignos in filiorum numerum adoptauit, nosque non modò per Euangelium ad se vocat, sed insuper adoptionis spiritu dignatur, quem cordibus nostris inserit, ut in illo clamemus Abba pater: qui deniq; in omni genere tentationum se nobis benignum & propitium præbet. Obtestor ergo vos o fratres, ut horum memores vitam uiuam, quæ & vestram professionem deceat, & Deo grata siue accepta esse possit. At hic nos meminisse oportet, Paulum non in propria, sed in Christi persona loqui, quemadmodum videre est in posteriori

posteriori ad Corinthios Cap. 5, ubi sic scribit: Nomine Christi legatione fungimur, veluti Deo vos precante per nos, oramus Christi nomine, Reconciliemini Deo. Hoc ipsum ergo nobis quoque dici possumus, cum Apostolos publicos totius orbis doctores fuisse constet, & hæc non in alium finem cum reliquis scripturis in hunc usque diem seruata sint, quam ut nostræ etiam institutioni seruiant. Quam grauis ergo, & quam inexcusabilis impietas fuerit, ipsum Dei filium per Apostolos nos obtestantem non audire? Annon qui illum audire dedignantur digni sunt, ut ipsorum quoque preces ille surdis auribus prætereant? Cuius vti nam meminissent, quotquot hodie ministrorum ecclesiæ exhortationes, & Apostolorum scriptis desumptas, non modò negligunt, verum etiam ludibrio habent, &c.

Porro præter ea, quæ ad Pauli institutum faciunt, multa obseruatione dignum est, doctrinam de prædestinatione & gratuita electione Dei, minimè ob stare, quò minus preces fiant, & homines per Dei verbum sui officij admoneantur. Hoc quidem ex illa colligunt hypocritæ & gratia Dei hostes: sed hoc ab illis falsò & per calumniam fieri, res ipsa & vnanimis sacra scriptura consensus testatur. Vt enim hæc æternam & gratuitam Dei electionem constanter asserit: ita doctrina huic passim admonitiones & exhortationes grauissimas interponit, quibus errantes in viam reuocat, securus excitat, obstinatos vrget & impellit, cunctantes hortatur, incurabiles verò acerrime corripit. Et si verum fateri libeat, non aliud est, quod ad veræ pietatis studium homines efficacius excitare, adeoque totum hominem Deo vendicare possit, quam gratiæ & misericordiæ illius erga diligens consideratio. Ex ea enim obtestationes adduci possunt, quales sunt parentum magna illa & stupenda beneficia, quæ nobis ex æterno suæ prædestinationis consilio Deus in Christo exhibuit. Quæ causa est, quod apud prophetas quoque frequens admodum est beneficiorum veterum commemoratio, & quod Apostoli nos passim reuocant ad gratiæ Dei nobis in Christo exhibite considerationem. Quod si quis obijciat, hæc frustra inculcari, si ex nobis ipsis nihil possumus, ex æterno Dei decreto nostra omnia dependeant: facilis erit ad illud responsio. Nam etsi nostri arbitrij vires nullæ sint, sunt tamen aliæ causæ, ob quas nos per verbum edoceri & precibus prius adiuuari oportet. Sunt enim hæc Dei instrumenta, per quæ in nobis ille ea operatur, quæ ad nostram salutem faciunt. Debent ergo se illis accommodare, quicunque seruari cupiunt. Deinde quia caro externis obiectis ad malum subinde sollicitatur, eandem externis quibusdam medijs frenari & coerceri opus est, ne prauis desiderijs nimium indulgeat. Præterea ex verbo discimus, quæ opera sint verè bona & accepta Deo, ne ex nobis ipsis fingamus, quæ ille odit atque despicitur.

Doctrina de
prædestinatio-
ne non tollit
preces & ad-
monitiones.

Sed quia de his iam sæpe dictum est, nunc Paulum audiamus, qui fundamentum totius pietatis præmittit, ex quo Christiani hominis officia deriuantur: Quod est, ut Deo consecrati, omnia ad illius meritum & voluntatem instituamus. Non ignorabat autem, Christianam religionem à multis hoc nomine potissimum contemni & traduci, quod ieiuna & frigida nimis, nulla haberet sacrificia, neque magifico externorum rituum splendore commendaretur, quales apud Iudæos & gentes multis sæculis in usu fuerunt (quod ipsum hodie etiam nobis obijciunt, qui religionem ex ceremoniarum apparatusu metiuntur.) Ideo doctrinam hanc locutionibus figuratis enuntiat, & vitam Christianam sub sacrificij similitudine describit: ut ostendat, Christianis quoque hominibus non deesse sua sacrificia, etiam neque pecudes immolent, neque multo thure in sacris suis vtantur. Sic autem ait: Obsecro vos fratres, per miserationes Dei, ut sistatis corpora vestra hostiam viuam, sanctam, acceptam Deo, rationalem illum cultum vestrum. Paucis verbis rem maximi momenti comprehendit, & proinde singula considerationem diligentem merentur.

Fundamentum
pietatis, &c.

Primo sacrificium nobis commendat. Erant autem olim sacrificia actiones sacræ, in Dei cultum institutæ, in quibus aliquid offerebatur, quo illius in omnes res creatas imperium, & suam obedientiam, pijs testabantur. In duplici verò differentia erant. Alia expiatoria dicebant, eò quod ijs peccata expiari crederent, vel quod illis Christus adumbraretur, quem præfinito tempore pro totius mundi peccatis expiari oportuit. Alia erant eucharistica, quibus pro acceptis beneficijs animi gratitudinem & promptam ad omne obsequium voluntatem declarabant. Atqui sacrificium expiatorium nullum in usu habent Christiani, eò quod illa omnia Christus aboleuit, quando in ara crucis

Sacrificium cõ-
mendat, &c.

pro peccatis nostris immolatus est: quod vel scissione non obscure fuit significatum. Neque sine sacrilegio expiatoria sacra possunt institui: quia qui hoc faciunt, in Christo suum honorem eripiunt, & eum mendacii arguunt, qui iam moriturus dixit, omnia consummata esse, quaecunque in humani generis redemptionem fieri oportuit. Eucharisticis autem siue gratulatorijs sacris Christiani non carent, in quorum numero sunt preces & gratiarum actiones, Cœna item Dominica (quam veteres Eucharistiam dixerunt, quod commemorationem gratam mortis Christi contineat) & imprimis quod seipso totos Deo consecrant, ut in presenti Apostolus docet. Nunc autem obseruemus, vetus illud sacerdotium ita abolitum esse, ut in eius locum nobilius & prestantius multo successerit. Nam olim soli Levitæ admitterebantur: at in nouo testamento omnes qui credunt in Christum, eius beneficio sacerdotes facti sunt, qui ut victimas offerunt Deo magis gratas, ita nullis siue locis siue temporibus circumscribuntur, quod minus semper & ubique Deo cultum suum præstare & sacris operari possint.

Christiani si-
stant sua corpo-
ra in sacrificiū.

Quid verò potissimum illud est, quod Christiani Deo offerre debent? Sistite (inquit) ad A-
ra vestra hostiam viuam, &c. Sistendi verbo ad sacra Levitica alludit, in quibus victimæ ad A-
ram sistebantur, ut Deo sacras esse constaret: simul autem animi promptitudinem requirit, qua
cum primis opus est: quia nisi animo toto fidele & voluntarium obsequium præstemus, Deo grati
& accepti non erimus. Ideo David populum Christi dicebat spontaneum fore & paratum ad omnia,
quæ ad illius cultum pertinent. Psalm. 110. Et quàmuis sub corporis vocabulo Synecdochicè totum
hominem comprehendat, illo tamen uti voluit, ut ostendat affectuum mortificatione opus esse,
qui in corpore aut carne potissimum vim suam exerunt. Idem ergo hic dicit, quod ad Colossenses Ca-
pite tertio his verbis tradit: Mortificate membra vestra terrestria, scortationem, impuritatem,
mollitiem, cupiditatem malam, & auaritiam, quæ est idololatria, &c. Quorum omnium ser-
uus est, ut maculatis & extinctis affectibus & desiderijs carnis nostræ, nos totos Deo consecremus
& huic soli viuamus.

Hostia uiua.

At non contentus hoc dixisse, amplius docet, qualia hæc nostra sacrificia esse debeant. Vbi pri-
mo hostiam viuam requirit, & ita rursus excludit sacra Levitica, in quibus pecudes occidebantur,
ut Deo victima aut hostia fierent. Non potest autem hostia uiua aliter intelligi, quàm de vita,
quam in Christo viuunt fideles, & quæ priorem, quam in carne vixerunt, vitam abolet atque morti-
ficat, ut modo diximus. Ut enim vidua, quæ in delictijs versatur, quoad animam mortua est, etiam si
corpore viuat: ita ij demum verè viuunt, qui tam carni propriæ quàm mundo renuntiant, vel
etiam moriuntur, ut vni Christo viuere possint. Sunt ergo uiua hostia ij, quorum vita vniuersa so-
lum Christum refert atque loquitur. Deinde hostiam hanc Apostolus sanctam esse vult, id est

Sancta.

ab omni vitio & macula alienam. Si enim nefas erat olim pecudem vitiosam aut morbidam Deo of-
ferre, multò minus huic probari poterunt, qui cum eius cultum profiteantur, simul tamen mundo &
carnis studijs addicti, vitijs terribilibus laborant. Sancti autem tunc erimus, si relictis nostræ carnis
mundi desiderijs, nos totos Deo cōsecremus. Itaque particula hæc ad oīa hominis membra & ad omnes no-
stras facultates extenditur, et hoc maxime requirit Paulus, ut quemadmodū prius quàm nobis Chri-
stus innotesceret, ratio & intellectus noster ad malum procliuēs voluntatē quoque, secum peccato manci-
pauit: ita nunc in vnum Deum intenti, hunc meditemur, huius voluntatem queramus, hunc lo-
quamur & canamus, & (ut vno verbo omnia dicam) huius seruitio destinemus, quicquid vel habet
mus vel facimus. Additur his tertium, quod nos hostiam Deo acceptam sistere debeamus. Poterat
hoc prioris consequens videri, sed simul regulam veri cultus atque totius vitæ Christianæ continet, quæ
est, ne carnis aut mundi iudicio nos approbare, sed vni soli, Deo placere studeamus. Nam quod ali-
bi de seipso dicit Paulus, Si hominibus placere, Christi seruus nō essem: hoc ipsum omnes sibi applicare
debent, quotquot veri Christiani esse aut videri volūt. Quia enim nos suā sponsam esse vult Christus,
piæ & fidæ matronæ officiū nos facere conuenit, ut sicuti hæc contemptis suæ pudicitie insidiatoribus
vni marito placere studet: ita nos quoque vni & soli Christo tam nos ipsos quàm studia nostra omnia pro-
bari cupiamus. Gratum autem & acceptū erit Deo hoc nostrū sacrificium, si (ut mox sequetur, secundum
voluntatem sequamur, quam nobis per scripturas sanctas reuelauit, & quaecunque facimus, secun-
dum harum canonem ex fide faciamus. Hæc enim sola Christum apprehendit, qui noster inter patrem
& homines

Deo accepta.

et homines Mediator est, et ita nobis illum placavit, ut propter illum nostra omnia illi accepta sint. Recte ergo ecclesia ex veteri more preces, quæ non minima nostri huius sacrificij pars sunt, Iesu Christi nomine concludere consuevit. His verò postremum subiicit Apostolus, hunc esse rationalem cultum nostrum. Quod ipsum, ut etiam priora omnia, Leuiticis aut legalibus sacrificijs opponitur, in quibus brutæ et irrationales pecudes immolari solebant. Sensus itaq; est: Hactenus quidem circa externas ceremonias et brutorum animalium victimas tam Iudæi quàm gentes occupati fuerunt. At Deus, qui spiritus est, in spiritu coli vult: quod tunc demum fiet, si vos ad hunc modum illi stiteritis hostiam viuam et sanctam, quæ etiam illi erit acceptissima. Vbi meminerimus, istis non modò veterum sacræ aboleri, verum etiam quacunque hisce nouissimis temporibus homines superstitiosi instituerunt, ut vel Deum sibi demereantur, vel viuentium atq; mortuorum saluti consulant.

Rationalis cultus.

Ceterum ne in re maximi momenti aliquid obscurius dixisse putetur Apostolus, plenior totius negotij expositionem subiicit, quæ duabus partibus constat, quarum prior quid cauere, altera quid fieri oporteat, docet. Priorem his verbis comprehendit: Et ne configuremini seculo isti. Intelligit autem homines nondum in Christo reatos, sed adhuc huius seculi studiis atq; desideriis addictos, qui alio nomine in scripturis mundus dicuntur. Conuenit igitur hoc cum ea admonitione, quam magna verborum gravitate ad Ephesios Cap. 4 proponit: Obtestor per Dominum, ne amplius versemini sicuti reliquæ gentes versantur in vanitate mentis suæ, cogitationem habentes obscuratam, et abalienatæ à vita Dei, propter ignorantiam quæ est in ipsis ex obduratione cordis eorum: qui postquam dedoluerunt, seipsos dediderunt proteruiæ, ad patranda impuritatem omnem certatim: Vos autem non ita didicistis Christum, &c. Sunt autem istæ admonitiones ijs opponendæ, qui mundi huius consuetudinem atq; amicitiam dicunt necessariam esse, et inde colligunt, eos nimis stultè facere, qui propter religionem se ab illo separant, et peculiare quoddam vitæ genus sequuntur. Etenim si rem ipsam penitus inspiciamus, non nisi grauib; causis adducti Apostoli de his nos admonuerunt. Et primò quidem scimus, Christum suos ex mundo hoc selegisse, ut illos sibi totos consecraret. Ergo sacrilegium fuerit, si qui Christo mancipatus esse debebat, ab eo ad mundum hunc corruptum et prophanum secessionem faciat. Constat enim (ut Ioannes ait) mūdum totum in malo iacere, et studia eius nequaquam ex Deo esse, quia terrenis intentus celestia non curat. Quò fit, quòd carnis cupiditatibus abreptus, peccatorum illecebras sequitur, et noua quotidie peccata veteribus accumulatur. Quia verò piorum politia in mundo hic habet exitum et præclarum. Nam ut in priori ad Corinthios scribitur, præterit vniuersi mundi huius figura, quæ specie quidè blanda et magnifica videtur, sed re ipsa nihil habet, quod nos delectare debeat. Nam si opes et diuitias spectes, nihil his incertius et magis fluxum esse videbis, quod plerumque ex improviso dilabuntur, et raro ad tertium vsque heredem perueniunt. Eadem est gloria huius seculi ratio, quam stabilem et firmam esse impossibile est, cum tota à vulgi iudicio dependeat, quo nihil instabilius excogitari potest. Quòd si ad voluptates mundi transeamus, eas non tam cumq; dolore perpetuo coniunctum. Atqui præclarum est (inquis) et tutissimum in aduersis præsidium, amicos habere multos et autoritate præditos. Fateor. Sed amicos veros in mundo reperiri inter eos, qui carnis affectu adhuc reguntur, nunquam tu probaueris. Solent enim tales amicitiam vtilitate metiri, et proinde vna cum fortuna in horas mutantur. Turpiter ergo et perniciosè seipsos fallunt, quicunq; mundo configurantur, ut huic placere possint. Quod ut omnes Christiani obseruare debent, ita maxime hoc illis meditandum est, qui in aliquo munere publico sunt constituti, ut qui maiorem sibi propositum habere debent, ut suæ fidei commissum populum Deo adducant, inq; huius obedientia contineant, nihil ab illis indecentius fieri potest, quàm si ipsi mundo potius quàm Deo placere velint.

Christiani non configurentur seculo isti.

Sed alteram quoque huius declarationis partem videamus, quæ est: Sed transformemini per renouationem mentis vestræ, ad hoc, ut probetis quæ sit voluntas Dei, bona illa, accepta et perfecta. Sensus est: Relicto mundo hoc, vos curare decet, ut regeniti et toti innouati, solius Dei voluntatem vobis omnium vestrarum actionum finem atque scopum proponatis. Merentur

Christiani transformantur per renouationem mentis, &c.

autem singula verba diligentior considerationem. Primum, transformemini (inquit) per renovationem mentis vestrae. Transformandi verbo videtur, ut ostendat, nullam veteris hominis pondus, vis vitae formam extare debere in ijs, qui Christiani esse volunt. Et ut maius sit orationis opus, transformationem illam per mentis nostrae renovationem vult fieri. Magna igitur mutatione animae est, & quidem non externi modò hominis, verum etiam ipsius mentis, quae potissima hominis arbitrium pars est. Quo loco validissimè confutantur philosophi, & qui hos secuti liberum hominis arbitrium & nostrae naturae vires extollere consueverunt. Fingunt illi mentem instar ducis & reginae esse, quae totum hominem cum vniuersis ipsius actionibus gubernet, & beatos praedicant eos, qui huius reginae imperio obtemperant, quasi verò prauis affectibus in sola carne hereant. At Paulus cum nostri transformationem ab ipsius mentis renovatione inchoari velit, non obscurè reginam istam quasi ex solio suo deturbat, & eam quoque vitiosam & seductricem esse restatur. Neque hoc illum temere facere putabimus. Sciebat enim (ut 1 Corinth. 2 scribit) animalem hominem non percipere ea, quae sunt spiritus Dei. Quòd si verò noster ille intellectus diuina non percipit, eadem ne velle quidem poterit. Est ergo voluntas hominis corrupta, & proinde actiones gignit non minus corruptas atque vitiosas. Ideo Christus quoque hominem totum renasci oportere dicebat, non aliud nimirum monens, quàm quod Paulus in praesenti per nostri transformationem & mentis renovationem intelligit. Sed hic nobis aduersarij eos ex gentibus obijciunt, qui rationem & mentem carnis affectibus resistere confessi sunt, & simul virtutibus praclaris floruerunt. At facile illis respondere poterit. Nec enim negamus restare in homine scintillas aliquas purioris mentis, & rationis suum habere usum in ijs, quae ad vitae praesentis institutionem faciunt. Et oportuit Legem naturae hominum animis insculptam manere, ut & ipsi inexcusabiles essent in peccatis suis, & diaboli improbitas aliqua ex parte frenaretur, ne indomitum furens vniuersum mundi huius statum dissiparet. Attamen constat simul, scintillas illas mentis non tantas esse, ut regni celestis rationem cognoscere; neque eas nostri intellectus vires esse, ut illis ad vitam aeternam hereditatem atque possessionem contendere possimus: quod mox fatebuntur, qui seipso diligenti exanimauerint. Et si veterum illorum heroum & philosophorum inter gentes facta intueamur, facile videbimus, longè alium finem illis propositum fuisse, quàm vitam aeternae spem, quam plerique illorum ignorauerunt. Nam etsi animarum immortalitatem aliqui admisserint, idem tamen corporum resurrectionem non modò negarunt, sed ut rem absurdissimam cum sibilo & sanis exciperent, sicuti in Atheniensibus est videre, cum Paulum in Areopago de illa differentem audiuissent. Nemo igitur sibi blandiri, sed in isto transformationis & renovationis studio omnia pergere debent, quoad se ad eius metam nondum omnino peruenisse vident. Et quia nobis, quoad in carne ista viuimus, ad illam peruenire non datur, perpetuum esse debet hoc studium, quando nunquam deerit quod agamus. Germinant enim semper ex innata nobis corruptione, quae per Christum in nobis instauratam Dei imaginem obscurant, & quae rescindi atque corrigi oportet.

Fineis transformacionis.

Facit hoc, quod de fine huius transformationis Paulus subiicit: Ad hoc ut probetis quae sit voluntas Dei, &c. Loquitur enim de probatione, quae cum iudicio sano fit, & consensum in nobis parit, quem diuina voluntati adhibemus. Itaque hoc vult dicere: Transformari vos oportet per renovationem mentis vestrae, ut possitis rectè iudicare de voluntate Dei, & ut hanc alacriter sequamini, quae sola & vnica est rectè & beatè viuendi regula. Docent ergo haec quoque mentis renovationem necessariam esse. Ut enim agroti de cibis iudicare non possunt quoad stomachum & gustum corruptum atque vitiosum habent; ita neque nostra mens Dei voluntatem probare poterit, nisi prius ab innata vitiositate liberetur, quae facit ut diuina omnia fastidiamus. Simul verò admonet nos locus hic, eos nihil adhuc profecisse in verae pietatis studio, quibus nondum probatur Dei voluntas, & qui illius praeterea vel secure negligunt, vel etiam improbè contemnunt atque calumniantur. Est horum ingens numerus hodie etiam inter eos, qui puriorem euangelij doctrinam proficiuntur: ut eos taceam, qui hanc quoque ferro & igne plus quàm hostiliter persequi solent.

Dei voluntas qualis.

Porro describit voluntatem illam Dei Paulus, ut nos ad eius studium & obedientiam excitet. Vbi ante omnia obseruari debet, eum non de arcana quadam & occulta Dei voluntate loqui, qualem Enthusiasti

Enthusiastæ nonnulli fingunt, sed ea quæ in scripturis reuelatur, & cuius interpres optimus est Iesus Christus, quem ille nobis doctorem dedit. Hanc verò bonam esse ait, non eo duntaxat nomine, quòd mali nihil præcipiat, sed quòd nostræ salutis consultum vult, ut nimirum in illo bonorum omnium consortes & participes reddamur. Deinde Deo acceptam esse dicit, ne quid illum præcipere aut alia necessitate coacti leges ferunt, quæ ne illis ipsis quidem probantur. Nulli enim necessitati putemus quod ipsimet displiceat: sicuti interdum principibus accidere solet, qui populi improbitate Deum subiectus est, sed quæ ipse sic voluit, quæq; ipsi probantur, nobis in lege & Euangelio mandat. Non ergo periculum est, ne ipsi displiceat, quisquis vitam suam secundum illa instituerit. Tertio perfectam esse testatur, eò quòd nihil ei desit, neque etiam aliquid habeat superfluum aut superuacuum. Potest hæc referri expositionis loco, quod in posteriori ad Timoth. capite tertio de scripturis dicitur: Omnis scriptura diuinitus est inspirata, & utilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem quæ est in iustitia: ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum perfecte instructus. Quid ergo hic respondebunt, qui Conciliorum decretis & hominum traditionibus opus esse dicunt, & ijs eandem cum scripturis auctoritatem vendicant? Accusant hi scripturas imperfectionis, & proinde in harum authorem spiritum sanctum, eiusq; notarios prophetas & Apostolos contumeliosi sunt: & quàmuis seipsos multis curis atque laboribus fatigent, olim tamen summe verissime dixisse Deum: Frustra me colunt docendo doctrinas hominum. Nos ergo in scripturis loquentem audiamus Dei filium, Iesum Christum, qui cum veritas æterna sit, neminem fallit, neq; aliquid eorum calat, quorum cognitio nobis est necessaria. Illi debetur benedictio, honor, gloria & prelas in æternum, Amen.

HOMILIA LXIX.

Enimuero per gratiam, quæ mihi data est, edico cuius uersanti inter uos, ne sapiat supra quod oportet sapere: sed sapiat ad sobrietatem prout cuiq; Deus partitus est mensuram fidei. Quemadmodum enim in uno corpore membra multa habemus, membra uerò omnia eandem non habent actionem: Ita multi unum corpus sumus in Christo, singulatim autem alij aliorum membra.

Inter Christianorum officia, de quibus hoc capite Paulus differere instituit, facile primum est, quod circa Dei cultum versatur. Quem quia tam Iudæi quam gentes maxima ex parte in sacrificijs consistere putabant, & Christianam religionem hoc potissimum nomine traducebant, quòd sacra omnia aboleret, primo etiam loco de nostris sacrificijs agit. Et ut hæc omnibus omnium gentium victimis præstare ostendat, Christianos homines non pecora bruta, sed seipsos Deo hominem uitam & sanctam sistere iubet. Quod tunc nos facturos docet, si relicto mundo & huius studijs, nos totos transformemus, ut diuinam voluntatem & probemus, & in nostris actionibus unicam vitæ regulam sequamur. At non deerant illis temporibus scioli quidam curiosi & arrogantes, qui & in scrutandis Dei arcanis longius quàm par erat progrediebantur, & apud rudiores ingenij sui acumen atque eruditionem ambitiose nimis ostentabant: erantq; illi eò nocentiores ecclesijs, quòd iam ante inter Iudæos & gentes controuersia & dissensiones gliscerent, quæ illorum insipientia magis accendebantur. Ideo nunc isti etiam malo Paulus occurrens, modestiæ & humilitatis uia eos admonet, ut simul ostendat, quam rationem atq; uiam cum in diuinæ voluntatis cognitione, tum in omnibus alijs rebus Christiani publicè & priuatim sequi debeant.

Argumentum
loci presentis.

Ceterum præfatiuncula utitur, quia res erat magni momenti, & qui arrogantius de semetipsis sentiunt, non facile se ab alijs admoneri patiuntur. Ostendit ergo, se non priuata auctoritate loqui, sed tanquam Dei legatum, quem contemnere nefas sit. Enimuero (inquit) per gratiam, quæ mihi data est, edico cuius uersanti inter uos, &c. Gratia uocabulo utitur per Metonymiam, Apostolatus & sub illa ipsum apostolatam intelligit, ad quem illum Deus ex gratuita misericordia vocauerat, gratia dicitur.

cum non modò à fide & vera Dei cognitione alienus, verumetiam crudelis ecclesiæ persecutor esset, & multis nominibus indignus salute, quam nobis Christus meruit: quod ipsemet in priori ad Tim. cap. 1. disertè testatur. Consultò autem sic loqui voluit, ne de modestia alijs præcepta daturus, ipse suam auctoritatem insolentius iactare videretur. Simul verò nos hoc loco spiritus sanctus admonet singularis gratiæ Dei beneficium esse, si quos ille ad verbi sui ministerium destinat, ut plures alijs per eos de fide & salute edoceantur. Quia enim ille sine nobis quæcunq; vult potest perficere, extrema bonitatis hoc argumentum est, quòd nobis cooperarijs & ministris vti dignatur, simulq; nos indignos & ineptos donis necessarijs instruit, ut tanto muneri possimus sufficere. Neq; tamen in solis ministris hæc gratia residet, sed præterea in alios quoq; redundat, qui per illos edocti Christum Iesum vera fide apprehendunt, & in hoc salutis æternæ participes redduntur. Debebant hoc diligenter obseruare, qui à verbi ministerio ita abhorrent, ut nihil indignius fieri posse arbitrentur, quàm si vel ipsi illud subeant, vel suos filios huic consecrent. Atqui olim non pudebat illustres familias & suis Monachos & sacrificos creare, ut ita illis ad episcopatus & Abbacias viam sternerent, neq; aliquem absterrebat extrema morum atq; totius vitæ corruptio, quæ apud illos homines regnabat, quòd minus filias quoq; in Monasteria detruderent, in quibus aut perpetuò vrebantur, aut semeripsum facula atq; infami libidine polluebant. At hodie plerosq; Christi & ecclesiæ eius ita pudet, ut suos liberos in quouis alio potius vitæ genere videre malint, quàm in eo ministerio, sine quo hominum salus non potest consistere. Debemus malum hoc maxima ex parte eorum corrupto iudicio, qui lucem euangelij oderunt, ne per eam opera ipsorum mala arguantur, & ideo illius ministros turbarum atq; peccatorum malorum auctores esse clamant. Apud nos autem maior esse debet Pauli auctoritas, qui cum inter Iudeos non postremum dignitatis gradum tenuisset, & cuius Romanus esset (quæ illo tempore summa gloria, adeoq; nobilitas vera censebatur) hanc tamen gratiam maximam putauit, quòd Deum illum filij sui cognitione illustrare, & in Apostolorum numerum adoptare dignatus erat.

Auctoritas a-
postolorum &
ministorum
uerbi.

Sed ne longius æquo digrediar, ad Apostoli præfatiunculam seu protestationem potius reuertamur, in qua hoc imprimis obseruari debet, quæ auctoritate olim locuti sint apostoli, & quæ etiam hodie loquantur, qui ad ecclesiæ ministerium legitime vocati, non sui cerebri figmenta tradunt, sed quæ olim Apostoli ab ipso Christo in mandatis acceperunt. Funguntur hi omnes legatione ipsius Christi nomine (ut nuper ex posteriori ad Corinth. cap. quinto annotauimus) & proinde non priuata aut propria, sed ipsius Dei auctoritate commendantur, qui vnicus & verus ministerij auctor est. Deus testè hoc probari infinitis cum veteris tum nouæ scripturæ testimonijs. Apud Amos certe Deus Israelitarum genti prophetas dedisse dicitur, & apud Ieremiam hoc non semel inculcatur, quòd Iudeos in exitum ruentes ipse manè surgens per prophetas reuocarit. In nouo testamento idem aperte similè cernitur, quando ipse Christus apostolos & vocauit, & ad prædicandum emisit in orbem vniuersum. Et ne in his apostolatus & ministeriū verbi defecisse putaretur, disertè docet Paulus ad Ephesios scribens, eundem Christum iam etiam de cælis spiritus sui dona hominibus distribuere, & alios quidem dare prophetas, alios apostolos, alios doctores & euangelistas, alios pastores, ut horum opera ecclesiam suam ædificet atq; conseruet. Sunt hæc diligenter & crebrò consideranda. Primò enim ipsos ministros officij sui admonent, ut meminerint se Dei legatos esse, & proinde huius verbum prædicere prædicent, ne quid vel de suo addendo, vel ex illo detrahendo & dissimulando in crimen incurrant. Etsi enim impius Dei verbum pergit abusus, si quis sub huius prætextu proprii capitis figmenta proferat, aut hæc cum Deo commisceat. Quid enim paleæ cum tritico? inquit Dominus Ierem. 23. Sacrilegium autem turpissimum atq; nocentissimum est, aliquid detrahere ex verbo Dei, quod omni auro & argento pretiosius esse Dauid testatur, & per quod nobis seipsum & omnes gratiæ suæ thesauros Deus mandauero tribi. Vnde eidem Ieremie dicebatur olim: Ad omnia, ad quæ te mittā, ibis: & quæcunq; dignam, ne verbi loqueris. Curent præterea ministri, ut vitam viuam suam vocatione aut conditione dignam, ne verbi diuini auctoritatem morum licentia prostituunt atq; prophanent. Deinde auditores quoq; ista admonent, ne Euangelij doctrinam aspernentur, & eam propter ministros humani figmenti loco habereant, sed potius amplectantur, tanquam sermonem ipsius Dei: quod olim Thessalonicenses suos fecisse Paulus scribit. Nam qui hoc faciunt, ipsi ad salutem cedit euangelij prædicatio, neq; illi salui parientur.

parietur Christus qui dixit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. At qui secus agunt: in ipsum Deum contumeliosi sunt, & proinde pœnas graues dabunt, quas & Christus Matth. 10. multis exponit, & quarum exempla in Iudæis & gentibus cumprimis horrenda historia nobis proponunt. Quæ ut animos nostros magis permoueant, non oscitanter præterire debemus, quod Paulus ait: Edico cuius versanti inter vos. His enim verbis vniuersos omnis ordinis & loci homines comprehendit, nemine excepto. Ut enim Deus omnium hominum creator atq; gubernator est, ita eius dicti omnes subijci & obedire oportet. Docet hoc ipse, quando verbi ministros æconomis & dispensatoribus confert, quibus suæ domus & familiæ curam commiserit. Et Ieremiæ idem dicebat: Ego con-stitui te hodie super gentes & super regna. Item, ego facio te hodie ciuitatem munitam, columnā ferream & murum æneum contra omnem terram, contra reges Iuda, contra principes eius, contra sacerdotem, & contra vniuersum populum terræ. Et constat horum probè memores fuisse tam prophetas quam apostolos, qui omnes non vulgo solum prædicarunt, sed ita secuerunt verbum Dei, ut omnium & singulorum institutioni, correptioni & consolationi seruire posset. Quod ipsum hodie etiam fieri conuenit. Ergo nimium insolenter agunt, qui sibi nescio quo priuilegio cauent, & verbi ministris nihil in se iuris esse vociferantur, cum ipsi interea quiduis pro sua libidine faciant, & publicorum scandalo-rum in ecclesia auctores sint. Neq; eo contenti, ipsi sibi in ministros ius & imperium sumunt, & illi non sine manifesta tyrannide dicendi & tacendi leges præscribunt. At non aliud efficiunt isti sua præterua, quam quod se à Dei familia alienos esse produnt, cum patrisfamilias vocem audi-re nolint.

Quid verò illud est, quod tanta cum auctoritate Paulus edicit atq; iubet? Ne quis sapiat su-
pra quod oportet sapere. In Græco est ὑπερφρονεῖν, quod altum sapere, aut in sapiendo modum ex-
cedere significat. Vult ergo, ne quis sibi plusumat, quam à Deo acceperit, & ut singuli cum mode-
stia sese suo pede (quod aiunt) metiantur, seq; intra suæ vocationis limites contineant. Et hoc præ-
cepto multis ob causas opus erat. Nam ut initio diximus, cum inter gentes & Iudæos dissensiones
perpetuæ essent, nulla concordie spes esse poterat, nisi vtrinq; modestius de semetipsis singuli senti-
rent. Deinde inter eiusdem gentis homines, qui iam Christo nomen dederant, alij alijs longius in fide
tam progressi, qui sua libertate in ijs, quæ media & indifferencia dicuntur, interdum inconsultius
sua fiducia defendebant. Sed & inter doctores (ut in eadem epistola habetur) multi ambitiosiores
speculationi potius studebant, quam ecclesiarum ædificationi: & ut reliquis omnibus excellere vi-
derentur, quæstiones mouebant inutiles & nunquam finiendas, & tam seipsos quam auditores cir-
ca speculationes non necessarias detinebant, neglectis interea ijs, sine quibus fides vera & hominis
salus non consistit. Vtile ergo & valde necessarium erat, de hoc illos grauiter admoneri: & eadem
admonitione non minus hodie nobis opus est. Peccatur enim etiam nostro seculo similiter à multis,
qui vel ea inquirunt curiosius, quæ in scripturis nusquam traduntur, vel his contraria insolenti
ambitione defendunt: vel etiam manifestos scripture locos in sensum alienum detorquent, ut prius
animò conceptas opiniones tueri possint. Gloriantur tales ferè ingenij acumine, adhuc labores & sua
loquium magnificè extollunt, & sæpe priuatas quoque reuelationes iactant, quasi in ipsius Dei col-
umnas tenent, qui scripturas sacras hucusque à nemine intellectas, & ne Apostolorum quidem
temporibus veritatem plenè patefactam esse contendunt: nimirum ut suis opinionibus locum fa-
ciam concilient. Sunt hæc vitia nocentissima, quæ non modò suis auctoribus labores & molestias
suum & turbam causa sunt, quod omnium seculorum historia testantur. Apud Iudæos certè mox
postquam Iason pontifex Hierosolymis gymnasium constituit, in quo iuuentus
Græcæ philosophiæ exercitijs imbuta altius quid sapere cœpit, quam in Dei lege docebatur. Et in
primis ecclesia hæreses ex philosophorū scholis potissimum prodixit, Tertull. non vno loco admo-
net. De nostris temporibus quid opus est dicere, quando non sine insigni iactura experti sumus, do-
ctrinam de libero hominis arbitrio, de operum nostrorū meritis, de Diuorū inuocatione, de purgato-

Modestiam præ-
cipit, &c.

rio & sacris pro defunctis, ab ijs inuictam fuisse, qui philosophorum sophistica dementati scripturas sacras vel contempserunt, vel suis figmentis corruerunt. Et quid hodie nonnullis accidat, qui euangelica veritatis studium profitentur, pii & cordati omnes non sine dolore & gemitu vident. Singuli ergo sibi à Paulo dici putent: Ne sapiatis supra quod oportet sapere.

Ratio recte sapiendi.

Quid ergo (inquis) est faciendum? aut qua nam erit recte sapiendi ratio? Rursus Paulum audi dicentem: Sed sapiat quisq; ad sobrietatem, prout cuiq; Deus partitus est mensuram fidei. Græcè σωφροσύνη ponitur, quam Plato definit esse σωφροσύνη τῆς φρονήσεως, id est salutem aut conservationem intellectus & prudentiæ, ne scilicet illa vel corrumpantur, vel suos limites transiliant. Hoc ergo præcipit Apostolus, ut quisq; donorum suorum certam habeat rationem, & illa ad scopum sibi à Deo propositum dirigat: qui est, ut humiliati sub eius manu omnia faciamus ad ipsius gloriam & communem aliorum omnium utilitatem. Id verò tunc fiet, si intra duos hosce limites nos connumerimus. Quorum primus est, ne quid nobis ipsis tribuamus, quod non habemus, sed pro capite fidei aut cognitionis nostræ sapiamus. Nam qui longius progrediuntur, ijs ferè idem quod sutori esset de nobilissimi pictoris tabulis audacius iudicanti accidere solet. Cum enim ille non contentus esset de crepidis pictis iudicium fecisse, postero die circa crus & tibiam quoq; nonnulla reprehenderet, non sibi risu & perpetua sua ignominia prouerbio locum fecit. Ne sutor ultra crepidam. Alter terminus nobis esto, ne quid statuamus fidei articulis contrarium, neque extra horum septa licentius euaginemur. Et si enim alius alio eruditior sit & exercitior, certa tamen & immutabilis sibiq; ipsi perpetuo constans est principiorum fidei nostræ veritas, in qua asserenda omnes dona sua omnia unanimi consensu conferre debent. Quam regulam si hodie omnes obseruarent, puriorem multò haberemus doctrinam ecclesiæ, & facilius componerentur lites atq; dissensiones, quibus circa religionem totus terrarum orbis scinditur. Sed exemplis aliquot agamus, ut res sit illustrior. Disputatur hodie, an ex fide in Christum, vel ex nostris operibus iustificemur? In qua controuersia alij ad philosophorum scholas currunt, & illic ingenij sui vires atq; industriam magnificè ostendant; alij Conciliorum & Monachorum decreta inquirunt, utring; verò causam hanc ad humanæ rationis calculum & ad consuetudinem inter homines receptam reuocant. At si his omisissis Dei verbum audirent, & fidei nostræ articulos excuterent, quibus fatemur, Dei filium verè hominem factum in cruce mortem operum infirmis; mox pateret, hoc non temere ita fieri oportuisse, neq; asserendam esse nostrorum operum infirmitatem, eò quod hæc Christi merito deroget, cuius non aliter quàm per fidem ipsi participes efficiuntur. Similiter in Cænæ Dominicæ causa de reali & essentiali corporis Christi præsentia & manducatione contenditur, idq; non sine conuiuijs & publico multorum scandalo. Quod si ad fidei Christianæ principia omnes respicerent, quibus docemur, Christum post peractum nostræ redemptionis negotium corpus suum in cælos subuexisse, huius autem loco nobis dedisse spiritum sanctum, qui animos nostros per fidem euehit, ut illo verè fruamur ad vitam æternam: facile contentionum omnium finis diffunderetur, quem nunquam attingent, quicunq; his omisissis & neglectis, de cælo & de Dei dextera passionum rationes physis & metaphysicas instituunt. Eadem est omnium aliorum ratio, quæ hodie passim in controuersiam veniunt. Discant ergo omnes intellectum & sensus suos omnes per fidei obedientiam verbo Dei subijcere, ut modestè & humiliter de semetipsis sentiant, & (ut sapiens ille monet) altiora se non quærant. Quod si verò circa ea nos humiliari conuenit, quæ ad salutis eterne negotium faciunt, quantò magis hoc in terrenis & temporarijs huius mundi bonis obseruandum fuerit, ne eorum fiducia elati, aduersus Deum aut quosuis alios superbiamus? Sunt enim omnia illa incerta & fluxa, tamq; periculosa est eorum tractatio, ut nobis metum potius & sollicitudinem injiceret, quàm animos nostros confidentiores reddere debeant, &c.

Finis societatis Ecclesiasticæ.

Porrò quia arrogantia nihil est magis indomitum, & qui hac laborant, vndiq; subsidia quaerunt, quibus sese contra quosuis tueantur, præceptum hoc suum Paulus validissimo argumento confirmat, quod petitur ex fine, propter quem ad ecclesiæ societatem vocamur: qui est, ut omnes sub Christo capite in vnum corpus coalescant. Estq; hoc simile frequens admodum apud Apostolum, qui procul dubio ad Christum respexit, qui vnitatem nobis vnice commendat, & iam moriturus patrem de ea rogauit: & quod hinc desumptum est argumentum, nobis nunquam non in oculos incurrit, si probè consideretur, admirabilem habet efficaciam in permouendis hominum animis, ne facile dissidi-

dijs locum dedit, sicuti in Romana historia esse videre, ubi Menenius Agrippa hoc ipso simili populi aduersus patres tumultuantem placauit. Verba Apostoli hæc sunt: Quemadmodum enim in vno corpore membra multa habemus, membra autem omnia eandem non habent actionem: Ita multi vnum corpus sumus in Christo, singulatim autem alij aliorum membra. Sunt hæc per se clara & perspicua satis, modo apostoli institutum obseruemus, qui ijs occurrere voluit, qui sese insolentius efferebant, eo quod donis pluribus instructi essent, & reliquis digniorem conditionis suæ gradum obtinebant. Eos ergo ad proprii corporis & membrorum eius considerationem remittit, ut ex ea discant modestius agere. Quia tamen similitudo ista admodum fecunda est, proderit eam in certas partes distribuere, ut nostræ institutioni magis seruiat.

Simile corporis humani.

Primo, ut vnum corpus ex pluribus membris constet, caput verò habet vnicum, sub quo membra omnia coagmentantur: Sic vna est ecclesia omnium sanctorum atq; credentium, qui simul omnes sub vno capite Iesu Christo in eiusdem corporis vnitatem vinculo miro & indissolubili coeunt. Nam etsi ecclesiæ plures numerentur pro gentium & locorum diuersitate, illæ tamen omnes reuera ad vnam catholicam, id est, vniuersalem ecclesiam pertinent, quam in Symbolo Apostolico profiteamur. Et notum est illud Christi, qui se oues ex gentibus quoq; adducturum dicebat, ut sit vnum ouile & vnus pastor. Quo loco eximia Dei patris bonitas nobis consideranda venit, qui cum ipsi ad hunc modum conuenire non possemus, sed in sectas & superstitiones, adde etiam diuersissima scelerum studia, essemus dispersi, filium suum in terras venire & hominem fieri voluit, ut nos in vnum colligeret. Vide Ioan. 11. Est ergo horribilis eorum impietas, qui sub religionis prætextu ecclesiam, cuius vna eademq; est societas, in sectas diuersas scindunt. Sunt enim tales in Christum ipsum contumeliosi, & sacramentorum vsum turpiter corrumpunt, sicuti Paulus ad Corinth. docet, de illis agens, qui ab ecclesiis, aut saltem relicto Christi nomine, Petrini, Apolloniani & Paulini dici volebant. At hodie eò cecitatis deuentum est, ut qui nomine, habitu & externis sacris, non Christum, sed Benedictum, Bernardum, Franciscum, Dominicum, aut quemuis alium profitentur, ij omnium sanctissimi & perfectissimi videri velint. Atqui nemo nobis magister esse debet, præter Christum, qui nobis à patre in hoc datus est, ut de sua voluntate nos plenè doceat. Neminem quoq; pro capite nostro debemus agnoscere, nisi qui nos animare, vitam spiritum distribuere, & reliqua capitis officia præstare queat. Quod cum solus Christus præstet, solus etiam ecclesiæ totius & singulorum fidelium caput dici meretur. Peccant præterea, qui propter res temporarias vnitatis huius obliuiscuntur, & charitatis Christianæ vinculum scindunt: quales sunt, qui opes & honores Christo præferunt, qui item vincunt cupiditate abrepti contra quosuis insurgunt, quos pro membris eiusdem corporis secum agnosere debebant. Quos omnes malitia superant, qui nullis iniurijs prouocati, propter nationis & gentis discrimen, eos oderunt atq; fastidiunt, quos eiusdem fidei vinculo Christus ipsis obstrictos esse voluit. Sed de his plura alibi.

Vna omnium sanctorum ecclesia sub vno capite Christo.

Secundo, ut membra non eandem habent actionem, sed alia alijs functionibus destinata sunt: Ita in ecclesia, etsi hæc vnica sit, non tandem eadem est omnium credentium conditio, sed ut dona diuersa sunt, ita etiam functiones varias multumq; inter se diuersas Deus instituit, quæ non omnibus conuenire possunt, sed pro donorum diuersitate distribui debent. Singuli ergo intra suos limites sese contineant, neq; alterius prouinciam aliquis temere inuadat, nisi se diuinitus vocari & vrgeri sentiat. Vt enim totius corporis confusio fieret, si vel pedes manuum aut oculorum officium subire vellet, vel manus aut oculi in pedum locum succedere: Ita ecclesiæ ordo totus periclitabitur, si privati homines publica ministeria inuadant, vel qui his destinati sunt, vitam privatam degant. Confutatur ergo hac parte inuidi & turbulenti homines, qui omnes ad stium relegari vellent, & Christiano nomine indignos aiunt eos, quos in aliquo honoratiore dignitatis loco constitutos esse conspiciantur. Atqui Apostoli ne mensis quidem seruire & publicam pauperum curam (qua nihil pium magis habetur) in se suscipere voluerunt, cum per hanc sese in docendi munere impediri viderent, cui ipsos Christus potissimum destinarat.

Diuerse in una ecclesia credentium functiones.

Tertio, ut membrorum imparitas & quæ in illis est diuersitas functionum, corporis vnitatem minime scindit, neq; aliquam inuidiæ & æmulationis occasionem præbet: Ita neq; credentium impar conditio ecclesiam scindit, neque dissensionum aut simultatum causa est, si probè consideretur.

Functionum diuersitas non scindit ecclesiam unitatem.

Nam sicuti ad corporis totius conseruationem imparitas illa membrorum necessaria est: Ita non minus necesse est, in ecclesia functiones esse distinctas, quæ deinde dona quoque diuersa requirunt. Et quemadmodum inter membra æmulationem omnem excludit arcana illa *οὐκ ἔστιν* vel condolentia, qua fit, ut singula alijs laborantibus compatiantur, & opem ferant spontaneam, adhuc omnes suas vires atque facultates ad promouendam totius corporis salutem atque incolumitatem conseruant. Ita inter veros Christianos nullus æmulationi locus est, eo quod arcana & ineffabili charitatis vinculo inter se constringuntur, ut singuli de toto ecclesiæ corpore conseruando cogitent, & quæ alijs aduersa accidunt, sibi accidisse putant. Imò qui eandem functionem sustinent, mutuas sibi operas trahebunt, ut quemadmodum manus manum iuuat, & pes pedi opem fert: ita ipsi quoque sibi inuicem opulentur. Rursus ergo peccant grauissimè, qui aliquem præ se contemnunt, eo quod ipsi honoratorem locum in ecclesia tenent, & se pluribus donis instructos esse conspiciantur. Nec minus peccant, qui in proprio sese dedunt, quia alijs sunt inferiores: quasi hæc causa sit sufficiens, ob quam omne onus ab alijs in aliorum humeros deuoluant. Debent ergo singuli cogitare quod in præsentia dicitur, alios aliorum membra esse. Ut ergo manus non sibi ipsi, sed toti corpori manus est: oculi item non sibi ipsis, sed toti corpori & singulis in hoc membris suo visu seruiunt: quod ipsum de omnibus alijs membris verissime dicitur: Ita singuli credentes quicquid sunt, hoc non sibi ipsis modò, sed omnibus alijs esse debent, quos suo officio aut ministerio opus habere vident. Et ut nullum in corpore nostro membrum otiose cessat, eo quod alijs vel præstantius vel ignobilius est: ita neminem sua conditio, qualiscumque ea sit, otiosum aut ignauorem reddere debet. Debet autem hoc tam in spiritualibus quam in temporarijs donis obseruari: & ut semel dicendi finem faciamus, excitet nos horum consideratio ad modestiam & mutuam charitatem, quam non minus proprio exemplo nobis commendauit Dominus & seruator noster Iesus Christus: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

HOMILIA LXX.

Habemus autem diuersa dona pro gratia, quæ nobis data est: siue prophetiam, secundum analogiam fidei: siue ministerium, in ministrando: siue qui docet, in docendo: siue qui exhortatur, in exhortatione: qui distribuit, cum simplicitate: qui præest, cum diligentia: qui miseretur, cum hilaritate.

Quamuis Deus omnes electos suos atque fideles Iesu Christi in unum ecclesiæ corpus firmissimo & indissolubili eiusdem fidei vinculo constrinxerit, in ecclesia tamen hac omnis generis munera pro donorum suorum diuersitate constituit: quæ tam abest, ut ecclesiæ unitatem scindant, ut porius huic conseruandæ quam maximè inserviant, dum singuli quod acceperunt, in commune conseruant. At hominum prauitate fit, ut his plerique ad scismata & dissensionum causas abutantur, quæ unitatis & concordie vinculum esse debebant: quando nimirum inferiores præstantioribus inuident, & hi rursus illos præ se insolentius contemnunt. Non temere ergo Paulus de ecclesiæ unitate & diuersis fidelium donis tam diligenter disputat, hoc imprimis spectans, ut unusquisque seipsum intra sue vocationis limites contineat, neque de semetipso sentiat insolentius. Et quia de hoc nuper in genere differuit, nunc ad species transit, & doctrinam hanc ipsi ecclesiæ & singulis, quæ in ea sunt, muneribus applicat, ut singuli videant, quid ipsis in sua functione sit faciendum.

Donorum diuersitas non scindit unitatē ecclesiæ.

Orditur autem commodè ab eo, quo plerique abutebantur ad fouendam suam ambitionem, donorum scilicet diuersitate. Ex ea enim colligebant, ipsos non immerito sibi aliquid iuris sumere in aliorum munera, quia donis pluribus essent instructi. Dicit ergo: Habemus autem diuersa dona pro gratia, quæ nobis data est. Habent verba ista concessionis speciem, & ita dicere videtur: Fateor equidem alios alijs esse præstantiores, & dona esse multum inter se diuersa: sed non sequitur ex eo, quod quisquam aduersus alios efferrī aut inolescere, vel etiam aliorum functiones inuadere debeat. Et in promptu causa est, quod dona ista non ex nobis ipsis habemus, sed *χρησίου* sunt, id est, dona gratuita, quæ nobis Deus non ex debito, sed ex singulari gratia atque liberalitate largitur. Habent ergo ista singuli, non prout ipsi meruerunt, sed prout illos Deus gratia sua est dignatus. Quid ergo habes o bone, quod

quod non accepisti? Quid si accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Aut cur eo aduersus fratres superbis, quod in communem ecclesie utilitatem conferre debebas? Hic verborum Pauli sensus est: Verè autem hoc ab illo dici, res ipsa probabit, si ad hominis cuiusq. natiuitatem descendamus, quæ ille nudus & omnium egenus in lucem hanc editur, ita ut siue corpus siue animum spectes, illum omnibus brutis miseriorem esse fatearis. Quid ergo ad salutem æternam sibi ipsi conferat, qui ne corpus quidem sine aliorum auxilio seruare potest? Voluit autem ab hoc ordiri Apostolus, quia vnum hoc, si rectè consideretur, omnibus vitijs mederi potest, quæ in hanc causam incidunt. Primum enim inuidiam & prauam æmulationem restinguit, ne proximi donis & felicitate ringamur. Cur enim illi inuidemus, quod ipsi à Deo nulla cum nostra iniuria datum est? Vel cur ipsi inuidendo Deum accusamus, quasi is iniusta lance dona sua distribuat? Deinde superbiam quoq. nobis dominari nuntiatur, si cogitemus nos in Dei conspectu versari, qui nobis vnicus omnium quæ habemus donis ab eo acceptis insolentius vitur: quo non supplicio digni sumus nos, si propter dona Dei aduersus eos efferamur, quos ille nobis commendatissimos esse cupit? Excitet præterea nos ista consideratio, ne ignauè aut perfide defodiamus talentum, quod nobis Deus dedit, ut eo sceneremur, & gloriam suam prouehamus.

Cæterum de hoc nunc diligenter & per partes agit Paulus: Enumerat enim officia aut munera ecclesiastica ex ordine, quæ olim in ecclesia primitiua fuerunt, quidq. in singulis potissimum fieri debet, docet. Connectit autem istam enumerationem cum eo, quod de donorum diuersitate dixerat, enumeratio. hoc modo: Siue prophetiam, secundum analogiam fidei: siue ministerium, in ministrando: siue qui docet, in docendo: siue qui exhortatur, in exhortatione: qui distribuit, cum simplicitate, &c. Vbi quoad verborum constructionem, singula membra eclipsim habent, quæ aliquam obscuritatem sensui affert, & proinde aliquid est subintelligendum, ac si ita scriptum esset: Cum diuersa dona habeamus pro gratia, quæ nobis data est, singuli quod ipsorum est agant, & sibi commissum munus seculi & serui exequantur. Ergo siue quis prophetiam habet, eam exigit secundum analogiam fidei: siue ministerium aut diaconiam habet, in ministrando sedulum & industrium sese præbeat: siue quis docendi munus accepit, is etiam docendo incumbat pro virili: siue quis exhortandi gratia pollet, hac quoq. strenuè utatur: similiter qui sibi creditas opes distribuit, hoc ipsum faciat in simplicitate: qui bonitatem atq. alacrem, cum diligentia suam faciat officium: & qui miseretur, animum in eo ostendat, ut neque istarum functionum totum hominem requirat, & proinde singuli plus satis negotij habuerint, si suo officio velint pro dignitate defungi. His præmissis, singulas partes excutiamus, ut regulæ istæ, qui veterem formam reductam & restitutam volunt.

Primo loco Prophetiam nominat. Significat hæc propriè singularem illam facultatem spiritus, quæ prævidetur & prædicuntur futura, quæ inter miracula refertur, & quam in primitiua ecclesia aliquandiu floruisse, historie veteres testantur. At quia in præsentia Paulus de ijs muneribus loquitur, quæ in ecclesia debent perpetua esse, & simul analogia fidei meminit, quæ inter prophetandum regula instar esse debeat: eodem sensu prophetia hic accipi debet, quo in priori ad Corinth. 14. caput ponitur, nimirum pro ordinaria inquisitione diuinæ voluntatis, quæ per scripturas fit, & pro interpretandi facultate. Pertinet ergo hæc pars ad ordinarios sacrorum librorum interpretes, quales omnibus seculis in ecclesia fuerunt, & quales in scholis maximè haberi debent, ex quibus postea prætationem scripturarum inter hæciorum & peculiaria Dei dona numerari, quibus hic suam ecclesiam exornat. Non est ergo scriptura sacra (quod etiam D. Petrus monuit) priuata interpretatio, sed sicuti illius author est Spiritus sanctus, ita illam nemo intelliget, nisi qui spiritu duce & lumine sunt spiritus Dei. At spirat is, ubicunque ipse voluerit, neque vllis locis, vel temporibus, vel personis alligatur. Seruit hoc ad arguendam Rom. pontificum insolentiam, qui verum scripturæ sensum in scrinio pectoris sui delitescere, & inde peti debere contendunt: neque eo contenti, faculta-

rem hanc interpretandi micris & larvis astringunt, quibus suas creaturas, episcopos & personatos doctores, ipsi insigniunt.

Regula certa
interpretandi
scripturas.

Porro omitti illis, audiamus, ut in hoc munere suo versari debeant interpretes, & quæ vera certaq; sit interpretandi regula? Comprehendit hanc Paulus sub analogia fidei, secundum quam prophetia omnis dirigi debeat. Ita verò vocat fidei principia, & axiomata illa certa Christianæ religionis, quæ (ut nuper quoque diximus) ferè in Symbolo, quod apostolicum vocant, continentur. Iubet ergo hoc spectare, ne quid afferatur, quod cum fidei articulis pugnet. Nam quæ ab his dissentit doctrina, falsi iam convicta est, etiam si miraculis & signis confirmetur. Docet hoc in lege Deus, quando mortis supplicio mulctare iubet prophetam, qui Deos alienos obtrudere conatur, & ne signis quidem per illum factis credendum esse monet. At si omnis scripturæ interpretatio secundum fidei analogiam & huius principia examinari debet, satis constat, non semper literæ insistendum esse, sed scripturas frequenter conferri debere, ne quem sensum fidei articulis contrarium astruamus. Quod etsi nuper exemplis nonnullis demonstraverimus, præstat tamen adhuc quædam alia adducere. Sumamus autem verba Christi Petro dicentis: Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo ecclesiam meam. Quem locum Papa ad se rapit, ut primatum suum stabiliat. At si fidei nostræ analogiam spectemus, quæ infinitis alijs scripturæ testimonijs docet, Christum esse petram illam petrosam, cui ecclesia tota nititur, adeoq; fundamentum esse prophetarum atq; apostolorum: mox patet, Papam falsarium esse, qui Christi verba in sensum alienum detorqueat, & contra illius præceptum sibi in ecclesia primatum vendicat. Idem videbis in eo, quod ibidem de clavis dicitur, quas sibi liter ad se solum pertinere Papa contendit, & inde probat, penes se esse potestatem, ut peccata remittat, vel eorum reatu constrictos teneat, quoscunque ipse voluerit. Quod si verò alios scripturæ locos consideres, videbis idem quod hîc Petro promittitur, alibi Apostolis simul omnibus dari. Falsum ergo est, quod Papa clavium potestatem ex ementito quodam successionis ficticia iure ad se solum pertinere contendit. Quoad verò remissionem peccatorum, fidei axioma est certum & indubitatum, hanc solius Dei esse, & proinde clavium nomine nihil aliud quàm Evangelij prædicationem significari, quæ credentibus peccata remitti, incredulis autem & pœnitere necesse est retineri docet. Ita ex Christi verbis Matth. 5. Non exibis inde, donec solueris extremum quadrantem, &c. pontificij doctores purgatorium ignem colligunt, quo animas purgari oportet, donec pro omnibus delictis, quæ in corpore agentes designarunt, satisfecerint. Sed si fidei analogiam consideras, hæc suum illud axioma opponet, quo in Symbolo dicimus, Credo remissionem peccatorum: ad hæc Christum iubeat audire dicentem: Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam, & in iudicium non veniet, sed à morte transiit in vitam, &c. Hæc igitur ratio observata in scripturarum tractatione nos nequaquam à veritatis scopo aberrare sinet, & Sophistarum dolos illico patefaciet, qui sub illarum prætextu nobis imponere conantur.

Diaconia vel
ministerium.

Sed Pergamus in Paulo, qui prophetandi muneri ministerium, quod Græci διακονία dicunt, subiicit. Sub eo igitur Diaconos comprehendit, quorum erat opes ecclesiæ recipere, & ex illis ministrare necessaria ijs, qui ab ecclesiâ alebantur, curare item ea, quæ ad externam ecclesiæ consuetudinem pertinebant. His postea speciale præceptum præscribet, nunc verò in genere docet, quomodo in suo munere versari debeant. Siue (inquit) ministerium, in ministrando, id est, qui diaconia aut dispensationi ecclesiastica præfectus est, is se ministrum esse meminerit, & proinde nomini suo respondeat, atq; munus fidei suæ creditum sedulo exequatur. Nos Germani Paulinam phrasin non multum absimili breuitate exprimimus: *Wâr ein Dienst hat/der diene daß diener sye.* Continet autem hæc quoq; pars generalem doctrinam, Neminem in sua vocatione debere otiosum esse, aut sibi commissam functionem per vicarios administrare. Ita enim officium negligitur, quod per se graviosum est, & simul negligentia illa non potest non cum publico incommodo atq; damno coniuncta esse. Ut enim in re nautica, qui clavo & remis præsumunt, non sine periculo cessant, in suo munere: ita periculosum est eos cessare aut feriari, quibus publica aliqua cura commissa est. Neque excusari possunt, si vicarios sibi substituant, quando neque hoc in sua potestate habent, neque credibile est, alium quem fideliter & digna cum industria munus alienum obire, in quo eos videt remissores esse, quibus

quibus hoc ab ipso Deo legitime mandatum est. Vidit hoc Alexander Seuerus Imperator, qui reipub. nihil perniciosius esse dicebat, quam res per vicarios administrare. Quod ipsum in ecclesia quoque perpetuo cogitare debebant, qui huius ministri & praesides videri volunt. At quam multos homines videmus, qui sine ministerio (ut ita dicam) ministri sunt? Dicuntur serui seruorum Pontifices. Quibus vero seruiunt? Non ecclesia, sed Veneri, Marti, Bacho, & si quid his est pudendum magis. Imò non pudet eos sub huius tituli praetextu fastum plus quam Persicum ostentare. Et inter eos, qui euangelij ministerio gloriantur, non paucos est inuenire, qui otium ignauum & voluptates suorum muneri longe praefereunt. Fit idem in omni fere ordine, & si verum fateri libeat, haec omnis confusio- nis praecipua causa est, quod cum functiones tam publicae quam priuatae non sine ministerio obiri possint, plerique tamen in illis otiosi versantur, quasi manes tituli sufficiant. Excitet ergo omnes homines haec Pauli admonitio, & qui ad altiora aspirant, dicti illius memores sint: Qui in paruo fidelis est, super multa constituetur.

Tertio loco doctores ponit, & hos in docendo sedulos & industrios esse iubet: ut nimirum popu- Docendi fun-
lam suae fidei creditum diligenter erudiant, & quosque in vera fide & pietate adificent. Vult ergo, ut cio.

omnibus alijs rebus aut studijs renuncient, quicunque docendi munere funguntur. Nam ut hoc maxi-
me necessarium & inter alia omnia praestantissimum est: ita nihil nobis tam utile aut iucundum
videri debet, ut eius causa illud relinquamus. Obseruarunt hoc apostoli tanta diligentia, ut ne men-
te pauperum quidem voluerint ministrare, cum se per eam curam à docendi officio auocari vide-
rent. Hodie autem circa hoc plurimum peccatur, dum vel prophanis studijs intenti sunt, qui docto-
res agere debeant: vel inter docendum, circa quaestiones occupantur superuacaneas, & subtilia ma-
gis quam necessaria tradunt. Facile autem omnibus hisce vitijs medebuntur, si primò cogitent, ipsos
de manu suae functionis rationem reddituros esse Deo, qui (ut Ezechieli dicitur) pereuntium sanguinem
per scripturas nobis loquitur, quae Dei verbum continent, quo vno doceri & confirmari possumus.
Differant autem ex scripturis de ijs, quae cognitu necessaria sunt, non de rebus superuacaneis & nihil
ad nos pertinentibus. Singula denique auditoribus applicent, ut ista sibi dici & ad se pertinere intelli-
gant. Ita veri doctores erunt, & Dei verbum recte secabunt, sicuti Apostolus noster alibi monet. Vbi
namque non minus prudentia quam fide opus esse, si haec praestare velint.

Quarto loco doctrinae exhortationem subiicit. Nam etsi duo haec inter se coniunctissima videantur Exhortatio.
tamen diversa dona sunt, neque semper utroque instructus est, qui alterum ex illis habet. Sunt enim
qui docendi perspicuitatem & facilitatem placidam habent, at iidem in exhortando planè frigent,
dum Rursus alios videre est, qui cum docendo minus possint, si quando de rebus obscurioribus est
differendum, in exhortando tamen vehementissimi sunt, & mira quadam grauitate argumen-
tum animos etiam obstinatissimos penetrant. Vt ut verò ista habeant, meminisse oportet, in ecclesia
vniuersum simpliciter modo doctrina, verum etiam exhortationibus opus esse: idque propter carnis peruersam in-
clinationem, quae subinde à tergo respicere solet, & in ijs etiam cunctatur, quae sancta & salutaria esse no-
nimo agere. Et quia adhortationum usus praecipuus est in penitentiae doctrina, peccata libere ar-
gunt oportet, ut horum agnitio pudorem illis incutiat, qui prius effræni libidine suis desiderijs indul-
serunt. Cumque redargutionem liberiores non omnes patienter ferant, medicos imitari conuenit, qui
interdum astute agrotos aggrediuntur, ut velint nolint morbi sui vim agnoscere & fateri cogantur:
cuius rei exemplum in Nathano Davidis adulteriū arguente habemus. Remouenda quoque sunt quae
penitentiam impedire solent, qualia sunt peccatorum & carnis blanditiae, mundi exemplum, Epicu-
ræ iudiciorum Dei contemptus, et cum his superstitiosa ceremoniarum fiducia, in quibus multi sa-
latem ita quaerunt, ut nulla penitentia sibi praeterea opus esse arbitrentur. Proferantur item minae
penarum, promissiones gratiae, & iudiciorum Dei exempla, quae tam his quam illis fidem faciunt. Hoc
olim prophetas usus fuisse, ipsorum sermones testantur, & huius generis multa in Christi &
apostolorum exhortationibus est videre. At cum haec ex officio ad hunc modum proponere debeant ver-
bi ministri, piorum quoque fuerit, hanc illorum libertate patienter ferre, ne dum illis contradicunt, ipsi
Deo novas leges praescribere videantur.

Dispensatio
opum ecclesie.

Quintò ad Diaconos redit, de quibus supra in genere aliquid dixerat, ut nimirum meminere se in ministerio versari, non rerum dominos esse, qui pro imperio & suo arbitrio omnia agant. Quia verò, ut diximus, officij illorum erat, pecunias quæ à fidelibus in publicos ecclesie vsus conferebantur recipere, & easdem prout necessitas exigebat distribuere, quo animo suum istud munus obire debeant, docet his verbis: Qui distribuit, cum simplicitate scilicet istud faciat. Vbi ante omnia obseruamus, ecclesiam semper habuisse opes & ærarium publicum, cuius cura certis hominibus commissa fuit, qui opes istas certa cum ratione dispensarent. Nam etsi priuati sua omnia cum alijs communia habuisse dicantur, hoc tamen non confusionem dedit, neq; rerum proprietatem sustulit, ut alibi prolixè demonstrauimus. Publicarum autem pecuniarum certus vsus erat, quod primum verbi ministerio & sacramentorum administrationi seruebant: deinde ex ijs alebantur pauperes, quos ecclesie Dominus imprimis commendatos esse voluit, ne incredulis & impijs publica egestatis exempla sint, Lucas hunc eiusdem corporis membra sunt: Quod apostolos in primitiua ecclesia diligenter cawisse, Paulus in Actis testatur. Et quid Diaconos seu bonorum illorum dispensatores facere conueniat, vno verbo Paulus docet, quando in distribuendo simplicitatē requirit: hoc nimirum volens, ut bona fide agant, neq; ulli affectui prauo locum dent. Quò pertinet, ne quid faciant ad ostentationem, neue aliena distribuendo, priuatam laudem aut gloriam querant: quod multi hodie faciunt, dum quasi ex suo largiantur, suam liberalitatem à vulgo prædicari cupiunt. Imprimis autē cauendum est, ne dolo malo vtantur, & fraudulentè sibiipsis vendicet aliquid ex ijs, quæ ecclesie debentur. Nam qui hoc faciunt, sua dæ proditoris successores sunt, cuius exemplo omnes nos admonere voluit Dominus, quam periculosa sit opum alienarū tractatio, & quanta cum religione ecclesie bona tractare debeant ijs, quibus illorū dispensatio commissa est. Etenim si eos damnat Christus, qui de suo nihil largiuntur egenibus, quæ ne supplicio digni erunt, qui insuper ea suffurantur, quæ alijs contulerunt? Et si repentina morte puni meruit Ananias, qui in suo mentitus est, quid eos maneat, qui in alieno & mentiuntur, & fures atq; prædones agunt? In horū consideratione admodū diligentes fuerunt apostoli, quando Diaconos hunc voluerūt spectatæ probitatis, & qui spiritu sancto atq; sapientia pleni essent. At hodie ecclesiarū boni vel absq; omni pudore in vsus prophanos & nefandos expendantur, vel ijs committuntur, qui sua priuè turpissimè dilapidarūt, & qui multo vino pleni, quid spiritus sanctus velit atq; iubeat, prorsus nesciunt.

Senatus eccle-
siasticus.

Sextò, Qui præses (inquit) cum diligentia præsit. Videtur hoc membrum ad Seniores pertinere, qui apud veteres Senatum ecclesie referebant, & publicæ disciplina erant præfecti. Ab his diligentiam requirit, ne socordes atq; ignaui quiduis negligent aut dissimulent. Etenim cum vniuersi hominum, quoad seipsum & propriæ vitæ consuetudinem, magna cura opus sit, ne quid præter officium cum scandalo aliorum faciat, nullus socordiæ locus esse potest apud eos, quorum cura aliorum quoq; multorum salus est commissa. Est autem hac quoq; admonitio generalis, & ad omnes restringi debet, qui alijs præsent. Inter quos non postremi numerantur pastores ecclesiarum, quos speculorum instar toti populo præfectos esse, Deus apud Ezechielem testatur: imò patrum instar sunt, cum per illorum ministerium homines ex verbi semine in Dei filios regenerentur. Præsent ergo cum diligentia, & sibi dictum putent, quod Petro olim Christus dicebat: Ecce Satan expetiuit parari, ut ventilaret sicut triticum. Quia enim ille hominum salutem per verbi doctrinam imprimis parari atq; custodiri nouit, non aliud ad nos perdendos compendium expeditius esse putat, quàm si ipsos verbi præcones circumueniat, & socordes atq; ignauos reddat. Debent ergo hi (ut Paulus Acto. 20. monet) tam sibiipsis quàm toti gregi attendere, ne hostis huius insidijs aditum patefaciant. Obstant præterea diligenter impostoribus, qui falsas doctrinas hinc inde seminant: obstant item malorum exemplorum authoribus, & omnibus scelerum irritamentis: adhuc contra tyrannorum minas atq; horribiles conatus confirment sedulo eos, quos non nihil labascere vident. Similiter qui reipublicæ ministrant, se à Deo constitutos esse meminerint, ut tanquam iudiciorum eius executores toti populo præsent. Vigilent ergo, ne ipsorum incuria fiat, ut populus à veri Dei cognitione & cultu desinat, aut in scelerum licentia malè pereat. Hic verò legibus opus est, quibus executionem quoq; accedere oportet, sine qua leges frigent & emortue iacent. Debet etiam ista admonitio ad patresfamilias & quosuis alios extendi, quos inuenturi Deus præfecit. Est his credita totius reipublicæ & ecclesie spes, quia ex pueris eos tandem prodire oportet, qui ecclesie & reipublicæ gubernatores aliquando

aliquando succedant. At quo semel est imbuta recens, seruabit odorem Testa diu. Opus ergo institutione diligenti, quæ veræ pietatis semina tenellis animis inserat: & quia ab ineunte ætate ad maturum proclives sumus, disciplinam quoque, seueriorem accedere oportet, quæ iam exorbitaturos in officio contineat. Quam verò hæc nulla cura nimia & superuacanea sit, sanctorum patrum exempla testantur, Abrahami nimirum, Isaaci, Iacobi & similibus: qui etsi nihil non fecerint, quorundam tamen filiorum proteruiam & malitiam nulla diligentia aut cura superare potuerunt. Sed ô deplorandam nostri seculi infelicitatem, quando nulli istorum ordinum officium faciunt. Plerique enim ex ministris ecclesiæ de suis modò rebus solliciti hoc spectant, ne aliquorum odia & iram contra se prouocent: & si quor ex collegis zelo feruentiori agi vident, eos nimium vehementes esse aiunt: quasi verò aliquis spiritus sancti motus hodie nimius esse possit, quando non vnus satan nervos omnes intendit, vt Christi regnum dissipet. Quòd si magistratus inspicias, passim quidem ea regnare videbis, quibus Dei ira prouocatur: at qui de illis extirpandis aut corrigendis cogitet, qui in pœnitere nescios pessimorum exemplorum auctores gladium stringat, vix quisquam reperitur: imò turpiter nimis ad quæuis scelera plerique conuiuent, dummodo ipsi suis fortunis integris vti, aut pro sua libidine voluptuari possint. Parentes verò, si qui reliquis meliores videri volunt, ij solis opibus accumulandis intenti, de liberorum pia institutione nunquam cogitant, & illos ne ab alijs quidem doceri volunt, nedum corruptionis initium à capitibus fiat, & iuxta Pauli præceptum, cum diligentia præsent, qui in altiori gradu sunt constituti.

Septima & postrema huius admonitionis apostolica pars est: Qui miseretur, cum hilaritate Eleemosynarij, hoc agat. Quo loco de ijs dicere puto Apostolum, qui ad obeunda Christiana misericordiae officia peculiariter erant destinati: quales erant viduæ & senes, qui ab ecclesia in eum finem potissimum alebantur, vt peregrinos inopes exciperent, agrotis inferirent, & quibuscumque alijs adessent, qui commiseratione & alieno auxilio præ alijs opus habebant. Quem locum hodie xenodochiorum præfecti, & qui in illis seruiunt, obtinent. His omnibus præcipit, vt misericordiae opera faciant animo hilari & alacri, quem in vultu & gestibus ipsorum deprehendere liceat: Est hoc factu cum primis necessarium. Vt enim miseri ex eo solatium & recreationem non vulgarem percipiunt, si quos ipsorum miseria ex animo tangi, & ad opem ferendam promptos esse videant: Ita ijsdem nihil molestius accidere potest, quam si se quibusuis oneri esse suspicentur, eosque morosos & difficiles sentiant, quorum ope & ministerio debebant subleuari. Perdunt ergo morosi illi omnem gratiam suis officijs, & ideo ad Corinthios quoque, Paulus ait, Deo non nisi hilarem datorem probari. Est autem hæc quoque pars in genere omnibus consideranda. Vt enim genus humanum infinitis miserijs subiaceret: ita miseria affectum omnium animis Deus iniecit, vt hominis nomine prorsus indignus sit, quisquis ex illis voluptatem querit. Dei certè præceptum est, ne à carne nostra, id est, ab ijs, qui eiusdem nature nobiscum consortes sunt, faciem nostram abscondamus. Et in Euangelio neglectæ charitatis damnantur sacerdos & Leuita, qui saucium & spoliatum neglexerunt, probatur autem Samaritanus, qui hominis ignori miseria tactus illi opem tulit. Est ergo diligenter curandum, ne miserie affectum extinguamus, & ita ἀσποροι reddamur, quos inter nouissimi seculi pestes Paulus enumerat. 2. Tim. 3. Vbi plurimum proderit cogitare nos fratres & eiusdem corporis membra esse: cui adde, quòd eadem est omnium nostrum sors, & nullum esse miserie genus, quod non in nos quoque cadere possit, si ita Deo videatur. Quod cum exemplis quotidianis abunde probetur, veterum commemoratione non est opus. Hinc ergo colligamus, nos omnibus hominibus obstrictos esse, neque nobis licere, vt ex nostro cerebro fingamus personarum discrimina, propter quæ aliquos negligere fas sit. Imprimis autem cura sit, vt animo hilari officium faciamus, & huius significatione sarciamus quod minus pro voto effectum dare possumus. Reddet autem lætos & alacres, si cogitemus officijs eiusmodi ipsi Deo seruire, & Iesum Christum in suas rationes ascribere quicquid in suos ipsius nomine confertur: neque alium esse opum & facultatum nostrarum vsum, quam vt nostræ simul & aliorum necessitati seruiant. Quibus si præmij nobis in cælo repositi considerationem adijcias, ferreus sis oportet, nisi ad commiserationem & promptum quosuis iuuandi studium exciteris.

Ecclesie ueteris œconomia.

Præquam verò dicendi finem faciamus, obseruari quoq; debet hoc loco veteris & apostolicæ ecclesiæ œconomia, & quæ in illa fuerint publica munera aut officia. Primum doctrinæ præsidet erant, quorum alij scripturas sacras quoad literam & sensum historicum interpretabantur, alij verò ulterius progressi illas docendo, monendo, hortando, corripiendo & consolando totius ecclesiæ & singulorum adificationi applicabant. Habebant hi omnes sibi coniunctos presbyteros sue Seniores, qui disciplinam publicam conseruabant, & contumaciores in officio continebant. Tertium gradum tenebant Diaconi, opum ecclesiæ dispensatores, quibus viduarum collegium & xenodochi atq; egrotantibus præfecti adnumerabantur. Itaq; nullis superuacaneis muneribus ecclesiæ grauabatur, neq; otiosi inanibus titulis superbiebant, qui illi præerant. Hodie autem præter inania nomina, nihil se reliquum est: & in illorum locum successerunt apud Romanenses nescio qui Episcopi mitris & pedis insignes, presbyteri vincti & rasi, acoluthi, ostiarij, exorcista, subdiaconi, vt iam de Cardinalibus purpuratis nihil dicamus, quos omnes tota vetustas ignorauit, & qui præter fastum barbaricum nihil conferunt ecclesiæ. Quod si eos respicias, qui sinceriores euangelicæ veritatis doctrinam professentur, sunt quidem multis in locis doctores & pastores fidei, ijdem tamen absq; omni autoritate in suo stadio laborant, neq; seniores sunt, qui disciplina publica executione illos tueantur. Imò qui in magistratu agunt, & eo prætextu seniorum locum occuparunt, ij ferè omnis disciplinæ acerrimi hostes & primi bonarum legum dissipatores sunt. In Diaconorum verò locum successerunt homines prophani, uino ebrij & pleni auaritia, adhuc immites & barbari, qui ubi sua prius turpiter dissipauerunt, mox quasi alij homines facti, portentoso & inexplabili rapiendi studio ex ecclesiæ bonis nonnihil thesauros sibi congerunt. Hæc emendari oportet, si veterem ecclesiæ formam restitutam volumus. At hanc optare facilius est quàm reducere in tanta omnium ordinis corruptione. Orandus ergo Deus pater vt ecclesiæ suæ curâ ipse suscipiat, & in hac extrema mundi senecta regnum filij sui Iesu Christi conseruet. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

HOMILIA LXXI.

Dilectio esto minimè simulata. Estote abhorrentes à malo, agglutinati bono: fraterna charitate alij ad alios amandos propensi, honore alij alijs præeuntes: studio minimè pigri, spiritu feruentes, temporis seruientes.

Quoniam Dominus & Seruator noster, Iesus Christus, miseros nos non solum ex peccati laqueis & morte redemit, verum etiam ita sibi acquisiuit, vt nos suum peculiū & sibi per omnia consecratos esse velit: apostoli eius non modò redemptionis nostræ mysteria & in nos collatum Christi beneficium prædicant, sed insuper quid huic debeamus, fideliter docent. Facit idem negotium diligentiā Paulus noster: qui post expositam fidei Christianæ doctrinam & æterna salutis negotium, hoc Cap. de vitæ Christianæ officijs differere cœpit, & nuper quidem de illis ex ordine dixit, qui publica ecclesiæ munera obeunt. Nunc verò priuatis quoq; hominibus præcipit quid faciant, & à charitate fraterna orditur, quia hæc omnium actionum Christianarum fons & (vt alibi dicitur) legitimus est perfectio. Ita verò de hac agit, vt paucis aphorismis omnia comprehendat, quæ ad huius considerationem faciunt, simulq; vitijs medeatur, quæ illius studium impedire solent.

Dilectio sit non simulata.

Principiò, qualis ea esse debeat, docet. Dilectio (ait) esto minimè simulata. Requiritur hoc possum in scripturis, maxime autem apostolicis. Nam in priori ad Timoth. cap. 1. idem Paulus scribit. Finis mandati, est charitas ex puro corde, & conscientia bona, & fide non simulata. Vbi est fidei tribuat quod hic de charitate dicitur, idem tamen ad illam omnino referri debet, quia ex fide vera & corde puro nihil simulatum prodire potest. Et Petrus animas nostras purificatas dicit obediendo veritati per spiritum, cum charitate fraterna simulationis experte, & mox addit: Ex puro corde alij alios diligite impense. Deniq; constat, hoc proprium & germanum esse charitatis fraterne epibeton. Ideo autem Apostoli illo frequentius vtuntur, quod homines natura mendaces & ad hypocrisim vel simulationem proclines sunt, cum in omnibus alijs rebus, tum maxime quando de proximi dilectione

dilectione & eius officijs agitur. Nam etsi omnes fateantur, illam non minus necessariam esse quam
 utilem & fructuosam, mirifice tamen plerique tergiversari solent, & tunc quoque charitatis studiosissimi
 videri volunt, quando nihil eorum præstant, quæ illa exigit. Et tanta est huius simulationis vis,
 ut non alijs modo, verumetiam sibiipsis per hanc multi imponant, & se extra culpam esse sibi per-
 suadeant, quando siccis oculis & animo nimium securo omnia charitatis officia turpiter negligunt.
 Est ergo diligenter nobis videndum, quid sit simulata, quid item vera dilectio. Simulata dicitur,
 quando animus, qui actionum omnium fons est, non respondet verbis aut gestibus, quibus animi be-
 nevolentiam alicui pollicemur. Peccatur ergo hic non vno modo. Primus est, cum occulto quidem
 odio aut invidia ringimur, ea autem verbis subdolis & amici vultus astuta significatione dissimula-
 mus. Sunt hi omnium nocentissimi hostes, quia vix unquam satis cauere possunt, & qui ita agunt,
 Camisimiles sunt, qui postquam à Domino reprehensus esset, cum Abelo fratre locutus esse dicitur,
 blandè nimirum & amice, cum interim crudele parricidium animo suo meditaretur. Imò talium ver-
 ba loabi & Iudæ osculis conferri merentur, aut venenatis scorpionum ictibus. Neque multum à sacri-
 legio abest illorum improbitas, eò quòd sancto & diuino dilectionis prætextu ad tegendos animos pro-
 lunt & amoris significatione prosequuntur. Nam cum proximi amantes videri velint, reuera tamen
 seipsos amant, quod non obscure cernitur, si quando aduersa ijs incidunt, quos aliquandiu coluerunt.
 Tunc enim mox dilabuntur, & muscarum similes fiunt, quæ aestiuo tempore circum circa strepunt,
 byeme autem ingrauescente occultantur. Proximi his sunt, qui potentiores se amare simulant, id ve-
 ro non nisi metu coacti faciunt. Talis est amor subditorum malæ fidei, liberorum item degenerum,
 & reorum, quæ stupris & adulterijs sese addixerunt. A quibus omnibus si metus causam auferas,
 mox videbis quo animo sint præditi. Ista ergo omnia prohibet Paulus, quando monet, ne dilectio sit
 simulata, simulq; veram & ingenuam requirit, à qua omnis affectus prauus longè exclusus sit, &
 quam Iohannes describit, dicens: Filioli, ne diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate. Exem-
 plo autem eius evidens & omnibus numeris absolutum nobis Christus præbuit, qui ut non verbis mo-
 do & magnificis promissionibus, sed reipsa dilectionem nostri testatus est: ita nihil sui commodi cau-
 sa fecit, cum neque nos ipsi aliquid conferre possimus, neque ille nostris beneficijs opus habeat. Imò tunc
 non amauit, quando res nostræ non modò afflictissimæ, sed omnino desperatæ erant, neque aliter quam
 morte ipsius restitui possent. Vult autem ille, ut ita nos mutuo diligamus, quemadmodum ipse nos
 dilexit. Hoc ergo exemplum sibi omnis loci & ordinis homines accommodare debent, si præcepto huic
 Apostolico satisfacere velint. At si charitatē eiusmodi quæras hodie, simulationis quidem plurimum,
 reperies, illam però ubique terrarum refriguisse videbis, sicuti futurum esse nouissimis temporibus
 Christus olim prædixit. Et hæc non postrema causa est vniuersalis illius corruptionis, quæ ubique
 regnat, & quam tot tantisq; calamitatibus Deus iustus ulciscitur.

Ceterum quia multi sub charitatis prætextu malorum commercijs sese implicant, & simul ipsi
 quoque mala faciunt, huic virio diligenter Paulus occurrit, dicens: Estote abhorrentes à malo, agglu-
 timati bono. Habent in hoc præcepto singula verba Emphasis peculiarem. Nam primò malum sim-
 pliciter dicit, ut simul omnia comprehendat, quæ sub huius censum veniunt, siue per se iniqua & fla-
 guiosa sint, siue simul proximo aliquod nocumentum afferant. Et quia propriè malum dicitur omne id,
 quod cum Dei voluntate pugnat, nosq; ab illo abstrahit, prohibentur hic quæcunque circa externum
 cultum & fidei professionem contra Dei præcepta fiunt, mores item corrupti & exempla praua simul
 cum suis authoribus. Hæc autem non modò cauere & fugere, sed odisse, imò horrere & abominari
 iubet. Quia enim spiritus sanctus per Dauidem eos beatos pronuntiat, qui non ambulant in via impio-
 rum, miseri & infelices sint oportet, quicunq; non necessaria cum illis commercia instituunt, utq; hæc
 imitari possint, illorum quoque moribus sese accommodant. E contra autem bonum non appetere mo-
 do & sectari, sed ut huic agglutinati hæreamus, præcipit. Est autem glutini vis mira, adeo ut ligna
 solida facilius findere, quam ea parte diuellere possis, qua probè inter se commissæ & conglutinata sunt.
 Vult ergo, ut nos quoque bono ita adhæreamus, ut nullis rationibus, quantumvis splendidis et graui-
 bus in speciem nos ab eo diuelli aut abduci patiamur. Quia autem solus Deus per se et ex seipso bonus est,
 hoc solum bonum dici meretur, quod ipsius naturæ & voluntati est consentaneum: & ideo huius

Dilectio simulata quæ sit

Dilectio vera quæ

Dilectionis prætextu non faciendæ sunt mala.

vni nos intentos esse conuenit. Habes igitur hoc loco quod illis respondeas, qui per Christianæ dilectionis legem excusant commercia impiorum, imò idololatriam, superstitiones & manifestam fidei re-
 ra abnegationem. Clamant illi, nos charitatem omnibus debere, & ab hac alienissimum esse, ut ali-
 quem damnemus. Charitatem enim bene sperare de omnibus. Quasi verò hæc in eiusmodi commerciis
 & superstitionum societate consistat, & non potius in eo, ut errantes in viam reuocemus, scandala ro-
 lamus e medio, & omnium saluti pro virili consulamus. Facemur præterea non temere damnandos
 esse homines, pro quibus Dei filius mortem subire voluit: attamen damnari debent & argui supersti-
 tiones & illiciti cultus, qui Christi merito derogant, & quò minus eius beneficio fruamur, impediunt.
 Et bene quidem sperat de omnibus charitas, sed eadem ut bene sperare possit, excitat nos, ut erroris
 quorumuis arguamus, nec patitur ut nostro exemplo aliorum superstitiones confirmemus. Sunt ergo
 istorum excusationes nimis frigide, & quid isti homines querant, ex moribus eorum facile colligitur: ni-
 mirum ut postposita Dei gloria, pace seculi huius frui, & cum infelici mundo voluptuari arg. libidi-
 nari possint. Quamuis enim de religione interdum verba faciant, ita tamen interea viuunt, ut facile
 appareat, illos omnem religionem & timorem Dei iampridem toto animo expuisse. Nos igitur Pauli
 regulam sectemur, qui charitatis quidem præceptum grauiter inculcat, simul verò monet, ut bono fir-
 miter agglutinati, à malo totis animis abhorreamus. Quod ipsum alij quoq; apostoli hortatur, ne mun-
 certe, quo nemo in charitate cõmendanda vehementior & prolixior est, non vno loco hortatur, ut bono fir-
 dum sectemur & ea quæ in mundo sunt: adhuc idem ille præcipit, ne ijs salutē dicamus aut hospitium
 demus, qui doctrinam à Christi euangelio alienam afferunt. Et ut ipsum Christum videamus, qui
 obsecro in charitate magis feruidus? quis in quosuis magis beneficus? quis erga peccatores indulgen-
 tior vnquam fuit? Quanta autem seueritate & vehementia idem ille in Phariseos & scribas, supersti-
 tionum & errorum auctores inuehitur? Annon etiam monet ille, ut memores nos ex hoc mundo
 selectos esse, ipsi per omnia consecrati maneamus, & ex Babylone exeamus? Quid de Petro dicemus,
 qui cum ad primum sermonem, quem Hierosolymis habuit, multos animo compunctos, salutis consilium
 querere audiret, hoc imprimis monuit, ut à praua Iudeorum generatione seipsos segregarent? Et
 Paulus non contentus ijs, quæ hic dicit, alibi à specie mali abstinere iubet, nimirum, ne quam scandali
 occasionem demus infirmioribus. Nemo igitur nobis tanti sit, ut eius causa aliquid faciamus, quod
 Dei voluntati aduersetur: ne dum mundi pacem sectamur, à Dei patris gratia excidamus.

Fraternalis chari-
 tas præcipitur.

Porro quæ humani ingenij infelicitas est, multi dum Charybdim fugiunt inconsultius, in Scyl-
 lam incidunt: qui nimirum, ne peccatis & superstitionibus aliqua ex parte communicare videantur,
 ipsos homines oderunt, & sub plausibili purioris religionis atq; veritatis prætextu, odijs priuatis, quæ
 fortassis alia de causa iampridem animo conceperunt, nimium hostiliter indulgent. Redit ergo ad cha-
 ritatis præceptum Apostolus, & quo affectu circa hanc prædicti esse debeamus, docet his verbis: Fra-
 ternæ charitate alij ad alios amandos propensi estote. In Græco φίλος ἀγαπᾷς esse vult, quos ad aman-
 dum propensos interpretantur, cum plus quiddam sonet, quàm Latini vna voce exprimere possunt.
 Est enim σοφὴ naturalis illa animi totius propensio, qua nobis sanguine iunctos & cognatos ita
 prosequimur, ut vltro illis dolentibus condoleamus, & ne requisiti quidem, iisdem periculis natiui
 opem ferendam accurramus. Cuius affectus vehementiam non ignorauit sapientissimus Solomon,
 quando ex illo iudicium fecit de duabus meretricibus, quæ de puero viuo inter se contendebant. Et in
 fratribus germanis siue vterinis idem ille non obscure cernitur, qui videlicet nondum abiectis natu-
 ræ legibus humanitatem omnem exuerunt. Eodem Paulus Christianos omnes vult esse prædictos, &
 præcepti sui rationem reddit, dum charitatem, qua inter se coherent, fraternam dicit. Ex eo enim ar-
 gumentum tale colligere possumus: Qui fratres sunt germani, ij se inuicem naturali amore prosequun-
 tur, & quamuis interdum vitijs offendantur, affectum tamen illum exuere non possunt, quin se in pe-
 riculo exerat: At quotquot veri Christiani sunt, ijdem inter se fratres sunt. Ergo et si vitia quorun-
 dam improbent, ipsos tamen non odisse, sed potius ex sincero charitatis affectu omnium saluti con-
 sultare debent. Erit argumenti huius maior efficacia, si fraternitatis Christianæ rationem propius con-
 sideremus. Nam possunt quidem omnes homines fratres dici, eò quòd ex vno Adamo omnes descendunt,
 & (ut Acto. 17. dicitur) ex vno sanguine procreati eandem conditionem omnes sustinent. Im-
 primis tamen in Christianis hic titulus locum habet, quem illis ab ipso Christo impositum fuisse constat, quando

quando discipulos fratres suos dicere dignatus fuit. Cuius exemplum Apostoli secuti Christianos passim fratres vocarunt. Estq; nominis huius ratio multiplex. Primò enim vnus & idem omnium credentium pater est Deus, quem ex ipsius Christi autoritate inter orandum hoc nomine inuocamus. Deinde vna & eadem omnium mater est Ecclesia, dilecta illa Dei sponsa, ad cuius sinum aut gremium omnes colligi oportet, qui Dei filij & salutis haredes censi volunt, sicuti in Symbolo Apostolico profitemur. Tertio ex eodem semine, verbo Dei nimirum, eiusdem spiritus virtute atq; operatione renati sumus: & idem omnibus communis est regenerationis modus, fides nimirum in Iesum Christum, quæ sola nos tantæ dignitatis atq; bonorum ex ea dependentium capaces reddit. Quibus postremum accedit, quod vna eademq; est omnium credentium hareditas in cælis, quam ab æterno preparatam Iesus Christus sanguinis sui pretio nobis acquisiuit. Quis ergo Christianos fratres esse negauerit, quando nulla inter homines arctior coniunctio excogitari potest, quàm quæ hucusq; exposita est? Et superat hæc suo effectu omnem aliam cognationem. Nam cum germani & vterini fratres non raro contra naturæ leges inter se dissideant, & tunc eorum iræ sint acerbissimæ: nostra hæc fraternitas a nimorum consensum in Christo parit, quem nulla priuati cõmodi spes, nullus periculi metus, nulla iniuriarum recordatio, & ne totius quidem mundi autoritas dissoluere aut turbare potest. Vnde apparet, qui & quales censi debeant, quotquot in fraternæ charitatis leges improbè peccat, & vt vel suo comodo consulant, vel acceptas iniurias vliscantur, vel suæ libidini morem gerant, sanctissimũ illud atq; saluberrimum fraternitatis Christianæ vinculum abrumpunt. Tales certè Christiani esse desinunt, si modo vnquam tales fuerunt, & proinde neq; Dei filij sunt, neque cælestis regni hareditatem vnquam adibunt. Quod vnquam hodie diligentius obseruarent, quibus leuiculus videtur in charitatis leges peccare.

Ceterum, est aliud vitium, quo charitas maximè exinguitur, cõtemptus nimirum eorum, quos amare & debito honore prosequi debebamus. Est enim hoc omnibus innatum, vt se contemni aut negligi nolint, & etiam indignissimè ferant, si ab ijs contemnantur aut minoris fiant, quos sibi ex fraternitatis Christianæ officio obstrictos esse norunt. Hinc iræ, dissidia & apertæ inimicitie oriuntur, & sæpe publicorum malorum causa est ambitio, sicuti in historijs omnium propè temporum est videre. Oritur autem contemptus vel ex nimia familiaritate, vel quod suum honorem alijs inuidemus, dum ipsi omnibus præstare volumus. Huic igitur vitio in præsentī Paulus medetur, dicens: Honore alij alijs præite. Quibus verbis idem quod Christus præcipit, qui vt discipulis suis charitatē mutuam vnicè commendauit, ita quoties inter illos contentio de primatu incidit, semper ad humilitatem eos exhortatus est, & iam discessurus ad mortem, pedes eorum abluit, nimirum vt exemplum præberet, cuius nunquam possent obliuisci. At quæ multis egit Christus, paucis Apostolus comprehendit, monens, ne quem debito honore fraudemus, quin potius omnibus nostro exemplo præire, & eos suæ conditione & donis, quæ à Domino accepit, digne æstimemus. Ex eo sequetur, quod animi sententia quoque amore nobis conciliant, ita instar adamantini vinculi sunt, quo animorum beneuolentia & amicitia, quæ semel coaluit, perpetuò conseruatur. At hîc meminisse oportet, nos ista officia omnibus debere, & quidem vilissimis quoq; & extremæ sortis hominibus. Nam qualescunq; sint alij, te venire mundi iudicio, tamen si in Christum credant, filij Dei & nostri fratres sunt. Finge ergo ad referat viri illustis speciem. Num verò illum ideo aspernaberis, si filium principis esse intelligas? Minime gentium. Imò si bonum subditum agere velis, eò magis ad commiserationem excitaberis, & curabis, vt per te illi honor & dignitas illa restituatur, quam casus ille inexpectatus ei abstulit. Quæ ergo insania est hominem Christianum propter egestatem & miseriam fastidire atq; contemnere, qui qualiscunq; sit, Dei tamen filius est, & in quo honorando significare debebas, quo animo in Deum prædicus sis, qui communis omnium credentium pater est? Sed hodie vtrinq; plurimum peccatur. Alij enim vel rustici & rudes nimirum, quid cuiq; debeat non vident: alij ambitiosiores & suo tantum honori intenti, reliquos omnes ex æquo negligunt, & suæ dignitati aliquid decessurum arbitrantur, si sese ad alios honorandos nonnihil demittant. Sunt rursus alij vtriusque infeliciores, qui etsi supra

Honore alij alijs præcant.

communem Christianorum cōditionem in gradum aliquem sublimiorem euecti sint, suam tamen auctoritatem effrangi morum licentia et pessimo vita exemplo prostituunt, ut honorem planè nullum mereantur. Faciunt hoc interdū principes viri & ecclesiarū antistites, ut iam de parentibus & priuatis hominibus nihil dicatur. Debent ergo vtrinq; hæc vitia emendari, ut & suam dignitatē singuli Christiana morum grauitate tueantur, & simul omnibus alijs honorem eum deferant, qui vel in gradu aliquo constituti, vel Christianis hominibus vniuersis debetur.

Dilectio non
admittit mo-
ram.

At quāuis multa quotidie incidant, quæ charitatis officia à nobis requirunt, caro tamen mirè ingeniosa est in fingendis excusationibus. Modò enim indignū & iniquum putat, ut relictis nostris rebus aliena curemus: modò ingratitudinem mundi prætexit, qui suis benefactoribus pessimam gratiam referre solet: interdum personarum discrimina fingit, quasi aliquis sit mortaliū, quem charitatis Christianæ lex excludat: sæpe etiā de sua inopia queritur: & si his omnibus nihil proficiat, saltem moras nectit, et dum cunctatur, omnes benefaciendi occasiones elabi sinit. Quamobrē huic quoq; vitio Paulus remediū oppositurus monet, ne studio pigri simus. Quasi diceret: Si Christiani censeret, illi quos charitatis studiū maximè decet, procul facebant excusationes ista. Nā vbi necessitas egenis & non verbis aut disputatione aliqua, sed auxilio præsentis opus est: quod nunquam feremus egenis & periclitantibus, nisi alacres & impigri simus in ijs, quæ ex charitatis lege facere debemus. Ergo procul abiecta omni pigritie, videte ut animi studium omne ad iuuandos proximos intendatis, ne quem alienum & vestra ope indignum putetis, qui Dei filius & vester frater est. Similiter nec mendicanti ingratitudo vos à benefaciendo absterreat, cum remuneratorem habeatis Deum, qui ut inextinguibilis omnis boni fons est, ita vnicuique digna suis factis præmia rependit. Potius ergo vos annui decet, ne vos mundi ingratitudo vincat, & ne ita eorum similes efficiamini, quos ipsi accusare solent. Debent ista singuli sibiipsis applicare pro sui officij aut conditionis ratione. Quia enim maledictum pronuntiat Ieremias eum, qui opus Domini fecerit malignè, nunquam felices erunt quicunq; in charitatis officio cunctatores sunt, quod nobis Deus tam verbo quàm proprio exemplo commendat. Et debet nos excitare Christi exemplum, qui etsi ipsi cum ingratis & incurabilibus res esset, mira tamen alacritate omnibus opem tulit, qui hanc ab eo postulabant.

Christiani spi-
ritu ferueant.

Quia verò hæc carni grauiā & difficilia sunt, ad spiritum nos remittit Apostolus, & ut hoc ferueamus monet. Nam qui huic locum dant, ij mox intra animos suos zelum oriri sentient, qui ipsos cunctari non patietur in ijs, ad quæ diuinitus vocantur. Qua particula docemur, quales censeret debeant, qui omnia usq; deq; ferunt, neque vlla fratrum necessitate mouentur, imò ne infamia quidem communi, quæ ex neglectis, vel etiam oppressis & fraudulentè circumuentis pauperibus, ad totam ecclesiam & ad ipsum Iesu Christi euangelium redundat. Carent ij spiritu Christi, qui vbiq; sit, si gere & otari non potest. At qui spiritum Christi non habent, ij non sunt eius, ut Cap. 8. est dictum. Magna igitur nobis cura opus est, ne philautia & priuati commodi studio hunc in nobis exstringi patiamur. Vbi multum proderit, si cum verbi studio diligenti quotidianam celestium bonorum considerationem & preces indefinenter coniungamus, quas nunquam irritas fore Christus non vno loco pollicetur.

Tempori ser-
uiendum.

Addit postremò Paulus, ut tempori seruiamus. Quo membro non inconstantes & leues esse docet, quales hodie sunt Vertunni quidam, qui quauis de causa fidem & religionem mutant, prout sibi commodum fore arbitrantur: sed prudentiam præcipit, qua omnes nostras actiones moderari debeamus, ne quid perperam, aut cum fratrum incommodo fiat. Sunt enim, qui etsi nemini nocere, omnibus vero prodesse studeant, temere tamen & inconsultò, vel etiam negligenter omnia faciunt. Quo fit, ut vix occasiones rei bene gerendæ elabi patiantur, vel ut indocti medici morbum augent dum huic mederi volunt: ita ipsi quoq; malum dent grauius, quando periclitantibus succurrere instituunt. Vult ergo, ut in omnes occasiones intenti, omnia suo loco & tempore faciamus: de quo Solomon quoque diligenter monuit, quando singulis propè hominū actionibus certum tempus à Deo definitū esse docet. Ecclesi. 3. Interim non dissimulare volo, quosdam ex veteribus, Chrysostomum videlicet & Basilium cum alijs nonnullis, pro κατὰ legisse uerbo, quasi nos Domino seruire Paulus iubeat. Quam lectionem si recipiamus, sensus loci erit, charitatis fraternæ finem & scopum esse debere gloriam Dei, ne quid propriè homines faciamus, quod in illius contumeliam cedat. Et sane inter dictiones non multum dissimiles lapsus

lappus hic facile admitti potuit, & uterq; sensus pius est, & presenti instituto probè conuenit. Ego autem non libenter à recepta Græcorum codicum lectione discedo, ne scriptura sacra auctoritas in dubium vocetur à male feriatis illius contemptoribus. Nostrum verò fuerit, ista non modò audire & legere, sed reipsa præstare, ut ex fraternæ charitatis officijs nos pro discipulis suis agnoscere possit Iesus Christus, in magno illo die, quo iudicabit viuos & mortuos, Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

HOMILIA LXXII.

Effote spe gaudentes, in afflictione tolerantes, in oratione perdurantes. Vobis sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantes.

Postquam Paulus in charitatis fraternæ mentionem incidit, quæ totius vitæ Christianæ regula est, sic de ea disserit, ut simul breuibus sententijs aut aphorismis omnia ea comprehendat, quæ ad vitam rectè sancteq; instituendam faciunt. Inter quæ postremum fuit, quod prudentiâ & sedulitatem officiosam præcipit, quæ omnes iuuandi proximi occasiones captare debeamus, ne qua nobis stertenti- bus aut circa alia occupatis elabatur. Ita verò docet, nunquā nobis defuturam occasione benefacien- di, & simul ijs occurrit, qui se paratos quidem & promptos esse aiunt ad quævis charitatis officia, non autem inuenire quod faciant. Sunt hi non modò ridiculi nimis, sed ignauorum seruorum similes sunt, qui omnibus domesticis in labore occupatis, soli non habent quod agant. Cæterum quia in hoc stu- dio nulla alia re magis impedimur, quàm præsentis seculi amore, & quod natura in ferendis aduersis impatiētiore sumus, tria nunc subiicit, quæ ad hoc argumentum imprimis spectant, & inde redit ad exponenda charitatis officia, quæ adhuc reliqua sunt.

Primum spe gaudere iubet. Loquitur autem de spe Christianorum, quæ est certa & læta expe- Spectandū.
ctatio bonorum celestium, quæ nobis per Christum acquisita esse, per fidem cognouimus. Ad hanc ve- ro nos remittit Apostolus, & ea gaudere iubet, quia qui hoc faciunt, ijs præsentibus huius seculi bonis auocari non possunt, quò minus Christianæ charitatis memores officium faciant: imò promissæ felicitatis consideratione ita abripiuntur, ut cum gaudio & alacritate omnia sua in Christum & membra eius profundant, modò illa in cælis frui possint. Nam ut ille monuit, mercatores sedulos imitantur, qui non graue videtur fortunas omnes distrabere, & omnis generis pericula terra mariq; subire, ut gemmam aliquam incomparabilem obtineant, ex qua lucrum ingens & certum sperare possunt. Est autem credentiū spes eò efficacior, & cum incredibili gaudio coniuncta est, quòd quæ futura sunt, nobis iam quasi præsentia sistit, dum animos nostros supra cælos euehit, ut iam nunc illic cum Christo confideamus, sicuti ad Ephesios Cap. 1 dicitur. Sunt igitur nobis in hoc aphorismo duo imprimis con- sideranda. Primum, Christianos homines non debere in huius mundi bonis acquiescere. Nam qui hoc faciunt, ijs futura & celestia non curant, & proinde illorum spe gaudere non possunt. Et ut de eo nunc nihil dicamus, idem monet ipsa bonorum terrestriū conditio, quæ per se caduca, fluxa & incerta sunt: ut merito stultissimus cenferi mereatur, quisquis fiduciam in illis aliquam collocat. Debet igitur hic semper nobis ob oculos versari regula, quæ in priori ad Corinth. cap. 7 habetur, ut mundo hoc ita v- tamur, ne eo abutamur pro nostræ carnis arbitrio. Alterum, ut omnem spem & gaudij materiam in futuris & celestibus bonis repositam habeamus. Hæc enim sola certa, firma & nullis fortune casibus obnoxia sunt, & in cælis repositi sunt thesauri, quos neq; tineæ aut erugo corrumpunt, neq; fures sur- ripiunt. Matth. 6. Deinde neq; fallere nos potest eorum spes, quia Christi promissionibus & merito nititur, qui ut ipsa est veritas, sic omnipotens quoq; est, ut illi facile sit promissa præstare. Adde his, quòd cum dilectus ille sit Dei filius, non potest meritum eius aspernari pater, ut illud irricum aut nullius apud se pretij esse sinat. Est ergo infelix prorsus eorū conditio, qui contra hoc Apostoli præ- ceptum præsentibus modò huius seculi bonis intenti, in his solis sperant & gaudent. Tales enim spem ludibrio excipiunt. Quò fit, ut neque Christiani sint veri, neq; salutem æternā possint assequi, ad quam nobis spes atq; fides aditum struunt. Quid in hoc etiam seculo miserrimi sunt mortaliū, quia dum cæ- lestia negligunt, terrenis autem toti inhiant, non possunt non spe sua falli, cuius fundamentum fallax

& mille fortune casibus obnoxium est. Discant ergo omnes, procul abiecta huius mundi & bonorum eius omnium fiducia, cum Davide ex toto animo exclamare: In te Domine speravi, tu lux mea & salus mea: non confundar in aeternum, &c.

In afflictionibus patientia adsit.

Secundo, ut in afflictione tolerantiores simus, praecepit. Est hoc prioris consequens, quia nullis huius seculi aduersis vel afflictionibus vinci possunt, qui spe caelestium bonorum confirmati in medijs tribulationibus gaudent, sicuti supra Cap. quinto docuit. Rursus autem, ut spes ista firma & constans maneat, patientiam accedere oportet: eo quod in diuturnioribus malis atq; calamitatibus ferè de Dei amore & cura nostri, deq; promissionum eius veritate dubitare incipimus. Hinc enim ille voces sanctorum: Quod usq; Domine? Quod usq; mei obliuisceris? Quod usq; clamo, & non exaudis? Exurge Domine, &c. Hic ergo animos nostros certa spe & inuicta patientia confirmari necesse est, ne ista cogitationes fidem nostram labefactent, aut nos ex statione nostra deiciant. Vbi multum proderit, si meminerimus, non aliam nobis sortem in hac vita agentibus propositam esse, & scripturas nos passim doctos aduersis & afflictionibus admonere. Scimus enim per peccatum vnà cum morte genus omne malorum esse ingressum, & vitam nostram militia instar esse, adeoq; homines ad laborem, perinde ut aues ad vo- landum nasci. Verissimè ergo in Psalmo 90 scribitur: Dies annorum nostrorum anni sunt sepe uagantia, aut ad summum octoginta: iam praestantissimum horum labor est & molestia. Nam nulla in hoc omnia taceamus, quis morborum examina enumerauerit, quibus exercemur? quando nulla in hoc mano corpore pars est, quae non infinitis morbis & cruciatibus sit obnoxia? Accedunt tamen atri- Christi cultoribus multa aliunde, quos mundus hic odit & hostiliter persequitur, eo quod lucem aet- nae veritatis penes se habeant, quam ille ferre non potest. Propter opera sua praua, quae per illam at- guuntur. Docent hoc exempla sanctorum, quibus iam inde ab ipsa rerum origine nunquam defuerunt hostes, qui illis negotium facerent. Imò si Christum spectemus, hunc quoq; perpetuis odijs & persecu- tionibus exagitatū fuisse constat. Nemini igitur nostrum hoc nouum aut insolens videri debet, si quid durum & aduersum accidat, neque nos impatientes esse decet in ferenda sorte, quae omnibus pijs & bonis communis est. Deinde nunquam nobis excidat, nihil nobis fortuitum accidere, sed omnia no- stra per Dei providentiam gubernari, qui (ut Christus ait) pilos capitis nostri in numero habet, quicq; nos periclitantes videt & fugas nostras numerat, lachrymas item nostras ad se colligit, inq; in rationario ascribit. Vbi simul cogitare debemus, illum iustum esse, & proinde nemini iniuriam facere. patrem quoq; esse non minus indulgentem quam beneficium, qui omnia ad salutem suorum suorum videt enim nobis ob cognatam carnis petulantiam disciplina & castigatione opus esse, ne cum nimis do incurabili condemnemur. Interim verò fidem quoq; nostram probat, & patientiae exempla nos re- cit, adhuc afflictionum Iesu Christi participes reddit, ut olim cum eodem in calis viuamus atque re- gnemus. Et est haec non vulgaris nostrae crucis gloria, quod qui propter peccata puniri merebamur, filij Dei in cruce ferenda socij efficiamur, quod vnum ad abolendam omnem nostrarum afflictionum ignominiam abunde sufficit. Adde his, quod nostrae infirmitatis rationem habet Deus. Nam ut Da- uid in Psalmo 183 ait, quemadmodum pater liberorū miseretur: ita Dominus miseretur nostrorū ipsum: Nonit enim conditionē nostram, recordans quod simus puluis. Itaq; non supra vires nos ten- tari sinit, sed vnà cum tentatione euasione quoq; praestat, ut sufferre possimus. I Corin. 10. Quibus accedit, quod ut afflictiones huius seculi temporariae, imò momentaneae sunt: ita minime pares sunt futurae gloriae, quae olim reuelabitur, & in qua bonis illis inasimabilibus fruemur, quae oculus non vi- dit, & auris non audiuit, neq; ullis hominū cogitationibus concipi possunt. Haec qui dignè & diligen- ter secum expendunt, ijs se multum adiuuari sentient, ut in aduersis tolerantiores esse possint.

In precibus perdurandum.

At quia neque futurorum bonorum spe gaudere, neq; afflictiones patientia constanti vincere pos- sumus, nisi suam opem nobis ferat Deus, tertio loco preces nobis cōmendat, & in oratione perdurare, id est, assiduos esse, & (ut ipse 1 Thessal. 5 exponit) indefinenter orare iubet. Quod tamen non eo sensu accipiendum est, quo olim Eucharistia & Psalliani istud intellexerunt, quos, omnibus alijs nego- tijs postpositis, tantum orauisse, & in precibus atq; Psalmodijs dies noctesq; transgisse scribitur. Sunt enim alia quoq; negotia obeunda, quae & ipsa Deus fieri vult, & τὰ ἑαυτοῦ αὐτῶν atq; multiloquium in precibus a Christo damnari scimus. Hoc ergo potius vult Apostolus, ut nosmetipsos Dei tutela com- mendemus, & in quouis casu & periculo preces ad Deum eiaculemur, ut ille nos tueatur & seruet: denique

H O M I L I A LXXII.

denique ut nullo die intermittantur certa tempora orandi. Ita locum istum D. Augustinus in libro de heresibus ad Quoduult deum exposuit: nimirum ad veterum morem respiciens, quos certas pre-
tandi horas habuisse, in Daniele & Actis Apostolorum cernitur. Est autem diligenti observatione
dignissimum, quod scriptura sacra nos passim ad preces remittunt, & eas inter vera pietatis exerci-
tia primo fere loco commendant. Causa quidem precipua eius rei est, quod ex nobis ipsis nihil possu-
mus neg habemus, & proinde mendicorum instar perpetuo ea petere cogimur, quae nobis vilia & ne-
cessaria sunt. Simul verò hoc nostrae dignitatis, qua nos Deus exornauit, praclarum est argumen-
te posset, quam quod nobis quouis temporis momento ad Dei thronum aditus patet, qui nostras peti-
tiones audire, & iisdem benignè annuere paratus est? Gaudent eo honore imprimis, qui in principum
aulis gradum reliquis sublimiorem tenent, quod reges quandocunque volunt conuenire, & cum illis
sibi parant. At quantò maior gloria est, quod omnibus nobis in quacunque necessitate constitutis ad
Deum accedere licet, qui etsi sua maiestate caelos & terram impleat, neminem tamen fastidit, & quid
vilius rectius, quàm nos ipsi, intelligit? Et facit hoc ipsum plurimum ad confirmandam nostrae sa-
lutaris fiduciam, quae dubia aut incerta esse non potest. Nam ut omnia alia nos fallant, preces tamen
nobis non eripere, nemo impedire potest, quas sibi acceptas esse, & proinde ratas fore, Deus ipse pol-
licetur. Nam in Psalmo 50 ait: In tempore afflictionis tuae inuoca me, & liberabo te. Et Isa. 65: Fu-
turum est, ut priusquam inuocent, ego respondeam: & adhuc illis loquentibus, ego exaudiam. Quae
promissiones ipsius Christi auctoritate confirmantur, qui ut nobis patrem inuocandi ius fecit: ita ma-
gis testatur, fore ut accipiamus, quicquid in ipsius nomine petierimus. Exempli autem in scri-
pturis passim nobis occurrunt, quae Deum in exaudiendis suorum precibus facillimum & indulgen-
tissimum esse docent. Sed eorum commemoratione nunc non est opus, quando in semetipsis multa eius
generis deprehendunt, quicunque à pietatis sensu non omnino alieni sunt. Et enim uero quid fieri posset,
ut suorum ad se clamantium preces negligat, qui impijs nihil ab ipso petentibus benefacit, & qui
persecutorum esurientibus escam suppeditat? Hoc modò teneamus, inter precandum constanti-
tate nos castiget. Differt enim interdum opem promissam Deus, ut vel amplius pro digni-
tate nos castiget, vel fidem nostram exerceat, & ut illustrius sit, quod in extrema necessitate nobis
effert, auxilium. Et quoad illum, mora quidem brevis est, nostro autem sensui longa videtur,
ut quid ipsi vota nostra nimium precipitare, & in illis nimium feruentes esse soleamus. Quò fit ut
nobis morè gerat. Sed illic obedientia simul & precandi constantia opus est, ut & orando pergamus
& vota nostra à ipsius subiiciamus voluntati, quae iusta, sancta & nobis salutaris est. Docet hoc
Christus non vno loco, imprimis autem in parabola viduae, quae apud Lucam Cap. 18 describitur.
Memorable etiam est exemplum mulieris Chanaan, quae Matth. 15 cum Christo disputatio-
nem non minus pie quam pertinaciter instituit, cum is initio precibus eius sese difficiliorem praeberet.
Præterea quoque hic, quae in Psalmis habentur: Expecta Dominum, forte sit & roboretur cor
neg, moram necet. Habak. 2 cap.

Ceterum his præmissis, redit Paulus ad tradenda charitatis Christianæ præcepta, & cum huc
alijs in genere omnes homines nobis commendavit, nunc de quibusdam peculiariter agit, qui nobis præ
stantibus (ut alij transfulerunt) communicemus. Sanctos autem vocat eos qui credunt, eo quod tales
Christi sanguine redempti & Deo in peculium consecrati sunt. Et hos nobis præcipue commendat, quia
Christianæ societatis debeamus, maximè tamen ea illis debetur, qui nobis ætissimo illo Chri-
stianæ societatis vinculo (de quo nuper diximus) coniuncti, & fidei nostræ domestici sunt. Adhæc
exigebat hoc illo tempore necessitas, ut Romani singulos Christi cultores sibi commendatos habe-
rent, eo quod passim persecutiones feruebant, in quibus illi fortunis omnibus spoliabantur, & tan-
quam oves mactationi destinata, nihil præter cædes & omnis generis pericula poterant sperare. Quæ
ratio hodie etiam nos excitare debet, ut in fideles benefici simus: quando ea est charitatis natura,

Communicatio
mutua in egen-
tium subuen-
tione.

ut illic maxime operetur, ubi nostris officiis imprimis opus esse videt. Quid verò præcipit Apostolus? Ut necessitatibus siue vñibus illorum comunicemus. Vbi non putabimus hoc velle illum, ut tunc de-
mum illis opem feramus, quando in extrema necessitate sunt constituti: quod ferè faciunt, qui ad be-
nefaciendum natura tardiores sunt: sed paratos nos esse vult ad omne officium, ubicunque nostram
operam videmus illis commodare posse. Communicandi autem verbo vitur, ut ostendat nos ipsorum
miserijs perinde affici debere, ut nostris. Ita enim ipse exponit, ad Hebræos Cap. 13 sic scribens: Me-
mores estote vincitorum, tanquam vñà cum illis vincti, eorum qui affliguntur, ac si ipsi quoque in cor-
pore essetis. Cuius præcepti ratio est, quod eiusdem corporis membra sumus, & proinde eodem erga
omnes fideles affectu debemus præditi esse, quem in nostri corporis membris cernimus. At debet ex
hoc loco generalis doctrina peti, in egentium & afflictorum subuentione mutua fieri communica-
tionem. Qui enim illis opem ferunt, vicissim bonorum, quæ illi habent, participes fiunt. Quod tunc in-
ter Iudeos & gentes non obscure fiebat, cum gentes quidem opibus suis Iudeos iuuarent, ab ijs verò
vicissim euangelij doctrinam & reliqua dona spiritualia reciperent. Et hodie idem fieri Christus re-
statatur, quando iubet, ut ex Mammone iniquo nobis amicos paremus, qui nos cum defecerimus, in ta-
bernacula eterna recipiant. Idem in suas rationes se ascripturum promittit omne id, quod in suos cul-
tores cõfertur. Ut enim propheta præmium accipit, qui propheta benefacit, eò quod propheta sit: ita
fidei fructu & præmio donabitur, quisquis alicui credenti ex fide vera beneficium dederit. Et hoc
illud est, quod Paulus in posteriori ad Corinthios ait, nostram abundantiam supplere fratrum egen-
tium defectum, ut & illorum abundantia nostrum defectum suppleat, & ita æquabilitas fiat vñ
salutaris. Debent hoc diligenter expendere, qui à benefaciendo hanc ob causam imprimis peritura
quod nullam spem retributionis sibi propositam esse cernant, & proinde beneficia ipsi peritura
esse arbitrentur. Agunt isti ordine prorsus præpostero. Cum enim ipsi beneficium conferre debe-
rent, de illo accipiendo cogitant, neque in Deum respiciunt, qui remunerator est fidelis. Si-
mul autem hic nobis deploranda venit nostri seculi corruptio, quando omnes ferè, qui Christiani
dicuntur, huius mutue communicationis immemores, fratres suos & fidei domesticos egere, &
publica inopie exempla esse sinunt. Pugnat hoc cum lege Domini, quæ ille vetat, ne mendicis sit in
populo suo: non quidem pauperes & egenos eijs iubens, sed quod ita illis prospectum velit, ne cum
sui nominis & veræ religionis ignominia ostiatim mendicare cogantur. Quam legem sacerdotum,
& scribarum tyrannide atque iniuria abolitam, Apostoli in primitiua ecclesia instaurauerunt,
in qua res ita constitutas fuisse Lucas in Actis narrat, ut nemo egens aut mendicis sit in
Christiani nominis professores fuerit. Conferebant enim priuati homines pecunias ex quibus, ceu ci-
uicio publico, pauperes alebantur, ne quid ab exteris & prophanis hominibus petere cogerentur.
At hodie publicæ ecclesiarum opes, quas Christiani principes & maiores nostri contulerunt, in ali-
nos vsus conuertuntur, & ex illis ferè ditescunt & voluptuantur, qui vix inter Christianos homines
locum aliquè habere debebant. Est hæc ingens Christiani nominis & ecclesiæ prophanatio, quæ Deum
inuliam non sinit, & multa seueritatis eius exempla hodie extant, plerisque autem oculi desunt, qui
bus illa obseruent.

Hospitalitatem
præcipit.

Porrò ne quis se omni officio defunctum putaret, si conterraneis & conciuibus suis beneficeret,
peculiare præceptum de peregrinis subiicit, quorum tunc in omnibus ecclesijs magna erat multitudo
propter persecutiones, quæ ubiq; contra fideles instituebantur. Est autè huius quoque præcepti frequens
mentio in lege, & Exod. 22 cap. grauiter admodum pronuntiat Deus: Peregrino ne vim facias, neque
opprimas eum: quoniam vos quoque peregrini fuistis in Aegypto. Quod licet solis Israelitis dici videat-
tur, non minus tamen nobis conuenit, qui qualescunque simus, & ubicunque locorum vitam degamus, in
terris tamen hisce peregrini sumus, cum pater & patria nobis in cælo sit. Imò quoad sedes patrias at-
tinet, quam paucos dabis, qui se aborigine esse gloriari possint, & quorum maiores non aliunde in eas
terras aduenerint, quas ipsi nunc obtinent? Et ut tales inuenias, nulli tamen erunt, qui vel sibi ipsi
vel posteris suis sedes perpetuas polliceri possint, cum subinde regna potentissima, quam vel nobis
excindi & dissipari videamus. Cur ergo non moueat nos eius conditionis aspectus, quam vel nobis
vel saltem posteris accidere posse nouimus? Sunt præterea aliæ etiam leges, quibus iudiciorum aequi-
tas & beneficentia erga peregrinos præcipitur, & quas videre est Levit. 23. Deut. 1. 10. 14. 15. Et

Et propheta in hoc multi sunt, quod & peregrinos commendant, & eos accusant, qui illis vim atque iniuriam faciunt. Quibus omnibus conuenit naturæ lex, quam gentium animis inscriptam fuisse ex eo patet, quod Iouem Ægyptiorum, id est, hospitum tutorem esse dixerunt, & quod illis atrocissimum scelus capitale ducebant, viatori peregrino non monstrare viam. Quo igitur supplicio non dignum putassent, qui eundem ledere & violare ausus fuisset? Et ut ad sacras literas redeamus, annon Christus charitus legem per Samaritani parabolam exponit, qui homini ignoto & peregrino ipse quoque peregrinus benefecit? Admonent nos ista, in beneficentiæ studio non debere in personas curiosius inquiri, cum nobis ad mouendam misericordiam alienæ miseriæ conspectus sufficere debeat. Possumus enim nos falli nostro iudicio, quod non sine periculo fit, si quem dignum misericordia negligamus: tutò autem & cum laude fit, si indignis quoque beneficiamus propter Christum, cuius nomen illi prætexunt. Neque decet, ut nos aliquem nostro beneficio indignum putemus, cum ipse Deus Solem suum super bonos & malos oriri sinat, & pluuiam iustis atque iniustis immittat. Sed & Christi exemplum nos imitari conuenit, qui peregrinos & prius nunquam visos adeò non neglexit, ut hostium quoque saluti consultum videretur, & illorum interitum cum lachrymis sit persecutus.

Quoad verò Pauli præceptum, hospitalitatem sectari, imò persequi iubet. Quo verbo vitur, ut doceat studio ardenti & zelo opus esse, ne expectemus, dum qui à nobis hospitium & opem petant, sed potius ipsi eos queramus, qui istis opus habeant. Exemplum huius rei in Abrahamo proponitur, qui extra tentorium suum considens hospites operiebatur, & venientibus occurrebat, ut eos non sine prædium fuisse constat. Vterque autem ex eo fructum retulit longè vberimum, quando (ut in epistola ad Hebræos scribitur) angelos Dei exceperunt, cum homines abs se excipi putarent. Quid verò de maioribus nostris, optimis & fortissimis viris & Helueticæ libertatis authoribus dicemus, qui hospitalitate sua & amica peregrinorum tractatione laudem præcipuam sibi parauerunt? Quorum exempla nos meritò sequi conueniebat. Nam ut de vulgo peregrinorum nihil dicamus, exulant passim Christi fratres, qui propter euangelium pulsati incertis sedibus vagantur, & à nobis opem petunt, quibus in Germania datum est, Christum tutò profiteri. Vbi non desunt quidem pii & boni, qui misericeros excipiunt atque fouent. At non desunt etiam Diotrephe, quos ambitio exagitat, ut non contenti propria inhumanitate, ijs quoque negotium faciant, qui sese hospitales & beneficos præbent. Peccant illi grauissimè, & procul dubio pœnas dabunt. Sunt autem inter peregrinos quoque nonnulli parum prudentes, & nimium rustici, qui piorum facilitate abutuntur, & ijs saepe sine iusta causa molestiam exhibent, & in aliena republica nimis curiosi sunt, quod vitium gentes quoque in homine peregrino damnationem onerosi sunt: alij verò, quibus patrio solo & pace frui datum est, beneficentiæ studeant, & meminere, se omne hoc Iesu Christo præstare, qui olim illis dicit: Peregrinus fui, & collegistis me, &c. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

H O M I L I A LXXIII.

Benedicite ijs, qui uos persequuntur: benedicite, & ne execremini. Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus: eodem animo inter uos mutuò affecti. Non alta sapientes, sed humilibus uos accommodantes. Ne estote prudentes apud uosmetipsos: Nemini malum pro malo rependentes.

Charitate quidem fraterna inter homines nihil iucundius, utilius & magis necessarium est, quæ autem est naturæ nostræ & carnis peruersitas, ut ex innato nobis philantiæ vitio priuati sumus. Prudenter ergo admodum illius præcepta Paulus ita proponit, ut simul omnibus ijs occurrat, quæ nos in eorum studio impedire possunt. Et quia præcipuæ remoræ in illorum personis ferè sese of-

ferunt, quibus nostra officia debemus, de singulis ex ordine & diligenter differit. Nam à fidei domesticis exorsus, iubet, ut sanctorum necessitatibus communicemus, & quæ illis accidunt aduersa perinde ducamus, ac si illa in nobis ipsis pateremur. At ne quis tunc se omni officio defunctum putet, peregrinos quoque & nobis antea ignotos commendat, & ardens hospitalitatis studiū grauius precipit. Quo præcepto curiositati medetur, quæ plerique nimium malignè in eorum conditionem ingunt, quos ope sua subleuare debebant. Sequuntur alia, quæ ad idem argumentum faciunt, de quibus in præsentī nos instruit.

Hostibus bene-
faciendum.

Peregrinis enim hostes subiicit, qui nos aliqua iniuria affecerunt, & adhuc afficere pergunt. De quibus peculiari præcepto opus erat, quia plerique sibi in tales quiduis permissum esse arbitrantur, & vix aliud carni durius atq; difficilius est, quam gliscentem vindictæ cupiditatem restringere, in qua multi non postremam gloriæ partem sitam esse putant, & animi ignaui nimiumque abiecti indicium esse ducunt, si quis iniurias sibi factas patienter ferat. Quæ causa est, quod ex paruis iniuriis magni dissidiorum ignes & nunquam finiendæ inimicitie excitentur. Quid ergo Paulus? Benedicite (inquit) ijs, qui vos persequuntur: benedicite (inquam) & ne execremini. Paucis verbis comprehendit, quod Christus apud Matthæum quinto Capite pluribus explicat, dicens: Diligite inimicos vestros: benedicite ijs, qui deuouent vos: benefacite ijs, qui oderunt vos: & orate pro ijs, qui vos infestant, & persequuntur vos. Idem ergo quod Christus dicens Paulus, non consulit modo, ut ille det, quid factū vtile & commodum sit, sed cum autoritate Apostolica præcipit & mandat, ut illud faciamus. Neque admittenda est eorum expositio, qui ex Christi præceptis consilia singulis quò facilius suam iustitiam stabilire possint. Quia enim ille summum in nos habet imperium, quod idem patris sapientia æterna est, nihil ille iubet, quod non cum patris voluntate conueniat, quod propter plenam quoque & perfectam obedientiam illi in his omnibus debemus. Quod in hoc præcepto obseruatu cumprimis est necessarium, eò quod vel minima vindictæ suspicio charitatem omnino turbat, & (ut paulò ante diximus) inimicitias parit perpetuas. Discamus ergo hîc, quæ ratio sit ratio agendi cum hostibus: Ea nimirum, ut eorum malefacta benefactis compensemus, & ijsdem benedicamus vel bene precemur: non quidem, ut in conatibus suis iniquis successu optant, utantur (hoc enim ipsis non vtile aut salutare, sed noxium foret) sed ut peccatum suum agnoscant, & penitentiam agant, Deum inuocent, & ne in suis sceleribus miserè pereant. Sic olim pro ingratis & contumaci Israelitarum gente non semel Moses orauit. Sic pro ijs orarunt prophetae, qui eorum sermones impiè contemnebant, & ipsos præterea hostiliter persequiebantur. Et ipse Christus, cum in crucem affigeretur, pro hostibus suis intercedebat, dicens: Pater, remitte eis: nesciunt enim quid faciunt. Cuius exemplum Stephanus protomartyr secutus pro illis orauit, qui ipsum lapidibus obruebant: Domine, ne statuas eis peccatum hoc. Sed & Paulus Iudæis bene precari solebat, pro quibus & preces assiduas facere, cum nullis illis acriores & infestiores hostes haberet. A quo studio alios subleuare postolos minimè alienos fuisse, ex eo apparet, quod pro ingrato mundo labores & pericula subiuerant grauißima, ut inuitos quoque & reluctantes ad veræ salutis & felicitatis æternæ possessionem adducerent. Cur ergo nobis graue sit, ijs meliorem mentem præcari, qui iniurijs & damnis nos afficiunt? Est quidem (fateor) hoc carni durum & difficile, idq; tunc imprimis, quando aduersarius nos de quouis supplicio dignus esse videtur. Sed spectare nos oportet, non quid ille mereatur, sed quid nos deceat. Potuerunt hoc gentium poeta intelligere, inter quos Comicus sub meretricis persona dicebat: Et si ego maximè digna sum hac contumelia, tu tamen indignus qui faceres. Pudeat ergo, Christianos homines in Christi schola non plus profecisse, quàm ut se à gentibus vinci patiantur. Itaque meminimus, nos Dei filios & Christi discipulos esse: & proinde Deum patrem imitemur, qui mirabili largitate nostros mores fert, & Solem suum super bonos & malos oriri sinit, pluuiam quoque pijs & impijs distribuit. Obediamus item Christo, qui ut hac de re præceptum dedit luculentum: ita exemplo suo idem illud (ut modo diximus) confirmauit. Et quia incurabili huius mundi ingratitude plerunque offendimur, cogitemus, nos remuneratorem habere Deum, qui suorum præceptorum obseruatoribus optimam gratiam referre consuevit. Coniungamus istis meditationibus preces assiduas & mox nos diuinitus adiuari sentiemus, ut quod carni nostræ arduum & impossibile erat, facile vincamus.

Parit

Parit autem hoc studium fructus pulcherrimos, qui soli nos in eo confirmare possunt. Primò enim nosmetipsos vindicta cupiditate liberamus, & odij atq; inuidiæ flammæ restinguimus, quibus nihil molestius & infelicius excogitari potest. Nam qui illis vruntur, ij sibiipsis omnia infesta reddunt, & (ut proverbio dicitur) cor proprium exedunt. Deinde proposita nobis est in hoc exercitio pulcherrimarum virtutum materia: patientiæ nimirum, constantiæ, veræ dilectionis, spei, & similium. Non potest ab his excludi patientiæ præmium, quod Christus amplissimum pollicetur, quando nos animas nostras in patientia possessuros esse ait. Frangitur præterea hac ratione hostium nostrorum rabies, ut velint nolint, de nobis melius sentire & innocentia nostra testimoniū ferre cogantur, sicuti in Saul, homine alioqui duro & intractabili, videmus: quem David sua bonitate semel atq; iterum eò adduxit, ut non sine lachrymis exclamaret: Iustior me es David fili mi. 1 Samuel. 24 & 26. Quòd si vero nos in eos incidamus, qui nullis officijs vinci possunt, saltem illorum improbitatem arguemus, & nostram innocentiam publicè omnibus approbabitur. Sed o nos miseros atq; infelices, qui ista quidem verè dici fatemur, interim verò ut ea faciamus, nullis rationibus persuaderi possumus.

At si hostibus mala imprecari non licet, multò minus ijs, quibus præter causam aliquam irasci- Execrationes prohibentur.

Abrogatur igitur hoc præcepto inter Christianos homines infelix illa & impia deuouendi & execrandi consuetudo, ad quam plerique nimium proclines sunt. Peccatur ea non modò in charitatis legem, verum etiam in ipsum Deum, quem nostra libidinis & furoris ministrum siue executorem fieri cupimus. Quòd si Diuorum nominibus ad hoc abutimur, iam & illis atrocem iniuriam facimus, & omnes purioris religionis leges impiè violamus. Quòd si queras, cur David aliquos diris deuouerit? cur Paulus Elima Mago malè precatus sit? cur item eos abscindi petierit, qui Galatarum fidem laeserant? facile responderi potest. Nam primò faciunt ista sancti non in priuatis causis, sed quando Dei gloria & publica salus periclitantur, in quibus asserendis nullus zelus nimius esse potest. Et tunc modò faciunt, quando aliquos incurabiles & deploratos iam esse vident. Præterea ex spiritus impulsu siue motu loquuntur: quapropter imprecationes illæ potius vaticinia & prædictiones censeri debent, quibus dignas pœnas impijs & sceleratis denuntiant.

Hic verò generale præceptum subiicit Paulus, quo *οὐ μὴ ἀγαπᾶτε* Christianam nobis commendat, Christiani eos dent affectu inter se sint præditi. Gaudendum cum gaudentibus.

ut nimirum eodem animo inter nos mutuò affecti simus, adeoq; aliorum calamitates atque sensum in nos transferamus. Requirit hoc vnitas corporis ecclesiastici, de qua sæpe diximus. In presenti tamen rem diligentius explicat per duas species. Prima ad res letas & prosperas pertinet: Gaudete (inquit) cum gaudentibus. Videri poterat præceptum hoc superfluum, sed reuera necessarium est. Quia enim natura ad emulationem proclines & inuidi sumus, plerumque aliorum felicitate ringimur, & (ut Christus de mercenario murmuratore loquitur) malignis oculis spectamus Dei liberalitatem & bonitatem, qua alios prosequitur. Huic igitur vitio mederi vult Apostolus, & monet, ut procul excludamus omni inuidia & emulatione, aliorum felicitati congratulemur, & eorum successibus letis, persolam, & aliorum quoque mentes sibi conciliant. Est enim hoc ad parandas sibi amicitias compendium longe certissimum, si qui nos sibi bene velle, & ipsorum prosperitate gaudere videant. Debet tamen præceptum hoc non generaliter accipi, sed ad gaudia honesta modò & sancta restringi, qualia sunt, qui ut Deum omnis boni authorem agnoscunt; ita cum gratiarum actione laudant, & ei beneficiis excipiunt, iisque ad nominis ipsius gloriam rectè vtuntur. Alia est petulantior conditio, qui in rebus prophanis & carnis libidini seruientibus gaudent, imò in lasciuia præmiam grauem denuntiat: Væ vobis, qui ridetis nunc: nam lugebitis & flebitis. Ut autem rebus malis & turpibus nemo gaudere debet: ita alijs piè & honestè gaudentibus non congaudere, animi inuidia est argumentum. Si qui verò longius progressi, insuper felicitate aliorum ringuntur, & eam euersam cupiunt, ij reuera diaboli ingenium referunt. Hunc enim primorum parentum honori & felicitati inuidisse, & iisdem peccandi authorem fuisse legimus, non alia causa ad hoc extrinsecum, quam quòd illorum gloriam & dignitatem ferre non posset. Imitatus est illum Cainus, qui aduersus fratrem Abelum ira & inuidia accensus fuit, quòd illum Deo propitio vti & sibi præferri videret. Et hodie multos illius similes esse videre: qui ut hominum miserrimi sunt, & seipsos dolore

non necessario & prorsus inuili excruciant: ita in ipsum Deum quoque iniqui sunt, quia alij ab hoc concessa bona inuidere non possunt, nisi simul illius iudicia accusent, quibus sua dona inter homines distribuit.

Plorandū cum
plorantibus.

Altera huius aphorismi parte plorare iubet cum plorantibus: quod non aliud est, quam alienis malis perinde ut nostris affici. Ita enim in epistola ad Hebræos exponitur: Memores estote eorum qui affliguntur, ac si ipsi quoque in corpore essetis. Ratio precepti huius ex cōmunionē dependet, quæ nobis est in Christo, quæ ut ex fide promanat, ita charitatis vinculo continetur, cuius proprium est cangi commiseratione, si quos miseros & calamitosos esse conspiciatur: sicuti in Samaritani parabola docet Dominus, ubi illum saucij & spoliati hominis conspectu ad misericordiam commotum fuisse ait, cum eundem prius sacerdos & Leuita animis nihil motis præterissent. Et sanè, nisi omnem humanitatis sensum exuerimus, non possumus non moueri aliorum miserijs, quas in nos etiam cadere posse, occulto naturæ sensu admonemur. Sunt ergo reuera inhumani, qui adeo non mouentur aliorum malis, ut interim securi voluptatibus inhonestis & genio suo indulgeant. Accusauit hos olim Amos, cum diceret: *Vae securis in Zione, qui dormiunt in lectis eburneis, se distendentes in grabbatis suis, qui agnos ex grege comedunt, & vitulos pingues ex corte. Qui ad os nabli concinunt, & perinde ut Dauid, excogitarunt sibi instrumenta Musica. Qui vinum in pateris potant, præstantissimis vnguētis delibuti, neque illis dolet, quod Ioseph atteritur. Iosephi enim nomine populum intelligit, qui interea fame & egestate conflabatatur. Et in diuite epulone hoc imprimis Christus accusat, quod ipse furem splendide viueret, nullam verò rationem haberet Lazari pauperis & vlcerosi, qui ad eius fores iacebat. Est inhumanitas ista nimium frequens hodie, quando in communi totius orbis inter miserabiles egenorum & fame pereuntium clamores, alij illicita gaudia sectantur, Bachanalibus agunt, saltant, ludunt, & infinita alia faciunt, quæ à Christiani nominis professione sunt alienissima. Sunt his peiores, qui insuper miseris insultant: quod insolentes victores solent, quales olim Babylonij fuerunt, quos Deus hoc nomine grauiter corripit, Isa. 47. Zach. 1, &c. Et qui tunc quoque panes dederunt, cum inter pocula Deos suos iactarent, & veri Dei cultum nimis insolenter insectarentur. Quorum similes sunt hodie, qui ex successu aut cladibus de fide & religione iudicant, & nobis Euangelium atque fidem in Christum exprobrant, si quid aduersi patiamur. Quid autem illi faciant aliud, quam quod diaboli exemplum imitantur, qui Christo esurienti dicebat: Si filius Dei es, iube ut lapides isti panes fiant? Qui idem per impios Iudeorum sacerdotes illum in cruce pendentem mordacibus dictis proscidit: Si filius Dei es, descendat, & credemus in eum. Audiamus huius generis multa hodie, & ita Christo in membris suis laboranti adhuc acerrime pinant impijssimi homines: quorum malitiam Deus inultam non sinet. Vincunt autem inhumanitate virosque, qui ex aliorum miserijs occasionem arripiunt suas res augendi, & eos affligunt, qui iam ante plus satis miseri sunt, atque (ut Amelekita olim) hostiliter persequuntur & cedunt. Tales sunt ferè vsurarij, heredipetæ, lycophantæ, qui vel viduarum & orphanorum bona inuadunt, vel publica fame & inopia abutuntur, ut maius lucrum faciant: quorum mores Amos capite octauo ceu in tabula depictos proponit. Sunt & ista hodie vulgaria, interim verò miramur Dei in nobis puniendis rigorem, cum ipsi omnem humanitatis & misericordiae sensum iam pridem exuerimus.*

Superbiam
prohibet.

Cæterum subiicit his Paulus aphorismos tres, quos totidem vitijs opponit, per quæ charitatis leges quàm maximè turbantur. Primo superbiam vetat, eam imprimis, qua fit, ut non contenti nostra sorte, subinde ad altiora aspiremus, & supra omnes cupiamus eminere. Est hæc initium peccati, ut Sirachides ille sapiens dixit. Hac enim elatus Satan dignitate sua excidit, & postea priuati ritati verò nihil perinde atque illa aduersatur, eò quod humilitatem simul cum ceteris excludit, quibus charitas maximè foueri, & homines intra eius leges contineri solent. Iubet ergo Apostolus, ne alta sapiamus, sed humilibus nos accommodemus. At sanè ad altiora non possunt aspirare, qui sorte sua contenti norunt, quàm paucis natura nostra opus habeat, & quod in quauis vitæ conditione Deo seruire & salutem consequi possumus. Prodest autem, imò necessarium est, ut veram humilitatis regulam teneamus: quam cum multi in vestitu insolito & certis quibusdam consistere

confistere arbitrentur, nimirum sese ineptos & ridiculos præbent. Nos ergo ad Christi exemplum respiciamus, quem si imitemur, errare non poterimus. Humiliauit is seipsum sponte, & cum esset in forma Dei, tamen ut æterno patris decreto obediret, serui formam accepit: ita ipsi quoque sponte nos submittere, & non frigidis hominum traditionibus sed Dei præceptis nosmetipsos accommodare debemus. Deinde non suam, sed Dei patris gloriam in omnibus suis institutis Christus quasiuit: à quo exemplo procul recedunt, qui dum humilitatis studium profitentur, eo ipso videri volunt, ut olim philosophi, quos Cicero dicebat, ijs ipsis libris sua nomina non sine gloriæ affectatione adscribere, quos de gloria contemnenda scribebant. Adhæc Christus non inutiliter sese humiliavit, sed omnia fecit ut hominum saluti consuleret, ideoque neminem unquam neglexit: Ita nos quoque ad quævis officia proximæ præstanda semper paratos esse decet, ne (ut ambitiosi solent) honorem nostrum extenuari vel immanui putemus, si ijs seruiamus, qui nobis inferiores sunt. Sunt quidem hæc carni valde adiciamus, & nos omnem difficultatem facile superabimus, si ante omnia nostram conditionem probe inspiciamus, & nos nihil proprii habere cogitemus, quod laudem & gloriam aliquam mereatur. Nam corpus gestamus multis modis miserum: ita anima quoque infinitis vitij obnoxia ad interitum vergetur, nisi Dei gratia sustentetur. Reliqua autem bona, quæ philosophi fortuna dixerunt, adeo incerta, fluxa & caduca sunt, ut merito miser & insanus dici debeat, qui illis insolescit & effertur. Tunc considerationi addamus Dei naturam & ingenium, qui (ut scripturæ omnes testantur) superbis resistit, gratiam verò suam humilibus impertit, quos solos illius capaces esse, exempla David, Mariæ virginis & similium testantur, & Christus non minus grauitè quàm perspicuè docet, quando discipulos in regnum Dei ingressuros esse negat, nisi paruulorum similes fiant.

Secundo arrogantiam prohibet, quæ ut superbiæ omnis mater est, ita proximi contemptum parit, qui solus ad gignenda dissidia sufficit. Dicit autem: Ne estote prudentes apud vosmetipsos, id est, ne placeatis vobisipsis, quasi ipsi vobis ad omnia positis sufficere, ut aliorum consilio vel auxilio non sit opus. Conuenit cum hac sententia illud Solomonis Prouerbiorum. Ne sis sapiens in oculis tuis. Isaïas vobis denunciat ijs, qui tales sunt. Frequens autem est in hoc admonendo spiritus sanctus, quia arrogans illa sui ipsius fiducia, omnium errorum quasi fons & unica causa est. Ideo nimis nona dogmata fingunt homines, quod se plus alijs sapere sibi iam ante persuaferunt. Ideo cultui nonnos institunt, quod sibi in ipsum Deum aliquod ius vendicant, quasi is ipsorum commenta præstarent. Ideo vitam suam nullis legibus coerceri patiuntur, quod se reliquis omnibus præferre arbitrantur. At qui ita sentiunt, ijsdem quosuis præ se contemnunt, & cum se nullius ope indigere putent, nemini quoque ipsorum opis indigo debita charitatis officia præstant. Rectè ergo & necessario de hoc Paulus nos admonet, & simul nobis hic obseruanda venit Dei prouidentia, qui ita rei hominum instituit, ut nemo sibi ipsi sufficiat, & ferè pluribus opus habeant, qui reliquis excellentiores esse videntur. Nam ut in corpore humano caput & oculi, etsi dignitate alijs membris præstant, horum tamen omnium seruitio opus habent: ita qui inter homines dignitatis gradu supra alios eminent, ijs multorum quoque ministerijs & obsequijs suam illam dignitatem tueri coguntur. Et quia in propria causa pauci sapiunt, ferè fit, ut qui sapientissimi sunt, non raro aliorum consilij prudentia direxit in eum finem, quem Deus iam olim præfixerat. Et Moses soceri Iethronis consilio exercitus imperatore, dicemus, qui puellæ captivæ, deinde seruulorum quoque consilio obtemperans à lepra est liberatus? Cuius generis exempla in gentium historijs & vsu quotidiano plurima occurrunt. Nemo igitur confidentius seipso nitatur, sed meminerint omnes, nemini moralius omnia simul data esse. Ut ergo singuli sua dona in publicum conferre debent, ut quàm plurimis profint: ita vicissim non pudeat illos aliorum consilij & ope uti, quando se minus posse vident.

Nemo sibi ipsi placeat arro-
ganter.

Tertiò ait Paulus: Nemini malum pro malo rependite. Quæ sententia non de vindicta intel-
ligi debet (nam de hac postea dicitur) sed hæc plus quiddam requirit, ne scilicet rationis lege
tanquam erga eos, qui nos aliquando in necessitate constitutos neglexerunt. Sunt enim, qui hoc
sibi licere existimant, seque excusatos esse, modò manum abstineant. At quia satis nocet, qui
Ne malum pro
malo rependa-
mus.

egenti non fert opem, est hoc malum malo rependere, & qui hoc faciunt, eodem cum alteris illis reatu implicantur, & digni sunt quos Deus quoque negligat. Vult ergo nos meminisse Paulus, non licere ut aliquem negligamus, & ne eos quidem, qui nobis aliquando charitatis officia negarunt. Omnibus enim debitores sumus ex lege Dei, qui nos suum exemplum imitari iussit, & personarum discrimina omnia sustulit, quæ beneficentiam impedire possunt. Quia verò ad hæc tardum est nostræ carnis ingenium, apud Deum precibus assiduè instare nos conuenit, ut ignem veræ charitatis suo spiritu in animis nostris accendat, & nos veros efficiat discipulos filij sui Iesu Christi: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

HOMILIA LXXIIII.

Procurantes honesta coram omnibus hominibus. Si fieri potest, quantum est in uobis, cū omnibus hominibus in pace uiuentes: Non uosmetipsos ulciscentes, dilecti: sed datum locum iræ. Scriptum est enim: Mihi uindicta, ego rependam, dicit dominus. Itaque si esurit inimicus tuus, ciba eum: si sitit, da ei potum: hoc enim si feceris, carbonem ignis coaceruabis in caput eius. Ne uincaris à malo, sed uincito bono malum.

Quoniam priuati commodi studium & uindictæ cupiditas homini ex innata & hereditaria corruptione inherens, non sufficit charitatis præcepta simpliciter tradidisse, sed ea quoque remoueri oportet, quæ caro aduersus illa solet comminisci. Id verò magna diligentia Paulus facit. Primò enim personarum respectum prohibuit, quo plerique sese excusant, & docuit omnibus esse benefaciendum, adeo ut neque peregrini neque hostes negligi debeant. Deinde superbum & confidentem aliorum contemptum detruit, qui cum charitate nullo modo conuenire potest. Præterea uinum uicium, id est, odiosam acceptarum iniuriarum recordationem à nobis alienam esse uult, quæ facit, ut malum malo compensemus, & ipsi negemus debita charitatis officia, qui nos aliquando in necessitate constitutos neglexerunt. At quia præter ista morum asperitas charitatem & concordiam vehementer impedit & turbat, nunc de illa agit, & inde transit ad priuatæ uindictæ studium, quo nihil nocentius esse consuevit.

Honestas uitæ
& morum com-
mendatur.

Principiò autem generale præceptum ponit, quo totius uitæ Christianæ ratio seu regula continetur. Procurate (inquit) honesta coram omnibus hominibus. Procurandi uerbo prudentiam sionat & studium diligens requirit, & sensus est: Sectemini honestatem uitæ & morum, & in ea quidem sectanda curate, ut uestram innocentiam ita omnibus approbetis, ut nemo iustam calumniandi occasionem habeat, quæ uel Dei gloriæ aliquid detrahat, uel charitatem inter uos turbet & excinguat. Conuenit igitur præceptum hoc cum ijs, quæ habentur in priori ad Corinth. cap. 10. ubi dispositionem de idololatriis ita concludit: Estote sine offendiculo tam Iudeis quam Græcis, & Ecclesiæ Dei: sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens meam ipsius uilitatem, sed ulcorum, ut seruentur. Docent ista, Christianos homines non sibi solis uiuere debere, sed aliorum quoque hominum, quibus cum uiuimus, rationem esse habendam, ut per nos ædificentur. Sufficit quidem nobis apud Deum bona conscientia, sed hæc non constabit, nisi nos ita uixisse sciamus, ut nulli mortali scandalo fuerimus. Nam qui tales sunt, ij non modò in proximum, verum etiam in Deum peccant, cuius gloriæ plurimum decedit inter homines, si ex nobis occasio proueniat, qua illi doctrinam fidei calumniari & accusare possint. Ideo Christus, qui alibi monet, ne ambitiosa iustitiæ & operum nostrorum ostentatione priuatam gloriam uenemur, rursus grauer præcipit, ut opera nostra exempli instar lucis conspicua faciamus, ut illis excitentur ad glorificandum Deum, & nostro exemplo accensi, ipsi quoque Deum amare & iustitiæ veræ studium sectari incipiant. Quia in re quàm diligens Paulus fuerit, ex eo apparet, quòd frequenter de suo iure cessit, & licitis quoque abstinent, ne infamis & rudibus scandalum præberet. At hodie plurimum in omnem partem peccatur. Alij enim in eternis, quæ per se indifferentia sunt, libertate sua abutuntur, & ita demum se ueros euangelij sectatores esse putant, si omnia faciant pro suo iure, neque aliquam habeant rationem eorum, quos prius in-

ficere, & quibus suorum factorum rationem reddere debebant, ne illis offenderentur. Faciunt quidem illi recte, sed non recte eadem faciunt, neque huic apostolico praecepto obtemperant, qui quae bona & recta sunt, ita facere iubet, ut talia esse omnibus hominibus constet. Quod etsi vix unquam apud omnes impetrari possit, hoc tamen cauendum est, ne per nos stet, quod minus alij istud intelligant, & si qui offenduntur, ipsos scandalum praeter causam iustam arripuisse, non autem nos illud dedisse conlatur. Rursus vero prioribus illis peiores sunt, qui effrares in quoduis flagitium feruntur, & (ut Iudas Iacobi frater scribit) gratiam Dei, quae nobis per Euangelium in Christo exhibetur, transferunt in carnis licentiam. Est horum ingens numerus hodie, qui perinde faciunt, ac si nos ideo in libertatem filiorum Dei Christus vindicauit, ut nobis impune scortari, mœchari, inebriari, defraudare, furari, occidere, fœnerari, & in quauis scelera posset cecos carnis affectus rueri liceat. Nam ea immoderata designant, quae olim inter gentes damnata sunt, & quae hodie etiam inter Turcas & Iudaeos cordatis & sapientibus improbantur. Ex his ergo scandala enascuntur nocentissima, imò nam traducunt & proscindunt, ut quae turpis istius licentiae & impuritatis causa sit. Eadem vero occasionem animi quoque distrahuntur, qui in fide vera & sancto pietatis studio uniri atque coalescere debbant. Est ergo praeceptum hoc non minus necessarium quam utile ijs omnibus, qui salutem in Christo partem obtinere cupiunt.

Ceterum ne (quod multi solent) sub honestatis praetextu nimium morosi & rigidi simus, & pacis studium pacem atque concordiam turbemus, aliud praeceptum subiicit: Si fieri potest, quantum est in vobis, cum omnibus hominibus in pace uiuite, aut pacem habete. Est autem hoc praeceptum generale, & proinde nemo excluditur. Ut enim Christus omnibus seruandis in mundum venit, omnes item homines amore suo complexus est, & Euangelij sui praedones à pacis saluatione exordiri iussit: nam minimè decet, ut qui huius discipuli censeri volunt, cum aliquo mortalium propter causas primarias bella & lites suscipiant, quibus pax Christiana turbetur. Neque nos ad hoc excitare debent aliorum iniuria, cum Christus nos inimicis quoque & apertis hostibus benefacere iubeat. Et quamuis cum ijs uniri & coalescere non possimus, qui à religione Christiana prorsus alieni sunt, ijsdem tamen nulla debet dari occasio, qua prouocati contra nos insurgant, & bella moueant, quorum studiū à Christianis hominibus alienissimum esse debet. Peccant igitur in hoc Pauli praeceptum praefrangi & confidentes, qui cum suo iure nunquam cedere volunt, subinde dissidia & lites excitant. Peccant etiam grauissimè viri sanguinum, qui ex militia mercenaria viuunt, & proinde pacis atque necessarii esse aiunt, exempla item omnis generis proferunt eorum, qui bella aliquando gesserunt, adhuc hoc unum putant sufficere, si non alia ratio illis sit, qua vitam sustentent, qui in otio & effrari licentia viuere assueuerunt. Aliquid (inquiunt) agendum est, quando neque fame emori, neque vitam in ignauo otio transigere libet. Fateor. Sed viciſſim vos rogo, o boni, num quod agatis nihil sit, nisi detur sanguinem innocentem fundere, segetes proculcare, domus diripere, villas incendere, vrbes expugnare, viduas & orphanos affligere, cadibus denique, rapinis, incendijs, stupris omnia miscere, & multa alia his grauiora facere, quae belli rabiem comitari solent? Nimium certè infelices estis, si quod aliud agatis, non occurrit: scelerati autem & hominum consortio, imò vitae huius usu indigni estis, si nihil praeterea didicistis, quo aut tempus teratis, aut vestrae consulatis inopia atque regnati. Cur enim viuatur, qui nisi infiniti alij miserè pereant, viuere non potest? Etenim si vestrae rationes valere debent, frustra olim Deus per Moysen clamauit: Maledictus qui accipit munus, ut percutiat animam hominis innocentis, & dicet omnis populus, Amen. Frustra etiam praesenti Paulus admonet, ut pacem habeamus cum omnibus, quantum in nobis est. In quos modo secundum Christi praeceptum inimicos diligit, qui ex amicis inimicos sibi facit, & quibus dicemus, qui instar bellonae faces dissidiorum circumferunt, reges & populos inter se commouent, & bella suadent cruenta, ut ipsis domi suae tutò voluptuari & otari liceat? Annon horum artibus per suasi principes, non semel Turcarum arma in Christiani orbis pernitiem prouocarunt? Annon illi olim belli, quod sacrum vocant, pro recuperanda terra sancta fuerunt authores, quo nullum

Pacis studium
praecipitur.

vnquam à condito mundo diuturnius, truculentius & tanto cum orbis totius dispendio gestum esse constat? Annon Ladislaum Vngariæ regem post insignem & Christianis omnibus vilem viro-
riam Eugenius Turcarum bello rursus implicuit, in quo miserè casus perfidiæ penas dedit? Neq-
cessat adhuc hodie Pontificum furor, quin bella quotidie noua concitent, & tamen Petri Pauli
successores haberi volunt, à quorum doctrina & exemplo tam turpiter discedunt.

Pacis modus
& conditio.

Porro ne quis pacis prætextu ab officio discedat, & vel in Deum ipsum vel in proximum pec-
cet, modum & conditionem pacis cum omnibus colendæ Apostolus adiecit his verbis: Si fieri potest,
quantum est in vobis. Duo ponit, quorum altero pietati & gloriæ Dei consulit, altero affectus pri-
uatos excludit, ne his temere abrepti pacem violemus. Primi enim membri sensus est: Si fieri potest
salua pietate & gloria Dei. Quod enim cum his pugnat, id Christiani homines nec possunt nec debent
facere, eò quòd iam ante Deo obstricti sunt, cui plus obedire debent quàm hominibus. Peccant igitur
priuati homines, qui in hominum gratiam à veritate deficiunt, & fidem in Christum abnegant.
Dicunt illi quidem, se hoc facere pacis studio, ne barbarum grauiorum authores sint: sed si illorum
mores & animos inspiciamus, hoc vnum eos mouet, quòd gloriam hominum magis quàm gloriam
Dei diligunt, sicuti de quibusdam phariseis & Iudeorum principibus Ioannes scribit. Peccant igitur
quoq; culpa est, qui in aliquo munere publico constituti officium negligunt, ne turbæ aliquæ oriantur.
Excusant se hoc argumento magistratus ignaui, quando religionem corruptam reformare, leges
bonas tueri, improborum licentiam frænare & coercere debent: item ministri ecclesiarum desides &
mundo dediti, si quando superstitiones & scelera arguere iubentur. Silent ergo, ne quis illos seditiosos
& barbarum authores esse dicat. Sed calua & nimis frigida est illorum excusatio. Nec enim sedi-
tiosus est, qui officium faciendo aliquos offendit: sed seditiosi crimen in eos cadit, qui ipsos ex officio
monentibus non obtemperant. Vide de hoc Achabi & Elie propheta colloquium. 1. Reg. 18. Cui ad-
de, quòd neq; licet nobis officium negligere, quòd nobis Deus imposuit, & non in nostro arbitrio aut
potestate sunt ea, quæ ad rempub. & ecclesiam spectant, cuius curam diuinitus commissam suscep-
imus. Sed in hoc quoq; elucet nostri seculi calamitas. Pleriq; enim propter priuata commoda, quæ salua
pietate & gloria Dei negligere poterant, acerrimè contendunt, & frequenter cælum aliquid fieri de-
bet cum leuissima periculi suspitione cõiunctum, mox pacem in ore habent, & illius præconia misere
contextunt, eos autem barbarum & disidiorum amatores esse clamant, qui ipsos officij admonet, &
in Domino fortes esse iubent. Sed meminisse debebant, Christum nobis non mundi huius, sed suam
pacem polliceri, neque vnquam cessaturos esse gladij illius effectus, quem se missurum in terram
prædixit.

Contra vindi-
ctam priuatam.

His præmissis transit ad vindictæ priuatae cupiditatem, de qua multis & magna cum grauitate
agit, cum quòd caro hanc vilem & necessariam esse putat ad reprimendam hostium nostrorum au-
daciæ, imò in illa non postremam fortitudinis laudem collocat: tum quòd eadem summam huius do-
ctrinae nutritrix est, quæ extinguere non possunt, quas illa durauerit. Initiò autem summam huius do-
ctrinae proponit his verbis: Non vosmetipsos vlciscimini dilecti, sed date locum iræ. Blande illis
compellat, & dilectos dicit, vt sibi in causa difficili beneuolos reddat lectores, & vt protefletur se ni-
hil traditurum, quòd ipsorum honori aut commodo aduersetur, cum eos amet, & proinde eorum ho-
nori consultum cupiat. Est autem sententia hæc bipertita, cuius priori parte prohibet, quid non de-
beat fieri, altera quid faciendum sit docet. Prohibet autem ne nobis factas iniurias ipsi vlciscamur.
Vbi obseruabimus ante omnia, Dei præcepta (vt Christus apud Matthæum admonet) non circa
corpus modò & actiones hominis externas versari, sed ad animum vsq; pertingere: eò quòd Deus
totum hominem & omnes eius facultates sibi vendicat. Prohibetur ergo hæc omne genus vindictæ,
& sensus est, non debere Christianos homines seipsos vel facto vel verbo vlcisci, imò vindictam ut
velle quidem aut appetere. Nec enim culpa vacat, qui manum quidem abstinere, & à conuicijs quodq;
& maledictis sibi temperat, animo autem totus aestuat atq; proximi exitium meditatur, vel saltem
huic aduersum quid accidere optat. Nam nota est Christi sententia, qua eos quoq; iudicio teneri ait,
qui fratribus irascuntur. Et Ioannes eos ex Deo esse negat, qui fratres suos non diligunt, & rursus
qui oderunt fratres, eos homicidas esse testatur. At quomodo fratrum amantes esse poterunt, & ab

alijs affectu alieni, qui vindictæ cupiditate flagrant. In illis certè ira est perpetua, quæ ab odio non modicum differt. Quapropter non satis feliciter præceptum istud Pauli exponunt, qui inter priuatam & publicam vindictam distinguendo, illam quidem prohibitam, hanc verò concessam esse aiunt. Nam etsi non negemus, licere Christiano homini ad magistratum confugere, iure & legibus rati: hoc tamen defendendi potius nostri causa fieri debet, quàm ut cum proximi detrimento iniurias acceptas vlciscamur. Nam qui defensione non contenti, insuper vindictam quoque quancumque carnifice aliquo, abutuntur. Imitemur ergo in tali casu Pauli exemplum, qui cum viros circiter quadraginta in suam necem coniurauisse intellexisset, rem quidem omnem tribuno indicasset: illi tamen auctoritate & armis legitimis defenderetur, non autem vindictam fieri petiit, quæ hominibus vel in fortunis vel in corporibus suis impie illius conspirationis pœnas darent. Et hoc ipsum suffugia querendo seipsum fallat, quando charitati fraternæ (quæ germana discipulorum caritas est) cum ira & odio, & proinde cum vindictæ etiam cupiditate, nullo modo conuenire possit.

Quid ergo faciam (inquis) ubi iniuria graui & atroci lacesitus fuero? Apostolum audi, Locus dandus
iræ. quomodo ire locum dare iubet. Quod membrum variè exponitur. Alij enim eius iram intelligunt, quæ non lesit, cui nos cedere oporteat, ne resistendo & nos vlciscendo illam magis inflammemus. Alij de ira Dei vltice hoc accipiunt, cui locus datur, si nos à vindicta nobis temperemus. Paulum ergo velle aiunt, ut causam omnem Deo permittamus, qui procul dubio vlcurus sit iniurias, quæ nobis hostes faciunt. Est vtraq; expositio pia, neque aliena ab Apostoli instituto. In posteriori tamen hæc cautio adhibenda est, nedum causam nostram Deo permittimus, illud cum vindictæ cupiditate sat, & Deum optemus habere iniuriarum nostrarum vindicem. Potes autem meo iudicio locus iste de ira nostra quoque intelligi, cui locum dare dicemur, si eam non patiamur erumpere, sed animo conceptam apud nos ipsos concoquamus & frænemus, ne dum ei indulgemus, illa magnè inflammetur. Solet enim in ira idem quod in incendio fieri. Ut enim ignis adhuc latitans fastidius superat: ita dum iram intra animos nostros continemus, illam paulatim non magno negotio resingere possumus: at si eadem in opus erumpat, nouis subinde viribus aucta, tandem nos superat, ut iam hominem quoque exuisse, & toti in belluas degenerasse videri possimus. Quia ergo ira furor brevis est (ut Horatij verbis utar) facile mitescet, si moram admisseris, & non iam ipsam, de qua agitur, diligentius consideraris. Vidit hoc Athenodorus philosophus, qui cum Augustus dimissionem impetrauisset, iam discessurus illum monebat, ne quid faceret iratus, ut prius recitatis ex ordine literarum Græcarum elementis. Quod dictum sapientissimo principis placuit, ut sibi illo adhuc consultore opus esse diceret, & eum toto anni spacio apud se retineret. Et alius quidam seruo, qui peccauerat, dicebat. Vapulares, nisi essem iratus. Meritò Christianos homines suæ feritatis pudere debet, si Christi præcepta non obseruent, quæ vilia esse gentium sapientes intellexerunt. Et sanè, ut quæ in sacris literis traduntur vicia, multa in communi hominum usu occurrunt, quorum consideratio iram & insanam sensu ista recepta est, ne quis in propria causa iudex sit: neque id immerito cauetur, quando philantia excacati nobis ipsis nimium indulgemus, in aliorum autem delictis notandis admodum rigidi sumus & vehementes. At qui seipsum vlciscitur, non iudex modò est in causa propria, sed iudicij & sententiæ à seipso prolata executorem quoque agit, quod à iudicis dignitate est alienissimum. Deinde iusti magistratus est, ne manifesta flagitia aliter quam legitime puniat, & ut fontibus pœnitentiæ tempus concedat, ne pœna illius vitio ad animam quoque extendatur. Quis ergo non vasanum & nimis iniquum dixerit, qui in causa priuata aduersus proximum ira surit, ut quantum in illo est, animam quoque cum corpore extinctam velit? Ad hæc magna nobis licet iniuria facta sit, nemo tamen iram, quem consultorem pessimum esse constat,

audire & eius monitis parere debet. Adde his, quod nihil nobis præter diuinæ providentia consilium atq; decretum accidit. Cogitemus ergo, Deum hostium iniquitate contra nos bene vti, ut nostram malitiam retundat, & non penitendam utilitatem nos ex inimicis capere posse, si quæ in nos iaciunt conuitia rectè expendamus, & quæ ab illis patimur, ad iudicij diuini calculum reuocemus.

Vindicta solius
Dei est.

Porro audiamus, quibus argumentis Paulus vindictæ studium prohibeat. Profert ea ex scriptura sacra, cuius duos locos adducit. Primus Deut. 32. cap. habetur, ubi Deus de populi ingratitude & contumacia conquerens, & illi pœnam denuntians, inter alia ait: Mihi vindicta, ego rependam. Merito autem sibi hoc ius vendicat Deus, qui rerum omnium dominus, & (ut Abraham dicebat) totius terræ iudex est, adhuc solus ab omni prauo affectu liber, iusto & equo iudicio in scel-ribus hominum puniendis vtitur, voluit autem hoc dictum nobis in mentem reuocare Paulus, ut ostendat, non esse periculum, ne hostes nostra patientia ferociore facti impunè quidvis aduersus nos faciant: Non defuturum enim partibus suis Deum, qui iniquitatem inultam non sinat, & quem ideo Dauid quoq; Deum ultionum vocat. Psalm. 94. Quotquot ergo seipsos vlciscuntur, & Deum ipsum non charitatis leges violant, sed primum Decalogi præceptum transgrediuntur, & Deum ipsam leui iniuria afficiunt, dum sibi sumunt, quod illius est: quasi ille aut partes suas negligat, aut suam potestatem ipsis communicarit. Sed utrumq; ab illo alienissimum est, qui Zelotem se esse ait, & qui suis cultoribus factas iniurias perinde ac si sibi ipsi factæ essent, accipit.

Hostes beneficijs
placandi
sunt.

Alter locus Solomonis est, ex Prouerb. 25. cap. desumptus, & duabus partibus constat. Prima quid cum hostibus, qui nos læserunt, fieri debeat, docet. Si esurit (inquit) inimicus tuus, ciba eum; si sitit, da ei potum. Cibi & potus vocabulis omne genus officij comprehendit, quo homini in necessitate aliqua constituto succurritur. Sensus ergo est, beneficijs certandum esse cum ijs, qui nobis iniuriam aliquam faciunt. Conuenit dictum hoc cum lege Dei, quæ Exod. 23. cap. extat: Si occurreris boni inimici tui, aut asino eius erranti, mox reduces eum illi. Si videris asinum eius, qui te odit, facum-bentem sub onere suo, num cessabis & dereliques eum? num desertum deferes? Quasi diceret: Nimis hoc admittas, quin potius propensam tui animi voluntatem erga tuos inimicos in iumentis il-lorum reducendis & subleuandis publicè testator. Quàmuis non falemur meo videre, si huic præ-pto allegoriam subesse dicamus, ut sensus sit: Si inimicum tuum in belluam degenerauisse videris, ut bouis aut asini instar vel post prauos carnis affectus errabundus vagetur, vel etiam Deo recon-omnis generis sarcina oppressus succumbat, tuum erit, illum hero suo adducere, ut cum Deo reconcilietur, & peccatorum vinculis solvatur, & non æternum pereat. Exemplum verius, sensus multa occurrunt. Elizeus propheta, cum Syros hostes non sine miraculo in Samariam adduxisset, cibo & potu refectos dimisit. Dauid Saulem amare & beneficijs prosequi non desijt, quamuis illum vitæ suæ perpetuò insidiari cerneret. Prophetas item & apostolos pro illorum salute dies & noctes excu-bauisse scimus, qui ipsorum hostes erant truculentissimi. Mouit istos omnes Christi spiritus, quem pro ingrato mundo, imò pro hostili & contumacissima Iudeorum gente idem fecisse constat. Hæc igitur præcepta & exempla sibi proponant, qui veri cultores Christi dici volunt.

Id verò ut facilius à nobis impetretur, fructum vberimum Solomon pollicetur, dicens: Hostes enim si feceris, carbones ignis, id est, ignitos & ardentes, coaceruabis super caput eius. Exponunt nonnulli carbones istos de ira Dei, quam sibi accersant duri illi & implacabiles, qui beneficijs nulli emolliri & vinci possunt. Etsi autem verum sit, Deum talibus grauer irasci, quia tamen hic charitatis præcepta traduntur, quæ omnium saluti consultum cupit, commodius ista de penitentia hostium & mutuo amore exponemus, quo accenduntur, qui non omnino deplorati sunt, si nos sui amatores & ad benefaciendum propensos esse videant. Et ita ferè locum hunc D. August. exponit lib. 3. de doctrina Christ. cap. 16. ubi de discernendis figuratis locutionibus agens, hunc quoq; Solomonis locum cum inter eas connumerans ait: Carbones sunt vrentes penitentia gemitus, quibus superbia sanatur eius, qui dolet se inimicum fuisse hominis, à quo eius miseria subuenitur. Etenim vix quisquam tam durus & immitis est, quin eorum quos odit longanimitate & beneficentia vincatur, ut quàmuis non omnino resipiscat, saltem ad tempus animum colligat, innocentia testimonium ferat, & suam ipsius iniustitiam accuset. Quod Saulem fecisse nuper audiui.

Ne vincaris à
malo, &c.

Concludit ergo istam tractationem Apostolus his verbis: Ne vincaris à malo, sed vincito bonum malum.

malum. Bonum pro ipsa bonitate aut beneficentia, malum verò pro malicia & malefactis sumitur. Itaque sensus est, ne patiaris te vinci malicia & perversitate adversarii tui, ut par pari referendo eius famulus efficiaris: quin potius maliciam illius tua lenitate & mansuetudine vincito, ut vel resipiscat, vel etiam iniuriis de tua innocentia adversus seipsum testari cogatur. Hic ergo pugna proponitur, quæ in huius mundi theatro frequentius est. Quia enim iniuriarum plena sunt omnia, perpe-ram cum his nobis pugnandum est, ne adversariorum contumacia & improbitate superati eadem faciamus, quæ in illis reprehendimus. Vix autem dici potest, quam difficile sit, in hac pugna vince-ri, quod ex innata nobis philantia ad vindictam proclives sumus. Et si historias inspiciamus, hinc succubuisse videbimus multos, qui prius innumeras gentes & orbem ferè totum terrarum occupaverunt. At quia hinc vinci cum manifesto salutis periculo coniunctum est, eo magis nos anniti de-precemur, ut filio suo Iesu Christo conformes efficiamur, & victoriæ huius pulcherrimæ præ-feramus cum illo: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

CAPUT XIII.

HOMILIA LXXV.

Omnis anima potestatibus supereminentibus subiecta esto. Non enim est potestas nisi à Deo: & quæ sunt potestates, sunt à Deo ordinatæ. Itaque quisquis se opponit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi iudicium accersent.

ITA hucusque de charitate fraterna disputavit Paulus, ut omnia diligenter remoueret, Argumentum
que illius studium & officia impedire solent. Vltimum inter hæc fuit vindictæ cupidi- & occasio ca-
tas, à qua Christianos homines alienissimos esse vult: nimirum Christi præceptum secu- pitis XIII.
tus, qui ne fratribus irascamur, prohibet. At doctrina hæc, nisi probè intelligatur, mul-
tas & graves errores parit. Primò enim prohibere videtur, ne magistratus defensione adversus eos
faciant, qui nobis vim & iniuriam faciunt. Deinde ipsum quoque magistratum videtur abolere,
ut in regno Christi siue ecclesiæ, nullus illius usus sit. Et constat omnibus seculis reprobos fuisse
turbulentos, qui sub prætextu Christiana libertatis, non modò magistratus & respub. euer-
sæ, sed quodvis aliud iugum servitutis excutere conati sunt. Quales nostro tempore sunt Anabapti-
stæ & Libertini, qui Christiani hominis esse aiunt, ut nec ipse magistratu aliquo fungatur, neque
illis auxilium confugiat, & eos qui illum gerunt, potestatem tenebrarum & ethnicis dete-
reant. Quorum furoribus non procul absunt, qui cum audiunt Christianorum
magistratum Christo obsequium præstent, tam magistratus quàm leges & iura publica ab
illis procul excludunt. Accedebat his maius malum apostolorum temporibus, Iudæi enim ve-
teris fidei fiducia elati, indignum putabant, Abrahami posteros & electum illud Dei pecu-
rare Romanorum tyrannide premi, & ideo crebris seditionibus libertatem veterem recupe-
rare conabantur. Multi quoque, qui ex gentibus ad Christi fidem accesserant, non minus impatien-
ter feriebant illorum imperia, quos Christi hostes esse videbant manifestos. Apud utrosque verò in-
solentem sese (ut in Iudæ epistola est videre) impostores carni & mundo dediti, qui gratiam Dei
in Christo factam transferebant in carnis licentiam, & ut ea commodius frui possent, magi-
stratum auctoritatem improbe conuellebant. Quæ causa erat, quòd Christiana religio apud poten-
tissimos quosque male audiret, ut quæ seditionum & turbarum causa esset, quemadmodum hodie
quæque illam hoc ipso nomine multi principibus suspectam & inuisam faciunt. Non temere ergo
frequentius de magistratu & eius auctoritate, deq. obedientia, quæ illi debetur, disserunt.
Et cum hoc Petrus in priori epistola cap. 2. ubi Christianos tam regibus quàm ijs, qui horum nomine
presunt, obedire iubet. Et Paulus Tito hoc quàm diligentissimè mandat, ut suæ fidei commissos
moneat, ut potestatibus obtemperent. In priori verò ad Timotheum pro ijs, qui in eminentia con-

stituti sunt, preces publicas fieri vult. In presenti autem causam hanc multis & singulari studio agit: nimirum quod illis scriberet, qui Romæ in vrbe rerum domina agebant, vbi à Christiana fidei professoribus nihil seditiosius fieri poterat sine aperto totius ecclesiæ & religionis Christiana periculo. Commodè verò istam tractationem ijs subiicit, quæ de vindicta nuper dixerat, vt ostendat, quis legitimus magistratum vsus sit, & quod Christi doctrina politias & iura publica stabiliat potius quàm dissipet. Estque doctrina hæc nostris temporibus non minus quàm olim necessaria ad reprimendos eorum furores, qui libertate Christiana (vt diximus) contra magistratus abutuntur.

Omnis anima.

Propositio totius tractationis est: Omnis anima potestatibus supereminentibus subiecta esto. Sunt autem huius propositionis verba singula diligenter excutienda, vt quibus loquatur, & quid velit Apostolus, intelligamus. Primò omnem animam dicit, quæ Synecdochica locutio est, quæ Hebræi totum hominem solent denotare. Voluit autem ea hîc vti Paulus, vt ostenderet, hîc non de externis modò & ad corpus facientibus, verumetiam de animarum salute agi: & vt illis occurreret, quibus iniquum videbatur, homines Christianos, qui circa animæ negotia ferè occupati sunt, ijs subiici, quorum potestas circa res externas & corporales potissimùm versatur. Neminem ergo hoc excipit Paulus, aut immunitate donat. Nam vt omnes disciplina opus habent, ita nemo præfati testè, quin & iustitia & legitima reipub. constitutio turbetur. Vno igitur hoc dicto primum præfati & confidentes illi conuincuntur, qui vel generis nobilitate vel nescio quibus priuilegijs superbi, & mini parère volunt, & multa in magistratum contemptum fingunt atque dicunt, id est, tatem illorum eleuent. Qui dum cæteris hominibus præstare volunt, se reuera filios Belial, id est, sine iugo & disciplina esse testantur, & proinde indignos, quibus inter homines locus derur. Deinde confutatur hîc etiam vniuersa cleri papistici immunitas, quam Pontifices tam sibiipsis quàm suis creaturis, non absque summa totius ordinis politici confusione & legitimorum magistratum imperminia, constituerunt. Si enim omnis anima potestatibus subesse debet, ergo his etiam parère debent & subiici Pontifices, Cardinales, Episcopi, Sacrifici, Monachi, & quicunque alij cleri huius nomine censentur. Neque illorum cauillum admittimus, quo suis Episcopis & Abbatibus propriam potestatem vendicant, cui sacrifici & monachi debeant subesse. Quia enim apostolorum successores haberi volunt, ad ipsos quoque pertinet quod apostolis dictum est: Reges gentium dominantur, vos autem non sic. Quod si vota aut iuramenta prætexant, quibus sese Episcopis & Abbatibus suis obstrinxerunt, nos illa cum Christi legibus & cum ea obedientia pugnare dicemus, quàm Christiani homines suis magistratibus debent, & proinde pro impijs & illicitis rescindi debere. Neque nos soli aut primi ita sentimus: sed eandem olim veterum patrum & episcoporum sententiam fuisse, Chrysostomi in hunc locum expositio luculentissimè testatur, qui tam monachos quàm sacerdotes potestatibus hîc subiici scribit, & mox ex Pauli verbis infert: Sine ergo apostolus fueris, siue evangelista, siue propheta, aut quisquis tandem fueris, magistratui subesse debes. Nec enim immunitatem euerit, &c. At prætexunt illi Imperatorum & Regum priuilegia, qui hanc immunitatem illis concesserint. Vbi nos illa partim conficta, partim malis artibus quesita, & multa vim extorta esse, dicere poteramus. Sed vt nihil huius dicatur, videndum tamen erit, num vel Reges illa dare, vel ipsi accipere debuerint, quæ vt cum Dei ordinatione palàm pugnant, ita confusum in republica pariunt, & extremæ atque effrænæ licentiæ causa sunt in eo hominum ordinem quem præ alijs publicæ disciplinæ legibus coerceri oportebat. Et nimis impudenter immunitatem sibi vendicant illi, quàm nec Christus ipse vnquam quasiuit, qui etsi Ecclesiæ totius caput & orbis vniuersi doctor à Deo constitutus esset, tamen sub censu nasci voluit, & tam pro seipso quàm Petro censum soluit, ne scandali aut confusionis alicuius author fieret.

Subiecta esto.

Deinde quid omnis anima facere debeat, docetur: Subiecta esto, inquit. Quo verbo non seruilem & violentam subiectionem, sed obedientiam voluntariam denotat. Vbi tamen meminisse oportet, obedientiam illam certis limitibus esse circumscriptam, ne quid fiat diuinæ voluntati contrarium, & quod salua pietate fieri non potest. Quoad ergo principes quod iustum sanctumque est præcipiunt, parère nos conuenit: imò patienter ferri debent quæ illi præter omnem aquiratum nobis

illis imponunt onera, modo fidem & pietatis officia non impediunt. At si non contenti obsequijs, quæ ipsis debentur, adhuc non in corpora modo & fortunas sibi ius & imperium vendicent, sed insuper conscientias quoque inuadant, superstitiones & cultus nefarios obtrudant, ea denique mandent, quæ sine impietate & iniustitia manifesta fieri non possunt, tunc apostolica illa regula valere debet: Oportet Deo potius obedire quàm hominibus. Hanc enim non illi ex proprio cerebro finxerunt, sed ex Christi ore hauserunt, qui quæ Caesaris sunt, ita illi reddere iussit, ut ea etiam Deo cedant, quæ illi ex fidei & veræ pietatis officio debentur. Exemplum huius passim extant in Martyribus, qui cum in rebus civilibus sese principum suorum voluntati & receptis legibus diligentissimè accommodarent, in religione tamen nunquam adduci potuerunt, ut aliquid contra propriam conscientiam & Dei præcepta facerent. Est ergo turpis illorum error, qui magistratui simpliciter obediendum esse aiunt, & fidei abnegationem atque superstitiones impias plausibili obedientiæ prætextu excusant.

Sed videre oportet, quibus nos subditos esse velit Apostolus. Potestatibus nimirum supereminentibus. Ita verò vocat magistratus eos, qui nobis superiores sunt, & quos nobis Deus imposuit. Non ergo supremis modo Monarchis, verumetiam quibuscumque alijs subesse nos decet, qui illorum nomine nobis imperant. Et ita Petrus Apostolus præceptum istud exponit in priori epistola cap. 2. Subiecti estote cuius humanæ ordinationi, (id est, cuius magistratui inter homines constituto) propter Dominum: siue regi, ut qui præsit: siue præsidibus, ut qui per eum mittantur cum ad rationem maleficorum, tum ad laudem rectè agentium. Videtur autem Paulus potestates supereminentes dixisse, ut exprimeret disertè, quibus nam obedire debeamus: Nimirum ijs, quibus imperium in nos datum est. Nec enim iubet, ut quibusvis nihil ad nos pertinentibus nos ipsos subiiciamus, quando illud sine eorum iniuria fieri non potest, quorum ditioni subiecti sumus. Quod propter Cares seu mercenarios milites observari debet, qui contra suorum magistratuum leges in militiam excurrunt, & Regibus exteris suum obsequium offerunt, deinde verò quæcumque in bello designari solent scelera hoc nomine excusant, quòd principibus obedire æquum sit. Præterea modum quoque obedientiæ istius exprimit Paulus, qui est, ut simpliciter obtemperemus ijs, quibus subiecti sumus, qualescumque aut quicunque illi sint. Scimus enim non unam esse reipub. administrandæ rationem. Monarchia dicitur, ubi penes unum est summa rerum potestas. Aristocratiam verò vocant, quando pauciores ex optimis & maximè idoneis deliguntur, qui rebus præsent. Democratia item est, ubi communibus populi suffragijs omnia reguntur. Et habent singulæ istæ formæ suæ vitia, in quæ degenerant, nisi legitima ratio seruetur. Tunc enim Monarchia in tyrannidem, Aristocratia in Oligarchiam, Democratia autem in conspectum & confusionem turbulentam mutatur. Fit etiam frequentior, ut vel alieni vel indigenæ per seditiones aut vi aperta reipub. inuadant & in suam potestatem rapiant. At quicquid huius sit, non est subditorum, vel reipub. formam mutare velle pro suo arbitrio, vel de sui principis iure & imperio seditiosius disputare, sed simpliciter præsentibus magistratibus obedire debent in omnibus, quæ illa conscientia & salva pietate fieri possunt, ut paulo ante didicimus. Ideo Ieremias ijs, qui in Babylonem abducti erant, scribebat, ut pacem eius civitatis quærerent, sed quam illos Dominus transtulerat, & pro ea orarent: quàmvis non ignoraret, Babylonios creati ambitione excitatos alienas terras inuasisse. Et Christus Cæsari obtemperandum esse monuit, qui & impius erat, & gentes exterarum nullo iure subactas sub suo imperio continebat. Et cum ista Paulus scriberet, iidem Romani ferè toti orbi dominabantur, de quorum Imperatoribus nihil dici potest, quin eorum tyrannis & libido omnia illa superet. Procul ergo facessant disputationes quas soliosi & rerum novarum cupidi mouent, & hoc potius cogitent singuli, ut ipsi officium faciant, quàm ut in alios præter officium inquirent.

Ceterum quia plerique licentiæ appetentes sunt, præceptum hoc suum Paulus rationibus & argumentis solidissimis confirmat. Primum ab authore vel causa efficiente magistratus desumit, quod est Deus. Non enim est potestas nisi à Deo: & quæ sunt potestates, sunt à Deo ordinatæ. Ex quibus verbis argumentum duplex formari potest. Vnum: Omni ordinationi à Deo constitutæ est obediendum: Magistratus est ordinatio diuina: Ergo magistratui est obediendum. Alterum: Quisquis ordinationi diuinæ resistit, peccat: Magistratus est ordinatio Dei: Ergo peccat, quisquis

Magistratibus
supereminentibus.

Author magi-
stratus est
Deus.

illi resistit. Debet autem non oscitanter inspicere vniuersalis illa propositio, qua dicit omne potestatem esse à Deo. Extenditur enim hoc ad omnes, qui ordinarium & legitimum habent in alios imperium. A Deo igitur est potestas mariti in uxorem. Deus enim mulieri dixit: Ad virum erit respectus tuus, & ipse tibi dominabitur. Et idem per apostolos clamat: Uxores subdita estote proprijs viris. A Deo item est potestas parentum in liberos: quia idem ille legem tulit: Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longeuus in terra, quam tibi dabit Dominus. Neque hoc praecepto contentus, filium rebellem & contumacem morte multare iussit. Ita à Deo est potestas, quam heri in seruos, praeceptores in discipulos, imperatores bellici in suos milites exercent. Et eandem rationem esse inter magistratum & subditos, euidentissimè probari potest. Extant enim manifesti scripturae loci, qui Deum dicunt regna distribuere & transferre, & eundem ex pulueribus & luto aliquos extrahere, quos inter sui populi principes collocet. Dan. 4. & 7. Psal. 113. &c. Quibus conuenit vniuersis omnium gentium consensus, cuius non alia causa indicari potest, quam natura lex, quam Deus omnium cordibus inscripsit. Nec enim vlla gens tam barbara & ferox est, quae non intelligat principibus opus esse, qui in commune consulant, & quibus reliquus populus obtemperet. At quid de hominibus loquor, cum sensum istum in brutis animalibus nonnullis conspiciamus, quae & regni & rei domestica formam inter se constitutam habent, sicuti in gruibus, apibus & nonnullis piscium generibus est videre. Neque hic audiendi sunt, qui aliam esse aiunt populi Dei conditionem, in quo omnes sponte quod rectum & bonum est facere, neque aliquis imperium in alios usurpare debeat. Scimus enim Moysen ex Dei mandato inter Israelitas iudices constituisse, & tales frequenter ab ipso Deo excitatos esse, quando populum ab hostibus oppressum vindicare voluit. Et non vno loco testatur sacra historia populi Israelitici nunquam conditione fuisse miseriorem & infeliciorem, quam si iudice aut magistro legitimo caruit. Quod si qui Anabaptistarum furoribus imbuti clament, haec olim locum opponemus, nouo autem testamento longè aliam esse ratione ecclesiae: nos illis vicissim Dei oraculum opponemus, qui de ecclesia Christi per Isaiam differens: se huic reges nutritios & reginas nutrices daturus pollicetur. Neque deerunt nobis exempla eorum, qui & magistratum gesserunt, & Christi discipuli fuerunt fidelissimi, qualem Iosephum Arimathaeum, Nicodemum, Paulum Sergium, Erastum & plures alios fuisse legimus: ut iam nihil dicamus de sanctissimis Imperatoribus, Constantino, Theodosijs & alijs similibus, qui ecclesiam publica auctoritate & armis victricibus defenderunt. Minime ergo audere debent, qui magistratum rem prophanam esse clamant: quin potius Paulum audiamus, & agnoscamus Dei beneficium, qui ordinem istum per naturae legem in omnium animis approbavit, & magistratus legitimos constituit, quorum auctoritate improborum audacia & petulantia coerceatur.

An mali quoque
magistratus à
Deo sint.

Quod si queras, num ergo mali quoque magistratus & tyranni à Deo sint? Respondemus, Maxime: non quidem quod ille malos, iniquos & crudeles faciat (tales enim suapte natura sunt) sed quod populi malitia & ingratitude offensus tales dare solet, ut poenas dent, qui bonis parere noluerunt. Ideo per Hoseam dicebat: Dedi tibi regem in furore meo. Quod minime ignorauit David, qui Saul tyrannum iniustissimum vinctum Domini dicebat: non quidem eius tyrannicam sententiam probans, sed Dei ordinationem in illo agnoscens. Et Ieroboamum ab ipso Deo excitatum fuisse, historia docet. Sennacherib item & Nabuchodonozor virga & baculus furoris Dei, imò serui Dei dicuntur. Isa. 10. Iere. 25. Neque aliter sentire possumus, nisi maximam mundi partem & regna mundi huius, in quibus ut plurimum tyranni dominantur, à Dei providentia eximere velimus. Ut ergo in pijs & beneficijs magistratibus Dei beneficium agnoscere debemus: ita si impij raptores & sanguinarij tyranni obtineant, peccatorum nos recordari decet, quibus eiusmodi pestes meruimus. Et hic quidem apparet, quae optima sit ratio, qua tyrannorum iugum excutere, nosque in libertatem vindicare possimus: ea nimirum, ut quas nostra contumacia meruimus poenas, patienter feramus, poenitentiam item agamus veram, & totius animis conuertamur ad Deum: non autem, ut seditionibus tumultuemur, & impatientia superari contra stimulum calcitemus, quod sine nostro magno malo fieri non potest.

Magistratus boni officium, & eiusdem consolatatio.

Sed ut ad magistratus legitimos redeamus, prodest illos saepe & diligenter cogitare, quod hic dicitur, ipsos potestatem à Deo accepisse. Istud enim officij illos admonet, ut nimirum Dei gloriam promeriti prouehant, qui eos in tantam dignitatem euexit. Fecerunt hoc admodum studiose pij reges, quos hoc nomine potissimum scriptura sacra commendat, quod veri Dei cultum cordi habuerunt, & superstitionis

superstitiones & abusus nominis diuini extirparint, & legis diuina disciplinam voluerint obseruam. Quod ipsum Christianos quoque principes serio fecisse historia testatur. Est ergo nimium turpi quorundam oscitantia, qui religionis & doctrinae curam nihil ad se pertinere putant, & proinde circa eam modo occupantur, quae carni & mundo seruiunt. Volunt isti sine Deo regnare, & proinde infelicitate regnant. Subducit enim illis suum fauorem Deus, & ita vilescit illorum auctoritas, dum optimis quibusque displicent, ab improbis autem & turbulentis contemnuntur. Rursum consolationem quoque non vulgarem pijs magistratibus affert, si cogitent, se à Deo ordinatos esse, qui ipsos dignitate simul & potestate armauerit. Et sanè consolatione opus est, quia functio illorum laboris & periculi plena est, ut non imprudenter obseruauit Rex ille barbarus, qui cum oblatum sibi diadema multum diuè spectauisset, tandem in istam vocem erupit: O nobilem magis quam felicem pannum, quem si quis penitus cognoscat, quam multis sollicitudinibus & periculis & miserijs sit relictus, ne humi quidam iacentem tollere vellet. Potuit hoc videre, qui praeter mundi negotia nihil tractabat. At quando magis hoc experiuntur, quibus hodie cum effreni morum licentia, cum superstitionibus, idololatria, pontificibus & horum patronis res est? Terrent hos infinita pericula, & nouas quotidie curas illis iniicit populi contumacia & ingratitude, qui ferè pessimam gratiam ijs refert, qui pro publica salute suum sedulo faciunt. Illius enim promissio est: Honorantes me honorabo. Et qui angelos regnorum praesides & custodes dedit (sicuti apud Daniele legitur) illorum ministerio pios quoque magistratus crebitur, ne periculis & laboribus succumbant. Exemplo nobis sunt Moyses, Iosue, David, Ezechias, Iosias, Constantinus, Theodosius cum multis alijs, qui omnibus periculis & hostibus superiores facti sunt, etiamsi ex suis multos ingratos nimium, multos etiam perfidos aut apertos hostes habuerint.

Sequitur alterum argumentum, à contrario desumptum, quo poenam quoque contemptoribus magistratuum denunciat. Id verò ex praecedentibus sic infert: Itaque quisquis se opponit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi iudicium accersent. Argumentum ita formato: Qui Dei ordinationi resistunt, ij sibi iudicium accersunt. Iudicij autem nomine non eam modo poenam intelligit, quam magistratus de seditionis sumere solet, sed diuinam ultionem, quae reipub. turbatores & rebelles persequitur. Quia enim magistratus à Deo est, aduersus hunc insurgunt, quotquot magistratibus suis sese opponunt. Ideo Samueli de Israelitis reipub. formam mutare volentibus dicebat: Non te reuerentur, sed me, ne regnem super eos. Et exempla sunt horrenda, quibus Deus olim seditionum auctores puniuit. Huc enim referri debent ferè omnia, quae de Israelitis in deserto contra Moysen murmurantibus scribuntur: inter quae cum primis memorabile est, quod Cora, Dathanum & Abironem terra cum suis omnibus viuos absorbit, cum aduersus Moysen res nouas tentarent. Absolom vero, etsi pater illi ignosceret, ex proprijs capillis suspensus, impiae seditionis poenas dedit. Nec multò melior Sebe fors fuit, qui seditione vix dum sopitam instaurauit. Zamri quoque & Ambri exitus fuit iustissimus, quorum uterque aduersus reges impios ex priuata ambitione arma sumpsit. In gentiū autem historiae exempla huius generis passim occurrunt, quibus commemorandis vix totus dies sufficeret. At si culpa non vacant, qui prauo affectu contra tyrannos insurgunt, quid de illis dicemus, qui ut pro superstitionibus pugnant contra eos, qui doctrinam & ecclesiam totā reformare satagunt? Propijs & beneficijs principibus subijci nolunt. Quod utinam cogitarent diligentius, qui se nouis oneribus grauati queruntur, quando magistratus morum licentia bonis legibus coercere instituit. Sentient illi aliquando quid sit nouis oneribus grauari, quando illis se dignos tyrannos Deus imponet, qui disciplinam quidem secure negligunt, assiduis verò exactionibus, operis item gratuitis, iudicijs denique iniurijs illorum fortunas & corpora exhauriēt. Discant ergo magistratus dignitatem suam agnoscere, & eam constanter tueantur. Populus item magistratui debitam reuerentiam exhibeat, & bonis legibus obtemperet. Curent denique omnes, ut sub Christo Iesu, rege regum, vitam degant sanctam & gloriam Christianam, cuius praemia olim cum eodem in caelis recipient. Illi debetur benedictio, honor, & potestas in aeternum, Amen.

Puniuntur, qui magistratui resistunt.

Nam magistratus non sunt terrori bonis operibus, sed malis. Vis autem non metuere potestatem, quod bonum est facito, & laudem ex ipsa obtinebis. Dei enim minister est tuo bono. Quod si feceris quod malum est, metue. Non enim frustra gladium gestat. Nam Dei minister est, ultor ad iram ei, qui quod malum est fecerit.

Paulus Apostolus prima huius cap. parte de Magistratu & ijs, quæ ad huius considerationem faciunt, admodum diligenter differit, idq; duas potissimum ob causas. Prima est, quod sub finem cap. precedentis vindictam omnem prohibuerat, quæ ex privato & prauo affectu sumitur: Altera, quod inter Iudeos & gentes multi erant, qui sub Christiana libertatis prætextu aduersus magistratus, seditiose nimis tumultuabantur, & ita religionem Christianam multis suspectam & exosam faciiebant. Quales posteris quoq; temporibus semper fuisse, & hodie multos passim inueniri constat. Quorum furoribus propositionem vniuersalem opponit, monens, vt omnis anima potestatibus supereminentibus subiecta sit, & debitum illis obsequiū fideliter præstet. Eam verò rationibus grauissimis probat, quarum primā à causa efficienti vel auctore magistratus desumpsit, quem Deum esse demonstrauit, & ex eo cōclufit, eos ordinationi diuinæ resistere, quicunq; magistratibus suis sese opponunt: Deinde alteram intulit à contrario, quod qui hoc faciunt, procul dubio Dei iudicium incurrant, qui ordinis abs se instituti turbatores impunitos non sinat, sicuti omnium seculorum exempla testantur.

Magistratus nō
est terrori bonis.

His in præsentī tertium argumentum à fine subiicit, quo magistratus vsus & quantitas ex eo ad humanū genus vtilitas redeat, docet. Ita verò hoc proponit, vt eleganti præoccupatione, quam Dialogismi figura vestit, eorum occurrat rationibus, quibus durum & molestum videtur, homines Christianos iudiciorum atq; pœnarum terroribus subijci, quiq; de magistratuum iniquitate & tyrannide conqueruntur, quæ suis subditis molesti sint. Causali autem particula hoc argumentū cum Propositione huius disputationis connectens ait: Nam magistratus non sunt terrori bonis operibus, sed malis, &c. Quasi diceret: Non est, quod de magistratuum sceleribus & de terroribus, quos suis subditis incutiunt, conqueramini. Quia enim hæc hominibus Christianis scribo, quorum est bonis operibus & virtutibus operam dare, terrores isti nihil ad vos pertinent. Nam qui magistratum gerunt, non ijs terrori sunt, qui bona operantur, sed flagitiosis & improbis, qui publicam humani generis societatem turbant. Est ergo ad euitandum terrorem omnē compendium certissimum, si quod bonū est faceris, male agas & pro carnis libidine te ipsum virijs dedas, meritò tibi extimescenda erit magistratuum seueritas. Nam vt Dei ministri sunt, vt bonos & probos tueantur: ita illos idem Deus gladio armauit, vt ipsius iram & vindictam persequantur aduersus eos, qui quod malum est fecerint, &c. Est hæc summa eorum, quæ hoc loco dicit Apostolus, quam maioris perspicuitatis causa hoc Syllogismo complecti poteris: Christiani homines eos non timere, sed potius amare & colere debent, qui bonos tueantur, malos autem & improbos puniunt atq; cōtercent: Magistratus officiū est bonos tueri, malos verò punire & vlcisci: Ergo Christiani magistratum colere & obseruare, nō seruiliter timere debent. Maior probatione multa non habet opus, quia cōmuni omnium consensu probatur, quo docemur, non vtile modò, verum etiam necessarium esse, vt malorū ferocia cōterceatur, ne bonis molestie esse pergant. Minorem verò definitione probat, quando magistratum dicit esse ministrum Dei ad bonum eorū qui bene agunt, vindicem verò & vltorem eorū qui mala operantur. Quibus verbis vt ius gladij aduersus omnes seditionis hominū rationes, siue clamores potius, manifestissime asseritur: ita docemur, eos bonis omnibus meritò suspectos esse debere, imò male sibi ipsis conscios & publicæ pacis publicæ qui magistratus è medio sublato volunt. Nisi enim boni defendantur, mali autē & improbi publicæ auctoritate cōterceantur, aut singuli seipsos armata manu tueri cogentur, aut sese & sua opprimi & perdi patientur: ex quibus hoc quidem prorsus intolerabile, illud verò periculosum & cum reipub. dissipatione coniunctum est. Quia verò Paulus hoc loco omnia comprehendit, quæ de magistratu possunt dici, & quæ olim gentium philosophi vix multis libris exposuerunt, præstat singula aliquantò diligentius inspicere.

Ordiamur

Ordiamur autem à definitione, quam ex Apostoli verbis talem constituere possumus: Magistratus est minister Dei, gladio & publica auctoritate armatus, ut bonos tueatur & remuneret, malos vero legibus & pœnis dignis coërceat. Conuenit cum ista definitione, quod qui magistratum gerunt, in scripturis Dei dicuntur: nimirum quod in terris Dei vices obeant, quoad iudicia publica, & pacis boni publici sint custodes. Hic vero obseruandum venit, magistratus potestatem non esse ex legem, ut ea pro suo arbitrio utatur, sed certis limitibus circumscriptam. Quia enim Dei minister est, id est, publico bono, illum & Deo & hominibus obstrictum esse constat. Prima igitur omnium, qui in magistratu sunt, cura esse debet, ut Deo seruiant, & huius honorem atque cultum conseruare & prouehere studeant. Docet hoc communis sensus, & idem naturæ lex mandat, quæ ut bonam gratiam ijs referamus docet, qui nos honore & beneficijs affecerunt. Nihil ergo turpius & iniustius fieri potest, quam si Dei cultum negligant & interciderere patiantur, qui suam auctoritatem omnem ab illo vno acceperunt. Ideo David reges hortatur, ut Christum exosculentur, & summa cum reuerentia illi omnia sua officia deferant. Et apud Isaiam principes suæ ecclesiæ nutritios, & proinde cultus quoque sui (circa quem ecclesiæ vnice occupatur) vindices atque custodes constituit. In quo præcipuam suæ dignitatis & gloriæ partem consistere putauerunt Reges & principes, qui in sacra historia commendantur, sicuti non vno loco diximus. Vehementer ergo peccant, qui vel curam religionis omnem abs se reijciunt, quam nihil ad se pertinentem: vel eius prætextu ad stabiliendam suam tyrannidem abutuntur. Fecit hoc olim Ieroboamus, primus Israelis Rex, quod ei infelicius cesserit. Imitantur tamen illius exemplum nunc multi hodie. Quid enim aliud faciunt principes, qui idololatriam & superstitiones manifestas ferre & igne tuerentur, ut Pontificum fauorē sibi concilient, quem ad propagandos imperij fines vtilem esse necessariū esse sibi persuaferunt? Quibus adnumerari debent, qui episcopatus & sacerdotia ad se rapiant & obstringant, interim verò minimè hoc agunt, ut officium faciant ijs, quos ipsi ad eas dignitates euexerunt. Neque extra culpam omnem sunt, qui euangelicæ doctrinæ studiosi volunt videri. Quam multos enim inter eos reperias, qui religionis curam hoc solum animo suscipiunt, ut ecclesiarum bona inuadere & ex illis ditescere possint. Quod ubi semel illis pro voto successit, mox verbi ministros vel etiam omnino nullos habeant, scholæ item cum bonis literis intercitant, modò ipsi thesauros sibi parent, & pro suo arbitrio voluptuentur. Erit procul dubio horum quoque potentia non diuturna, & idem Dei iudicium aliquando cum Ieroboamo subibunt, quem cum tota posteritate extinctum fuisse legimus. Meminerint ergo principes, se Dei ministros, & non posterioris modò, verum etiam prioris tabulæ Decalogi custodes esse, neque suam auctoritatē ipsis firmam & stabilem fore, nisi Dei cultum & gloriam pro virili asserant.

Deinde populo quoque & singulis, qui fidei ipsorum crediti sunt, se obstrictos esse cogitent. Ut enim pastores propter gregem constituuntur, ut hunc pascant & seruent, non autem ut suo otio aut commodo priuato consulant: ita quicumque in magistratu constituti sunt, eos in sui populi commodum Deus ad illam dignitatem euexit, & ipsi quidem propter populum, non autem populus propter ipsos factus est. Quæ etiam causa est, quod antiquitus ποιμὴν λέγεται, id est, pastores populorum, imò patres, & (ut ex Christi verbis Luc. 22. apparet) recepto ferè omnibus seculis nomine Benefici dicti sint. Hodie etiam ferè clementissimi vocari volunt, & gratiæ atque clementiæ titulus quàm maximè delectantur. Debent ergo ante omnia publicæ pacis rationem habere, & publicis populi commodis prospicere, aut iniqui patiantur. Itaque rursus peccant, qui suis modò commodis intenti, populum vel negligunt aut iniqui patiantur. Turpius, vel etià crudeliter opprimunt atque spoliant. Quales hodie sunt, qui venationibus, ludis, poculis & alijs eiusmodi studijs addicti, feras, canes, accipitres, scorta & parasitos pluris faciunt, quàm populum. Item qui officia omnia ad quæstum instituunt, eaq; hominibus auaris diuendunt, quorum iniquis artibus infelix populus atteritur atque exhauritur. Quorum socij sunt, qui ex actionibus nimis miseros grauunt, & subditorum laboribus atque sanguine partas pecunias, vel in res turpissimas profundunt, vel ex ijs ærarium augent atque thesauros congerunt, in quibus præcipuam reipublicæ spem sitam esse arbitrantur. Noluit olim David cum præsentis militum periculo haustam

Magistratus definitio.

Magistratus est Dei cultum tue-ri & prouehere.

Magistratus est populum regere & conseruare.

aquam bibere, sed quàmuis siti ardentissima infestaretur, illam Domino libavit, ne suorum sanguine bibere videretur. At hodie multis non admodum graue est ex infelicis populi sudoribus voluptuari, neq; interea fame pereuntium mulierum atque liberorum lachrymis & eiulatibus mouentur. Qui si Davidis exemplum non respiciunt, saltem pudeat ipsos ab ethnicis & à fide Christiana alienis principibus superari. De Tiberio Cesare scribitur, quòd praesidibus, qui prouinciariū tributa augeri suadebant, responderit: Boni pastoris est tondere gregem, non deglubere. Et Traianus immodicas exactiones tanquam pestem tabificam totius reipub. abominabatur. Dicebat enim eandem fisci rationem esse in repub. quæ lienis est in humano corpore. Vt enim hoc crescente, reliqua membra contabescunt: ita crescentibus ararij publici thesauris, populi fortuna decrescunt, quibus exhaustis, respub. diu consistere non potest. Reprehensionem verò non paruam merentur, qui, etsi ipsi manum abstineant, quod bodi- lum tamen vel luxu perire, vel usurariorum artibus & monopolij expoliari patiuntur, quod bodi- nimis vulgare est. Quid verò de illis dicemus, qui bella non necessaria mouent, & propter illa non modò exactiones faciunt intolerabiles, verumeriam populum cum agris, domibus & fortunis vni- uersis hostium libidini obijciunt? Sunt hi omnes non pastores, sed depastores populorum, & graues o- lim penas dabunt Domino, qui pauperum & afflictorum querelas interea audit, & populum ex il- lorum manu requiret.

Magistratus of-
ficia.

Porro vt hisce vitijs medicina facilius inueniri possit, magistratus officia diligentius excutere oportet. Comprehendit ea Paulus duobus capitibus, quorum alterum est, bonos tueri & iisdem lan- dem (sub qua omne genus premij intelligitur) dignam tribuere. Alterum, malos punire & coercere gladio sibi diuinitus commisso. In vtroq; autem diligentes esse vult & serio agere, quando ait, illos gla- dium non frustra aut temere gestare, sed in eum finem, vt illo prout necessitas postulat, vtantur. Sunt hi non postremi nerui, quibus & disciplina & respub. conseruantur, quod gentium quoq; philosophi vi- derunt. Antisthenes enim respub. eas ad interitum inclinare dicebat, in quibus boni à malis nihil dif- ferrent. Solon autem, sapientissimus Atheniensium legislator, premijs & pœnis respub. contineri re- stabatur. Etenim vbi ista cessant, vel (quod peius est) inuertuntur, fieri non potest, quin cum ma- rum honestate iustitia simul & pax publica intercitant. Tunc enim malorum crescit improbitas atq; ferocia, boni verò aut omnes è medio excedunt, aut principes suos odisse incipiunt, qui tandem ab improbis illis opprimuntur, quos sua indulgentia aut malitia fouerunt. Vt autem tam premijs quàm pœnis suus locus sit, tribus omnino opus est: Legibus nimirum, Iudicio, & iudiciorum siue legum ex- ecutione, de quibus singulis quædam huc pertinentia dicemus.

In repub. opus
est Legibus.

Legem Plato in Minoë & libris de Legibus non malè definit, esse rationem gubernandi veram, quæ ad optimum finem per media commoda dirigit, transgressoribus suis pœnas, obedientibus autem præmia statuens. Legum ergo vsus est in gubernanda repub. & proinde earundè finis est, vt respub. & qui in illa agunt, cōseruentur. Quod nunquam fiet, nisi certæ sint leges, quas & principes norint, & qui horum imperio subesse & parere debent. Sunt autem circa has tria imprimis est magistratus. Primum, vt cum lege naturæ & Dei voluntate consentiant. Quia enim Dei minister est magistratus, nihil statuere aut decernere debet, quod huius voluntati aduersetur. Neque vnquam homines, qui natura ad licentiam procliuēs sunt, legibus rectè obtemperabunt, nisi numinis reuerentia magis quàm externa vi & ciuiliū pœnarum metu in officio contineantur. Ideò gentium legislatores, etsi verum Deum ignorarent, legum suarum authorem semper constituerunt aliquem ex Deorum nume- rum numero, vt maior esset illarum autoritas. Zoroastes enim, qui Bactrianis et Persis leges dedit, eas ad Oromaxon authorem retulit, quem illi Deum optimum & boni omnis authorē esse credebant. Trismegistus verò apud Aegyptios à Mercurio leges suas sibi traditas esse dicebat. Minos Cretem suum legislator Iouis familiarem & collocutorem se esse fingeat, vt ab eodem leges accipere crederetur. Carondas apud Carthaginenses Saturnum legum suarum inuentorem primum profitebatur. Ly- curgus apud Lacedæmonios Apollinis, Solon & Draco apud Athenienses Minervæ, Xamolxis apud Scythas Vestæ nomen suis legibus prætexuerunt. Numa autem, vt apud Romanos qui armis & bello assueuerant, legibus suis auctoritatem aliquam conciliaret, nocturnos cum Ageria Dea con- gressus sibi esse simulabat. Quid autem de his dicere attinet, quando prostitute impietatis impostor Mahomet sub Archangelis Gabrielis nomine Arabibus suum Alcoranum oberufit? Qui omnes est

turpiter errarint, in eo tamen diuina legum maiestas elucet, quam in densissimis tenebris impij quoque veri Dei ignorantes agnoscere coguntur. Nostra tamen potior est conditio, qui fabulis & figmentis eiusmodi minime opus habemus, quibus non modò naturæ legem in cordis tabulas inscripsit Deus, sed scriptas quoque leges dedit, paucas quidem numero, sed quæ admirabili & prorsus diuina breuitate omnia complectuntur, quæ ad totius reipublicæ & singulorum hominum gubernationem faciunt, & perspicue docent, quid pœna, quid sit præmio dignum sit. Nam etsi quædam ad solos Israelitas pro illorum temporum & terræ illis promissæ ratione pertinuerint, reliqua tamen ipsos fontes iudiciorum nobis monstrant, & ab omnibus cognosci debent, qui in reipublicæ & eius administratione cum laude & fructu versari volunt. Quod igitur Iudæo regi olim præcipiebatur, ut diuinæ legis librum penes se haberet, & eius lectione semetipsum quotidie exerceret, hoc ipsum sibi quoque dictum esse Christiani principes putabunt, ut non minori diligentia curent, ne quas leges ferant diuinis contrarias. Nam in ipso limine (quod dici solet) impingunt, qui absque certis legibus reipublicæ administrant, & qui ipsi sibi lex sunt, cum illud nunquam non in ore habentes: Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Secundo ad finem quoque bonum leges destinare & dirigere oportet, qui non alius esse potest, quam qui magistratus in tota sua functione propositus esse debet. Est is salus & incolumitas populi publica. Eam autem in vero Dei cultu, morum honestate & iustitia publica, qua suum cuique redditur, consistere nemo sapiens aut mediocriter exercitatus ignorat. Debent ergo ex Dei verbo leges condi, quibus superstitiones & illiciti cultus prohibeantur, religio autem vera omnibus commendetur, quod olim Christianos Imperatores fecisse non veteres modò historia, verum etiam qui adhuc extant iuris Cæsarum codices seu libri testantur. Ferri quoque debent leges, quæ luxum & omnem intemperantiam prohibeant, quibus Christiana morum disciplina maxime eueritur. Ea autem publica auctoritate omnibus iniungi debent, quæ ad vitæ innocentiam & sanctimoniam faciunt. In quo ordine non postremum locum leges sumptuariæ tenent, quas apud reipublicæ bene constitutas omnibus seculis floruisse scimus. Leges item esse conuenit, quibus aperta vis, rapina, doli, furta & non multum ab his alienæ usurariæ & feneratorum artes cohibeantur: Et quia infinita est hominum nequitia, & ex malis moribus (ut veteri proverbio dicitur) bonæ leges enascuntur, magistratus nunquam non intentos esse conuenit, ut tam veteres quam nouas leges in eum finem accommodent, ut morum licentiæ & vitij subinde nouis pullulantibus in tempore occurrant. Tertiò, leges omnibus ex æquo communes esse conuenit, eas nimirum, quæ de religione, morum honestate & publica iustitia feruntur. Quia enim ad hæc officia omnes ab ipso Deo astricti sunt, nefas fuerit privilegia condere, quæ aliquibus immunitatē & impunitatem concedant. Fatemur quidem in alijs multis, quæ salua pietate & iustitia concedi possunt, aliquid tribuendum esse personis illustribus; at in alteris illis nihil tam alienum est à Christiani principis officio, quam adulatorium illud & plusquam parasiticum torquatorum iurisperitorumque Augustus & Augusta non tenentur legibus. Quantò rectius Papinianus, qui mori maluit, quam pericidium Antonini Bassiani Imperatoris excusare? Etenim quam primum principes sibi licere volunt, quod in alijs puniunt, tunc & ipsorum auctoritas deficit, & legum vigor paulatim exipsum facit, eo quod occulto quodam pudore continentur magistratus, ne in alijs punire pergant, quod illarum quia nullus legum usus est, nisi ad finem illum, de quo modò diximus, dirigantur, ut Leges iudicium autem beneficio frui possint, qui eas observant, & rursus pœnis dignis mulcentur, qui eas transilire sic loquar) addunt & conseruant, si suo officio dignè fungantur. Est autem iudicare idem quod ius dicere, & iudicare dicitur magistratus, quando iuris & iustitiæ sententiam ex legibus profert, qua vni cuique quod suum est addicitur. Quæ actio, ut admodum necessaria est, ita propriè ad Deum pertinet, qui index totius terræ vocatur, & cuius omne iudicium esse, scriptura sacra non vno loco docet. Idem tamen, ut in multis alijs, ita hic quoque hominibus ministris utitur, quod facilius inter homines societas conseruari & scelera puniri possint. Quò magis aduigilandum est ijs, qui hoc munus obeunt, ne quid præter officium faciant, & ita in Deum ipsum grauiter peccent. Dicuntur de hoc multa in scripturis, omnia tamen Moses Deutero. i cap. hisce verbis, ceu compendio quodam breui, summatim comprehendit: Audite causas fratrum vestrorum, & iudicate iustè inter virum & fratrem eius, & inter

Leges iudicium
opus habent.

1. Sam. 22.

peregrinum eius: Non recipietis faciem in iudicio: tam paruum quàm magnum audietis, neque timebitis ab illo viro, &c. Docent ista quid in iudicando obseruari, quæ item vitia cauendi debeant. Primum causas omnium, & quidem peregrinorum quoque, audire iubet. Vbi sub audiendi verbo diligentem causarum cognitionem requirit, per quam præiudicium omne excluditur. Vt enim omnes audiri debet, qui publicus in populo aliquo iustitiæ minister est: ita vt omnia audiat oportet, quæcumque in causa cognitione instruere possunt. Et hoc imprimis necessarium. Nam vt miris artibus causas pessimas nonnulli ornare solent: ita ignorantia iudicem non excusat, si negligentior sit in eorum inquisitione, quæ cognosci poterant, si studium & industriam adhiberet. Et quia frequenter fit, vt quæ minutissima videntur, multum momenti asserant ad causas rectè cognoscendas, nullius laboris aut molestiæ iudicem pigeat, vt singula examinet, quæ illum in hac parte iuuare possunt. Ideo tam paruum quàm magnum audire iubetur. Quibus adde, quod non aliud ad conciliandos populi animos efficacius est, quàm si principes facilem omnibus ad se accessum præbeant, & benignè quosvis audiant, qui causas suas ad ipsos deferunt. Rursus non alia re magis irritantur animi, quàm si causas vel non audiri, vel negligenter audiri videant. Exempla in historijs passim occurrunt, inter quæ perquam memorabile est, quod de Philippo Rege scribitur, quem Pausanias medium inter filium & generum incedentem obruncauit, quod de atroci iniuria sibi ab Attalo facta, conquerentem diu neglexisset, imò etiam ludibrio habuisset. Et Demetrius Rex Macedonum, animos hoc vno facto maxime ab se alienauit, quod multorum supplices libellos legere dedignatus, eosdè ipsis spectantibus ex porta Antiochie in profluentem abiecisset. In sacra autem historia multi relictio Saule ad Dauidem confluisse dicuntur, qui erant amaro animo. Atqui animum amarum generosiores quique aduersus magistratū suum concipiunt, si iniurias sibi factas negligi, & causas suas rejci videant. Vidit hoc Absolomus, non minus astutus quàm ambitiosus, & ideo cum populum aduersus patrem Dauidem excitare instituisse, hac arte imprimis est usus, quod se quidem ad cognoscendas omnium causas facilem præbuit, patrem verò insinulauit negligentia, qui nec ipse aliquem audiat, neque iudices constituisse, qui populi regiam confluentis causas cognoscant. At non satis est audiuisse, nisi iudicium quoque iustum sequatur, quo suum quisque ius obtineat. Nam nisi id fiat, frustra boni de factis sibi iniurijs conqueruntur, audaciores verò fiunt, qui contra ius & æquum aliena inuadunt, aut bonis vim faciunt. Quod si autem in eo non negligentes modò sint iudices, verum etiam iniustas sententias ferant, & iudicium in abissum conuertunt (vt prophetae verbis utar) quando viro bono nihil acerbius accidere potest, quàm si causa bona cadat, & legum pretextu iniquè damnatus in suspicionem veniat, quasi causam iniquam aduersus aliquem suscepit. Sed ne quid huius fiat, vitia quoque indicat Mosès, quæ iudicibus imprimis cauenda sunt. Inter quæ primum est respectus personarum. Nam qui in his herent, & in ipsius causæ, de qua agitur, cognitionem penetrare non possunt: quia multa occurrunt, quod corporis quàm animi oculos illis perstringunt. Et cum hoc Deo passim tribuant sacrae literæ, quod absque personarum respectu iudicet, ab eodem illos etiam alienissimos esse conuenit, qui illius in diuinitate vices obeunt. Differit de hoc sæpe Mosès, & tanta quidem diligentia, vt neque paupertati neque diuiti quicquam dandum esse doceat, ne vel præpostera misericordia peccemus, vel inuidia, quæ nos inter dum opulentioribus inensos reddit. Ideo Exod. 23. sic per illum loquitur Dominus: Non sequeris multitudinem in malo, id est, non consentias iniquis suffragijs, etiam si hæc multitudine vincant: neque in causa declinabis ad peruertendum populum multos. Pauperis causam non ornabis, neque causam eius peruerteris, &c. Item Leuit. 19. Non facietis quid peruersum in iudicio: non suscipias faciem pauperis, neque honorabis faciem diuitis. In iustitia iudicium proximi tui discernes. Quibus illud quoque, Solomonis adijci potest: Qui iustificat impium, & qui condemnat innoxium, uterque abominatio est Domini. Prouerb. 17. Deinde metum quoque prohibet, & sub hoc omnes affectus vehementiores comprehendit, vt pote amorem, odium, iram, spem priuati emolumenti, quibus rectissime coniungitur munus corruptelæ, quibus sapientum quoque oculos perstringi & causas bonas peruertere, alibi testatur. E quibus cum iudicium Dei sit, & eò actores & rei veniant Deum consulturi (sicuti Mosès Exod. 18. ait) procul à iudicio remoueri debent, quæcumque recti cognitione & sententiam iustam impedire possunt. Quapropter prudentissimè olim apud Athenienses constitutum fuit, vt in Areopago, causæ æreæ tractarentur, & iudicium agerentur, id est, sine exordijs, quibus beneuolentia captatur, & iudicium animi commouentur.

moventur. Thebani verò Senatus symbolum erat, quo iudices obuincti oculos & manci pingebantur, ne videlicet vel in personas respicere, vel munera accipere possent. Quæ si hodie etiam obseruarentur, iudicia minus corrupta haberemus, & proinde minus dissidiorum quoque & turbarum.

Quamuis autem in iudicando officium faciant magistratus, nihil tamen proficiunt, nisi sententia iudicij executione opus est. pronuntiata executio accedat. In hac enim potissimum consistit defensio bonorum & pœna improborum, de qua illa maximè intelligi debet, quod magistratus gladium non frustra gestare dicitur. Neque hic aliquem mouere debent phanaticorum quorundam clamores, qui neminem occidi debere aiunt, & gladio perituros esse eos, qui gladium arripuerint. Priuatas enim cades Deus prohibuit: & qui priuatis hominibus dixit, Non occides, idem magistratui dixit, Excindes malum e medio tui, & infinitis sceleribus capitalia supplicia decreuit. Imò ne quis iudices sanguine pollui putaret, dum fontes puniunt, illorum honori simul & conscientijs probè consuluit, quādo in lege de maleficis occidendis addit: Sanguis eorum sit super eos. Leuit. 20. Non ergo gladium ex priuato affectu arripit magistratus, sed à Domino datum gestat, nec id temere, sed ut scelera dignis pœnis coërceat. Et hoc quidem non iustitiam modo, verum etiam bonitas Dei exigit, qui ut scelera ciuilibus pœnis coërceat, ita fontibus, qui aliter curari non possunt, resipiscendi occasionem offert, ne aeternæ mortis supplicium incurrant. Nam quod alteri latronum, qui cum Christo in crucem suffixi fuerunt, accidit, ut in infami supplicio salutis eternæ viam inueniret, hoc multis quotidie accidere videmus, qui in peccatis suis miserè perituri erant, nisi grauioribus supplicijs in viam salutis reducerentur. Exigit idem disciplina publicæ, ut plures alij paucorum exemplis terreantur, ne sibi omnia licere putent. Ceterum in iudiciorum executione etiam atque etiam cauendum est, ne præcipientes nimium pœnæ, ipsam admissi sceleris cognitionem antevertant, & ne quid crudelius fiat, quàm flagitij ratio postulet. Quare tunc demum pœnæ inferendæ sunt, quando contra leges Dei aliquid indignius commissum esse constat, quod grauius supplicium mereatur: & hoc ipsum ita temperare conuenit, ne illius atrocitas animam vnâ cum corpore in periculum adducat. Quod si roges, quæ scelera gladio puniri debeant, facilis erit responsio: ea enim minime plectenda esse dicemus, quæ Deus ipse capitalibus pœnis digna esse censet. Inter quæ, cum ophanatione & multorum aliorum seductione designantur, procul dubio in eorum authores quàm seruanda Trinitatis hostes & aeternæ Iesu Christi diuinitatis oppugnatores plectendos esse negant. Di-cunt illi, fidem donum Dei esse, neque aliquem ad rectè sentiendum cogi posse. Sed nos vicissim dicimus, contineri posse pœnarum metu impostores, ne virus hæresum spargant, & prauis dogmatibus licet, quando neque iram frenare, neque cupiditates prauas restringere, neque nostra sorte contenti fieri possimus, nisi ista nobis Deus per spiritum suum largiatur. Deum ergo potius audiant Christi principes, qui & nominis sui prophanatores, & nouorum Deorum doctores pseudoprophetas excindere iussit. Prudenter tamen distingui debet inter hæresum authores, qui alijs insidias struunt, & qui illorum artibus decepti deuierunt, & proinde cōmiseratione potius quàm supplicio digni sunt, cum diligenti institutione possint in viam reuocari. Scio de hac causa apud veteres olim multam in aliter sententiam disputatum esse: sed plurimum hîc tribuendum censeo D. Augustino, quem prius narum metu coërceantur. Videbat enim minus loci tunc esse impostoribus, & multos ad meliorem mentem redire, qui illorum dolis & artibus circumuenti fuerant. Legantur quæ scripsit lib. 2. contra epistolam Periliani Cap. 83. & deinceps. Item tract. 11. in Ioan. & c.

Reliquum esset, ut de bello quoque & bellandi iure diceremus, eò quod hoc ad executionem & gladii usum imprimis pertinet: sed paucis potest res expediri. Primò autem non probamus eos, qui bellum in uniuersum omnia damnant, neque ullam causam tam grauem & iustam esse aiunt, ut propter eam arma suscipi debeant. Confutantur enim isti auctoritate Dei, qui militaris disciplinae leges dedit, quas nunquam daturus erat, si bella simul omnia damnaret. Conuincuntur item sanctorum exemplis, & quidem Abrahami patris credentium, qui armata manu & non sine cade, nepotem Lotum ex hostium manibus asseruit. Et in nouo testamento milites producuntur, quos Ioannes Baptista præ-

iudicij executione opus est.

De hæreticis puniendis.

De bello, & ut hoc geri debeat.

ceptis instruxit, non autem arma abijcere iussit. Sed & Centurionū fit mentio, quorum fides ab ipso Christo magnifice commendatur. Quibus adde quod David dicebat: Dominus instruit manus meas ad praelium, & digitos meos ad bellum. Quod sine manifesta impietate dici non poterat, si bella omnia per se illicita essent & impia. Præterea cum magistratus sit singulos contra iniurias priuatas tueri, quanto magis debeat vniuersum populum defendere, ne cum terris & fortunis omnibus perdat. Sed meminerint hic omnes, bellum ex eorum remediōrū numero esse, quæ sine manifesto periculo adhiberi non possunt, & proinde non nisi extrema necessitate urgente, à peritis medicis adhibentur. Et in his sæpe moriuntur, qui ea sanitatis recuperandæ causa usurpant: ita nō raro in bellis vinci solent, qui causam bonam iustamq; defendunt, & patriæ consultum volunt, cuius rei exempla in historijs cum sacris tum prophanis non pauca extant. Et ergo diligenter cauendum magistratibus, ne bella non necessaria suscipiant, quorum semper exitus infelix est, & ne suæ fidei creditum populum reuera periculis obijciant, ex quibus postea, non quādo ipsis lubet, emergere possint. Nunquam ergo ad arma confugiendum est, nisi quando ex iusto & antiquo fœdere aliquos contra vim iniustam defendere, aut communem patriam aduersus hostes publicos & implacabiles tueri, vel religionem & sacra omnia asserere cogimur, ne impij illa cum diuini nominis prophanatione & totius posteritatis periculo extinguant atque conculcent. Et cum tantæ tamq; graues causæ nos urgent, nunquam tamen illarum & pietatis obliuisci debemus, & ea quoq; moderatione victoria uti, ut omnibus constet, nos vim illam tam repellere, non autem inferre voluisse. Itaque procul ex Christianorum castris relegantur crudeles & barbari illi, qui (ut Marius olim dicebat) inter armorum strepitus leges, audiri non posse aiunt, & proinde omnia pro sua libidine faciunt.

Qui & quales
in magistratū
eligi debeant.

Sed ut aliquando dicendi finem faciamus, potest ex his omnibus colligi, qui & quales in magistratum eligi debeant. Nimirum quales olim Iethro descripsit, quando Moysi dicebat: Delige ex omni populo viros fortes, timentes Dei, veraces, & qui auaritiā odio habeant, &c. Quibus verbis omnes boni principis & iudicis virtutes comprehendit. Et sanè ante omnia fortitudine opus est, cum sanctio ista per se periculi plena sit, & multorum odia incurrere cogantur, qui in ea fideles esse volunt. Ne tamen fortitudo in audaciam & crudelitatem exeat, Dei timore, seu freno, illam regi oportet, qui idem veræ sapientiæ principium est, & in rebus agendis consilia sana suggerit. Et quia Dei personam iudices sustinent, veritatis amantes sint, ne hypocrisis & fūco eius oculos offendant, qui ipsa est veritas. Auaritiā verò non fugiant modò, sed odio prosequantur. Nam ut ea omnium malorum radix est, ita si iudicibus dominetur, leges & iura venalia facit, & rectum neque videre neque facere sinit. Ista ergo sibi ob oculos ponant, penes quos ex patrio more est eligendi magistratus potestas. Quibus verò principes nascuntur, ij quos Deus dedit patienter ferant, & illis quidem obediant fideliter: imprimis autem tam populus quàm qui in magistratu sunt, Deo sese approbare studeant, & cum fide agnoscant. Regem regum & Dominum dominantium, Iesum Christum: Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

HOMILIA LXXVII.

Quapropter necesse est subiici, non modò propter iram, sed etiam propter conscientiam. Propter hoc enim etiam tributa solutis: siquidem ministri Dei sunt in hoc ipsum incumbentes. Reddite igitur omnibus quod debetis: cui tributum debetur, tributum: cui uectigal, uectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

Institutum Diui Pauli Apostoli est docere, quòd omnes homines suis magistratibus obedire, nec quisquam Christiana libertate & euangelij prætextu contra magistratum abuti debeat. Quod ut facilius persuadeat ijs, qui natura licentiæ appetentes sunt, & imperare potius quàm subesse malunt, grauius argumentis utitur, inter quæ postremum fuit, quòd magistratus propter publicū bonum institutus, & Dei minister sit, ut bonos tueatur atq; remuneret, malos verò & inobedientes dignis penis coercet. Ex quo sequitur, potestatem hanc nemini debere grauem aut intolerabilem videri, nisi seipsum

seipsum bonis omnibus suspectum facere velit, ut qui sibiipsum male conscius penas sibi paratas subterfugere, aut disciplina iugum excutere velit. Illic verò per occasionem de omnibus ijs dictum est, quæ ad magistratus officium pertinent. In præsentem ergo ad subditos redit Apostolus, & quod prius in genere de eorum officio dixerat, nunc diligentius expolit, et in eum finem argumenta priora omnia accommodat.

Nam quasi conclusionem omnium inferens ait: Quapropter necesse est subijci, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Necessaria esse dicit obedientiam, quæ magistratibus debetur, ut illis occurrat, qui illam inter cetera idæpocæ vel indifferentia numerant, & ne seditiosi dicantur, se non ob stare aiunt, quò minus qui volunt magistratū gerant, & illis alij obtemperent, id verò ad salutem necessarium esse negant. Et hoc effugio hodie multi ex Anabaptistis utuntur, ut inuidiam declinent, quam seditiosi sectæ illius auctores ipsis initio conflauerunt. Sed figmentum hoc omne Paulus uno verbo damnat, dum necesse hoc esse ait, ut Christiani homines magistratibus suis subijciantur. Et ne quid emittat, necessitatis huius causam non in ira modò, id est, in ultione & vindicta, quam magistratus de rebellibus & seditiosis sumunt, indicat, sed ipsius conscientia causam hinc agi docet. Nam est nemo mortalium in alterius conscientiam ius habeat & imperium, quia tamen magistratus à Deo est institutus, cuius verbo ad præstandam illi obedientiam obstringimur, hanc illi salua conscientia negare nequaquam possumus. Nec enim in hominibus solis iniuria illa hæret, sed in ipsum Deum redundat, cuius constitutionem violamus. Nec leuiculum videri debet quod Paulus dicit. Nam ut nulla vitio sequatur, fieri tamen non potest, quin intra conscientiam suam grauissimè crucientur, qui seditiosis suis consilijs eum statum turbatum esse vident, sine quo publica salus & reipublica tranquillitas consistere nullo modo potest. Vt enim hoc dissimulent, se tamen auctores esse vident malorum omnium, quæ seditiones comitari solent, & quorum maxima pars ad innocentes redit, miseros nimirum agricolas, mulieres & imbellem sexum, ad eos denique, quos illi malis artibus in scelere societatem pertraxerunt. Exemplum huius mali multa extant, inter quæ memoratu dignissimum est, quod Bruto accidit. Cum enim ille cum coniuratis Casarem occidisset, & ob id ab Augusto ardi pateretur, non multo tempore ante pugnam Philippicam, intempesta nocte quendam ad se ingredi rogare tamen ausus, Quis (inquit) hominum aut Deorum es? quid tibi vis? quid ad nos venisti? Ad quæ summurmurauit ille: Tuus o Brute malus genius sum, in Philippis me videbis. Quod unum sari docet, illum conscientia furij subinde exagitatum fuisse, quæ ipsi non obscure præfagierunt, quò homines, si quando maiestatis daturus esset. Quod ipsum multis alijs accidisse legimus: & constat eiusmodi infesta sentire, etiam si nemo eos persequatur. Rectè ergo monet Apostolus, ut spontè nos submittamus magistratui, & voluntariū illi præstemus obsequiū, ad quod nostras conscientias Dei verbo astrictas esse audimus. Et docet locus iste, quid de illis iudicari debeat, qui de magistratibus contumeliose sentiunt & loquuntur: quales sunt non modò palàm flagitiosi, qui omnem disciplinam reiiciunt, bonas leges, sed primatū in isto hominū genere tenent, qui religionis prætextu ad hoc scelus abutuntur, Anabaptistæ & qui ex his emerferunt Libertini, qui ut multos scripturæ locos impiè detorquent, ita quo magistratus omnes potestate tenebrarū vocare solent, & nefas esse clamant hominem Christianū aliqui magistratum quidem minimè abolendū esse fatentur, sed eò interim res adduxerunt, ut ipsi principibus & regibus dominantur, nullis autem subsint, imò sibi & suis immunitatē constituerunt, quæ illis non modò ab oneribus publicis eximit, verum etiam defendit, ne ob manifesta scelera à magistratu puniantur. Quod ut facilius impetrarent, distinctionē quandam non minus contumeliosam quam falsam sinxerunt, quæ se & suos spirituales, alios verò omnes seculares dicere solent: quod non aliud est, ut omnes, qui rasi & vincti nō sunt, à Christo & salutis per hunc partem consortio excludere. Nam ut suus omnes ex mundo hoc selegit Christus: ita eosdem spiritu suo donat, & huius virtute ex verbi semine regenerat, ut non temere supra dixerit Paulus, eos Christi non esse, qui spiritu eius destituuntur.

Magistratibus
obediendum est
necessario.

tur. Ergo ethnicorum loco illi habent omnes homines, qui bestiae characterem non acceperunt, licet interrim istud egregie dissimulent. Sed quamvis plenis buccis suam immunitatem iactent, & ea aduersus Reges & magistratus omnes insolenter superbiant, certum tamen est, illos propria conscientiae testimonio convinci: quod etsi aliquandiu non sentiant, erit tamen tempus, quando cum seditiosis omnibus Deo suae insolentiae graues poenas exoluent. Simul autem docent ista, quam impudens sit aduersariorum nostrorum calumnia, qui per Euangelij doctrinam politias & magistratum auctoritatem labefactari aiunt. Atqui nulla alia ratio est, qua illa magis confirmetur, quam si populus intelligat, magistratum Dei ordinationem esse, cui necessario obedire debeant, quicunque sana conscientia in Dei conspectu ambulare cupiunt. Hinc enim obedientia voluntaria nascitur, & qui illud probe intelligunt, tam absunt a seditionibus, ut tyrannos quoque iniquissimos dimiserant, eo quod in illis quoque legitimi magistratus speciem aliquam agnoscunt, & eosdem diuinitus imponi norunt, quando populi proteruita & petulantia tales meretur. Sed o deploratam nostri seculi cecitatem, quae ut omnes hominum ordines peruasit, ita apud principes atque monarchas imprimis regnat. Hi enim Euangelij doctrinam, qua obedientia vera docetur, pro seditiosa hostiliter persequuntur, eiusque ministros vel occidunt, vel ex ipsorum ditionibus procul discedere cogunt. E contra vero Pontifices & Episcopos una cum Monachis in pretio habent, in arcana consilia admittunt, iisdem per auricularem confessionem sua omnia communicant, quos nocentissimos principum hostes esse, res ipsa demonstrat. Nam ut regnum illud Papisticum aliorum coronum (ut apud Daniele habetur) decussione, id est, regnorum aliorum oppressione olim creuit: ita regum dissidijs maxime fouetur & conseruatur, quos Pontifices miris artibus inter se committere consueuerunt, & bella ex bellis subinde noua texunt, ut illis circa haec occupatis, ipsi res suas agere, & male partam potentiam stabilire possint. Testantur hoc aliquot seculorum historiae, & nullo in orbe Christiano angulus est, qui non vestigia bellorum atque cladum grauissimarum ostendat, quarum illi auctores fuerunt. Idem ergo hodie fit quod olim in suis Corinthijs accusauit Paulus. Fert enim mundus eos, qui cum populo ipsos principes quoque in seruitutem adigunt, qui opes cum publicas tum priuatas exedunt, qui ambabus manibus quaeuis obuia ad se rapiunt, qui sese exollunt, qui denique in faciem cadunt, & omni genere contumeliarum eos adobruunt, quos ex Dei mandato in honore & pretio habere debebant: rursus vero eos odit & quouis supplicio dignos indicat, qui & magistratibus suam auctoritatem conseruatam volunt, & pro omnium salute dies noctesque excubant. Sed hac illa erroris efficacia est, qua eos excacari & indurari aequum est, qui oblatam sibi Euangelicae veritatis lucem fastidiunt.

Tributorum
ratio & ius.

Ceterum quia magistratibus propter conscientiam obediendum esse dixerat, argumentum proferat ex re ipsa & communi omnium gentium consuetudine desumptum, quo illud probet, & eos confutet, qui iugum omne excutere conantur. Propter hoc enim (inquit) etiam tributa soluunt: siquidem ministri Dei sunt in hoc ipsum incumbentes. Argumentum euidentius erit, si in hanc formam redigas: At tributa soluunt magistratibus, id est, ex more apud omnes gentes recepto: Ergo magistratibus debetur obedientia. At ne quis exciperet, tributa per vim extorqueri, non ex iure aut debito solui debent, siquidem ministri Dei sunt, in hoc ipsum incumbentes. Quibus verbis docet, tributa principibus debentur & proinde illa ex populo & singulis optimo iure colligi. Dependet enim huius argumenti vis ex communi iure gentium, quod ministros sua mercede dignos esse docet. Nam quod in Euangelio Apostolus Christus dixit, Dignus est operarius mercede sua, ad omnis ordinis & loci homines referri debet, qui suam operam alijs impendunt. Facit autem ad argumenti amplificationem, quod eos qui magistratibus debent, Dei ministros, id est, ab ipso Deo in istam functionem constitutos esse, & totos in hoc ipsum incumbere dicit, ut officium faciant. Ita vero ius tributorum simul asserit Paulus contra eos, qui etsi magistratibus omnino opus esse fateantur, exactiones tamen omnes impatienter ferunt, & immunitatem quaerunt, quae in republica nullo modo admitti potest. Et ex historijs constat, hinc fere omnibus seculis decerpas esse causas seditionum per eos, qui priuatis potius quam publicis commodis fuerunt intenti. Quam vero indignè tulerint Iudaei, quod Caesaribus censum exoluere cogerentur, ex quaestione apparet, quam super eare Christo proposuerunt, ut vel seditionis reum agere possent, vel populo iniuriam

visum & exosum reddere. Nec dubium est, multos ex Christianis quoque rem indignissimam putasse, quod Deo consecrati homines tributa ijs cogerentur pendere, qui ut religionis verae hostes erant, publicis quoque publicis ad omnem libidinem turpissimè abutebantur. Opus ergo erat de hoc omnes publice admoneri, ne quis ex eo tumultuandi occasionem arriperet, aut seditiosis rerum nouatoribus aures preberet.

At quod illo tempore obseruatum voluit Paulus, hodie etiam obseruari debet, ne quis tributa nullo iure exigi putet, & proinde tyrannos dicat eos, qui illa colligunt. Nam ut nunc nihil dicamus de impensis, quas magistratus in repub. faciunt, illis mercedem pro suo labore deberi faciebatur, quisquis rem omnem proprius inspexerit. Etenim non temere Paulus de principum officio hinc loquens incumbendi verbo utitur. Eo enim docet, illos non leue onus sustinere, & functionem ipsorum eiusmodi esse, quæ totum hominem requirat, imò cui vnus vix vnquam sufficiat. Nam ut pax puniatur, ipsi leges condunt, in futurum prospiciunt, primi odium, inuidiam & pericula in se recipiunt. Item ut singuli sua retineant, aut ablata restituantur, ipsi omnium querelas audiunt, ius dicunt, & sepe per suos ministros defendere coguntur eos, qui iniuriam patiuntur. Idem ut nobis tutum esse liceat, fures, latrones, prædones & grassatores persequuntur & e medio tollunt. Adhæc patruntur pro omnibus solliciti disciplinam publicam custodiunt, ne luxu & intemperantia seipsos periciant, qui ipsorum fidei commissi sunt. Quod si bellum surgat, illi maxime periculis expositi sunt, & maximam oneris grauissimi partem in suos humeros recipere coguntur. Quis ergo eos mercede indigne dixerit? Nimium certe ingratus, imò iniquus & iniustus fuerit, qui pro tantis beneficijs nihil reipublice debere putat. Atqui non semper officium faciunt, inquis. Sed ego, tu quis es, qui tibi in tamem propriæ tibi quoque ab officio tuo discedere licet. Quin ergo illos Deo iudici permittis, tu vero bona fide præstas quod illis debetur? Nam qualescunque sint, qui magistratum gerunt, satius tamen iniquissimum plus commodi ad populum redire, quàm ex ævæxix. Ille enim qualiscunque sit, formam sublato magistratu sequitur ævæxix, summam ordinum omnium confusionem parit, ius abolet, & facit ut tot in populo tyranni sint, quot pro suo arbitrio viuere instituerunt. Neque etiam nimis principum rigor aliquem mouere debet, ut de tributis & exactionibus immodicis publice conqueratur. Nam ut sepe iam diximus, iniqua etiam onera patienter ferri debent, neque subditorum est, ut ipsi principibus modum præscribant, aut leges ferant. Interim verò meminerint principes, se populi pastores & patres esse, & proinde suo iure moderatius utantur, ne miseros oneribus non necessarijs regant. Officij quoque sui probe memores sint, ne dum hoc negligunt, malè fidei operarijs similes & furti crimen incurrant. Tributis item & alijs redditibus non abutantur ad libidinem & solum immodicum, ne & populo nimium graues, & simul mali etiam exempli authores sint. Pecunia in his hodie plerique, qui in exigendo quidem ius suum strenuè admodum vrgent, in suo autem munere nimium segnes, neque querelas afflictorum audiunt, neque ius dicunt, neque in commune conueniunt sed circa ventris & libidinis studia occupati, reipub. curam harpyis committunt, qui aureis vincti aulis frequentant, & sui lucris causa indies novas exactionum vias excogitant, quibus infelix populus deglubitur. Reddent omnes isti olim rationem Deo, qui iniustitiam & crudelitatem suorum oppressionem inultam non sinir.

At quia vulgus multorum capitum bellua est, & proinde vix ullis legibus potest circumscribi, & officium faciat, tandem summam comprehendit Paulus omnia, quæcunque subditi suis magistratibus debent. In genere tamen ista proponit, ut ad alios etiam ordines hominum possint extendi. Nam sic ait: Reddite igitur omnibus quod debetis. Cui tributum debetur, tributum, &c. Reddendi verbo utitur, ut nos debitores esse doceat. Nec enim nobis ipsis nati sumus, sed ut multorum aliorum opera atque officijs opus habemus: ita vicissim illis à nobis bona gratia referri debet, nosque ad omne officium præstandum erga omnes homines semper propensos & paratos esse conuenit. Rursus ergo confusionem præstandam induci aiunt. Quæ ratione enim illa locum habebit, cum inter officia singulorum Christi doctrina tam probe distinguat, & nos omnibus hominibus debitores esse doceat? Quod autem in genere dixit Apostolus, mox ad præsentem causam restrin-

Omnibus reddendum quod debetur.

Tributum.

Vestigal.

Timor.

Honor.

gens addit: Cui tributum debetur, ei tributum reddite: cui vestigal, vestigal: cui timorē, timorē: cui honorem, honorem. Distinctione & partium enumeratione utitur, ut minus effugij habeant, quibus hac præstare iniquum videtur. Et primò quidem tributū nominat, eum censum intelligens, qui viri-
tim pro opum aut facultatum ratione exigitur, quem alij capitationem dicunt, eò quòd in singula ci-
uium capita imponatur. Deinde vestigal ponitur, quod pro mercibus & itineribus soluitur, & sub
duabus hisce speciebus omnes magistratuum redditus publicos comprehendit. Et hac quidem omnia
reddere iubet, ut (quod modò diximus) ista principibus ex iure deberi ostendat. Quia enim omnia vi-
tam atq; fortunas tumentur, adhuc annonæ publicæ prospiciunt, vias publicas sternunt, fluuios & cor-
rentes aggeribus muniunt, fontes publicos deducunt, ædificia multa partim extruunt, partim conser-
uant, quæ omnia publico omnium bono seruiunt, æquum planè est, ut in hac singuli pro facultatum
aut negotiorū suorum ratione aliquid conferant. Quod qui nō agnoscunt, ij nimium stupidos & vecor-
des se esse produnt, cum & viæ publicæ, & fontes hinc inde dispositi, & publica urbium securitas, &
infinita alia ipsis magistratus providentiam in mentem reuocare, & simul officij admonere possint.
Tertio loco timorē quoq; reddere iubet, eo nomine obedientiam denotans, quæ ex animo minime
fucato profisciscatur. Est enim seruilis timor à Christianis hominibus procul abesse debeat, in magi-
stratu tamen diuinæ maiestatis speciem agnoscere, & eam piè vereri debent, ne dum illum contem-
nunt, simul Dei oculos offendant. Prodest item timore homines in officio contineri, ne quid in poste-
rum committant pœna & animaduersione dignum. Et sanè non poterit omni metu vacuus esse, qui
innatam nobis naturæ viciositatem non oscitanter secum expendit, quæ ad omne malum proclinet su-
mus. Postremò honoris meminit, eam reuerentiam intelligens, quam ijs debemus, qui in aliquo dig-
tatis gradu supra nos constituti sunt. Nascitur hac ex digna æstimatione ordinis aut conditionis il-
lius, quam alij sustinent. Parit autem multa externa officia, quibus quam animo concepimus reu-
rentiam, publicè testamur, dum vel caput aperimus aut genua flectimus, vel obuiam venientibus de-
via cedimus, vel alia eius generis facimus, quæ nos de illis præclarè sentire docent. Et hoc non remere
præcipit Paulus. Nouerat enim Dei præceptum esse, quo parentes & quorquor alij nobis parentum
loco sunt, honorare, & coram cano capite assurgere iubemur. Vtq; hoc animi modesti et de Dei ordina-
tione piè sentientis argumentum est: ita ad conciliandos animos plurimum momenti habet, & simul
ad conseruandam magistratuum dignitatem & coercendos illorum contemptores vehementer facit.
Nam communibus exemplis rudiores quoq; excitantur, ut de suis principibus honorificentius sentire
incipiant, & simul contumaciores absterrentur, ne quid ausint contra eos tentare, quos apud omnes
in pretio esse vident. Huius ergo reuerentiæ studiosissimi fuerūt omnes boni, qui rempub. & patriam
vouerunt seruata. Laudantur certè in Romana historia Fabij duo, pater & filius, quod hic qui-
dem Consulatum gerens patrem ad se venientem ex equo descendere iussit, ne quæ patri deberetur reu-
rentia, consulari dignitati aliquid derogaret: ille verò filij factum ingenuè probauit, qui se Consulem
esse tam probè meminisset. Est tamen modus in hac etiam re adhibendus, & patrijs atq; receptis mori-
bus vtrinq; contentos esse decet, ne reuerentia in adulationem histrionicam aut barbaricam ostentat-
ionem degeneret. Ita verò hunc de magistratu & subditis tractatū Paulus conclusit: eo autem
fuerit Dei beneficium agnoscere, qui hominum salutē & paci hac ratione consultum voluit: eo autem
sic utamur, ut interim suus Deo honor saluus & integer maneat, utq; fidem atq; obsequium sincerum
præstemus Domino & redemptori nostro, Iesu Christo, cui debetur benedictio, honor, gloria & pote-
stas in æternum. Amen.

HOMILIA LXXVIII.

Nemini quicquam debete, nisi ut alij alios diligatis. Nam qui dili-
git alterum, Legem impleuit. Siquidem illud, Non mœchaberis, Non
occides, Non furaberis, Non falsum testimoniū dices, Non concupi-
sces, & si quod aliud est mandatum, in hoc sermone summatim cōpre-
henditur, Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Charitas proximū
non afficit malo: Itaq; expletio Legis est charitas.

Multi

Multis hucusque & diligenter admodum Paulus de magistratu & subditorum officijs disse-
ruit, ut illis occurreret, qui cum sub Euangelij prætextu licentiam quarant, magistratus
quoque & omnem disciplinam abolere cupiunt. Docuit ergo, principes à Deo institutos esse, & proin-
de illis necessariò obedire debere omnes, qui conscientias suas sanas & puras seruare cupiunt. Et ne
quis obedientiam umbratilem sufficere putaret, simul ostendit fideliter solui debere tributa, vectiga-
lia, census, decumas & quoscunque alios redditus, imò honorem & reuerentiam quoque ijsdem
esse exhibendam, quæ nos animo erga illos bene affecto esse testetur. Caterum, quia magistratum
potestas plerisque hoc potissimum nomine inuisa est, quòd iudiciorum publicorum executione nos
in officio continet, simulque cogit, ut omnibus reddamus quod debetur, nunc huic etiam malo re-
medium adhibet, docens, quæ ratione lites forenses & iudicia publica effugere possimus, & ea
occasione in dilectionis fraternæ commendationem digreditur, quæ si obseruetur, nos omni molestia
liberat.

Initiò summam istius doctrinæ his verbis proponit: Nemini quicquam debete, nisi ut alij alios di-
ligatis. At nemini debitores sunt, qui omnibus reddunt quod debent. Sensus ergo huius loci est: Si
curum & graue videtur, homines Christianos magistratibus ad soluenda vectigalia, tributa &
census, ad præstandam item obedientiam & honorem obstrictos esse, vnica erit vos extricandi ra-
tio, si debita ista dissoluatis, neque vos in alicuius ære diutius esse patiamini. Ita enim & magistra-
tibus satisfeceritis, & nemini dabitis occasionem, ut aduersus vos lites forenses instituat, aut in
iudicium vocet. Quia verò hoc multi cum doctrina Christi pugnare arbitrabantur, qui discipulos
non alio quam charitatis præcepto obstringi voluit, huius quoque meminit Paulus, ut ostendat, ea
quæ de magistratum iure & populi officio dixit, non ob stare, quò minus lex illa Christiana dilectio-
nis perpetuò rata & firma maneat. Sunt igitur sententiæ huius Apostolicæ partes duæ, de quibus sin-
gularum aliquid erit dicendum, ut nostræ institutioni magis seruiant.

Prima monet, vel potius præcipit, ut ita nos geramus, ne quis à nobis aliquid exigere, aut nos
officij neglecti vel prætermissi accusare possit. Quod etsi cum ijs coniungat Apostolus, quæ de subdi-
torum erga suos principes officijs paulò ante dixerat, latissimè tamen ad omnis loci & ordinis homi-
nes extendi potest. Sibi ergo hoc dictum putent, qui pecunias vel rem qualècunque mutuò acceperunt,
& se non hominibus modò, sed Deo quoque debitores esse meminerint, qui ut suum cuique reddatur, præ-
cipit. Reddant ergo fideliter quod ipsis commodato datum est, & quidem constituto tempore, & non
sine gratiarum actione reddant, ne accepti beneficij immemores & ingrati esse deprehendantur. Mo-
dat, si potest, ut in posterum quoque, cum opus est, illius beneficentia possis uti. At hodie ea est homi-
num ingratitude, ut in lucro poni debeat, si quid redditur: & plerumque creditoribus suis pessimam gra-
tiam referunt debitores, nec cõtenti sunt illos fefellisse, nisi eosdem hostiliter etiam persequantur. Per-
cipit etiam hoc Apostoli dictum ad mercenarios & opifices, qui cum operam suam alicui locarunt,
fideliter reddant, ne quid meriti ab illis præterea requiri possit. Vicissim illis mercedem quoque debitam
eia peccata numerat fraudem & iniquitatem, quæ hîc committitur. Et quod de opificibus dicitur,
huius famuli domestici ad se transferant, & bona fide heris suis seruiant, ne de illis iure quis con-
queri possit. Eadem est ratio inter parentes & liberos, qui etiam ipsi mutua sibi inuicem officia de-
bent, à quibus præstandis utrosque fideles & industrios esse conuenit. Sed & coniugibus hoc dici pute-
mus, à quibus fidem & dilectionem mutuam Deus exigit, & cum illam ipsi sibi inuicem sponde-
runt, fidem suam liberent, necesse est, nisi Dei iram incurrere libeat. Denique huius dicti meminerint
omnes in contrahentibus, ne quem vel adulterinis mercibus, vel mensura, vel pondere fallant, aut debi-
to pretio defraudent. Nam ut dolis eiusmodi Deus offenditur grauissimè (sicuti Moses & propheta
Christi fidem & purioris religionis studium proficantur.

At quia longum foret omnia recensere, altera huius dicti parte ad charitatē mutuam nos remit-
tit, & hoc vno debito nos perpetuò teneri ait, ut alij alios diligamus. Vbi primò obseruari debet, cha-
ritatem debitum dici. Ergo non in nostro arbitrio est, ut alios diligamus, vel minus: sed ut id facia-

Regula effugia
endi lites fo-
renses, &c.

Christiani sin-
gulis quod de-
bent reddant.

Charitas mu-
tua, debitum Chri-
stianorum per-
petuum.

mus necesse est. Nam præter id, quod eam Deus passim præcipit, multæ etiam aliæ rationes accedunt, quæ idem iubent. Inter quas sola sufficere poterat cognatio illa spiritalis, quæ nos omnes in Christo fratres, imò eiusdem corporis membra facit: & cuius necessitudinis vinculum tam ætæ ætæ est, ut salua fide & religione violari non possit. Est ergo debitum hoc dilectionis Christianæ perpetuum, quo nunquam liberari possumus, quoad inter homines vitam degimus. Nunquam enim cessat illius causa, Deus nimirum, qui hominem ad suam imaginem condidit, qui eiusdem naturæ consortes & iisdem affectionibus omnes obnoxios fecit, qui item non modò diligere iubet, sed nunquam non occasiones quoque offert, ut dilectionem operibus testemur. Denique ut Dei bonitas in æternum durat, neque unquam cessant beneficentiæ rivi, quibus ille sua bona in nos profundit: ita nos quoque indejuncter quousvis amore fraterno complecti, & omnibus benefacere debemus, quos opis nostræ indigos esse videmus. Et hoc illud est, quod in Samaritani parabola Christus docet, sicuti alibi quoque diximus.

Charitas Legis
totius epitome.

Pergit autem in præsentī Apostolus, & rationem aliam affert, propter quam alij alios diligere debeamus: eam nimirum, quod qui alterum diligit, Legem impleat. Charitatem ergo commendat, quod legis totius epitome sit, nosq; huius observantes faciat. Id verò rursus duplici ratione probat. Prima partium aut præceptorum Dei enumeratione constat. Siquidem illud (inquit) Non machaberis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces, & si quod aliud est mandatum, in hoc sermone summatim comprehenditur, Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Id autem non ex seipso Paulus pronuntiat, sed doctrinæ huius authorem habet Christum, qui de summo præcepto, aut potius omnium præceptorum summa interrogatus respondit: Primum omnium mandatorum est, Audi Israel, Dominus Deus noster, Deus unus est. Diliges igitur Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis. Hoc est primum mandatum. Et secundum huic simile est hoc: Diliges proximum tuum, ut teipsum. Quod autem in præsentī Apostolus dicit, multa demonstratione non habet opus, quia communis sensus testimonio probatur. Subiicit tamen rationem alteram ab effectu: Charitas proximum non afficit malo. Et huic rursus insert quod initio proposuerat: Itaque expletio Legis est charitas. Quasi diceret: Legis hic præcipuus usus est, quoad huius vitæ consuetudinem, ne nos mutuo ledamus, & vitam vivamus innocuam. At tales nos reddit charitas, à cuius ingenio nihil tam alienum sit, quàm proximum aliqua noxa officere, cum potius ad benefaciendum proclivis atque propensa sit. Ergo qui charitatem colunt, idem simul Legi satisfaciunt. At hic diligenter cauere debet, ne Pauli verba in alienum sensum extra institutum eius trahamus: quod aduersarij nostris faciunt, qui illis operum nostrorum iustitiam euincere & rueri conantur. Nec enim de totius legis impletione in sermo est, sed de externis officiis, quæ proximo debemus, & quæ in vitæ externæ consuetudinem incidunt. Deinde ut demus verba hæc simpliciter de totius Legis impletione accipi debere, non tamen inde sequetur, quod aduersarij colligunt: quin potius contra illos sic argumentabimur: Quisquis proximum verè ut seipsum diligit, is Legem implet: At proximum nemo verè & perfectè diligit, sicuti in Lege iubemur: Ergo Legem nemo implet, & per consequens, nemo etiam per illius opera in conspectu Dei iustificabitur. De minori non est dubium, quando concupiscentiæ etiam meminit Paulus, & hanc quoq; per dilectionem excludi ait, nemo autem mortalium inuenitur, qui se ab illa prorsus liberos rum dicere ausit, nisi sciens mentiri velit, sicuti supra Cap. 7 est demonstratū. Quare omnis ineprius simorum hypocritarum rapsodijs, quibus suam iustitiam palliare student, ea videamus, quæ ad huius doctrinæ considerationem faciunt.

Dei bonitas paterna in præcipiendo.

Quo loco ante omnia admirabilis & plus quàm paterna Dei bonitas nobis consideranda venit, qui cum merum in nos habeat imperium & absolutam quidvis mandandi potestatem, non alijs tamen præceptis nos obstringere voluit, quàm quæ simul omnia ad dilectionem referri possunt, quæ nihil diuinum magis, nihil etiam in tota vitâ iucundius & salutaris excogitari potest. Hæc enim (ut alibi diximus) nos Dei simillimos reddit, qui ut ipsa charitas est, ita eius operibus suam bonitatem omnibus momentis erga omnes homines testatur, dum indignissimis quoq; & à sui cognitione alienis vitæ subsidia liberalissimè largitur. Quod olim gentium philosophi obseruauerunt, quando homines benefaciendo ad Dei naturam proximè accedere, & tunc hominem homini Deum fieri dixerunt. Eadem

Eadem vitæ totius condimentum non minus vitæ & necessarium quàm iucundissimum est. Nam offensas mutuas tollit, aliorum infirmitatibus ignoscit, delicta tegit, in iniurijs ferendis longanimes, in aduersis verò patientes & iniunctos reddit, amicitias deniq; conciliat veras, & easdem fouet atq; conseruat, sine quibus nihil in huius vitæ curriculo nobis iucundum aut beatum accidere potest. Itaq; præceptis suis non tam suæ gloriæ quàm nostræ saluti Deus consulere voluit, cum nihil mandaret, quod non ad charitatis legem posset reuocari. Sed ô miserabilem, vel potius nulla miseratione dignam, humani ingenij puerilitatem, qua fit, vt charitate procul abiecta, simul Dei leges omnes nupie conculcemus, odijs autem & simultatibus indulgeamus, quæ vt nos diaboli filios efficiunt, ita huius vitæ vsum acerbum reddunt. Vt verò ad studium dilectionis magis accendamus, & quid in eo vel fieri vel cauere debeat intelligamus, paucis dicendum erit, quid illa sit, quibus item huius legem Deus dederit, qui diligere, & quis in diligendo modus teneri, & quousque dilectio progredi debeat.

Est autem dilectio motus aut propensio animi, qua alicui bene volumus, non quidem nostri, sed ipsius causa, & qua fauorem illum reipsa pro virili testamur. Animus ergo dilectionis sedes est, quod propter eos obseruari debet, qui se legi huic satisfecisse putant, si neminem ledant, beneuolentiam item aliquo modo simulent, cum interim animos habeant odij & inuidiæ plenos, àque dilectione vel beneficia acceperunt, vel se accepturos sperant. Hos enim Christus publicanis similes dicit, qui idem faciunt, & hoc dilectionis genus inter prophanos homines passim inuenitur, qui si rem omnem propriam inspiciamus, non proximos suos, sed seipsos potius diligunt. Quod mox videbis, si commodi priuati & beneficiorum spem auferas. Tunc enim amor ille totus evanescit: imò si quid aduersi patiuntur, quorum amantiissimi voluerunt videri, tunc turpissimi desertores fiunt, & illorum occursum quoq; & conspectum fugiunt. Effectum etiam dilectionis definitio indicat, quod fauorem & animi propensionem reipsa vbicunq; opus est, declaramus. Est enim animus voluntatis & actionum ex hac manantium fons: & quia amor misericordiam parit, qua proximi aduersis commouemur, fieri non potest, quin in illis sese exerat, & periclitantibus pro virili opem ferat.

Quod si quæras, ad quos nam præceptum dilectionis pertineat, aut quibus datum sit? nos illud generale esse, & ad omnis loci & ordinis homines pertinere respondemus. Docet hoc Christus, quando in ea signum indicat, ex quo discipuli ipsius agnosci possint. Præcipitur ergo dilectio omnibus Christianis, siue illi docti aut indocti, diuites aut pauperes, nobiles aut ignobiles, sani aut inualidi sint. Constat hoc eos, qui egestatem, inopiam & alia huius generis prætexunt, vt sese ab huius præcepti obseruatione eximant, cum interim iidem illud nunquam non in ore habeant, & alios omnes propter neglecta charitatis officia accusent. At quia dilectio animi motus & propensio est, neminem vel inopiam vel impotentia vlla excusat, si illius officia negligat. Nam qui diuitibus & aliqua facultate maior instructis mandauit, vt esurientes & sitientes cibo potuq; resciant, vt erga peregrinos hospitantes officio fungantur, ægrotantibus aut in quouis alio periculo constitutis suo consilio & auxilio sint: idem pauperibus quoq; & opis alienæ indigis præcepit, vt omnibus bene velint, benefactoribus bonam gratiam referant, & quoad eius fieri potest, nemini graues aut molesti sint. Quamuis vt diuites peccant, quando egenos negligunt: ita non minor horum culpa est, si illis suas foras oberrando quibusuis alijs molestiam exhibent. Rursus, vt peccant qui cum pace bona fruuntur, exiles Christi non ad se recipiunt, vel etiam (quod de Diotrephe quodam Ioannes apostolus queritur) obstant, quò minus ab alijs recipiantur: ita non minus illi peccant, si in pace agentibus malè vtant, & omnes homines vnà secum miseros & extorres esse cupiant. Peccat item creditor, si debitum cum debitoris incommodo & detrimento inhumanus exigat: at non minori scelere hic tenetur, si debitam turpiter fallat, & interea in commensationibus ea dilapidet, ex quibus poterat suis creditoribus satisfacere. Eadem enim charitatis lex creditores humanitatis admonet, & debitores bona fide agere iubet, ne eos fallant, qui ipsis in necessitate constitutis subuenerunt. Sunt ergo hæc in omnibus casibus obseruanda, ne quis sibi ipsi delicias faciat, dum dilectionis præceptum nihil ad se pertinere arbitratur.

Dilectio quidē

Quibus datum sit dilectionis præceptum.

Quis diligere debeat.

Quis autem diligere debeat, vno verbo docet spiritus sanctus, quando proximum nominat: & ita innato nobis philantia morbo medetur, quæ omnium nocentissima dilectionis fraternæ remora est. Hæc enim facit, ut plerique cum Comico illo adolescente clament, Hæus, proximus egomet sum mihi: & hinc varia illa personarum discrimina emergunt, quibus plerique sese excusant, ne his vel illis bene facere cogantur. Alijs enim vitam antea actam & turpia facinora, alijs veteres iniurias, multis item maiorum inimicitias & publica sua gentis vitia exprobrant, & causas satis graues & iustas se habere putant, ob quas illos in extrema quoque necessitate constitutos negligant. Sed omnibus istis effugijs viam præstruit Deus, quando iubet proximum diligere, ita nimirum monens, ut omni personarum discrimine procul relicto, extincta item omnium iniuriarum memoria, quemuis obuium favore & commiseratione prosequamur, & pro virili nostra iuueamus, si nostro auxilio siue consilio opus habeat. Etenim cum vna eademque hominum omnium origo & conditio sit, & iisdem affectionibus & periculis omnes ex æquo sint obnoxij, sapientissime hoc à Deo Opt. Max. esse constitutum, ut mutuis operis & auxilijs omnes opus habeant, & frequenter ab obscuris & pauperrimis hominibus in extremis periculis seruentur, qui paulò ante tanquam Semidei quidam omni fortuna superiores poterant videri. Exemplum huius rei in Xerxe proponunt historici, qui cum prius maria pontibus strauisset, & rerum naturam aliquo modo mutare conatus esset, non multò post, amissis copijs omnibus, piscatoria nauicula beneficio mare traiecit & seruatus est. Cuius generis multa quotidiè fieri videbunt, qui varias huius mundi vices non oscitanter obseruarint. Minime ergo opus est, ut longè petamus causas, quæ nos ad diligendum proximum excitent. Sufficiat nobis, quod homo & eiusdem nobiscum naturæ consors sit, quem ope nostra egere videmus. Nam si quem istud abunde testatur, nã is se non charitatis modo Christianæ, verum etiam humanitatis vacuum esse abunde testatur. Interim non abrogatur discrimen illud, quod inter fidei nostræ domesticos & à fide alienos spiritus sanctus constituit. Nam ut propter communem humanitatis sensum, dilectionis viscera eius patere debent: ita æquum est, ut nobis præ alijs hominibus commendati sint, quos eadem fides eiusdem patris filios, imò eiusdem corporis nobiscum membra fecit, & quos salua pietate & fide Christiana negligere non possumus. Quod si uerò scelus est, fratres in necessitate constitutos negligere, quanta tunc eorum fuerit impietas, qui eo non contenti, insuper iniurijs illos afficiunt, ut aut veteres iniurias vlciscantur & odium exaturent, aut ex illorum incommodis priuatim commodum capiant?

Modus & fines dilectionis.

Reliquum est, ut de modo dilectionis, & quousque illa progredi debeat, dicamus. Docet verumque lex, quando proximum perinde ut teipsum diligere iubet. Quæ pars ut philantiam prorsus damnat, ita is respondet, qui se charitatis quidem studiosissimos esse profitentur, ignorantiam verò sibi obstruere queruntur, quod nesciant, quid aut quantum proximo largiri, aut quousque diligendo progredi debeant. Sed neque querelis neque multa questione opus est. Nam quis sub proximi nomine intelligi debeat, modò audiuius, eum verò sicut teipsum diligere iuberis. Num verò ignoras, quàm tenere & impense teipsum ames, tuisque commodis quanto studio consultum velis? Nemo suam ipsius carnem odit, inquit Paulus ad Ephes. 5. cap. Nemo sibi ipsi inuidet. Ergo neque proximum odisse, neque illi suam fortunam atque commodam inuidere debes. Deinde quàm primùm aliquid aduersi incidit, dolemus & nos nostrorumque miseret. Doleamus ergo proximi quoque infortunio, & commiseratione eius excitati illum iuuare conemur. Adhuc, nos ipsos non simulate, sed vere non frigide, sed ardentè amamus, & amorem istum indefinente studio testamur, quo in nostris commodis querendis nunquam occupamur. Eundem igitur affectum erga alios quoque homines induamus, ut sincero & reuerenti illorum amore incensi, omnem occasionem diligenter obseruemus, quæ eorum commodis promouendis seruire possit. Adde his, quod vitijs nostris clementer admodum ignoscimus, & eadem vel corrigimus occultè, vel mirifice dissimulamur. Idem in proximi vitijs fieri debet, ne in illis obseruandis nimium rigidi simus, de quibus corrigendis potius quàm dissimulandis cogitemus. Denique ut nos ipsos amando nunquam defatigamur: ita nullius nos laboris & industriæ pigeat, quæ ut proximum iuueamus, est subeunda. Ceterum ut nos ipsos non nisi ad aras usque (ut prouerbio dicitur) diligere debemus, nec quicquam nostrorumque & vitæ nostræ amore facere, quo religio & fides, quæ Deo obstricti sumus, violetur: ita homines diligendi sunt, ut tamen primas partes semper apud nos habeat Deus.

Deus, & ne quid faciamus, quod huius voluntati aduersetur. Admonuit de hoc nuper quoque Paulus, quando nos cum omnibus hominibus pacem habere iussit, quantum in nobis esset, & quoad eius fieri posset, salutis fidei & religionis Christianae legibus. Hic ergo diligenter cauere debent, qui sub charitatis praetextu fidem in Christum vel impie abnegant, vel turpiter dissimulant, & cum eius manifestis hostibus colludunt. De quibus verè dici potest, quod & fide & charitate vacui sint. Quia enim charitas vera non est, nisi quae ex fide enascitur, hanc autem illi negligant, illam quoque habere non possunt. Et haec quidem de ista causa in praesenti dixisse sufficiat. Oremus autem Deum, omnis boni auctorem, ut per suum spiritum intra animos nostros verae dilectionis ignem accendat, quo inflammati preceptis ipsius obtemperemus, & vitam omnem instituamus ad filij sui Iesu Christi exemplum, & eiusdem olim coheredes in calis efficiamur. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in eternum, Amen.

HOMILIA LXXIX.

Idcirco cum nouerimus opportunitatem, quod uidelicet tempestiuum iam sit nos à somno expergisci. Nunc enim propius nos est salus, quam cum credidimus. Nox processit, dies autem propinquat. Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamus arma lucis. Ut interdum compositè ambulemus, non in comessationibus & ebrietatibus, non cubiculis & lasciuijs, non contentione & inuidia. Sed induimini Domino Iesu Christo, & carnis curam ne habere ad cupiditates.

Quia Paulus in ijs, quae proximè praecesserunt, ita de dilectione fraterna disseruit, ut in ea consummationem huius legis expletionem dixerit consistere. At qui legis finem & usum, quoad huius vitae consummationem, hunc esse constat, ut vitam viuamus nostra uocatione dignam, sanctam nimirum & inculpata, quae ipse Deus in nobis glorificetur. Commodè ergo & prudenter doctrinam hanc modo gratia & prorsus apostolica adhortatione concludit, quae omnes homines, qui fidem in Christum professi sunt, ad uitae sanctimoniam excitat. Debet autem illa à nobis eo diligentius considerari, quod Deus per scripturas idem docet, & optimo quidem iure à nobis requirit. Quia enim nos, cum nulli esset, ex gratia ad suam imaginem condidit, & postea cum à dignitate nostra turpiter excidissimus, per filium suum redemit, qui nos suo sanguine & spiritu sanctificatos pristinae dignitati restituit: non negatiolum, sed prorsus impij & scelerati erimus, nisi hanc nostram dignitatem constanter tueamur. Proderit ad hoc plurimum loci istius consideratio, quapropter singulas eius partes ex ordine inspicimus.

Propositio & summa adhortationis est: Abijciamus opera tenebrarum, & induamus arma lucis. Abijcienda sunt tenebrarum opera dicit peccata & scelera, cum quod ex ignorantia veritatis & principis tenebrarum, opera tenebrarum. Id est, diaboli instinctu sunt: tum quod qui illis occupantur, tenebris gaudent, lucem verò fugiunt, ut Christus Ioan. 3. testatur. Arma lucis verò dicit opera bona & sancta, partim quod ex fide & veritate cognitione promanant, operante illa in nobis Christo, qui vera & aeterna lux est: partim quod eadem eius dignitas, ut per splendore mundi quantumuis scelerati oculos perstringat, & impijs quoque hominibus aliquam veritatis confessionem extorqueat praeter animi ipsorum voluntatem. Non temere autem tenebris opera, luci arma tribuit. Ad peccata enim caro natura sua procliujs est, neque multam culi plenam propositam esse vident, in qua cum tenebrarum principe, cum mundi terculamentis & propriis carnis cupiditatibus pugnandum esset, siquidem stationem suam seruare, & libertatem Christi sanguine atque merito partem retinere velint. Arma huius militiae Paulus ad Ephesios cap. 6. declarat, unde plura perat, qui illius conditionem omnem & progressum plenius cupit cognoscere. Argumentum praesentis mundi & huius principem militet, adhortationi huic argumenta praemittit Paulus ex re à temporis opportunitate. siquidem salutem partem nolint rursus amittere. Connectit autem locum hunc cum ijs, quae nuper

de charitatis debito nunquam non præstando dixerit, & non sine amplificationis specie ait: Idem (scilicet eo maiori studio nos curare decet, ne officium nostrum negligamus) cum nouerimus opportunitatem, quod videlicet tempestiuum iam sit nos à somno expergisci, &c. Vtitur autem perpetuis metaphoris à die & nocte, somno item & vigilia desumptis, ut res non modo magis perspicua sit, & rumeretiam ut semper nobis de his cogitandi occasio occurrat, quoties Solem oriri cernimus, & quoties ex somno expergefacti surgimus. Sensus enim est: Quemadmodum homines frugi exorientis diei opportunitatem minimè negligunt, sed vna cum sole aut primo diluculo excitati surgunt, ut rem domesticam curent, & negotia sibi commissa agant: Ita Christiani homines, quibus sua salus cordi est, & oportunitatem sibi diuinitus oblatam capessere debent, & se strenuos atq; industrios præbere ad obeunda, ad quæ illos Deus vocauit. Porro opportunitatem iam adesse præ manibus, duobus argumentis probat. Primum his verbis continetur: Nunc enim propius nos est salus, quam cum crederemus. Quod nonnulli de tempore legis Mosæ exponunt, quæ sub spe promissionum & typicarum ceremoniarum exercitio veteres detinuit, & salutem in Christo typis adumbratam quasi emitti ostendit, quæ per euangelium coram & præsens sistitur. Quorum sententia in se quidem pia & vera est, sed quia ad solos Iudæos spectat, Paulus autem toti quæ apud Romanos erat ecclesiæ conuersi, summa qua procul dubio maior eorum numerus fuit, qui ex gentibus ad Christi fidem fuerant conuersi, simplicior & expeditior est eorum sententia, qui istud in genere accipiunt de tempore, quod fidem eorum Iudæorum quam gentium præcessit, ut sensus sit: Salus iam propius nos est, quam cum primo credimus credere. Estq; huius dicti ratio certa & perspicua. Nam ut extra fidem in Christum salus non nino nulla habetur: ita hæc tum demum nobis affulgere incipit, cum fide donamur, eoque magis propinquat, quod magis in fide & Christi seruatoris cognitione proficimus. Vult ergo Paulus, ut saluti quam quasi in manibus iam habeant, consideratione excitentur, ne sua ignauia & somnolentia eam elabi patiantur. Ut enim veniam nullam meretur, qui hereditatem, in cuius possessionem iam peruenit non tueretur, sed eam diffuere sinit: ita nulla excusatione digni sunt, qui in salutis possessionem per euangelium adducti, illam non constanter defendunt. Et ut ij, qui ex longinqua peregrinatione in patriam redeunt, nimium turpes sese dant, si tunc demum deficient, quando auitas sedes in conspectu habent: sic nimium turpis ignauia fuerit, si tunc succumbamus, quando modicum adhuc spatij nobis superest ad patriam illam verè beatam in celis obtinendam.

Quò diutius in fide ambulauimus, eò feruentiores esse decet.

Debet igitur ex hoc loco generalis doctrina peti, eò feruentiores nos esse debere in fide, quò diutius in ea ambulauimus, & quò longius in eadem sumus progressi. Requirit hoc lex gratitudinis, quam Christo debemus. Turpe enim nimis fuerit, in eius heri seruitio remissiorem fieri, vel etiam ab illo deficere, cuius beneficentiam & liberalitatem aliquandiu experti sumus. Vidit hoc sanctissimus Martyr Polycarpus, quem cum ad supplicium duceret Cæsaris præfectus, & ut Christi agnitione vitæ suæ consuleret, hortaretur, respondisse tradunt: Octoginta & sex annis seruiui ei, & nihil me læsit vnquam: quomodo possum maledicere Regi meo, qui salutem mihi dedit. Sed non modo gratitudinis officium ut idem faciamus suadet, sed salus quoq; nostra hoc ipsum exigit, maxime cum constet, nos simul etiam ad vitæ nostræ finem accedere, in quo animarum ratio imprimis haberi debet. Sed ea est hominum peruersitas, ut vix alia in re magis peccetur. Sunt quidem initia fidei plerumq; feruentissima, quoad scilicet pristina miserie & cecitatis memoria nobis ob oculos versatur, & simul cum mundo quotidie luctandum est. Quam primum verò pax & otium conceditur, mox prioris seruitutis & infelicitatis obliti, securitati nos dedimus, & quotidie magis atq; magis languemus. Fit hoc priuatim in singulis hominibus, & proinde omnibus ex æquo seruit hæc Pauli admonitio, ut carni ad otium procliui & cunctatrici in tempore occurrant. Publicè etiam idem totius ecclesiæ accidit, & ex eo est, quòd ex otio & pace semper plus mali ecclesiæ accepit, quam ex persecutionibus, quæ totis instar sunt, ad quem fides nostra acuitur, sicuti de Carthagine nobilis ille Senator Romanus dicebat. Imprimis autem in posteris hoc cernitur, qui parum memores quanto labore maiorem suam fidei libertas constitit, eam parui aestimant, eoque facilius negligunt. Typus huius rei in ijs olim præcessit, qui post extinctos patres, qui liberationem ex Aegypto & opera Domini miraculosa in deserto viderant, Dei beneficium vna cum terra promissa vilipendere, & post Deos alienos deflectere cœperunt, ut vicinis gentibus sese approbarent. Ad eundem modum hodie quoq; multi, cum

cum ignorans, quantis cum laboribus & periculis hoc nouissimo tempore euangelij lux ex Antichristianis tenebris, quibus diu obruta fuerat, emerferit, illam magni facere non possunt, imò nonnulli patres accusant, qui periculis non necessarijs seipsos & posteros suos obiecerint, totiq; in hoc sunt, ut manifestis Christi hostibus reconciliari, & his amicis vii possint. Et hæc causa est, quòd (ut Christus de Iudæis & gentibus dicebat) ferè primi fiunt nouissimi, & nouissimi primi: quia qui primi ad veritatis cognitionem venerunt, tandem languidiores facti se ab alijs vinci patiuntur, ad quos lux illa multò postea demum peruenit. Quod ne nobis quoq; accadat, etiam atq; etiam videndum est, ut admonitionis huius nunquam obliuiscamur, & semper nobis in auribus & animis sonent verba hæc, Salutem nunc propius nos esse quàm olim, & proinde patienter, imò cum nouo fidei ardore superan-
dam esse breuem illam, quæ nobis adhuc restat, molestiam.

Alterum argumentum ita proponit Apostolus: Nox processit, dies propinquat. Noctem dicit tempus ignorantie Dei & Christi, diem verò tempus, quo ille mundo illuxit: Videtur autem ad prophetarum oracula respicere, qui Christum lucem gentium fore prædixerunt. Deus certè cum per Malachiam impijs Iudæis horribiles pœnas minatus esset, quas circa Christi aduentum subire deberunt, mox pijs dulcissimam consolationem adhibet, & ait: Orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiæ, & sanitas in alis eius. Vbi Solem vocat Christum, quia is lux mundi est, quæ suum mundum aduentu omnes homines illuminauit. Iustitiæ verò Sol est, quia non modò qualem-
cung; Dei & veritatis cognitionem mundo intulit, verum etiam nobis iustitiæ factus, simul veræ iustitiæ leges promulgauit, & in huius vijs nos suo spiritu dirigit, ne porro in tenebrarum operibus offendentes pereamus. Ideo sanitatem in eius alis esse ait. Nam ut Sol radijs suis (qui illi instar alarum sunt, quibus omnia penetrat) res omnes tam animatas quàm inanimatas fouet, adeoq; hominum mentes suo ortu recreat & exhilarat: ita Christus suo merito & spiritu nos vegetat, ut fructus dignos feramus, & conscientias peccatorum terroribus grauatas subleuat, ut nouo gaudio conceptos reuiuifcant. Rectè ergo aduentus eius & totum illud tempus, quo nobis innotescit, diei confertur, & ex eo colligit Paulus, Christianos homines tenebrarum operibus relictis, ea facere debere, quod nos in Dei conspectu non pudeat, & quæ nostram deceant professionem. Quod alibi euidentius nec vos filij lucis estis, ac filij diei: non sumus noctis, nec tenebrarum. Ergo non dormiamus ut reliqui, sed vigilemus & sobrij simus. Nam qui dormiunt, noctu dormiunt: & qui inebriantur, noctu sunt ebrij. At nos qui sumus diei, sobrij simus, &c. Et rursus ad Ephes. cap. 5. Eratis quondam tenebræ, nunc autem lux in Domino, ut filij lucis incedite. Sunt hæc perspicua satis & communi sensu confirmata, ut multa demonstratione non sit opus. Attamen non oscitanter præterire debemus, quòd tempus ignorantie Iesu Christi, noctem dicit, & eos qui Christum adhuc ignorant, dormientibus confert. Nam ut nox omnia tenebris inuoluit, & rerum discrimina tollit, dum (ut poetæ verbis utar) est color omnibus vnus: sic Christi ignorantia toti vitæ tenebras offundit, quibus fit, ut quàmuis homines se errare sentiant, tamè neq; in fide neq; in salutis negotio aliquid certi inuenire possint. Exemplum in gentibus extat, de quo cap. primo abundè diximus. Idem in Iudæis hodie cernitur, qui dum Messiam illum suum fictitium & imaginarium expectant, Christi verò Iesu notitiam admittere nolunt, in tenebris plus quàm Cimmerijs oberrant, quas ipsi partim sibi offundunt, partim ex Rabbinarum suorum somnijs colligunt. Sed vos appello, qui aliquando in Papatu sine Christi cognitione oberrauistis, qui si animo recolatis quæ vestra tunc conditio fuerit, & quàm puerilibus in rebus salutem quaesivisse, vestri ipsorum vos pudebit sat scio, & mirabimini vos vnquam tam stupidos & hebetes fuisse. Deinde ut somnus sensus omnes quasi vinculo astringit & ligat, ne suo officio fungi possint, interea verò phantasiæ seu imaginationi mira obijcit ludibria, quæ dormientes vel terriant, vel inanimis gaudijs perfundunt: Ita qui Christum ignorant & huic nondum sunt insiti, ij simul omnes tum possunt facere, quæ ad salutem ipsorum & Dei gloriam faciunt. Interea autem quia mens nostra quiescere non potest, mirificis imaginationibus seipsam decipit, & modò vanis terroribus consternatur, dum peccata fingit ex ijs quæ à Deo nuspiam prohibita sunt, modò sibi ipsi salutem pollicetur per ea, quibus Dei ira prouocari potius quàm placari solet. Admonet nos istorum consideratio,

Nox processit,
dies appropin-
quat.

Ignorantia Chri-
sti, nox est, etc.

IN EPIST. AD ROMANOS

ne quid nostræ rationi tribuamus in salutis negotio, sed hanc omnem verbo Dei subijciamus per fidei obedientiam. Deinde agnoscere nos docet beneficium Dei, qui diem hunc nobis illucescere voluit, & non olim modò filium suum in terras demisit, qui lucem suam mundo inferret, sed eandem hoc etiam tempore instauraret, abolitis & discussis tenebris, quas satan per Antichristum toti mundo offuderat.

Quid Christia
nos facere de-
ceat.

At quia in his caro nostra admodum tarda & segnis est, non contentus nos in genere admonuisse amplius rem omnem exponit, docens quid fieri, & quæ opera potissimum cauere debeant. Ad primum pertinet, quod ait: *Vt interdiu compositè ambulemus.* Quasi diceret: Quemadmodum qui in aperta luce agunt, honestati diligenter student, ne quid se indignum faciant, cuius ipsos aliquando meriti pudere possit: Ita multò magis nos de hoc sollicitos esse conuenit, quibus euangelij lux diem illum optatissimum attulit, quem tanto desiderio sancti patres olim expectarunt, & qui nos non modò toti mundo conspicuos esse, sed in Dei patris, imò Christi, qui olim iudex omnis carnis apud verè pios & omnium angelorum conspectu versari scimus. Est huius argumenti vis magna apud venturus est & Christiana ingenuitate præditos: sed idem hoc pleròq; arguit, quorum ea est stupiditas, ut cum non ignorent, se in Dei oculis vitam agere, ea tamem subinde designant, quæ coram hominibus improbis facere pueret. Maior tamen eorum est recordia, quorum nihil pudet, & qui turpissima quæq; flagitia vix pro peccatis & tenebrarum operibus agnoscunt. Ideo pergit Apostolus, & nominatim quædam reprehendit, quæ in se habent. Sunt hæc tria nomina, quæ in se habent.

Christianis tria
sunt fugienda.

2. Comestatio
nes & ebrietas

gula vix pro peccatis & tenebrarum operibus agnoscunt. Ideo pergit Apostolus, su-
dam exprimit, quæ Christiani homines imprimis fugere & abominari debeant. Sunt hæc tria, su-
ro, sub quibus alia omnia, quæ huius generis sunt, comprehendit, & ideo ne quid omisisse tribuit, & qui-
gula duobus vocabulis describit. Primum locum comessationibus & ebrietatibus tribuit. Apud
idem meritò, quia antiquitus immani & incredibili luxu circa conuiuia peccatum fuisse scimus. Apud
Egyptios eò vsq; progressa fuit intemperantia, vt in comessationibus cranium hominis mortui in-
ferri curarent, vt eius conspectu singuli quid de ipsis mox futurum esset, admoniti, eò liberius genio
indulgerent, & mundi delitijs quoad liceret per huius vitæ vsum fruenterentur. Quæ verò de Cleopatris
& Antonij cōuiujs plus quam regalibus, de Sibaritarum luxu, item de Imperatorum Romanorum
comessationibus non ad gulam modò, sed ad libidinem quoq; explendam institutis scribuntur, fidem
omnino excederent, nisi ab ijs scriberentur, qui illorum obseruantissimi fuerunt. Quæ verò petulantia
priuati quoq; homines tam domi quàm publicè per tabernas meritorias vsi sint, nemo ignorat, qui
pœtarum & imprimis Comicorum scripta vel obiter modò inspexit. Neq; inter gentes modò hæc fa-
ta sunt, verumetiam inter Iudeos, qui Dei populus dicebantur, locum inuenerunt, quos non vno loco
propheta acriter corripuit, quòd vino immodico vtantur, cantus lasciuos & Musica instrumenta
conuiujs suis intermisceant. Vide Isa. 5. Amos 6. Quæ verò ebrietatem & intemperantiam sequuntur
tur scelera, non opus est enumerare, quando ea omnibus vulgo nota sunt. Etenim cum rationis
extinguat & eius vsum impediatur, fieri non potest, quin pudore quoq; omni absterfo & omni numinis
metu excusso in quoduis scelus ruant, qui vino superati nihil hominis amplius habent, præter solam
formam. Ideo conuiuia eiusmodi pijs semper suspecta fuerunt, sicuti in Iobi historia est videre, qui
post filiorum & filiarum conuiuia, quæ inter se agitabant, sacrificare, & Deitram deprecari sole-
bat, veritus nimirum, ne quid liberius dicendo vel faciendo illum offendissent. Meritò igitur Pau-
lus comessandi & inebriandi studium à Christianis hominibus vult alienissimum esse, cum non igno-
raret Christum quoq; cum de nouissimorum temporum statu periculosissimo raticinaretur, inter
alia dixisse: Attendite vobisipsi ne quādo grauentur corda vestra crapula & ebrietate, &c. Luc. 21.
Quid ergo de illis iudicabimus, qui hodie in intemperantia non voluptatem modò, sed laudem quoq;
& gloriam quærunt, & (vt olim Isaïas dicebat) heroes & gigantes sunt ad bibendum vinum, inter-
rim verò ad omnia veræ pietatis officia pigri & ignaui cessatores sunt?

2. Cubilia &
lascinia.

Secundo loco cubilia & lasciuas prohibet, & postremum hoc ad prioris explicationem ponit. Nam cubilium vocabulo non thalamum aut thorum conjugalem intelligit (quem in epistola ad Hebraeos sanctum & impollutum esse testatur) sed potius fornices, & quae in his exercentur supra, adeoq; scortationem ipsam & adulteria, libidines item portentosas: quae omnia Romae ita regnabant, ut pleriq; ista non modo licita putarent, sed de stupris virginum & nefandis puerorum illius seculi tanquam honestissimis & iuuentute dignis exercitijs gloriarentur, sicut in poetarum illius seculi scriptis

scripsi est videre. Quia verò lasciuias nominat Apostolus, vna voce omnia complecti voluit, quæ ad libidinem vel irritandam vel fouendam faciunt, qualia sunt verba impudica, gestuum petulantia carmina obscena, vestitus mollior, & quæcunq; alia sunt huius generis. Quia enim scortatio (vt in priori ad Cor. cap. 6. scribitur) & libido illicita corpus polluit, & ipsum Christum iniuria afficit, qui nos sibi acquisiuit, vt corpora nostra spiritus sancti templa sint, magno studio ea nos cauere decet, quæcumq; nobis ad tantum scelus & sacrilegium viam possunt sternere. Quid verò dicturum putas Apostolum, si hodie in vrbibus, quæ Christum profitentur, publica lupanaria extare, & ea magistratum auctoritate defendi, si Bachanalia & Lupercalia palam exerceri, si supra virginum impunita abire, adulteria verò cum risu excipi, si deniq; inter sanctissimos patres (si Dijs placet) & ecclesiæ columen non hæc modo fieri, sed masculam Venerem ab episcopis publicè prædicari & commendari videretur? Quæ non verborum fulmina proferret, aut quas non lachrymas funderet tantæ rei indignitate commotus? Sed o tempora, quando de his quidem boni multi conqueruntur, pauci verò ex principibus manum admovent, vt tantam Christiani nominis infamiam deleant.

Tertium locum contentioni & inuidiæ tribuit, posteriori loco hanc nominans, quæ aliqui ordinis primi est, si vitiorum ex vitijs enascentium progressum consideres. Continentur sub his quæcumq; charitatis legibus repugnant, quorum omnium mater atq; origo est Philautia. Quia enim nos ipsi amamus naturam, fit vt nisi vitio huic occurratur, alienam felicitatem æquo animo non possimus ferre, dum eam nobis deberi arbitramur. Inuidemus ergo aliorum commodis, & inuidiæ fructus est, quæ nostra sorte non contenti, alienam potiore esse putamus, & eam malignis oculis aspicimus. Hinc contentiones oriuntur & iurgia, quæ tandem in fraudes atq; imposturas, imò vim apertam erumpunt. At debent hæc quoq; ab hominibus Christianis alienissima esse, cum quod cum impatentia & murmure aduersus Deum coniuncta sunt, tum quod his regnantibus charitas consistere non potest, quam propriam suorum notam Christus ipse constituit. Et apparet ex istis, eos salutiferam aliam Christi lucem nondum degustauisse, quicunq; hisce vitijs addicti nolunt resipiscere. At si hæc regula valeat, vt certe nunquam faller, paruus erit verè Christianorum numerus, quantumvis multi sint, qui & nomini & sacris Christianis communicant.

Sequitur huius loci conclusio, quæ bipertita sententia constat: Induimini Domino Iesu Christo, & carnis curam ne habere ad cupiditates. Induendi verbo vtuntur Hebræi per Metaphoram de re quantæ, quæ vel ornatur & instruitur, vel dedecoratur. Notæ sunt enim istæ locutiones, indui de corpore, fortitudine, iustitia, &c. Item indui confusione, maledictione, &c. Similiter vestitu totius etiam vite consuetudinem denotari constat, vnde nobis Germanis noua veste induti dicuntur, qui mores & vitam institutum omnino mutauerunt. Nam vt vestis ad hominis decorem siue ignominiam multum facit, & ideo virum facere dicitur: Ita ex vite conuersatione & moribus de homine toto iudicium fieri potest. Vult ergo prima huius conclusionis parte Apostolus, vt toti Christo inseramur, & huius spiritui nos prebeamus gubernandos, vt omnis nostra vita illum referat atq; loquatur. Etenim æquum est, vt qui in baptismo illi nomen dederunt, eidem postea viuant; neq; illi per fidem insci verè spiritus Christi specimina aut fructus elucent. Ideo ad sui exempli imitationem ille passim hortatur. Discite à me (inquit) quod mitis sim & humilis corde. Item, Exemplum prebui vobis, vt sicut ego feci, etiam vos faciatis. Et Petrus Christum pro nobis mortuum esse, & exemplum nobis reliquisse, cuius vestigijs nos insistere conueniat. Et hæc illa vestis nuptialis est, quæ per solam fidem induitur, & sine qua cælestes illas nuptias nemo adire, nemo etiam in illis consistere potest. Vide Matth. 22. Altera huius sententiæ parte monet, ne carnis curam habeamus ad cupiditates, scilicet explendas. Curanda quidem sunt, quæ ad victum necessaria sunt, & quæ ad valetudinem tuendam spectant. Ideo Paulus Timotheum iubebat vino modico vti, & ab aqua abstinere, propter stomachi imbecillitatem & crebras infirmitates, quibus obnoxius erat. Et qui pro quibusdam facimus, simul vult, ne nos ipsos temere perdamus, dum absq; omni valetudinis ratione remittimus. Non autem caro ita curari debet, vt cupiditatibus eius indulgendo illam lasciuio-rem faciamus, vt excussos fræno aduersus spiritum proteruiat. Quin si quid huius sentimus, mox lasciuie & libidinis fomenta subtrahi debent, vt Christus Matthæi nono admonet. Et huc pertinet tota doctrina de ieiunijs, quam alibi tractauimus. Regula autem omnium tutissima erit, si meminere

3. Contentio & inuidia.

Christiani Christum induant.

mus, nos in hoc mundo peregrinos esse, & non multò post carnem hanc deponi oportere, ut eius vinculis soluta mens, ad cœlestis patriæ sedes ascendere, illa verò deposita corruptibilitate omni, olim incorruptibilis & immortalis resurgere possit. Utamur igitur mundo hoc, ut non abutamur, neq. aliis nobis in rerum necessariorum usu scopus propositus sit, quàm ut viuamus quàm diu nos viuere vult Deus, & eidem seruiamus in timore & obedientia. Hæc qui non oscitanter secum expendunt, & in luce ambulant, relictis tenebrarum operibus, & Christo Iesu verè induuntur, cum quo in cœlis quoq. regnabunt & viuent. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

CAPUT XIII.

HOMILIA LXXX.

EVm uerò, qui fide est infirmus, assumite, non tamen ad certamina disceptationum. Alius quidem credit uescendum esse quibusuis: alius autem fide infirmus edit olera. Qui edit, non edentem ne pro nihilo habeto: & qui non edit, edentem ne condemnato. Deus enim eum assumpsit. Tu quis es qui iudicas alienum famulum? Proprio domino stat aut cadit. Stabiletur autem. Potest enim Deus eum stabilire.

Argumentum
& uis sequen-
tis tractationis.

DISSERVIT hucusq. Paulus prolixè de præcipuis religionis Christianæ & salutis nostræ capitibus, de fide nimirum & eius effectis, de charitate fraterna & vere sanctimonie studio. Istis modò nouam tractationem subiicit, quæ tamen & ipsa ad charitatis præceptum pertinet, quæ lites & contentiones, quæ tunc inter fideles aut Christianos magno cum scandalo gliscebant, componere studet. Erant enim illo tempore ecclesiæ collectæ ex gentibus, id est, ex ijs, qui vel ex Iudaismo vel ex gentilismo ad fidem Iesu Christi transierant. Inter hos qui ex Iudæis erant, legis Mosaicæ ceremonijs innutriti, eas agrè relinquebant: & quàmuis à sacrificando & multis alijs abstinere, obseruabant tamen ciborum discrimina, dies item festos, neq. facile poterat adduci, ut ea nunc abijcerent, quæ olim diuinitus instituta & à maioribus suis etiam seculis obseruata fuisse sciebant. E contra qui ex gentibus erant conuersi, suas superstitiones, quod & absurdissimæ essent, & nulla Dei autoritate niterentur, facile contemnebant, & quia iisdem legis Mosaicæ statuta maxima ex parte abrogata esse nouerant, ijs quoq. contemptis liberius uiuebant proprio arbitrio, ut quibusuis uescerentur, & dierum obseruationes simul omnes negligerent. Erant hæc utrinq. continuorum dissidiorum & contentionum seminaria. Hi enim Iudæos in fide adhuc infirmos res ridebant, eò quòd supersticiosi nimis libertate per Christum nobis parta non uterentur. Iudæi gentium libertate offensi, eos accusabant & damnabant, ut qui euangelica libertate abuterentur ad intemperantiam & gula studium. Hanc ergo litem Paulus componere studens, eos quidem qui in fide & cognitione Christi progressus maiores fecerant, monet, ne infirmioribus insultent, neue eos contemptius habeant, sed potius de illis instituendis & confirmandis sint solliciti. Infirmitates uerò hortatur, ne temere condemnent alios, qui suam libertatem tueri volunt, cuius usus ipsi nondum perfectè intelligebant. Labet denique, ut charitatis Christianæ utrinque memores, eorum cordia ecclesiarum studeant, & omnia faciant ad fratrum & totius ecclesiæ adificationem. Est autem huius tractationis usus magnus etiam hodie. Primò enim admonemur, neminem offendere debere, si inter eos, qui unum & eundem Christum profitentur & docent, aliqua inæqualitas & dissensionis species appareat in externis nonnullis, quæ per se indifferentia & media sunt. Est enim hoc vetus diaboli stratagemata, quo in turbandis ecclesijs utitur, ut ferè propter res nihili ad fidem & salutis nostræ rationem pertinentes dissideant, qui in ueris & principalibus doctrinæ capitibus consentiunt. Nemo igitur eo offendatur, ut propterea Euangelij doctrinam suspectam habeat, aut eius sectatores insolentius damnet. Deinde uerò discemus etiam, quid in eiusmodi casibus fieri debeat, & qua moderatione nobis utendum sit, ne vel libertate nostrâ

nostra abutamus, & gratiam Dei transferamus in carnis licentiam, vel nimia indulgentia abrepti, ipsi quoque ad superstitiones deflectamus, & eos in illis obseruandis reddamus pertinaciores nostro exemplo, quos pia institutione ad pleniorum Christi cognitionem debebamus adducere. Proderit ergo singulas huius tractationis partes considerare diligentius.

Principio generale præceptum proponit his verbis: *Eum, qui fide est infirmus, assumite, non tamen ad certamina disceptationum.* Sensus præcepti est, eos qui in fide plus profecerunt, & Christianæ libertatis usum intelligunt, aliorum debere rationem habere diligentem, ut infirmiores humaniter tractent, ne certaminibus disputationum non necessariarum magis intricati & fatigati, à fide in uniuersum resiliant. Dicit autem infirmiores, qui aliquam quidem Christi cognitionem & fidei veræ principia habent, libertatem tamē Christianam nondū plenē intelligunt, & proinde externis quibusdam adhuc superstitionibus inhaerent, & (ut prouerbio dicitur) nodū in scirpo quarunt, dum timent ne vel cuiusvis cibi esu, vel diei alicuius prophanatione, aut simili aliquo facto, Dei oculos offendant. At hodie, qui tales sunt, ij omnium robustissimi in fide & veri Christiani haberi volunt, & nos hæreticorum loco habent, eò quod superstitiones ipsorum improbamus, & libertate ea utimur, quam Christus nobis sui sanguinis pretio acquisiuit. Sed quales sint, hic locus abunde docet. Si enim infirmi fide merito dicuntur, qui sui erroris occasionem ex lege Dei non recte intellecta habebant: quis non videat, eos non infirmos solum, sed à fide prorsus adhuc alienos esse, qui ciborum discrimina superstitionis obseruant, quæ nulla diuinæ legis auctoritate probantur, sed priuata hominum superstitionis temeritate instituta sunt?

Quoad autem eos, qui verē infirmi sunt, & ex ignorantia errant, cuius prætextum habent ex lege non omnino aspernandum, iubet apostolus, ut eorum rationem habeamus diligentem, ne per nos neglecti omnino pereant. Assumere ergo eos iubet, & institui, ut aliquando rectius sentire incipiant. Monet hoc ipsum charitatis lex, de qua in præcedentibus est dictum. Etenim si scelus est bouem proximi, qui aberrauit, non reducere, aut asinum eius onere nimio depressum negligere: nulla venia digni sunt, qui fratrem ignorantia tenebris immersum & sub legis superstitione obseruatione seruili-ter laborantem relinquunt, quem pia institutione erigere & subleuare debebant. Vehementer ergo errant hodie, qui in tanta superstitionum varietate, qua totus mundus scinditur, unumquemque suo sensui relinquendum esse aiunt, & nos pacis turbatores esse vociferantur, si ignorantia nebulas discutere & superstitionum iugo infelices liberare satagamus. Habent illi suæ sententiæ non alium finem aut scopum, quam quod mundo hoc commodè viui, & suum studium omnibus probari cupiunt. Sed interim animos produnt nimium oscitantes, qui nec gloriæ Dei studio tangantur, nec charitate Christiana ardeant. Adhæc iniqui sunt donorum Dei aestimatores, dum quæ ab illo acceperunt, ut ijs facerentur, cum ignauo illo seruo turpiter defodiunt, & neque sibiipsis neque alijs utiles sunt, quos suis donis inuare debebant. Longè aliter Christum affectum fuisse legimus, de quo olim Dauid scripserat, Zelus domus tuæ exedit me. Cuius exemplum Paulus noster imitatus, omnium moribus & captui sese accommodauit, & quamuis occasionem inter gentes & Iudeos temere oblatam arripere solitus fuit, ut quàm plurimos Christo lucrificeret. Et idem in posteriori ad Corinth. cap. 11. scribebat: Quis affligitur, quin & ego affligar? quis offenditur, quin ego vrar?

Probe autem obseruari debet modus, quo cum infirmis fide agendum est. Hunc vno verbo Apostolus comprehendit, quando prohibet, ne ad certamina disceptationum deducantur. Intelligit autem disputationes non necessarias, quæ de quæstionibus inutilibus instituuntur, & in quibus plerique vincere potius volunt cum aduersarij ignominia, quàm hunc eruditorem & meliorem facere. Sunt illæ in ecclesia perniciosæ & pestilentes admodum. Plerumque enim fit, ut & veritas altercando amittatur, & animi distrabantur, & qui prius infirmi solum fuerant, postea vel incertiores & magis perplexi discedant, vel etiam à fide & religione Christiana in uniuersum resiliant. Ideo Timotheum quoque, ut prius voluit, eò quod multi dum eam venditarunt, à fide aberrauerint. Et in posteriori epistola ad eundem scribit: Stultas & ad eruditionem ineptas quæstiones reijce, sciens eas gignere pugnas: seruum autem Domini non oportet pugnare, sed placidum esse erga omnes, aptum ad docendum, tolerantem malis, cum lenitate erudientem eos, qui contraria sentiunt, si quando eis det Deus, ut conuersi agno-

Firmi in fide ratione habeant infirmorum.

Quomodo agendum cum infirmis.

1. Tim. 6.

scant veritatem. Quam admonitionem, si hodie omnes animis insculptam haberent, maiores in fide progressus plerique facerent, & non tot tantisque concertationibus ecclesia passim turbarentur. Sed magnus ubique est scepticorum numerus, qui & fidei profundæ & eruditionis singularis laudem atque existimationem ex eo venantur, quod omnia in dubium vocant, & in ijs quoque, quæ in scripturis simplicissime dicuntur, quæstiones mouent nunquam finiendas. Intricant isti homines tam seipsos quam alios, qui eos audiunt: & qui inter illos optimi habentur, muliercularum similes sunt, de quibus alibi Paulus dicit, quod semper discant, ad cognitionem autem veritatis nunquam perueniant. Imò tales ferè ex scripturis semina desperationis & extremæ impietatis concipiunt. Quia enim nimium auidæ curiositate accensi, quauis in sensus alienos detorquent, & quæ per se clara atque perspicua sunt, tenebris inuoluere student, iusto Dei iudicio fit, ut quod per se salutare est, ipsis in exitium & perditionem cedat. Debet ergo hic locus etiam extra causam de qua nunc agitur, priuatæ omnium institutioni seruire, ut singuli omnes disputationibus & quæstionibus superuacaneis, ad Dei verbum summa cum reuerentia contremiscant, & huic sese captiuos præbeant per fidei obedientiam.

Contentio de
ciborum discrimi-
nibus.

Porro ad rem ipsam propius accedit Paulus, & casum proponit, de quo tunc maxime contendebatur. Alius quidem credit vescendum esse quibusuis, alius autem fide infirmus edit olera. Credendum dicuntur, qui libertatis Christiana ius intelligunt, & sibi liberam potestatem factam esse nonerit quibuslibet vescendi. Et rectè credendi verbum his accommodat, quia non inani opinione tales dicuntur, sed Dei verbo, in quod vnum fides vera respicit. Christus enim in euangelio ait: Quod per os ingreditur, non inquinat aut polluit hominem. Et Petro in legali ciborum discrimine adhuc superstitiosius habenti dictum fuit cælesti oraculo: Quod Deus sanctificauit, tu cõmune aut immundum ne dixeris. His opponit infirmos fide, quos oleribus vesci dicit. Quia enim inter gentes magna erat cõfusio quoad carniū esum, cum & eorum animalium carnes publicè venderentur, quæ lex pro immundis iudicabat, & sæpe idolothyta apponerentur in conuiuijs, & similiter pisces non adeo faciliè discerni possint, ut nec aues aut volucres: solebant infirmiores illi, quos legis conscientia grauabat, ferè oleribus vesci, in quibus minus periculi erat, ne in legem peccarent. Quod ipsum hodie etiam multi ex Iudeis faciunt, qui legis suæ sunt obseruantiores. Neque deerat illis exemplum, quo se tuerentur, quando legimus Daniele olim cum suis socijs sola legumina comedisse, & à regijs cibis abstinuisse, ne per errorem aut ignorantiam aliquid immundum contingerent. Caterum ex ea credentium multum ex Iudeis initio diximus) contentiones crebra & assidue oriebantur, & vtrique peccabatur, eo quod illi quidem insolentius infirmiores deriderent, hi verò illos nimium morosè damnarent. Itaque consilium ait: membre profert Apostolus, quo vtriusque partis errori aut vitio commodissime medetur. In primis illis, qui edunt, non edentem ne pro nihilo habeto: & qui non edit, edentem ne condemnato. In primis illis, qui in fide melius instructi quibusuis libere vesciebantur, superbiam & fastum reprehendit, qui tales plerumque comitari solet. Nam ut in priori ad Corinthios dicit, Scientia inflat, nisi charitatis legibus & innatæ infirmitatis memores vigilemus, ne quando cadamus. Deinde charitatis fraternæ leges (ut alibi diximus) alios honore præuenire, & vnumquemque nobis præstantiore existimare. Est ergo non levis culpa eorū, qui sua fide atque scientia eò usque efferuntur, ut reliquos præ se contemnunt, & ijs superbiè insultent, quorum institutioni se totos debebant impendere. Et vlciscitur plerumque istorum confidentiam iustus Deus, ut quando minimè putant, aliqua grauiori tentatione superati turpius latro habemus: qui cum condiscipulos suos ignaui metus suspectos haberet, nimisque confidenter & non sine insigni illorū contumelia dixisset, Etsi isti omnes offendantur, ego tamen non offendar: non multo post ea ipsa nocte non modò cum illis fugit, sed ex fuga reuersus Christum impiè abnegauit: & quidè vilis ancillulæ voce prostratus succubuit, qui tantos triumphos sibi ipsi prius pollicitus fuerat. Rectè ergo Paulus in præsentem modestiam præcipit ijs, qui se plus alijs profecisse vident, & monet, ne quomodo præ se contemnunt aut pro nihilo habeant.

Firmis in fide
modestiam sua
det.

Rom. 12.
Philip. 2.

Quid verò alteris illis dicit? Qui non edit, edentem ne condemnato. Quibus verbis ei etiam videtur medetur, quo infirmi fide, & superstitione aliqua adhuc detenti plerumque laborant; quod nimirum præcipiti iudicio quidvis ut impium & illicitum damnant, cuius rationem ipsi non intelligunt, aut intelligere nolunt. Ut enim scientia hominem inflat & confidentiorem reddit, nisi charitate regatur: ita nihil arrogantius est infirmitas, & ideo qui hac detinentur, ad quosvis damnandos audacissime prorumpunt. Quod ab istis in presenti causa omnino fiebat. Cum enim eos, qui ex gentibus crediderant, quibuslibet cibis pro Christianæ libertatis iure vesci viderent, id non in meliorem partem interpretabantur, sed illos gula & intemperantiæ studio ferri dicebant, & eosdem de prophano legis divina contemptu accusabant. Id verò in illis reprehendit Paulus, quia & fidei libertatem circumfrangebant, legalium rituum terminis iam pridem abolitis, & non minus quam alteri illi peccabant, adeoque pia moderatione excusare quæcumque aliquam excusationem admittunt. Simul verò priorum illos confirmat, ne temerarijs horum iudicijs sese vinci patiantur, ut à libertate per Christum acquisita discedant. Ita enim fratrum infirmitati indulgendum est, ne eam nostro exemplo probare videamur, sed ut ipsi paulatim proficiant, curandum est, & ita maiores fidei vires colligant.

Infirmi non temere condemnant.

Discimus igitur nos quoque ex hoc loco, minimè formidanda nobis esse aduersariorum iudicia, qui Papiisticis superstitionibus fascinati propter ea nos damnant, quæ Deus facere non solum permittit, sed etiam iubet. Nam ecclesiarum & verbi ministros pro fornicatoribus habent, eò quod uxorem, & coniugij legibus obediunt. Atqui Dei verbo illi excusantur, qui de primo parente, prout in peccatum laberetur, dixit: Non est bonum, ut homo solus sit, faciamus ei adiutorem, &c. Habemus item Christi sententiam, qua ille castitatis, seu potius continentie donum non datum esse ait, neque alios ad eam vouendam astringi vult, nisi qui donum hoc diuinitus acceperint. Nouimus præterea Apostoli vocem dicentis: Honorabile est inter quosvis coniugium, & cubile impollutum. Item: Ad vitandas fornicationes propriam quisque uxorem habeat, & proterum & Apostolorum, non possumus neque debemus magni facere eorum iudicia, qui demoniorum doctrinæ (ut Paulus loquitur) decepti, coniugium damnant. Idem de illis dicere possumus, qui citius discrimina superstitionis observant, & ieiunium certis temporibus astringunt, nosque pro hæreticis habent, quod secus faciamus. Abutuntur illi contra nos hoc Pauli loco, quo suam superstitionem probant, & quod faciunt, inter adiaphora aut indifferentia referri debere putant, imò nos temporum observare debere contendunt, quæ à Pontificibus instituta sunt ciborum & feruoris discrimina. Sed tam nobis quam Paulo iniuriam faciunt, cum locus hic illis nullo modo feruore possit. Iudæos enim legis diuinæ conscientia detinebat, & proinde tolerabilis erat illorum error: illi sola traditione hominum nituntur, cuius nulla esse debet in diuinis auctoritas. Deinde pietas iubebat, ut legales ceremonie propter veterem dignitatem cum honore sepelirentur, & ideo dignantur ferri poterant: at eadem pietas monet, ut humanæ traditiones vel nunquam admittantur, vel quam primum abijciantur ne fidei libertatem & spirituales Dei cultum impendant. Præterea conscientijs laqueum iniiciunt, & eos humanarum traditionum iugo grauant, quos apostoli legis diuinæ iugo liberos esse voluerunt. Quibus adde, quod & magnam diuini cultus partem in obseruatione superstitionum illarum collocant, & ipsidem salutis meritum tribuunt, quod vni & soli Christo debetur. Tam ergo abest, ut illis aliquid dare debeant Christiani homines, ut potius propter illos hæc omnia relinquenda & explodenda sint, ne illorum socij efficiamur, qui & in Christum Iesum contumeliosi sunt, & in eius ecclesiam non sine manifesta tyrannide sibi ius & imperium vendicant.

Fideles non timeant infidelium iudicia.

Ceterum rationibus & argumentis suum illud consilium Paulus confirmat, inter quæ, primum Christiani omnium a fidelium dignitate sumitur, & tale est: Deus enim illum assumpsit. Seruit autem vtrisque hæc nec à Deo assumpti, & argumentum ita formari potest: Nemo illum vel insolentius contemnere, vel pro impio & prophano damnare debet, quem à Deo assumptum & filij loco adoptatum esse constat: At quicumque Christo credunt, & hunc sibi à Deo redemptorem & seruatorem datum esse agnoscunt, etsi in quibusdam adhuc hæreant, à Deo tamen assumpti sunt. Ergo ijdem neque contemni neque damnari debent.

De Maiori controuersia nulla est, quia communis sensus dicitur, non posse sine Dei contumelia eum abijci, quem ille probat & suo favore prosequi dignatur. Minoris autem veritas ex eo patet, quod fides Dei donum est, & homo animalis non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Fieri ergo non potest, quin singulare diuini fauoris documentum sit, si quis aliqua Christi cognitione illuminatus, salutem in illo querit. Neque hic nos offendere debet credentium infirmitas. Vt enim semen non vno die excreuit & fructum fert, sed cum temporis progressu sua habet incrementa, per quæ tandem ad maturitatem deducitur: ita ex verbi Dei semine concepta Christi cognitio atque fides, non subito ad summam perfectionem emicat, sed suis quoque incrementis augetur, donec relictis fulcris externis tota a Deo pendet, & solida fiducia in vnum Christum recumbit, totumque hominem spiritus libertati vinctum dicat. Interim rursus hic admonemur, Pauli consilium de assumendis & ferendis infirmis ad eos solos pertinere, qui præcipuum fidei caput tenent, & in illius cognitione proficere cupiunt. Nihil ergo hoc facit ad hypocritas & pertinaces ineptissimarum superstitionum defensores, qui libertatem Christianam oppressam & extinctam volunt: multò minus verò in impijs Christi hostibus locum habet, qui sacra simul omnia contemnunt.

Peccant, qui
Dei seruos te-
mere iudicant.

Porro expolit & illustrat argumentum istud Apostolus. Tu quis es (inquit) qui iudicas alienum famulum? Proprio domino stat aut cadit. Stabilietur autem: potest enim Deus eum stabilire. Quia credentes à Deo assumptos & adoptatos esse dixerat, rectè infert: Tu quis es, qui iudicas alienum famulum? Id verò ex communi hominum more dicit. Importunus enim & iniquus moris censetur, qui in aliena familia sibi ius vendicat, & famulos alienos pro suo arbitrio regere aut iudicare vult. Quantò magis ergo reprehensione dignus est, qui sibi hoc in Dei seruos permittit, & in eos curiosius inquirat, qui nullo iure ad ipsum pertinent? Vbi tamen meminisse oportet, Paulum hic de his loqui, quæ per se tunc temporis media & indifferentia erant, & temeraria hominum insolentium aut morosorum iudicia solum prohibere. Quæ enim palam contra Dei voluntatem fiunt, ea in proximo reprehendere, de quibus illis ex Dei verbo iudicare licet, modò id fiat animo non maligno, & ne fratris infamiam conciliare, sed illum potius instituere & in viam reducere studeamus. Facit autem ad argumenti amplificationem, quod ait: Proprio domino stat aut cadit. Nam perinde hoc est ac si dixisset: Quemadmodum famuli suis heris seruiunt, ad quos etiam omne lucrum & damnum redundat ex ijs, quæ vel bene vel perperam faciunt: ita qui Christo credunt, Dei serui sunt, & ideo non tantum sed Dei interest, quomodo illi suo officio fungantur. At ne quis prætexeret, se fratris infirmis saluati timere, & ideo sibi hoc ius in illum sumere, per correctionem addit: Quin imò stabilietur. Quasi diceret: Quid illum dixi cadere domino suo? Quin potius stabit ille, & indies magis magisque confirmabitur. Solet enim Deus opus bonum quod cepit ad finem usque perficere, neque aliquis potest eum ex boni illius pastoris manu rapere, qui illas sanguinis sui precio acquisiuit. Et quia de voluntate Dei in hac causa satis certi sumus, rectè argumentum aliud ab omnipotentia Dei subiicit: Potest enim Deus eum stabilire: quod infirmum & omnino nullum esset, nisi de Dei voluntate prius constaret. Continet autem locus hic generalem doctrinam, ne quem damnemus, aut de alicuius salute desperemus, quoad vel minima diuinæ adoptionis indicia in illo deprehendimus. Nam ut charitas (quod nuper diximus) de omnibus bene sperat: ita monet hoc ipsum diuinæ bonitatis fiducia, quam erga quosuis firmam & inconcussam seruare debemus, quam diu hoc saluis veræ pietatis legibus iudicatur. Sed ô infelicem & nunquam satis deploratam nostri seculi iniquitatem. Paulus neminem iudicari aut damnari vult propter ciborum discrimina in lege Dei constituta, eo quod eius abrogationem & Christianæ libertatis usum nondum omnes intelligerent. At hodie ieiuniorum, quæ homines instituerunt, observatio superstitiosa verè Christianorum & catholicorum nota esse putatur, pro hereticis autem damnantur & quouis supplicio censentur digni esse, qui libertate per Christum nobis parta cum fide & gratiarum actione vtuntur. Quid? imò feruntur interea, qui ex usuris iniquissimis, ex sudore & sanguine pauperum & multorum innocentium oppressione viuunt. Quis ergo non exclamet, O mores, ô tempora. Caterum feramus nos patienter ô fratres, iniqua hominum peruersorum iudicia, & sufficiat nobis, quod conscientias nostras ex laqueis illorum liberauit Deus libertatem verò illa vtamur ad proximi edificationem & gloriam Iesu Christi domini nostri, cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

Alius quidem æstimat diem præ die, alius autem peræquæ æstimat quemuis diem. Vnusquisque in animo suo plenè certus esto. Qui curat diem, Domino curat: & qui non curat diem, Domino non curat. Qui edit, Domino edit: gratias enim agit Deo. Et qui non edit, Domino non edit, & gratias agit Deo. Nullus enim nostrum sibi ipsi uiuit, & nullus sibi ipsi moritur. Nam siue uiuimus, Domino uiuimus: siue morimur, Domino morimur. Siue igitur uiuamus, siue moriamur, Domini sumus. Ad hoc enim Christus & mortuus est & resurrexit & reuixit, ut tam mortuis quàm uiuentibus dominetur.

Dominus & seruator noster, Iesus Christus, iam mortem aditurus, discipulis suis nihil perinde atque charitatem mutuam & Christiana unitatis studium commendat, & hanc dicit propriam & germanam notam fore, ex qua pro discipulis agnosci possint. Non temere igitur Paulus tanta diligentia in hoc incumbit, ut dissidium tollat, quod in primitiua ecclesia inter Iudeos & gentes gliscebatur. Causa huius ex ceremonijs legalibus manabat. Has enim qui ex gentibus crediderant, Christiana libertate freti, prorsus contemnebant: iisdem uero pertinacius insistebant, qui ex Iudaismo ad Christi fidem transierant. Vtrinque ergo per contemptum & iudicia temeraria peccabantur. Quapropter Paulus sese arbitrum interponens, grauius utrosque monet, ut modestius agant, & charitati fraternæ diligentius studeant. Ea autem potissimum adducit, de quibus illi maxime contendeabant, ciborum scilicet atque dierum discrimina, quæ Deus in Lege instituerat. Grauius uero argumentis nuper docuit, nefas & impium esse, ut ij damnentur audacius, quos ipse Deus in suam curam atque clientelam suscepit. Item nimium impudenter eos agere, qui sibi iudicium sumunt in seruos Dei, quos hic sibi filij sui sanguine acquisiuit. Quæ ut in præsentia causa meriti maximi ponderis esse debuerunt: ita nos quoque mouere debent, ne vel propter res nullius momenti aliquem damnemus, vel maligno obrectandi studio abrepti famam proximi lædamus, cuius salus atque honor potius nobis summa cura esse debet. At quia in utroque plurimum hodie peccatur, præstat reliqua etiam argumenta videre, quibus Apostolus utitur.

Præquam tamen illa proferat, alium casum proponit de dierum delectu siue discrimine, sic Contentio de dierum discrimine. Alius quidem æstimat diem præ die, id est, inter dies discernit, & alium alio sanctiorem diem æstimat dicit: alius autem peræquæ æstimat quemuis diem. Quo loco ante omnia obseruabis, de die Dominico, quem ab alijs non discernere nefas est. Constat enim sabbati institutionem omnibus ceremonijs legalibus antiquiorem esse, utpote in ipsa rerum origine factam, & eandem postea Decalogi autoritate esse confirmatam. Quia uero veteres sabbatum obseruabant in creati mundi memoriam, cui posteris temporibus liberationis ex Aegypto beneficium accessit, primitiua ecclesiæ fideles suum sacrum orium in diem proximè sequentem transtulerunt, qui ab illis Dominicus est dictus, partim propter Domini Iesu Christi resurrectionem, quam primo post sabbatum die factam esse Euangelistæ scribunt: partim quod totus Domino consecratus esse debeat. Et ut si sanctè obseruetur, primò quidem charitas monet, ne laboribus nimis exhauriantur eorum vires, in quos nobis aliquod ius est & imperium: deinde uero idem pietas præcipit, ut saltem eorum diem integrum Deo consecremus, qui nostræ necessitati sex continuis seruire voluit. Nunquam ergo violari debet eius dici religio, nisi quando illud vel Dei gloria, vel proximi salus postulat: propter quam sabbatum antiquitus institutum esse, Christus testatur. Itaque in præsentia Paulus de ferijs Iudeorum loquitur, quæ præter sabbatū alias ob causas institutæ fuerant, & quæ sub Christi aduentum vnà cum gentis illius republica debuerunt aboleri: ex quarum numero fuerunt Neomenia aut primi mensium dies, pascha cum azymorum diebus, pentecoste, festum tabernaculorum atque tubarum, annus Iubileus, & si quæ alia huius generis vel in Lege tradita, vel posteris temporibus ob alias causas instituta fuerunt, quales dies Purim in Hestere libro fuisse leguntur, ieiunia item

III. IN EPIST. AD ROMANOS

quinti & septimi mensis, quæ tempore captiuitatis aut exilij Babylonici suscepta fuisse constat ex Zachariae septimo Cap. De his non minus quàm de cibis inter primitiuae ecclesiae fideles contendebarum. Nam qui ex gentibus erant, liberius omnia quouis die agendo, Iudæos simul ridebant, qui seipsos ad dierum observationem supernuacaneam astringerent, hi verò eam pertinaciter nimis defendebant. Et credibile est in Romana vrbe controuersiam hanc grauiorem & acerbiorẽ fuisse quàm alibi, eò quod Iudæi illic plerisque exosi essent, & cum suis sabbatis à poetis quoq; maximè Satyricis, riderentur.

Veteris inter-
pretis error
gravissimus.

*Sed huic etiam contentioni consilium saluberrimum Paulus interponit: quando vnumquodque in animo suo plenè certum esse iubet de eo, quod agit. Quem locū vetus interpres turpissimè corruptus, quod propter eos annoto, qui ea lectione hodie vtuntur, vt vel suas superstitiones defendant, vel vti-
dibus & imperiis fucum faciant. Vnusquisq; (inquiunt) in suo sensu abundet, id est, quisque faciat
quod sibi bonum videtur, neque quis alium in eo inturbet, quod bona animi intentione fit. Est autem
tem hic sensus non modò à Pauli mente, verum etiam ab omni pietate alienissimus. Quid enim seue-
rius in lege prohibetur, quàm ne post nostri animi intentionem ambulemus, & à Dei verbo ne ad de-
xtram quidem deflectamus? Prophetæ item cum illis maximè altercantur, qui relictis Dei statuti-
sui capitis placita sequi solebant. Et Apostolus noster cultus illicitos omnes ferè ab eo excusat, qui
ne damnat, quod cultum significat, quem quis sibi pro suo arbitratu absq; Dei verbo eligit. Qui ergo
veteris interpretis lectionem, prout litera sonat, vrgent, ij abolitis omnibus veræ religionis legibus
licentiam inducunt quasuis superstitiones inducendi & stabiliendi: ijdem etiam charitatis legem vi-
lant, quæ monet, vt proximum in viam reducamus, si quando illum aberrare cernimus. Neq; hic eos
audimus, qui conscientiam nudam nobis obijciunt, & huius testimonium nobis excusandi sufficiens
putant. Quia enim homo animalis non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, conscientie etiam authoritas
nulla est, nisi illa Dei verbo regatur, & ex illo de rebus agendis certior reddatur. Ad hoc ergo nos
Paulus remittit, & monet, ne quid temerè agant, sed per obedientiam fidei in solius Dei verbum re-
spiciant, neq; quicquam agant, de quo sibi ipsis non probè confitij sint, aut quod verbo Dei non aduer-
sari sciant. Quam enim excusationem apud Deum asferet, qui à propria mente accusatur? Si cor non
strum nos condemnet (inquit Ioannes) maior est Deus corde nostro, & novit omnia. Aut qua ratione
Deo satisfacet, qui conscientie fluctuanti satisfacere non potest? Vtinam verò hanc Pauli regulam
attenderent, qui hodie crassissimas superstitiones contumacissimè tuentur, quas nullo Dei verbo nisi
& propriæ conscientie testimonio damnari sciunt. Sed sentient illi aliquando, quid sit cum Deo &
eius spiritu contendere.*

Argumentum
ex natura in=
differentium.

Cæterum regulam generalem causæ præsentî applicat, dicens: Qui curat diem, Domino curat; & qui non curat diem, Domino non curat. Sumitur hæc ratio ex rerum mediarum seu indifferentium natura siue proprietate, quæ est, quòd salua conscientia fieri aut prætermitti possunt, siquidem vel aliunde vel ex nobis accedat, quod opus per se indifferens inficiat aut corrumpat. De solis autem pietas & verè credentibus loquitur, in quibus solis ista locum habent. Et primo quidem membro credentes ex Iudæis tuetur, ne quis eos temere damnet: Qui curat (inquit) diem, & alium alio sanctiorem assermat, is Domino curat, id est, in gratiam Domini hoc facit, cui pium obsequium præstare vult, eos dies religiosius observando, quos in lege præceptos esse novit. Et sanè ita faciebant pii ex Iudæis, quòd legis abrogationem & Christianam libertatem nondum intelligerent: et merebatur ista illorum religio excusationem, quia impiæ levitatis facinus fuisset, si contra legis præcepta manifesta & reclamante propria conscientia ijs vti voluissent, quæ diuinitus concessa esse adhuc nesciebant. Possunt igitur ex loco isto iudicare de nostri sæculi Iudæis, qui ad Papatum transeunt & sacris Papisticis antiquantur. Non possunt illi in animo suo certi esse, quia religionem maiorum suorum & veteris legis auctoritate confirmatam deserunt, eam verò suscipiunt, cuius pleraque exercitia diuinis legibus dissentiantur, & quæ maxima ex parte superstitiosa defunctorum inuocatione, nefario idolorum cultu, & nulla omnino reddi potest. Ergo in propriam cōscientiam illi peccant, & nebulones sunt impijs gentium fidelibus consulit, ut hos quoq; vindicet, ne præcipiti Iudæorum iudicio damnentur. Nam qui non curat diem (inquit) similiter Domino non curat. Quemadmodum enim qui lege Moïsis inuitatur,

eam salua conscientia violare non possunt, & proinde dierum discrimina obseruant, ne quid in Deum designent temere. Ita alteri illi, quos iste error non detinet, & qui libertatis Christiane dignitatem intelligunt, eadem ratione mouentur, ne inter dies discernendo, Christi gloriae & merito derogent, atque Christianam libertatem cancellis angustioribus includant, aut etiam supersticiosos illos in suo errore confirmet. Ex his autem colligere vult, utrosque se inuicem tolerare debere, cum idem utrisque scopus propositus sit: nefas enim esse, ut propter rem mediam sese mutuo damnent, qui in summa fidei & religionis conueniunt.

At querat hic aliquis, cur Paulus nunc inter media & indifferentia numeret, quod in epistola ad Galatas tanquam defectionem à fide accusat? Dicit enim: Dies obseruatis & menses, & tempora & annos: Metuo de vobis, ne frustra defatigatus sim apud vos. Et Colossenses grauitur monet idem ille, ne se à quoquam iudicari patiantur ob cibum aut potum, aut respectu diei festi aut nouilunij, aut sabbatorum. Colos. 2. Sed facile ad ista respondetur. Primo illic cum ijs agit, qui ad impotentia ista et egrua elementa religionis, à quibus per Christum liberati erant, nimis stulta superstitione relabebantur: hic verò infirmorum saluti consulit, ne quis illos importunius grauet, priusquam in religione Christiana rectius & plenius instituantur. Deinde eos oppugnat illic, qui dierum atque ciborum discrimina tanquam ad salutem necessaria exigebant, & Legem cum euangelio miscebant non sine Christi & mentis eius ignominia: hic verò ista in infirmis ad tempus modò tolerari vult, nullius autem conscientiae laqueum iniicit. Pulchre ergo sibi ipsi constat Paulus, & reuera prudentem & fidum agit & conuersionem in familia Domini, quando cibum opportuno tempore & pro cuiusque captu distribuit. Quam modò uicem hodie nonnulli obseruarent in ijs, quae pro rebus medijs atque indifferentibus obseruant, eadem verò tanta seueritate exigunt, ut non obscure videas, illos in ijs praecipuam salutis fiduciam collocare.

Quod verò quidam permissionem hanc ferijs Papisticis patrocinari putant, nimis imprudenter faciunt. Feriae enim ille nullo Dei verbo nituntur, sed nudis hominum superstitionis & traditionibus, quarum nullum in religione usum esse, spiritus sanctus non vno loco monuit. Deinde non Deo, sed Dijs seruiantur, & ita in idololatrie crimen incurrunt, dum aliquam cultus diuini partem creaturis tribuunt. Sabbata certe Domini esse scriptura testatur, & is saepe apud prophetas queritur, quod sua sabbata prophanauerint. Adhuc, cum precepto Dei supersticio ista palam pugnat. Qui enim septimum diem sibi consecratum esse voluit, is non minus diserte iubet, ut sex dies in operibus honestis & ad vitam sustentandam necessarijs occupemur. Adde his, quod nimis ridiculi sunt, qui religionem in otio pigre omnes commendunt. Postremo nullis exemplis piorum, feriae illae aut festa probari possunt. In veteri testamento, ubi ceremonijs maximè locus fuit, nemo tamen vel patriarchis, vel prophetis, aut sanctis regibus, dies festos instituit. Posteris demum temporibus quidam Martyrum memorias anniuersarias instituerunt, pio quidem consilio, sed nimium infelici euentu: quando ea occasione, & supersticio in immensum creuit, & Encaniorum festa secuta sunt, quae cum superstitione effraenemur & turpem quiduis patrandi licentiam coniunctam habent. Tutissimè ergo fuerit in his & alijs, quae huius generis sunt, Dei verbum obseruare, neque ullis hominum statutis grauare conscientias.

Porrò redit ad ciborum discrimina Paulus, & his quoque regulam illam generalem accommodat, Redit ad ciborum discrimina. Et qui non edit, Domino non edit, & gratias agit Deo. Vbi rursus obseruabis, haec quoque de solis fidelibus dici, quorum alij alijs perfectiores erant, & tamen ad eundem finem tendebant. Sensus enim est: Qui omni ciborum genere vescitur, nullo obseruato Legis discrimine, is hoc facit ad prouehendam Dei gloriam, & beneficium libertatis per Christum nobis acquisitae agnoscit: Similiter qui Legis conscientia impeditus, à nonnullis adhuc abstinet, etiam in Dei gloriam respicit, nefas ducens aliquam Legem partem transgredi, de cuius abrogatione nondum sit plenè institutus. Ergo neque hic neque ille temere damnari debet aut abijci. Utrosque autem eodem studio promouendae gloriae Dei duci, probat per gratiarum actionem, qua utrinque utantur, & ita colligit: Quicumque cibis qualibuscunque vescuntur cum gratiarum actione, ij ea ipsa testantur, se omnis boni largitorem Deum agnoscere, & proinde hunc colunt atque eius donis pie utantur. Atqui gratias agunt Deo tam ij, qui absque discrimine quiduis

Conciliatur locus hic cum Galat. 4. cap.

Contra ferias Papistarum.

Redit ad ciborum discrimina.

edunt, quàm alteri illi, qui à quibusdam adhuc abstinent: Ergo neutri alios damnare debent. Nam ut priores illi libertatis beneficium agnoscunt, ita alteri illi non minus piam Dei reuerentiam testantur, dum pro ijs etiam se gratos præbent, quæ sola sibi concessa putant.

Gratiarum actio
quantum possit

Continet autem locus hic memorabilem doctrinam, nos tunc demum Domino edere aut non edere, quando gratiarum actio accedit: non quidem inanis & hypocritica, quæ nudis verbis constat, sed quæ ex ipso corde promanans, Deum omnis boni authorem agnoscit, & eundem inuocare docet. Et hæc germanus fidei fructus, & proinde tam cibos quàm reliqua omnia sanctificat, ne illorum usus nobis noxius esse possit. Et tenim fieri non potest, ut quis eo temerè aut intemperanter abutatur, quod se ex Dei manu accepisse, & quo se in illius conspectu vri intelligit. Debet ergo hoc ad opes quoque honores huius seculi, ad omnia denique alia transferri, quibus in hac vita vimur, quorum nihil non nobis sanctum est, si eo cum gratiarum actione fruamur. Sic patriarchis olim diuitiæ, quantumvis amplas sanctæ & salutare fuerunt, quod se illas à Deo accepisse scirent, & iisdem ad diuini nominis gloriam vterentur. Sic bella & victoriæ etiam non sine sanguine partæ pijs regibus sanctæ fuerunt, quia hæc sibi diuinitus obtigisse agnoscebant. Et contra qui hoc omnis boni principium ignorant, aut etiam impie negligunt, ijs impura & noxia sunt omnia. Quia enim fide destituuntur, quæ sola nos purificat, Deo polluta sit oportet eorum mens & conscientia, quæ deinde iisdem omnia impura & noxia reddit. Debebant ista diligentius considerare Epicuri de grege porci, qui tam cibis quàm reliquis sine fide & gratiarum actione vtuntur, imò iisdem prophano cum luxu abutuntur ad explendam iniquitatem, aut ut suæ libidini satisfaciant, neque interim considerant opus Domini, ut Isaias de illis loquitur. Sunt illi & sibiipsis & omnibus alijs noxij, quia illorum ingratitude irritatus Deus, minuit hunc infelicem tempestatibus & infinitis alijs plagis mulctat, ut donorum suorum abusum atque contumptum vlciscatur. Obseruabimus præterea damnari hoc loco ieiunia Papistica & monastica, in quibus tamen homines superstitiosi pietatem summam consistere putant. Atqui ea sine gratiarum actione agi manifestum est, cum & cibos à Deo conditos pro noxijs & prophanis ducant, & in suo illo opere meritum constituent, non contenti nimirum cibos per se bonos & sanctos polluisse, nisi Christum quoque suo honore & gloria, quantum in ipsis est, spolient. At quia de ieiunijs & vera ieiunandi ratione diximus alibi, nunc plura non addemus.

Argumentum
à fine hominis.

Subiicit nunc aliud argumentum ab ipso hominis fine desumptum, quod ad Dei gloriam initio conditi, & ideo per Christum redempti sumus, ut toti simus Deo consecrati. Sic autem ait: Nullus nostrum sibiipso viuere, & nullus sibiipso moritur. Nam siue viuimus, Domino viuimus, siue morimur, Domino morimur. Siue igitur viuamus, siue moriamur, Domini sumus, &c. Hæc verò ad præsentem causam applicat, à toto ad partes argumentum ducens hoc modo: Christiani homines vitam suam vniuersam Domino debent, imò huic viuere debent & mori. Ergo particulares quoque vitæ huius actiones illi debent consecrare, & ad nominis sui gloriam dirigere. Ex eo autem reliquis diligant, non in cibis hærendum, sed totos nos potius in hoc esse debere, ut tam cibis quàm reliquis Dei donis bene & sanctè vtamur. Ad antecedentis verò confirmationem facit, quod nos Domini peculiū esse ait, siue viuamus, siue moriamur. Et rursus hoc quoque probat, addens: Ad hoc enim Christus & mortuus est & resurrexit & reuixit, ut tam mortuis quàm viuentibus dominetur. Quibus verbis ius & imperium Christi legitimum comprehendit, quod ille per suam incarnationem, mortem atque resurrectionem in nos acquisiuit. Homo enim factus est, ut humanam naturam sibi sociaret. In resurrectione verò humanitate mortuus est, ut nos ex mortis tyrannide vindicaret. In eadem autem illa resurrexit & reuixit, ut nobis vitam mereretur æternam, & simul nos suum peculiū faceret, adeoque sibi debitores faceret, qui illi omnia nostra ex iure deberemus. Ex his autem euidentissimè colligitur, neminem sibiipso viuere aut mori, id est, neminem se solum respicere aut pro suo arbitratu res suas instituere, sed potius omnia ad Christi vindicis & redemptoris nostri gloriam destinare debere. Cur enim in externis illis aliud respiciat, qui tam vitam quàm mortem Domino debet? Vult autem mortis etiam mentionem facere, ut scrupulosis illorum conscientijs mederetur, qui in dierum & ciborum discrimine vitam æternam aliqua ex parte consistere arbitrabantur. Eos ergo admonere vult, illam ex solius Christi merito pendere, quem vera fide amplecti, & cui vitam omnem vna cum morte consecrare debeant.

Etc

Hæc verò ut nostri nos officij admonent: ita immensam & infinitam Iesu Christi potestatem nobis commendant, de qua multa passim in scripturis magnifice dicuntur. Huc enim pertinent, quæ in Psalmis legimus: Postula à me, daboq; gentes ut sint hæreditas tua, & terminos terræ ut sint possessio tua. Scep pro ferro confringes eos, & ut vasa testacea comminues eos. Item, Imperabit à mari ad mare usq; & à flumine usque ad terminos terræ. Coram illo procumbent accolæ deserti, & inimici eius puluerem lingent. Reges maris mediterranei & insularum munera afferent, reges Scheba & Saba honoraria adducent. Adorabunt eum omnes reges, omnes gentes seruiant ei. Et rursum: Sede à dextera mea, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, &c. Quibus infinita alia addi poterant, quæ apud prophetas extant, & quod Gabriel Archangelus regni eius finem nullum fore testatur. Imprimis tamen memorabile est, quod in presenti Paulus scribit. Nam quaecumq; inter homines herorum ius sit in seruos, hoc tamen seruorum morte terminatur, quæ hos ab omni subiectione eruit, adeoq; immunes reddit. Quia enim in corpora sola homines ius habent & imperium, illis eximius & sublati, ius quoq; illorum finem habeat, necesse est. At Paulus nos Christi esse ait, siue uiuamus, siue moriamur. Ergo in animas quoq; illius imperium extenditur, & ne morte quidē finitur. Et hæc consideratio utilisima, & ob multas causas admodum necessaria. Primò enim ad uitæ & mortis institutionem facit (sicuti modò diximus) & monet, ut quoniam propter nos Christus in terram uenit, & propter peccata nostra mortuus est, resurrexit autem propter nostram iustificationem: nos quoque huic uitam omnem consecremus, neq; singulas modò uitæ huius actiones dirigamus ad illius gloriam, verum etiam in illo moriamur peccato, resurgamus autem in eodem ad uitæ nouitatem, & si ita uisus ferat, pro illius nomine uitam deponere & mortem quantumuis acerbam subire parati sumus. Quæ enim iniquitas fuerit, huic aliquid negare, cui te totum & tua omnia debeas? Aut quæ nam uilior & quæstiosior uitæ huius mortalis (quam semel deponi oportet) iactura fieri potest, quam ut pro eius gloria deponatur, à quo illam accepimus? Qui hoc faciunt, ij victimam Deo offerunt gratissimam, & simul uitam hanc mortalem atq; plenam miseriæ cum immortali & uerè beatâ commutant, in qua omnium gaudiorum societate in Dei conspectu fruuntur. Seruit etiam conuulsioni nostræ ista consideratio, ne ulla uel uitæ huius uel mortis pericula horreamus. Quoad enim uel uitæ uel mortis pericula, Domini sumus, qui suos nouit, & qui fugas nostras (ut Dauid dicebat) imò cauius ueluit. Quoad uero mortem, quam semel omnes homines subire oportet, ea non nisi in corpora nostra ius habet, à Christo autem nos adeò non potest separare, ut potius nos illi ad se propius coniungat. Eius enim merito mutata est mortis cōditio, ut quæ prius peccati poenæ erat, nunc nobis ad uitam æternam transitus sit. Ut ergo corporibus nostris optatam quietem affert (quo nomine somnus dici consuevit) ita animas credentium corporis uinculis solutas ad beatitudinis æternæ sedes transmittit. Ideò in Apocalypsi Cap. 14. vox cælestis dicebat: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Etiam dicit Spiritus, quoniam requiescunt à laboribus suis, & opera eorum sequuntur. Hæc olim sancti omnes agnouerunt, & hinc illa constantia fidei enata est, quæ eos omnibus periculis atq; aduersis superiores & ad omnia inuictos fecit. Omnium enim animis inscriptum fuit, quod supra Paulum exclamauisse audiuius: Quis nos separabit à charitate Christi? num afflictio? num angustia? num persecutio? num fames? num nuditas? num periculum? num gladius? Imò in his omnibus plus quàm victores sumus per eum, qui dilexit nos. Nam mihi persuasum est, quod neque mors, neque uitæ, neq; angeli, neq; principatus, neque potestates, neque instantia, neque futura, neque sublimitas, neque profunditas, neque ulla alia res creata nos poterit separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. At hodie magnum fidei infirmæ, uel potius diffidentia & incredulitatis argumentum est, quod ad omnem periculi grauioris mentionem trepidamus. Meminerimus ergo nos, ut huius seculi res cadant. Domini esse, qui in se credentes inter huius uitæ pericula seruabit, & olim regni sui cælestis hæredes faciet, in quo æterna tam corporū quàm animarū felicitate fruuntur. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

Tu uerò cur iudicas fratrem tuum? aut etiam tu cur pro nihilo habes fratrem tuum? Omnes enim sistemur apud tribunal Christi: Scriptum est enim: Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi sese flectet omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo. Nempe ergo unusquisque nostrum de seipso rationem reddet Deo. Quapropter ne amplius alius de alio iudicemus, sed in hoc potius adhibere iudicium, ut ne offendiculum ponatis fratri, aut scandalum.

Quoniam Christiana & fraterna charitas, sine qua fidei veræ professio consistere non potest, non alia re magis turbatur, quam superbo aliorum contemptu & temerarijs iudicijs, quibus damnantur qui corrigi potius & amicè suscipi debebant: non immerito Paulus magna diligentia vitijs istis mederi studet. Erant enim (ut iam non semel diximus) in primitiua ecclesia grauissima contentiones de ceremonijs nonnullis in lege præscriptis, quibus alij quidè pertinacius insistebant, alij verò illis neglectis, Christiana libertate interdum nimis liberè utebantur, non sine fratrum infirmorum scandalo. Ita verò vtrunque noua quotidie dissidia surgebant, quibus publica ecclesia perturbabatur. Et quia vtrunque pertinaciores erant quam decebat, multis argumentis Apostolus vtrique cohibet, inter quæ postremum fuit à fine & officio hominis desumptum, quo monuit, Christianos homines non in cibis aut dierum discrimine hæere debere, sed externa hæc omnia vna cum vitæ ratione actionibus ad Dei gloriam dirigere, ne quid faciant quod huic aliqua ex parte derogat. Et poterant quidem ista verè pijs & probè institutis sufficere, quia tamen in Romana ecclesia multi adhuc rudes & infirmi erant, multorum item animi quotidianis concertationibus inflammari pijs admonitionibus difficulter cedebant, plura adhuc sequuntur, quorum aliquam partem modò videbimus.

Repetitur propositio, fratrem neq; iudicari neq; contemni debere.

Principio autem totius tractationis propositionem repetit, & eam quasi ex præmissis inferens: Tu uerò cur iudicas fratrem tuum? aut etiam tu, cur pro nihilo habes fratrem tuum? Potest ex his propositio duplex siue bimembris constitui, cuius sensus sit, fratrem, id est, Christianum hominem neq; temere iudicari & damnari debere ab infirmis, si libertate Christiana pro suo iure utatur, neque vicissim contemnendum aut pro nihilo habendum esse eum, qui adhuc infirmus circa res medias & indifferentes hæret, nec tamen malitia, sed pia ignorantia peccat. Quod autem simpliciter proponi poterat, per interrogationem enuntiat, ut oratio sit efficacior, & magis feriat auditoris animos. Nam perinde hoc est, ac si dixisset. An nescis nos fratres esse in Christo Iesu, qui ex eodem verbo sui semine renatos nos patris eiusdem filios fecit? Vnde ergo hæc petulantia te incescit, ut fratrem tuum vel temere damnes, vel etiam asperneris omnino & pro nihilo ducas? Voluit autè fraternitatis Christianæ meminisse, quia huius consideratio plurimum momenti habebat ad reprimendam vtramque partem. Scimus enim inter fratres ius esse æquale, & nimis inconueniens esse, ut qui ex ipsdem parentibus nati hereditatem eandem adeunt, sese mutuo contemnant, aut alius in alium sibi ius & imperium vendicet. Id enim non charitatis modò legibus contrarium est, verumetiam iniquum & iniustum, siquidem communis naturæ lex valere debeat. Quòd si hoc vnum omnes homines probè expenderent, non tanta temeritate sua præcipitarent iudicia, neque tam effræni obrectandi libidine se mutuo proscinderent, adhuc minus loci darent superbæ, quæ facit, ut reliquos omnes præ se contemnant, & inuas quas quotidie dissidiorum occasiones sibi inuicem præbeant. At cum ista omnia vulgò fiant, imò imitum grassentur, satis constat, paucos esse qui fraternitatis Christianæ ius agnoscant, & prouide sedem quoq; in terris raram esse, quæ propriū istius fraternitatis vinculum est. Rursus tamen obseruabis, non prohiberi hoc loco in vniuersum omnia iudicia, ut quidam plus satis indulgentes arbitrantur. Sunt enim iudicia quædam diuinitus instituta, quæ sine manifesto inobedientiæ crimine cessare non possunt. Et magistratum ad hoc institutum esse in præcedenti Cap. audiuius, ut Dei iudicia enuntiet, & eadem prout par est exequatur. Ministrorum etiam ecclesiæ est de hominum salutibus ex Dei verbo iudicare, & quæ cum hoc pugnant arguere: quod cum illi faciunt, ipsius Dei personam sustinent.

sustinent, & (vt Apostolus noster in posteriori ad Corinthios ait) experimentum præbent Christi in
ipsis loquentis. Peccant autem, qui eos conuitiatores esse clamant, quando non conuiuium dicunt, sed
officio sibi diuinitus commissio funguntur. Sunt item iudicia, quæ ab hominibus priuatis rectissime exer-
centur, quando errantes ex Dei verbo admonent, & à peccatis eos reuocant, qui in illis alioqui erant
periculi: quod proprium & præcipuum charitatis fraternæ opus esse, alibi diximus. Non ergo
de istis exponi debet locus hic, sed de temerario & nimis præcipiti hominum confidentium iudicio,
qui non gloriæ Dei neque salutis proximi sui studio, sed prauo affectu abrepti, ea etiam damnant,
quæ vel omnino ferri, vel commoda aliqua ratione excusari poterant. Ita non de quouis hominum
contemptu loquitur Apostolus. Sunt enim quos iure contemnas & pro nihilo ducas, manifesti nimi-
rum Dei & piorum hostes, qui priuata temeritate sibi in quosuis censoriam virgulam sumunt, &
quosuis nimis præcipitanter damnant, quos abs se dissentire audiunt. Qui tales sunt, eos salua religio-
ne magis facere non possumus. Eorum ergo arrogantiam Paulus in præsentī retundit, qui fastuosè
nimis eos fastidiunt, quos pro fratribus agnoscere, & quorum ruditati pijs admonitionibus consulere
debant.

Sed pergamus in Pauli verbis, qui quod dixit, argumento longè grauissimo confirmat, dicens: Omnes ad idē
omnes enim sistemur apud tribunal Christi. Est hoc quoque argumentum duplex, quod in duo re-
solui potest. Primum sub particula vniuersali continetur, quando omnes nos eidem iudicio sistendos
esse ait, ex quo sic colligere possumus: Iniquum est, vt reus in socios, qui vnà cum ipso ad idem tribu-
nal sistuntur, sibi iudicium sumat: Atqui omnes nos olim ad idem iudicium sistemur: Iniqui ergo &
nimis confidentes fuerimus, si ipsi aliorum iudices esse velimus. Alterum argumentum ex Christi of-
ficio & dignitate sumitur, cuius nos admonet, quando nos ad eius tribunal sistendos esse scribit. Ita ve-
ro monet, eos non temerè modò & confidenter, sed impiè etiam facere, qui quod solius Iesu Christi mu-
nus est, ipsi inuadunt, & de hominum conscientijs iudicant, quæ solius Dei oculis patent. Nam vt
ante diximus, nimis ridiculus esset reus, qui aliorum iudex esse vellet: at si idem in iudicijs solum im-
portantè irruerit, ea planè intolerabilis esset audacia & quouis supplicio digna. Porro probat veteris
scripturæ oraculo, omnes homines ad Christi tribunal sisti oportere, & proinde conueniens esse, vt sese
illi humiliter submittant, non autem illius partes sibi arroganter vsurpent. Nam scriptum est, in-
quit: Vno ego, dicit Dominus, quoniam mihi sese flectet omne genu, & omnis lingua confitebitur
Deo. Ex quibus iterum infert: Ergo vnusquisque nostrum de seipso rationem reddet Deo, &c. Cate-
rū extat locus iste apud Isaïam Cap. 45, & secundum Hebraicam veritatem sic habet: Per me-
metipsum iuravi, egressa est ex ore meo iustitia, verbum quod non reuertetur: Quod mihi incurua-
bit omne genu, & iurabit omnis lingua duntaxat per Dominum. Variat ergo in verbis nonni-
l Paulus ab Hebraica veritate, sensus tamen idem est. Cum enim Deus dicat se per semetipsum
iurasse, Paulus iurandi formulam, quæ Deo in scripturis familiaris est, exprimit: Vno ego.
Quia enim solus Deus ex semetipso viuit & sua vnus virtute existit, vtiq; per semetipsum iurat,
quando suam illam vitam atque essentiam interponit. Neque per alium iurare potest (vt in epi-
stola ad Hebræos annotatur) cum neminem se superiorem habeat. Deinde quod Paulus transtulit,
Confitebitur omnis lingua Deo, in Hebræo legitur, Iurabit omnis lingua duntaxat per Dominum.
Quod ergo specialius est apud prophetam, id Apostolus ad suum genus extendit, fore nimirum, vt
omnes Deum verum pro suo agnoscant, eiq; debitum deferant honorem. Atqui hoc ipsum faciunt,
quicunque per illum solum iurant. Est enim iurandum solenne & libera eius Dei confessio,
quem vt fidem veritatis testem & seuerum omnis perfidiæ vindicem appellamus. Quæ causa est,
quod passim inter veræ fidei atque religionis notas censetur, & nonnunquam pro toto Dei cultu v-
surpatur. Sed de hoc alibi commodius dicitur. Nunc quæ propriè ad hoc vaticinium pertinent, con-
sideranda veniunt.

Primum inter ea occurrit vera & æterna Iesu Christi diuinitas, quæ hic argumento longè fir-
missimo & prorsus irrefragabili probatur. Constat enim propheta verba de nullo alio, quàm de vero
Deo intelligi posse. Nam proximè præcesserat: Annon ego Dominus, & non est alius Deus præter
me, Deus iustus & saluans nullus præter me? Respicite ad me, & salui eritis omnes fines terræ, ego
sum Deus, & nullus præterea. Quibus mox subiicitur, Per memetipsum iuravi, &c. At hæc de Chri-
sti asseritur.

sto Paulus disertè exponit, & proinde illum pro Deo vero, eterno & eiusdè cum patre essentia agnoscimus: nisi illi in scripturis citandis impiè lusisse dicamus, quod sine summa impietate ne cogitari quidem potest. Deinde ea hic tribuuntur Christo, quæ alibi Deus sibi soli vendicat, ut videlicet per eius nomē iuremus, ut illi publicè profiteamur, ut ei nos totos submittamus, & quæ illi deferimus obedientia, æternis quoq; officiis testemur. Potest ergo vnus hic locus sufficere aduersus Seruetanos impostores, qui infelice & iam olim damnatâ Arij heresim instaurare satagunt, & non vno loco teneras adhuc ecclesias Christi impiè & magno cum infirmorum scandalo conuellunt. Nos autem omisissis illis infelicibus monstris, cum æterna Christi diuinitate simul regni eius maiestatem æternam consideremus: quæ ut nunquam finietur, ita nos quoq; aduersus omnem hostis nostri & inferorum potestatem tuebitur.

Quando implenda sint quæ de Christi regno dicuntur?

Deinde non præter rationem quærat aliquis, quando ista impleri oporteat, quæ de Christi regno & potentia dicuntur. Nam si huius seculi formam atq; conditionem inspiciamus, nihil minus fieri poterimus. Habet enim Christus vbiq; locorum hostes acerrimos, qui tam absunt ut ipsi genua flectant, & illum pro suo Deo agnoscant, ut potius regnum suum hostiliter oppugnent, membra eius ferro & igne persequantur, & ne ab euangelio quidem, cuius ille verus auctor est, os maledicum manusq; impias abstineant. Itaque nemo sese ebiliastarum figmentis atque delirijs falli patiatur, ut tale quid in hoc mundo expectet, in quo nos afflictionem & omnis generis molestias manere ille prædixit. Iacob autem tamen hæc regni eius maiestas in pijs & ecclesia, quæ verè credentium cæcus est. Hi enim Christum Iesum pro suo Domino & Deo agnoscunt, iidem illum coram hoc mundo infelici & adultero confitentur, ei item genua flectunt, & ad omne obsequium illi præstandum totis animis parati sunt. Regnat ergo in illis iam nunc Christus verè, & idem occulta diuinitatis virtute impios quoq; hostes coercet, ut quàmuis ipsum agnoscere nolint, intra suos tamen terminos sese continere cogantur, neque pro suo arbitrio contra ipsum & fideles ipsius grassari possint. At vbi nouissimus dies illuxerit, tunc inimicos suos omnes pedibus suis subiiciet, & tunc mors quoq; (quem hostem nouissimum Paulus dicit) abolebitur, ille verò tradet regnum Deo & patri, cum aboleuerit omnem potestatem, ut Deus sit omnia in omnibus. Vide 1 Corinth. 15. Tunc ergo illi verè flectent sese omnia genua tam eorum qui in cælis, quàm eorum qui in terris & in inferno sunt: & impij quoq; illi confitebuntur, quando ueritatis iudicem & Dominum suum agnoscant, quem cum in uiuis essent, omni iniuriarum genere lacessuerunt. Neminem ergo huius seculi status siue conditio offendant, ut propter hanc de Christi regno æterno & vniuersali dubitet. Tendit enim ad finem suum mundus, & tunc vno momento perficietur, quæ nunc vix vnquam fieri posse putamus.

iudicij nouissimi consideratio.

Sed illud videamus, cuius causa hoc prophetae testimonium Paulus adduxit, ut nimirum probaret, nos omnes apud Christi tribunal iudicio sistendos esse. Vbi ante omnia probè tenendum est, iudicium nouissimum omnino fore, in quo omnes homines iudicari oporteat, ut finalem in se sententiam audiant. Testantur hoc passim sacra litera, quarum testimonia adducere longum foret, & nos idem inter Christiana fidei articulos confitemur. Quia tamen scripturarum auctoritate non mouentur homines prophani & mundo per omnia addicti, proderit illis singularem iudiciorum Dei exempla ob oculos statuere, quæ minas & prædictiones illas minimè vanas esse doceant. Olim cerè, cum omnis caro corrupisset viam suam, diluuij aquas immisit Deus, quibus totum mundum perdidit, vno Noa seruato, qui humani generis esset instaurator. Deinde idem Sodoma & Gomoræ urbes & terram omnem ignibus cælitus demissis vastauit, cum incurabili scelerum licentia quotidiè in peius proficerent. Vtrumque verò exemplum adeò memorabile est, ut gentiliū quoq; scriptorū & poetarum literis celebretur, & posterioris non obscura vestigia in lacu Asphaltice, quem scriptorū ra mare mortuū vocat, etiam hodie extent. Secuta sunt postea horribiles plagæ, quibus Chanaanorū superbiam & tyrannidem ultus est, quæ populum Israeliticū oppresserunt. Neq; melior Chanaanorū fors fuit, qui illi populo debitā terram occupauerāt, & omni scelerū genere inquinarent. In ipsos verò Israelitas tam multa tamq; atrociorū suorum exempla edidit, ut illis commemorandis totus dies non sufficeret. Et si prophanas historias excutere libeat, nullā gentē tam obscuram aut tam celebrem inuenies vnquam fuisse, quæ non multa huius generis senserit. Quare experientia magistra et nature lege edocti, cordati quique Deum iustum & seuerum scelerum vindicem esse agnouerunt. Neque de sunt quotidiana nostri seculi exempla, quæ hoc ipsum docent, modò non nimis oscitantes essent pleriq; in illis

in illis observandis. Quia tamen interea non paucos esse constat, quibus in hac vita agentibus omnia impunè abeunt, è contra verò multi boni cum perpetuis miserijs conflantur, exigit hoc cõmunis iustitia Lex, vt aliquando iudicium vniuersale Deus exerceat, in quo omnes scelerati dignas pro scelibus suis pœnas exoluant, & vicissim pii promissa suæ fidei atq; virtutum præmia accipiant. Nisi enim hoc demus, Dei iustitia consistere non potest, & iniuriam olim ijs fecisse dicitur, in quos tanta seueritate animaduertitur, reliquis impunè ferentibus sua flagitia, quæ aut eadem aut etiam grauiora censi possunt. Ergo non minus verè quàm pie creditur, iudicium fore extremum, ad quod omnes homines olim sistendi sint, tam ijs, quos dies ille adhuc viuentes deprehenderit, quàm illi qui ex mortuis resuscitabuntur, vt in corpore suo dignam remunerationem accipiant. Quanta autem cum gloria & maiestate Christus in nubibus cœli cum angelorum myriadibus venturus sit, Daniel propheta Capite septimo multis tradit, & ipse quædam huc pertinentia commemorat Matthæi 24, & Marci 13 cap. de quibus suo loco diximus. Plura verò traduntur in libro Apocalypseos. Aperientur tunc libri diuine providentiæ, imò patefient omnium hominum conscientiæ, & manifestabuntur quæ hucusque occultæ fuerunt. Et quia prius vno incendio terra cum omni huius mundi machina corruptibili absumetur, cessabunt simul & abolebuntur quæcunque nunc magnifica & præclara habentur. Nemini ergo honores & triumpho commendabunt, neminem publicorum munerum dignitas tuebitur, summi opum acervi patrocina buntur, denique nihil erit quod iudicis animum flectere possit, quãdò nudi ad tribunal illud sistemur. Neque testibus aut argumentis opus erit, quibus conuincantur impij, quia (vt modò diximus) ipsa conscientia aduersus illos testabitur. Feretur autem sententia vocacione dignos tulerunt, ijs ad illum recepti cum eodem æternum viuent & regnabunt. Increduli verò & impuri canes, qui mundi infelicis studia Christo anteposuerunt, cum diabolo & angelis eius ad æternos inferorum cruciatus ablegabuntur, vbi vermis eorum (vt Christus ait) non morietur, & ignis eorum non exstinguetur. Debent autem in horum consideratione frequenter versari homines Christiani, quia vsus eorum multiplex est. Primò enim non alia re magis excitamur ad piè sententiæ viuendum, quàm si cogitemus, fore aliquando mundi finem, venturum item Christum ream consideratio ista, ne impatientius feramus iniquissimam huius seculi conditionem, & ne nostra iudicia precipitemus, sed inuicta potius fidei atque spei constantia expectemus illum diem, quando iudicium iustum fiet de omni carne, & quo singuli dignos suorum studiorum fructus metent. Hæc quoque ista dulcissimam consolationem, quæ nos aduersus mundi huius & sanguinarios hostium venturæ conatus vehementer confirmat. Cur enim ignauo metu succumbant, qui se vindicem in cœlis habere sciunt, qui & nunc ipsos videt, & olim certò venturus est, vt abolito prorsus diaboli regno suos beatæ immortalitatis hæredes reddat? Quæ consideratio non minus omnes quoque alias vitæ huius afflictiones nobis leues & iucundas reddere potest.

Sed redeamus ad præsentis argumenti tractationem, in qua Paulus ex ijs quæ modò dixerat, Quomodo iudicare debeamus. conclusionem inferre, qua quid homines Christiani facere debeant, docet. Quapropter ne amplius aliud de alio iudicemus, sed in hoc potius adhibete iudicium, vt ne offendiculum ponatis fratri, cui scandalum. Vbi artificiosa variatione in verbo iudicandi vitur, quam nos aliorum interpretatione secuti vtique expressimus. Nam primo loco, vt hætenus, præcitem alios damnandi licentiam prohibet: secundo autem, iudicio circumspetto & diligenti nos vt iubet in nostris actionibus examinandis. Ita verò odiosos illos & malignos censores perstringit, qui in aliorum vitijs corrigendis oculos habent plus quàm lynceos, & omnem sui ingenij industriam ad hoc conferunt, vt in omni caci sint, & sibiipsis nimium turpiter blandiantur. Sensus ergo verborum est: Si aded vos delectat iudicandi licentia, & in notandis vitijs vestram siue pietatem siue industriam ostentare libet, agite dõ boni, & in vestris actionibus dijudicandis illa vrimini, & hunc vobis vitæ vniuersæ æque studiorum omnium finem proponite, ne cui scandalo sitis, cuius fidem per vos potius confirmari & edificari conuenit. Debet autem regula ista vtrisque accommodari, vt qui libertatis Christianæ ius intelligunt, eò non intempestiue nimis abutantur, neque infirmioribus occasionem

præbeant vel ipsos damnandi, vel aliquid faciendi aduersus propriam conscientiam: rursus qui ad huc rudes & infirmi sunt, non nimium suæ infirmitati indulgeant, sed studeant proficere, ne aliorum quoque fidem suo exemplo labefactent, aut saltem in simili infirmitate desineant. Incriminos nos meminerimus, præceptum istud generale esse, & perpetuò ab omnibus obseruari debere. Scimus enim in Lege eum maledictum pronunciari, qui cæco scandalum ponit, ad quod ille offendat. Quamvis autem grauius scelus fuerit, in via salutis ambulanti bus offensionis aut lapsus auctorem fieri. Qui id faciunt, ij & ipsi peccant, & simul aliorum quoque peccatis communicant, quorum ipsi præcipua causa sunt. Ideo Christus quoque clamabat: *Vae homini, per quem offendiculum venit.* Expediret ei, ut suspensa à collo eius mola asinaria demergeretur in profundum maris. Et exempla testantur, iam inde ab origine rerum grauioribus pœnas dedisse eos, qui non contenti suis vitijs simul alijs quoque peccandi auctores fuerunt. Punitur quidem Adam, quod ex veritæ arbore comedisset: grauior autem pœna Eue decernitur, quæ fructum illum ei propinauit, & vterque grauius mulctatur serpens, cuius suasu & hortatu vterque peccauerat. Sic Ieroboamo primo Israelitarum regi, hoc imprimis vitio datur, quod toti populo idololatria & turpis à Deo defectionis auctor fuisset. Et Iezabelis supplicium atrocius fuisse constat, quàm Achabi, qui per illam seductus fuerat. Habent ista multiplicem vsum tam in religionis negotio quàm in reliquis vitæ actionibus. Sed nimia oscitantia à plerisque peccatur, qui dum suis cupiditatibus satisfaciunt, nullam prorsus eorum rationem habent, quibus cum viuunt. Sed magno illis cõstabit ea licentia. Nos igitur officij memoriam fratrum salutem pro virili studeamus, vitam verò omnem sic instituamus, ut olim pura conscientia comparere possimus ad tribunal Iesu Christi iudicis nostri: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

H O M I L I A LXXIII.

Noui & persuasum habeo per Dominum Iesum, nihil esse commune per se, nisi ei qui existimat aliquid esse commune, id ei cõmune est. Verum si propter escam frater tuus tristitia afficitur, non iam secum dum charitatem ambulas. Ne esca tua illum perditio, pro quo Christus mortuus est. Ne igitur uestrum bonum blasphemetur. Non enim est regnum Dei esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in spiritu sancto. Nam qui in his seruit Christo, gratus est Deo, & probatus hominibus.

Non temere Paulus tam prolixè tamq̃ diligenter de ciborum delectu aut discrimine differit. Et si enim ea res leuicula videri possit, ut quæ ad regnum Dei per se nihil faciat, illa tamen occasione, & priuata fratrum charitas & publica ecclesiæ pax turbatur: cum alij quidem de Christianis libertate & eius vsum rectè instituti, quibus suis vterentur: alij verò adhuc rudes & infirmi à multis abstinere, & priores illos nimium confidenter damnarent. Oriebantur inde contentiones & dissidia acerbissima, quibus ecclesiæ vnitas scindebatur non sine scandalo, quod euangelij cursum non modicè impediēbat. Rectè igitur suam auctoritatem illis dissensionibus interponit Apostolus, & multis hucusque docuit, quantum vtriusque peccetur temerarijs iudicijs, cum in hoc potius singuli esse deberent, ut olim ad Christi tribunal sana conscientia comparere, & suorum factorum rationem illi reddere possint, cuius iudicium omnes homines subire oportet. Quibus præmissis, nunc ad ipsam causam propius accedit, de qua sic loquitur, ut simul obiectionibus occurrat, quibus aduersarij sese vtriusque tuebantur. Nos singula ex ordine videbimus.

Præoccupatio-
ne docet, se non
euertere liber-
tatem Christia-
nam.

Principio præoccupatione vtitur, qua ijs respondet, qui consilium ipsius de infirmis amicis ferendis eo nomine damnabant, quod per illud libertatem Christianam euertere aut circumscribi putarent. Dicebant ergo, iniquè secum agi, si propter supersticiosos aliquos legalium ceremoniarum obseruatores, ipsi quoque ab ijs abstinere cogerentur, quorum vsum liberum Christus illis permisisset. Et eisdem Paulum inconstantiæ accusabant, qui tale quid ab ipsis exigeret, cum aliquando Antiochiæ in Petro ne suspicionem

suspicionem quidem similis indulgentiae ferre voluerit. Ita enim solent, qui contentione exacerbati omnino vincere in animum induxerunt, ut neminem facile ferant, quem sententiae suae aduersari vident. Respondet ergo illis Apostolus diligenter, & primò quidem de cibis ipsis & eorum natura, dein de vtro de eorundem usu differit, ut intelligant, quid in illis vtrunque debeat observari.

Ad Primum pertinet, quod ait: Noui & persuasum habeo per Dominum Iesum, nihil esse commune per se, nisi ei qui existimat aliquid esse commune, id ei commune esse. Protestatione graui vtitur, quia docet, se neque ignorare libertatis Christianae ius, neque in hoc esse, ut illa pijs iterum eripiat. Noui (inquit) & quidem non obiter, sed probè persuasum habeo, idq; nò temere collectis coniecturis aut argumentis in speciem modò probabilibus, sed per Dominum Iesum, cuius ego sum praeo & Apostolus, nullum cibum per se, id est, ex sua natura communem esse: & ideo non ea esse mea audacia vel temeritas, ut aliquem cibum tanquam illicitum & impurum per se cuiquam prohibere velim. Commune enim dicit Hebraeorum morè id, quo aliae gentes promiscuè utebantur, & quo non licebat in Iudaïs, quos Deus sibi selegerat, & à reliquis populis volebat esse separatos. Non autem superuacua aut inutilis est hæc Apostoli asseueratio siue protestatio. Nam & suae doctrinae auctoritatem conciliat apud firmiores & magis instructos in fide, quos consilio suo nonnihil offendi sciebat, & aliter illis, qui Moysi reuerentia nimia detinebantur, Christi auctoritatem opponit, quam meritò omnibus alijs anteferre debent, qui Christiani dici & esse volunt. Simul autem hoc exemplo admonemur, non quibusus credi debere in ecclesia, qui se aliquid certò nouisse protestantur, adeoq; (ut multi impios solent) animas suas veluti pignori deponunt, quò facilius fidem inueniant: sed Christi auctoritas respici debet, quia si qui destituantur, non magis fidem merentur, quàm veteres illi, qui olim verbum Domini in ore habebant, cum sui modò capitis figmenta afferrent. Quòd si queras, unde Paulus de Christi sententia in hac re tam plenè persuasus fuerit, non multa inquisitione opus est. Mouerat enim, quod ille Iudaeorum scribis & senioribus dixerat: Nihil, quod per os ingreditur, polluit hominem: sed quod ex ore egreditur, hoc polluit hominem. Nam quod per os ingreditur, in ventrem cedit, & in latrinam eijcitur. Ex corde autem egrediuntur cogitationes malae, caedes, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, obreftationes: hæc sunt quae polluant hominem. Sciebat item, Petrus olim ab animalibus in Lege prohibitis, tanquam communibus & immundis abhorrenti, dictum fuisse celestis voce: Quae Deus purificauit, tu communia aut impura ne dixeris. Et ut rem alius repetamus, non ignorabat, Deum omnia per se bona & salutaria creauisse, & in Lege cibos aliquos non ideo prohiberi, quod suapte natura alijs impuriore sint, sed propter mysterium, ut in ratione carentibus similes reddunt. Quod ipsius Legis verba non obscurè docent, quibus cibi illi ipsis Iudaïs immundi esse dicuntur, nimirum propter Legis paedagogiam, non quòd per se tales essent. Pauli ergo sententia hæc est, in Christo Iesu sublatam esse legalium ceremoniarum atque discriminum seruitutem, quae veterem populum quasi sub paedagogia quadam detinuerit, & proinde nullum cibum ex sua natura impurum esse, ut eo rescentes polluat, impurum autem fieri illis, qui adhuc Legis conscientia detinentur, & nefas ducunt aliquid contra Legis præscriptum facere. Ut enim conscientia per Christum purgata & in huius merito acquiescenti pura & concessa sunt omnia, quae in hominis usum Deus condidit: ita si qui in fide Christi adhuc nutant, & sibi ipsis immunditiam quamdam animo concipiunt ex Lege non probè intellecta, illis polluta & impura sunt omnia, quibus relictum verbum aspernantur, & proinde fide etiam destituuntur. At quia hoc interdum illis quoque accidit, qui præclara habent veræ fidei principia, & ex ignorantia sola adhuc in quibusdam errant, talium rationem habere vult Apostolus, ne illos offendamus, dum nostræ libertatis iure licenter nimis & sine causa aliqua necessaria vtimur.

Nunc autem diligenter observari & expendi debet, quantum & quàm insigne beneficium nobis Christi contulerit, etiam in externis hisce, quae corpori & præsentì vitæ sustentandæ seruiunt. In Adamo enim primo parente nostro omnes creaturae maledictionem incurrerunt, & nobis vel noxiae vel saltem laboriosæ & molestæ factæ sunt. Nam ut vniuersam hanc mundi machinam propter hominem Deus condiderat, & illum creaturae totius principem ordinarat, cuius nutui omnia parerent:

Cibi nulli immundi sua natura.

Christi beneficium ingens.

ita idem ille in peccatum prolapsus à pristina dignitate excidit, neque illum modò cum tota sua posteritate pœnis addixit Deus, sed has in reliquas quoq; creaturas voluit redundare: ut quemadmodum hero ex sua possessione deiecto, seruorum quoque conditio deterior efficitur: ita hominis lapsus creaturas quoque, quas eius seruitio Deus destinauerat, infeliciores redderet. Patet hoc ex Dei verbis, quibus inter alia ad Adamum vsus est: Maledicta est terra propter te, in dolore comedes eam (id est fructus ex ea enascentes) cunctis diebus vitæ tuæ: spinâ atq; tribulum progerminabit tibi, et manducabis herbam agri: in sudore vultus tui comedes panem, donec reuertaris in terrâ, ex qua sumptus es, &c. Et quod de terra dicitur, hoc ipsum de alijs etiâ creaturis intelligi debere, res ipsa docet. Hoc enim est, quòd illæ omnes vel per se noxiæ sunt homini, vel per abusum noxiæ fiunt. Imò nihil in rebus creatis tam vile & infirmum est, quod non sufficiat ad perdendum hominem, si ita Deo videatur: sicuti infinitis exemplis demonstrari poterat. At huic infelicitati Christus opem attulit. Quia enim illis sublati sùt medio peccatis nostris, Deum patrem nobis placauit, nosq; apud hunc pristina dignitate restituit, simul etiam illius beneficio omnia alia nobis sanctificata sunt, ut qui in hunc credunt, illis tunc frui possint. Nam ut Cap. octauo dictum est, ijs qui Deum diligunt, omnia adiumento sunt ad bonum. Itaq; Christum sanctificationem nostram vocat scriptura, quòd ut nos Deo consecrat, ita aliorum quoq; omnium vsum nobis sanctum & innoxium reddit. Vbi tamen meminisse oportet, nos de pio & legitimo rerum creaturarum vsum loqui, qui cum fide coniunctus est. Qui enim hac desistunt, & mens omnibus pro sua libidine abuti solent, & ijsdem impura sunt omnia, eò quòd polluta sit cor & conscientia, ut nuper quoque diximus. Hæc ut Christi beneficium nobis commendant, ita enormem hominum ingratitude arguunt, qui illud non modò negligunt, sed oblatum sibi impie aspernantur. Olim quidem Apostolis adhuc docentibus, ad Legis iugum plerique inclinabant, & ideo plurimum negotij cum illis Apostoli habuerunt, qui pro libertate per Christum parta debuissent tam ipsi, quam Deo gratias indefinenter agere. Hodie verò, qui ex seruitute grauiori liberati sunt, ea nimis quam sub Papatu seruierunt hominum superstitionum traditionibus oppressi, illam adhuc libertatem Christianæ præferre solent: & ut olim Israelitæ calamitatum, quas in Egypto grauissimas perpessi erant, immemores, ad ollas carniū, ad cæpe item & allia respiciebant: ita multi hodie infelices Papatus delicias & pacem, qua sub eo vsi sunt, magnificè prædicant in euangelica doctrina contumeliam, malitiosè interim dissimulantes tristissimæ seruitutis onera, quibus & corpora & animas hominum impuri sacrificuli et monachi grauauerunt. Meretur ista ingratitude, ut amissa libertate, novos fidei dominatores habeant, qui vel veterem seruitutem reducant, vel nouam priori illa nihilo leuiorem instituant: quod non vno loco hodie fieri videmus.

Monet, ut fratrum infirmiorum ratio habeatur.

1 Ab officio charitatis.

Ceterum quia cibos in Lege prohibitos ijs communes aut impuros esse dixerat, qui nondum intellecto Christi beneficio, adhuc legis conscientia grauatur, & illos pro impuris ducunt, grauius nunc monet firmiores illos, ut talium rationem habeant, & concessa sibi per Christum libertate sic vtantur, ne infirmos in fide offendant, aut alicuius grauioris mali in ecclesia sint auctores. Rationes autem adhibet grauissimas, quas nemo pius contemnere potest. Prima est, quòd qui fratres in hac offendunt, charitatis Christianæ Leges violent. Si propter escam (inquit) frater tuus tristitia afficitur, non iam secundum charitatem ambulas. Charitatis enim est, neminem ledere & ab omni iniuriarum specie abstinere. At infirmos grauius ladi & offendi, si vel alios ea facere videant, aut se ad ea cogi sentiant, quæ ipsi illicita esse arbitrantur, notius est quàm ut multis demonstrari oporteat. Nunquam ergo charitatis studiosi dici poterunt, qui in re non admodum necessaria fratres offendere non verentur. Docet autem hic locus, quanta nobis Christianæ charitatis cura esse debeat, quando ijs etiam abstinere iubemur, quorum vsum nobis liberum fecit Christus, ne illa per nos violetur, si exbebant huius meminisse, qui suum modò ius pertinacius vrgent, & turpe sibi esse arbitrantur, si ex eo aliquid remittant. At qui Christiani hominis est, non quid sibi liceat videre, sed quid charitas postulet, & quid salua pietate fieri aut omitte possit.

2 Ex merito Christi.

Sed aliam rationem prima hac grauiorem affert Paulus, dicens: Ne esca tua illum perdis, pro quo Christus mortuus est. Perdi dicit fratrem, si contra propriæ conscientie testimonium quid facere cogatur. Ita verò in ipsum Christum peccari docet, adeoq; meritum mortis eius euerti, quando eum nos perdimus, quem ille per mortem & sanguinem suum in vitam asseruit. Facit autem hæc nostri & Christi comparatio

comparatio plurimum ad argumenti huius amplificationem, & proinde diligentius inspicere meretur, ut videamus eos manifestè Christi consilio aduersari, quicunque fratribus scandalum præbent. Ille enim ut homines seruaret, in mundum venit: ipsi per hunc seruatos perdunt, quantum in ipsis est. Christus item pro hominum salute vitam & sanguinem proprium deposuit: ipsi verò ne à cibo quidem vili & mox periculo abstinere volunt, ut fratrum salutem tueantur. Adhæc Christus pro nobis, qui à Dei natura alieni, adhæc inimici & filij iræ eramus, hoc fecit: isti eos inhumaniter negligunt, qui eiusdem naturæ consortes & non vno nomine ipsorum fratres sunt. Denique Christus cum Deus sit verus & æter- nus, propter miseros nos se eò usque demisit, ut extremum nobis seruitium præstiterit: illi verò cum ab- iectissimi sint mortales, ita cristas attollunt, ut nemini cedere, neque in alicuius gratiam aliquid facere aut ferre velint, quod non ita multo labore fieri poterat. Est ergo magna huius argumenti grauitas, & ideo Paulus eodem etiam in priori ad Corinth. cap. 8. usus est, ubi clarius illud explicans dicit: Ita peccantes in fratres, & vulnerantes eorum conscientiam infirmam, in Christum peccatis. Itaque in tantum ille ab ista licentia abhorruit, ut mox adderet: Quapropter si esca facit, ut offendat frater meus, non vescar carnibus in æternum, ne faciam ut frater meus offendat. Quam verò à spiritu Christi alieni sunt, qui ne scelera quidem manifesta deferere dignantur, etiamsi his quàm plurimos offendi- audiant, pro quibus Christus est mortuus? Quid verò de illis dicemus, qui data opera alijs peccandi- auctores sunt? Ut qui vestitu petulanti & gestibus indecoris, vel etiam lasciujs, disterijs atque carmi- nibus ad libidinem prouocant: qui virgines lenocinijs suis seducunt: qui bonorum virorum filios ad inobedientiam sollicitant, & improborum nebulonum consortijs irretiunt: qui in militiam mercena- riam, omnis nequitie scholam, imprudentes & incautos educunt. Peccant hi omnes in ipsum Chri- stum, & plagij crimen incurrunt, quod cum manifesto sacrilegio coniunctum est, dum eos satanae mancipant, quos Dei filius proprii sanguinis precio sibi acquisiuit.

Sequitur tertia ratio, qua illorum licentiam refrænât Paulus, qui libertate sua cum fratrum scandalo abutebantur, quam his verbis comprehendit: Ne igitur vestrum bonum blasphemetur. Bonum dicit libertatis Christianæ ius, quod in Christo obtinemus, & hoc rectè ex hoc Christianorum bonum vocat, quia & ad hos solos pertinet, & eorundem dignitas in eo maximè elucet, quod legis in eo liberi in spiritus libertate Deo seruiunt, & ab hoc concessis rebus salua conscientia uti possunt. Est autem Pauli argumentum eiusmodi: Christianorum est nihil eorum facere, propter qua libertas fidei accusetur aut in periculum veniat: At si libertate nostra abutimur, multi eam calumniandi oc- casionem inde arripiunt. Ex eo enim contentiones non necessariae excitantur, animi item credentium misere distrabuntur, & alij quidem à fide resiliunt, in qua nonnihil profecerant, alij verò ad eam mi- nus accedunt, quod neque inter eos adhuc de summa rei conuenire dicant, qui illam profitentur. Quare etiam atque etiam videndum est, ne quid huius à vobis fiat. Debebant in huius argumenti considera- tione frequentes esse Christiani homines, & cogitare, se instar lucernæ aut ciuitatis excelsæ (ut Chri- stus ait) esse in hoc mundo, in quam omnes alij oculos suos conijciant, & proinde non posse occulta esse que ab ipsis fiunt. Quia verò impij veritatis lucem per se oderunt, quamuis occasionem nimis auidè arripiunt, qua illius doctrinam calumniari & vulgo inuisam reddere possunt. At cum libertas atque salus nostra non alio pretio quàm filij Dei sanguine redimi potuerit, nimium turpis ingratitude fue- rit illam nostra licentia hominum improborum calumnijs obijciamus.

Porro non sufficiebant ista omnibus, qui sibi ipsis in fide Christi plus æquo placebant, & ut illi Regnum Dei suam licentiam tuerentur, Christianam libertatem omnino defendendam esse clamabant, eò quod non est esca aut illa prodi aut negligi non posset sine contumelia regni Dei, cuius fines per morosos illos lega- tum rituum observatores in angustum redigerentur. Adhæc, indignum esse dicebant, ut ho- rum tarditas ipsis fraudi esset, qui in regni Dei cognitione progressus maiores fecissent. Amplius ergo illi respondet Apostolus, & ostendit, non esse causam iustam, cur illa prætexant, quando absque tati aliquid salutis & libertatis Christianæ de suo iure nonnihil cedere, & infirmorum infirmi- pax, & gaudium in spiritu sancto, &c. Regnum Dei vocat vniuersum nostræ salutis negotium, cuius nobis auctor est Christus, qui destructa diaboli tyrannide regnum Dei inter homines instaurauit, & certas noras constituit, ex quibus veri Christiani agnoscantur, qui regni illius ciues haberi volunt.

3. A dignitate
libertatis Chri-
stianæ.

Regnum Dei
potus, &c.

Ostendit autem regnum istud & eius propagationem siue conseruationem, non in edendo aut bibendo, vel cibi alicuius abstinentia consistere, sed longe alias esse illius leges, alia item exercitia, quibus eos vacare oporteat, qui illius privilegijs & immunitatibus frui cupiant. Videtur autem Paulus ex collatione necessariorum & non necessariorum argumentum ducere ad hunc modum: Quæ ad regnum Dei consequendum aut retinendum necessaria sunt, ea rebus non necessarijs nequaquam euerti aut corrumpi debent: Atqui cibus & potus minimè necessaria sunt ad regnum Dei, Ergo propter ea non ita contendendum est, ut potiora illa corrumpantur aut negligantur, sine quibus regnum Dei inter nos consistere non potest. Conuenit locus hic cum eo, qui in priori ad Corinth. 8. cap. habetur: Esca nos non commendat Deo: neq. enim si vescamur, abundantiores sumus: neq. si non vescamur, pauperiores reddimur: in ijs nimirum, quæ ad regnum Dei spectant. Et in veteri testamento similia inueniuntur. Huc enim facit, quod de ieiunio quinti & septimi mensis querentibus apud Zachariam Dominus respondet: Cum comeditis & bibitis, annon vobis comeditis, & vobis bibitis? Et mox quid requirat, docet: Iudicate iudicium veritatis, & beneficentiam atq. misericordiam facite quisq. cum fratre suo: viduam & pupillum, peregrinum & pauperem ne affligatis, ne item cogitetis malum fratris vestri in cordibus vestris, Poterant huius generis multa adduci, quæ omnia testantur, salutem hominis vnà cum Dei cultu vero, nequaquam in rebus externis & quæ corpori seruiunt consistere. Nam ut in priori ad Timoth. cap. 4. dicitur, Corporalis exercitatio paululum habet utilitatis: pietas ad omnia utilis est, ut quæ promissionem habeat vitæ præsentis & futuræ. Est autem pietas quam hoc loco vocat Beza Paulus dicit (ut Eusebius exponit) vnus & solus veri Dei respectus siue observatio, & quæ secundum huius præscriptum instituitur totius vitæ consuetudo. Quia enim Deus spiritus est, in spiritu & veritate coli vult, & animum hominis requirit, quem actionum omnium fontem esse constat. Quæ causa est, quod propheta eos quoq. accusant, qui olim externis ceremonijs in lege Dei præscriptis nimium tribuebant, adeo ut circa eas occupati, res ipsas quæ his adumbrabantur, negligerent. Debebant hoc diligentius cogitare, qui hodie in ecclesijs per euangelij doctrinam reformatis, novos quotidie ritus inuehant, & non contenti apostolica veteris ecclesiæ simplicitate, perficiunt quibus ceremonijs siue apparatu tam doctrinæ quàm sacramentis auctoritatem quandam conciliare student. Qui suo studio hoc vnum agunt, ut rude vulgus, dum externa miratur & suspicit, animos à Deo abducatur, & ijs minus attendat, in quibus tota nostræ salutis & diuini cultus ratio consistit. Grauior tamen eorum culpa est, qui humanas traditiones vrgent, & conscientias hominum grauunt, dum salutis meritum monstrant in supersticiosa ceremoniarum & decretorum humanorum obseruatione. Quod si verè dixit Paulus, Regnum Dei non esse escam aut potum, licet cibos aliquos legibus diuinis prohibitos esse sciret, quanto rectius nos dicere possumus, regnum illud Dei non esse cucullam aut cilicium, aut vitam heremiticam, aut peregrinationem, aut ieiunium, aut suffragium, aut cereos & lampades, aut sanctorum reliquias, aut Romanas indulgentias, aut Missæ sacrificium, aut quicquid huius in ecclesiam homines superstitiosi inuexerunt? Quid enim horum vllò sacræ scripturæ testimonio aut primitiue & apostolicæ ecclesiæ exemplo comprobatur?

In quibus consistat regnum Dei.

Quæ ergo sunt illa (inquis) in quibus regnum Dei & vera salutis nostræ ratio consistit? Triā nominat Paulus, inter quæ primus locus iustitiæ tribuitur. Nisi enim iusti simus, coram Dei iudicio iusto & perfecto comparere nobis non licet. Debet ergo iustitia hic accipi tam pro ea, quæ iusticiamur in Dei conspectu, quàm ea, quæ ceu fructus ex priori illa sequitur. Nam si nos spectes, iusticiam ex nobis ipsis nullam habemus, sed in peccatis concepti & geniti, legem peccati in membris nostris circumferimus, quæ iam inde ab ineunte ætate effectis pessimis sese exerit, ut supra cap. 7. audiuiimus. Iustificamur autem ex gratia per fidem in Iesum Christum, qui pro nobis satisfactio & iustitia factus est: & qui hunc fidem vera apprehenderunt, ex verbi eius semine per spiritus virtutem renati vitam nouam viuunt, in qua iustitiæ & innocentie student. Nam qui iustus est, iusticiam in hoc totus est, ut tam Deo quàm hominibus singulis tribuat quod debetur. Dum ergo iusticiam nominat Paulus, fidem in Christum præcipit: illam verò potius quàm hanc nominare voluit, ut ijs occurreret, qui inani fidei professione superbiunt, nihil autem eorum præstant, quæ fideles & veri Christi cultores decent. Secundo pacis meminit, quæ & ipsa bifariam sumitur. Nam & alteram intelligit, quam qui ex fide iustificati sunt, habent apud Deum (ut supra cap. quinto dixit) & alteram illam,

illam, quæ idem hominibus conciliantur per fidem, quæ propria fraternæ charitatis & concordie parens est. Nascitur ex his tertio loco gaudium in spiritu sancto. Fieri enim non potest, quin totis animis gaudeant, qui se peccatorum nexibus solutos, cum Deo patre reconciliatos, & cum hominibus quoque ita coniunctos esse sentiunt, ut cum omnibus pacem habeant, quantum in ipsis est. Et est hoc verum atque solidum gaudium, quod nullis huius seculi molestiis aut calamitatibus turbatur, imò tunc maxime suum effectum profert, quando nobis omnia infesta esse sentimus. Authorem enim siue causam efficientem habet spiritum sanctum, cuius proprium officium est in credentiam, quod paracletum agere debet, & fidei advocati instar nobis in temptationibus tam consolationem quam consilio adesse. Quotquot ergo regnum Dei assequi & huius ciues atque heredes manere cupimus, omnis superstitionibus, fidei in Christum studere debent, ut ex hac iustificati pace & gaudio fruamur.

Facit ad huius sententiæ confirmationem quod sequitur: Nam qui in his seruit Christo, gratus est Deo & probatus hominibus. Ergo Christi cultus, adeoque verus atque germanus Christianismus huius consistit, quæ modò commemorauimus. Huius verò effectus pulcherrimos indicat, dum nos & Deo gratos & hominibus acceptos fieri scribit. De primo dubium non est. Habemus enim Dei patris oraculum, quo se nobis in filio Iesu Christo placatum & reconciliatum esse testatur. In eo autem omnis felicitatis colophon consistit. Qui enim Deo gratus est, is cum eodem communionem habet, quem euangelicæ prædicationis finem esse, Ioannes Apostolus in sua Canonica ostendit. Quid mirum illi deesse potest, qui communionem cum Deo habet, omnis boni fonte & thesauro inexhausto? Vnde contra colligimus, Deo probari non posse eos, qui à fide in Christum alieni, circa inania ceremoniarum aut operum superstitionum studia occupantur. Itaque euertit hic locus omnes religiones, quibus homines extra Christum Deo seruire & salutem consequi instituunt. Deinde tales hominibus quoque probari ait, quod tam ad pios quam impios referri potest. Nam qui verè pii sunt, ij aliorum studia probant, quos pietati vera operam dare vident. Impij verò & alieni à fide, licet studiis eiusmodi non delectentur quoad ipsos, tanta tamen virtutis & pietatis vis est, ut sese illis ipsis commendent, qui eam oderunt. Quò fit, ut non rarò cogantur veritati testimonium ferre. Est ergo hoc ad gloriam veram & stabilem consequendam compendium certissimum, si Deo seruiamus in iusticia, pace & gaudio sancto. Nam eorum, qui hoc faciunt, memoriam Deus seruat, & iisdem ferè impij quoque vel inuiri vel ignorantes, honorificum testimonium ferunt. Itaque ut pii non facile contemnunt aliorum de se iudicia: ita non aliam gloriam appetunt, quam quæ ex sincero Dei cultu & pietatis studio ad ipsos redundat. Hanc ergo regulam sibi proponant sequendam, qui Deo placere & regni eius heredes fieri cupiunt. Quia enim illa Christi Iesu testimonio confirmatur, idem ille nos, si eam sequemur, & in huius vitæ curriculo tuebitur, & olim in regni sui cælestis consortium ad se transferet. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

Cultus uerus
Dei & huius
fructus.

H O M I L I A L X X X I I I I .

Nempe igitur quæ ad pacem faciunt, sectemur, & quæ ad mutuatædificationem. Ne cibi causa destruat opus Dei. Omnia quidem pura, sed malum est hominibus qui edit cum offendiculo. Bonum est non uesci carnibus, neque bibere uinum, neque quicquam in quo frater tuus impingit, aut offenditur, aut infirmus est. Tu fidem habes: apud te metipsum habet coram Deo. Beatus qui non damnat semetipsum in eo quod approbat. Qui uerò ambigit, si ederit, condemnatus est, quoniam non edit ex fide. Quicquid uerò ex fide non fit, peccatum est.

Quemadmodum homines in quouis vitæ negotio ijs ferè intenti sunt, quæ corpori seruiunt: ita cum Deum plerique ex suo ingenio metiantur, religionem quoque in ceremonijs aut externis siue corporalibus officiis consistere putant. Qui error, ut superstitiones infinitas olim peperit: ita

omnium ferè concertationum causa est, quæ in religione exoriuntur, dum alij veteres & olim abo-
litas ceremonias postliminio reducere student, alij novas ex suo cerebro fingant, aut ab alijs confi-
ctas ecclesiæ oberudunt. Et huius generis fuit apostolorum temporibus excitata de ciborum delectu
seu discrimine concertatio: quam, quia in apertum scisma exarserat, Paulus magna diligentia com-
ponere studet. Inter argumenta autem quibus vitur, postremum fuit, eos parum prudenter, imò
etiam iniquè nimium facere, qui propter cibos cum quoquam certamen suscipiant, aut ecclesiæ unita-
tem scindant, cum illorum delectus nihil faciat ad consequendum regnum Dei. Vbi per occasionem
docuit, in quibus hoc consistat, & quænam sint præcipua veræ pietatis capita, quæ nos & Deo ac-
ceptos reddere, & nostram professionem hominibus commendare possint. Sequitur vniuersalis
tractationis istius conclusio, quam argumentis grauissimis iterum confirmat, simulq; obiectiones di-
luit, quas contentiosiores quidam subinde urgebant.

Christiani paci
& edificationi
studeant.

Conclusionem hisce verbis comprehendit: Nempe igitur quæ ad pacem faciunt, sectemur, & quæ
ad mutuam edificationem. Ita verò reuocat eos à rerum inutilium obseruatione, & à contentionibus,
quæ inde enascebantur, atq; monet, ut ijs potius studeant, quibus ecclesiæ seu vinculis aut neruis con-
seruari solet. Est autem hæc generalis regula, quam cum in omnibus alijs rebus, tum maxime in
medijs aut indifferentibus debemus obseruare & sequi. Vbi imprimis opus est videre, non quid no-
bis liceat facere, sed quid factu utile sit aut necessarium. Nam de semetipso alibi ait Apostolus: Om-
nia mihi licent, sed non omnia conducunt: omnia mihi licent, sed non omnia edificant. Vult ergo nos
in duo intentos esse. Primum, ut quæ pacis sunt, aut quæ ad pacem conseruandam faciunt, sectemur.
Est hæc admonitio valde necessaria, eò quòd charitatis legem omnibus imposuit Christus: & quia
idem ille nos omnes in ipso vnum corpus esse vult, pacis atq; unitatis ecclesiasticæ turbatores ferre
nullo modo potest. Si enim teste Solomone, sapientissimo mortalium, illum Deus odit, qui inter fra-
tres serit dissidium, quantò magis ei exosi & inuisi erunt, qui ecclesiæ, quæ ipsius sponsa & corpus
est, dissensionibus scindunt, & inter eos rixas atq; contentiones serunt, qui in spiritus & fidei unitate
ipsi soli seruire debebant? Nam hunc nostræ vocationis finem esse constat, ut abnegata carne & eius
desiderijs, Christi spiritu regamur, & huius virtute sub vno capite in vnum orpus coalescamus.
Atqui carnales sunt adhuc, quicunq; dissidijs & contentionibus indulgent, sicuti in enumeratione
operum carnis ad Galat. cap. quinto abunde docetur. Neq; temere factum putabimus, quòd paci
non modo studere, sed illam sectari, imò persequi iubet, & eo verbo vitur, quo ardens & indefessum
rei alicuius consequendæ studium significatur. Quia enim natura ad æmulationem & rixas atq; dis-
sidia proclines sumus, magna nobis spiritus contentione opus est, ut carnem frenemus, & quam ipsa
suis vitijs perpetuò eiicit atq; fugat, pacem in ecclesiâ vel retineamus, vel fugatam reducamus. In-
terim non minori diligentia obseruari debet cautio illa, de qua cap. duodecimo dixit Apostolus, ut
nimirum pacem habeamus cum omnibus, quantum in nobis est. Nam nisi huius probè memineri-
mus, nimio & inconsulto pacis studio abrepti, veritatem & Dei gloriam turpiter prodemus, quod ho-
die multi faciunt, dum apud infelicem mundum pacifici & concordie amantes dici volunt.

Adificatio ec-
clesiæ.

Alterum est, ut ea sectemur quæ ad mutuam edificationem faciunt. Est autem edificandi
Metaphora frequens admodum in sacris literis. Ratio eius est, quòd ecclesiâ tota Dei domus dici-
tur, in qua ille regnat, & in qua gratiæ suæ thesauros depositos habet. Lapides, ex quibus illa extrui-
tur, fideles sunt singuli, quos Petrus lapides viuos dicit: fundamentum edificijs huius est Christus
petra nimirum illa pretiosa, de qua cap. decimo ex Isaia disseruit. Idem ostium quoq; est, ad hoc ca-
put anguli, id est, summus ille lapis angularis, qui & parietes ex Iudæis & gentibus extructos conne-
ctit, & totum ædificium absoluit, imò capitis instar supra omnes Dei filios eminet. Super Christum
verò edificamur per fidem, quæ facit, ut & ipsi inseramur, & in illo vnum corpus aut familiam coa-
lescamus. Et edificatores quidem seu architecti publici sunt doctores, qui fidem Christi prædicant, &
huic homines adducunt: interim verò singuli alios edificant, dum vel rudes omnino in Christi cogni-
tione instituunt, vel aliquò vsq; progressos pijs admonitionibus & exemplo confirmant. Vbi imprimis
diligentia & prudentia opus est, ne quid à nobis importunius fiat, aut bene agendi occasione dea-
quam negligamus. Itaq; edificandi verbo omnia pietatis officia comprehenduntur, quæ proximo dea-
bent præstari, ut in salutis cognitione proficiat, & in fide confirmetur. Quæ nunquam negligant,
quibus

quibus pax & concordia ecclesia publica recte cordi est. Debet autem nos ad studium ardentius accendere bonitatis Dei & nostrae dignitatis consideratio. Illius enim ingens argumentum est, quod qui ipsi celsis sublimior est, eo usque se demittit, ut in nobis sibi ipsi domicilium faciat. Admirantur omnes, si quis princeps aut Rex apud aliquem ex subditorum vulgo diuertat, & cum eo agat familiariter. At qualiscumque sit hospes ille regis, homo tamen est, & eiusdem cum illo naturae particeps, & fortassis ab eo beneficium accipere, aut necessario aliquo auxilio subleuari potest. Quanto igitur plus admirationis & laudis meretur Dei facilitas, qui nos inhabitare dignatur, qui & ab eius natura alieni sumus, & qui ne nobis ipsis quidem possumus prodesse, nisi ille nos suo spiritu regat, & nouis vi-ribus instruat? Ut verò illustres & magnifici viri domibus suis dignitatem addunt: ita nobis etiam dignitas summa ex eo accedit, quod Dei domus sumus, & ab illo in domesticorum suorum numero censetur. Quò magis nos anniti decet, ut quemadmodum fideles domestici non ob suas res inter sese cum domus totius periculo dimicant, sed rem domesticam & patrisfamilias commodum pro virili pro-ponunt: ita nos quoque relictis rebus nostris omnibus, toti in hoc simus, ut Dei domus aedificetur, & non quotidie accessionibus augeat. Hunc scopum si hodie omnes sibi propositum haberent, procul dubio pace uberiori fruermur, & ecclesiae res feliciter succederent. At quia plerique de sua gloria solliciti, in omni causa, quam semel defendendam susceperunt, vincere volunt, non mirum fuerit, lites ex litibus fieri continuas, animos item distrabi, & eos impijs atque manifestis Christi hostibus ludibrium fieri, qui suas operas ad ecclesiae aedificationem conferre nolunt.

Porrò ad argumenta redit, ut magis excitet eos, quibus causa haec non adeò magni momenti esse videbatur, & proinde affectibus suis liberius indulgebant. Et ut omnia, quae hucusque adduxit, in unam summa redigat, ait, Ne cibi causa destrue opus Dei. Quod non ita accipi debet, quasi cibos ex opere Dei numero excludat, cum hos quoque à Deo conditos esse alibi fateatur: sed de eo opere Dei loquitur, quod ad homines maxime spectat, & cui alia omnia inferuiunt. Et hic quoque opus Dei va-riè sumitur. Nam Dei opus est tota ecclesia, quam nisi ille colligat & aedificet, frustra nos laborabi-mus. Ideo Corinthios Dei aedificationem esse dicebat. Dei item opus est homo quilibet, quem non ini-terius solum Deus ad suam imaginem condidit, sed lapsus & miserè perditum per filij sui meritum & Christo Iesu ad opera bona, quae preparauit Deus, ut in eis versaremur. Est praeterea Dei opus fi-lius in Christum Iesum. Nam nemo venit ad me (inquit ille) nisi pater meus traxerit illum. Item: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus caelestis. Neque tamen significatiōi hic obstat infirmitas & imperfectio fidei, quae in nonnullis cernitur. Quia enim homo animalis non percipit ea, quae sunt spiritus Dei, quicquid diuinæ cognitionis in homine quali-tatis nostrae vitio promanat, ideoque nobis accepta ferri debet. Dicitur etiam Dei opus tota humani generis redemptio & singulorum hominum salus, cuius ergo filium Dei hominem fieri oportuit, ut quod ab eterno de nobis redimendis ille statuerat, perficeret. Non ineptè autem feceris meo iudicio, quoniam de ciborum discrimine & delectu pertinacius contendebant, aut libertate sua licentius abu-si erant, & ecclesiae unitatem scindebant, & infirmorum fidem labefactabant, & in fratres iniu-redimebant. At si singula haec cum cibo conseras, tantum inter hunc & illa discrimen apparebit, ut aut hominum insipientissimus, aut etiam inhumanus & impius censeretur mereatur, qui propter cibum ea destruit, aut saltem negligit, quibus nihil sanctius, nihil praeclarius, nihil magis necessarium exco-gitari potest.

Quod autem de cibo dicit Apostolus, hoc multis alijs accommodari potest, & ideo multiplex hu-ius argumenti usus est, si diligenter expendamus, quam varijs modis Dei opus destrui possit, & ius usus multi-plex. Variè in hoc peccetur. Ad eundem ergo modum contra mercenariae militiae sectatores adduci po-tesse, indignum esse Christiano homini, ut propter vilem pecuniam & vanam huius mundi glorio-lam, hominem occidat, qui & Dei opus est, & ad illius imaginem conditus. Et sufficere potest

Propter cibum
non destruat
opus Dei.

Argumenti hu-
ius usus multi-
plex.

argumentum hoc aduersus omnes rationes eorum, qui illud exercitium honestum, & utile & ad rem publicam tuendam necessarium esse contendunt. Nihil enim illi afferunt, cuius pretium & dignitas cum homine conferri possit, quem tanti fecit Deus, ut eum filij sui sanguine redemptum voluerit. Possunt etiam simili argumento redargui, qui ut suo quæstui & honori consulant, falsis dogmatibus aliorum fidem euertunt, & pacem ecclesiarum turbant, qui omnes non vno modo Dei opus destruunt. Quibus non immerito eos adnumeraueris, qui ut suam libidinem & gulam expleant, alijs peccandi auctoribus sunt, dum puellarum pudicitiam violant, aut thoros alienos polluant, vel etiam iuueniles quorundam animos vitiorum illecebris irretitos seducunt. Qui omnes si Dei opus, quod per ipsos destruitur, rectè aestimarent, nunquam propter vile lucrum, aut inanis gloriæ auram, vel euania cupiditas ergo, illud corrumpere auderent.

Puris quoq; nō
utendum cum
offendiculo.

Ceterum quia contentiosis nullæ rationes sufficiunt, ad obiectiones redit, quibus causam suam defendebant, qui libertate sua abutebantur. Ex quibus præcipua erat: Quæcumq; per se pura sunt, ijs vii licet, quia puris omnia pura sunt. Atqui cibi omnes puri sunt, & Dei verbo nobis sanctificati. Ergo licet illis vesci, neq; conuenit ut nostræ libertati frangamur iniiciatur. Sed respondet ad hoc Apostolus: Omnia quidem pura, sed malum est homini, qui edit cum offendiculo. Primum concessione vititur, ne Iudæo more ciborum delectum statuere videatur; deinde verò docet distinguere oportere inter cibum & eius esum. Sensus ergo verborum est: Fateor sanè quod dicitis, & Christi præcepto ris sententiam agnosco, quæ hominem nullo cibo per os ingrediente inquinari ait: at cauendum esse dico, ne nos quid adferamus, quod cibum per se purum nobis impurum & noxium faciat. Fit hoc, si edamus cum offendiculo fratris infirmioris, qui nostræ libertatis beneficium nondum intelligit, & proinde nostræ licentia turbatur, ut tam de nobis quàm de fidei Christianæ causa vniuersa iniquis sententire incipiat. Nec temere sic loquitur Paulus. Quia enim Christiana charitas est, infirmos potius ter ferre & fidem illorum fulcire, impurum & illicitum sit oportet, quicquid cum eorum scandalo offendit. Et qui cibo, quo absq; omni incommodo abstinere poterant, fratrem infirmum offendunt, ijs satis testantur, se maiorem gulæ & licentiæ suæ rationem habere, quàm fratrum, pro quibus sanguinem proprium effundere Christus voluit. Ideo regulam infert, quæ ostendit, non modò videndum esse quid liceat, sed quid conducatur tam nostræ quàm fratrum nostrorum salutis. Bonum est (inquit) non vesci carnibus, neq; bibere vinum, neq; quicquam, in quo frater tuus impingit, aut offenditur, aut infirmus est. Cum qua sententia omnino conuenit, quod de semetipso dicit in priori ad Corinthios. se carnibus perpetuò potius abstinere velle, quàm ut fratrem offendant, pro quo Christus totus dignatus est. In præsentem verò tria cauenda esse docet. Primum, ne frater impingat, aut offendat, id est, ne per nos à fide alienetur, & ita à Christo excidat, in quo vno salus omnis suspensio concidat. Alterum ne offendatur, dum nostro exemplo offensus, sinistras de fide & religione Christiana suspitiones animo concipit, & ita grauiori aliqua tentatione turbatur. Tertium, ne infirmetur, dum per nos coactus aut quacumq; ratione inductus, aliquid facit contra propriæ conscientie dictata. Ergo gradatione pulchra Apostolus vititur, in qua à summo exorsus ad imum vsq; gradum descendit, docens, Christianos homines in hoc esse debere, ne fratrem perdant, imò ne per ipsos offendatur, imò ne illius fides vel minima ex parte labefactetur. Nam ut hoc charitas iubet, ita gloria Dei hoc ipsum exigit, cuius studium nobis ante omnia cordi esse debet. Vbi rursus admonemur, quàm alieni sint à spiritu Christi, qui ne illicitis quidem & deserto Dei verbo prohibitis abstinent, etiam si illis quam plurimos offendi, & multorum conscientias grauiusimè vulnerari sciant. Illicitus est omnis imaginum usus in religione, & simulachrorum cultu Turcas & Iudæos offendi atq; absterri constat, quod minus ad fidem christianam transeant. Attamen hunc quidem multi mordicus retinent, imagines vero alij defendunt, & aliorum opera eiectas in templa reducunt, ne quid ab alijs didicisse videantur. Illicita & homine Christiano indigna est morum licentia, luxuria, ebrietas, scortatio & quæ alia sunt huius generis: & propter hæc euangelium malè audire scimus. Quis verò de illis abolendis serio cogitat? quis manum ad mouet, ut morum honestas instauretur? imò quis patienter fert fidos monitores, qui hanc cum disciplina ecclesiastica restitutam, illa verò sublata aut correctam volunt? Excusatur qui dem communis illa socordia multis rationibus: sed eas nunquam recipiet Deus, qui iram suam & penas horribiles scandalorum authoribus iam pridem denunciavit.

Sed

Sed alterum adhuc obijciebant importuni illi libertatis euangelicæ propugnatores, Nimirum, Fidei libertate nemo abutatur contra proximum. fidem non esse dissimulandam, ne cui suspicio detur, quasi non vno Christo contenti salutem externis ceremonijs ascribamus, & Iudaismum cum Christiana religione commisceamus. Sed his quoq; Paulus respondet: Tu fidem habes: apud te metipsum habe coram Deo. Fidei nomine pleniorē beneficiū Christi & libertatis per hunc acquisitā cognitionem intelligit, qua infirmiores illi destituebantur. Rursus ergo concedit illis quod sibi ipsis eribuebant, monet autem, ut penes se & sibi ipsis illud habeant, id est libertate illa, quam fide consecuti sint, prudenter & vtiliter utantur, ubi nihil periculi est, & eo contenti sint, si quoad Deum se omni seruitute liberatos esse sciant. Quia enim fides hunc scopum sibi propositum habet, ut nos Deo coniungat, non importuna ostentatione utitur, quæ cum scandalo aliorum coniuncta sit, sed in propria conscientia aut animi tranquillitate acquiescit, si nulla alia grauiori necessitate urgeatur. Est autem diligenter videndum, ut proprium & germanum huius dicti apostolici sensum teneamus. Nec enim publicam & liberam fidei veræ professionem prohibet, multo minus autem iubet, ut occulta fide animi contenti, interea sacris alienis communiemus, & publicè vel factis vel dictis negemus quod in corde credimus: adhuc non prohibet, quod infirmiores in fide instituamus, ut magis proficiant: Sed de solis indifferentibus & libertatis Christianæ vsu nunc sermo est, & ne in eo fidem nostram ambiciosè & cum aliorum scandalo ostentemus, monet. Non ergo sibi ipsi contrarius est, neq; cum eo hic pugnat, quod cap. decimo dixit, corde ad institutionem credi, ore autem fieri confessionem ad salutem. Ut verò fidem profiteri, sic eandem publice etiam per ea exercere debemus, quæ in eum finem Deus instituit: qualia sunt, verbi prædicatio, census sacri, baptismus, Cæna Dominicæ vsus, publica vnius & veri Dei inuocatio, vitæ innocentia, charitas fraterna, & ut nos ab omni superstitione & idololatria puros conseruemus. Hæc vera sunt fidei exercitia, & in his consistit vera illius professio, non in esu, potu, dierum obseruatione, aut quibuscumq; alijs externis rebus, quibus neq; Dei gloria promouetur, neq; proximi fides edificatur. Illa quoque per se neminem pium offendunt, quia & expresso Dei verbo commendantur, & cum bono exemplo coniuncta sunt. Quod si quis vel superstitione vel morositate nimia occupatus scandalum ipse querat, & à nobis non datum inde arripiat, hunc salua conscientia suæ cæcitati relinquere possuimus: sicut Christus Matth. 18. monuit, cum in simili causa discipuli phariseorum scandalum illi obijcerent.

Porro ut eorum importunitatem hucusq; reprehsit Paulus: ita infirmis quoq; consolationem adhibet, & simul generalem regulam præscribit, quam omnes in medijs hisce & indifferentibus sequantur. Ne quis scilicet propter alterius exemplum aliquid faciat animo incerto aut trepidante conscientia. Beatus (inquit) qui non damnat seipsum in eo quod approbat. Videtur hoc & vsu esse & ratione. Quomodo enim rem eandem quis eodem tempore damnare & probare, aut semetipsum in eo damnare poterit, quod probat? Sed approbandi verbum non ad animum, sed ad externam confessionem quæ ore fit, & cum hac coniunctam actionem externam referri debet. Approbare ergo dicitur testimonio semetipsum damnare, cum factum suum cum lege pugnare cogitat, cuius abrogatione non intelligit. Eum ergo beatum pronunciat Apostolus, qui quicquid facit, bona & salua conscientia facit, neq; inanem sui animi persuasionem aut aliorum exempla temere sequitur, sed ex Dei verbo bene est conscius. Nam qui ita affecti sunt, ij etsi errent in nonnullis, veniam tamen error ille merentur, cuius causa est, non malitiosa contumacia, sed simplex ignorantia cum Dei zelo coniuncta. Etenim opera nostra Deo nunquam approbare poterimus, nisi nobis ipsis conscij simus illa cum eius verbo & voluntate conuenire. Quod qui certo nouerunt, ij beati sunt, neq; ullis hominum iniquorum iudicijs mouentur. Ideo Paulus in post. ad Corinth. gloriationem suam esse dicebat, testimonio conscientia suæ: de ea nimirum loquens, quæ in Dei verbum respicit, & hoc vno nititur. E contra autem Qui ambigit, si ederit, condemnatus est. Ambigere dicitur, qui legis conscientia adhuc teneatur, & nondum certus de Christianæ libertatis vsu, alternis rationibus animum huc nunc diuidit illuc. Hunc omnino peccare, & propriæ conscientia testimonio damnari ait, si quid edat in lege prohibitum, & rationem affert: Quoniam non edit ex fide: Quicquid verò non ex fide sit, peccatum est. Deus enim non externa, sed animum requirit, quem illi addicere & consecrare non possunt, qui nullo

In indifferentibus nihil fiat incerta & dubia conscientia.

Sola fidei opera Deo placet.

certo verbo nituntur, cui fidere & sibiipsis persuadere possint, quod Deus ipsos cum suis operibus sibi gratos & acceptos habere velit. Fidei enim vocabulum hoc loco veram & solidam animi persuasionem, non temere obortam, sed ex Dei verbo conceptam significat. Ex hoc autem dicto elicit Paulus, infirmos etiam atque etiam cauere debere, ne quid reclamante conscientia faciant: alteros vero illos monet, ne quem cogant aliquid sine fide facere. **E**rgo huius sententiae praeclarus usus in vtramque partem, quem vtramque hodie omnes diligentius observarent, & mox sublatas videremus maximam ex parte dissensiones, quibus hodie ecclesia Christi cum magno multorum scandalo scinditur. Debet autem ex hoc loco generalis doctrina colligi, non alia opera Deo placere, quam quae ex fide fiunt, id est, ea fiducia, quod ille nobis propter filium suum propitius esse velit. At quia fides in Dei verbum respicit, fiducia illa in nobis esse non potest, nisi quae facimus cum verbo Dei conveniant. Damnantur ergo hic omnes haereticorum labores atque studia, quibus seipsos conficiunt. Quia enim in Christi cognitione errant, fidem habere non possunt. Iugulantur item eodem dicto omnes fictitij cultus, quos ex suo cerebro homines instituunt. Nam cum non sint ex verbo Dei, ne ex fide quidem sunt, & verè de illis dicitur illud Christi: Omnis plantatio, quam non plantavit pater meus caelestis, excidetur. Item: Frustra me colunt docentes doctrinas hominum. Quibus adde, quod qui circa illos occupantur, perpetuò intra animos suos fluctuant, neque unquam de Dei gratia certi fiunt. Firmum enim ratumque semper erit, quod Samaritani Christus dicebat: Quisquis biberit ex aqua hac (quam scilicet hauriunt, qui suis inuentis & laboribus conscientiarum sitim volunt restringere) sitiet iterum: qui verò biberit ex aqua, quam ego dabo, non sitiet in aeternum. Ita in Dei verbum respiciamus, & actionum nostrarum omnium regulam atque principium habeamus fidem in Iesum Christum, qui nos Deo patri reconciliavit, ut huic opera nostra probari possint. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum, Amen.

CAPUT XV.

HOMILIA LXXXV.

Debemus autem nos qui firmi sumus, infirmitates infirmorum portare, & non indulgere nobis ipsis. Itaque unusquisque nostrum proximo indulgeat in bonum, ad aedificationem. Etenim Christus non indulget sibiipso, sed, sicut scriptum est, Conuicta eorum, qui conuertiuntur tibi, inciderunt in me.

In priori capite Diuus Paulus grauissimam litem composuit, quae illo tempore oborta erat propter legalia ciborum discrimina inter infirmiores in fide & eos, qui melius quidem instructi erant, libertate autem Christiana licenter nimis & non sine scandalo illorum abutebantur. Et primò ostendit nimium iniquè facere eos, qui propter res externas & mundanas sese mutuò damnant, & contentionibus non necessarijs ecclesiae pacem perturbant. Deinde multis argumentis ad publicae pacis & mutuae aedificationis studium omnes hortatus est, ubi hoc imprimis observare iubet, ne quis in ijs, quae per se indifferentia sunt, aliquid sine fide & contra propriam conscientiam vel ipse faciat, vel alios facere cogat. His modò doctrinam generaliore subijcit de Christiana lenitate & indulgentia, qua omnes Christi fideles se mutuò ferre, & mutuis auxilijs sese subleuare debent.

Generalis doctrina de Christiana indulgentia.

Propositio & summa totius loci est: Debemus nos qui firmi sumus, infirmitates infirmorum portare, & non indulgere nobis ipsis. Opponit verò doctrinam hanc arrogantiae vitio, quo non concordia modò turbatur, verum etià humanitatis sensus quasi extinguitur, dum nostris modò placitis intentis, aliorum salutem nihil ad nos pertinere putamus. Latent autem sub his verbis rationes & argumenta efficacissima, quae facile deprehendere poteris, si singula propius consideres. Primò, Debemus, inquit. Ergo nihil hic nobis liberum relinquit, sed officium praecipit, quod saluis iustitiae & charitatis legibus non possit praetermitti. Id verò ex fine donorum Dei colligit, qui ideo alios alijs praestantiores facit, & donis diuersis atque vberioribus instruit, ut necessitate mutua obstricti, singuli in commune conseruant.

tant quod acceperunt. Nam ut alibi monet Apostolus, quia nos eiusdem corporis membra fecit Christus, eadem inter nos sympathia & idem affectionum consensus esse debet, quem inter nostri corporis membra esse videmus. Ergo in Christiana societatis leges peccant, quicumque sibi solis viuunt, & aliorum infirmitatibus adeo non tanguntur, ut illas nihil ad se pertinere palam protestentur. Imò dum istam immunitatem sibi vendicant, se ne hominum quidem nomen mereri ostendunt, cum per naturam legem gentium sapientes olim intellexerint, hominem non sibi soli natum esse, sed unumquemque quod habet in publicum debere conferre, ut communem omnium salutem pro virili adiuuet. Deinde argumendi loco est, quod in prima persona hoc enuncians Paulus, se ipsum illis adnumerat, qui pluribus & amplioribus donis instructi, aliorum infirmitates ferre debeant. Id enim non facit ambitiosè, ut illam ab ipsis exigere, quod ipsemet minimè præstaret. Quàm autem ille facilis fuerit erga quosvis, aliorum liber abundè testatur, & ipse non obscurè docet in priori ad Corinth. nono capite, qui locus non plus fidei meretur, quod illis scribebat, qui de ipso & eius laboribus nimium iniquè indicabant. Neque levis est huius argumenti autoritas apud eos, qui vera pietate sunt præditi. Quem enim non pudeat cum fratribus insolentius agere, aut sua apud illos libertate abuti, quos tantus Apostolus & electum Christi organum tam indulgenter tractandos putavit, ut suæ dignitatis tantum non esset, dummodo illos Christo lucrificaret? Tertiò quid nos facere iubeat, videndum est. Ferre nimirum infirmitates infirmorum. Græcum verbum βασιζεν, plus quiddam significat. Idem enim est, quod Latinis gestare, & maiorem conatum exprimit, quo grauiora onera in humeris sublata portantur. Studium ergo ingens requirit, & ne nos alicuius molestiæ tædeat, si quando propter fratres nostro iure cedere oporteat. Infirmitatum autem nomine, non vitia aperta, quæ cum Dei verbo & voluntate pugnant, intelligit: sed errores, qui per ignorantiam committuntur, & si quid aliud est, quod non malitiosè, sed ex communi & innata nobis infirmitate designatur. Minimè ergo audiri debent, qui Pauli præcepto abutuntur, & sub Christiana indulgentiæ prætextu palam impij patrocinantur, & scelera quoque atrociora excusant. In quo non à plebeis modo peccatur, sed ab ipsi Pontificibus, qui dispensandi auctoritatem sibi sumunt in ijs etiam, quæ diuinis legibus prohibita sunt, imò horrenda quoque flagitia condonant, atque hanc suam temeritatem, Indulgentiarum apostolicarum nomine venditant. Atqui nihil huius præcipit Apostolus, nec quid ecclesiarum ministris liceat, sed quid singulos Christianos priuatim facere conueniat, docet. Et de infirmitatibus loquitur, inter quas primus locus debetur ignorantie non malitiosæ, fidei imperfectioni, tentationibus conscientie, & si quæ alia sunt huius generis. In his omnibus nos fratribus condolare & ad opem ferendam promptos atque faciles esse oportet. Cum enim ista in nobis tam patienter ferat Deus, nullam veniam eorum inhumanitas aut ferocia merebitur, qui propter quemvis errorem eos abiciunt, qui eundem nobiscum Christum profitentur. Quod si præceptum hoc extra Pauli institutum latius extendere libeat, ad eos etiam qui corpore & fortunis laborant, referri poterit, inopes nimirum & egeni, ex morbis item malè affectos, & si qui calamitates grauiores patiuntur. Hos omnes inuiscere, consolari & amica ope subleuare debent, qui melius & lautius agunt. Ideo enim dona sua in æquali mensura Deus distribuit, ut qui opulentiores sunt, aliorum egestati subueniant: qui sapientia & rerum usu alios præstant, rudes & imperitos regant atque doceant: sani item ægrotantibus adiuturi, quod de coniugum officijs Petrus scribens, maritis præcipit, ut muliebri sexui tanquam infirmiori honorem deferant, & uxores prudenter atque modeste tractent. Quod ipsum de senibus dici potest, quibus ætas non solum infirmitatis magnæ causa est, verum etiam animi vires debilitat & citiores facit erga eos, quibus cum versantur. Agnoscant ergo singuli hæc naturæ vitia, ne diffidat Christianæ ratio, quæ pijs omnibus commendatissima esse debet.

Cæterum pergit Apostolus, & modum siue rationem veram, quam in sufferendis fratrum infirmitatibus tenere debeamus, his verbis indicat: Debemus non indulgere nobis ipsis, sed unusquisque nostrum proximo indulgeat in bonum, ad ædificationem. In Græco ἐπεὶ οὕτως ponitur, quod plerique interpretes, vulgarem eius significationem secuti, per placendi verbum reddiderunt, ut nimirum

Modus Christiane indulgentiæ.

nemo sibiipſi placeat, ſed proximo ſtudeat placere. Sed quia hoc amphibolon eſt, & quaſtionibus non neceſſarijs anſam dat, nos eos ſequi maluimus, qui indulgendi verbo vtuntur, quod Pauli inſtituto optimè conuenit. De ijs enim loquitur, qui ſuiipſorum modò rationem habent, & contemptis omnibus alijs, licenter nimis faciunt quicquid ſibi licere putant, & ita ſub libertatis Chriſtiane prætextu ſuis affectibus morem gerunt. Eſt hoc animi confidentis argumentum, & qui ita affecti ſunt, ſe nullius hominis opera indigere, ſed ſibiipſis ſe ſufficere arbitrantur. Vult ergo Paulus, vt procul abiecta hæc noſtriipſius fiducia, quiſq; non quod licet faciat, ſed ſimul eorum quoq;, quibus cum viuunt, rationem habeat, ſeq; illorum moribus atq; ingenio, quoad eius ſalua pietate fieri poteſt, accomodet, ne quem noſtra libertate, vel licentia potius, offendamus. Idem ergo hîc Chriſtianiſ omnibus præcipitur, quod pij parentes in liberorum ſuorum inſtitutione, & fidi atq; artis ſuæ periti medici in curandis ægrotis facere conſueuerunt. Vt enim vtriq; illi liberorum ſiue ægrotantium ingenia obſeruant, eorundem captui & moribus ſeſe accomodant, & multa ſæpe indulgent, quò facilius & maiori cum fruſta ſuum erga illos officium faciant: ita piorum eſt, diligentem omnium, quibus cum verſantur, rationem habere, ignorantes patienter ferre, infirmitatibus quorundam indulgere ad tempus, vt & illi paulatim per ipſos lucrifiant, & in Chriſti cognitione progreſſus faciant maiores. Si enim hoc prædenter in equis & reliquis iumentis obſeruamus, vt illis poſſimus commodioribus vii, nimium prædenterui & insolentes erimus, ſi minoris ſiant à nobis fratres, quos idem Chriſti ſpiritus atq; fides eadem ſociauit. Latet autem ſub his quoq; verbis argumentum minimè contemnendum, quod ab officio hominis Chriſtiani ſumitur, quod eſt: vt noſipſos abnegemus, & mortificatis carnis affectibus, eos nos ſubiiciamus obedientiæ fidei. At qui ſeipſos abnegarunt, ij ſuæ exiſtimationis non tantam rationem habent, quin ipſis magis cordi ſit Dei gloria & proximi ſalus, ad quæ duo, ceu ad vitæ Chriſtiane ſcopum, pij actiones ſuas omnes dirigunt.

Indulgentiæ
Chriſtiane ſi-
nis, &c.

Eſt autem non oſcitanter obſeruanda cautio, quam Paulus adhibet, ne nimia indulgentia in pietatis ſimul Chriſtiane & charitatis leges peccemus. Si enim omnibus indulgere velis, & omnium ingenijs atque moribus teipſum accomodes, multa facies ab hominis Chriſtiani officio aliena, & ſimul tuo exemplo eos contumaciores reddes, quos erudire & in Chriſtiane fidei myſterijs conſirmare debebas. Ideo ad Galatas ſcribens Apoſtolus dicebat: Si hominibus placerem, Chriſti ſeruum non eſſem. In præſenti autem nos proximo indulgere iubet in bonum, id eſt, quoad illud fratris bonum & commodo fieri poteſt. Et quia bonorum genera multa ſunt, multi etiam bonum ducunt quod reuera malum & noxium eſt, per expoſitionem addit, Ad ædificationem. Sic ergo indulgendum eſt fratrum infirmitati, vt ipſi ædificentur in fide & indies magis atq; magis proficiant. Et hæc illa Chriſtiana & pia eſt indulgentia, vel οὐκ ἀσβάρως (vt Græci loquuntur) quæ vt fratrum ſaluti conſulit, ita plurimum facit ad promouendam Dei gloriam, & proinde pij commendatiſſima eſſe debet. Vt verò huius ſtudium ad homines omnes priuatim ſpectat, vt quatenus ſalus pietatis & gloria Dei fieri poteſt, ſeſe alijs accomodent: ita ad eos maximè hæc cura pertinet, quos alijs do- minus præfecit, quales ſunt eccleſiarum miniſtri & qui in magiſtratu conſtituti ſunt. Debet illi ad auditorum captum ſeſe demittere, & modò lacte, modò ſolidiori cibo ſibi commiſſum populum alere, modò ſimpliciori doctrina rudiores inſtituere, modò admonitionibus, hortationibus & increpationibus inſtare, modò conſolationibus vii, prout rei neceſſitas poſtulat. At ſi qui ipſis dicendi leges præſcribere, aut ſilentium imperare audeant, illis nihil omnino dandum eſt: quia illi non infirmi, ſed ſerui nequam ſunt, qui in domo Dei ſibi imperium vendicant. Neq; decet vt hominum authoritati cedant, qui Dei ſerui ſunt, & huic aliquando rationem reddere cogentur. Ad eundem modum magiſtratus populum prudenti lenitate & manſuetudine regere, & interdum pia facilitate vii debet, vt officio ſuo aſſueſcant, qui adhuc ferociiores ſunt: Si qui verò rempub. turbare, leges & harum diſciplinam omnem euertere & publicam morum licentiam inducere parant, & ad ſuæ nequitie deſenſionem æn- thoritate principum abuti volunt, ijs ne minimùm quidem cedere oportet, ſed gladio forciter vtendum eſt, quem in eum finem acceperunt, vt bonos quidem tueantur, malos autem & improbos quæ decet ſeueritate coërceant.

Ab exemplo
Chriſti.

At quia carni vix quicquam difficilius eſt, quàm abnegatis proprijs affectibus, aliorum moribus & ingenio indulgere, addit prioribus argumentis aliud ab exemplo Chriſti deſumptum, quod

quod ut huic instituto optime convenit, ita apud pios maximam auctoritatem meretur. Infert a-
 rem illud per causam redditionem, ut ostendat, se nihil precipere, quam quod ipse Christus iampridem
 praestiterit, & nobis quoque faciendum suo exemplo commendavit. Etenim Christus (inquit) non in-
 dulget sibi ipsi, id est, non usus est suo iure & libertate insolentius, sed potius nostrae salutis ratio-
 nem habuit, & nihil non fecit, quo illam promoueri posse sciebat. Cur ergo Christianos homines pu-
 deat eum imitari, quem suae salutis auctorem & vitae totius magistrum profitentur? Verissime au-
 tem hoc de illo dici, tota historia euangelica evidentissime demonstrat. Nam ut ab eius incarnatione
 exordiamur, qui verus & aeternus erat Dei filius, non tamen suae dignitatis ius pertinaciter tueri
 voluit, sed secundum patris decretum exinanivit sese, & non hominem modò, sed serui formam assump-
 sit, imò hominum calamitosissimus est factus, ut miseros nos ex peccati seruitio & diaboli tyranni-
 de eriperet. Deinde si vitam eius, quam in terris vixit, omnem consideres, plus quam paternam in-
 dulgentiam videbis, quae se hominum infirmitatibus accommodavit. Nam qui sanctissimus erat, in-
 ter publicanos & apertis sceleribus infames versari dignatus est, ut hos ad frugem meliorem per-
 traheret. Qui aeterna est Dei patris sapientia, ad rudem & puerilem auditorum captum sese demisit,
 & cum illis balbutire non erubuit, ut aeterni regni mysteria, quae omnem humani ingenij rationem
 longe superant, sub rerum terrenarum parabolis adumbrata possent percipere. Quanta autem facili-
 tate & lenitate discipulos & horum non modò tarditatem, verumetiam ambitionem & alia vitia
 non vulgaria tulerit, longum foret commemorare: neque verbis opus est, cum eandem ipsi hodie in no-
 bis multuariam experiamur. Adde tamen his omnibus, quòd cum per annos circiter triginta qua-
 tuor sua studia & actiones omnes nobis impendisset, tamen quasi nihil adhuc fecisset, vitam quoque pro
 nobis tradere & sanguinem innocentem non sine publica ignominia profundere voluit: & pro nobis
 quidem, qui & miseri, & propriae salutis ignari, imò omni scelerum genere obruti, imò Dei hostes, &
 proinde multis nominibus indignissimi eramus, quorum ille rationem haberet aliquam. Haec qui se-
 cum animo non prorsus oscitanti expendunt, plus quam ferrei sint oportet, si non mouentur, ut ipsi
 quoque fratribus infirmis indulgeant, & de suo iure interdum cedant, ut illi in fide & salutis negotio
 confirmantur.

Ut tamen maior sit exempli huius auctoritas, scripturae testimonium adducit, quo illud spiritus Locus Psal. 69.
 sanctus iam olim commendavit, & eius typum in Davide proposuit, qui in Psalmo 69. de iniurijs
 sibi a Saule & eius coniuratis factis apud Deum conquerens, & suam asserens innocentiam, inter
 alia ait: Zelus domus tuae comedit me, & conuitia eorum, qui conuiciantur tibi, inciderunt in me.
 Quo loco primum causam exprimit odij & iniuriarum, quas ab hostibus patiebatur: eam nimirum,
 quod philisteorum conuitijs contra Deum & populum eius irritatus arma aduersus illos coeperat, &
 splendidis victorijs Saulis animum ambitiosum contra se prouocarat, ut tanquam regni affectatorem
 ipsum persequeretur, qui nihil perinde in votis habebat, quam ut regem & regnum cum proprii ca-
 pituli periculo seruaret. Deinde animi dolorem describit, quo cruciabatur, quòd sub impij regis imperio
 sua tyrannide, religionem pessum ire, tabernaculum Domini negligi & sacra omnia prophanari videret.
 Queritur autem, quòd pro hac sua pietate non aliud praeium reportet, quam quòd impij hostes hanc
 ipsam ob causam ipsum conuitijs & opprobrijs diris laceessant, ipse verò nouos animi dolores inde sen-
 tiat, qui ipsum ad Deum clamare cogant, ut & sui nominis gloriam tueatur, & populum suum libe-
 ret, ne quod impij illi merentur exitium, in omnium capita redundet. Ista verò Paulus rectissime
 Christo applicat propter typum, quem David gessit, per quem spiritus quoque sanctus multa cum in
 hoc Psalmo tum in alijs passim dixit, quae de nullo alio verè quam de Christo intelligi possunt. Et
 discipuli Christo accommodant. Et eidem posterior pars, quae hic citatur, propriissime conuenit. Illum
 enim omni conuictorum genere lacessuerunt impij hostes, eò quòd Dei patris gloriam assertam &
 eiusdem cultum restitutum vellet. Ita verò eidem cordi fuit causa illa, ut ijs, quae cum patris contu-
 melia coniuncta erant, non minus tangeretur, quam si in ipsum directe fuissent dicta. Imò qui in pro-
 prijs iniurijs ferendis patientissimus fuit, nihil eorum ferre potuit, quae in patris ignominiam redun-
 dabant. Imprimis verò ad Pauli institutum pertinet, quòd omnia ista in se recepit Christus, & suae
 mortis merito expiauit, ne miseri & infelices homines propter illa aeternum damnarentur. Et quam

efficax fuerit in illis expiandis illius meritum, ex eo patet, quod plures ex hostium numero non multo post conuersi eum ingenuè prædicarunt, quem prius conuictiati fuerant. Magna ergo hac fuit clementia, quem ne conuicta quidem acerbissima à nobis alienare potuerunt, quò minus humani generis salutem quæreretur. Vnde colligitur, nulla venia dignos esse, qui fratres temere damnant, aut confidenter nimis eos contemnunt, qui nō malitia, sed simplici ignorantia errant in externis & medijs rebus, in quibus neq; ipsorum neq; aliorum hominum salus consistit. Viderunt hoc sancti omnes, in quibus Christi spiritus olim vires suas exeruit, cuius exempla manifesta in Mose, prophetis, apostolis & reliquis Martyribus occurrunt. Et ita nos hodie affectos esse conuenit, quando passim sunt infirmi, quos multa offendunt: ubiq; etiam audiuntur improbi veræ doctrinæ hostes, qui omnem calumniant occasionem mira diligentia captant, ut vniuersum fidei nostræ negotium omnibus suspectum reddere possint. Sed quàm alieni sint pleriq; à Christi spiritu, non sine magno animi dolore p̄p̄ experiri, quando multi nulla infirmorum ratione habita, impudenter proteruiunt sub libertatis Christianæ prætextu: multi verò conuictijs, quibus Christi gloria obscuratur, ad eò non mouentur, ut non necessaria cum apertis fidei hostibus commertia quærant, apud eosdem officia publica ambiant, omnia deniq; ferre & audire possint, modò securi delicientur. Persuadent illi sibi interea, quod inter medios hostes fidem Christo illibatam seruare velint: sed quàm periculosa sint eiusmodi hominum praua, apud quas illi calefiunt, Petri exemplum docet, qui cum ex fuga vix dum sese collegisset, in Pontificis aula ad eundem ignem cum eius seruis confidens, Christi abnegator factus est. Discant ergo singuli causam fidei serio agere, in externis verò & medijs Christianæ charitatis memores, aliorum infirmitatibus condoleant, & quatenus pietas permittit, indulgeant quoq; studium deniq; omne adhibeant, ut & ipsi dignos fidei fructus ferant, & quamplurimos in salutis æternæ consortium adducant per fidem in Iesum Christum Dominum nostrum: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

HOMILIA LXXXVI.

Nam quæ ante scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus.

Postquam Paulus litem, quæ inter primitiuæ ecclesiæ fideles circa ciborum discrimina & alias ceremonias in lege præceptas exorta fuerat, nuper composuit, ex eo occasione sumpta in generalem doctrinam digreditur, quæ monet, ut Christiani relictis omnibus controuersijs eiusmodi, pacem ecclesiæ foueant, sese mutuò ferant, & suarum actionum finem sibi proponant publicam omnium hominum salutem & gloriæ Dei propagationem. At obstat hic nobis quàm maximè arrogans superbia fiducia, & quæ ex hac enascitur inhumanitas, quæ fit, ut aliorum infirmitates nihil ad nos pertineant, & proinde nostra libertate cum aliorum scandalo abutamur. Hanc ergo multis & grauius argumentis remouit nuper, quibus ostendit, nos per ipsas fidei & Christianæ societatis leges obstringi, ut proximorum salutem nobis commendatam habeamus. Inter alia verò, Iesu Christi exemplum produxit, qui cum serio prouehendæ gloriæ Dei patris studio flagraret, non sibi ipsi indulget, ut suū ius pertinaciter persequeretur, sed infirmis quibusq; imò peccatoribus quoq; apertis, sese accommodauit, ut omnium saluti consuleret. Et ut maior esset exempli illius autoritas, scripturæ veteris testimonium adduxit, quo Dauidem Christi typum eodē studio flagrauisse docetur. At poterant hic quidam obijcere: Quid ad nos ista, quæ tu ex veteris testamenti libris profers, cum illud cum suis ceremonijs & ritibus iam pridem abolitū esse constet? Scimus equidem hæc & alia huius generis olim scripta fuisse, quādo alia erat mundi facies quā sit hodie. Neq; statim recipi debet quicquid scriptū inuenitur, quando mendacium perinde scribi potest, ut quod verum est. Hæc & multa alia quosdā dixisse olim verisimile est, quando Christiana religio in hominum animis nondum satis confirmata erat. Et quis de eo dubitet, quando hodie inter eos, qui Christianū nomē publice profitentur, multos est audire, qui & hæc & alia his absurdiora in scripturæ sacræ contemptum deblaterant? Sed omnibus illis Apostolus in presenti respondet, & paucis quidem verbis, grauisimis tamen, illius autoritate asserit. Nam quæ ante scripta sunt (inquit) ad nostrā doctrinam scripta sunt, &c. Ita verò loquitur, ut quod hic dicit, non

Argumentum
& occasio huius
loci.

non solum ad Psalmi 69 testimoniū, quod nuper audiuius, pertineat, sed ad omnes veteris scripturæ libros, imò singulas illius partes atq; sententias referri possit. Quasi diceret: Nemini hoc insolens videri debet, quòd & in hac causa, & sæpe aliàs scripturæ autoritate utor. Illa enim propter nos data est, ut nostræ institutioni & consolationi seruiat, quòd facilius & maiori constantia omnes vitæ humanæ casus sustinere, tentationes omnes vincere, & æternæ salutis spem atq; fiduciam inconcussam seruare possimus, &c.

Sunt verba hæc per se quidem clarissima, neque multa interpretatione opus habent: at causa, de qua hic agitur, multas ob causas dignissima est, ut in eius consideratione diligentius versemur. Nec enim nobis satis cordi erit, quæ in scripturis traditur nostræ salutis ratio, nisi de illis rectè iudicemus. Et hæc non postrema est licentiæ morum & publicorum scelerum causa, quòd quæ ex scripturis traduntur, plerique ab hominibus conficta esse, & proinde nihil ad nos pertinere putant. Ex quo alius quoq; & hoc nocentior error nascitur, quòd in religionis causa non solus Deus in scripturis nobis loquens audietur, sed pleraque ex humana rationis arbitrio decernuntur. Itaque ut erroribus hisce & vitiis occurratur, primo videre oportet de quibus scripturis Paulus hoc pronuntiet. Deinde quæ illarum erigo aut quis author sit. Tertiò quibus data sit. Postremò, quis illius sit finis & usus.

Quoad primum, nemini dubium esse potest, de illis scripturis loqui Apostolū, ex quibus testimoniū proximum de Christi lenitate & zelo diuino adduxerat, & ex quibus multa quoq; alia decerpit, quæ in eius epistolis habentur. Ea autem nō in philosophorum aut poetarum siue historicorum gentiliū libris extant, sed in Psalmis, in Mose, prophetis & Regū historia. Ergo de his quoq; locus iste debet intelligi, id est, de veteris Testamenti libris, qui tunc soli in ecclesia primitiua habebantur. Nam quoad noui Testamenti libros, ij aut nondū scripti, aut nondū in vnum codicē collecti erant. Vbi tamen obseruabis non minus de his intelligi debere, quòd de veteribus illis dicitur, & proinde vtrunq; Testamentum à nobis recipi & pro diuina scriptura agnosci debere. Minimè ergo audiri debent phanatici homines, qui Manichæorū & Marcionitarū vestigia secuti, vetus Testamentū reijciunt, & indignū putant, homines Christianos illis grauari, quæ olim Iudæis dicta aut scripta sint. Ita verò suam produnt ignorantiam (ne quid de illis grauius dicam) quòd quæ Iudæorū dignitas olim fuerit nesciant, aut nescire velint. Sed ipsi mihi respondeant velim, an Paulus epistolā hanc Iudæis aut Christianis hominibus scripserit? Christianis vtiq; scriptam esse fatebuntur. Nam si id negare velint, in inscriptione eius conuincuntur, quæ illos vocatos Iesu Christi dicit. Quia ergo quacūq; olim scripta sunt, propter illarum scripturam esse testatur, satis apparet, veteris Testamenti libros Christianorum quoq; institutioni seruire debere. Accedit huic argumento, quòd idem veteris qui & noui Testamenti author est, spiritus Christi nimirum, quo prophetas quoq; olim impulsos & animatos fuisse Petrus disertè fatetur. Sarrilega ergo est Manichæorum blasphemia, qui Mosis et prophetarū scripta à principe tenebrarū, non à vero Deo, originē habere tradiderunt. Sed & argumentū vtriusq; scripturæ idem est. Vtrinq; enim vnus & idem humani generis redemptor, Iesus Christus, & eadem salutis per hunc acquirendæ ratio prædicatur. Quod multis et euidentissimè demonstrari poterat, nisi ipsius Christi authoritas sufficeret, qui ex mortuis resuscitatus apud discipulos suæ mortis & resurrectionis rationem reddit, & sic impleri oportuisse ait, quæcūq; in Mose, prophetis & Psalmis iam ante de illo scripta fuerant. Discrimen ergo inter vtriusq; Testamenti libros in solo tempore est. Quem enim venturū prædixerunt Moyses & prophetae, eum Euangelistæ & Apostoli in mundum venisse, & redemptionis nostræ negotium perfectisse testantur. Et veteres quidem pluribus ceremonijs atq; typis mysticis in fide promissionum confirmari oportuit, quibus hodie minimè opus est, quando ipsa rei veritas nobis illuxit: quemadmodū veli scire in Christi morte facta non obscure docuit. Itaq; ad asserendam fidei Christianæ vetustatē secundum Christi exemplum, illorum testimonia tam frequenter adduxerunt. Et sanè quibus argumentis vel Iudæos vel Turcas adducere poterimus, ut eum qui in cruce infamem mortē subiit, promissum redemptorem esse credant, nisi ex primis promissionibus & prophetarum vaticinijs edoceantur, hoc ita ex æterno Dei decreto fieri oportuisse? Quare fidem & religionem Christianam maximè asserere debent, qui salutis nostræ certitudini ita consulere voluit: & proinde quòd hic à Paulo dicitur, de vniuersa scriptura intelligi debere nobis persuasissimum esto.

Paulus de scripturis veteris Testamenti loquitur.

Idem veteris et noui Testamenti author, & idem utriusque argumentum.

Scripturae di-
uinitus inspi-
rate.

Sed videamus qualis nam illa scriptura sit, & quem authorē habeat. Docet hoc vno verbo Paulus in posteriori ad Timoth. 3 Cap. vbi θεόπνευστος, id est, à Deo inspiratū esse dicit. Cui Petrus con-
sentiens (vt paulo ante diximus) prophetas Christi spiritu præditos fuisse scribit. Idem tamen euident-
ius de hoc pronuntiat in posteriori epist. cap. primo his verbis: Non ex hominis arbitrio allata est
olim prophetia, sed à spiritu sancto acti, locuti sunt sancti Dei homines. Quapropter etsi Moses, Da-
uid, propheta, & post hos Apostoli atq; viri apostolici, quoad natales & essentiam suam, homines fue-
rint suis affectibus (vt de semetipso Paulus Acto. 14 pronuntiat) obnoxij, hoc tamen scripturarum
sacrarum authoritati nihil derogat, eò quòd non ex affectibus priuatis, sed ex Dei impulsu & sugge-
stione scripserunt, qui (vt Ieremia dicebatur) verba sua in os illorum posuit, imò spiritum suum con-
tribus illorum inseruit, cuius virtute illuminati, & interdum extra se rapti, viderunt quæ nullo ho-
mane rationis acumine inuestigari potuissent. Itaque Dei interpretes & legari fuerunt, & eadem il-
lorum conditio fuit, quæ legatorum inter homines esse solet. Hi quàmuis non reges ipsi sint, regum ta-
men nomine verba faciunt, & qui illos violarit, ipsos reges iniuria affectisse iudicatur: Ita illi legatio-
nis suæ authorem & principem habuerunt Deum, neque contemni possunt aut negari quæ dixerunt,
quin in hunc iniuria illa redundet. Atqui à Deo missos fuisse, pluribus argumentis & signis non vult
garibus demonstratur, quæ loco literarum Credentia (vt vulgò loquuntur) fuerunt, quibus Deus illi-
lis fidem facere voluit. Mosem certè non temere cucurrisse scimus, sed à Deo missus, sed per Dei
signis adeò manifestis probat, vt Magi Egyptij fateantur, illa non humana virtute, sed per Dei
gitum fieri. Quod ipsum in prophetis quoq; sapius homines prophani & incurabiles agnouerunt. De
Apostolis non opus est multa dicere, quando constat illos à Christo vocatos & totius orbis doctores
emissos fuisse, qui eosdem virtute miraculorum instruxit, imò spiritum suum dedit, qui vt specie vi-
sibili super illos venit, ita signis & miraculis euidentissimis sese declarauit, quæ omnis loci & ordinis
homines in admirationem adduxerunt. Quia tamen constat, impostores etiam multos miraculis cla-
ruisse, & multa huius generis operatione satanica fieri, ipsas scripturas videre oportet, & mox pat-
bit, nihil in illis quàm diuinum & cœleste contineri. Ordiamur autem à Lege natura, quam à Deo
traditam & omnium hominum animis inscriptam esse, nemo cordatus negabit. Eo enim nomine con-
prehenduntur naturales illæ notitiæ, quæ cōmuni omnium gentium consensu probantur. Quod Deus
sit, qui res omnes creauit, & creatas gubernet: Quod hunc in periculis inuocare & eidem cultum di-
gnum exhibere debeamus: Quod res pub. certis legibus regi debeat, quibus in officio homines continen-
tur, & suum cuiq; cedat: Quod denique tibi vis fieri, tu quoq; alijs facias. Sunt hæc iam inde ab ipsa
rerum origine omnium cordibus insculpta, & hodie adhuc apud omnes pro veris, sanctis & diuinis
recipiuntur, qui non vnà cum pietate hominem totum exuerunt. Quod si verò cum his scripturae expli-
cre libros conferas, nihil inuenies, quod istis repugnet: imò fateberis in his omnia ista plenius expli-
cari, & simul remedium proponi, quod naturæ nostræ multis modis corruptissimè medetur, vt quod
prophanis & à Christo alienis prorsus impossibile est, per nos qui Christo insiti sumus, aliquo modo
præstari possit. Itaque scripturas diuinitus inspiratas esse negari nō potest, nisi ipsam naturæ Legem
negare & proculcare lubeat. Accedit his aliud argumentum ex vaticiniorum veritate. Nam futu-
rorum veram cognitionem atq; euentus omnes penes solum Deum esse constat. Et si enim hic sibi mul-
ta tribuant Astrologi nugatores & arioli, omnes tamen illos partim incertis coniecturis niti, partim
ambiguïs & lubricis responsis omnia sua inuoluere videmus, vt diaboli mendaciorum patris fraudes
facile agnoscas. Et si quando illi verum dicunt, hoc tamen iusto iudicio Deus fieri permittit, vt offi-
caci errore decipiantur, qui verbo suo doceri & regi nolunt. Solus Deus vt omnia nouit, ita solus sacra-
per verum dicit, & quod fore prædixit, suo tempore & loco effectum dare potest. At si omnia sacra
scripturæ vaticinia ex ordine examines, & cum historijs etiam prophanis illa diligenter conferas, quan-
hil inuenies, quod non reuera impletum sit, aut etiamnum hodie impleatur. Poterā hic recensere mul-
tis quæ de Christo venturo olim prædicta fuerunt: sed longa commemoratione non est opus, quando
omnes norunt, illum & promisso tempore venisse, & in loco olim prædicto natum esse, omnia denique
fecisse & passum esse, quæ in prophetarum libris habentur. Idem in Monarchiarum historijs est
dere, quarum successiones & occasus Daniel ita prædixit, vt non de futuris vaticinatus esse, sed iam
ante facta descripsisse videri possit. Et si ad nostra tempora accedamus, nihil hodie sit, quod non ex-
ante re-

deinde super fundamentum illud non minus impium quam ruinosum & lubricum suas traditiones & Conciliorum decreta adificent, quibus infelicem populum iam seculis aliquot aggrauauerunt. Est ergo error illorum non sœdus modo, sed omnino intolerabilis. Si enim scripturæ diuinitus inspirata authoritas nulla esset, nisi Ecclesiæ testimonio confirmetur, Deus ipse infra homines subsidet, neque fidem merebitur nisi ea loquatur, quæ hominum calculo probari possint. Quid ergo spiritui sancto respondemus per Dauidem clamanti: Omnis homo mendax? Num qui natura mendaces sunt, veritatem ipsam sua auctoritate stabilire poterunt? Quid Petro dicemus, qui Ecclesiam & singula eius membra, fideles nimirum, ex æterno & immortali verbi diuini semine renasci docet? Cui consentit, quod in libro supra fidem dixit ex auditu esse, auditum verò per verbum Dei: illud scilicet verbum, quod in scripturis continetur. Quid item Christo respondebunt illi homines, qui se testimonium ab hominibus accipere negat? nimirum quod qui veritas esset ipsa, hominum testimonijs minime opus habeat. Idem omnibus suis hoc proprium tribuit, quod nullius alterius quam suam vocem audiant. Quibus Apostolicum illud adde: Si ego vel angelus de cælo prædicauerit vobis præter id, quod prædicatum est, anathema esto. Et propheticum illud: Verbum Domini manet in æternum. Quem locum Petrus citans, qui addit: Hoc autem est verbum illud, quod euangelizatum est vobis. Obijciunt illi nobis Augustinus, qui dixerit: Euangelio non crederem, nisi me ecclesiæ catholicæ commoueret auctoritas. At si omnes veros libros excutias, videbis sanctissimo patri nihil minus in mentem venisse, quam quod illi ex eius verbis elicere volunt: quod nimirum Ecclesiæ, id est, hominum qui Ecclesiæ nomen usurpant, auctoritatem maiorem quam ipsius euangelij esse voluerit. Primo enim de seipso, qualis adhuc Manicheorum erroribus implicitus fuerat, loquitur, & qua occasione ad veritatis cognitionem & fidem Christianam perueniret, docet: ea nimirum, quod admirabili ecclesiæ consensu & æconomia sanctissimæ motus, de re tota diligentius cogitare cœperit. Deinde de ecclesiæ vera loquitur, quæ non aliam quam sponsi sui vocem audit, & cuius exemplum electi omnes non possunt non magni facere. Sed & de primitiua ecclesiæ dictum hoc accipi potest, in qua Apostoli ipsi & viri apostolici vero euangelio testimonium perhibuerunt contra impostores, qui Euangelia adulterina supponere & multa sub prætextu Christi & spiritus eius obtrudere solebant, quæ ille nusquam docuit. Sed non digni sunt isti impostores, quibus cum pluribus disputetur. Pijs enim hoc ratum certumque esse debet, scripturis sacris ipsissimum Dei verbum contineri, & proinde illas non alia quam ipsius Dei auctoritate commendari, ad solam non alio nomine fidem mereri, quam quod à Deo inspirata de eius voluntate nos certiores reddunt. Et hæc quidem sufficiunt confutandis omnibus, qui vel Conciliorum auctoritatem supra scripturas euehant, vel scurrilibus dictis illarum fidem eleuant. Illorum enim impudentia manifestior est, quam ut amplius confutari mereatur: horum autem impietas tam aperta, ut bonis omnibus merito horrorem incutiat.

Scripturæ quibus data sint

Nunc tertium huius tractationis caput videamus, Quibus scripturæ datae sint, & qui nam has audire & sequi debeant. Errant hæc multi, qui eas ad solos verbi & ecclesiarum ministros pertinere putant, & iniquè secum agi vociferantur, si quis ipsos quoque illis credere & obedire iubeat. At Paulus omnibus qui Romæ Christi nomen profitebantur scribens ait: Quæ ante scripta sunt, ad doctrinam scripta sunt. Ergo omnis loci & ordinis homines simul comprehendit, & proinde omnes scripturis subijcit. Neque hoc ex privato arbitrio facit, sed quia in scripturis omnium hominum officia describi sciebat, merito omnes ad illarum studium atque observationem astringit. Quod etiam illud referri debet, quod in posteriori ad Timotheum ait: Omnis scriptura diuinitus est inspirata, ut perfectus sit ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem, quæ est in iustitia: ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum perfectè instructus. Ex quibus verbis inter alia colligitur, eos non Dei homines aut filios esse, qui scripturas nihil ad se pertinere aiunt. Imprimis autem conuincuntur hoc loco phantasiæ, qui illas solis infirmis datas esse contendunt, quos fulcris eiusmodi insistenti oporteat, sibi ipsis verò nescio quod verbum non scriptum vendicant, quod ex occultis inspirationibus addiscatur. Quibus non sufficit, quod intolerabili arrogancia se reliquis Christi fidelibus præferunt, nisi Dei verbum quoque dilacerent sua illa distinctione, & Deum ipsum iniuria asserant, qui aliud in scripturis proferat, aliud per reuelationes occultiores ipsis inspiret. Longè aliter Paulus, qui etsi in tertium cælum aliquando abreptus fuerit, & reuelationes habuerit excellentissimas, hæc

mas, hic tamen ita de scripturis loquitur, ut se quoque ijs adnumeret, ad quorum doctrinam atque institutionem illa datae sint. Neminem ergo arrogans sui ipsius fiducia decipiat, ut incertis speculationibus & illusionibus satanicis sese praebeat circumducendum: sed Dei bonitatem agnoscamus, qui hoc thesauro longè pretiosissimo nos donare voluit, & ad eandem doctrinae regulam omnes astringere, quò facilius in vniuersae fidei & salutis societatem coalescamus. Confutatur praeterea hoc loco eorum tyranniz, qui hominibus plebeis scripturarum lectione interdunt, ut ipsi commodius illorum conscientijs dominari possint. Est hoc scelus longè grauissimum, nec impunè ferent, quicunq; tantum suae libidini permittere audent.

Restat ut de fine & usu scripturae sacrae dicamus, ex quo illius utilitas nobis patebit, quam in nobis sitam esse docet. Primum doctrina est, & quidem ea, quae nos Deo adducat, & in aeternae sa-
lutaris negotio instituat. Hanc in solis scripturis inueniri dicimus, quando constat eam esse totius homi-
nis corruptionem, ut quae spiritus Dei sunt, nostro intellectu nequaquam percipi possint, quemadmo-
dum in gentium & philosophorum exemplo Cap. primo vidimus. At hic probè tenere oportet, scriptu-
ris plene & perfectè tradi, quaecunq; nobis ad salutem cognitu necessaria sunt, sicuti in ijs disertè Pau-
lus testatur, quae antea ex posteriori ad Timoth. adducta sunt. Nam si aliqua in parte scriptura de-
ficeret, non posset ex eius doctrina homo Dei perfectus fieri. Sed nihil illi deesse, res ipsa docet, quando
nihil de Deo, de homine, de praesentis vitae officijs, de interno & externo Dei cultu, de vita aeterna et
vera huius consequendae ratione dici potest, quod non omne in scripturis inueniatur. Imò quicquid
extra has de rebus istis dicitur, id falsum & vanum, vel etiam perniciosum est. Magna autem in
eo elucet scripturae dignitas, quòd tota ad doctrinam nobis data esse dicitur. Ergo nulla eius pars est,
quae non utilis sit ad nostram institutionem, aut quae ceu infrugifera negligi vel contemni debeat. In
philosophorum scriptis etsi multa praclare dicantur, plura tamen reijci merentur, si ea ad fidei & verbi
Dei regulam examines. Quare qui in illis versantur, idem faciant oportet, quod Vergilius de En-
nidi libri dixisse fertur, ut nimirum gemmas ex stercore colligant. At quicquid in scripturis occurrit,
ad nos instituendos utilissimum esse deprehendes, si illud propius inspexeris. Ut ergo quaecunque in
scripturis traduntur, à nobis cognosci debent: ita ad solas has recurrendum est in omnibus, quae nos
qui doctrinam salutis extra scripturae libros quaerunt, & vel circa traditiones & Conciliorum decre-
ta occupantur, vel spirituum reuelationes quaerunt, vel ad artes illicitas conuertuntur, ut ex mortuis
discant, aut astrologicas rationes audiant. Quia enim sola scriptura ad doctrinam nostram datae sunt,
has etiam solas audire debent, qui discendo falli nolunt. Admonet de hoc grauiter admodum sui se-
culi homines Isaias Cap. 8. his verbis: Si dixerint vobis, Sciscitami à Pythonicis diuinis, qui mus-
tant & dissertant. Annon vnaquaq; gens suos Deos consulit? Num pro viuis ad mortuos? Ad Le-
gem & testimonium: & qui non dixerint secundum verbum hoc, ijs non erit lux matutina, &c. Ni-
quam ad sacrae scripturae libros remitti patiatur.

Alter scripturarum usus est, ut per patientiam & consolationem illarum spem habeamus, id
est, ut illarum lectione ad patientiam praeparemur, & consolationibus veris atque solidis confirme-
mur, quae nos ad spem vitae aeternae excitent, & huius meditatione in officio retineant. Est hoc facto
cum primis necessarium, eò quòd veritatis studiosi & qui solas scripturas sequuntur, mundo exosi
sunt, & proinde varijs casibus quotidie exercentur. Et Christus discipulos suos ad ferendam crucem
inuitat, & illorum conditionem nihilo meliorem in hoc seculo fore praedicat, quàm ipsius fuerit. Vnde
Paulus in posteriori ad Timoth. dicebat: Omnes qui volunt pie viuere in Christo Iesu, persecutionem
sustinebunt. Nisi ergo consolatio accedat certa & solida, quae fides nostra confirmetur, facile succum-
beremus, neque aliquis mortalium in veritatis confessione perseueraret, cum natura à cruce & ad-
uersus omnes abhorreant, & religionem quoque ex huius seculi successibus meriantur. At in his an-
nuntijs nobis scripturae sacrae multiplicem consolationem adhibent. Primò enim docent,
nihil nobis fortuitum accidere, neque ex hostium vel aliorum hominum arbitrio res nostras pendere,
sed omnia regi per Dei providentiam, qui ut capillos nostros in numero habet, ita nihil immittit,

Finis & usus
scripturarum.
1 Docent.

2 Consolantur
& spem fouent.

quod non aliquem insignem fructum nobis afferat. Quia enim fidelis & indulgentissimus pater est, nos ultra quam ferre possimus, tentari non sinit, sed vna cum tentatione euentum quoque, felicem atque facilem largitur. Docet item scriptura, afflictiones eiusmodi apud electos non penas scelerum, sed paternas castigationes esse, quibus carnem nostram Deus in officio continet, ne eius desiderijs superari cum mundo corrupto & pœnitere nescio damnemur. Docet præterea, fidem nostram cruce perinde ut aurum in igne probari, ut & ipsi nostram infirmitatē agnoscamus, & alij ex nobis veræ fidei & Christianæ constantiæ exemplum capiant. Adhæc magnum diuinæ bonitatis argumentum esse ostendit, quod crucis filij Dei cōsortes & socij efficiamur, qui propter peccata puniri merebamur. Vbi singulari consolationem nobis afferunt exempla sanctissimorum patrum, prophetarum, Apostolorum & ipsius Christi: qui omnes aut similia, aut etiam nostris grauiora perpessi sunt. Accedunt his promissiones, quibus docemur, Deum & in hoc seculo suos tueri, & iisdem in cœlis retributionem amplissimam paratam esse: quæ cum scripturas legentibus passim occurrant, non opus est illis ex ordine recensendis immorari. Nunc obseruemus, non temere Paulum patientiā cum spe coniungere. Eo enim docemur, quæ vera & Christiana patientia sit, & quomodo hæc à philosophica distinguatur. Hæc enim quædā mentis obfirmatio est, qua nonnulli indurati grauissimos potius dolores sustinere quam aliquid facere voluerunt, quod sibi minus decorum putarent. Cuius exempla in Mutio Scaenola, & nonne Eleate, Indorum Gymnosophistis & alijs quibusdam historia prophana proponunt. At beatorum Dei iudicio non potest consistere, & constat tales ferè tentationibus conscientie vinci, ut in desperationem incidant. Christiana autem patientia ut ex fide & germano Christi amore nascitur, ita spei auxilij diuini & æternæ salutis sibi coniunctam habet, qua fit, ut in medijs afflictionibus gaudeant, & omnibus aduersis superiores in patientia sua (ut Christus ait) animas suas possideant. Nam cum iisdem in scripturas respiciant, falli aut errare non possunt. Et hæc quidem de scripturis sacris præsentia dicta sint. Discamus nos Dei beneficium agnoscere, qui & doctrina & consolationibus certis nos instruere voluit. Istis autem vtamur, ut vitæ quidem actiones omnes secundum verbi diuini scripturis reuelati regulam instituamus, in aduersis autem constantes & intrepidi perseueremus: cum Christo Iesu, qui nos tandem huius seculi palæstra liberatos in regnum suum cœleste transferet, debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

H O M I L I A LXXXVII.

Deus autem patientiæ & cōsolationis det vobis, ut eodem animo inter uos mutuò affecti sitis secundum Christum Iesum: ut concorditer uno ore glorificetis Deum ac patrem Domini nostri Iesu Christi. Propterea assumite alij alios, sicut & Christus assumpsit nos in gloriam Dei.

Quemadmodum in re domestica & reipub. administratione nihil utilius & magis necessarium est, quam mutuus animorum atque voluntatum consensus: ita hic idem ad ecclesiæ conseruationem imprimis requiritur. Quia enim Christianismi hic finis & scopus est, ut sub vno capite Iesu Christo in vnum corpus coalescamus, & huius vitæ curriculum emensi, eiusdem regni & felicitatis hereditatem accedamus, impossibile est Christianos esse eos & germana ecclesiæ membra, qui se dissidentibus & dissidijs non necessarijs ecclesiæ vnitatem scindunt atque conturbant. Ideo concordiam scripturæ passim commendant, & Christus iam mortem aditurus, hoc imprimis à patre impetratum scilicet discipulorum nomine, ut procul relictis dissensionibus vnum sint in ipso. Huius igitur ecclesiæ stabilitas Paulus tam multus in hoc est, ut gliscentes dissidiorum scintillas in primitiua ecclesiæ resinguat, & concordiam inter Iudeos & gentes, inter firmos item & infirmos in fide veram atque stabilem sanciat. Et nuper quidem Iesu Christi exemplum produxit, quod vnum multorum argumentum instar esse poterat, & quod solum pijs atque credentibus sufficit, siquidem rem omnem bene expendant. At quia multorum ea est oscitantia, ut sublimiora illa & quæ ad Christianam perfectionē faciunt, non multum ad se pertinere arbitrentur, ostendit simul, nos illud nequaquam posse contemnere, quantum ad eius

do eius mentionem tam diligentem scripturæ sacræ faciant, quas non aliam ob causam Deus extare voluit, quam ut nostræ doctrinæ & consolationi seruiant. Et cum sanctorum exempla in hunc usum conscribi voluerit spiritus sanctus, nimium inepti & absurdi fuerint, qui Christi exemplum aspernantur, qui quicquid fecit, propter nos fecit, ut communis omnium nostrum redemptor, doctor atque magister fieret.

Ceterum ne quis scripturarum lectionem aut ex his desumptam doctrinam ad animos hominum mutandos & conciliandos sufficere putaret, in præsentem votum siue precationem interferat, ut Deus hoc in illis operetur, quod per verbum suum externum nobis commendat. Deus patientiæ (inquit) & consolationis det vobis, ut eodem animo inter vos mutuo affecti sitis, secundum Christum Iesum: & concorditer vno ore glorificetis Deum ac patrem Domini nostri Iesu Christi. Deum patientiæ & consolationis vocat ab effectis, quia afflictos maximè respicit, & eorundem animos patientia vera & multa armare consuevit. Quod ut fiat, omnino opus est. Ut enim secundis rebus ferè pro nostra libidine abutimur: ita in aduersis natura impatientes sumus, & aduersus ipsum Deum quoque, & illius iudicia linguas murmuratrices laxare non veremur. Ex quo tandem malum aliud nocentius enascitur. Nam quia præsentibus modò intenti sumus, ferè ex his quoque de fide & religione iudicamus. Quod fit, ut quando euangelicæ doctrinæ professores vel ab impijs hostibus crudeliter affligi, vel inter se dissidere cernimus, multi vniuersam fidei Christianæ causam in dubium vocent, & tandem persequutionibus aut dissensionum scandalo superati, turpiter à fide & agnita veritate deficiant. Hic igitur domino auxilio nobis opus est, quod Deum inuocantibus non deerit. Solet enim ille per verbum suum Christianæ patientiæ præcepta dare, & per illud ipsum consolationis argumenta adhibet, quæ deinde per spiritum suum intra animos nostros viuæ & efficacia reddit, ut illis confirmati omnibus tentationibus superiores efficiamur. Sunt hæc diligenter meditanda in omni afflictionum genere. Nam ut docent, quò confugere & vnde opem petere debeamus: ita si nihil aliud accedat, dulcissimam & efficacissimam consolationem hoc nobis affert, quòd patientiæ veræ & consolationis omnis authorem esse audimus Deum, qui ut æternæ bonitatis & gratiæ fons est inexhaustus: ita fidelis est (sicuti in prioribus ad Corinthios cap. 10 dicit Apostolus) neque nos supra quàm ferre possimus, tentari patitur. Quoties ergo vel nos ipsos priuatim tentari, vel ecclesiam totam publicè vexari sentimus, neque vllum in humanis auxilium apparet, adhuc carnis infirmitate pressi succumbere incipimus: tunc succurrat, patientiæ & consolationis authorem esse Deum, & huius gratia atque virtute freti constanter feramus omnem sortem, quæ qualiscunque in hisce terris fuerit, nobis tamen salutifera erit, si in Christo manserimus, & eius spiritu ducamur, qui nos aberrare non sinet.

Est præterea obseruatum dignissimum Pauli exemplum, qui cum hucusque Christianæ concordie studium rationibus plurimis atque firmissimis commendauisset, nunc tamen quasi nihil huius facere posset, ad preces conuertitur, & Deum orat, ut studium illud vnitatis in illorum cordibus accendat. Debat enim sine illius gratia & virtute nihil rectè à nobis fieri, neque aliquid in animis hominū proficere eos, qui docendo plantant aut rigant, nisi Deus incrementum dederit. Admonet hoc verbi minister, ne quid suæ industriæ tribuant, sed fructum ministerij sui omnem soli Deo acceptum ferant. Auditores quoque admonentur, ne (quod olim apud Corinthios fiebat) ministris & doctoribus nimium addicti, in sectas scindantur, aut se quoque propria industria proficere posse putent. Quid enim in animorum cultura possint, qui terram hanc absque fructu colunt, nisi ipsorum laboribus Deus benedicat? Aut num animos suos mutare poterunt, qui ne capillum quidem album aut nigrum facere possunt, aut corporis sui staturæ latum vnguem adijcere? Est ergo non minus necessarius quàm laude dignus ecclesiæ mos, quo conciones sacræ cum precibus inchoantur atque finiuntur. Quem ut ministri sedulo retinere debent: ita auditorum quoque est, precibus illis interesse, neque vnquam obliuisci, in illis ipsorum salutem agere: cuius procul dubio negligentissimi, aut etiam omnino prophani sunt, quotquot data opera illis peractis, demum templa ingrediuntur, aut finitis concionibus, priusquam preces iterum fiant, tanquam canes è culina aliqua sese proripiunt. Sed tempus est, ut rem ipsam, de qua hic agitur, inspiciamus, vbi duo præcipue consideranda veniunt: Primum, qualem consensum aut concordiam inter Christianos esse debeat: alterum, quæ illius finis sit & fructus apud credentes.

Deus ea largitur, quæ in scripturis requirit.

Sine Dei gratia nihil proficitur docendo.

Cōsensus Chri-
stianorum qua-
lis esse debeat

Quoad primum, sic ait Apostolus: Det vobis Deus, ut eodem animo inter vos mutuò affecti sitis secundum Christum Iesum. In Græco est, τὸ αὐτὸ φρονεῖν ὡς ἀλλήλοις. Quia verò verbum φρονεῖν ad intellectum & mentem refertur, satis apparet, Paulum de animorum & sententiarum siue voluntatum consensu loqui, non autem eo, quem in verbis & inani sermonis specie pleriq; quarunt. Quod ipsum concordia vox indicat, qua Latini vtuntur, à cordium coniunctione nimirum deriuata. Vult ergo illis diuinitus dari, ut idem sentiant in fidei & doctrinae Christianae articulis, deinde ut se mutuò patienter & benigne ferant, & consensum illum animorum verbis & vita totius actionibus publicè testentur. Itaque in hoc Apostoli votum peccant, qui noua dogmata inuehendo vnitatem ecclesiæ scindunt, qui contentiones non necessarias excitant, qui rigide nimis eos damnant & abijciunt, quos amicè fouere debebant. Quibus etiam imprimis adnumerari merentur, qui in religionis causa & dogmatibus tergiversatores sunt, & ad locutiones ambiguas confugiunt, quibus suam sententiam calidè tegunt, & ita fucum faciunt incautis & minus expertis. Est hoc hominum genus hodie frequentissimum, & constat in Sacramentaria contentione plurimum damni dedisse improvidos illos conciliatores, qui nouas loquendi formulas excogitarunt, quas vtraque pars in suam sententiam convertere, & cothurni instar vtroque pedi inducere posset. Ita enim factum est, ut qui ad tempus consensu tunc videbantur, subito totis animis in furorem & rabiem accensi fuerint, cum ab altera parte fucum factū esse putarent. Frustra ergo idem loquemur in ecclesia, nisi intra animos nostros idem sentiamus: & procul arcendi sunt ab ecclesia gubernaculis vafri illi & astuti homines, qui, quādo de fidei dogmatibus & salutis negotio agitur, verbis perinde ut talis & tesseris ludere consueuerunt. Praeterea hoc loco, qui in vita & moribus amicitiam atque voluntatum consensionem verbi simulant, cum in corde dissensionum ignes foueant, quos prima quaq; occasione in lucem proferunt. Qui cum Ioabi & Iudæ proditoris perfidiam imitentur, inter germanos Christi cultores locum habere non possunt, & pœnas quoq; Deo graues exoluent.

Consensus &
unitatis regula.

Porro quia pacis nomen (ut Hilarius inquit) speciosum, & opinio unitatis omnibus pulchra & præclara videtur, fit plerumque, ut boni quoque nimio pacis & concordia studio abrepti exorbitent, improbi verò & superstitiosi veritatis hostes sub pacis prætextu quauis inuehere & obtrudere conentur. Ideò Christianæ unitatis regulam Paulus proponit, quam qui observant, ij aberrare nunquam poterunt. Petit enim, ut eodem animo inter se mutuò affecti sint secundum Christum Iesum, id est, ad exemplum Christi, qui nobis vniri voluit: vel secundum illius doctrinam, qua nos Deo patri adducit, & sub illo qui caput nostrum est, ex multis credentibus vnum ecclesiæ corpus constituit. Ergo in ipso Christo nos vniri & idem sentire oportet. Et ita ille de hoc Christianæ unitatis mysterio loquitur, quando pro discipulis & omnibus, qui eorum prædicationi credunt, orans, patri dicit: Rogo pro eis, ut omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipsi nobis vnum sint. Ex quibus apparet, non Christianam vñionem siue concordiam, sed infelicem conspirationem esse, quæcunq; extra Christum instituitur. Id verò fit, quā primū à Christo vñico salutis authore & magistro, atq; ab eius doctrina disceditur. Quia enim consensus per se res media est, bonus aut malus iudicatur, prout in causa bona aut mala consentimus. Itaq; toto cælo errant, qui in religione absque certo Dei verbo cōspirant, & ineptissimas superstitiones inani consensionis prætextu excusari arbitrantur. Ad hos enim dissoluendos & diuidendos gladius & ignis ille Christi doctrinam quem se in terram missurum esse pollicetur. Nec minor illorum error est, qui cum veritatis doctrinam teneant, ab ea tamen ex parte discedunt, & multa largiuntur aduersarijs, ut pace & concordia frui possint. Peccant hi in disertū Christi præceptū, qui parentes etiam relinquere & odisse iubet, si non ab ipso auellere conentur. Nimiū autē carnales, & vix hominum titulo digni sunt, qui publicū consensum in apertis flagitijs atq; sceleribus expetunt: nō contenti nimirū si ipsi mali sint, nisi simul omnes alios in societate trahāt. Solent illi magnificè cōmendare concordiam, quæ olim Papatu adhuc regnante floruerit, quando simul omnes militiam mercenariam sectabantur, ludebant, potabant, scortabantur, & quauis alia nemine prohibente designabant pro animi sui libidine: nos autem eo nomine accusant, quod ab auitis superstitionibus simul & ipsis secessionem fecerimus, & dissensionis publicæ authores facti simus. Sed non mouent nos illorum clamores, qui publicanorum & peccatorū consensus Christo minime probari scimus. Et si illi adeò pfrieta frontis sunt, ut interrogare audent, cur nos ex illorum

ex illorum castris discefferimus, nobis multò magis licet quærere, cur non ipsi quoq; nostra vestigia sequantur, si concordia adeò amantes atq; studiosi sunt? Quòd si illis durum & graue videtur, fruatur illi suo infelici scelerum atq; superstitionum seruitio, nos autem libertate Christiana frui sinant, qua salua, in reliquis, quantum in nobis est, libenter cum ipsis pacem honestam colemus.

Et huc imprimis pertinet, quòd de fine & fructu unitatis Christianæ Paulus subiicit: *Ut concorditer vno ore glorificetis Deum ac patrem Domini nostri Iesu Christi.* E&C hic totius vitæ Christianæ finis, & proinde non alius cõcordiæ etiam finis aut scopus nobis propositus esse debet. Vnde rursum colligitur, Christianum consensum censi non posse, qui non tendit ad gloriã Dei, cui omnes creaturae, & quidem homines imprimis, destinati sunt. Et rursus è contra dicimus, non glorificari posse Deum, nisi ab ijs, qui in Christo uniti idem sentiunt, & vno corde simul atque ore illum celebrant. Huc ergo referri debet, quòd Isaias de Ægypti vrbibus ad Christum conuersis dicit, quòd locuturæ sint lingua Chanaan, id est, lingua sancta & in Dei populo vsitata. Hoc enim non de idiomate dicit, sed de eo, quòd omnes qui à superstitionibus ad euangelij veritatem transeunt, ea dicturi sint, qui- bus Dei gloria celebretur: vt ipso sermone etiam se Christianos & germanos Dei cultores esse testentur. Admonet ergo locus hic, quid iudices de temerarijs dissidiorum seminatoribus. Hi vt ecclesiarum turbant, ita Dei cultores esse non possunt, cum unitatem scindant, qua ille imprimis delectatur. Vt enim eorum solummodo preces Deus exaudit, qui procul relictis contentionibus, inter sese totis animis conueniunt: ita à solis etiam illis glorificari atque coli vult, neque eos ferre potest, qui cum illius patrem suum dicant, interim fratres suos oderunt, & inter illos dissidiorum authores sunt. Serpentes aut cultus diuini formas probant. Deum enim potentissimo Monarchæ simile fingunt, in cuius aula diuersarum nationum serui versantur, qui cum non vnum officij genus illi exhibeant, omnes talem ille probat, modò de animi intentione bona certus sit. Ita illi Deum varijs cultuum generibus delectari fingunt, neque multum curare externam fidei professionem, modò ad eundem scopum omnes colliment, qui est, vt Dei gloria in ipsis celebretur. Poterat horum sententia multis & grauib; argumentis confutari, & alibi demonstrauimus, per illos totum Iesu Christi & redemptionis humanæ negotium labefactari & religionem simul omnem euerti: sed nunc sufficiat, quòd in presenti dicitur. Si enim nos idè vult in Christo Iesu unitos esse Deus, vt vno corde & ore Deum verum, patrẽ scilicet Iesu Christi glorificemus, nunquam profectò huic placebunt, qui & Deos diuersos in ore habent, & patrem Iesu Christi vel ignorant, vel illo vno non contenti sunt, adhuc superstitiones diuersas seculi delicias faciat, sed vnum Christum omnes audiamus, & in illo uniti, eius virtutes prædicemus, qui nos ex tenebris vocauit in admirabilem suam lucem. Vide 1 Pet. 2.

Nunc ad Paulum redeamus, qui postquam precationem hanc isti exhortationi interposuit, ad Christi exemplum repetit, cuius supra meminerat, & quasi concludens ait: Propterea assumite alij alios, sicut & Christus assumpsit nos in gloriam Dei. E&C autem memorabile imprimis exemplum hoc, & Apostoli instituto mirificè conuenit. Nec enim excitat modò ad imitationem, verumetiam inexcusabiles facit eos, qui Christum professi illum imitari nolunt. Quia enim ille nos ita complexus est, vt & sibi ipsi & nobis inuicem nos vniret atque coniungeret, nulla venia digni erunt, quicunque vinculum illud dissoluerint, cuius ille author est. Prodest ergo non oscitanter videre, quomodo nos ille assumpserit, vt ita discamus, quid nobis factò opus sit. Vbi primum occurrit, quòd ab eo assumpti sumus, cum non infirmi modò & imperfecti, sed à Deo prorsus alieni, peccatores item & iræ & in primis in ipsos iniuriam atque contumeliosum suscipere dedignantur? Qui ita affecti sunt, ij non in homines modò, sed in ipsum Christum iniurij sunt, dum se putant indignum esse, quòd ille prior fecit. Deinde non pauculos solum suscepit Christus, sed seipsum omnibus offert, & absq; omni personarum discrimine omnis loci & ordinis homines ad se vocat, neque aliquem ad se venientem reijcit. Turpe igitur & iniquum fuerit, si nos ex nostro cerebro discrimina fingamus, quæ Christiana charitatis & concordia leges turbent, & dissidijs causam præbeant. Adhuc in gloriam Dei nos assumpsit Christus, vt & nos huius consortes faceret, & eandem in nobis illustraret. Equum ergo est, vt nos

Finis unitatis
& consensus
Christiani.

Christi exempla
plū repetitur.

quoque dignitatis nostrae memores, unitatem & concordiam Christianam constanter tueamur, & ita Deum glorificemus, & simul multis alijs eundem glorificandi occasionem praebeamus. Potest hinc argumentum validissimum peti, quo ambitiosa quorundam arrogantia reprimatur, qui inani nobilitate aut alterius dignitatis persuasione ebrii, indignissimum facinus esse putant, si sese familiares praebeant ijs, qui in gradu inferiori sunt constituti. Tantum enim ex sua dignitate sibi decedere arbitrantur, quantum alijs communicant. Atqui Christus suam dignitatem in nobis communicavit, dum ex miseris nobis Dei filios fecit, nosque in Dei patris gloriam assumere dignatus est. Nimis autem im prudentes sunt illi, dum suae gloriae ita metuunt, cum non alia ratione haec magis augeri & promoveri possit, quam officiosa humilitate & mutuae beneficentiae studio, quod nos Deo simillimos reddit. In horum igitur consideratione frequentes simus, & ne qua parte aberremus, Christi Iesu exemplum semper nobis ob oculos versetur: ut quemadmodum hic in nobis suscipiendis Dei gloriae & saluti nostrae studuit: ita nos quoque omnes homines sincero amore complectamur, idque in eum finem, ut eam in illis quam in nobis Dei gloria illustretur, & simul omnes servemur in Christo Iesu, Domino nostro, cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum, Amen.

H O M I L I A LXXXVIII.

Illud autem dico, Iesum Christum ministrum fuisse circumcisionis pro veritate Dei, ut confirmaret promissiones patrum: & ut gentes pro misericordia glorificent Deum, sicut scriptum est: Propterea confitebor tibi inter gentes, & nomini tuo psallam. Et rursus dicit: Gaudete gentes cum populo eius. Et rursus: Laudate Dominum omnes gentes, & collaudate eum omnes populi. Et rursus Isaïas dicit: Erit radix Iesse, & qui exurgat ad imperandum gentibus: in ipso gentes sperabunt.

Quoniam Dei Filius propter nos homo factus, omnes quoque humanae naturae infirmitates in se recepit: hoc à nobis optimo iure requirit, ut qui eius nomen profitentur, vitam suam pro professione dignam, ex qua pro germanis Dei filiis agnosci possint. Et haec causa est, ob quam suum exemplum passim nobis imitandum proponit, & ut illud imitemur, hortatur. Recte igitur Apostolus quoque, dum Christianae concordiae & unitatis studium suadet, ut qui eiusdem fidei professores sunt, se mutuò ferant, & alij aliorum infirmitatibus ignoscant: Christum illis proponit, qui eadem facilitate erga nos miseros mortales & infinitis vitijs obnoxios usus sit. Quod exemplum eiusmodi est, ut omnem excusationem eripiat omnibus, qui vel ambitione vel vindictae cupiditate abrepti, suum ius contra fratres pertinacius persequuntur.

Iudeos & gentes inter se conciliat.

Ceterum restabat adhuc seminarium litis inter Iudeos & gentes, discrimen scilicet inter utrumque populum, quod à plerisque nimis odiosè exagitabatur. Iudei enim veterum promissionum & praesentis dignitatis fiducia elati, se solos in Dei peculium assumptos esse, & regnum Dei atque illius instauratorem Christum Iesum ad se solos pertinere arbitrabantur. Itaque gentes pro prophanis ducebant, & omnes qui ex his crediderant, propter legalium rituum contemptum praecipui nimium atque temerario indicio damnabant. E contra hi, cum Christianae libertatis beneficium rectius intelligerent, Iudeos necebant, eo quod eos circa ceremonias inutiles adhuc occupari viderent: multa quoque absque omni causa necessaria faciebant, ut illis dolorem commoverent. Huic igitur malo mederi instituit Paulus, & haec ea potissimum ratione facit, quod ostendit neque hos neque illos iustam causam habere ob quam essentur, aut alios praese se contemnant, cum utrosque Deus ex mera gratia assumpserit, neque ullum inter illos discrimen observaret, praeter unum hoc, quod Iudeis propter promissiones patribus illorum factis evangelium primis predicari voluerit. Facit ergo locus hic ad expositionem dicti illius, quo Christus pronuntiavit fore, ut unus sit pastor & ovile aut grex unus, quem ex Iudeis & gentibus ad se colligi oporteat. Nobis autem eodem argumento concordiae & unionis Christianae studium commendat, ne propter causas nullius momenti vinculum illud abruptamus, quod Christus sanguinis sui pretio sancire, & spiritus sancti virtute confirmare dignatus est.

Primo

Primò autem de Iudeis agit, sic scribens: Illud autem dico, Iesum Christum ministrum fuisse circumcissionis pro veritate Dei, ut confirmaret promissiones patrum. Circumcissionis nomine per Metonymiam ipsos Iudeos intelligit, qui circumcissione à reliquis gentibus distinguebatur. Sensus ergo est, Christum ipsum inter Iudeos euangelij præconem atq; ministrum fuisse, adeoq; illis peculiariter fuisse destinatum. Fatetur hoc ipsemet, quando discipulis pro Chananæa intercedentibus respondet. Non sum missus, nisi ad oves perditas domus Israel. Et quàmvis interdum in fines gentium concesserit, & narie modò fecit, ut mox futura gentium vocationi præluderet: & ut ipse apud Iudeos suam quasi stationem habuit certam: ita discipulos quoque intra horum fines sese continere iussit, ne ad gentes excurrerent ante tempus illud fatale, quando verbū Domini (ut propheta olim prædixerant) ex Zion in totum orbem exire debuit. Est autem hæc incomparabilis Iudeorum gloria, quòd Dei filius ex illo homo nasci, & eorundem minister fieri voluit, quod munus tanta industria & sedulitate obiit, ut omnem prophetarum atque Apostolorum diligentiam longè superarit. Et videtur Paulus consilio Christum ministrum dixisse hoc loco, ut superbos illos & nimium confidentes tam Iudeorum quàm gentium spiritus deprimeret, qui fratres fastidiebant, quibus ipsi quoque omnia debebant pietatis & dilectionis fraternæ officia. Etenim ne hinc nouam arriperent sese efferendi occasionem Iudei, causam diligenter exprimit, cur Christus illis ministrare debuerit: nimirum, non quòd ipsi hoc mererentur, sed pro Dei veritate, ad confirmandum promissiones olim patribus factas. Cum Abrahamo enim ea conditione factus erat factum, quòd ex eius posteris nasci deberet benedictū illud semen, in quo omnes gentes saluæ fierent. Et in prophetis passim occurrunt vaticinia de regno Dei, quod inter Iudeos primum instaurari, inde verò ad omnes gentes extendi debeat. Atqui paulò ante Christi tempora res Iudeorum afflictissima fuerunt, & Deus promissionum suarum omnino oblitus videri poterat, cum totius Iudea dominarentur Romani, sacra autem omnia corripissent sacerdotes, qui religionem sibi quaestum fecerant, & vix aliqua populi sancti indicia reliqua erant. Tunc ergo Christus venit, & ex virgine homo factus, primum docendo verum Legis diuinæ sensum reduxit, deinde verò diaboli regnum destruxit, & inter Iudeos ecclesiam constituit, paruum quidem & mundi iudicio contemptissimam, sed quæ intra paucos annos per totum orbem propagata fructus tulit vberrimos. Denique in posteriori ad Corinthios scribit Apostolus, omnes Dei promissiones in Christo factæ sunt. Amen, quæ prius irritæ & nullæ videbantur. Vbi simul obseruabimus, quàm errent phantasiæ nonnulli, qui veteris testamenti promissiones ad temporaria modò & carnalia bona pertinere aiunt, & eo argumento illius libros reijciunt, ut minimè necessarios, in quorum lectione versentur Christiani homines. Quia enim ad illas confirmandas Christus venit, vehementer illi fallantur oportet, nisi quis Christum nobis temporariorum solummodo bonorum authorem esse dicere velit. Neque & prophetas cum ijs conferamus, quæ in Euangelistarum & Apostolorum libris de illo traduntur. Quoad verò præsens Pauli institutum, docet, Iudeis quoque salutem nullo illorum merito, &que mediator fuit propter promissiones, quæ olim patribus factæ fuerant. Atqui ipsos patres ex gratia assumptos fuisse constat, & promissiones quoque illorum fuisse gratuitas: Non habent ergo Iudei, quo sese ostentent, & neque propria neque maiorum virtute gloriari possunt apud Deum, qui illos exauito fauore persecutus est. Admonuit de hoc illos grauitè Moses, qui non semel dixit: Non vos & dilexit & elegit Dominus, quòd plures aut præstantiores sitis alijs populis: sed quia dilexit vos & seruare voluit iuramentum, quod iurauit patribus vestris, &c. Et de eodem hic quoque illos admoneri opus erat, ne suam dignitatem aduersus gentes iactarent, cuius nullam rationem Deus vniuersiones & effranem morum corruptissimorum licentiam.

Alter a huius loci parte de gentibus agit, quarum vocationem & assumptionem diligentius asserit, quòd de illa Iudei subinde dubitabant, & Paulum eo potissimum nomine oderant, quòd euangelium inter gentes prædicaret. Ideò scripturæ veteris testimonia adducit, quibus illam olim promissionem fuisse docet. Connectit autem hanc partem cum præcedenti, & Christum, etsi primis Iudeis sese

Christus minister circumcissionis, seu Iudeorum.

Christus gentibus quoque innotescere debuit.

manifestarit, tamen gentibus quoque innotescere debuisse, ut etiam hæc pro misericordia Deum glorificent. Et Iudeis quidem veritatem, gentibus verò misericordiam tribuit, non quòd illi absque misericordia seruati sint, sed quòd hæc in gentibus clarior & illustrior fuit, quando hi etiam vocati sunt ad salutis consortium, qui à promissionibus & fœdere prius omnino exclusi erant. Sic Micheas sub finē prophetiæ suæ de promissionibus olim patribus factis loquens, Abrahamo misericordiā, Iacobo autem veritatem tribuit; quòd ille quidē ex singulari gratia euocatus fuit ex idololatrariū consortio, ut Dei confederatus fieret: in hoc verò promissionum veritas maximè eluxit, quando eum inter tot pericula & labores Deus mirificè seruauit. Quòd si verò fœderis & promissionum causam veram inquit re libeat, non aliam quàm gratuitam & nullo siue patrum siue posterorum merito pronocata misericordiam inuenies. Simul autem finem indicat, quem gentes in vocatione & assumptione sua debeant spectare: nimirum, ut Dei misericordiam agnoscant, pro ea gratias agant, & illum publicè prædicent. Et facit hoc quoq; ad conciliandos vtriusq; populi animos, quòd ad idem officium tam gentes quàm Iudeos vocatos esse docet, quòd est (ut Petri verbis utar) ut virtutes illius prædicent, qui virosq; ex tenebris vocauit in admirabilem lucem suam. Sed videamus ex ordine loca scripturæ, quibus gentium assumptionem probat.

Gentium assumptionis propositio probatur scripturæ testimonijs.
Locus Psal. 18.

Primum ex Psalmo 18 petit, qui etiam in secundo Samuelis libro Cap. 22 habetur. Prædicant eo Dauides præclara Dei beneficia, quibus illum in regni fastigium eueherat, in periculis varijs seruauit, & victorias contra hostes quàm plurimas cōcesserat; & tandem voto gratiarum actionis Psalmum concludit, dicens: Propterea confitebor tibi inter gentes, & nomini tuo psallam. Hoc autē Paulus non ineptè suo instituto accommodat. Potest enim ex eo argumentum tale colligi: Confessio veri Dei & gloriæ eius prædicatio inter solos fideles locum habent, eò quòd hic ab impijs prædicari non vult, & ijdem ferè illum prædicari non ferunt: At Dei confessionem inter gentes quoq; publicè exhibendam esse, olim Dauid prædixit: Ergo illis quoq; Deus & huius beneficium in Christo nobis exhibitum debuit innotescere. Est autem in hoc argumento obseruatu dignissimum, quòd per confessionem veri Dei & nominis eius prædicationem, probat gentes etiam ad Christi ecclesiam & salutis consortium pertinere. Hinc enim colligere possumus, confessionem Dei & fidei veram esse notam credentium, imò necessariam esse adeò, ut pro credentibus aut verè Christianis haberi non possint, qui quòd de Deo sentiunt profiteri non audent, sed turpi & ignava dissimulatione vtuntur, si quando periculum aliquod sese ostendit. Putant quidem illi sufficere, si intra animos suos fide & Christi cognitione illuminati sint, & sibiipsis delicias faciunt, dum quantum in ipsis est, gloriā Christi turpius produunt, sed ab illo ipso damnantur, qui se pro suis minimè habiturum dicit, cum venerit in gloria patris sui, quotquot ipsius pudet coram mundo hoc prauo & adultero.

Locus Psal. 67.

Secundum testimonium est: Gaudete gentes cum populo eius. Qui locus ex Psalmo 67 desumptus esse videtur, cuius non singula verba, sed sensum potius reddere, & eum suo instituto accommodare Paulus voluit, quòd in noui Testamenti libris frequenter fieri solet. Eo enim Psalmo Dauid pios excitat, ut Deum lati celebrent, & ut eius beneficentiam magis commendent, gentes cum populo Iudaico coniungit, quas idem facturæ ait. Celebrent (inquit) te populi ò Deus, celebrent te populi vniuersi. Gaudeant nationes & ouent, &c. Quòd ergo Paulus reddit: Gaudete gentes cum populo eius: id expositionis causa factum est, & cum Davidis sensu (ut modò diximus) probe conuenit. At si cum veteri populo Dei, gentes etiam gaudere & exultare debent, utique ijdem in populo illo locus sit oportet. Imò gentes in Christi cognitionem adduci necesse est, quia sine hac nullo potest solidum esse gaudium, quo conscientia nostræ exultent, & Deum verè & ex animo gaudent. Debet autem hæc quoque credentium nota diligenter obseruari, quòd illi omnes similes gaudent & exultant in Domino, neque vllò nationis aut personarum discrimine impediuntur, quò minus illud faciant. Arctior enim est vnio illa, quæ nos in Christo coniungit, quàm ut eius vinculum & quæ ex illa dependet vnitas, vllis externis rebus interrumpi aut dissolui possit. Gaudent ergo simul omnium locorum Christiani, quando regnum Christi propagari, & quàm plurimos vniuersique ad eius cognitionem venire vident. Vnde è contra apparet, Christianos dici non mereri eos, qui aliorum saluti invident, & dolore impio ringuntur, quando regnum illud Dei ad alios quoque extenditur.

Sequitur

Sequitur tertium testimonium, quod in Psal. 117. habetur, ubi similiter spiritus sanctus omnes populos totius orbis ad Dei laudes celebrandas hortatur. Laudate (inquit) Dominum omnes gentes, & collaudate eum omnes populi. Et mox causa huius praecepti subiicitur: Quia confirmata est super nos benignitas ipsius, & veritas eius in aeternum. Ex quibus rursus colligitur, Deum iam olim consuevisse, ut gentes quoque assumeret, & per has etiam praedicari velle. Vnde simul sequitur, nimum iniquos & in ipsum Deum iniurios esse eos, qui aliquem ex gentibus fastidiosè contempnunt, & ecclesiae fines ad solum Iudaeorum populum restringunt. Et facit ad argumenti huius confirmationem quam plurimum causa, quam (ut diximus) propheta subiicit. Si enim ipse Deus bonitatem suam ad omnes populos extendit, & eosdem veritate promissionum suarum frui atque gaudere vult: nimum profectò insipientes fuerint, qui aliquos excludere audent. Poterit ergo singulis illorum dici, quod murmuratori illi inuido Dominus in parabola respondet: Num oculus tuus malus est, eò quod ego bonus sum? Invenimus simul nos admonet locus hic, quid in toto salutis humanae negotio potissimum spectari debeat. Primum Dei bonitas, qui nos absque omni nostrorum operum aut meritorum respectu ex gratia assumit, ut regni sui heredes faceret. Deinde eiusdem veritas, qua promissiones olim patribus datas fidei praestitit. Haec ut salutis nostrae fontes nobis commonstrant, ita in omni tentatione consolationem offerunt efficacissimam. Neque enim de salute sua dubitare possunt, qui huius fundamentum in aeterna & inexhausta Dei bonitate esse norunt, & qui eiusdem veritatem inuictam esse & in aeternum permanere cogitant.

Restat quartum testimonium ex Isaia undecimo cap. desumptum, & id quidem cum primis evidens & irrefragabile, eò quod illic loci de Christo Iesu propheta diserte loquitur. Habuit enim sermonem illum sub rege Achas, impio & sacrilego hypocrita, quando regnum Iuda propter bellum, quod à Syris & Israelitis imminerebat, in extremo periculo erat constitutum. Confugerat tunc Achas ad Assyriorum auxilia, quae missis legatis simul & muneribus, non minus serviliter quam impiè impetrabat. Ibi verò sese interponit Isaia & trepidantes consolatur, docens Deum ipsos servaturum absque externa ope, idque propter promissiones Davidi olim datas, ex cuius posteritate Messiam nasci oporteat. Vig. consolatio sit efficacior, in Messiae descriptionem digreditur, quem tanta potentia instructum fore vaticinatur, ut non Iudaos modò iam nunc defensurus, verum etiam gentes servaturus atque regnum suum in toto orbe terrarum longe lateque propagaturus sit. Vbi inter alia sic ait: Tunc quae fuerit, ut radicem Iesse, quae stat in signum populorum, gentes quoque requirant. Quem locum ex Graecae translatione Paulus adducit, quae sensum potius quam verba prophetae expressit. Quod enim de signo aut vexillo populorum dicitur, idem est cum eo, quod exurrecturum dicit ad imperandum gentibus. Scimus enim populos ad suorum regum vexilla confluere & colligi. Et quia Deus non queritur, nisi salutis spem in illo repositam habeamus, rectè etiam dixerunt Graeci, quod gentes in illum sperantur sint. Optime autem locus hic Pauli instituto convenit, & plurimum potuit ad deprimentes Iudaeorum cristas, qui ex eo intelligebant, Christum non minus ad gentes quam ad ipsos pertinere. Quia verò hic multa latent, quae ad veram Christi cognitionem faciunt, vtile fuerit singulas huius vaticinij partes aliquantò diligentius considerasse.

Primo radicem Iesse dicit Christum, eò quod ex ea familia ille prodire debuit, & quod idem ille Christus radix radix atque causa fuit beneficiorum Dei omnium, quae in illam Deus unquam contulit. Etenim si Iesse, Christum e medio auferas, nihil vel in ipso Davide vel eius posteris reliquum erit, cuius ergo Deus illam familiam favore peculiari prosequi debuerit. Nos autem observare convenit prophetae exemplum, qui in periculo & timore constitutis consolationem adhibuit, praecipuum eius argumentum ex Christo aut veteribus de illo promissis petiit. Est hoc alijs quoque prophetis frequens admodum: quod in eum finem nos observare convenit, ut ipsi quoque in omni periculorum genere ad unum Christum respiciamus, & in eo quaramus consolationem, cuius certissima & validissima argumenta nobis occurrunt, si in illo patrem nobis placatum, & eundem peccati, mortis, diaboli, mundi huius atque inferorum victorem esse cogitemus. Qui enim hoc sibi vere persuaferunt, ij nullis impiorum conatibus, imò ne morte quidem terreri possunt. At quia hodie pauci sunt, quos vera Christi cognitio illuminat, & plerique in externa solum huius mundi praesidia intenti sunt, non mirum est, quod in periculis & adversis omnibus succumbunt, &c.

Christus signū
populorum.

Deinde exurget (inquit) ad imperandum gentibus. Vel ut Hebræa sonant, stabit in signum populorum. Est hæc Metaphorica locutio, ex re militari petita: ubi vexillorum siue signorum usus est, quod ad ea colliguntur milites, qui & illa sequi, & pro illis dimicare consueverunt. Conueniunt ista Christo quàm maximè, qui ut caput atq; dux noster est, ita vexilli instar nobis à Deo patre est propositus, ad quod ecclesia ex omnibus gentibus colligitur, ut & illius ductum sequatur, & sub tutela & salua degat. Admonet autem nos hæc parabola, Christianismum militia instar esse, cui non minus damus in baptismo. Hostis in ea communis est diabolus, qui ne victus quidem quiescit: & qui non plenus doli atq; mille artium magister est, nostris facultatibus contra nos uti potest, ut ea in propriam perniciem conuertamus, quæ nobis ad salutem debebant seruire. Non tamen aliquem omnino improbitas terrere debet, cum à nobis Christus stet, qui illum iam olim vicit, & in quo nos etiam victoria possumus. Excitet nos potius brauij propositi magnitudo, æterna nimirum felicitas, quæ victores manet, & in cuius possessionem mox veniunt animæ, quàm primum per huius vitæ labores ex carceri ergastulo eluctata fuerint. Pudeat præterea nos eorum similes fieri, qui cum Christi nomen proficantur, tamen aut in turpi otio contabescunt, aut etiam in Satana castris militant, dum omnes suas actiones ita instituunt, ut Christo & eius præceptis aduersentur.

Christus gentiū
quoq; seruator.

Addit postremo Isaias: In ipso gentes sperabunt. Vnde satis constat, illum gentium quoq; seruatores esse, & proinde has propter priorem conditionem non debere negligi aut contemnere. Quia autem in Christo sperare debent gentes, idem verus Deus sit oportet, nisi spiritum sanctum impietatis magistrum dicere velimus, qui salutis spem alibi quàm in Deo collocare doceat. Interim docet hic locus, regnum Christi non terrificum esse, qualia ferè huius mundi regna esse solent: sed plenum dulcissimæ spei atq; consolationis. Venit enim ille, non ut nostra nobis rapiat, sed ut sua & æterna dona det: non ut immani fastu aliquem terreat, sed ut blanda humilitate omnes ad se inuitet: non ut iudicet, sed ut seruet. Est ergo inexcusabilis eorum ingratitude & contumacia, qui Iudeos imitati regem hunc super se regnare nolunt: quorum hodie nimium magnus est numerus. Sed iustas penas illi ferrè exoluunt, quando Antichristianis impostoribus præda sunt, qui non contenti fortunas omnibus illos spoliauisse, insuper corpora quoq; laboribus superuacaneis, corda verò inanibus curis excruciant, & tandem infelices secum ad inferos trahunt. Obseruabis præterea, Christianis hominibus nihil præter spem tribui, qua Christum requirant. Non ergo in presenti seculo felicitas perquiri debet. Nam ut supra cap. octauo dictum est, spe seruati sumus, & in terris quidem peregrinamur, vel potius exulamus, patriam verò & ciuitatem habemus in cælis, ubi thesauri illi nobis repositi sunt, qui ut omnes mundi huius opes superant, ita nullis fortunæ casibus sunt obnoxij. Spei verò huius arthabonem habemus spiritum sanctum, qui illam fluctuare & intercidere non sinat. Debet ista nos confirmare in omnibus tentationum procellis, & quia hæc spes omnibus Christianis communis est, eadem nos excitare debet, ut neminem contemnamos, qui illam nobiscum proficetur: quin potius in fidei vnitatem vno ore & corde laudemus Dei bonitatem, qui nos filij sui Iesu Christi fratres atque cohæredes facere dignatus est. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

HOMILIA LXXXIX.

Vtinam uerò Deus spei impleat uos omni gaudio & pace in crescendo, ut abundetis spe per uirtutē spiritus sancti. Persuasum autem habeo & ipse ego de uobis fratres mei, quod ipsi per uos pleni sitis bonitate, impleti omni cognitione, ut qui possitis etiam uos mutuò monefaciens uos propter gratiam quæ data est mihi à Deo, ad hoc ut sim minister Iesu Christi in gentes operans euangelio Dei, ut oblatio gentium fiat accepta, sanctificata per spiritum sanctum.

Quemadmodum dominus noster Iesus Christus ideo in mundum venit, & pro humani generis salute mortuus est, ut filios Dei, qui in varias superstitiones & diuersa peccatorum studia dispersi

dispersi erant, in unum colligeret: ita Apostoli quoque hoc ferè unum agunt, ut quos semel Christo luciferunt, infidei unitate conseruent. Exemplum huius studij cum primis illustre in Paulo habemus, qui cum in Romana ecclesia emulationem & partium studia gliscere videret, eò quòd Iudæi & gentes se mutuo contemnerent atque audacius damnarent, multus in eo est, ut omnem dissidij causam abrumperet, & virosque inter se in Christo verè conciliaret. Inter argumenta verò, quæ adducit, admodum græue est, quòd virumque populum ex gratia assumptum esse docet. Inde enim sequitur, nimirum ineptè & absurde facere eos, qui se alijs præferant, aut propter infirmitatem aliquam eos contemnunt, quos Deus ipse eodem cum ipsis honore dignatus sit. Sequitur nunc præsens hic locus, quo primùm concludit istam tractationem, deinde scribendi audaciam excusat apud eos, qui ipsum confidentius & plus satis temerarium dicere poterant, qui ad homines nunquam abs se visos tam multa & tanta cum libertate scribere ausus fuisset.

Conclusio præcedentis adhortationis precationem habet, quæ à Deo illis dari optat quod hucusque præcepit. Utinam verò Deus spei impleat vos omni gaudio & pace in credendo, ut abundetis spe per virtutem spiritus sancti. Vbi non temere Apostolum sic scribere putabimus. Constat enim adhortationibus & admonitionibus plurimum ponderis accedere, si illis preces eiusmodi interponantur. Ex illis etenim colliguntur ij, quibus cum nobis res est, nos seriò agere, & ipsorum saluti ex animo consulere: quod nisi illis persuasum sit, frustra tam nobis ipsos quàm illos admonendo fatigabimus. Deinde illis occurritur, qui suis viribus nimium tribuunt, & Deum hæc aut illa nunquam mandaturum putant, nisi in nostro arbitrio esset ea præstare. Quo argumento olim Pelagiani vsi sunt, & pugnant. Nisi (inquiunt) præstare possemus quæ Deus mandat, frustra ille legem dedisset. Adhæc nos Deum fingere dicunt, qui nobiscum ludat ea iubendo, quæ humanis viribus præstari non possint. Quasi verò ea lege astrictus sit Deus, ut nihil præcipere nobis debeat, quàm quod nobis factum possibile sit. Dicant ergo, quis illam legem ei posuerit? aut quis ipsis tantum iuris dederit, ut illum ex suo ingenio metiantur? Neque ideo nullus præceptorum diuinorum vsus est, si ea per nos præstari non possint. Ita enim nostræ naturæ corruptionem atque infirmitatem nostram arguunt, & nos cogunt per Christum Mediatorem ad gratiæ thronum confugere, ubi vera & certa salutis spes nobis aperitur. Et hoc illud est, quod prophetas & apostolos mouit, ut frequenter suis adhortationibus preces eiusmodi interponant: quorum exemplum Ecclesia quoque sequitur, quando in sacris cætibus verbum Dei tractatur à precibus orditur, & iisdem conciones etiam sacras concludit. At quia de his alibi quoque dictum est, nunc quid Paulus istis precetur, ex ordine videamus.

Præcipuum inter illa fides est, quam omnium aliorum, quæ illis precatur, subiectum seu fundamentum constituit. Optat enim, ut in credendo, id est in fide, omni gaudio & pace impleantur. Reus autem hoc facit, quia passim fidei in toto salutis nostræ negotio primæ partes tribuuntur, ut quæ sola Christum apprehendit, qui omnium bonorum nobis vnicus mediator est. Ergo frustra laborant & sudant, qui sine fide Deum colere & huic placere conantur: quia sine hac neque Christum amplecti, neque ad Deum patrem accedere possumus. Imò si fidem auferas, simul à nobis Christum quoque abstinemus, qui cum solus nobis iustitia à Deo factus sit, peccatum erit quicquid sine fide facimus. Itaque prima cura de hac consequenda esse debet: & quia Dei donum est (ut ad Ephes. cap. secundo Apostolus docet) assiduè precibus eam petere debemus, ut in nobis augeatur atque confirmetur. At cum eadem Dei promissionibus nitatur, & ex verbi prædicatione nobis obtingat (sicuti supra cap. decimo audimus) precibus perpetuum & indefinens verbi Dei studium nos coniungere oportet, ne nostras persuasiones & humani ingenij figmenta fidei nomine palliemus, & ita tam nobis ipsis quàm alijs hominibus imponamus: quod hodie nimium multi magno suo malo faciunt.

Deinde fidei duo coniungit, gaudium videlicet & pacem. Et gaudij quidem nomine alacris conscientia lætitia intelligitur, quæ ex pace, quæ nobis in Christo Iesu cum Deo intercedit, oriri, supra cap. 14. est dictum. Non errabimus autem, ut opinor, si simpliciter ista accipiamus de gaudio, quod pij animis suis concipiunt, quando alios quoque homines in fide proficere, & ecclesiam fratrum unitate & consensione crescere atque conseruari vident. Ita enim ad præsens Apostoli institutū tota hæc precatio melius faciet, Petiit ergo, ut si qui hucusque dissensionibus credentiū offensi & mœrore aliquo affecti sunt,

Concludit præcedentem tractationem precatione.

Fides omnium bonorum fundamentum est.

Fidei adiuncta gaudium & pax.

nunc sublati omnibus dissidijs, gaudio pio & sancto recreentur, dum omnes pios in Christo probe consentire & pacem inter omnis loci & ordinis homines florere cernunt. Simul autem nos locus iste admonet, quæ nam illa fides sit, quam scripturæ omnes tantopere commendant: Nimirum non inaniter animi persuasio, neq; in ore solum nata confessio: sed certus firmusq; animi assensus, quo & Dei promissiones & salutis æternæ beneficium in Christo nobis exhibitum apprehendimus: & qui nos primum Deo conciliat, deinde cum hominibus quoq; amore sancto & constanti veræ pacis studio conuenit, unde gaudium enascitur verum, quod omnes huius vitæ afflictiones nobis dulces & inculcas reddit.

Spei abundantiam precatur.

Tertio finem sui voti exprimit: Ut abundetis spe per virtutem spiritus sancti. Et hoc improprie necessarium, eo quod sola spes cælestium bonorum nos intra huius seculi certamina sustentat, ne in illis succumbamus. Ideo abundantiam spei, id est, spem amplam & inuitam illis precatur, quæ ad vincenda quævis aduersa possit sufficere. Et quia hæc non in nostro arbitrio est, imò carnis nostræ ingenio præsentibus tantum bonis intento repugnat, spiritus sancti meminit, cuius virtute eam in nobis gigni atque foueri oporteat. Vbi rursus admonemur, Christianos homines non in huius vitæ conditione hæreere debere, sed animos spe futurorum bonorum attollere, & hac confirmatos per omnes aduersitates constanter eluctari debere. Quod procul dubio facient, quibus beneficium Christi & quæ hic nobis meruit bona dignè expenderint. Quanta enim spei virtus sit in rebus prophæticis, exempla quotidiana docent. Victoriæ & triumphorum spes omnia belli pericula leuia reddit. Agricolas autem vna spes recreat, ut durissimos quoq; labores animo læto subeant, & ad singulis propè horis mille mortes adeunt. Ita qui in carceribus & vinculis detinentur, sola liberationis aut leuioris supplicij spe semetipsos sustentant. Egrotos verò inter acutissimos dolores, sola spei fouere quis ignorat? ut non inepte poëta dixerit: Viuere spe vidi, qui moriturus erat. Quod si tanta spei vis est in rebus temporarijs & mox perituris, quid non facient & vincent, qui cælestis & æternæ beatitudinis spem animis suis conceperunt? Debemus ergo nos quoq; illam ardentibus votis Deo expetere: simul verò, quia spem hanc nobis Deus facit per verbum suum, hoc nos frequenter audire, legere & meditari decet: in quo non parum proficiemus, si exempla quoq; sanctorum diligenter inspiciamus, qui ut spe sustentati sunt, ita Deum quoq; in suis promissis veracem senserunt, qui ipsi tandem omnibus aduersis superiores fecit. In omnibus verò istis obseruabis authorem debere, & qui alium proponi, quàm Deum spei, id est, illum Deum, in quo vno & solo omnes sperare debent, & qui solus animos nostros spe bona accendere & confirmare potest. Seruit hoc institutioni nostræ, ne qua ad salutem nostram faciunt, alibi quàm in Deo queramus: Consolationem quoq; nobis certam afferat, ne nostra infirmitate terreamur, cui facile potest subuenire Deus, qui suos huius seculi malis succumbere non sinit.

Scribendi libertatem excusat.

Ita verò Paulus tractationem istam absoluit, qua Iudeos & gentes hortatus est, ut sese mutuo ferant, & charitati atq; vnitati Christiana studeant. Caterum quia hæc magni momenti res erat, singulari etiam studio & vehementia eam tractauit, ut quadam grauius dicta videri possent. Nam temeraria vtriusq; partis iudicia acriter reprehendit, & gentibus idem quod Iudæi passi erant repudium minatus est, nisi sua professione dignos fructus ferant. Adhuc cum de moribus & vitæ officijs præcepta traderet, magna erga illos libertate usus est. Erat autem magna Romæ dignitas, quæ (ut fieri solet) infimæ etiam sortis homines inflabat, ut se reliquis præstare arbitarentur: neq; dubium est, multos non æquo animo tulisse, hominem exterum & ex inuisa Iudeorum gente oriundum sibi tantum permisisse, ut ea scribendi libertate vteretur. Quod cum Paulum suspicione liberatologiam subtexit, qua factum suum excusat, & sese omni confidentiæ & temeritatis suspitione liberat, idq; tribus argumentis, quæ modo videbimus.

Sinistram de Romanis suspitionem declinat.

Primum sub præoccupationis figura proponit, & ne quis eum de Romanis simul omnibus minus honorificè sentire putaret, virtutes quoq; eorum egregiè commendat. Persuasum (inquit) habeo & ipse ego de vobis fratres mei, quod ipsi per vos pleni sitis bonitate, impleri omni cognitione, ut qui positis etiam vos mutuo monere. Sensus est, se nulla sinistra de ipsis suspitione motum esse, ut hanc epistolam scripserit, cum tales agnoscat, qui ipsi inter se mutuo monitoris officium obire possint. Vbi ea illis

illis tribuit, quæ in monitore quam maximè necessaria sunt, Bonitatem nimirum & cognitionem
sue rerum peritiam. Bonitatis nomine benignitas & animi ad iuuandum propensi promptitudo no-
tatur, quæ omnino opus est. Quia enim natura admonitionum impatientes sumus, nunquā feremus
eos monitores, de quorum erga nos benevolentia dubitamus, aut qui nimia asperitate se nobis suspe-
cios reddunt. Debent ergo hoc curare quicunq; vel in ecclesiæ ministerio versantur, vel ex quacunq;
causa sibi ius sumunt alios admonendi, ne quam animi hostilis aut maleuoli suspicionem de semetipsis
præbeant. Vt tamen possint admonere, rerum peritiam atq; cognitionem accedere oportet. Quid enim
proficiat sua benignitate, qui quid facto opus sit non videt? Rursus ergo industria & studium requi-
ritur, quod ad formandum iudicium nostrum vehementer facit, si animus erga proximum rectè affe-
ctus sit. Et quia utrumq; Romanis tribuit Paulus, nemo illi iure succensere amplius potuit. Est
autem hoc magnum modestiæ argumentum, quod non solus omnibus dominari, aut solus in omni re
seperere voluit, sed in ijs etiam, quos suis vitijs laborare sciebat, Dei dona agnoscit, & eorum virtuti
testimonium defert. Idem illum apud Corinthios quoq; & Galatas fecisse scimus. Neq; ideo leuita-
ti accusari debet, ut qui absq; iudicio eosdem laudet atq; vituperet. Vt enim in ecclesia quauis, alij
laudem alij vituperium merentur: ita in quouis ferè homine aliquid commendatione, & rursus ali-
quid reprehensione dignum est. Quod qui non obseruant, ij vel vitijs quoque apertis patrocinantur,
in omnia simul probant, vel virtutes in ijs malignè dissimulant, quos accusare & reprehendere
non induxerunt. Admonet de hoc nos Christus proprio exemplo, qui eodem tempore apostolo-
rum de primatu contententium ambitionem grauiter corripit, & eorundem fidem atq; constantiam
magnificè commendat, quæ in tentationibus plurimis apud ipsum perseuerarant. Imprimis autem
arrogantes & præsumptuosos alienæ fidei & ecclesiarum dominatores Paulus suo exemplo arguit,
qui ita sibi in omnes ecclesias ius sumunt & imperium, ut nemini vel docendi vel aliquid corrigendi
potestatem esse velint, qui non prius in ipsorum verba iuravit, & ex ipsorum præscripto loqui insti-
tuerit. Vindicarunt sibi hoc ius iam seculis aliquot Romani Pontifices, à quorum insolentia non pro-
prie absuerunt nostro tempore nonnulli euangelicæ doctrinæ instauratores, qui non sibi solis, sed ipsi
quoq; euangelio iniuriam fieri clamant, si quis non expectato ipsorum decreto aut permissione ali-
quid docuit, quod ipsi vel nondum viderant, vel non ausi erant aggredi. Dedit horum ambitio gra-
ues turbas ecclesiæ, quæ adhuc hodie multis negotium faciunt: quò magis nos anniti decet, ut singuli
suum operam ad ecclesiæ adificationem sic conferant, ut interim alijs etiam locum dent, quos rerum
cognitione & agendi dexteritate Deus instruxit, &c.

Alterum argumentum à fine desumit, quem sibi inter scribendum habuerit propositum, & per A fine sui insti-
tutionem fateatur se audaciorem fuisse, veniam tamen mereri, eò quod ipsis prodesse voluerit. Sic tuti.
nim ait: Audacius verò scripsi vobis, fratres, aliqua ex parte, veluti commonefaciens vos. Quasi
diceret: Scio vos satis instructos esse & probè tenere quæcunque ad salutis cognitionem faciunt. Au-
di tamen sum hæc scribere, ut vos commonefacerem de ijs, quæ obseruatu maximè necessaria sunt,
quæ interdum pijs quoque in obliuionem veniunt. Ita verò sese excusat Paulus, ut nihil se indi-
cetur, quin mox sui apostolatus auctoritatem constanter asserit, & culpam sic agnoscit, ut si-
mul se hoc omne ex officio fecisse testetur. Longè aliter author libri secundi Machabæorum facit, qui
in conclusione scriptum suum sic excusat, ut se dubium esse ostendat, bene ne & rectè aut secus omnia
scripserit. Nam si rectè (inquit) & commentario congruenter, hoc & ipse volebam: sin exiliter
& tenuiter, hoc est quod potui. Frustra igitur eius libri auctoritate Pontificij purgatorium ignem
& precæ pro defunctis tuentur; neque nobis vitio verti debet, si illum reiiciamus, cuius scriptor tam
tenuè & seruiliter sese excusat. Sed hæc extra rem propositam. Nunc obseruemus, eos quoque qui
in fide & salutis negotio instructissimi esse videntur, admonitionibus crebris opus habere. Vt enim
natura ad malum procliuēs sumus, ita ad bonum tardi & plerunque officij immemores securitate
peccamus, licet nullus deuoti ad malitiam animi affectus accedat. Et occurrunt passim exempla
electorum, qui in grauissima scelera prolapsi sunt, ex quibus satis apparet quam parum de nobis ipsis
sperare debeamus. Nimirum ergo securi & confidentes sunt, qui plena salutis cognitione ita gloriantur,
ut se nulla institutione aut admonitione porro opus habere dicant, & proinde conciones nullas
adferunt, & monitores omnes non sine ignominia reiiciunt. Superbiunt illi sua scientia, sed interim suā

inscitiam egregie produnt: quod nimirum ne seipsum quidem adhuc nouerint: quia si natura sua corruptionem perfectam haberent, nullas admonitiones superuacaneas, nullas hortationes inutiles, nullas denique correptiones non necessarias putarent: denique ad audiendum Dei verbum semper parati essent, quod filiorum Dei proprium esse Christus testatur. Ioan. 8.

Paulus ex officio Romanos monuit.

Tertio loco Paulus officium suum allegat, ne monitoris vices temere & priuato consilio suscepisse videatur. Nam diceret aliquis: Esto, non nisi admonendi causa scripseris: quis vero tu es, qui quosuis commonefacere & hortari debeas? Prauenit ergo hanc obiectionem, & hoc feci (inquit) propter gratiam, quae data est mihi à Deo, ad hoc ut sim minister Iesu Christi in gentes, operans euangelio Dei, ut oblatio gentium fiat accepta, &c. Gratia vocabulo ipsum apostolatuum intelligit, cum in priori ad Corinth. ait: Gratia Dei sum quod sum. Itaque sensus est: Deus me euangelij ministrum fecit inter gentes, & proinde officij mei est, ut instar fidelis mystae aut sacerdotis euangelio operer, & in hoc sim totus, ut ex gentibus Deo gratiam & acceptam oblationem offeram. Id cum inter vos quoque fieri cupiam, nemo me accusare debet, quasi affectu aliquo prauo ductus meritis nihil ad me pertinentibus immisceam. Comprehendit autem his verbis omnem ministerij euangelij rationem, quapropter singula à nobis aliquantò diligentius inspicere merentur.

Apostolatus seu ministerij dicitur gratia.

Primo apostolatuum gratiam vocat, cuius dicti duplex ratio assignari potest. Altera ad omnes homines spectat, qui in eo singularem Dei gratiam experiuntur, quod suam voluntatem illis reuelat, & salutem filij merito acquisitam ipsi offerunt, neque aliud exigit, quam ut verbo credant, & sanctitati atque dilectioni mutuae studeant, quae optima vel etiam vnica est ratio vitae rectae & communitatis transigendae. Sunt ergo reuera impij & quouis supplicio digni, quicumque gratiam hanc non agnoscent, & verbum salutis contemnunt, vel etiam persequuntur. Est peccatum hoc nimium vulgare nostris saeculo, & multi summam sibi ipsius felicitatem pollicentur, si euangelium procul à finibus suis relegere, & saluberrimum Christi iugum excutere possint. Sed plurimum fallentur spe sua, quando Christi iudicium subibunt, qui Sodomas & Gomorrhiam olim tolerabilius puniendas ait, quam eos, qui verbum ipsius reiiciunt. Altera huius dicti causa ad ipsos ministros refertur, quos praeter alios hominibus gratia sua Deus dignatur, quando illos filij sui symmystas facit, & eorum opera in dispensatione sui & salutis aeternae mysterijs vititur. Quid enim in homine inuenias, quo ad istam dignationem euehi mereatur? Gaudent plerique & praclare secum agi putant, si à principibus suis ad legationes honorificas & alia maioris momenti negotia destinentur. At hoc nunquam illis obtingeret, nisi aut suo iudicio fallerentur principes, aut ipsi ad res agendas idonei essent. Quis vero nostrum ad diuina negotia obeunda idoneus est, cum in nostris quoque cecutiamus, nisi nos Deus suis donis instruat? Aut num Deum in nobis ordinandis falli dicemus, qui corda & renes inspicit? Ergo solius gratia hoc est, quod verbi diuini praedicationes aliqui fiunt, & debent hi illam agnoscere, ut & maiori industria commissum sibi munus obeant, & aduersariorum minis atque conatibus non terreantur, sed in Deo spem habeant inuictam, qui eos seruabit, quam diu gloriae suae seruire poterunt.

Ministri Euangelio operantur.

Deinde officium ministrorum praecipuum notatur, quando se euangelio operari dicit. Est haec locutio ex sacris desumpta, ideo veterum nonnulli hoc loco consecrandi verbum posuerunt. Quia tamen ministri non ipsum euangelium, sed potius per illud homines Deo consecrant, nos eum interpressem sequi maluimus, qui & Latine & proprie magis Apostoli sensum reddidit. Nam ad veterum sacerdotum alludit, & fortassis ipsi oblique responderet, qui Christianam religionem hoc nomine contemnebant, quod sacerdotium nullum haberet, & sacrificijs destitueretur, in quibus duobus tam Iudei quam gentes religionem omnem consistere putabant. Vult ergo dicere, apostolos quoque suum habere sacerdotium, sed non tale, in quo inutilibus ceremonijs aut sacris per Christum iam pridem abrogatis operentur, sed euangelio, cuius ministerium ipse Dei filius proprio exemplo & diuina auctoritate sanciuit. Admonet autem ista locutio ministros, ut relictis omnibus alijs studiis, soli euangelio operentur, ut huius doctrina passim innotescat. Nec enim pro fidei Christi ministris haberi possunt, qui posthabita euangelij praedicatione, circa alia negotia occupantur quae ad ecclesiae aedificationem nihil faciunt, imò ipsos à suo officio auocant. Quae autem sunt sacrificia illa, quae Apostoli in suo illo sacerdotio offerri debuerunt? Non boues, oves, hœdi, columbae, farræ, libae, aut quicquam aliud huius generis: sed ipsi auditores, quos Deo adduci, & huic per obedientiam fidei viuentes hostias fieri oportet. Ideo

adeo se euangelio operari dicit Paulus, ut oblatio gentium fiat accepta, sanctificata per spiritum sanctum. Recte autem victimis conferuntur euangelij auditores germani, eo quod hic gladius ille spiritus est, quo carnis affectus mortificantur, ut homo totus in Christo resurgere & Deo uiuere possit. Ne quis tamen externo ministerio nimium tribueret, sanctificationem huius oblationis ad spiritum sanctum refert, qui solus sua virtute verbum Dei in animis nostris efficax reddit, ut nostrae mortificationi & regenerationi seruiat. Et docet totus hic locus, quæ nam sint noui testamenti sacrificia, & quales victimas ministri ecclesiarum offerre debeant. Singuli seipsos Deo sistant, & iuuen-
 tus laborum (ut Hoseas ait) id est sanctas preces atque gratiarum actionem offerant: ministri vero homines viuos capiant, & eos Christo adducant, qui non alia re magis quam salute nostra delectantur. Procul ergo facessant, qui sacerdotium quoddam ex suo cerebro instituerunt, in quo uicti & rati sacrificij Christum cælo detrabere, aut quinque verborum demurmuratione verum illius corpus ex pane consicere, & illud deinde Deo patri pro peccatis uiuorum & mortuorum offerre dicuntur: in quo item mutis simulachris offeruntur pecuniæ, cerei, gallinæ, oues, vestes, eriticum & quæcunque sacerdotum illorum libido exigit. Habet præterea locus hic eximiam consolationem, quod nimis Deus gratissimi & odoratissimi sacrificij loco excipit miseros nos mortales, si per euangelij doctrinam à peccatis conuersi, nos illi totos consecremus. Est ergo illi accepta nostra conuersio, & promissa de salutis promissionibus, quæ illi coniunctæ sunt, nemo dubitare debet. Excitet hoc nos, ut contemptis infelicis mundi iudicijs euangelium audiamus, audito credamus, & nos Deo patri sistamus uiuentes victimas per fidem in Iesum Christum Dominum nostrum: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

Sacrificia noui testamenti.

H O M I L I A X C.

Habeo igitur quod glorier in Christo Iesu, in his quæ ad Deum pertinent. Non enim ausim quicquam loqui, quod non effecerit Christus per me ad obedientiam gentium, sermone & opere, in uirtute signorum & prodigiorum, in uirtute spiritus Dei: adeo ut ab Hierosolyma & circumiacentibus regionibus usque ad Illyricum impleuerim euangelium Christi: ita porro ambiens prædicare euangelium, non ubi nominatus est Christus, ut ne super alienum fundamentum ædificarem: Sed sicut scriptum est. Quibus non est annuntiatum de eo uidebunt: & qui non audierunt, intelligent.

Excusauit nuper Paulus scribendi audaciam, & ne quis eum confidentiæ & ambitionis accusaret, qui ad Romanos (quorum tunc summa erat in orbe terrarum potentia & autoritas) litteras suas destinaret, hoc se ex officio facere ostendit. In hoc etenim se vocatum esse, ut gentium apostolus sit, & illas Deo victimam gratam adducat. Quia ergo inter has Romani primatum habebant, nequaquam ab eo præteriri aut negligi debuerunt. Quoniam verò ea occasione in sui apostolatus mentionem incidit, nunc eius auctoritatem argumentis aliquot grauissimis commendat: non quidem ut res abs se gestas ambitiosè iactet, sed ut æmulatorum calumnias diluat, qui ipsius uocationem in dubium vocabant, ut ita doctrinæ etiam fidem omnem derogarent. Quod igitur Paulo licuit in hac causa, hoc ipsum omnibus uerbi ministris licet, imò factu necessarium est: ut quoties in sua persona doctrinam & ipsius Dei gloriam periclitari vident, nihil eorum omittant, quæ ad tuendam ipsorum auctoritatem faciunt. Sunt enim ignaui nimis, & indigni qui pro Christi ministris habeantur, qui dignitatis suæ gradum non audent tueri, in quem à Deo euecti sunt.

Propositio & summa totius causæ his uerbis continetur: Habeo quod glorier in Christo Iesu, in his quæ ad Deum pertinent. Id est, in munere apostolatus mihi commissio ita uersatus sum, ut non desit mihi gloriandi materia, si ita opus sit. Glorior autem in Christo Iesu, qui mea opera uiri dignatus est, & vires suggessit, adeoque idoneum fecit ad ea peragenda, quæ mei ingenij captrum longè superabant. Neque etiam caducis & momentaneis huius seculi bonis glorior, sed ijs, quæ ad Deum per-

Paulus sui apostolatus auctoritatem tuetur.

Gloriatur in Iesu Christo.

tinent & regno eius propagando seruiunt. Istud verò iniquis de se aduersariorum iudicijs opponi, & hæc sibi non vsq; adeo molesta esse docet, quando bonæ conscientie testimonio fretus, possit Deo suæ functionis rationem reddere. Continetur autem sub hoc Pauli exemplo generalis doctrina, de quibus rebus & quomodo pij gloriari debeant. Est hæc cognitu dignissima, eò quod ad gloriæ studium omnes natura proclines sumus, in eodem autem variè & grauiter peccamus, dum illam vel in rebus inutilibus & noxijs quærimus, vel nostræ industriæ & proprijs viribus ea tribuimus, quæ in nobis Deus fecit. Sunt ergo hic duo obseruanda, de quibus suo exemplo nos Paulus admonet. Primum ijs solis gloriemur, quæ ad Deum pertinent, id est, ad quæ ille nos destinauit, & in quibus exequendis nos officio nostro probè functos esse scimus. Vera enim gloria est Deo placere, & hunc suæ fidei & industriæ testem & approbatorem habere: quod illis solis obtingit, qui in eius vocatione diligenter ambulant. Quapropter stulti & infelices sunt, qui relicto suo officio, in opibus, honoribus huius seculi, inani fastus sui ostentatione, vestitu & incessu superbo, voluptatum studio, mundi fauore & amicis gloriam querunt. Quid enim in his omnibus firmum & stabile, aut quid ex omni parte beatum est? Quis item nescit, in omnibus istis plerumq; prætorum scelerum indicia extare, ut illorum non potius pudere debeat, quàm ex illis gloriam inanem captare? Ea deniq; istorum omnium est conditio, ut à Dei regno nos auocent, nisi potenti spiritus sancti virtute in officio contineamur. Neminem ergo vel opum thesauri, vel honorum huius seculi splendor, vel mundi applausus & amicitia, vel fortis & virium corporis, sapientiæ item & eloquentiæ aliorumq; donorum fiducia inebriet, ut illis superbè gloriatur; sed ut his omnibus rectè utamur cura sit, & à Deo nobis commissam functionem fideliter obeamus; & ita gloria vera nos apud Deum manebit, quam nulla huius seculi turba & nulla aduersariorum inuidia obscurare poterit. Deinde in Christo Iesu gloriemur, id est, hunc agnoscamus donorum omnium, & quæcunq; per nos rectè aut bene facta sunt, auctorem. Hic enim Mediator ille est, qui nos cum Patre in gratiâ reduxit, & donorum spiritus sancti capaces fecit. Idè in nobis quoq; bonum omne operatur, & illo cessante, ex nobis ipsis nihil omnino possumus. Docet hoc ille in vitis & palmitum parabola apud Ioan. cap. 15. Quod qui non obseruant, ij ferè suis ipsorum fiducia elati Deum offendunt, & dū proprio conatu res arduas aggrediuntur, sibi ipsis ruinæ & ignominie extrema auctores sunt. Porro quod de semetipso dixit Paulus, id nunc argumentis aliquot confirmat, quæ ex ordine videbimus.

Christus in Primum à causa efficiente vel auctore apostolatus sumit, & ita enunciat: Non ausim quicquam **Paulo egit.** loqui, quod non effecerit Christus per me ad obedientiam gentium, id est, ut gentes ad ipsi obediendum adducerem. Argumentum euidentius erit, si ad hunc modum formetur: Quæcunq; Christus in nobis operatur, ijs iure gloriari possumus & ut hoc fiat pietas iubet, ne illius beneficium contemnere videamur. At quicquid de meo apostolatu ego cōmemoro, illud omne in me effecit Christus: Ergo ipsi gloriari possum, & iustam sanctamq; habeo gloriandi materiã. Ad argumenti confirmationem facit, quod se religione prohiberi testatur, ne quid de seipso dicere ausit, cuius non ipsum Christum auctorem habereat. Quapropter quod modò in genere dictum est, in solo Christo nobis gloriandum esse, hoc imprimis ad verbi ministros pertinet: ut ne quid illi sibi ipsis vendicent, sed omnem sui ministerij & prædicationis effectum vni soli, Christo tribuant. Docet hoc Paulus prolixè in priori ad Cor. cap. 3. sub agri cultura parabola. Ut enim terram coli quidem oportet, inanis tamen est cū eorū qui plantant, cum aliorum qui rigant labor, nisi Deus incrementū dederit: Ita Dei verbum prædicari necesse est, ac nisi semen hoc Christus sui spiritus virtute intra hominū animos fecundum & efficax faciat, ministri docendo, monendo, hortando, increpando & consolando nihil proficient. Et cōfirmatur hoc Christi auctoritate, qui neminē ad se venire ait, nisi quem pater traxerit. Rursus autem ministerij finem Paulus indicat, quando Christum sibi in hoc affuisse scribit, ut gentes ad suum obsequium adduceret. Est hæc illa fidei obedientia, quæ sola Deo probatur. Ut enim ex Dei verbo enascitur, ita ad vnum Christum remittit, cui omnes homines seruitium & obsequium debere, spiritus sanctus est, ac nisi cundo docet, ubi omnes gentes illi à patre in hereditatem datas esse scribitur. Et notum est illud Psalmi 72. Adorent eum omnes reges, omnes gentes seruiant ei. Vnde apparet nequaquam pro apostolorum successoribus habendos esse, qui ex suis sectatoribus hominum seruos faciunt, & iisdem noua nomina imponunt, ut qui in Christi nomen baptizati sunt, non sine atroci & notoria illius iniuria Benedictini, Bernhardini, Franciscani, Dominicani dicantur. Vident hi omnes inter alia obedientiæ, & sub

et sub huius plausibili prætecto superstitiones suas defendunt. Sed Deo probari non potest obedientia illa, cum nullo eius verbo commendetur, et proinde non ex fide sit, quemadmodum alibi quoque demonstrauimus.

Alterum argumentum à veri apostolatus signis desumit, quæ in ipso non minus quàm in alijs apostolis manifesta sint. Dicit enim Christum in se efficacem fuisse sermone et opere, in virtute signorum et prodigiorum, in virtute spiritus Dei. Vbi rursus argumentum ita formabis: Christus Iesus apostolos suos docendi et agendi dexteritate, adhuc virtute signorum et prodigiorum, imò ipsius spiritus sancti virtute instruxit. Atqui hæc omnia in me conspicua sunt, neque aliquid horum mihi deest: Ergo verus et germanus sum Christi apostolus. Ad maioris confirmationem faciunt, quæ Matth. 10. Marci ultimo, Acto. 1. et 2. cap. habentur. Minorem totus liber Actuum prolixè probat, et quædam ad huius confirmationem ipse mox adducet, ut nunc ampliori demonstratione non sit opus. Sunt tamen verba hæc singula diligentius excutienda. Sermonis enim vocabulo non modò ordinariæ conationes notantur, quas Paulus in ecclesijs habuit, verum etiam colloquia, disputationes cum priuatum publicam, quibus illum plurimum potuisse, non vno exemplo probari poterat. Pertinent etiam ad hunc titulum epistolæ, quibus absentes docuit, monuit et consolatus est. Operis verò vocabulum generalius sumitur, et indefessam Pauli in obeunda sua functione industriam, labores assiduos, peremptiones periculi plenas, patientiam item in carceribus, vinculis et omni aduersorum genere, omnes denique illius actiones atque studia comprehendit. His quasi peculiarem speciem et apostolis propriam addit signa et prodigia. Vtroque autem nomine miracula denotat, quæ et signa fuerunt, quibus euangelij doctrina quasi obsignabatur, ut ei apud auditores fides fieret, et simul omnes homines in nouitate in Christi et diuinæ virtutis admirationem rapuerunt: quo nomine prodigia dicta sunt. Quibus omnibus virtus seu potentia spiritus sancti adiungitur, sine quo nihil horum apostoli potuissent facere. Docet autem locus hic, quæ vera apostolatus aut apostolica functionis signa seu testimonia, quæ item media siue instrumenta sint, quibus regnum Christi propagatur, et quibus eos instruit esse conuenit, qui in illius ministerio versantur. Debetur hic primus locus verbo aut doctrinæ, per quam ab ipsa mundi origine Deus humano generi et voluntatem suam exposuit, et salutem æternam atque eius consequendæ rationem monstrauit: ut non immerito diuinus ille Psalter dixerit: Mihi verbum suum, et sanauit eos. Est autem verbum hoc simplex, euident et certum, ut quod non hinc inde volitantibus Sibyllæ folijs, sed in vtriusque testamenti libris descriptum continetur. Huius ergo cognitione et eiusdem prædicandi facultate instructum esse oportet, quisquis Christi et ecclesiæ minister esse voluerit. Ideo Paulus in epistolis ad Timoth. episcopum vult esse studiorum, id est, idoneum ad docendum, et qui Dei verbum rectè secare possit, ut omnium institutioni et consolationi feruiat. At ne verbum per se frigeat, aut doctrinæ autoritas nulla sit, operibus quoque ministros polere conuenit, ijs nimirum, quæ nuper in Paulo eximia fuisse diximus. Et requiritur hic vitæ totius consuetudo, quam sic instituere illi debent, ne prauo exemplo ipsi suæ doctrinæ fidem et auctoritatem omnem derogent. Admonet de hoc Christus, quando apostolos meminisse vult, ipsos instar ciuitatis in monte edito sitæ esse, quæ latere non possit, et quia omnium oculi in ipsos coniecti sint, in hoc eos esse iubet, ut opera eorum coram hominibus luceant, et alij ex illis habeant Dei glorificandi occasionem. In quo apostolos cum primis diligentes fuisse, nemo pius dubitat, cum constet primitiuam ecclesiam impij quoque admirationi fuisse propter vitæ et morum sanctimoniam, qua Christiani reliquis omnibus præstabant. Illos autem præterea miraculorum dono Christus instruxerat, quibus olim opus erat, cum scripturas paucissimi agnoscerent, et omnes fidei doctrinam suspectam haberent, quasi ab hominibus rerum nouarum studiosis esset excogitata. His igitur hodie non opus est amplius inter eos, qui Christi nomen profitentur, et nisi suum scripturis sacris honorem deferant, Christiano nomine indigni sunt. Nam ut D. Augustinus scribit, cum ecclesia catholica per totum orbem diffusa atque fundata sit, nec miracula ista in nostra tempora durare permessa sunt, ne animus semper visibilia quæreretur, et eorum consuetudine frigeret genus humanum, quorum nouitate flagrauit. Non est ergo quoddam clamoribus moueamur qui hodie in media euangelij luce signa postulant, quibus doctrinam de fide in vnum Iesum Christum confirmemus. Sunt hi Iudæorum similes, qui cum Christus quotidie miracula ederet, signum aliquod de cælo dari cupiebant. Obijciunt iidem nobis signa, quæ apud Di-

Paulus veri apostolatus signa habuit.

Signa apostolatus.

De vera relig. cap. 25.

uorum simulachra, martyrum reliquias & in monachorum claustris fiant ad papisticæ religionis confirmationem. At nos illa omnia falsa & diabolica esse dicimus: partim quia imposturis constant, neque fiunt verè, quæ fieri videntur: partim quia ad mendacia confirmanda fiunt, ut homines ab vno Deo ad creaturas reuocent, & proinde ex eorum numero sunt, quæ Antichristi temporibus scripturæ erubunt. Quoad verò ministros verbi, nihil illi efficient, nisi spiritus sancti virtute subleuentur, qui & ipsis suggerat quid quouis loco & tempore sit dicendum, & auditorum corda illuminet atque in illis verbum obsignet, ut illud Dei esse intelligant, sequi illi regendos præbeant. Et hæc quidem arma sunt apostolica, quibus olim primi illi totum orbem Christo subiugarunt, & quibus hodie etiam instructos esse oportet eos, qui illorum successores dici & haberi volunt. At qui hodie hunc titulum sibi vendicant, nihil ferè præter inane successionis nomen prætexunt, deinde verò mitris, pedis, pallis, casulis, liripipijs & nescio quibus nugis sese ostentant, quæ omnia vel ab ipsis conficta, vel ex Lemitico sacerdotio, olim per Christum abrogato, translata sunt. Nos verò non quarimus, quibus vel ipsi vel alij successerint, cum sciamus olim quoque bonis sacerdotibus malos, & his rursus interdum bonos successores, neque vestitum supersticiosum moramur, sed hoc petimus, ut suæ vocationis aut functionis apostolicæ testimonia nobis commonstrent in sermone, opere, virtute signorum & spiritus sancti potentia: Quod cum non possint facere, desinant sese inani fucò venditare apud eos, qui a sinu illius Cumani auricularum ex leonina pelle prominentes iam pridem deprehenderunt, neque illorum clamoribus porro terri possunt.

Effectus apostolatus Pauli.

Ceterum ne inanibus verbis se venditare Paulus putetur, tertium argumentum ab effectis profert, quo exponit, quantum profecerit docendo apud gentes quàm plurimas. Nam potentia illam spiritus Christi adeo efficacem in ipso fuisse ait, ut ab Hierosolyma & circumiacentibus regionibus usque ad Illyricum euangelium Christi impleuerit. Ita verò longissimum tractum comprehendit, qui per Syriam, Phœniciam, Asiam minorem & non paruum Europæ partem extenditur. Quod si huic regionibus circumiacentes vnâ cum insulis maris adnumeres, quas idem Paulus euangelij prædicatione illustrauit, simulque temporis breuitatem conferas, opus inuenies, quod nullis humanis viribus, & nullo hominum consilio vel autoritate confici potuisset, nisi hoc ita voluisset Deus, qui seruum suum spiritus sui virtute armavit. Et facit ad facti huius amplificationem, quod se non obiter modo & percontorie prædicauiße, sed euangelium impleuisse, id est perfecte & plenè tradidisse omnia, quæcumque in apostolorum cognitionem faciunt, quæ hoc continentur. Hoc ut præclarum est apostolicæ industriæ & multæ tolerantie testimonium: ita non minus evidens est diuinæ potentie argumentum, quæ sese in apostolorum prædicatione exeruit. Illius enim hoc opus fuisse, ex eo apparet, quod omni humano præsidio destituti, imò mortalium abiectissimi fuerunt apostoli, qui tam breui temporis spacio tot terras & maria perlustrarunt, et gentes partim barbaras partim superstitionibus et suarum opum fiducia ebrias, ad Christi obedientiam adduxerunt. Quod autem olim factum est, id nostro quoque seculo aliqua ex parte factum esse scimus, quando diu suppressam euangelicæ veritatis lucem ex Antichristianis tenebris eduxerunt pauculi homines, quos ante illud factum nullus nominis aut generis splendor, nulla item vel publica vel priuata auctoritas commendabat, & illam ipsam lucem inuitis potentissimis tyrannicis per omnia orbis Christiani regna longè lateque propagarunt. Vnde colligimus, negotium hoc omnino non humanum, sed reuera diuinum esse, & proinde non metuendos esse stolidissimorum tyrannorum conatus, qui post tot exempla antecessorum suorum adhuc Christo oblectari audent.

Officium apostolorum.

Sequitur quartum argumentum, ab officio apostolorum desumptum, quod est, euangelium longè lateque diuulgare inter eos, qui nihil huius audiuerunt hucusque, & à Christi cognitione adhuc alieni sunt. Sunt enim varia ministrorum species, cum (ut ad Ephes. 4. cap. scribitur) Deus alios quidem apostolos det, alios autem pastores, alios doctores, alios prophetas, alios euangelistas, prout vnumquemque spiritus sui donis instruxit, & ad res obeundas idoneum reddidit. Quod cum nonnulli apostolorum similes esse vident. Est ergo probè distinguendum inter apostolos & pastores, qui alio nomine episcopi dicuntur. Apostolorum fuit legatos Christi agere, & nullis certis sedibus affixos, modo hic modò illic prædicare. Quia enim oculati rerum à Christo gestarum testes erant, necessitas inibat, ut vbique terrarum ipsi prædicarent, quò maior esset doctrinæ de Christo Iesu auctoritas. Illi

illis ergo dictum fuit: Exite in orbem vniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Item: Vos eritis mihi testes Hierosolymis, & in Iudæa, in Samaria, & vsq; ad extremos fines terræ. Idem verò Apostoli (vt in epistola ad Titum esse videre) oppidatim constituiebant episcopos sue pastores, qui ab ipsis constitutas ecclesias seruarent. Hos Christus æconomis confert, qui familie Domini dimensum suum non minus prudenter quàm fideliter distribuere debeant suo tempore: & ad illos pertinet, quod Asia episcopis in Miletana Synodo Paulus dicit: Attendite vobis ipsis & toto gregi, in quo vos spiritus sanctus constituit episcopos ad pascendum ecclesiam Dei, &c. Quia ergo isti ecclesijs adesse debent, minimè accusandi sunt, si non ipsi quoq; ad exemplum apostolorum hinc inde discurrunt: imò si hoc faciant absq; peculiari vocatione spiritus, reprehensionem merentur, vt qui à Deo creditam sibi stationem temere deserant. Ideo olim Ioannes Chrysostomus (vt Socrates scribit) Epiphanius Cypri episcopum grauiter reprehendit, quòd relictà Cypro Constantinopolim venisset, & illic sese negotijs ecclesiæ alienæ immiscuisset. Hæc extra rem præsentem annotare libuit propter aliquos male feriatos, qui hodie omnem occasionem venantur, qua verbi ministris suam auctoritatem eripi posse putant. Nunc ad Pauli argumentum reuertamur, quod ex verbis ipsius ita formare possumus: Apostolorum esse euangelium diuersis in locis per orbem totum prædicare, & quidem illis potissimum in locis, vbi Christus nondum esse nominatus: Id ego summa diligentia hucusq; præstiti, neq; mihi aliud magis curæ fuit, quàm vt illic prædicem, vbi nulla antehac Christi mentio esse facta, ne super fundamentum alienum, id est, alterius manu & industria iactum (nam si propriè loqui libeat, adificarem. Ergo verus sum Christi apostolus, & amplissimam habeo in hoc gloriandi materiam. Huius autem argumenti propositionem maiorem probat Isaia testimonio, qui cap. 52. de Christo & regno eius vaticinans, inter alia dicit fore, vt ij lucem hanc videant, quibus hucusq; nihil de ea annuntiatum esse, & vt salutis per Christum partem negotium intelligant, qui prius nihil de illo audierunt. Vnde firmissimè colligitur, non posse Paulum ex Apostolorum numero excludi, cum in ipso potissimum impletum sit, quod spiritus sanctus olim de illorum ministerio prædixit. Facit autem hoc vt Dei bonitas. cogitantibus, & proinde indignis, prædicari voluit. Cuius consideratio nos & officij admonet, ne tantam bonitatem aspernemur: & simul consolatur, ne de eius gratia desperemus, qui tam multa tamq; præclara sue erga humanum genus misericordiæ exempla ædedit. Meretur præterea multam con Apostolorum quodiam obijcerentur, nunquàm tamen de ignauo otio cogitarunt, sed in hoc potius fuerunt, vt regnum sedulitas & industria. Christi nouis indies accessionibus augerent. Arguit hoc eorum ignauiam, qui aliorum laboribus & sanguine ædificatas ecclesias collabi sinunt, dum suo otio & voluptatibus consulunt: quorum hodie nimis magnus esse numerus. Quid verò de illis dicemus, qui cum apostolorum labores, inopiam, pericula, mortes nunquam non in ore habeant, ipsi illis modò locis obrepunt, in quibus Christus iam ante purè prædicatus esse, & bene constitutas ecclesias nouis dogmatibus aut ceremonijs superuacaneis atq; inutilibus turbant. Tales olim docentibus adhuc apostolis erant Nazaræi, qui legem euangelio misceant, vt in ijs locis, vbi Papatus regnat, vix vsipiam apparent, aut certè nullam manum admodum, vt sublati superstitionibus purior religio instituat: quàm primum verò piorum ministrorum labore & industria, reformatio aliqua & fidei libertas obrinetur, tunc illi absq; mora subrepunt, ecclesie tenellis adhuc turbas dant, & ministris adhuc cum superstitione & idololatria pugnantibus noua terramina excitant. Ita verò sese produnt proprio indicio, quòd nihil cum Christi apostolis commune habeant. Caueamus ergo o fratres, turbulentos hosce spiritus, maneamus autem constanter in Euangelij doctrina, quæ Christum Iesum verè prædicat, & in eodem omnia nobis monstrat, quæ ad regni celestis hereditatem consequendam faciunt. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

H O M I L I A X C I.

Quapropter etiam impeditus sum sepe, ne uenirem ad uos. Nunc uerò cum non habeam amplius locum in his regionibus, desiderium

autem habeam ueniendi ad uos, à multis annis, quandocumq; proficiscar in Hispaniam, ueniam ad uos. Spero enim fore, ut istac præteriens uideam uos, & à uobis deducar illuc, si tamen uestra consuetudine prius ex parte expletus fuero. Nunc autem proficiscor Hierosolymā, ministrans sanctis. Placuit enim Macedoniæ & Achaïæ communicationem aliquam facere in pauperes sanctos, qui sunt Hierosolymæ. Placuit inquam, & debitores illorum sunt. Nam si spiritualia ipsorum gentes participarunt, debent etiam ipsæ in carnalibus ministrare eis.

Quemadmodum uas illud Iesu Christi electum, Paulus Apostolus, in propagando Christianismo plus omnibus apostolis laborauit: ita humana salutis hostis satan, illi quam maxime insidiatus est per suos seruos, quorum alij illius uocationem, alij uero fidem eius in dubium uocauerunt. Et hæc causa eum mouit, ut de seipso & apostolatu suo sapius disseruerit, quod in se ipsam ueritatis & salutis communis causam periclitari uideret. Debet hoc in ijs etiam obseruari, quæ nuper audiuius, & quæ modo recitata sunt. Quia enim sciebat, se Romæ etiam æmulos habere, contra hos suam auctoritatem prudenter admodum asserit, ostendens, se in commissio sibi apostolatus munere ita uersatum esse, ut uberrimam habeat in Christo Iesu gloriandi materiam. Inter alia autem argumenta, quibus id probat, postremum fuit, quod in hoc potissimum incubuerit hucusq; ut euangelium longè lateq; diuulgaret in ijs locis, in quibus Christus antehac nunquam prædicatus fuerat: id quod proprium apostolorum munus fuisse, audiuius. Subijcit his præsentem locum, qui nonnulla continet, quæ ad ampliorem huius causæ declarationem faciunt.

Cur serius Romam uenerit Paulus.

Principio per Anthypophoram occurrit obiectioni, quam aliqui inferre poterant. Diceret enim aliquis: Si peculiaris es gentium apostolus, & tanto studio usus es hucusq; ut quam plurimis populis Christus innotesceret, cur non ad nos quoq; Romam uenisti, cum non minus nobis quam alijs gentibus debitor sis? Hanc ergo questionem plenam sinistrae suspicionis & inuidie præuenire uolens ait: Quapropter etiam impeditus sum sæpe, ne uenirem ad uos. Coherent ista cum ijs, quæ nuper dixit, quod euangelij doctrinam ijs potissimum prædicare studeat, qui illam hucusq; nondum audierunt, & hanc causam fuisse ait, quæ suum aduentum ad ipsos in hunc usq; diem impedit. Nam ut aduersum Cap. 16. legitur, non pro suo arbitrio suas professiones instituit, sed spiritum ducem, & magistrum secutus est, qui interea ipsum ab instituto itinere aliò reuocauit. Quod ita fieri oportebat, ut ipsi apostoli minus inuidiæ sustinerent, & omnibus constaret Christi regnum non humanis consilijs gubernari, sed totum ab æterno diuinæ providentiæ decreto pendere. Quod autem apostolis accidit, hoc ipsum omnibus alijs etiam solet euenire. Nam ut Solomon dicebat, Cor hominis deliberat de uia sua, Dominus autem dirigit gressum eius. Et quæ interdum pio zelo instituuntur, non semper habent effectum, vel quod iam ante istis negotijs Deus alios destinauit, vel quod nos ad ea exequenda minus idoneos esse nouit, & nostra opera in alijs maiori cum fructu uti potest. Exemplum huius rei in Dauide habemus, qui cum Deo templum edificare statuisset, oraculo tamen impeditus sum quo didicit, opus istud ad filium Solomonem pertinere. Debent autem exempla eiusmodi nos monere, ne indignius feramus, si quid huius nobis quoq; accidit, ut minus succedat, quod sancto & pio consilio suscepimus. Consoletur item nos, quod idem impijs quoq; accidit, qui & ipsi non semper ad opus suum finem sua consilia perducunt: imò frequenter fit, ut piorum saluti & ecclesiæ propagationi seruiat, quod illi aduersus hanc instituerunt: sicuti in Pharaone, Saule & similibus olim factum fuisse legimus. Neminem ergo illorum conatus terreant, quos facillimè eludit Deus. Simul autem nos, procul abiecta nostri arbitrij fiducia, consultationes omnes diuinæ voluntati subiiciamus, & Deum oremus, ut illarum euentum ad nostram salutem & sui nominis gloriam dirigat.

Pollicetur se Romam uenturum esse.

Porrò, ne quid fingere putetur Paulus, aduentum suum disertè & multis uerbis pollicetur, & promissionem hanc suis quoq; rationibus confirmat. Nunc autem (inquit) cum non habeam amplius locum in his regionibus, desiderium autem habeam ueniendi ad uos, quandocumq; proficiscar in Hispaniam, ueniam ad uos, &c. Primum argumentum ex re præsentis petit, quia quod in illis porro agatur non

non habeat. Inde enim colligit, permissurum omnino Deum, ut quod diu optauit, tandem perficiat. Deinde desiderio magno se teneri ait ipsos videndi, ut velleo argumento ostendat, se illos nolle inani- bus verbis lactare. Est autem hoc non vulgare exemplum obedientiae, quam Christo Domino Pau- lus praestitit, quando functioni suae, ad quam ab illo destinatus erat, affectus suos omnes una cum ar- denti hoc Romam videndi desiderio postposuit. Debent hoc imitari omnes, qui Christo seruire institue- runt. Nam haec illa fidei obedientia est, quam euangelicae praedicationis finem atque scopum esse ubi diximus, & sine qua Deo placere nemo potest. Quod si autem haec diuina voluntati sancta quoque desideria subiicit, quam procul, Deum immortalem, ab ea absunt, qui turpissima carnis stu- dia & aperta flagitia illi anteponunt? Sed in Paulo pergamus, qui tempus quoque & occasionem animi induxerat hanc quoque inuisere, cum in Asia & huic vicinis regionibus non superesset lo- cus, in quo euangelium Christi non esset annuntiatum. Quod verò ex hoc nonnulli colligunt, illum in Hispania quoque praedicauisse, nimis temerarium est. Nam qui toties impeditus fuit praeter a- nimam voluntatem, quò minus Romam veniret, hic quoque impediri potuit. Neque satis constat, an- tequam euaserit viuis ex vinculis, postquam Iudaeorum improbitate coactus ad Caesarem prouo- catur, & Romam deductus est. Praestat ergo hoc in medio relinquere, quam circa quaestiones inuti- les occupari. Ut verò animi sui voluntatem magis declaret, & Romanos sibi obstrictiores reddat, spero enim fore, ut istac praeteriens videam vos, & à vobis deducar illuc, si tamen vestra con- sentidine prius ex parte expletus fuero. Magnam ergo spem de Romanis conceperat Paulus, quan- do se ab illis in profectione longinqua & periculosa deducendum confidit: non quidem pompam ma- gificam quaerens, qualis hodie in deducendis personatis Apostolorum successoribus adhiberi solet, sed ut occasionem habeat cum illis conferendi de fide, & inter proficiscendum commodius docere possit in illis locis, ubi illi vel hospites, vel clientes, vel amicos & notos aliquos habebant. Nec de- bet arrogantiore videri Paulus, quòd officium istud à Romanis non obscure petit, quos nunquam adhuc viderat. Quia enim se totum & simul omnem bonorum spiritualium copiam illis offerebat, non iniquum erat ab illis vicissim petere, quod illis & factum facillimum erat, & non sine certo fru- ctu fieri poterat. Et sanè debent ecclesiae, ministris & pastoribus suis omne genus officij, cum hi inter homines parentum loco sint, & horum ministerio in Dei filios regenerentur, qui prius ab eius re- gno in uniuersum exclusi erant. Idèd à Corinthijs quoque idem aliquando postulauit: & quanta in hoc officio praestando fuerit piorum fratrum sedulitas, ex Actorum libro apparet, ubi postrema il- lorum profectio ex Gratia in Iudaeam describitur. At hodie plerosque ministrorum verbi pudet, & non desint Antichristianis praesulibus, qui illos deducant & omni honore prosequantur, quòd potius ipsi nimirum seruilius sese subijciant, soli illi pro excrementis mundi habentur, quo- rum negotijs nemo se immiscere debeat, nisi qui cum illis infamis & omnibus exosus fieri velit. Quoad Paulum verò, non prius ex Roma se discessurum ait, si semel eius videndae occasio obtin-eret, quam fratrum qui illic erant consuetudine prius ex parte expletus, & (ut Capite primo dixit) in Dei studio, neque minor fuit amor erga ecclesias, quarum omnium curam suis humeris im- posui esse putauit, sicuti in posteriori ad Corinthios capite vndecimo testatur. Haec illum mouit, ut non contentus nouam quotidie occasionem quassuisset, qua Euangelium hominibus à cognitione Christi adhuc alienis praedicaret, insuper ecclesias iam constitutas inuiserit, & modò ex Oriente in Occidentem, & rursus hinc ad Orientales ecclesias redierit. Decet hic amor gregis pastores o- mnem, qui nisi illo ardeant, nunquam officium facient. Non autem gregem amare poterunt, nisi prius Christum ament, & huius cultum prouectum & propagatum cupiant. Idèd ille Petrum offi- cio Apostolico restituere volens, prius interrogabat, num se amaret? Quid ergo de illis dicemus, qui ne unicam quidem ecclesiam, cuius pastores sese profitentur, seriò curant, imò oues distrahi, pagari & à lupis laniari sinunt, modò ipsi in pace & otio agant? Sunt hi alieni prorsus à dilectione Christi, nec digni qui pastores dicantur, cum mercenarios agant, & suum orium gregi suae fidei com- misso praefrant.

Excusat moram
sua ad illos pro

Ceterum hac scribenti Paulo rursus obijci poterat: Magnificè quidem de tuo erga nos studio polliceris, & nos tui aduentus spe laetas. Quin ergo iam nunc abrupta omni mora ad nos aduolas, cum nullus tibi in regionibus illis locus sit amplius? Poterant præterea aliqui sperare, illum iam mox venturum esse, & proinde promissorum immemorem putare, si aliquantisper cunctaretur. Quapropter istis quoque medetur, & quæ causa eum adhuc impediat, docet. Nunc autem proficiscor (inquit) Hierosolymam, ministrans sanctis, &c. Quasi diceret: E& quidem præcipuum meæ functionis Apostolica caput, ut Euangelium passim prædicem, & quia in hisce regionibus vix aliquem prædicandi locum reliquum habeo, videor absque mora ad vos venire posse. Sed aliud negotium officium præcatione nequaquam alienum, quod me Hierosolymam vocat, ut gratum & necessarium incidit à mea vstem sanctis qui illic sunt, dum pecuniam in pauperum subuentionem collectam ad illos deferro, &c. Et hæc quidem iusta fuit excusatio. Scimus enim Apostolos pauperum curam imprimis habuisse, neque eos negligere poterant, cum non minima ecclesiæ pars sint. Quare Paulo etiam (ut ipse ad Galat. cap. 2. fatetur) à Iacobo, Ioanne & Petro mandatum fuit, ut pauperum probe meminisset. Quod ipsum singuli ministri sibi quoque dictum putare debent, & proinde apud ecclesias sedulo instare, ne negligantur illi, quos tanta cura & studio nobis commendauit Dei filius, ut in suas rationes se ascripturum esse polliceatur, quicquid in illos confertur. Equidem si huius officij nõ piguit Paulum, quem infiniti alij labores & curæ distinebant, & qui tanto Romanam ecclesiam videndi desiderio ardebat, inexcusabilis planè erit eorum superbia & inhumanitas, qui pauperes fastidiunt, & quæ horum subuentioni seruiunt, nihil ad se pertinere existimant.

Historia subuentionis pauperum in primitiua ecclesia.

At ne cui suspectum sit quod modò Paulus allegat, rem omnem breuiter & dilucidè exponit his verbis: Placuit enim Macedonia & Achaia communicationem aliquam facere in pauperes sanctos, qui sunt Hierosolyma. Placuit inquit, & debitores illorum sunt, &c. Hæc ut rectius intelligantur, altius paulò repetenda erit historia. Post Christi ascensionem ecclesia Hierosolymis primùm colligere cepit, ubi Apostoli, sicuti ille mandarat prædicandi initium fecerant: qua indies magis magisque crescente, ibidem prima aduersus Christianos persecutio instituta e&, in qua Pauli rabies & crudelitas præ alijs eluxit. Dispersi sunt tunc per Iudæam totam fideles, & plerique opum quoque omnium iacturam fecerunt, ut epistola ad Hebræos Cap. 10. testatur. Et quia in Iudæa post Præsides Romanos dominabantur impij sacerdotes, quorum alij Pharisei, alij Sadducei erant, non dubium est, quia ab eo tempore illic loci fideles assiduis periculis exagitati, & indies ad maiorem egestatem redacti fuerint. Accessit tandem hisce malis fames publica sub Claudio Imperatore, quæ Agabus propheta venturam prædixerat, & quæ orbem terrarum longè lateq; afflixit. Quod ergo de hac admoniti Antiocheni fideles initio decreuerant, ut vnusquisq; pro facultatum suarum ratione aliquid fratribus in Iudæa laborantibus conferret, hoc postea in alijs quoque ecclesijs Apostoli constituerunt. Et quia Paulus tunc temporis in Macedonia & Achaia versabatur, ubi ecclesiæ præ alijs pace fruebantur, & proinde de opulentiores erant, pecuniam in illis publicè colligi curauit, quam ipse postea (ut Lucas in Actis narrat) Hierosolymam in fratrum egentium subsidium detulit. Priusquam tamen ex illis locis solueret, scriptis ad alias ecclesias literis Achaïorum & Macedonum liberalitatem magnificè commendauit, ut quàm plurimos ad eius exempli imitationem excitaret. Hoc ipsum ergo hic quoque facit. Nam etsi aduentus sui dilationem hoc argumento excuset, ita tamen in commendationem ecclesiarum Achaïæ & Macedonia digreditur, ut non obscure Romanos quoque sui in hac re officij admoneat. Quia autem hoc singulare fuit Christianæ beneficentiæ exemplum, quod ad omnium seculorum institutionem spiritus sanctus in ecclesia extare voluit, non inutile fuerit singulas partes propius inspicere.

Achaïæ & Macedonia fratres in Iudæa subueniunt.

Primò Achaia & Macedonia nominantur, quæ fratribus in Iudæa egentibus sua liberalitate succurrerint. Quàm ingenti autem locorum spacio illæ regiones à Iudæa distent, siue recto cursu per mare eò contendas, siue longiori ambitu aut circuitu per Asiam minorem proficiscaris, facile intelligunt qui Geographorum tabulas vel obiter inspexerunt. Quoad vulgus certè, vel etiam opulentissimos quosque, nulla erant inter illos populos commercia. Mimine tamen illos negligendos esse putant, neq; pro alienigenis & nihil ad se pertinentibus habent eos, quos in Christo Iesu eiusdem fidei vinculo sibi obstrictos esse sciebant. E& hoc in eleemosynis obseruatu cum primis necessarium, ne odiosa gentium & locorum discrimina admittamus, quibus ad impediendam beneficentiam & mutua

nis studium nihil efficacius excogitari potest. Iniquum verò & parum Christianum est, neglecto Christo, qui nos eiusdem patris filios & corporis eiusdem membra fecit, ab incertis locorum spacijs & gentium intervallis pendere. Videamus potius quanta apud Apostolos & primitivæ ecclesiæ fideles pauperum cura fuerit. Quod enim Hierosolymis initio constitutum fuit, ne quis inter Christianos egenus esset, qui victum suum à quibusvis obvijs aut ostiatim mendicaret, sed ex publico alerentur, quibus propria vitæ subsidia deerant: hoc ipsum haud dubie in alijs etiam ecclesijs postea fuit observatum. Neque tamen eo contenti fuerunt Apostoli, quòd singula ecclesiæ suos pauperes alerent, sed voluerunt, ut si quæ ditiores essent & otio abundantiori fruerentur, alijs in necessitate maiori constitutis subvenirent. Et hæc quidem tunc fecerunt, quando persecutionum pericula passim imminebant, neq; opes publicas habebat ecclesia, nisi quæ quotidie ex privatis hominibus colligebantur. At hodie etiam ecclesijs impossibile videtur suos egenos alere, quæ in pace profunda degunt, quæ respub. habent opulentissimas, quæ ex maiorum suorum & principum liberalitate opes habent publicas, quæ avarissimis quoq; dispensatoribus ditandis sufficiunt. Hæc (inquam) quasi nulla alia ratio pauperibus subueniendi supersit, suos absq; omni disciplina oberrare & publica egestatis exempla esse patiuntur, quæ, ut propria viscera complecti & fouere debebāt. Habent quidem qui huius mali auctores sunt, rationes plurimas, quas vndiq; corradunt, ut sese excusent, sed omnibus illis diluendis sufficit Lex Dei, qui in suo populo mendicos esse prohibuit, & primitivæ ecclesiæ exemplum, quæ sub impijs & sacrilegis sacerdotibus collapsam Dei ordinationem instauravit.

Deinde hoc placuisse dicit Achaicis & Macedonicis ecclesijs. Græcè legitur *ἡ ἐλεημοσύνη*, quod est voluntarium alicuius rei studium & animi propensionem significat. Hac in eleemosynis omnino opus est, quia sola hæc rationes illas beneficentiæ inimicas, de quibus modò diximus, excludit, & affectibus obsistat, qui opus per se bonum & sanctum inficiunt. Ideò Christus monebat cauendum esse, ne dum eleemosynas facimus, sinistra manus sciat quid faciat dextera. Et Paulus in posteriori ad Corinthios Cap. nono de hac ipsa causa loquens, inter alia dicit: Quisq; sicut præoptat corde, sic conferat, non ex tristitia aut necessitate; nam hilarem datorem diligit Deus. Facit præterea hæc animi propensio, ut eleemosynæ nostræ facultatibus nostris respondeant, et proinde Deo gratæ et acceptæ sint, qui non tam donum ipsum, quam animum donantis respicit. Ideò rursus in eadem epistola Cap. octauo Apostolus scribit: Si prius adsit promptus animus, is acceptus est pro eo quod habet aliquis, non pro eo quod non habet. Et notum est viduæ paupercule exemplū, cuius duo æra minuta, quæ ex pia animi propensione proprio quoque genio fraudato, obtulerat, Christus maximis & splendidissimis opulentorum donarijs preferenda esse putauit. Rursus autem hic apparet, quid de nostri seculi moribus iudices. Quia enim privati commodi studium & insatiabilis habendi cupido apud omnis loci & ordinis homines regnat, nulla esse potest ad iuuandum fratres inopes animi propensio: quæ causa est, quòd aut nihil confertur, aut malignè confertur, neque grata Deo esse possint nostra in fratres officia.

Tertiò, quid Achiui & Macedones decreuerint, indicatur: Nimirum communicationem aliorum ex officio facere doceat. Decet enim, ut qui Christum habent communem, fidem item & sacramenta communia, communem quoq; omnibus regni cælorum hereditatem expectant, similiter facultates & opes quoq; inter se communes habeant. Ideò Lucas in Actis inter ecclesiæ primitivæ exercitia communicationem quoq; recenset. Vbi tamen cauendus est fanaticorum error, qui Platoniam rerum omnium communionem inuehere conantur, & Christiano nomine indignos dicunt eos, qui proprium quid possident. Nam ut alibi prolixè demonstrauimus, nihil huius vnquam Christus aut apostoli consueverunt. Sed in commune quisq; deferebat pro suo arbitrio, neq; cogeatur omnia conferre, nisi ita ipsi libuisset. Manebat ergo unicuiq; bonorum suorum proprietas, vsus verò illorum cum alijs communem habebat ex charitatis officio, prout fratrum egentium necessitas exigere videbatur, & facultatum ratio ferebat. Quod hic quoq; apud Achiuos & Macedones observatum fuisse, ex ijs apparet, quæ paulò ante ex posteriori ad Corinthios adduximus. In præsentem vero nominantur etiam illi, in quos communicatio illa fieri debeat, Pauperes nimirum sancti. Facit hoc quoq; contra confusionem illam, quam hodie nonnulli tantopere vrgent: & simul duplici nomine commendantur ij, quibus subueniendum oportuit. Nam pauperes dicuntur, ut ostendat commiseratione dignos esse, etiamsi exteri

In eleemosynis voluntaria animi propensio ne opus est.

Eleemosynæ communicatio dicuntur.

aut procul dissiui, & plerisque ignoti sint. Deinde sanctos vocat, eo quod Christum fide vera apprehendissent, qui nobis à patre sanctificatio factus est, & qui in se credentes sanguine suo lustrat, & spiritu suo donatos patri consecrat. At qui tales sunt, iidem omnes eiusdē patris filij & inter se fratres sunt plus quàm germani. Et hæc illa sunt, quæ nos in ijs obseruare conuenit, qui nostra beneficentia opus habent. Peccant in eo plerique, quod anteactam vitam odiosè traducunt, aut veteres iniurias in mentem reuocant. At non quis olim fuerit quisque, sed quis & qualis nunc sit videre oportet: & iniquum fuerit propter veteres iniurias aliquem negligere, cum nos Deus tam clementer in gratiam recipias, quoties ad illum conuersi opem eius imploramus. Vide ergo num pauper, & num sanctus, id est, Christianus sit, qui tuum auxilium petit, & ista tibi sufficiant. Quod tamen non ita accipi debet, quasi à fide alienos negligere liceat. Nam propter communem humanitatis sensum illi quoque diligere debent, & ut nostra beneficentia prouocati, de religione Christiana rectius iudicare discant. Docet hoc Christus in Samaritani parabola, & quantum hac re olim sub impijs Imperatoribus veteres Christiani profecerint apud gentes, Ecclesiastica historia non vno loco docent. Quia verò hic de eleemosynis sermo est, quibus fidelium Christi necessitati succurrebatur, de solis pauperibus sanctis Paulus loquitur. Præterea cum omnes homines diligere iubeamur, maior utique eorum ratio habenda est, quos eiusdem religionis vinculum nobis obstrinxit: quod non obscure Apostolus noster monet in epistola ad Galatas capite sexto sic scribens: Dum tempus habemus, sumus benefici erga omnes, maxime verò erga domesticos fidei.

Gentes Iudeorum debitores sunt.

Postremo, etsi hanc Macedonum & Achiuorum liberalitatem commendat, hoc tamen omne illud ex officio facere docet, cum addit: Placuit, inquam, & debitores illorum sunt. Quasi diceret: Plerique quidem & Christianè faciunt, dum voluntario animi motu ad hoc faciendum feruntur, sed tamen ut hoc faciant, iure & legibus Christianis astringuntur, quæ iubent, ut quisque in eo quod alteri debet, fidem suam quàm ocysimè liberet. Illos autem Iudeis debitores esse probat argumento, quod comparatione maioris ad minus amplificat: Nam si spiritualia ipsorum gentes participarunt, debent etiam ipsæ in carnalibus ministrare eis. Per spiritualia intelligit vniuersa humana salutis mysteria. Nam ut Cap. nono dictum fuit, Iudeorum propriè fuerunt adoptio, gloria, fœdera, legis constitutio, cultus, promissiones, patres, ipse denique Christus quoad carnem. Imò ut hic Samaritani dicebat, salus ipsa ex Iudeis est. Horum omnium participes facti sunt qui ex gentibus & ab omni salutis consortio prius exclusi erant, quando ex Iudeis oriundi Apostoli in totum orbem digressi sunt, & euangelium inter gentes prædicauerunt. Debit enim secundum vetera prophetarum oracula, Lex è Zione exire, & verbum Domini de Ierusalem. Quod ergo gentes Christi notitia illuminata fuerunt, quod promissionum Dei participes in salutis possessionem venerunt, quod ex potestate diaboli in regnum Dei transferunt, hoc omne post Deum Iudeis debebant, & proinde eorundem debitores erant, neque multum de sua in illos liberalitate poterant gloriari, cum ipsi maiora multò ex illis accepissent. Simili argumento in priori ad Corinthios cap. nono ecclesiastica ministrorum stipendia Paulus excusat, & defendit. Facit autem locus hic plurimum ad cōmendandam euangelij dignitatem, quæ tanta est, ut pauci Apostoli totum orbem terrarum Iudeis debitorem fecerint. Quàm fœda ergo & detestabilis eorum ingratitude est, qui ipsos ministros euangelij contemnunt, inopes & famelicos oberrare sinunt, imò inuidia & odio prosequuntur? Quàm item iniqui aeternæ salutis aestimatores sunt, qui ne opes huius seculi amittant, euangelio longum valere dicunt, & fidem in Christum abnegant? Meditemur ista diligenter ô fratres, & ad nos vsq; propagatam euangelij doctrinam gratis animis excipiamus, ut Christo Iesu vera fide insiti in eodem seruemur & viuamus. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum. Amen.

H O M I L I A XCII.

Hoc igitur ubi perfecero, & eis consignauero hunc fructum, proficiscar per uos in Hispaniā. Scio autem me, cum ueniam ad uos, cum plenitudine benedictionis euangelij Christi uenturum esse. Obsecro autem uos, fratres, per Dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem

ritatem spiritus, ut mecum certetis uestris pro me apud Deum precibus: Ut liberer à rebellibus in Iudæa, utq; ministeriū hoc meum erga Hierosolymam, acceptū sit sanctis: ut cum gaudio ueniam ad uos per uoluntatem Dei, unaq; uobiscum refocillet. Deus autem pacis sit cum omnibus uobis. Amen.

Paulus Apostolus nuper suum aduentum Romanis pollicitus est, & ardens ipsos videndi desiderium multis exposuit. Ne verò illos spe inani lactare videretur, simul causam indicauit, quæ eum impediat, quò minus iam nunc omni mora abrupta ad eos aduolet. Fuit hæc Hierosolymitana profectio, quam se necessarijs de causis suscepisse scribit, ut pecuniam in Achaicis & Macedonicis ecclesijs collectam ad fratres in Iudæam deferat, qui illic penuria & fame laborabant. Vbi de ecclesiarum illarum instituto sic loquitur, ut simul Romanos quoque ad eius imitationem excitet, & in ge- neres omnes doceat, quàm diligens apud Christianos homines pauperum Christi cura esse debeat: & minimis quidem apud ecclesiarum ministros, quando tantum Apostolum non piguit suam operam conferre, quem labores alij infiniti & quotidiana pericula exercebant. Pertinent autem ad huius cause tractationem ista quoq; quæ modò recitauimus. Primò enim repetit sui aduentus promissionem, & certum tempus desinit, quo ad ipsos venturus sit. Deinde petit, ut suis precibus ipsum adiu- uent, ut periculis omnibus superior factus tandem voti huius compos fiat.

Repetit pro-
missionem sui
aduentus.

De aduentu suo sic differit, ut simul magni profectus in euangelio spem illis faciat. Dicit enim: Vbi perfecero, & consignauero eis hunc fructum, proficiſcar per uos in Hispaniam. Scio autem me cum ueniam ad uos, cum plenitudine benedictionis euangelij Christi venturum esse. Sensus est, & quid Romam venire, & inde in Hispaniam proficiſci statuerit, quàm primùm pecuniā illam, de qua dixerat antea, fratribus in Iudæa reddiderit. Vritur autem consignandi verbo, metaphora ex more veterum desumpta, qui pecuniam, quam ad aliquos deferri curabant, sigillo obſignare solebant: quod etiam hodie etiam à multis obseruatur. Ita verò fidem exprimit, quæ in illa deferenda velit uti, & hoc exemplo docet, quàm fideliter agendum sit in eleemosynarum dispensatione, ne qua fraus committatur. Quia enim hoc commune est omnium Christianorum officium, ut de suo largiantur pauperibus, nulla prorsus uenia dignum scelus fuerit, si qui aliorum liberalitate collatam pecuniam vel dolo malo intercipient, vel negligentia sua dissipent. Ideò Apostoli olim Diaconos eligi voluerunt spectatæ fidei & probitatis, quibus aliena pecunia tuto committi posset. Deinde eleemosynas istas fructum Paulus, cuius nominis multiplex ratio potest assignari. Primò enim est hic iustificationis fructus, quòd credentes non solum innocentia student, verum etiam charitati & beneficentiæ erga suos, quos suæ opis indigos esse vident, maximè tamē erga domesticos fidei, ut sæpe diximus. Deinde fructus dicitur quoad eos, qui beneficentiam illam exercent, eò quòd ipsis maximè utilis sit, qui ratione & fidem suam quasi obſignant, & (ut Christus ait) sibi ipsi amicos parant, à quibus olim in regni celestis tabernacula recipiantur. Quoad verò pauperes, merent hi quoque suæ fidei fructus, quia Dei spiritu alij excitati ipsis benefaciunt. Sentiunt enim veram esse Christi promissionē, quæ nihil defuturum vnquam ijs, qui se totos ipsi consecrant, & à patris prouidentia pendent, presentis huius quàm futura vitæ promissiones habet. Interim non parum faciunt ista ad causam, quam hoc loco Apostolus tractat. Nec enim illius moram indignius ferre potuerunt Romani, cum in negotio non minus utili & fructuoso, quàm pio & sancto occupari audirent. Ut tamen illos per adhuc æquiores redderet, aduentum suum non inanem aut infrugiferum fore pollicetur. Nam (inquit) me cum ueniam ad uos, cum plenitudine benedictionis, id est, cum plena & vberi benedictione euangelij Christi venturum esse. Est autem euangelij benedictio copia donorum spiritus san- ctum in eos, neq; inefficacem fore euangelij prædicationem, quam apud illos facturum sit. Id autem de eo ipso polliceri poterat, cum & Apostolum Iesu Christi se esse sciret, & hætenus ubiq; terrarum euangelij abs se prædicati fructus vidisset longè vberissimos. Admonentur hoc exemplo Episcopi, quia ipsos in obeundis suarum Diocesum ecclesijs potissimum spectare conueniat. Nimirum ut bene-

ditionem euangelij secum afferant, & huius doctrina animos omnium confirmet atque instaurant, ut fructus Christo vberiores ferant. At hodie plerique histriones potius quam Episcopos agunt, dum sublati erga populum digitis & in crucis formam contortis benedictionem pollicentur, euangelium verò neque ipsi prædicant, neque ut hoc ab alijs prædicetur permittunt: adhuc quoad huius seculi bona, ex misera & infelici plebe pecunias corradunt, quas immani luxu & nefaria prodigalitate in scurras, mimos, scorta, milites & turpissimarum voluptatum magistros profundunt. Interim successione Apostolica gloriantur, & ab omnibus obedientiam exigunt, quam tunc demum illis debebunt homines, si ipsi Apostolorum mores imitati fuerint.

Sancti fere ingratos sentiunt eos, quorum saluti consultum cupiunt.

Ceterum quia ex ijs, quæ hucusq; acciderant, & ex peculiari spiritus reuelatione sciebat Paulus, sibi inter Iudæos insidias structas esse, & proinde nihil sibi ipsi quam extrema pericula polliceri poterat, locum hunc graui obtestatione concludit, qua sese illorum precibus commendat. Est hoc memorabile exemplum, quo docemur, quæ sanctorum in hoc mundo fors sit: nimirum, quod dum ipsi de omnibus optimè mereri student, pessimam ex eo gratiam referunt, & multorum inuidia grauati, nona quotidie pericula incurrunt. Prædixit hæc ita fore Christus Dominus: neq; tamen in Apostolis demum hæc cæperunt, sed priusquam ille hominem assumpsit, non melior fuit Moysi & prophetarum, adeoq; omnium aliorum conditio, qui Deo fideles fuerunt, & communi omnium saluti voluerunt consultum. Quò minus hodie nos offendi oportet, si similem mundi ingratitudinem ipsi quoq; experiamur. Imitemur autem Paulum Apostolum, qui ut omnem salutis fiduciam in vno Deo repositam habuit: ita quoad homines, non ad armata præsidia, sed ad preces confugit, & ecclesiarum intercessionem se adiuuari optauit. Sed proderit ipsum loquentem audire, & singula eius verba diligentius excutere.

Paulus fidelium precibus se adiuuari petit.

Obsecro autem (inquit) vos, fratres, per Dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem spiritus, ut mecum certetis vestris pro me apud Deum precibus, &c. Habent hæc omnia animi vehementer solliciti significationem. Nam cum eos simpliciter officij admonere posset, obtestatione graui utitur: neq; contentus per Dominum nostrum Iesum Christum rogauisse (quod vnum pijs sufficere potest, ut qui Christo nihil antiquius & charius habent) simul charitatem spiritus quoq; adducit, eam nimirum intelligens, quam spiritus Christi in nobis gignit, & qua credentes tanquam pluribus corporis membra inter se constringuntur. Paucis ergo verbis hæc dicit, quod ad Philippenses pluribus explicat. Si qua consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua communio spiritus, si qua visitatio scelerum & miserationes, &c. Docent autem nos exempla eiusmodi, sanctos non esse truncorum iustus, animi affectiones aut passionem omnino nullas sentiant. Habent enim in illis quoq; locum dolor, metus, gaudium, spes: neque ista dissimulant, quin modò in Christi spiritu exultent, modò periculis territi de effugio cogitent, modò metu absorpti consolationem & auxilium querant, modò de rerum euentu solliciti ex huius carnis ergastulo liberari cupiant. Quæ omnia ut in Paulo locum inuenerunt, qui alibi se iisdem cum hominibus alijs affectibus obnoxium esse testatur: ita in sanctissimis quoque patriarchis, in Moysi, Dauide, prophetis & eximij Dei cultoribus conspiciuntur. Neq; ideo minori in pretio haberi debent, quasi affectiones illæ sanctitati eorum aliquid derogent. Quia enim nobis ex natura inherant, per se malæ non sunt, sed vitiosæ fiunt, si innata corruptioni indulgendo, eas rebus malis & illicitis applicemus. At si iisdem moueamur iustis & sanctis de causis, & easdem spiritu Christi regamus, maximarum virtutum in nobis causa sunt. Quod multis argumentis poterat probari, ab affectionum aliorum loco sufficere potest Christi exemplum, qui cum nulla peccati labe infectus fuerit, ab affectionibus tamen istis non fuit alienus, neque etiam illas dissimulauit, sed interdum eas non modò discretis verbis, verum etiam lachrymis testatus est. Minime ergo probari debent Stoici, qui eos vel aliorum bonos & verè sapientes esse dicunt, qui ab omni humanitatis sensu alieni, nullis vel suis vel aliorum casibus mouentur, vel potius se non moueri simulant. Hi ut ex hominibus lapides aut stipites fieri potest. Et quàm turpiter plerumq; seipso fallant, multorum exempla testantur, quantum istam tota vita professi, postremo in extremis vitæ periculis non obscure ostenderunt, quantum mortis metus apud illos potuerit. Nam ut ex multis vnum Catonem Vicensem videamus, qui inter Romanos hanc laudem tulit, quod solus liber & ex omni parte inuictus fuerit: sed longè alium fuisse mortis hora ostendit, quando metuens ne in Cæsaris manus veniret, mori quidem voluit, & in eo magnam

nimitatem mirifice simulauit, adeo tamen animo fuit imbecillo & meticuloso, ut nec gladium aliis infingere, nec corpore quieto iam vulneratus extremum spiritum ducere posset, sed è lecto prouolutus ad eum iuxta stantem magno cum tumultu euerteret. Sunt ergo hominum vana ambitione inebriatorum signenta, quaecumq; de ἀπρόβλεπτα illa Stoica & Anabaptistica dicuntur. Sufficiat Christianis hominibus, ut Christi spiritu adiuti affectibus resistant, et ut id possint, precibus assiduus apud Deum insistent, & aliorum quoq; intercessione se iuuari petant. Fecit hoc Paulus, & hoc illi remedium fuisse presentissimum, rei euentus declarauit.

Quid verò ille à Romanis petijt? Obsecro (inquit) ut mecum certetis vestris pro me apud Deum precibus. Ergo in piorum precibus auxilium optimum & tutissimum sibi repositum esse putauit. Et recte quidem, quando promissiones passim occurrunt, quibus suam opem Deus omnibus pollicetur, qui ipsum ex fide inuocant. Quae ut veteribus exemplis confirmantur, sic multa quotidie priuatim & publice fiunt, quae illis possunt fidem facere. Ideo ad preces semper confugit ecclesia. Quod si nos quoq; sciamus, mirifice nos inter omnis generis pericula seruari experiemur. Vt utur autem certandi verbo, ardore & studio ingenti opus esse ostendat, quando vndiq; hostium sibi imminentiū insidijs premamur: quod vnum satis docet, quam vehementer hac res illi cordi fuerit. Simul autem hac locutione admonet spiritus sanctus, quomodo in fratrum periclitantium causa affecti esse debeamus: ita nimirum, ut quae illis instant pericula in nos transferamus, & nos cum eis in eodem certamine constitutos esse cogitemus. Ex eo enim verus ille precum ardor & seria animorum deuotio enascitur, quae vota nostra Deo grata et accepta reddit. Requirit istud vnitatis Christianae ratio, neq; conuenit, ut qui eiusdem corporis membra sunt sub vno capite Christo, abs se aliena esse putent pericula, quibus alij exerceantur. Hinc est, quod pro publicis necessitatibus ecclesia preces fundit, & quod pij inter precandum priuatorum quoque hominum necessitatibus afficiuntur. Quod officium etsi omnibus debeamus ex charitate Christiana, imprimis tamen ecclesiarum & verbi diuini ministris praestari debet. Ut enim isti pro publica multorum salute laborant, ita publicum quoque scandalum inde oritur, si vel contra officium aliquid faciant, vel impiorum hostium libidini cum publico ecclesiae totius ludibrio subijciantur. Ideo primitiuae ecclesiae fideles pro Apostolis publice precati sunt, ut contemptis minis impiorum hostium, cum libertate verbum Dei praedicarent, & doctrinae suae per signa & prodigia fidem facerent. Acto. 4. Et cum post occisum Iacobum Petrus etiam ab Herode in carcerem coniectus esset, ecclesiam in oratione ad Deum pro illo assiduam fuisse scribitur. Acto. 12. Et istud quidem olim Christiani fecerunt, cum serio veritatis & gloriae Dei studio omnes afficerentur. At hodie ad multa alia mala hoc etiam verbi ministris accedit, quod ut primi ferè periculis obijciuntur: ita plerique illorum meritis gaudent, & periclitantes diris deuouent, ut qui soli publicarum calamitatum atque turbarum auctores sint. Quod perinde est, ac si qui inter medios fluctus & vndique irruentes ventorum procellas nauclerum execrentur, & extinctum cupiant. Quod ergo à Romanis petit Paulus, hanc Christiani omnes se suis pastoribus debere meminere: ut nimirum eos suis precibus inuent, & a precibus suam vim & auctoritatem non ex hominum meritis aut dignitate habere. Nam si hoc statumur, ridiculi fuerint oportet Apostoli, qui illorum intercessione iuuari voluerunt, quos ipsis longè superiores esse sciebant. Quod si obijcias, hanc eorum fuisse modestiam, ita illos culpa liberalis, ut Christianos simul omnes, qui illo tempore vixerunt, arrogantiae nimiae accuses, qui tantum suis meritis tribuerint, ut Apostolos ijs subleuari posse putarint. Sed non fuit hac olim piorum sententia, qui credidit, & proinde neminem illorum sua vel infirmitas vel indignitas deterruit, quò minus pro meritis respicere, sed in suo nomine postulare iussit ea, quibus nobis opus est. Quid, quod idem pharisaei hoc etiam nomine reprehendit, quod inter precandum suorum operum atq; meritorum fiducia nitentur. Vide parabolam Luc. 18. cap.

Sed ut ad Paulum reuertamur, praescribit is Romanis, quid suo nomine à Deo postulare debeant. Primum ait: Ut liberer à rebellibus in Iudaea. Eos autem intelligit, qui Deo immorigeri euangelium reijciebant, & instar seditiosorum Christo reluctabantur, quem omnium populorum regem pater

Pij precibus certant.

Iudei rebelles Christi.

constituit. Et rectè quidem rebellibus eos confert, quia non contenti propria incredulitate atq; inobedientia, omni conatu in hoc maximè incumbabant, ne alijs quoq; gentibus euangelium predicaretur. Quod etsi iam multis in locis Paulus expertus erat, nunc tamen non sine graui causa sibi ab illis meruebat. Nam vt in Actis scribitur, toto illo itinere passim admonebatur de periculis, quæ ipsum Hierosolymis manerent. Ideò in Miletana Synodo Asiae episcopis dicebat: Ecce ego vincit' spiritu proficiscor Hierosolymam, quæ illic mihi obuentura sint ignorans, nisi quòd spiritus sanctus per singulas ciuitates testificatur, dicens, quòd vincula & afflictiones me manent. Quòd etiam referri debet Agabi propheta vaticinium, qui cum arrepta Pauli zona sibi ipsi pedes manusq; vinctuisset, dixit: Hec dicit spiritus sanctus: Virum, cuius est zona hæc, sic vincient in Ierusalem Iudei, tradentq; in manus gentium. Atqui pro Iudeorum salute Paulum imprimis laborauisse, iam non semel diximus & tota eius historia abunde testatur. Idem ergo ipsi, quod Christo Domino, accidit, quem post infinita beneficia, quæ ab illo acceperant, similiter gentibus illudendum & crucifigendum tradiderunt. Et autem hæc (vt nuper quoque diximus) communis sanctorum fors, quòd eos ferè hostes grauissimos experiuntur, pro quorum salute ipsi dies noctesque excubant. At quid de sanctis loquor, quando inter gentes quoque à suis pulsi & occisi plerumq; fuerunt, qui de repub. optimè meriti erant, & capita sua pro huius salute non semel obiecerant: sicuti in Romanorū & Græcorum historijs exempla dotiadis, Cimonis, Themistoclis, Phocionis, Camilli, Scipionum, Ciceronis, & multorum aliorum doceant. Ciceronem certè à Philologo quodam, quem ipse studijs liber alioribus erudierat, percussoribus ab Antonio submissis proditum, à Popilio autem Tribuno militum, quem parricidij reum in iudicio defenderat, occisum fuisse historici scribunt. Quòd minus nos admirari aut offendi decet, si quid huius euangelij ministris accidit, cum illius lucem mundo exosam esse constet, & illū hanc extremam velle, ne ipsius opera mala manifestentur. Nunc autem Pauli fortitudinem nos obseruare & imitari conuenit, qui etsi grauissima pericula sibi parata esse ab ipso spiritu sancto admoneretur, & illorum concordatione percussus ad ecclesiæ preces confugiat, non tamen sese ab instituto reuocari passus est, quòd minus pergeret suam functionem obire, cui ipsum Deus destinarat. Nam cum in Miletana Synodo (sicuti modò diximus) de vinculis, quæ ipsum Hierosolymæ manerent, sermonem fecisset, mox subiicit: Verum nullius rationem habeo, neque vita mea chara est mihi ipsi, vt consumem cursum meum cum gaudio, & ministerium quod accepi à Domino Iesu, ad testificandum euangelium gratias Dei. Et cum Casarea Agabi vaticinio socij eius territi ipsum hortarentur, ne Hierosolymam vinciri, grauitè respondit: Quid facitis flentes & comminuentes cor meum? enimvero ego non solum vinciri, sed & mori paratus sum in Ierusalem pro nomine Domini Iesu. Hac fidei fortitudine omnes nos instructos esse conuenit, vt Christi amore & cælestis vitæ desiderio accensi omnia cōtemnamus, quæ nos in nostro officio remorari possunt.

Pauli fortitudo.

Iudeorum gra-
titudo Paulo
suspecta fuit.

Alterum quod piorum precibus à Deo impetratum cupit Paulus, fuit, vt hoc suum ministerium, quo Hierosolymitanis fratribus subuenire studebat, sancti gratum & acceptum haberent. Ergo de hoc etiam dubitabat: nimirum propter calumniatores, qui omnia eius studia & officia sinistris interpretationibus in peiorem partem detorquebant. Ita enim solent, qui odij & inuidiæ affectus semel in animum admiserunt: & tanta calumniæ vis est, vt nihil tam honestum, tam sanctum & salutare sit, quod non arrodant, & apud imperitos suspectum reddant. Nec frustra de Iudeorum gratitudine Paulum dubitauisse, rei euentus declarauit. Nam etsi ecclesiæ illius pastoribus sua doctrinæ & studij rationem reddidisset, & non contemnendam pecuniæ summam in pauperum subuentionem secum attulisset, aduersariorum tamen calumniæ & insidiæ tantum potuerunt, vt tanquam templi & sacrorum omnium hostis & prophanator in ipso templo corripere, & inde extractus ad mortem postularetur communi omnium clamore: neq; in tanta turba aliquis repertus est, qui periclitanti subueniret, præter Tribunum Romanum, qui eum furiosorum manibus eripuit. Est autem hoc magnum charitatis & beneuolentiæ argumentum, quòd apud exteras ecclesias omnes tanto studio pro illis intercessit, & per tanti itineris terra mariq; conficiendi pericula ad eos pecuniam derulit, de quorum gratitudine nihil certi sibi ipsi polliceri poterat. Nam vt alibi videre est, non soli Iudeorū iuristites & qui hos sectabantur, verum etiam qui inter Iudeos iam Christo nomen dederant, Paulo inuirescunt, eo quòd ritus Leuiticos abrogandos esse doceret, quibus illi nimium adhuc erāt addicti. Eos

Eos tamen ille fert, eosdem pro fratribus agnoscit, et sanctos vocat: nimirum propter Christum, quem magna ex parte apprehenderant; & quod sciret sanctos quoque calumniatorum obreptionibus decipi posse, ut suspiciones iniquas animo concipiant. Utinam simili mansuetudine vterentur hodie omnes, qui fidem in Christum profiteri consueverunt, et procul dubio euangelij lux maiori cum successu propagaretur, neque dissidijs scinderentur ecclesiae, quas in Christo unitas esse oportebat. Debet autem ex hoc exemplo generalis doctrina peti, ne propter hominum ingratitude defatigemur benefaciendo, sed Deo remuneratore confisi, de ijs quoque bene mereri pergamus, quos nobis iniquiores esse certis argumentis constat. Et quia ingratitude nihil turpius, scelestius & ipsi Deo magis exosum est, etiam atque etiam anniti debemus, ne inter benefaciendum cuiquam tanti sceleris occasionem praebeamus. Cuius ergo quoad eius fieri potest, ut beneficia nostra ijs grata & accepta sint, in quos ea conferuntur. Vbi multum proderit, si animo alacri & vultu amico atque ad hilaritatem composito largiamur, neque egentibus aliquid exprobrems, quod vel animos eorum offendere, vel iisdem sinistram de nobis suspensionem iniicere possit. Peccant in eo plurimi, qui dum eleemosynas distribuunt, tales se gerunt, ut satis appareat, ipsos non egentibus ex pio charitatis affectu subuenire, sed seipsum debito libertate & inter homines suo honori consultum velle. Sed cum hilarem datorem requirat Deus, nunquam gratas habebit eleemosynas, quae vultus austeritate & amarulentis atque odij plenis exprobrationibus conduntur.

Sequitur tertium, quod Romanorum intercessione Paulus impetrari vult: *Ut cum gaudio veniam ad vos per voluntatem Dei, vnaque vobiscum refociller.* Quibus verbis idem dicit, quod cap. primo dixerat: *Expeto vos videre, ut aliquod impertiar vobis donum spirituale ad vos stabiliendos: hoc est, ut communem consolationem siue exhortationem percipiam apud vos per mutuam fidem, vestram simul & meam.* Ergo non opes, non honores, non auram popularem & inanes vulgi applausus quaesivit, sed ut doctrina sua quam plurimis prodesset, & ex aliorum fide atque profectu ipse vicissim consolationem caperet. Et quamvis hoc eius desiderium sanctum sit, & ad multorum aliorum salutem tendat, idem tamen voluntati diuinæ subijcit, & ut Deo volente hoc sibi obtingat, precatur. Est hoc probe observandum, ne quid Deo temere praescribamus. Nam qui toti à Deo pendent, eorum preces propter fidem efficaciores sunt, & iisdem minus offenduntur, si non per omnia illorum votis Deus annuat. Apparet hoc non obscure in hoc Pauli exemplo. Optauit quidem ille, ut cum gaudio Romam veniret. At longe alia fuit Dei voluntas, qui illum prius à Iudeis capi, inde in gentium manus venire, in vinculis diuturnis detineri, naufragium facere, et vix tandem per mille pericula & discrimina rerum eodem venire voluit. Quae omnia illi minus molesta fuerunt, quod iam antea se totum Dei arbitrio submisisset. Imitemur ergo hoc illius exemplum, & meminerimus Deum vota nostra plerumque alia crucis consuetudine condire, quod facilius carnem in officio contineat, quae mox ferocior fieri solet, si successu prosperiore utatur.

Porro concludit locum hunc omnem imprecatione vel benedictione verè Apostolica: *Deus autem pax sit cum omnibus vobis, Amen.* Deum pacis vocat, qui & nobis placatus atque propitius est, & charitatis fraternae vinculo credentes inter sese constringit, ut procul relictis dissidijs, pacē colant & concordie studeant. Hunc illis adesse optat, ut gliscientes in illa ecclesia dissensiones componat, & ad pacis studium omnium mentes inclinet. Et haec quidem nobis quoque omnium votorum summa esse debet, imitari, quos in Christo unitos esse conueniebat. Nam si principes spectemus, plerumque circa bellorum studia occupari, & in his laudem & gloriam quarere videbis. Accommodant sese horum furoribus homines venales, qui militiam in quaestum conuerterunt, neque artem aliam nouerunt, qua sibi victum parent. Quod curari vel ambitiosi & vindictae cupidi ferè de nihilo suscipiunt. Quam multis verò quamque atrocibus funduntur his pij multi, & euangelij cursus maximè impeditur, & multi animarum periculum subeunt, qui alijs ad vitam duces esse debebant. Oremus ergo omnes vno ore & animo Deum pacis, ut is nos respiciat, & suo spiritu omnium mentes regere dignetur, ut in fidei puritate, dilectione fraterna et eius Christianae studio coalescant per Christum Iesum, & in eodem seruentur: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum, Amen.

Paulus Romam
venire cupit cum
gaudio.

Benedictio A-
postolica.

CAPUT XVI.

HOMILIA XCIII.

Commando autem vobis Phœben sororem nostram, quæ est ministra ecclesiæ Cenchreensis: ut eam excipiat in Domino sicut dignum est sanctis, & aditis ei quacunque in re ipsi usus fuerit. Nam hæc cum multis hospitium præbuit, tum mihi etiam ipsi. Salutate Priscillam & Aquilam, adiutores meos in Christo Iesu: qui pro anima mea suam ipsorum ceruicem supposuerunt. Quibus non ego solus gratias ago, sed etiam omnes ecclesiæ gentium. Item ecclesiam, quæ in domo eorum est. Salutate Epænetum mihi dilectum, primitias Achaïæ in Christo. Salutate Mariâ, quæ multum laborauit erga nos.

Argumentum
Capitis 16.

Continetur hoc Capite postrema huius epistolæ pars, qua primum Phœben, feminam Christianam, commendat, per quam ad Romanos scripsit: deinde pro more suo salutationes ponit, quibus nominatum eos laudat, qui in Romana ecclesia præ alijs excellebant. Tertio præceptum subiicit verè Apostolicum de vitandis impostoribus, qui saniorum euangelij doctrinam suis figmentis corrumpebant, & turbas passim dabant in ecclesijs: postremo epistolam totam magnifica doctores conclusit, qua Dei bonitatem nobis in Christo Iesu exhibuit, & in Evangelio manifestatam pie prædicat, ita nimirum pios excitans, ut & illam gratis animas amplectantur, & in ea retinenda sese fortes & constantes præbeant. In omnibus autem istis obseruandissima est Apostoli industria & modestia, qui ad vulgaria quoque charitatis officia sese demittit, ut sibi apud Romanos auctoritatem atque beneuolentiam conciliet, & quam plurimos Christo lucrifaciat. Quo exemplo eorum fastus arguitur, qui in ecclesia pro imperio omnia agunt: item quorundam inhumanitas, qui ut se Christianos ostendant, vix aliquem alloquio dignantur, & omnia humanitatis officia negligunt.

Commendat
phœben nuntiam.

Sed ad Pauli verba accedamus, qui primò (ut diximus) Phœben, cui epistolam hanc ad Romanos perferendam dedit, non minus diligenter quàm magnificè commendat. Quod ut ex charitatis officio fecit, ita apud eos sese voluit excusare, quibus ridiculum videri poterat, rem tanti momenti mulierculæ committere, cuius nomen fortassis Romæ hucusque inauditum & incognitum fuerat. Dicit ergo: Commendo vobis Phœben sororem nostram, quæ est ministra ecclesiæ Cenchreensis, ut eam excipiat in Domino, sicut dignum est sanctis, &c. Vbi ante omnia hoc obseruari debet, inter Christianarum charitatis officia non postremum esse, ut peregrè profecturos fratres amicis & notis nostris commendemus. Nam præter illud quòd aliunde omnis generis pericula peregrinantibus imminet, & ipsi sibi multa per ignorantiam vel incogitantiam accersere possunt, omnium ferè iniurijs idem expositi sunt, & non raro boni quoque illos suspectos habent propter fraudulentos impostores, qui sese mirificis artibus insinuare norunt, ut quorundam facilitate abutantur. Accedit his, quòd cum omnes homines priuati commodi appetentes sint, peregrinos vix ferunt, quàm primum illos feliciter agere vident, & pròinde tunc sibi quiduis in illos licere arbitrantur. Quæ causa est, quòd tam multa in Lege & prophetis de peregrinis iuuandis & fouendis præcipiuntur, & quòd inter pios hic mos obtinuit, ut suos aliò terrarum ituros suis commendationibus iuuent, & illorum existimationi qua possunt diligentia consulant. In eo tamen prudentia & circumspectio opus est, ne vel nostræ utilitatis ergò indignos commendamus, vel nimia facilitate fidem nostram apud amicos suspectam reddamus. Nam qui hoc faciunt, ipsum humanitatis officium indignis præstant, crudeles & iniqui sunt in eos, quibus plerumque non sine magno periculo homines indignissimos obtrudunt, &c.

Phœbe digna,
quæ commendatur.
Soror.

Vidit hoc Paulus, qui ideo rationes & argumenta grauissima profert, quibus hanc commendationem suam confirmat, ne ipsi temere excidisse videatur: & præcipua quidem ex illis persona sumit, ut dignam esse ostendat, quam pijs sibi commendatam habeant. Primum vno verbo comprehendit, dum sororem

sororem dicit. Ita enim innuit, Christianā esse, & ad ecclesiæ societate pertinere. Vt enim olim creden-
 tes discipuli dicebantur, nimirū Christi cōmunis omnium doctoris & euangelij respectu: ita ijdem in-
 ter se fratres & sorores dici solebant, eō quod vnus & idem omnium pater est in cœlis: vnus & idem
 omniū frater, Iesus Christus: quod item ex eodem semine, Dei verbo nimirum, renati sunt: quod eun-
 dem omnes spiritū acceperunt, qui adoptionis spiritus dicitur: quod deniq; eandem hæreditatem simul
 omnes adibunt, quam nobis suo merito Christus acquisiuit. Est ergo tam arctū & sanctum Christianæ
 charitatis vinculū, vt solum hoc ad tollenda omnia alia personarū discrimina sufficiat, sicuti iam sc-
 pe diximus. Itaq; nimium curiosi sunt, qui cū constet Christianum, & proinde fratrem ipsorum esse,
 quicquid ab illis postulat, alias tamen causas querunt, propter quas ipsum iuuare, vel etiam negli-
 gere debeant. Sua autē curiositate hoc vnum illi efficiunt, quod se in Christiana religione parum ad-
 uide profecisse ostendunt, cū Christianæ & fraternæ charitatis affectu tam parum moueantur. De-
 inde Phœben ministram dicit ecclesiæ Cenchreensis. Fuerunt Cenchrea oppidum Corinthiorum in Ministra Cenchreensis ecclesiæ.
 illius ad mare Ægeum situm, nauium statione celeberrimū, & ideo frequens valde & populosum:
 in quo Christi ecclesiam fuisse, ex hoc loco apparet. Huius ministra fuisse dicitur Phœbe: quod non ita
 accipi debet, quod vel docuerit publice, vel sacramenta administrarit (nam mulierem in ecclesia loqui
 Paulus prohibet. 1 Cor. 14, & 1 Tim. 2.) sed ex viduarū numero fuit, de quibus in priori ad Tim.
 capite agitur. Vt enim olim pauperes ex publicis ecclesiæ bonis alebantur: ita illis curandis desti-
 nati solebant viduæ, quæ relictis omnibus alijs rebus, se totas ecclesiæ consecrauerant. Harum offi-
 cium erat, fratres peregrinos excipere, ægrotantibus inferuire, subuenire afflictis, ea deniq; obire mu-
 nus, quæ egenis debentur. Et quia illis obeundis non poterant sufficere maritata, quas propriæ do-
 lor, & liberorū suorum cura detinet, & ideo cœlibatus perpetuus requirebatur, grauitè monet Pau-
 lus, ne qua in hunc ordinem adoptetur, nisi quæ iam sexagesimum ætatis annum compleuerit, viri
 nem minus vxor fuerit, liberos suos iam probè educarit, vitam deniq; omnem ita transegerit, ne quæ
 sinistra suspicio de illa facile enasci possit. Fuit ergo hic viduarum ordo non minus sanctus quàm ne-
 cessarius & vtilis: posteris autem temporibus ex hoc occasione sumpta Satan monialium cœnobis in-
 struit, in quibus teneræ puellæ educarentur, quæ rebus diuinis vacarent perpetuæ virginitatis voto
 obstrictæ. Quod ab Apostolorum instituto alienissimum esse, ex eiusdem Pauli nostri præcepto patet,
 quod iubet, vt iuniores viduæ reijciantur, ne aliquando aduersus Christum cum publico scandalo la-
 sciant. Idem etiam nubere iubet eos, qui donum castitatis non acceperunt à Domino, & se vri sen-
 tiant. Sed ea est Satanae vafrities, vt sub religionis prætextu ea inuehat, quæ & mores bonos cor-
 rumpunt, & omnem religionem impiorum hostium ludibrio exponunt. Quod in Monialium claustris
 factum fuisse, nemo negare potest, quando illarum libido eō vsque exarsit, vt pleraque earum cœno-
 bia non tam Christo & diuinis cultibus, quàm Veneri dicata & publica lupanaria videri potuerint.
 Ita verò Deus sancti coniugij contemptum vltus est, & hodie adhuc eadem pœna eos multare so-
 let, qui in tanta Euangelij luce veritatem in iniustitia detinent. Vt ergo ad Phœben redeamus, ni-
 hil in eius exemplo habent nostri seculi Moniales, Begutte, quo se tueantur. Nam vt diximus, ex
 earum numero fuit, quæ iam prouecta ætatis, ecclesiæ alumnis & peregrinis fratribus ex officio mi-
 nistrabant. Ad cuius explicationem facit, quod postea de eius fide & industria subiicit Paulus, di-
 cent: Hæc cū multis hospitium præbuit, tum etiam mihi. Quæ verba hactenus aliter ex Græco
 reddita fuisse scimus: sed si viduarum officium, de quo nunc diximus, diligentius consideres, hunc
 verò illi sedulitatis testimonium perhibet, quod non (vt multæ solent) ignaui otij causa ecclesiæ
 se consecrauerit, sed in suo munere obeundo erga quosuis fuerit officiosissima & inter hos se quoque
 numerat Apostolus, vt & verbis suis fidem faciat, & sceminæ de se bene merite dignam gratiam
 rependat. His postea aliud argumentum à communi Christianorum officio subiungit, quando iubet,
 vt eam suscipiant in Domino, sicuti dignum est sanctis, id est, sicuti Christianos homines facere
 conuenit. Hos autem humanitas & hospitalitas quàm maximè decet, quando & patrem creden-
 tium Abrahamum huius studiosissimum fuisse constat, & illius officia Christus tanto studio com-
 mender, vt ipse pro illis spondere dignetur, in quos illa conferuntur. Admonet ergo illos rem sua
 professione indignissimam facturos esse, si nullo bonore aut humanitate nulla eam prosequantur,

cuius tot extent in sanctos fratres beneficia. Et sanè, qui erga tales se ingratos & inhumanos præbent, ij se Christiano nomine nequaquam dignos esse nimis manifestè testantur. Quid ergo de illis dicemus, qui Diotrophem illum (cuius Ioannes in tertia epistola meminit) imitati, eos oderunt & calumniantur, quos peregrinis & egenis fratribus favere vident?

Phœbe suscipi-
enda & iuuan-
da.

Quid verò illud est, quod tot argumentis Paulus Romanis persuaderi cupit? Cōmendo eam vobis (inquit) ut eam excipiat in Domino, & adsitis ei, quacumq; in re ipsi usus fuerit. Primum ut in Domino illam excipiant monet, id est, in nomine Domini, & idè quod Christi ministra sit. At qui hoc observant inter charitatis officia, ij in illis obeundis fringere non possunt. Quid enim Domino Christo aut eius membris negare possunt, qui se illi prius totos consecrarunt? Addit ergo, ut illi adsint in quacumq; re ipsorum auxilio siue consilio illa opus habeat. Nondum enim omni charitatis officio erga peregrinos defuncti sunt, qui venientes amice compellant, deducunt, promissis lactant, & honorem qualemcunque illis deferunt: sed verbis facta respondeant oportet, & quibus nam illi potissimum opus habeant videre conuenit, ut ex eo colligamus, quid officij nos illis præstare deceat. Et hoc illud est, quod Ioannes præcipit, ne verbis modò fratres diligamus, sed opere, id est, ut ipsis beneficiis testemur, quam verbis profiteamur animi nostri benevolentiam. Sed o felicem illorum temporum conditionem, quando hæc commendatio mulieri peregrinæ apud homines ignotos & in vrbe terrarum domina prodesse potuit. Hodie ita pleriq; refriguerunt, ut ipsi sese inhumanos & ingratos præbent, quos ipsi nouerunt tales esse, qualem Paulus Phœben hanc describit: imò quorum opera sæpe subleuati sunt.

Salutationes
Apostolicæ.

Ceterum à Phœbes commendatione ad salutationes transit Apostolus, quas animi amici & beneuoli indicium esse vulgò etiam putatur. Singulis autem, quos saluere iubet, ferè peculiare aliquod virtutis testimonium defert: non quidem adulandi causa (cui enim dularetur, qui mundum omnem cum suo fastu iam pridem calcauerat) sed ut suum honorem virtus habeat, & Romani intelligent, quos nam ipsi in pretio habere & imitari debeant: deinde ut illi ipsi tantæ commendationis memoriam in cursu bene cæpto perseuerent, ne postrema prioribus peiora fiant. Priusquàm tamen illorum nomina audiamus, observare conuenit, in toto hoc catalogo satis prolixo, neminem censeri in Christianorum albo ex ijs, qui tunc Romæ diuitijs, honoribus aut triumphis illustres fuerunt, sed homines quoad huius seculi conditionem, obscuros & maxima ex parte peregrinos. Itaque hic quoque accidit, de quo in priori ad Corinthios cap. primo Paulus admonet, dicens: Videtis vocationem vestram, fratres, quod non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, &c. Et Christus regni sui mysteria à sapientibus & intelligentibus abscondita, infantibus autem reuelata esse dicebat. Solet hoc ipsum etiam hodie fieri, ut ad euangelij doctrinam, quando ea primum prædicatur, plerumq; accedant homines plebei & nulla auctoritate præditi, eandem verò auersentur, vel etiam hostiliter persequantur, quotquot generis nobilitate, opibus & honoribus excellunt. Obijciunt & exprobrant illis nobis aduersarij, & eo argumento ferè fidem nostram confutare solent. Sed neminem moueant illorū calumniæ: quin potius Dei consilium agnoscamus, qui (ut Paulus loco supra citato admonet) quæ stulta sunt in mundo eligere solet, ut pudefaciat sapientes, & quæ sunt infirma, ut pudefaciant ea quæ sunt robusta: & quæ ignobilia sunt in mundo proq; nihilo habentur, vel etiam nulla sunt, eligat, ut ea quæ sunt aboleat. In quem verò finem hoc facit? Ut ne gloriatur vlla caro coram eo: sed omnibus constet, vniuersum nostræ redemptionis & salutis negotium non ex nostra dignitate, sed ex sola ipsius gratia pendere.

Priscilla &
Aquila.

Porro inter eos, quibus salutem ascribit Paulus, primi nominantur Priscilla & Aquila, cum ecclesia, quæ domi ipsorum fuerit. Et Priscillam quidem priori loco ponit, cuius ratio certa vix reddi potest. Si tamen coniecturis locus est, illustrior fortassis fuit vxor, & magis nota omnibus, & prior ad fidem conuersa maritum postea instituit. Coniuges certè fuisse Lucas disertè testatur, & olim Paulum hospitio exceperant, cum Corinthijs primum prædicaret. Idem Aquilam genere Ponticum, conditione verò tabernaculorum textorem fuisse scribit. Et tunc quidem Roma expulsi Corinthum venerant, vnde illos postea Romam rediisse ex hoc loco apparet. Non autem illos obiter saluere iubet Paulus, sed eosdem simul magnificè commendat. Nam primò cooperarios vel adiutores suos in Iesu Christo vocat. Quod ad doctrinam referri debere satis constat. Nam cum Apollonius Alexandrinus

Alexandrinus Corinthum venisset, illum ad se receptum priuatim in via Domini plenius instituerunt, & idem procul dubio in multis etiam alijs fecere, qui ad ipsos diuertebant. Credibile etiam est, Aquilam eò usque profecisse, ut publico docendi munere fungeretur, quem priuatim vxor adiuuerit. Paulus etenim, qui nemini solebat adulari, eos non sine causa suos adiutores in Iesu Christo dixit. Etenim multa obseruatione digna tanti Apostoli modestia, qui se multò inferiores pro adiutoribus suis & Symmystis agnoscit. Sic alibi in epistolarum inscriptionibus Sosthenem, Timotheum & Siluanum sibi coniungit. Imò hæc ne mulieris quidem ipsum pudet apud ecclesiam Romanam, cuius fides vbiq; terrarum predicabatur. Sciebat enim in Christo Iesu non esse vel marem vel fœminam, & Dei dona laudem mereri in quouis homine, quem illis instruere Deus dignatur. Sunt ab hoc Pauli spiritu alienissimi, qui ut sibi omnem laudem in ecclesia vendicent, ne eos quidem pro fratribus & adiutoribus agnoscunt, quorum non minor in Euangelio predicando fides & industria elucet. Quorum ambitio quantum mali ecclesijs dederit nostro seculo, non opus est commemorare, cum illius vltima hodie adhuc magno cum piorum dolore passim conspiciantur.

Sed aliud quiddam maius & præstantius de Aquila & Priscilla dicit Paulus, quòd nimirum carnes suas pro ipsius anima supposuerint, id est, quòd seipsos manifesto vitæ periculo obiecerint, ut ipsum seruarent, ne ab hostibus occideretur. Quod illos Corinthi fecisse, credibile est, quando constat Paulum illic in maximis angustijs cum timore & tremore versatum esse, adeò ut de vrbe deferenda cogitaret, & peculiari consolatione opus haberet. Atqui non poterat ille periclitari, quin simul in periculum venirent ij, quorum hospitio utebatur. Et hæc fortassis causa fuit, quòd tandem mutato hostium ad Iustum quendam diuertit, cuius domus Synagoga consinis erat. Fuit autem hoc magnæ fidei & vere charitatis argumentum, quòd pro homine peregrino seipsos & omnia sua periculo præsentis expenserunt. Quid enim in Paulo erat, cuius causa id facerent, præter vnum hoc, quòd Christi seruum esse videbant, cuius opera & ministerio ille in regno suo inter gentes propagando utebatur? Ipse certè hoc beneficium tantum esse ait, ut non ipse modò illis gratias agat, verumetiam omnes gentium ecclesie. Quia enim gentium doctor erat, ad illas omnes redundabat fructus beneficiorum, quæ in ipsum conferbantur. Rursus ergo hic elucet ministerij euangelici dignitas, quando qui ministros iuuant atq; defendunt, ijs officijs sibi omnes eorum auditores obstrictos & debitores reddunt. Quod cum hodie pauci agnoscant, certum est illos euangelij quoq; dignitatem non rectè aestimare, &c.

Facit præterea ad Aquilæ & Priscillæ cõmendationem, quòd ecclesiæ meminit, quam domi suæ Ecclesia domus habuerint. Intelligunt hoc aliqui de familia ipsorum, quam ita gubernarint, ut ecclesiæ formam referret. sica Prisc. & Aquile. Alij verò illos domum suam ecclesiæ vñibus dedicauisse putant, ut in ea cætus piorum conueniret. Aquile. Laudandum verbum Domini, & ad publicas preces & Sacramentorū administrationem. Quorum sententia mihi magis probatur. Cur enim in illis ceu peculiare quid Paulus cõmendaret, quòd omnes Christiani vulgo facere tenentur? Et verisimile est, Christianos in vrbe Romana, cum templa publica non haberent, domus habuisse certas, in quibus ad sacra sua conuenirent; & quia vix possibile, etiam tutum erat, tam multos in vnam domum confluere, cætus habuerunt distinctos, quorum vñus in Aquilæ & Priscillæ domo colligebatur: quæ præ alijs suo nomine saluari voluit Apostolus, cum propter ipsum Aquilam, tum quòd in eo fortassis plures haberet notos & amicos. At quicquid huius sit, fuit hoc insigne pietatis & fortitudinis Christiana testimoniū, quòd coniuges isti suos domos ad hunc modum instituerunt, & simul domum suā ecclesiæ consecrarunt, ut templi publici instaret. Hoc enim ut sine molestia magna fieri non poterat, ita cum periculo coniunctum erat, cum Christiana religio iam pridem per Senatusconsultum damnata esset, & Claudius Iudæos omnes antea ex vrbe eiecisset. Admonentur hoc exemplo Christiani homines, quid ipsos facere cõueniat. Quia enim Christus suæ mortis & sanguinis merito singulos consecrauit, ut spiritus sancti templa sint, simul omnes in hoc anniti decet, ut & sua corpora Deo dedicata seruent, & familias suas ita instituunt, ut in ecclesiæ species & forma agnosci possit. Quod tunc fiet, si in Dei cognitione & vera fide suos erudiant, si de verbi & regni Dei mysterijs frequenter differant, si ad preces quotidianas illos assuesciant, si de verbi & regni Dei mysterijs frequenter differant, si ad preces quotidianas illos assuesciant, adhuc disciplina diligentiori in officio contineant, ne alicuius scandalum sint authores. Ita similia Christianorum domus ecclesiæ erunt, & quisque pater aut mater familiam domi suæ parochum sine Episcopum aget, sicuti D. Augustinus quoque annotauit. Et qui ita res suas instituerunt,

ijs postea non graue fuerit sua omnia ad publicos ecclesiae vsus conferre, & quam plurimos iuuare, ut in vera Christi fide instituantur. Et haec quidem in Aquilae & Priscillae exemplo obseruanda veniunt.

Epenetus.

His Epenetum subiicit, quem similiter saluere iubet, quem & ipsum duplici nomine commendat. Primo enim suum dilectum dicit, Nam etsi omnes diligere debeamus, qui per fidem Christo insiti & fratres nostri sunt, nihil obstat tamen, quo minus vel familiaritatis ergo, vel propter praecelliora Dei dona, vel etiam propter accepta beneficia, aliquos praeter alios complectamur. Ita enim ipse Christus Ioannem praeter alios dilexit, etsi interea omnium hominum amantissimus esset. Etsi autem hoc praecellens Epeneti elogium, quod Paulo dilectissimus fuit. Nam etsi credibile sit, hoc illi apud multos fraudi fuisse, qui vel Paulum priuatim oderant, vel Christianae religioni iniquiores erant, attamen ex eo & olim apud pios laudem habuit, & hodie adhuc eius memoria in ecclesia Christi floret. Neminem ergo Christi seruorum pudeat, quantumuis mundo inuisi & exosi sint: pudeat autem nos mundi huius, qui totus in malo iacet, & cuius amicitia est inimicitia apud Deum. Deinde primitias Achaiae in Christo dicit Epenetum, ita innuens primum fuisse, qui in Achaia euangelio verum dederit & Christum vera fide sit amplexus. Alludit enim ad legem, quae frugum & aliarum rerum primitias Deo consecrare iubebat: qua ratione gentis alicuius primitiae merito dicuntur, qui ex illa se primos Christo consecrauerunt. Etsi haec praecellens admodum laus, & digni sunt tales, qui apud pios in pretio habeantur. Constat enim eos non magni facere mundi huius iudicia, neque ab hominum exemplis pendere, qui tale quid audent. Et iidem alios multis occasionem praebent, quae etiam illi ad salutis cognitionem perueniant, adeoque ostium aperiunt, per quod euangelij praedicatio ad populum aliquem ingreditur. Adhaec ut diuturnis & multis experimentis fides illorum confirmatur, ita ipsi quoque eandem declarandi occasiones habent quam plurimas, & maiorem de se ipsis spem pios quoties faciunt. Etsi ergo hoc singulare beneficium Dei, si quos isto honore dignatur. At vicissim tales sui officij meminisse decet, ut in cursu suo pergant, & quam de se spem praebuerunt, indies magis atque magis confirment. Nam si degeneri & ignauo animo in medio certamine succumbant, tunc ex primis nouissimi fiunt, & postrema eorum sunt iniurijs deteriora. Haec vos obseruare decebat viri Germani, quos ea gratia Deus dignatus est, ut toto mundo partim Mahumeticis partim Papiasticis superstitionibus immerso, primitiae omnium populorum in Christo Iesu facti sitis, ut per vos euangelij lux ad alias quoque gentes diuulgaretur. At quantum hodie a pristino zelo & feruore plerique degenerauerint, res ipsa loquitur. Itaque periculum est, ne non modo nos alij praeuertant, verumetiam (quod lucis olim Christus minatus est) regnum Dei a nobis ad alios transferatur, qui illo dignos fructus ferant. At si laudem merentur, qui in aliqua gente primi euangelio credunt & Christo nomen dant, quanto plus illis debetur, qui primi euangelium praedicant, & Christo viam sternunt, ut regnum suum instaurent? Haec illa apostolorum gloria est, & ideo illos propheta olim seruatores dixerunt, qui in montem Zion ascensuri & sanguinarios Edumaeos iudicaturi sint. At quae nostri seculi infelicitas est, tales hodie pro seditiosis rerum nouatoribus habentur, & maximo apud omnes ferè ordines odio laborant.

Maria.

Ceterum pergit Apostolus, & Salutate (inquit) Mariam, quae multum laborauit erga nos. Non fuit haec virgo mater Domini, cuius postremam mentionem sacra litera Actorum primo cap. faciunt, & quam Claudio regnante diem suum obiisse quidam ex veteribus tradiderunt. Sed alia quaedam, cuius memoriam spiritus sanctus conseruari voluit, secundum promissionem: Memoria iusti usque durabit. Commendatur haec eo nomine, quod multum pro Paulo laborauerit. Quo exemplo rursus docemur, quid matronas Christianas deceat: Nimirum sanctis ministrare & sedulas esse ad omnia pietatis & beneficentiae officia. Talem olim Saram, quam credentium matrem dicit Petrus, constat fuisse, quae cum & genere illustris & ex marito opulentissima esset, tamen in hospitium gratiam ea fecit, quorum hodie multas famulas puderet. Et Rebeccam a primis annis ad eadem officia assuefactam fuisse, euidenter apparet in ijs, quae inter ipsam & Abrahami famulum facta fuerunt. Gene. 24. Similis etiam Abigaëlis industria fuit, & Lazari sorores Martham atque Mariam hoc nomine spiritus sanctus maxime commendat. Hodie autem plerique nobilitatem & dignitatem suam in ignauo otio, vestium luxu, incessu fastuoso, & superbo omnium aliorum contemptu consistere putant.

Gene. 18.

tant: ita verò se à Christo & à fide alienas esse ostendunt, & proinde indignas, quæ inter Dei filios locum habeant. Rursus autem Paulus hoc loco egregium animi grati specimen exhibet, quando publicè faceretur huius erga se mulieris officia, & eandem suo testimonio toti Romanorum ecclesiæ commendat. Id autè meriti facit, quia & natura lex nos benefactoribus nostris bonam gratiā referre docet, & ut hoc fiat, charitas requirit, quæ nō alia re magis alitur atq; fouetur. Est ergo turpis nimium eorum ingratitudo, quos beneficiorum acceptorum pudet, & qui tales videri nolunt, qui aliorum officijs vnquam opus habuerint. Quid verò de illis dicemus, qui Deum quoq; omnis boni authorem agnoscere dedignantur, & illius gratiam aperte negant, dum suorum operum merita asserunt? Imitemur nos Pauli exemplum, & hominibus quidem nos pro acceptis beneficijs gratos præbeamus, Dei verò bonitatem & misericordiam publicè prædicemus, qui pro miseris nobis & morte æterna digni filium suum Iesum Christum tradidit, ut eius merito redempti, cælestis regni ciues efficeremur. Illi debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

HOMILIA XCIII.

Salutate Andronicum & Iuniam, cognatos meos, & concaptiuos meos, qui sunt insignes inter Apostolos, qui etiam ante me fuerunt in Christo. Salutate Ampliam dilectum mihi in Domino. Salutate Urbanum, adiutorem nostrum in Christo, & Stachym mihi dilectum. Salutate Apellem, probatum in Christo. Salutate eos, qui sunt ex Aristobuli familiaribus. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos, qui sunt ex Narcissi familiaribus, eos (inquam) qui sunt in Domino. Salutate Tryphænam & Tryphosam, quæ laborant in Domino. Salutate Persida dilectam, quæ multum laborauit in Domino. Salutate Rufum selectum in Domino & matrem eius ac meam. Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Mercurium, & qui cum eis sunt fratres. Salutate Philologum & Iuliam, Nereum & sororem eius, & Olympam, & qui cum eis sunt omnes sanctos. Salutate alij alios osculo sancto. Salutant uos Ecclesiæ Christi.

Quoniam scripturæ sacræ diuinitus inspiratæ, ut nostræ cum institutioni tum consolationi seruiant, datæ sunt, nihil in illis tam minutum aut vulgare est, quod non diligentem considerandum mereatur. Ea enim est Spiritus sancti sapientia, ut sub vilibus & contemptissimis inuolucris preciosissimos maximorum & saluberrimorum mysteriorum thesauros comprehendat. Apparet hoc euidenter in hoc salutationum catalogo, qui cum nominibus hominum obscurorum constet, quorum plerique nusquam alibi in scripturis leguntur, nihil prorsus ad nos pertinere videtur. At habemus hîc nominantis exemplum, quo Stoici illi confutantur, qui se tunc demum Christianos putant, si tetrico salu & morum asperitate omnes despiciant, & neminem alloquio aut salutatione dignentur. Deinde cum singulos ferè suis titulis ornet, ostendit bonis & bene meritis de ecclesiâ & repub. laudem deberi, & proinde publicè preconio commendandos esse, ut & alij ad eorum imitationem excitentur, & ipsi confirmantur in cæpto pietatis cursu. Docet præterea, quibus studijs eos deditos esse oporteat, qui celsæ & gloriæ quærent, cuius omnes natura appetentes sumus. Sunt & alia quædam in nonnullis obseruatu dignissima, ut heri vidimus, & plura in ijs quæ modò recitata sunt, sequentur. Non piget ergo de reliquis etiam dicere, qui hîc nominantur.

Salutate (inquit) Andronicum & Iuniam, cognatos meos, & concaptiuos meos, qui sunt insignes inter Apostolos, qui etiam ante me fuerunt in Christo. Sunt hi quoque ex eorum numero, de quibus nihil præterea in sacris literis extat, etsi in ecclesiâ illustres fuisse ex hoc loco appareat. Non enim Spiritus sanctus omnium sanctorum natales & res gestas prolixius describere, ne libris nimis & superuacaneis Ecclesiam grauaret, & ut nos modestiæ admoneat, ne huius seculi gloriam ambrosius captemus. Debet enim pijs sufficere, quod etsi nomina ipsorum omnino intercidunt, Andronicus & Iunias cognati Pauli.

aut absq; rerum ab illis gestarum commemoratione seruantur, eadem tamen in cælis ascripta sunt, & quod olim in magno illo die digna suæ virtutis præmia accipient. Videamus tamen quibus titulis istos Paulus dignetur. Primò cognatos suos dicit, eò quod non modò Iudæi, verum etiam proprii consanguinitatis gradu ipsi coniuncti essent. Qua ratione etiam paulò post Herodionem quendam cognati titulo dignatur. Et cum hoc non dissimulat, suo exemplo docet, sanctos nihil præter officium facere, si cognationis naturalis aliquam rationem habeant, & propinquos suos præ alijs curent. Imò requirit hoc naturæ lex quæ socrus, id est, naturales affectiones nobis iniecit, quæ nos ad commiserationem excitant, si quid ijs aduersi accidere videmus, qui eiusdem sanguinis nobiscum participes sunt. Ideo ceteros, qui afflictiones istas in animis suis suffocant, Paulus in posteriori ad Timotheum in impiorum cathalogo recenset, quos pij omnes auerſari debeant. Et idem alibi infidelibus detestiores esse ait eos, qui suos immisericorditer negligunt. Secundò concaptiuos suos vocat, nimirum quod aliquando secum in carcerem abducti & eorundem vinculorum socii fuissent. Vbi rursus apparet, apostolos multa tulisse, quæ literis prodita non sunt, eò quod spiritui sancto satis fuit ea narrare, quæ nobis ad fidei & salutis doctrinam sufficere possunt. Est autem obseruanda sanctorum fors, quæ ab huius seculi filiis differunt. Hi suos consulatus, tribunatus, triumphos, præfecturas & alios huius generis honores numerant, & quos in illis collegas habuerint magnificè iactant, si qui inter hos præ alijs illustres fuerunt. Apostoli verò & qui horum doctrinam secuti Christo nomen dant, sua exilia, carceres, vincula, plagas, labores & pericula numerare, & qui ipsis horum socii fuerint recensere consueuerunt. Admonuit de his nos Dominus, & ideo non ut re noua & insolita ostendi debemus: neq; etiam formidanda est huius seculi infamia. Nec enim maior nobis gloria obtingere potest, quàm si in Christi militiam ascribamur, & socij efficiamur prophetarum, apostolorum & sanctissimorum martyrum, & cum his certamen illud verè sanctum subeamus, cuius agonizantes est æternus Dei filius, præmium verò iustitiæ corona immarcescibilis. Tertiò hoc quoq; illis tribuit, quod insignes sint inter apostolos, & quod ante ipsum in Christo fuerint, id est, priores illis ad Christi cognitionem atq; fidem peruenierint. Ita verò loquitur, ut ostendat obiter, Christianissimum non in nuda & inani nominis Christiani professione consistere, sed in eo, ut Christo per fidem verè insiti, eiusdem spiritu animemur, & vitam in illo viuamus nostra professione dignam. Quia verò hanc laudem illis tribuit Paulus, oportet ex eorum numero fuerint, qui vel cum ipso Christo in terris & gente vixerunt, vel primis apostolorum concionibus ad fidem conuersi sunt, quorum aliquos post Christi Lucas Actorum secundo & tertio cap. numerat. Constat enim Paulum primo statim anno post Christi ascensionem in cælos conuersum fuisse, quem tamen Andronicus & Iunias iam ante præuenerant. Et est hoc magnum modestiæ apostolicæ argumentum, quod spontè his istam gloriam cedit Paulus, quamuis quoad spiritus dona & apostolatus effecta illos sibi minimè pares esse non ignoraret. Quin idem vitæ suæ in pharisaismo malè transactæ & suæ contra Christianos crudelitatis sæpe exemplo quò magis Dei gratiam commendet, quàm ab omnibus cognosci cupiebat. Confer cum hoc exemplo eos, qui hodie primatum sibi vendicant in ecclesia, quod primi Christum agnouerint, primi euangelium prædicarint, & ut soli emineant multorum aliorum labores calumniantur, qui fortassis eodem cum illis tempore, aut non multò post, opus Domini aggressi, multò felicius laborauerunt, & ecclesias iam reformatas habuerunt, cum ipsi adhuc circa sordes papisticas occuparentur. At non puduit apostolos suum nomen latius extendere, ut in huius gloriæ participationem omnes venirent, qui non vno loco alligati Christianam religionem hinc inde propagare satagebant. Nec enim illi de sua gloria solliciti erant, sed de Christi regno, & ut quam plurimi per hunc salutis æternæ heredes fierent. Ceterum non parum facit hic locus ad confutandum impudens Papistarum figmentum, qui Petrum secundo Claudij anno Romam venisse fabulantur, & illic ecclesiam primum constituisse, cui ipse per annos viginti quinque præfuerit. Si enim hoc verè dicunt, Romæ fuerit oportet, cum hanc epistolam Paulus scriberet. Cur ergo nullam eius mentionem ille facit? aut quam causam afferemus, propter quam in tam longo & honorifico eorum catalogo, qui tunc in illa ecclesia insignes erant, solius Petri nomen reticuerit? Num quod eum illic esse nesciret? Atqui ubiq; gentium Romanorum fides prædicabatur, & quomodo tantus apostolus Paulum latere poterat, qui tam multos ex obscurioribus cognitos habebat? Vel num emulatione motum Petri nomen dissimulauisse putabimus? Sed est hoc ab

Petrus non constituit Rom. ecclesiam.

hoc ab apostolici pectoris candore alienissimum. Et cur Petro suum honorem inuideret, qui de alijs multis illo longe inferioribus tam honorifice loquitur? Nunquam ergo suum sigmentum Romanenses nostri probabunt. Quid enim Luca respondebunt, qui Petrum Concilio Hierosolymitano interfuisse scribit, quod (vt Paulus ad Galatas secundo cap. testatur) decimo octauo demum ab eius conuersione anno habitum fuit, qui (si tempora probe supputes) in nonum Claudij annum incidit? Prætereā non vident illi homines, quam atrocem Petro iniuriam faciant, quando illum totis annis viginti quinque Romæ sedisse nugantur, qui ex Christi mandato orbem terrarum obire, & euangelium in diuersis locis prædicare debebat. Et sanè si cum alijs historijs ea conseras, quæ in sacris literis habentur, non omnino præter rationem quidam nostro seculo suspicati sunt, Petrum nunquam Romam venisse. Quia tamen hoc durius videri poterat propter vetustissimorum scriptorum consensum, qui illum Romæ ultimo Neronis anno martyrij coronam accepisse tradunt, ego id non facile negaui. At illum Romanæ ecclesiæ fundatorem esse, & illic episcopi munus obuisse, constanter nego. Nam si quis coniecturis locus est, hæc laus Aquilæ potius, vel Andronico & Iunia, aut etiam multis simul debetur, qui (vt Lucas Acto. secundo cap. scribit) Hierosolymæ fuerunt in die Pentecostes, & quam illic didicerant fidem, Romæ prædicarunt. Quod autem postea Romæ Petrus & Paulus propter Christi nomen occisi sunt, id urbem illam non magis commendat, quam Hierosolyma commendari meretur, quæ vt olim prophetas trucidarat, ita posteris temporibus ipsius Christi supplicio nobilitata, inde Stephani, Iacobi Apostoli & multorum aliorum sanguine maduit. Sed necesse est, huiusmodi ruinosis fulcris regnum suum stabiliant, qui scripturarum testimonijs & firmis rationibus destituuntur.

Porro ad Paulum redeamus, qui in salutationibus coaceruandis pergens ait: Salutate Am-
pliam dilectum mihi in Domino. Et mox Stachym quoq; nominat, quem similiter dilectum suum dicit, quo titulo supra de Epænetero quoq; vsus fuerat. Vbi monuimus, Christianorum quidem esse omnes homines amore sincero complecti, at non obstare hoc, quò minus aliquos propter insigniora spiritus dona, aut officia in nos collata præ alijs diligamus. Quæ causæ procul dubio Paulum quoq; mouerunt, vt hos plus quam alios amaret. Obseruabis autem hic vno verbo exprimi Christianæ dilectionis modum & regulam: quæ est, vt in Domino amemus, id est, ideò, quòd Domini membra sunt, & nobis ab illo commendati. Et debet nos excitare, quòd hic quoq; omnes dilexit, & pro omnibus semetipsum tradidit, vt nos sibi fratres & corporis sui membra faceret. Est autem hæc regula non minus vniuersis quam necessaria obseruatu. Nam vt carnis desideria ab amore sancto & Christiano excludit: sic omnia quoq; alia remouet, quæ charitati officiant. Inter quæ primum ferè locum habent personarum discrimina, quæ (vt alibi diximus) in Christo prorsus nulla sunt, à nobis autem finguntur, dum pharisaica suadente, noua subinde effugia quarimus, ne fratri opis nostræ indigo subuenire cogamur. Deinde qui in Domino aliquos diligunt, eorum amor stabilis & constans est, neq; cum fortuna mutatur, vt in ijs fieri solet, qui amicitiam sui còmodi causa simulant. Et iidem etsi interdum malè gratulantur eos, quibus se totos impendunt, non tamen priuatæ vindictæ cupiditate inflammantur, sed Christi exemplum & spiritum secuti, iniurias omnes patienter ferunt. Quòd ergo hodie charitas inter homines rara, & amicitia minus firmæ atq; instabiles sunt, ex eo est, quòd pauci expendunt quantum sit beneficium Christi Iesu, qui nos suo amore complexus est, & eiusdem corporis membra fecit.

Sequitur: Salutate Urbanum, adiutorem nostrum in Christo. Hunc eodem titulo, quo prius Aquilam dignatus fuit, exornat. Et supra monuimus, hoc illi admodum frequens fuisse, quòd suam laudem cum illis communem habere voluit, qui ipsum in suo ministerio aliqua ex parte iuuerant. Decet autem humilitas ista sanctos, quæ vix locum inueniet, nisi procul abiecto inuidiæ malo, Dei dona in alijs hominibus rectè æstimemus. Quòd quia faciunt, qui Dei gloriam ex animo promouunt, iidem nemini inuident, neque eos alicuius hominis pudet, cuius aliquem vsu esse volunt, ad ipsos solos pertineat. His verò deteriores sunt, qui plus quam Luciferiana superbia elati, in ecclesia, quæ Dei domus est, omnem potestatem sibi solis vendicant, & quos pudet pro fratribus & adiutoribus suis eos agnoscere, quorum opera & ministerio Deus ipse vt dignatur. Subiungunt tales hodie passim fidei titulo, & soli fidei veræ doctores haberi volunt: sed periculum est,

Amplias & Stachys.

Urbanus.

ne in ipsis locum habeat, quod Iudeorum scribis olim Christus dicebat: Quomodo vos potestis credere, cum gloriam alij ab alijs capteris, & gloriam qua à solo Deo profiscitur, non queratis?

Apelles.

Salutate Apellem, probatum in Christo, id est, vere Christianum, & qui se talem esse evidenter, cum gloriam alij ab alijs capteris, & gloriam qua à solo Deo profiscitur, non queratis? Quam multos autem Romae fuisse putabis, qui vel propter res in bello fortiter gestas, vel propter astutiam in consultando, vel etiam propter novas voluptatum illecebras & scelerum societatem, ipsis Imperatoribus & reliquis in summa dignitate constitutis probabantur? Sed omnes istos alto silentio praterit Paulus, & Appellem illis praefert, qui in Christo probatus erat. Est ergo ea demum vera laus & gloria, si Domino probemur, ut de nobis hic mundus iudicet. Imò quia nos Dominus ex hoc mundo selegit, ut ipsi consecrati simus, turpe nimis & non minus perniciosum fuerit, si mundo placere studeamus. Nam si hominibus placerem (ait noster Apostolus) Christi servus non essem. Probantur autem Domino, qui Christum Iesum fide vera & vna apprehendunt. Hic enim filius ille dilectus est, qui patris iram placavit, nosque cum illo in gratiam reduxit. Et hac fide Abrahamum Deo placuisse supra cap. quarto audiimus, ut & reliquos suam quorum pietas in scripturis commendatur. Fidei huius effectum fuit fructus est, quod iidem suam vocationem sequuntur, & à Deo sibi mandatam provinciam suae ea magna suae parva sit, fideliter & magna cum industria administrant. Itaque in breui isto Apellis encomio generalem regulam habent omnis loci & ordinis homines, quam sequi debent, si laudem veram assequi cupiunt.

Aristobuli familiares.

Pergit autem Apostolus, & Salutate (inquit) eos, qui sunt ex Aristobuli familiaribus. Domesticos solos, non autem ipsum Aristobulum saluere iubet, vel quod ille iam diem suum obisset, vel quod à fide Christiana alienus esset, familiam tamen haberet, quae maxima parte ex Christianis constabat. Et huic sententiae fauet, quod post interpositum Herodionem cognatum suum (de quo supra in Andronico & Iunia diximus) iidem prope verbis utitur, dicens: Salutate eos, qui sunt ex Narcissi familiaribus, eos (inquam) qui sunt in Domino, id est, qui Christo per fidem insunt & germani Christiani sunt. Vbi quia familia numerosa meminit, mihi non dubium est, eum de Narcisso loqui, qui Claudij Caesaris libertus, summum fere locum apud eum obtinuit, cum ei ab epistolis esset, & ex Senatus quoque decreto quaestoria & praetoria ornamenta obtinisset. Fuit autem homo avarus & rapax, adeo ut Caesare aliquando querente de fisci exiguitate, non absurdè dictum sit, abundanti pecunijs, si à duobus libertis, Narcisso & Pallante, in consortium reciperetur. Tandem principis stoliditas & indulgentia crudelem quoque fecit, & eo audacia prouexit, ut aduersus primae nobilitatis viros conspirare auderet, inter quos Appium Syllanum è medio tolli curauit sub somnij confecti praetextu, quo Claudium in suspicionem adduxit, ut se ab illo per insidias peri putaret. Habuit tamen hic quoque domesticos Christianos, non quidem omnes, sed aliquos, quorum fidem insignem meretur oportet, quando illos isto honore Paulus dignatur. In quo exemplo multam considerationem meretur Dei providentia & bonitas admirabilis, qui euangelij radijs in domum impuram, avaram & sanguinariam penetrare voluit, & illic sub infelici domino & deuoto Satanae mancipio inuenit, quos filij sui cognitione illuminatos ad salutis aeternae consortium adduceret. Verè igitur dictum est: Spiritus ubique vult. Item nouit Dominus qui sunt sui. Et quia idem non minus potens quam benignus est, nihil ei obflare potest, quod minus sui verbi luce omnia penetret, & inter medios hostes suis locum tutum parat. Scribitur à Suetonio, Claudium Iudeos vrbe expulisse, eo quod aut horum Christo tumultuarentur. Ita homo prophanus loquitur, ut Christianam religionem contumeliose proscindat. Apparet tamen ex eius verbis, Claudium non tam Iudeis quam Christo insensum fuisse. Sed ecce idem ille, etsi penes ipsum esset orbis terrarum imperium, non tamen efficere potuit, quod minus in vrbe Romana, imò in illorum adibus ecclesiae seminariū reliquum sit, quos ille in delicijs habebat. Et Narcissus, qui & Caesaris & Messalinae eius auctoritate suffultus potentissimis ciuibz formidabilis erat, & procul dubio Claudij voluntati se totum accommodabat, domi suae eos alit & fouet, quos ille eiectione volebat. Extant huius generis exempla passim. Sic Pharaon Moysen in sinu suo aluit. Sic Achab, dum prophetas omnes occidere statuit, aule praefectum habuit Abdiam, qui illos occultè alebat atque tuebatur. Et Lucas inter Christi comites Ioannam numerat, quam Churæ uxorem fuisse scribit, qui Herodis erat procurator. Similiter in catalogo prophetarum & doctorum, qui in Antiochena ecclesia illustres fuerunt, recensetur Manahem, qui & ipse cum Herode à pueris fuerat

Narcissus.

fuera educatus. Adde his Neronem, in cuius familia aliquos fuisse constat, qui in Christum crediderunt, quamvis ille aduersus Christianos persecutionem crudelem instituisse. Quod ipsum multis alijs Imperatoribus accidisse scimus, qui illius exemplū secuti sunt. Et nostro seculo multa huius generis fieri scimus. Quorum omnium hic nobis vsus esto, ne hostium Christi potentia & tyrannide terreantur, sed in illo speremus, qui & vires illorum frangere, & eorundem consilia per ludibrium euertere solet.

Sequuntur nunc mulieres aliquot, quibus salutem Paulus ascribit: Tryphena nimirum & Tryphosa. Persis item, quibus omnibus hanc laudem tribuit, quod multum laborarint in Domino. Addit his Rufum cum matre, quam suam quoque matrem dicit, nimirum propter beneficia, quae ab ea acceperat, & quod eiusdem aetatis istum honorem mereretur. Sui igitur exemplo pietatem in parentes matris officia in ipsum contulerat, inexcusabilis certe fuerit eorum ingratitude & impietas, qui veros parentes negligunt, ex quibus geniti, & quorum cura atque laboribus educati sunt. Simul autem ipsarum quoque exempla sui officij mulieres admonent. Præcipuum in hoc est post ea, quae ad Dei cultum spectant, labor honestus & assiduus, quem in liberorum educatione, domus administratione & alijs rei domesticæ officijs obire debent. Vt enim otium in quouis homine turpe & noxiū est, ita in muliere improprie, quam ab ipso Deo pluribus negotijs & curis destinata esse, alibi diximus. Et constat, inter ceteros quoque heroinas & illustriores feminas ab artificijs & rei domesticæ cura imprimis commendari. Solomon item mortalium sapientissimus hæc ipsa in bonæ uxoris & matris familiâs typo potissimum prædicat. Prouerb. 31. Laborent autem in Domino, id est, propter Dominum & ex vera fide, non alium sui laboris finem, quam illius gloriâ, sibi propositum habeant. Et hæc quidem olim mulierum & virginum Christianarum exercitia fuerunt: cum quibus si nostri seculi moniales conferas, plerasque partim in ineptis superstitionibus, partim in ignauo otio cōsenescere videbis, ut si quando ex ignorantia tenebris liberantur, ad omnem tamen domus gubernationem ineptissima sint.

Quia verò adulatorium nimis videri poterat, singulos propria aliqua commendatione ornare, qui in Romana ecclesia præ alijs eminebant, postremo multos simul comprehendit: Asyncritum scilicet, Phlegontem, Herman, Patrobam, Mercurium, & qui cum illis sint fratres. Quibus mox addit Philologum & Iuliam, Nereum & sororem eius, Olympam item & sanctos omnes, qui cum ipso versentur. Et cum longum esset omnes nominatim recensere, neminem autem vellet negligere aut præmittere, ne quam emulationi occasionem daret, tandem omnes simul complectens ait: Salutate alij alios osculo sancto. Id verò iubet pro illius temporis ratione. Fuit enim osculum apud veteres non modo amicitiae & charitatis, verumetiam honoris & reuerentiæ symbolum, ut ex illo Davidis dicto apparet, qui verum Dei timorem regibus cōmendaturus inter alia ait: Osculamini filium, ne irascatur. Et hodie apud aliquas nationes hic mos est, ut manuum exosculatione sui animi benevolentiam et promptitudinem ad omne obsequium testentur. Præcipit autem osculum sanctum Paulus, quo non solum prauos & obscenos libidinis affectus, verumetiam fucum omnem & simulationem excludit, ne quod osculo testantur & promittunt, re ipsa & factis negent: cuius perfidiæ exempla in Iuda Christi proditore historia sacra proponit. Nam ut alibi Paulus monet, charitas carum & diligamus, id est, omnis fuci & simulationis expers requiritur. Et cum Ioannes moneat, ne verbis modo diligamus, sed amorem nostrum operibus declaremus, multò minus probari poterunt, qui latentem animi perfidiam amicis verbis & gestibus occultant, donec sese aliqua nocendi occasio offerat.

Postremo ecclesiarum etiam nomine ipsis salutem dicit earum nimirum, per quas transiit, cum ista scribere instituisse: Achaicarum videlicet & Macedonicarum. Et hoc quoque ipsum frequenter fecisse scimus. Debent enim amicitiae cōmercia esse inter ecclesias etiâ longè inter se distitas: in quibus conciliandis plurimum poterunt ministri, si cum doctrinâ consensu beneficentiae studium coniungant, & se alienas quoque ecclesias in pretio habere testentur. Et qui hoc faciunt, ij Christi voto sese accommodant, qui nos omnes in se vnum esse cupit. Grauis autem illorum culpa est, qui ambitione & nouitatis studio accensi, ecclesias abs se inuicem diuellunt, & noua quotidie dissidiorum semina spargunt. Faciunt hoc hodie ferè, qui non contenti sua statione, pluribus ecclesijs simul seruire volunt, ut ex pluribus lucrum habeant. Qui cum ferè secum ipsi dissideant, & in ecclesijs diuersis diuersa doceant, non

Tryphena.
Tryphosa.
Persis.
Rufus.

Asyncritus,
Phlegon, &c.

Mutue ecclesiarum salutationes.

mirum est, si ecclesiarum in simplici veritate consensum ferre non possint. Oremus nos Dominum, & illis mentem det saniolem, & inter ecclesias pacem veram firmamq; sanciat, ut idem omnes credamus, idem sentiamus, & idem loquamur in Christo Iesu Domino nostro: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum, Amen.

HOMILIA XCV.

Precor autem uos, fratres, ut speculemini eos, qui dissidia & scandala præter doctrinā, quam uos didicistis, excitant, & declinetis ab eis. Nam quæ eiusmodi sunt, Domino nostro Iesu Christo nō seruiunt, sed suo uentri: & per blandiloquentiam & benedictionem corda hominum minimè malorum seducunt. Vestra enim obedientia ad omnes peruenit. Gaudeo ergo quod ad uos attinet: sed uolo uos sapientes quidem esse ad bonum, innocentes uerò ad malum. Porro Deus pacis conteret Satanam sub pedes uestros citò. Gratia Domini nostri Iesu Christi sit uobiscum. Amen.

Quemadmodum Deus, quæ eius est bonitas, veritatis doctrinam omnibus liberaliter offert: ita Satan hoc unum ferè agit, ut vel hanc extinguat omnino, vel nos ab ea reuocet, & æterno exilio immergat. Quapropter non satis est illam semel tradidisse, aut in eius cognitione aliquos fecisse progressus: sed simul cura & studio opus est aduersus Satanae artes atq; insidias, ut in agnita ueritate constanter in finem usq; perseueremus. Et qui ecclesiarum ministri aut pastores sunt, diligenter excubare debent, ut omnibus ijs occurrant, quibus homines seduci & ab æternæ salutis uia reuocari possunt. Inter hæc facile primas tenent impostores, qui falsa dogmata serendo, priuatiim multorum conscientias, publicè uerò totas ecclesias turbant: quales semper futuros esse, olim Christus præuinit, & quantum damni dent ecclesijs, ipsi hodie passim experimur. Cæperunt autem illi apostolis adhuc in uiuis agentibus, quando qui ex pharisaismo ad Christum conuersi fuerant, legem cum Euangelio miscere, & cum iustitia fidei eam coniungere conati sunt, quæ ex legis operibus dependet. Dabant hi maximas turbas in ecclesijs, & multum negotij apostolis faciebant, sicuti in epistolis illorum plerisque est uidere. Et quia periculum erat, ne in Romanam quoque ecclesiam irrepererent, aut fortassis iam cæperant illic etiam Lixania sua spargere, non temere Paulus de illis quoque admonet: & uidetur admonitionem hanc consultò ad finem usque huius epistolæ distulisse, ut & plus ponderis haberet, & tenacius illorum animis hæreret. Neque nobis superuacanea uideri debet eius consideratio, quando sic illam proponit Paulus, ut non minus nostris quoque temporibus seruiat. Sic enim ait.

De seducto-
ribus admonet.

Precor autem uos, fratres, ut speculemini eos, qui dissidia & scandala, præter doctrinam, quam uos didicistis, excitant, & declinetis ab eis, &c. Precatur eos Apostolus, quos pro sua auctoritate monere, vel etiam præcepto, urgere poterat. Sed ut hoc modestius erat, ita profundius animis piorum insidere poterat humilis illa petitio, quæ non obscure docebat, quàm illi cordi esset ipsorum salus. Vt enim bonæ indolis filij, parentum preces nullo modo contemnere aut reijcere possunt: ita pios Christi cultores pudet quodammodo se ab illis rogari, qui pro suo iure ipsis mandandi potestatem habent: maxime, si de ijs agi audiant, sine quibus salus ipsorum non potest consistere. Vt uerò ex ista admonitione plus utilitatis ad nos redeat, videamus ex ordine de quibus loquatur apostolus, quid iubeat, & quibus argumentis nos excitet.

Loquitur de dis-
sidiorum &
scandalorum
seminatori-
bus, &c.

Quoad primum, eos nominat, qui dissidia & scandala serunt præter doctrinam, quam Apostoli tradiderunt. Poterat falsos doctores nominare & dogmatum nouorum auctores: sed quia hi non facillè ab omnibus agnoscuntur, ab effectis illos describit, quæ sunt, quòd dum præter doctrinam in Ecclesijs receptam nouas traditiones inuehant, ferè dissidia excitant & Ecclesie unicitatem scindunt, quod sine scandalo fieri non potest. Faciebant hoc illi, de quibus antea diximus. Suam enim doctrinam de circumcisione & alijs legalibus ceremonijs in ecclesia retinendis apostolorum nomine venditabant, Pauli uerò auctoritatem eleuabant, quasi is non uerus esset Christi apostolus, & Euangelium

Euangelium ex suo cerebro confictum predicaret. Hinc dissidia oriebantur in Ecclesijs, cum alij ipsis aures praeberent, alij pro Paulo & eius auctoritate contenderent. Hinc factiosa illa Paulinorum, Cephistarum seu Petrinorum & Apolloniorum nomina prodibant, de quibus in priori ad Corinthios scribitur. Et cum illi inter se committerentur, qui prius vnum Christum professi fuerant, fieri non poterat, quin infirmos in fide ea res vehementer offenderet, hostes vero fidei inde calumniandi occasionem arriperent, & ita vtrinq; euangelio remora obijciebantur, quod minus posset ad quam plurimos propagari. Hoc ipsum posteris quoq; temporibus accidisse constat, quando haeretici prodierunt, qui portentosis suis traditionibus doctrinam de Christo corrumpebant, & novas quotidie sectas excitabant. Et nostro seculo idem experimur, quando per male feriatos homines syncerior euangelij doctrina nouis figmentis inficitur, quibus multi decepti ab ecclesijs secessionem faciunt manifestam, alij vero factiosis Lutheranorum & Zuinglianorum nominibus se inuicem proscindunt, & ea ratione omnem Euangelij praedicationem apud multos suspectam reddunt. Est enim hoc proprium humanis traditionibus, quae praeter apostolorum doctrinam inuehuntur, quod primo quidem dissensiones pariunt, deinde vero ex ijs scandala creant, quibus euangelij cursus impeditur, & multi ex simplicioribus offenduntur.

At quia hoc loco aduersarij nostri contra nos abuti solent, quos communem ecclesiae pacem & vniuersis Christiani concordiam turbauisse, & dissidiorum atq; scandalorum grauissimorum authores esse clamant: diligenter obseruari debet, Apostolum disertè de illis loqui, qui dissensiones & scandala excitant, dum noua dogmatum figmenta obtrudunt praeter doctrinam, quam ab ipsis apostolis maiorem nostri didicerunt. Vnde colligimus, non omnia dissidia improbari, sed quaedam vitia, imò etiam necessaria esse: quibus nimirum consensus in malo & in superstitionibus turbatur: quod nisi fiat, veritati doctrina locum habere non potest. Ideo Christus, qui vera pacis princeps est, dicebat, se non venisse, ut pacem afferret mundo, sed gladium, quo coniunctissimos quoque scindi & separari oportet. Quod factum fuisse scimus, quando Iudeorum aliqui, relictis Leuiticis ceremonijs & scribarum traditionibus, in quibus omnes antea consenserant, ad Christi fidem transierunt: & inter gentes plerique procul abiecto Deorum fictitiorum cultu, religionem Christianam amplexi sunt. Hinc certè utroque populo certamina enata sunt grauissima, quae totum orbem concusserunt, quod in morte suo illo & lethali superstitionum ineptissimarum consensu humanum genus periret. Et non negamus ipsi simile quid nostris temporibus factum esse, quando multi per Euangelij praedicationem in Christi cognitione illuminati, Romana sede secessionem fecerunt, & relictis superstitionibus fidem in vnum Christum amplexi sunt. Inde enim scisma exortum est, quod regna & respub. commouit, orbis totius inuolutionem induxit, & propter seditiones & bella ciuilia inde enata, multo minus animos vehementer offendit. At non propterea accusari merentur, qui primi euangelium praedicauerunt, ut nec apostoli, quibus docentibus idem olim accidit. Nam ut Christus ideo in mundum venit, ut destructo diaboli regno & eius operibus, suos ex hoc mundo selectos Deo patri consecraret: ita ad eam rem euangelio adhuc hodie vtitur, & nihil praeter officium faciunt, qui salutifero illo spiritus sancti gladio eum orbis consensum, vel potius vanam consensum speciem scindunt, sed quo maxima orbis pars superstitionibus & humanis traditionibus excacata ad interitum festinauit.

Quod si de aduersarijs nostris dicendum est, verè testari possumus, ipsos hac Pauli admonitione aperte notari. Ipsi enim sunt, qui praeter doctrinam apostolorum, infinitas traditiones in Ecclesiam inuexerunt, quibus fides in vnum Christum labefactata, cultus Dei corruptus, & tota sacrificiorum ratio obscurata & maiori ex parte euersa fuit. Illorum enim antesignanis debemus Missae, confessionem, simulachrorum cultum, diuorum inuocationem, purgatorium, sacra pro defunctis, quorum nullam mentionem apostoli vnquam fecerunt. Ex his dissensiones exortae sunt & sectae, quibus orbis Christianus ita scissus est, ut innumeri tantum non abnegato Christi nomine, in aliorum verba iurarint, à quibus etiam denominari voluerunt. Hinc diuersi Monachorum ordines, qui omnes inter se vestitu, ritibus sacrorum, gestuum & incessus diuersitate, & nonnulli dogmatibus

*Quae dissidia
& scandala ca
ueri debeant*

*Admonitio hac
aduersarios no
stros perscrima
git.*

quoque differunt. Consentire tamen potuerunt, quia omnes relicto & conculcato Christi merito, suam iustitiam stabilire conati sunt, & suorum operum meritis salutem acceptam tulerunt. Quam multa autem & quam graua scandala illorum corrupti mores, acerba concertationes & manifesta flagitia pepererint, non opus est dicere, cum lippis & tonsoribus (ut prouerbio dicitur) nota sint. Taceo item, quod fabulis frigidissimis de purgatorio & de Diuorum miraculis, adhuc ridiculo & absurdo simulachrorum cultu Christianam religionem Iudaeis & Turcis deridendam exposuerunt. Illi ergo ipsi sunt, qui dissidia & scandala excitarunt in ecclesia, non nos, qui ad vnius Dei fidem atque cultum omnes exhortamur, qui vnum Christum predicamus, qui in hoc vno omnem salutis rationem comprehensam esse docemus, qui denique toti in hoc sumus, ut omnes homines relictis superstitionibus simul & vitiorum illecebris, se totos Christo consecrent, & per fidei obedientiam huic seruiant in sanctitate & dilectione fraterna. Nec est, quod illi nobis fucum faciant, quando non omnia scripturis contineri aiunt, sed multa posteris demum temporibus per Dei spiritum sanctis patribus & Concilijs reuelata esse, quae non minus necessaria sint creditu & obseruatu, quam quae in Apostolorum scriptis continentur. Placet illis commentum hoc mirifice: at nos illud absurdissimum, adhuc impium & sacrilegum esse dicimus. Quid enim absurdius excogitari potest, quam ecclesiam tam diu caruisse aliquibus necessarijs dogmatibus & fidei exercitijs, atque nunc demum ea nobis innotuisse, quae apostoli ignorarint, quos Dei filius orbis totius doctores esse voluit? Et quia illa maiori ex parte cum apostolorum doctrina pugnant, oportet, ut aut spiritum illorum auctorem esse negemus, aut hunc dicamus sibi ipsi contrarium esse. Garriant ergo illi quod velint, nobis tamen sufficere debet, quod eos hic disertè notat Paulus, qui aliquid noui inuehant & tradunt prae doctrinam, quae ecclesijs per apostolos tradita est. Quid? annon alibi anathema pronunciant Apostolus & angelus, qui aliud euangelium prae dicat, praeter id, quod Apostoli ex Iesu Christi mandato prae dicauerunt? Quia enim illi plenè & perfectè tradiderunt, quaecumque ad salutem cognitu necessaria sunt, superfluum & noxium, imò impium sit oportet, quicquid praeterea additur.

Quid agendum
cum seductori-
bus.

Audiamus ergo quid nos iubeat facere Apostolus, ne ab illis seducamur. Primum, ut eos secutemur, admonet. Ita verò magnam diligentiam requirit, ut tanquam in specula constituti secutemur, ne nobis incautis & alia cogitantibus obrepant. Sciebat enim impostoribus hoc proprium esse, quod familias subeunt & mirificis artibus sese insinuant, si quos possint in viam pertrahere. Itaque aduersus eos studio & magna animorum attentione opus est. Quam etsi singuli priuatim adhibere debeant, imprimis tamen à verbi ministris & pastoribus ea exigitur, quos in eum finem Deus constituit, ut speculatorum instar pro publica salute excubent. Vide Ezechiel 3. & 33. cap. Quo nomine in nouo etiam Testamento Episcopi sunt dicti. Alibi verò canibus conferuntur, quod fures eiusmodi & latrones latratu suo prodere & quosuis admonere debeant, ne ab illis perdat- tur. Et falsos prophetas aut perfidos Dominus apud Isaiam canes mutos vocat, eò quod in hac parte potissimum suo officio defunt. Meminerint ergo horum quicumque in ecclesia ministerio con- stituti sunt, neque eos audiant, qui neminem omnino argui aut accusari volunt: quasi satis sit veritatis doctrinam simpliciter tradidisse. Nam poterat quidem illa sufficere, si semel agnitam omnes constanter retinerent. Sed cum ea sit hominum infelicitas, ut vel ipsi propria salutis con- tes eius iacturam temere faciant, vel impostorum artibus circumuenti in exitium aliorum sa- multa cura priuatim & publice opus est, & ut palam arguantur oportet, quicumque aliorum sa- luti infidias struunt. Quare ecclesiarum ministros omnes Apostolorum exemplum imitari con- uenit, quibus non satis fuit, si ipsi suum facerent officium, nisi alios quoque excitarent, & de ijs quos impostoribus admonerent, quos venturos esse in spiritu praeuidebant. Sed addit alterum quoque, in praesenti Paulus, & à talibus declinare iubet. Quod praecipit Christi verbis conuenit, qui de omnibus suis inter alia hoc dicit, quod veri pastoris vocem audiant, aliena autem voce audita fugiant. Ergo non sufficit impostores agnouisse, sed eosdem vitare oportet: quia ut doctrina illorum instar cancri serpit, ita earundem poenarum participes cum illis fiunt, quicumque eos sequuntur. Debebant hoc obseruare, qui non necessaria cum Monachis & papisticis praesulibus commercia exercent, & ea hoc nomine excusant, quod

quod probè norint eos doctrinam falsam tueri. Atqui ideò illi vitari debent, ne quid huius nobis quoque affricent. Habes autem rursus hoc loco quod illis respondeas, qui nos accusant, quòd à Romana ecclesia defecerimus. Id enim rectè à nobis factum esse ex hoc loco apparet, quando constat illam priorem ab apostolorum doctrina defecisse, quam constanter eos retinere conuenit, quicunq; salutem consequi aut seruari volunt.

At quia vix alibi negligentiores sumus, quàm ubi aeternae salutis negotium agitur, hanc suam admonitionem grauissimis rationibus Apostolus confirmat. Et primam quidem à fine petit, quem isti sibi propositum habent. Nam qui eiusmodi sunt (inquit) Domino nostro Iesu Christo non seruiunt, sed suo ventri. Conuenit hoc ei, quòd ad Philippenses de illis ipsis scribens, Deum ipsorum ventrem esse dicit. Videtur autem hoc illorum hypocriticae professioni opponere, qua deuotionem aniculu mirifice simulant, & dulce nomen Iesu subinde nò sine gemitu repetunt, & ita de Deo & eius nebulas discutit, quando illos prater ventrem & gulam, nihil aliud querere ait. Et sanè ut in omnibus alijs ingeniosos admodum facit venter, si fame vrgeatur, ita religionis quoq; & pietatis simulationes reddit per quàm egregios. Etsi autem hæc propria & perpetua impostorum nota, quòd sub religionis prætextu, ventris negotiū agunt & gulæ seruiunt. Tribuit hanc sui seculi seductoribus Isaias, quando de illis sic scribit: Speculatores eius omnes cæci sunt, omnes sunt ignari, canes muti, latrare non possunt, corpent, iacent, somnum amant. Et canes illi robusti anima, satiari non possunt. Et pastores ipsi nihil norunt intelligere, omnes viam suam spectant, quisq; ad emolumentum suum à summo eius. Venite (aiunt) vinum adferam, ut perpotemus ad ebrietatem vsq; atq; adeo sicut hodie, ita & cras abundantia magna valde. Quibus similia apud Ezechielem quoq; cap. 34. leguntur. Et in nouo Testamento Christus scribis & sacerdotibus hoc tribuit, quòd sub prætextu longarum precationum domus viduarū deuorent: quod illis facere non opus fuisset, si gulam suam potuissent frænare & paruo contenti viuere. Quòd si ad nostra tempora accedas, in papatu à sacrificiis & monachis omnia ad questum instituta esse videbis, questus verò finem esse ventris & gulæ studium, ut iam de libidine torundem insatiabili nihil dicam. Neq; intra priuatos modo parietes gulæ seruiunt, sed inter ipsa sacra hoc maxime agunt, ut in diuitum exequijs & anniuersarijs sacris etsi videre. Similes horum sunt Anabaptistæ, qui cum de temperantia & virtutibus alijs multa differant, hoc tamen vnum agunt, ut ipsi otiosi ventres ex aliorum laboribus viuant. Et mira est eiusmodi hominum in hac re felicitas: adeo ut cum pij veritatis ministri vix aliquos inueniant, à quibus stipendio admodum tenui aluntur, illis nusquam non ad manum sint, qui eos excipiant, honorifice tractent & omni delitiarum genere saginent. Sic ad Achabi & Iezabelis mensam delitiabantur impostores Baalita, cum vtri Dei propheta in speluncis delitescerent, & non sine periculo ab Abdia modico pane alerentur. Quod ipsum Ieremie temporibus accidisse scimus: & apostoli horumq; successores idem non semel experti sunt. Quò minus nos offendi conuenit, si quid huius hodie etiam fieri videamus: cogitent autem singuli, quàm turpe sit, si illis aures præbeant & eos sibi vitæ ac aeternæ salutis magistros deligant, quos certum est nihil præter ea quæ ventris sint curare.

Sequitur alterum quoq; argumentum, quo tales cauendos esse monet: Nimirum quòd per blandiloquentiam & benedictionem corda hominum minimè malorum seducant. Argumenti vis in eo latet, quòd seductores sint, quos declinari debere nemo negauerit, nisi qui sensu communi careat. Exprimunt autè diligenter modum & artes, quibus in seducendis hominibus vtantur. Et primò *ῥησολογία* illis tribuit, quæ non quamlibet blandiloquentiam, sed eam significat, qua vti consueuerunt, qui se de aliorum commodis potius quàm de suis sollicitos esse simulant, & ita incautos in nassam pelliciunt. Vnde est ea satan egregie, cum Euam tentaret. Nam quasi huius & totius posteritatis salutem atq; gloriam quæreretur, æqualem cum Deo dignitatem illi pollicitus est, si suis monitis obediret. Eandem bellum cum Syris gerendum excitauit. Et qui sub Zedechia rege, Babylonijs iam urbem obsidentibus, populum & regem cum regni proceribus deceperunt, quò minus Ieremiam audirent, *ῥησολογία* eiusmodi vsi sunt, ut se quidem patriæ & salutis publicæ studiosos esse omnibus persuaderent, Ieremiam autem omnibus suspectum facerent. Qua simulatione sacerdotes quoq; postea vsos fuisse, ex

Impostores, nò Christo, sed ventri suo seruiunt.

Seducunt blandiloquentia & benedictionibus.

Caiapha verbis apparet, quando Christum ideo occidendum esse suaserit, ne Romanis publici belli occasio datur, quæ toti genti & terræ exitium afferat. Neq. dubium est, pseudapostolos illos, de quibus hic agitur, in hac arte imprimis excelluisse, cum alibi Paulus illis sapientiam humanam & eloquentiam magnificam & ad persuadendum mirè compositam tribuat. Hodie magni in hac re artifices sunt Pontificum legati, & ab his subornati monachi declamatores, qui cum lachrymis de corruptio ecclesiæ statu, de ordinum omnium dissipatione, de animarum interitu, de turbis, seditionibus & bellis vndiq. gliscentibus conqueri solent, & ut hisce malis medeantur, non modò suam operam & studium omne, verumetiam sanguinem suum offerunt: cum interim ijdem illi horum omnium primi adthores sint, & alibi quidem principes contra suos subditos ad arma excitent, alibi verò populum aduersus magistratus suos ad arma vocent. Et quàmuis notæ sint pleriq. illorum artes, neq. aliquis terrarum angulus sit, in quo non aliquod suæ nequitie experimentum dederint, adhuc tamen inueniunt, qui ipsorum sermonibus decepti, sese illis abutendos præbent. Deinde *εὐλογία* quoq. Theologia ait, quàm pleriq. assentationem interpretantur. Ego veterem interpretem sequi malui, qui Theologicum vocabulum benedictionis posuit: quod ut Græco per omnia respondet, ita plus quiddam continet, & huic argumento pulchre seruit. Nam & fucatas laudes significat, quibus sese assentatores ambitiosulorum animis insinuare solent, & faustas imprecationes, quæ cum diuini nominis invocatione fiunt. Verumq. apud impostores eiusmodi videre licet. Si quos enim iam ante ad omne verum promptos & paratos esse vident, aut aliquos in officio retinere student, eos germanos & veros ecclesiæ filios vocant, & non tam ipsos quàm maiores eorum laudibus amplissimis ad cælum referre euehunt. Neq. eo contenti, salutationibus quoq. vtuntur non vulgaribus, per quas omnia fausta illis denuntiant: habent præterea benedictiones, quas sublati digiti & in crucis formam moris etiam eminens stantibus offerunt. Accedit his plus quàm seruili assentatio, qua magnatum vitia dissimulant, & ut illis propitijs vtantur, in ijs quoq. dispensant, quæ sine scelere & publico scandalo fieri non possunt. Vtebantur his artibus olim seductores, de quibus hic sermo est, & hodie non multa cõmemoratione opus est, quid pontifices & horum legati, quid item Monachi & fraterculi faciant, qui ut sub mirifico pietatis & magnæ deuotionis prætextu homines minimè malos decipiunt: ita ut pi obsequio inter eos etiam sibi amicos parant, qui religionem omnem plus quàm Cyclopica impietate contemnunt. Quia ergo à talibus periculum maximum est, non temere Romanos suos, & in his simul omnium locorum & temporum fideles Paulus monet, ut sibi ab ijs diligenter caueant: & debent hodie vulpes eiusmodi publicè argui, ne incautis malum dent. Etenim hæc illa argumenta sunt, quæ plurimos hodie in Antichristianis tenebris retinent, quàmuis euangelij lux omnes terras penetret. Inuisa enim est plerisque veritas, quæ scelera arguit & accusat. Iisdem verò papatus multum tribuit, operum nostrorum merita extollit, & satisfactiones præcipit, quæ non carnis mortificatione, sed inanibus modò ceremonijs & ad sanctitatis existimationem compositis constant. Possidet præterea Antichristus thesauros terræ (ut Daniel ait) quibus suos cultores ditare solet, & iisdem bonores, opes, pacem, regna, ipsos deniq. cælos pollicetur. Quid ergo apud carnales homines proficiat Christus, qui ut verbo suo scelera & vniuersam nostræ naturæ corruptionem arguit, ita ad crucis suæ societatem omnes vocat, qui ipsum sectari volunt?

Sinistram suspitionem declinat.

Ceterum ne Romani se Paulo suspectos esse putarent, & proinde animis suis ab eo alienarentur, præoccupatione prudenti omnem suspicionem præuenit, & se pro illis ideo potius sollicitum esse ait, quòd nolit eos è gradu suo excidere, quem hucusq. tanta cum laude tenuerint. Vestra obedientia (inquit) ad omnes peruenit. Gaudeo ergo quod ad vos attinet: sed volo vos sapientes quidem esse ad bonum, innocentes verò ad malum. Id est, celebratur passim fides vestra, per quam Christo obditis: Quod ut mihi gaudium parit non vulgare: ita velim vos inter tot tamq. graues communis hostis nostri insidias prudentes & circumspectos esse, ne quid vobis humanitus accadat. Quia ergo propter fidei & obedientiæ vestræ præstantiam, ceu in specula quadam, omnium oculis expositis, ideoq. lapsus vester non tam vobis turpis, quàm multis alijs noxijs esset propter scandalum, non agere feretis hanc meam pro vobis sollicitudinem. Timuit autem Romanus Paulus non sine

sine peculiari numinis afflatu, quo animus ipsi praesagiu, quid aliquando futurum esset, nimirum ut illius ecclesiae lapsus plures alias secum traheret, & multis esset exitio. Et scimus quid posteris temporibus sit factum, quando Romani Episcopi ambitione superati, primatum in ecclesia malis artibus obrinuerunt. Tunc enim (ut in Apocal. cap. octauo scribitur) magna stella caelo delapsa fluuios & fontes infecit, id est, doctrinam verbi Dei corripuit, ut multis fuerit exitio. Et quantum hodie noceant illius urbis episcopi, nemo non videt. Non est ergo, quod maiorum fide & veteri obedientia multum gloriantur, à qua iam pridem magno cum totius orbis scandalo degenerauerunt.

Nos autem hoc loco primum obseruabimus, eò maiori studio & cura diligentiori opus esse, quod quis sublimiori loco est constitutus. Ut enim periculosius cadunt qui in alto sedent, ita latius serpit quod ex illis dimanat scandalum. Debent de hoc publicè cogitare Ecclesiae & Respub. Nam quod haec celebriores sunt, eò plures offenduntur, si suam dignitatem publica vitiorum licentia, aut leui & turpi defectione prostituunt. Vidit hoc Paulus, qui etsi omnes ecclesias sollicitè curaret, pro illis tamen maxime laborauit, quae in aliqua gente peculiari dignitate exercebant, quales fuerunt Corinthiaca, Ephesina, Thessalonicensis, & imprimis Romana. Utinam verò huius meminissent hodie, qui primam Euangelij instaurari laudem sibi vendicant, ita verò viuunt, ut non obscura ruina mox futuræ indicia de seipsis præbeant. Debent autem istam admonitionem priuatim quoque singuli ad se transferre, ut sui loci aut gradus dignitatem tueantur. Cogitent ergo ecclesiarum ministri, se in populo lucerna instar esse, aut ciuitatis in alto sitæ (ut Christus de Apostolis loquitur) & proinde etiam atque etiam curent, ne quid præter officium faciendo, publici scandali auctores fiant. Eadem cura ad eos quoque exercere debet, qui in repub. excellunt, ne suo exemplo eos corrumpant, quos legibus & auctoritate sua debebant in officio continere. Similiter patres familiæ & qui iuuentuti instituendæ præfati sunt, hoc ipsum ad se quoque pertinere cogitent, ne forte turpi licentia & petulantia sua disciplinam omnem euertant, sine qua familiæ consistere non possunt. Vbi plurimum proderit, si Christi sententiam saepe in mentem reuocent, qua is horrendum illud vix omnibus denuntiat, qui scandalum incautis præbent.

Qui alios excellent, sibi à lapsu magis caueant.

Quia verò multos est videre, qui cum nimium faciles sint in recipiendis quibusuis impostorum signamentis, hanc suam leuitatem simplicitatis Christiana prætextu excusant, probè etiam obseruari debet hæc Pauli admonitio: Volo vos sapientes esse ad bonum, innocentes verò ad malum. Conuenit enim cum illa Christi: Estote simplices ut columbae, prudentes ut serpentes. Est quidem laude dignissima simplicitas, sed ea, quæ non ex stupida ignorantia enascitur, sed cum candore animi coniungitur, & ab omni nocendi studio aliena est. Interim tamen sapientia vera Christianos instructos esse conuenit, cuius principium est timor Domini, finis autem & scopus, ut ea intelligant, quæ ad salutem suam consequendam siue retinendam cognitu necessaria sunt. Addiscitur illa ex sacris literis, quarum studiosissimos esse conuenit omnes eos, qui seruari volunt. Confutatur igitur hac sententia illorum error, qui ignorantem scripturarum & omnium mysteriorum fidei, simplicitatis Christianæ titulo defendunt & ad salutem sufficere arbitrantur, si simpliciter credant (ut ipsi loquuntur) id est, si doctrinam quamuis recipiant, & iumentorum instar se à quouis circunduci patiantur. Quam enim est inter pastorem & alieni vocem discernere posse, & hoc spreto, illum sequi. Et Paulus alibi monet, ut Christiani omnia probent, quodque bonum est retineant. Quibus illud Petri adde, qui vnumquemque instructum & paratum esse vult ad reddendum fidei suæ rationem. At nihil horum poterunt præstare, qui Scholasticos secuti, in fide illa implicita, id est, in ignaua omnium dogmatum ignorantia acquiescunt.

Christiani sapientes sint ad bonum, innocentes ad malum.

Ut verò Paulus plus animi Romanis faciat, & eosdem sibi magis beneuolos reddat, promissionem magnificam & plenam consolationis subiicit his verbis: Porro Deus pacis conteret satanam sub pedes vestros citò. Et mox promissioni imprecationem addit: Gratia Domini nostri Iesu Christi sit vobiscum, Amen. Per satanam omne illud intelligit, quo is veritatis lucem & communem hominum salutem impedire satagit. Alludit autem ad primam promissionem de Christo, quæ est: Semen mulieris conculcabit caput serpentis. Quam Ioannes apostolus exponens, dicit Dei filium in mundum venisse, ut opera diaboli destrueret. Quia verò ille propter nos venit, & omnia sua nobiscum communia habet, non modò victoriæ istius fructum nobis communicat, verum etiam vires suggerit &

Promittit victoriam in Christo.

spiritu suo armat, ut nos quoque in pugna illa, quæ nobis adhuc sustinenda est, superiores simus. Nam ut alibi diximus, vicit quidem diabolus Christus, ne electorum saluti amplius nocere possit. idem tamen permittit, ut nouis quotidie assultibus nos exerceat, ne in otio & torpore contabescamus. Et habet satan arma sua, quibus contra nos indesinenter pugnat. Inter quæ primas ferre censet caro cum affectibus, qui nobis ex innata naturæ nostræ vitiositate inhaerent. Possunt hi plurimum in nobis, eoque vehementius nos exagitant, quod satan prauis suggestionibus, mundi item exemplo & omnis generis illecebris illos accendit, ut sæpe inuitos & reluctantes abripiant, & peccato captiuos ducant, sicuti proprio exemplo Paulus supra capite septimo docuit. Habet præterea satan impositores hypocritas, qui vel priuati commodi ergo, vel ut nomen sibi parent, nouis doctrinis aliquos circumueniunt, & priuatim quidem multos à veritatis via abducunt, publicè autem in ecclesijs supplicijs excitant & scandala, ut ante vidimus. Accedunt his tyranni persecutores, qui minis & supplicijs infirmos terrent, ut veritatem abnegent, & à Christo salutis vnico authore secessionem faciunt. Atqui aduersus omnia ista nos Paulus consolatur, & Romanis spem facit, breui fore, ut ipse Dominus satanam conterat sub ipsorum pedes, ne quid illis nocere possit. Quod tunc factum fuisse constat. Nam non dubium est, quin maiores quotidie in fide progressus fecerint, & viribus aucti diabolum eiusque suggestiones cum propriæ carnis affectibus conculcarint. Deinde aduersus seductores quoque & hereticos fidem diu illibatam seruarunt, ut in historijs Ecclesiasticis est videre. Tyrannos autem fidei persecutores horrenda exempla edita sunt, quando Nero quidem sibi ipsi manus intulit, Domitianus verò à suis occisus est, & ex posteris Imperatoribus, quorquor Christi ecclesiæ manus intulerunt, nemo sicca morte (ut poëta verbis utar) vitam suam finiit. Et quod tunc factum est, hoc deinceps quoque multis in locis in hodiernum vsque diem factum fuisse, & adhuc fieri scimus. Neminem ergo innumerabiles satanæ doli, neminem propriæ carnis nequitia aut infirmitas, neminem impostorum artes, neminem furiosi tyrannorum conatus & vires indomitæ terreant. Quia verò Dominus is est, qui nostra opera ad satanam debellandum adiuvat, illi quidem gloriam huius victoriæ omnem nos transcribere decet: Simul autem orandus est Deus, ut gratia sua nobis adsit, & nos omnibus istis superiores faciat in Christo Iesu Domino nostro: cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in æternum, Amen.

HOMILIA XCVI.

Salutant uos Timotheus adiutor meus, & Lucius, & Iason, & Sosipater, cognati mei. Saluto uos in Domino ego Tertius, qui descripsi epistolam. Salutat uos Gaius hospes meus, & Ecclesiæ totius. Salutat uos Erastus, procurator urbis: & Quartus frater. Gratia Domini nostri Iesu Christi sit cum omnibus uobis, Amen. Ei uerò, qui potest uos stabilire, secundum Euangelium meum & præconium Iesu Christi, secundum reuelationem mysterij, quod à temporibus æternis tacitum fuit, nunc uerò factum est manifestum, & per scripturas propheticas ex mandato æterni Dei, ab obedientiam fidei, omnibus gentibus declaratum: soli (inquam) sapienti Deo gloria per Iesum Christum in secula, Amen.

Ad Romanos scripta fuit Corintho per Phœben ministram Cenchreenfis Ecclesiæ.

Postquam Apostolus tota hac epistola sufficienter tradidit, quæ nobis ad salutem consequendam cognitu necessaria sunt, nuper grauem admonitionem subiunxit, ut qui Christum semel amplexi sunt, prudentia & studio diligenti utantur in obseruandis impostoribus, ne ab his circumuenti ueritatem amittant. Admonitioni uerò consolationem subtexuit, qua Christum suo auxilio nunquam

ij: defuturū esse promittit, qui ipsum audiunt, & in eius fide perseverare student. Sequuntur nunc paucula quaedam, quibus epistolam absolvit, de quibus breuiter ex ordine dicemus.

Et primò quidem Romanis suorum familiarium nomine salutem dicit, ex quibus nonnullos, qui insigniores erant, disertè nominat. Estque salutationum istarum vsus duplex. Nam inter eos, qui magno locorum intervallo distabant, animorum coniunctionem fouere vult: & simul epistola auctoritatem maiorem conciliat, quando ei tam multi subscribunt, quorum fides & pietas apud externos quoque nota erat. Quamuis enim Veritatis doctrina ex semetipsa suam auctoritatem habeat, neque opus sit eam hominum testimonijs confirmari, multum tamen adiuvat nostram infirmitatem piorum consensus: & proinde bonam operam nauant, qui & hunc priuatim fouent, & publicè inter ecclesias pacem conseruare student, ne qua dissensionis species vniuersam fidei causam suspectam reddat, & aduersarijs calumniandi & aduersus veritatem ferociendi occasionem præbeat. Quod vti nā hodie obseruarent, qui ut apud ignobile vulgus, aut etiam apud principes viros, quos suis blandijs atque prestigijs fascinarunt, suā auctoritati consulant, dissidia consulo fouent inter ecclesias, & publicè eos proscindunt, qui eundem cum ipsis Christum profitentur, & quorum labores atque studia ecclesijs non omnino penitendam vtilitatem conferunt. Est autem incredibile dictu, quantum illi homines ecclesiæ Christi iam aliquot annis nocuerint, dum & infirmos multos offendunt, & aduersariorum petulantiam confirmant, & euangelij cursum passim impediunt. Discant ergo Apostolos imitari, qui vulgaria quoque officia mutuarum salutationum tam diligenter obseruauerunt, ut omnium animos inter se conciliarent. Sed præstat singulos videre, quorum nomina hic scribuntur.

Primus est Timotheus, quem ex matre Iudæa & patre Græco natum fuisse Lucas Acto. 16 Timotheus. scribit. Inuenit hunc Paulus Lystri, & cum publico fratrum illius loci testimonio commendaretur, eum ad se recepit, & mox circūcidit, ut eius opera atque ministerio inter Iudæos maiori cum fructu vti posset. Vocat hunc alibi germanū filium, & eodem secum animo prædicum esse testatur. Tanta certe eius pietas atque fides fuit, ut non modo peregrinationū atque laborū socius fuerit, verumetiam in vinculis agentis omne genus officij præstiterit. Rectè ergo illum hic suum adiutorem dicit. Vbi rursum Apostolicæ modestiæ argumentum habemus, quod hoc titulo eum dignatur, qui & iuuenis & suus in Christo filius erat. Sunt ergo ab Apostolico spiritu alienissimi, qui neminem sibi aequalem & dignitatis suæ scilicet ferre volunt, & superbe nimis eos quoque aspernantur, quos pro fratribus agnoscere debebant, & quorum opera Deus ipse in sui regni propagatione vtitur. Discant autem singuli, ut Dei dona in quousque homine venerationem, neque aliquem contemnant, cuius opera Deus ipse vti dignatur.

Timotheum Lucius sequitur, quem Origenes Lucam Euangelistam esse putat: sed quia non verisimile est, Paulum absque graui causa nomen eius mutare voluisse, ego ijs potius assentior, qui Lucium Cyrenæum intelligunt, qui Acto. 13 cap. inter ecclesiæ Antiochenæ doctores & prophetas numeratur. Additur Lucio Iason, quem aliquando Thessalonica domum habuisse, & illic Paulum atque Iasonem comites hospitio excepisse, Acto. 17 cap. legimus. Subiit tunc pro Paulo graue periculum. Nam quicquid erant Iudæi, concitata hominum venalium & sceleratorū turba, illius domum aggressi eum ad vrbis magistratus protraxerunt, ubi accusatus est, quod contra leges Romanas eos foueret, qui totum orbem terrarum turbarent. Quo loco simul apparet, non exiguam fuisse Iasonis auctoritatem, quando iudices post accusationem tam grauem, satisfactione ab illo sumpta, eum dimiserunt. Coniungitur duobus his Sosipatrem, qui Berrhæensis fuit, & Acto. 20 inter eos nominatur, qui Paulum ex Asia usque secuti sunt. Et hos quidem omnes suos cognatos dicit: ex quo colligere possumus, Pauli familiam præ alijs præclaram & illustrem fuisse, cum in diuersis locis propinquos & cognatos habuerit, quos homines non vulgares fuisse, ex toto historiæ contextu apparet. Docet autem nos suo exemplo Apostolus, ut gratiam dignam referamus ijs, qui de nobis aliquando bene meriti sunt. Cum enim hoc lex naturæ iubeat, quæ gratitudinis semina plerisque ex brutis animantibus inseuit, turpe nimis fuerit, si homines se ab illis vinci patiantur. Quod si verò nulla sese offert benefaciendi occasio, neque nobis vires suppetunt, ut gratias dignas bene meritis referamus, saltem honorificam eorum mentionem faciamus, qui pro nobis aliquando laborauerunt aut periclitati sunt.

Tertius Pauli
amanuens.

Porro tantis viris sese coniunxit Tertius, Pauli amanuens. Saluto (inquit) vos in Domino ego Tertius, qui descripsi epistolam. Solebant enim veteres amanuensibus vti, quibus epistolas dictabant: in quo exercitij genere Casarem ita excelluisse tradunt historici, ut eodem tempore duobus aut etiam pluribus scribis epistolas dictare soleret. Maior tamen est Pauli gloria, qui quae spiritus sanctus suggererat dictare solitus fuit, & tamen ea modestia usus est, ut ipsum non puduerit sui famuli, cui integrum fuit suum nomen ijs literis subscribere, quae tantum Apostolum auctorem habebant. Quo loco simul videmus, nunquam sua premia virtuti deesse, & solere Deum memoriam eorum servare, qui fideliter ipsi seruiunt. Hinc enim factum est, quod aeterna nominis praeclari memoria Tertio huic obtigerit pro officijs, quae Paulo Christi seruo praestitit, &c.

Gaius.

Sed pergit in alijs recensendis: Salutat vos Gaius, hospes meus & ecclesiae totius. Hunc Corinthium fuisse constat ex priori ad Corinthios epistola, ubi Paulus Crispum & Gaium abs se baptizatos esse fatetur. Magna autem eius laus est, quod non Paulo soli hospitium praebeat, sed publicis ecclesiae totius hospes dicitur: quo nomine Ioannes quoque proprio epistolio ad ipsum scripto eum commendat. Unde apparet hominem fuisse opulentum, qui Christianos hinc inde incertis sedibus errantes domum suam excipere, viatico donare & deducere solitus fuit. Erat autem hoc non modo sumptuosum, sed cum manifeste etiam periculo coniunctum, eo quod Christiana fides magistratibus passim ferè inuisa esset: & ut Ioannes scribit, habuit Gaius hic aduersarium acerrimum, Diotrephen, hominem arrogantem & inhumanum, qui cum sibi primum in ecclesia locum vendicaret, peregrinos omnes odio prosequeretur, & simul negotium faciebat omnibus, qui illos excipere & iisdem charitatis officia exhibere consueverant. Sed eo illustrior est Gaii memoria, quem nihil horum mouere potuit, quod minus officium faceret. Debent ergo eius exemplum diuites omnes imitari. Nam ut hospitalitatem nobis scriptura passim commendat, & sanctissimos quosque Dei cultores illius studiosissimos fuisse docet: ita opum non alius usus est quaestuosior, quam ut ex illis Christi fratres alantur, pro quibus ille fideiussor, qui renumerator est liberalissimus. Voluit quidem Gaium hunc omnibus inuisum et infamem facere Diotrephes: sed viuit atque floret inter pios illius memoria, cum interea huius nomen ob insolentiam & inhumanitatem omnibus bonis exosum & detestabile sit.

Erastus.

Gaius subiicitur Erastus ciuitatis procurator. Nam Graece διοικω & legitur, quod rei domesticae dispensatorem significat. Quia verò nomen hoc ad totam ciuitatem refertur, ego vel quaestorem aeternarium, vel (quod mihi magis arridet) annonae praefectum denotari puto: neque de alia quam Corinthiorum urbe locum intelligo. Additur huic Quartus frater, quem & ipsum aliqua singulari dignitate illustrem fuisse oportet, ut eius nomen iam pridem ad Romanos usque perueniret: alioquin titulus nimium fuisset Paulus, si ad ecclesiam totius orbis celeberrimam scribens, hominis obsecrum ignoti mentionem facere voluisset. Est autem dignissimum obseruatum, quod officiorum & dignitatum publicarum nomina non retinet Apostolus, quando de ijs loquitur, qui tunc in ecclesia propter fidem et Christianae religionis studium insignes habebantur. Eo enim admonemur, euangelij predicatione non aboleri magistratus & politicas in repub. functiones. Nam ut supra Cap. 13. est dictum, omnis magistratuum potestas à Deo instituta est, neque ideo in mundum venit Dei filius, ut Leges & Senatores publica aboleat. Sic Nicodemum & Iosephum Arimathaeum Christi discipulos simul & sanctius discipuli vellent esse. Imò publicanis licuit suum munus obire, modò nihil praeter ius & aequum exigerent. Sic Paulum Sergium Cypri proconsulem non impedit magistratus, quò minus ad Christi fidem accederet: ut neque Erastum hunc bonorum publicorum administratio ab ecclesia & fidei Christianae societate retrahere potuit. Quò etiam referri debent Imperatorum Christianorum exempla, qui eo maxime laudem meruerunt, quòd (ut olim per Isaïam Deus promiserat) ecclesia nutriti & euctores fuere. Procul ergo profligari debent furiosi Anabaptistarum clamores, qui ut omnia pro suo arbitrio versent, magistratum cum legibus & iudicijs publicis abolere conantur, & simul veteres illos magistratum gerere posse negant. Sunt illi nocentissimi seditionum auctores, & simul veteres illos dum de illis dicta sufficiant, quorum nomine Romanis suis salutem Apostolus ascribit.

Salutatio Pauli.

His suam quoque salutationem pro more suo subiicit: Gratia Domini nostri Iesu Christi sit cum omnibus

omnibus vobis, Amen. Quam formam ipsi vſit at am fuiſſe teſtatur in poſteriori ad Theſſalonicenſes hiſ verbis. Salutatio, mea manu Pauli, quod eſt ſignum in omni epiſtola ita ſcribo: Gratia Domini, &c. Eam verò eſi ſupra quoq; poſuerit, hâc tamē repetit, eò quòd ex gratia Chriſti vniuerſa doctrinæ euangelica virtus dependet. Tunc enim illa nobis ad eſſe dicitur, quando bonis illis fruimur, quæ ille nobis ſuo merito acquiſiuit. Et hæc quidem hominibus Chriſtianis vtorū omnium ſumma eſſe debet: quia niſi cum Chriſto coniuncti ſint, Deo etiā in vniuerſum propitio vti non poterunt, qui nobis per illum placatus eſt. Ideò alibi omnia, quæ carnis & mūdi iudicio eximia & præclara putantur, pro ſtercoribus & rebus maximè noxijs ducit Apoſtolus, vt Chriſtū apprehendere & cum hoc vniri poſſit. At hodie plerique Chriſtum & euangelium eius cum omnibus bonis cæleſtibus facile contemnunt, modo diuinijs abundant, mundum ſibi amicum habeant, & voluptatibus immerſi pro carnis libidine omnia ſua inſtituant. Quæ cauſa eſt, quòd gratiæ Chriſti expertes Dei iram ſentiunt, quæ aſſiduis & horrendis indiſijs aduerſus illos ſeſe declarat.

Sequitur totius Epiſtolæ conſuſio, quæ partim precatōne, partim doſoſyia & magnifica Dei commendatione conſtat, & qua ſimul tota doctrinæ aut prædicationis euangelicæ ratio comprehenditur. Precatio obſcurior eſt, qua hoc petit, vt in fide agnita confirmati in finē vſque perſeuerent. Hanc verò doſoſyia figurat, qua omnē laudē & gloriā vni & ſoli Deo tranſcribit, ita admonens, ne quid ſuis viribus aut propriæ indiſtriæ tribuant. Sic autē ait: Ei verò, qui poteſt vos ſtabilire ſecundum euangelii meum & præconium Ieſu Chriſti, ſoli ſapienti Deo gloria per Ieſum Chriſtum in ſecula, Amen. Cōtinet autem iſta diuini nominis prædicationis doctrinā generalem, vt qui in fide aliquò vſq; progreſſi ſunt, conſtantes in ea maneant, & ſimul omne hoc quod habent, Dei beneficium gratuitum eſſe agnoſcant, ideoq; hunc vnum & ſolum prædicent. Faciunt ad huius doctrinæ cōfirmationem rationes, quibus Dei virtutes prædicat. Prima eſt, quòd is nos ſtabilire poſſit. Quod ita accipi debet, vt illum ſolum hoc poſſe cogitemus. Nam ita de Deo loquitur, vt reliqua omnia excludat, quæ inter homines in hac cauſa alicuius momenti eſſe videntur. Et ſanè, quia fides gratuitum Dei donū eſt, idem is qui illi nobis donat, eam intra animos noſtros ſolus confirmare & ſtabilire poteſt. Id verò facit ſecundum euangelium, quo ſalus omnis ad vnum authorē Ieſum Chriſtum refertur. Quo membro conſutantur quæ fidei conſtancia gloriari ſolent, cum toti ab humanis traditionibus pendeant, neque in fide Chriſti, ſed potius in ſuperſtitionibus non minus ineptis quàm impijs perſeuerent. Eſt hæc impia & pernicioſa contumacia, cuius aliquando graues pœnas dabunt, niſi ſe Chriſto per obedientiam fidei ſubijciant. Altera ratio eſt, quia ſolus ſit ſapiens, & proinde norit, quid quouis loco aut tempore fieri, & qua ratione omnia diſpenſari debeant. Dicitur autem ſolus ſapiens, quia non aliunde diſcit, ſed ex ſemetipſo ſapit, adeoq; verus ſapientiæ fons eſt, ex quo omnes hauriant oportet cognitionem eorum, quæ ipsis neceſſaria ſunt. Porro gloriā omnem Deo huic vni tranſcribit per Ieſum Chriſtum. Quia enim hic vnicus inter illum & nos Mediador eſt, per quem bona cæleſtia omnis generis in nos deriuantur, quæ ſolus nos patri acceptos & gratos reddit, nulla etiā laus aut gratiarum actio à nobis ad illum reuocare poteſt, niſi quæ per Chriſtum ei offertur. Caterum quia in euangelij mentionem Paulus inſert, paucis quoque comprehendit, qua ratione illud mundo reuelari & innotefcere voluerit Deus: nobis autem non parum proderit ſingulas partes propius inſpexiſſe.

Primò euangelii ſuum dicit, eò quòd eius eſſet miniſter. Breuem verò illius definitionem interſerit, quòd nimirum ſit præconium Ieſu Chriſti. Alibi ſermonē reconciliationis vocauit, potentiā item Dei ad ſalutē omni credenti. Et vulgò fauſtum lætūq; nuntium dicitur, eò quòd Deum nobis placatum eſſe prædicat, & de ſalute humani generis nos certos facit. At quia omnium horum Mediador nobis eſt Ieſus Chriſtus, rectè eius præconium dicitur. Debet hoc obſeruari propter eos, qui euangelij doctores videri volunt, cum tamen non Chriſtum Ieſum prædicent, ſed leui modò & frigida eius mentione contenti, ea quæ ad æternam ſalutem conſequendam faciunt, alibi monſtrant, & infelices homines ad ſuorum operum merita remittunt, quos vni Chriſto adducere debebant. Prædicant quidē illi euangelium, ſed non Ieſu Chriſti euangelii prædicant, & proinde anathema cenſeri debent, quacumq; autoritate ſe vendicent. Vide Galat. 1: Si angelus de cælo, &c.

Deinde authorem quoque Euangelij diſertè indicat, quando myſterium dicit, quod à temporibus æternis, id eſt, iam inde à mundi initio, tacitum ſit, nunc autem ex mandato Dei æterni præ-

Concluſio epiſtolæ cum prædicatione & doſoſyia.

Euangelium præconium Chriſti.

Euangelij author Deus.

dicetur. *Mysterij* vox illud diuinum esse docet, & proinde omni veneratione dignum. Antiquitus enim *mysteria* dicebantur, quod ea oporteret *μυστήρια τῶν θεῶν*, id est, intus occultare, neque alicui prophano prodere: & ideo de solis diuinis ea vox usurpabatur. Quoad ergo Euangelium, hoc *mysterium* dicit Apostolus, non quod perpetuo & semper occultari debuerit, sed quod ineffabiles diuine sapientie & regni celorum thesauros contineat, qui olim quidem plerosque latuerunt, praefinito autem tempore demum ex peculiari Dei mandato publicati sunt, quando Apostolis dictum fuit. Profecti in orbem vniuersum, praedicate Euangelium omni creaturae. Nam etsi veteris testamenti patres Christum minimè ignorauerint, ea tamen cognitio obscurior fuit & rarior, ut quae ex promissionibus & typis atque prophetijs petebatur, quae ne hodie quidem ab omnibus intelliguntur: & ferè intra solius Iudaicae gentis fines subsistebat. Quod si queras, cur lucem hanc tam diu occultarit, rationem nullam asserre possumus, quam quod ita ei placuit, qui nemini quicquam debet, neque etiam in suis consilijs falli potest, cum & sapientia & veritas ipsa sit. Et habemus hic quod aduersarijs nostris respondeatur, quibus mirum & absurdum videtur, quod Euangelij lucem sub Antichristianis tenebris tam diu latuisse, & nostris temporibus singulari Dei beneficio nobis illuxisse dicimus. Quid enim hic aliud factum est, quam quod ante Christi incarnationem factum fuisse Paulus testatur? Et si quis omnia altius scrutari velit, minus de Deo conueni poterunt nouissimorum temporum homines, quos constat lucem hanc propria culpa amisisse, quando huic tenebras anteposuerunt, & scientes volentes in superstitiones prolapsi sunt, quas cum Christi doctrina pugnare & illius merito aduersari non ignorabant. Sed omisissis istis, hoc potius obseruemus, Euangelium certo Dei consilio olim mundo manifestatum esse, & hodie etiam ex eiusdem aeterni Dei decreto praedicari. Probat hoc admirabilis ille praedicationis successus, quem nemo remoueri potuit, quod minus doctrina illa omnes terras & vrbes peruaderet, nequicquam se illi opponerentibus omnibus, qui tunc summæ sapientiae existimationem suslinebant, & soli ferè terris omnibus dominabantur. Vidit hoc obseruandum esse Gamaliel, quod sciret nihil perpetuum esse, quod humano consilio instituitur, inuictum verò & aeternum manere, quicquid ex aeterno Dei decreto dependet. At hodie istud videre nolunt qui Christiano nomine gloriantur: & quamuis infinitis bellis perimentis iam didicerint frustra aduersus Christum pugnari, pergunt tamen, & toties spiritus illum instaurant. Sed non terreant nos illorum consilia atque machinationes. Spirat enim spiritus ille, Christi vbicunque ipse voluerit, neque ullis regum edictis mouetur. Et quia Christi promissio est, Euangelium oportere praedicari in toto orbe, priusquam ipse ad iudicium veniat, nihil proficiunt, qui illud impedire conantur. Nos igitur cum propheta dicamus: Hoc est consilium, quod decreuit super vniuersam terram: & hac manus, quae extenta est super omnes gentes. Domino enim exercituum stante, quis ipsum faciet irritum? cumque extenderit manum suam, quis eam reflectet? Isa. 46.

Marc. 13.

Euangelium
declaratum
per scriptu-
ras prophe-
ticas.

Tertio modus quoque exprimitur, quem Deus in Euangelij reuelatione & praedicatione obseruari voluit. Nam declaratum dicit per scripturas propheticas. Quod verè dici, ipsius Christi & Apostolorum historiae testantur. Illum enim constat concionum suarum argumenta ex Mose & prophetis sumpsisse, ut ostenderet se eum esse, quem illi venturum esse praedixerant. Quod exemplum Apostoli quoque secuti sunt, sicuti in illorum sermonibus & scriptis est videre. Ita verò nouitatis suspicione Euangelij liberat, qua hoc olim aduersarij grauabant, & quam hodie multi ei conciliant student, ut omnibus inuisum reddant. At quomodo nouum censerì potest, quod primis Dei promissionibus nititur, & in cuius explicatione omnes prophetae versati sunt? Simul autem admonetur ministri omnes, eam demum veram esse Euangelij praedicandi rationem, si quae de Christo dicuntur, veteris Testamenti autoritate confirment, & hac ita fieri oportuisse doceant. Ergo omnem docendi rationem & ab ipso spiritu Christi traditam methodum turbant & sublatam publice exponant. Mosis & prophetarum libros reiiciunt, neque ferendum putant, ut illi in ecclesia publicè exponantur. Frustra enim de Christi morte & resurrectione differemus, nisi ista illum ex aeterno promissionis filio facere & pati oportuisse omnes intelligant. Id verò nunquàm docebimus, nisi veteres promissiones & typorum legalium mysteria & prophetarum oracula explicemus. Itaque hoc vetus Satanæ stratagemata est, qui olim quoque veteris Testamenti libros partim corrumpere, partim omnino abolere conatus est, ut ea ratione noui quoque Testamenti autoritas abrogaretur, & vniuersa fidei Christianae fundamenta

menta labefactarentur. Vigilemus ergo nos, & Deo grati simus, qui scripturas in hunc vsque diem seruauit, ne quid nostrae salutis certitudini decederet.

Quarto, quibus hoc salutis mysterium per euangelij praedicationem reuelari & proponi debeat, docetur: Omnibus nimirum gentibus. Oportuit hoc adijci, propter Iudaeos, qui vt gentes ab omni ecclesiae societate exclusas putabat, ita Apostolos hoc nomine potissimum persequebatur, quod euangelium promiscue gentibus praedicarent. Ne quid ergo videantur ex priuato consilio facere, vno verbo quasi illis Christi mandatum in mentem reuocat, quo iussi erant euangelium in toto orbe annuntiare, & illi gentes omnes adducere. De quo cum alibi satis dictum sit, nunc istud monuisse sufficiat, euangelium ad omnes homines pertinere, & proinde salutis per Christum partem haeredes fore, quotquot illud audiunt, & fide repleantur. Nec enim nobiscum ludit Dominus, cuius promissio est: Quisquis crediderit & baptizatus fuerit, seruabitur. Ergo singuli sibi ipsis applicent promissiones euangelicas, & ex illis certam concipiant suae salutis fiduciam, qua ipsos minime fallat, modo fide non fucata praediti fuerint, &c.

Euangelium praedicari debuit omnibus gentibus.

Postremo finem & scopum doctrinae euangelicae Paulus indicat, qui (vt alibi quoque monuit) in fidei obedientia consistit. Requirit haec, vt homines sese totos euangelio per fidem subiiciant, et Christo ad omne obsequium consecrent. Videtur hoc prima fronte leuiculus: at si cogitemus, hominem spirituale non percipere ea quae sunt spiritus Dei, affectus item carnis a nulla re perinde atque ab euangelij luce abhorre-re, mox sentiemus, obedientiam hanc praestari non posse, nisi prius tota hominis ratio & intellectus cum coram & desiderijs eius debellantur. Ideo Paulus in posteriori ad Corinth. de euangelij ministerio sub parabola e re militari petita loquens, inter alia scribit: Arma militiae nostrae non carnalia sunt, sed Deo valida ad subuersionem munitio, dum ratiocinationes euertimus, omnemque sublimitatem, quae extollitur aduersus cognitionem Dei, & captiuam ducimus omnem cogitationem ad obediendum Christo, &c. Sunt haec verbi ministris in eum finem consideranda, ne ignauo otio sese dedant, aut sibi ipsis ante tempus ferias indicant: sed assidue & indefinenter officium faciant, quoad viderint aliquos ad perfectam illam fidei obedientiam nondum perductos esse. Qui vero euangelium audiunt, similiter discant, Christianismum non in illius auditione aut nuda fidei professione consistere: sed in eo, vt mortificatis & abolitis carnis rationibus atque desiderijs, vni Christo viuam, & huic in omnibus obtemperent. Et confutatur hoc loco illorum calumnia, qui euangelij doctrinam bonis operibus inimicam, scelerum vero & licentiae peccandi varicem esse vociferantur. Fatemur equidem, non paucos esse, qui illa turpiter abutantur, et calumniatoribus istis hac dicendi occasionem praebant: sed non inultum hoc ferent, & verbi sui atque gratiae suae contemptum olim Deus seueriter vindicabit.

Finis euangelij obedientia fidei.

Quia vero auxiliante gratia Dei ad calcem epistola peruenimus, tempus est vt collectis velis nos in portum recipiamus. Docuit Apostolus, omnes homines natura peccatores, et propter peccatum irae Dei obnoxios esse. Iustitiam vero, quae sola nos apud Dei tribunal tueretur, in Christo Iesu monstrauit, quem non sui miseris pater pro nobis tradidit, vt nostra satisfactio fieret. Huic per fidem inferuntur quicunque credunt, & ita honorum ipsius omnium participes fiunt. Inde vero causas salutis humanae alius inuestigauit, & hanc in aeterno diuinae electionis & praedestinationis decreto fundatam esse ostendit. Tandem fidei & vitae Christianae officia tradidit, quorum haec summa est, vt nos totos Deo consecremus, studeamus autem innocentiae, iustitiae & dilectioni fraternae, quae vt suum unicuique tribuit, ita neminem contemni aut laedit. Continetur his vniuersa salutis ratio, quam omnis loci hominibus communem esse vult Deus: & hoc mysterium illud est, quod diu absconditum, & inter Iudaeos olim solos obscurius reuelatum, tandem in Christo Iesu toti mundo pleno lumine manifestatum est, & hodie etiam passim praedicatur. Restat ergo vnum hoc, vt vno ore & corde dicamus: Gratias agimus tibi Deus pater clementissime, quod in hac misera mundi ad interitum vergentis senecta, mysterium hoc salutiferum rursus reuelare dignatus es: oramus autem, vt per huius praedicationem collectas ecclesias seruare digneris, & vt simul spiritu tuo animos nostros illumines & emollias, vt ex euangelij semine renati te glorificemus, & vitam viuamus nostra professione dignam, & olim in magno illo die, intrepida conscientia compareamus, atque coheredes simus filij tui Iesu Christi, Domini nostri, cui debetur benedictio, honor, gloria & potestas in aeternum, Amen.

F I N I S.

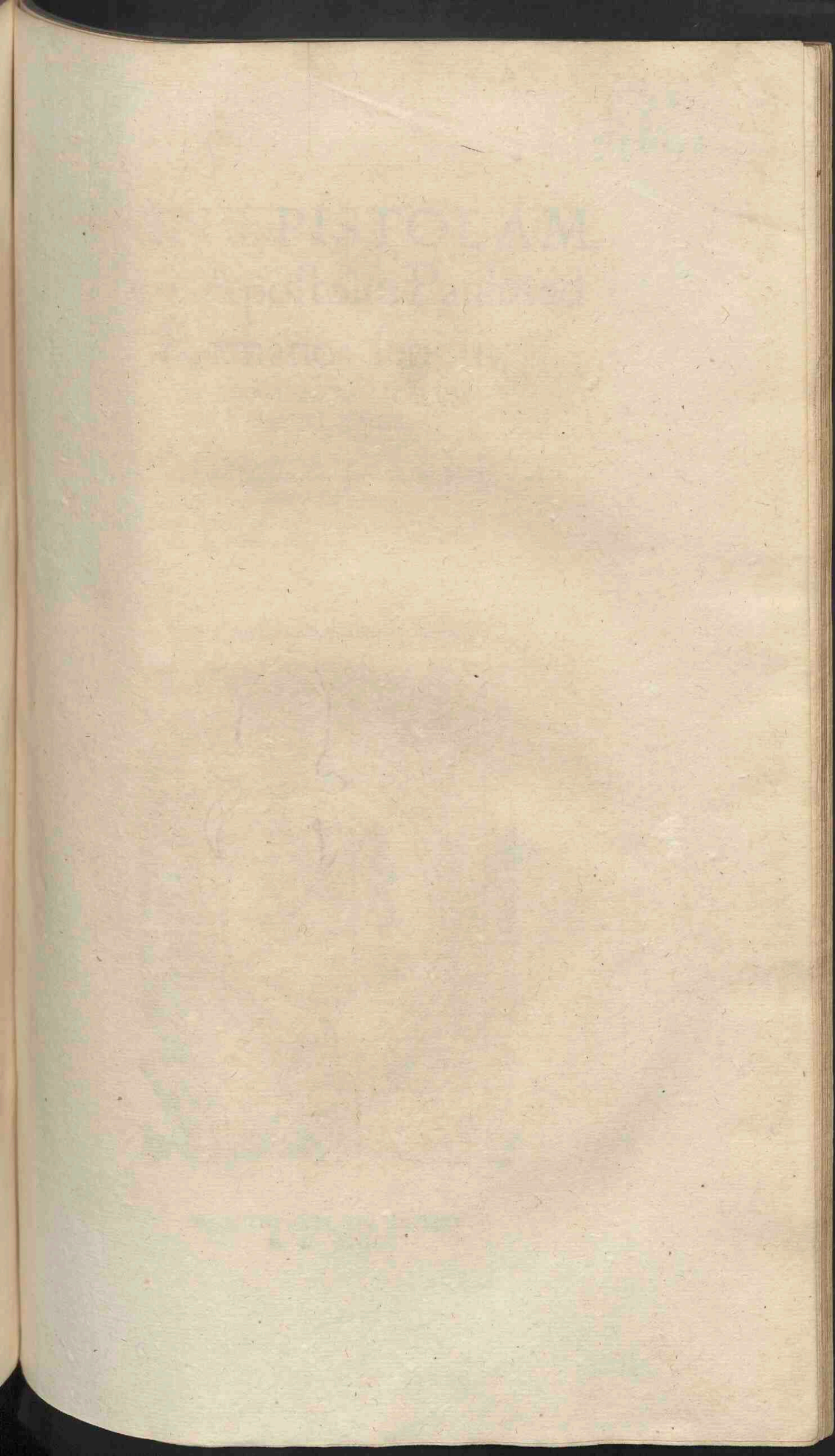
Thungallus
dionysius
mullus

Thungallus
dionysius
mullus

Thungallus
dionysius
mullus

Thungallus
dionysius
mullus

A 2164699

ocw 63815989